

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ
АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

*"Треба читати дела Игњатија Брјанчанинова.
Не препоручујем "Добротољубље", тиме не треба започињати,
већ јамчим да ће се онај ко прочита Игњатија Брјанчанинова
запрепастити својим незнањем и да ће задобити најузвишеније наслађење".*

Свештеномученик Серафим Чичагов

*"Отац Јустин је ревносно читао списе Светих подвижника пустињских,
као и списе Игњатија Брјанчанинова о важности ове свете молитве која гласи
"Господе Исусе Христе, Сине Божији, помилуј ме грешног",
и којом су се од памтивека храниле небројене богочежњиве душе".*

Из књиге "На Богочовечанском путу", стр. 65

УМЕСТО УВОДНИКА

ПРВИ ДЕО

Поздравно слово

ЖИВОТОПИС ЕПИСКОПА ИГЊАТИЈА БРЈАНЧАНИНОВА

Увод

Глава 1

Глава 2

Глава 3

Глава 4

Глава 5

Глава 6

Глава 7

Глава 5

Глава 9

Глава 10

Глава 11

Глава 12

Глава 13

Глава 14

Глава 15

Глава 16

Глава 17

* * *

Предговор

О следовању Господу нашем Исусу Христу.

О покајању

О виђењу Христа

О читању Јеванђеља

О читању светих отаца.

О удаљавању од читања књига које у себи садрже лажно учење

Истина и Дух
О љубави према ближњем
О љубави према Богу
О посту
О молитви: први део
О молитви: други део
Осам главних страсти, са њиховом поделом и огранцима.
О врлинама које стоје насупрот осам главних греховних страсти
Дневни апостол 1. фебруара 1840. године
Размишљање о вери
Врт у време зиме
Дрво зими пред прозором келије
Мисао на обали мора
Молитва прогоњеног човека
Гробље
Глас из вечности (мисао на гробу)
Учење о плачу преподобног Пимена Великог
О сузама

О ИСУСОВОЈ МОЛИТВИ *Разговор старца са учеником*

Први део. О ИСУСОВОЈ МОЛИТВИ УОПШТЕ
Други део. О ПРЕЛЕСТИ
Трећи део. О БАВЉЕЊУ ИСУСОВОМ МОЛИТВОМ

ДРУГИ ДЕО

О пажењу на себе
Молитвени ум тражи сједињење са срцем
Судите право и мирно на вратима својим, и не љубите криве заклетве, говори Господ
Сведржитељ
Доказ о васкрсењу људских тела, узет из деловања умне молитве
О смирењу (разговор између старца и његовог ученика)
О трпљењу
О чистоти
Реч утехе страдалницима монасима
Крст свој и крст Христов
Роса
Житејско море

Савест
О расејаном и усредсређеном животу
О навикама
Размишљање о смрти
Слава Богу!
Мреже господара овога света
Песма у сени крста (узето из ХВ главе Изласка)
Размишљање при заласку сунца
Фарисеј - први део
Фарисеј - други део
Посета Валамском манастиру
О монаштву, разговор између православног хришћанина мирјанина и монаха
Вера и дела
О јеванђелским заповестима
О јеванђелским блаженствима
Однос хришћанина према својим страстима
О истинском и лажном смиреноумљу
Чаша Христова
Плач мој

ТРЕЋИ ДЕО

Блажен човек
Јосиф, побожношћу испуњена приповест, узета из Пост 32-50
Посланица браћи Сергијеве пустиње из Бабајевског манастира
Слово о страху Божијем и о љубави Божијој
Судови Божији
Саветовање душе са умом
Виђење свога греха
О лику и обличју Божијем у човеку
Размишљање, првенствено о монашком животу,
узето из Прве посланице апостола Павла Тимотеју
Основно делање монаха
Дух молитве почетника
Слово о келијном молитвеном правилу
Слово о црквеној молитви
Слово о молитви устима и гласом
Слово о поучењу или о сећању на Бога
Слово о молитви ума, срца и душе
Слово о Исусовој молитви
Странац

Тајанствено објашњење 99. псалма

Слово о спасењу и о хришћанском савршенству - први део

Слово о спасењу и о хришћанском савршенству - други део

Слово о стањима човечје природе у погледу добра и зла

1. Увод

2. Три човекова стања у погледу добра и зла

3. Стање природе у погледу добра и зла након стварања човека

4. Стање након човековог пада

5. Стање након човековог искупљења

6. Како ћемо покајањем обновити искупљену природу ако је озледимо?

7. Однос обновљене природе према злу

8. Закључак

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

УМЕСТО УВОДНИКА

Игуман Марко (Лозински)

Духовни живот мирјана и монаха по делима и писмима епископа Игњатија (Брјанчанинова)

Изучавајући живот и писана дела незаборавног епископа Игњатија (Брјанчанинова), нехотично приклањаш главу пред величином његовог духовног лика.

У њему видимо редак спој многих природних дарова и хришћанских врлина задобијених целоживотним подвигом. Светитељ Игњатије био је причасник и благодатних дарова.

Имао је урођено бистар ум, срце пуно љубави и песнички таленат. Ове дарове Брјанчанинов није принео на жртву таштине и пролазности, већ их је посветио Богу и ближњима. Од младих дана са изузетним самоодрицањем посветио је себе служењу Господу и Његовој Светој Цркви.

Свецело се руководећи у свом подвижничком животу моралним предањем Православне Цркве, светитељ-аскета постигао је опитни подвиг покајања, напредовао у умносрдачном делању, стекао љубав према ближњима и Богу и задобио изузетан дар расуђивања и многе друге врлине. А његова непоколебива детиња вера достојна је побожног дивљења. Способност владике Игњатија да види стање човечијих душа и да их руководи ка спасењу, као и његово проницање у будућу судбину Цркве, јесте чудесни и благодатни дар. Сви набројани и многи други дарови почившег Владике привлачили су к њему људе који су жудели за духовним животом. Најбољи савременици видели су у њему истинско светило хришћанства и свом душом тежили да се прилепе к њему (духовно вежу за њега). Многи ревностни иноци, побожна интелигенција и обичан дубоко верујући народ чинили су велику духовну породицу богомудрог архипастира.

Духовни ауторитет и утицај Владике међу својом паством био је велики. Савременици су високо ценили разноврсне дарове које је показивао еп. Игњатије.

Један од њих је писао о њему: "Он би могао да буде нови Ришеље, и могао би да управља царством не слабије него чувени кардинал; могао би чак привремено да буде и Никон, али то није допустио Господ". Тако су мислили о Владики неки његови савременици, али он сам никада није помишљао на духовну каријеру, на земаљску славу. Његова душа од детињства је жудела за усамљеношћу и истинским монашким подвизима у потпуној повучености.

И поред многих показаних способности, преосвећени Игњатије смирено је сматрао да "не могу сви да буду листови, цветови, плодови на дрвету државном, већ треба понеко, као корење, да га снабдева животом и снагом, - оним занимањима непознатим, тихим, суштински корисним, суштински неопходним".

Светитељ је сматрао да је једно од таквих суштински неопходних занимања служење речју - утврђивање ближњих у вери и хришћанском моралу.

Заиста, еп. Игњатије је целог свог живота и био тај животворни корен, који је подстицао духовни живот многих људи, који су затим олиставали, цветали и доносили плодове на дрвету Руске Цркве.

По сопственом признању Владике служење речју било је његово основно занимање, коме је посвећивао сву своју снагу. Подвиг служења ближњима речју назидана (поучавања) био је за њега извор радости и утехе на попришту његовог живота испуњеног невољама.

"Служење браћи Речју Божјом!.. То служење се указивало пред очима душе моје као усхићујућа, наслађујућа слика..." - писао је Преосвећени. - "...Бескрајно милосрдни Бог поверио ми је ово служење! Не само да ми га је поверио, него и јавља многим душама да ишту од мене ово служење!.. Како се утешно дозивају са мном многе душе у тајанственој ноћи овога света са разних страна својих - једна са болесничког одра, друга из изгнанства, једна са обале Волхова, нека - са обале Двине, нека са поља Бородинског, понека из колибе, а неке из дворца царског. Душа, ма где била постављена, ако није сломљена неосетљивошћу, вазда осећа потребу за речју Божјом, вазда је пад мучи и гуши. Изговарам реч Божју у беседама личним, пишем је у беседама кад нисам присутан као саговорник, састављам неке књиге које би могле да задовоље духовне потребе садашњег хришћанства, да служе при садашњој глади као нека утеха и поука. Од служења Речи разлеже се у души мојој некакав неизрециво радосни глас уверења у спасење". Служење еп. Игњатија речју назидана (поучавања) није престало његовом смрћу. Учење Владике о духовном животу хришћанина, које је изложио у својим делима, служи спасењу хришћана свих следећих нараштаја. Још за живота владике Игњатија његова дела су читана по многим обитељима (манастирима) руске земље и била су високо цењена.

Саровска пустиња примила је "Огледе из аскетике" са "нарочитом љубављу". У Кијево-Печерској Лаври, Оптиној пустињи, Уст-Медвецској обитељи, у Николо-Бабајеском манастиру, у обитељима петроградске, московске, кавкаске, ставропољске и других епархија дела Владике су била сматрана душеспасоносним књигама, које одражавају аскетска предања православног подвижништва, у складу са духовним потребама иноштва тога времена. Чак су и на далеком Атону дела еп. Игњатија постала позната и побуђивала побожно поштовање њиховог аутора.

А најбољи јерарси прошлог века одмах су видели у делима преосвећеног Игњатија свестрано руководство за духовни живот. Петроградски митрополит Исидор у писму од 7. априла 1867. године писао је Владики: "Пошто сам данас добио трећи и четврти том дела Вашег преосвештенства, журиим да Вам изразим искрену захвалност за корисна дела Ваша, која сведоче о дубоком изучавању душеспасоносног учења богомудрих подвижника побожности и истинских руководитеља у иночком животу. Не могу а да при том не изразим душевно жаљење што ослабела снага отказује служење Вашем крепком духу у настављању подвига на том попришту духовне науке, на коме одавно нисмо видели тако усрдног трудбеника".

Костромски архиепископ Платон, упознавши се са делима, светитеља Игњатија са благодарношћу му је писао: "...Између осталог штива дали су ми и Ваше аскетске списе. Овога часа узимам их у руке и чујем у њима звуке светоотачке хармоније, наслађујем се духом древних отаца... Отварам пре свега "Плач мој", тако се ту осећа св. Јефрем. Владико свети, изражавам Вам истинску благодарност што сте ми доставили дела Ваша. Да послуже она на добро Цркве, као и дела светитеља Тихона и да Вас Бог удостоји части светитеља Тихона и преподобних и богоносних отаца. У Цркви Ви сте оставили споменик свог духовног делања. Сада пак препоручујем свој епархији писана дела Ваша. Да оживи у свом свештенству жеља за прибављањем и усрђе за читање Ваших подвижничких списа".

Предивно открива значај дела еп. Игњатија за хришћане тога времена архимандрит Игњатије (Малишев), ученик и први келејник светитеља Игњатија. Упоређујући своје доба са временима пророка Илије, архимандрит Игњатије (Малишев) пише: "Тада човечанство није мучила, а не мучи га ни сада, глад за храном, него глад за слушањем речи Божје. Ви сте отворили небо, потекле су воде, и жедни људи су се напојили, Ви сте дали храну која храни гладне. Тако разумем Ваша дела... Ваша књига је - књига живота! А учење су воде живе, које испуњавају душе човечије. Ово учење је у наше оскудно време неопходно као вода у време пророка".

И не само монахујући, него и најбољи представници белог свештенства и световњаци из многих градова (Петрограда, Москве, Јарослава, Вологде, Арзамаса, Ставропоља, Брјанска и других градова) изразили су старцу-светитељу (архијереју), који се налазио на предсмртном болесничком одру, искрену благодарност за духовно

богатство, које садрже његова дела. После смрти еп. Игњатија занимање за његову личност и дела међу иноцима и богољубивим мирјанима непрестано је расло. Објављивање другог (1878) и трећег (1905) издања целокупних дела Владике и поновљена издања његових појединих дела очигледно сведоче о томе да су дела архипастира-подвижника одговарала духовним потребама хришћана и била веома тражена.

Издања дела владике Игњатија у више хиљада примерака брзо су распродавана по обитељима (манастирима) и појединим лицима све руске земље. Једино Господ Бог зна број лица која су их читала и која су задобила од њих правилно управљање (усмерење) у духовном животу.

Може се поуздано рећи да се у пуној мери остварило значајно предосећање ученика еп. Игњатија, касније архиепископа Јарославског Леонида, које је изнео у години смрти Владике. "Надам се, - говорио је он, - да ће православни руски народ усвајати покојног Светитеља; у његовом животу и писаним делима они ће настојати да нађу, и наћи ће оно што може да буде душеспасоносно за све". Еп. Игњатије појавио се као славни претеча самобитних руских писаца-аскета, богослова: еп. Теофана Затворника, схијеромонаха Амвросија и других оптинских стараца. Каснији и најновији руски хришћански писци у питањима духовног живота често се позивају на дела епископа Игњатија као на неоспорни ауторитет.

Његово учење о умносрдачној молитви нашло се и у зборнику о Исусовој молитви, издатом од Валаамског манастира уз учење еп. Теофана Затворника.

Многи познати архипастери и пастири са краја 19. и почетка 20. века руководили су се у својој пастирској делатности старања о душама делима преосвећеног Игњатија. Године 1915. архиепископ Тверски и Кашински Серафим (Чичагов, упокојио се 1939. године, касније митрополит Лењинградски - *нап. аутора*), водећи бригу о обнови парохијског живота своје епархије, препоручивао је пастирима читање дела еп. Игњатија. Он је писао: "Треба читати дела Игњатија Брјанчанинова... и других подвижника. Не препоручујем "Добротољубље", тиме не треба започињати, већ јемчим да ће се онај ко прочита Игњатија Брјанчанинова запрепастити својим незнањем и да ће задобити најузвишеније наслађење".

Чувени оптински старци Варсонуфије, Нектарије, Никон, старац Јелезаровске обитељи схиархимандрит Гаврило изражавали су се са највећим уважавањем о личности и писаним делима Владике.

И сада многи мирјани налазе у делима еп. Игњатија извор живе воде, који утољава духовну жеђ.

За монахујуће еп. Игњатије је био и јесте у правом смислу речи "учитељ инока". Његов "Допринос савременоме монаштву" треба да буде настолна (приручна) књига за сваког инока који жели да иде путем правилног телесног и духовног подвига. Пастир-проповедних, руководећи се учењем преосвећеног о духовном животу хришћанина, водиће своју паству путем спасења, а у његовим делима може да црпи непресушни материјал за своје проповеди.

Учени богослов у делима Владике наћи ће кристално чисто православно учење о многим актуелним богословским питањима.

Архипастир у облагодаћеном јавном црквеном служењу еп. Игњатија може да нађе пример самопожртвованог служења Цркви.

Лик преосвећеног Игњатија као архипастира-подвижника и сада живи у срцима најбољих хришћана, а његово учење о духовном животу служи им као руководство на путу ка вечном небеском отачаству.

У обновљеним духовним школама Руске Цркве еп. Игњатије оправдано се сматра једним од најистакнутијих представника аскетске проповеди 19. века. Проповеди владике Игњатија, које су биле одраз свог његовог аскетског учења, проучавају се како у духовним семинаријама, тако и у академијама.

Стогодишњица смрти светитеља Игњатија била је обележена од стране лењинградске и московске Академије научним предавањима, посвећеним том јубилеју. У московској Духовној Академији на тему јубилеја била је постављена изложба у част сећања на почившег Светитеља.

Завршавајући рад, хтео бих да наведем речи једног од поштовалаца владике Игњатија из наших дана, архиепископа Михајла (Чуба). У чланку посвећеном столећу од дана престављења "епископа аскете", он пише: "Ако је за живота епископа Игњатија познанство са њим и познавање његове делатности и његових писаних дела био удео лица, која су са њим имала ове или оне односе (везе), његових пријатеља и старешина, онда је касније његово име постало познато као име једног од најугледнијих руководиоца на путевима који воде човечју душу ка Богу и вечном животу".

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

ПОЗДРАВНО СЛОВО

Доба сјајне Ромеје и Србије Немањића било је кратко, али довољно да се утврди темељ нашем народу, његовој Цркви и култури, да он узрасте до свог места у заједници народа. У оно време су Хиландар и светогорска пожртвованост Хиландараца били непосредни источник и учесник те повести и узрастања.

Данас је на истом путу завештања светог Саве и Симеона изникла једна савремена и будућности посвећена хиландарска установа у отаџбини, "Задужбина Светог манастира Хиландара". Њен задатак је да настоји да у нашем времену и пред очима света оваплоти две највеће заповести: *Љуби Господа Бога својега свим срцем својим... и: Љуби ближњега свога као цамога себе* (Мт 22,37-39).

Књиге које се појављују пред нашим читаоцима један су од плодова делатности хиландарске Задужбине. Упознавајући савременог човека са богатим и спасоносним духовним наслеђем Цркве, Задужбина кроз своје библиотеке објављује дела православних аутора, од светих отаца до савремених богослова, духовника и писаца.

Тако Хиландар кроз своју отаџбинску Задужбину наставља своје присуство у духовном и културном простору матице, непрекинутим писаним трагом, започетим делом и словом светог Саве Српског.

Игуман манастира Хиландара Архимандрит Мојсије

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

УВОД

*Сјећајте се својих старјешина,
који вам проповиједаше ријеч Божију;
гледајући на свршетак њихова живота,
угледајте се на вјеру њихову.
(Јев 13,7)*

Прошло је дванаест година од дана мирног упокојења преосвећеног епископа Игњатија Брјанчанинова, светитеља и монаха Руске цркве 19. века, кога се непрестано сећамо. Још увек нам је блиско његово време, многи његови савременици, саподвижници и ученици, још увек су међу живима, а светла личност блаженопочившег светитеља Божијег стоји високо над нама и светли светлошћу његових хришћанских врлина, подвизима његовог строгог монашког живота и његовим аскетским списима. Као украс монаштва нашег века, светитељ је био делатни учитељ монаха, и не само својим списима него и читавим својим животом пружао је дивни пример самоодрицања, блиског исповедништву, пример борбе човека са страстима, тешкоћама, болестима, пример живота, који је уз помоћ и дејство обилне благодати Божије донео подвижнику венац победе и многе посебне дарове Духа Светога. Када са страхопоштовањем пратиш тај многострадални и плачем испуњени пут подвижника ка духовним висинама, и када јасно увиђаш нарочито присуство промисла Божијег у читавом његовом животу, тада ћеш, и нехотице, живо познати веру у очинско старање Бога, Творца и Спаситеља нашег о нама, и сам ћеш зажелети да, по мери сопствених снага, следиш тај савремени образац хришћанског савршенства. Остављајући будућем биографу подробен и исцрпан суд о плодотворној делатности незаборавног светитеља, ми смо одлучили, за сада, да овде изнесемо само кратак животопис, уснулог у Господу преосвећеног Игњатија, који је састављен према записима његових најближих ученика и његовог рођеног брата Петра Александровича Брјанчанинова, који му је био дубоко предан у духовном односу, и делио са њим самоћу последњих година његовог живота у миру Николобабајевског манастира и који је уживао пуно поверење и наклоност блаженог светитеља, као и његовог саподвижника, друга од ране младости, па све до дубоке старости, схимонаха Сергијеве пустиње, Михаила Чихачова, са којим је започео свој монашки подвиг и поделио га са њим до самог епископства, друга пред којим није скривао ниједан догађај свог живота. И на крају - најважније - руководили смо се личним приповедањем архипастира и монаха о својим болестима, борбама, бригама, осећањима и благодатним искуствима, која је изложио у својим делима. За сва дела уопште, а нарочито за духовно-морална, карактеристично је да се у њима потпуно тачно осликава унутрашњи живот њихових писаца. На тај начин дела дају обилан материјал биографу при обликовању карактера личности - тог суштинског дела животописа; али да би се на истински начин представио живот преосвећеног Игњатија потребно је претходно проучити и испитати оно што је он сам изучавао и испитивао. То изучавање, међутим, тако је мало доступно, јер су таква искуства сасвим изузетна, а то најмање зависи од личних напора и воље човека. Само онај који је промислом Божијим постављен на сличан пут и донекле уведен у ватру сличних искушења може знати сву посебност таквих искустава, и из тог угла правилно оценити делање онога који о њима говори. Одлика животописа изузетно значајних

или истакнутих људи је да се више наглашава једна страна њиховог живота, и то она у којој се делатност тих лица у највећој мери пројављује, чиме се истичу само грубе, најкарактеристичније црте њихове личности и на њих се усредсређује сва пажња, тако да спољашњост њихових дела заклања све остало. Зато је при састављању животописа таквих личности потребно имати у виду ову чињеницу и придржавати је се од почетка до краја животописа; једино тако ће животопис имати властиту задршку. У том контексту, живот преосвећеног Игњатија има нарочиту предност: он има врло особену страну, која потпуно издваја његову личност од осталих духовних људи његовог времена. Та страна његовог живота јесте потпуно самоодрицање ради тачног испуњавања јеванђелских заповести у скривеном монашком духовном подвигу, који је постао предмет новог аскетско-богословског учења у нашој духовној литератури - учења о унутрашњем усавршавању човека кроз монашки начин живота и човековом односу са другим духовним реалностима које на њега утичу, како на његову унутрашњост, тако и на његову спољну или физичку страну. Управо то је та посебност која одваја светог Игњатија од других духовних писаца нашег времена - карактеристична црта која га, иако је сви добро не увиђају, несумњиво чини другачијим.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

Животопис Епископа Игњатија Брјанчанинова

ГЛАВА 1

Преосвећени Игњатије изабран је да служи Богу још у мајчиној утроби. Предзнак тог изабрања, каквог се удостоје само ретки и посебни служитељи Божији, били су следећи догађаји. Родитељи преосвећеног ступили су у брак у раној младости. У почетку њиховог брака рођено је двоје деце, али та радост није дуго трајала; оба детета су умрла у првим данима живота к млади пар је дуго остао без деце. У дубокој тузи због своје дуготрајне бездетности, млади супружници су се обратили јединој помоћи - помоћи небеској. Предузели су поклонишко путовање по околним светим местима, како би усрдним молитвама и добрим делима измолили разрешење неплодности. Благочестиви подухват уродио је плодом: као дар молитве

ожаложћених супружника родио се син, назван Димитрије, у част једног од првих вологодских чудотвораца - преподобног Димитрија Прилуцког. Очигледно је да је неплодност младих Брјанчанинових била дело промисла Божијег, како би рођени после губитка првенаца, испрошен молитвама, и сам постао ревносни делатељ молитве и искусни учитељ. Младенац Димитрије рођен је 6. фебруара 1807. године, у селу Покровско, на имању које је било очевина његовог оца, у Грјазовецком срезу, у Вологодској губернији. Будући монах имао је ту срећну околност да своје детињство проведе у повучености сеоског живота, у блиском додиру са природом, која је тако постала његов први учитељ. Ту је стекао љубав ка осами; дечак је волео често да проводи време у сенци столетног дрвећа пространих шума и тамо се, сам, погружавао у тихе мисли, чији је садржај, несумњиво, био инспирисан природом која га окружује. Величанствена и безгласна, она је рано почела да делује на њега надахњујући га: подстицала је његову детињу душу, још неоптерећену многим бригама свакодневице, на узвишеније идеале, какав је живот правих пустињака, чинила је усхићеним његово срце дајући му жива, чиста осећања, каква може донети само усамљеност. Младић је рано научио да препознаје тај неми глас природе и да га разликује од овосветске ларме. Живот у дому није много утицао на њега, он се више удубљивао у себе, и усред префињености световног окружења изгледао је као васпитаник пустиње. Искра божанске љубави засјала је у његовом чистом срцу и испољила се у несвесној привржености монаштву и његовим високим идеалима, врло прихваћеним у његовом завичају, као и у посебној наклоности према свему свештеном и истински лепом, по мери његовог детињег узраста. Даљи ток његовог живота у великој мери је повезан са овим раним данима. Младић је духовно био одвојен од света, а такво настројење малолетног Димитрија није могло наићи на разумевање родитеља. Његов отац, Александар Семјонович Брјанчанинов, потомак старих племића Брјанчанинових, веома познате и уважене породице у Вологду, био је светски човек, у пуном смислу речи. Будући да је био у служби пажа, у време императора Павла Петровича, имао је необично развијен осећај за префињеност у уређењу дома и био је савршени пример напредног руског велепоседника оног времена. Наследивши од својих родитеља знатно имање, он је морао његов велики део да потроши да би исплатио огромна дуговања, после чега му је остало око 400 душа[1] и живописно село Покровско, место у ком су некада живели његови преци - завичај будућег светитеља. Његова супруга, мајка преосвећеног Игњатија, Софија Атанасјевна, такође пореклом из породице Брјанчанинових, као жена завидног образовања, веома благочестива, не заборављајући да је муж глава, у свему се повиновала мужу, делећи његове погледе и размишљања. Александар Семјонович, оправдано сматран за једног од напредних образованих велепоседника свог доба, био је присталица просвећености,[2] и трудио се да и својој деци омогући темељно образовање, како би од њих начинио праве синове отаџбине, одане престолу, верне православљу. Пружајући такво васпитање својим синовима, не би му било страно честољубље у случају да их касније види на високим положајима државних служби.

Проницљиви млади Димитрије није могао да превиди ту замисао својих родитеља, потпуно супротну намерама и стремљењима његове младе душе, и ту почиње његова унутрашња борба, почињу искушења и страдања, која од тада постају стални део живота почившег владике.

Сва деца у породици Брјанчанинових, браћа и сестре Димитрија Александровича, васпитавана су заједно, повезана узајамним дружењем, али су сви увиђали првенство Димитрија и то нису увиђали само зато што је он био најстарији, него због нарочитог, узвишеног, можемо рећи, склада његовог ума и карактера, због његове моралне надмоћи. Иако је уживао свагдашње уважавање браће и сестара и све их превазилазио у научним способностима и другим талентима, Димитрије Александрович никада није испољавао ни најмање преузношење или разметање. Почечи монашког смиреноумља су се пројављивали у његовом тадашњем понашању и начину мишљења; по моралу и уму био је далеко изнад својих година, и то је разлог због ког су се браћа и сестре односили према њему чак са некаквим страхопоштовањем, а он им је, са своје стране, преносио своје моралне особине. Како су године пролазиле, приметније се испољавало религиозно настројење Димитрија Александровича: оно се пројављивало у нарочитој наклоњености молитви и читању књига духовно-моралног садржаја. Он је волео често да посећује цркву, а у кући је често имао обичај да се моли у току дана, не ограничавајући се на установљено време - ујутро и увече. Његова молитва није била налик на уобичајено ишчитавање, често ужурбано и махиално, као што је то обично код деце; он се учио пажљивој молитви, која почиње стајањем у страхопоштовању и лаганом изговарању молитвених речи, и толико је напредовао у њој да се, још у детињству, наслађивао њеним благодатним плодовима. Учећи се да се моли са пажњом, са страхопоштовањем се односио према свему свештеном, уливајући то страхопоштовање и осталој својој браћи и сестрама; Јеванђеље је увек читао са умиљењем, размишљајући о ономе што чита. Његова омиљена књига била је "Школа благочешћа", у пет томова старог издања. Та књига, која садржи кратко изложена дела светих и њихове изабране изреке, потпуно је одговарала расположењу дечака, или тачније, она је изграђивала његов дух, остављајући светим приповестима и изрекама духоносних мужева да саме делују на њега, без посредства додатних објашњења. Способности Димитрија Александровича биле су веома многостране: осим уобичајеног бављења наукама, он се са великим успехом бавио калиграфијом, сликањем, нотним певањем, и чак и музиком, и то на најтежем инструменту, какав је виолина. Како је веома брзо изучавао своје лекције, он је своје слободне часове користио за читање и различите писмене вежбе, у којима је, такође, почео да се испољава његов литерарни таленат. Његови учитељи, у то време, били су професори Вологодске богословије и учитељи гимназије. Кућни учитељ био је ученик богословије Левитски, који је живео у породици Брјанчанинових. Он је пак предавао и Божији закон. Левитског је одликовала приметна доброћудност и темељно познавање свог предмета. Он је тако добро умео

да упозна свог ученика са основним истинама богословља, да је Димитрије Александрович до краја живота задржао захвално сећање на њега.

Живот Димитрија Александровича у родитељском дому потрајао је до његове шеснаесте године; тај први период живота већ је био тежак за њега, у духовном смислу, јер спољашњи и унутрашњи услови живота у родитељском дому нису допуштали могућност да било коме открије заветне жеље и циљеве који су тада испунили његову душу. Као закључак о периоду детињства аутора "Аскетских огледа", веома је корисно навести његове сопствене речи о том детињству. Ево како потресно он говори о себи у чланку "Плач мој": "Моје детињство је било преиспуњено тугом. Ту видим Твоју руку, Боже мој! Ја нисам имао коме да откријем своје срце; почео сам га изливати пред Богом мојим, почео сам читати Јеванђеље и житија светих Твојих. Завеса, понегде пропустљива, стајала је за мене преко Јеванђеља; али Твоји Пимени, Твоји Сисоји и Макарији, остављали су необичан утисак на мене. Мисао, која се често узносила Богу молитвом и читањем, почела је, мало-помало, да доноси мир и спокојство у моју душу. Када сам био петнаестогодишњи младић, неизрецива тишина је прострујала мојим умом и мојим срцем. Али ја је нисам схватао - ја сам сматрао да је то уобичајено стање свих људи."^[3]

Крајем 1822. године, када се Димитрију Александровичу приближавала шеснаеста година од рођења, родитељи су га повели у Санкт Петербург, како би га дали у главну инжењерску школу, за шта се он припремао учећи код куће. За време путовања, у близини Шлиселбурга, отац се изненада обрати сину следећим питањем: "Где би ти желео да ступиш у службу?" Погођен тако необичном очевом отвореношћу, син више није желео да скрива од оца тајну свога срца, коју до тада никоме није откривао; прво је измолио од њега обећање да се неће љутити ако му се не допадне одговор; а затим је, са чврстом вољом и снагом потпуно искреног осећања, рекао како жели ићи "у монахе". Одлучни одговор сина, по свој прилици, није имао утицаја на оца; он, или му није придао никакав значај због младости онога који је дао одговор, или није хтео да се изјашњава о привидној неизводљивости жеље, која се потпуно разилазила са плановима које је он градио за будућност свог сина. У Петрограду, Димитрије Александрович је блиставо положио испит за упис.^[4] Пријатна спољашњост и изузетно познавање наука, скренули су на младог Брјанчанинова нарочиту пажњу Његовог височанства Николаја Павловича, који је тада био генерал-инспектор инжењера. Велики кнез је наредио Брјанчанинову да се јави у Аничковски двор, где га је представио својој супрузи, владарки, великој кнегињи Александри Теодоровној, и препоручио га као изврсног познаваоца, не само наука, које су потребне у инжењерској школи, него и као зналца латинског и грчког језика. Њено височанство је наредила да именују Брјанчанинова за Њеног умировљеника. Када је постао цар, Николај Павлович и царица Александра Теодоровна нису престали да показују своју наклоност према Брјанчанинову. Када је

положио испит, Димитрије Александрович био је постављен у спроводничку чету главне инжењерске школе, а његова права служба почела је да се рачуна од дана када је положио заклетву, 19. јануара 1823. године. Успех у наукама,[5] одлично владање и наклоност великог кнеза, подигли су га на прво место међу друговима - јункерима[6]; крајем 1823. године, преласком у највиши надзорнички разред, он је одређен за наредника спроводничке чете; године 1824. пребачен је из јункерског разреда у нижи официрски (данас је то Николајевска инжењерска академија) и 13. децембра је именован за инжењера-заставника. Изузетне умне способности и моралне особине Димитрија Александровича, привлачиле су школске професоре и предаваче; сви они су се према њему односили са великом благонаклоношћу, отворено му дајући првенство над осталим ученицима.

Поред службено-научне делатности, Димитрије Александрович је имао успеха и у светском друштву, због својих личних врлина. Родбинске везе увеле су га у дом тадашњег председника Академије уметности, Олењина. Тамо је на књижевним вечерима постао омиљени рецитатор, а поетским и уопште књижевним талентом задобио је пажњу тадашњих знаменитих личности књижевног света: Гњедича, Крилова, Батјушкова и Пушкина. Такво друштво, наравно, имало је добар утицај на литерарни развој будућег писца. Преосвећени Игњатије се до краја живота саосећајно сећао савета које су му тада давале неке од ових личности.

Поменути круг светских познанстава, коме је припадала и тетка Димитрија Александровича А. М. Сухарева, која је имала значајна познанства, само је споља деловао на живот младог човека, чији се унутрашњи живот развијао самостално, независно од родбинских и друштвених веза. Димитрије Александрович је, упркос ларми престоничког живота, остао веран својим духовним стремљењима, која је искусио у самоћи далеког завичаја: он је увек у религији тражио живо, опитно знање и, чуван благодаћу, није се предавао ни трулежном утицају туђих учења ни мамцима светских задовољстава. Ево како подробно он сам, у горенаведеном чланку "Плач мој", описује своје тадашње душевно стање: "Ступио сам у војну и уједно научну службу, не по свом избору и жељи. Тада ја нисам смео - нисам умео да желим ништа; јер још нисам био нашао Истину, још је нисам јасно видео како бих је могао пожелети! Људске науке, проналазак палог људског разума, постале су предмет моје пажње: на њих сам се устремио свим силама душе; неодређена религиозна интересовања и осећања остала су по страни. Прошле су готово две године у земаљским интересовањима: у мојој души се родила, и већ израсла, некаква страшна пустош, јавила се глад, јавила се неподношљива чежња за Богом. Почео сам да оплакујем своју немарност, да оплакујем тај заборав коме сам предао своју веру, да оплакујем сладосну тишину коју сам изгубио, да оплакујем ту празнину коју сам стекао, која ме је притискала, ужасавала, испуњавајући ме осећајем сиромаштва, губитка живота! И тачно, била је то патња душе која се удаљила од свог истинског

живота, Бога. Сећам се: ходам улицама Петрограда у униформи јункера, градом лијем сузе из својих очију..."

"Моја схватања су била већ зрела, тражио сам објашњења у религији. Нехотична религиозна осећања нису ми била довољна, хтео сам да видим верно, јасно, Истину. У то време, различите религиозне идеје су узбуркавале северну престоницу, сукобљавале су се, бориле међу собом. Ни једна ни друга страна нису се допале мом срцу; оно им није веровало, оно их се плашило. У строгим мислима, ја сам сањао униформу јункера, и доделу униформе официра. Жалио сам за јункерском униформом: у њој се могло, када дођеш у храм Божији, стати у гомилу војника, стати у гомилу простих људи, и молити се, и ридати колико ти душа хоће. Младићу није било до весеља, ни до забаве! Свет за мене није представљао ништа примамљиво: ја сам према њему био тако хладан, као да је свет био сасвим без искушења! Као да за мене она нису постојала: мој ум је сав био погружен у науке, и уједно је горео од жеље да сазна где се крије истинска вера, где се крије истинско учење у њој, далеко од догматских и моралних заблуда." [7]

НАПОМЕНЕ:

1. Тј. сељака (прим. прев.).
2. У току читавог свог живота, у потпуности је издржавао дворазредну школу у селу Покровско, коју је похађало око педесеторо сеоске деце.
3. Аскетски огледи, том 1
4. Те године, за 30 слободних места конкурисало је 130 конкурената. Од свих њих, Брјанчанинов не само да је био први него је једино он одговорио на захтеве за упис у други надзорнички разред.
5. У кратком периоду, Брјанчанинов је постао први ученик у свом разреду, и то место у наукама сачувао је до самог напуштања школе.
6. Јункер - питомац војне школе у царској Русији (прим. прев.).
7. Аскетски огледи, том 1.

**СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ
АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ**

Животопис Епископа Игњатија Брјанчанинова

ГЛАВА 2

Почетак духовне делатности, када се она предузима са одређеним циљем и почиње да преовладава, како би, затим, постала потпуно искључива (делатност), обично је пропраћен унутрашњом борбом са помислима и страсним осећајима. Та борба је толико снажна, да нема никакве могућности да јој се супротставиш сопственим силама - неопходна је помоћ одозго. Димитрије Александрович се окренуо молитви, творећи је у себи, пажљиво и непрестано. Таква молитва, која образује унутрашњег монаха, изграђује према себи сву душевну делатност човека, али неопходно је правилно се научити таквој молитви, што и јесте предмет монашког духовног делања. Он се бавио умном молитвом, и толико жељно се вежбао у њој, да је она почела сама да делује у њему. "Догађало се увече", говорио је он касније о себи, "да лежеш у постељу и, стављајући јастук под главу, почињеш да говориш молитву, и да тако, не мењајући положај, не прекидајући молитву, устајеш ујутру да идеш на посао, на часове." На тај начин, будући да је био монах у души, и већ са шеснаест година живота искусио благодатно дејство молитве, овај побожни младић није могао да се задовољи Обичајем који је био установљен у школи - само једном годишње приступати тајнама исповести и св. причешћа, него му је било потребно чешће да се укрепљује том духовном храном, због чега се, ради задовољења своје жеље, обратио вероучитељу и духовнику школе. Тако необична дојава међу младићима је изазвала зачуђеност духовника, посебно када је на исповести рекао да "се бори са мноштвом греховних помисли". Не правећи разлику између "греховних помисли" и "политичких замисли", отац протојереј је сматрао да је обавезан да о тој околности обавести школску управу. Управник школе, генерал-поручник гроф Сиверс, подвргао је оптуженог младића формалном испитивању о значењу помисли, које је он сам признао за греховне. Немачка управа, не схватајући значење тог израза, почела је да мотри на Брјанчанинова.[1] Због несмотрености духовника, Брјанчанинов је преузео тешку одговорност пред својом управом и доспео је у немоћан положај; био је принуђен да пронађе себи другог духовника. Зато се Брјанчанинов обратио монасима Валаамског подворја и почео је одлазити тамо сваке суботе и недеље ради исповести и св. причешћа и, поучен искуством, трудио се да то сакрије од школске управе. У том светом делу придружио му се друг из школе, Чихачов, један од племића Псковске губерније, који је истовремено са њим пошао у школу и ког је веома волео Владар Николај Павлович. Димитрије Александрович се најискренијим пријатељством везао за Чихачова, без обзира на различитост њихових карактера: први је био озбиљан, замишљен, усредоточен у себе, а други - весељак,

говорљив, отворене душе. Чихачов се препустио Брјанчанинову, више него син оцу, и брат брату: такав је био утицај Димитрија Александровича на свог садруга. Први сусрет та два млада пријатеља био је пун умиљења и истински хришћанског карактера. Једном, у пријатељским разговорима, Димитрије Александрович је прекинуо весело брбљање Чихачова, рекавши му: "Буди ти хришћанин!" - "Ја никада нисам био Татарин", рекао му је пријатељ. "У том случају", рекао је први, "потребно је те речи остварити на делу, и ревностније се удубити у њих." Од тада, обојица су одлазили на подворје код монаха, исповедали се и причешћивали, молили се, поучавали се беседама спасоносним за душу, подвизавали се. Ево како те одласке, у својим записима, описује Чихачов, где он отворено говори какав утицај су они имали на њега: "Једне суботе добио сам позив од свог друга да идемо свештенику.

- Због чега?

- Ја имам обичај да се исповедам, а недељом приступам светим Христовим тајнама; гледај и ти да не заостајеш.

Моја бедна глава нашла се у избеzumљености и великој збуњености. Страх и ужас; шта и како, нисам спреман, не могу!

То није твоја ствар, него духовникова - храбро је одговорио друг, и својом љубављу ме вукао за собом. Младост и здравље, све спољашње околности и читаво окружење, а поред тога и силна унутрашња побуна страсти и навика разјарених деловањем које им се супротставља, страшно су узнемирили душу - па зар би она могла одолети у својој немоћи када не би било невидљиве силе одозго која ју је подржала? - И, при свему томе, да нисам имао таквог друга, који је својом благоразумношћу и мене уразумљивао, и душу своју за мене увек полагао, и делио са мном сваку муку, како бих ја остао читав на том попришту - попришту добровољног мучеништва и исповедништва".

Монаси Валаамског подворја су примали младе људе са љубављу, зато што су видели у њима искрено стремљење ка Богу и жељу за спасоносним путем, али они, као људи без научног образовања, који су се првенствено ограничавали на спољашњи подвиг, нису могли у потпуности да одговоре њиховим духовним потребама, па су посаветовали младе људе да се за духовне поуке обратe монасима Невске лавре. Тамо су у то време боравили неки ученици старца о. Теодора и о. Леонида, искусних мужева у духовном животу који су примили монашки постриг, први од познатог старца Пајсија Величковског, архимандрита молдавског манастира Њамц, а други од од његових ученика. То су били монах Арон, монах Харитон, Јоаникије и други. Млади људи су почели одлазити тим монасима; преко њих су се упознали са духовником лавре, оцем Атанасијем, који је својим истинским отачким односом, пуним љубави, подстакао њихово живо стремљење хришћанској побожности. Млади људи су се радовали јер су пронашли истинске учитеље, који су разумели њихове

духовне потребе, и који су могли много да им користе. Они су повећали своју ревност у подвизима побожности, учестали су у својим посетама монасима, наслађивали се богослужењем у Лаври, које је остављало добар утисак на њих, зато што је било величанственије и дуже него на Валаамском подворју. Саветовали су се са монасима, као са духовним оцима, о свему што се тиче унутрашњег монашког делања, исповедали су своје помисли, учили како да се сачувају од страсти, греховних навика и падова, којим књигама међу делима светих отаца да се руководе и томе слично. Добри монаси, посебно о. Јоаникије и духовник о. Атанасије, делили су са монахољубивим и мудрољубивим младићима све што су стекли својим дугогодишњим духовним искуством. Често их је Димитрије Александрович одушевљавао својим питањима, која су се тичала оних страна духовног живота које сведоче о прилично зрелом духовном узрасту. Тако блиско дружење са монасима имало је одговарајуће дејство. Димитрије Александрович је постао савршени аскета у души, окружио се делима светих отаца, претежно подвижничког садржаја, која је ненасито ишчитавао, и још више се удубљивао у самосозерцање и приметно је охладнео у односу на светско друштво. У свом "Плачу", он овако говори о себи:

"Пред погледом ума, већ су се нашле границе људских знања у највишим крајњим наукама. Дошавши до тих граница, ја сам питао науке: 'Шта ви дајете човеку у посед? Човек је вечан, и његов посед мора бити вечан. Покажите ми тај вечни посед, то право богатство, које бих могао понети са собом у гроб!' Науке су ћутале."

"За задовољавајући одговор, за одговор суштински неопходан, животни, обратићу се вери. Али где се ти кријеш, веро истинита и света? Ја те не могу препознати у фанатизму, који није обележен јеванђелском кротошћу, он је одисао распаљеношћу и преузношењем! Ја те не могу препознати у својевољном учењу, које се одвојило од цркве и изградило свој нови систем, сујетно и разметљиво проглашавајући проналажење нове истините хришћанске вере, осамнаест векова после оваплоћења Бога Речи. Ах! Како је мучна недоумица у којој је пливала моја душа!..."

"И почео сам ја често, са сузама, да молим Бога, како ме Он не би оставио као жртву заблуде, како би ми показао прави пут, по ком бих могао одлазити Њему, невидљиво, умом и срцем. Одједном, мени се јавља мисао... а срце јој хрли, као пријатељу у загрљај. Та мисао је саветовала да изучим веру из извора - из дела светих отаца. 'Њихова светост', говорила је она мени, "гарантује за њихову поузданост: њих изабери за руководиоце.' Повиноваћу се. Налазим начин да прибавим дела светих угодника Божијих, са жеђу почињем да их читам, дубоко их истражујем. Прочитавши једне, узимам друге, читам, поново ишчитавам, изучавам. Шта ме је најпре поразило у делима Отаца Православне Цркве? - То њихово сагласје, чудно, величанствено сагласје... Какво учење, између осталог, налазим код њих? - Налазим учење које понављају сви оци, учење да је пут спасења јединствен - непоколебљиво следовање поукама светих отаца. 'Ако си видео', кажу они, 'некога ко је прелешћен

лажним учењем, који је страдао због неправилно изабраног подвига - знај: он је следио себе, свој разум, своја мишљења, а не учење Отаца', које чини догматско и морално предање Цркве..."

"Та мисао је била за мене прво пристаниште у земљи истине. Ту је моја душа нашла предах од таласа и ветрова. Мисао добра, спасоносна! Мисао - непроцењиви дар свеплаог Бога, који жели да се сви спасу и дођу у познање истине! Та мисао је постала камен темељац за духовно грађење моје душе! Та мисао је постала моја звезда водиља! Она је почела непрекидно да ми осветљава многотрудни и болни, тесни, невидљиви пут ума и срца ка Богу."

"Каквим милосрђем ме је обасуо Бог мој! Каква непропадљива ризница, која упућује у блажену вечност, која ми послата одозго, са горњег престола божанске милости и премудрости..." "Бог, сам Бог ме је добром мишљу већ одвојио од сујетног света. Ја сам живео у свету, али нисам био на општем, широком, утабаном путу: добра мисао ме је повела одвојеном стазом, која води живим, студеним изворима воде, по плодноним земљама, по живописним местима, али је често дивља, опасна, испресецана провалијама, и потпуно усамљена. Њом ретко пролази путник."

"Читање Отаца ме је потпуно јасно уверило да је спасење у недрима Руске цркве несумњиво, чега су лишене вероисповести Западне Европе, пошто нису у целости сачувале догматско и морално учење првобитне Христове Цркве. Оно ми је открило шта је Христос учинио за човечанство, у чему је пад човека, зашто је неопходан Искупитељ, у чему се састоји спасење које је донео и доноси Искупитељ. Оно ми је непрестано говорило: потребно је развити, осетити, увидети спасење у себи, без чега је вера у Христа - мртва, а хришћанство - реч и називање, без његовог остварења! Оно ме је научило да гледам вечност као вечност пред којом је ништаван и хиљадугодишњи земаљски живот, а не само наш, који се мери некаквим полувековљем. То ме је научило да земаљски живот треба проводити у припремању за вечност, као што се у предворјима припремају за улазак у велелепне царске дворце. Оно ми је показало, да су сва земаљска интересовања, насладе, почести, надмоћи - пуне игре, које играју одрасла деца, и којима проигравају блаженство вечности." [2]

НАПОМЕНЕ:

1. Инспектор школе био је инжењер, генералмајор, барон Елснер, који се тешко споразумевао на руском језику.
2. Аскетски огледи, том 1.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

Животопис Епископа Игњатија Брјанчанинова

ГЛАВА 3

Духовна стремљења младог подвижника, његова ревност, усрдност у молитви, нашли су се на тешкој провери. Први непријатељи на путу његовог спасења били су његови укућани. Александар Семјонович поставио је на служење његовом сину човека који му је био предан до самозаборава. То је био старац од шездесет година, по имену Доримедонт, који је читав свој век служио свом господину у вери и правди. Он је био, такорећи, надзорник свих поступака Димитрија Александровича, и преносио их је Александру Семјоновичу. Те вести су биле тешке за родитеља. Он се тада сетио жеље сина, коју је изразио на путу за Петроград, и сада се уверио да то није био дечији каприц. Он је пак тада о свему писао управнику школе, грофу Сиверсу, свом старом пријатељу са којим је био у служби пажа, и молио га да надгледа питомца Брјанчанинова; писао је такође и својој рођаци Сухаревој, молећи је да одвуче његовог сина од онога што је намерио. Школска управа је предузела своје мере, премештајући Брјанчанинова из приватног стана у државни, у зидине Михајловског инжењерског замка, под строги надзор, а Сухарева - утицајна особа, побринула се да обавести тадашњег митрополита петроградског Серафима, да се њен рођак Брјанчанинов, љубимац владара цара, упознао са монасима Лавре, да га духовник Лавре, Атанасије, наговара на монаштво, и да, ако се о томе сазна на двору, ни он - митрополит - неће избећи непријатности. Митрополит је позвао духовника Атанасија и строго му приговорио, забранивши му да прима Брјанчанинова и Чихачова на исповест. За Димитрија Александровича су биле тешке те околности, које су ограничавале слободу његове духовне делатности; он је одлучио да се сам представи митрополиту и лично му објасни. Митрополит у почетку није веровао у некористољубиво стремљење младића, када му је овај, у разговору, саопштио своју неизоставну жељу да ступи у монаштво; али потом, пажљиво саслушавши искрене молбе младог човека, митрополит му је дозволио да, као и раније, одлази код духовника у Лавру.

Таква је била тежња Брјанчанинова ка монашком животу; то није била ћудљива жеља да се покаже оригиналним у друштву, није била последица простог разочарења у живот, чију горчину и задовољства он још није успео да искуси: то је била чиста намера, страна сваком световном прерачунавању - искрено, свето осећање божанске љубави, која једина може тако снажно овладати суштином душе да је никакве препреке не могу савладати.

Пракса монашког живота јасно показује да су они који су га чистог срца изабрали спремни на свако пожртвовање и потпуно самоодрицање. Ево каква осећања се изливају у "Плачу" где аутор "Аскетских огледа" овако говори:

"Охладило се моје срце према свету, према његовим службама, према његовим величинама, према његовим сладостима! Одлучио сам да напустим свет, како бих земаљски живот посветио познању Христа, прихватању Христа. Са том намером, ја сам почео да разматрам манастирску и световну духовност. И ту сам сусрео муку, која је код мене још била увећана због моје младости и неискуства. Али све сам јасно видео, и када сам ступио у манастир нисам нашао ништа ново, неочекивано. Колико препрека је било за то ступање! Нећу свега да се сећам; само тело ми је вапило: 'Куда ме водиш? Ја сам тако слабо и болесно. Ти си видео манастире, ти си их блиско упознао, живот у њима је неиздржљив за тебе и због моје слабости, и због твог васпитања, и због свих осталих разлога.' Разум је потврђивао аргументе тела. Али постојао је глас, глас у срцу, мислим - глас савести, или можда анђела чувара, који ми је говорио вољу Божију, јер глас је био одлучан и заповеднички. Он ми је говорио: 'Тако ћеш испунити твоју дужност, неизоставну дужност.' Глас је био толико силан да су представе разума, жалосне, поуздане, по свој прилици - плотска мишљења, пред њим деловале ништавно." [1]

Поред догађаја и околности који су зависили од воље људи, и сама природа је поставила препреке благочестивим намерама младог Димитрија. У пролеће 1826. године, он је оболео од тешке плућне болести, која је имала све симптоме туберкулозе, тако да није могао да излази. Владар цар Николај Павлович наредио је сопственим лекарима да посећују болесника и да га сваке недеље извештавају о току болести. Доктори су саопштили Димитрију Александровичу опасност његовог стања, и он сам је сматрао да је на прагу живота, и честим молитвама се припремао за прелазак у вечност. Али није се догодило тако како су предвиђали знаменити лекари из престонице; болест је доживела повољан преокрет, и послужила је болесноме као доказ тога да без воље Божије ни најпостојанији закони природе немају силу да делују на нас.

Сви благочестиви напори Димитрија Александровича били су припрема за овај одлучни преокрет који је он морао учинити како би остварио своје давнашње намере и жеље. Али да би остварио тај преокрет, тј. да би потпуно прекинуо све своје везе са

светом, био је потребан човек који би помогао тај раскид, који би снагом свог духа повео за собом - био је потребан Мојсије, како би извео новог Израиљца из Египта световног живота. Тај Мојсије, за Димитрија Александровича, постао је горепоменути јеромонах Леонид.[2] О. Леонида је одликовала духовна мудрост, светост живота, искуство у монашком подвигу; под његовим руковођењем образовани су многи истински подвижници побожности и учитељи монаштва. Димитрије Александрович се много наслушао о том старцу од монаха из Лавре. На крају, догодило се да се упозна са њим. О. Леонид је због својих послова боравио у Петрограду и сместио се у Невској лаври. Тамо је Димитрије Александрович, у једином разговору са тим представником тадашњег монашког подвижништва, осетио такву наклоност према том старцу, као да је провео читав век са њим: то су били велики минути у којима га је старац духовно родио као сина... О доживљају тог првог разговора, Димитрије Александрович је касније говорио свом другу Чихачову овако: "Срце ми је отео о. Леонид - сада је одлучено; даћу оставку у служби и поћи ћу за старцем; њему ћу се предати свом душом и тражићу једино спасење душе у усамљености." После тог првог сусрета, Димитрије Александрович већ више није припадао свету, одлучни преокрет се догадио, било је потребно само неко време, како би дефинитивно покидао светске везе.

Пошто је намерио да потпуно напусти службу и оде у манастир, Димитрије Александрович је прво морао издржати велику духовну борбу са својим родитељима, са једне стране, и са моћницима овога света, са друге. Та борба га је стајала великих напора. Како су његове физичке снаге стално биле подриване болестима, он је сада морао духовно да се припреми, како би издржао притисак од стране родитељске и државне власти, које су желеле да угуше, да униште оно што је за њега било драже и пожељније од свега. Он је издржао двоструку борбу у својим младим годинама - физичку и духовну; и како је у првој, силом свог духа увек тријумфовао над слабошћу тела, тако се и у другој показао као искусан и поуздан борац са земаљским стихијама, које су му обећавале много тога сласног, великог и славног. У тој последњој борби, коначно се показао његов тврди карактер, који је неопходан да би се проживео захтевни монашки живот, који тражи самоодрицање, нарочиту непоколебљивост воље, неустрашивост, постојаност и спремност на сваку крајност. То су та врата, кроз која је требало да млади подвижник ступи на уски и тегобни пут монаштва.

У јуну 1826. године, Димитрије Александрович је добио тромесечни отпуст из службе и, како би поправио здравље, одлази у завичај, у дом својих родитеља. Знајући честољубиве намере оца и не желећи, притом, да ожалости своје родитеље тако што ће им одлучно саопштити своју вољу, Димитрије Александрович се трудио да их постепено и обзирно припреми на намеравану промену живота, али ни то није помогло; Александар Семјонович није могао да се помири са мишљу о монаштву свог првенца. Он се љутио на њега, категорички одбијајући, одстрањујући га од себе

као непослушног сина. Све је морао поднети кротки и осетљиви младић, послушан заповести Спаситеља: *Који љуби оца или матер већма него мене, није мене достојан* (Мт 10,37). Са дубоком тугом, не добивши жељени пристанак, он је отпутовао из родитељског дома у престоницу. Сада му је предстојала обавеза да поново положи завршни испит у инжењерској школи, што је учинио крајем децембра, и мада без конкуренције другова из генерације, који су испит положили много раније, и ту је сачувао своје првенство по броју бодова; а затим је, ослободивши се подређености школи, дао оставку у служби. Ту га је сусрела нова невоља: морао је имати посла са вишим властима, морао је чак бранити своју заветну жељу пред монархом, коме је у целости дуговао

своје васпитање, образовање и захвалност за врло благонаклоно занимање за њега. Било му је тешко да увери световне људе у искреност својих духовних стремљења, схваћених само од стране неколико монаха у Невској лаври; ту је била потребна одважна решеност; било је потребно супротставити се једино самоодрицањем и снагом воље, а не аргументима и очигледним указивањима. Јасно је, спор је био неравноправан: било је потребно или предати се, попустити или показати пример непоколебљиве храбрости, мученичког јунаштва, правог исповедништва.

Цар император Николај Павлович, сазнавши за молбу коју је предао Брјанчанинов, и за његову жељу да иде у манастир, поручио је свом августовском[3] брату, великом књазу Михаилу Павловичу, да свима омиљеног питомца одговори од таквог подухвата. Првих дана јануара 1827. године, Димитрије Александрович је позван на двор великог кнеза. Тамо је била сабрана сва виша управа инжењерске школе. Деветнаестогодишњи младић, са трепетом у срцу, али чврсте воље, стао је пред сабрање. Велики кнез му је саопштио да цар император, знајући његове способности у служби, уместо оставке, има намеру да га преведе у гарду и да му да такав положај који ће задовољити и самољубље Брјанчанинова и његово честољубље. Млади човек је на то рекао да, будући да нема довољно новчаних средстава, он не може служити у гарди. "Бригу о томе, цар је преузео на себе", прекинуо је велики кнез. - "Моје нарушено здравље", наставио је младић, "као што је познато Његовом величанству, по вестима лекара који су ме лечили, доводи ме у потпуну немогућност да носим терете службе, и предвиђајући скору смрт, морам се побринути о припремању себе за вечност, због чега и бирам монашки позив." Велики кнез је приметио да он може добити службу у јужној климатској области Русије и да је далеко часније спасавати своју душу остајући у свету. Брјанчанинов је одговорио: "Остати у свету и желети да се спасеш, то је Ваше височанство исто као стајати у ватри и желети да не изгориш." Не обазирјући се на убеђивања великог кнеза, који је прибегавао и ласкањима и претњама, Брјанчанинов је остао чврст у својој намери, и молио је да му се учини милост - да га отпусте из службе. Тада му је велики кнез одлучно рекао да му се, будући да он остаје непопустљив у својој тврдоглавости, саопштава највиша воља:

цар император одбија да га ослободи службе, и чини му бар ту милост, да њему самом оставља да изабере утврђење у које ће бити послан на службу. Брјанчанинов је одбацио тај добровољни избор. Велики кнез се обратио грофу Оперману, свом помоћнику, који је по звању био генерал-инспектор инжењера: он је предложио Динабург. Велики кнез је прихватио предлог, и исте те вечери сачињено је постављење Брјанчанинова у Динабуршку инжењерску команду, са наредбом да у току двадесет четири часа из Петрограда отпутује у место нове службе.

Управник Динабуршке команде у то време био је генералмајор Клименко; њему је речено о настројењу Брјанчанинова и било му је наложено да има строг надзор над његовим понашањем. Другови из службе, у почетку, нису се сасвим са поверењем односили према Димитрију Александровичу, али су после променили своје мишљење, увидевши његово истинско благочешће, кротост и благоразумност. Они су му чак постали предани, расподељујући његове службене обавезе због његовог болешљивог стања. Службени посао Брјанчанинова било је надгледање извођења разних грађевина и земљаних радова у утврђењу; он је тада био слабог здравља, па је био принуђен по неколико недеља заредом да остаје у стану, не излазећи, и зато му је била неопходна помоћ другова у испуњавању службених дужности. Једино је преписка са о. Леонидом одржавала Димитрија Александровича у тој духовној усамљености, јер је био одвојен и од свог вољеног друга Чихачова. У јесен 1827. године, велики кнез Михаил Павлович је посетио Динабуршко утврђење и, уверивши се у физичку неспособност официра Брјанчанинова за вршење службе, приклонио се његовој неизоставној жељи да буде отпуштен.

НАПОМЕНЕ:

1. Аскетски огледи, том 1.
2. Као схимник добио је име Лав.
3. лат. царски (прим. прев.)

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

Животопис Епископа Игњатија Брјанчанинова

ГЛАВА 4

Године 1827, 6. новембра, Димитрије Александрович је добио жељени отпуст. Био је отпуштен у чину поручника и сместа се, кроз Петроград, упутио у Александровски манастир, о. Леониду, како би под његовим руковођењем почео монашки подвиг. Дошавши у Петроград, обучен као прост човек, у кожуху, нашао се у стану Чихачова. Овде су се договорили да обојица ступе у манастир и то одмах, по могућности. Чихачов је истог тренутка написао молбу, наводећи као разлог прилике у дому, али није добио удовољење и морао је још остати у служби.

Напуштање службе Димитрија Александровича догодило се без знања родитеља, и зато је, природно, навукао на себе њихов гнев. Они су сину укинули материјалну помоћ, и прекинули су са њим чак и писмене односе. На тај начин, улазак Димитрија Александровича у манастир пратило је потпуно материјално сиромаштво; он је буквално испунио заповест о нестицању у самом почетку монаштва, и могао је потпуно оправдано рећи са апостолом, као истински ученик Христов: *Ето, ми смо оставити све и за тобом пошли* (Мт 19,27). У свом "Плачу" он је овако изразио своја осећања, са којима је ступио на тај нови животни пут: "Ја сам ступио у манастир, као што се избежумљени, покривши очи и одложивши размишљање, баца у огањ, или на пучину, као што војник, ношен срцем, јури у крвави бој, у очигледну смрт. Моја звезда водиља, добра мисао, дошла је да ми светли у самоћи, у тишини, или тачније у мраку, у манастирским бурама.[1]"

Беспоговорно послушање и дубоко смирење одликовали су владање послушника Брјанчанинова у манастиру. За прво послушање одређено му је служење при кухињи. Кувар је био некадашњи кметски кувар Александра Семјоновича Брјанчанинова. Истог дана када је ступио у кухињу, догодило се да је било потребно ићи у амбар по брашно. Кувар му је рекао: "Но шта, брате, идемо по брашно!" и бацио му је цак за брашно, тако што га је свог засуо белом прашином. Нови послушник је узео цак и пошао. У амбару, раширивши цак са обе руке, и, по упутству куvara, прихвативши га и зубима, како би било лакше сипати брашно, он је у срцу осетио ново, непознато духовно кретање, какво још никада није искусио: сопствено смирено владање, потпуно заборављање свога "ја", што му је тада причинило такво задовољство, да је он читавог живота помињао тај догађај. Између осталих послушника, био је одређен да постави велику рибарску мрежу у језеро Свирског манастира. Једном, мрежа се некако замрсила у дубини. Монах, који је био од простих људи, чије задужење је био лов, знајући да Брјанчанинов зна да плива и да може дуго остати под водом, послао га је да размрси мрежу. Не обазирјући се на јаку јесењу хладноћу, Димитрије Александрович је беспоговорно испунио наредбу,

која се крајње убитачно одразила на његово слабо здравље - он је јако озебао. Слични случајеви послушања и смирења учинили су да је сва манастирска братија почела очигледно да се односи са уважавањем према Брјанчанинову, указујући му предност над осталима, што је њега веома мучило, зато што се, живећи у манастирском братству, он чак трудио да прикрије своје порекло и образовање, радујући се када су га, не знајући, сматрали за несвршеног богослова.

Ступивши у манастир, Димитрије Александрович се свом душом предао старцу о. Леониду, у духовно руковођење. Те односе је одликовала искреност, отвореност, и били су савршена слика древног послушничтва, у коме није учињен корак без знања или дозволе учитеља. Сваки покрет унутрашњег живота таквих послушника одвија се под непосредним надзором старца; свакодневна исповест помисли даје им могућност да савесно пазе над собом, и чува монаха почетника од штетног деловања оних помисли које када се исповеде, попут покошене траве, не могу више ницати са ранијом силом. Искусни надзор старца духовника открива најскривеније тајне душе, и указује на страсти које су се тамо угнездиле, и на тај начин изузетно помаже самоконтроли.

Исповест чистога срца, свагдашња преданост старцу и свецело одсецање воље пред њим, награђују се духовном утехом, лакоћом и мирним стањем духа, који су својствени бестрашћу.

Тај вид првобитног подвижништва и у древно време, када су пустиње и манастири обиловали духовним старцима, био је удео малог броја послушника, а још ређе се среће данас, када је приметно мање духовних стараца. Димитрије Александрович, као што је речено, у свему се повиновао вољи свог духовног оца, сва питања и недоумице је решавао непосредно са њим. Старцу није било тешко да поучава свог младог питомца, водио га је путем спољашњег и унутрашњег смирења, учећи га делатном животу.

"Једном", приповеда И. А. Барков, веома благочестив човек, достојан сваког поверења, "дошао је код мене, из Свирског манастира, о. Леонид, зими: био је жесток мраз и мећава, и старац је дошао у саоницама. Када је он ушао код мене, ја сам потрчао да донесем самовар и помислио: старац није дошао сам, вероватно има неки кочијаш - и ја сам почео да молим старца да и њему дозволи да уђе. Старац се сложио. Ја сам позвао незнанца, и нисам био мало изненађен када је пред мене изашао млад, леп човек, са свим обележјима племићког порекла. Он се смирено зауставио код прага. 'А озебао си, племићу', обратио му се старац, а затим је мени рекао: 'Знаш ли ко је то?' - То је Брјанчанинов.' Тада сам се лагано поклонιο кочијашу."

О. Леонид је предузео тај крајње смирујући начин руковођења свог ученика, младог официра Брјанчанинова, без сумње због тога да би победио у њему свако високоумље и самомњење, који обично прате сваког човека племићког порекла и образованог

човека који долази међу прости људе. Старац је поступао као нелицемерни наставник, у духу истинског монаштва, по примеру светих отаца; непрекидно је подвргавао свог ученика искушењима, а такво окушање смирења није могло да се не допадне племенитом послушнику, који се са искреном љубављу према Богу предао монашким подвизима.

Касније те године, јавила се потреба да се о. Леонид са свим ученицима пресели из Свирског манастира, због многобројности те обитељи, на друго место. Они су се упутили у Плошћанску пустињу, у Орловској епархији; Димитрије Александрович је пошао са старцем, заједно са осталим ученицима. У то време, у Плошћанску пустињу је пристигао и Чихачов. Другови су разменили срдачне поздраве, обрадовали се што су се поново сјединили у тихом уточишту манастирске усамљености, и почели су живети као раније, заједно, везујући се савезом најсветијег пријатељства. Такав живот удвоје, одвојено од других ученика, благословио је и старац Леонид.

НАПОМЕНЕ:

1. Аскетски огледи, том 1.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

Животопис Епископа Игњатија Брјанчанинова

ГЛАВА 5

Млади послушници су се у потпуности предали подвижничком животу: држали су се самоће, избегавали су мноштво људи, чували су се од утисака из спољашње средине који су штетни за безмолвије, избегавали су непотребне сусрете и сувишна познанства, како би држали себе у строгом ћутању и чувању ума. Све њихове душевне силе биле су усмерене на богомислије и молитву. Посебна просторија у

манастирском врту, изван сваке комуникације, омогућавала им је жељени мир: млади подвижници су се радовали свом отшелништву. Тако су они провели зиму 1829. године. Димитрије Александрович, природно обдарен способношћу књижевног стваралаштва, волео је да созерцава слике природе и да из њих узима садржаје своје богомисли, које је изражавао својим вештим пером. Ту је он написао свој "Врт у време зиме". Тој врсти књижевног стваралаштва припада и друго његово дело: "Дрво зими, пред прозором келије", које је написано мало раније, у Свирском манастиру. У та два дела исказане су мисли и осећања богомислене душе, која се предала религиозном созерцавању, под утицајем молитвених стања која искусе само безмолвници. Али убрзо се догодило да млади подвижници треба да извуку корист од смиреног уточишта у Плошћанској пустињи: припремало им се тешко искушење. Између оснивача пустиње, јеромонаха Маркела и старца о. Леонида, настала су неслагања, која су приморала последњег да напусти Плошћанску пустињу и пресели се у скит Оптинске ваведењске пустиње, која се налазила у Калушкој губернији. Брјанчанинов и Чихачов су такође добили наредбу да одмах напусте обитељ и оду "било куда". Манастирска братија се ражалостила због безразложног протеривања смерних младих послушника који никогачим нису озлоједили, и испратили су их са осећањем дубоког сажаљења и поштовања њиховог тихог и строгог живота, давши им пет рубаља за пут, које су заједнички прикупили. Било је тешко двојници другова да са мршавим новчаником путују по непознатој земљи, немајући у виду одређено место; они су се трудили, колико је могуће, да скрате своје путовање и упутили су се у Бјелоберешку пустињу, исте те Орловске губерније. За време путовања, они су били у Свенском манастиру где се у то време, у затворништву, подвизавао јеромонах Атанасије, један од ученика раније поменутог молдавског старца Пајсија Величковског. Димитрије Александрович је посетио затворника и много му је користио душекорисни разговор о благотворности плача, што помиње у својим "Аскетским огледима", наводећи речи затворника које су се дубоко урезале у његову душу: "Оног дана када не плачем због себе као палог сматрам да сам у прелести." Ни Бјелоберешка пустиња није дала уточиште за живот сиротим путницима, и они су, продуживши даље, стигли у Оптинску пустињу, где се настанио о. Леонид са ученицима. Игуман Мојсеј није био сагласан да их прими код себе, али се старија братија сажалила над очајним стањем скитница, и наговорили су игумана да их не отера. У мају 1829. године, Брјанчанинов и Чихачов су се сместили у Оптинској пустињи, држећи се поретка живота који им је био одређен у плошћанској обитељи.

Боравак Димитрија Александровича и његовог друга у Оптинској пустињи није ни изблиза био онакав као у Плошћанској. Игуман их је гледао неблагонаклоно, братија се баш нису односила према њима са поверењем. Имали су много невоља због усамљеничког начина живота; сама манастирска храна, припремана на дуготрајном посном маслу, штетно је деловала на слаби и болешљиви организам Димитрија Александровича. Они су одлучили да сами себи припремају храну; са великим

напором су успевали да измоле прекрупну и кромпир, па су кували чорбу у својој келији; уместо ножа су употребљавали секиру, храну је припремао Чихачов. Тако тешка и непријатна ситуација, наравно, није могла дуго потрајати: она је имала за последицу телесну исцрпљеност и једног и другог. Прво је од ње пострадао Димитрије Александрович, толико да се није могао држати на ногама; о њему се старао Чихачов, који је по телесном саставу био снажнији од њега; али убрзо је и он занемоћао, захваћен грозницом. Тада је за болесног друга бринуо Димитрије Александрович; и мада га је усрдно служио, и сам је падао од крајње изнемоглости.

Мајка Димитрија Александровича била је болесна. Болест - као весник смрти - обично мења расположење људског срца. Софија Атанасјевна, у души је опростила поступак свога сина; материнско осећање је проговорило у њој; она је пожелела да се види са сином. Александар Семјонович, под утицајем тих околности и сам је смекшао и написао је сину да он неће ометати његове намере, и да он дође мајци, и истовремено са писмом, послао је за њим и покривена кола. Димитрије Александрович је похитао родитељима. Он је кренуо заједно са болесним другом Чихачовим, јер је Александар Семјонович био толико пажљив да није заборавио да позове и њега. Али сусрет у родитељском дому ни издалека није био такав како је обећано у позиву. Здравље болесне родитељке Брјанчанинова се унеколико поправило, и помирљиво осећање које се изненада јавило у оцу због опасне ситуације - болести жене, нестало је. Он је хладно примио сина. Мајка, мада је била и срдачна, понашала се суздржано. Тако је лутање од једног манастира до другог, тежак положај у последњем, болест мајке и њена последица - тренутни излив родитељских осећања - све је то послужило само да би извукло младе људе из уточишта свете обитељи, и поставило их на ранији пут, лице у лице са световним искушењима. За непријатеља човековог спасења нема погодније замке него што је напуштање зидина манастира, од стране послушника, под било каквим, наизглед добрим, изговорима. Самовољни излазак из манастира - увек је његова замисао.

Млади људи су се сместили под световни кров, у засебном усамљеном крилу куће, у намери да наставе своје монашке подвиге, и за своје духовне потребе су се обраћали месном сеоском свештенику, сматрајући свој боравак ту само привременим. Али није тако мислио Александар Семјонович. Он се окренуо својој ранијој мисли да врати сина световном животу, и на све начине је покушао да га наговори да ступи у државну службу; родбина и познаници су му упућивали погледе са истом том мишљу; мајка, иако се понекад занимала за његова учења о спасењу душе и другим узвишеним истинама хришћанског живота, није имала толико самосталности да би се потпуно предала његовим саветима. Саблазни које су им кружиле пред очима, збуњивале су подвижнике, шум мноштва је нарушавао њихово безмолвије. Младим људима почео је тешко да пада боравак међу мирјанима, и размишљали су о томе како да се, што пре, склоне из световног друштва, које је неспојиво са монаштвом, и

да се поново сместе негде у манастир. Пошто су почетак зиме 1829. године проживели у селу Покровско, следеће 1830. године, у фебруару месецу, оба друга су кренула да траже подесно уточиште у манастирским зидинама; упутили су се у Кирило-новојезерски манастир. У то време, тамо је у миру боравио архимандрит Теофан, познат по свом светом животу и примерном руковођењу обитељи, а настојник је био игуман Аркадије, његов близак ученик и подражавалац његовог начина управљања. О. Аркадија одликовала је проста природа; он је препознао у двојици младих придошлица дух истинског монаштва, и са љубављу их је примио у своју обитељ. Али другови се нису дуго радовали новом месту боравка: неумољива природа им је доказала да се човек не састоји само из душе, него и из тела. Новојезерски манастир налазио се на острву пространог језера. Влажна клима од испарења воде изазива жестоку грозницу код ненавикнутих и слабих организама. Убрзо је њен штетни утицај осетио Димитрије Александрович; он је добио грозницу и три месеца је трпео њене мучне симптоме, без икакве медицинске помоћи. На крају су почеле да му отичу ноге, тако да више није могао да устане са постеље. У јуну, када грозница тамо нарочито бесни, родитељи су послали кочије по сина, како би га превезли у град Вологод. Тешко је било то време за Димитрија Александровича: он је био принуђен поново да се врати тамо одакле је хтео да се спасе бекством. У Вологду, Димитрије Александрович се сместио код својих родитеља, и почео је да користи медицинска средства за грозницу која га је мучила, која је тако дубоко проникла у његов организам да је оставила своје трагове на читав његов даљи живот. Чихачов, који је такође пострадао од климе новојезерске обитељи, отишао је у Псковску губернију, ради сусрета са својим родитељима, 13. августа, исте те 1830. године. Другови су се растали како би, сваки посебно, опробали своје снаге у борби са стихијама световног живота.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

Животопис Епископа Игњатија Брјанчанинова

ГЛАВА 6

Рука промисла, која је до сада невидљиво покривала луталицу без уточишта, дотакла се срца преосвећеног Стефаиа, вологодског епископа: архипастир је прозрео духовна стремљења младог Брјанчанинова и умилостивио се према њему. Преосвећени Стефан је толико заволео Димитрија Александровича да се живо заузео за њега, и та љубав владике била је видљиви знак благонаклоности Божије према жртви срца, коју је приносио нови Авељ: она је наговештавала повољан исход свих искушења поднесених на путу ка монаштву, зато што је архипастир у својим рукама држао онај венац који је требало положити на главу младога борца, измученог у борби са светом, телом и ђаволом. Када се опоравио од болести, Димитрије Александрович није желео да се врати код родитеља, него се, по благослову владике, настанио у Семигородској пустињи. Место на ком се налазила та обитељ повољно је утицало на ушостављање његовог здравља; он се са новом ревношћу предао својим уобичајеним духовним занимањима; богомислију и молитви у тишини усамљености келије. Овде је написао свој "Плач монаха", у ком се испољило жалосно стање душе која појачано тежи Богу али је разбијена животним тегобама, због чега јој је преостао само плач на рушевинама њених стремљења. Димитрије Александрович није дуго живео ни у Семигородској пустињи; убрзо, 20. фебруара 1831. године, по његовој молби, преосвећени га је преместио у усамљенији Дионисијев манастир, у Глушицкој пустињи, где је и наименован у послушника. У то време, догодио се и први сусрет преосвећеног Игњатија са тадашњим игуманом Николо-угрјешског манастира, архимандритом Пименом. О. Пимен, тада још млади трговачки син, овако описује спољашњост послушника Брјанчанинова: "Први пут сам имао прилику да видим Брјанчанинова на обали реке Золотухе (у Вологду): ја сам био на левој обали, а он је шетао десном. Као сад да га видим: високог раста, витак и стасит, светлосмеђ, коврцав, са прелепим тамнобраон очима; на њему је био овчији кожух, прекривен нанкингом[1] боје грашка, на глави послушничка капа." Даље се приповедач одушевљава његовим узвишеним држањем, скромним понашањем, стајањем у цркви на богослужењу са највећим страхопоштовањем, и на крају, самим говором, који описује следећим речима: "Без обзира и на његове младе године, било је очигледно да је Брјанчанинов много читао отачке књиге, да је веома солидно познавао Јована Лествичника, Јефрема Сиријског, Добротољубље и дела других подвижника, и зато је његов поучан и занимљив говор, пружао уживање у највећој мери."[2]

Међутим, родитељ Димитрија Александровича, и у време његовог боравка у Глушицком манастиру, није престајао да изражава жељу за испуњењем својих потреба: он је упорно тражио то да син напусти манастирски живот и ступи у

државну службу. Тада је новонастали послушник почео молити архијереја да му учини милост и да, с обзиром на породичне околности, убрза његов постриг у монаштво. Преосвећени, добро знајући духовно расположење Брјанчанинова, одлучио је да испуни његову молбу. Како би издејствовао дозволу Светог синода, он је позвао Димитрија Александровича да дође из Глушицког манастира у Вологод, и рекао му је да се припрема за постриг; уједно му је рекао и да то чува као тајну, од родбине и познаника, како би избегао некакве притиске са њихове стране, који би могли бити препрека том делу, јер он је намеравао да изврши његов постриг неочекивано за све. Такав положај је био неугодан, у тако важно време: онај који се припремао за постриг био је принуђен да борави у свратишту, и да се усред световне необузданости припрема за велики обред.

Године 1831, 28. јуна, преосвећени Стефан је извршио обред пострижења Брјанчанинова у малу схиму, у саборној цркви Васкрсења, и назвао је Димитрија - Игњатијем, у част свештеномученика Игњатија Богоносца, кога Црква слави 20. децембра и 29. јануара. Монах Игњатије је у почетку славио први, а касније последњи од тих дана, као свој имендан. То име, Игњатије, указује још и на преподобног Игњатија, кнеза, вологодског чудотворца, чије мошти почивају у Прилуцком манастиру, где се чувају и мошти преподобног Димитрија Прилуцког - заштитника новопостриженог монаха, од његовог крштења. Тако је он добио име по двојници чудотворца, који почивају у једној обитељи. За име једнога, које је дато на крштењу, везано је сећање на околности рођења, а име другог, изречено на постригу, дато је као знак сећања на сличност земаљске судбине новопостриженога са преподобним, пореклом из кнежевског рода. Рођаци Брјанчанинова који су 28. јуна дошли у цркву на богослужење били су крајње запрепашћени због неочекиваног свештеног чина чији су посматрачи они постали. Четвртог јула исте те године, преосвећени Стефан рукоположио је монаха Игњатија у јерођакона, а 25. истог тог месеца - у јеромонаха, и привремено га поставио при архијерејском двору, који се у Вологоду налази уз саборну цркву, иза исте оgrade коју чине зидине тврђаве из времена цара Ивана Грозног. Ради обучавања у свештенослужењу, новорукоположени је био постављен у градску цркву Спаса, обично под руковођењем свештеника Василија Нордова, који је на крају постао протојереј и старшина вологодске саборне цркве.

Родитељи новопостриженог монаха, подразумева се, са незадовољством су гледали на тај догађај, нарочито је Александар Семјонович био погођен њиме; његова воља - на којој је он тако упорно истрајавао - није испуњена: сви планови везани за светску каријеру његовог сина су се рушили, маштања о његовој блиставој будућности су ишчезла. Син је у очима оца постао бескорисни члан друштва, који је изгубио све што му је отац пренео васпитањем. Женско срце, мање истрајно у супротстављању околностима и увек попустљивије у односима, учинило је да Софија Атанасјевна благонаклоније посматра поступак сина; али духовна страна је била и њој страна,

тако да су световна схватања однела превагу. Све то, наравно, није имало никаквог значаја за монаха, који је сам себе добровољно довео у тај положај, принуђен да заборави све световне везе и родбинска осећања; али околности за монаха Игњатија нису биле такве да је могао остати безосећајан на то незадовољство родитеља. После пострига, он је морао да борави у дому, који се налазио изван града, а који је припадао његовом рођаку и крсном куму Димитрију Ивановичу Самарину, и био је принуђен да прима новчану помоћ од једне своје рођаке (гђе Војејкове). Боравак у Вологду га је приморавао да се често креће у кругу родбине и познаника; многи од њих су почели да га посећују, и тражили су од њега да им узвраћа посете. Младих година, пријатне спољашњости, он је био предмет интересовања читавог вологодског друштва, сви су говорили о њему, сви су желели да се зближе са њим. То га је неминовно увлачило у световну расејаност и директно се сукобљавало са оним заветима које је тек изговорио у олтару. Све спољашње окружење пустинољубивог монаха било је супротно његовим жељама, дојадиле су му градске гласине и почео је да моли свог покровитеља, преосвећеног Стефана, да га отпусти да иде у Глушички манастир; али преосвећени, намеравајући да му да место које одговара његовим способностима и његовом благочестивом настројењу, које му приличи и по његовом односу према друштву, задржавао га је поред себе. Убрзо се показало такво место: крајем 1831. године, упокојио се управитељ Пелшемског Лопотовог манастира, јеромонах Јосиф. Наложено је да обред погребња изврши јеромонах Игњатије. Године 1832, 6. јануара, он је именован на место упокојеног, а 14. јануара му је дато звање управитеља, при чему је на њега положен надбедреник.

НАПОМЕНЕ:

1. Нанкинг - првобитно кинеска, веома густа и јака памучна тканина, обично жуте боје (названа по кинеском граду Нанкингу) (прим. прев.).
2. Сећања архимандрита Пимена.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

Животопис Епископа Игњатија Брјанчанинова

ГЛАВА 7

Лопотов манастир, који је основао преподобни Григорије Пелшемски, вологодски чудотворац, налази се у Кадниковском срезу, у Вологодској губернији, на 40 врста од Вологода и на 7 од Кадникова, смештен на обали реке Пелшме, која се улива у Сухону, на шумовитом и мочварном месту. Манастир је био готово разрушен, јер је била намера да он буде угашен: црква и остале грађевине биле су крајње оронуте, приходи су били оскудни, недостајале су најнеопходније животне намирнице, а зато је и братије било веома мало. Требало је уложити много напора и брига, како би се све поправило, обновило, како би се допунили недостаци у сваком погледу. Нови управитељ није падао духом; енергично се прихватио посла. Ускоро су потекли прилози благочестивих становника Вологода, који су славили сећање на преподобног Григорија; монаси из манастира у којима је као послушник боравио управитељ Игњатије, почели су се сабирати у његову обитељ, и за кратко време су у њој сачинили братство од 30 људи. Богослужење је устројено према одговарајућем поретку: обитељ се обновила и споља и изнутра, није се могла препознати у односу на стање у каквом ју је примио управитељ Игњатије. Али колико је то коштало њега самога? ... По приповедању једног очевица који је посетио манастир Лопотов у зиму 1832. године, управитељ Игњатије сместио се у стражарницу код светих двери, док је била у току изградња нове келије за настојника.

Срце Александра Семјоновича је смекшало када је видео младог сина у чину који приличи старачком узрасту, и који дакле много обећава за будућност. Тамо где није могла имати утицаја унутрашња, духовна страна, успела је спољашња, и она је у потпуности показала свој благотворан утицај на Софију Атанасјевну. Син управитељ је почео често боравити у родитељском дому: његове снажне речи о истинама загробног живота поразиле су срце мајке, која је често боловала и која је осећала близину своје смрти. Мајка се хранила духовним беседама сина; њена схватања су се изменила; од телесних постала су духовна; она је захваљивала Богу што ју је удостојио да се њен првенац нађе међу Његовим служитељима, будући да је раније то сматрала својом великом несрећом. Таква промена код родитељке, на крају њеног живота, неизрециво је радовала сина, свештеномонаха. Упућена његовим поукама и

молитвама, Софија Атанасјевна је мирно скончала 25. јула 1832. године. Обред опела одслужио је сам игуман Игњатије, у храму села Покровско. Дивно је да приликом тог богослужења син није пустио ниједну сузу над беживотним телом мајке! И то се није догодило због уздржаности, која приличи ономе који предстоји свештенослужењу или због хладноће осећања према породици, него је представљало посебну црту духовне личности. Осећање у њему било је живо, синовска љубав према мајци у својој природној мери, али је у њему душевни човек био замењен духовним; осећање телесног сродства било је у потпуности прожето духовном љубављу, која је налагала да се не губи глава у жалости за пролазним, него да се уснулој жели једино блажени удео - у вечности. Зато се таква породична осећања код монаха Игњатија никада нису испољавала на свој уобичајен начин; она су се код њега одражавала кроз дубоку мисао и молитвено, безмолвно осећање страха Божијег, уз потпуно спољашње спокојство.

У Лопотовом манастиру, управитеља Игњатија утешио је сусрет и поновно заједничко пребивање са његовим омиљеним другом Чихачовим. Чихачов је постао активни помоћник управитеља Игњатија у устројавању обитељи; имао је одличан глас, добро је знао црквено певање и саставио је веома добар хор, који није мало утицао на то да се у обитељ привуку многи богомољци. Управитељ Игњатије га је обукао у расу и руководио у духовном животу.

Ступивши на ново поприште, на место старешине монашког општежића, о. Игњатије је био "ава" монашке заједнице, у пуном смислу речи. Одломак који следи, из његових аскетских списа, открива нам какав дух га је водио када је поучавао монахе: "Овде ћу рећи о руским манастирима, моју убогу реч, реч - плод дугогодишњег искуства. Можда ће, записана на папиру, она некоме добро доћи! - Ослабио је монашки живот, као и уопште хришћански, ослабио је монашки живот зато што се он налази у нераскидивој вези са хришћанским светом који одвајајући слабе хришћане у монаштво не може тражити од манастира снажне монахе, попут древних, када је и хришћанство које је живело у свету обиловало врлинама и духовном снагом. Али још увек манастири, као утврђење Светога Духа, бацају зраке светлости на хришћанство; још увек је тамо храна за побожне; још увек је тамо чување јеванђелских заповести, још увек је тамо строго и догматско и морално православље; тамо се, мада ретко, крајње ретко, налазе живе таблице Светога Духа. Приметно је да су сви духовни светови и плодови израсли из оних душа које су, далеко од познанстава унутар и ван манастира, узгајале себе читањем Светог писма и светих отаца, уз веру и молитву надахнуту смиреним, али снажним покајањем. Где није било таквог узгајања, тамо је - бесплодност."

"Шта чини вежбање монаха, због чега и јесте - само монаштво? Оно се састоји од изучавања свих заповести, свих речи Спаситеља, у њиховом усвајању умом и срцем. Монах постаје посматрач две људске природе: пале природе, греховне, коју он види у

себи, и обновљене природе, свете, коју он види у Јеванђељу. Десет заповести Старог завета одбациле су само грубе грехе, Јеванђеље лечи саму природу, оболелу од греха, која је падом стекла греховне особине. Монах је дужан, при светлости Јеванђеља, да ступи у борбу са самим собом, са својим мислима, са осећањима срца, са осећајима и жељама тела, са светом, непријатељским Јеванђељу, са светодршцима који се труде да задрже човека у својој власти и заробљеништву. Свесилна истина га ослобађа (Јн 8, 32); ослобођеног од ропства греховним страстима уобличава, обнавља, уводи у потомство новог Адама, свеблаг Дух Свети..."[1]

Епископ вологодски Стефан, видећи неуморне и корисне напоре управитеља Игњатија на обновљењу и благоустројењу лопотовске обитељи, произвео га је у чин игумана, 28. маја 1833. године; међутим, мочварно окружење Лопотовог манастира однело је и последње остатке здравља, и на крају га је сасвим сместило у болесничку постељу. Чихачов је патио у души због свог игумана, и не видећи никакав други излаз у очајном стању, осмелио се да му предложи своју мисао - да се преселе из Лопотовог манастира негде на друго место. Игуман је одобрио ту мисао, и било је одлучено да Чихачов оде у свој завичај, у Псковску губернију, да се заузме за њихов премештај у један од тамошњих манастира. Упућен благословом свог игумана, Чихачов се упутио на намеравани пут. Стигавши у Петроград, он се обратио грофици Ани Алексејевној Орловој - Чесменској, са којом је, нешто раније, имао прилику да се упозна. То је било приликом првог његовог путовања из Лопотовог манастира, када је ишао у свој завичај због породичних послова; тада је он први пут срео грофицу у новгородском Јурјевском манастиру, у келијама игумана, чувеног архимандрита Фотија. Грофица је љубазно примила Чихачова, и приложила је Лопотовом манастиру неколико књига и 800 рубаља. Од тада, Брјанчанинов и Чихачов су уживали благонаклоност грофице Орлове, што је трајало до саме њене смрти. И тада је грофица Ана Алексејевна такође срдечно примила Чихачова, сместила га у свој дом, снабдела га свиме што му је потребно, и активно је почела да се залаже за премештај игумана Игњатија из Лопотовог манастира.

Чихачов, налазећи се у престоници, у кругу угледног друштва које је посећивало грофицу, већ је намеравао да се врати назад у Лопотов манастир, али грофица га је задржала и саветовала му је да се представм московском митрополиту Филарету који се тада налазио у Петрограду. Чихачов се јавио на Тројицко подворје. Високопреосвећени је благонаклоно примио лопотовског монаха, и рекао је: "Мени нису непознати живот и особине игумана Игњатија", и понудио му је место игумана Николоу-грјешског трећеразредног манастира, у својој епархији, ако он жели ту да се пресели, обећавајући да ће му касније обезбедити и боље. Чихачов је захвалио милостивом владици, и усудио се да пред њим изрази бојазан да ће игуману Игњатију бити неугодно да сам затражи отпуст из вологодске епархије, јер га је постригао лично архијереј вологодске епархије, кога ће можда ражалостити такав

поступак његовог пострижника. "Добро", рекао је митрополит, "ја ћу предложити то пред Синодом, и надам се да ме неће одбити." Следећег дана, из Синода је послата наредба у Вологод, преосвећеном Стефану, да се игуман Лопотовог манастира Игњатије премести у Николо-угрјешски манастир, где га је, пошто буде предао свој манастир, требало сместа послати.

Преосвећени Стефан је благонаклоно гледао на овај догађај. Упутивши игумана Игњатија са својим благословом на ново место служења, он је о њему дао следећу оцену, у свом обраћању митрополиту московском, 28. новембра 1833. године: "Игуман Игњатије, после пострига у монаштво 1831. године, по указу Светог синода, налазио се у братству трећеразредног Глушичког манастира, и својим похвалним особинама и својим образовањем у наукама, увек је привлачио моју нарочиту пажњу, због чега је био узет у вологодски архијерејски дом и, после рукоположења у јерођакон, а затим и у јеромонаха, био је укључен у саборно свештенослужење, где су све више и више биле приметне његове изузетне способности, украшене похвалним владањем. Године 1832, 6. јануара, ја сам поставио њега, Игњатија, уместо упокојеног управитеља јеромонаха Јосифа у Лопотовом манастиру, за управитеља. Док је био на овој новој дужности која му је наложена, обрасцем свог примерног живота, утврђивањем поретка у манастиру, сагласно манастирским правилима и уставима, тачним прикупљањем свега што доликује манастиру, привлачећи нарочиту пажњу јавности, успео је да изазове усрђе код поштовалаца свете обитељи, и тако је побољшао услове у Лопотовом манастиру, који је већ био доспео у потпуни пад и расуло, а сада је у најкраћем времену доведен у најбоље стање, и то: 1) прибављањем скупоцених сребрних светих сасуда, Јеванђеља и одеће, и многих других црквених богослужбених предмета, и 2) изградњом келија за игумана и братију, а затим и поправком многих старих манастирских грађевина. Како је његова, Игњатијева, служба корисна за свету обитељ, а затим и одјечи у јавности о његовим похвалним особинама, убедили су ме да га ове године, 28. маја, ради његовог охрабрења за наставак таквог служења, произведем у игумана, остављајући га у истом том уходаном Лопотовом манастиру као управитеља, на тој изузетно похвалној служби игумана Игњатија, о којој је било потребно обавестити Ваше високопреосвештенство."

Чихачов, обрадован тако успешним исходом свог путовања, упутио се из Петрограда у родни крај, у Псковску губернију, како би обавестио своје родитеље. Овде, убрзо по доласку, примио је писмо од грофице Орлове-Чесменске, у којем га она обавештава да су сви догађаји из живота игумана Игњатија и њега самог дошли до сазнања цара императора Николаја Павловича, и да је Његово царско величанство изволело да се сети својих питомаца, па је наредио митрополиту московском да игумана Игњатија позове не у Москву него у Петроград, како би се лично представио њему, при чему је додао да га, ако му се Игњатије допадне исто као раније, он неће препустити

митрополиту Филарету. Високопреосвећени Филарет, ради испуњења те највише воље, званичним писмо 15. новембра 1833. године, именованим на епископа вологодског Стефана, моли га да, што пре је могуће, пошаље игумана Игњатија право у Петроград, а својим посебним својеручним писмом игуману Игњатију, он је тражио да он, без икаквог двоумљења, дође код њега у Петроград, у Тројицко подворје. "То наређење мора бити неодложно испуњено", писао је московски владика, "јер то није моја воља."

Двадесет седмог новембра игуман Игњатије је предао Лопотов манастир свом благајнику, а 30. новембра је отпутовао у Петроград. У то време, ту је стигао и Чихачов, нестрпљиво очекујући долазак свог игумана. Дошавши у престоницу, игуман Игњатије се одмах представио митрополиту Филарету, који га је примио на свом Тројицком подворју, где је он и сачекао време када је било одређено да се јави цару.

У назначени дан и час, игуман Игњатије се представио цару у Зимском дворцу. Цар се обрадовао видевши свог питомца, "а радост", пише Чихачов, "да се појави пред вољеним царем, пуноћа осећања захвалности за све милости монарха, доводили су до усхићења пуног страхопоштовања топлу душу верно оданог монаха". После неколико објашњења цар је изволео рећи: "Ти ми се допадаш, као и раније! Ти мени дугујеш за васпитање које сам ти дао, и за моју љубав према теби. Ниси хтео да ми служиш тамо где сам ја намеравао да те поставим, изабрао си пут по својој вољи - на њему ми и врати свој дуг. Ја ћу ти дати Сергијеву пустињу, хоћу да ти живиш у њој и да од ње начиниш манастир, који ће у очима престонице бити образац манастира." Затим је он повео игумана у одаје царице императорке Александре Теодоровне. Улазећи код ње, упита је препознаје ли она тог монаха? На одричан одговор, он је позвао игумана по презимену. Царица се врло милостиво понела према свом некадашњем стипендисти, и приморала га је да благослови сву њену децу. Цар је одмах наложио да доведу оберпрокуратора[2] Синода, Нечајева, који је известио Његово величанство да Сергијева пустиња има посебно назначење - она је предата викарном епископу петроградског митрополита, и њене Приходе користи епископ уместо издржавања од духовне администрације. Тада је цар наредио да се израчуна колико је велика сума прихода коју викарни епископ добија од манастира, и да се у тој размери њему обезбеди исплаћивање суме из кабинета, а манастир да се преда под пуну управу управитеља ког је он одредио. Обер-прокуратор је пренео Светом синоду највишу вољу, и преосвећеном Бенедикту, тада викарном епископу, дата је наредба Синода да преда пустињу игуману Игњатију, а сам да прима 4.000 рубаља у новцу, као издржавање из кабинета. Тада је, по наређењу Синода, игуман Игњатије узведен у чин архимандрита, што је било извршено 1. јануара 1834. године у казанској цркви, а петог дана истог тог месеца, нови управитељ је дошао у своју обитељ, у пратњи Чихачова и двадесетдогодишњег младића Јована Малишова, тек

примљеног међу келијнике, који је касније, кроз 23 године, постао наследник свог старца у управљању обитељи, у чину архимандрита.

НАПОМЕНЕ:

1. Аскетски огледи, том 1.
2. Обер - главни; прокуратор - лат. пословођа, заступник, опуномоћеник (прим. прев.)

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

Животопис Епископа Игњатија Брјанчанинова

ГЛАВА 8

Намера игумана Игњатија да се пресели из Лопотовог манастира имала је у основи чисто физички узрок. Његовом поткопаном организму била је потребна клима, ако не јужна, онда у највећој мери сува, а не мочварна. Срећан због занимања московског владике, он би био задовољан Николо-угрјешским манастиром; али државна воља га је поставила на много ширу делатност.

Положај Сергијеве пустиње, у погледу климе, није нудио чак ни оне погодности које је имао Лопотов манастир.

Обала Финског залива, чији таласи се разливају у правцу саме обитељи, никако није могла помоћи у обнављању физичке снаге. А у духовно-моралном погледу, ново место боравка било је далеко неугодније у поређењу са претходним; оно је захтевало двоструки духовни подвиг, јер је било окружено трњем световних гласина и сујете, које је неминовно морало повређивати духовног човека. Само су га жива вера у промисао Божији и добра савест у испуњавању монашког завета послушања, које је архимандрит Игњатије показивао у односу на царску вољу, могле оснажити

приликом ступања на то ново поприште. Он је ту ступио као истински монах; насупротив личним интересима, он се бринуо једино о добру обитељи која му је поверена. Као верни поданик и монах, он је чврсто одлучио да тачно испуни вољу љубљеног монарха, и да од пустиње која му је поверена начини обитељ која ће бити узор у сваком погледу.

Сергијева пустиња, основана 1734. године, и смештена близу самог Петрограда, поред садашњег петроградског железничког пута, била је, као што је речено, под управом викарних епископа. Такав административни положај ни најмање није ишао на руку њеном материјалном стању, а близина престонице чинила ју је раскрсницом за становнике престонице који путују, што је веома неугодно деловало на духовни живот братства обитељи. Манастирска здања, почев од цркве преподобног Сергија до последњих манастирских споредних зграда, одавно су била запуштена. У цркви, када се приступило њеној поправци, само један зид се показао као употребљив; зграда за управитеља, повијена унутра, скоро да није постојала, стајала је закључана и није се могла загрејати; смештаја за новопристиглог управитеља није било, и он је био приморан да одседне у дому за инвалиде, који је саграђен при манастиру средствима грофова Зубових, и који је био на њиховом издржавању. Тамо су му биле додељене две собе у које се сместио, заједно са осам људи, братијом, већином монаха; читаво братство које је затекао било је састављено од тринаесторо људи: осам монаха, три послушника и два искушеника. Без обзира на тако незнатан број братије, међу њима није било поретка који приличи манастиру. Запуштеност у материјалном, распуштеност у моралном погледу, царовали су свом снагом. У таквом стању је Сергијеву пустињу затекао нови управитељ. Обитељи је био потребан такав управитељ. Делоm промисла, или молитвама преподобног Сергија, сто година по оснивању почело је њено обнављање, како материјално, тако и духовно. Достојанствена личност управитеља и његова аскетска духовност, одговарали су стању обитељи и оном назначењу са којим ју је примио. Међутим, напори и бриге због спољашње обнове и доброг устројења, и односи сваке врсте према вишима и нижима, оставили су свој печат на болесном монаху строгог поодвига. По његовом сопственом признању, ожалостћења од стране људи, која су га сустигла до тада, била су "умерена".

"Како би их искусио", говори он у свом "Плачу", "било је потребно посебно поприште. Недокучивим делима промисла, ја сам премештен у ту обитељ, суседну северној престоници, коју, док сам живео у престоници, нисам желео чак ни да видим, сматрајући је по свему неодговарајућом у односу на моје духовне циљеве. Године 1833. био сам позван у Сергијеву пустињу и постављен сам за њеног управитеља. Сергијева пустиња ме је негостољубиво примила. Прве године по доласку у њу, погодила ме је тешка болест, друге године друга, треће трећа; оне су уништиле остатке мог оскудног здравља и снаге, постао сам изможден, непрестано

страдајући. Овде су се подигли и запенушали завист, злоречје, клевета, овде сам се ја подвргао тешким, дуготрајним, понижавајућим казнама, без суда, без најмање истраге, као бесловесна стока, као безосећајни идол; овде сам видео непријатеље који дишу непомирљивом злобом и жеђу за мојом погибељи." [1]

Из тог прегледа ступања оца архимандрита Игњатија у нову обитељ, очигледно је да се његова управитељска делатност, од самог почетка, мора делити на две гране: на спољашње устројство и унутрашње добро уређење. Прво дело управитеља била је обнова храма преподобног Сергија и капитална поправка зграде управитељских келија. Ево шта је он писао 1834. године, у својој молби тадашњем митрополиту Петрограда Серафиму, како би дозволио да се у обитељи изведу неопходна изградња и поправке: "Прегледајући манастирске грађевине, нашао сам да су оне без изузетка у веома лошем стању. Такво стање су увидели моји претходници, који су управљали манастиром, преосвећени епископи ревељски и зато су благовремено припремили новчану суму (до педесет хиљада рубаља у новчаницама) и знатну количину черпића, имајући за неизоставан циљ: чување старих и изградњу нових здања." Радови су започети наредбом Петроградске епархијске управе, којом је дозвољена употреба сакупљених педесет хиљада рубаља у новцу и припремљеног черпића. Грофица Орлова такође је помагала својим богатим прилозима. Црква и зграда управитељских келија, као једнофасадна здања, повезани су новом, двоспратном зградом, на чијем горњем спрату је веома удобно била изграђена пространа братска трпеза, а у доњем се налазила кухиња, пекара, и друге просторије домаћинства. У време изградње тих зграда, исте те 1834. године током лета, потпуно неочекивано, обитељ је посетио цар император. Дошавши из Петрограда, око шест сати после подне, Он сам, ушао је у цркву и питао је монаха ког је срео: "Да ли је архимандрит код куће?" "Кажи да стари друг хоће да га види." Дошао је архимандрит, у пратњи његовог незамењивог друга оца Михаила Чихачова. Цар се благонаклоно и нежно понео према њима, питао их је за њиховог трећег пријатеља Теодорова, који је заједно са њима ступио у манастир, и на одговор да се Теодоров вратио у свет и поново у службу, приметио је: "Изгледа да му се манастирски хлеб учинио сув, а теби је", обратио се Чихачову, који се знатно попунио, "ишао на корист". Тада су дошли царица императорка и цар наследник. Наравно, сакупило се много народа, и сав тај народ био је сведок очинског занимања, које је одувек било карактеристична црта односа покојног императора према почившем владици Игњатију. Цар је желео подробно да погледа зграде које се граде, и сматрао је да је неопходно обновити саборну цркву, због чега је заповедио архимандриту да поднесе предрачун, по поретку, надлежној службеној власти. Начињени предрачун утврђен је 25. децембра 1835. године, и државним дописом било је одређено да се из благајне Петроградске благајничке коморе исплати 96 808 рубаља и 19 копејки, за поправку Тројицког саборног храма. Обнова је завршена 1838. године, а 1842. године, у том храму су

изграђене богате певнице, од суме коју је приложила императорка Александра Теодоровна.

Прва брига управитеља, везана за унутрашње духовно благостање обитељи, била је установљавање строгог поретка у свему, сагласно манастирским уставима: црквено богослужење је почело да се одвија у хармоничном чину, узвишено и свечано, што је допуњавало и привлачно хорско певање, разговетно читање, церемонијално стајање, поклони и долична кретања уопште, уређено пребивање код трпезе, веома пригодне одежде, а уредност и чистоћа у свему, давали су окружењу изглед префињености, сједињеног са простотом, који су оплемењивали саму природу монаха. Управитељ се удубљивао у келијни живот свакога, установио је спасоносно провођење времена у читању монашких књига, вршење послова по послушању, према могућностима, уносио је дух истинског монаштва у братство, побуђујући свакога на пажњу, прихватање савета и поука у моралном животу, на утврђивање себе по руковођењу светоотачких списа. Он је преносио братији свој начин мишљења и погледе на монаштво, био је отац и учитељ свих, примајући их ради откривања помисли, поуке и духовног стања. Врата келије оца архимандрита била су отворена; њему су слободно долазили од престарелих монаха свештенослужитеља до младих послушника, због чега је све братство почело чинити једну велику породицу, којом је управљао један отац, повезану савезом сагласја и духовног јединства, одуховљену и руковођену узвишеним учењем оца учитеља. Нарочито је, каже Чихачов, делатности настојатеља помагало његово умеће да изабере људе и његово познавање људског срца, којим је он умео да везује људе за посао који им поверава. Он је тежио да развије у човеку преданост послу који му је наложен, и охрабривао је (ту преданост) похвалама, чак и наградама и унапређењима. Окружујући се способним и снажним људима, он је брзо достигао своје циљеве и спроводио је своје намере тачно их остварујући.

НАПОМЕНЕ:

1. Аскетски огледи, том 1

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

Животопис Епископа Игњатија Брјанчанинова

ГЛАВА 9

Било је много напора, препрека, неуспеха, жалости и искушења, како за самог управитеља, тако и за братију која га је окруживала, која је дошла са њим; сама неугодност места на ком се манастир налазио, стојећи на прометној раскрсници приградских кућа престонице, била је за њих тежак унутрашњи крст, невидљив световним очима. Овде је архимандрит Игњатије, искуствено учећи своја духовна чеда унутрашњем ношењу крста, које је удео сваког благочестивог хришћанина, а тим пре монаха, сам за њих био пример добродушног трпљења и ношења свога крста без роптања, чиме је, уз помоћ благодати, достигао толико велику духовну силу, да је такво ношење крста у многим случајевима било пријатно за њега. Тако, настављајући горе наведени чланак "Плача", он говори о себи: "Овде је милосрдни Господ удостојио мене да познам неизрециву радост и мир душе; овде ме је Он удостојио да осетим духовну љубав и сладост у оно време када сам срео мог непријатеља, који је тражио моју главу, и у мојим очима лице тог непријатеља изгледало је као лице светлог анђела. Искуствено сам познао тајанствено значење Христовог ћутања пред Пилатом и јудејским архијерејима. Каква је срећа бити жртва попут Исуса! Или не! Каква је срећа бити распет близу Спаситеља, као што је некада био распет блажени разбојник, и заједно са тим разбојником, из убеђења душе, исповедати: 'Достојно делима мојим примићу: *Сјети ме се, Господе, када дођеш у Царству своме.*'" (Лк 23, 41-42).[1] Речима утехе жалосним монасима, духовни крстоносац овако поучава о тој ствари, која је, можемо рећи, насушни хлеб истинског монашког живота: "Следимо Христа! Смиримо се попут Њега! Попут Њега, немојмо одбити да се прочујемо као лицемери и умно поремећени - немојмо поштедети нашу част, немојмо склањати лице од пљувања и образ од ударца, не тражимо ни славу, ни лепоту, ни насладе које припадају овом свету; извршимо земаљско странствовање, као туђини, који немају где да склоне главу; примимо, примимо увреде, понижења и презир од људи, као оно што неодвојиво припада путу који смо изабрали; боримо се, јавно и тајно, са помислима гордости, свим силама одбацимо те помисли нашег старог човека, који тражи да оживи своје *ја*, под разним изговорима сличним истини. Тада ће се Син Божији, који је рекао: *Уселићу се у њих, и живјећу у њима* (2 Кор 6, 16), јавити у нашем срцу, и даће нам власт и силу да свежемо јакога, опљачкамо његове судове, станемо на аспиду и вазилиска,[2] и погазимо их."

"Одбацимо роптање, одбацимо туговање над нашом судбином, одбацимо жалост срца и меланхолију, од којих слабе душе страдају више него од самих невоља. Одбацимо сваку мисао о освети и узвраћању зла за зло. *Моја је освета, ја ћу вратити* (Рим 12,19), рекао је Господ."

"Хоћеш ли тегобе да подносиш са лакоћом и удобношћу? - Смрт ради Христа да прижељкујеш. Та смрт нека непрестано стоји пред твојим очима. Умртвљуј себе свакодневно, уздржавањем од свих греховних похота тела и духа; умртвљуј себе одбацивањем своје воље и одбацивањем самооправдања, који долазе од лажног разума и кроз лукаву савест старог човека; умртвљуј себе живо замишљајући и осликавајући своју неминовну смрт. Дата нам је заповест да следимо Христа, узевши свој крст. То значи? Ми смо дужни да увек са радошћу и весељем, умремо за Христа..."

"Онај који жели да умре за Христа, какву невољу, какву жалост неће великодушно претрпети?"[3]

Заједно са неопходном изградњом и утврђивањем поретка унутар обитељи, управитељ архимандрит Игњатије морао је своју делатност окренути и на друге гране њеног уређења, тачније, на земљишно имање и сеоско домаћинство. Када је ступио на манастирску управу, он није нашао ниједну међу на манастирској земљи. Према пословодству обитељи, изгледало је да су сву земљу, која је стечена куповином још од стране оснивача пустиње, незаконито користили сељаци привредници из села Подманастирског насеља,[4] а манастир је пак имао само 25,5 десетина,[5] колико је заузимао повртњак и ливада - и да су сва настојања манастира да се обнови његово право на ту земљу, без обзира на неоспорност његових докумената, остала без успеха. Године 1835. архимандрит је изашао са молбом за поновно утврђивање међа на манастирској земљи и најбржем разматрању права на поседовање земље коју су сељаци неправедно присвојили, а такође и о додељивању дела шуме манастиру, сагласно највишој наредби, објављеној 4. јуна 1835. године, према којој манастирима, како би им се помогло у средствима за живот, треба доделити приближно од 100 до 150 десетина земље, ради оснивања земљорадничког домаћинства. Спор са сељацима решен је 1836. године, тако што је, иако је признато да земља припада манастиру, због тешкоће да се са ње иселе сељаци, који су се ту настанили 1765. године, одлучено, са сагласношћу управитеља, да се земља подели на два дела: источна страна, на којој је манастир, по линији од севера ка југу, предаје се њему, а западна, на којој су се населили сељаци, да се уступи њима. Сагласност са тим уступком, управитељ је дивно изразио у његовом писму бившем државном секретару, при примању молбе, кнезу А. Н. Голицину. "Ваша Светлости", писао је архимандрит, "ваша уобичајена снисходљивост ми даје храброст да вас узнемиравам најпокорнијом молбом, али веома лаком за вас; она се састоји у следећем: наша обитељ одавно води спор због земље која, према тапији, плану и званичној књизи разграничења, припада њој, али је оспорена од стране државних сељака који су се самовољно населили на њој. Министар финансија, размотривши ствар, премда је и нашао да земља по свој правди припада Сергијевој пустињи, међутим, због проблема пресељења сељака, одредио је да се земља подели овако: страну, на којој се налази манастир, предати

манастиру, а ону на којој су се населили сељаци - сељацима. Ово његово мишљење је дошло пред комитет министара. Мислим да би се преподобни Сергије пре сагласио да уступи део свог имања, него да учини жалост сељацима, пресељавајући их, чему се ови прости људи неће другачије повинovati, него ће се предати неутешној жалости и горким сузама. Зато сам и ја, повереник преподобног Сергија, како у овој ствари, тако и у осталима, које се тичу његове обитељи, дужан да узимам у обзир милосрђе свог настојатеља, и да будем задовољан решењем министра финансија. Подржите ово решење у кабинету министара. Ето у чему се састоји сва молба Вашој светлости од повереника обитељи преподобног Сергија."

У време док је вођен спор о земљишном поседовању, управитељ је поставио домаћинска начела, тиме што је прекинуо давање у аренду невеликог комада земље, који је остао у поседу обитељи, и завео је на њему повртњак, побољшао је воћарство, знатно је повећао јабуке у врту. Одвојен од манастирске својине, летњиковац је, од самог почетка проблема оставши без икаквог обрађивања, зарастао у коров и претворио се у блато. Чишћење и исушивање блата био је посао током једне године. Намисливши да обезбеди издржавање манастира увођењем рационалног сеоског домаћинства, архимандрит Игњатије је тражио од митрополита Серафима дозволу да позајми из капитала комисије духовних школа 45 000 рубаља, са отплатом капитала у ратама, и каматом од 8 % годишње. Та сума је била потребна за покретање сточарства, земљорадничко оруђе, теглеће коње, најам људи и друге потребе и грађевине домаћинства.

По највишој одлуци, комисија је одобрила само 30 000 рубаља, али је допринос оца Михаила Чихачова, који је приложио 40 000 рубаља у новчаницама, на лично, самовласно располагање архимандриту, омогућио да се тај посао доврши, и да се оствари могуће проширење и побољшање сточарства и читавог сеоског домаћинства. Манастир је почео читаве године да користи поврће из свог повртњака; ражаног хлеба је неретко било довољно за читаву годину, без обзира на знатно повећани број братије, огромне расходе на даривање богомољаца у празничне дане и прехрањивање свих манастирских радника; овса и сена било је толико да се сваке године продавало за суму од једне до једне и по хиљаде рубаља. Сточарство је снабдевало братску трпезу обиљем млечних производа; поред салашких земљорадничких здања, која су коштала до 20 000 рубаља у новцу, са сушаром за сушење хлеба и шупама за детелину, направљени су и други сеоски објекти неопходни обитељи.

Унапређење и ширење домаћинства, и приходи од богомољаца, који су у великом броју долазили у обитељ, омогућили су да се издржава већи број братије, потреба коју су повећавали како сами богомољци, тако и честе потребе власти за јеромонасима који би служили у флоти. Архимандрит је 1836. године почео молити епархијску управу да се братство увећа за шест јеромонаха. Свети синод, на чије

разматрање је предата та ствар, 23. маја 1836. године, донео је следећу одлуку: "Имајући у виду" - пише Синод - "да Сергијеву пустињу, која се налази близу престонице, посећују многи богомољци, и да се у њој, под управом садашњег управитеља, морално стање братства, побожност и поредак међу њима и у самом црквеном служењу осетно поправљају, и да њени монаси често одлазе да служе у морнарицу, на прекоморским путовањима, Свети синод сматра да је праведно и корисно, уместо оног што је предложено од стране епархијске управе, да се у тој пустињи само повећа број јеромонаха за шест људи, да се она преведе из другоразредне у прворазредну, и да јој се додели људство и опште одржавање као првокласном манастиру, и тиме да се омогући пустињи могућност да припрема већи број добрих монаха, и да се одржи њено достојанство у мишљењу народа, ради богомољства које се ту слива." Ово решење, којим се изражава признање највишој духовној управи Сергијеве обитељи, због тадашњег напредовања, потврђено је после највишег Сведржавног извештаја, 3. јуна 1836. године. Последица тога било је брзо повећање броја братије, који је 1837. године, дошао чак до 42 човека. Недостајао је смештај за све. Промисао Божији убрзо је показао помоћ: у то време, у пустињу је ступио Макаров, пореклом од петроградских трговаца, који је скончао у тој пустињи као схимонах. Он је обитељи приложио на коришћење сав свој добро стечени капитал, који је чинило 50 000 рубаља у новцу. Од те суме, 40 000 је употребљено, 1840. године, за изградњу веће дрвене зграде на каменом темељу, унутар манастирске ограде, за келије братије; 10 000 је употребљено за основне животне потребе обитељи.

Делокруг архимандрита Игњатија још је раширен када је 22. јуна 1838. године одређен за устројитеља свих манастира Петроградске епархије. Ту службу он је носио све до самог његовог изабрања на епископску катедру. И на том служењу он је задобио опште поверење и уважавање, како управитеља манастира тако и браће монаха, спајајући за све у свом лику, и тврдоразумног представника административне власти, и, за оне који су тражили духовни савет - старца, искусног руководиоца, увек спремног да са љубављу помогне ближњем, духовним саветом или речју духовне утехе.

НАПОМЕНЕ:

1. Аскетски огледи, том 1.
2. Вазилиск мит. Легендарни краљевски змај који је, тобоже, својим погледом задавао смрт (прим. прев.).
3. Аскетски огледи, том 1.
4. Рус. слобода - насеље са слободним становништвом (прим. изд.).

5. Десетина - мера за површину, једнака 1, 09 хектара (прим. прев.).

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

Животопис Епископа Игњатија Брјанчанинова

ГЛАВА 10

Љубав према служењу монаштву сопственим примером и списима, није се сама по себи распламсала и горела код архимандрита Игњатија: он је веровао у своје призивање одозго на то служење, и односио се према њему као према божанском делу, трудећи се да повећа талант који му је дат; и зато је таква љубав код њега тријумфовала над свим ђудљивостима живота. У њему је лебдео дух живе вере у промисао Божији, што су осећали сви који су га знали и што се јасно могло видети из његових списа. Он је сматрао да се живот човека, који се свецело предао вођству провиђења, одвија по неком Божијем плану, чији је првообразац приказан кроз свештене догађаје изабраног народа Божијег. Гледајући на монашки живот као на путовање по земаљској пустињи и припремање за улазак у обећану земљу вечности, он је учио да је потребно сагледати ту вечност још при садашњем земаљском постојању, како би обезбедили себи улазак у њу када пређемо границу гроба. То није било просто, површно изједначавање, него сазнање стечено духовним делањем, чије је бројне примере он видео на себи самом; често, када је природни извор његових добрих жеља пресушио од врелине страсти и животних бура, он је у себи налазио нова врела благодатних мисли, која су изненада истицала и обнављала изнемогле снаге; животне горчине су се растварале благодатним силама трпљења и кроз то су постајале слатке, пријатне за духовни укус. Он је имао посебан дар да све посматра на духован начин; најмањи догађај, по свој прилици безначајне околности, код њега су често добијале дубоки смисао, и увек су имале одјека у моралном учењу којим се он руководио; они су обилно хранили његов ум и срце, и често су се, у дивној мелодији речи, разлегали са његове духовно-поетске лире. Таква његова дела су: "Блажен муж" "Песма под сенком крста", "Молитва прогоњеног човека", "Плач монаха" и многа друга. Из таквих посебности духовног призивања и стања произилази да је писмено изражавање била духовна потреба архимандрита Игњатија. Трудећи се да открије

суштину монашког живота, архимандрит Игњатије се трудио да у самом себи оствари и живописном речју другима пренесе духовну лепоту карактера древног египатског монаштва, које је било идеал његовог живота. Монаштво по учењу и примеру светих отаца, првенствено египатских, било је од детињства његова заветна замисао. Руковођен тим учењем, он је осећао беспримерну љубав према киновијском монаштву, и та љубав је била потпуно схваћена: он је гледао на успостављање монаштва као на оснивање аскетског учења, где се рађају и развијају монашки карактери; а на монаштво уопште - као на науку над наукама. У том духу, он је упућивао сваког ко је расположен да ступи у монаштво, и снагом сопственог стремљења својим високим идеалима, снажно је утицао на младе, животом неискварене душе. Он је радо примао такве, у духовно сродство са собом, и руководио их је својом искусном духовном речју, која је имала такво дејство да је преобраћала срца, разрешавала од дугогодишњих искустава, слабила навике, мењала карактере многих. Способност да прима исповест помисли, што је веома ретка појава у наше време, архимандрит Игњатије је довео до савршенства; многострано искуство, дубока проницљивост, стално и прецизно самопосматрање, чинили су га умешним у исцељивању душевних ожиљака, којима је он увек прилазио најтањом оштрицом духовне речи. Умевши да влада собом у свим животним догађањима, не падајући духом ни у најтежим околностима, он је ту чврстину преносио и онима који су му исповедали своје помисли: туга која тишти, после исповести код њега, чинила им се као пуко привиђење. Правилно гледање на страсну природу човека - плод дугогодишњег самопосматрања, које је изложио у чланку: "Однос хришћанина према сопственим страстима"[1] било је извор утехе за његове ученике; оно их је приморавало да се при откривању помисли исказују са пуном слободом, поверењем и без страха; они су увек слушали одговор потпуно помирили са собом; често је пример из сопственог живота који је старац наводио, или указивање на неки догађај описан у књигама, био тако близак догађају који је исповећен, да у души онога који се исповедио није остављао никакву сумњу или недоумицу, ученик је увек одлазио од старца са утехом.

Исповест помисли монаха почетника, за старца је увек била у основи монашког живота; она је, као неизбежни улов, улазила у круг духовног васпитања архимандрита Игњатија. Борба са помислима је мучна, нарочито у почетку подвига, када монах који је тек ступио није још навикао да ратује са њима оруђем молитве; управљање себе према поукама из књига јесте корисно и неопходно, али је недовољно. Тешко је младоме да обузда себе духовним уздама када нема пример пред собом; а непријатељ нарочито снажно ратује управо против оних који бирају манастир са директним циљем спасења, одбацујући све светске предности и погодности: за такве је то духовно руковођење живом речју, приликом исповести помисли, право откриће; оно постаје ограда против напада непријатеља и чини сопствену вољу постојаном. Све је то добро у случају када је старац толико мудар и

искусан да је у стању да разуме помисли које му се откривају и да схвата њихове узроке и последице; иначе ће његов савет деловати разорно, као лоше преписани лек. На добро устројство духовне суштине почетника утиче и та околност, када се његов старац налази у врху управе: где је многовлашће или зависност старца, тамо је неслобода у духовном погледу. Архимандрит Игњатије је спојио у себи и једно и друго, тј. и духовну мудрост и спољашњу власт, и зато је живот под његовим руковођењем и у његовој обитељи био драгоценостециште за оне који су тражили да разумно монахују. Не обазирјући се на своју болешљивост, он је примио на себе напор да свакодневно одслуша исповест помисли - његови ученици су чак имали обичај да воде њихов дневни запис, и они су своје помисли откривали чистог срца, са искреношћу, зато што је старац био способан да прима такву исповест потпуно бестрасно. Корист од исповедања помисли била је очигледна свима. Притом, старац није подвргавао своје ученике тешким искушењима, него је промишљао физичке способности и умну развијеност свакога, тако да је стање под његовим духовним руководством било чак олакшано, како у физичком, тако и у моралном погледу.

Ево мишљења самог старца Игњатија о исповести помисли, заснованог на строгом следовању учењу светих отаца:

"Сви оци су сагласни у томе да је монах почетник дужан да одбацује греховне помисли и маштања у њиховом самом зачетку, не улазећи у расправу нити у разговор са њима. За одбацивање греховних помисли и маштања, оци предлажу два оруђа:

1) неодложно исповедање помисли и маштања старцу, и

2) неодложно обраћање Богу, са најтоплијом молитвом за прогнање невидљивих непријатеља. Преподобни Касијан говори: 'Свагда гази на главу змије, тј. почетак помисли, и одмах их говори старцу: тада ћеш се научити да газиш убитачне подухвате змије, када се не будеш стидео да их, све без изузетка, откриваш твоме старцу.' Тај начин борбе са демонским помислима и маштањима био је заједнички за све монахе почетнике у време цветања монаштва. Почетници који су се непрестано налазили уз своје старце у свако време су исповедали своје помисли, како се то може видети из житија преподобног Доситеја, а почетници који су долазили свом старцу на одређено време исповедали су своје помисли једном дневно, увече, како се то може видети у *Лествици* и другим отачким књигама. Исповедање својих помисли и руковођење саветом духоносног старца, древни монаси су сматрали неопходношћу без које се није могуће спасити..." "Поуке духоносног старца постојано воде монаха почетника путем јеванђелских заповести, и ништа га тако не раздваја од греха и почетка греха - демона, као постојано и упорно исповедање греха у његовом самом почетку. Такво исповедање поставља између човека и демона непомирљиво непријатељство, спасоносно за човека. Такво исповедање, уништавајући дводушност

или колебање између љубави према Богу и љубави према греху, даје доброј вољи необичну силу, а затим и невероватну брзину напредовању монаха, у шта се опет може уверити из житија преподобног Доситеја. Они монаси који се нису могли борити против греха постојано честим исповедањем помисли, јер нису имали старца, борили су се против њега постојаном и учесталом молитвом."^[2]

НАПОМЕНЕ:

1. Аскетски огледи, том 1. Тај чланак је издат после смрти еп. Игњатија, 1870. године, у брошури: три чланка нису била у штампи.
2. Свети Игњатије Брјанчанинов. Принос савременом монаштву.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

Животопис Епископа Игњатија Брјанчанинова

ГЛАВА 11

Зиму 1846. године, архимандрит Игњатије је провео не излазећи из келије, због тешке болести, а када је наступило пролеће 1847. године, он је уложио молбу да се ослободи дужности настојатеља и да се отпусти у мировину, у Николо-бабајевски манастир Костромске епархије. Уместо отпуста у мировину, њему је одобрен само једанаестомесечни отпуст, ради поправљања здравља, у Бабајевски манастир, на који је указао. После одласка архимандрита на тај отпуст, цар император, када је једном сусрео Чихачова, питао га је за здравље његовог друга, и рекао му је да му напише да нестрпљиво очекује његов повратак.

Лето 1847. године, архимандрит Игњатије је провео у Николо-бабајевском манастиру, где се и прихватио озбиљног лечења. Њему су биле одређене келије, које су се састојале из четири мале собе, у одвојеном поткровљу, изнад келија настојатеља. Тај смештај, одвојен од осталих станова, био је веома погодан за безмолвије. Са једне стране, са прозора келије, отварао се величанствени поглед на широки предео,

натопљен реком Волгом, и био је призор за уживање отшелника, у тренуцима предаха. Овде је архимандрит Игњатије написао много духовно поучних писама разним особама, међу којима је низ писама неком монаху Леониду, са оваквим заглављем: "Монаху који се бави умним делањем." Овде је написан чланак "Бородински манастир", који није ушао у сабрана дела; а повод писања тог чланка била је посета архимандрита Бородинског манастира, на путу у Бабајевски манастир, по позиву тадашње настојатељице, игуманије Марије Тучкове. После једанаест месеци, 1848. године, архимандрит Игњатије се вратио у Сергијеву пустињу. Трајно безмолвије за време пребивања у усамљености, у Бабајеву, још више га је орасположило према савршеном отшелништву, коме је он постојано тежио.

Претрпевши велики губитак због смрти свог вољеног монарха, цара императора Николаја Павловича, и не напуштајући намеру да се пресели у тишину, архимандрит Игњатије је 1856. године предузео путовање у скит Оптичке пустиње, искључиво са циљем да тамо уреди жељени боравак у безмолвију. Он је већ сасвим био договорио са настојатељем Оптичне припремање келије за себе, у скиту, и за њену израду је дао 200 рубаља капаре, и вратио се у Петроград, где је, због околности које нису зависиле од њега, морао на неодређено време одложити испуњење своје замисли о пресељењу у тишину, и препустити своју даљу судбину вољи Божијој.

Године 1856. упокојио се митрополит Петроградски Никанор; а митрополит Григорије, који је постављен на његово место, добро је познавао архимандрита Игњатија и чак је био у духовно блиским односима са њим, и тада му је, у смислу користи за Цркву Божију, предложио епископску катедру у Ставропољу кавкаском. После добијања највише одлуке, 23. октобра 1857. године, у Светом синоду дошло је до наречења архимандрита Игњатија за епископа кавкаског и црноморског, а 27. - сама хиротонија у казанској цркви, у присуству великог броја окупљеног народа. Другог дана, новопостављени епископ је служио литургију у цркви крста у Лаври, а затим је три дана следећег месеца провео у Сергијевој пустињи. Другог новембра, пустињу је посетила велика кнегиња Марија Николајевна - "како би се опростила са епископом Игњатијем", како је она изволела да се изрази. Трећег новембра, у недељу, епископ Игњатије је одслужио божанску литургију у пустињи, учествовао је у заједничкој братској трпези, и поздравивши се са свима, коначно је напустио Сергијеву пустињу. Отпутовао је у Невску лавру.

Четвртог новембра, по захтеву удовице императорке Александре Теодоровне, епископ Игњатије је отпутовао у Царско Село, како би се сусрео са Њеним височанством. Царица је изволела да га прими у свом кабинету, где му је поклонила панагију, украшену брилијантима и рубинима, рекавши: "По извољењу цара, дајем вам ту панагију, ради сећања на мене и покојног цара." Деветог новембра, епископ се поздрављао са великим кнезом Константином Николајевичем и великом кнегињом Александром Јосифович.

Том приликом је водио дуг духовни разговор са великом кнегињом, а десетог, у Царском Селу, имао је срећу да се поново опрости са царем, а затим и са царицом посебно, у њеним одајама, када је царици било погодно да са њим врло озбиљно разговара о монаштву уопште, и нарочито о Сергијевој пустињи. Седамнаестог је преосвећени учествовао у хиротонији солонецког архимандрита Александра у архангелског и холмогорског епископа. На том богослужењу, намесник Сергијеве пустиње, јеромонах Игњатије, произведен је у чин архимандрита, и по препоруци епископа Игњатија и једнодушној жељи братије, постављен је за настојатеља пустиње.

Проживевши у Сергијевој пустињи двадесет четири године, без два месеца, епископ Игњатије ју је напустио у стању процвата. За време његове управе, обитељ је украшена са три нова велелепна храма.

Од оних које је архимандрит Игњатије васпитавао у монаштву, Сергијева пустиња је дала шеснаест настојатеља: десет архимандрита, пет игумана и једног управитеља.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

Животопис Епископа Игњатија Брјанчанинова

ГЛАВА 12

Епископ Игњатије, поред толико дугог свог управљања Сергијевом пустињом, не само да није прикупио никакав капитал него је дошао до таквог сиромаштва да приликом свог одласка није имао сопствених средстава чак ни за даљи пут. Он је био необично дарешљив у милостињи: никога није одбио, ако је имао нешто да да, и када није било новца, давао је ствари, тако да су се келијници трудили да задовоље просјачке новцем, ако је било могуће, како би их предухитрили да се лично не обрате архимандриту. Зато, када је било потребно отпутовати из Петрограда, епископ је био принуђен да се обрати за новчану помоћ једној особи, са којом је био у блиском духовном односу, која му је и дала помоћ од хиљаду рубаља. Двадесет петог новембра, он је напустио Петроград и двадесет шестог је стигао у Москву, одакле је отпутовао у Сергијеву лавру. Пошто је провео недељу дана у Москви, он су упутио у

Харков и Ростов (на реци Дон), где је одседао у провинцијским градићима код епархијских архијереја, и по њиховом позиву, служио је литургију у Курску и Харкову, затим је свратио у светогорски манастир, и двадесет четвртог децембра, ујутру, кренуо је из Бахмута, по још летње сувом путу. Ноћ уочи Божића, у степи га је сустигла страшна снежна мећава, која је његов живот довела у велику опасност. Тек у седам сати ујутру, двадесет петог децембра, он се некако довукао до насеља, у санкама, којима су свештенослужитељи најближег села изашли да га пронађу, када су их обавестили кочијаши, који су оставили кочије у степи и појурили на коњима ударивши на сва звона да им је потребна помоћ.

Године 1858, 4. јануара, у четири сата после подне, епископ Игњатије је стигао у Ставропољ кавкаски. Архијерејски дом није постојао; новопристигли владика сместио се у стану који је припремљен за њега, у дому трговца Стасенкова. Постојала је мала дрвена кућица, налик на колибу, коју је четрнаест година раније поклониле ставропољски трговац Волобујев, као привремени смештај за првог епископа Јеремију. На ту колибу је дограђен само скроман део, састављен од две мале собе, које су назване сала и гостинска соба - последња је служила уједно и као богомоља за архијереја, јер је из ње направљен и прозорчић и улазна врата у малу камену цркву крста, која је надограђена на ту колибу. Тада је и та трошна кућица потпуно разрушена, тако да су се грађани постидели да приме епископа у њу; покренути добром жељом, они су изнајмили за њега пристојан стан, на свој рачун. На дан доласка, преосвећени је примао у свом стану свештенство саборне цркве, грађане са хлебом и сољу и начелника губерније генерал-поручника А. А. Волоцког; увече је код куће слушао вечерњу, а другог дана (недеља), 5. јануара, служио је литургију у градској саборној цркви. На дан Богојављења, по завршетку литургије, осветио је воду у базену који се налазио у центру града, у присуству великог броја сабраних војника, са кропљењем знамења и у присуству многобројног окупљеног народа, који је срдечно примио владика.

Ставропољска епархија, потпуно неуређена, тражила је велике напоре од епископа Игњатија. Она је установљена око 1840. године. Њен први епископ био је Јеремија, који се из ревности према православљу сувише строго понео према расколницима, којих је у знатном броју било у Кавкаском линијском одреду војске. Због тога је Кавкаска линијска управа настојала да изузме насељавање линијског одреда из ресора епархијског архијереја и да га пренесе у надлежност оберсвештеника Кавкаске армије. Тако је у тек установљеној епархији, са пет стотина хиљада душа, које су чиниле њену паству, половина отишла из управе епископа, који никако није претпостављао могућност такве поделе. Пошто је та епархија била сврстана у ред трећеразредних, њен епископ је морао примати плату од 285 рубаља у сребру годишње. С обзиром на то да је таква сума била крајње недовољна за обнову тек отворене катедре, којој је било потребно уређење у свему, Свети синод је одредио да

се привремено епископу одваја из синодске своте по 1000 рубаља у сребру годишње, као депарац, и по 1500 рубаља у сребру, за издржавање архијерејског двора, све до потпуног успостављања катедре.

Преосвећени Игњатије је у Ставропољу затекао, како је раније примећено, градског гувернера Волоцког, родом из Вологода, свог вршњака из детињства, са којим је истовремено стигао у Петроград да ступи у службу; начелник војске био је генерал-поручник Филипсон, веома благочестив човек, а намесник кнез А. И. Барјатински. Ускоро је Волоцки отишао на отпуст, а његово место је заузео ставропољски вицегувернер П. А. Брјанчанинов, рођени брат епископа. При поласку из Петрограда, обер-прокуратор Синода, гроф А. П. Толстој, уверавао је преосвећеног да ће наставити да му дају средства од Синода, која су примали његови претходници, али без обзира на више пута поновљену молбу, ниједну од поменутих плата ниједном нису дали; међутим, епископ тешко да би икако могао живети, да му посебне случајне околности, као што су: у почетку, блискост са другом из детињства, а затим са рођеним братом, нису дале могућност да покрије недостатке. У време доласка епископа Игњатија на катедру, архијерејском дому су били одређени само редовни служитељи, комадић обрадиве земље око двеста десетина удаљен од града, затим летњиковац у шуми близу града, у који улази једним својим делом, налазећи се уз Андрејевску цркву која припада архијерејском дому, у ком је сада смештен викарни епископ. У вези са тим шумским летњиковцем, требало је да архијерејски дом узме у своју надлежност спор са једним приватним лицем, које је заузело земљу у том летњиковцу, и на њој направило циглану.

Прво дело епископа било је да захвали грађанима за њихово старање о његовом смештају, при чему им је објаснио да је неугодно да он, који је окружен монасима, живи у световном дому породице, и молио их је да му помогну да сагради макар мали смештај уз цркву крста, на месту раније поменуте разрушене колибе. Грађани су се усрдно сагласили. Одмах је прикупљена сума од више од 4 000 рубаља, и почетком пролећа започета је градња дрвене куће, на каменом темељу, са осам соба и деветом - богомољом. У тај дом, сместили су се: архијереј, два јеромонаха, неколико послушника и послуга. Истовремено, епископ је договорио са градским гувернером сагласност управе да државни сељаци замене редовне служитеље, који су се отпремали платом, у годишњем износу, по локалној умањеној важећој цени, од 40 рубаља годишње по раднику. Та сагласност, предложена кавкаском намеснику, била је потврђена; исто тако, по највишој наредби, коју је измолио намесник, била су замењена и средства, која су законом одређена архијерејским домовима, одговарајућом годишњом новчаном надокнадом кавкаском архијерејском дому, из пореских прихода коморе државне имовине. То је и одредило побољшање издржавања епископа, у време док је преосвећени Игњатије био на ставропољској катедри. Видевши да његови поднесци Светом синоду за повећање средстава

издржавања из различитих разлога нису уважавани, епископ Игњатије је у вези са тим отишао директно кавкаском намеснику, кнезу Барјатинском, и потпуно му предочио положај кавкаског епископа, сиротог, по средствима издржавања, која су њему лично одређена (285 рубаља у сребру, годишњег следовања), и постављеног на такво административно место које неизоставно тражи одговарајуће спољашње уређење и некакву независност у материјалним средствима; притом, намеснику је представљен образац издржавања Тавричке епархије, по чијем примеру је епископ тражио да се одреди издржавање кавкаске катедре. "Не старам се ради себе за ту накнаду" - писао је преосвећени кнезу - "јер мене несумњиво тада већ неће бити, када се одобри тај мој захтев, него се старам ради саме те ствари; боље је затворити катедру, него је остављати у тако сиромашном стању, без чиновника и лица која окружују епископа, да тражи погрешна средства за издржавање." Та молба, помоћна суделовањем фелдмаршала, овенчана је успехом, али тек онда када је епископ Игњатије напустио Кавкаску катедру, сада једну од најбоље обезбеђених у материјалном погледу.

Прва брига епископа Игњатија у управљању паством била је да се установи богослужење по одговарајућем црквеном чину, и да се утврде потребни односи између свештенства и народа, како у градовима, тако и у селима. Он сам је у односу са свештенством био срдачан, прост и директан, непрестано се бринуо о њиховом животу, образовању и узајамним односима, какви приличе свештеничком чину; пажљиво је улазио у делање окружних протопрезвитера, у морално стање оних који су били подвргнути казнама и примедбама, трудећи се, колико је могуће, да одвоји службену кривицу особе од њених породичних околности и свих кућних потреба. Крајем августа, преосвећени је обишао југоисточни део епархије, посетио је градове Моздок и Кизљар, и кроз насеља источног дела провинције вратио се у Ставропољ, где је на зиму прешао у поново изграђени дом.

Преосвећени Игњатије је обраћао своју пажњу и на васпитавање младих у школским установама које су биле у његовој надлежности. Тако је он сматрао за неопходно да се ограниче мере кажњавања, које су биле уобичајене у тим школама, па је наложио управи богословије да васпитачи више обрате пажњу на моралну страну захтева, да развијају у деци и младима савесност, која ће више гарантовати њихово добро владање, и да савесно процењују праведност казне, у сразмери са њиховом кривицом; како би саме казне биле разумне и људске, без завођења гневом или жустрином.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

Животопис Епископа Игњатија Брјанчанинова

ГЛАВА 13

Доласком пролећа 1859. године, преосвећени Игњатије се веома саосећајно понео према питању побољшања живота сељака, укидањем властелинског права. Дубоко га је растужило погрешно тумачење воље цара - ослободиоца, извртање речи "слобода" - "воља", које су благоизвољењем монарха дароване његовим поданицима. Тим поводом преосвећени је начинио два дописа, који су циркуларно разаслани по епархији. И у једном и у другом били су изложени јеванђелски погледи на то питање, и препоручивало се свештенству да се руководи тим гледиштем, у случају односа са парохијанима, када им се они обрате ради савета или уразумљивања у вези сељачког питања.

У лето исте те године, преосвећени је обишао западни део своје епархије, посетио је парохије и манастире Црноморја, и око два месеца је провео у Тамани. С јесени, он се бавио тражењем и уређењем новог смештаја за богословију, која је била смештена у изнајмљеној кући, тесној и неудобној, и где је рок најма већ истицао. Суделовањем локалне градске управе дошло је до веома погодног најма за ту намену, на дуго време, у приватним кућама, у брдовитом и најздравијем делу града, поред цркве св. апостола Андреја Првозваног, на архијерејском шумском летњиковцу, која се на том месту граничи са главним трговачким градским тргом. Било је мноштво последичних питања, која су покренута производњом, много давнашњег незадовољства између парохијана и свештенства, и још већи број питања насталих због узнемирујућих сукоба среских грађанских власти са духовним, који су или били завршени мирним усаглашавањем, или су доведени у ред и решени; од мноштва њих, остала је само ништавна количина незавршених, тако да се уопште може рећи да је епархија доведена у потпуно благостање.

Међутим, проблеми нису престали да прогоне епископа Игњатија и на том његовом положају, а смрт митрополита Григорија оставила га је без најближег човека, који је пријатељски саосећао са њим. Тада га је сустигла и веома тешка болест: природни осип, заједно са високом температуром. Дуго је потрајало његово оздрављење, његове снаге су почеле приметно да слабе, и он је одлучио да тражи да оде право у мировину, у већ познати Николо-бабајевски манастир; крајем јула 1861. године, предао је извештај Синоду и писмом се обратио цару императору.

Ево садржаја тог писма:

"Царујући монарх, Најмилостивији цар!

Осећајући изнемоглост снага од болести, која траје већ око четрдесет година, и непрестано чувајући у својој души жељу да оконча дане у усамљености, ја сам Светом синоду предао извештај, у којем, обавештавајући о стању свог здравља, молим да будем ослобођен управљања епархијом и да ми се препусти управа над општежитељним Николо-бабајевским манастиром, на Волги, у Костромској епархији, као што је то учињено са многим архијерејима, по ослобађању од епархијских послова. Она милостива пажња, које су ме удостојили Ваши владајући родитељи, који су ме називали својим питомцем, допушта ми да се обратим Вашем царском величанству, са најпонижнијом и најуверљивијом молбом. Не ради некакве моје заслуге или достојанства којих ја немам - него ради сећања на Ваше покојне родитеље, учините ми милост и наредите да се испуни моја молба, подарите ми мољено уточиште у којем бих могао на миру окончати своје дане, узносећи недостојне и убоге молитве

Богу, за благостање Вас и читавог Вашег царског дома, и за покој и вечно блаженство Ваших родитеља, којих се непрестано сећамо."

"У осећањима верног и поданичког најпобожнијег уважавања и најпотпуније оданости, имам радост бити..." и остало "24. јула 1861. године". Петог августа, сачињен је отпуст са одређењем пензије од 1000 рубаља годишње; на крају, она је по највишој наредби повећана додатком од 500 рубаља.

Године 1861, 19. септембра, цар је посетио Кавказ, али није био у Ставропољу, него је упознавајући се са поново освојеном земљом иза Кубана, питао грофа Евдокимова (чији главни стан је био у Ставропољу) за преосвећеног, и преко њега му је послао орден св. Ане II степена, који није чекао владика у Ставропољу, него му је поштом послат у ново место боравка.

При одласку из Ставропоља, исто као раније из Петрограда, преосвећени није имао властитих новчаних средстава; поново је морао прибећи помоћи са стране, како би се израчунао са неким дуговима и покрио трошкове пута. На путу, пролазећи кроз Москву, свратио је код свог старог знанца, преосвећеног Леонида, епископа дмитровског, викара московског, и гостовао је код њега две недеље, због болести. Догодио му се нервни удар у десну ногу, и иако су предузете медицинске мере и он добио некакво олакшање, ипак га је, од тада, непрестано мучила слабост те ноге.

У време свог пребивања на Кавказу, преосвећени није напуштао свој духовно-књижевни рад. Осим поука које је усмено говорио, овде је написао књигу "Принос

савременом монаштву", која чини пети том његових дела. У њој, он савременом монаштву преноси савете о монашком животу, кроз правила спољашњег понашања и унутрашње душевне делатности, примењујући их на разновразна служења, којима су изложени монаси у наше време. Сачинио је поуке: "О различитим стањима природе људске у односу према добру и злу", "О виђењу духова", и "О спасењу и хришћанском савршенству".

Поуку о виђењу духова преосвећени је саставио на основу сопствених искустава. Искуства те врсте он је доживљавао током веће половине свог духовног живота и приказивао их је у својим књигама, посматрајући их, како са духовне, тако и са физичке стране.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

Животопис Епископа Игњатија Брјанчанинова

ГЛАВА 14

Преосвећени је допутовао у Николобабајевски манастир 13. октобра 1861. године. Са њим су дошли: игуман Јустин, који је уз њега управљао кавкаским архијерејским домом, блиско духовно чедо епископа, јеромонах ризничар Калист, један од послушника Сергијеве пустиње, јеромонах Теофан, некада духовник ставропољског архијерејског дома, при Андрејевској цркви, један од монаха Никифоровске пустиње, Олонецке епархије и неколико послушника.

Последњи су се на Кавказу налазили под духовним руковођењем јеромонаха Теофана, који се, исто као и игуман Јустин и јеромонах Калист, сам користио саветима и духовним усмерењима владике Игњатија. Тако су све личности које су дошле са Кавказа у бабајевску обитељ чиниле једну духовну породицу, и њихов једнодушни начин деловања утицао је на сав унутрашњи и спољашњи живот обитељи.

Николобабајевски манастир налазио се на десној обали реке Волге, где се у њу улива мала река Солоница, која дели костромску манастирску обалу са границом Јарославске провинције. Иза обе те реке, манастир поседује мале ливаде за кошење. Становници Јарославља су одувек били наклоњени Николо-бабајевском манастиру и

са посебним страхопоштовањем и вером поштују светињу која је у њему - чудотворну икону светог Николаја. По свој прилици, повољан положај обитељи, која се налазила на половини пута између два провинцијска града Јарославља и Кострома, и поред једног од првих водених путева, требало је да повољно утичу на њено материјално благостање, али у стварности није било тако: придошлице са Кавказа затекле су

тај општежитељни манастир са свега 60 рубаља у готовини, и две хиљаде рубаља дуга, и то пред сам улазак у зиму, без икакве залихе хлеба и припремљених дрва; ратарством се у манастиру уопште нису бавили. Уређењу обитељи много је помогла околност да је, још пре доласка преосвећеног Игњатија, њен бивши настојатељ, игуман Партеније, по сопственој жељи и молби, био премештен од стране епархијске власти у Надјејевску пустињу, исте те Костромске епархије, и његову дужност одмах је преузео игуман Јустин: за уређење манастира одређен је јеромонах Калист, а јеромонах Теофан је постао други духовник. Чин богослужења, поредак живота у келијама, братска трпеза и куће, све је кренуло набоље. Уведено је редовно ратарство на земљи која припада манастиру, око 80 десетина, делом блатних, делом под пешчаним наносом, због чега је извршено уређивање поља, прокопани су канали ради исушивања блата и кроз њих је блатна вода спуштена у Волгу. Започето је преуређивање келија, одређених за самог епископа, и капитална поправка келија за братију и настојатеља. Та зграда, са једне стране окренута према Волги - била је двоспратна, а друга, унутар манастира - једноспратна; сматрали су да је потребно да се она ојача попречним гвозденим шинама, зато што је она, због влажности тог места и због неравномерног слегања, знатно испуцала у том правцу. Гостопримница за оне који долазе, која се налазила у склопу саме оgrade манастира, изнутра је сва била преправљена и пристојно намештена.

Прве године после доласка владике Игњатија на Бабајку, посетио га је његов стари друг Чихачов, и тај сусрет им је био последњи у животу. Обојица су увидела да за последњег није добро да напусти своје место боравка, у Сергијевој пустињи, у коју је он уложио све своје имање и где ће уживати потребну пажњу током болешљиве старости. Крајем јуна 1862. године, у бабајевску обитељ дошао је да живи рођени брат владике, П. А. Брјанчанинов, који је измолио отпуст са службе на дужности ставропољског градског гувернера, и преселио се у манастир, као богомољац.

У мају 1862. године, епископ Игњатије је посетио преосвећене: Платона у Кострому, Нила у Јарослављу и Иринеја у Толгском манастиру, близу Јарославља; после тог путовања више нигде није излазио из манастира, осим вожње кочијама по околини манастира, по лепом времену. У седам часова ујутру, он је пио чај, који је сматрао неопходним, као средство које загрева крв, и говорио је: "Ево шта значи старост, не напијеш се чаја и не можеш Богу да се помолиш." Од девет часова, прихватао се посла или је излазио на литургију или је надгледао послове који су се изводили; примао је посетиоце, највећим делом болесне сељаке, који су узимали лекове од

владике (хомеопатија). Окупљало се веома много таквих болесника; један од келијника је записивао у књигу њихова имена, године и врсту болести, а владика је одговарао коме је дат какав лек, колико пута га је примио и дијету, ако се показало да је она потребна. Лечење је текло успешно, али је после три године прекинуто због многобројног окупљања болесних, који су нарушавали осаму светитеља. По истеку дванаестог часа, владика је ручао. Његова трпеза је била проста и јео је веома умерено. У петнаест часова, он је пио чај на који је увек позивао и некога од братије, и угошћење је увек завршавао разговором, спасоносним за душу. После вечерње, до двадесет часова, примао је све монахе и послушнике којима је био потребан у духовном смислу, као и посетиоце са стране. Од двадесет часова, владика се затварао у своје келије; спавао је обично не скидајући се, ноћу је обувао чизме од ваљане вуне, због болести ногу, које су одавно промрзле. Тако је био уређен келијни живот преосвећеног Игњатија на Бабајки.

Доласком преосвећеног Игњатија у манастир, окупљање народа на богослужења знатно се увећало; црква светог Николаја, која је могла да смести не више од 600 људи, постала је тесна, и сва манастирска братија и околно становништво почели су да изражавају жељу да се изгради нови храм, на месту саборног храма Иверске Мајке Божије, који доспео у опасно стање, и који је био састављен од шест малих црквица, од којих је у четири било забрањено вршити богослужење, јер су се створиле велике пукотине у свим правцима камених сводова. Појавио се приложник - извођач камених радова, мештанин Јарославља Теодотов, који је обећао да ће све камене радове извести са својим радницима бесплатно, и да ће дати за почетне радове 1 000 рубаља. Преосвећени је из Петрограда позвао архитекту којег је познавао, професора Академије уметности И. И. Горностајева, и предао му је своју величанствену идеју за нови храм, коју је овај остварио у свом пројекту. Како би се порушио разрушени саборни храм, било је потребно издејствовати дозволу Светог синода, преко обер-прокуратора; а такође је била потребна и највиша потврда и одлука за изградњу новог храма. Међутим, манастир је морао да пожури са рушењем храма, зато што су се радници Теодотова, у случају да се не добије решење, спремали да оду у Петроград, на своје послове, а тада би и Теодотов био принуђен да одустане од онога што је обећао, што би био велики губитак за градитеље храма.

У суботу, прве недеље Великог поста, цар је по приступању светим тајнама благоизволео да се сети да оберпрокуратор има послове о којима треба да сачини извештај и тражио је да се упозна са њима. Обер-прокуратор, директор његове канцеларије, начелник одељења - сви кроз чије руке је прошао предмет о бабајевском храму, били су причасници тог дана. Цар је примио к знању прилог Теодотова и изволео је да одобри разрушење старог храма. Истог тог дана, одлука је телеграфом послата, преко Јарославља у Бабајевски манастир; сва манастирска братија били су причасници, али владика је о томе био обавештен другог дана - у недељу на дан

Недеље православља, после литургије, коју је он сам служио. Тако се одиграо догађај који заслужује да буде поменут: први корак у изградњи новог храма учинила су лица која су сва, без изузетка, непосредно пре тога приступила причешћу Светим Христовим Тајнама - видљиви знак благослова Божијег на започети посао. У понедељак друге недеље поста, започето је разрушавање старог храма. Радови су текли брзо, цигла је припремана у цигланама које су подигнуте уз манастир, а на лицу места је вађен груби камен који је употребљен за цоклу. Место је рашчишћено, јер је нови храм подигнут мало даље ка дубини обале и означене су размере темеља; тврдо тло није захтевало учвршћивање стубовима. Било је планирано да се почетком пролећа започне изградња објекта. Чекала се потврда пројекта, која је каснила. Министар саобраћаја је сматрао да су архитектонске линије на њему сувише смеле да би се могле поуздано извести; тек после личних објашњења архитекте Горностајева, министарство се сагласило са потврдом. Тако је пројекат храма у част чудотворне иконе иверске Мајке Божије био припремљен за сведржавни извештај, који се са своје стране, због различитих околности, протегла до краја маја, и тек је двадесет првог дана тог месеца, на дан празновања Мајке Божије, Владимирске Иконе, цар је одобрио да се потврди пројекат. "Над изградњом храма Богомајке", писао је владика свом брату - "очигледан је прст Богомајке. Људима који се труде на неком послу дарује се помоћ; уједно им се даје да се изборе са препрекама и да се помуче, ради њихове душевне користи, како би се то дело очистило од примеса сујете и других заноса, како би оно било извршено у богомудром смиреноумљу. Такав је, уобичајено, ток дела којима је Бог покровитељ."

За изградњу новог храма новац су давали грађани Јарославља и Кострома, који су били наклоњени манастиру. Епископ јарославски Нил са симпатијама је гледао на жељу грађана да сваке године у литији преносе чудотворну икону светог Николаја из Бабајевског манастира у јарославску саборну цркву. Костромски епископ Платон изразио је своје одобрење и Свети синод, указом од 4. јула 1866. године, прихватио је и одобрио литију јарославског архипастира. Од тада, та икона се сваке године носи у Јарославље, када је сусрећу и прате десетине хиљада житеља.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

Животопис Епископа Игњатија Брјанчанинова

ГЛАВА 15

Живећи у миру бабајевске обитељи, ослобођен службених обавеза, преосвећени Игњатије је све слободне часове свог дана користио за прегледање и допуњавање својих аскетских списа. Рад на њиховом штампању је преузео на себе његов рођени брат Петар Александрович, који се преселио код њега. Међу свим делима, која су издата у то време, нарочито је значајно дело "Реч о смрти", које је први штампао издавач часописа "Домаћа беседа" - Аскоченски. Касније је преосвећени Игњатије саставио посебан додаток за "Реч о смрти"; тај додаток је ушао у издање "Аскетских огледа", на крају другог тома, а затим, са поновном значајном допуном аутора, издат је заједно са "Речи о смрти" као засебна књижица, после његове смрти, 1869. и 1880. године.

Продавац књига и издавач И. И. Глазунов, стари познаник владике Игњатија, договорио се са њим за штампање свих његових дела, прихватајући трошкове издаваштва на себе, и тиме је увео преосвећенога у напоран посао прегледања, исправке, допуне и спајања у једну целину свих чланака које је писао у разна времена, у чину архимандрита, а касније и епископа. Тако су настала прва два тома под називом "Аскетски огледи", која су издата 1864. године; а последња два: "Аскетска проповед" и "Принос савременом монаштву", која се састоје из савета о доличном понашању и духовном делању, штампана су 1867. године, пре саме смрти владике. Пети том, под насловом "Отачник", који садржи изреке светих отаца и догађаје из њиховог живота, такође је издао Глазунов, тек после смрти писца. У предговору првом тому, аутор објашњава разлоге који су га побудили да изда своја дела; управо, он сматра да је дужан да хришћанској заједници поднесе извештај о обећаној земљи коју је сагледао, која точи духовна блага, какво је монашки живот који се спроводи по учењу и предању источне Цркве, и који се може сагледавати кроз њене живе представнике. У том предговору се говори да су различити чланци "Аскетских огледа" написани поводом питања која су ницала у заједници монаха, и богољубивих мирјана, који су били духовно повезани са аутором. Сви они, у пуном саставу, изражавају православни хришћански подвиг у његовом поретку, поступности; чувају подвижника од заноса и заблуда, од неумесног стремљења високим духовним стањима; уче да се полагају чврсти темељи испуњавањем јеванђелских заповести, покајањем и покајним плачем.

Овде је веома умесно навести речи самог преосвећеног Игњатија, које је, не једном, у отвореним разговорима поновио свом брату П. А. - да он ни о каквом духовном

делању није говорио, а тим пре није ни писао, а да није својим сопственим искуством проверио то учење или делање и његове последице, које је он преносио слушаоцу или читаоцу, указујући у исто то време на Свето писмо и отачке списе који говоре о истој тој ствари - што се уосталом јасно види и из самих његових дела.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

Животопис Епископа Игњатија Брјанчанинова

ГЛАВА 16

Много пре своје смрти, преосвећени Игњатије је почео да се припрема за њу и често се у својим разговорима дотицао одлука у случају смрти. За пет година (1862. године), он је сачинио духовно завештање, које је оверено 20. јула 1863. године у Дому грађанског суда у Кострому, којим је сва своја дела предао у власништво и на располагање свом брату Петру Александровичу Брјанчанинову. У августу 1864. године, он је говорио свом брату: "Наша мајка је такође била болесна пред смрт, као и ја, све на ногама, и апетит је био добар; а кад је дошло време - за три дана болест је учинила крај свему. Молим те, када ја будем умирао, не помишљајте да зовете доктора, дајте ми да умрем као хришћанин - не стварајте гужву. О мојој смрти не обавештавајте родбину и на чекајте их ради погребња, него када ме предате земљи, онда их обавестите... Ја ти говорим унапред, како би ти знао, и како у том часу предсмртне болести не би заборавао и бринуо се. О томе, како и где да ме сахране, не говорим ништа и ништа не завештавам зато што не желим да уплићем ближње изван граница свог живота, а осим тога, то се скоро никада не остварује."

Дошла је 1866. година, штампани су трећи и четврти том дела преосвећеног Игњатија, његова "Аскетска проповед" и "Принос савременом монаштву" или "Савети"; међутим, његове физичке снаге су видно слабиле, тако да су његова духовна деца, која су долазила из Петрограда, била запрепашћена променом са којом су се суочила видевши духовног оца изнуреног болешћу и превременом старачком немоћи. Без обзира на такву физичку слабост, душевна живахност га није напустила. "Не бојте се", писао је он једном од својих духовних чеда, која су се бавили коректуром његових дела која су издавана, "ја нећу умрети док не завршим своје дело служења

човечанству и док му не предам реч истине, иако сам заиста тако ослабио и изнемогао у телесној снази, као што вам изгледа."

Године 1866, 14. августа, николо-бабајевску обитељ су посетили њихова императорска височанства, наследник Александар Александрович и велики кнез Владимир Александрович. Владика, поклањајући царићу свету икону благоверног кнеза Александра Невског, дочекао га је следећим речима: "Свемогући Бог, у тешка времена за Русију, осенио је небеским благословом и небеском помоћи благоверног кнеза Александра Невског, нека тим благословом и помоћи осени и Ваше императорско Височанство у великом служењу Богу и човечанству, које Вам предстоји." Затим, уручујући Владимиру Александровичу икону светог равноапостолног кнеза Владимира, рекао је: "Ваше императорско височанство! У старини, два велика кнеза - Равноапостолни и Мономах - носила су име Владимир. Благочешће, мудрост и храброст су одликовали њихов живот. - И сада велики кнез, који носи име пожељно за Русију, нека обрадује Русију тим особинама које толико добра доносе народу када га озаре из светилишта - царског дома." Разговор са узвишеним посетиоцима, у келији владике, тицао се манастира. "Манастири су болнице", говорио је преосвећени - "то је уточиште за људе који сазнавши своју немоћ да сачувају себе, своју душу, живећи у свету, одлазе у то прибежиште и доносе у њега своја схватања, своје навике, своје пороке, своје страсти, које су развијене образовањем које су добили у свету - зато се морално стање манастира налази у потпуној зависности од моралног настројења народа. Развраћује се народ, развраћују се и манастири. У њих се поткрало много тога за осуду, много рђавог; али и поред свега тога, они чувају свој карактер прибежишта, за оне који желе да се сачувају од вечне погибљи; они су болнице за душе безнадежно болесних, они су уточиште верности Православној Цркви и престолу. Изволите, Ваше височанство, обратите пажњу на ту околност, да нема другог сталежа, осим монашког, у ком се не би могла ковати издаја престола. Монаштво и манастири су зато нарочито прогоњени од стране злонамерних партија, зато што су они одани вери и престолу и подржавају та осећања код оних који се зближавају са њима и који се потчињавају њиховом духовном усмеравању. Једном ногом ја сам већ у гробу и не тражим ништа за себе, и ништа ми није потребно, него Вашем височанству саопштавам сушту истину, ради истине; молим Ваше височанство, подржавајте манастире ради тог добра које доноси њихово постојање." - Њихова височанства су се веома благонаклоно односили према владици, ободрили су га својим занимањем за његове речи. Њихова посета је оставила најпријатнији утисак на преосвећеног, и он га је, пред онима из свог окружења, назвао "виђењем светила која излазе".

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

Животопис Епископа Игњатија Брјанчанинова

ГЛАВА 17

Зиму 1866/1867. године, преосвећени Игњатије је провео у раду на припреми за штампу изабраних изрека и догађаја из живота светих монаха, који чине шести том његових дела, који је издат тек после његове смрти под називом "Отачник". Заједно са тим, он није прекинуо ни да наставља и друге делом започете, делом допуњене, раније написане чланке. Те зиме, он је написао чланак "О трпљењу страдања", "О односу човека према његовим страстима", и значајно је допунио "Разговор старца са његовим учеником о Исусовој молитви".

Дани су пролазили, ништа се наизглед није мењало. Људи из његовог окружења су навикли да га гледају стално болесног, слабих снага, али притом непрекидно обученог, стално заузетог радом за писаћим столом, или у молитвеном подвигу - и ништа видно није показивало близину његове смрти; иако се он понекад жалио на бол срца, болест ногу и друге невоље, све је то пролазило, као повремене појаве и прилично уобичајене, тако да нимало нису мењале поредак дневних занимања. Без обзира на различите невоље о којима је говорио онима из његовог окружења - нико никада није чуо његов болеснички јаук. Он је више пута говорио да се, суздржавајући се од јаукања због болести, он учи да трпи све што долази, а по обичају атонских подвижника, не скидајући се ни дању ни ноћу, до самог часа смрти, он као да је тим спољашњим поретком живота сакрио од окружења колико је опасно његово стање.

Године 1867, 16. априла, на дан светлог Христовог васкрсења, одслуживши литургију, преосвећени се тако уморио да су га са муком довели до келије. Био му је потребан получасовни одмор, како би прикупио снагу да узме храну. Истог тог дана, он је објавио онима из свог окружења да га после вечерње нико не узнемирава, јер од тог часа тог дана неће никога примати, објавивши као разлог те одлуке "своју потребу припремања за смрт".

Наредног дана, седамнаестог, био је рођендан цара императора Александра Николајевича, и преосвећени је престојао литургију у олтару, али је изашао да одслужи благодарни молебан, при чему је читао завршну благодарну молитву са тако снажним, дубоко благодатним изразом, да је скренуо општу пажњу на тај случај. Ко је могао да претпостави да је то био последњи излазак светитеља из његових келија - из којих по повратку више није излазио, иако је његов уобичајени живот у трудовима, у подвигу, у болестима текао непромењиво уобичајеним редом.

Двадесет првог априла, из Петрограда су стигли трећи и четврти том његових дела, који су тек изашли из штампе. Преосвећени се прекрстио и прославио Бога, и не отпаковавши, не погледавши књиге, наредио је да се оне оставе до доласка његовог брата Петра Александровича из Петрограда. Његова равнодушност била је потпуно супротна брижном и природно делатном карактеру, и ранијем занимању преосвећеног за издавање његових дела, на шта је он гледао као на обавезно испуњавање свог дуга. Не може да се не примети да је притом, долазак његовог брата био крајње неодређена околност, па се поменутом одлуком преосвећени потпуно повукао од посла, који је по природном поретку њему, као архипастору и аутору, био најближи од свих његових земаљских послова. У то време, објашњавајући архимандриту Јустину своје духовно стање, он му је говорио да је изгубио сваки осећај према свему земаљском, да је чак изгубио занимање за укус хране, при чему је додао: "Ја нећу дуго потрајати." - Своме омиљеном келијнику, Василију Павлову,[1] више пута је понављао да је веома корисно молити Господа за обавештавање о дану смрти. "Веома је добро" - рекао је он - "ако Господ некога обавести о смрти која се приближава, само што ти извештаји не бивају увек тачно одређени, због тога да би човек пребивао у непрестаном страху. Свети Тихон је молио Господа: 'Кажи ми Господе, када ћу ја умрети?' - Њему је било речено: 'У недељни дан', али није било речено тачно у који. Дакле, и припремај се у 'сваку недељу'". Двадесет трећег априла, у недељни дан, у Недељу светог апостола Томе, преосвећени је цео дан провео на постељи, због опште слабости. Следећег дана, у понедељак, он је писао настојатељу Николо-угрјешског манастира архимандриту Пимену да је тако слаб, да чека смрт, и даље каже: "Јуче (у недељу), читав дан сам прележао, чекао сам смрт, а данас поново врим."

Још у време Страсне седмице владика је говорио да је имао мали удар, али пошто није оставио никакве трагове болести, тај случај није изазвао никакву озбиљну опасност. Двадесет петог априла, удар се поновио. Архимандрит Јустин је тражио благослов да пошаље по доктора, али преосвећени је са решеношћу, у мирном и спокојном расположењу, одлучно рекао: "Није потребно"; поновио је неколико пута: "Мени је тако лако - добро!"

Двадесет седмог, у четвртак, преосвећени је молио једног од својих најближих, јеромонаха Калиста, да га намаже боровом машћу: по завршетку мазања он је

тражио опроштај од Калиста и рекао је да је прихватио ту услугу од њега последњи пут. На питање јеромонаха: зар му се маст не допада? - одговорио је: "Не, него су моји дани одбројани."

Двадесет осмог, у петак, после ручка, преосвећени је по обичају легао да се одмори, али је убрзо устао, траживши да му дају чај. Келијник Василиј, приметивши необично црвенило лица, питао је за разлог. Владика је објаснио да је то последица благог удара, који није изазвао никакву нарочиту повреду, али се он осећа толико лоше да очекује смрт. Због тих речи, које су погодиле младића тугом и ужасом, своју прву мисао изразио је питањем: "Како ћу ја живети без вас владико - па и сада је веома тешко?" Владика је одговорио: "Да, баћушка, веома, веома тешко, тако тешко да ти не можеш ни замислити: и ја сам мислио о теби и предао сам, како себе, тако и тебе, вољи Божијој." Када му је дошао старији келијник, који је био економ његове келије, јерођакон Никанор, и предложио да пошаљу по доктора, владика је одбио тај предлог. Раније је он, не једном, говорио онима око њега: "Када ја будем умирао не шаљите по доктора, дајте ми да умрем како следује хришћанину - у пажњи, без смућивања и расејавања вашом бригом". Архимандрит Јустин каже да је још почетком прошле зиме, поводом разговора о лицу које је доживело паралитични удар, владика рекао: "И ја ћу умрети од удара." Архимандрит је почео готово да приговара, говорећи да је то за његов телесни састав, мршавост и начин живота невероватно, али је владика, кратко потврдивши своје речи променио тему разговора. У петак увече владика се умирио, и наредио је да за суботу припреме за купање, али уставши ујутру, довољно живахан, рекао је да му је боље, и додавши: "А јуче само што нисам умро" променио је одлуку о купању, рекавши: "Још није потребно."

Тих последњих дана свог живота, преосвећени је према свима био загрејан необичном милошћу, која као да је ублажила тугу. Та милост и неземаљска радост која од ње потиче, сијали су на лицу болесника. Једног од тих последњих дана, владика је, опраштајући се са својим келијником, одговорио на његов поклон и праштање поклоном до земље у страхопоштовању, рекавши: "Ти мени, баћушка, опрости." Изглед старца, пун дивног смирења, довео је келијника до суза. Тих дана, владика му је више пута говорио да "је њему тешко да спушта ум на бављење земаљским" и повукавши се од општења са свима, он готово да није више живео на земљи.

Тридесетог априла, у Недељу жена мирносица, у седам сати изјутра, келијник Василије, ушавши у спаваоницу[2] преосвећеног, пронашао је орлец[3] испред икона несклоњен, што се дешавало веома ретко - највећим делом га је преосвећени, будући да га је увек употребљавао приликом испуњавања келијног правила, сам склањао. Умивши се, он је по обичају испио богојављенску водицу и изашао је у трпезарију да пије чај, наредивши Василију да поспреми спаваоницу.

Попивши две чашице чаја, он је пожурио у своју унутрашњу келију. По истеку осмог сата, пред саму проповед на касној литургији, Василије, улазећи к њему са уобичајеном молитвом, нашао га је како лежи на постељи, на левом боку, лицем према зиду. Приметивши да владика, увек веома пажљив, није обраћао пажњу на то што је он ушао, келијник је у почеткуто приписао нарочитој удубљености при молитвеном делању, што се понекад дешавало са њим. Стојећи неко време, Василије је поновио молитву, али - одговора није било. Загледајући пажљиво, он је приметио да је рука владике покривена самртничким бледилом; пришао је ближе и уверио се да је владика већ скончао. Његова глава, која је лежала на узглављу, била је мало нагнута напред, длан леве руке био је подигнут нагоре, као у молитви, а десна рука, спуштена низ тело, лежала је поред отвореног каноника.[4] Заправо, побожан положај тела био је разлог због ког келијник није могао брзо да прихвати да је он већ прешао у вечност. Смрт, долазећи светитељу Христовом, затекла је његов ум занет молитвословљем; започевши га на земљи, он је био призван на бесконачно славословље Бога - на небу.

Епископ Игњатије се одавно припремао и чекао је долазак смрти, наоружан непрестаном молитвом именом Господа Исуса Христа, и смрт, поражена Христом, поштовала је живот у Христу, долазећи слуги Христовом према његовој жељи у тишини усамљености, у часу молитве, са пажњом удубљеном у молитвословље; - чак је изабрала такав положај тела који неће нарушити *блаженост* светитеља који одлази, који је сав свој живот посветио духовном делању које је Господ заповедио: покајању и плачу. Ишавши тим путем, није могао а да се не приближи блаженствима која су обећана у Јеванђељу за те врлине.

Лице умрлог епископа, када су тело пренели на сто, сијало је светлом радошћу, која није земаљска. На левој слепоочници била је приметна плава жила, која се спуштала око уха, по образу, са линијама црвене боје - вероватно је пратила пут којим је смрт ушла у тело.

Разговарајући са једним од њему блиских ученика о јеванђелским заповестима, свети Игњатије је рекао: "Свака јавна врлина, није моја врлина, по учењу самог Господа, који је заповедио да се свако јеванђелско добро чини тајно." И управо је сва величина његовог животног подвига, у свом неописивом обиму, остала тајна његове духовне келије, која је исповедана и откривена, колико је то било могуће, у његовим делима, али је у својој пуноћи позната једино Богу. Том тајношћу, која је одликовала сву његову земаљску делатност, према тачном смислу јеванђелских заповести, преосвећени Игњатије је обележио и свој коначни, предсмртни подвиг. Повезујући његово приповедање келијнику о обавештавању одозго светог Тихона о дану његове смрти "у недељни дан", са писмом преосвећеног архимандриту Пимену, да је он прележао сву Томину недељу, очекујући смрт, и на крају, на дан смрти (недеља), наређење његовом келијнику да пожури да му што брже припреми спаваоницу,

наводи на мисао да је и њему био откривен дан његове смрти, и одређен исто као и светом Тихону, као "недељни дан".

Ради утехе нама, својим осиротелим духовним чедима, владика је оставио одређено упутство о свом земаљском животном путу, о томе куда је он стремио животом, и где је - верујемо - стигао. "Ја сам узет," - каже он у предговору четвртом тому својих дела - "узнесен са широког пута, који води у вечну смрт, и постављен сам на тесан и мучан пут, који води у живот. Тесни пут има најдубље значење: он подиже са земље, изводи из помрачења сујетом, узводи на небо, узводи у рај, узводи Богу, поставља пред Његово лице у незалазну светлост, ради вечнога блаженства."

Дивно је што се на тај исти празник, у Недељу жена мироносица, упокојио и преподобни Нил Сорски, познати делатељ умне молитве; та истоветност дана смрти као да потврђује приметну сличност унутрашњег подвига нашег савременог отшелника, како по карактеру, тако и по њиховим плодовима, са оснивачем отшелничког живота у Русији, у давнини. Све то, наравно, не може бити значајно за свакога, али они који познају молитвено подвижништво светитеља из личног саживота са њим, или користе његове списе, не могу да то не сабирају у срцу, како би у себи изградили свештено сећање на свог духовног оца и наставника.

Три дана и три ноћи стајало је тело епископа Игњатија у његовим келијама, непромењиво чувајући светли израз лица, а затим је било пренето у саборну манастирску цркву светог Николаја. Када је прошао шести дан, 5. маја, у петак, заупокојену литургију и опело одслужио је епископ Јонатан, епископ кинишемски, викар костромски. По његовој одлуци, опело је служено по чину пасхалног служења, а по завршетку опела, он је изговорио надгробну беседу и опростио се од покојника, а после њега се опростило свештенство, саслужитељи, манастирско братство и сви присутни, на челу са управником Костромске провинције, Т. С. Дорогобужиним. Затим је тело, у откривеном ковчегу, било ношено у литији око цркве светог Николаја, и унето је у болничку манастирску цркву св. Јована Златоустог и преподобног Сергија Радоњешког, где су после уобичајене литије затворили поклопац и ковчег је спуштен у гробницу иза леве певнице.

По општем мишљењу, опело покојника је на њих оставило пре утисак црквене свечаности него жалосног обреда. Ученици владике су се присећали његових речи: "Може се видети да ли је покојник у милости Божијој, ако је приликом погребња његовог тела тута оних који га окружују разводњена некаквом несхватљивом утехом."

Иако је свих дана пре погребња број окупљених људи био прилично велики, на дан погребња, без обзира на изливање Волге, које је становништву са оне стране реке отежало прелазак у манастир, окупило се око пет хиљада људи.

Блажени које си изабрао и примио, Господе! Нека их памте из нараштаја у нараштај!

НАПОМЕНЕ:

1. Сада монах петроградске Невске лавре.
2. Владика је заузимао свега две собе, пријемну у којој је била и трпезарија, и кабинет, који је уједно био и спаваоница.
3. Орлец је ћилим округлог облика, са извезеним орлом на њему, који се поставља под ноге епископа при богослужењу и молитви.
4. Каноник, грч. - црквена књига која садржи у себи разне каноне, акатисте и још неке молитве (прим. прев.).

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

ПРЕДГОВОР

Читалац који познаје предање Православне Цркве, лако ће увидети да је у "Огледима", који су пред њим, изложено учење светих отаца о науци над наукама,[1] о монаштву - учење усклађено са савременим потребама. Главна разлика између живота древног и живота данашњег монаштва је у томе што су монаси првих векова хришћанства били руковођени богонадахнутим учитељима, а сада - како примећује преподобни Нил Сорски заједно са другим каснијим оцима - монаси морају да се руководе највише Светим писмом и делима отаца, јер је живих сасуда божанствене благодати веома мало. Објашњење те смернице и њене неопходности је основна тема "Огледа" у свој њиховој обимности.

Чланци, од којих се састоји моја књига, писани су у разна времена, различитим поводима, а најпре поводом аскетских питања која су се рађала међу монасима и богољубивим мирјанима са којима сам духовно био повезан. Завршавајући моје овоземаљско странствовање, осећао сам обавезу да изнова прегледам, исправим,

допуним, саберем и издам све чланке, које сам написао у чину архимандрита.[2] Постоје два разлога због којих сам сматрао то својом обавезом: први је тај што су многи чланци већ били распрострањени у рукописима са мањим или већим погрешкама, а други, јер сам се осећао дужним да хришћанској заједници поднесем извештај о мом сагледавању обећане земље, која точи духовне дарове и блага, о доживљају монашког живота, онаквог какав је у светом предању Православне Цркве и како нам је, по промислу Божијем, дато да га сагледамо у животу неколико његових живих представника.

На крају ми остаје да молим читаоце за снисходљивост према оскудности мога ума и молитву за убогу душу моју.

Епископ Игњатије 1865. године .

НАПОМЕНЕ:

1. Преподобни Касијан Римљанин. О скитским оцима и о расуђивању, Добротољубље, том 4.
2. Свети Јован Дамаскин, на крају свог живота, осамивши се у лаври преподобног Саве, сакупио је све што је написао у току свог живота и брижљиво све прегледао и исправио, како би учинио своја дела што разговетнијим. Такав поступак човека испуњеног божанственом благодаћу, подстакао је аутора Аскетских огледа да учини исто. Житија светих, 4. децембар. Житије светог Јована Дамаскина.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

О СЛЕДОВАЊУ ГОСПОДУ НАШЕМ ИСУСУ ХРИСТУ

Ко мени служи, за мном нека иде (Јн 12,26), речи су Господње. Сваки хришћанин, заветима положеним на светом крштењу, примио је на себе обавезу да буде раб и слуга Господа Исуса Христа: сваки хришћанин је неизоставно дужан да следује Господу Исусу Христу.

Када је назвао себе пастиром оваца, Господ је рекао да *овце глас Пастира слушају... и овце иду за њим, јер познају глас његов* (Јн 10, 34). Глас Христов је наука Његова; глас Христов је Јеванђеље; следовати Христу путем земаљског странствовања - то је делатност потпуно усмерена према Његовим заповестима.

Да би следили Господа морамо познавати Његов глас. Изучи Јеванђеље и моћи ћеш да га следиш својим животом.

Онај који од рођених телом *уће у ново рођење* (в. Тит 3, 5), светим крштењем, и који сачува стање у ком се нашао после крштења, живећи по Јеванђељу - тај ће се спасити. Он ће *ући у богоугодно поље земаљског живота духовним рођењем, и изаћи ће блаженим упокојењем, и у вечности пашу ће наћи* (Јн 10,9), вечну, најизобилнију, најсладоснију, духовну.

Ко мени служи, за мном нека иде, и где сам ја, ондје ће и слуга мој бити; и ко мени служи томе ће дати почаст Отац мој (Јн 12,26). Где је био Господ када је ово рекао? Човечанством сједињен са Божанством, Он се налазио на земљи међу људима, у долини њиховог изгнанства и страдања, уједно пребивајући Божанством тамо где је био од беспочетног почетка. *Логос бјеше у Бога* (Јн 1,1) и у Богу. Слово је говорило о себи: *Отац је у Мени, и Ја у Њему* (Јн 10,38). Ту доспева и онај који следи Христа: *ако исповеда устима, срцем и делима да је Исус Син Божији, Бог у Њему пребива и ону Богу* (1 Јн4,15).

Ко Мени служи, томе ће дати почаст Отац мој (Јн 12,26): "Ономе који победи свет и грех, следећи мене у земаљском животу, даћу да у вечном животу сједи са мном на пријестолу моме, као и ја што победих и сједох са Оцем мојим на пријестолу Његовом" (Отк. 3.21).

Пре него што поћеш за Христом мораш се одрећи света. Ако се то не догоди, у души за Њега неће бити места. *Ко хоће, како је Господ рекао, за мном да иде нека се одрекне себе и узме крст свој, и за мном иде. Јер ко хоће живот свој да сачува, изгубиће га, а ко изгуби живот свој мене ради и јеванђеља онај ће га сачувати.* (Мк 8,34-35). *Ако неко дође мени и не мрзи оца својега, и матер, и жену, и дјецу, и браћу, и сестре, па и живот свој, не може бити мој ученик. И ко не носи крста својега и за мном не иде, не може бити мој ученик* (Лк 14,26-27).

Многи прилазе Господу - мало њих бира да га следи. Многи читају Јеванђеље, наслађују се, одушевљавају узвишеношћу и светошћу његовог учења - мали је број

оних који се одлуче да утемеље свој живот на законима које поставља Јеванђеље. Свима који му приступају и траже да их прими, Господ објављује: *"Ако неко дође мени, а није се одрекао света и себе самога, не може бити мој ученик"*.

Ово је тврда бесједа, говорили су о науци Спаситеља чак и они људи који су наизглед били Његови следбеници и сматрали се Његовим ученицима: *Које може слушати?* (Јн 6, 60). Овако о речи Божијој суди убого телесно мудровање, из очаја у ком се налази. Реч Божија је - *живот* (Јн 6.63), живот вечни, живот суштински. Та реч умртвљује *тјелесно мудровање* (Рим 8,6), проистекло из вечне смрти, које ту смрт у човеку одржава: реч Божија је *лудост* за оне који су ради тела погинули и који су пристали да их оно погуби. Али она је *сила Божија нама који се спасавамо* (1 Кор 1,18).

После пада, грех је толико овладао нама да нема особине нити покрета душе који није дубоко прожет њиме. Одбацивање греха, сједињеног са душом, значило је одбацивање душе. Такво одбацивање душе неопходно је ради њеног спасења. Да би се усвојило биће обновљено Христом, неопходно је претходно одрећи се бића зараженог грехом. Храну која је отрована, сву просипамо; пажљиво перемо суд и у њега, затим, стављамо храну коју ћемо употребити. И сама храна која је отрована, оправдано се назива отровом.

Да бисмо следили Христа, пре свега се морамо одрећи свог разума и своје воље. И разум и воља палог бића потпуно су оштећени грехом; они никако не могу да се усагласе са разумом и вољом Божијом. Разум Божији моћи ће да усвоји онај који одбаци свој разум, вољу Божију испуњаваће онај ко се одрекне испуњавања своје воље.

Да бисмо ишли за Христом, морамо *узети крст свој*. Под узимањем свог крста сматра се добровољно, и страхопоштовањем испуњено предавање суду Божијем у свим тежбама, које су допуштене по промислу Божијем. Роптање и негодовање у невољама и искушењима јесте одбацивање крста. Следовати Христу може само *онај који узме крст свој*: покоран вољи Божијој, спреман да претрпи прекор, осуду, изобличавање.

Господ који нам је заповедио самоодрицање, одрицање од света и ношење крста, даје нам снагу да испуњавамо Његове заповести. Они који изаберу да их испуњавају и који се труде да то чине, одмах увиђају колико је то неопходно. Учење које делује тако сурово, из угла површног и погрешног телесног мудровања, постаје једино разумно, благошћу преиспуњено: оно позива пале на спасење, погинуле - у живот, погребене у аду - на небо.

Они који не изаберу добровољно одрицање од себе и света, бивају приморани да то учине. Када се приближи неумољива и неизбежна смрт - тада се они растају од свега

за шта су били везани; самоодрицање иде дотле, да се напушта и само своје тело, покопава и остаје у земљи, као храна црвима и трулежи.

Самољубље и привезаност за пропадљиво и сујетно - плод је самозаваравања, слепила, душевне смрти. Самољубље је изопачена љубав према себи, љубав безумна и погубна. Онај који је самољубив, везан за сујетно и пролазно, греховне насладе, он је непријатељ сам себи. Он је самоубица: мислећи да воли себе и угађа себи, он себе мрзи и уништава, убија себе вечном смрћу.

Осврнимо се на заведене, помрачене, обмануте сујетом! Уразумимо се, опијене сујетом она лишава правилног расуђивања! Научимо се на искуствима која се непрекидно одвијају пред нашим очима. Дешавају се пред нама, неизбежно ће се догодити и нама самима.

Онај ко је провео читав живот стичући почасти, хоће ли их понети са собом у вечност? Зар неће овде оставити звучне титуле, одликовања и сав сјај свог окружења? Неће ли у вечност отићи само човек са својим делима, са особинама које је стекао у току земаљског живота?

Онај који је провео живот стичући богатства, прикупио много новца, освојио огромна пространства, основао бројне установе са великим приходима, живео у дворцима, у злату и мермеру, поседовао коње и раскошне кочије - хоће ли понети све то у вечност? Не! Он оставља све на земљи и, за последњу потребу тела, задовољава се најмањим делићем земље, који је једнако потребан и једнако довољан било ком мртвацу.

Ко се у току живота бавио увесељавањем тела и насладама, проводио време са пријатељима у играма и другим забавама, пировао за раскошним трпезама - на крају ће се, неминовно, одвојити од начина живота на који је навикао. Јер, наступиће време старости, болести, а за њима и тренутак одвајања душе и тела. Тада ће схватити, али касно, да је служење похоти и страстима самообмана, да је живот ради тела и греха - бесмислен живот.

Глад за земаљским успехом је тако страшна и чудовишна! Она је незасита. Тек пронађено задовољење убрзо губи вредност, и глад се поново јавља са новом снагом. Ништа постојеће јој није довољно: она живи за будуће, жели само оно што нема. Предмети жеље примамљују срце човека, будећи машту и надања о задовољењу: обманут, и трајно обмањиван, он јури за њима читавог свог живота, док га не изненади неочекивана смрт. Како и чиме објаснити ту трку у којој је свако безочно преварен, која влада свима и заводи сваког? - У наше душе је усађена потреба за бесконачним добрима, али срце, ослепљено падом, тражи у временском и земаљском оно што припада вечности и небу.

Судбина која је задесила оце и браћу моју, стићи ће и мене. Они су умрли: умрећу и ја. Остављам моју келију, у њој остављам и моје књиге, и моје одежде, и мој радни сто, за којим сам провео многе сате; остављам све што ми је било потребно или сам мислио да ми је потребно у овом животу. Из тих соба у којима сам живео, изнећу само своје тело, као у предворје другог живота и света; изнећу своје тело и предаћу га земљи, која је од почетка послужила за тело људско. Истина је да то чека и вас, браћо, који читате ове редове. И ви ћете умрети: на земљи ћете оставити све што је земаљско; само ћете душама својим прећи у вечност.

Душа човекова постаје онаква каква су јој дела. Као што се на огледалу одсликавају предмети који се поставе пред њега, тако се и душа уобличава према ономе чиме се бави и што ради, према свом окружењу. Када се предмет удаљи од огледала, које не зна за осећања, његов одраз нестаје; али на словесној души остају трагови. Они могу бити ублажени и замењени другима, али за то је потребан и труд и време. Отисци које душа носи у тренутку своје смрти, они остају њени за вечност, и постају залог њеног вечног блаженства или вечне муке.

Не можете служити Богу и мамону (Мт 6,24), рекао је Спаситељ палим људима, разоткривши им стање у које су доспели падом. Као кад лекар саопштава болеснику стање у ком се налази због болести и које болесник не може сам разумети. Због нашег душевног растројства, нама је неопходно за спасење да се на време одрекнемо самих себе и света.

Нико не може два господара служити; јер или ће једнога мрзити, а другог љубити; или ће се једнога држати, а другог презирати (Мт 6,24).

Искуства непобитно потврђују оправданост гледишта о моралној слабости човека, које је Свесвети Лекар јасно изразио у наведеним речима, изреченим веома одређено: ако удовољиш својим сујетним и грешним жељама, оне ће те обавезно завести; занос води у поробљавање које умртвљује све духовно. Они који су допустили себи да крену за својим жељама и телесним мудровањем, који су заведени и поробљени њима, они су заборавили Бога и вечност, узалуд су протраћили земаљски живот и умрли вечном смрћу.

Није могуће истовремено испуњавати и своју вољу и вољу Божију: јер испуњавање прве нарушава испуњавање друге, она постаје сувишна. Као што миомирисно драгоцено миро губи своју лепоту пред ништавном примесом смрада. На то Бог само каже, преко свога великог пророка: *Ако хоћете добровољно слушати, добра земаљска јешћете. Ако ли нећете, него будете непокорни, мач ће вас појести, јер уста Господња рекоше (Ис 1,1920).*

Немогуће је стећи разум Божији бавећи се телесним мудровањем. *Јер је тјелесно мудровање смрт, како је рекао апостол. Јер је тјелесно мудровање непријатељство Богу,*

пошто се не покорава закону Божијем, нити пак може. (Рим 8,67). Шта је то телесно мудровање? То је начин мишљења, проистекао из стања у које су људи доспели падом, који их упућује да делују на земљи како би били вечни на њој, тако што велича све што је пропадљиво и пролазно, а унижава Бога и све што је Богу угодно, одузимајући људима спасење.

Одрецимо се душа наших како би, по завештању Спаситеља, задобили душе наше! Добровољно се одрецимо порочног живота, у који смо упали добровољним одрицањем Бога, како би добили од Бога свето стање обновљене људске природе кроз Бога који се очовечио! Своју вољу и демонску вољу, којој се наша воља потчинила и са којом се сјединила, заменимо вољом Божијом, која нам је објављена у Јеванђељу; телесно мудровање, заједничко палим духовима и људима, заменимо разумом Божијим, који сија из Јеванђеља.

Одрецимо се свега што имамо како бисмо могли да следимо Господа Исуса Христа! Одрицање од земаљских добара одвија се на основу правилног схватања о томе. Правилно схватање о материјалном богатству објављено је у Јеванђељу (Лк. 16, 1-31); када се оно саопштава разум човека и нехотице увиђа сву његову исправност. Земаљска имовина није наша својина, како погрешно сматрају они који о томе никада не размишљају: јер, када би тако било, она би увек и засвагда остала наша. Она међутим, прелази из руке у руку, и на тај начин сама о себи сведочи то да се она само даје на коришћење. Добра припадају Богу; човек њима само привремено располаже. Када је онај који располаже одан, он на прави начин испуњава вољу оног који му је поверио да то чини. Тако и ми, управљајући материјалним богатством које нам је дато на одређено време, трудимо се да њиме управљамо по вољи Божијој. Немојмо га користити као средство за задовољавање наших прохтева и страсти, као средство наше вечне погибљи: употребимо га на корист човечанства, коме је оно тако много потребно и које толико страда, употребимо га као средство свог спасења. Они који желе хришћанско савршенство у потпуности остављају земаљско стицање (Мт 19,16-30); они који желе спасење дужни су да дају милостињу колико год је то могуће (Лк 11,41), и да се чувају од злоупотребе богатства.

Одрецимо се славољубља и честољубља! Нећемо јурити почести и титуле, користећи притом недозвољена и понижавајућа средства која стоје насупрот закону Божијем, савести и добру наших ближњих. Такви су начини које највише користе они који желе да стекну земаљску славу. Заражен и заведен сујетом, незасити трагалац за људском славом, неспособан је да верује у Христа: *Како ви можете вјеровати,* рекао је Христос честољупцима, *Његовим савременицима, када примате славу један од другог, а славу која је од јединога Бога не тражите?* (Јн 5,44) Ако нам је промислом Божијим препуштена земаљска сила и власт: онда, користећи их, постанимо добротинитељи човечанства. Одбацимо љути отров толико опасан за људски дух: глупи и презрени егоизам, који претвара људе који су њиме заражени у

звери и демоне, и чини их напастима човечанства, који чине злочин према себи самима.

Заволимо пре свега вољу Божију, ставимо је изнад свега; а све што се њој противи замрзимо благочестивом и богоугодном мржњом. Када се наше грехом искварено биће успротиви јеванђелском учењу испољимо мржњу према њему тако што ћемо презрети његове жеље и потребе. Што одлучније покажемо ту мржњу, одлучнија ће бити победа над грехом и бићем којим је грех овладао; тиме ће и наше духовно напредовање бити брже и снажније.

Када људи који су нам блиски по телу покушају да нас одвоје од следовања вољи Божијој, покажимо према њима свету мржњу, попут оне коју показују јагњад према вуковима, тако што се не претварају у вукове и не бране се зубима од вукова (Мт 10,16).[1] Светом мржњом према ближњима остаје се веран Богу, не прихватајући порочну људску вољу, чак и кад су ти људи наши најближи сродници. Великодушно подносимо ожалашћења која нам наносе и молимо се за њихово спасење - никако им не упућујући оштре речи и њима сродна дела, јер то је мржња палог бића, мржња која је Богу противна.

Спаситељ је рекао: *Не мислите да сам дошао да донесем мир на земљу; нисам дошао да донесем мир него мач. Јер сам дошао да раставим човјека од оца његово! и кћер од матере њезине, и снаху од свекрве њезине* (Мт 10,34-35). *Јер сам дошао* како ове речи Господње тумачи свети Јован Лествичник - *да раставим богољупце од светољубаца; телесне од духовних, славољубиве од смиреноумних: Бог се радује одвајању и растављању, онда када се оно чини из љубави према Њему.*[2]

И пророк је назвао земљу местом *свога доласка* (в. Пс 118, 19), а себе дошљаком и странцем у њој: *Јер ја сам дошљак код Тебе и пролазник, као сви оци моји* (Пс 38, 13), како каже у својој молитви Богу. Како очигледна и опипљива истина! Истина коју су људи заборавили, без обзира на сву њену очигледност. Ја сам - *дошљак* на земљи; рођењем сам дошао, смрћу ћу отићи. Ја сам - *пропазник* на земљи: пресељен сам на њу из раја, где сам себе укаљао и оскврњио грехом. Бићу пресељен и са земље, из тог мог привременог изгнанства у које ме је мој Бог послао, како бих се покајао, очистио од греха и поново постао способан за живот у рају. Због своје упорне, крајње непоправљивости требало је да будем вечно гурнут у адску тамницу. Ја сам - *странац* на земљи, странствовање почињем у колевци, а завршавам у гробу: странствујем од детињства до старости, у различитим околностима и земаљским ситуацијама. Ја сам - *дошљак и пролазник, као сви оци моји*. Моји оци су били дошљаци и странци на земљи: дошли су на њу рођењем, а смрћу су је напустили. Изузетка није било: још нико од људи није остао заувек на земљи. Отићи ћу и ја. Мој одлазак већ почиње: снага ме напушта, старост ме савлађује. Отићи ћу, отићи одавде, јер је то непобитна чињеница и непромењиви закон Творца и Бога мог.

Треба да схватимо да смо ми странци на земљи. Једино са таквим схватањем можемо непогрешиво размишљати и одлучивати у свом земаљском животу; само са таквим схватањем га можемо правилно усмерити и искористити за стицање блажене вечности, а не на празно и сујетно, на уништење себе. Наш пад нас је ослепео и ослепљује нас! Зато смо приморани да насилно, и током дуго времена, уверавамо себе у најочигледније истине, које су толико јасне да је свако убеђивање сувишно.

Странац који се нађе на путу, у дому који прима пролазнике, не обраћа много пажњу на тај дом. Зашто би то чинио када ће у њему врло кратко боравити? Он брине само за једно: труди се да не потроши превише новца који му је потребан да би наставио пут и да би опстао у великом граду у који се упутио; све недостатке и неудобности радо ће претрпети, знајући да су то непредвиђености којима су изложени сви путници, и да га ненарушиво спокојство очекује тек на месту коме стреми. Он се не везује срцем за било какав предмет у тој гостионици, чак и ако је изузетно примамљив. Неће губити време на споредне послове, јер му је време потребно како би довршио напорно путовање. Непрекидно је удубљен у размишљања о велелепној царској престоници, у коју се упутио, о озбиљним препрекама које треба савладати, о начинима који могу олакшати путовање, о разбојничким заседама које га очекују уз пут, о несрећи оних којима се није дало да срећно заврше тај пут, и срећним околностима оних који су у томе успели. Када проведе неопходно време у гостионици, он захваљује домаћину на указаном гостопримству, и одлази, а гостионицу заборавља или је се само површно сећа, јер је његово срце било хладно према њој.

Имајмо и ми такав однос према земљи. Не губимо узалуд снаге душе и тела, немојмо их приносити на жртву сујети и трулежности. Чувајмо се од привезаности за пролазно и материјално, како нам то не би била препрека у стицању вечног, небеског. Чувајмо се од удовољавања својим недовољивим и ненаситим похотама, јер удовољавање њима продубљује наш пад и доводи га до страшних размера. Чувајмо се онога што је сувишно, задовољавајући се само суштински неопходним. Усмеримо сву пажњу на загробни живот који нас очекује, који неће имати краја. Познајмо Бога који нам је заповедио да га познамо и који нам је то познање даровао Својом речју и Својом благодаћу. Примимо Бога за време свог земаљског живота. Он нас је предодредио за најтешће сједињење са собом и дао нам рок да то остваримо - земаљски живот. Не постоји друго време, осим времена земаљског живота, у ком би се могло догодити то необично примање: ако се не догоди тада, неће се никада ни догодити. Задобијмо друштво житеља неба, светих ангела и почивших светих људи, како би нас они увели у *вјечна обиталишта* (Лк 16,9). Научимо да препознамо пале духове, те љуте и подмукле непријатеље рода људског, како бисмо избегли њихове подвале и како не бисмо са њима отишли у огањ вечни. *Светилник је ногама мојим реч Твоја* (Пс 118,105). Прославимо и заблагодаримо Богу за изобилна добра, којима је

преиспуњен и која задовољавају наше потребе у овом пролазном уточишту - земљи. Једино чистим умом можемо сагледати значај тих добара: она су - бледе копије вечних добара. Она одражавају небеска блага тако слабо и недовољно, као што сенка одсликава предмете који је бацају. Дајући нам земаљска блага, Бог нам, на тајанствен начин, говори: "Људи! Ваше пролазно уточиште је снабдевано разноврсним и неизбројивим добрима, која освајају и усхићују и поглед и срце, и удовољавају вашим потребама до преизобиља: закључите на основу тога, каквим добрима тек избилује вечно обиталиште." Увидите бесконачну, непојмљиву доброту Божију према вама, и поштујући земаљска блага, благочестиво размишљајући и созерцавајући их, немојте поступати неразумно: немојте се поробити њима и не дозволите им да вас погубе. Треба их користити колико је потребно и неопходно, али се свим силама устремити на стицање небеских блага.

Уклонимо се од лажних учења и немојмо их испуњавати: овце Христове *за туђином неће поћи, него ће побјећи од њега, јер не познају глас туђинаца* (Јн 10,5). Одлучно се упознајмо са гласом Христовим, како бисмо га одмах препознали када га чујемо и како би сместа послушали реч Његову. Стичући у духу осећај за тај глас, ми стичемо у духу и отуђење од гласа туђина, који у разноликим тоновима долази од телесног мудровања. Чим чујемо тај глас - бежимо, бежимо од њега као овце Христове, које се спасавају од гласа туђина бекством: чврстом решеношћу да се на њега не базиру. Обратити пажњу на њега је врло опасно: то води у искушење, а искушење у - погибао. Пад наших прародитеља почео је када је прамајка обратила пажњу на глас туђина.

Наш пастир не зове нас само Својим гласом, него нас и руководи примером Свог живота: Он *пред Својим овцама иде* (в. Јн 10,4). Заповедио нам је да се одрекнемо света и себе, да узмемо свој крст и кренемо: све је то Он извршио пред нашим очима. *Христос пострада за вас, остављајући вам примјер да идете његовим стопама* (1 Пет 2,21). Он је благоизволео да прими на Себе људску природу, и иако је био царскога рода, спустио се у положај простог народа.

Његово рођење се догодило у време странствовања Његове Пресвете Мајке, за коју се тада није нашло места у домовима људи. Рођен је у штали, у којој се налазила домаћа стока, а као колевка за новорођенче послужиле су јасле. И само што се пронела вест о Његовом рођењу, договорено је и убиство. Младенац се већ прогони! Тражи се младенац да се убије! Он бежи од разјареног убице кроз пустињу у Египат! Своје детињство Богочовек је провео у послушности родитељима, нареченом оцу и Мајци по телу, показујући пример смирења људима, који страдају од гордости и непослушања које од ње долази. У зрелим годинама Господ се посветио проповеди јеванђеља, проходећи од града до града, из села у село, немајући ништа своје. Носио је само хитон[3] и ризу. У време кад је Он објављивао људима спасење, и изливао на њих божанску благодат, људи су га замрзели, желели Њего ву смрт и више пута

покушали да га убију. На крају су га казнили као највећег злочинца. Он им је допустио да изврше најужасније злодело, које је желело њихово срце, јер је желео да страдањем Свесветог избави од вечне казне и страдања грешни род људски. Земаљски живот Богочовека је био мученички: мученичком смрћу је и завршен. За Господом су у блажену вечност прешли и сви свети, прошли су уским и болним путем, одричући се славе и светских наслада, подвизима зауздавајући телесне прохтеве, распињући дух на крсту Христовом, а то су за палог човека заповести Јеванђеља, подвргавајући се многим лишавањима, прогањани палим духовима, прогањани и од своје браће - људи. Кренимо за Христом и светима који су га следили! Богочовек *пошто сам изврши очишћење грјехова наших, сједи са десне стране Величанства на висинама* (Јев 1, 3). Тамо Он позива и оне који га следе: *Ходите благословени Оца мојега; примите Царство које вам је припремљено* (Мт 25,34). Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Погледај Житије великомученице Варваре, Житија светих, децембар 4.
2. Лествица, 3. део.
3. Кратка бела, вунена или ланена хаљина, без рукава, која се носила слично нашој кошуљи, до голог тела и пасала појасом (прим. прев.).

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

О ПОКАЈАЊУ

Покајте се и вјерујте у јеванђеље! Покајте се, јер се приближило Царство небеско (Мк 1,15, слично са Мт4,17). То су биле прве речи проповеди Богочовека. Исте те речи Он нам говори и сада, посредством Јеванђеља.

Када је грех највише ојачао у свету - у свет је сишао свесилни Лекар. Он је сишао у земљу изгнанства, у земљу наше патње и страдања, која претходе вечним мукама у

аду, да благовести избављење, радост, исцељење свим људима без изузетка. *Покајте се!*

Сила покајања заснива се на сили Божијој: Лекар је свемогућ - и лек који Он даје је свемогућ.

Тада, у време Своје проповеди на земљи - Господ је позивао на исцељење све који су оболели од греха, и никакав грех није сматрао неисцељивим. И сада Он наставља да позива све, да обећава и дарује опроштај сваког греха, исцељење сваке духовне немоћи.

О, скитнице земаљске! О, сви ви, који јурите или се вучете по широком путу, уз непрекидни шум земаљских брига, забава и весеља, по цвећу, помешаном са бодљикавим трњем, ви који журите тим путем према крају, који је свима познат и који сви заборављате - мрачном гробу, и још мрачнијој и страшној вечности, зауставите се! Отргните се из загрљаја света, који вас непрекидно држи у заробљеништву! Послушајте оно што вам објављује Спаситељ, обратите потребну пажњу на Његове речи! *Покајте се и вјерујте у јеванђеље, каже вам Он, покајте се, јер се приближило Царство небеско.*

Крајње вам је потребно, земаљске луталице, да пуну пажњу обратите на то суштински корисно, спасоносно саветовање: иначе ћете стићи до гроба, стићи до прага и врата вечности, не стекавши никакво правилно схватање ни о вечности ни о дужностима онога који ступа у њу, припремивши за себе у њој једино праведне казне за ваше грехе.

Најтежи од грехова је - непажња према речима Спаситеља, занемаривање Спаситеља. *Покајте се!*

Лажљиви, обмањиви пут земаљског живота: за оне који га почињу, он представља бесконачно поприште, испуњено стварношћу; за оне који га завршавају - најкраћи пут, украсен пустим сновиђењима. *Покајте се!*

И славу, и богатство и сва друга трулежна стицања и надмоћи, за чије стицање ослепљени грешник употреби сав свој земаљски живот и све снаге душе и тела, он мора оставити у оним минутима у којима се са душе насилно скида њена одежда - тело, и када невидљиви анђели воде душу на суд праведног Бога, кога она не познаје, кога је занемаривала. *Покајте се!*

Људи се труде, журе да се обогате сазнањима, али само неважним сазнањима, погодним само за привремено, која оспособљавају за задовољавање потреба, удобности и прохтева земаљског живота. Спознају и дело, који су нам суштински потребни, ради којих нам је једино и дарован наш земаљски живот - спознају Бога и помирење са Њим, посредством Искупитеља - ми потпуно презиремо. *Покајте се!*

Браћо! Загледајмо се, без пристрасности, при светлости Јеванђеља, у наш земаљски живот. Он је ништаван! Сва његова добра одузимају му се смрћу, а често и много пре смрти, разним неочекиваним околностима. Те трулежи су недостојне, као добра која тако брзо нестају, да се називају добрима! Оне су пре - обмане, мреже. Они који се запетљају у те мреже, и који се њима спутају, лишавају се истинитих, вечних, небеских, духовних добара, која се достижу вером у Христа и слеђењем Њега на тајанственом путу јеванђелског живота. *Покајте се!*

У каквом смо/ми страшном слепилу! Како то слепило очигледно доказује наш пад! Ми видимо смрт наше браће; знамо да и нама неизбежно, и можда врло брзо она следи, зато што нико од људи није остао заувек на земљи; ми видимо код многих, и пре смрти, да их изда земаљска срећа, да се она често преокрене у несрећу, сличну свакодневном окушању смрти. Не обазире се на то, толико јасно сведочанство самог искуства, ми јуримо пролазна блага, као да су постојана, да су вечна. Сва наша пажња је окренута њима! Заборављен је Бог! Заборављена је величанствена и уједно грозна вечност! *Покајте се!*

Издаће, браћо, неизбежно ће нас издати сва трулежна блага: богате ће издати њихово богатство, славне њихова слава, младе њихова младост, мудраце њихова мудрост. Само једно вечно, суштинско благо човек може стицати у време земаљског путовања: истинско богопознање, помирење и сједињење са Богом, које је даровао Христос. Али ради добијања тих највиших добара потребно је оставити греховни живот, потребно га је замрзети. *Покајте се!*

Покајте се! Шта значи покајати се? Значи: признати, раскајати се за своје грехе, оставити своје грехе - одговорио је неки свети отац на то питање - и више се не враћати њима.[1] На тај начин су се многи грешници претворили у свеце, многи безаконици у праведнике.

Покајте се! Одбаците од себе не само очигледне грехе - убиство, разбојништво, блуд, клевету, лаж, него и погубне разоноде, и телесне насладе, злочиначка маштања и безаконе помисли - све, све што је забрањено Јеванђељем. Ранији греховни живот умијте сузама искреног покајања.

Не говори сам себи, у унији и душевној ослабљености: "Ја сам упао у тешке грехе: ја сам дуготрајним греховним животом стекао греховне навике: оне су временом постале као природна својства, учинили су покајање немогућим за мене." [2] Те мрачне мисли ти сугерише твој непријатељ, ког још не примећујеш и не поимаш [3]: он зна за могућност покајања, он се боји да те покајање не истргне из његове власти - и труди се да те одвуче од покајања, приписујући Божијем свемогућем леку немоћ.

Установитељ покајања је твој Творац, који те је саздао ни из чега. Још лакше, Он те може пресаздати, променити твоје срце: начинити срце богољубиво од срца

грехољубивог, начинити срце чисто, духовно, свето, од срца чулног, телесног, злонамерног, сладострасног.

Браћо! Познајмо неизрециву љубав Божију према палом људском роду. Господ се очовечио, како би кроз очовечење омогућио Себи да прими на Себе казну, коју су људи заслужили, и да казном Свесветог искупи кривце од казне. Шта га је привукло нама, овде, у земљу нашег изгнанства? Наша праведност? Не! Њега је привукло нама оно јадно стање у које нас је довела наша огреховљеност.

Грешници! Охрабримо се. За нас, управо за нас, Господ је извршио велико дело Свог очовечења; Он је погледао на наше болести са непојмљивом милошћу. Престанимо да се колебамо! Престанимо да падамо духом и да сумњамо! Испуњени вером, усрђем и благодарношћу, приступимо покајању: посредством њега ћемо се помирити са Богом. *Ако ли би се безбожник обратио од свијех гријеха својих које учини, и држао би све уредбе моје и творио суд и правду, доиста ће живјети, неће погинути. Безаконја његова што их је год учинио неће му се више спомињати, у правди својој коју чини живјеће.* Такво обећање даје Бог грешнику, устима Свог великог пророка (Јез 18,21-22).

Одговоримо, према нашим слабим снагама, на велику љубав Господа према нама, онако како на љубав Створитеља могу одговорити Његова створења, и то пала створења: покајмо се! Покајмо се, не само устима; посведочимо наше покајање не само малобројним, краткорочним сузама, не само спољашњим учешћем на црквеном богослужењу, вршењем црквених обреда, чиме су се задовољавали фарисеји. Принесимо, поред суза и спољашње побожности, и плод достојан покајања: заменимо греховни живот јеванђелским животом.

Зашто да мрете, доме Израиљев! (Јез 18,31) Зашто ви хришћани гинете, од ваших грехова, вечном смрћу? Зашто се вама пуни ад, као да већ у Цркви није установљено свемогуће покајање? Тај бесконачно добри дар дат је дому Израиљевом - хришћанима - и у било које време живота, какви год да су греси, он делује са истоветном силом: очишћава сваки грех, спасава свакога ко прибегава Богу, макар то било у последњим, предсмртним минутима.

Зашто да мрете, доме Израиљев! Хришћани коначно умиру вечном смрћу, зато што се све време земаљског живота баве само нарушавањем завета крштења, служењем греху; они гину зато што ни најмање пажње не удостојавају Реч Божију, која им објављује покајање. У самим предсмртним минутима, они не умеју да искористе свемогућу силу покајања! Не умеју да искористе, зато што нису добили никакво сазнање о хришћанству, или су добили сазнање крајње недовољно и нејасно, које се мора назвати пре потпуним незнањем, него некаквим сазнањем.

Тако био ја жив, говори Господ Господ - као да је принуђен да појача уверавање пред неверницима, и да побуди занимање код незаинтересованих. *Тако био ја жив, говори*

Господ Господ, није ми мило да умре безбожник, него да се врати безбожник са свога пута и буде жив... (Јез 33,11) Зашто да мрете, доме Израилев?...

Знао је Бог људску слабост, знао је да ће они и после крштења упадати у сагрешења: из тог разлога Он је у Својој Цркви установио тајну покајања, којом се очишћују греси учињени после крштења. Покајање мора пратити веру у Христа, претходити крштењу у Христа; а после крштења оно исправља нарушавање дужности онога ко је поверовао у Христа и крстио се у Христа.

Када су многи из Јерусалима и читаве Јудеје силазили код Јована, проповедника покајања, на Јордан ради крштења, они су му исповедали своје грехе - исповедали су не зато, како примећује један свети писац,[4] што је свети Крститељ имао потребу да зна сагрешења оних који му долазе, него зато што је за снагу њиховог покајања било неопходно да се са осећањем жаљења због упадања у грехе повеже исповедање грехова.

Душа која зна да је дужна да исповеда своје грехе - каже исти тај свети отац - самом том мишљу, као уздом, уздржава се од понављања ранијих сагрешења; насупрот томе, неисповеђени греси, као да су извршени у мраку, лако се понављају.

Исповедањем грехова раскида се дружење са греховима. Мржња према греху - знак истинског покајања - јесте решеност да се води врлински живот.

Ако си стекао навику према греховима, чешће их исповедај - и убрзо ћеш се ослободити греховног ропства, лако и радосно ћеш следити Господа Исуса Христа.

Онај ко непрестано издаје своје пријатеље, њему пријатељи постају непријатељи, удаљују се од њега, као од издајника, који жели њихову вечну погибао: онај ко исповеда своје грехе, они од њега одлазе, зато што се греси заснивају и снаже гордошћу пале природе, не трпећи изобличавање и упозорење.

Ко у нади на покајање дозвољава себи да сагрешити добровољно и намерно: тај лукаво поступа у односу према Богу. Онога који грешити добровољно и намерно, у нади на покајање, неочекивано погађа смрт, и њему се не даје време које је он планирао да посвети врлини.[5]

Тајном исповести одлучно се очишћују сви греси, учињени речју, делом и помишљу. Да би се из срца избрисале греховне навике, које су се у њему укорениле, у току дуго времена, неопходно је време, неопходно је постојано пребивање у покајању. Постојано покајање сачињава постојана скрушеност духа, борба са помислима и осећајима у којима се разоткрива греховна страст сакривена у срцу, обуздавање телесних осећаја и трбуха, смирена молитва, честа исповест.

Браћо, ми смо добровољним грехом изгубили свету непорочност, која је неупоредива не само са греховним делом но чак и за познањем зла - непорочност која је у духовном блеску у ком смо ми доведени у постојање, из руке Спаситеља. Ми смо изгубили и ту непорочност коју смо добили при новом стварању крштењем; ми смо на путу живота укаљали своје хаљине, које је избелео Искупител. Остала нам је још једна вода за умивање - вода покајања. Шта ће бити са нама када занемаримо и то умивање? Догодиће нам се да станемо пред Бога са душама унакаженим од греха - и Он ће страшно погледати на оскврњену душу, осудиће је на вечну муку.

Умијте се, каже Бог грешницима, очистите се, уклоните злоћу дјела својих испред очију мојих, престаните зло чинити. Тада дођите, на ћемо се судити. Чиме се завршава тај суд Божији, суд покајања, на који Бог непрестано позива грешника, у време његовог земаљског живота? Када човек увиди своје грехе, одлучи се на искрено покајање и поправљање: то Бог решава Свој суд са човеком, следећом одлуком: Ако гријеси ваши буду као скерлет, постаће бијели као снијег; ако буду црвени као црвац, постаће као вуна (Ис 1,16,18).

Ако хришћанин пак покаже немар према том милостивом, последњем позиву Божијем: њему Бог објављује вечну погибао. *Доброта Божија, говори апостол, на покајање те води (Рим 2,4).* Бог види твоја сагрешења: Он дуготрпељиво гледа на сагрешења која ти чиниш пред Његовим очима, на низ сагрешења која су образовала сав твој живот; Он чека твоје покајање, и уједно оставља твојој слободној вољи да изабере твоје спасење или погибао. И доброту и дуготрпељење ти злоупотребљаваш! Код тебе нема поправке! Твој немар је све јачи! Код тебе јача и занемаривање Бога и твоје сопствене, вечне судбине! Ти се бринеш само о умножавању својих грехова, ранијим сагрешењима додајеш нова и двоструко већа сагрешења! *Својом упорношћу и непокајаним срцем сабираш себи гњев за дан гњева и откривања праведнога суда Бога, на ком ће се дати свакоме по дјелима његовим: живот вјечни онима који истрајношћу у добрим дјелима траже славу и част и бесмртност; а јарост и гњев онима који се упорно противе истини а покоравају неправди. Невоља и туга на сваку душу човјека који чини зло (Рим2,59).*

Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Пимен Велики, види: Скитски патерик.
2. Преподобни Макарије Велики, Беседа 7, гл. 2.
3. Преподобни Макарије Велики, Беседа 7, гл. 2.

4. Свети Јован Лествичник, Беседа 4
5. Исак Сиријски, Беседа 90.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

О ВИЂЕЊУ ХРИСТА

Хоћеш ли да видиш Господа Исуса Христа? *Дођи и види!* (Јн 1,46), каже Његов апостол.

Господ Исус Христос је дао обећање да ће бити са Својим ученицима *до свршетка вијека* (Мт 28,20). Он је - са њима; у светом Јеванђељу и тајнама Цркве.[1] Њега нема за оне који не верују у Јеванђеље: они га не виде, будући да су ослепљени неверовањем.

Хоћеш ли да чујеш Христа? Он ти говори Јеванђељем. Немој занемарити Његов спаситељски глас: удаљи се од греховног живота, и пажљиво слушај Јеванђеље Христово, које је - живот вечни.

Хоћеш ли да ти се јави Христос? Он ћете научити како то да добијеш. *Ко има заповијести Моје и држи их, то је онај који Ме љуби; а који Мене љуби, тога ће љубити Отац Мој; и Ја ћу га љубити и јавићу му се сам* (Јн 14,21).

Ти си усиновљен Богу, кроз тајну светог крштења, ти си ступио у најтешње јединство са Богом, кроз тајну светог причешћа; сачувај усиновљење, сачувај јединство. Чистоту и обновљење које ти је донело свето крштење оживљавај покајањем, а заједницу са Богом чувај живећи по Јеванђељу и што је могуће чешће се причешћујући светим Христовим тајнама. *Останите у Мени, и Ја ћу у вама* (Јн 15,4), рекао је Господ. *Ако заповијести Моје одржите, остаћете у љубави Мојој* (Јн 15, 10). *Који једе Моје тијело и пије Моју крв у Мени пребива и Ја у њему* (Јн 6, 56).

Чувај се уобразиље која ти може створити представу да видиш Господа Исуса Христа, да га можеш опипати, обухватити. То је - празна игра надувене, горде таштине! То је - погубна самообмана![2] Испуњавај заповести Господње - и на чудан начин видећеш Господа у себи, у својим особинама. Тако је видео Господа у себи

свети апостол Павле: њему је било потребно то виђење ради хришћана; они који га нису имали називали су га недостижним стањем, које је потребно хришћанима.

Ако ти живиш греховним животом, удовољаваш својим страстима, и уједно мислиш да волиш Господа Исуса Христа, онда те Његов блиски пријатељ, који је лежао на Његовим грудима у време Тајне вечере, изобличава у самообмани. Он каже: *Онај који говори: Познао сам га, а заповијести његове не држи, лажа је, и у њему истине нема; А који држи ријеч његову, заиста је у њему љубав Божија достигла савршенство* (1 Јн 2,45).

Ако испуњаваш своју греховну вољу и тиме нарушаваш јеванђелске заповести: Господ Исус Христос ће те убројати међу оне који га не љубе. *Ко мене не љуби, говори Он, ријечи моје не држи* (Јн 14,24).

Немој да појуриш без расуђивања, не испитавши савесно своје хаљине, у старим, смрдљивим дроњцима у брак са Сином Божијим, у сједињење са Њим, иако си и ти позван у тај брак, у који је позван сваки хришћанин. Постоје такве слуге тог Господара дома, које ће ти свезати руке и ноге, и баћиће те у најкрајњу таму, далеко од Бога (Мт 22, 11-13).

Слуге у чију се власт предаје дрски, покајањем неочишћени, нахраћен таштином и високоумљем, тражилац љубави и осталих узвишених духовних стања - јесу демони, одбачени анђели. Тама најкрајња - то је слепило људског духа, страсно, телесно стање. Грех и пали духови владају у човеку који се налази у том стању. Он је лишен моралне слободе: његове руке и ноге су везане. Везивање руку и ногу означава губитак способности за богоугодни живот и духовно напредовање. У том стању налазе се сви самообманути. Из тог бедног стања, човек излази тако што сазнаје своју заблуду, одбацује је и ступа на спасоносно поприште покајања.

Тежак је излазак из самообмане. На вратима стоји стража; врата су закључана гломазним снажним катанцима и резама. Катанци и резе - гордост самообманутих, која је дубоко скривена у срцу, њихова сујета, која је почетни разлог њихове делатности, лицемерје и лукавство, којима се прикрива гордост и сујета, којима се они облаче у маску добронамерности, смирења, светости. Неразориви печат - сматрање деловања самообмане за благодатно деловање.

Може ли онај који се налази у самообмани, у области лаж и обмана, бити онај који испуњава заповести Христове, које су истина од Истине - Христа? Онај који симпатише лаж, који се наслађује лажју, који прихвата лаж, који се у духу сјединио са лажју, може ли саосећати са истином? Не! Он је мрзи, постаје њен избеумљени непријатељ и прогонитељ.

Какво ће бити ваше стање, несрећни маштари, који мислите за себе да сте провели земаљски живот у Божијем загрљају, када вас погоде Спаситељеве речи: *Никад вас нисам знао; идите од мене ви који чините безакоње* (Мт7,23).

Истински мој пријатељу у Господу! Иди ка Господу Исусу Христу, приближавај му се путем јеванђелских заповести; упознај га кроз њих, њиховим испуњавањем показуј и доказуј своју Љубав ка Господу Исусу. Он ће ти се сам објавити, објавиће ти се у дан и час који је познат једино Њему. Заједно са том објавом, излиће у твоје срце неисказану љубав према Себи. Божанска љубав - не било шта друго, што лично припада палом човеку: она је - дар Светог Духа (Рим 5,5), који шаље једино Бог у сасуде који су очишћени покајањем, у сасуде смирења и целомудрености.

Повери себе Господу, а не себи: то је далеко поузданије. Он је - твој Саздаатељ. Када си се ти подвргао најгорем паду, Он је ради тебе примио човечанску природу, предао је Себе на казну ради тебе, за тебе је пролио крв Своју, теби је објавио Своје Божанство - шта Он још неће учинити за тебе? Припреми се за Његове дарове очишћењем себе: то је твој посао. Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Свештеномученик Петар Дамаскин каже: "Христос је сакривен у Јеванђељу. Онај ко хоће да га нађе мора продати све своје имање и купити Јеванђеље, како би не сицо нашао Христа читањем него како би га примио у себе подражавањем Његовог живота у свету. Онај који тражи Христа, говори свети Максим, мора га тражити не изван, него унутар себе, то јест, мора бити телом и душом, као Христос, безгрешан колико је човеку могуће." Свети Петар Дамаскин, књига прва, "О четвртном виђењу", Добротољубље, том 3.
2. Тај вид самообмане свети аскетски писци називају самомњењем. Свети Јован Карпатски овако описује самомњење: "Самомњење је храњење душе сујетом и сујетно надимање ума." Јован Карпатски, глава 49, Добротољубље, том 4. О тој врсти самообмане свети апостол Павле каже: Нико да вас не обмањује тобожњом понизношћу и служењем анђелима, упуштајући се у оно што није видјео, и узалуд надимајући се тјелесним умом својим (Кол 2,18). Свети Григорије Синајски је рекао: "Они који говоре на основу својих помисли, пре чистоте су се прелестили духом самомњења. На такве се односе речи Прича: Јеси ли видио човјека који мисли да је mudar? Више има надања од безумнога него од њега (Пр2б, 12)." Свети Григорије, глава 128, Добротољубље, том 1.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

О ЧИТАЊУ ЈЕВАНЂЕЉА

Приликом читања Јеванђеља не тражи насладу, не тражи усхићење, не тражи блиставе мисли; тражи да сагледаш непогрешиву свету Истину.

Немој се задовољавати само бесплодним читањем Јеванђеља, труди се да испуниш његове заповести, ишчитавај га делима. То је - књига живота, и потребно је читати је животом.

Немој да мислиш да без разлога најсветија међу књигама, Четворојеванђеље, почиње Јеванђељем по Матеју, а завршава се Јеванђељем по Јовану. Матеј више поучава како испуњавати вољу Божију, и његова упутства више приличе онима који започињу пут Божији; Јован излаже начин сједињења Бога са човеком, који је обновљен заповестима, што је доступно само онима који су напредовали на путу Божијем.

Када ради читања отвараш књигу - свето Јеванђеље, сети се да ће она одлучити твоју вечну судбину. Према њој ће нам бити суђено, и гледано на то, какви смо били овде у односу на њу, добићемо удео или вечног блаженства или вечне казне ОХ 12,48).

Бог је открио Своју вољу ништавној трунцици прашине - човеку! Књига у којој је изложена та велика и свесвета воља - у твојим је рукама. Ти можеш и примити и одбацити вољу твог Саздатеља и Спаситеља, гледајући по томе како теби одговара. Твој вечни живот и вечна смрт је у твојим рукама: дакле, расуди колико је потребно да будеш опрезан, разуман. Не играј се својом вечном судбином!

Скрушеног духа се моли Господу, како би ти Он отворио очи да видиш чуда која су сакривена у Његовом закону (Пс 119,18), а то је - Јеванђеље. Очи се отварају, и увиђа се необично исцељење душе од греха, које се извршава речју Божијом. Исцељење телесних слабости било је само доказ исцељења душе, доказ за телесне људе, за умове заслепљене чулношћу (Лк 5,24).

Читај Јеванђеље са крајњим страхопоштовање и пажњом. У њему ништа не сматрај за неважно, за недостојно разматрања. Свако његово словце испушта светлост живота. Занемаривање живота је смрт.

Читајући о лепрознима, ослабљенима, слепима, хромима, поседнутима, које је Господ исцелио, помишљај да је твоја душа, која носи различите ожиљке од грехова и налази се у заробљеништву демона, слична тим болесницима. Научи се из Јеванђеља вери да ће Господ, који је исцелио њих, исцелити и тебе, ако га будеш ревносно молио за своје исцељење.

Стичи такво расположење душе, како би се оспособио за примање исцељења. Способни да га приме су они који су спознали своју греховност и одлучили да је напусте (Јн 9,39-41). Горделивом праведнику, то јест, грешнику, који не види своју греховност, није потребан, бескористан је Спаситељ (Мт 9,13).

Виђење грехова, виђење тог пада у ком се налази сав род људски, посебан је дар Божији. Измоли за себе тај дар, и биће ти разумљивија књига небеског Лекара - Јеванђеље.

Потруди се да Јеванђеље буде увојено твојим умом и срцем, да твој ум, тако рећи, плива у њему, живи у њему: тада ће и твоје делање, у складу са тим, постати јеванђелско. То је могуће достићи само читањем у страхопоштовању, изучавањем Јеванђеља.

Преподобни Пахомије Велики, један од најзнаменитијих древних отаца, знао је напамет свето Јеванђеље, и задавао је својим ученицима, по откривењу Божијем, као неизоставну обавезу да га науче. Тако их је Јеванђеље свуда пратило, непрестано их је руководило.[1]

И због чега сада хришћански васпитач не би украсио памћење невиног детенцета Јеванђељем, уместо да га загађује изучавањем Езопових басни и других ништавности?

Каква је радост, какво је богатство стећи Јеванђеље у памћењу! Немогуће је предвидети преокрете и невоље који се могу догодити у току земаљског живота. Јеванђеље које је део памћења може читати слеп, затвореника прати у тамницу, разговара са земљорадником на њиви, коју ће он затим натопити, упућује судију у време самог суђења, руководи купца на тржници, увесељава болесног у време мучне несанице и тешке усамљености.

Немој се дрзнути да сам тумачиш Јеванђеље и друге књиге Светог писма. Писмо које је изречено преко светих пророка и апостола, није изречено произвољно, него по надахнућу Светог Духа (2 Пт 1,21). Како онда није безумно тумачити га произвољно?

Свети Дух, који је преко пророка и апостола изрекао реч Божију, тумачио га је преко светих отаца. И реч Божија и њено тумачење - јесу дар Светога Духа. Света Православна Црква прихвата само то једно тумачење! Њена истинска деца примају само то једно тумачење!

Ко произвољно објашњава Јеванђеље и све Писмо: тај самим тим одбацује његово тумачење од светих отаца, Духом Светим. Ко одбацује тумачење Светог писма Светим Духом: тај, без сваке сумње, одбацује и само Свето писмо.

И тако реч Божија, реч спасења, за њене дрске тумаче постаје задах смрти, мач са две оштрице, којим они кољу сами себе на вечну погибао (2 Пт 3, 16; 2 Кор 2,15-16). Њиме су се убили на вечност Арије, Несторије, Евтихије и други јеретици, који су произвољним и дрским тумачењем Писма упали у богохулство.

На кога ћу погледати? На невољнога и на онога које скрушеног духа и ко дркће од моје ријечи (Ис 66,2), говори Господ. Такав буди у односу на Јеванђеље и Господа, који је присутан у њему.

Напусти греховни живот, напусти земаљске привезаности и насладе, одрекни се своје душе, и тада ће Јеванђеље постати доступно и разумљиво за тебе.

Ко мрзи живот свој на овоме свијету, рекао је Господ души за коју је, после пада, грехољубље постало као да је природно као да је живот - *сачуваће га за живот вјечни (Јн 12,25).* За онога ко воли своју душу, за оног ко се не одлучује на самоодрицање, Јеванђеље је затворено: он чита слова, али реч живота, као Дух, за њега остаје под непровидном завесом.

Када је Господ био на земљи у пресветом телу - многи су га видели, и уједно нису видели. Каква је корист када човек гледа телесним очима, које су му заједничке са животињама, а очима душе не види ништа - умом и срцем? И данас многи свакодневно читају Јеванђеље, а никад га нису читали, и уопште га не познају.

Јеванђеље, рекао је неки преподобни пустињак, чита се чистим умом; а схвата се по мери испуњавања његових заповести на самом делу. Али тачно и потпуно откривање Јеванђеља не може се стећи сопственим напорима: то је дар Христов.[2]

Дух Свети, који се усели у Свог верног и истинског слугу, чини га и савршеним читаоцем и истинским испунитељем Јеванђеља.

Јеванђеље је приказ особина новог човека, који је *Господ са неба (1 Кор 15,47).* Тј нови човек је - Бог по природи. Свој свети нараштај људи, који верују у Њега и преображавају се према Њему, Он чини боговима по благодати.

Ви који се ваљате у смрдљивом и грозном блату грехова, пронађите насладу у Њему! Подигните ваше главе, погледајте на чисто небо: тамо је ваше место! Бог вам даје достојанство богова; а ви, одбацујући то достојанство, бирате себи друго: достојанство животиња - и најнечистијих. Освестите се! Оставите смрдљиво блато; очистите се исповедањем грехова; умијте се сузама раскајања; украсите се сузама умиљења; подигните се са земље, узиђите на небо: тамо ће вас узвести Јеванђеље. *Док свјетлост*

имате - Јеванђеље, у ком је сакривен Христос - вјерујте у свјетлост, да будете синови свјетлости - Христа (Јн 12,36).

НАПОМЕНЕ:

1. Житије Пахомија Великог, Виес дес Перес дес десертс д' Оринет пар ле Р. П. Мицхел - Анге - Манин. Јеванђеље је напамет знао и свети Тихон Вороњешки.
2. Преподобни Марко Подвижник, О духовном закону, гл. 32, Доброшољу/Је, том 1.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

О ЧИТАЊУ СВЕТИХ ОТАЦА

Разговор и друштво ближњих веома делује на човека. Разговор и познанство са научником доносе мноштво информација, а тиме - много узвишених мисли и осећања, са путником - много сазнања о земљама, наравима и обичајима народа. Очигледно: разговор и познанство са светима доносе светост. *Са преподобним (светим) бићеш преподобан (свет), и са човеком невиним бићеш невин, и са изабраним бићеш изабран (Пс 17,26-27).*

Од сада, у току кратког земаљског живота, који се у Писму чак и не назива животом, него странствовањем, упознајмо се са светима. Ти хоћеш да припадаш њиховом друштву, хоћеш да будеш судеоник њиховог блаженства? Од сада ступи у општење са њима. Када изађеш из зидина тела, они ће те примити код себе, као свог познаника, као свог друга (Лк 16,9). Нема ближег познанства, нема тешње повезаности од повезаности јединством мисли, јединством осећања, јединством циља (1 Кор 1, 10).

Где је једномислије, тамо је неизбежно и једнодушност, тамо је неизбежно један циљ и подједнак успех у достизању циља.

Усвоји у себи мисао и дух светих Отаца читањем њихових списа. Свети оци су достигли циљ: спасење. И ти ћеш достићи тај циљ, природним током ствари. Као једномислен и једнодушан са светим оцима, ти ћеш се спасити.

Небо је примило у своја блажена недра свете Оце. Тиме је оно посведочило да су мисли, осећања, делања светих Отаца њему благоугодни. Свети оци су изложили своје мисли, своје срце, начин свог делања у својим списима. Дакле, колико је поуздано руководити се ка небу по списима светих Отаца, посведочило је само небо.

Сви списи светих Отаца су састављени по надахнућу или под утицајем Светог Духа. Необично је сагласје у њима, необично помазање! Онај који се руководи њима, без сумње, има за руководиоца Светога Духа.

Све воде океана сливају се у океан, и можда је океан почетак свих земаљских вода. Сва дела Отаца спајају се у Јеванђељу; сва она нагињу томе да нас науче тачном испуњавању заповести Господа нашег Исуса Христа, извор и крај свих њих - јесте свето Јеванђеље.

Свети Оци поучавају како приступати Јеванђељу, како га читати, како га правилно схватати, шта доприноси, а шта спречава његово разумевање. И зато се у почетку више бави читањем светих Отаца. Када те они пак науче да читаш Јеванђеље: тада првенствено читај Јеванђеље.

Не сматрај да ти је довољно само читање Јеванђеља, без читања светих Отаца! То је горда, опасна мисао. Боље пусти да те Јеванђељу приведу свети оци, као своје вољено дете, које је своје претходно васпитање и образовање добило посредством њихових списа.

Многи, сви, који су безумно, охоло, одбацили свете Оце, и непосредно, са слепом дрскошћу, приступили Јеванђељу са нечистим умом и срцем, упали су у погибелну заблуду. Њих је одбацило Јеванђеље: оно ка себи пушта једино смирене.

Читање Отачких списа је - родитељ и цар свих врлина. Читањем светих Отаца учимо се истинском разумевању Светог писма, правој вери, животу по јеванђелским заповестима, дубоком уважавању, које треба имати у односу на јеванђелске заповести, једном речју - спасењу и хришћанском савршенству.

Читање Отачких списа, по смирењу духоносних учитеља, постало је главни ослонац за оне који желе да се спасу или чак да достигну хришћанско савршенство.[1]

Књиге светих Отаца, по изразу једног од њих, сличне су огледалу: пажљиво и често се загледај у њих и душа може да сагледа све своје недостатке.

Опет - те књиге су налик богатој збирци лековитих препарата: у њој душа може потражити спасоносни лек за сваку од својих слабости.

Свети Епифаније Кипарски је говорио: "Један поглед на свете књиге побуђује на благочестиви живот." [2]

Читање светих Отаца мора бити савесно, пажљиво и постојано: наш невидљиви непријатељ, који мрзи глас који утврђује, нарочито мрзи када тај глас долази од светих Отаца. Тај глас изобличава подвале нашег непријатеља, његово лукавство, открива његове замке, његов начин деловања: и зато се непријатељ бори против читања Отаца разним гордим и хулним помислима, труди се да баци подвижника у сујетне бриге, како би га одвукао од спасоносног читања, напада га унијем, досадом, расејаношћу. Из те битке против читања светих Отаца, ми морамо закључити колико је за нас спасоносно оружје које непријатељ толико мрзи. Непријатељ се силно труди како би га истрао из наших руку.

Сваки нека изабере читање светих Отаца које одговара његовом начину живота. Отшелник нека чита Оце који су писали о безмолвију; монах који живи у општежићу - Оце који су писали поуке за монашка општежића; хришћанин који живи у свету - свете Оце који су износили своје поуке уопште за читаво хришћанство. Свако, ма у каквом звању био, нека црпи изобилно поучавање из списка Отаца.

Неизоставно је потребно да читање одговара начину живота. Иначе ћеш се испуњавати мислима, иако светима, али неостваривим на самом делу, које ће побуђивати бесплодно делање само у уобразиљи и жељи; а благочестива дела, која приличе твом начину живота, исклизнуће из твојих руку. Осим тога што ћеш постати бесплодни маштар - твоје мисли, које се налазе у непрестаној противречности са кругом деловања, непрекидно ће у твом срцу рађати збуњеност, а у понашању неодлучност - мучне, штодљиве за тебе и за ближње. При неправилном читању Светог писма и светих Отаца, лако се може удаљити од спасоносног пута у непроходне шуме и дубоке провалије, што се многима и догодило. Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Преподобни Нил Сорски, Правила.
2. Алфавитни патерик.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

О УДАЉАВАЊУ ОД ЧИТАЊА КЊИГА КОЈЕ У СЕБИ САДРЖЕ ЛАЖНО УЧЕЊЕ

Поново ти доносим, верни сине источне Цркве, реч искреног, доброг савета. Та реч не припада мени: она припада светим оцима. Одатле су сви моји савети.

Чувај ум и срце од лажних учења. Не разговарај о хришћанству са људима који су заражени лажним мислима; немој читати књиге о хришћанству које су писали лажни учитељи.

Пратилац Истине је Дух Свети: Он је - Дух Истине. Пратилац и сарадник лажи је дух ђавола, који је - лажа и отац лажи.

Онај који чита књиге лажних учитеља, неизбежно се придружује лукавом, тамном духу лажи. Нека ти се не чини да је то чудно, невероватно: тако тврде црквена светила - Свети Оци.[1]

Ако твој ум и срце нису ничим исписани - нека Истина и Дух напишу на њима заповести Божије и Његову духовну науку.

Ако ли си пак дозволио да ти таблице душе буду исписане и исцртане разним схватањима и утисцима, не размишљајући благоразумно и опрезно - ко је писац, шта он пише, онда очисти оно што су писали страни писци, очисти покајањем и одбацивањем свега што се противи Богу.

Нека писац на твојим таблицама буде једино прст Божији.

Припреми за тог писца чистоту ума и срца, благочестивим, целомудреним животом: тада ће се при твојим молитвама и читању светих књига, неприметно, тајанствено, исцртавати на таблицама душе закон Духа.

Дозвољено ти је да читаш само оне књиге о религији које су писали свети оци васељенске Источне Цркве. То источна Црква тражи од своје деце.[2]

Ако ли ти другачије расуђујеш, и налазиш да су заповести Цркве слабије засноване него твоје расуђивање и расуђивање других који се слажу са тобом: ти више ниси син Цркве, него њен судија.

Ти ћеш ме назвати једностраним, недовољно просвећеним, ригорозним? - Остави мени моју једностраност и све друге недостатке: више желим да уз те недостатке будем послушан источној Цркви, него да уз сва тобожња савршенства будем умнији од ње, и да због тога себи дозволим непослушање према њој и удаљавање од ње. Истинским чедима источне Цркве мој глас ће пријати.

Они знају да онај који жели да добије небеску премудрост мора напустити своју сопствену, земаљску, ма како она велика била, одрећи је се, признати је за оно што она јесте, лудост (1 Кор 3, 19).

Земаљска мудрост је непријатељство према Богу: она се не покорава Божијем закону, и не може се покорити (Рим 8,7). То је од почетка њена особина; она ће таква остати до самог свог краја - *земља и дјела што су на њој*, а са њима и земаљска мудрост, *изгорјеће* (2 Пет 3, 10).

Света Црква дозвољава читање књига са лажним учењем само оним својим члановима, чији су мисао и осећаји срца исцељени и просвећени Светим Духом, и који увек могу од истинског добра разликовати зло, које се претвара да је добро и крије се иза маске добра.

Велики угодници Божији, који су познали немоћ заједничку свим људима, плашили су се отрова јереси и лажи, и зато су на свакојаче начине избегавали разговор са људима који су заражени лажним учењем и читањем јеретичких књига.[3] Имајући пред очима пад ученог Оригена, искусног у дебатама Арија, красноречивог Несторија и друге богате светском мудрошћу, они су тражили спасење и нашли су га у бекству од лажних учења, у најтачнијем послушању Цркви. Духоносни свети пастири и учитељи Цркве читали су списе богохулних јеретика, принуђени на такво читање неопходном потребом читаве хришћанске заједнице. Они су снажном речју, речју духовном, изобличавали заблуде, и откривали свим чедима Цркве опасност скривену у јеретичким списима, прикривену велелепним називима светости и благочешћа.

Али за мене и тебе је неопходно да се чувамо од читања књига које су саставили лажни учитељи. Свакоме који не припада источној Цркви, јединој светој, и пише о Христу, о хришћанској вери и моралу, пристаје име лажног учитеља.

Кажи: како можеш дозволити себи читање сваке књиге, када те свака књига коју читаш, води куда хоће, убеђује те да се сагласиш са свим за шта јој је потребна твоја сагласност, да одбациш све што јој је потребно да одбациш?

Искуство показује колико су погубне последице безрасудног читања. Колико се међу чедима источне Цркве може срести схватања о хришћанству, најнејаснијих,

неправилних, противречних учењу Цркве, која поричу њено свето учење - схватања, која су усвојена читањем јеретичких књига!

Не жалости се, друже мој, због мојих упозорења, која су подстакнута тиме што ти желим истинска добра. Отац, мајка, добар васпитач, зар неће страховати за невино, неискусно дете, када оно пожели неприпремљено да уђе у собу у којој је међу залихама хране мноштво отрова?

Смрт душе је већа несрећа од смрти тела; умрло тело ће васкрснути, и често смрт тела бива повод за живот душе; насупротив томе, душа умртвљена злом - жртва је вечне смрти. Душу може убити једна мисао која у себи садржи некакав вид богохулства, деликатан, потпуно неприметан за онога који не зна.

Наступиће време, навестио је свети апостол, *вријеме када здраве науке неће подносити, него ће по својим жељама окупити себи учитеље да их чешу по ушима; и одвратиће уши од истине, а окренути се бајкама* (2 Тим. 4, 3-4).

Не заваравај се звучним насловима књига које обећавају да ће донети хришћанско савршенство ономе коме је још потребна дечија храна: не заваравај се ни велелепним издањима, ни живописношћу, снагом, лепотом стила, ни тиме што је писац тобоже свет, што је тобоже доказао своју светост многобројним чудима.

Лажно учење се не зауставља ни пред каквом измишљотином, ни пред каквом обманом, како би својим бајкама дало изглед истине, и зато је лако отровати душу њиме.

Лажно учење, само по себи - већ је обмана. Њиме је пре читаоца обманут писац (2 2 Тим. 3, 13).

Обележје књиге истински, суштински душекорисне - јесте свети писац, члан источне Цркве, потврђен и признат од свете Цркве. Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. "Нека нико не чита", рекао је свештеночученик Петар Дамаскин, "онога ко не служи како би угодио Богу. Ако пак и прочита нешто такво у незнању: нека се што пре потруди да то избрише из сећања читањем божанских списа и међу њима управо оних који најбоље служе за спасење његове душе, према стању које је достигао...Књиге које су супротне томе никако да не чита. Зашто је потребно примати духа нечистог, уместо Духа Светог? Ко се бави каквом речи, добиће особине те речи, иако то неискусни не виде, као што виде они који

имају духовно искуство." Свети Петар Дамаскин, књига прва, Чланак о расуђивању, Добротољубље, том 3.

2. Приликом савршавања тајне исповести, одређено је да се покајник пита да ли чита јеретичке књиге. Требник.
3. Житије Пахомија, Патрологије, томус LXXIIII, сар. ХЛИВ.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

ИСТИНА И ДУХ

Не обмањуј се таштином и учењем оних који, и сами обманути таштином, занемарујући истину Цркве и божанског откривења, тврде да се истина може јавити у теби самоме, без звука речи, и да те може усмеравати сама по себи, некаквим неодређеним и нејасним деловањем. То је учење лажи и њених миљеника.[1]

Ознаке лажног учења: мрачност, неодређеност, самомњење,[2] и оно што га прати, сањалачко, крвно и нервно наслађивање. Њега изазива танано деловање сујете и сладострашћа.

Пало човечанство вером приступа светој истини; другог пута ка њој нема. *Вјера бива од проповиједи, а проповијед од ријечи Божије* (Рим 10,17), учи нас апостол.

Реч Божија је истина (Јн 17,17): јеванђелске заповести су истина (Пс 118,86), а сваки човек је лаж (Пс 115,2). Све је то посведочено у Светом писму. Како пак од онога ко је лаж мислиш да чујеш глас свете истине?

Хоћеш ли њега да чујеш - да чујеш духовни глас свете истине? Научи се да читаш Јеванђеље: од њега ћеш чути истину, у њему ћеш увидети истину. Истина ће ти открити твој пад и везе лажи, везе самообмане, којима је невидљиво везана душа сваког човека који није обновљен Светим Духом.

Тебе је срам да признаш, пали гордељивче, горди у самом свом паду, да ти мораш тражити истину ван себе, да она улази у твоју душу - преко слуха и других телесних чула! Али то је - неоспорна истина, која открива колико је дубок наш пад.

Толико је дубок, толико страшан наш пад да је, како би нас извукао из погибелне пропасти, Бог Реч примио на себе човечанску природу, како би људи од ученика ђавола и лажи постали ученици Бога и Истине, и како би се посредством Речи и Духа Истине ослободили греховног ропства и научили свакој истини (Јн 8,31-32;слично; Јн 16,13).

Ми смо тако груби, тако чулни, да је било неопходно да се света истина подвргне нашим телесним осећајима; били су неопходни не само звуци речи него и исцељења немоћних, опипљива знамења на води, дрвету, хлебу, како би ми, уверени телесним очима, могли макар мало угледати Истину. Толико су се помрачиле наше душевне очи!

Ако не видите знаке и чудеса, нећете да повјерујете (Јн4, 48), прекоревачо је Господ чулне људе, који су тражили од Њега исцељење тела, и не слутећи чак да се њихове душе налазе у неупоредиво страшнијој невољи, и да им је зато неупоредиво више потребно исцељење и небески Лекар него телу.

И човек је схватио пред Господом, да су га знамења, видљива телесним очима, привела вери, привела умном гледању. *Јер*, говорио је он Господу, *нико не може ова знамења творити која ти твориш ако није Бог с њим* (Јн 3, 2). А тај човек је имао земаљску ученост.

Многи су очима видели Спаситеља, видели Његову божанску власт над свом твари у чудима која је Он творио; многи су својим ушима слушали Његово свето учење, слушали саме демоне како сведоче о Њему; али нису га познали, замрзели су га, посегнули су за најужаснијим злочином - за богоубиством. Тако је дубок, тако је страшан наш пад, наше помрачење.

Чини се: довољно је прочитати једну главу Јеванђеља, како би познао Бога који у њему говори. *Ти имаш ријечи живота вјечнога*, Господе и Боже наш, који си се јавио у скромном виду човека, *И ми смо повјеровали и познали да си ти Христос Син Бога живога* (Јн 6,68-69).

Самоистина објављује: *Ако ви останете у науци мојој, заиста сте моји ученици; И познаћете истину, и истина ће вас ослободити* (Јн 8,31-32). Изучавај Јеванђеље, и из њега ће ти се објављивати аутентична, света истина.

Истина се може објављивати и унутар човека, Али, када то? Тада, када се по речи Спаситеља, човек обуче у силу с висине (Лк 24,49): *А када дође Он, Дух Истине, увешће вас у сву истину* (Јн 16,13).

Ако ли пре објављеног доласка Светога Духа - удела светитеља Божијих, неко помисли да чује у себи истину која се објављује, тај ласка само својој гордости,

обмањује себе; он пре слуша онога који је говорио у рају: *Постаћете као богови* (Пост 3,5). И тај глас њему изгледа као глас истине!

Сазнавати истину из Јеванђеља и светих отаца, преко читања се сједињавати са оним који живи у Јеванђељу и са светим оцима је - велика радост.

Веће радости - од радости да слушам истину од самог Пресветог Духа, ја нисам достојан! Ја нисам способан за њу! Нисам способан да је издржим, да је сачувам: мој сасуд није спреман, није довршен и није утврђен. Вино Духа, ако би било сипано у њега, раскидало би га, и само би се просуло (Мт 9,17), и зато је мој свеблаги Господ, пазећи на моју немоћ, дуготрпељив према мени (Лк 18,7), и не ставља пред мене за јело јаку духовну храну (Кор 3, 2).

Капетан је признао да је недостојан да прими Господа у свој дом, али је молио да у његов дом дође свемогућа реч Господња и исцели младића. Она је дошла, догодило се знамење, догодило се исцељење младића. Господ је похвалио веру и смирење капетана (Мт 8, зач. 25).

Синови Израиљеви су говорили свом светом вођи и законодавцу, говорили су из правилног схватања величине Божије, из схватања од ког се у човеку рађа сазнање и познање људске ништавности: *Говори нам ти, и слушаћемо; а нека нам не Говори Бог, да не помremo* (Изд 20,19). Те смирене и спасоносне речи су својствене сваком истинском хришћанину: хришћанин се таквим залогом срца чува од душевне смрти, која погађа оне који су обманути својом гордошћу и дрскошћу. Насупрот истинском хришћанину, том духовном Израиљцу, самообманути вапи у избезумљености: "Синови Израиљеви су некада говорили Мојсију: Ти говори нама, и ми ћемо те слушати; нека нам Господ не говори да не умremo.' Не тако, Господе, молим те! Нека не говори са мном Мојсије, или било који од пророка: Ти говори, Господе Боже, који си дао надахнуће свим пророцима. Ти једини, без њих, можеш ме савршено научити." [3]

Недостојан је Господа, недостојан је тог подражавања онај који је сав у прљавштинама и нечистотама, а глумом, гордељивом, сањалачком уобразиљом мисли да се нађе у загрљају Пречистог, Пресветог Господа, мисли да га има у себи и са Њим да разговара, као са другом. [4]

Бог прослављан у савету светих, велик и страшан над свима око Њега (Пс 88,8), каже Свето писмо; Он је страшан за саме највише небеске силе. Шестокрилни серафими круже око престола, и у иступљењу и ужасу од величине Божије неућутно славослове, покривајући огњеним крилима огњена лица: то је видео тајновидац Исаија (Ис 4). Човече! У страху Божијем, покриј се смирењем!

Довољно је, довољно, да реч Божија - истина уђе у дом душе преко слушања или читања и исцели дечака, то јест тебе, који се још налазиш у дечачком узрасту у односу према Христу, иако си, према телесном узрасту, ти можда већ украшен седом косом.

Нема другог приступа Истини! *Како ли ће повјеровати*, каже апостол, *у Онога за кога не чуше? А како ће чути без проповједника? Вјера бива од проповиједи, а проповијед од ријечи Божије* (Рим 10, 14, 17). Замукли су живи органи Светога Духа: истину проповеда Светим Духом изречено - Писмо.

Верни сине источне Цркве! Послушај пријатељски савет, спасоносан савет. Ти хоћеш поуздано да упознаш пут Божији, како би тим путем пошао ка вечном спасењу? Изучавај свету истину у Светом писму, првенствено пак у Новом завету и списима светих отаца. Уз то вежбање, неизоставно је потребна и чистота живота: зато што само чисти срцем могу видети Бога. Тада ћеш постати, у своје време, у мери познатој и угодној Богу, ученик и миљеник свете Истине, и неодвојиви причасник Светога Духа, који је неодвојив од ње, који се њоме предаје. Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Тома Кемпијски, О подражавању Исуса Христа, књига 1, гл. 3, књ. 3, гл. 2. У оригиналу стоји: *напрсник*, тј. човек који лежи на грудима некога (као што се каже за св. Јована Богослова да је лежао на грудима Спаситељевим), љубимац, миљеник (прим. прев.)
2. Раније је речено да су свети оци тако називали један вид самообмане, због чега и ми задржавамо такав назив.
3. Подражавање, књига 3, глава 2.
4. Исто, глава 1.

**СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ
АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ**

О ЉУБАВИ ПРЕМА БЛИЖЊЕМ

Шта може бити дивније, сладосније од љубави према ближњем?

Љубав је - блаженство, мржња је мучење.

Сав закон и пророци су се усредсређивали на љубав према Богу и ближњем (Мт. 22,40).

Љубав према ближњем је стаза која води у љубав према Богу: зато што је Христос благоизволео да се обуче у сваког нашег ближњег, а у Христу је - Бог (1 Јн).

Немој мислити, највољенији брате, да је заповест о љубави према ближњем била блиска нашем палом срцу: заповест је духовна, а нашим срцем су овладали тело и крв; заповест је нова, а наше срце је старо.

Наша природна љубав је оштећена падом; њу је потребно умртвити - то заповеда Христос - и преузети из Јеванђеља свету љубав према ближњем, љубав у Христу.

Особине новог човека све морају бити нове; никаква стара својства му не приличе.

Пред Јеванђељем љубав која долази од узбуркане крви и телесних осећања нема никакву вредност.

И какву она вредност може имати, када се при загрејаној крви заклиње да ће положити душу за Господа, а кроз неколико сати, када се крв охлади, даје заклетву да га не познаје?(Мт. 26,33,35,74)

Јеванђеље одбацује љубав која зависи од узбурканости крви, од осећања телесног срца. Оно каже: *Не мислите да сам дошао да донесем мир на земљу; нисам дошао да донесем мир него мач. Јер сам дошао да раставим човјека од оца његовог и кћер од матере њезине и снаху од свекрве њезине. И непријатељи човјеку постаће домаћи његови* (Мт 10,3436).

Пад је потчинио срце владавини крви, и преко крви, владавини кнеза овог света. Јеванђеље ослобађа срце из тог ропства, из тог насиља, и доводи га под руковођење Светог Духа. Свети Дух учи да је свето волети ближњег.

Љубав која је вођена, храњена Светим Духом - јесте огањ. Тај огањ гаси огањ природне, плотске љубави, оштећене грехопадом.[1]

"Онај који каже да је потребно имати и ту и другу љубав, обмањује сам себе", рекао је свети Јован Лествичник.[2]

Какав је пад наше природе? Такав, да онај који је по природи способан да воли ближњег са горчином, мора себе нарочито принудити како би га волео онако како Јеванђеље заповеда да га воли.

Најпламенија природна љубав лако се преокреће у одбацивање, у непомирљиву мржњу (2 Цар 13, 15).

Природна љубав се исказивала и ножем.

У каквим ранама је наша природна љубав! Каква тешка рана је на њој - страст! Срце којим је овладала страст спремно је на сваку неправду, на свако безакоње, само како би удовољило својој болесној љубави.

Лажна су мјерила мрска Господу, а права мјера угодна му је(Пр. 11,1).

Природна љубав свом миљенику доноси само земаљско; о небеском она не мисли.

Она се бори против неба и Светог Духа; зато што Дух тражи распињање тела.

Она се бори против неба и Светога Духа; зато што се налази под влашћу духа лукавог, духа нечистог и палог.

Приступимо Јеванђељу, највољенији брате, погледајмо се у то огледало! Гледајући се у њега, свући ћемо старе хаљине, у које нас је обукао пад, и украсићемо се новом хаљином, коју нам је припремио Бог.

Нова хаљина је - Христос. *Који се Год у Христа крстите, у Христа се обукосте* (Гал 3,27).

Нова хаљина је - Дух Свети. *Обући ћете се у силу с висине* (в. Лк 24,49), рекао је Господ за ту хаљину.

Хришћани се облаче у особине Христове, дејством свеблагот Духа.

За хришћанина је могуће то облачење. *Него се обуците у Господа Исуса Христа; и старање за тијело не претварајте у похоте* (Рим 13, 14), каже апостол.

Прво, руковођен Јеванђељем, одбаци непријатељство, злопамћење, гнев, осуђивање и све што стоји насупротив љубави.

Јеванђеље заповеда да се молимо за непријатеље, да благосиљамо оне који нас куну, чинимо добро онима који нас мрзе, да не чинимо ближњем све оно што не желимо да он нама чини.

Потруди се, ти који желиш да следиш Христа, да све те заповести испуњаваш на самом делу.

Веома је недовољно: само са задовољством прочитати заповести Јеванђеља, и задивити се високом моралу који оно садржи у себи. Нажалост, многи се тиме задовољавају.

Када приступиш испуњавању заповести Јеванђеља: тада се чврсто супротстави задовољавању владара твог срца. Ти владари су: твоје сопствено телесно стање, којим си потчињен телу и крви, и пали духови, под чијом влашћу је земља - телесно стање човека.

Телесно мудровање, његова истина и истина палих духова, траже од тебе да не испустиш своју част и друге надмоћи, да их заштитиш. Али ти са храброшћу издржи невидљиву борбу, вођен Јеванђељем, вођен самим Господом.

Жртвуј се свима како би испунио јеванђелске заповести. Без таквог жртвовања ти их не можеш испунити. Господ је рекао Својим ученицима: *Ако хоће ко за мношћу, нека се одрекне себе* (Мт 16,24).

Када је Господ са тобом - надај се победи: Господ не може да не буде победник.

Измоли за себе победу код Господа; измоли је непрестаном молитвом и плачем. И неочекивано ће доћи дејство благодати у твоје срце: ти ћеш изненада осетити најсладошнији занос духовне љубави према непријатељима.

Предстоји ти још борбе! Потребно је још да будеш храбар! Погледај на предмете твоје љубави: они ти се веома допадају? Твоје срце је веома привезано за њих? - Одрекни их се.

То одрицање од тебе тражи Господ, који је поставио закон љубави, не зато да би те лишио љубави и онога што волиш, него да би ти, одбацивши телесну љубав упрљану примесима греха, постао способан да примиш духовну, чисту, свету љубав која је врховно блаженство.

Онај који је осетио духовну љубав са мржњом ће гледати на телесну љубав као на изопачено унаказивање љубави.

Како се одрећи предмета љубави који као да су прирасли за само срце? - Кажи Богу за њих: "Они су Господе Твоји, а ја - ко сам? Немоћно створење, које нема никакав значај."

"Данас ја још странствујем на земљи, и могу нечем бити користан за моје вољене; сутра, можда, ишчезнућу са њеног лица и ја сам за њих - ништа!"

"Хтео не хтео, смрт долази, долазе друге околности, које ће ме насилно отргнути од оних које сам сматрао мојима, и они више - нису моји. Они у ствари и нису били моји; то је био некакав однос између мене и њих, обмањивао сам се тим односом,

називао сам, признавао их за моје. А да су они заиста били моји - заувек би ми припадали."

"Створења припадају само Творцу: Он је - њихов Бог и Владика. Твоје, Господе мој, предајем Теби: ја сам их неправилно и узалудно присвојио себи."

За њих је сигурније да буду Божији. Бог је вечан, свеприсутан, свемогућ, неизмерно добар. Ономе ко је Његов Он је највернији, најпозданији помоћник и покровитељ.

Бог Своје даје човеку: човеку људи постају своји, привремено по телу, заувек по духу, када Бог благоизволи да човеку да тај дар.

Истинска љубав према ближњем заснива се на вери у Бога: она је - у Богу. *Да сви једно буду*, говорио је Спаситељ света Своме Оцу, *као ти, Оче, што си у мени и ја у теби, да и они у нама једно буду* (Јн 17,21).

Смирење и преданост Богу убијају телесну љубав. Дакле: она живи таштином и неверјем.

Чини корисно што можеш и што закон дозвољава, за твоје вољене; али увек их препуштај Богу, и твоја слепа, телесна, нехотична љубав малопомало ће се претворити у духовну, разумну, свету.

Ако ли је твоја љубав противзаконита страст, одбаци је као гадост.

Када твоје срце није слободно - то је знак острашћености.

Када је твоје срце у ропству, то је знак безумне, греховне страсти.

Света љубав је - чиста, слободна, сва у Богу.

Она је дејство Светог Духа, који делује у срцу по мери његовог очишћења.

Одбацивши непријатељство, одбацивши острашћеност, одреци се телесне љубави, стекни духовну љубав; *уклони се од зла и чини добро* (Псзз, 14).

Указуј поштовање ближњем, као икони Божијој - поштовање у твојој души, невидљиво за друге, јасно само твојој савести. Твоје деловање нека буде тајанствено сагласно твом душевном настројењу.

Указуј поштовање ближњем, не гледајући на узраст, пол, стаљез - и постепено ће у твом срцу почети да се јавља света љубав.

Узрок те свете љубави - није тело и крв, није наклоност осећања - јесте Бог.

Они који су лишени славе хришћанства, нису лишени друге славе, коју су добили при стварању: они су - иконе Божије.

Ако икона Божија буде бачена у ватру страшног ада, ја и тамо морам да је поштујем.

Шта се мене тиче ватра, ад! Ту ће икона Божија бити бачена по суду Божијем: мој посао је да сачувам поштовање према икони Божијој, и тиме да себе сачувам од ада.

И слепоме, и губавцу, и ономе оштећеног ума, и одојчету, и крајњем преступнику, и незнабошцу, указаћу поштовање, као икони Божијој. Шта ти имаш са њиховом немоћи и недостацима! Старај се за себе, да ти не би имао недостатка у љубави.

У хришћанину укажи поштовање Христу, који нам је рекао за поуку, и још ће нам рећи, када се буде решавала наша вечна судбина: *Кад учинисте једноме од ове моје најмање браће, мени учинисте* (Мт 25,40).

У свом односу према ближњем држи у сећању те речи Јеванђеља, и постаћеш напрсник љубави према ближњем.

Напрсник љубави према ближњем њоме улази у љубав према Богу.

Али ако ти мислиш да волиш Бога, а у твом срцу постоји непријатно расположење према макар једном човеку: ти си онда у тужној самообмани.

Ако ко рече: - говори свети Јован Богослов - Љубим Бога, а мрзи брата својега, лажа је...И ову заповијест имамо од њега: Који љуби Бога, да љуби и брата својега (1 Јн 4,20-21).

Пројава духовне љубави према ближњем је знак обнове душе Духом Светим: *Ми знамо да смо прешли из смрти у живот, јер љубимо браћу; јер ко не љуби брата остаје у смрти* (1Јн 3,14).

Савршенство хришћанства је у савршеној љубави према ближњем.

Савршена љубав према ближњем је у савршеној љубави према Богу, у којој нема краја савршенству, у којој нема краја у напредовању.

Напредовање у љубави према Богу је бесконачно: зато што *љубав* јесте бесконачни *Бог* (1 Јн 4,16).

Љубав према ближњем је темељ здања љубави.

Вољени брате! Тражи да откријеш у себи духовну љубав према ближњима: улазећи у њу, ући ћеш у љубав према Богу, на врата васкрсења, на врата Царства небеског. Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Лествица, Поука 15, глава 3.

2. Лествица, Поука 3, глава 16.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

О ЉУБАВИ ПРЕМА БОГУ

Љуби Бога тако како је Он заповедао да га љубиш, а не тако како мисле да га љубе самообманути занесењаци.

Не стварај себи усхићења, не узнемиравај своје нерве, не распаљуј се пламеном вештаственим, пламеном твоје крви. Жртва благопријатна Богу је смирење срца, скрушеност духа. Бог се са гневом одвраћа од жртве која је принесена са уображеношћу, са гордим мишљењем о себи, чак и ако је то жртва паљеница.

Гордост доводи нерве у узнемиреност, узбуркава крв, побуђује машту, оживљава пали живот; смирење умирује нерве, обуздава узбурканост крви, уништава маштарење, умртвљује пали живот, оживљава живот у Исусу Христу.

Послушност пред Господом је боља од жртве, и покорност је боља од претилине овнујске, говорио је пророк израиљском цару, који се усудио да принесе Богу неправилну жртву (1 Сам 15,22): ако желиш да принесеш Богу жртву љубави, немој је принети самовољно, по непромишљеној страсти; принеси је са смирењем, у оно време и на том месту, када и где је Господ заповедио.

Духовно место, једино на ком је заповеђено да се приносе духовне жртве јесте - смирење.[1]

Господ је верним и тачним обележјима означио онога који воли и онога који не воли. Он је рекао: *Ако ме неко љуби, ријеч моју држаће. Ко мене не љуби, ријечи моје не држи* (Јн 14, 23-24).

Хоћеш да се научиш љубави Божијој? Удаљи се од сваког дела, речи, помисли, осећања које је забрањено Јеванђељем. Твојим непријатељством према греху, који је толико мрзак свесветоме Богу, покажи и докажи твоју љубав према Богу. Сагрешења,

у која се упадне по немоћи, одмах лечи покајањем. Али боље се труди да не допушташ себи ни та сагрешења, строго бдијући над собом.

Хоћеш да се научиш љубави Божијој? Пажљиво изучавај заповести Господа у Јеванђељу и труди се да их оствариш на самом делу, труди се да јеванђелске врлине претвориш у навике, у твоје особине. Особина онога који воли је да тачно испуњава вољу онога ког воли.

Заволех заповести Твоје већма од злата и топаза (драгог камена). Ради тога по свима заповестима Твојим управљах се, сваки пут неправедан омрзох (Пс 118,127-128), говори пророк. Такво владање је неопходно ради очувања верности Богу. Верност је неизоставни услов љубави. Без тог услова љубав се раскида.

Непрестаним удаљавањем од зла и испуњавањем јеванђелских заповести - чиме се извршава све јеванђелско морално учење - достижемо љубав Божију. Самим тим, ми пребивамо у љубави према Богу: *Ако заповијести моје одржите, остаћете у љубави мојој (Јн 15,10),* рекао је Спаситељ.

Савршенство љубави састоји се у сједињењу са Богом; напредовање у љубави повезано је са неисказивом духовном утехом, насладом и просвећењем. Али у почетку подвига ученик љубави мора издржати жестоку борбу са самим собом, са својим дубоко повређеним бићем: зло, које је урођено природи палој у грех, постало је за њу закон, који се бори и негодује против Закона Божијег, против закона свете љубави.

Љубав према Богу заснива се на љубави према ближњем. Када се код тебе ублажи злопамћење: тада си ти близак љубави. Када твоје срце осени свети, благодатни мир у односу на читаво човечанство: тада си ти пред самим вратима љубави.

Али та врата се отварају само Духом Светим. Љубав према Богу је дар Божији у човеку, који је себе припремио за примање тог дара, чистотом срца, ума и тела. По степену припремљености бива и степен дара: зато што је Бог и у својој милости - правосудан.

Љубав према Богу потпуно је духовна: *Што је рођено од Духа, дух је (Јн 3,6).*

Што је рођено од тијела, тијело је (Јн 3,6): телесна љубав, као рођена телом и крвљу, има вештаствена својства, трулежна. Она је непостојана, променљива: њен огањ потпуно зависи од твари.

Слушајући из Писма, да је Бог наш огањ (Јев 12,29), да је љубав огањ, и осећајући у себи огањ природне љубави, немој помислити да је то један исти. Не! Та два огња су међусобно супротстављена и гасе један другог.[2] *Служимо угодно Богу са поштовањем и страхом. Јер Бог наш је огањ који спаљује (Јев 12,28-29).*

Природна љубав, пала љубав, распаљује крв човека, доводи до узнемирености његове нерве, побуђује машту; света љубав хлади крв, умирује и душу и тело, вуче унутрашњег човека ка молитвеном ћутању, погружава га у занос смирењем и духовном сладошћу.

Многи подвижници, примивши природну љубав као божанску, распалили су своју крв, распалили су и машту. Стање распаљености веома лако прелази у стање поаме. Оне који се налазе у распаљености и поамаи многи су сматрали за испуњене благодаћу и светошћу, а они су несрећне жртве самообмане.

Било је много таквих подвижника у западној Цркви, од времена када је она упала у папизам, који богохулно приписује човеку божанске особине, и човеку одаје поклоњење, које одговара и приличи само Богу; ти подвижници су написали много књига у свом распаљеном стању, у ком им је поамљена самообмана изгледала као божанска љубав, док им је растројена уобразиља приказивала мноштво виђења, ласкајући њиховом самољубљу и гордости.

Сине источне Цркве! Удаљи се од читања таквих књига, удаљи се од слушања поука самообманутих. Руководи се Јеванђељем и светим оцима истинске Цркве, у смирењу улази ка духовној висини *љубави* божанске, кроз посредство извршавања Христових заповести.

Поуздано знај да је љубав према Богу највиши дар Светог Духа, а човек се само чистотом и смирењем може припремити за примање тог великог дара, којим се мења и ум, и срце, и тело.

Узалудан је труд, он је бесплодан и штетан, када тражимо да превремено откријемо у себи високе духовне дарове: милосрдни Бог их даје у своје време, постојаним, трпељивим, смиреним извршиоцима јеванђелских заповести. Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Алфавитни патерик, Изреке преподобног Пимена Великог.
2. Лествица, Поука 3. и Поука 15.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ
АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

О ПОСТУ

Глава врлина је - молитва; њена основа - је пост.

Пост је непрекидна умереност у храни, са разумном пробирљивошћу.

Горди човече! Ти машташ тако много и високо о твом уму, а он је потпуно и нераскидиво зависан од желуца.

Закон поста, који је наизглед закон за црева, у ствари је закон за ум.

Ум, тај цар у човеку, ако жели да преузме права на своју самодржавност и да их сачува, мора се пре свега потчинити закону поста. Само тада ће он бити непрестано снажан и бистар; само тада он може владати над жељама срца и тела; само уз непрестану трезвеност он може изучавати јеванђелске заповести и следити их. Основа врлина је - пост.

Тек створеном човеку, уведеном у рај, дата је јединствена заповест, заповест о посту. Наравно, дата је једна заповест зато што је она била довољна да сачува првоствореног човека у његовој непорочности.

Заповест није говорила о количини хране, само је забрањивала састав. Дакле, нека заћуте они који признају пост само у количини хране, а не и у саставу. Ако се удубе у искуствено изучавање поста, они ће схватити значај састава хране.

Толико је важна заповест о посту коју је Бог објавио човеку у рају да је, заједно са заповешћу, изречена и казна за нарушавање заповести. Казна се састојала у поражавању човечанства вечном смрћу.

И сада греховна смрт наставља да поражава оне који нарушавају свету заповест поста. Онај који се не придржава умерености и избирљивости у храни, не може сачувати ни девственост, ни целомудреност, не може обуздавати гнев, препушта се лењости, унинију и туговању, постаје роб сујете, станиште гордости, коју доноси човеку његов телесни састав, који се највише пројављује од раскошне и обилне трпезе.

Заповест о посту је обновљена и потврђена Јеванђељем. *Пазите на себеда срца ваша не отежају преједањем и пијанством (Лк 21,34)*, завештао нам је Господ. Преједање и пијанство дебљају, не само тело него и ум и срце, то јест, уводе човека, душом и телом, у телесно стање.

Насупрот томе, пост уводи хришћанина у духовно стање. Онај ко је очишћен постом - смирен је духом, целомудрен, скроман, ћутљив, тананих осећања у срцу и мислима,

лаган телом, способан за духовне подвиге и умовање, способан за примање божанске благодати.

Телесни човек је свецело погружен у греховне насладе. Он је сладострастан и телом, и срцем, и умом, он није способан не само за духовно наслађивање и примање божанске благодати него ни за покајање. Он је неспособан за духовно занимање уопште: причвршћен је за земљу, утонуо је у материјално, жив - душом је мртав.

Тешко вама који сте сити сада, јер ћете огладњети (Лк 6,25). Тако Реч Божија говори онима који нарушавају заповести светог поста. Чиме ћете се ви хранити у вечности, када сте се овде научили засићењу једино вештастvenом храном и вештастvenим насладама, којих нема на небу? Чиме ћете се ви хранити у вечности, када нисте окусили ниједно од небеских добара? Како је вама могуће да се храните и наслађујете небеским добрима, када нисте стекли никакав осећај за њих, него сте стекли одбојност?

Насушни хлеб за хришћане је - Христос. Насићивање тим хлебом је ненасито - то је спасоносно преједање и наслађивање, на које се позивају сви хришћани.

Ненасито се насићуј речју Божијом; ненасито се насићуј испуњавањем Христових заповести, ненасито се насићуј за трпезом коју си (Боже) *припремио...на супрот тлачитеља мојих*, и напајај се из препуне чаше (Пс 22,5).

Од чега да почнемо, каже свети Макарије Велики,[1] ми који се никада нисмо бавили испитивањем наших срца? Стојећи изван, куцаћемо молитвом и постом, како је Господ и заповедио: *Куцајте, и отвориће вам се* (Мт 7,7).

Тај подвиг, који нам саветује један од највећих учитеља монаштва, био је подвиг светих апостола. У његовом амбијенту су се они уподобили да чују глас Духа. *А док они служашу Господу*, говори писац њихових дела, *и пошћаху, рече Дух Свети: Одвојте ми Варнаву и Савла на дјело на које сам их позвао. Тада они, постивши и помоливши се Богу и положивши руке на њих, отпустише их* (Дап 13,23). Из окружења подвига, који су чинили пост и молитва, чула се заповест Духа о призивању незнабожаца у хришћанство.

Како је необична целина коју чине пост и молитва! Молитва је немоћна ако није заснована на посту и пост је неплодан ако на њему није саздана молитва.[2]

Пост ослобађа човека од телесних страсти, а молитва се бори са душевним страстима, и победивши их, прожима сав састав човека, очишћује га; у очишћени словесни храм, она уводи Бога.

Ко не обрађујући земљу засејава: тај упропаштава семе и уместо пшенице ће пожњети трње. Тако и ми, ако будемо сејали семена молитве не изоштравајући тело:

уместо правде, као плод донећемо грех. Молитва ће бити уништена и покрадена од стране разних сујетних и порочних помисли и маштања, оскрнавиће се сладострасним осећањима. Наше тело је настало од земље, и ако га не обрађујемо, као земљу, никада нећемо моћи донети плодове правде.[3]

Напротив, ако неко обрађује земљу са великом ревношћу и трудовима, али је остави незасејану: њу ће густо прекрити коров. Тако, када тело бива истанчано постом, а душа се не обрађује молитвом, читањем, смиреноумљем: тада пост постаје родитељ многобројних корова - душевних страсти: високоумља, сујете, презира.[4]

Шта је то - страст преједања и пијанства? Онај ко је изгубио уредну, природну жељу за јелом и пићем, тражи далеко већу количину и разноликост својстава истих, а не само толико колико је потребно за одржавање живота и телесних снага, на које претерано храњење делује супротно од своје природне намене, делује штетно, слабећи и разарајући их.

Жеља за храном исправља се једноставном трпезом и уздржавањем од преједања и наслађивања храном. Прво је потребно напустити преједање и наслађивање: тиме се и изоштрава жеља за храном и постиже се уредност. Када пак жеља постане уредна: тада се она задовољава једноставном храном.

Насупрот томе, жеља за храном која се задовољава преједањем и наслађивањем отупљује. Ради њеног побуђивања, ми прибегавамо разноразним укусним јелима и напицима. Жеља у почетку делује као да је задовољена; затим постаје сложенија и на крају се претвара у болесну страст, која тражи непрестано наслађивање и преједање, и која стално остаје незадовољена,

Намеравајући да себе посветимо служењу Богу, поставимо у основу нашег подвига пост. Суштинска карактеристика сваке основе мора бити непоколебљива чврстина: иначе грађевина која се на њој гради неће моћи стајати на њој, ма колико она била чврста. И ми, никако и никада, ни пред каквим предлогом, немојмо допустити себи да нарушимо пост преједањем, а нарочито не опијањем.

Свети оци за најбољи пост сматрају узимање хране једном на дан, и не до ситости. Такав пост не ослабљује тело дуготрајним гладовањем и не оптерећује га сувишном храном, а уз то га одржава способним за душекорисну делатност. Такав пост не представља никакву нарочиту посебност, и зато онај који пости нема разлога за преузношење, чему је склон човек поводом саме врлине, посебно ако се она оштро истиче.

Ко се бави телесним радом или је толико слаб телом да се не може задовољити узимањем хране једном дневно, тај мора јести двапут. Пост је ради човека, а не човек ради поста.

Али при сваком узимању хране, и ретко и често, строго се забрањује преједање: оно човека чини неспособним за духовне подвиге, и отвара врата другим телесним страстима.

Неумерени пост, то јест, дуготрајно претерано уздржавање од хране, није одобрено од стране светих отаца: због неумереног уздржања и изнемоглости човека до које због њега долази, човек постаје неспособан за духовне подвиге, и често се окреће преједању, често упада у страст преузношења и гордости.

Својства хране су веома важна. Забрањени рајски плод, иако је био прелепог изгледа и укуса, погубно је деловао на душу: донео јој је познање добра и зла, и тиме је уништио непорочност у којој су створени наши праоци.

И сада храна наставља снажно да делује на душу, што је нарочито приметно при употреби вина. То деловање хране заснива се на њеном различитом деловању на тело и крв, и на томе што се испаравање и гасови које она изазива у желуцу подижу у мозак и имају утицај на ум.

Из тог разлога, сва опојна пића, нарочито од житарица, забрањена су подвижнику, зато што ум лишавају будности, а тиме и победа у мисленој борби. Побеђени ум, нарочито сладострасним помислима, наслађујући се њима, губи духовну благодат; оно што је задобијено многим и дуготрајним напорима, губи се за неколико сати, за неколико минута.

Монах нипошто не треба да употребљава вино, рекао је преподобни Пимен Велики.[5] То правило треба да следи и сваки благочестиви хришћанин, који жели да сачува своју девственост и целомудреност. Свети оци су следили то правило, а ако су и употребљавали вино, то је било веома ретко и са највећом умереношћу.

Заљућена храна мора бити протерана са трпезе подвижника, зато што побуђује телесне страсти. То су бибер, ђумбир, и други пикантни зачини.

Најприроднија храна је она коју је Творац одредио човеку - одмах по стварању - храна из биљног царства: Бог је рекао нашим прародитељима: *Ево, дао сам вам све биље што носи сјеме по свој земљи, и сва дрвета родна која носе сјеме; то ће вам бити за храну* (Пост 1,29). Тек после потопа је разрешена употреба меса (Пост 9, 3).

Биљна храна је најбоља за подвижника. Она најмање распаљује крв, најмање гоји тело; испарења и гасови који се од ње ослобађају и улазе у мозак, најмање делују на њега; на крају - она је најздравија, јер производи најмање слузи у желуцу. Из тих разлога, при њеној употреби, изузетно лако је сачувати чистоту и бодрост ума, а уједно са њима и његову власт над целим човеком; приликом њене употребе слабије делују страсти, и човек је способнији за бављење благочестивим подвизима.

Јела од рибе, нарочито припремљена од крупне морске рибе, имају већ сасвим друге особине: она осетније делују на мозак, гоје тело, распаљују крв, испуњавају желудац штетним слузима, нарочито при честој и непрекидној употреби.

Та дејства су неупоредиво јача од употребе месне хране: она крајње гоји тело, дајући му посебну гојазност, распламсава крв; њена испарења и гасови веома оптерећују мозак. Из тог разлога, монаси је уопште не употребљавају; она приличи људима који се, живећи у свету, стално баве напорним телесним пословима. Али и за њих је њена стална употреба штетна.

"Како!" - повикаће овде умишљени интелектуалци: "Месна храна је од Бога разрешена човеку, а ви забрањујете њену употребу?" На то ми одговарамо речима апостола: *Све мије слободно, (то јест, све ми је дозвољено) али све не користи; све мије слободно, али све не изграђује* (1 Кор 10,23). Ми избегавамо употребу меса, не зато што га сматрамо нечистим, него зато што оно ствара нарочиту гојазност у читавом нашем саставу, и спречава духовно напредовање.

Света Црква својим мудрим утемељењима и поставкама, разрешавајући хришћанима који живе у свету употребу меса, није допустила његову непрекидну употребу, него је време месоједенија раставила периодима уздржавања од меса, периодима у којима се хришћанин отрешује од свог месоједенија. Такве плодове поста искуством може дознати на себи свако ко их се придржава.

За монахе је забрањена употреба меса, дозвољена је употреба млечне хране и јаја, у време месоједенија. У одређеним периодима и данима њима је разрешена употреба рибе. Али највећи део времена они могу употребљавати само биљну храну.

Искључиво биљну храну употребљавају најревноснији подвижници благочешћа, нарочито када осете у себи похођење Духа Божијег (2Кор 6, 17), због раније наведене погодности те хране и њене јефтиноће. За пиће они користе једино воду, избегавајући не само распаљујуће и опијајуће напитке него и хранљиве, какви су сви напици од житарица.[6]

Правила поста су установљена од Цркве у циљу помоћи њеним чедима, као руковођење за читаву хришћанску заједницу. Притом, свакоме се препоручује да испитује себе уз помоћ искусног и разборитог духовног оца, и да не узима на себе пост који премашује његове снаге: зато што, понављам, пост је ради човека, а не човек ради поста: храном која је дата за одржање тела не треба га уништити.

"Ако обуздаш црева", рекао је свети Василије Велики, "ући ћеш у рај, ако пак не обуздаш, бићеш жртва смрти." [7] Под именом раја овде треба разумети благодатно молитвено стање, а под именом смрти страсно стање. Благодатно стање човека, у време његовог пребивања на земљи, представља његов залог вечног блаженства у

небеском Едему; а пад у власт греха и душевног мртвила је залог пада у адску провалију ради вечног мучења. Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Поука 7, глава 4.
2. Преподобни Марко Подвижник. Поука 8, О посту и смирењу.
3. Исто.
4. Исто.
5. Алфавитни патерик.
6. Лествица, Поука 14, глава 12.
7. Преподобни Нил Сорски, Поука 5, Помисао стомакоугађања.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

О МОЛИТВИ

ПРВИ ДЕО

Сиротоме је својствено да проси, а човеку који је осиромашео падом у грех је својствено да се моли.

Молитва је обраћање палог човека и покајника Богу. Молитва је плач палог човека и покајника пред Богом. Молитва је изливање жеља и молби срца, уздисање палог, грехом убијеног човека пред Богом.

Прво испољавање, први покрет покајања је - плач срца. То је - молитвени глас срца, који претходи молитви ума. И убрзо ум, подстакнут молитвом срца, почиње да рађа молитвене помисли.

Бог је једини извор свих истинских добара. Молитва је мајка и глава свих врлина,[1] као средство и стање општења човека са Богом. Она позајмљује врлине од извора добара

Бога - и даје их оном човеку који се молитвом труди да пребива у додиру са Богом.

Пут ка Богу је - молитва. Одмеравање пређеног пута јесу различита молитвена стања, у која постепено улази онај који се моли правилно и постојано.

Научи се да се правилно молиш Богу. Научивши да се молиш правилно, моли се постојано - и лако ћеш наследити спасење. Спасење долази од Бога у своје време, и неоспорно у срцу обавештава онога који се моли правилно и постојано.

За правилну молитву потребно је да се она произноси из срца испуњеног сиромаштвом духа; из срца скрушеног и смиреног. Сва друга стања срца, пре његове обнове Духом Светим, сматрај - каквим управо и јесу - несвојственим грешнику покајнику, који моли Бога за опроштење својих грехова и за ослобођење - као из тамнице и окова - од поробљености страстима.

Мојсијевим законом Израјљцима је било прописано да само на једном, од Бога одређеном месту, приносе све њихове жртве. И духовни закон хришћанима одређује само једно духовно место за приношење свих њихових жртви, а нарочито жртве над жртвама - молитве. То место је смирење.[2]

Богу нису потребне наше молитве! Он зна и пре наше молитве шта је нама потребно; Он, Премилосрдни, обилно излива своје дарове и на оне који не траже од Њега. Молитва је неопходна нама: кроз њу човек прима Бога. Без ње, човек је стран Богу, а што се више вежба у молитви, више се приближава Богу.

Молитва је - причешће живота. Напуштање ње, души доноси невидљиву смрт.

Што је ваздух за тело, то је Дух Свети за живот душе. Душа посредством молитве дише тим светим, тајанственим ваздухом.

Када устанеш од сна, нека твоја прва мисао буде о Богу; сам почетак твојих мисли, још незапечаћен никаквим сујетним утиском, принеси Богу. Када одлазиш у сан, када се припремаш да се погрузиш у тај образац смрти - нека твоје последње мисли буду о вечности и Богу који царује у њој.

Анђео је неком светом монаху открио следећи поредак мисли у молитви, који је благоугодан Богу: "Почетак молитве треба да се састоји од славословља Богу, од

благодарења Богу за Његова безбројна добра дела; затим смо дужни да принесемо Богу најискреније исповедање наших грехова, у скрушености духа, а у закључку можемо изнети, али у великом смирењу, молбе Господу за наше душевне и телесне потребе, са страхопоштовањем остављајући Његовој вољи испуњење или неиспуњење тих молби."^[3]

Почетни услов молитве је - вера: *веровах, зато (и) говорих* (Пс 115,1) молитву моју милосрдном Богу, који је благоизволео да ми заповеди молитву и обећао је да ће обратити пажњу на њу.

Све што штете у својој молитви, вјерујте да примити; и биће вам (Мк п,24), објавио је Господ. И бацивши сваку сумњу и дводушност, неодступно

у молитви Господу, који је заповедио *Свагда да се моле, и \$к не клону* (Лк 18,1), то јест да не падају у униније због тескобе у молитви, која је нарочито у почетку тешка, неподношљива за ум који је навикао свуда да лута.

Блажена је душа која молитвом непрекидно удара на врата милосрђа Божијег, и јадиковањем на *супарника* свога (Лк 18, 3) - на грех који је напада - непрестано замара Незаморивог^[4]: она ће се у своје време обрадовати у својој чистоти и свом бестрашћу.

Понекад наша молба бива сместа услишена, а понекад пак, по речима Спаситеља, *Бог ће оклијевати* (в. Лк18,7), то јест, не испуњава одмах оно што смо тражили: Он види да је потребно одложити на неко време то испуњење, ради нашег смирења, да је нама потребно да се заморимо, схватимо своју немоћ, која се увек веома оштро испољи када ми бивамо остављени себи самима.

Молитва, као разговор са Богом, сама по себи је - велико добро, често далеко веће од онога што човек моли - и милосрдни Бог, не испуњавајући молбе, оставља молитеља уз његову молитву, како је не би изгубио, како не би оставио то највише добро, када прими тражено добро, које је далеко мање. Молбе, чије је испуњење повезано са штетним последицама, Бог не испуњава; Он не испуњава ни те молбе које су противне Његовој светој вољи, противне Његовим премудрим, недостижним судовима.

Насупрот Божијем одређењу, велики боговидац Мојсије је тражио да му буде даровано да уђе у обећану земљу, и није био услишен (Понз 3,26); свети Давид се молио, појачавајући молитву постом, пепелом и сузама, да се сачува живот његовог болесног сина, али није био услишен (2 Сам 12). И ти, када твоје мољење Бог не буде испунио, покори се са страхопоштовањем вољи свесветога Бога, који је из непознатих разлога оставио твоју молбу неиспуњеном.

Синовима света, који траже од Бога земаљска блага ради задовољења телесних пожуда, свети апостол Јаков објављује: *Иштете, и не примате, јер погрешно иштете, да на уживања ваша трошите* (Јак 4,3).

Када желимо да станемо пред земаљског цара, припремамо се за то са нарочитом брижљивошћу: проучавамо какво треба да буде, при разговору са њим, настројење осећања нашег срца, како нас због порива некаквог осећања не би повукла нека реч или покрет, непријатан цару; благовремено смишљамо шта ћемо му говорити, како би говорили само оно што је подесно, и тиме га орасположили према себи; старамо се и за то да сам наш спољашњи изглед привуче његову пажњу на нас. Тим пре, дужни смо да се долично припремимо, кад желимо да станемо пред Цара царева, и да молитвом ступимо у разговор са Њим.

Човјек гледа што је на очима, а Господ гледа на срце (1Сам 16,7); али код човека, расположење срца се најбоље процењује на основу изгледа његовог лица, његове спољашњости. И зато приликом молитве, држи тело у положају који испољава највеће страхопоштовање. Стој као осуђеник, са погнутом главом, не смејући да погледаш небо, руку спуштених низ тело или састављених позади, као да су везане ужетом, као што обично бивају везани преступници ухваћени на месту престапа. Звук твог гласа нека буде жалосни звук плача, јецај повређеног смртоносним оружјем или измученог љутом болешћу.

Господ гледа на срце. Он види најскривеније, најтананије наше помисли и осећања: види све прошло и све будуће наше. Бог је - свуда присутан. И зато стој на твојој молитви као што би стајао пред самим Богом. Тачно је да ти стојиш пред Њим! Ти стојиш пред твојим Судијом и пуновласним Владиком, од кога зависи твоја судбина и у времену и у вечности. Искористи твоје предстојање пред Њим на успостављање свог благостања; немој допустити да то предстојање, због твоје недостојности, постане узрок твог кажњавања пролазног и вечног.

Када намераваш да принесеш Богу молитву, одбацише земаљске помисли и бриге. Немој се бавити мислима које ти тада долазе, да ти се оне не би учиниле важне, блиставе, неопходне. Дај Богу Божије, а оно што је потребно за пролазни живот стићи ћеш да даш у своје време. Није могуће у исто време радити за Бога молитвом и умом се бавити узгредним помислима и бригама.

Пре молитве окади у свом срцу тамјаном страха Божијег и свете побожности: помисли да си ти разгневио Бога безбројним сагрешењима, која су Њему боље знана неголи самој твојој савести: потруди се да умилостивиш Судију смирењем. ПазИ се! Немој да пробудиш Његово негодовање немарношћу и дрскошћу. Он је благоизволео да чак и Њему најближе, најчистије анђелске силе стоје пред Њим у свакој побожности и најсветијем страху (Пс 88,8).

Хаљина твоје душе треба да сија белином простоте. Ничега сложеног ту не треба да буде! Не треба да се мешају лукаве помисли и осећања сујете, лицемерја, лажљивостм, стомакоугађања, високоумља, сладострашћа - тих тамних и смрадних мрља, којима бива покривена духовна хаљина фарисеја који се моле.

Уместо бисера и дијаманата, уместо злата и сребра, украси се целомудреношћу, смиреноумљем, сузама кротости и духовног разума, а пре него што добијеш те сузе, сузама покајања; украси се дечијом, анђелском незлобивошћу: то је драгоцен накит! Када цар угледа на души тај накит - ка души се окреће Његов милостиви поглед.

Молитва за све, све без изузетка због увреда, чак и најтежих - јесте неизоставни услов успеха у молитви. *И кад стојите на молитви, каже Спаситељ, праштајте ако шта имате против кога; да и Отац ваш који је на небесима опрости вама сагрјешења ваша. Ако ли пак ви не опраштате, ни Отац ваш који је на небесима неће опростити вама сагрјешења ваша* (Мк 11, 25-26). "Молитва злопамтљивих јесте - усев на камену", рекао је преподобни Исак Сиријски.[5]

Умерено, разумно, постојано уздржавање у храни и пићу, чини тело лаким, очишћује ум, даје му бодрост, и зато такође служи као припрема за молитву. Неуздржање црева чини тело тешким, дебелим, жести срце, помрачује ум мноштвом испарења и гасова, који из желуца одлазе у мозак. Онај који се прејео или заситио једва стаје на молитву - сањивост и лењост га нападају, и мноштво простачких маштања приказује се у његовој уобразиљи, његово срце не може доспети у умиљење.

Колико је штетно неуздржање, толико је штетан, а можда и више, неумерен пост.[6] Слабост тела која настаје услед недовољне исхране не дозвољава да се врши молитва у потребној количини и са потребном снагом.

Количина молитве одређује се свакоме према начину његовог живота, и према количини душевних и телесних снага. Две удовичине лепте, које је она донела у цркву и које су чиниле сву њену имовину, за правосудног Бога биле су веће од значајних прилога богатих, од њиховог сувишка. Тако суди и о молитви: одреди себи њену количину у складу са својим снагама, и сети се премудрог савета великог учитеља подвижника: "Ако ти своје немоћно тело примораш на дела која премашују његове снаге, тиме у своју душу уносиш помрачење и доносиш јој пометеност, а не корист."[7]

Од здравог и снажног састава тражи се одговарајућа молитва. "Свака молитва", рекао је исти тај велики отац, "при којој се тело не напреже, а срце не дође у скрушеност, сматра се недозрелим плодом: зато што је таква молитва - без душе."[8]

Будући да обављаш друштвене дужности, а ако си монах онда послушања, и немаш могућност да одвојиш за молитву онолико времена колико би ти желео, немој да те то збуњује: служење које се обавља по закону и по савести, припрема човека за усрдну молитву, и квалитетом замењује количину. Ништа толико не помаже напредовању у молитви као савест, задовољена богоугодним делањем.

Испуњење јеванђелских заповести орасположује срце за чисту, умиљењем испуњену молитву, а истинска молитва упућује на мишљење, осећање, делање према заповестима Јеванђеља.

Милосрђе према ближњима и смирење пред њима, који се изражавају спољашњим делима и гаје у души, заједно са чистотом срца, првенствено у односу на блудне помисли и осећања, чине основу и силу молитве.[9] Они - као да су њена крила (Пс 54,7), котима она узлеће на небо. Без њих, молитва не може да се подигне од земље, то јест да никне из телесног мудровања: оно је задржава, попут мреже или силом; оно је збуњује, скрнави, уништава.

Душа молитве је - пажња.[10] Као што је тело без душе мртво, тако је и молитва без пажње - мртва. Молитва која се производи без пажње, преокреће се у празнословље, и онај који се тако моли убраја се у оне који узимају *узалуд име Бога* (В. Пр. 30, 9).

Речи молитве изговарај без журбе, не дозволи уму свуда да лута, него га затвори у речи молитве.[11] Тесан је и мучан тај пут за ум, који је навикао слободно да лута по васељени, али тај пут води ка пажњи. Ко је искусио велико благо пажње - тај ће завоleti да притесни свој ум на путу који води ка блаженој пажњи.

Пажња је првобитни дар божанске благодати који се даје ономе који се труди и стрпљиво страда у молитвеном подвигу.[12]

Пажњи која је благодатни дар мора претходити сопствени труд на пажњи: последње мора бити делатно сведочанство искрене жеље да се добије прво. Сопствену пажњу погађа бура помисли и маштања, премишља се о њима, а благодатна пажња је преиспуњена чврстином.

Забрани себи расејаност мисли приликом молитве, замрзи маштање, силом вере одбаци бриге, удари у срце страхом Божијим, и лако ћеш се научити пажњи.

Ум који се моли мора да се налази у потпуно истинском стању. Маштање, ма колико било примамљиво и лепо, будући да је сопствена, произвољна творевина ума, изводи ум из стања божанске истине и уводи га у стање самообмане и прелести, и зато се оно и одбацује у молитви.

Ум у време молитве мора бити без виђења, и са свом брижношћу се сачувати од њих, одбацујући све слике које се оцртавају у уобразиљи: зато што ум у молитви стоји

пред невидљивим Богом, кога није могуће представити никаквим материјалним приказом. Сlike, ако их ум дозволи приликом молитве, постају непрозирна завеса, зид, између ума и Бога. "Они који при својим молитвама не виде ништа, виде Бога", рекао је преподобни Мелетије Исповедник.[13]

Ако би ти се у току молитве чувствено јавио или се сам по себи у теби умно приказао лик Христа, или анђела, или неког светог, једном речју, ма каква да је то слика, нипошто не примај то јављање као истинито, не обрађај на њега никакву пажњу, не улази у разговор са њим.[14] Иначе ћеш неизбежно доживети обману и највећу душевну озледу, што се многима и догодило. Човек, пре његове обнове Светим Духом, неспособан је за општење са светим духовима. Он, будући да се налази у области палих духова, у њиховом заробљеништву и ропству, може видети само њих, и они често, приметивши његово високо мишљење о себи и samozаваравање, јављају му се у виду светлих анђела, у виду самог Христа, како би погубили његову душу.

Црква је прихватила свете иконе ради подстицања благочестивих сећања и осећања, а никако ради подстицања маштања. Стојећи пред иконом Спаситеља, стој као пред самим Господом Исусом Христом, свуда присутним по Божанству, и иконом Својом присутним на том месту где се она налази. Стојећи пред иконом Мајке Божије, стој; кад пред самом Пресветом Дјевом; али ум твој чувај без виђења: највећа је разлика бити у присуству Господа и стајати пред Господом, или уображавати Господа. Осећање присуства Господњег увлачи у душу спасоносни страх, уноси у њу спасоносно осећање страха Божијег, а уображење Господа и Његових светих приказује се уму као материјално, и наводи га на лажно, гордо мишљење о себи - душу доводи у лажно стање, стање самообмане.[15]

Узвишено је стање осећање Божијег присуства! Њиме се ум задржава од разговора са страним помислима, које клевећу на молитву; због њега се снажно осећа ништавност човека; због њега се јавља нарочита будност над собом, која човека чува од сагрешења, чак и најмањих. Осећање Божијег присуства добија се пажљивом молитвом. Његовом задобијању много доприноси и побожно стајање пред светим иконама. Речи молитве, оживљене њом, продиру дубоко у душу, убадају, пробадају, такорећи, срце и производе у њему умиљење. Речи молитве која се обавља у расејаности дотичу се једино површине душе, не остављајући никакав утисак на њу.

Пажња и умиљење сматрају се даром Светог Духа. Само Дух може зауставити таласе ума, који се разлежу свуда, рекао је свети Јован Лествичник.[16] Други отац, достојан блаженства, рекао је: "Када је са нама умиљење, тада је са нама Бог."[17]

Онај ко је достигао непрекидну пажњу и умиљење у својим молитвама, достигао је стање блаженства оних који се у Јеванђељу називају *сиромашни духом и који плачу*. Он је већ раскидао многе окове страсти, већ је замирисао мирисом духовне слободе, већ у својим недрима носи залог спасења. Не напуштај тесни молитвени пут - и достићи

ћеш свети мир тајанствене суботе: у суботу се не извршава никакав земаљски посао, повлачи се на борбу и подвиг; у блаженом бестрашћу, изван расејаности, душа чистом молитвом стоји пред Богом, и умирује се у Њему, вером у Његову бескрајну доброту, преданошћу Његовој свесветој вољи.

Код подвижника молитве напредовање у молитви у почетку почиње да се јавља као нарочито присуство пажње: с времена на време, она неочекивано обузима ум и закључава га у речи молитве. Затим, она постаје много постојанија и дуготрајнија: ум као да се прилепи за речи молитве, оне га повлаче ка сједињењу са срцем. На крају, са пажњом се изненада повеже умиљење и човека учини храмом молитве, храмом Божијим.

Приноси Богу тихе и смирене молитве, а не страсне и ватрене. Када постанеш тајанствени свештенослужитељ молитве - тада ћеш ући у Божију скинију и тамо ћеш свештеним огњем напунити молитвену кадионицу. Нечисти огањ - слепо, вештаствено распламсавање крви - забрањено је приносити свесветоме Богу.

Свештени огањ молитве - позајмљен из Божије скиније - јесте света љубав, која се Духом Светим излива у истинске хришћане (Рим 5,5). Онај који се труди да сједини молитву са огњем крви мисли, у својој самообмани, обманут мишљењем о себи, да извршава служење Богу, а у ствари га разневљује.

Не тражи насладе у молитви: оне никако нису својствене грешнику. Жеља грешника да осети насладу већ је самообмана. Тражи да оживи твоје мртво, окамењено срце, како би се оно отворило да осети своју греховност, свој пад, своју ништавност, како би их оно схватило, сагледало их у самоодрицању. Тада ће се у теби јавити истински плод молитве: истинско покајање. Ти ћеш зајукати пред Богом и завапићеш Њему молитвом, из бедног стања своје душе, које ти се изненада открило; вапићеш као из тамнице, као из гроба, као из ада.

Покајање рађа молитву, и двоструко се рађа од своје кћери.

Наслада у молитви - искључиво је удео светих изабраника Божијих, обновљених Светим Духом. Ко је заведен силином крви, заведен сујетом и сладострашћем, и сам себи представља насладу: тај се налази у најгорој самообмани. На такво дело врло је способна душа помрачена животом по телу, душа обманута и обмањивана својом гордошћу.

Осећања рођена молитвом и покајањем састоје се у олакшању савести, у душевном миру, у помирењу са ближњима и са животним околностима, у милости и састрадању са човечанством, у уздржању од страсти, од хладноће према свету, у покорности Богу, у снази приликом борбе са греховним помислима и заносима. Тим осећањима - којима ћеш такође окусити наду спасења - буди задовољан. Не тражи

превремено узвишена духовна. стања и молитвена усхићења. Она уопште нису таква каквим их представља наша уобразиља: дејство Светог Духа, од ког се јављају узвишена молитвена стања, недостижно је телесном уму.[18]

Научи да се молиш сваком својом помишљу, свом душом својом, свом снагом својом. Питаш: "Шта то значи?" - То се не може другачије сазнати, него искуством. Труди се да се непрекидно бавиш пажљивом молитвом: пажљива молитва ће ти донети одговор на питање кроз блажено искуство.

Молитвени подвиг изгледа тежак, скучен, сувопаран за ум, који је навикао да се бави једино трулежним стварима. Навика на молитву се тешко стиче; а када се пак задобије та навика, она тада постаје извор непрестане духовне утехе.

Молитва, као што је већ раније речено, јесте мајка свих врлина: стеци мајку! Са њом ће доћи и њена чеда у дом твоје душе, и учиниће га храмом Божијим.

Пре започињања сваког посла принеси молитву Богу; њом се призива Божији благослов на твоја дела, и њоме суди о својим делима: помисао о молитви удаљује од дела која су противна заповестима Божијим.

Ко се пре сваког дела и речи обраћа молитвом Богу за уразумљење, помоћ и благослов: тај живи свој живот као да је пред очима Бога, под Његовим руковођењем. Навика на такво понашање је врло погодна; нема ничег оштроумнијег, рекао је Велики Варсануфије, нема ничега згоднијег, од тога да се, при свакој потреби са којом се срећемо, ум узводи Богу.[19]

У тешким животним околностима учестај молитве Богу. Сигурније је прибећи молитвама, него празним размишљањима слабог људског разума, размишљањима која се највећим делом покажу као неостварљива. Сигурније је ослонити се вером и молитвом на свемогућег Бога - него климавим размишљањима и претпоставкама - на свој немоћни разум.

Немој бити неразборит у својим молбама, како не би прогневио Бога својим малоумљем: онај који од ЦАРА царева тражи нешто ништавно унижава Њега. Израиљци који нису обратили пажњу на чуда Божија, која су ради њих извршена у пустињи, молили су да им се испуне жеље црева: *Још док храна беше у устима њиховим, дође гњев Божији на Њих (Пс 77,30-31).*

Приноси Богу молитве које приличе величини Његовој. Соломон је тражио од Њега премудрост; добио ју је, и са њом мноштво других добара: зато што је тражио разумно. Јелисеј је тражио од Њега благодат Светог Духа, двоструко, пред својим великим учитељем, и његова молитва је била примљена.

Онај који тражи у својој молитви трулежна земаљска блага изазваће негодовање небеског цара на себе. Анђели и арханђели - те велможе Његове - гледају те у време твоје молитве, гледају шта ти тражиш од Бога. Они се задивљују и радују када виде земаљског који је оставио своју земљу и приноси молитву за добијање нечега небеског; они се жалосте, насупрот томе, на онога који не обраћа пажњу на небеско, и тражи своју земљу и трулежност.

Нама је заповеђено да будемо као деца, по злоби, а не по уму (1 Кор 14,20). Приликом молитве одбацује се разум овога света, многоговорљив и разметљив: из тога не следи да се у њој очекује и тражи оскудност ума. У њој се тражи савршени разум, разум духовни, испуњен смиреноумљем и простотом, који се често у молитви изражава, не речима, него молитвеним ћутањем, које превазилази речи. Молитвено ћутање тада обузима ум, и тада се пред њим изненада појаве нова, духовна схватања, која се не могу изразити речима овог света и века, и тада се јавља нарочито живи осећај присуства Бога. Пред необухватном величином Божанства замукне Његова немоћна твар - човек.

Многоговорљивост (Мт 6,7,8), коју је Господ осудио у молитвама незнабожаца, налази се у многобројним молбама за пролазна блага, којих су препуне молитве незнабожаца, у том помпезном излагању у ком су оне затражене[20] - као да реторички украси, вештаствена звучност и снага стила, могу на Бога деловати исто као што делују на слух и нерве телесних људи. Осуђујући ту многоречитост, Господ никако није осудио дуготрајне молитве, како се учинило неким јеретцима: Он сам је осветио дуготрајну молитву, пребивајући дуго у молитви. *И проведе сву ноћ у молитви Богу (Лкб, 12), сведочи Јеванђеље о Господу.*

Дуготрајност молитве угодника Божијих није због многоговорљивости, него због изобиља духовних осећања, која се код њих јављају за време молитве. Изобиљем и снагом тих осећања време се, такорећи, поништава преображавајући се за светитеље Божије у вечност.

Када делатељ молитве достигне напредовање у свом блаженом подвигу: тада различите мисли у псалмима и другим молитвословљима постају неодговарајуће за његово расположење. Молитва митара и друге краће молитве, боље изражавају неизразиву, опширну жељу срца, и често су угодници Божији проводили у таквој молитви многе сате, дане и године, не осећајући потребу за разноликошћу мисли за своју снажну, усредсређену молитву.[21]

Молитве које су саставили јеретици веома су сличне молитвама незнабожаца: у њима је многоговорљивост; у њима је земаљска лепота речи; у њима је узбуркана крв; у њима је недостатак покајања; у њима је тежња ка браку са Сином Божијим право из блудилишта страсти; у њима је самообмана. Оне су страни Духу Светоме: у њима се осећа смртоносна зараза мрачног духа, духа лукавог, духа лажи и погибли.

Велики је рад молитва! Свети апостоли су се ради молитве и служења Слову одрекли служења ближњима у њиховим телесним потребама. *Не доликује нама, рекли су они, да оставивши ријеч Божију служимо око трпеза... А ми ћемо у молитви и у служби ријечи прилежно остати* (Дап 6,2, 4), то јест, у разговору са Богом у молитви, и разговору о Богу са ближњима, објављујући им триипостасног Бога и очовеченог Бога Логоса.

Бављење молитвом је најузвишеније дело за човечији ум; стање чистоте, које је страно разоноди, и које уму долази од молитве је његово најузвишеније природно стање; његово усхићење Богом, чему је основни узрок чиста молитва - јесте натприродно стање.[22]

У натприродно стање улазе само свети угодници Божији, обновљени Светим Духом, који су свукли старог Адама и обукли се у Новог, који су способни *откривеним лицем одражавати славу Господњу, преображавати се у тај исти лик, из славе у славу*, деловањем Духа Господњег (2 Кор 3, 18). Највећи део божанских откривења они добијају у време бављења молитвом, будући да је то време у које душа бива нарочито припремљена, окренута општењу са Богом.[23] Тако је свети апостол Петар, у време молитве, угледао познату плаштаницу како се спушта са неба (Дап 10,11). Тако се капетану Корнилију у време молитве јавио анђео (Дап 10, 3). Тада, када се апостол Павле молио у Јерусалимском храму, јавио му се Господ и наредио да сместа напусти Јерусалим: *Иди, јер ћу теја послати далеко међу незнабошце* (Дап 22,17-21), рекао му је Он.

Господ је заповедио молитву, као и покајање. Као крај молитве, као и покајања, показан је једино: улаз у Царство небеско, у Царство Божије, које је - у нама. *Покајте се, јер се приближило Царство небеско* (Мт 4,17). *Царство Божије унутра је у вама. Иштите и даће вам се; тражите и наћи ћете; куцајте и отвориће вам се. Јер сваки који иште, добија; и који тражи, налази; и који куца, отвара му се. Отац ваш небески ће дати Духа Светог онима који ишту од Њега* (Лк 11, 9-10,13). *А зар Бог неће одбранили изабранике своје који му вапију дан и ноћ, и жале се на насиље којем су изложени од греховне заразе и демона? Кажем вам да ће их убрзо одбранили* (Лк 18,78). Улазак у Царство небеско, које је светим крштењем усађено у срце сваког хришћанина, јесте развијање тог Царства дејством Светог Духа.

Молитвом хита душа која чека спасење, хита за Спаситељем, у пратњи Његових безбројних ученика. Вичи за Њим, попут жене Хананејке (Мт 15,22-28); не жалости се због Његовог дуготрајног необазирања: великодушно и смирено издржи тегобе и понижења, које ће Он допустити на твом молитвеном путу. Ради успеха у молитви, неизоставно је потребна помоћ искушења. По твојој вери, за твоје смирење, ради твог неодступања у молитви, Он ће те утешити исцељењем кћери твоје, која бесни због деловања страсти - исцељењем твојих помисли и осећања, претворивши их од страсних у бестрасне, од греховних у свете, од телесних у духовне. Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Лествица, заглавље Поуке 28. Преподобни Макарије Египатски, Поука 3, глава 1.
2. Према објашњењу Пимена Великог. Алфавитни патерик
3. Лествица, Поука 28, глава 7.
4. Лествица, Поука 7, глава 11.
5. Поука 89.
6. Преподобни Касијан. Поука о расуђивању. Добротољубље, том 4.
7. Св. Исак Сиријски, Поука 85.
8. Исто, Поука 11.
9. Свети Исак Сиријски, Поука 56. и Поука 57.
10. Преподобни Симеон Нови Богослов. Реч о три вида молитве, Добротољубље том 1.
11. Лествица, Поука 28, глава 17.
12. Калист и Игњатије Ксантопули, Добротољубље, том 4, глава 24.
13. Дело "О молитви", овог угодника Божијег, смештено је у књизи "Класје", у издању Оптинске пустиње.
14. Преподобни Григорије Синаит, О прелести, врло корисна поглавља, Добротољубље, том 1.
15. Поука преподобног Симеона о три облика молитве.
16. Лествица, Поука 28, глава 17.
17. Јеромонах Серафим Саровски.
18. Свети Исак Сиријски, Поука 55.
19. Одговор 216.
20. По тумачењу блаженог Теофилакта Охридског

21. Јеромонах Серафим Саровски, монах који је нарочито напредовао у молитви, који је провео хиљаду дана и хиљаду ноћи стојећи на камену и вапијући Господу: "Боже милостив буди мени грешноме!" Приповест о животу и подвизима о. Серафима. Москва, издање 1844. године.
22. Лествица, Поука 28.
23. Свети Исак Сиријски, Поука 16.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

О МОЛИТВИ

ДРУГИ ДЕО

Свет је велики, за душу спасоносан, подвиг молитве. Он је - главни и први међу монашким подвизима. Сви остали подвизи - јесу подвизи који служе том подвигу; они се предузимају ради тога да би се подвиг молитве успешније извршавао, како би плодови молитве били обилнији. "Глава сваког благочестивог живота", рекао је преподобни Макарије Велики, "и врх свих добрих дела јесте постојано пребивање у молитви."^[1]

Које људско стање може бити узвишеније, које се може упоредити са стањем човека од оног у коме је допуштено да молитвом разговара са Царем царева, са Богом богова, са Творцем и пуновласним Владаром свих видљивих и невидљивих, материјалних и духовних створења?

Због важности вршења молитве, то вршење захтева значајну претходну припрему.^[2]

Од оних који желе да приступе Цару царева, Он тражи Њему угодан начин мишљења и расположење срца, онај начин мишљења и оно расположење срца, посредством којих су се Њему приближили и Њему угодили сви праведници Старог и Новог завета (Лк 1,17). Без тог начина мишљења и расположења срца приступ је немогућ, покушаји и напори приступа су узалудни.

Ти који желиш да приступиш Богу, и присајединиш се Њему непрекидним пребивањем у молитви, пази се! Брижљиво испитај свој начин мишљења: да ли је заражен некаквим лажним учењем? Да ли тачно и без изузетка следиш учење Источне Цркве, једине истините, свете, апостолске?[3] Ако ли неко не *послуша ни Цркву*, рекао је Господ ученику Своме, *нека ти буде као незнабожац и цариник*, који су страни Богу, који су непријатељи Божији. Какав пак значај може имати молитва онога ко се налази у стању непријатељства према Богу, у стању отуђења од Бога?

Сазнање сопствене греховности, сазнање сопствене немоћи, своје ништавности - јесте неопходан услов да молитва буде милостиво примљена и услишена од Бога. Сви свети су у основу своје молитве полагали сазнање и исповедање своје греховности и греховности читавог човечанства. Светост човека зависи од сазнања и исповедања те греховности. Онај који дарује светост људима за њихово покајање, рекао је: *Нисам дошао да зовем праведнике но грјешнике на покајање* (Мт 9,13).

Ти који желиш да се бавиш подвигом молитве! пре него што приступиш том подвигу, потруди се да опростиш свакоме ко те је огорчио, оклеветао, понизио, ко ти је причинио било какво зло. Тај, пред кога намераваш да станеш молитвом, заповеда ти: *Ако, дакле, принесеш дар молитве горњем жртвенику Цару царева, и ондје се сјетиш да брат твој има нешто против тебе, остави ондје дар свој пред жртвеником, и иди те се најприје помири са братом својим, па онда дођи и принеси дар свој* (Мт 5, 23-24).

Припреми себе за молитву бестрашћем и безбрижношћу. Од страсти су - бриге. Спутавана страстима, опседнута бригама, твоја мисао не може несметано молитвом да стреми Богу. *Не можете служити Богу и мамону: јер гдје је благо ваше, ондје ће бити и срце ваше. Не брините се, дакле, говорећи: Шта ћемо јести, или шта ћемо пиши, или чиме ћемо се одјенути? Иштите приљежним, постојаним, молитвама, испуњеним умиљењем, најприје Царство Божије и правду његову, и ово ће вам се све додати.* Отргни од земље и свега земаљског твој ум и срце, и неће ти бити тешко да започнеш невидљиви ход молитвом ка небу.

Ако трпиш сиромаштво, или те муче тешке околности, или те зоставља и прогони твој непријатељ: не осврћи се - због тога да твоја пажња при молитви не би била нападана никаквом разонодом, никаквим збуњивањем - не осврћи се на надолazeћа сећања и помисли о твом сиромаштву, о твојим околностима, о твом непријатељу. Тај, у чијој пуној власти си и ти, и твоје околности, и твој непријатељ, каже вољенима Својима: *Нека се не збуњује срце ваше, вјерујте у Бога, и у мене вјерујте* (Јн 14, 1).

Када се молиш, завештао нам је Господ, уђи у клијет своју, и затворивши врата своја, помоли се Оцу своме који је у тајности: и Отац твој који види тајно, узвратиће теби јавно. Било да си у друштву људи или си сам, труди се да се постојано удубиш у унутрашњу клијет твоје душе, да затвориш врата чула и језика, и да се тајно молиш умом и срцем.

Заволевши подвиг молитве, заволи самоћу и вештаствену келију. Затвори њена врата за себе и за друге. Трпељиво подноси скученост затворености: она неће убрзо бити замењена пријатнијим осећањем. "Пребивај у својој келији", рекли су свети оци, "она ће те научити свему"[4] то јест, монашком животу, који је сав усредсређен на молитву.

Заволевши подвиг молитве, заволи ћу^ање: оно ће снаге душе сачувати неразједињене, способне за непрестану молитву у унутрашњој клијети. Навикнутост на ћутање даје могућност за безмолвну молитву срца и усред галаме мноштва људи.2

Као жртву љубави према молитви принеси чулне насладе и умне насладе, радозналост, знатижељу; чувај твоју душу од свих спољних утисака, како би се на њој отиснуо, посредством молитве, Бог. Његов свесвети, невидљиви, духовни лик не трпи да пребива у души која је загађена сликама сујетног, вештаственог, пролазног света.

Не заноси се видљивом природом, не бави се созерцавањем њене лепоте; немој губити драго^ено време и душевне снаге на стицање знања које доносе људске науке.1 И снаге и време употреби за стицање молитве, која свештенодејствује у унутрашњој клијети. Тамо, у теби самоме, молитва ће открити приказ који ће привући сву твоју пажњу: она ће ти донети знања која свет не може примити, о бићима која он чак не може ни разумети.

Тамо, у дубини срца, увидећеш пад човечанства, увидећеш твоју душу убијену грехом, увидећеш гроб, увидећеш ад, увидећеш демоне, увидећеш ланце и окове, увидећеш пламено оружје херувима, који чува пролаз ка дрвету живота, бранећи човеку улаз у рајску обитељ - увидећеш многе друге тајне, сакривене од света и од синова света.[5] Када откријеш тај приказ, твоје очи ће се приковати за њега; ти ћеш охладити према: свеку земаљском и трулежном, с чим си до сада саосећао.

"Сада или сутра умрећу" рекао је свети Андреј монаху,[6] одвлачећи га од привезаности за материјално, објашњавајући неразумност такве привезаности. Веома тачне речи! Веома тачно приказана неодређеност краја нашег земаљског живота! Не данас, сутра ћу умрети. Ништа није лакше него умрети. И најдужи живот, када се приближимо његовом крају, делује као најкраћи тренутак. Зашто би се пак бавили оним што ћемо, по неопходности, морати напустити заувек, напустити веома брзо. Боље је молитвом изучити себе, изучити живот и свет који нас очекује, у ком ћемо вечно остати.

Усамљеност келије и пустиња - ту је обиталиште молитве. "Ко је искусио молитву" рекао је свети Јован Лествичник, "тај ће избегавати мноштво људи: ко ће, ако не молитва, учинити свог љубитеља, попут пустинољубивог магарета, слободним од потребе за друштвом."[7] Ако хоћеш своју душу да посветиш делу молитве: удаљи се од гледања света, одвоји се од људског друштва, од разговора и уобичајеног примања

другова у своју келију, чак и под изговором љубави. Удаљи од себе све што спречава и омета твој тајанствени разговор са Богом.[8] Пребивај на земљи и у људском друштву, као туђин. Ти си туђин. Земља је гостионица. Непознат је час у који ћеш бити позван. Позив је неизбежан и неумитан, одбити или успротивити се није могуће. Припреми себе светом молитвом за радостан излазак из гостионице.

Молитва присаједињује човека Богу. На њено дејство, са неисказивом завишћу и мржњом, гледају пали анђели, који су падом, из присаједињености Богу прешли у страшно, безумно непријатељство према Њему. Разноразним искушењима они настоје да поколебају онога који се моли, да га одврате од најспасоноснијег подвига, да му отму то напредовање и блаженство које је, без сумње, добио подвигом. И зато се мора на време припремити за тешкоће онај који жели да се бави молитвом, како не би долазио у недоумицу и збуњеност када га оне сустигну, како би им се могао одважно супротставити снагом вере и трпљења.[9]

Демони погађају монаха који пребива у молитви, телесним болестима, муче га сиромаштвом, недостатком интересовања и помоћи људи, као што су погађали и мучили праведног Јова, по Божијем допуштењу. Али ми, попут тог праведника, благословимо и благодаримо Богу за то што су, по Његовом допуштењу, извршили демони (Јов гл. 1. и 2); у славословљу и благодарности извршимо свесвету вољу Божију, коју нам је објавио Свети Божији Дух: *На свему захваљујте; јер је ово воља Божија за вас у Христу Исусу* (1 Сол. 5,18).

Демони уче људе да се наоружају против делатеља молитве, да га осуђују због чудног понашања, због оскудности корисне делатности - оптужују га за празнину, лицемерје и умишљену светост, приписују му зле и лажљиве намере, порочна дела, нарушавају и ометају његово безмолвије, приморавају га на послове супротне његовом начину живота, повезане са забавом, расејаношћу, на нарушавање мира срца. Знајући почетни узрок тих искушења, молићемо се, према заповести Јеванђеља и завештању светих отаца, за наше ближње, који греше у незнању и заведености; подвале демона уништиће Бог.

Искушавајући нас споља, демон делује и унутар нас. Сада се удаљимо у усамљеност, и почнемо да се бавимо молитвом: они побуђују у нама разне греховне жеље, какве до тада нисмо осећали - нападају наше срце безбројним греховним помислима и маштањима, која се до тада никада нису појављивала у нашем уму: они то чине како би ми, доспевши у недоумицу и унијије, будући да не видимо никакву корист од молитвеног подвига и усамљености, напустили исте.[10] То деловање демона за подвижнике који су нови у подвигу изгледа као деловање сопствене душе: невидљиви, у злу брзи наши непријатељи, чинећи злодела уједно хоће да се сакрију, како би излазак из замки, постављених за човека, њему био немогућ, а растројство и погибија неизбежни.[11]

Као што демони сматрају да је веома важно за њих да се сакрију од човека, тако је за човека веома важно да схвати да су они - почетни делатељи греха, извор наших искушења, а не наши ближњи, не ми, када живот проводимо у служењу Богу - а не било какав догађај. Увидевши непријатеље, постепено ћемо се научити, под руковођењем речи Божије, да будно надзиремо њих и себе, да им се чврсто супротстављамо. *Понизите се, учи нас врховни апостол, дакле, под моћну руку Божију, да вас узвиси кад дође вријеме. Све своје бриге положите на Њега, јер се Он стара за вас. Будите трезвени и бдите, јер супарник ваш, ђаво, као лав ричући ходи и тражи кога да прождере. Њему се противите утврђени вјером (1 Пт5,69).*

Та борба, ти напади демона на оне који се моле и спасавају, допуштени од самог Бога - јесу последица нашег произвољног пада, приликом ког смо се покорили власти демона. Покоримо се одлуци Божијој, правосудној за нас, и погнимо главу пред свим ударцима мука и болести, којима ће бити угодно Богу да кара нашу греховност и наша сагрешења у пролазном животу, како би нас избавио од вечних мука и болести које смо заслужили. Бог, допуштајући да нам се догоде искушења, и предајући нас ђаволу, никада не престаје да промишља о нама; кажњавајући нас, не престаје да нам чини добро. *Вјеран је Бог, каже апостол, који вас неће пустити да се искушате већма него што можете, него ће учинити са искушењем и крај, да можете поднијети (1 Кор 10,13).* И ђаво, као слуга и створење Божије, искушава не онолико колико он хоће, него онолико колико му допушта заповест Божија; искушава не онда када он усхтедне, него када му се за то даје дозвола.[12] Предајмо Богу, по савету апостола, сву нашу бригу о себи, све наше туге, сву нашу наду, и због тога се чешће и снажније молимо Њему.

Допуштење демонима да нас искушавају је неопходно за наше спасење: противећи се нашој молитви, они нас приморавају да се научимо да нарочито вешто користимо тај мач. Мачем молитве слама се огњени мач херувима који чува пут ка дрвету живота, и победник постаје причасник вечног живота (Отк 2,7).[13] По неизрецивој премудрости Божијој, *зло добру помаже, у намери која није добра.*[14] Када у нашој усамљености и бављењу молитвом, у нама изненада прокључају страсна осећања и покрети, нападну нас љутите помисли, стану пред нас греховна маштања у заводљивој живости: то је знак доласка демона. Тада - није време за унијије, није време за ослабљеност: време је подвига. Успротивимо се непријатељима снажном молитвом Богу, и он ће расејати, прогнати наше непријатеље.[15]

У невидљивој борби нећемо увек и брзо постати победници: победа је дар Божији, који Бог дарује подвижнику усвоје време, које је познато једино Богу и одређено је једино од Бога. Сами порази постају неопходни за нас. Овде се подразумевају порази који долазе од наше немоћи и наше греховности, а не од променљиве воље. Порази бивају допуштени ради нашег смирења, ради тога, да би ми увидели и изучили пад

нашег бића, и признали неопходност Искупитеља, поверовали у Њега, и исповедали Њега.[16]

Приликом таквих пораза наши невидљиви непријатељи изазивају стид код нас због наших пораза, а због стида долази ослабљеност у молитвеном подвигу, неповерење у њега, мисао о његовом напуштању и о преласку на добру делатност међу људима. Не дајмо се обманути! У самоодрицању и без стида, откријмо своју рану пред свеблагим и свемогућим Богом нашим, који је нам заповедио ту спасоносну бестидност, и обећао да ће је овенчати одмаздом над супарницима нашим (Лк 18). Положимо завет у својој души: до краја живота не остављати молитвени подвиг, из његовог окружења прећи у вечност.

Наш стид при поразима далеко је од смисла: он је зао подсмех нама од стране наших непријатеља. Може ли тај лист смокве - стид са његовим средствима - да сакрије човеково сагрешење од свевидећег Бога? Бог види грех и без исповедања греха. Он тражи исповедање једино ради тога да би излечио. Ако је Он завештао Свом апостолу да опрашта брату, који је сагрешио и који се каје, *седам пута* на дан: тим пре ће то сам испунити над нама, који му непрестано приносимо молитву и покајање (Лк 17,4).

Брижљиво обратимо пажњу на следеће: зар наша дводушност не снажи наше непријатеље у борби са нама? Није ли она - узрок наших честих пораза? Не учвршћујемо ли ми сами власт и утицај наших непријатеља над нама, испуњавајући њихову вољу када испуњавамо наше телесне жеље, заносе, страсти? Не прогневљујемо ли тиме Бога, не удаљујемо ли га од себе? Не делује ли у нама светољубље, које задржава на нама изглед служитеља Божијих, али нам одузима суштинско достојанство Божијих слуга, чинећи нас у суштини непријатељима Бога? (Јак4,45)

Двоједушан човек, непостојан је у свима путевима својим ка врлини (Јак 1,8): тим пре, он ће се поколебати на путу најузвишеније, најважније врлине - молитве. Он бива одбачен од Бога, као ни топао ни хладан (Отк 3, 16). Он неће моћи да буде ученик истинске молитве, која своје ученике доводи пред лице Божије, ради натприродне поуке, која их води за Исусом, *ако се не одрече свега што има* (Лк 14, 33): болесне наклоности воље палог човека према свету. *А који су Христови, распеше тијело са страстима и жељама* (Гал 5,24): само они који свецело припадају Христу могу стећи истинску молитву.

Наизглед ништавна страст, наивна љубав према било ком предмету, живом или неживом, низводи ум и срце са неба, обара их на земљу међу бесловесне гмизавце и оне који миле пространим овосветским морем (Пс 103, 25). Свети оци упоређују подвижника који је напредовао у молитви са орлом, а ситничаве страсти са петљом на омчи; ако се у ту петљу заплете макар један нокат снажне ноге орла, орао постаје

неспособан да прелети гору, и постаје лак и неизбежан улов за ловца[17]: узалудна је тада и снага и неустрашивост царске птице.

"Иди", уче нас свети оци, "узми упутство из светог Јеванђеља, продај све што имаш и подај сиромасима и узми крст, одреци се себе, тако што ћеш се супротставити твојим страстима и твојој палој вољи (Мт 19,21; 16,24; Мк 10,21), како би могао да се помолиш несмућено и без расејаности." [18] Док у теби живе страсти, дотле ће твоју молитву ометати збуњеност и расејаност.

Неопходно је прво се одвојити од материјалног богатства, растати се од света, одрећи га се: само када се догоди то одрицање, хришћанин може сагледати своје унутрашње ропство, тамницу, окове, ране, умртвљење душе.[19] Борба са смрћу која живи у срцу, која се одиграва посредством молитве, под вођством Речи Божије, јесте распеће, јесте погубљење душе ради спасења душе (Мк 8,35).[20]

Сједини молитву са разумним постом: сједињење та два духовна оружја заповедио је сам Господ, ради истеривања демона из себе (Мк 9,29). *А ти када постиш, намажи главу своју, и лице своје умиј* (Мт 6, 17), заповедао је Спаситељ. По тумачењу светих отаца[21] јелеј, којим су у то време помазивали главу, означава милост коју морамо имати у свом духовном расуђивању, како је рекао и апостол: *Обуците се, дакле, као изабраници Божији, свети и љубљени, у милосрђе, доброту, смиренумље, кротост, дуготрпљивост, подносећи један другог, и опраштајући један другоме ако ко има тужбу на кога; као што Христос опрости вама, тако и ви* (Кол 3, 12-13). Лице тела и душе треба умивати сузама: оне ће се тада појавити на очима оног који пости и моли се, када се његово срце преиспуни љубављу према ближњима, састрадањем са целим човечанством без изузетка.

Хоћеш ли да задобијеш Бога молитвом? У срцу задобиј милост, којом нам је заповеђено да се уподобимо небеском Оцу (Лк. 6,36) и достигнемо благодатно савршенство (Мт 5,48). Приморај срце на милост и доброту и погрузи, обуци сав свој дух у те особине, док год не осетиш у себи човекољубље, попут оног којим сунце обасјава једнако *и зле и добре; и даје дажд праведнима и неправеднима* (Мт 5,45).[22]

Када од душе свим ближњим опростиш њихова сагрешења: тада ће ти се открити твоја сопствена сагрешења. Ти ћеш увидети колико ти је потребно милосрђе Божије, колико је оно потребно читавом човечанству: заплакаћеш пред Богом за себе и за човечанство.

Свети оци све делање монаха, сав његов живот, сажимају у *плач*. Шта значи *плач* монаха? То је његова *молитва*. [23]

Свети Дух, када се усели у човека, *моли се за нас уздисајима неизрецивим* (Рим 8,26). Божански и наднебесни Дух, као да је постао душа човека, моли се и плаче за њега;

Он се моли за свете по вољи Божијој (Рим 8,27), зато што је једино Њему потпуно позната воља Божија. *Шта је у Богу нико не зна осим Духа Божијега* (1 Кор. 2,11); Господ, обећавајући Својим ученицима највећи дар, дар Светог Духа, рекао је: *Утјешитељ Дух Свети, кога ће Отац послати у име моје, Он ће вас научити свему* (Јн 14,26); дакле свему, и плачу и молитви. Он ће плакати за нас, Он ће се молити за нас, јер ми не знамо шта ћемо се молити као што треба (Рим 8,26). Толико смо ми немоћни, ограничени, помрачени и повређени грехом![24]

Ако Свети Дух, уселивши се у нас, плаче за нас: тим пре смо ми, док не примимо тог Странца у себе, дужни да плачемо за себе. Ако је наше стање, после обновљења Светим Духом, достојно плача по сведочанству самог Духа: тим пре је оно достојно плача у својој старини, у свом паду, препуштено само себи. Плач мора бити неодвојиво својство наше молитве, њен постојани, нераздвајиви сапутник и сатрудник, њена душа.

Ко спаја плач са молитвом, тај се подвизава по заповести самога Бога, подвизава се исправно, законито. У своје време он ће пожњети обилан плод: радост поузданог спасења.

Ко је одстранио плач из молитве: тај се труди насупротив Божијем одређењу, тај неће пожњети никакав плод. Не само то, пожњеће трње таштине, самообмане, погибли.

Браћо! Не допустимо себи да нас обману лажне, смешне, неразумне, погибелне мисли: немојмо стремити тражењу насладе приликом наше молитве! Није грешницима својствена благодатна настада; њима је својствен плач: затражимо га са свим усрђем, затражимо ту ризницу - кључ за све духовне ризнице.

Онај који нема плач, налази се у лажном стању: он је обманут својом гордошћу.

Свети оци називају плач вођом духовног подвига. Он је дужан да предводи све наше благочестиве помисли, да их усмерава ка правом циљу. Помисао која није прожета плачем и која није руковођена њим - јесте заблудела помисао.[25]

Преподобни Пимен Велики је рекао: "Сав живот монаха мора бити плач. То је - пут покајања, који нам је предат преко Писма и отаца, који су рекли: 'Плачите! Другог пута осим плача нема.'"[26]

Други велики отац је рекао: "Ако хоћеш да угодиш Богу, изађи из света, одвоји се од земље, напусти твар, приступи Творцу, и сједини се са Творцем, *молитвом и плачем*."[27]

Монаси који живе у манастирима са пуно људи, и желе да стекну молитвени плач, морају нарочито да обратe пажњу на умртвљење своје воље. Ако је они буду одсецали и не буду обраћали пажњу на грехе и понашање ближњих уопште,

задобиће и молитву и плач. Помисли, сабирајући се у срцу, побуђују у њему молитву и тугу по Богу, а та туга производи сузе.[28]

Како наше време страшно оскудева у учитељима истинске молитве, изаберимо себи за руководиоца и учитеља плач. Он ће и научити молитви, и сачувати од самообмане.

Сви који су одбацили плач, који су га одвојили од своје молитве, упали су у самообману. То потврђују свети оци.[29]

Ко је посредством плача достигао чисту молитву, сећа се у време молитве само Бога и своје греховности. Смрт и суд, који мора наступити одмах после смрти, изгледа му као да је већ наступио. Он у срцу осећа да стоји пред Судијом који у коначни дан суда неће гледати ко је ко и биће неумољив, пред Судијом који још може бити умољен и може прихватити лице онога који плаче на суд који је успостављен и отпочео у молитви. Он се благовремено ужасава, двоуми, трепери, рида, стење, како би избегао бескорисне ужасе, трепет, недоумице, ридање, очајање, које ће код одбачених грешника изазвати коначна одлука прогневног Бога у векове.

Он осуђује себе, како не би био осуђен; признаје за себе да је преступник, достојан свих казни, како би од себе удаљио казне; исповеда да је грешник, како би добио праведност из деснице Божије, који ту праведност даје свим грешницима који су спознали и раскајали се за своју греховност.

Господ заповеда: *Иштите и даће вам се; тражите и наћи ћете; куцајте и отвориће вам се.* Овде је указано не на једнократно деловање, него на непрекидно; заповест се односи на читав земаљски живот човека. *Јер сваки који иште, на такав начин, добија; и који тражи, налази; и који куца, непрекидно, отвара му се. Отац ваш небески ће дати Духа Светога онима који ишту од њега? (Лк 11,9-10, 13)* Према самом обећању, неопходно је савесно, непрекидно делање: *Не знате када ће доћи господар куће: увече или у поноћи или у пој пијетлова или ујутру, да не дође изненада и нађе вас да спавате (Мк 13, 35-36).*

Није могуће, примећује свети Јован Лествичник, научити молитви онога који жели да јој се научи користећи само речи.[30] Њени учитељи су - искуство и плач. У скрушености и смирењу духа, почнимо подвиг молитве, ступимо под руковођење плача: и сам Бог, који даје молитву ономе који се моли (1 Сам 2,9), постаће наш учитељ молитве. *Ходите к мени, позива нас света мајка свих добродетељи - молитва, сви који сте уморни, под јармом страсти робујући палим духовима, и натоварени разним сагрешењима, и ја ћу вас одморити. Узмите јарам мој на себе, и наћи ћете покој душама својим, исцељење ваших рана. Јер јарам је мој благ (Мт 11 ,28-30),* може да исцели од сагрешења, чак и највећих.[31]

"Ходите чеда" позива нас света мајка свих врлина - молитва - "послушајте ме: *страху Господњем научићу вас* (Пс 33, 11). Научићу вас *страху Господњем* на самом искуству, у ваша срца унећу његов осећај. Научићу вас и *страху почетника*, којим се *свако удаљује од зла* (Пр 15,27),[32] и чистом страху Господњем, који *остаје у век века* (Пс 18,10), *страху*, којим је страшан Господ *над свима око Њега* (Пс 88,8), страшан над самим огњеним херувимима и преславним, шестокрилним серафимима. Оставите бесплодну и узалудну привезаност за све што је пролазно, са којим ћемо се морати и невољно растати! Оставите саблажњиве забаве и насладе! Оставите празнословље, смех, и многословље, који пустоше душу! Сетите се, схватите, уверите се, да сте ви овде, на земљи, краткотрајни пролазници, да је ваша отаџбина, вечна обитељ - небо. Вама је потребан поуздан и силан вођа до тамо: тај вођа сам ја, нико други. Сви свети, који су прешли са земље на небо, нису прешли другачије него са мношвом. Ономе који ступи у савез са мношвом, ја откривам пад и греховност човека, и извлачим га из њих, као из дубоке пропасти. Ја пред њим разоткривам кнезове који су у ваздуху, њихове замке и ланце, раскидам те замке и ланце, побеђујем и прогоним те кнезове. Ја створењу објашњавам Творца, и искупљеноме Искупитеља, мирим човека са Богом. Ја свом ученику и љубитељу откривам необухватну величину Бога, и уводим га у оно стање страха Божијег и покорности Њему, у ком треба да се налазе створења пред Створитељем. Ја сејем смирење у срцу, и чиним срце извором обилних суза; своје причаснике чиним причасницима божанске благодати. Не напуштам оне који се руководе са мношвом, док их не изведем пред лице Божије, док их не сјединим са Богом. Бог је неиспуњиво испуњење свих жеља у садашњем и будућем веку. Амин."

НАПОМЕНЕ:

1. Поука 3, глава 1.
2. Лествица, Поука 28, глава 1.
3. Требник, Поредак исповести.
4. Алфавитни патерик, преподобни Арсеније Велики.
5. Свети Исак Сиријски, Поука 41.
6. Свети Јован Карпатски, глава 13, Добротољубље, том 4. Преподобни Макарије Велики, Поука 1, глава 1, Поука 7, глава 1 Чети минеј, 2 октобар.
7. Лествица, Поука 27, глава 56.
8. Позајмљено из 56. поуке светог Исака Сиријског.
9. Преподобни Нил Синајски, О молитви, Добротољубље, том 4.

10. Преподобни Нил Сорски, Поука 3.
11. Преподобни Макарије Велики, Поука 7, глава 31.
12. Преподобни Макарије Велики, Поука 4, глава 7.
13. Преподобни Макарије Велики, Поука 4, глава 5.
14. Преподобни Макарије Велики, Поука 4, глава 6.
15. Пример борбе са побуњеним страстима може се видети у Житију свете Јустине. Чети минеј, 2. октобар.
16. Преподобни Нил Сорски, Поука 3.
17. Преподобни ава Доротеј, Поука 11, О брзом одсецању страсти
18. Преподобни Нил Синајски, О молитви, гл 17.
19. Преподобни Макарије Египатски, Беседа 21, главе 2. и 3.
20. Искуство такве борбе и распећа видимо у житију Антонија Великог, преподобног Макарија Египатског и других светих монаха.
21. Благовесник.
22. Свети Исак Сиријски, Поука 1.
23. Свети Исак, Поука 21.
24. Преподобни Макарије Велики, Поука 6, глава 11; Поука 7, глава 12.
25. Преподобни Симеон Нови Богослов, Поука 6.
26. Алфавитни патерик.
27. Алфавитни патерик, Сисоје Велики
28. Руковођење у духовном животу, преподобних Варсануфија Великог и Јована Пророка, Одговор 282.
29. Преподобни Григорије Синаит, О прелети, и о многим другим предлозима, Добротољубље, том 1.
30. Поука 28, глава 64.
31. Лествица, Поука 28, глава 2.
32. Цитат по црквенословенској Библији.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

ОСАМ ГЛАВНИХ СТРАСТИ, СА ЊИХОВОМ ПОДЕЛОМ И ОГРАНЦИМА

1. СТОМАКОУГАЂАЊЕ

Преједање, пијанство, недржање и разрешење постова, једење у тајности, лакомство и уопште нарушавање уздржања. Неправилна и сувишна љубав према телу, његовом стомаку и задовољењу, у чему се састоји самољубље, због ког настаје нечување верности Богу, Цркви, врлини и људима.

2. БЛУД

Блудно распаљивање, блудна осећања и жеље тела, блудна осећања и жеље душе и срца (раздраживање), примање нечистих помисли, разговор са њима, наслађивање њима, прихватање њих, оклевање у њима. Блудна маштања и заноси. Оскврнуће истицањем. Неуздржање чула, нарочито пипања, у чему је дрскост која уништава све врлине. Псовање и читање сладострасних књига. Природни греси блуда: блуд и прељубочинство. Противприродни греси блуда: онанисање, хомосексуалност, содомија и њима слични.

3. СРЕБРОЉУБЉЕ

Љубав према новцу, уопште љубав према имовини, покретној и непокретној. Жеља за богаћењем. Размишљање о начинима богаћења. Маштање о богатству. Страх од старости, неизвесног сиромаштва, болести, прогонства. Тврдичлук. Користољубље. Неповерење према Богу, ненадање у Његов промисао. Страсна или болесна љубав према разним трулежним стварима, која душу лишава слободе. Бављење сујетним

бригама. Љубав ка поклонима. Присвајање туђег. Лихварство. Бездушност према сиротој браћи и свима којима је помоћ потребна. Крађа. Разбојништво.

4. ГНЕВ

Показивање, примање гневних помисли; маштање о гневу и освети, помућивање срца јарошћу, помрачење ума њоме: недолична вика, свађа, грдња, жестоке и заједљиве речи, ударање. Туча, убиство. Злопамћење, мржња, непријатељство, света, клеветање, осуђивање, смућивање и увреда ближњег.

5. ТУГА

Огорчење, меланхолија, одсецање наде у Бога, сумња у обећања Божија, неблагодарност Богу за све што се догађа, малодушје, нетрпељивост, прекоривање себе, ожалошћење на ближњег, роптање, одрицање од крста, покушавање да се сиђе са њега.

6. УНИНИЈЕ

Лењост за свако добро дело, нарочито за молитву. Напуштање црквеног и келијног правила. Напуштање непрестане молитве и душекорисног читања. Непажња и журба при молитви. Небрига. Немање страха Божијег. Беспосличење. Сувишно успокојавање сном, лежањем и уживањем сваке врсте. Предажење са места на место. Често излажење из келије, шетње и посете пријатељима. Празнословље. Шале. Богохуљење. Напуштање метанисања и других телесних подвига. Заборав својих грехова. Заборав Христових заповести. Нерад. Робовање. Губитак страха Божијег. Озлојеђеност. Неосетљивост. Очајање.

7. СУЈЕТА

Тражење људске славе. Надимање. Жеља и тражење земаљских почести. Љубав ка лепој одећи, колима, послузи и келијним стварима. Обраћање пажње на лепоту свог лица, пријатност гласа, и друге особине тела. Наклоност ка пропадљивим наукама и знањима овога века, тражење успеха у њима, ради задобијања пролазне, земаљске славе. Стид при исповедању сопствених грехова. Скривање истих пред људима и духовним оцем. Лукавство. Оправдање речима. Противречење. Стицање свог разума. Лицемерје. Лаж. Ласкање. Човекоутађање. Завист. Понижавање ближњег. Променљивост карактера. Претварање. Несавесност. Ћуд и живот демонски.

8. ГОРДОСТ

Презирање ближњег. Претпостављање себе свима. Дрскост. Помрачење, грубост ума и срца. Њихова привезаност за земаљско. Хула. Неверје. Прелест. Лажно именовани разум. Непокорност Закону Божијем и Цркви. Слеђење своје земаљске воље. Читање јеретичких, развратних и сујетних књига. Неповиновање властима. Заједљиво подсмевање. Напуштање христоподобног смирења и ћутања. Губитак простоте. Губитак љубави према Богу и ближњем. Лажна философија. Јерес. Безбожност. Незнање. Смрт душе.

* * *

Какве су невоље, какве ране, које чине једну велику рану, онемоћалост старог Адама, која је настала његовим падом. О тој великој рани говори пророк Исаија: *Од пете до главе нема ништа здрава, него убој и модрице и ране гнојаве, ни исцијеђене ни завијене ни уљем заблажене* (Ис 1,6). То значи, по тумачењу отаца, да рана,[1] грех - није појединачна, на некаквом једном делу, него на читавом Бићу: обузела је тело, обузела душу, окупирала све особине, све снаге човека. Ту велику рану Бог је назвао смрћу, када је, бранећи Адаму и Еви да кушају од дрвета познања добра и зла, рекао: *У који дан окусиш с њега, умријећеш* (Пост 2,17). Истог тренутка, када су окусили забрањени плод, праоци су искусили вечну смрт: у њиховим очима појавило се телесно осећање, они су видели да су наги. Кроз познање нагости тела, показала се обнаженост душе, која је изгубила лепоту непорочности, на којој је почивао Дух Свети. У очима делује телесни осећај, а у души стид, у ком су састављена сва греховна осећања: и гордост, и нечистота, и туга, и униније, очајање! Велика је рана душевна смрт; непоправљива је немоћ која је наступила после губитка божанског подобја! Велику рану апостол назива *законом гријеха и тијелом смрти* (в. Рим 7,23-24), зато што су се умртвљени ум

и срце потпуно окренули ка земљи, да удворички служе трулежним жељама тела, помрачили су се, оптеретили, и сами су постали тело. То тело више није способно за општење са Богом! (Пост 6,3) То тело није способно да наследи вечно, небеско блаженство! (1 Кор 15,50) Велика рана се проширила на сав људски род, постала је несрећна својина сваког човека.

Посматрам своју велику рану, гледам на умртвљење своје, испуњавам се горком тугом! Двоумим се, шта треба да чиним? - Хоћу ли следити пример старог Адама који је, увидевши голотињу своју, пожурio да се сакрије од Бога? Хоћу ли почети, попут њега, да се оправдавам, додајући кривицу на кривицу греха? Бесмислено је скривати се од Свевидећег!

Бесмислено је оправдавати се пред Оним *ко увек победи, када Му суде* (в. Пс 50,6).

Обући ћу се, уместо у смоквино лишће, у сузе покајања; уместо оправдања принећу најискренију намеру. Обучен у покајање и сузе, стаћу пред Бога мога. Али где ћу наћи Бога мога? У рају? Ја сам истеран одатле, и херувим, који стоји на улазу, неће ме пустити! Самом тежином свог тела, ја сам причвршћен за земљу, моју тамницу!

Грешни потомче Адама, охрабри се! Засијала је светлост у тамници твојој: Бог је сишао у долину твога изгнанства, како би те узвео у твоју горњу отаџбину коју си изгубио. Ти си хтео да знаш добро и зло: Он ти оставља то знање. Ти си хтео да постанеш *као Бог*, и због тога си постао по души сличан ђаволу, а по телу сличан стоци и зверињу: Бог, сједињујући те са собом, учинио те је Богом по благодати. Он ти опрашта грехе. И то је мало! Он чупа корен зла из твоје душе, саму греховну заразу, отров који је ђаво убацио у душу, и даје ти лек за читав пут твог земаљског живота, ради исцељења од греха, како се ти ниједном не би заразио њиме, по твојој немоћи. Тај лек је исповедање грехова. Хоћеш ли да свучеш старог Адама, ти који си светим крштењем већ обучен у новог Адама, али си сопственим безакоњем успео да оживиш старину и смрт, угушиш живот, учиниш га полумртвим? Хоћеш ли ти, који си се поробио греху, привучен њему силом навика, вратити себи слободу и праведност? Погрузи се у смирење! Победи сујетни стид, који те учи да се лицемерно и лукаво претвараш да си праведан, и тиме у теби чува и снажи духовну смрт. Избаци грех, искреним исповедањем греха ступи у непријатељство са грехом. Тај лек треба да претходи свима осталима; без њега, лечење молитвом, сузама, постом и свим другим средствима биће недовољно, незадовољавајуће, слабо. Пођи гордељивче, свом духовном оцу - пред његовим ногама наћи милосрђе Оца небеског! Једино, једино искрена и учестала исповест може ослободити од греховних навика, учинити покајање плодноним, исправљање трајним и истинским".

Ја сам ово написао у кратком тренутку умиљења, у ком се отварају очи ума ради самопознања, које тако ретко наилази, ради изобличавања себе, саветовања, опомене, поуке. А ти, који са вером и љубављу у Христу, прочиташ ове редове, и можда наћеш

у њима нешто корисно за себе, принеси срдачни уздах срца и молитву за душу, која је много пострадала од греховних таласа, гледајући често пред собом потоп и погибију, налазећи предах у једином пристаништу: у исповедању својих грехопада.

НАПОМЕНЕ:

1. Ава Доротеј, Поука 1.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

О ВРЛИНАМА КОЈЕ СТОЈЕ НАСУПРОТ ОСАМ ГЛАВНИХ ГРЕХОВНИХ СТРАСТИ

1. УЗДРЖАЊЕ

Уздржање од сувишне употребе хране и пића, нарочито од прекомерне употребе вина. Правилно држање постова, како је Црква установила. Обуздавање тела умереном и постојано уједначеном употребом хране, од чега почињу да слабе уопште све страсти, а нарочито самољубље, које се састоји у бесловесној љубави према телу, стомаку и његовом задовољењу.

2. ЦЕЛОМУДРЕНОСТ

Удаљавање од блудних дела сваке врсте. Удаљавање од сладострасних разговора и читања, од изговарања рђавих, сладострасних, двосмислених речи. Чување чула, нарочито вида и слуха, а још више додира. Скромност. Одбацивање блудних помисли и маштања. Ћутање. Безмолвије. Служење болеснима и осакаћенима. Сећање на смрт и ад. Почетак целомудрености - ум који се не колеба због блудних помисли и маштања; савршенство целомудрености - чистота, која гледа Бога.

3. НЕСТИЦАЊЕ

Задовољавање само неопходним. Мржња према раскоши и уживању. Милосрђе према сиротим. Љубав према јеванђелском сиромаштву. Надање на промисао Божији. Следовање Христовим заповестима. Спокојство и слобода духа. Безбрижност. Мекоћа срца.

Чување себе од прекомерног сна, разнежености, празнословља, шала и оштрих речи. Љубав према ноћним бдењима, поклонима и другим подвизима који души доносе бодрост. Ретко, колико је могуће, излажење из келије. Сећање на вечна добра, жеља за њима и очекивање истих.

4. КПОТОСТ

Удаљавање од гневних помисли и смућивања срца јарошћу. Трпљење. Следовање Христу, који позива свог ученика на крст. Мир срца. Тишина ума. Хришћанска чврстина и одважност. Немање осећаја ожалошћености. Незлобивост.

5. БЛАЖЕНИ ПЛАЧ

Осећање пада, заједничког свим људима, и сопствене душевне ништавности. Туговање због њих. Плач ума. Болећива скрушеност срца. Лакоћа савести, благодатна утеха и радост, која долази од њих. Нада на милосрђе Божије. Благодарност Богу у тешкоћама, покорно подношење истих, због гледања на мноштво својих грехова. Спремност на трпљење. Очишћење ума. Ослобађање од страсти. Умртвљење за свет. Жеља за молитвом, усамљеношћу, послушањем, смирењем, исповедањем својих грехова.

6. ТРЕЗВЕНОСТ

Усрђе ка сваком добром делу. Испуњавање црквеног и келијног правила без лењости. Пажња при молитви. Брижљиво надзирање свих својих дела, речи и помисли. Крајња неповерљивост у себе. Непрестано пребивање у молитви и речи Божијој. Страх Божији. Постојано бдење над собом.

7. СМИРЕЊЕ

Страх Божији. Његово осећање при молитви. Бојазан - која се нарочито јавља приликом чисте молитве - која се нарочито снажно осећа присуство и величина Божија - да молитва не ишчезне и не преокрене се у ништа. Дубоко познање своје ништавности. Измењени погледи на ближње, при чему они, без икакве принуде, смиренеоме изгледају као да га превазилазе у сваком погледу. Пројава простодушности у живој вери. Мржња ка људској похвали. Непрестано оптуживање и прекореваче себе. Исправност и чистота. Бестрашће. Равнодушност према свему. Умиљење. Познање тајне, скривене у крсту Христовом. Жеља за распињањем себе за свет и страсти, тежња ка том распећу. Одбацивање и заборав ласкавих обичаја и речи, по принуди скромних, али у намери или по навици претварања. Прихватање јеванђелске лудости. Одбацивање земаљске премудрости, као непотребне за небо. Презирање свега што је узвишено за људе, а мрско Богу (Лк 16,15). Остављање оправдања речима. Ћутање пред онима који нас вређају, како учи јеванђеље. Одбацивање свих сопствених умовања и примање јеванђелског разума. Одбацивање сваке помисли која одузима Христов разум. Смиреноумље или духовно расуђивање. Свесно послушање Цркви у свему.

8. ЉУБАВ

У време молитве прелазак страха Божијег у љубав Божију. Верност Господу, која се доказује постојаним одбацивањем сваке греховне помисли и осећања. Неизрециви, сладосни занос читавог човека љубављу ка Господу Исусу Христу и Светој Тројници којој приличи поклоњење. Гледање лика Божијег и Христовог у ближњима; из тога проистекло претпостављање свих ближњих себи, побожно поштовање истих у Господу. Љубав према ближњима, братска, чиста, једнака према свима, бестрасна, радосна, једнако ватрена и према пријатељима и према непријатељима. Усхићеност за молитву и љубав ума, срца и целог тела. Неизрециво наслађивање тела духовном радошћу. Духовни занос. Раслабљење телесних удова због духовне утехе.[1] Неделовање телесних осећања при молитви. Разрешење од немости језика срца. Прекидање молитве због духовне сладости. Ћутање ума. Просвећење ума и срца. Молитвена сила, која побеђује грех. Мир Христов. Одступање свих страсти. Упијање свих спознаја надмоћним Христовим умом. Богословље. Познање бестелесних бића. Слабост греховних помисли, које не могу да се прикажу у уму. Сладост и обилна

утеха у невољама. Виђење људских уређења. Дубина смирења и најуниженијег мишљења о себи...

Крај је бескрајан!

НАПОМЕНЕ:

1. Свети Исак Сиријски. Поука 44.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

ДНЕВНИ АПОСТОЛ 1. ФЕБРУАРА 1840. ГОДИНЕ

Неки монах, по недокучивим путевима Божијим, ступио је на поприште искушења. На дан његовог ступања на то поприште, на литургији, читали су 62. зачало Прве саборне посланице апостола Петра: *Љубљени, не нудите се огњу који вам бива ради кушања вашег* и даље (1 Пт4,12). Нарочито су монаха погодиле речи, које објављује апостол: *Вријеме је да почне суд од дома Божијег* (1 Пт 4,17). Монаху се учинило да су те речи изречене управо њему. Кроз спољашње деловање људи и демона, који су само слепа оруђа божанског промисла, извршава се тајанствени, највиши суд - суд Божији (Јов гл. 1, гл. 2).[1] Ако је последица тог суда казна: то је последица правосуђа. Ако је последица тог правосуђа казна: онда је она разоткривање кривице, разоткривање - од Бога. Узалуд сматрам себе праведним, неправедно кажњеним, мучим се брзим оправдањима, које сам у својој савести држим за лаж, оправдавам себе, окривљујем људе. Самозвани праведниче! Усмери поглед ума на твоје грехе, непознате људима, познате Богу: и сазнаћеш да су судови Божији праведни, а да је твоје оправдање - бестидно лукавство. Са побожном покорношћу, узнеси славословље суду Божијем, и оправдај оружја која је Бог изабрао како би те казнио. Мир Христов сићи ће у твоје срце. Тим миром, помирићеш се са твојим тегобама - са самоодрицањем ћеш себе и све предати вољи Божијој. Једна једина брига остаће на теби: брига за што тачније, делатно покајање, које укида непријатељство између човека и Бога, и човека сједињује са Богом. Основа покајања је - сазнање, пуно сазнање своје греховности.

НАПОМЕНЕ:

1. Преподобни Макарије Велики, Поука 4, глава 7.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

РАЗМИШЉАЊЕ О ВЕРИ

Изливам речи срца мог, тихо усталасаног нетрулежном и неизрецивом радошћу. Браћо! Проникните чистом мишљу у речи моје, и насладите се за духовном трпезом! Вера у Христа - јесте живот. Онај који се храни вером, још за време земаљског странтовања окуша вечни живот, намењен праведницима по завршетку тог странтовања. Господ је рекао: *Који вјерује у мене има живот вјечни* (Јн 6,47). Вером су угодници Божији претрпели жестока искушења: носећи у грудима богатство и насладу вечног живота, они земаљски живот са његовим прелестима нису сматрали ни за шта. Вером су они примали тешкоће и страдања, као дар од Бога, којим их је Бог удостојио да подражавају и присаједињују се Његовом пребивању на земљи, када је Он благоизволео да Једним од Својих лица прими нашу природу и изврши наше искупљење. Безмерна наслада, коју рађа вера, упија љутину тешкоће, тако да се у време страдања осећа једино наслада. То је посведочио великомученик Евстратије, у својој предсмртној молитви, стављајући главу под мач. "Телесне муке", говорио је он Богу, "јесу радост слути Твом!"[1] Вером су се свети погрузили у дубину смирења: они су чистим оком вере увидели да су жртве које човек приноси Богу - дарови Божији у човеку, човекови дугови, непотребни Богу, али неопходни, спасоносни за човека, ако се човек труди да их приноси, умножава, подмирује. *Слушај, народе мој, каже Бог, и говорићу ти; Израилу, и засведочићу ти: Бог, Бог твој Ја јесам. Нећу те за жртве твоје карати: јер је Моја васељена и пуноћа њена* (Пс49,78,12). *Шта ли имаш што ниси примио?*

*А ако си примио, што се хвалиш као да ниси примио? (1 Кор 4,7) А од свакога коме је много дано, много ће се и тражити; а коме је повјерено много, од њега ће се више искати (Лк 12,48). Свети Божији су чудотворили, васкрсавали мртве, предвиђали будуће, били опијени духовном сладошћу, и уједно су се смиривали, били у трепету, гледајући са недоумицом, чуђењем и страхом како је Бог изволео да се смилује на прах, како је пролазном поверио Свог Светог Духа. О, ужаса! Од гледања тих тајни ум који гледа обузима ћутање; срце обузима неизрецива радост; језик посустаје у приповедању. Вером су свети задобили љубав према непријатељима: око ума, просвећено вером, непоколебљиво гледа у Бога и његов промисао, и том божанском промислу приписује све спољашње околности. Тако је Давид, гледајући Господа свагда пред собом, како би остао непоколебљиво одважан у свим тешкоћама и искушењима, који се труде да поколебају и помуте срце (Пс 15,8), рекао за Симеја, када га је Симеј проклињао и гађао камењем: *Господ му је рекао: псуј Давида. Шта је вама до мене синови Серујини, то јест, гневне и осветољубиве помисли! Оставите га нека ме псује, јер му је Господ заповједио: да ако Господ погледа на невољу моју (2 Сам 16,10-12). Душа прима искушења, као лек за своје немоћи, захваљује Лекару - Богу, и поје: Испитај ме, Господе, и окушај ме; претопи бубреге моје и срце моје (Пс25,2). При таквом сагледавању искушења, људи и друга оружја искушења остају по страни, као оружја. Нема злобе према њима, нема непријатељства! Душа која славослови Творца, која захваљује небеском Лекару, опијена неизрецивим осећањима, почиње да благосиља оружја свог лечења.[2] И ето! Изненада се у њој рађа љубав према непријатељима, човек постаје спреман да положи душу за свог непријатеља - у томе види не жртву, него дуг, неизоставан дуг недостојног слуге. Од сада, небо нам је отворено - уђимо у љубав према ближњима, њоме у љубав према Богу, пребивајмо у Богу и Бог ће пребивати у нама. Ето какво благо крије у себи вера - заступник и давалац наде и љубави. Амин.**

1840. године, Сергијева пустиња.

НАПОМЕНЕ:

1. Чети минеј, 13 децембар.
2. Преподобни Макарије Велики, Беседа 37, глава 2. и 4.

**СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ
АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ**

ВРТ У ВРЕМЕ ЗИМЕ

Године 1829. ја сам провео зиму у Плошћанској пустињи.[1] И сада тамо, у врту, усамљена стоји дрвена келија у којој сам живео са мојим другом. Када је мирно време, у јасне сунчане дане, ја сам излазио на трем, седао сам на клупу и гледао сам пространи врт. Његова нагост била је покривена снежним покривачем, унаоколо све тихо, некакав мртви и величанствени мир. Тај видик је почео да ми се допада: замишљени поглед нехотице се усмеравао ка њему, прикивао се за њега, као да у њему проналази тајну.

Једном, ја сам седео и нетремице гледао у врт. Изненада, спала је завеса са очију моје душе: пред њима се отворила књига природе. Та књига, која је дата на читање првоствореном Адаму, књига која је садржала у себи речи Духа, попут божанског Писма. А какву сам то науку прочитао у врту? - Учење о васкрсењу мртвих, силно учење, учење откривањем стварности сличне васкрсењу. Да ми нисмо навикли на оживљавање природе у пролеће, оно би нам се учинило потпуно чудесно, невероватно. Не задивљујемо се због навике, гледајући чудо, више као да га не видимо! Гледам огољене гране дрвећа и оне као да ми са уверљивошћу говоре својим тајанственим језиком: "Ми ћемо оживети, покрићемо се лишћем, замирисаћемо, украсићемо се цвећем и плодовима: зар неће оживети суве кости људске у време свог пролећа?"

Оне ће оживети, обући ће се у тело, у новом облику ступиће у нови живот и у нови свет. Као што дрвеће које није издржало љути мраз, изгубивши животни сок, при доласку пролећа бива посечено и износи се из врта ради огрева; тако ће и грешници, који су протраћили свој живот - Бога, бити сабрани у последњи дан тог века, у почетку будућег вечног дана, и бачени у неугасиви огањ.

Ако би било могуће наћи човека који не би знао за преокрете који се догађају са променом годишњих доба, и ако би довели тог незнанца у врт који у време зиме величанствено почива смртним сном, и показали му огољено дрвеће и говорили му о тој раскоши у коју ће се она обући у пролеће: он би, уместо одговора, погледао на вас и осмехнуо се - ваше речи би му се чиниле као неостварива измишљотина! Тако и васкрсење мртвих делује невероватно за мудраце који лутају у мраку земаљске мудрости, и нису сазнали да је Бог свемогућ, и да Његова разнолика премудрост може бити созерцавана, али не може се постићи умом створења. Богу је све могуће: за Њега нема чуда. Лоша претпоставка човека: оно што ми нисмо навикли да видимо, то нам делује као неизводљива ствар, невероватно чудо. Дела Божија, на која непрекидно и већ равнодушно гледамо - јесу дивна дела, велика чуда, недостижна.

И сваке године, природа пред очима читавог човечанства понавља учење о васкрсењу, осликавајући га преображавајућим, тајним делом!

1843. *Сергијева пустиња.*

НАПОМЕНЕ:

1. Тај општежитељни манастир налази се у Орловској епархији, између Сјевског и Дмитровског града, удаљен 40 врста од сваког.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

ДРВО ЗИМИ ПРЕД ПРОЗОРОМ КЕЛИЈЕ

Зиму 1828. године, провео сам у манастиру преподобног Александра Свирског. Пред прозором моје келије стајало је дрво, разголићено од мраза, као скелет, разголићен смрћу. Усамљеност изоштрава чула, изоштрава мисао, круг њиховог деловања се проширује. Међутим, море, за које свети Јован Лествичник каже, да оно неизоставно мора да се таласа, заталасало се.[1] Огољено дрво ми је служило за утеху: оно ме је тешило надом на обновљење моје душе.

Гласом мојим, гласом мог ума, гласом мог срца, гласом мог болешљивог тела, гласом слабости мојих, гласом мојих падова виках (Пс 141,2): "Господе, услиши молитву моју (Пс 142, 1), слушај молитву моју (Пс 141,7), коју Ти шаљем окружен борбама, које потресају мој ум и срце, окружен болестима, које гуше и ослабљују моје тело, окружен мноштвом немоћи, које обузимају читаво моје биће, окружен безбројним

падовима, којима је преиспуњен мој живот. Ти који си услишио Јону који ти се молио у утроби кита, услиши и мене који ти вапим из утробе мојих безакоња, из утробе ада. *Из дубине, из бездана грехова, из бездана мојих прохтева и искушења виках Теби, Господе, Господе, услиши глас мој! Изведи из тамнице* (Пс 141, 8) *страсти душу моју, излиј у њу благодатну светлост! Када излијеш у њу ту светлост, светлост која је и светла, и радосна, и животворна, тада ће се она исповедати Имену Твоме* (Пс 141,8). Када у делује души исповест, побуђена благодаћу, која превазилази ум и погружава га у своју неизрециву сладост, он, сишавши у клијет срца, затворивши се у њој, не обазире се ни на шта чулно, изговара Твоје име, поклања се Твом имену, обухвата Твоје име и бива обузет њим. Твоје Име, Речи Божија и Боже, чини за њега све друге речи сувишним! *Избави ме од гонитеља мојих, демонских помисли и поступака, јер се утврдише већма од мене* (Пс 141,7), *више од воље моје душе, више него што мој ум досеже! Утрну у мени дух мој, смете се у мени срце моје* (Пс 142, 4). *Обузеше ме болови смртни, опасности адске снађоше ме* (Пс 114,3). Господе, не уздам се у своју снагу: моји падови ме уче да познам немоћ моју. Ти си Господе надање моје! Само тада могу бити *у земљи живих* (Пс 114,9), у земљи свете правде Твоје, када Ти Господе спустиш благодат Твоју у срце моје, када, уселивши се у моје срце, будеш *удео наслеђа мога* (Пс 15,5), моја једина имовина и благо! Обрадоваће се свети анђели Твоји, обрадоваће се лица људи који су Теби благоугодили, када буду видели моје спасење. *Мене чекају праведници, докле ми не узвратиш* (Пс 141,8) милост Твоју, не по обиљу грехова мојих, него по обиљу Твог човекољубља. Амин."

НАПОМЕНЕ:

1. Лествица, Поука 4, глава 60.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

МИСАО НА ОБАЛИ МОРА

На кога је налик хришћанин који подноси тешкоће земаљског живота са истинским духовним разумом? Њега можемо упоредити са путником који стоји на обали заталасаног мора. Љутити бели таласи прилазе ногама путника и, ударајући о песак, расипају се по његовим ногама у ситне капљице. Море, препирући се са буром, хучи,

правећи таласе као горе, пени, кључа. Таласи рађају и прождиру један другог, главе су им овенчане снежнобелом пеном, прекривено њима, представља једну необухватну чељуст, страшног чудовишта, нанизаних зуба. Тај грозни приказ, са спокојном мишљу, посматра тајанствени путник. Једино су његове очи на мору, а где је мисао/његова, где је срце? Његова мисао је на вратима смрти, а срце - на суду Христовом. Ту он већ предстоји умом, ту већ предстоји осећањем, ту су његове бриге, ту је његов страх: од тог страха бежи страх земаљских искушења. Ветрови ће утихнути, море ће се стишати. Где су се подизали гневни таласи: тамо се распростире непомична површина вода заморених буром. После силне узнемирености, оне се умирују у мртвој тишини; у њиховом прозачном огледалу одражава се вечерње сунце, када оно изађе изнад Кронштата, и пусти своје зраке низ Фински залив, у сусрет струјама Неве, према Петрограду. Живописан је поглед који знају становници Сергијеве пустиње! То небо, та обала, те грађевине, колико су видели гордих, свирепих таласа овенчаних пеном? И сви они су прошли, сви су полегали у тишину гроба и гробнице. И они који пролазе поред, исто се успокојавају! Шта је толико непоуздано, толико краткотрајно као венци из морске пене!

Гледајући из тихог морског пристаништа на световно море, које подижу буре страсти, благодарим Ти, Царе и Боже мој! Ти се ме довео у ограду свете обитељи! Сакрио си ме у скровишту лица Твога од метежа људскога! Покрио си ме под кров од језика свадљивих (Пс 30,21). Због тога је толико тужна моја душа, зато се збуњујем у неизвесности, јер одем ли одавде, са обале превртљивог и несигурног мора живота, уместо шатора дивног, до дома Божијег, с гласом радости и исповедања одјека празнујућег (Пс 41,5), хоћу ли се тамо уселити у векове векова? Шта ме се тичу бриге земаљске - на Бога се поуздах; нећу се бојати шта ће ми учинити човек. (Пс 55,12).

1843. године, Сергијева пустиња.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

МОЛИТВА ПРОГОЊЕНОГ ЧОВЕКА

Благодарим Ти, Господе и Боже мој, за све што се догађа са мном! Благодарим Ти за све бриге и искушења, које си ми Ти послао ради очишћења грехова којима сам упрљао, грехова којима сам ранио моју душу и тело!

Помилуј и спаси оружја која си Ти употребио за моје лечење: те људе, који су ме жалостили. Благослови их у овом и у будућем веку! Урачунај им у врлину то што су учинили ради мене! Одреди им обилне награде од твојих вечних блага!

А шта сам Ти ја приносио? Какве благоугодне жртве? Ја сам приносио једино грехе, једино нарушавање Твојих божанствених заповести. Опрости ми Господе, опрости кривоме пред Тобом и пред људима! Опрости неодговорноме! Даруј ми да се искрено уверим и сазнам да сам ја грешник! Даруј ми да одбацим лукава оправдања! Даруј ми покајање! Даруј ми скрушеност срца! Даруј ми кротост и смирење! Даруј љубав према ближњима, љубав непорочну, исту према свима, и онима који ме теше и онима који ме жалосте! Даруј ми трпљење у свим мукама мојим! Умртви ме за свет! Узми од мене моју греховну вољу, и насади у срце моје Твоју свету вољу, да творим једино њу, делима, речима, помислима, и осећањима мојим.

Теби приличи слава за све! Теби једином приличи слава! Једино што је моје - стид лица и ћутање уста. Стојећи пред страшним Твојим судом у мојој убогој молитви, не налазим у себи ниједно добро дело, ниједну врлину, и стојим, ода свуд окружен једино небројеним мноштвом мојих грехова, као густим облаком и маглom, са једином утехом у мојој души: са надом на неограничену милост и доброту Твоју. Амин.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

ГРОБЉЕ

После много година одсуства, посетио сам живописно село у којем сам се родио. Одавно оно одавно припада нашој породици. Тамо постоји величанствено гробље, које заклања вековима старо дрвеће. Под широким гранама дрвећа леже остаци оних који су их посадили. Дошао сам на гробље. Разлегле су се над гробовима плачне песме, утешне песме свештеног парастоса. Ветар је кружио по врховима дрвећа, шумило је њихова лишће, тај шум се стапао са гласом појања свештенослужитеља.

Слушао сам имена почивших, живих за моје срце. Ређала су се имена: моје мајке, браће и сестара, мојих дедова и прадедова, који су отишли. Каква је усамљеност на гробљу! Каква необична, света тишина! Колико сећања! Какав необичан,

дугогодишњи живот! Пратио сам надахнуте, божанске песме парастоса. У почетку ме је обузео само осећај туге; затим је он постепено постајао лакши. При крају парастоса, тиха утеха је заменила дубоку тугу: црквене молитве су духовном насадом растворице живо сећање на умрле. Оне су благовестице васкрсење које очекује умрле! Оне су благовестице о њиховом животу, позивале на блаженство тог живота.

Грбови мојих праотаца ограђени су кругом вековног дрвећа. Широко раширене гране стварају сенку над гробовима: под сенком почива многобројна породица. Ту леже остаци многих поколења. Земљо, земљо! На твојој површини се смењују људска поколења, као лишће на дрвећу. Мило се зелене, утешно, невино шуме ти листови, који се крећу ношени тихим дахом пролећног ветра. Њима ће доћи јесен, они ће пожутети, пашће са дрвета на гробове, иструлиће на њима. Када дође ново пролеће, други листови ће украшавати грање, такође - само док траје њихов кратки ред, и такође ће увенути, ишчезнути.

Шта је наш живот? Зар исто то, што је и живот листова на дрвету!

20. Мај 1844.

Село Покровско, Вологодска губернија.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

ГЛАС ИЗ ВЕЧНОСТИ

(Мисао на гробу)

У сумрак тихе летње вечери, стајао сам, замишљен и сам, на гробу мог пријатеља. Тог дана му је био помен, тог дана је његова породица дуго остала на гробу. Скоро да се није могла чути реч међу присутнима: могли су се чути само јецаји. Јецаје је прекидало само дубоко ћутање; ћутање су прекидали јецаји. И дуго је јецаје смењивало ћутање, а ћутање јецаји.

Ја сам стајао, замишљен и сам, на гробу; стајао сам окружен утисцима дана. Изненада, обузело ме је неочекивано, чудно надахнуће. Као да сам чуо глас покојника! Његову загробну реч, тајанствени говор, необичну проповед, како је она изгледала у мојој души, журим да запишем дрхтавом руком.

"Оче мој! Мајко моја! Супруго моја! Сестре моје! У црним оделима, обучени у дубоку жалост и телом и душом, ви сте се окупили на мом усамљеном гробу - погнутих глава, окружили сте га. Ћутке, само са помислима и осећањима, ви разговарате са ћутљивим становником гроба. Ваша срца су чаше неисцељиве туге. Потоци суза лију из ваших очију; за поточима који се проливају, рађају се нови потоци суза: жалости нема дна, нема краја сузама."

"Децо - чеда моја! И ви сте овде, код камена гроба, ког камена надгробног! И на ваше очи су нагрнуле сузе, а ваше срце не зна зашто плачу очи, ви се угледате на очи мог оца, очи моје мајке. Ви се дивите надгробном камену, светлוצавом камену, граниту који је као огледало; дивите се натпису начињеном од златних слова; а они - тај гранит и тај натпис - објављују ваше рано сиротовање."

"Оче мој! Мајко моја! Супруго моја! Родбино и пријатељи моји? Зашто толико дуго стојите над мојим гробом, над хладним каменом, који хладно стоји на стражи гроба? Давно је већ охладнело моје беживотно тело; по заповести свемогућег Творца, оно се враћа у своју земљу, расипа се у прах. Какве тешке мисли вас обузимају, вас задржавају на мом гробу?... Служитељи олтара су на њему принели молитву за моје упокојење, објавили су ми вечно сећање у Богу, који ме спасава и упокојава. Они су отишли од ћутљивог гроба: идите и ви. Вама је потребан одмор, после напора душе и тела, измучених, истрзаних тугом."

"Ви не идете!... Ви сте овде!... Ви сте се приковали за место мог погребња! У ћутању, које говори више него што може рећи највелелепнија красноречивост - са душом, за коју нема објашњења - са срцем, у ком обиље осећања гуши одређеност осећања, ви се не удаљавате од гроба, запечаћеног за многе векове, од камена - безосећајног споменика. Шта вам је потребно?... Да не очекујете, испод камена, из недара мрачног гроба, мој глас?"

"Нема тог гласа! Говорим само ћутањем. Ћутање, ненарушава тишина - јесте својство гробља до саме трубе васкрсења. Остаци мртваца говоре без звукова који су потребни за земаљске речи: остварујући труљење они објављују громку проповед, најверљивије сведочанство онима који у пометњи и галами земаљске површине трагају за трудежним".

"И ја још увек имам глас! И говорим са вама, и одговарам на ваше неразјашњене мисли, на ваша неизговорена и неисказана питања. Послушајте ме! Препознајте мој глас у свеопштем гласу којим вечност говори времену! Глас вечности је један -

неизмењив, неоспоран. У њој нема непостојаности, променљивости: у њој је дан - један, срце - једно, мисао - једна. Све у једно сједињује - Христос. Зато је глас - један."

"У том гласу, којим вечност говори, у том безмолвном, а у исто време, громогласном гласу, препознајте мој глас! Зар ви, рођени моји, не препознајете мој глас! Мој глас у општем, једином гласу вечности, има свој посебан звук, као глас струне у општем акорду многоструног клавира."

"Глас вечности говори свима нама, говори од времена нашег преласка у биће. Он нам је говорио још када смо били неспособни да га приметимо, говорио нам је и у нашем зрелом узрасту, када смо већ могли и морали да га запазимо, да га схватимо. Глас вечности!... Авај!... Мало је оних који те послушају у бучној земаљској гостионици! Оно што нас спречава да те слушамо је наше детињство, оно што нас спречава да те слушамо су животне бригае и забаве. Али ти нећеш ућутати. Говориш, говориш - и на крају преко грозног посланика - смрти, тражиш, и од пажљивог и од непажљивог слушаоца, одговор за пажњу и послушност великим речима вечности."

"Како би глас из вечности имао за вас посебан одјек, да би могао посебно да проникне у ваше срце, да речима спасења одушеви ваш ум - Бог ме је убројао у оне који говоре из вечности. Мој глас се стопио у хармонично сагласје са свеопштим гласом пространог невидљивог света. За све незнанце на земљи ја сам - мртав, безгласан, као и сви мртвачи, али за вас ја сам жив - и мртав вам говорим реч спасења отвореније, снажније, него што бих је рекао да сам остао међу вама и да заједно са вама јурим за привидом добара, којима трулежност обмањује и погубљује изгнанике из раја, који су за кратко време смештени у земаљску гостионицу, ради њиховог помирења са Богом, којег су прогневили."

"Бог је милостив, бесконачно милостив. Када би било неопходно и корисно - изненада би се из таме гроба, испод тешког камења, ја вама одазвао!... Небо сматра да је појединачан глас из вечности сувишан... И како глас из вечности не би био сувишан, када је Бог благоизволео, да не само равноангелни људи него и сам јединородни Син Његов, објави вољу Његову васељени, објави свете и строге уставе - блажене за послушне, а страшне за непокорне вечности? *Имају Мојсеја и пророке, нека њих слушају* (Лк 16,29), био је одговор неба кад је глас умрлих тражио да проповеда онима који живе на земљи, телесним животом, који су мртви душевном вечном смрћу. *Ако не слушају Мојсеја и пророке, ако неко и из мртвих васкрсне, неће се увјерити.*" (Лк 16,31) Друже мој - мртваче, али са још живом речју у устима! Прими моју поруку и испуни је.

Ево га отац мој! Ево је мати моја! Ево супруга моја! Ево родбина моја! Не могу са њима товорити другачије него општим гласом вечности. У том гласу они чују и звук мог гласа... Да, они га чују!... Али немам одвојену, појединачну, моју реч... Друже мој! Буди моја реч; из наше заједничке ризнице, из свештене вечности, реци им кратку, за

мене најважнију реч за њих: да је земаљски живот тренутно варљиво сновиђење. Вечност је неизбежна. Постоји и несрећна вечност!... Стекните пак блажену вечност, пажњом, повиновањем свесветом закону свесветог Бога - и дођите мени на истинску насладу, којој нема краја, сваки у своје време, одређено само и једино Богом!"

Године 1848, Сергијева пустиња.

Мисао написана поводом смрти К. Т. О-а, који је од младих година

био у блиским односима са архимандритом Игњатијем Брјанчаниновим.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

УЧЕЊЕ О ПЛАЧУ ПРЕПОДОБНОГ ПИМЕНА ВЕЛИКОГ[1]

Брат је питао аву Пимена о томе какво делање треба да има монах. Ава је одговорио: "Авраам, када је дошао у обећану земљу, купио је себи гроб, и од гроба је почео да влада обећаном земљом." Брат је упитао какво значење има *гроб*. Ава је одговорио: "То је место плача и јецаја."

Следећи израз такође припада ави Пимену: "Плач је двојак: дела и чува."

Брат је питао аву Пимена: "Шта да чиним са мојим страстима, које ме озлојеђују?" Старац му је рекао: "Плачимо свом снагом пред добротом Божијом док нам она не учини милост."

Брат је питао аву Пимена: "Шта да чиним са својим гресима?" Старац је рекао: "Онај који жели да се избави од грехова који живе у њему, плачем се избавља од њих, и који жели да не упада поново у грехе, плачем се избавља од упадања у њих. То је пут покајања, који су нам предали Писмо и оци, који су рекли: 'Плачите! Другог пута, осим плача нема.'¹"

Једном је ава Пимен, пролазећи кроз Египат, угледао жену како седи на гробу и горко плаче. Тада је он рекао: "Ако би се из читавог света окупили да је теше, не би могли одвући њену душу од плача. Тако и монах треба постојано да има плач у себи."

Једном је преподобни Пимен ишао са авом Анувом по околини града Диолка. Угледавши тамо жену, како се кида и горко плаче над гробом, они су се зауставили да је чују. Затим, мало отишавши, срели су пролазника, и свети Пимен га је питао: "Шта се догодило са том женом? Она тако горко плаче." Пролазник је одговорио: "Умрли су јој муж, син и брат." Тада је ава Пимен, обраћајући се ави Ануву, рекао:

"Теби говорим: ако човек не умртви све своје плотске жеље, и не стекне такав плач: он не може бити монах. Сав живот монаха - јесте плач."

Старац је рекао: "Плач чини поучавање (душевно делање, душевни подвиг) монаха. Ако нема плача, немогуће је сачувати се од растројства и пометње." Ја сам одговорио: "Када сам ја у келији, плач пребива са мном: ако пак неко дође код мене, или ја изађем из ње, више га не налазим." На то је старац рекао: "То је зато што ти ниси усвојио плач, него као да ти је био дат на зајам." Ја сам молио да објасни те речи. Старац је рекао: "Ако се човек свим силама потруди да стекне плач: задобиће га да му служи, када само пожели."

Брат је упитао аву Пимена: "На шта треба да се усмери пажња безмолвника у келији?" Старац је одговорио: "Ја сам сличан човеку који је угазио у блато до гуше, који носи терет око врата, и вапи Богу: 'Помилуј ме!'" "Помилуј ме!" То су речи онога који је у душу унедрио плач. Плач, када достигне развој, не може да се обуче у многомислије и многословље: њему је као изражавање необухватног духовног осећаја довољна само кратка молитва.

Брат је упитао аву Пимена о монашком делању. Старац је рекао: "Када нас Бог посети, призивајући нас у вечност: шта ће нас тада забринути?" - Брат је одговорио: "Наши греси." Старац је рекао: "Дакле! Уђимо у келије наше, осамивши се у њима, сетимо се наших грехова, и Господ ће нас чути." Овде треба подразумевати, не површно, хладно сећање на грехе и своју греховност - него сећање спојено са покајањем, са плачем.

Када је скончао ава Арсеније Велики - свети Пимен је, чувши за смрт Великога, заплакавши рекао: "Благо теби, ава Арсеније! Зато што си ти плакао због себе у овом животу. Они који не плачу овде, вечно ће плакати. Немогуће је не плакати, или овде добровољно, или тамо невољно, на мукама."

НАПОМЕНЕ:

1. Алфавитни патерик, слова П. и А.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

О СУЗАМА

Сузе су природне палом људском бићу. Пре пада оно није знало за сузе - знало је само за најчистије наслађивање рајским блаженством. Оно је изгубило то блаженство: њему су остале сузе, као израз саосећања према блаженству, као сведочанство пада, као сведочанство стања под гневом прогневљеног Божанства, као нада да ће се једном вратити у блаженство. Истинита је та нада: зато што саосећање према блаженству није избрисано из бића. Истинита је та нада: зато што туговање за изгубљеним небеским блаженством не може бити задовољено никаквим пролазним задовољством; и оно, остајући незадовољено, очекује задовољење, објављује постојање задовољстава. У сузама, на тајанствен начин, живи утеха, а у плачу - радост. Човек, ма у каквом земаљском благостању се налазио, ма на каквој висини стајао, у каквом обиљу пливао, сусреће се и преживљава такве минуте, сате и дане, у којима му је потребна утеха коју доносе сузе - утеху у другој утехи не налази. Сваки од нас, само што ступи у земљу нашег изгнанства и муке, у земљу страдања и плача, тако и обележава то ступање, почетак свог постојања, плачним вапајем. *Блажен је човек коме је заштита у Тебе, која се знаменује сузама при његовој молитви! Таква невидљива, духовна усхођења завештај у срцу своје, прелазећи долину плача - земаљски живот, који си Ти одредио за покајање: Јер ће благослове дати Законодавац, који нам је одредио плач и сузе. Они који се очисте плачем и сузама, ходиће из силе у силу, и јавиће се Бог над боговима на Сиону - у људском духу, који је истинским покајањем припремљен *за примање Бога (Пс 83,6,8). Који су сејали у сузама, пожњеће у радости. Они који идући путем земаљског живота, иђаху уским и жалосним путем, и плакаху, бацајући семе своје, долазећи доћи ће са радошћу, узимајући руковети своје (Пс 125,5-6).*

Сузе, као особина нашег палог бића, заражене су слабошћу пада, као и све остале особине. Неко бива нарочито склон сузама по природи, и у свакој погодной ситуацији пролива сузе: те сузе називају се природним. Постоје и греховне сузе. Греховним сузама називају се сузе које се проливају из греховних побуда. Такве сузе у^изобиљу

нарочито лако проливају људи који су предани сладострашћу; сузе, сличне сладострасним сузама, проливају они који се налазе у самообмани и прелести; у изобиљу се проливају сузе из сујете, лицемерја, претварања, човекоугађања. На крају, пролива их злоба: онда када је лишена могућности да учини злодело, да пролије људску крв, тада она пролива сузе. Те сузе је имао Нерон, у ком су савремени хришћани, због његове жестине и мржње према хришћанству, мислили да виде антихриста.[1] Природним сузама припадају сузе из огорчења; када пак огорчење има греховни карактер, онда сузе огорчења постају греховне сузе. И природне и греховне сузе, како нам налажу свети оци, треба претварати у богоугодне, то јест, мењати побуде суза: приводити у своје сећање наша сагрешења, неизбежну и неизвесну смрт, суд Божији - и плакати из тих разлога.[2]

Необична ствар! Они који су по природној наклоности проливали потоке беструдних, бесмислених и бесплодних суза, као и они који су их проливали из греховних побуда, када зажеле да богоугодно заплачу, изненада у себи виде необичну сувоћу, не могу из очију истиснути ниједну капљицу суза. Из тога се учимо да сузе страха Божијег и покајања јесу дар Божији, и да је за њихово задобијање прво потребно позабавити се стицањем онога што их узрокује.

Узрок суза је виђење и сазнање своје греховности. *Изворе вода изведоше очи моје*, говори пророк Давид, *зато што не сачуваше закон Твој* (Пс 118, 136). Узрок суза је сиромаштво духа: будући да је само по себи блаженство, оно порађа друго блаженство - плач (Мт 5, 3-4), храни га, потпомаже, оснажује. "Не произилази плач од суза, него сузе од плача", рекао је преподобни Јован Пророк. "Ако неко, налазећи се међу братијом, одсеца своју вољу, и не обраћа пажњу на туђе грехе: задобиће плач. Кроз ово се сабирају његове помисли, и сабирајући се на тај начин, рађају у срцу тугу (плач) по Богу, а туга рађа сузе." [3] Сузе, као дар Божији, служе као знак милости Божије: "Сузе при молитви", каже свети Исак Сиријски, "јесу знамење молитве Божије, које се удостојила душа својим покајањем, и тога да је она примљена и да је почела да улази у поље чистоте сузама. Ако се помисли не отргну од пролазних ствари, не одбаце од себе надања на тај свет; ако се у њима не пробуди презир према њему, и оне не почну да припремају што је потребно за пут ка свом изласку; ако не почну у души да делују помисли о предметима које припадају будућем веку: очи неће моћи да произведу сузе." [4]

Ономе који је стекао виђење своје греховности, који је стекао страх Божији, који је стекао осећај покајања и плача, потребно је да измоли од Бога дар суза, усрдном молитвом. Тако је и Асха, кћер Халева, будући предата на удају и добивши у мираз део земље, када је села на магаре, како би се упутила у дом мужа, почела са јецајем и вапајем молити оца како би он делу земље који јој је дао придодао и други, који обилује водама. *Кад си ми дао сухе земље, дај ми и твора воденијех* (Суд 1,15). Халев је испунио жељу кћери. Свети оци под личношћу Асхе подразумевају душу која, као

на магарцу, седи на бесловесним телесним похотама. Сува земља представља делање под вођством страха Божијег, а то што је Асха почела са јецајем и вапајем да моли за изворе вода, тиме се означава крајња потреба за сузама сваког подвижника, који је дужан да са уздасима и болом у срцу тражи од Бога дар суза.[5] При молитви за даровање суза, неопходан је и сопствени напор у њиховом стварању. Сопствени напор или труд бива и оно што претходи изливању суза и оно што суделује у том изливању. Труд који претходи сузама јесте разумно уздржавање од хране и пића, разумно бдење, нестицање, одвлачење пажње од свега што нас окружује, и њена усредсређеност на нас саме. Свети Јован Лествичник је у *Беседи о плачу* рекао: "Покајање је добровољно одрицање од сваке телесне утехе." [6] Свети Давид овако описује стање онога који плаче: *Покошен бих као трава, и исакну срце моје, јер заборавих јести хлеб свој. Од гласа уздисања мога, прилепи се кост моја телу моме. Постадох сличан роди пустињској, бејаш као ноћна врана на зидинама; бдијаш и бих као птица, усамљена на крову (куће). Прашину као хлеб једох, и пиће своје са плачем мешаш* (Пс 101,5-8, 10). Без умртвљења за свет није могуће стећи плач и сузе: стичемо их по мери нашег умртвљења за свет. Напор при самом плачу и изливању суза састоји се у принуђавању себе на њих, у великодушном трпљењу сувоће и безводности, које понекад налазе у блаженом подвигу, после којих се трпељиви делатељ увек награђује обилним изливањем суза. Као што земља која дуго чека орошавање и на крају га добије у изобиљу, одједном бива покривена нежним, јарким зеленилом: тако и срце, изморено сувоћом и потом оживљено сузама, испушта из себе мноштво духовних помисли и осећања, обојених заједничком бојом смирења. Делање плача, будући да је нераздвојно од делања молитве, тражи исте услове за напредовање које тражи и молитва. Она тражи стрпљиво, непрестано пребивање у њој: то тражи и плач. Она тражи умарање тела, ствара изнемоглост тела: ту изнемоглост ствара и плач, тражи зато да би се родио у напору и замору тела. *Уморих се у уздисању мојем, говори велики Делатељ плача, сваку ноћ квасим одар свој, сузама својим постељу своју обливам* (Пс 6,7). Примораване себе и труд треба да су сразмерни телесним снагама. Преподобни Нил Сорски саветује и прославља плач и сузе. "То је пут покајања и његов плод" каже он. "Ко у сваком искушењу које наилази на њега, и против сваке непријатељске помисли, плаче пред добротом Божијом, како би му она помогла: тај ће убрзо наћи покој, ако се моли у духовном разуму." [7] Ипак, и овај преподобни, саветујући да се у делању руководи оним поукама које се налазе у књигама светог Јована Лествичника и светог Симеона Новог Богослова, даје упозорење, позајмљено од светог Исака Сиријског, да се не би слабо тело довело у растројство неумереним примораванем. "Тада", каже он, "бескорисно ратује природа. Када немоћно тело буде принуђено на дела која превазилазе његову снагу: тада се души наноси помрачење на помрачење - она се доводи у збуњеност." [8] Међутим, и при слабом телесном саставу и здрављу, некакво примораване, сразмерно снагама, неопходно је. Ту сразмерност лако можемо сагледати са нешто мало искуства. Немоћни морају приводити себе плачу и сузама најпре пажљивом молитвом, и трудити се ради

стицања плача у духу,[9] при чему се изливају тихе сузе, и бол срца не бива тако снажан. Свако духовно делање, будући да је лично Божији дар у нама, неизоставно тражи наше приморавање у односу на њега: зато што је принуђавање делатно испољавање и сведочење наше добре воље. Принуда је нарочито потребна тада, када из пале природе или због злог деловања демона, у нама поново никне некаква греховна тежња или негодовање: тада је неопходно изговарати плачне речи молитве, донекле наглас. Вештачки, махинални, гласни, а посебно принудни и усиљени плач не приличи немоћнима, јер потреса тело и доноси му мучно замарање и боловање. То замарање и боловање оци упоређују са порођајним боловима[10]; за последицу имају значајну изнемоглост, чак и код снажних подвижника. Монасима снажног телесног састава могуће је и корисно снажније принуђавање на плач и сузе; њима је потребно, нарочито у почетку њиховог подвига, пре него што стекну плач духа, да речи молитве произносе плачним гласом, како би се душа, која је уснула смртним сном од греховног заноса, побудила гласом плача, и сама доживела осећај плача. Тако је плакао моћни Давид. *Риках од уздаха срца мојега* (Пс37,9), каже он за себе, *риках*, попут лава, чији се вапај разлеже пустињом, вапај у ком су силно испољене снаге, испољене муке. За гласну молитву и плач неопходна је усамљеност келије, у крајњој мери: за то делање нема места међу братијом. Из житија светих отаца може се видети да су они који су имали могућности упражњавали глас^плач, који се нехотице разлегао изван зидова келије, иако су они настојали, са свом савесношћу, да свако њихово делање остане тајно, познато једино Богу. Као што се нагомилани гасови разбуктају од грома, при обилној киши: тако се и нагомилано осећање плача у души разбукти од јецаја са вапајем и изобиљем суза. То се догодило са монахом чији подвиг је описао свети Исак у његовој *Десетој поуци*. После грома и кише настаје ваздух посебно доброг састава: и душа, која је своју тугу олакшала јецајем, и расхладила се сузама, окуша нарочиту тишину и мир, из којих се, попут миомириса од ароматичних предмета, рађа и делује најчистија молитва. Уопште је корисно сазнавати из Светог писма и отачких списа различите начине монашког делања, испитивати их, и изабрати за себе оно делање које се покаже најсвојственије. Људи су саздани тако разнолико, њихове способности и особине су тако разнолике, да једно исто делање и начин, када их користи неколико подвижника, код сваког од њих делују са битном разликом. Из тог разлога неопходно је искуство, како саветује и апостол: *Све испитујте, добра се држите* (1 Сол 5,21).

Дар *плача и суза* је један од највећих Божијих дарова. Он је дар који нам је суштински потребан за наше спасење. Дарови пророштва, прозорљивости, чудотворења, јесу знаци нарочитог угађања Богу и наклоности Божије, а дар умиљења и суза је знак покајања које је прихваћено или се прихвата. "Туга мисли је часно дело Божије, онај који је има и чува је како је потребно сличан је човеку који у себи има светињу. Телесни подвизи без туге мисли слични су телу без душе." [11]

Сузе које се проливају због грехова у почетку бивају горке, изливају се уз бол и замарање духа, које дух преноси телу. Мало-помало, са сузама почиње да се сједињује утеха, која се огледа у нарочитом спокоју, у осећању кротости и смирења; уједно, и саме сузе, сразмерно и у складу са утехом која долази, мењају се, у знатној мери губе горчину, истичу безболно или са мање бола. У почетку оне бивају оскудне, и ретко се појављују; затим, мало-помало, почињу чешће да долазе, и постају обилније. Када пак дар суза у нама ојача, по Божијој милости: тада се обуздава унутрашња борба, помисли се утишавају, почиње да делује у посебном развоју умна молитва или молитва духа, која храни и увесељава унутрашњег човека. Тада са ума спада прекривач страсти, и њему се открива тајанствено учење Христово. Тада се сузе претварају из горких у сладострасне. Тада у срцу пребива духовна утеха, којој нема ничега сличног међу земаљским радостима, и која је позната само онима који се вежбају у молитвеном плачу и који имају дар суза.[12] Тада се остварује обећање Господа: *Блажени који плачу, јер ће се утјешити* (Мт 5,4). Тада подвижник себе поздравља, по надању и сведочанству Светог Духа: *Господ чува одојчад; понизих се и спасе ме. Поврати се душо моја, у спокој твој, јер ти Господ учини добро. Јер избави душу моју од смрти, очи моје од суза, и ноге моје од склизнућа* (Пс 114,68). Тада подвижник, увиђајући своју немоћ над греховним помислима и осећањима, који се узалудно труде да га потчине свом утицају, њима дрско говори: *Одступите од мене сви који чините безакоње, јер услиша Господ глас плача мојега. Услиша Господ мољење моје, Господ молитву моју прими* (Пс 6,9-10).

У плачу светог пророка Јеремије је живописно приказано душевно стање монаха, који је увидео пад људске природе, који се не обмањује заблудама пролазног света, него је свецело устремио очи душе на тај пад и у дубокој усамљености предао се дубоком плачу.[13] *И пошто Израил би одведен у ропство, и Јерусалим беше опустошен, седе пророк Јеремије плачући, и јецаше јецајем над Јерусалимом.*[14] Никакве помоћи нема за Јерусалим, и свака је узалудна: остало је једино ридање над њим. Пророку је објављивао некада, објављивао му неућутну пророчку реч: тек сада би неко слушао ту реч; само нема људи, нема ни зграда; остале су једино рушевине: на њима се могу разлегати једино јецаји. Ти јецаји никоме нису разумљиви, и нема потребе трудити се да они буду разумљиви било коме. Њима пророк изражава своју неизрециво тешку муку; они се разлежу из рушевина по пустињи; њих слуша Бог са неба. У каквом положају се налази пророк! Он је једини на пространим рушевинама града; он је једини жив усред безбројних мртвих знамења и сведочанстава минулог живота; он је једини жив усред предела смрти. Као жив, он подиже глас жалости због губитка живота; он позива тај живот да се врати у своје напуштено станиште, да поново замени страшну, безосећајну смрт. *Како сједи сам, поста као удовица, град који бјеше пун народа! велик међу народима, Глава међу земљама потпаде под данак!* (Плач 1,1) Пророк означава ум монаха, просвећен откривеним учењем Божијим; велики град - то је сав човек, створен од Бога; становници града су својства душе и тела;

незнабошци - то су демони, који су били потчињени човеку пре његовог пада, а постали су његови владари после његовог пада. У стању пада налази се и сам монах и сви људи: предмет његовог плача је он и сви људи. Али плаче једино монах, зато што једино он, при светлости речи Божије, види пад човечанства; остали људи га не виде и не узимају учешћа у плачу, не схватају плач и за онога који плаче мисле да је изгубио разум. Монах једини плаче својим лицем и лицем читавог човечанства, не могавши да се одвоји од човечанства због љубави према њему и сродности са њим; монах плаче за себе и за читаво човечанство: он оплакује палу природу, заједничку свима. Он једини плаче на безосећајним рушевинама, усред хрпа разбацаног камења, рушевине и камење - јесу слика човечанства, погођеног безосећајношћу, човечанства које не осећа и не схвата свој пад и вечну смрт, уопште се не бринући због њих. Монах једини плаче и његов плач је познат једино Богу. *Једнако плаче ноћу, и сузе су му на образима, нема никога од свијех који га љубљаху да га потјешу: сви ха пријатељи његови изневјерише, посташе му непријатељи* (Плач 1,2). Да би се заплакало плачем по Богу, треба се удаљити од света и људи, умрети за свет и људе, и срцем и умом постати сам. "Напуштање свих брига ти помаже да се приближиш граду безмолвија, ако се не будеш старао за себе, уселићеш се у њега; ако пак умреш за сваког човека, постаћеш наследник града и његових блага", рекао је Варсануфије Велики монаху ког је припремао за безмолвије и отшелништво у гробу - келији, омиљеном обиталишту молитвеног плача.[15] Јудеји, који се налазе у заробљеништву и у најму у Вавилону, представљају добровољне муке, то јест лишавања и телесне подвиге, којима монах себе подвргава у циљу покајања, као и муке које промисао Божији попушта на њега ради очишћења грехова. Духовни зођа подвига - плач, шаље им са рушевина Јерусалима, на којима безмолвствује у усамљености, посланицу. У посланици он објављује заробљеницима ослобођење, после одређеног времена. Горки плач има свој одређени рок, и чаша добровољне и невољне горчине има своју меру. Та мерила и мере одређене су од Бога,[16] како је рекао и свети Давид: *Да нас храниш хлебом суза и појиш нас сузама на меру* (Пс79,6), *изнесох сузе моје преда Те, као средство очишћења, у обећању Твоме* (Пс55,9) помиловања и спасења. Били су дани у којима *бише ми сузе моје хлеб мој дан и ноћ* (Пс41,4), после њих су дошли дани када према ранијем мноштву болова мојих у срцу моме, *утехе Твоје обрадоваше душу моју* (Пс 93,19). *Када враћаше Господ робље Сионско, бејасмо утешени. Тада се испунише радошћу уста наша и језик наш весеља* (Пс 125,12). *А ти се не бој, слуго мој Јакове, говори надахнути Јеремија, у име Бога, изабраном народу, на који је због њихових грехова било попуштено ропство у Вавилону, и не плаши се, Израилу, јер своја ћу те избавити из даљне земље и сјеме твоје из земље ропства његова; и Јаков ће се вратити и почиваће, и биће миран* (Јер 46,27). Мука и бол покајања имају у себи семе утехе и исцељења. Та тајна се у плачу открива његовом ученику. - Сви монаси који су се очистили од грехова, очистили су се плачем, и сви који су достигли хришћанско савршенство, достигли су га плачем. Нарочито је то делање било развијено међу многобројним безмолвницима Доњег Египта, у пустињи Скита, у Нитријској гори у

Келијама и другим усамљеним местима. Оно је претворило лица и војске монаха у лица и војске анђела. Када је оснивач монашког живота у Скитској пустињи, преподобни Макарије Велики, кога су и остали пустиножители сматрали оцем отаца, достигао дубоку старост: монаси Нитријске горе, која је веома близу Скита, молили су га да их, пре него што оде Господу, посети. Макарије је дошао на гору; мноштво монаха, који су у безмолвију живели на њој, дочекали су га. Молили су га за поуку. Макарије, засузивши рече: "Браћо! Заплачимо. Наши оци проливају сузе до нашег одласка тамо, где ће наше сузе жарити наша тела." Сви су заплакали, пали на своја лица и рекли: "Оче! Моли се за нас." [17] Својим даром суза свети учитељ светих древних монаха је изнео кратко учење о сузама, сабравши у њему све учење о монашком животу. Слушаоци су пројавом свог дара суза показали да су они разумели значај и опширност учења. Ту није било потребно много речи. Дар суза - то је осећеност благодаћу Божијом, која најчешће посећује подвижнике у време пажљиве молитве, будући да је њен уобичајени плод; некима он долази у време читања; другима у време било каквог труда. Тако су преподобном Кирилу Белојезерском сузе долазиле док је радио у манастирској кухињи. Гледајући на тварни огањ, он се сећао неугасивог огња вечне муке, и проливао је сузе. Кирил, сматрајући да ће се у безмолвију његово умиљење појачати и сузе умножити, желео је да се осами у келији. По Божијем провиђењу, околности су му донеле оно што је желео, и шта? Уклањањем узрока који је побудио умиљење и сузе, нестало је суза, и Кирил је молио настојатеља да га врати код огња манастирске кухиње. [18] Свети оци заповедају да се пребива у оном делању у ком долазе сузе: зато што су сузе - плод, а циљ монашког живота је - достизање плода оним средством којим је Богу благоугодно да достави плод. Преподобни Теодор Енатски је говорио да је "он знао монаха који је безмолвствовао у келији и за рукодеље имао плетење ужади. Када је тај монах седео и плео уже, бавећи се умном молитвом, долазиле су му сузе. Тада је он устајао ради молитвословља, али тада су се сузе заустављале. Брат је седао, прихватао се ужета, усредсређујући у себи мисли, и сузе су поново долазиле. Исто тако, када је он седео и читао, долазиле су сузе. Он је устајао на молитву, и сузе су се одмах заустављале. Само што је поново узимао књигу, сузе су се враћале". Тим поводом преподобни је рекао: "Оправдана је изрека светих отаца да је плач - учитељ. Он учи сваког човека ономе што му је корисно." [19]

Преподобни Теодор Енатски је говорио: "Сваки гријех који човек учини ван тијела је, а који блудници своје тијелу гријешу (1 Кор 6, 18), зато што из тела извире нечистота која га прља: тако и свака врлина ван тијела је, и онај који свакодневно плаче очишћава и тело: зато што суза која долази одозго умива тело од његове нечистоте." [20] "Онај који се истински каје сматра", по речима светог Јована Лествичника, "сваки дан у који није плакао, изгубљеним за себе, чак и ако је у току њега он и учинио нешто добро." [21] Ма како узвишен живот ми водили, ако не стичемо скрушено срце, тај живот је - лажан и бесплодан. Приличи, заиста приличи

онима који су се упрљали после бање новог рођења (после светог крштења) да очисте своје руке непрекидним жаром срца и милошћу Божијом.[22] Нећемо ми, пријатељи, бити оптужени, приликом изласка наше душе из тела, што нисмо били чудотворци, богослови, што нисмо имали духовна виђења, него ћемо неизоставно Богу дати одговор за то што нисмо непрестано плакали",[23] то јест, што нисмо пребивали у непрестаној спасоносној жалости због наших сагрешења и греховности. Иако се плач готово увек овенчава више или мање обилним сузама, неки подвижници, међутим, како се види из утехе коју су свети оци изнели због њих, посустају, или током читавог свог подвига, или током значајног времена, под теретом плача, не добијајући сузе за утеху и освежење. Они нека знају да се суштина покајања налази у смирењу и скрушености нашег духа (Пс 50,19), када дух заплаче због смирења. Плач духа, у недостатку телесних снага за изражавање телесним подвизима и делања покајања које делује у души, замењује све телесне подвиге и делања, а међу њима и сузе.[24] Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. То мишљење може се прочитати у дијалозима Севера Сулпиција, који се налазе у библиотеци Галанда, обухваћени су пуним курсом патрологије.
2. Лествица, Поука 7; Преподобни Нил Сорски, Поука 8.
3. Преподобни Варсануфије и Јован, Одговор 282.
4. Поука 30.
5. Преподобни Нил Сорски, Поука 8.
6. Поука 7, гл. 3.
7. Поука 8.
8. Преподобни Нил Сорски у Поуци 2, молитву и плач духа назива разумним вапајем и плачем.
9. Лествица, Поука 7, глава 60.
10. Лествица, Поука 7, глава 60.
11. Свети Исак Сиријски, Поука 89.
12. Преподобни Нил Сорски. Поука 7.
13. Преподобни Макарије Велики, Поука 4, глава 19.

14. Плач Јеремијин 1, 0. Овај стих постоји у Септуагинти и у преводу на црквенословенски језик, и означен је као нулти (0). Овде се стих цитира у преводу са руског језика (прим. изд.).
15. Одговор 38.
16. Свети Исак Сиријски, Поука 65.
17. Алфавитни патерик и Незаборавна казивања, глава 33.
18. Чети минеј, 9. јун.
19. Алфавитни патерик.
20. Алфавитни патерик.
21. Поука 5, глава 33.
22. Поука 7, глава 64.
23. Поука 7, глава 70.
24. Свети Исак Сиријски, Поука 59. Лествица, Поука 7. Преподобни Нил Сорски, Поука 8.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

О ИСУСОВОЈ МОЛИТВИ.

Разговор Старца са учеником

ПРВИ ДЕО - О ИСУСОВОЈ МОЛИТВИ УОПШТЕ

Ученик: - Могу ли се сва братија у манастиру бавити Исусовом молитвом?

Старац: - Не само да могу него и морају. При постригу у монаштво, када се новопостриженом уручују бројанице, које се при том називају мачем духовним, њему се завештава непрестана, даноноћна молитва Исусовом молитвом.[2] Дакле, вежбање у Исусовој молитви је завет монаха. Испуњење завета је обавеза, која се не може одбацити.

Мени су говорили старији монаси да је још почетком овог века, у Саровској пустињи - вероватно и у другим добро уређеним руским манастирима - свакоме ко је ступао у манастир сместа предавана Исусова молитва. Блажени старац Серафим, који се подвизавао у тој пустињи и достигао велики напредак у молитви, непрекидно је саветовао свим монасима да воде трезвен живот и баве се Исусовом молитвом.[3] Њега је посетио неки младић, који је завршио богословију, и открио је старцу о својој намери да ступи у монаштво. Старац му је пренео поуке спасоносне за душу. Међу њима је било завештање да се учи Исусовој молитви. Говорећи о њој, старац је додао: "Само спољашња молитва је недовољна. Бог пази на ум, и зато они монаси који не спајају спољашњу молитву са унутрашњом, нису монаси."[4] Веома тачно одређење! Монах значи сам: ко се није осамио у самом себи, тај још није усамљен, тај још није монах, чак и ако живи у најусамљенијем манастиру. Ум подвижника који се није осамио и закључао у себе неизбежно се налази усред буке и метежа које стварају безбројне помисли, које имају увек слободан приступ ка њему и он сам немоћно, без икакве потребе и користи, шкодећи себи, лута по васиони. Усамљеност човека у самом себи не може се остварити другачије него посредством Пажљиве молитве, првенствено посредством пажљиве Исусове молитве.

Ученик: - Расуђивање старца Серафима делује ми превише строго.

Старац: - Оно тако изгледа само при површном посматрању; оно тако изгледа при недовољном разумевању великих духовних блага, скривених у хришћанству. Блажени Серафим није изнео своје сопствено мишљење: он је изнео мишљење које припада светим оцима уопште, које припада Православној Цркви. Свети Исихије Јерусалимски каже: "Ко се одрекао свега што је световно, жене, имања и томе сличног, учинио је монахом само спољашњег човека, али не и унутарњег, који је - ум. Онај је истински монах који се одрекао пристрасних помисли: он лако може учинити монахом и спољашњег човека, кад буде хтео. Није мали подвиг учинити унутрашњег човека монахом. Постоји ли у савременом поколењу монах који се потпуно избавио од страсних помисли и удостојио се чисте, нетварне, непрестане молитве, што чини ознаке унутрашњег монаха.² Преподобни Агатон, монах египатског Скита, када су га питали шта је важније - телесни подвиг или пак унутрашњи подвиг, одговорио је: "Човек је сличан дрвету; телесни подвиг је сличан листу дрвета, а унутрашњи плоду.

Али како је речено у Писму, да *свако дрво које добра рода не рађа сијече се и у огањ баца* (Лк. 3,9), из тога се види да све наше старање треба да се односи на плод, то јест, на чување ума. Потребно је и то да то дрво буде покривено и украшено листовима, чиме се приказује телесни подвиг."^[5] "О, чуда!" - узвикује блажени Никифор Атонски, наводећи речи преподобног Агатона у свом делу о духовном подвигу - "какве речи је изрекао тај свети против свих који не чувају ум него се надају само на телесно делање! *Свако дрво које добра рода не рађа*, то јест чување ума, а има само један лист, то јест, телесни подвиг, *сијече се и у отњ баца*. Страшне су, Оче, твоје речи!"^[6]

Чување ума, стражење над умом, трезвење, пажња, умно делање, умна молитва, то су различита имена једног и истог душевног подвига, у његовим различитим видовима. Душевни подвиг, у своје време, прелази у духовни. Духовни подвиг је такође и душевни, али је осењен Божијом благодаћу. Тај душевни или духовни подвиг оци тако одређују. "Пажња је срдачно, непрестано безмолвије, које свагда и непрекидно призива Христа Исуса, Сина Божијег и Бога, које дише Њиме, са Њим се храбро супротставља непријатељима, исповеда се Њему, који једини има власт да отпушта грехе."^[7] Једноставније речено - унутрашњим делањем, умним душевним делањем, умном молитвом, трезвењем, чувањем и стражењем над умом, пажњом, назива се једно исто: брижљиво вежбање у Исусовој молитви, у страхопоштовању. Блажени Никифор Атонски је упоредио те називе са одрезаним комадом хлеба, који према свом облику, може бити назван и одрезак, и кришка, и одломак.^[8] Свето писмо Старог завета одређује: *Сврх свега што се чува чувај срце своје, јер из њега излази живот* (Пр. 4,23). *Чувај се да не буде какво неваљалство у срцу твојем* (Понз 15,9).^[9] Бдење над срцем и његово очишћење заповеда се нарочито у Новом завету. На то су усмерене све заповести Господа. *Очисти најприје*, говори Господ, *изнутра чашу и здјелу да буду и споља чисте* (Мт 23, 26). Овде је Господ људе назвао сасудима од крхког стакла и безвредне глине. *Што излази из човјека оно погани човјека. Јер изнутра, из срца људскога, излазе зле помисли, прелјубе, блуд, убиства, крађе, лакомства, пакости, лукавство, разврат, зло око, хула на Бога, гордост, безумље. Сва ова зла изнутра излазе, и погане човјека* (Мк 7,20-23). Свети Варсануфије Велики каже: "Ако унутрашње делање са Богом, то јест, осењено Божијом благодаћу, не помогне човеку: узалуд се он онда подвизава спољним, то јест, телесним подвигом."^[10] Свети Исак Сиријски: "Онај који нема душевно делање, лишав се духовних дарова:^[11] У другој поуци, тај велики учитељ хришћанског подвижништва упоређује телесне подвиге без подвига очишћења ума са бесплодним материцама и пресушеним дојкама: "Они", рекао је свети, "не могу да се приближе Божијем разуму."^[12] Свети Исихије Јерусалимски: "Онај који нема молитву чисту од помисли, нема оружје за борбу: говорим о молитви која непрестано делује у унутрашњости душе, о молитви у којој се призивањем Христа поражава и погађа непријатељ који тајно ратује."^[13] "Немогуће је очистити срце, и одагнати од њега непријатељске духове, без честог призивања Исуса Христа."^[14] "Као што је немогуће проводити земаљски живот без хране и пића: тако је немогуће без

чувања ума и чистоте срца, од чега се састоји трезвење и што се назива трезвењем, достићи душом било шта духовно или се ослободити од мисленог греха, чак и ако би неко због страха од вечних мука и принудио себе да не сагреши."[15] "Ако хоћеш исправно да посрамиш помисли које те узнемиравају, да упражњаваш безмолвије у душевном миру, да слободно бдиш срцем: нека се Исусова молитва сједини са твојим дисањем - увидећеш како се то догађа после неколико дана."[16] "Лађа не може да плови без воде: и чување ума не може се остварити без трезвења, сједињеног са смирењем и непрекидном молитвом Исусовом."[17] "Ако имаш жељу не само да Господу изгледаш као монах, као добар, и кротак, и стално сједињен са Богом, ако имаш жељу да заиста будеш такав монах: свим силама упражњавај врлину пажње, која се састоји у чувању и стражењу над умом, у извршавању безмолвија срца, у блаженом стању душе, страном маштарењу, што се не налази код многих."[18] "Истински и суштински монах је онај који се управља трезвењем: и онај се истински управља трезвењем, ко је у срцу - монах (сам)"[19]. Темељ за такво учење светих отаца, као крајеугаони камен за грађевину, јесте учење самог Господа. Господ је објавио: *Истински богомољци ће се клањати Оцу у духу и истини, јер Отац тражи да такви буду они који му се клањају. Бог је дух; и који му се клањају, у духу и истини треба да се клањају* (Јн 4,23-24).

Сећам се: савременици моје младости, неки благочестиви хришћани, чак и племићи, водећи врло једноставан живот, бавили су се Исусовом молитвом. Тај драгоцен обичај се сада, при општем слабљењу хришћанства и монаштва, готово изгубио. Молитва именом Господа Исуса Христа тражи трезвен, строг морални живот, живот туђина, тражи напуштање страсти, а нама је постала неопходна расејаност, широка познанства, удовољавање нашим многобројним прохтевима, добротвори и добротворке. *Исус се бјеше удаљио због многог народа на ономе мјесту* (Јн 5,13).

Ученик: - Зар неће последица свега што је речено бити закључак, да се без упражњавања Исусове молитве не добија спасење?

Старац: - Оци то не говоре. Напротив, преподобни Нил Сорски, позивајући се на свештеномученика Петра Дамаскина, тврди да су се многи не достижући бестрашће удостојили да добију опроштај грехова и спасење.[20] Свети Исихије, рекавши да је без трезвења немогуће избећи грех *у мислима*, назвао је блаженима и оне који се уздржавају од *греха на делу*. Он је њих назвао насилницима ради Царства небеског.[21] Достицање пак бестрашћа, освећења или, што је исто, хришћанског савршенства, без стицања умне молитве, није могуће: у том су сагласни сви оци. Циљ монашког живота не састоји се само у достизању спасења, него, превасходно, у достизању

хришћанског савршенства. Тај циљ је предодређен од Господа: *Ако хоћеш савршен да будеш, рекао је Господ, иди продај све што имаш и подај сиромасима; и имаћеш благо на небу; и дођи, узми крст свој и хајде за Мном* (Мт 19,21;Мк 10,21). Оци, упоређујући подвиг молитве именом Господа Исуса са осталим монашким подвизима,кажу следеће: "Иако постоје и други путеви и начини живота, или ако хоћеш да их назовемо добра делања, који воде спасењу и доносе га онима који се њима баве; иако постоје подвизи и вежбања, који доводе у стање роба и најамника (како је Спаситељ и рекао: *У кући Оца мојега станови су многи* (Јн14,2)), пут умне молитве је пут царски, изабрани. Он је толико узвишенији и префињенији од свих других подвига, колико је душа претежнија од тела: он узводи из земље и пепела у усиновљење Богу." [22]

Ученик: - Усмерење савременог монаштва, при ком се вежбање у Исусовој молитви среће веома ретко, може ли бити за мене извињење и оправдање, ако се не будем бавио њоме?

Старац: - Дуг остаје дуг и обавеза обавеза, чак и ако се број оних који их не испуњавају још више повећа. Завет изговарају сви. Ни мноштво оних који нарушавају завет, ни обичај нарушавања, не чине нарушавање законитим. Мало је стадо којем је Отац небески благоволео да подари Царство (Лк 12,32). Увек тесни пут има мало путника, а широки много (Мт 7,13н). У последња времена, тесни пут напуштају скоро сви, скоро сви полазе широким. Из тога не следи да широки губи особину да води у погибао, да тесни постаје сувишан, непотребан за спасење. Онај који жели да се спасе, неизоставно мора да се држи тесног пута, управо као што је Спаситељ завештао.

Ученик: - Зашто ти тесним путем називаш бављење Исусовом молитвом?

Старац: - Како није тесан пут? Тесан пут, у правом смислу речи! Онај који жели да се успешно бави Исусовом молитвом мора се оградити, и изван и изнутра, најблагоразумнијим владањем, најопрезнијим: наша пала природа нас сваког часа вара, издаје нас; пали духови са посебним бесом и лукавством нападају бављење Исусовом молитвом. Неретко због ништавне очигледне неопрезности, због небриге и уображености оних који не знају, настају значајне последице, које имају утицај на живот, на вечну судбину подвижника: *Да ми Господ није помогао, умало се не настани душа моја у аду. Поклизну се нога моја, милост Твоја, Господе,поможе ми* (Пс 93,17-18).

Основа за бављење Исусовом молитвом је благоразумно и опрезно владање. Прво је потребно удаљити од себе размаженост и телесне насладе, у свим облицима. Потребно је постојано се задовољавати умереном храном и сном, сразмерно са снагом и здрављем, како би храна и сан давали телу потребно оснажење, не стварајући неприличне покрете, који настају због сувишка, не стварајући изнемоглост која настаје због недостатка. Одећа, кућа, и уопште сва материјална својина треба да је скромна, ради подражавања Христа, ради подражавања Његових апостола, ради следовања њиховом духу, ради општења са њиховим духом. Свети апостоли и њихови истински ученици нису приносили никакве жртве таптини и сујети, по обичајима света, ни у чему нису улазили у општење са духом света. Правилно, благодатно дејство Исусове молитве може изнићи једино из Духа Христовог: оно ниче и израста једино на том тлу.

Вид, слух и остала чула, морају бити строго чувана, како кроз њих, као кроз врата, не би у душу провалили непријатељи. Уста и језик морају бити зауздани, као да су оковани ћутањем: празнословље, многословље, нарочито осмеси, оговарање и злоречивост јесу најгори непријатељи молитве. Треба се одрећи примања братије у келију, и одласка у њихове келије: треба стрпљиво пребивати у својој келији, као у гробу, са мртвацем својим - са својом душом, искиданом, убијеном грехом - и молити Господа Исуса за помиловање. Из гроба - келије - молитва узлази на небо: у оном гробу, у којем се сакрива тело после смрти, и у адском гробу у који се баца душа грешника, нема више места за молитву. У манастиру треба пребивати као туђин, не улазећи у манастирске послове по самовољи, не стварајући ни са ким блиско познанство, ограђујући се ћутањем при обављању манастирских послова, не пропуштајући посећивати храм Божији, у случају нужде посећивати келију духовног оца, промишљајући сваки излазак из своје келије, излазити из ње само када се укаже суштинска потреба. Потребно је одлучно се одрећи љубопитљивости и радозналости сујетних, преокренувши свако љубопитство и сва истраживања на испитивање и изучавање молитвеног пута. Тај пут захтева најпажљивије испитивање и изучавање: он није само *тесни пут* него и *пут што води у живот* (в. Мт 7,14); Он је наука над наукама, и уметност над уметностима. Тако га називају оци.[23]

Пут истинске молитве постаје далеко тешњи када подвижник ступи на њега делањем унутрашњег човека. Када пак он ступи у те теснаце, и осети ишправност, спасоносност, неопходност таквог положаја; када труд у унутрашњој келији постане за њега оно што жели: тада и притешњеност у спољашњем животу постаје жељена, служи као пребивалиште и скровиште унутрашње делатности. Улазећи умом у подвиг молитве, он се мора одрећи свих помисли и осећања палог бића, као и свих помисли и осећања што долазе од палих духова, ма колико пријатно деловале те и друге помисли и осећања: он мора постојано ићи тесним путем најпажљивије молитве, не скрећући ни улево ни удесно. Скретањем улево називам напуштање

молитве умом ради разговора са сујетним и греховним помислима; скретањем удесно називам напуштање молитве умом ради разговора са помислима које су наизглед добре. Четири врсте помисли делују на онога који се моли: једне настају из благодати Божије, која је усађена у сваког православног хришћанина светим крштењем, друге долазе од анђела чувара, неке настају из пале природе, и на крају, неке доносе пали духови. Прве две врсте помисли, или правилније, сећања и осећања, помажу молитву, оживљавају је, оснажују пажњу и осећај покајања, производе умиљење, плач срца, сузе - пред очима молитвеника откривају величину његове греховности и дубину пада човечанства, објављују неминовну победу смрти, неизвесност времена њеног доласка, о непристрасном и страшном суду Божијем, о вечној муци, која по својој суровости превазилази људска схватања. У помислима и осећањима палог бића добро је помешано са злом, а код демона се зло често крије иза добра, уосталом, понекад и отворено делује као зло. Последње две врсте помисли и осећања јављају се заједно, због повезаности и општења палих духова са палом људском природом, и као први плод њиховог деловања јавља се високоумље, расејаност у молитви. Демони доносе привидно духовна и узвишена размишљања, њима одвлаче од молитве, стварају сујетну радост, насладу, самодовољност - тобоже због откривања најтајанственијег хришћанског учења. Одмах за демонским богословљем и философијом, душа се усхићује сујетним и страсним помислима и маштањима, које поткрадају, уништавају молитву, нарушавају добро настројење душе. По плодовима се разликују истински добре помисли и осећања од привидно добрих помисли и осећања.

О, како је оправдано то што оци бављење Исусовом молитвом називају тесним путем и самоодбацивањем и одрицањем од света![24] Те врлине припадају свакој пажљивој и побожној молитви, а првенствено Исусовој молитви, којој је страна разноликост форме и оно многомислије који су својствени псалмопојању и другим молитвословљима.[25]

Ученик: - Из којих речи се састоји Исусова молитва?

Старац: - Она се састоји из следећих речи: "Господе Исусе Христе, Сине Божији, помилуј ме грешног." Неки оци[26] за почетнике деле молитву на две половине, и налажу да се од јутра, на пример, до обеда, говори: "Господе Исусе Христе, помилуј ме", а после обеда: "Сине Божији, помилуј ме": То је најстарије предање. Али боље је научити се, ако је могуће, изговарању целе молитве. Дељење је по снисхођењу допуштено слабима и почетницима.

Ученик: - Да ли се у Светом писму помиње Исусова молитва?

Старац: - О њој се говори у светом Јеванђељу. Немој помислити да је она установљена од људи, она је установљена од Бога. Најсветију молитву Исусову је установио и заповедио сам Господ наш Исус Христос. После Тајне вечере, на којој је створена највећа од хришћанских тајни - света евхаристија, Господ је у опроштајној беседи са Својим ученицима, пре поласка на страшна страдања и крсну смрт, како би њима искупио пало човечанство, предао најузвишеније учење и најважније, завршне заповести. Међу тим заповестима, Он је даровао дозволу и заповест за молитву Његовим именом.[27] *Заиста, заиста вам кажем да што год заиштите од Оца у име моје, даће вам (Јн 16,23). Што год заиштите (од Оца) у име моје, то ћу учинити, да се прослави Отац у Сину. И ако шта заиштите у име моје, ја ћу учинити (Јн 14,13-14). До сада не искасте ништа у име моје; иштите и добићете, да радост ваша буде испуњена (Јн 16,24).* Величину имена Господа Исуса Христа објавили су пророци. Указујући на искупљење људи које треба да се догоди кроз Богочовека, Исаија узвикује: *Господ Бог, он ми би спаситељ. С радошћу ћете црпсти воду са извора овош спасења. И тада ћете рећи: хвалите Господа, Гласите име његово, напомињите да је високо име његово (Ис 12,24).* И на путу судова твојих, Господе, чекамо те; твоје име и твој спомен жуди душа (Ис 26,8). Сагласно са Исаијом, Давид прориче: *Обрадоваћемо се спасењу твојем, и Именом Господа Бога нашега величаћемо се. Ми ћемо име Господа Бога нашег призвати (Пс 19,6,8).*[28] *Блажен је народ (тј. људи) који зна клицање (Теби) - који је усвојио умну молитву - Господе, у светлости лица Твога ходиће, и Именом Твојим обрадоваће се сав дан, и правдом Твојом узвицуће (не 88.1617).*

Ученик: - У чему је сила Исусове молитве?

Старац: - У божанском имену Богочовека, Господа и Бога нашег Исуса Христа. Апостоли, као што видимо из књиге Дела и из Јеванђеља, чинили су велика чуда именом Господа Исуса Христа: лечили су немоћи које се не могу излечити људским средствима, васкрсавали су мртве, заповедали су демонима, истеривали су их из људи који су били обузети њима. Једном, убрзо после вазнесења Господњег на небо, када су свих дванаест апостола још били у Јерусалиму, двојица од њих, Петар и Јован, пошли су ради молитве у јерусалимски храм. На врата храма, која су се звала *красна*, свакодневно су износили хромог од рођења, и полагали га на под: хроми није могао ни да хода ни да стоји. Окренут према вратима, страдалник је од оних који су улазили у храм тражио милостињу, којом се, како изгледа, хранио. Када су се апостоли приближили *красним* вратима, хроми је упутио поглед ка њима, очекујући

да ће добити милостињу. Тада је свети Петар њему рекао: *Сребра и злата немам, него што имам то ти дајем: У име Исуса Христа Назарећанина устани и ходи* (Дап 3.6). Богаљ, излечен истог тренутка, ушао је у храм са апостолима, и гласно је прослављао Бога. Народ, задивљен, нагрнуо је према апостолима. *Људи Израиљци,* рекао је апостол Петар Окупљеном народу, *што се чудите овоме или шта гледате у нас, као да смо својом силом или побожношћу учинили да овај ходи? Бог Авраамов и Исаков и Јаковљев, Бог отаца наших, прослави Сина својега Исуса И ради вјере у име његово, овога кога видите и познајете утврди име његово* (дап 3, 12-16). Вест о чуду убрзо се пронела до Синедриона,[29] који је био непријатељ Господа Исуса. Синедрион, узнемирен вешћу, ухватио је апостоле, ставио их под стражу, а следећег дана их је позвао на суд, пред своје пуно сабрање. Био је позван и хроми који је исцељен. Када су апостоли стали усред суднице богоубица, који су недавно себе жигосали казном Богочовека, у чије име је сада извршено апсолутно најнеобичније чудо, пред мноштвом очевидаца - сведока, апостолима је постављено питање: *Каквом силом или у чије име учинисте ви ово?* (Дап 4, 7) Петар, испунивши се Светог Духа, одговорио им је речима Светог Духа, које су се састојале у следећем: *Нека је на знање свима вама, и свему народу Израиљеву, да у име Исуса Христа Назарећанина, којега ви распесте, којега Бог подиже из мртвих, њиме стоји овај пред вама здрав; нема другога Имена под небом данога људима којим бисмо се могли спасти* (Дап 4, 10,12). Уста непријатеља Божијих запечатили су се ћутањем пред непобедивом силом речи небеске истине; судница многобројних мудрих и силних није нашла шта да каже и како да приговори на сведочанство Светог Духа, које су објавила два неписмена рибара, и које је запечаћено небеским печатом - Божијим чудом. Синедрион прибегава својој власти, насиљу. Не базирујући се на јавно чудо, не базирујући се на сведочанство, које је истини дао сам Бог, Синедрион строго забрањује апостолима да уче о имену Исуса, чак и да изговарају то име. Али апостоли су дрско одговарали: *Судите, је ли право пред Бохои да слушамо вас више него Бога? Јер ми не можемо да не говоримо оно што видјесмо и чусмо* (Дап 4,19, 20). Синедрион опет не налази како да се изрази, опет прибегава искључиво својој власти, понавља строгу претњу. Он је отпустио апостоле не учинивши им ништа, иако је желео да излије на њих избезумљену злобу: и његово расположење и делање било је повезано са свенародним чудом. Петар и Јован, вративши се својима, пренели су им претње и забране врховног суда. Тада су, дванаест апостола и сви чланови новорођене Јерусалимске цркве, једнодушно излили ватрену молитву Богу: молитву су супротставили сили и мржњи светодржаца - људи и демона. Та молитва се састојала у следећој молби: *Госпode, погледај на њихове пријетње, и дај слугама твојим да са сваком смјелошћу говоре ријеч твоју, пружајући и ти руку своју на исцјељивање, да бивају знаци и чудеса именованом Светога Сина твојега Исуса* (Дап 4,29-30).

Ученик: - Неки тврде да због бављења Исусовом молитвом, увек или готово увек, настаје прелест, и веома забрањују бављење том молитвом.

Старац: - У прихватању такве мисли и у таквој забрани лежи страшно богохудство, лежи прелест достојна сажаљења. Господ наш Исус Христос је јединствени извор нашег спасења, јединствено средство нашег спасења; Његово људско име је позајмило од Његовог Божанства неограничену, свесвету силу да нас спасава: како пак та сила, која делује на спасење, та јединствена сила, може да се изокрене и делује на погибао? То је далеко од смисла! То је најгора, богохулна, душепогубна бесмислица! Управо они који прихватају такав начин мишљења налазе се у демонској прелести, обманути лажно именованим разумом, који долази од сатане. Сатана је подмукло устао против свесветог и велелепног имена Господа нашег Исуса Христа, и као своје оружје користи људско слепило и незнање, и оклеветао је име *које је изнад свакога имена. Да се у Име Исусово поклони свако кољено што је на небесима и на земљи и под земљом* (Флп 2,9-10). Онима који бране да се моли Исусовом молитвом можемо одговорити речима апостола Петра и Јована на сличну забрану, коју је учинио јудејски Синедрион: *Судите, је ли право пред Богом да слушамо вас више него Бош*. Господ Исус нам је заповедио молитву Својим свесветим именом; Он нам је дао непроцењиви дар: какав значај може имати људско учење које противуречи учењу Бога, Људска забрана која се труди да укине и наруши заповест Божију, да одузме непроцењиви дар? Опасно је, веома опасно, проповедати учење које је супротно учењу које проповеда Јеванђеље. Такав подухват је произвољно одвајање себе од благодати Божије, по сведочанству апостола (Гал 1,8).

Ученик: - Али старци чије сам мишљење навео нарочито су познати, многи их сматрају за искусне учитеље духовног живота.

Старац: - Апостол је заповедао - или правилније - устима апостола, заповедао је Свети Дух да се одбацује свако учење које није сагласно са учењем које су *блишвестили* апостоли - да се одбаци и онда, када би *анђели са неба*, благовестили учење, које није у сагласју (Гал 1,89).[30] Тако је речено у Светом писму не зато што би неки од апостола покушао да противуречи учењу Христовом, него зато што је учење Христово, учење Божије, које су проповедали апостоли, потпуно веродостојно, потпуно свето и не подлеже никаквим изменама, како се недовољном, изопаченом знању и телесном мудровању те измене не би учиниле основаним. Христово учење, будући да премашује судове и људи и анђела, прима се једино смиреном вером, и само служи као камен темељац, према ком се премеравају сва друга учења.

Мишљење људске заједнице о учитељу монаштва нема никаквог значаја ако учење тог учитеља противуречи Светом писму и списима светих отаца, ако оно у себи садржи богохулство. Монаштво је наука над наукама: потребно је познавати је како би се могао добро оценити онај који је преноси. Преподобни Макарије Велики је рекао: "Многе који се по спољашњости представљају као праведно сматрају истинским хришћанима; али међу њима само уметници који заиста познају уметност могу препознати да ли баш ти праведници имају знање и лик Цара, или је пак можда на њих стављено и исписано кривотворено знамење од стране недобронамерних људи? Да ли их прихватају или одбацују искусни уметници? Ако се пак не налазе искусни уметници, нека онда неко испита злохитре делатеље, зато што су и они споља обучени у монахе и хришћане." [31] Блажени Теофилакт Охридски, објашњавајући речи архангела Гаврила о Јовану, претечи Господњем, да ће он бити велики пред Господом (Лк 1,15), каже: "Анђео објављује да ће Јован бити велики, али пред Господом: зато што се многи називају велики пред људима, а не пред Богом, и они су - лицемери." Ако свет не може да препозна порочан живот и злонамерност, који су прикривени лицемерјем, него их сматра врлином: они су још недоступнији његовом недовољном знању, површном знању, изопаченом знању. Свет високо цени телесне подвиге и лишавања, не расуђујући да ли се они правилно, да ли се корисно употребљавају, или пак погрешно и тешко повређују душу; свет нарочито уважава оно што усређује телесна чула, што одговара схватањима света о врлини и о монаштву; свет воли оно што му ласка и угађа; свет своје љуби, рекао је Спаситељ (Јн 15,18-25). Пре мржња света, погрда од света, прогон од света могу бити знаци истинског слуге Божијег: и то је посведочио Спаситељ (Јн 15,18-25). Свети оци су завештали бирање учитеља који није у прелести, чија се непрелешћеност мора препознати по сагласности његовог учења и живота са Светим писмом и са учењем духоносних отаца. [32] Они упозоравају на неискусне учитеље, како се не би заразили њиховим лажним учењем. [33] Они заповедају да се учитељево учење упоређује са учењем Светог писма и светих отаца, и да се оно што је сагласно прима, а оно што није одбаци. [34] Они тврде да они који немају очишћено духовно око и не могу познати дрво по плоду, признају за учитеље и духовнике сујетне, празне и лицемере, а на истински свете не обраћају никакву пажњу, сматрајући да не знају ништа - када ћуте, а да су горди и сурови - када говоре. [35] Прегледај читаво Свето писмо: увидећеш да је у њему, свуда, узвеличано и прослављено име Господње, да се уздиже његова сила, спасоносна за људе. Размотри списе отаца: увидећеш да сви они, без изузетка, саветују и заповедају бављење Исусовом молитвом, називају је оружјем, од ког нема јачег ни на небу ни на земљи, [36] називају је Богом даним, неодвојивим наслеђем, једним од последњих и највиших завештања Богочовека, утехом која изобилује љубављу, и најслађим веродостојним залогом. [37] На крају, окрени се закону који је поставила Православна Источна Црква: увидећеш да је она, за сва своја недоучена чеда, и монахе и мирјане, одредила да се псалмопојање и молитвословље у келијном правилу замени Исусовом молитвом. [38] А какав значај пак има, пред

једногласним сведочанством Светог писма и свих светих отаца, пред законским прописима васељенске Цркве о Исусовој молитви, противречно учење неколико слепаца, и слепаца сличних њима, преко којих су прослављени и прослављани.

Молдавски старац, схимонах Василије, који је живео крајем прошлог века, изложио је учење о Исусовој молитви у примедбама на дела преподобних Григорија Синаита, Исихија Јерусалимског и Филотеја Синајског, на изузетно задовољавајући начин. Схимонах је своје примедбе назвао уводима или предговорима. Веома исправан назив! Читање примедби је припрема за читање поменутих отаца, чија дела се највише односе на монахе који су већ знатно напредовали. Примедбе су издате од стране Оптинске пустиње, заједно са делима Пајсија Њамцког, чији је Василије био учитељ, саподвижник и друг.[39] У предговору за књигу преподобног Григорија Синаита, старац Василије говори: "Неки који нису кроз искуство упознати са умним делањем и мисле за себе да имају дар расуђивања, оправдавају себе, или боље рећи, склањају се од обучавања у овом свештеном делању из три разлога или изговора: прво, препуштају то делање светим и бестрасним мужевима, мислећи да оно припада њима, а не и страснима; друго, истичу потпуну оскудицу наставника и учитеља за такав живот и пут; треће - због прелести, која бива последица тог делања. Од тих разлога и изговора први је - непотребан и неоправдан; зато што се први степен напредовања монаха почетника састоји у умањивању страсти трезвењем ума и пажњом срца, то јест, умном молитвом која приличи делатељима. Други - неразуман и неоснован: зато што нам је у недостатку наставника и учитеља, Свето писмо - учитељ. Трећи садржи самообману у себи: они који га наводе, читајући списе о прелести, истим тим списима спотичу себе, криво их тумачећи. Уместо да из списка упознају прелест и њене опасности, они изокрећу те списе, и узимају их као основу за удаљавање од умног делања. Ако се ти плашиш тог делања и обучавања у њему из једног страхопоштовања и простоте срца: онда се и ја, на тој основи, плашим, али не на основу пустих басни, по којима: *"Бојати се вука, па у шуму не улазити!* И Бога се треба бојати, али не треба побећи и удаљити се од Њега због тог страха." Даље, схимонах објашњава разлику између молитве која се врши умом уз осећај срца и приличи свим благочестивим монасима и хришћанима, и благодатне молитве, која се врши умом у срцу или из срца, и представља врлину напредних монаха. Онима који су добили и прихватили нечасне предрасуде против Исусове молитве, потпуно непознати са њом кроз исправно и дуготрајно вежбање у њој, било би далеко благоразумније и далеко безопасније да се уздржавају од суђења о њој, да схвате своје несумњиво непознавање тог најсвештенијег подвига, него да примају на себе обавезу да проповедају против бављења Исусовом молитвом: да објављују како је та свесвета молитва узрок демонске прелести и погибли душе. Налазим да је неопходно да им кажем, као упозорење, да је хула на молитву Исусовим именом и приписивање штетног дејства том имену, равно хули коју су изговарали фарисеји у вези чуда која је извршио Господ (Мт 12,31,34,36). Незнање далеко лакше може бити опроштено на

суду Божијем него упорне предрасуде и узвици и делање засновано на њима. Сетимо се да ћемо на Божијем суду дати одговор за сваку празну реч[40]; утолико је страшније одговарати за речи и хулне речи у односу на основни догмат хришћанске вере. Учење о божанској сили Исусовог имена има пуно достојанство основног догмата, и припада свесветом броју и саставу тих догмата. Неупућено богохудно умовање против Исусове молитве има сав карактер јеретичког умовања.

Ученик: - Ипак, свети оци веома упозоравају оне који се баве Исусовом молитвом на прелест.

Старац: - Да, упозоравају. Они упозоравају на прелест и онога који се налази у послушању, и безмолвника, и онога који пости - једном речју, свакога који се бави било каквом добродетељи. Извор прелести, као и сваког зла је ђаво, а не нека добродетељ. "Са свом обазривошћу треба пазити - каже свети Макарије Велики - "на казне, обмане и подмукла дејства која ђаво припрема са свих страна. Као што Свети Дух кроз Павла свима служи ради свих (1 Кор 9,22): тако се и лукави дух труди у злу да буде свима све, како би све одвео у погибао. Са оним који се моли и он се претвара као да се моли, како би га због молитве одвео у високоумље; са онима који посте он пости, како би их завео самомњењем и довео до поремећеног ума; са оним који изучава Свето писмо, и он се усмерава на изучавање Писма, привидно тражећи знање, а у ствари, труди се да их приведе изопаченом схватању Писма; са онима који су се удостојили осењивања светлошћу, и он се представља као да има тај дар, како каже Павле: *Сам сатана се претвара у анђела свјетлости* (2КорП,14), како би их, обманувши их виђењем тобожњег светла, привукао себи. Једноставно речено: он на себе, ради свих, узима сваки вид, како би деловањем, које наликује на деловање добра, подвижника поробио себи, и прикривајући се под изгледом добра, бацио га у погибао."[41] Догађало ми се да видим старце који су се бавили искључиво напорним телесним подвигом, и који су због њега доспели у највеће самомњење, највећу самообману. Њихове душевне страсти, гнев, гордост, лукавство, непослушност, необично су се развили. Саможивост и самовоља су коначно преовладали у њима. Они су са решеношћу и жестином одбацивали све савете, спасоносне за душу, и упозорења духовника, настојатеља, чак и светитеља: они, газећи правила, не само смирења него и скромности и саме пристојности, нису се задржавали у изражавању ниподаштавања тих лица, на најбестиднији начин.

Неки египатски монах, почетком четвртог века, постао је жртва најужасније демонске прелести. Првобитно, он је упао у високоумље, а затим је због високоумља потпао под нарочит утицај лукавог духа. Ваво, ослањајући се на произвољно високоумље монаха, трудио се да у њему развије ту слабост, како би преко сазрелог и оснаженог

високоумља коначно монаха потчинио себи, увукао га у погибао душе. Потпомогнут демоном, монах је достигао само до несрећног напретка, да је могао босим ногама стајати на усијаном угљу, и стојећи на њему, изговарати читаву молитву Господњу *Оче наш*. Подразумева се: људи који нису имали духовно расуђивање видели су у том делу чудо Божије, изузетну светост монаха, силу Молитве Господње, и похвалама су прослављали монаха, развијајући у њему гордост и помажући му да се уништи. Ту није било ни чуда Божијег ни светости монаха: сила Молитве Господње ту није деловала: ту је деловао сатана, ослањајући се на самообману човека, на његову погрешно усмерену вољу; ту је деловала демонска прелест. Питаћеш какав је пак значај имала Молитва Господња у демонском делању? Па, прелешћени ју је изговарао и њој приписивао чудо које се догађало. Очигледно: Молитва Господња није имала ту никаквог удела: прелешћени је, због сопственог произвољења, због сопствене самообмане и због демонске обмане, употребио против себе духовни мач који је људима дат на спасење. Заблуде и самообмане јеретика увек су се криле иза злоупотребе речи Божије, криле су се са префињеним лукавством: и у догађају који смо приповедали, људска заблуда и демонска прелест су се подмукло прикривале иза молитве Господње, са истим тим циљем. Несрећни монах је сматрао да босим ногама стоји на усијаном угљу дејством Молитве Господње, због чистоте и узвишености свог подвижничког живота, а он је на њему стајао помоћу демонског дејства. Управо на тај начин, самообмана и демонска прелест се понекад прикривају, тобоже под дејством Исусове молитве, а незнање дејству те најсветије молитве приписује оно што треба приписивати заједничком дејству сатане и човека, човека који се предао руковођењу сатане. Поменути египатски монах је из уображене светости прешао у необуздано сладострашће, а затим у потпуни поремећај ума, и бацивши се у разбуктану пећ заједничког купатила, изгорео је. Како изгледа: или га је обузело очајање, или му се у пећи указало некакво преварно привиђење.[42]

Ученик: - Шта је то у човеку, који су то услови у њему самом, 1'оји га чине способним за прелест?

Старац: - Преподобни Григорије Синаит каже: "Уопште, један је разлог прелести - гордост." [43] У људској гордости која је самообмана, ђаво налази себи погодно пристаниште, и своју самообману присаједињује људској самообмани. Сваки човек је, више или мање, склон прелести: зато што *сама чиста људска природа има у себи нешто горделиво.* [44]

Упозорења отаца су основана! Треба бити опрезан, треба се веома чувати самообмане и прелести. У наше време, при потпуној оскудици богонадахнутих учитеља, потребна је посебна опрезност, посебна пажња над собом. Оне су потребне при свим

монашким подвизима: највише су потребне при молитвеном подвигу, који је од свих подвига - најзвишенији, најспасоноснији за душу, најизложенији нападима непријатеља.[45] *Проводите у страху вријеме вашег странствовања* (1 Пт 1,17), завештао је апостол. Бављење Исусовом молитвом има свој почетак, своју постепеност, свој бескрајни крај. Неопходно је то бављење почети од почетка, а не од средине и не од краја. Његова светост Калист, константинопољски патријарх, осликавајући духовне плодове те молитве, каже: "Нико, од неупућених у тајне или од оних којима је још потребна млечна храна, који чује узвишено учење о благодатном дејству молитве, да се не усуди да му се приближи. Такав неблагоприятни покушај је забрањен. Оне који посегну за њим, и који превремено траже оно што долази у своје време, који се труде да уђу у пристаниште бестрашћа из окружења које му не приличи, оци посматрају, не другачије, него као поремећене умом. Немогуће је да чита књигу онај који још није научио слова." [46]

Ученик: - Шта значи почети бављење Исусовом молитвом од средине и краја, а шта значи почети то бављење од почетка?

Старац: - Од средине почињу они почетници који прочитавши у отачким списима упутство за бављење Исусовом молитвом, које су оци предали безмолвницима, то јест, монасима који су већ веома напредовали у монашком подвигу, непромишљено примају то упутство као руковођење у свом делању. Од средине почињу они који се без икакве претходне припреме труде да уђу умом у храм срца, и одатле да узносе молитву. Од краја почињу они који траже да одмах открију у себи благодатну сладост молитве и остала њена благодатна дејства. Потребно је почети од почетка, то јест, вршити молитву са *пажњом и страхопоштовањем*, у циљу *покајања*, старајући се једино о томе да та три својства непрекидно буду присутна у молитви. Тако и свети Јован Лествичник, тај велики делатељ благодатне молитве срца, одређује онима који се налазе у послушању пажљиву молитву, а онима који су сазрели за безмолвије молитву срца. Он сматра да је за прве немогућа молитва којој је страна расејаност, а од других он тражи такву молитву.[47] У друштву људи, треба се молити само умом, а појединачно - и умом и устима, донекле наглас сам са собом.[48] Нарочита брига, најсавеснија брига треба да се предузме у вези благоустројења моралног живота према учењу Јеванђеља. Искуство неће успорити откривање најтешње везе између заповести Јеванђеља и Исусове молитве уму онога који се моли. Те заповести су за ту молитву оно што је уље за светиљку која гори; без уља, светиљка се не може упалити, у недостатку уља, она не може горети: она се гаси, ширећи око себе смрадни дим. Моралност по учењу Јеванђеља лако се ствара обављањем манастирских послушања, када се та послушања обављају са оним разумом са којим су свети оци заповедили да

се обављају. Истинско послушање је основа и законита врата истинског безмолвија.[49] Истинско безмолвије се састоји у усвајању Исусове молитве срцем - и неки од светих отаца су извршили велики подвиг безмолвија срца и затворништва, окружени људским жамором.[50] Једино на моралности, која је благоустројена по заповестима јеванђеља, једино на том тврдом јеванђелском камену, може бити подигнут величанствени, свештени, нетварни храм богоугодне молитве. Узалудан је труд онога који зида на песку: на лакој, превртљивој моралности (Мт 7,26). Морал, доведен у хармоничан, пристојан ред, чврсто повезан са навиком испуњавања јеванђелских заповести, може се упоредити са неломљивим сребрним или златним судом, који је, један једини, способен да достојно прими и поуздано сачува у себи непроцењиво духовно миро: молитву.

Свети Симеон Нови Богослов, расуђујући о неуспеху молитвеног подвига који се догађа и о корову прелести, који из њега ниче, узрок неуспеха молитве и прелести приписује недржању исправности и постепености у подвигу. "Онај који хоће да узиђе" - говори Богослов - "на висине молитвеног напредовања, нека не почиње да иде одозго надоле, него да се успиње одоздо нагоре, прво на прву степеницу лествице, затим на другу, даље на трећу, и на крају на четврту. На тај начин, свако може устати са земље и узићи на небо. *Прво*, он је дужан да се подвизава, како би укротио и умањио страсти. *Друго*, он је дужан да се вежба у псалмопојању, то јест, у молитви уста: када се умање страсти, тада се молитва, која природно доноси весеље и сладост језику, сматра благоугодном Богу. *Треће*, он је дужан да се бави умном молитвом." Овде се подразумева молитва која се врши умом у срцу: пажљиву молитву почетника, уз саосећање срца, оци ретко удостојавају назива умне молитве, радије је убрајају у усне. "*Четврто*, он је дужан да узлази ка виђењу. Прво припада почетницима, друго - онима који узрастају у напредовању, треће - онима који су достигли крајње напредовање, четврто - савршенима." Даље, Богослов говори да су и они који се подвизавају ради умањивања страсти дужни да се обучавају у чувању срца и пажљивој Исусовој молитви, сагласно њиховом устројству.[51] У општежићима Пахомија Великог, која су стварала најузвишеније делатеље умне молитве, свако ко је тек ступио у манастир, прво се бавио телесним трудовима, под руковођењем старца, током три године. Телесним трудовима, честим упућивањем од старца, свакодневно исповешћу спољашње и унутрашње делатности, одсецањем воље, обуздавале су се страсти, моћно и брзо, доносећи и уму и срцу знатну чистоту. При вежбању у трудовима почетнику се давао поредак молитве, какав њему одговара. По истеку три године, од почетника се тражило да напамет науче читаво Јеванђеље и Псалтир, а од способних и читаво Свето писмо, што необично развија пажљиву усну молитву. Већ после тога, почињало је тајно учење умне молитве: оно је изобилно тумачено и Новим и Старим заветом.[52] На тај начин монаси су увођени у правилно схватање умне молитве и правилно вежбање у њој. Због поузданог темеља и исправности у вежбању - долазило је до задивљујућег напредовања.[53]

Ученик: - Постоји ли неко поуздано средство да се сачуваш од прелести уопште, при свим монашким подвизима, а највише, при бављењу Исусовом молитвом?

Старац: - Као што је гордост уопште узрок прелести: тако смирење - врлина, која је директно супротна гордости - служи као поуздана предострожност и заштита од прелести. Свети Јован Лествичник је назвао смирење *погубљењем страсти*.^[54] Очигледно да, код оног код ког не делују страсти, код кога су обуздане страсти, не може деловати ни прелест: зато што је *прелест трасна и пристрасна наклоност душе ка лажи на основу гордости*.

При бављењу Исусовом молитвом и молитвом уопште, потпуна и сасвим поуздана заштита је вид смирења, који се назива *плач*. Плач је искрено осећање покајања, спасоносне туге због греховности и разноликих, многобројних слабости човека. Плач је *дух скрушен, срце скрушено и унижено*, које Бог *неће одбацити* (Пс 50,19), то јест, неће га предати у власт и поругу демона, као што им се предаје срце гордо, испуњено самомњењем, уображеношћу, сујетом. Плач је та јединствена жртва коју Бог прима од палог људског духа, пре обнове људског духа Светим Божијим Духом. Нека наша молитва буде прожета осећањем покајања, нека се сједини са плачем - и прелест никада неће деловати у нама. Свети Григорије Синаит, у последњем чланку свог дела,^[55] у ком је за подвижнике изложио молитву предострожности од прелести погубне за душу, каже: "Није мали труд - достићи праву истину, и постати чист од свега што се противи благодати: зато што ђаво обично показује, посебно пред почетницима, своју прелест у виду истине, дајући нечастивоме духовни изглед. Из тог разлога, онај који се подвизава у безмолвију како би достигао чисту молитву, дужан је да иде мисленим путем молитве, са великим трепетом и плачем, тражећи поуке од искусних, да увек плаче због својих грехова, тугује и страхује, како не би био подвргнут мукама, или отпао од Бога, како се не би одвојио од Њега у овом или будућем веку. Ако ђаво увиди да подвижник живи у плачу: тада он неће пребивати са њим, не трпећи смирење које долази од плача... Велико оружје је имати при молитви и плач. Непрелесна молитва састоји се у топлини при Исусовој молитви, која (Исусова молитва) и полаже огањ на тло нашег срца, у топлини која спаљује страсти као трње, стварајући у души радост и мир. Та топлина не долази ни здесна ни слева, ни одозго, него пребива у самом срцу, као извор воде Животворног Духа.^[56] Зажели да нађеш и у срцу стекнеш једино њу, чувај свој ум увек без маштања, далеко од размишљања и помисли, и немој се бојати. Онај који је рекао: *Не бојте се, ја сам, не плашите се!* (Мт 14,27), Он је са нама. Он је Онај кога ми тражимо. Он нас увек штити, и ми не треба никада да се плашимо или уздишемо када призивамо Бога. Ако су неки и отишли странпутицом, подвргавши се општећењу

ума, знај да су се они томе подвргли због самовоље и високоумља." Сада, због потпуног недостатка духоносних учитеља, подвижник молитве је принуђен да се руководи искључиво Светим писмом и делима отаца.[57] То је далеко теже. Нови разлог за двоструки плач!

НАПОМЕНЕ:

1. Старцем се назива монах у манастиру који руководи и поучава друге монахе.
2. Предговор схимонаха Василија Пољаномерулског на поглавља блаженог Филотеја Синајског. Живот и списи молдавског старца, Пајсија Величковског, издање Оптинске пустиње, Москва 1847. године.
3. Поука 32. Издање 1844. године, Москва. Старац Серафим је рођен 1759.године, ступио је у братство Саровске пустиње 1778. године, упокојио се 1833.године , 2. јануара.
4. Ово сведочанство је добијено од самог лица које је било саветовано, сада архимандрита Никона, настојатеља првокласног Георгијевског Балаклавског манастира (1866. године).
5. Скитски патерик.
6. Поука о трезвењу Никифора Монаха, Добротољубље, том 2.
7. Свети Исихије Јерусалимски, Поука о трезвењу, Добротољубље, том 2.
8. Поука о трезвењу, Добротољубље, том 2.
9. По тумачењу светог Исихија, Поука о трезвењу, глава 2.
10. Одговор 210.
11. Поука 56.
12. Поука 58.
13. Поука о трезвењу, свети Исак Сиријски, гл. 21, 28, 109, 182, 168.
14. Исто.
15. Исто.
16. Исто.
17. Исто.

18. Поука о трезвењу, свети Исак Сиријски, гл. 115,159.
19. Исто.
20. Скитски устав, Поука 1.
21. Поука о трезвењу, свети Исихије, гл. 110, слично са гл. 109.
22. Преподобни Калист и Игњатије Ксантопул, гл. 98. Добротољубље, том 2.
23. Преподобни Касијан Римљанин, Други разговор о расуђивању; блажени Никифор Атонски, Добротољубље, том 2, и многи други оци.
24. Преподобни Нил Синајски, О молитви, главе 17,18, 142, Добротољубље, том 4.
25. Лествица, Поука 28, гл. 10.
26. Преподобни ава Доротеј, Житије преподобног Доротеја, преподобни Григорије Синаит, Добротољубље, том 1.
27. О безмолвију, Калист и Игњатије Ксантопул, гл 10, Добротољубље, том 2.
28. Ми ћемо име Господа Бога нашег призвати - ова реченица није преузета из превода еп. Атанасија (Јевтића), већ је преведена са црквенословенског текста. Налази се у црквенословенској Библији, Пс 19, 8.
29. Синедрион је назив за врховни духовни суд Јудеја.
30. Ако вам и ми или анђео с неба проповиједа јеванђеље друкчије него што вам проповиједасмо, анатема да буде! Као што смо већ рекли, к сада опет велим: ако вам неко проповиједа јеванђеље друкчије него што примисте, анатема да буде.
31. Беседа 38, гл. 1.
32. Калист и Игњатије Ксантопули, О безмолвију и молитви, Добротољубље, том 1.
33. Преподобни Симеон Нови Богослов, гл. 32, Добротољубље, том 1.
34. Исто.
35. Преподобни Симеон Нови Богослов, гл. 70,71,72, Добротољубље, том 1.
36. Лествица, Поука 21. гл 7, Поука 15, гл. 55. Поука о трезвењу, свети Исихије, гл. 28, 39, 62 и др. Преподобни Нил Сорски, Поука 5, О блудним помислима.
37. Преподобни Калист и Игњатије, гл. 10, Добротољубље, том 2.

38. Псалтир са последовањем.
39. Оптинска пустиња је учинила највећу услугу домаћем монаштву превођењем многих отачких списа о монашком духовном подвигу са грчког на руски, који су делом издавани на словенском језику. Овде треба да поменемо, између благослова, име почившег, блаженог старца поменуте пустиње, схијеромонаха Макарија, који се налазио на челу тог дела.
40. Исто.
41. Поука 7, глава 9
42. Чети минеј, Житије преподобног Пахомија Великог, 15. мај.
43. 131. глава, Добротољубље, том 1.
44. Преподобни Макарије Велики, Беседа 7, гл. 4.
45. Преподобни Макарије Велики, Поука 3, глава 2.
46. Главе о молитви, гл. 8, Добротољубље, том 2.
47. Лествица, Поука 4, гл. 93, Поука 27, гл. 6,46,60,61,62.
48. Његова светост Калист, О молитви укратко, Добротољубље, том 4.
49. Свети Калист и Игњатије Ксантопули, гл. 15, Добротољубље, том 2.
50. Такви су били: Алексеј Човек Божији (17/30. марта), свети Јован Кушник (15/28. јануара), преподобни Виталије монах и други. Лествица, Поука 4, гл. 36.
51. Поука о три вида пажње и молитве, у делу о трећем виду, на крају поуке. - Лествица, Поука 27, гл. 33.
52. Ово сазнајемо из списа преподобног Касијана Римљанина, преподобног Орсисија, преподобног Исаије Отшелника и других светих монаха који су добили монашко образовање у египатским манастирима.
53. Позајмљено из приповедања преподобног Касијана Римљанина.
54. Лествица, заглавље 25. Поуке.
55. Добротољубље, том 1.
56. Духовна топлина је својство само веома напредних монаха, који се подвизавају у безмолвију, за које је и написана читава књига светог Григорија Синаита, а никако није својство почетника. Почетници треба да буду задовољни ако се

буду молили са пажњом и умиљењем. О топлини погледа; у "Поуци о Исусовој молитви", Аскетски огледи, том 2.

57. Преподобни Нил Сорски, предговор предању.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

О ИСУСОВОЈ МОЛИТВИ.

Разговор Старца са учеником

ДРУГИ ДЕО - О ПРЕЛЕСТИ

Ученик: - Кажи ми право и детаљно схватање прелести. Шта је то - прелест?

Старац: - Прелест је повреда људске природе лажју. Прелест је стање свих људи, без изузетка, настало због пада наших праотаца. Сви смо ми - у прелести.[1] Сазнање о томе је најбоља заштита од прелести. Највећа прелест јесте сматрати себе слободним

од прелести. Сви смо ми обманути, сви смо заведени, сви се налазимо у лажном стању и потребно нам је ослобођење истином. Истина је Господ наш Исус Христос (Јн 8,32; 14, 6). Присајединимо се тој Истини вером у њу; завапимо молитвом ка тој Истини - и она ће нас извући из пропасти самообмане и демонске обмане. Јадно је наше стање! Оно је тамница, из које молимо да се изведе наша душа, *да се исповедамо Имену Господњем* (Пс 141,8). Оно је та мрачна земља у коју је бачен наш живот због непријатеља који нам је позавидео и прогнао нас (Пс 142, 3). Оно је - телесно мудровање (Рим 8,6) и лажно названи разум (1Тим 6, 20), којима је заражен сав свет, који не признаје своју болест, проглашавајући је здрављем у процвату. Оно је - *тијело и крв који не могу наслиједити Царства Божијега* (1 Кор 15,50). Оно је - вечна смрт, коју је исцелио и уништио Господ Исус, који је *васкрсење и живот* (Јн 11,25). Такво је наше стање. Поглед на њега је - нови разлог за плач. Плачући завапимо Господу Исусу, како би нас Он извео из тамнице, извукао нас из земаљске пропасти, истргао из чељусту смрти. "Господ наш Исус Христос" - каже преподобни Симеон Нови Богослов - "зато је и сишао нама, јер је зажелио да нас извуче из ропства и из *највећег зла - прелести*." [2]

Ученик: - То објашњење је недоступно за моја схватања: потребно ми је простије објашњење, ближе мом разумевању.

Старац: - Као средство за погубљење људског рода пали анђео је употребио *лаж* (Пост 3, 5). Из тог разлога, Господ је ђавола назвао *лажом и оцем лажи и човјекоубицом од почетка* (Јн 8,44). Схватање о лажи, Господ је тесно повезао са схватањем о човекоубиству: зато што је ово последње неизоставна последица првог. Реч "*од почетка*" указује на то да је *лаж*, од самог почетка, послужила ђаволу као оружје за човекоубиство и непрекидно му служи као оружје за човекоубиство, за погубљење људи. Почетак зала - *лажна мисао!* Извор самообмане и демонске прелести - *лажна мисао!* Узрок разних повреда и погубљених - *лажна мисао!* Посредством *лажи*, ђаво је вечном смрћу поразио човечанство, у самом његовом корену, у прародитељима. Наши прародитељи су се *преварили (прелестили)*, то јест, признали су *лаж* за истину, и прихвативши *лаж* под маском истине, неизлечиво су себе повредили смртоносним грехом, што је посведочила и наша прамајка. *Змија ме превари* - рекла је она - *те једох* (Пост 3, 13). Од тог времена, наша природа, заражена отровом *зла, својевољно и нехотице* тежи ка *злу*, које унакаженој вољи, изопаченом разуму и изопаченом осећању срца изгледа као добро и наслада. Својевољно: зато што ми још увек имамо остатке слободе у избору добра и зла.

Нехотице: зато што тај остатак слободе не делује као пуна слобода; он делује неодвојиво од утицаја греховне повреде. Ми се родимо као такви; ми не можемо да

не будемо такви: и зато се сви ми, без икаквог изузетка, налазимо у стању самообмане и демонске прелести. Из тог погледа на стање људи у односу према добру и злу, на стање које неизбежно припада сваком човеку, проистиче следеће одређење прелести, које га објашњава, обухватајући све: *прелест је усвајање лажи од стране човека, коју он прима за истину*. Прелест првобитно делује на начин мишљења, и када је прихваћена, када је преокренула начин мишљења, она се одмах преноси на срце, изврће осећања срца; овладавши бићем човека, она се распростире на сву његову делатност, трује само тело које је Творац нераскидиво повезао са душом. Стање прелести је стање погибли или вечне смрти.

Од времена човековог пада, ђаво је добио непрекидно слободан приступ ка њему.[3] Ђаво има право на тај приступ: човек се својеволјно подвргнуо његовој власти, потчињености њему, одбацивши повиновање Богу. Бог је искупио човека. Искупљеном човеку је дата слобода да се повинује или Богу или ђаволу, а како би та слобода била неусиљена, ђаволу је остављен приступ ка човеку. Веома је природно што ђаво користи све снаге да задржи човека у ранијем односу према себи, или чак да га доведе у још већу поробљеност. Због тога он користи своје раније и свагдашње оружје - лаж. Он се труди да нас заведе и обмане, ослањајући се на наше стање самообмане, наше страсти - те болесне склоности - он покреће; њиховим погубним потребама даје пријатан изглед, труди се да нас приволи на удовољавање страстима. Онај ко је веран Божијој Речи, не дозвољава себи то удовољавање, обуздава страсти, одбацује нападе непријатеља (Јак 4,7): делује руководећи се Јеванђељем против сопствене самообмане, укроћује страсти и тако, мало-помало, уништава утицај палих духова на себе и, мало-помало, излази из стања прелести у област истине и слободе (Јн 8,32), чија пуноћа се остварује осењивањем благодаћу Божијом. Онај који није веран Христовом учењу, који следи своју вољу и разум, покорава се непријатељу, и из стања самообмане прелази у стање демонске прелести, губи остатке своје слободе, ступа у потпуну потчињеност ђаволу. Стање људи у демонској прелести бива врло разнолико, према страсти којом је човек заведен и поробљен, према степену у ком је човек поробљен страшћу. Али сви који су упали у демонску прелест, то јест, који су развијањем сопствене самообмане ступили у општење са ђаволом, и у поробљеност њему - налазе се у прелести, они су храмови и оружја демона, жртве вечне смрти: живота у адским тамницама.

Ученик: - Наброји видове демонске прелести, која произилази из неправилног бављења молитвом.

Старац: - Сви видови демонске прелести, којима се подвргава подвижник молитве, изничу из тога што у основу молитве није положено покајање, што покајање није

постало извор, душа, циљ молитве. "Ако неко" - говори преподобни Григорије Синаит, у раније наведеном чланку - "са самопоуздањем, заснованом на уобразиљи,[4] машта да ће достићи уздишена молитвена стања, и стекао је ревност, не истиниту него сатанску: њега ђаво лако везује у своје мреже, као свог слугу." Свако ко се труди да уђе у брак са Сином Божијим, без чистих и светлих одежди, припремљених покајањем, него право у својим дроњцима, у стању палости, греховности и самообмане, избацује се напоље, у таму најкрајњу: у демонску прелест. *Савјетујем ти, говори Спаситељ ономе који је позван на тајно свештенство, да купиш од мене злата огњем жеженога, да се обогатиш; и бијеле хаљине, да се обучеш, те да се не покаже срамота голотиње твоје; и масти суза да помажеш чулне очи своје и очи ума, да видиш. Ја оне које љубим карам и поправљам; зато ревнуј, и покај се* (Отк 3, 18-19).

Покајање, и све из чега се оно састоји, као што је: скрушеност или немоћ духа, плач срца, сузе, самоосуда, сећање на смрт и предосећање смрти, Божијег суда и вечних мука, осећање присуства Божијег, страх Божији - јесу дарови Божији, веома скупи дарови, првобитни и основни дарови, залог највиших и вечних дарова. Ако се они претходно не задобију, немогуће је задобити последње дарове. "Ма како узвишени били наши подвизи" - рекао је свети Јован Лествичник, "ако ми нисмо стекли болећивост срца, онда су ти подвизи били лажни и узалудни."[5] Покајање, скрушеност духа, плач, јесу знаци, јесу сведочанство правилности молитвеног подвига; њихово одсуство је - знак скретања у погрешном смеру, знак самообмане, прелести шта бесплодности. Једно или друго, то јест, прелест или бесплодност, чине неизбежну последицу неправилног бављења молитвом, а неправилно бављење молитвом је неодвојиво од самообмане.

Најопаснији неправилни начин молитве јесте у томе када онај који се моли снагом своје уобразиље ствара маштарије или слике, наизглед их позајмљујући из Светог писма, а у ствари из свог сопственог стања, из свог пада, из своје греховности, из своје самообмане - тим сликама он ласка својој таштини, својој сујети, свом високоумљу, својој гордости, обмањује себе. Очигледно је да све што је створено маштом наше пале природе, која је изопачена падом природе, у ствари не постоји - да је измишљотина и лаж, које су једино својствене, које су једино вољене од стране палог анђела. Маштар од првог корака на молитвеном путу излази из области истине, улази у област лажи, у област сатане и добровољно се потчињава утицају сатане. Свети Симеон Нови Богослов овако описује молитву маштара и њене плодове: "Он узводи на небо руке, очи и ум, и у свом уму замишља", попут Клопштока и Милтона - "Божанско саветовање, небеска блага, чинове светих анђела, насеља светих, укратко, у својој уобразиљи сабира све што је слушао у божанском Писму, и разматра то у време молитве, гледа на небо, и свим тим побуђује своју душу на божанске жеље и љубав, понекад пролива сузе и плаче. На тај начин, његово срце се мало-помало размеће, не схватајући то умом; он мисли да је оно што он чини плод божанске

благодати због његове утехе, и моли Бога, како би га удостојио да увек пребива у том делању. То је знак прелести. Такав човек, чак и ако буде безмолвствовао савршеним безмолвијем, не може а да се не изложи помахниталости ума и силаску са ума. Ако се пак њему то не догоди, ипак је за њега немогуће да икада достигне духовни разум и врлину или бестрашће. На тај начин су се прелестили они који су видели светлост и сијање овим телесним очима, који су осетили миомирис својим чулом мириса, чули гласове својим ушима. Једни од њих су побеснели, и оштећеног ума прелазили с места на место; други су примили демона који се претворио у светлог анђела, прелестили се и остали непоправљиви до краја, не прихватајући савет никога од браће; неки од њих, подучени од ђавола, убили су се; неки су се бацили у провалије; неки су се удавили. И ко може набројати разне преваре ђавола, којима он вара, и које је немогуће исказати? Уосталом, из онога што смо рекли, сваки разуман човек може научити каква штета долази од таквог вида молитве. Ако неко од оних који га употребљавају и не буде подвргнут некој од горе наведених несрећа, због саживота са браткјом, зато што се таквим несрећама најчешће излажу отшелници, који живе усамљено - он ипак безуспешно живи свој живот." [6]

Сви свети оци, који су описивали подвиг умне молитве, забрањују не само да се не стварају произвољна маштарења него и то да се произвољно приклања и саосећа са маштарењима и привиђењима, која могу неочекивано да се појаве пред нама, независно од нашег хтења. И то се догађа у молитвеном подвигу, нарочито у безмолвију.⁴ "Никако не примај" - каже преподобни Григорије Синаит - "ако нешто угледаш, чулним очима или умом, изван или унутар тебе, макар то био и лик Христов, или анђела, или неког светог, или ако ти се прикаже светлост... Буди пажљив и опрезан! Немој дозволити себи да поверујеш било чему, немој да покажеш саосећање или сагласност, немој брзо да поверујеш призору, чак и ако је истинит идобар: остани хладан и далек према њему, непрекидно чувајући твој ум без виђења, не дозвољавајући му да ствара из себе икакву слику и да утисне у себе икакву слику. Онај који види нешто у мислима или чулно, чак и ако би то било од Бога, и који то прима, лако упада у прелест, као онај који прима призоре брзо и лакомислено. Почетник је дужан да сву пажњу усмери једино на делање срца, да једино то делање сматра непрелесним - а друго пак да не прима док не ступи у бестрашће. Бог се не гневи на онога који се плаши прелести и који са крајњом обазривошћу пази над собом, чак ако он и не прими нешто што је послано од Бога, не размотривши оно што је послано са свом брижљивошћу; напротив, Бог похваљује таквог за његову благоразумност." [7] Свети Амфилохије, који је ступио у монаштво у младости, у зрелим годинама и старости се удостојио да проведе отшелнички живот у пустињи. Затворивши се у пећину, он се вежбао у безмолвију и достигао је велико напредовање. Када се навршило *четрдесет* година његовог отшелничког живота - њему се ноћу јавио анђео, и рекао: "Амфилохије! Иди у град и напасај духовне овце." Амфилохије је пребивао у пажњи над собом и није се осврнуо на ту наредбу анђела.

Друге ноћи, поново се јавио анђеоло и поновио је наредбу, додавши да је она од Бога. И поново се Амфилохије није повиновао анђелу, плашећи се да не буде обманут и сећајући се речи апостола, да се и сатана претвара у анђела светлости (2 Кор п, 14). Али треће ноћи, поново се Амфилохију јавио анђеоло, и уверивши Амфилохија у себе славословљем Богу, које је неиздрживо за одбачене духове, узео је старца за руку, извео га из келије и привео га цркви која се налазила у близини. Црквене двери су се отвориле саме од себе. Црква се осветлила небеском светлошћу: у њој је било присутно мноштво светих мужева у белим хаљинама, са лицима која су била налик на сунце. Они су рукоположили Амфилохија у епископа града Иконије.[8] У случају супротног понашања, Исакије и Никита Печерски, нови и неискусни у отшелничком животу, подвргли су се најужаснијој несрећи, брзоплето поверовавши привиђењу које им се јавило. Првome се јавило мноштво демона у светлости: један од демона узео је лик Христа, а остали изглед светих анђела. Другога је демон обмануо прво миомирисом и гласом, тобоже Божијим, а затим му се очигледно појавио у виду анђела.[9] Монаси искусни у монашком животу, истински свети монаси, далеко више се чувају прелести, далеко више су неповерљиви према себи него почетници, а нарочито они почетници који су обузети загрејаношћу за подвиг. Са искреном љубављу, преподобни Григорије Синаит упозорава на прелест безмолвника, за ког је и написана ова књига: "Хоћу да имаш јасно схватање прелести; то желим са тим циљем, да би се ти могао заштитити од прелести, како при стремљењу, које није озарено потребним виђењем, ти не би себи нанео велику штету, не би погубио твоју душу. Слободно произвољење човека се лако приклања општењу са нашим непријатељима, а нарочито произвољење неискусних, нових у подвигу, којима још владају демони." [10] Како је то тачно! Нагиње, склона је наша слободна воља прелести: зато што свака прелест ласка нашој таштини, нашој сујети, нашој гордости. "Демони се налазе у близини и окружују почетнике и самовољне, ширећи мреже помисли и погубних маштања, припремајући понор пада. Град почетника" - читаво биће сваког од њих, "још увек се налази под опсадом варвара...немој се брзо предати, због лакомислености, ономе што ти се јавља, него остани *тежак*, задржавајући добро са много разматрања и одбацујући зло... Знај да су дејства благодати јасна; демон их не може пренети; он не може пренети ни кротост, ни мир, ни смирење, ни мржњу према свету; он не обуздава страсти и сластољубље, као што то чини благодат." Његова дејства су "надимање" - надменост, надувеност - "високоумље, страховање, једном речју, сви облици злобе. По дејству можеш препознати светлост која засија у твојој души, да ли је она Божија, или је од сатане." [11] Потребно је знати, да је такво расуђивање својство напредних монаха, а никако почетника. Преподобни Синаит разговара са почетником, али са почетником у безмолвном животу, који је, међутим, и по пребивању у монаштву и по телесном узрасту био старац, како се види из књиге.

Ученик: - Да ли ти се догађало да видиш некога ко је доспео у демонску прелест због развијања маште приликом бављења молитвом?

Старац: - Догађало се. Неки чиновник, који је живео у Петрограду, бавио се појачаним молитвеним подвигом, и због њега је доспео у необично стање. О свом подвигу и његовим последицама, он је откривао тадашњем протојереју цркве Покрова Мајке Божије, која се налази у Коломну. Протојереј, посетивши неки манастир Санкт-петербуршке епархије, молио је једног од монаха тог манастира да поразговара са чиновником. "Необично стање у које је чиновник доспео због подвига" - с правом је говорио протојереј "лакше се може објаснити становницима манастира, који су боље упознати са појединостима и случајностима аскетског подвига." Монах се сложио. После неког времена, чиновник је стигао у манастир. Разговору са монахом сам присуствовао и ја. Чиновник је одмах почео да говори о својим виђењима - да он непрекидно при молитви види светлост која долази од икона, да осећа миомирис, да у устима осећа неуобичајену сладост, и тако даље. Монах, пошто је саслушао то приповедање, упитао је чиновника: "Да ли вам је долазила мисао да се убијете?" - "Свакако" - одговорио је чиновник: "Ја бих већ био бачен у Фонтану, да ме нису извукли. Показало се да је чиновник користио начин молитве који је описао свети Симеон, и да је распалио уобразиљу и крв, када човек постаје веома способан за појачан пост и бдење. Стању самообмане, које је самовољно изабрано, ђаво је припојио своје, том стању сродно, дејство - и људска самообмана је прешла у отворену демонску прелест. Чиновник је видео светлост телесним очима: миомирис и сладост, које је осетио, такође су били чулни. Насупрот томе, виђење светих и њихова натприродна стања су потпуно духовна[12]: подвижник постаје способан за њих, али тек по откривању очију душе божанском благодаћу, када оживљавају и други осећаји душе, који су дотад били без дејства[13]; и телесна чула светих узимају учешће у благодатном виђењу, али онда када тело пређе из страсног стања у бестрасно стање. Монах је почео да саветује чиновника да напусти начин молитве који употребљава, објашњавајући и неисправност начина и неисправност стања, које тај начин доноси. Чиновник се са жестином успротивио савету. "Како да се одрекнем очигледне благодати!" - говорио је он.

Пажљиво слушајући приповедање чиновника о себи, ја сам осетио неописиву жалост према њему, а уједно ми је деловао некако смешан. На пример, он је монаху поставио следеће питање: "Када се у мојим устима, од обилне сладости, умножи пљувачка, она почиње да капље на под: зар то није грешно?" Истина: онај који се налази у демонској прелести побуђује сажалење према себи, као онај који није при себи и налази се, умом и срцем, у заробљеништву лукавог, одбаченог духа. Они представљају и смешан приказ: подсмеху их излаже лукави дух, који је овладао њима, који их је довео у стање ништавности, обманувши их сујетом и високоумљем.

Прелешћени не схватају ни своју поробљеност, ни необичност свог понашања, ма колико очигледна била та поробљеност, то необичност понашања. - Зиму 1828/1829. године, ја сам провео у Плошћанској пустињи.[14] У то време, тамо је живео старац који се налазио у прелести. Он је одсекао себи шаку, сматрајући да ће тиме испунити јеванђелску заповест, и говорећи свакоме, ко је хтео да га слуша, да су од одсечене руке настале свете мошти, да се она чува и побожно поштује у московском Симоновом манастиру, и да он, старац, налазећи се у Плошћанској пустињи, на петсто врста од Симонова, осећа када симоновски архимандрит и братија целивају руку. Старцу се догађала дрхтавица, при чему је он почињао врло гласно да сикће; он је ту појаву сматрао плодом молитве, али посматрачима је то изгледало као изопачење себе, достојно само сажалења и смеха. Деца, која су због сиротињства живела у манастиру, забављала су се том појавом и имитирала су је пред старчевим очима. Старац се гневио, бацао се на једног, па на другог дечака, чупао их за косу. Нико од уважених монаха те обитељи није могао уверити прелешћеног да се налази у лажном стању, у душевном растројству.

Када је чиновник отишао, ја сам питао монаха зашто му је дошла мисао да пита чиновника за покушај самоубиства? Монах је одговорио: "Као што усред плача по Богу долазе тренуци неуобичајеног умирења савести, тако и усред лажне насладе, коју доноси демонска прелест, долазе тренуци у којима прелест као да се разобличава, и допушта да се окуси онаква каква јесте. Ти тренуци су - ужасни! Њихова горчина и очајање које та горчина ствара су неподношљиви. По том стању у које прелест доводи, било би лакше од свега да је прелешћени препозна и да предузме мере да се исцели. Авај! Почетак прелести је гордост, а њен плод - преизобилна гордост. Прелешћени, сматрајући себе сасудом божанске благодати, презире спасоносна упозорења ближњих, како је то приметио свети Симеон. Међутим, напади очајања постају све снажнији и снажнији: на крају, очајање се претвара у помахниталост ума, и овенчава се самоубиством. - Почетком овог века, у Софронијевој пустињи[15] се подвизавао схимонах Теодосије, који је строгим, узвишеним животом задобио поштовање и братства и мирјана. Одједном њему се приказало да је узнет у рај. По завршетку виђења, он је отишао настојатељу, подробно му испричао о чуду, и додао је изразе сажалења, јер је он у рају видео само себе, а није видео никога од братије. Та црта је промакла пажњи настојатеља: он је сазвао братију, у скрушености духа им је препричао виђење монаха, и саветовао им усрднији и богоугоднији живот. После неког времена, у делању схимонаха су почеле да се пројављују необичности. Ствар се завршила тиме што је он пронађен обешен у својој келији."

Мени се догодио следећи догађај који је вредан пажње. Једном ме је посетио атонски јеросхимонах, који је био у Русији на сабору. Ми смо сели у моју келију за примање и он је почео да ми говори: "Помоли се за мене, оче: ја много спавам, много једем." Када

ми је он то говорио, ја сам осетио жар који из њега излази, зато сам му и одговорио: "Ти не једеш много., и не спаваш много; али зар нема нечега посебног у теби?" и молио сам га да уђе у моју унутрашњу келију. Идући пред њим, и отварајући врата унутрашње келије, ја сам мислено молио Бога да дарује мојој гладној души да има користи од атонског јеросхимонаха, ако је он - истински слуга Божији. Истина: ја сам приметио у њему нешто посебно. У унутрашњој келији, ми смо поново сели ради разговора - и ја сам почео да га питам: "Учини милост, чаучи ме молитви. Ти живиш у првом монашком месту на земљи, међу хиљадама монаха: на таквом месту и у тако многобројном скупу монаха неизоставно мора бити великих молитвеника, који познају молитвено тајнодејство и преносе га ближњима, по примеру два Григорија, Синаита и Паламе, по примеру многих других атонских светилника." Јеросхимонах се одмах сложио да буде мој учитељ - и, о ужаса! са највећом ватреношћу је почео да ми преноси горепоменути начин усхићене, занесењтчке молитве. Видим: он је страшно распаљен! Код њега су распаљени и крв и уобразиља! Он је - самодовољан, усхићен собом, у самообмани, у прелести! Допустивши му да се искаже, ја сам почео помало, у чину наставника, да му изгеосим учење светих отаца о молитви, упућујући га на *Добротољубље*, и молећи га да ми објасни то учење.

Атонски монах се нашао у потпуној недоумици. Видим, њему је потпуно непознато учење отаца о молитви! У наставку разговора, ја сам му говорио; "Види, старче! Ако ћеш живети у Петрограду, никако немој становати на највишем спрату, неизоставно стануј на најнижем." "Зашто тако?" - питао је Атонац. "Зато што", одговорио сам, "ако анђели намере да те, изненада те обузевши, пренесу из Петрограда на Атон, и понесу те са највишег спрата, ако паднеш, на смрт ћеш настрадати: ако те пак понесу са најнижег, и ако паднеш, само ћеш се повредити." "Замисли" - одговорио је Атонац - "колико пута ми је већ, док сам стајао на молитви, долазила жива мисао да ће ме анђели обузети и однети ме на Атон!" Показало се да јеросхимонах носи вериге, готово да не спава, узима мало хране, у телу осећа такав жар да му зими није потребна топла одећа. На крају разговора, дошла ми је мисао да поступим на следећи начин: почео сам да молим Атонца, да он, као испосник и подвижник, на себи провери савет који су оставили свети оци, који се састоји у томе да уму у време молитве треба да буде потпуно страна свако маштарење, и да се сав погрузи у пажњу на речи молитве, да се закључа и смести, по речима светог Јована Лествичника, у речи молитве.[16] Притом, срце обично помаже уму душеспасоносним осећањем туге због грехова, како је рекао преподобни Марко Подвижник: "Ум, који се нерасејано моли, притешњује срце: *срце пак скрушено и унижено Бог неће одбацити*" (Пс 50,19).[17] "Када ти провериш на себи," - рекао сам Атонцу - "ти реци и мени какав је плод експеримента; јер мени самом је такав експеримент неугодан, због расејаног живота који водим." Атонац је радо пристао на мој предлог. Кроз неколико дана, он ми долази, и говори: "Шта си ти учинио са мном?" - "А зашто?" - "Од како

сам покушао да се молим са пажњом, закључавајући ум у речи молитве: сва моја виђења су пропала, и више не могу да им се вратим."

Даље у разговору са Атонцем, ја више нисам видео ону уображеност и ону дрскост, које су биле веома приметне код њега приликом првог сусрета и које се обично примећују код људи који се налазе у самообмани, који мисле за себе да су свети или да су духовно напредовали. Атонац је чак изразио жељу да послуша мој убоги савет. Када сам га посаветовао да се по спољашњем начину живота не разликује од осталих монаха, зато што такво истицање себе води у високоумље[18]: он је скинуо вериге са себе, и предао их мени. Кроз један месец, он је поново био код мене и причао је да је жар у његовом телу престао, да му је поново потребна топла одећа, и да спава далеко боље. Притом, он је говорио да на Атонској гори многи, и од оних који уживају славу светости, употребљавају тај начин молитве који је он употребљавао, и - да њему уче и друге. Није чудо! Свети Симеон Нови Богослов, који је живео осам векова пре нашег времена, каже да се пажљивом молитвом бави само неколицина.[19] Преподобни Григорије Синаит, који је живео у четрнаестом веку по рођењу Христовом, када је дошао на Атонску гору, нашао је да њено многобројно монаштво нема никаквог сазнања о умној молитви, него се бави само телесним подвизима, обављајући молитву само устима и наглас.[20] Преподобни Нил Сорски, који је живео крајем 15. и почетком 16. века, такође, посетивши Атонску гору, каже да је у његово време број оних који се баве пажљивом молитвом крајње оскудан.[21] Старац, архимандрит Пајсије Величковски, прешао је на Атонску гору из Молдавије 1747. године. Он је блиско упознао све манастире и скитове, разговарао је са многим старцима који су по општем мишљењу у Светој Гори сматрани за најискусније и свете монахе. Када је пак он почео питати те монахе за књиге светих отаца, који су писали о умној молитви - показало се да они не само да нису знали за постојање таквих списа него чак нису знали ни имена светих писаца; тада *Добротољубље* још није било штампано на грчком језику.[22] Пажљива молитва тражи самоодрицање, а на самоодрицање се одлучују само ретки. Онај који је пажњом закључан у себе, који се налази у стању недоумице због виђења своје греховности, неенособан за многословље, и уопште за ефекте и глуму, онима који не знају његов тајанствени подвиг делује некако чудан, загонетан, недоступан у сваком смислу. Зар је лако одвојити се од мишљења света! И свет - како да препозна подвижника истинске молитве, када је сам подвиг потпуно непознат свету? Зар је то дело за онога који се налази у самообмани! Не јести, не пити, не спавати, зими ићи само у раси, носити вериге, гледати виђења, учити све и изобличавати са дрском бестидношћу, без икакве исправности, без користи и смисла, у крвној, материјалној, страсној распаљености, и из разлога те најгоре, погубне распаљености. Самосвети! Одавно је примећена допадљивост и привлачност таквих за људско друштво: *Поднесите*, пише апостол Павле Коринћанима, *ако вас неко поробљује, ако вас неко ждере, ако вам одузима, ако се надима, ако вас по образу бије* (2 Кор 11,20). Даље свети апостол каже да, када је био у Коринту,

није могао дрско и безочно да се понаша: његово понашање се одликовало скромношћу, кротошћу, и миром Христовим (в. 2 Кор 10,1). Највећи део подвижника западне Цркве, које је она прогласила за највеће светитеље - пошто је отпала од источне Цркве и пошто је Свети Дух одступио од ње - молили су се и достигали су виђења, наравно лажна, на начин који сам поменуо. Ти уображени светитељи били су у најужаснијој демонској прелести. Прелест већ природно ниче на основу богохулства, које изврше догматску веру код јеретика. Понашање латинских подвижника, обузетих прелешћу, увек је било поремећено, из разлога необичне тварне, страсне распаљености. У таквом стању налазио се Игњатије Лојола, оснивач језуитског реда.

Код њега је уобразиља била толико распаљена и изоштрена да је, како је он сам тврдио, требало само да зажели и да учини извештан напор, и пред његовим очима би се појављивао, према његовој жељи, пакао или рај. Јављање раја и пакла није се догађало само по дејству људске уобразиље; дејство људске уобразиље је недовољно за то: јављање се догађало због дејства демона, који су своје изобилно дејство присајединили недовољном људском дејству, спајајући дејство са дејством, допуњавајући дејство дејством, на основу слободне воље човека, који је изабрао и усвојио лажно усмерење. Познато је да се истинским светитељима Божијим виђења дарују једино благовољењем Божијим и дејством Бога, а не по вољи човека и не ради његовог сопственог напора дарују се неочекивано, веома ретко, у случајевима нарочите потребе, по дивном промислу Божијем, а не као случајност.[23] Усиљен подвиг оних који су у прелести обично иде заједно са дубоким развратом. Разврат служи као оцена тог пламена, којим су распаљени они који су у прелести. То се потврђује и историјским казивањима и сведочанством отаца. "Онај који види духа прелести" у виђењима која му се јављају, рекао је преподобни Максим Капсокаливит "веома често се подвргава јарости и гневу; миомир смирења или молитве, или истинске сузе, немају места у њему. Насупрот томе, он се непрекидно хвали својим врлинама, сујетан је, и заувек се неустрашиво препушта лукавим страстима." [24]

Ученик: Неправилност тог вида молитве и његова веза са самообманом и прелешћу су јасни; упозори ме и на остале видове неправилне молитве и лажног стања које је повезано са њима.

Старац: Као што неправилно дејство ума уводи у самообману и прелест: управо тако у њих уводи и неправилно дејство срца. Жеља и стремљење, испуњени неразумном гордошћу, за виђењем духовних виђења умом, који није очишћен од страсти, није обновљен и није пресаздан десницом Светог Духа: таквом гордошћу и неразумношћу су испуњени и жеља и стремљење срца да се наслађује осећањима

светим, духовним, божанским, када је оно још сасвим неспособно за такве насладе. Као што нечисти ум, желећи да види божанска виђења а нема могућности да их види, ствара себи виђења из себе, обмањује се њима и заноси: тако и срце, трудећи се да окуси божанску сладост и друга божанска осећања, и не налазећи их у себи, ствара их из себе, њима ласка себи, заводи, обмањује, погубљује себе, улазећи у област лажи, у општење са демонима, потчињавајући се њиховом утицају, покорвајући се њиховој власти.

Једно осећање од свих осећања срца, у његовом палом стању, може бити употребљено у невидљивом богослужењу: тута због грехова, због греховности, због пада, због своје погубности која се назива плачем, покајањем, скрушеношћу духа. То је посведочено у Светом писму. *Јер да си хтео жртве, ја бих Ти принео; за жртве свеспаљенице не мариш* (Пс 50,18): и свако осећање срца посебно и сва она заједно нису благоугодна Теби, будући да су упрљана грехом, будући да су изопачена падом. *Жртва је Богу дух скрушен, срце скрушено и унижено Бог неће одбацити* (Пс 50,19). Та жртва је жртва одрицања, са приношењем те жртве природно се уклања приношење осталих жртава: при осећању покајања умукну сва друга осећања. Зато, да би жртве осталих осећања постале благоугодне Богу, потребно је да се претходно излије благовољење Божије на наш Сион, потребно је да се претходно обнове зидине нашег разрушеног Јерусалима. Господ је праведан, свесвет: само праведне, чисте жртве, за које је способна људска природа после свог обновљења, јесу благопријатне праведном, свесветом Господу. Жртвама и паљеницама које су оскврњене Он није наклоњен. Побринимо се да се очистимо покајањем! *Тада ћеш благоволити жртву правде, приносе и жртве свеспаљенице, тада ће принети на жртвеник Твој теоце* (Пс 50,21): новорођена осећања човека обновљеног Светим Духом.

Прва заповест коју је Спаситељ света дао читавом човечанству јесте заповест о покајању: *Поче Исус проповиједати и говорити: Покајте се, јер се приближило Царство небеско* (Мт 4,17). Та заповест обухвата, садржи, повезује све остале заповести. Оним људима који нису схватали значај и силу покајања Спаситељ је говорио, не једном: *Идите и научите се шта значи: Милост хоћу, а не жртвоприношење* (Мт9,13). То значи: Господ, смиловавши се на пале и пропале људе, свима је даровао покајање као једино средство за спасење, зато што су сви обузети падом и пропашћу. Он не тражи, чак и не жели од њих жртве, за које су они неспособни, него жели да се они смилују на себе, да сазнају своју несрећу и ослободе је се покајањем. Поменутиим речима Господ је додао страшне речи: *Нисам дошао, рекао је Он, да зовем праведнике но грјешнике на покајање*. Кога назива праведницима? Оне несрећне, заслепљене грешнике који, будући обманути таштином, не сматрају покајање суштински потребним за себе, и зато га или одбацују или не брину о њему. О несреће! Због тога их се Спаситељ одриче, губи се ризница спасења. "Тешко души" - каже преподобни Макарије Велики - "која не осећа своје ране и која мисли за себе, због великог неизмерног

оштећења зломом, да јој је потпуно страна оштећење зломом. Такву душу више не посећује добри Лекар, јер је добровољно оставила своје ране не бринући се за њих, мислећи да је здрава и непорочна. *Не требају здрави лекара него болесни*" (Мт 9,12).[25] "Ужасно је сурово према себи - одбацивање покајања! Ужасна је равнодушност, нељубав према себи - небрига о покајању. Онај који је суров према себи не може да не буде суров према ближњима. Онај који се смислио на себе прихватањем покајања, уједно постаје милостив и према ближњима. Из тога је видна сва важност грешке: одузети срцу оно што му је заповедио сам Бог - суштинско и логички неопходно за срце осећање покајања, и трудити се да се у срцу открију, насупрот поретку, насупрот Божијем уређењу, она осећања која морају сама по себи да се јаве у њему по очишћењу покајањем, али у потпуно другом карактеру." [26]

О том духовном карактеру, телесни човек не може створити код себе никакву представу: зато што се представа осећања увек заснива на осећањима срца која су већ позната срцу, а духовна су потпуно страна срцу, које је упознато само са телесним и душевним осећањима. Такво срце не зна чак ни за постојање духовних осећања.

Свима је познато, како је душевна несрећа код јудејских књижевника и фарисеја поникла из њиховог неисправног душевног расположења: они су постали не само страни Богу него и Његови избезумљени непријатељи, богоубице. Сличној несрећи се подвргавају и подвижници молитве, који се, избадивши покајање из свог подвига, труде да пробуде у срцу љубав према Богу, труде се да осете насладу, усхићење: они развијају свој пад, удаљују се од Бога, улазе у општење са сатаном, трују се мржњом према Светом Духу. Тај вид прелести је ужасан; он је једнако погубан за душу као и први, али је мање видан; он се ретко завршава силаском са ума и самоубиством, али несумњиво развраћује и ум и срце. По стању ума које производи оци су га назвали *самомњењем*. [27] На ту врсту прелести указује свети апостол Павле, када каже: *Нико да вас не обмањује тобожњом понизношћу и служењем анђелима, упуштајући се у оно што није видјео, и узалуд надимајући се тјелесним умом својим* (Кол 2,18). Онај који је обузет том прелешћу *самомишљења*, створио је "самомњење" да има многе врлине и достојанства - чак и да обилује у даровима Светог Духа. Самомњење се састоји из лажних схватања и лажних осећања: по том свом својству, оно потпуно припада области оца и представника лажни - ђавола. Онај који се моли, труди се да у срцу открије осећање новог човека, и немајући никакве могућности за то, замењује их осећањима свог састава, лажним, којима ће се убрзо прикључити дејство палих духова. Прихвативши неправилна осећања, своја и демонска, као истинска и благодатна, он прима одговарајућа схватања. Та осећања, која се непрестано усвајају срцем и јачају у њему, чувају и умножавају лажна схватања: природно је да из таквог неправилног подвига настају самообмана и демонска прелест - "самомњење". "Самомњење не допушта ономе који самомисли да буде" [28] - рекао је свети Симеон Нови Богослов. Онај који мисли за себе да је бестрастан, никада се неће очистити од

страсти; који мисли за себе да је испуњен благодаћу, никада неће добити благодат; који мисли за себе да је свет, никада неће достићи светост. Просто речено: онај који себи приписује духовна делања, врлине, достојанства, благодатне дарове, који себи ласка и теши се "самомњењем", тим "самомњењем" затвара улаз за духовна делања, и хришћанске врлине и божанску благодат - а широко отвара улаз греховној зарази и демонима. Више нема никакве могућности за духовно напредовање код оних који су заражени "самомњењем": они су уништили ту могућност, приневши на олтар лажи саме почетке људске делатности и његовог спасења - схватања о истини. Код оних који болују од те прелести јавља се необична надменост: они као да су опијени собом, својим стањем самообмане, видећи у њему благодатно стање. Они су натопљени, преиспуњени високоумљем и гордошћу, представљајући се смиренима пред многима који суде према лицу, а не могу да оцене по плодовима, како је заповедао Спаситељ (Мт 7,16; 12, 33), а тим мање по духовном осећању, које помиње апостол (Јев 5, 14). Пророк Исаија је живописно изразио дејство прелести "самомњења" у палом архангелу, дејство које је обмануло и погубило тог архангела. *Говорио си - каже пророк сатани - у срцу свом: изаћи ћу на небо, више звијезда Божијих подигнућу пријесто свој, и сјешћу на гори зборној на страни сјеверној. Изаћи ћу у висине над облаке, изједначићу се са вишњим. А ти се у пакао сврже, у дубину гробну* (Ис 14,13-15).

Онога који је заражен прелешћу "самомњења" Господ овако изобличава: *Говориш: Богат сам, и обогатио сам се, и ништа ми не треба; а не знаш да си несрећан, и јадан, и сиромашан, и слијеп, и наг* (Отк 3, 17). Господ прелешћеном саветује покајање. Предлаже му да не купује код другог, него код самог Господа, неопходне потребности, које чине покајање (Отк 3, 18). Потребно је упорно куповати: без тога нема спасења. Нема спасења без покајања, а покајање од Бога примају само они који ће, да би га примили, продати све своје имање, то јест, одрећи ће се свега, што су лажно прихватили "самомњењем".

Ученик: - Да ли ти се догађало да се срећеш са онима који су зараже[^] тим обликом прелести?

Старац: - Они који су заражени прелешћу "самомњења" срећу се веома често. Сваки који нема скрушеност духа, који сматра да има било какве врлине и заслуге, који се не држи непоколебљиво учења Православне Цркве, него расуђује о било ком догмату или предању произвољно, по свом нахођењу или по неправославном учењу, налази се у тој прелести. Степен одступања и упорности у одступању одређује степен прелести.

Човек је слаб! "Самомњење" нам се неизбежно поткрада у било каквом свом облику, и остварујући наше ја, удаљава од нас благодат Божију. Како нема, по примедби светог Макарија Великог, ниједног човека који је потпуно ослобођен од гордости: тако нема ниједног човека који би био потпуно ослобођен од тога да на њега делује истанчана прелест која се назива "самомњење". Она је нападала апостола Павла, и лечена је тешким допуштењима Божијим. *Јер нећемо, браћо, да не знате о невољи нашој која нам се догоди у Азији, да сувише бијасмо оптерећени, преко моћи, тако да смо били у недоумици и за живот. Чак сами у себи осуду на смрт доживјесмо, да се не бисмо уздали у себе него у Бога који подиже мртве* (2 Кор 1,8-9). Из тог разлога, потребно је будно пазити на себе, како не би себи, као сопствено, приписали било какво добро дело, било какву похвалну особину или нарочиту природну способност, или чак благодатно стање, ако је човек уведен у њега, укратко, не сматрати никакву врлину својом. *Шта ли имаш - каже апостол - што ниси примио* (1 Кор 4, 7) од Бога? Од Бога имамо и живот, и нови живот, и све природне особине, све способности, и духовне и телесне. Ми смо Божији дужници! Наш дуг је неисплатив! Из таквог погледа на себе, само по себи, ствара се стање нашег духа супротно "самомњењу", стање које је Господ назвао сиромаштвом духа, које нам је заповедио да имамо, које је величао (Мт 5, 3). Велика је несрећа - удаљити се од догматског и моралног учења Цркве, од учења Светог Духа, било каквим умовањем! То је *охолост, која устаје против познања Божијега*. Потребно је збацивати и предавати такав разум на послушност Христу (2 Кор 10, 4-5).

Ученик: - Постоји ли нека веза између прелести прве врсте и прелести друге врсте.

Старац: - Веза између та два вида прелести неизоставно постоји. Прелест прве врсте је увек спојена са прелешћу друге врсте, са "самомњењем". Онај ко ствара саблажњиве слике, посредством природне способности уображавања, који посредством маште[29] повезује те слике у очаравајућу слику, који читаво своје биће потчињава заводљивом моћном утицају те слике, неизбежно, по несрећној неопходности, *мисли* да та слика настаје дејством божанске благодати, да осећања срца, која су побуђена сликом, јесу благодатна осећања.

Прелест друге врсте - управо "самомњење" - делује без стварања заводљивих слика: она се задовољава стварањем лажних благодатних осећања и стања, из којих се рађа лажно, изопачено схватање уопште о читавом духовном подвигу. Онај који се налази у прелести "самомњења" стиче лажно мишљење о свему што га окружује. Он је обманут и унутар себе и изван. Машта снажно делује у онима који су заведени "самомњењем", али делује искључиво на пољу апстрагције. Она се или уопште не бави, или се веома ретко бави сликама замишљања раја, горњих обитељи и дворова,

небеског света и миомириса, Христа, анђела и светих; она непрекидно ствара привидно духовна стања, блиско пријатељство са Исусом,[30] унутрашњи разговор са Њим,[31] тајанствена откривења,[32] гласове, насладе, и на њима гради лажно схватање о себи и о хришћанском подвигу, уопште, гради лажни начин мишљења и лажно расположење срца, доводи до опијености собом, до распаљености и заноса. Та различита дејства настају због дејства истанчане сујете и сладострашћа: од тог дејства крв добија греховно, саблажњиво кретање, које се представља као благодатна наслада. А сујету и сладострашће пак побуђује високоумље, тај нераздвојни сапутник "самомњења". Ужасна гордост, слична гордости демона, преовлађујућа је особина код оних који су прихватили ту и друге прелести. Заведене првим видом прелести гордост доводи у стање отворене поремећености ума; код заведених другим видом прелести она је, стварајући такође оштећење ума, које се у Писму назива изопаченошћу ума (2 Тим 3, 8), мање приметна, и скрива се под маском смирења, побожности, мудрости - познаје се по својим горким плодовима. Они који су заражени "самомњењем" везано за своје врлине, нарочито везано за своју светост, способни су и спремни на све казне, на свако лицемерје, лукавство и превару, на сва злодела. Они одишу непомирљивим непријатељством против служитеља истине, са помахниталом мржњом се устремљују на њих када они код прелешћених не признају стање које им се приписује и излажу их срамоти пред светом, који је заслепљен "самомњењем".

Ученик: - Постоје пак и духовна стања, произведена божанском благодаћу, као што је стање у ком се окуша духовна сладост и радост, стање у ком се откривају тајне хришћанства, стање у ком се у срцу осећа присуство Светог Духа, стање у ком се Христов подвижник удостојава духовних виђења?

Старац: - Несумњиво да постоје, али постоје само код хришћана који су достигли хришћанско савршенство, који су претходно очишћени и припремљени покајањем. Постепено дејство покајања уопште, које се изражава свим видовима смирења, а нарочито молитвом, која се приноси у сиромаштву духа, у плачу - постепено слаби дејство греха у човеку. За то је потребно значајно време. Оно се и даје истинским, добронамерним подвижницима, промислом Божијим, који будно бди над нама. Борба са страстима је необично корисна: она, више од свега, води сиромаштву духа. У циљу наше суштинске користи, Судија и Бог наш, *оклијева* због нас, и неће нас брзо *одбрани* од супарника (в. Лк 18, 7) нашег - греха. Када страсти врло ослабе - то се догађа највише пред крај живота[33] - тада, мало-помало, почињу да се јављају духовна стања, која се бескрајно разликују од стања насталих "самомњењем". Прво, у духовни храм улази благодатни плач, умива га и избељује ради примања дарова, који

прате плач, по установи духовног закона. Телесни човек никако, ни на који начин, не може да замисли духовна стања, нити може имати икаква сазнања о благодатном плачу: познање тих стања не задобија се другачије него искуством.[34] Духовни дарови деле се са божанском премудрошћу, која се стара да словесни суд, који треба да прими дар у себе, може без оштећења да носи у себи силу дара. Ново вино кида старе мехове! (Мт 9,17) Приметно је да се у данашње време духовни дарови деле са највећом умереношћу, сагласно ослабљењу којим је обухваћено хришћанство уопште. Ти дарови задовољавају једино потребе спасења. Насупрот томе, "самомњење" излива своје дарове у неизмерном изобиљу и у највећој журби.

Општи знак духовних стања је дубоко смирење и смиреноумље, сједињено са претпостављањем свих ближњих себи, са наклоношћу, јеванђелском љубављу према свим ближњима, са тежњом ка анонимности, ка удаљавању од света. За "самомњење" ту има мало места: зато што се смирење састоји у одрицању од свих властитих врлина, у суштинском исповедању Искупитеља, у налажењу сваке наде и подршке у Њему, а "самомњење" се састоји од присвајања врлина, које су дате од Бога, и стварању непостојећих врлина за себе. Оно је повезано са надањем на себе, са хладним, површним исповедањем Искупитеља. Бог се прославља ради прослављања себе, као што је био прослављан од фарисеја (Лк 18, п). Они који су обузети "самомњењем", у највећој мери су предани сладострашћу, без обзира на то што себи приписују најузвишенија духовна стања, без премца у правилном православном подвижништву; малк број њих се уздржава од грубог поробљавања сладострашћу - уздржавају се једино зато што у њима преовлада грех надчреховима - гордост.

Ученик: - Може ли прелест која се назива "самомњење" породити било какве опишљиве, видљиве несрећне последице?

Старац: - Из те врсте прелести поникле су погубне јереси, расколи, безбожје, богохулство. Најнесрећнија његова видљива последица је неправилна, штетна за себе и за ближње, делатност - зло, које је без обзира на његову отвореност и његову распрострањеност, мало приметно и мало схваћено. Са делатељима молитве који су заражени "самомњењем" догађају се и несреће, очигледне свима, али ретко: зато што "самомњење", доводећи ум у најужаснију заблуду, не доводи га до поремећености, као што га доводи растројена уобразиља. На Валамском острву, у удаљеној пустињској колиби, живео је схимонах Порфирије, ког сам и ја видео. Он се бавио подвигом молитве. Какве врсте је био тај подвиг - поуздано не знам. Могуће је наслутити о његовој неправилности по омиљеној литератури схимонаха: он је високо ценио књигу западног писца Томе Кемпијског, "О подражавању Исуса Христа", и руководио се њоме. Та књига је написана из "самомњења". Порфирије је једном увече,

у време јесени, посетио старце у скиту, који је био недалеко од његове пустиње. Када се поздрављао са старцима, они су га упозорили, говорећи: "Немој помислити да пређеш преко леда: лед само што се појавно, и врло је танак."

Порфиријеву пустињу је од скита делио дубоки залив Ладошког језера, који је требало заобићи. Схимонах је одговорио тихим гласом, са спољашњом скромношћу: "Ја сам већ постао лаган." Он је отишао. После кратког времена зачуо се очајни крик. Скитски старци су се забринули, потрчали су. Била је тама, нису брзо пронашли место на ком се догодила несрећа: нису брзо нашли начин да дођу до утопљеног: извукли су тело, које је душа већ напустила.

Ученик: - Ти говориш за књигу "Подражавање", да је она написана у стању самообмане; али она има много читалаца међу чедима Православне Цркве!

Старац: - Баш ти читаоци се, у заносу због њене вредности, изражавају о тој вредности, не схватајући то. У предговору руског превода књиге "Подражавање" - издање 1834. године, штампано у Москви - речено је: "Један високопреосвећени муж" - руски, православни - "говорио је: 'Ако би било потребно моје мишљење, ја бих смело после Светог писма ставио дело Томе Кемпијског *О подражавању Исуса Христа.*'"[35] Тим, толико одлучним коментаром, инославном писцу се даје пуна предност у односу на све свете оце Православне Цркве, а свом мишљењу се даје предност у односу на став читаве Цркве, која је на светим саборима признала списе светих отаца за богонадахнуте, и завештала је да се они читају, не само ради духовног узрастања свих својих чеда него и ради руковођења приликом решавања црквених питања. У списима отаца чува се велико духовно, хришћанско и црквено благо: догматско и морално предање свете Цркве. Очигледно, да је књига "Подражавање" довела поменутог мужа у такво расположење, у ком се он изразио тако непромишљено, тако погрешно, тако жалосно.[36] То је самообмана!

То је прелест! Она је сачињена од лажних схватања; лажна схватања су рођена из неправилних осећања која је пренела књига. У књизи живи и књига одише помазањем лукавог духа, који ласка читаоцима, опија их отровом лажи, заслађеним префињеним зачинима високоумља, сујете и сладострашћа. Књига води своје читаоце право у општење са Богом, без претходног очишћења покајањем, зато и побуђује посебне симпатије према себи код страсних људи, којима је непознат пут покајања, који су незаштићени од самообмане и прелести, који нису поучени правилном животу, учењем светих отаца Православне Цркве. Књига производи снажно дејство на крв и нерве, подстиче их - и зато се она посебно допада људима који су поробљени чулношћу: књигом се може наслађивати, без одрицања од грубих

чулних наслада. Високоумље, префињено сладострашће и сујету, књига представља као дејства благодати Божије. Намирисавши свој блуд у његовом префињеном дејству, телесни људи долазе у усхићење од насладе, од опијености, који се добијају без труда, без самоодрицања, без покајања, без *распињања тијела са страстима и жељама* (Гал 5, 24), са нежношћу према палом стању. Они радосно прелазе, вођени својом заслепљеношћу и гордошћу, из постеље љубави која пристаје стоци, у постеље љубави која представља још већи злочин, која господари у блудилишту отпалих духова. Нека особа, која по земаљском положају припада вишем и образованијем друштву, а по спољашњости Православној Цркви, изразила се на следећи начин о лутеранки која је скончала, сматрајући ту особу светом: "Она је страшно волела Бога; она је мислила само о Богу; она је видела само Бога; она је читала само Јеванђеље и 'Подражавање', које је - друго Јеванђеље." [37]

Тим речима изражено је управо то стање у које доспевају читаоци и поштоваоци "Подражавања". Истоветна је по својој суштини тој фрази и изрека знамените француске списатељице, гђе Де Севиње, о знаменитом француском песнику, Расину старијем. "Он воли Бога" - дозволила је себи да каже гђа Севиње - "као што је раније волео своје наложнице." [38] Познати критичар Ла Гарп, који је прво био безбожник, а затим је прешао у хришћанство које је неправилно разумео и изопачио, одобравајући израз гђе Севиње, рекао је: "Срце којим воли Творца и твар је једно, иако се последице разликују међу собом, колико су различити и предмети." [39] Расин је прешао из разврата у прелест, која се назива "самомњење". Та прелест се са свом отвореношћу испољава у две последње трагедије овог песника: у *Јестири* и *Готолији*. Узвишене хришћанске мисли и осећања Расина нашла су себи пространо место у храму Музе и Аполона, [40] у театру су изазвали усхићење, аплаузе. *Готолија*, трагедија која се сматра за најбоље дело Расина, одржана је четрдесет пута заредом. Дух те трагедије - један је са духом "Подражавања". Ми верујемо да у људском срцу постоји жудња блиска животињској, која је унета у њега падом, и која је повезана са жудњом палих духова; ми верујемо да у срцу постоји и духовна жудња, са којом смо створени, којом се природно и исправно воли Бог и ближњи, и која је у хармонији [41] са жудњом светих анђела. Како би заволели Бога и ближњег у Богу, неопходно је очистити се од жудње блиске животињској. Очишћење извршава Свети Дух, у човеку који је животом изразио жељу за очишћењем. Срцем се управо и називају, у моралном смислу, та жудња и остале душевне силе, а не уд тела - срце. Силе које су концентрисане у том уду - у општој употреби назив тог уда се преноси на тај скуп сила. Насупрот осећању телесних људи, духовни мужеви, нађушивши задах зла које се претвара да је добро, одмах осећају одбојност према књизи која испушта тај смрад. Старцу Исаји инок, који је живео у безмолвију у Никифоровској пустињи, [42] који је напредовао у умној молитви и удостојио се осећења благодаћу, био је прочитан одломак из "Подражавања". Старац је одмах проникао у значење књиге. Он се насмејао и узвикнуо: "О! То је написано из

самомњења. Ту нема ничег истинитог! Ту је све измишљено. Како су Томи изгледала духовна стања и како је он мислио о њима, не знајући их искуствено, тако их је и описао." Прелест, као несрећа, представља жалостан приказ; као бесмислица, она је - смешан приказ. Познат по строгом животу, архимандрит Кирило-новојезерског манастира[43] Теофан, који се у простоти срца бавио готово искључиво телесним подвигом, а о душевном подвигу је имао само умерено сазнање, у почетку је предлагао лицима која су се саветовала са њим и налазила се под његовим руковођењем читање књиге "Подражавање"; неколико година пре своје смрти он је почео да забрањује њено читање, говорећи са светом простотом: "Раније сам сматрао ту књигу душекорисном; али Бог ми је открио да је она штетна за душу." Исто то мишљење о "Подражавању" имао је, по делатном монашком искуству, познати отац Леонид, који је положио основе моралног устројства Оптинске пустиње.[44] Све поменуте подвижнике лично сам познавао. - Неки спахија, васпитан у духу православља, који је блиско познавао - такозвани - велики свет, тј. свет у његовим највишим слојевима, једном је угледао књигу "Подражавање" у рукама своје кћери. Он јој је забранио читање књиге, рекавши: "Ја нећу да ти следиш моду, и *кокетираш* пред Богом." Најтачнија оцена књиге.

Ученик: - Постоје ли још неки видови прелести?

Старац: - Сви појединачни видови самообмане и демонске обмане, односе се на два горепоменута главна вида, и произилазе или од неправилног дејства ума, или од неправилног дејства срца. Нарочито је распрострањено дејство "самомњења". Није неосновано стању самообмане и прелести приписивати душевно настројење монаха, који се, одбацивши бављење Исусовом молитвом и умно делање уопште, задовољавају само спољашњом молитвом, то јест, неизоставним учествовањем на црквеним службама и неизоставним испуњавањем келијног правила, које се састоји искључиво од псалмопојања и усних и гласних молитвословља. Они не могу избећи "самомњење", као што то објашњава поменути старац Василије у предговору књиге светог Григорија Синаита, позивајући са превасходно на списе преподобних, тог Григорија и Симеона Новог Богослова. Знаци "самомњења" које се поткрало испољавају се код подвижника тада када они мисле за себе да воде пажљив живот, када често због гордости презиру друге, говоре лоше о њима, себе сматрају достојнима, по свом мишљењу, да буду пастири оваца и њихови руководиоци, постајући слични слепцима који се прихватају да показују пут другим слепцима.[45] Усна и гласна молитва је плодносна тада када је спојена са пажњом, што се среће веома ретко: зато што се пажњи учимо превасходно приликом бављења Исусовом молитвом.[46]

НАПОМЕНЕ:

1. Почетак Треће поуке преподобног Симеона Новог Богослова, издање Оптинске пустиње, 1852. год.
2. Почетак 3. Поуке.
3. Цитат из преподобног Симеона Новог Богослова, у Поуци Никифора Монаха, Добротољубље, том 2 - преподобни Макарије Велики, Поука 7, гл. 2.
4. У оригиналу стоји: "Ако неко у уобразиљи машта да ће достићи узвишено." Овде је употребљен разјашњен израз, како би се што одређеније показало значење речи уобразиља.
5. Лествица, Поука 7
6. О првом виду пажње и молитве. Добротољубље, том 1.
7. Горенаведени чланак.
8. Чети минеј, 23. новембар.
9. Печерски патерик.
10. Горенаведени чланак.
11. Добротољубље, том 1, О прелести и друго.
12. Свети Исак Сиријски, Поука 55.
13. Преподобни Симеон Нови Богослов, Поука о вери, Добротољубље, том 1.
14. Орловска епархија.
15. Курска епархија.
16. Лецмвуу,а, Поука 28, гл. 17.
17. Беседа о онима који мисле да ће се делима оправдати, гл 34, Добротољубље, том 1.
18. Лествица, Поука 4, гл 82, 83. Преподобни Варсануфије Велики, Одговор 275. Живот и поуке преподобног Аполоса, Алфавитни патерик.
19. О трећем виду молитве, Добротољубље, том 1
20. Житије преподобног Григорија Синаита, Добротољубље, том 1.

21. Предговор Скитском предању или Уставу.
22. Одломак из писма старца Пајсија старцу Теодосију. Дела Пајсија, издање Оптинске пустиње.
23. Свети Исак Сиријски, Поука 36.
24. Разговор преподобног Максима са преподобним Григоријем Синаитом.
25. Поука 6, О љубави. гл. 16.
26. Свети Исак Сиријски, Поука 55.
27. Преподобни Григорије Синаит, Поука 108. и Поука 128, Добротољубље, том 1; свети Јован Карпатски, гл. 49, Добротољубље, том 4.
28. Поука 4, на крају; такође и Поука 3.
29. Тј. фантазије.
30. Подражавање, Тома Кемпијски, књига 2, гл. 8.
31. Исто, књига 3, гл. 1.
32. Исто, књига 3, гл. 3.
33. Житије Теофила, Пимена Слабог, Јована Многострадалног, Печерски патерик.
34. Свети Исак Сиријски, Поука 55.
35. стп. 37.
36. "Подражавање" је, при првобитној својој појави, било осуђено чак и од своје, Латинске цркве, прогоњено је од стране инквизиције. Гоњење је на крају било прекинуто, и преокренуло се у покровитељство, када је схваћено да књига представља добро оружје за пропаганду међу људима који су изгубили истинско схватање хришћанства и који су сачували површан однос према њему. Под именом папске пропаганде подразумева се ширење оног схватања о папи које папа жели да сугерише човечанству о себи, то јест, схватање о врховној, самовласној „неограниченој власти папе над светом. Пропаганда, имајући тај циљ, мало обраћа пажњу на особине учења које преноси, њој на руку иде све што помаже њен циљ - чак и вера у Христа без напуштања вере у идоле.
37. Усхићена изрека је изговорена на француском језику, који је кадар једино за позорницу: "Елле аимаит Диеу авец пассион; елле не пенсаит qu'a Диеу; елле

не воуант *қуе Диеу*; елле не лисаит *қуе И'Евангиле ет ! 'Имитатион қуи ест ун сецонд Евангиле*:

38. Ил аиме *Диеу*, цомме ил аимаит сес метресес:'
39. Ц'ест авец ле меме цоеур, *қу'он аиме ле Цреатеур*, оу ла цреатуре *қуоидеу лес еффетс соиет аусси дифферентс, қуе лес објецтс:*'
40. Музе и Аполон - божанства древних незнабожаца, Грка и Римљана; тим демонима незнабошци су приписивали покровитељство над префињеним уметностима.
41. У сазвучју, у сагласју.
42. У Олонецкој или Петрозаводској епархији.
43. У Новгородској епархији.
44. У Калушкој епархији.
45. О другом виду пажње и молитве, *Добротољубље*, том 1.
46. Предговор схимонаха Василија.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

О ИСУСОВОЈ МОЛИТВИ.

Разговор Старца са учеником

ТРЕЋИ ДЕО - О БАВЉЕЊУ ИСУСОВОМ МОЛИТВОМ

Ученик: - Изложи исправан начин бављења Исусовом молитвом.

Старац: - Правилно бављење Исусовом молитвом проистиче, само по себи, из правилних схватања о Богу, о свесветом имену Господа Исуса, и о односу човека према Богу.

Бог је биће неограничено - велико, свесавршено, Саздатељ и Пресаздатељ људи, пуновласни Владика изнад људи, анђела, изнад демона, изнад све твари, видљиве и невидљиве. То схватање о Богу нас учи да смо ми дужни да станемо пред Бога молитвом у најдубљој побожности, у највећем страху и трепету, упућујући му сву нашу пажњу, усредсређујући у пажњи све силе ума, срца, душе, одбацујући расејаност и маштарење, као нарушавање пажње и побожности, као нарушавање исправности у стајању пред Богом, исправности, коју упорно захтева величина Божија (Јн 4,23-24; Мт 22, 37; Мк. 12,29-30; Лк. 10, 27). Предивно је рекао Исак Сиријски; "Када припаднеш Богу молитвом, буди у својој помисли као мрав, као земаљски гмизавци, као црвић, као дете које тепа. Немој пред Њим говорити било шта разумно; дечијим начином мисли приближи се Богу." [1] Они који су стекли истинску молитву осећају неизрециво сиромаштво духа када стоје пред Богом, славословећи га, исповедајући се Њему, износећи пред Њим своје молбе. Они се осећају као да су ништавни, као да су непостојећи. То је природно! Када онај који се моли осети силно присуство Божије, присуство саможивота, живота необухватног и недостижног: тада његов сопствени живот њему изгледа као најситнија капљица у поређењу са бесконачним океаном. У такво стање је доспео праведни многотрадални Јов, који је достигао највише духовно напредовање. Он је осетио себе као растопљеног (Јов 42, 6), [2] као што се топи и нестаје снег, када на њега падну зраци ужареног сунца.

Име Господа нашег Исуса Христа је - божанско; сила и дејство тог имена су - божански; они су свемогући и спасоносни; они превазилазе наше схватање, недоступни су за њега. С вером, надом, усрђем, сједињеним са великом побожношћу и страхом, извршавајмо велико дело Божије, које нам је предао Бог: вежбајмо се у молитви именом Господа нашег Исуса Христа. "Непрестано призивање имена Божијег" - каже Велики Варсануфије - "јесте лек, који не убија само страсти, него и само њихово дејство. Као што лекар ставља лековита средства или фластер на рану настрадалог, и они делују, при чему болесник и не зна како се то чини: управо тако и име Божије, када се призива, убија све страсти, иако ми и не знамо како се то догађа." [3]

Наше уобичајено стање, стање читавог човечанства, станује је пада, прелести, погибли. Сазнајући, и по мери сазнања осећајући то стање, молитвено ћемо вапити из њега, вапити у скрушености духа, вапити у плачу и јецајима, вапити за помиловањем. Одрецимо се сваке духовне насладе, свих узвишених молитвених стања, као недостојни њих и неспособни за њих. Није могуће запевати *песму Господњу на земљи туђој* (Пс 136,4) - у срцу којим су овладале страсти. Ако пак послушамо позив да је запевамо: знајмо засигурно, да ће ради тог позива *нас заробити* (Пс 136,3). *На рекама Вавилонским* могуће је и потребно само плакати (Пс 136, 1).

Та општа поука о бављењу Исусовом молитвом извучена је из Светог писма и дела светих отаца, из веома малог броја разговора са истинским молитвеницима. Од посебних поука, превасходно за почетнике, сматрам да је корисно поменути следеће:

Свети Јован Лествичник саветује да се ум закључа у речи молитве, и ма колико пута би се он удаљио од речи, поново га уводити. [4] Тај механизам је нарочито користан и нарочито погодан. Када ум, на такав начин, буде у пажњи: тада ће и срце ступити у саосећање уму, умиљењем - молитва ће се извршавати заједно умом и срцем. Речи молитве треба изговарати веома неужурбано, чак отегнуто, како би ум имао могућност да се закључа у речи. Бодрећи и поучавајући општежитељне монахе који се баве манастирским послушањима, храбрећи их на усрђе и ревност у молитвеном подвигу, Лествичник каже: "Од монаха који обављају послушања Бог не тражи молитву потпуно чисту, без расејаности. Не падај у унијије зато што те је покрала расејаност! Буди добродушан, и непрестано приморавај свој ум да се врати себи. Савршена слобода од расејаности припада анђелима." [5] "Поробљени страстима! молимо се Господу непрестано, упорно: зато што су сви бестрасни прешли" таквом молитвом, "у стање бестрашћа из стања страсног. Ако ти непрекидно будеш учио свој ум да се он никуда не удаљава" од речи молитве "он ће и у време док си за трпезом бити уз тебе. Ако му пак допустиш да несметано лута свуда: он никада неће моћи да пребива у теби. Велики делатељ велике и савршене молитве је рекао: *Волим рећи пет ријени умом својим... неголи хиљаде ријечи језиком* (1 Кор 14,19). Таква молитва" благодатна молитва ума у срцу, страна занесености "није својствена

духовним младенцима: и зато ми, као деца, старајући се о квалитету молитве" - о пажњи посредством закључавања ума у речи - "молићемо се веома много. Квантитет је узрок квалитета. Господ даје чисту молитву ономе ко се моли без лењости, много и непрестано, иако је његова молитва оскврњена расејаношћу." [6] Монасима почетницима потребно је дуго времена да се науче молитви. Није могуће одмах по ступању у манастир, или по ступању на подвиг, достићи ту највишу врлину. Потребни су и време и постепеност у подвигу, како би подвижник сазрео за молитву у сваком смислу. Као што цветови и плодови израстају на стаблу или дрвету, који су раније морали бити посејани и израсли: тако и молитва израста из других врлина, и другачије се не може појавити, осим на њима. Неће брзо монах изаћи на крај са својим умом: он неће брзо научити свој ум да пребива у речима молитве, као да је под кључем и у затвору. Одвучен страстима, утисцима, успоменама, бригама које је усвојио, ум почетника непрестано кида узме, које су за њега спасоносне, напушта уски пут, прелази на широки: он воли слободно да лута у земљи поднебесја, у земљи обмана, са духовима који су збачени са неба - да лута без циља, неразумно, штетно по себе. Страсти - те моралне слабости човека - јесу основни узрок расејаности при молитви. Сразмерно слабљењу страсти умањује се расејаност. Страсти се обуздавају и умртвљују мало-помало, истинским послушањем и самоодрицањем и смирењем, које проистиче из истинског послушања. Послушање, самоодрицање и смирење су оне врлине на којима се гради напредовање у молитви. Нерасејаност, која је доступна човеку, Бог дарује у своје време таквом подвижнику молитве који постојаношћу и усрдношћу у подвигу докаже искреност своје жеље да стекне молитву.

Свештеномонах Доротеј, [7] наш земљак, велики учитељ духовног подвига, који по својој вредности одговара светом Исаку Сиријском, саветује ономе који се учи Исусовој молитви да је у почетку изговара гласно. Он каже да гласна молитва, сама по себи прелази у умну. [8] "Од учестале гласне молитве" - каже свештеномонах - "проистиче умна молитва, а из умне молитве јавља се срдачна молитва. Исусову молитву не треба изговарати снажним гласом, него тихо наглас самом себи." [9] При нарочитом деловању расејаности, туге, унинија, лењости, веома је корисно вршити Исусову молитву гласно: гласном Исусовом молитвом душа се, малопомало, буди из тешког моралног сна, у који је бацају туга и униније. Веома је корисно наглас вршити Исусову молитву приликом појачаног налета помисли и маштања телесне жудње и гнева, када се због њиховог дејства распаљује и ври крв, када се одузимају мир и тишина срца, када се ум поколеба, ослаби и као да се стрмоглави и свеже мноштвом непотребних помисли и маштања: ваздушни кнезови зла - чије се присуство не открива телесним очима него се познаје душом, по дејству које они производе на њу - када чују име Господа Исуса, које је за њих грозно, долазе у недоумицу и збуњеност, плаше се и журе да одступе од душе. Начин који предлаже свештеномонах веома је прост и погодан. Треба га сјединити са механизмом светог Јована Лествичника, то

јест, произносити Исусову молитву гласно, не журећи и закључавајући ум у речи молитве: закључавање ума у речи молитве, завештава и сам свештеномонах.[10]

Механизам светог Јована Лествичника неопходно је чувати и уз начин, који је изложио преподобни Нил Сорски у *Другој поуци* његовог *Скитског предања* или *Устава*. Преподобни Нил је свој начин позајмио од грчких отаца, Симеона Новог Богослова и Григорија Синаита, и унеколико га је упростио. Свети Нил каже: "Ономе што су рекли ти светитељи о задржавању дисања, то јест да се не дише често, и искуство убрзо учи, јер је то веома корисно за сабирање ума." Неки, не схвативши тај механизам, придају му сувишан значај, те прекомерно задржавају дисање и тиме кваре једноставност, а уједно причињавају штету души, усвајајући у њој то неправилно схватање. Сва распаљена и превише напрегнута дејства јесу препрека напредовању у молитви, која се развија једино у крилу мирног, тихог, побожног настројења душе и тела. "Све неумерено је - од демона" - говорио је Пимен Велики.[11]

Почетнику у бављењу Исусовом молитвом у њеном учењу веома помаже свакодневно молитвено правило са одређеним бројем земних и појасних поклона, према снази. Поклони се обављају без журбе, са осећањем покајања, и при сваком поклону се изговара Исусова молитва. Образац те молитве може се видети у "Речи о вери", преподобног Симеона Новог Богослова.[12] Описујући свакодневни вечерњи молитвени подвиг блаженог младића Георгија, свети Симеон каже: "Он је помишљао да стоји пред самим Господом, и припада Његовим пречистим ногама: он је молио Господа са сузама, како би се Господ смиловао над њим. Молећи се, стајао је непокретно, попут некаквог стуба, не допуштајући себи никакво кретање ни ногама, ни било којим другим делом тела, не дозвољавајући очима да радознано лутају са стране, он је стајао у великом страху и трепету, не дозвољавајући себи дремање, униније, лењост." Број поклона, за први пут може бити ограничен на дванаест. Према снагама и погодностима, које доносе околности, тај број може непрестано да се повећава. При повећавању броја поклона, треба строго пазити да се квалитет молитвеног подвига сачува, како нас оно не би одвело у бесплодни, штетни квантитет, због телесне распаљености. Поклонима се тело загрева, у некој мери посустаје: такво стање тела помаже пажњу и умиљење. Пазимо, пазимо да то стање не пређе у телесну распаљеност, која је страна духовним осећањима, која развија осећања пале природе. Квантитет, користан само при правилном настројењу и циљу, може бити веома штетан када води телесној распаљености. Телесна распаљеност се познаје по својим плодовима: по њима се она разликује од духовне топлоте. Плодови телесне распаљености су самомњење, уздање у себе, високоумље, преузношење, гордост, у њеним различитим видовима, на које се лако калема прелест. Плодови духовне топлоте су покајање, смирење, плач, сузе. Правило са поклонима је најпогодније обављати приликом одласка на спавање: у то време, по

окончању дневних брига, правило се може вршити дуготрајније и усредсређеније. Али и ујутру и средином дана, корисно је, и то нарочито младима, да врше умерен број поклона, дванаест поклона, па и до двадесет. Тим поклонима се подстиче молитвено расположење и распињање тела, подстиче се и јача усрђе за молитвени подвиг.

Савети које сам понудио су, сматрам, довољни за почетника који жели да се научи Исусовој молитви: "Молитва" - рекао је преподобни Мелетије Исповедник - "учитеља не тражи, него брижљивост, и љубав и нарочито усрђе - и њен учитељ бива Бог." [13] Свети оци, који су написали много дела о молитви, како би делатељу донели правилно схватање о њој и исправно руковођење у бављењу њом, предлажу и подстичу да се ступи у сам подвиг, како би се добило суштинско познање, без ког је учење речју, чак и ако је проистекло из искуства, мртво, мрачно, неразумљиво, јер захтева појашњења и оживљење искуством. И обрнуто: онај који се савесно бави молитвом и већ је напредовао у њој мора често да се окреће списима светих отаца о молитви, да се њима поверава и усмерава, сећајући се да је и велики Павле, иако је за своју благовест имао сведочанство Духа које превазилази сва сведочанства, ипак ишао у Јерусалим, и изнео апостолима који су тамо били благовест коју је објављивао међу незнабошцима, како би је размотрили - да *не трчим или не трчах узалуд* (Гал 2,2), каже он.

Ученик: - Које књиге светих отаца треба да чита онај који жели да се бави Исусовом молитвом под руковођењем богонадахнутог учења?

Старац: - То зависи од начина живота који води подвижник молитве. Погледај списе Калиста и Игњатија Ксантопула о безмолвију и молитви - и видећеш да су они написани за монахе који пребивају у затворништву или воде отшелнички живот, сличан животу монаха египатског Скита, у ком је сваки старац живео у посебној келији, имајући једног, два или три ученика. Оне који воде такав начин живота, свети оци називају безмолвницима. [14] Безмолвник располаже собом и својим временом по сопственом нахођењу или по обичају позајмљеном од својих учитеља, а монаси који се налазе у општежићу обавезни су да присуствују заједничком богослужењу и да се баве манастирским послушањима, немајући ни права ни могућности да својевољно располажу собом и својим временом: притом, безмолвије се допушта само онима који су напредовали у монашком животу, који су се претходно обучили у општежићу, удостојивши се благодатног осећења: и зато књиге светих отаца, написане за безмолвнике, никако не одговарају почетницима, и уопште монасима који се подвизавају у општежитељним манастирима. Оно што је речено о књизи Ксантопула, треба рећи и о књигама Григорија Синаита, Исака Сиријског, Нила

Сорског и свештеномонаха Доротеја. Онај који се бави молитвом уз обављање манастирских послушања, може се упознати и са тим књигама, али не да се руководи њима, него једино ради знања, чувајући се притом обазриво, да га оне не би превремено повукле у усамљеност и затворништво, или на неодговарајући подвиг. Често се то и друго догађа као највећа повреда онеме који је обманут неразумном ревношћу. Деца и млади, када, због своје неразумности и лакомислености, покушају да понесу терет који премашује њихову снагу, упропашћују се, неретко себе коначно уништавају - тако се и незрели у духовном узрасту подвргавају великим несрећама због духовног подвига који не одговара њиховом устројству, и неретко упадају у непоправљиво растројство. Дела светог Исихија, Филотеја и Теолипта, која се налазе у другом делу *Добротољубља*, веома су корисна за општежитељне и за усамљене монахе. Нарочито су корисни предговори схимонаха Василија: у њима је изложено учење о молитви покајања, учење толико корисно, толико потребно у нашем времену. Много поучних упутстава о молитви налази се у књизи Варсануфија Великог; треба приметити да се њена прва половина састоји од одговора безмолвницима, а друга од 220 одговора монасима који се подвизавају у општежићу.

Ученик: - Шта значи место срца, о ком говоре свети Симеон Нови Богослов, Никифор монах и други оци?

Старац: - То је словесна сила или дух човека, који је присутан у горњем делу срца, насупротив леве сисе, слично томе како ум присуствује у мозгу главе. При молитви је потребно да се дух сједини са умом и да заједно са њим произноси молитву, при чему ум делује речима које се произносе само мишљу или уз учешће гласа, а дух делује осећајем умиљења и плача. Сједињење се, у своје време, дарује божанском благодаћу, а почетнику је довољно ако дух буде саосећао и помагао уму. При чувању пажње умом, дух ће неизоставно осетити умиљење. *Дух* се обично назива *срцем*, као што се и уместо речи *ум* употребљава реч *глава*. Моли се са пажњом, у скрушености духа, помажући себи горе набројаним механизмима: притом ће се, само по себи, открити искуствено познање места срца. О њему је довољно објашњено у предговорима схимонаха Василија.

Ученик: - Мени изгледа да си ти нерадо одговорио на моје питање о месту срца, и упутио си ме на предговоре схимонаха Василија, чиме си се уклонио од излагања твојих сопствених схватања и мишљења. Молим те: ради користи мене и других, отворено одговори на моје питање.

Старац: - Твоје питање је донело тугу у моје срце. То питање су ми многи постављали - и оно је често било израз којим се изражавало стање самообмане, стање душевне повреде. С муком се исправља душевна повреда која је створена неправилним бављењем духовним подвизима - највећим делом остаје непоправљива. Она остаје непоправљива или због гордости повређених, или због тога што се повреда већ догодила. Отров лажи је страشان: он са упорношћу опстаје код оних који су га добровољно примили; смртоносно дејство оставља на онима који га, када су сазнали за њега, нису одбацили и никуда избљували из себе с одлучним самоодрицањем. Неимари[15] кула у ваздуху, видећи своје здање како се узвисује до небеса, диве се и заносе тим саблажњивим призором; они не воле помињање јеванђелске заповести која објављује свакоме *човјеку, да градећи кућу ископа и удуби и положи темељ на камену* (Лк 6,48). Камен је Христос. Христос стоји пред очима нашег ума у Јеванђељу: Он стоји пред очима ума Својим понашањем, стоји пред очима ума Својим учењем; стоји пред очима ума Својим заповестима, стоји пред очима ума Својим смирењем, због ког је Он *био послушан до смрти, и то до смрти на крсту* (Флп2,8). Онај узима на себе тешки труд копања земље и удубљује се у њу, који се, насупрот страстима срца, спушта у смирење, који се, одбацујући своју вољу и свој разум, труди да тачно изучи заповести Христове и предање Православне Цркве, да их тачно следи; тај у темељ полаже чврсто камење, ко се пре и више од свих других подвига стара о томе да исправи и усмери свој начин живота према понашању, учењу и завештању Господа нашег Исуса Христа. Нема места за истинску молитву у срцу које није устројено и наклоњено јеванђелским заповестима. Напротив, прелест је усађена у свакога од нас падом: "Због тог стања самообмане - које је *обично* неутуђива својина ума свакога од нас," - каже преподобни Григорије Синаит - "а нарочито лакомислених људи, који превремено теже да усвоје узвишена молитвена стања, чиме се и мало устројење, које је дато од Бога, губи, а делатеља погађа равнодушност према свему што је добро - потребно је брижљиво себе испитивати, како не бисмо превремено тражили оно што долази у своје време, и да не бисмо одбацили оно што нам се даје у руке, док су оне усмерене на тражење нечег другог. Уму је својствено да у машти замишља узвишена молитвена стања, која још није достигао, и да их *изврће* у својој машти или у својој уобразиљи. Постоји велика опасност да ће се такав делатељ лишити и онога што му је дато, да ће се подвргнути оштећењу ума и силаску са ума због дејства прелести." [16] Прелест је, у већем или мањем степену, неизбежна логична последица неправилног молитвеног подвига.

Монашки живот је наука над наукама, божанска наука. То се односи на све монашке подвиге - а нарочито се односи на молитву. Свака наука има свој почетак, има своју постепеност у преношењу сазнања, има своје завршне вежбе: тако и учење молитви има свој поредак, свој систем. Савесно слеђење поретка, или што је исто - система у

свакој науци, јесте гаранција сигурног успеха у њој: тако је и правилно бављење молитвом гаранција напредовања у њој - оног напредовања које Бог дарује подвижнику онда кад је Њему благоугодно. Одбацивање система при изучавању наука јесте извор изопачених схватања, извор знања које је горе од незнања, будући да је неправилно знање негативно: такве су и последице неуредног бављења молитвом. Неизбежна, природна последица таквог бављења је - прелест. Самовољно монаштво - није монаштво. То је прелест! То је - карикатура, наказа монаштва! То је - подсмех монаштву! То је - обмана самог себе! То је - глума, веома способна да привуче пажњу и похвале света, али одбачена од Бога, страна плодовима Светог Духа, богата плодовима који долазе од сатане. Многи, осетивши расположење и усрдност за духовни подвиг, приступају том подвигу брзоплето и лакомислено. Они му се предају са свом ревношћу и ватреношћу, са свом неразумношћу, не схвативши да су та ревност и ватреност - највише крвне и телесне; да су оне преиспуњене нечистотом и примесима, не схвативши да је при изучавању науке над наукама - молитве - потребно најпоузданије руководство, потребна је највећа разборитост и опрезност. Авај! Од нас се скривају путеви Божији, прави; они се скривају од нас због слепила које је у нама настало и које опстаје због пада. Ми бирамо за руководиоце првенствено оне учитеље које је свет прогласио за свете, и који се налазе у дубини прелести или у дубини незнања. За руководиоце се бирају књиге које су писали неправославни подвижници који су се налазили у најстрашнијој демонској прелести, у општењу са демонима. За руководиоце се бирају списи светих отаца Православне Цркве који су изложили узвишени молитвени подвиг напредних монаха, подвиг који је недоступан и за схватање почетника, а не само за слеђење - и као плод духовног подвига, чудовишно, јавља се душевно растројство, погибао. *Сијаће пшеницу, а трње ће жети* (Јер 12,13), са болом говори Свети Дух људима који добро преокрећу у зло неправилном употребом добра. Жалостан, баш жалостан призор! У најузвишенијем делању ума, у делању које води ка Богу онога који иде по установљеним степеницама, неправилним делањем стиче се помрачење и изопачење ума, оштећење ума, поремећеност ума, поробљеност демонима, погибао. Такав призор, призор који је често био пред мојим очима, био је узрок туге мога срца, када си поставио питање. Нисам желео да га чујем ни од тебе, нити од било кога међу почетницима. "Није ти корисно" - рекли су оци - "да оно што следи сазнаш пре него што стекнеш опитно знање о ономе што претходи."^[17] Таква радозналост је - знак испразног и разметљивог разума (1 Кор 8,1).^[18] Ја сам указао и на предговоре схимонаха Василија, као на дело истинског делатеља молитве, дело нарочито корисно за ово време. То дело упућује на непогрешиво разумевање отачких списа о молитвеном подвигу, списа који су састављени за напредне монахе, првенствено за безмолвнике.

Како бих испунио твоју жељу, поновићу, само другим речима, оно што сам већ рекао. Бављење Исусовом молитвом има два најважнија дела или периода, који се завршавају чистом молитвом која се овенчава бестрашћем или хришћанским

савршенством код оних подвижника којима га дарује Бог, ако је Њему благоугодно да им га да. Свети Исак Сиријски каже: "Нису се многи удостојили чисте молитве, него малобројни. А од оних пак који су достигли тајну која долази после ње, и прешли на другу обалу (Јордана), једва да се среће један из поколења у поколење, *по благодати и благовољењу* Божијем." [19] У првом периоду, ономе који се моли се допушта да се моли само по сопственој снази; благодат Божија несумњиво помаже ономе ко се моли добронамерно, али не показује своје присуство. У то време, страсти које су скривене у срцу, почињу да се покрећу, и воде делатеља молитве на мученички подвиг, у ком победе и порази непрекидно смењују једни друге, [20] и у ком се слободна воља човека и његова немоћ јасно испољавају. [21] У другом периоду, благодат Божија осетно показује своје присуство и дејство, сједињујући ум са срцем, омогућујући молитву без маштања или, што је исто, без расејаности, са искреним плачем и топлином; притом, греховне помисли губе насилничку власт над умом. На та два стања указују свети оци. О њима преподобни Нил Сорски, упућујући на преподобног Григорија Синаита, каже: "Када наступи дејство молитве: тада оно задржава ум уз себе, увесељава га и ослобађа од расејаности." [22] Код оних који нису стекли благодатно дејство, за најнапорнији, најтежи, најнезгоднији подвиг преподобни сматра чување ума од расејаности и пажљиву молитву. [23] Како би се достигло друго стање, неопходно је проћи кроз прво, неопходно је исказати и доказати озбиљност свог хтења, и *род донети у трпљењу* (Лк 8,15). Прво стање онога који се моли може се упоредити са обнаженим дрвећем у време зиме; а друго - са истим тим дрвећем које се покрило лишћем и цветовима због деловања пролећне топлоте. Снагу за стварање лишћа и цветова дрво прикупља у време зиме, када њихово стање има сав изглед стања страдања, стања под облашћу смрти. Не дозволимо себи да искушавамо Господа! Не дозволимо себи да му приступимо лакомислено, без страха, дводушно, у расположењу сумњичаве радозналости, због које се забрањује улазак у обећану земљу (Јев 3, 8-11,18,19). Приступимо као пали, као они којима је суштински потребно спасење, које Бог дарује за истинско покајање. Душа и циљ молитве у том и у другом стању треба да буде покајање. За покајање које се приноси само сопственим снагама Бог, у своје време, дарује благодатно покајање - и *Дух Свети*, уселивши се у човека, *моли за њега уздисајима неизрецивим: Он посредује за свете*, сагласно вољи Божијој, која је позната само Њему (Пим 8,26-27).

Из тога се види, сасвим очигледно, да је за почетника тражење места срца, то јест, тражење да у себи неправовремено и превремено открије отворено дејство благодати, сасвим погрешан почетак, који изврће поредак, систем науке. Такав почетак је - горделиви, безуман почетак! Исто тако, почетнику не приличи да употребљава механизме које су свети оци препоручили напредним монасима, безмолвницима. Почетник, приликом бављења молитвом, треба да се држи само најпобожније пажње, само закључавања ума у речи молитве, изговарајући речи веома полако, како би ум могао да се закључа у њих, дишући тихо, али слободно.

Неки су помислили да је у самом дисању нешто нарочито важно, и не схвативши да су оци заповедили успорено и тихо дисање ради уздржања ума од расејаности, почели су прекомерно да задржавају дисање и тиме су нарушили телесно здравље, које толико доприноси молитвеном подвигу. "Задржавај" - каже преподобни Григорије Синаит - "и дисање, то јест, кретање ума, затворивши донекле уста при вршењу молитве, а не дисање ноздрва, то јест, чулно, како то чине неуди, како се не би повредио, надимајући се." [24] Не само у процесу дисања него и у свим телесним кретањима треба сачувати спокојство, мир и скромност. Све то веома доприноси чувању ума од расејаности. Ум који се пажљиво моли неизоставно привлачи срце да саосећа са њим, да осећа покајање. Између саосећања срца са умом и сједињена ума са срцем или спуштања ума у срце - постоји велика разлика. Свети Јован Лествичник сматра да је значајан напредак у молитви то када ум пребива у њеним речима. [25] Тај велики учитељ монаха тврди да ће молитва онога који се непрестано и усрдно моли, закључавањем ума у речи молитве, са осећањем покајања и плача, неизбежно бити осењена божанском благодаћу. [26]

Када молитва буде осењена божанском благодаћу: тада, не само да ће бити откривено место срца него ће и сва душа похрлити Богу, неизмерном душевном силом, повлачећи са собом и тело. Молитва оних који су у њој напредовали изговара се читавим бићем. Сав човек као да се претвара само у уста. Не само *срце* обновљеног човека, не само *душа*, него и *тело*, испуњавају се духовном утехом и насладом: радошћу због *Бога живог* (Пс 83, 3), Бога који осетно и моћно делује Својом благодаћу. *Све ће кости истинског молитвеника рећи: Господе, Господе, које сличан Теби? Који избављаш сиромаша из руке јачих од њега, и сиротог и убогог од грабителја његове молитве и наде: од помисли и осећања, који ничу из пале природе и које подстичу демони* (Пс 34, 10). Напредовању у покајној молитви треба да стреме сви хришћани; на бављење покајном молитвом и на напредовање у њој свети оци позивају све хришћане. Насупрот томе, они строго забрањују превремени напор да се умом уђе у храм срца, ради благодатне молитве, када та молитва још није дата од Бога. Забрана се повезује са страшном претњом. "Умна молитва је" - каже преподобни Нил Сорски, понављајући речи преподобног Григорија Синаита - "изнад свих дела и врлина - глава, као љубав Божија. Онога који бестидно и дрско хоће да узиђе Богу, и чисто да разговара са Њим, који насилно хоће да га стекне у себи, лако погубљују демони." [27]

Молим, молим да се обрати сва потребна пажња на страшну претњу отаца. Мени је познато да неки добронамерни људи који су, међутим, пали у блуд, по несрећној навици, немоћни да се уздрже од пада, покушавају да се баве срдачном молитвом. Може ли нешто бити неразумније, неучтивије, дрскије од тог покушаја? Молитва покајања дата је свима без изузетка, дата је и онима којима су овладале страсти, и онима који се принудно подвргавају падовима. Они имају све право да вапе Господу

за спасење; али улазак у срце, ради молитвеног свештенодејства, за њих је забрањен: он се допушта искључиво тајанственом архијереју, који је законито хиротонисан божанском благодаћу. Схватите, схватите да се једино прстом Божијим отвара тај улаз: он се отвара тада када човек не само што одустане од делатног греха него од деснице Божије добије и силу да се супротстави страсним помислима, да се не заводи и не наслађује њима. Мало-помало, гради се чистота срца: чистоти се *постепено и духовно* открива Бог. Постепено! Зато што се и страсти умањују и добродетељи узрастају, не одједном: за то и за друго потребно је знатно време.

Ево ти мој савет: не тражи место срца. Не труди се да себи исцрпно објасниш шта значи место срца: то се на задовољавајући начин да објаснити једино искуством. Ако је Богу угодно да ти да познање: Он ће ти то дати у своје време - и даће ти на такав начин, какав телесни човек не може ни да замисли. Бави се искључиво и са свом савесношћу покајном молитвом; труди се да молитвом принесеш покајање: уверићеш се у успех подвига, када у себи осетиш сиромаштво духа, умиљење, плач. Такво напредовање у молитви желим и себи и теби. Достизање натприродних благодатних стања увек је било реткост. Пимен Велики, монах египатског Скита, који је познат по изузетном напретку својих монаха, који је живео у 5. веку, када је нарочито процветало монаштво, говорио је: "О савршеном говоре многи међу нама, а савршенство су заиста достигли један или двојица."^[28] Свети Јован Лествичник, аскетски писац из 6. века, сведочи да се у његово време веома смањило број сасуда божанске благодати у односу на претходно време, а узрок томе свети види у измењености духа људског друштва, које је изгубило простоту и заразило се лукавством.^[29] Свети Григорије Синаит, писац 14. века, одлучио се да каже да у његово време уопште нема благодатних мужава, толико су ретки постали; као узрок томе, Синаит указује на необично развијање порока, које произилази од саблазни које су се умножиле.^[30]

Тим пре, у наше време делатељ молитве мора бити у највећем опрезу. Ми немамо богонадахнуте учитеље! Целомудреност, простота, јеванђелска љубав, удаљили су се са лица земље. Саблазни и пороци су се бесконачно умножили! Свет је обузет развратом! Над људским друштвом господари, као пуновласни тиранин, грешна љубав у различитим облицима! Довољно је, и више него довољно, ако се удостојимо да Богу принесемо једино дело које је суштински потребно за наше спасење: покајање.

Ученик: - Да ли је за учење Исусовој молитви погоднији живот у манастиру, међу више или мање бројном братијом и галамом, која је неизбежна у многољудству? Зар није за то погоднији живот у безмолвију?

Старац: - Живот у манастиру, нарочито у општежитељном, омогућује почетнику да се успешно и солидно научи молитви, само ако он правилно живи. Ономе ко правилно живи у општежићу, непрестано се јављају прилике за послушање и смирење, а те врлине, више од свих других, припремају и упућују душу на истинску молитву. "Од послушања - смирење", рекли су оци.[31] Смирење се рађа од послушања и подстиче се послушањем, као што наличено уље помаже светиљци да гори. Смирењем се у душу уводи мир Божији (Флп 4,7). Мир Божији је духовно место Божије (Пс 75,3), духовно небо; људи који су се успели на то небо постају равноангелни и, попут анђела, непрестано у срцима својим певају духовну песму Богу (Еф 5,19), то јест, приносе чисту, свету молитву, која је код напредних управо песма и песма над песмама. Из тог разлога, послушање, које доноси непроцењиву ризницу смирења, оци[32] једнодушно сматрају за основну монашку врлину, за врата на која се законито и правилно улази у умну и срдачну молитву или, што је исто, у истинско свештено безмолвије. Свети Симеон Нови Богослов каже о пажљивој молитви: "Како ја мислим, то благо нам извире из послушања. Послушање које се указује духовном Оцу свакога чини безбрижним. Каква пролазна ствар њега може поразити или поробити? Какву тугу и какву бригу може имати такав човек."[33] Бриге и страсти, које непрестано одвлаче мисли ка себи, узрок су расејаности при молитви; гордост је узрок огорчености срца; гнев и злопамћење, који се заснивају на гордости, узрок су узнемирености срца. Послушање је основни узрок који уништава расејаност, због које је молитва бесплодна; оно је узрок смирења, смирење уништава огорченост, због ког је молитва мртва; истерује узнемиреност, због које је молитве непотребна, срце помазује умиљењем, због ког молитва оживљује, добија крила, узлеће Богу. Према томе: послушање не делује само против расејаности, него и срце чува од огорчености и узнемирености, одржава га непрестано кротким, благим, непрестано способним за умиљење, непрестано спремним да се излије пред Богом у молитви и плачу, који су толико искрени да се са свим правом могу назвати и *исповедањем* (Псалми 103, 1; 104; 105; 106; по) душе пред Богом и *духовним откривањем* Бога души (Псалми 103,1; 104; 105; 106; 110). Ако се монах буде понашао у манастиру попут странца, не отпочињући познанства унутар и изван манастира, не идући по келијама братије, и не примајући братију у своју келију, не доносећи у келију ништа што је сувишно, не испуњавајући своје жеље, трудећи се у манастирским послушањима са смирењем и добром савешћу, прибегавајући често исповедању сагрешења, повинујући се настојатељу и другим манастирским властима не ропћући, у простоти срца: он ће, без сумње, напредовати у Исусовој молитви, то јест, добиће дар да се бави њоме пажљиво и да док се бави њом пролива сузе покајања. "Ја сам видео" - каже свети Јован Лествичник - "оне који су напредовали у послушању и који су се, према могућностима, трудили у сећању на Бога,[34] које делује у уму, и како су они, изненада уставши на молитву, брзо савладавали свој ум и проливали сузе у потоцима: то им се догађало зато што су били припремљени преподобним послушањем."[35] Свети Симеон Нови Богослов, преподобни Никита

Ститат и многи други оци обучили су се у Исусовој молитви, и бавили су се њоме у обитељима које су се налазиле у престоници Источног царства, у пространом и многољудном Константинопољу. Свјатјејши патријарх Фотије се обучио у њој, будући већ у чину патријарха, уз многобројна друга занимања, која су повезана са тим чином. Свјатјејши патријарх Калист се обучио, обављајући послушање куvara у лаври преподобног Атанасија Атонског на Атонској гори.[36] Преподобни Доротеј[37] и Доситеј[38] су се учили њој у општежићу светог Серида, први - имајући послушање начелника болнице, а други - прислужитеља у њој. У александријском општежићу, које описује свети Јован Лествичник, сва братија је упражњавала умну молитву.[39] Тај свети, исто као и Варсануфије Велики, заш/веда онима који се боре са страшћу блуда нарочито појачану молитву именом Господа Исуса.[40] Блажени старац Серафим Саровски сведочио је, поучен сопственим искуством, да је Исусова молитва бич против тела и телесних похота.[41] Пламен те похоте вене од њеног дејства. Када она делује у човеку: тада, од њеног дејства, телесне похоте губе слободу у свом деловању. Тако грабљива звер, стављена у ланце, задржавајући способност да умртвљује и прождире људе и животиње, губи могућност да делује према својим снагама.

Свети Симеон и Андреј, јуродиви ради Христа, налазили су се у најособенијем молитвеном напредовању, будући да су у њега ступили са потпуним самоодрицањем и најдубљим смирењем. Ништа не даје тако слободан приступ Богу, као одлучно самоодрицање, гажење своје гордости, свог ја. Изобилно дејство срдачне молитве светог Андреја описао је његов настојник, Никифор, свештеник велике цркве царског Константинопоља. То дејство, по својој посебности, заслужује да буде забележено. Никифор каже: "Он је примио такав дар молитве у тајном храму свог срца, да је шапат његових уста далеко одзвањао. Као што котао воде, покренут безмерним врењем, испушта пару: тако је и код њега излазила пара из уста, због дејства Светог Духа. Неки од оних који су га видели су говорили да у њему живи демон, и зато из њега излази пара; други су говорили: 'Не! Његово срце, које мучи непријатељски дух, производи такво дисање.' Ни прво ни друго мишљење није било оправдано: у тој појави се одражавала непрестана, богоугодна молитва - и они којима је непознат духовни подвиг створили су мишљење о светом Андреју, слично ономе које су некада имали према дару знања страних језика који је изненада био откривен (Дап 2, 13)."[42] Очигледно је да је угодник Божији произносио молитву читавим својим бићем, сједињујући умну и срдачну молитву са гласном. Када је свети Андреј био узнет у рај, тада је, како је приповедао свештенику, изобилна благодат Божија, која испуњава рај, произвела у њему оно духовно дејство које се обично ствара умном молитвом код напредних: она је довела до сједињења његовог ума и срца, при чему човек долази у стање духовне опијености и некаквог самозаборава.[43] Та опијеност и самозаборава јесу уједно осећај новог живота. Свети Симеон је говорио свом настојнику, ђакону Јовану, да и усред најснажнијих саблазни његов ум остаје свецело

устремљен ка Богу - и саблазни губе своје уобичајено дејство.[44] Код оних који су се удостојили благодатног осењивања, душа се непрестано узноси из окружења греховних и сујетних помисли и осећања, умном молитвом, као тајанственом невидљивом руком, и узноси се горе: дејство греха и света остаје немоћно и бесплодно.[45]

У време када сам био почетник, неки старац, у искреном разговору, рекао ми је: "У световном животу, по простоти времена која су прошла и благочестивом стремљењу које је тада преовлађивало, ја сам сазнао за Исусову молитву, бавио сам се њоме, и повремено сам осећао необичне променеу себи и утеху. Ступивши у манастир, ја сам наставио да се бавим њом, руководећи се читањем отачких књига и упутствима неких монаха, који су је, како је изгледало, схватили. Код њих сам и видео ниску столицу, коју помиње преподобни Григорије Синаит, која је направљена према столица ма које су се користиле у Молдавији. Крајем прошлог века, и почетком садашњег, процветало је умно делање у разним обитељима Молдавије, а нарочито у Њамцком манастиру. У почетку сам био у послушању при трпези: вршећи послушање, ја сам вршио и молитву, сједињујући је са смиреноумним помислима које јој доприносе, по упутству отаца.[46] Једном сам ставио тањир са храном на последњи сто, за којим су седели послушници, и мишљу сам говорио: 'Примите од мене, слуге Божије, ово убого служење.' Изненада је у моје груди дошла таква утеха да сам се чак зањихао: утеха је потрајала више дана, приближно један месец. Други пут, догодило се да одем по просфору; и не знам зашто, под каквим утицајем, ја сам се поклатио братији, који су се трудили у просфорници, веома ниско - и изненада, у мени је тако почела да дејствује молитва да сам пожурио да уђем у келију, и да легнем на постељу због слабости која је због молитвеног дејства настала у читавом телу." [47]

У опису смрти светитеља Димитрија Ростовског, приповеда се да је он пронађен како је починуо на молитви. Неколико часова пре његове смрти, код њега је био његов омиљени појак; опраштајући се са појцем, светитељ му се поклатио готово до земље. Смирење и молитва су проистекли само због срчаног настројења. Монашко општежиће, као што сам већ рекао, пружа највеће могућности за обучавање у Исусовој молитви, у њеним првим ступњевима, пружајући почетнику непрестане прилике за смирење. Сваки монах може лако проверити на себи, може брзо увидети, како послушање и смирење делују на молитву. Свакодневно исповедање својих помисли духовном оцу или старцу, одрицање од делања по свом разуму и по својој вољи, убрзо почиње да делује против расејаности, уништава је, задржава ум у речима молитве. Смирење пред старцем и пред свом братијом одмах почиње да доводи срце у умиљење и да га држи у умиљењу. Насупрот томе, од делатности по својој вољи и по свом разуму, одмах се јавља брига за себе, пред умом се појављују различита размишљања, претпоставке, бојазни, маштања, који уништавају пажљиву молитву.

Напуштање смирења ради очувања свог достојанства у односу према ближњем, одузима срцу умиљење, озлобљује срце, убија молитву, лишавајући је њених суштинских својстава, пажње и умиљења. Сваки поступак против смирења јесте нападач и погубитељ молитве. Нека се на послушању и смирењу гради молитва! Те врлине су једини поуздан темељ молитвеног подвига.

Безмолвије је корисно за напредне, који су схватили унутрашњу борбу, који су ојачали у јеванђелском начину живота, чврсто се навикавши на њега, одбацивши страсти[48]: све то треба претходно стећи у општежићу. Онима који су ступили у безмолвије, без претходног, задовољавајућег обучавања у манастиру, безмолвије наноси највећу штету: лишава их напредовања, појачава страсти,[49] постаје узрок високоумља,[50] самообмане и демонске прелести.[51] "Неискусне" - који нису искуствено научени тајнама монашког живота - "безмолвије погубљује"[52] - рекао је свети Јован Лествичник. "За истинско безмолвије" - примећује исти тај светитељ - "способни су ретки: они који су стекли божанску утеху као подстрек за трудове и божанску помоћ у борбама."[53]

Ученик: - Ти си раније рекао да је онај који није очишћен од страсти неспособан да окуси божанску благодат, а сада си поменуо молитвену благодатну утеху код мирјана и послушника почетника. То ми делује противречно.

Старац: - Научени Светим писмом и списима светих отаца, ми верујемо и исповедамо да божанска благодат делује, како раније, тако и сада, у Православној Цркви, без обзира на то што налазимо мало сасуда који су је достојни. Она осењује оне подвижнике које јој је угодно да осени. Они који тврде да је сада хришћанину немогуће да постане причасник Светог Духа противурече Светом писму, и својим душама наносе највећу штету, како о томе предивно расуђује преподобни Макарије Велики.[54] Они, не наслућујући никакав нарочито узвишени циљ у хришћанству, не знајући за њега, не труде се, чак и не помишљају о његовом достизању: задовољавају се спољашњим испуњавањем неколико врлина, сами себе лишавају хришћанског савршенства. Што је горе од свега - они, задовољавајући се својим стањем и сматрајући да су због свог спољашњег понашања доспели до врха духовног живота, не само да не могу да имају смирење, духовно сиромаштво и скрушеност срца, него упадају и у самомњење, у преузношење, у самообману, у прелест, и више се не брину за истинско напредовање. Насупрот томе, они који верују у постојање хришћанског савршенства, са свим усрђем се устремљују на њега, ступају у непрестани подвиг да би га достигли. Схватање о хришћанском савршенству их чува од гордости: у недоумици и плачу, они стоје у молитви, испред закључаног улаза у тај духовни дворца. Они који су Јеванђељем уведени у правилно самоосуђивање, смирено,

понижно размишљају о себи: сматрају се непотребним слугама које нису испуниле назначење које је Искупитељ стекао и предодредио људима које је искупио.[55] Одбацавање живота по јеванђелским заповестима и по учењу светих отаца самовољан живот, заснован на сопственом умовању, чак и ако је веома борбен или веома пристојан - има најштетнији утицај на правилно схватање хришћанства, чак и на догматску веру (1 Тим 1,19). То је сасвим јасно доказано карактером бесмислених заблуда и разврата, у које су упали сви одступници, сви јеретици и расколници.

Уједно, поново се ослањајући на божанско Писмо и отачке списе, ми тврдимо да ум и срце који нису покајањем очишћени од страсти нису способни да постану причасници божанске благодати - тврдимо да они који сами стварају благодатна виђења и благодатна осећања, и њима ласкају себи и обмањују себе, упадају у самообману и демонску прелест. Неоспорно верујући у постојање благодатног дејства, дужни смо да исто толико верујемо у недостојност и неспособност човека да у страсном стању прими божанску благодат. Због тог двоструког убеђења, свецело, некористољубиво се погрузимо у делатност покајања, свесавршено се предавши и препустивши вољи и доброты Божијој. "У Богу нема неправде" - поучава преподобни Макарије Велики: "Бог неће оставити неиспуњено оно што је Он оставио Себи да испуни, када ми испунимо оно што смо ми дужни да испунимо." [56] Монах не сме да сумња у добијање дара божанске благодати - каже свети Исак Сиријски - као што син не сумња да ће добити наследство од оца. Наследство припада сину по закону природе. Уједно, свети Исак Сиријски молбу за ниспослање отвореног дејства благодати назива делом које заслужује осуду, молбом која је надахнута гордошћу и преузношењем; он жељу и тражење благодати сматранеправилним настројењем душе, које је одбацила Црква Божија као душевну слабост. Оне који су прихватили такву жељу, он сматра за оне који су прихватили гордост и пад, то јест, самообману и демонску прелест. Иако сам циљ монаштва и јесте обновљење Духом Светим које монаштво задобија, ипак, свети Исак предлаже да се ка том циљу иде у покајању и смирењу, да се стекне плач и молитва митара, да се у себи открије греховност, како би нам наша савест сведочила да смо мк^непотребне слуге, и да нам је потребна милост. "Божије" - каже свети - "само по себи долази, у време кад на њега ни не помишљамо. Да, тако је! Али само ако је место чисто, и није оскврњено." [57]

Што се тиче поменутог почетника: управо из наведених случајева са њим може се видети да он уопште није очекивао такво молитвено дејство какво је изненада открио у себи, чак није ни схватао да оно постоји. То је - дело промисла Божијег, које је недоступно за нас. Исти свети Исак каже: "Чин (поредак) нарочитог дела (промисла, суда Божијег), разликује се од општег људског чина. Ти следи општи чин, и пут који су прошли сви људи, следећи наслеђе, и узићи [58] на висине духовног пирга (торња)"

Ученик: - Имао сам прилике да сазнам да су неки старци који су веома напредовали у Исусовој молитви почетницима препоручивали управо умну молитву, чак и срдачну.

Старац: - Знам то. Такве посебне случајеве не треба узимати као опште правило, или ослањајући се на њих занемаривати предање Цркве, то јест, она учења светих отаца која је Црква прихватила за опште руководство. На одступање од општег правила били су наведени напредни старци које си поменуо, или због примећене или нарочите способности почетника за бављење умном молитвом, или због сопствене неспособности да буду задовољавајући руководиоци других, без обзира на то што су молитвено напредовали. И ово последње се догађа! У египатском Скиту, неки монах почетник је поводом неке од околности монашког подвига тражио поуку од аве Ивистиона, старца врло узвишеног живота. Добивши поуку, почетник је сматрао да је потребно да провери поуку, саветујући се са преподобним Пименом Великим. Велики је одбацио поуку аве Ивистиона као сувише узвишену, неподношљиву за онога ко је почетник и ко је страстан, и монаху је пренео начин који је далеко погоднији и доступнији, рекавши притом следеће речи, на које треба обратити пажњу: "Ава Ивистион и његово делање су на небу, са анђелима: од њега је скривено да смо ми са тобом на земљи и у страстима." [59] Веома тачно примећује преподобни Григорије Синаит да они који се налазе у молитвеном напредовању, обучавају друге у молитви сагласно томе како су сами остварили напредовање у њој. [60] Из искуства могу да се уверим да они који су задобили благодатну молитву по посебном промислу Божијем, брзо и не уобичајеним путем, журе, у складу са оним што се са њима догађа, да почетницима пренесу таква сведочанства о молитви, која почетници никако не могу исправно разумети, и они их погрешно схватају и бивају повређени. Насупрот томе, они који су задобили дар молитве после дуготрајне борбе са страстима, који су се очистили покајањем и образовали начин живота према јеванђелским заповестима, уче молитви уз велику опрезност, постепеност, правилност. Монаси молдавског манастира Њамц су ми казивали да њихов знаменити старац, архимандрит Пајсије Величковски, задобивши срдачну благодатну молитву по нарочитом Божијем промислу, а не на уобичајен начин, управо из тог разлога није себи дозволио да је предаје другима: он је то поучавање препуштао другим старцима, који су дар молитве стекли по уобичајеном поретку. Свети Макарије Велики каже да се, због неизрециве доброте Божије која снисходи људској немоћи, душе које су постале причаснице божанске благодати сусрећу са изобилном небеском утехом и наслађују се дејством Светога Духа у њима - а уједно са тим, због недостатка делатног искуства, као да остају у детињству, у стању које је веома незадовољавајуће у односу на стање које тражи и доноси истинско подвижништво. [61] Догодило ми се да сам видео старца који је био као дете,

осењеног изобилном божанском благодаћу. Њега је упознала дама, најбољих година и здравља, звучног имена, потпуно световног живота и, задобивши поштовање према старцу, учинила му је неке услуге. Старац, покренут осећањем захвалности, желећи да вештаствену услугу награди снажном поуком за душу, и не схвативши да је за ту даму прву било потребно да напусти читање романа и живота по романима, поучио ју је бављењу Исусовом молитвом, умном и срдачном, помоћу механизма које су препоручивали свети оци за безмолвнике и који су описани у првом и другом делу *Добротољубља*. Дама је послушала светог старца и доспела је у веома тешко стање, и могла је крајње да се повреди да други нису наслутили да јој је тај старац дао некакву неодговарајућу поуку, да нису извукли признање од ње и удаљили је од тога да следи поуку.

Овде поменутом старцу је неки њему добро познати монах говорио: "Оче! Твоје душевно устројство је слично двоспратној кући, чији је горњи спрат одлично уређен, а доњи је остао у нацрту, због чега је и приступ горњем спрату веома тежак." У манастирима се за такве напредне старце употребљава израз *свет, али није искусан*, и приликом саветовања са њима опажа се опрезност у саветовањима, која некада могу бити врло корисна. Опрезност се огледа у томе што се поукама таквих старца не треба брзо и лако мислено поверити, што се њихове поуке проверавају у Светом писму и списима отаца,[62] као и у разговору са другим напредним и добронамерним монасима, ако их је могуће наћи. Блажен је почетник који је у наше време нашао поузданог саветника! "Знај" - узвикује свети Симеон Нови Богослов - "да се у наше време појавило много лажних учитеља и варалица." [63] Такво је било стање хришћанства и монаштва осам векова пре нас. А шта рећи о савременом стању? Тешко и то што је рекао преподобни Јефрем Сиријски о стању оних који покушају да пронађу живу реч Божију у последња времена. Они ће, прориче преподобни, пролазити земљу од истока ка западу и од севера ка југу, тражећи такву реч - и неће је наћи.[64] Као што се пред измореним очима изгубљених међу зидинама приказују високе куће и дугачке улице, чиме се изгубљени увлаче у још веће, безизлазне заблуде: тако се и онима који траже живу реч Божију у садашњој моралној пустињи у изобиљу приказују велелепна привиђења речи и науке Божије, која су поникла из душевног разума, због недовољног и лажног познавања слова, због настројена одбачених духова, светодржаца. Ти привиди, који се ласкаво откривају као духовни Едем, који обилује храном, светлошћу, животом, својим заводљивим дејством одвлаче душу од истинске хране, од истинске светлости, од истинског живота, и несрећну душу уводе у непрозирни мрак, муче је глађу, трују лажју, убијају је вечном смрћу.

Преподобни Касијан Римљанин приповеда да, у његово време, у египатским манастирима, у којима је нарочито цветало монаштво и где су се посебно пажљиво и исправно чувала предања духоносних отаца, никако нису прихватили оног монаха

који се није правилно обучио монаштву у послушању према учитељу и настојатељу, чак и ако би тај монах имао веома узвишен живот, чак и ако је украшен благодатним даровима. Египатски оци су сматрали дар за руковођење братије ка спасењу за највећи дар Светог Духа. Онај који није правилно научен монашкој науци, тврдили су они, не може је правилно ни предавати.[65] Неки су божанском благодаћу били узнесени из земље страсти и пренети у земљу бестрашћа - тиме су избављени од тешког труда и несрећа, које окушају сви док препливавају бурно, пространо, дубоко море, које раздваја земљу од земље. Они могу подробно и тачно говорити о земљи бестрашћа, али не могу дати потребан извештај о пливању преко мора, о том пливању које искуством нису упознали. Велики учитељ монаха, свети Исак Сиријски, објаснивши о онима који по нарочитом промислу Божијем брзо добију божанску благодат и освећење, одлучио је да дода да је, по његовом мишљењу, онај који себе није изградио испуњавањем заповести и није ишао путем којим су ишли апостоли *недостојан да се назове светим*).[66] "Ко је пак победио страсти, посредством испуњавања заповести и напорног живота у добром подвигу: тај нека зна да је законито стекао здравље душе."[67] "Поредак предања је овакав: трпљење са принуђавањем себе на борбу против страсти, ради стицања чистоте. Ако страсти буду побеђене: душа стиче чистоту. Истинска чистота доноси уму будност за време молитве."[68] У посланици преподобном Симеону чудотворцу, свети Исак каже: "Ти пишеш да се чистота срца зачала у теби и да се сећање на Бога" - умна Исусова молитва - "веома распламтело у твом срцу, разгоревајући и распаљујући га. Ако је то - истинито, онда је то - велико, али ја не бих хтео да ми ти то напишеш: зато што ту нема никаквог поретка."[69] "Ако хоћеш да твоје срце буде место где ће се сместити тајне новог века: онда се прво обогати телесним подвигом, бдењем, постом, служењем браћи, послушањем, трпљењем, одбацивањем помисли и другим што је томе слично. Пр^ивежи свој ум за читање и изучавање Писма; пред своје очи постави заповести и посвети се страстима, побеђујући и бивајући побеђен; учи се непрестаној молитви и мољењу, и непрестаним вежбањем у њима истргни из срца сваку слику и сваку прилику, којима се грех урезао у тебе, у твом ранијем животу."[70] "Ти знаш да је зло ушло у нас преко нарушавања заповести: из тога се види да се здравље враћа испуњавањем заповести. Без делања по заповестима, ми чак не треба ни да желимо очишћење душе или да се надамо да ћемо га добити, ако не идемо оним путем који води очишћењу душе. Немој рећи да Бог може и без делања по заповестима да дарује очишћење душе благодаћу: то су - судови Божији и Црква забрањује да тражимо да нам се догоди такво чудо. Јудеји су, када су се из Вавилона враћали у Јерусалим, ишли уобичајеним путем и за толико времена колико је одређено за такав пут; завршивши путовање, они су дошли до свог светог града, и видели су чудеса Господња. А пророк Језекиљ је, са разлогом, био обузет духовним дејством, и доведен у Јерусалим, и Божијим откривењем, постао је посматрач будуће обнове. Тако се догађа и у односу на чистоту душе. Неки у чистоту душе улазе путем који је одређен за све, законитим путем: чувањем заповести у

животу који је испуњен трудом, проливајући своју крв. Други се пак удостоје чистоте даром благодати. Дивно је то што није дозвољено да у молитви тражимо оно што нам се дарује благодаћу, напуштајући делатни живот по заповестима."[71] "Ономе ко је слаб, коме је потребно да буде отхрањен на млеку заповести, користан је живот са многима, како би се он и научио и обуздао, како би био ишибан многим искушењима, како би падао и устајао, и стекао здравље душе. Нема тог детета које није било одгојено на млеку - и не може бити истински монах онај који није одгајан на млеку заповести, испуњавајући их са напором, побеђујући страсти, и тако се удостојавајући чистоте."[72]

Могуће је и почетнику и младоме пренети умну и срдачну молитву, ако је он способан и припремљен за њу. Такве личности су биле веома ретке и у ранијим временима, која су претходила временима опште ослабљености. Био сам сведок да је старац који је стекао благодатну молитву и духовно расуђивање пренео савете о умној и срдачној молитви неком почетнику који је сачувао девственост, и који је од детињства припреман за примање тајанственог учења о молитви, кроз изучавање хришћанства и монаштва, који је већ у себи осетио дејство молитве. Старац је буђење молитвеног дејства код младића објаснио његовом девственошћу. Сасвим другом правилу подлежу млади људи и људи зрелих година који су пре ступања у манастир водили расејан живот, уз оскудна, површна схватања о хришћанству, који су стекли разне страсти, а нарочито они који су блудом искварили целомудреност. Грех блуда има особину да сједињује два тела, мада незаконито, у једно тело (1 Кор 6,16): из тог разлога, иако он бива опроштен одмах после раскајања у вези с њим, и исповедања, уз неизбежан услов да га покајник одмах напусти, за очишћење и отрежњење тела и душе од блудног греха потребно је дуго времена, како би веза и сједињење, који су се успоставили међу телима, који су се насадили у срцу и заразили душу, избледели и нестали. Ради уништења оног што је по несрећи стечено, Црква онима који су упали у блуд и прељубу одређује знатно време за покајање, после чега им допушта причешће свесветим телом и крвљу Христовом. Управо тако је за све који воде распуштен живот, у које су се урезале разне страсти, посебно за оне који упали у провалију блудних падова, који су стекли навику на њих, потребно времена и времена, како би се очистили покајањем, како би из себе избрисали утиске света и искушења, како би се отрезнили од греха, како би изградили начин живота према заповестима Јеванђеља, и на тај начин постали способни за благодатну, умну и срдачну молитву. "Сваки да осуђује своју душу" - каже преподобни Макарије Велики - "савесно разматрајући и испитујући за шта је она привезана, и ако увиди да се срце налази у несагласности са Божијим законима, нека се стара свим силама да сачува како тело, тако и душу, од искварености, одбацујући општење са нечистим помислима, ако хоће да уведе душу у саживот и обличје чистих дева, 'према датом обећању', приликом крштења и приликом ступања у монаштво: 'Зато што је и усељење и живот у Богу, Бог обећао само душама које су потпуно чисте и утврђене у

правилној љубави.[73] Земљорадник који воли ораницу, прво је обнавља и истребљује коров из ње, а тек затим је засејава семењем: тако је и онај који очекује да његову душу Бог засеје семењем благодати дужан прво да очисти душевну њиву, како би семе, које ће на крају на ту њиву бацити Свети Дух, донело савршен и изобилан плод. Ако, пре свега, то не буде учињено, и ако се човек не очисти од сваке нечистоте тела и духа: он ће остати тело и крв, и далеко удаљен од живота" у Богу.[74] "Онај ко себе принуђује искључиво и свим силама на молитву, али се не труди у задобијању смирења, љубави, кротости и читавог скупа осталих врлина, и не усађује их у себе насилно: он може достићи само до тога да га се, *понекад*, по његовој молби, дотакне божанска благодат, зато што Бог, по својој природној доброту, човекољубиво дарује онима који траже оно што они желе. Ако пак онај који добије не научи себе осталим врлинама које смо поменули, и не стекне навику на њих: тада, или се лишава добијене благодати или узневши се, пада у гордост, или остаје на нижем ступњу до ког је стигао: више не напредује и не расте. Престо и покој, да тако кажемо, за Светог Духа, јесу смирење, љубав, кротост и, коначно, све заповести Христове. Дакле, ко пожели, сједињујући и сабирајући у себи све врлине, једнако и без изузетка, да њиховим савесним умножавањем достигне савршенство, тај прво нека присиљава себе, како смо већ рекли, и нека непрестано побеђује своје срце, и нека се труди да га учини покорним и благоугодним Богу. Онај који у почетку примени такво насиље над собом и који све што има у души што је противно Богу враћа као укроћену дивљу звер у покорност заповестима Божијим, у повиновање усмерењу истинског, светог учења, и тако своју душу устроји на добро - ако се буде молио Богу, и тражио од Бога да Бог дарује његовим напорима напредак: тај ће одједном добити све што је тражио, најчовекољубивији Бог ће му дати све у изобиљу, како би дар молитве узрастао и процветао у њему, пошто се наслади Светим Духом." [75] "Уосталом, знај, да ћеш са великим трудом и у зноју лица твог примити своје изгубљено благо: зато што добијање блага без труда није у складу са твојом коришћу. Добијено без труда ти си изгубио, и предао си непријатељу твоје наслеђе." [76]

Ученик: - Када се молим, мом уму се јавља мноштво маштања и помисли које ми не допуштају да се чисто молим: може ли из тога никнути прелест или нешто друго што је штетно за мене.

Старац: - Природно је да из пале природе ниче мноштво помисли и маштања. Чак је својствено молитви да код пале природе открива скривене знаке њеног пада и трагове које су оставила добровољна сагрешења.[77] Такође, ђаво, знајући колико је велико благо молитва, труди се да у току ње смућује подвижника греховним, сујетним помислима и маштањима, како би га одвратио од молитве или молитву

учинио бесплодном.[78] Окружени помислима, маштањима и греховним осећањима, окружени том нашом поробљеношћу и справљањем опеке, још снажније ћемо молитвом завапити Господу, попут Израиљаца, који *уздисаху од невоље и викаху. И вика њихова, каже Писмо, ради невоље дође до Бога. И Бог чу уздисање њихово* (Изд 2,23-24). Опште правило у борби са греховним подухватима јесте у томе да се грех одбаци при самој његовој појави, да се скривени Вавилонци убију, док су још деца (Пс 136, 9). "Онај који се разумно бори" - каже преподобни Нил Сорски - "одбацује мајку злог мисленог скупа, то јест, прво приближавање лукавих мисли његовом уму. Одбацивши то прво приближавање, истовремено је одбацио и читав скуп лукавих мисли који иде за њим".[79]

Ако нас пак грех, због претходне поробљености њиме и навикнутости на њега, напаствује: ни тада не треба падати у унијије и долазити у ослабљеност и очајање: треба невидљиве поразе лечити покајањем, и одлучно, храбро, постојано остајати у подвигу. Греховне и сујетне помисли, маштања и осећања ће нас несумњиво повредити онда када се не боримо са њима, када се наслађујемо њима и усађујемо их у себе. Због добровољног дружења са грехом и добровољног општења са одбаченим духовима, рађају се и оснажују страсти, и у душу се неприметно може увући прелест. Када се пак ми противимо греховним помислима, маштањима и осећањима: тада ће нам сама борба са њима донети напредовање и обогатиће нас делатним разумом. Неки старац, који је напредовао у умној молитви, питао је другог монаха, који се такође бавио њоме: "Ко је тебе научио молитви?" Монах је одговорио: "Демони." Старац се насмејао и рекао: "Какву саблазан си изговорио за оне који не познају ствари! Ипак, кажи како су те демони научили молитви?" Монах је одговорио: "Мени је била дата тешка и дуготрајна борба са мучним помислима, маштањима и осећањима, који ми нису дали покоја ни дању ни ноћу. Ја сам се невероватно исцрпео и омршавео, због тежине тог неприродног стања. Утучен навалом духова, ја сам прибегао Исусовој молитви. Борба је достигла такав степен да су привиђења почела се помаљају у ваздуху, чулно, пред мојим очима. Стално сам осећао да је моје грло притегнуто, као конопцем. Затим, приликом дејства саме борбе, ја сам почео да осећам да молитва јача и да се нада обнавља у мом срцу. Када је пак борба постајала све лакша и лакша, и на крају сасвим утихнула - изненада се, сама по себи, у мом срцу појавила молитва."

Молићемо се постојано, стрпљиво, истрајно. Бог ће, у своје време, дати благодатну, чисту молитву ономе ко се моли без лењости и непрекидно својом нечистом молитвом, ко не напушта малодушно молитвени подвиг ако му молитва дуго не полази за руком. Образац успеха истрајне Исусове молитве видимо у Јеванђељу. Када је Господ излазио из Јерихона у пратњи ученика и мноштва народа, тада је слепац Вартимеј, који је седео поред пута и просио, сазнавши да Господ пролази поред, почео викати: *Сине Давидов Исусе, помилуј ме!* Претили су му да ућути, али он

је због тога још више викао. Као последица неућутног крика догодило се да је Господ исцелио слепца (Мк 10,46-52). Тако и ми, вапимо не обазирећи се на греховне помисли, маштања и осећања која произилазе из пале природе и која долазе од ђавола, ради ометања нашег молитвеног вапаја - и несумњиво ћемо добити милост.

Ученик: - Какви су истински плодови Исусове молитве, по којима би почетник могао да сазна да ли се правилно молио?

Старац: - Првобитни плодови молитве су пажња и умиљење. Ти плодови се јављају пре свих других од сваке правилно извршене молитве, а првенствено од Исусове молитве, јер бављење њоме превазилази псалмопојање и друга молитвословља.[80] Од пажње се рађа умиљење, а од умиљења се удвостручује пажња. Они јачају рађајући једно друго; они молитви дају дубину, постепено оживљавају срце, они јој доносе чистоту, одстрањујући расејаност и маштање. Како истинска молитва, тако и пажња и умиљење, јесу дарови Божији. Као што жељу за стицањем молитве доказујемо тако што се присиљавамо на њу: тако и жељу да стекнемо пажњу и умиљење доказујемо тако што се присиљавамо на њих. Даље се као плод молитве постепено проширује виђење својих сагрешења и своје греховности, због чега се појачава умиљење и прелази у плач. Плачем се назива преизобилно умиљење, сједињено са болећивошћу скрушеног и смиреног срца, које делује из дубине срца и обузима душу. Затим се јављају осећања Божијег присуства, живо сећање на смрт, страх од суда и осуде. Све те плодове молитве прати плач и, у своје време, осећује их танано, свето духовно осећање страха Божијег. Страх Божији је немогуће упоредити са било којим осећањем телесног, чак и душевног човека. Страх Божији је - потпуно ново осећање. Страх Божији је - дејство Светог Духа. Окушањем тог необичног дејства почињу да ишчезавају страсти - ум и срце почиње да привлачи непрекидно бављење молитвом. После извесног напредовања долази осећање тишине, смирења и љубави према Богу и ближњима, без разликовања добрих и злих, трпљење невоља, као Божијег допуштења и лечења, које наша греховност неизоставно захтева. Љубав према Богу и ближњима, која се постепено јавља из страха Божијег, и потпуно је духовна, неизрециво топла, смирена и бесконачно се разликује од људске љубави у њеном уобичајеном стању, не може се упоредити ни са каквом љубављу која покреће палу природу, ма како та природна љубав била правилна и света. Одобрава се природни закон, који делује у времену, али вечни закон, духовни закон, толико је изнад њега колико је Свети Дух изнад људског духа. О крајњим плодовима и последицама молитве најсветијим именом Господа Исуса престајем да говорим: нека блажено искуство научи о њима и мене и друге. Те последице и плодови су подробно описани у *Добротољубљу*, том надмоћном, богонадахнутом руководству у обучавању

Исусовом молитвом за напредне монахе, који су способни да ступе у пристаниште светог безмолвија и бестрашћа. Сматрајући и себе и тебе почетницима у духовном подвигу, првенствено имам у виду, при излагању правилних схватања о бављењу Исусовом молитвом, потребе почетника, потребе већине. "Стегни плач" - рекли су оци - "и он ће те научити свему."[81] Заплачимо и непрестано плачимо пред Богом: Божије не може доћи другачије него по Божијем благовољењу - оно и долази као духовно знамење, као ново знамење, као такво знамење о каквом ми не можемо имати никакво сазнање у нашем телесном, душевном, старом, страсном стању.[82]

Посебно треба поменути то мишљење о себи које се правилном Исусовом молитвом усађује у онога који се њоме бави. Јеромонах Серафим Саровски је достигао највеће напредовање у њој. Једном му је настојатељ послао монаха коме је благословио да отпочне отшелништво, с тим да отац Серафим учи тог монаха отшелништву онолико колико сам познаје тешки начин монашког живота. Отац Серафим, срдечно примивши монаха, одговорио је: "И ја сам ништа не знам." Притом је поновио монаху Спаситељеве речи о смирењу (Мт 11,29) и објашњење тих речи светог Јована Лествичника кроз дејство срдачне молитве Исусове.[83]

Приповедали су следеће о неком делатељу молитве. Ктитори манастира су га позвали у губернијски град. Посећујући их, монах се непрестано мучио, не налазећи шта би разговарао са њима. Једанпут, он је био код веома побожног христољупца. Тај је упитао монаха: "Зашто сада нема демона?" "Како нема?" - одговорио је монах, "има их много". "А где су они - рекао је христољубац. Монах је одговорио: "Као прво ево - ја." "Којешта! Шта то говорите!" - узвикнуо је домаћин, погледавши монаха са неконтролисаним осмехом, који је изражавао и недоумицу и ужас. "Будите уверени..." - таман је монах хтео да настави. "Којешта, којешта!" - прекинуо је домаћин, и почео је разговор са неким другим о нечем другом, а монах је заћутао. *Ријеч о крсту* и самоодрицање је *лудост* (1 Кор 1,18) за оне који не разумеју њихово дејство и силу. Ко ће од оних који не познају молитвени плач и тајне које он открива разумети речи које су изашле из дубине плача? Онај ко је достигао самосагледавање, посредством духовног подвига, види себе окованог страстима, види како у њему и преко њега делују отпали духови. Брат је питао Пимена Великог: "Како треба да живи безмолвник?" Великије одговорио: "Видим себе као сличног човеку који се заглибио у блато до врата, са теретом око врата, и вапим Богу: 'Помилуј ме.'"[84] Тај свети, који се научио најдубљем плачу, недостижном смиреноумљу, говорио је братији која је живела са њим: "Верујте ми: где баце ђавола, тамо ће бацити и мене."[85] Сећањем на савршеног монаха, на Пимена Великог, завршићемо наш разговор о Исусовој молитви.

Ученик: - Моје срце је жељно слушања: кажи још нешто.

Старац: - Веома је корисно за онога ко се бави молитвом да у келији има иконе Спаситеља и Мајке Божије, у довољно великој размери. Повремено, може се у молитви обраћати иконама, као да су сам Господ и Мајка Божија ту присутни. Осећање присуства Божијег у келији може постати уобичајено. Уз такво непрестано осећање, ми ћемо у келији пребивати у страху Божијем, као да смо непрестано пред очима Бога. Тачно: ми се увек налазимо у Божијем присуству, зато што је Он свуда присутан - налазимо се увек пред очима Бога, зато што Он све и свуда види. Слава свемилосрдном Господу, који види нашу греховност и сагрешења, који дуготрпељиво чека наше покајање, који нам дарује не само дозволу него и заповест да од Њега тражимо помиловање.

Искористимо неизрециву Божију милост према нама! Примимо је у највећој побожности, са највећом благодарношћу! Узгајајмо је ради нашег спасења са највећим усрђем, са највећом брижљивошћу! Бог дарује милост у свом изобиљу; али примити је или одбацити, примити је свом душом или дводушно, оставља се вољи сваког човека. *Чедо! Од младости твоје изабери кажњавање, и већ до седине ћеш наћи премудрост. Као орач и сејач приступи њој, и чекај њене добре плодове: радећи на њој мало ћеш се помучити, али убрзо ћеш јести њене плодове (Сир 6,18-20). Изјутра сиј сјеме своје и вече немој да ти почивају руке (Проп 11,6). Исповедајте се Господу, и призивајте име Његово. Тражите Господа и оснажите се: тражите лице Његово свагда (Пс 104,1,4).* Тим речима, Свето писмо нас учи да подвиг служења Богу, подвиг молитве, мора бити извршаван од све душе, непрестано и непрекидно. Унутрашње и спољашње бриге, са којима се неизбежно морамо сусретати на попришту тог подвига, треба превазилазити са вером, храброшћу, смирењем, стрпљењем и дуготрпљењем, покајањем лечећи удаљавања и заносе. И напуштање молитвеног подвига и његови повремени прекиди, крајње су опасни. Боље је не почињати тај подвиг неголи, почевши га, прекидати. Душу подвижника који је напустио предузето бављење Исусовом молитвом можемо упоредити са земљом, обрађеном и нађубреном, али на крају запуштеном: на таквој земљи са неуобичајеном силом ничу корови, пуштају дубоко корење, постају нарочито дебели. У душу, која се одрекла блаженог савеза са молитвом, која је напустила молитву и коју је напустила молитва, страсти се уливају бурним потоком, наводњавају је. Страсти стичу нарочиту власт над таквом душом, нарочиту постојаност и чврстину, урезају се озлојеђеношћу и мртвилем срца, неверјем. У душу се враћају демони, изгнани молитвом: разљућени претходним изгнањем, они се враћају са већом жестином и у већем броју. *Буде потоње горе човјеку ономе од првога (Мт 12, 45),* по речима Јеванђеља: стање онога који се подвргао владавини страсти и демона после избављења од њих посредством истинске молитве неупоредиво је јадније него стање онога који није ни покушао да свргне са себе греховни јарам, ко није вадио мач молитве из његових корица. Штета од размака или периодичног напуштања молитвеног подвига, слична је штети која настаје због потпуног напуштања; та штета је онолико већа колико су дуготрајнији размаци. У

време кад подвижници *поспаше*, то јест у време њиховог нерада у молитви, *дође њихов непријатељ* невидљив за чулне очи, неприметљив за подвижнике, који су себи допустили занос и расејаност, и *посија кукољ по пшеници* (Мт13,25). Сејач корова је веома искусан, подмукао, пун злобе: њему је лако да посеје коров, који је бедан, ништаван по својој спољашњости и у свом почетку, али на крају, многобројним изданцима обухвата и обавија читаву душу. *Који није са мношвом* - рекао је Спаситељ - *против мене је; и који не сабира са мношвом, расипа* (Лк 11,23). Молитва себе не поверава дводушним, непостојаним делатељима; *непоученима је веома тешка, и безумник неће остати у њој: биће му као тежак камен искушења, и хитаће да је се ослободи.*

Слушај чедо, и прихвати вољу моју, и не одбаци мој савет: и стави ноге своје у њене окове, и врат свој у њену гривну. Потури раме своје и носи је, и не гнушај се њених уза. Свом душом јој приступи, и свом снагом својом одржи њен пут. Испитај и пронађи, и упознаћеш је и држећи се за њу, не остављај је. На крају ћеш наћи покој њен, и преокренуће ти се у радост: и одвешће те путеви њени у утврђење мира, и њене гривне обући ће те у славу (Сир 6,21-30). Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Поука 49.
2. У црквенословенској Библији - (истаявший).
3. Одговор 421.
4. Поука 28, гл.17
5. Поука 4,гл. 93
6. Лествица, поука 28, гл.21
7. Сведочанства о састављачу Цветника, свештеномонаху Доротеју, налазе се у првом тому "Аскетских огледа" у чланку "Посета Валаамском манастиру".
8. Цветник, свештеномученик Доротеј, Поука 30. и 32.
9. Цветник, Поука 32.
10. Цветник, Поука 32.
11. Скитски патерик, Незаборавна казивања, гл. 129.
12. Добротољубње, том 1.
13. Изабрано класје, издање Оптинске пустиње 1848. год.

14. Лествица, Поука 1, гл. 26.
15. Архитекте, градитељи.
16. Добротољубље, том 1, гл. 118
17. Преподобни Марко Подвижник, О духовном закону, гл. 84.
18. По објашњењу преподобног Марка Подвижника, у истој тој 84. глави.
19. Поука 16. Овде је реч благовољење додата ради тачног изражавања мисли писца.
20. Свети Исак Сиријски, Поука 55.
21. Свети Исак Сиријски, Поука 61, веома значајна.
22. Поука 2.
23. Поука 2.
24. О прелести, Добротољубље, том 1.
25. Лествица, Поука 28, гл. 19.
26. Лествица, Поука 28, гл. 17, 21, 27, 28.
27. Поука 11.
28. Скитски патерик.
29. Поука 26, гл. 52.
30. Добротољубље, том 1, гл. 118,
31. Преподобни Касијан, Разговор 2; Лествица, Поука 4, гл. 106.
32. Свети Калист и Игњатије Ксантопуд, О безмолвију и молитви, гл. 14 и 15, Добротољубље, том 2.
33. О трећем виду пажње и молитве, Добротољубље, том 1.
34. Оци непрестану Исусову молитву називају сећањем на Бога и поучавањем.
35. Поука 28, гл. 31.
36. Предговор схимонаха Василија.
37. Варсануфије Велики, Одговор 268.

38. Житије преподобног Доситеја, у почетку поука преподобног аве Доротеја.
39. Лествица, Поука 4, гл. 17.
40. Лествица, Поука 15, гл. 55. - Одговори 252 и 255.
41. Из рукописне поуке архимандриту Никону.
42. Велики чети mineј митрополита Макарија.
43. Исто.
44. Живот преподобног Симеона, Чети mineј, 21, јул.
45. Свети Исак Сиријски, Поука 43.
46. Смиреноумне помисли које доприносе молитви описане су у Првој поуци светог Симеона Новог Богослова.
47. Изнемоглост, која настаје због благодатне утехе, помиње свети Исак Сиријски у Поуци 44.
48. Цитат из житија светог Саве Освећеног, у Поуци Никифора Монаха, Добротољубље, том 2.
49. Преподобни Касијан Римљанин, О духу гнева, књ. 8, Поставке општежића.
50. Преподобни Варсануфије Велики и Јован, Одговор 311. и Одговор 313.
51. Печерски патерик, Житија преподобних Исакија и Никите.
52. Лествица, Поука 27, гл. 55.
53. Лествица, Поука 4, гл. 120.
54. Поука 3, гл. 12, 13, 14
55. Позајмљено из раније наведених 12, 13. и 14. главе Поуке 3. преподобног Макарија Великог; види такође: Поуку 2. преподобног Нила Сорског, стр.100, у издању Светог синода 1852. године.
56. Поука 4, гл. 8.
57. Поука 55 и Поука 2.
58. Поука 1.
59. Скитски патерик и Незаборавна казивања, о Пимену Великом, гл. 62.

60. Из 15. главе, део 5, Добротољубље, том 1.
61. Поука 7, гл. 14.
62. Преподобни Симеон Нови Богослов, гл. 33, Добротољубље, том 1.
63. Исто.
64. Поука 106, према словенском тексту.
65. Књига 11, О уставу ноћних молитви и псалама, гл. 3.
66. Изабрано са различитих места 55. поуке.
67. Исто.
68. Исто.
69. Исто.
70. Исто.
71. Исто.
72. Исто.
73. Патрологије Граецае, томус XXXIV, Мацарији Аегиптији либер де либертате ментис, цап. 5 и 6.
74. Исто.
75. Патрологије Граецае, томус XXXIV, Мацарији Аегиптији либер де либертате ментис, цап. 19
76. Либер де пациентије ет дисцретионе, цап 19
77. Свети Калист и Игњатије Ксантопул, гл. 49, Добротољубље, том 2
78. Преподобни Нил Сорски, Поука 3
79. Почетак Поуке 2
80. Преподобни Нил Сорски, Поука 11
81. Скитски патерик, Изреке Теодора Египатског. Такође и преподобног Симеона Новог Богослова.
82. Свети Исак Сиријски, Поука 55.
83. Поуке оца Серафима, издање 1844. год.

84. Скитски патерик.

85. Скитски пашерик

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

О ПАЖЕЊУ НА СЕБЕ[1]

Душа сваког вежбања у Господу јесте *пажење*. Ако човек не *пази* на себе, онда су сва таква вежбања неплодна, мртва. Ко жели спасење, тај мора да уреди себе тако да може да *пази* на себе и када је сам и када је окружен људима и заузет пословима, дакле у свим оним ситуацијама у које га, понекад, саме околности увлаче против његове воље. Страх Божији нека претегне на ваги срца над свим осталим осећањима: тада човек лако *пази* на себе и у келијном тиховању и усред светске буке и вреве.

Разборита умереност у јелу умањује врелину крви и тиме знатно помаже човеку да *пази* на себе; а узрујавање крви - на пример због прекомерног узимања хране, због повећане живости тела, због силног узбуђења изазваног гневом, због усхићености празном славом и због осталих разлога - изазива мноштво помисли и маштања, другим речима расејаност. Човеку који жели да *пази* на себе свети оци налажу пре свега умерено, уједначено, устрајно уздржавање у јелу.[2]

Када се пробудиш - слично ономе који очекује да се сви људи пробуде из мртвих - управи мисли према Богу, принеси на жртву Богу прве и најбоље помисли ума, док још није примио никакве сујетне утиске. У тишини, веома опрезно, обави све што је телу потребно када устане из сна, прочитај уобичајено молитвено правило, али при томе мање води рачуна о обиму и дужини трајања молитвословља, а више о његовом квалитету, то јест о томе да га учиниш са *пажењем* и ради *пажења*, а све зато да молитвени дух милости и утеха оплемене и оживе срце. После молитвеног правила, опет свим силама водећи рачуна о *пажењу*, читај Нови завет, а првенствено Јеванђеље. При том читању помно запажај све завете и заповести Христове да би по њима могао да управљаш своју делатност, видљиву и невидљиву. Обим и дужина трајања читања зависе од човекових снага и околности. Не треба преоптерећивати ум прекомерним читањем молитава и Писма; не треба, такође, пропуштати своје обавезе ради неумереног бављења молитвом и читањем. Као што прекомерно узимање хране квари и слаби желудац, тако и неумерено узимање духовне хране слаби ум, одвраћа га од побожних развијања добрих способности, наводи на њега унијије.[3]

Почетнику свети оци предлажу честе, али кратке молитве. А када ум достигне пуноћу духовног раста, када очврсне и сазри, тада ће бити у стању да се непрестано моли. Управо на хришћане који су достигли савршени раст у Господу се односе речи светог апостола Павла: *Хоћу, дакле, да се мужеве моле на сваком мјесту, подижући свете руке без гњева и двоумљења,[4]* то јест мирно и без икакве расејаности и занесености. Оно што је својствено човеку још није својствено детету. Када Сунце истине, Господ наш Исус Христос, посредством молитве и читања озари човека, тада нека он излази на дела дневног попришта и при томе *пази* да у свим његовим делима и речима, у целом његовом бићу влада и дејствује свесвета воља Божија, откривена и објашњена људима у јеванђелским заповестима.

Ако током дана, којим случајем, будеш имао слободне тренутке, искористи их за *пажљиво* читање неких изабраних молитава, или неких изабраних места из Писма, и њима изнова поткрепи душевне снаге, поткрепи јер их делатност у овом сујетном свету исцрпљује. Не буде ли тих златних тренутака, онда треба да зажалиш за њима, као за каквим изгубљеним благом. Изгубљено данас не треба губити и сутра: зато што се наше срце лако препушта немару и заборавности, а њихов плод је мрачно незнање, толико погубно у делу Божијем, у делу спасења човека.

Деси ли се да кажеш или учиниш нешто противно заповестима Божијим, не часећи ни часа лечи грешку покајањем, и посредством искреног покајања враћај се на пут Божији са кога си скренуо нарушавањем воље Божије. Не задржавај се ван пута Божијег! Надолазећим грешним помислима, маштањима и осећањима супротстављај с вером и смирењем јеванђелске заповести, и при томе говори са светим патријархом Јосифом: *Како бих учинио тако грдно зло и Богу згријешио.[5]* Човек који пази на себе дужан је да одустане од сваког маштарења, колико год оно било примамљиво и лепо изгледало: свако маштарење је лутање ума изван истине, у земљи непостојећих и неостваривих утвара, које варају и обмањују ум. Последице маштарења су губитак *пажења* на себе, расејаност ума и окорелост срца у молитви, а из тога произилази душевно растројство.

Увече, док се спремаш за сан, који у односу на живот тога дана јесте смрт, преиспитај своја дела учињена тог дана. Ако водиш *пажљив живот*, онда такво преиспитивање није тешко: *пажење* на себе уништава заборавност, толико својствену расејаном човеку. Пошто се, дакле, присетиш свих својих сагрешења, учињених делом, речју, помишљу, осећањем, принеси због њих покајање Богу, добру вољу и искрени залог да ћеш их исправљати. Затим, након читања молитвеног правила, мислима о Богу заврши дан започет мислима о Богу.

Куда одлазе све помисли и осећања човека који спава? Какво је то тајанствено стање, сан, током кога душа и тело јесу живи, а у исти мах не живе, далеки од свести о свом животу, као да су мртви? Сан је исто тако несазнајан као и смрт. Током сна душа се,

као у свом вечном починку, одмара и тако заборавља најљуће земаљске невоље и несреће. А тело!... Ако оно устаје из сна, онда ће неизоставно васкрснути и из мртвих. Велики Агатон је рекао: "Без појачаног *пажења на себе* не може се узнатредовати у врлини." [6] Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Написано у жељи да побожни световни човек проводи пажљиви живот у свету.
2. Добрототубље, део ИИ, главе преподобног Филотеја Синајског.
3. Исак Сиријски, Слово 71.
4. 1 Тим 2, 8.
5. Пост 39, 9.
6. Скитски патерик.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

МОЛИТВЕНИ УМ ТРАЖИ СЈЕДИЊЕЊЕ СА СРЦЕМ

Затворила су се врата осећања: језик се препустио ћутању, очи су се затвориле, ухо не чује ништа што је ван мене. Ум, одевен у молитву, збацује бремене земаљских помисли, а онда силази до кети срца. Врата кети су закључана; свуда је тама, мрак непробојни. И ум, у недоумици, почиње да куца молитвом на врата срца; стоји стрпљиво пред вратима, куца, чека, опет куца, опет чека, опет се моли. Нема никаквог одговора, не чује се никакав глас! Мртва тишина и мрак одговарају гробним

муком. Ум одлази од врата срца, тужан, и у горком плачу тражи утеху. Није му било допуштено да стане пред Цара над царевима у светилиште унутрашње кети.

Зашто, зашто си одбачен?

На мени је печат греха. Навика да помишљам о земаљском расејава ме. Нема у мени снаге зато што ми Дух не долази у помоћ; Дух свесвети и свеблаг, обновитељ јединства ума, срца и тела, чије је раздвајање последица страшног човековог пада. Без свемогуће, творачке помоћи Духа моји сопствени напори су узалудни! Он је многомилостив, бескрајно човекољубив, али моја прљавштина не дозвољава Духу да ми приступи. Умићу се у сузама, очистићу се исповедањем мојих грехова, нећу дати моме телу ни јела ни сна јер је са њиховим изобиљем повезана огрубелост душе; сав, одевен у плач покајања, сићи ћу до врата мога срца. Тамо ћу стати, или сести, као слепи човек из Јеванђеља, подносићу неугодност и досаду мрака, вапићу Свемоћноме да помилује: *Помилуј ме!*[1]

И сишао је, и стао, и почео да зазива кроз плач. Упоређивао је себе са слепим човеком који није видео истиниту, незалазну Светлост, са глувим и немим који није могао ни да говори ни да чује духовно; осећао је по самој ствари да стварно слеп, глув и нем стоји пред вратима Јерихона, срца настањеног гресима: чека исцељење од Спаситеља, којег не види, којег не чује, којем виче - можда самим својим јадним стањем. Не зна Његово име, назива Сина Божијег сином Давидовим: тело и крв не могу да одају почаст Богу као Богу.

"Покажите ми којим ће путем поћи Спаситељ?" "Тај пут је молитва", рекао је човеку пророк у име Бога и Духом Божијим: *Жртва хвале прославиће ме, и тамо је пут којим ћу му показати спасење Божије.*[2] "Реците ми у који ће час поћи Спаситељ? Ујутру, у подне, или предвече?" *Стражите и молите се јер не знате у који ће час доћи Господ ваш.*[3]

Пут је познат, а час није одређен! Изаћи ћу изван града, стаћу или сести крај капије Јерихона, како ме саветује свети Павле: *Изађимо к Њему изван станишта, поругу његову носећи.*[4] Свет пролази; све је у њему непостојано. Он није назван чак ни градом, него стаништем. Оставићу страст према имању: њега мимо своје воље остављамо након смрти, а често и пре смрти; оставићу почести и пролазну славу; оставићу чулне насладе: све то одузима способност за подвиге и духовна занимања. *Овдје немамо постојана града, него тражимо онај који ће доћи,*[5] којег претходно морам открити у мом срцу милошћу и благодаћу Бога, Спаситеља мога. Ако не уђеш у тајанствени Јерусалим духом још за земаљског живота, ни након изласка душе из тела не можеш имати убеђење да ће ти бити дозвољен улазак у небески Јерусалим. Прво је залога другог.[6] Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Мк 10, 48.
2. Пс 49, 23.
3. Мт 24,42 и Мк 13,33.
4. Јев 13,13.
5. Јев13,14.
6. Преподобни Исихије, Добротољубље, део 2, гл. 4. Слично њему размишљају и остали свети оци.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

СУДИТЕ ПРАВО И МИРНО НА ВРАТИМА СВОЈИМ, И НЕ ЉУБИТЕ КРИВЕ ЗАКЛЕТВЕ, ГОВОРИ ГОСПОД СВЕДРЖИТЕЉ[1]

Врата: то су врата душе, кроз која у њу улазе разне помисли и утисци.

Својим: сама та врата, заправо, припадају човеку.

Судите: наш ум је тај судија што сети на вратима и суди:[2] он сређује и преиспитује помисли и утиске док долазе пред врата душе, и на основу тога пушта у храм душе оне који треба да буду у њему, а не пушта оне који не треба да буду.

Судите право и мирно на вратима својим: ум, судија који седи и суди на вратима душе, мора приликом сређивања помисли и утисака да прима једино оне истините. Истинита мисао, истинити утисак - истинити зато што извиру из Господа, који је сам *Истина* - доносе са собом у душу неисказиви мир и тишину, и познају се по томе што су од Истине, од Христа, јер Он својим ученицима даје мир или (што је исто) смирење, а све зато да никаква земаљска невоља не би узнемиравала њихово срце. Супротно овоме, "помисли потекле од демона", - говори Велики Варсануфије - "пуне, пре свега, узнемирења и туге, вуку за собом потајно и лукаво: непријатељи се облаче у одела овчија, то јест уливају наизглед праве мисли, а изнутра су *вуци грабљивци*,[3] дакле краду и *варају срца незлобивих*[4] помоћу онога што изгледа да је добро, а у ствари је погубно. Писмо каже за змију да је лукавија од свих: стога непрестано

мотри на њену главу[5], да не би нашла у теби рупу и да, настанивши се у њој, не би направила пустош." [6] Глава змије је почетак њене помисли или маштања.

И не љубите криве заклетве. Чим ђаволска помисао дође на врата душе, она настоји да добије привид праведности, а онда приноси уму, том судији што седи и суди на вратима, небројена оправдања да би добила одобрење за улазак у душу. Али пророк не заповеда да волимо та лажна уверавања, ту лажну заклетву. Такве помисли не треба ни прихватати, ни слагати се са њима: не треба чак ни беседити са њима, већ одмах, чим се грешна помисао појави, прибегавати молитвом Господу Богу да би Он отерао непријатеља од врата душевних. [7] Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Зах 8,16 и 17.
2. По обичају старих, цареви и остале старешине судили су лично, и за такав суд изабрали су место крај градских врата. Пример за то може се видети у житију светог великомученика Георгија. Чети минеј, 23. април.
3. Мт 7,15.
4. Пим 16,18.
5. Пост 3,15.
6. Варсануфије Велики, Одговор 59.
7. Свети Исак Сиријски, Слово 30.

**СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ
АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ**

**ДОКАЗ О ВАСКРСЕЊУ ЉУДСКИХ ТЕЛА, УЗЕТ ИЗ ДЕЛОВАЊА УМНЕ
МОЛИТВЕ**

У забаченом, мало познатом, мало значајном манастиру, смештеном између шума и мочвара, живео је неки монах. Са страхом, са неповерењем према себи, проучавајући дела светих отаца, удубљивао се он у молитву коју је творио умом у дубини и строгој тајности душевне клети.

Једном приликом монах је стајао у цркви удубљујући ум у срце - и срце је неочекивано кренуло молитвено према уму, а са собом је повукло целокупно тело у свето, духовно стање, неисказиво речима, веће од свих страсти, схватљиво једино опитом. Чим је монах опазио толико необично, ново стање свога тела, неко тајанствено познање обасјало је његов ум. Постале су му јасне до тада - тако му се чинило - загонетне и необичне речи светог Јована Лествичника: *"Заватих свим срцем мојим,[1] то јест, телом и душом и духом."*[2]

Ето доказа за васкрсење људских тела којег имам у себи самом! Ако је тело способно за духовна осећања, ако може да заједно са душом учествује у благодатној утеху; ако од сада може да постане причасник благодати, како онда неће васкрснути за живот вечни, по учењу Писма?

Благодаћу су била осољена тела светитеља Божијих и пропадљивост није могла да их дотакне! Победом над пропадљивошћу они су већ отпочели своје васкрсење; изливајући исцељења, они доказују да у њима присуствује благодат, да у њима живи вечни живот, коме нема друге него да се у своје време развије у преславном васкрсењу, а њега је људском роду предодредио и даровао Искупитељ наш, Господ Исус Христос. Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Пс. 118,145.
2. Лествица, Поука 28, глава 61.

**СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ
АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ**

О СМИРЕЊУ

(РАЗГОВОР ИЗМЕТЈУ СТАРЦА И ЊЕГОВОГ УЧЕНИКА)

Ученик: Шта је смирење?

Старац: Има једна јеванђелска, људском уму несазнајна врлина која Христовим миром сједињује све човекове снаге уједно.

Ученик: Ако је несазнајна, како онда знамо да постоји? А тим више: како можемо да стекнемо такву врлину коју не можемо ни да сазнамо?

Старац: Да она постоји знамо помоћу вере, из Јеванђеља, а саму врлину дознајемо опитно, у мери у којој смо је задобили. Но и након задобијања она остаје несазнајна.

Ученик: А зашто то?

Старац: Зато што је божанствена. Смирење је учење Христово, својство Христово, дејство Христово. Спаситељеве речи: *Научите се од мене, јер сам ја кротак и смирен срцем*[1], свети Јован Лествичник објашњава овако: "Научите се, али не од анђела, не од човека, не из књиге, него од мене, то јест од тога што ћете мене примити, од мог сијања и дејства у вама, јер сам ја кротак и смирен срцем, и душом, и телом." [2] А како да сазнамо својство и дејства Христова? Она су и кад их осетимо несазнајна, како је и апостол рекао: *И мир Божији, који превазилази сваки ум, сачуваће срца ваша и мисли ваше у Христу Исусу.* [3] Мир Божији је и начело и непосредна последица смирења; он је дејство смирења и узрок тог дејства. Он делује на ум и срце свемогућом Божијом силом. А саму Божију силу и њено дејство не можемо сазнати на природан начин.

Ученик: А на који начин можемо да достигнемо смирење?

Старац: Испуњавањем јеванђелских заповести, а првенствено молитвом. Благодатно дејство смирења потпуно се подудара са благодатним дејством молитве, тачније: то је једно те исто дејство.

Ученик: Изложи ми, молим те, детаљно оба начина стицања смирења.

Старац: Оба су изложена у учењу светих отаца. Свети Јован Лествичник говори да једни, вођени Божијим Духом, прилично добро могу да расуђују о смирењу,[4] а свети Исак Сиријски каже да Свети Дух тајанствено учи смирењу човека који се припремио за такво учење.[5] Ми смо, сакупљајући мрве које падају са духовне трпезе господара наших, светих отаца,[6] стекли веома оскудну представу о смирењу; и сами настојимо да се ње држимо и да је као драгоцену предање отаца предајемо онима који нас питају. Добијене представе о смирењу можемо сасвим оправдано назвати мрвицама: саму ризницу у њеној неиспуњивој пуноћи има онај који је у себи нашао Христа.

Преподобни ава Доротеј говори да "смирење природно настаје у души као последица поступања по јеванђелским заповестима... Ту се догађа исто што и у упознавању наука и вештине лечења. Када их неко добро научи, и када се затим систематски бави њима, онда малопомало, кроз то бављење, тамо научник, а овамо лекар, стиче навику, а не може да каже и објасни како је стекао навику управо зато што ју је душа примила постепено и кроз такво бављење. Исто се дешава и при стицању смирења: кроз испуњавање заповести ствара се нека смирена навика, и то нико не може да објасни речима".[7] Из овог учења преподобног аве Доротеја очигледно следи закључак: ако желиш да нађеш смирење, онда мораш брижљиво да изучаваш Јеванђеље и да исто тако брижљиво испуњаваш све заповести Господа нашег Исуса Христа. Ако испуњаваш јеванђелске заповести, онда можеш да дођеш до познања своје сопствене грешности и грешности целог човечанства, а на крају и до сазнања и убеђења да си грешнији и гори од свих људи.

Ученик: Чини ми се да је противуречна тврдња да неко ко веома брижно испуњава јеванђелске заповести кроз то долази до сазнања да је управо он највећи грешник. Резултат, по свој прилици, мора бити супротан. Ако непрестано извршаваш врлине, и то изузетно ревносно, онда не можеш да не видиш да си испуњен врлинама.

Старац: Последње се односи на оне који чине привидно добро *из себе*,[8] из своје пале природе. Ко такво добро чини по свом мишљењу, по склоности и заповести свога срца, тај не може да не види то добро, не може да не осећа задовољство и одушевљење због њега; сам се поноси тим привидним добром, наслађује се људским похвалама; тражи, захтева те похвале; гневан је на оне који одбијају да га хвале, мрзи

их. Он броји своја добра дела: на основу њиховог мноштва ствара мишљење о себи, и на основу мишљења о себи ствара мишљење о ближњима онако како га је створио фарисеј поменут у Јеванђељу.[9] Таква врста делатности доводи дотле да човек почне да мисли да је праведан; она ствара праведнике које Господ одбацује и који одбацују Господа, или само површно и хладно исповедају Бога мртвим исповедањем.[10] Потпуно супротке последице доноси испуњење јеванђелских заповести. Чим почне да их испуњава, подвижник одмах увиди да их испуњава сасвим недовољно, нечисто, да се свакога часа препушта својим страстима, то јест озлеђеној вољи, да чини оно што заповести забрањују. Затим јасно увиђа да је пала природа непријатељска Јеванђељу. Упорно поступање по Јеванђељу открива му све јасније оскудност његових добрих дела, мноштво његових скретања и пораза, несрећно стање пале, од Бога отуђене природе, која је стекла непријатељско расположење према Богу. Осврћући се на свој протекли живот, он види да тај његов живот представља непрекидни низ сагрешења, падова, поступака који изазивају гнев Божији, и због искрености срца признаје да је највећи грешник, достојан привремених и вечних казни, да му је потпуно потребан Искупитељ, и да у Њему има једину наду у спасење. У њему се такво мишљење о себи ствара неприметно, као последица испуњавања заповести. Поуздано се може тврдити да се човек руковођен Јеванђељем неће уздржати да изнесе своје потпуно убеђење да не зна ниједно своје добро дело.[11] Такав човек испуњава заповести, а сматра да их изопачује и скрнави, како говори свети Петар Дамаскин.[12] *"Научи ме творити вољу твоју"*[13] виче он уз плач Богу, *"ону вољу коју си Ти заповедио да творим, коју се напрежем да творим, али не могу зато што моја пала природа не разуме ту вољу и не покорава се њој. Узалудни су били и биће узалудни сви моји напори ако ми Ти не пружиш руку помоћи. Дух Твој Блти - једино Он сам - нека ме води на земљу праву"*. [14] *"Добро може бити предмет веровања и делатности једино у Христу Исусу и у Светом Духу,"*[15] рекао је преподобни Марко Подвижник.

Ученик: Неће ли такво мишљење о себи довести до унија или очаја?

Старац: Оно ће довести до хришћанства. Господ је сишао на земљу управо ради таквих грешника, како је Он сам објавио: *Нисам дошао да зovem праведнике но грешнике на покајање.*[16] Управо такви грешници могу од свег срца да приме и исповедају Искупитеља.

Ученик: Рецимо да поступање по јеванђелским заповестима доводи до познања и сазнања своје грешности; али како достићи то да човек призна да је грешнији од свих људи, међу којима има ужасних злочинаца, злотвора?

Старац: То је опет природна последица подвига. Ако се пред нашим очима налазе два предмета, и ако један од њих разгледамо са сваком могућом пажњом и непрестано, а на други не обраћамо никакву пажњу, онда о првом добијамо јасно, детаљно, одређено мишљење, а о другом остајемо на најповршнијем мишљењу. Код човека који испуњава јеванђелске заповести пажња ума је стално усмерена на сопствену грешност; кроз исповедање својих грехова Богу и плач он се труди да открије у себи нове модрице и мрље. Док их открива уз Божију помоћ, он настоји да открије још шта ново, а све зато што га вуче жеља за богопријатном чистотом. Грехове ближњих он не гледа. Ако због нечега буде морао да обрати пажњу на сагрешења ближњег, он то чини сасвим површно и узгред, онако како то чине људи заузети нечим нарочитим. Из самог његовог живота произилази природно и логично признање да је он грешник над грешницима. То уређење захтевају од нас свети оци.[17] Молитвени подвиг човека који нема такво мишљење о самом себи свети оци сматрају неправилним. Брат је рекао преподобном Сисоју Великом: "Видим да у мени пребива непрестано сећање на Бога." Преподобни је одговорио: "То што твоја мисао јесте уз Бога, није велико: *велико је да видиш да си мањи од целокупне ствари*".[18] Основа молитве је најдубље смирење. Молитва је вапај и плач смирења.

У недостатку смирења молитвени подвиг лако постаје склон самообмани и демонској прелести.

Ученик: Питањем о томе како се при напредовању у врлинама може напредовати у смирењу удаљио сам те од онога на шта је долазио ред у казивању.

Старац: Враћам се њему. У поменутом размишљању преподобног аве Доротеја наведена је изрека неког светог старца: "Пут смирења - *то су телесни трудови у разуму*" Та поука је веома важна за браћу која се занимају разним манастирским послушањима, од којих су нека тешка за тело, а друга су повезана са душевним подвигом. Шта значи *трудити се у разуму*? Значи носити манастирски труд, као казну због своје грешности, у нади да ће се добити опроштај од Бога. А шта значи "трудити се неразумно?" Трудити се и у исти мах изгарати телом у страстима, и бити славољубив, и самохвалисав, и понижавати ону браћу која не могу да носе такав труд због слабости или неспособности, чак због лењости. Колико год последњи поменути труд био појачан, дуготрајан, користан за обитељ у материјалном смислу, он је некористан, чак и штетан за душу, јер је испуњава сујетом, а поред ње нема места у души ни за какву врлину. Пример *труда у разуму*, дакле труда који је узнео трудбеника на висину хришћанског савршенства тако што га је спустио у дубину

смирења, видљив је у подвигу блаженог Исидора Александријског. Он је припадао племићком сталежу града Александрије. Кад га је милост Божија призвала у монашки живот, Исидор је ступио у општежитељни манастир недалеко од Александрије и предао себе у потпуну послушност игуману манастира, мужу испуњеном Светим Духом. Игуман је запазио да се у Исидору због високог чина развила надмена и сурова нарав, и зато је одлучио да неко време делује против такве душевне болести налагањем послушања, тешког не толико за тело колико за болесно срце. Ступајући у општежиће, Исидор је изјавио игуману да предаје себе њему онако како се гвожђе предаје ковачу. Игуман му је заповедио да стоји пред манастирском капијом и да се свакоме који улази или излази поклони до ногу и говори: "Помоли се за мене, у мени је демон." Гвоздени Исидор је показао послушност игуману, као анђео Богу. Након проведених седам година у том послушању, Исидор је унапред, из Божијег откривења, дознао за крај свог земаљског живота, и скончао радосно. О стању своје душе за време подвига он је исповедао светом Јовану Лествичнику овако: "У почетку сам замишљао да сам продат као роб за искупљење мојих грехова, и зато сам са много горчине, присиљавајући себе, као да лијем крв, чинио поклоне. После годину дана, моје срце више није осећало бол, очекујући од самог Бога награду за трпљење. Кад је прошло још годину дана, осетио сам свим срцем да нисам достојан да живим у манастиру, и да виђам оце, и да разговарам са њима, и да их у лице гледам, и да се причешћујем светим тајнама. И када сам од стида оборио очи к земљи, а мисли још ниже, ја сам већ искрено преклињао оне који су улазили и излазили да се помолe за мене Богу." [19] То су телесни труд и послушање који прелазе у знање! То је њихов плод! Једна смирена мисао предавала је блаженог трудбеника другој, дубљој, као да га васпитава, све дотле док он није ушао у најобилније, тајанствено осећање смирења. То свето осећање је оно што је светом Исидору, том живом храму Божијем, отворило небо. "Смирење чини човека станом Божијим," рекао је Велики Варсануфије. [20]

Преподобни ава Доротеј на почетку своје поуке о смирењу поставља, као угаони камен у основу зграде, следећу изреку једног светог старца: "Смиреноумље нам је потребно пре свега, и морамо бити спремни да на сваку реч коју чујемо кажемо *опрости*, јер смиреноумље уништава све стреле непријатеља и противника." [21] У одбацивању оправдања, у окривљивању себе и у тражењу опроштаја у свим оним случајевима у којима у обичном световном животу људи прибегавају оправдањима и умножавају их садржана је велика тајанствена куповина светог смирења. Ње су се држали и њу заповедају сви свети оци. То делање је необично ако се површно гледа на њега, али само искуство не оклева да докаже да је смирење пуно душевне користи и да извире из Самоистине, Христа. Госиод наш је одбацио оправдања тако што их није употребио пред људима, иако је могао да покаже пред њима у свој величини своју Божију праведност; не, Он је фарисејима рекао: *Ви сте они који се правите праведни пред људима, али Бог зна срца ваша; јер што је у људи високо, гадост је пред*

Богом.[22] Гле, слуге мојега - јавља о Господу пророк Старог завета - којег изабрах, Љубљени мој, који је по вољи душе моје: метнућу Дух свој на њега, и суд незнабошцима јавиће. Неће се свађати ни викати, нити ће ко чути по трговима гласа његова.[23] Христос пострада за нас - сведочи апостол Новог завета о тачном испуњењу пророчанства - остављајући нам примјер да идемо његовим стопама. Он вријећан, не узвраћаше увредом; страдајући не прећаше, него је препустио Ономе који праведно суди.[24]

Ако смо, криви због небројених грехова, дошли у манастир да ради својих грехова поднесемо распеће са десне стране Спаситеља нашег, онда признајемо да благовремена велика невоља, која год наиђе на нас, није ништа друго до праведна плата за наше грехове и праведна казна за њих. У таквом душевном стању тражење опроштаја у свакој прилици биће правилан, логичан чин. "Оправдање речима не припада хришћанском животу" - рекао је свети Исак Сиријски.[25] Преподобни Пимен Велики је често говорио: "Ми падамо у многа искушења зато што не чувамо достојанство које доликује нашем имену. Зар не видимо да је жена Хананејка прихватила име које јој је дато, и Спаситељ ју је утешио.[26] Исто тако је Авигеја рекла Давиду: У мени је неправда моја,[27] и Давид ју је, чувши то, заволео. Авигеја је икона душе, а Давид Бога: ако душа окриви себе пред Господом, Господ ће је заволети." Великог су питали: шта значи високо?[28] Он је одговорио: "Оправдања.

Не оправдавај себе, и наћи ћеш починак."[29] Ономе који не оправдава себе, томе је вођа смиреноумље, а ономе који оправдава себе, томе је гордост вођа. Патријарх александријски Теофил посетио је једном приликом Нитријску гору. У тој гори обитавала је бројна монашка заједница и проводила живот у тиховању. Ава горе је био човек велике светости. Архиепископ га је упитао: "Шта је, оче, по твом мишљењу, најважније на монашком путу?" Ава је одговорио: "Стално оптуживање и осуђивање самог себе." Архиепископ је на ово рекао: "Тако! Нема другог пута, осим тога."[30]

Завршићу моје оскудно учење о смирењу прекрасним учењем преподобног Јована Пророка о овој врлини. "Смирење се састоји у томе да човек ни у ком случају не поштује себе ради нечега, да у свему одсеца своју вољу, да се покорава свему, да без збуњености подноси оно што га задеси споља. Такво је истинско смирење, и у њему славољубље не налази места. Смиреноумни човек не мора да показује своје смирење смиренословљем - довољно је да говори: *Опрости ми*, или: *Помоли се за мене*. Не треба се, такође, сам одазивати на извршавање ниских дела: то, као и прво (тј. смиренословље), води ка славољубљу, спречава напредовање и више наноси штете него користи; али када нешто заповеде, не треба противречити, већ извршавати са послушањем - то води у напредовање."[31]

Ученик: Зар је употреба мирних речи, коју смо овде назвали смиренословљем, штетна по душу? Чини се да употреба таквих речи необично приличи монаху, и да необично

поучава људе од света, јер они слушајући монахово смиренословље долазе у стање нежних осећања, милости и љубави.

Старац: Господ је рекао: *Каква је корист човјеку ако сав свијет задобије, а души својој науди?*[32] Зло никако не може бити узрок добра. Лицемерје и човекоутађање не могу бити оно што нас изграђује: обе те ствари могу да се допадну свету зато што су му се увек допадале, оне могу да изазову похвалу света зато што су је одувек изазивале, могу да привуку љубав и поверење света зато што су их увек привлачиле. Свет воли своје; њиме се хвале они у којима он чује свој дух.[33] Сама чињеница да свет одобрава смиренословље већ је и његова осуда. Господ је заповедио да све врлине чинимо у тајности,[34] а смиренословље је показивање смирења са циљем да то људи виде. Оно је претварање, обмањивање, пре свих себе, а онда и других, зато што утајивање својих врлина јесте само једно својство смирења, а смиренословље и привидно смирење уништавају управо то утајивање. "Када си са браћом" - говори свети Јован Лествичник - "пази на себе и никако немој настојати да по било чему изгледаш праведнији од њих. Иначе ћеш направити двоструко зло: браћу ћеш озледити својим лицемерјем и претварањем, а самом себи ћеш на сваки начин пружити повод за гордост. Буди ревностан у души, и при томе никако не показуј то телом, нити изгледом, нити речју, нити каквим загонетним понашањем." [35] Колико је корисно прекоревати себе и окривљивати за грешност пред Богом у строгој тајности душевне клети, толико је штетно чинити то пред људима. Уколико друкчије поступамо, онда само подстичемо у себи саблажњиво мишљење да смо смирени, и преносимо такву представу о себи заслепљеним мирјанима. Причао ми је један монах да је у свом новом почетку настојао да се вежба у смиренословљу, јер је, због свог незнања, сматрао да је оно нешто посебно важно. Једном приликом је смиренословио тако успешно да су сви слушаоци, уместо увида у то да његове речи нису истините, а да је он смирен - у чему се увек и састоји циљ смиренословља - закључили да он говори истину: тада се он ожалостио и пао у гнев. Пред људима се треба понашати обазриво и побожно, али једноставно: ћутањем треба одговарати и на похвале, и на прекоре, осим у оним случајевима када тражење опроштаја и умерено објашњење, уколико постоји прека потреба за њим, могу да стишају и умире онога који нас прекорева. Они који су унапредовали у монашком животу задобијају нарочиту слободу и искреност срца, а то двоје не може да остане неприметно у њиховом понашању са ближњима. Њих свет не воли! Свет их сматра гордима, сасвим правилно запажа свети Симеон Нови Богослов.[36] Свет тражи притворност, а у њима види искреност која му није потребна, наилази на изобличења, која су му мрска. Док сам био у једном великом граду, долазио је тамо због манастирских потреба старац, необично унапредовао у духовном животу; са њим је долазио и његов нови ученик почетник. Неки побожни мирјани су пожелели

да виде старца. Он им се није допао. Веома им се допао ученик: кад је улазио у богате и угледне куће, тај није крио да је очаран земаљском величином, и зато је свима узвраћао дубоким наклонима. "Како је он смирен! говорили су мирјани са посебним задовољством које су у њима изазвали ти наклони. Старац је провео свој живот у плач због своје грешности; откриће греха у себи сматрао је највећом човековом срећом; са искреном љубављу и сажалењем према јадном човечанству, подједнако јадном и у палатама у колибама, искреног срца, са необичном проницљивошћу коју је омогућавала иста таква чистота ума, желео је да подели духовна блага са ближњима који су га питали о спасењу: тиме је изазвао незадовољство против себе.

Ученик: Каква је разлика између смиреноумља и смирења?

Старац: Смиреноумље је мудрост, васцело преузета из Јеванђеља, од Христа. Смирење је осећање срца, залог срца, залог који потпуно одговара смиреноумљу. Најпре се треба поучавати смиреноумљу; по мери вежбања у смиреноумљу душа стиче смирење, јер стање срца увек зависи од мисли које је ум усвојио. А када човеково делање осени благодат Божија, тада смиреноумље и смирење у изобиљу почну да стварају и продубљују једно друго, уз помоћ сарадника молитве - плача.

Ученик: Објасни на примеру опита како смиреноумље доноси смирење и обрнуто.

Старац: Боравио је код мене кратко један познати монах: стално се излагао разним невољама, а Богу је било благоугодно да му оне, тако је он говорио, замене духовног старца. Запазио сам да је монах, упркос сталним невољама, скоро увек спокојан, често радостан. Сав се предавао речи Божијој и умној молитви. Молио сам га да ми, ради користи моје душе, открије из чега црпи утеху. Одговорио је: "Моју утеху дугујем милости Божијој и делима светих отаца, а љубав према њима дата ми је од детињства. Када наиђу невоље, ја, понекад, понављам речи разбојника који је са свог крста исповедао да је праведан суд Божији по коме су људи осуђени, и тим исповедањем ушао у познање Спаситеља. Говорим: *По дјелима мојим што сам заслужио примам: сјети ме се, Господе, када дођеш у Царству своме.*[37] Те речи изливају мир и спокојство у срце. Некад, опет, помислима туге и збуњености супротстављам речи Спаситељеве: *И који не узме крст свој и не пође за мнош, није мене достојан;*[38] уместо збуњености и туге тада у мени завладају мир и радост. Остале, овима сличне, изреке Светог писма и светих отаца имају исто такво дејство. Понављање речи *слава Богу за све, или да буде воља Божија* сасвим довољно делује против веома сложене

невоље. Чудна ствар, понекад, због силног дејства невоље, душа изгуби сву своју снагу; душа, рекло би се, оглуви, изгуби способност да било шта осећа: тада почнем наглас, против воље и махинално, самом способношћу говора, да изговарам: *Слава Богу*, и душа, чим чује славословље Бога, почиње мало-помало да оживљава од тог славословља, затим се охрабри, умири и утеши. Људи којима су дате невоље не би могли да издрже у њима да их тајно не подржава помоћ и благодат Божија. А опет: без невоље човек није способан за ту тајанствену а у исти мах стварну утеху, која му се даје сразмерно његовој невољи, како је и псалмист рекао: *По мноштву болова у срцу моме, утехе Твоје обрадоваше душу моју*[39] Једном су приредили против мене опасну сплетку. Сазнао сам за њу, али нисам имао начина да је спречим: осетио сам тугу до изнемоглости. Дошао сам у своју келију и једва изговорио Спаситељеве речи којих сам се тада присетио: *Нека се не збуњује срце ваше, вјерујте у Бога и у мене вјерујте*[40] - и туга је ишчезла; уместо ње обузела ме је неисказива радост: морао сам да легнем на постељу, и цео дан сам био као у заносу, а у уму су се понављале речи и изливале утеху у душу: *Вјерујте у Бога и у мене вјерујте*. Неверовање је узрок збуњености срца, а узрок спокојства у срцу, благодатног мира у срцу, јесте вера. При обилном дејству вере целокупно човеково биће се погружава у духовно најутешније наслађивање светим миром Христовим, као да га то осећање натапа и преиспуњава. Усхићено њиме, оно постаје неосетљиво за стреле збуњености. Са правом су рекли оци да 'вера јесте смирење,'[41] да 'веровати значи пребивати у смирењу и благости.'[42] Такво мишљење о вери и смирењу добија се светим опитима правилног монашког живота.

Некад се, опет, допушта невољи да мучи душу дуже времена. Једном приликом, од изненадне жалости, осетио сам нервни удар у срце: три месеца нисам изашао из келије јер ме је тресла нервна грозница. 'Бог чини увек са нама велико и неистраживо, славно и ужасно.'[43] Морамо да схватимо да смо Његова дела, да смо у Његовој потпуној власти, па стога, у потпуној покорности, 'сами себе и једни друге, и сав живот свој Христу Богу предајмо.'[44] Нећу се суздржати да ти испричам и следећи занимљив случај, који донекле објашњава дејство смирења директно из срца, без претходних мисли смиреноумља. Једном сам био изложен кажњавању и срамоћењу. Када су почели да ме кажњавају и срамоте, наједном сам осетио врелину у целом свом телу и неко речима необјашњиво мртвило, а онда је наједном из срца букнула жеља да ми, због мојих грехова, цео народ упућује поруге и да ме целати ударају по образима. Тада сам букнуо у лицу; целог ме је обузела неисказива радост и сладост; од њих сам живео две седмице у заносу, као да сам ван себе. Тада сам јасно и тачно схватио да свето смирење у мученицима, сједињено са божанском љубављу, нису могле да засите никакве казне. Мученици су прихватили тешке казне као дарове, као хладно пиће које је гасило у њима жарку жеђ за смирењем.[45] Смирење је неисказива благодат Божија, и она се несазнајно сазнаје једино духовним осећањем душе."

Ученик: Обећао си да ћеш ми објаснити како смирење настаје кроз молитву.

Старац: Савез смирења и молитве веома јасно је изложио преподобни ава Доротеј. "Непрестано вежбање у молитви" - говори светитељ - "спречава гордост. Очигледно је да смирен и побожан човек, знајући да се никаква врлина не може остварити без помоћи и заштите Божије, не престаје да се неодступно моли Богу, да би му Бог указао милост. Ко се непрестано моли Богу, а удостојен је да учини нешто што доликује, тај зна посредством кога је то учинио, и не може да се преузне, ни да то припише себи: сва своја исправљања он приписује Богу, Њему непрестано благодари, и Њему се моли непрестано и трепетно, да не би био лишен помоћи одозго, да се тако не би открила његова сопствена немоћ. Он се моли од смирења." [46] Ако се неко приликом своје молитве удостојава да у себи подстакне дух милости, тај плод усредсређене молитве, тај опитно зна да се управо у драгоценим тренуцима владавине духа милости јављају у њему помисли смиреноумља, а оне му предају осећај смирења. Нарочито се то дешава онда када дух милости прате сузе. Што су чешћи тренуци владавине духа милости, тим чешће трудбеник молитве бива слушалац тајанственог учења о смирењу, тим дубље то учење продире у његово срце. Стална владавина духа милости одржава душу у сталном смирењу, у душевном стању непрестаних молитава и размишљања о Богу. Свети оци запажају да смирење - супротно од славољубља, које разноси човекове помисли по васељени - усредсређује помисли у души: из бесплодног и лакомисленог созерцавања васцелог света оно преводи у веома плодносно и дубоко посматрање самог себе, у унутрашње тиховање, у стање какво и јесте потребно за истинску молитву, и које настаје из усредсређене молитве. [47] Најзад, благодатно дејство смирења и благодатно дејство молитве јесте једно те исто дејство, како смо већ рекли на почетку наше беседе. То дејство се јавља у два облика: у христоводражатељном смирењу и у божанској љубави, том највишем дејству молитве. То дејство припада Господу нашем Исусу Христу, који борави и дејствује посредством Светог Духа, неизрециво и недокучиво, у својим изабраним сасудима. Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Мт 11,29.
2. Поука 21, гл. 3.

3. Флп 4, 7.
4. Поука 21, гл. 3.
5. Поука 38.
6. Израз узет од светог Јована Лествичника, Поука 25
7. Поука 2, О смиреноумљу.
8. Блажени Теофилакт Охридски на Јеванђеље по Луки о царинику и фарисеју (гл. 18).
9. Лк 18.
10. Мт 9,13.
11. Прва јутарња молитва преподобног Макарија Великог. Каноник.
12. Добротољубље, т. 3, књига 1, глава 1.
13. Пс 142, 10.
14. Пс 142, 10.
15. О духовном закону, гл. 2, Добротољубље, том 1.
16. Мт 9, 13.
17. Преподобни Нил Сорски, Поука 5, Горда помисао.
18. Азбучни патерик.
19. Лествица, Поука 4, гл. 23, 24.
20. Одговор 210.
21. Поука 2.
22. Лк 16, 15.
23. Мт 12, 18,19. Ис 42, 1,2.
24. 1 Пт. 2,21,23.
25. Поука 89.
26. Мт 15, 21 и даље.
27. 1 Цар 25, 24.

28. Лк 16, 15.
29. Азбучни патерик.
30. Незаборавна казивања и Азбучни патерик.
31. Преподобни Варсануфије и Јован Пророк, Одговор 275.
32. Мт 16, 26.
33. Јн 15, 18-20.
34. Мт 6.
35. Поука 4, гл. 82, 83.
36. Добротољубње, том 1, гл. 70, 71, 72
37. Лк 23,41,42.
38. Мт 10, 38.
39. Пс 93,19.
40. Јн 14, 1.
41. Преподобни Варсануфије и Јован Пророк, Одговор 579.
42. Изрека преподобног Пимена Великог, Скитски патерик.
43. Шеста јутарња молитва.
44. Последња молба на великој јектенији.
45. Житије светих мученика Тимотеја и Мавре, Четиминеј, 3 мај. Изванредно житије! На свим попрштима свог подвига мученици нису престајали да исповедају да је мучеништво за њих прилика да се очисте од грехова. Осењени Светим Духом, они су са страшноом жељом прихватили то очишћење. Обиље смирења било је сједињено у њима с обиљем натприродне љубави. Када су Мавру водили на распеће, њена мајка ју је зауставила, ридајући за њом. Но мученица се истргла из мајчиних руку и, похитавши према крсту, рекла мајци: "Зашто ме одвлачиш од крста, и не даш ки да се ускоро насладим Господом мојим у подражавању Његове смрти."
46. Поука 2.
47. Свети Исак, Поука 48.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

О ТРПЉЕЊУ

"Дом душе је трпљење, јер она живи у њему; храна душе је смирење, зато што се она храни њиме,"[1] рекао је свети Илија Екдик.

И заиста: док се храни светом храном смирења, душа може да обитава у светом дому трпљења. А чим недостаје те хране, душа излази из дома трпљења. Као вихор отима је душевни немир, односи, ковитла. Као таласи подижу се у њој разне страсне помисли и осећања, потапају је у дубину безумних и грешних размишљања, маштања, речи и поступака. Душа запада у стање изнемоглости, мрачног унија, често се приближава понорима убиственог очајања и потпуног растројства.

Хоћеш ли да непрестано обитаваш у светом дому трпљења? Снабдеј се храном, неопходном за такво обитавање: налази и умножавај у себи помисли и осећања смирења. То смирење које припрема за трпљење невоља пре њиховог доласка и потпомаже добродушном трпљењу невоља кад оне дођу свети оци су назвали *самопрекореванјем*.

Самопрекореванје је окривљивање себе за грешност, за ону заједничку свим људима, и за своју појединачну. При томе је корисно да се присећамо својих нарушавања Божијег закона и да их бројимо - али не и спотицања и падова у блуд: свети оци су забранили сећање на та нарушавања зато што обнављају у човеку осећај греха и наслађивање њиме.[2]

Самопрекореванје је монашко делање, умно делање, супротстављено и противно болесном својству пале природе, својству због кога се сви људи, па и најнесумњивији грешници, користећи све могуће лукаштине, упињу да покажу да су праведници и да докажу своју праведност. Самопрекореванје је принуда за палу природу; принудом она сматра и молитву и остале монашке подвиге, а управо њима се *Царство небеско с напором осваја*, и помоћу њих га *подвижници задобијају*. [3] На почетку вежбања у њему, самопрекореванје има карактер несвесног механизма: изговара се само речима, без нарочите благонаклоности срца, чак супротно осећању срца; затим,

мало-помало, срце почиње да показује све већу благонаклоност према речима самопрекоревана; а на крају самопрекоревана ће се изговарати из целе душе, уз издашни осећај плача, умањиће и заклониће пред нама недостатке и сагрешења ближњих, помириће нас са свим људима и околностима, сабраће по целом свету расејане помисли у чин покајања, пружиће усредсређену молитву, испуњену духом милости, надахнуће нас и наоружати несавладивом силом трпљења.

Смиреним мислима самоосуђивања испуњена су сва молитвословља Православне цркве. Па опет монаси посвећују сваког дана део времена управо развијању самопрекоревана. Они се труде да самопрекореванем увере, убеде себе да су грешници: пала природа неће да верује у то, неће да прихвати такво сазнање. Самопрекоревана је корисно за све монахе: и за почетнике, и за узнатковале, и за оне што обитавају у општежићу, и за тиховатеље. За последње најопаснија страст, која троши целокупно њихово делање, јесте високоумље:[4] а, супротно, основна врлина, на којој се заснивају и држе све остале врлине, за њих је самопрекоревана. Управо зато је ава нитријских тиховатеља рекао да је, по његовом мишљењу, њихово најважније делање непрестано самопрекоревана.[5] Самопрекоревана, достигнувши своју пуноћу, искорењује последњу злобу из срца тако што потпуно искорењује из њега лукавство и лицемерје, који не престају да живе у срцу све докле док самооправдавање налази у њему места. Преподобни Пимен Велики је рекао да се мржња према лукавству састоји у томе да у сваком случају оправдавамо ближњег а окривљујемо себе.[6] Ова изрека је заснована на Спаситељевим речима: свакога ко осуђује ближњег Спаситељ је назвао лицемером.[7] Док прекоревана самог себе, тиховатељ ће увидети да су сви људи свети и анђели, а да је он грешник над грешницима, и погрузиће се, као у бездан, у непрестани дух милости.

Изванредне примере самопрекоревана имамо у "Јецанџима" преподобног Исаије Отшелника и у "Двадесет слова" светог Исака Сиријског. Свети Исак, чија књига садржи поуке за тиховатеље, дао је такав наслов своме Слову: *Слово које садржи најнужније и најкорисније свакодневно подсећање ономе који, позван да пази једино на себе, тихује у својој келији*. "Један брат" - говори свети Исак - "написао је ово што следи и стављао то стално пред себе, да би се подсећао: 'У безумљу проживео си свој живот, посрамљени и сваког зла достојни човече! Сачувај себе бар овог дана што ти је остао од твојих на жртву твојој сујети принетих дана, који су се, без добрих дела, обогатили злим делима. Не постављај питања о овоме свету, ни о његовом стању, ни о монасима, ни о њиховој делатности, каква је она, ни о броју њихових подвига - не залази у бригу о било чему таквом. Изашао си из света тајанствено, убројао си себе у мртве Христа ради: не живи више за свет, нити за оно што припада свету, да би те предусрео починак, и да би био жив у Христу. Буди спреман и припремљен да понесеш свако понижавање, сваку неправду и ругање, и прекоре свих. Примими све то са радошћу, као да си стварно достојан тога. Поднеси са благодарешћу Богу сваку

болест, сваку невољу и несрећу од демона, чију си вољу извршавао. Храбро подноси сваку оскудицу и недаћу, јер долазе од природе. С надом у Бога подноси лишавање телесних потреба, јер ће се убрзо претворити у гној. То све прими са добром вољом у нади у Бога, не очекујући ни избављење ни утеху од било кога другог. *Пренеси на Господа* сву бригу своју,[8] и у свим својим искушењима осуди самог себе као њиховог узрочника. Немој да те шта саблазни, и не укори ниједнога од оних који те вређају: тиси окусио плод са забрањеног дрвета и стекао свакојаке страсти. Са радошћу прими те недаће; нека те оне колико-толико потресу, да би се касније обрадовао. Тешко теби и смрдљивој слави твојој! Своју душу, испуњену сваким грехом, оставиоси без бриге, неосуђену, а друге си осудио и речју и помишљу. Остави свињама ту храну којом си се досад хранио. Како ти је стало до људи, о нечисти! Како се не стидиш општења са њима кад си живот провео безумно!? Ако обратиш пажњу на ово, и ако све то не будеш сметао с ума, можда ћеш се спасти уз садејство Божије. А ако не будеш: поћи ћеш у мрачну земљу, у насеобине демона, чију си вољу бестидно извршавао. Ето, потврдио сам ти све то. Ако Бог праведно подигне на тебе људе да ти врате за неправде и хуле које си против њих помислио и изговарао, онда цео свет заувек мора да устане против тебе. Зато одсад престани (да чиниш што си досад чинио), и примај плату која ти се даје.' На све ово подсећао је себе брат свакога дана да би, са благодарењем Богу и са својом душевном коришћу, могао да подноси искушења или муке, када дођу. И ми ћемо са благодарењем подносити оно што је на нас допуштено и добијати корист благодаћу човекољубивог Бога." Самопрекореванье има то особено, необично корисно, тајанствено својство да буди у сећању и она сагрешења која су била потпуно заборављена, или на која није била обраћена никаква пажња.

Вежбање у самопрекореванью уводи нас у навик у да прекоревати себе. Када онога који је стекао ту навик у задеси нека невоља, у њему истог трена почиње да дејствује навика - и невољу прихвата као заслужену. "Главни узрок сваке збуњености" - говори преподобни ава Доротеј - "ако брижљиво испитамо, јесте то што не прекоревати себе. Из овога произилази свако растројство: због овога никада не налазимо спокојство. Зато није необично што од свих светих чујемо: *Нема другог пута осим овога.* Не видимо да је било који светитељ нашао спокојство ходећи неким другим путем! А ми хоћемо да га имамо, и да се држимо правог пута, а да при томе никада не желимо да укормо себе. И заиста, ако човек учини мноштво врлина, а не држи се тог пута, он никада неће престати да се ожалосћује и да ожалосћује, и тиме ће упропаштавати све своје трудове. Супротно овоме: ако прекореваш себе, он је увек у радости, увек у спокојству. Ако прекореваш себе, куда год пошао - рекао је и ава Пимен - шта год те задесило: нека штета, или понижење, или каква жалост, ти већ унапред сматраш да си достојан свега непријатног, и никада те то не збуњује. Може ли шта бити спокојније од тога стања? 'Али', рећи ће неко, 'ако ме брат вређа, и ја испитам себе, и нађем да му нисам дао никаквог повода за то, како тада могу да

прекоревам себе?' Доиста, ако неко преиспитује себе са страхом Божијим, тај ће наћи да је дао повода или делом, или речју, или на неки други начин. Ако пак и види да, како каже, данас није дао никаквог повода, онда је некад раније увредио њега или другог брата у овом делу, или у неком другом, и морао је да пострада ради тога, или ради каквог другог греха: а то се, заиста, често дешава. Тако, ако неко, како рекох, испита себе са страхом Божијим, и преиспита своју савест, свакако ће наћи да је крив."[9] Каква чудна ствар! Чим почињемо да прекоревачемо себе, махиално, готово на силу, ми напослетку достижемо самопрекоревачење, и оно нас чини толико сигурним и толико делује на нас да помоћу њега подносимо и највеће несреће, а не само обичне невоље. Испушења већ немају такву моћ над оним који напредује, напротив, по мери напредовања, она постају лакша, мада би сама по себи била тежа. Душа јача онолико колико напредује, и добија снагу да стрпљиво подноси то што се десило.[10] Снагу даје посебно хранљиво јело: смирење које је продрло у срце. Управо та снага и јесте трпљење.

Несумњива вера у промисао Божији утврђује у трпљењу и потпомаже самопрекоревачење. *Не продају ли се два врапца заједан новчић - рекао је Господ својим ученицима - па ниједан од њих не падне на земљу без Оца вашег. А вама је и коса на глави сва избројана. Не бојте се, дакле.*[11]? Овим речима Спаситељ света је изразио ону неуморну бригу коју има Бог

О својим слугама и служитељима, и коју може да има једино сами свемогући и свеприсутни Бог. Таквом бригом Бога о нама ми смо избављени од сваке малодушне бригае и страха о себи, дакле од онога што неверовање улива у нас. *Понизите се, дакле, под моћну руку Божију, да вас узвиси кад дође вријеме. Све своје бриге положите на Њега, јер се Он стара за вас.*[12] Када се излажемо невољи, Бог то види. То се дешава и по Његовом допуштењу, али и по Његовом свесветом промислу о нама. Он допушта да се неко време помучимо због наших грехова, да би нас избавио од мучења у вечности. Често се дешава да наш тајни и тешки грех остаје непознат људима, остаје некажњен зато што га је прикрила милост Божија; а баш тада, или по истеку одређеног времена, принуђени смо да донекле пострадамо зато што смо некога клеветали или некоме приговарали, готово без потребе и безазлено. Наша савест нам говори да страдамо због нашег тајног греха! Милост Божија је покрила тај грех и даје нам прилику да нас украси венац невиних страдалника за претрпљене клевете, и да се уједно кроз казну очистимо од тајног греха. Пажљиво разматрајмо то, и прославимо свесвети промисао Божији, и смиримо се пред њим.

Поучан пример самоосуђивања и самопрекоревача, сједињених са славословљем праведних и многомилостивих судова Божијих, пружила су три света јудејска младића у Вавилону, свезана и бачена у пећ огњену, ужарену. *Благословен си Господе Боже отаца наших - говорили су они - хваљено је и прослављено име Твоје у вијекове. Праведан си у свему што си учинио са нама, и сва дјела Твоја су истинита, и путеви Твоји*

су прави, и сви судови Твоји су истинити. Ти си у дјело спровео истините судове у свему што си навео на нас и на свети град отаца наших, Јерусалим, јер си по истини и по суду навео све то на нас због гријехова наших. Сгријешили смо, и поступили незаконито, јер смо одступили од Тебе, у свему смо сгријешили.[13] Свети младићи су бачени у ужарену пећ због своје верности истинитом Богу: не сагоревајући, већ остајући у њој као у прохладној одаји, они су признавали и исповедали да су грешници заједно са суграђанима који су заиста одступили од Бога. Због љубави према ближњима они су проширивали на себе сагрешења ближњих. Због смирења, будући да су били свети и праведници, нису хтели да се удаљавају од браће која робују греху. Из тог стања, из стања самоосуђивања, смирења и љубави према човечанству, из оправдања допуштења Божијих, они су већ принели молитву Богу за своје спасење. Тако ћемо и ми славословити промисао Божији и исповедати нашу грешност увек када наиђу искушења, и наша лична и заједничка - на темељу тих славословља и исповедања молићемо усрдно Бога да нас помилује. Свето писмо сведочи да се слугама Божијим који ходе путем заповести Божијих шаљу посебне невоље као помоћ њиховој делатности, како је и Спаситељ света рекао: Отац небески сваку лозу која род рађа у Христу чисти да више рода роди.[14] Те очишћујуће невоље називају се допуштењима или судовима Божијим; њих је у песми опевао свети Давид: Судови Господњи су истинити, уједно оправдани.[15] Судовима Твојим научи ме![16] Да сазнам и уверим се: све, мени болно, дешава се по промислу Божијем, по вољи Бога мога! Тада ћу упознати и то да ће ми судови Твоји помоћи у мом слабом и недовољном благоугађању Богу.[17]

Као пример тога како судови Божији помажу слугама Божијим које желе да благоугоде Богу, како их ти судови узносе према оној светој делатности коју они никако не би достигли без помоћи судова Божијих, навешћемо оно што се догодило константинопољском велможи Ксенофонту, његовој супрузи и двојници његових синова. Богати и знаменити Ксенофонт проводио је најпобожнији могући живот у свету и општој побожности хришћана тог времена, живот који је сада могућ можда једино у удаљености од света. Желео је да два његова сина буду наследници и његовог имања, и положаја на царском двору, и побожности. У сиријском Вириту (данашњем Бејруту) тада је постојала чувена школа. У тај град Ксенофонт је послао своју децу да изучавају премудрости овога века. Пут из Константинопоља у Вирит води морем. Једном приликом, док су се синови, након посете озбиљно болесном оцу, враћали у школу, неочекивано се подигла страшна бура на Средоземном мору: брод се разбио, обојицу младића таласи су избацили у различита места на обали Палестине. У таквој тешкој ситуацији, одгојени од детињства благочестивим помислима и тежњама, Ксенофонтови синови су препознали у невољи која их је задесила Божији позив на монашки живот, и, као по заједничком договору, ступили у палестинске манастире. Након много времена браћа су се срела; након много времена Ксенофонт је сазнао да је бура разбила брод на коме су путовала његова деца и да су сви путници са брода

нестали без трага. Дубоко ожалошћени отац прибегео је молитви; после свеноћног бдења у келији, он је добио божанско откривење да његове синове осећује посебна милост и благодат Божија. Схвативши из тога да су они примили монаштво, а знајући да се у Палестини, на чијој је обали брод претрпео бродолом, налази мноштво манастира, Ксенофонт се са супругом упутио у Јерусалим; тамо је видео синове, и више се није вратио у Константинопољ. Из Јерусалима је организовао продају имања: новац добијен за имање раздао је манастирима, црквама, сиромашнима. Ксенофонт и Марија (тако се звала његова супруга) следили су пример својих синова, Јована и Аркадија: ступили су у монаштво, у коме су и родитељи и деца достигли велико духовно напредовање.[18] Они никако не би били достојени тог великог духовног напредовања да су остали у световном животу, макар и веома побожном. Бог их је, провиђајући њихово напредовање, привео томе својим неизрецивим судовима. Тежак је пут судова Божијих, како је посведочио свети апостол: *Кога љуби Господ, онога и кара; и бије свакога сина којег прима.*[19]

Последице судова Божијих су живо жељене, непроцењиве. Из житија многих других изабраника Божијих осведочавамо се да Бог шаље невоље у помоћ добром делању својих слугу, и тим невољама очишћује и извршава то делање. Само човеково сопствено делање није довољно, примећује преподобни Симеон Нови Богослов. "Једини начин" - говори он - "да се злато које је прекрила патина очисти и врати свој природни сјај јесте да се убаци у ватру и брижљиво искује чекићима; тако је и са душом која се укаљала рђом греха и учинила себе потпуно непотребном: једини начин да се очисти и прими стару лепоту јесте да се нађе у многим искушењима и уђе у ватру невоља. То говоре и речи Господа нашега: *Иди продај све што имаш, и узми крст свој и хајде за мном.*[20] Овде крст означава искушења и невоље. Раздавање целог свог имања без истовременог храброг подвизавања против пристиглих искушења и невоља, по мом мишљењу, знак је да је та душа немарна, и да не зна шта је њена корист: од самог одрицања од имања и ствари ништа неће стећи они који их се одричу ако, Бога ради, не претрпе до краја у искушењима и невољама. Христос није рекао: одлагањем својих ствари, него: *трпљењем својим спасавајте душе своје.*[21] Нема сумње да раздавање имања и бекство од света јесте похвално и корисно, али само по себи, без трпљења искушења, оно не може да учини човека савршеним по Богу... Онај ко је раздао имање сиромашнима и удаљио се од света и твари, тај се са великом насладом у својој савести дичи надом у награду, но понекад се кроз славољубље искрада сама награда. А ко разда све убогим, па све жалости подноси благодарне душе, и живи у невољама, тај окушава сваку горчину и страдалнички труд, а његова награда остаје непокрадена: њега очекује велика награда у овом и будућем веку јер се угледа на Христова страдања, јер је пострадао с Њим у данима насртаја искушења и невоља. Стога вас усрдно молим, браћо у Христу: постарајмо се, по речи Господа, Бога и Спаситеља нашега, Исуса Христа, да исто онако како смо се одrekli света и свега што припада свету прођемо и кроз *уска врата*,[22] и не заборављајмо да се она

закључавају одсецањем наше телесне охолости и воље, бекством од телесне охолости и воље, јер без умртвљавања тела, његових покуда и воље, не можемо добити награду и радост, избављење од страсти и слободу која се рађа у нама из онога што ствара Свети Дух - из утехе." [23] Зашто не желимо да се изложимо невољама које је Божији промисао допустио ради спасења наших душа и на које нас призива сам Бог? Зато што нама владају сластољубље и славољубље: по наговору првога не желимо да ограничавамо своје тело, по наговору другога високо ценимо људско мишљење. Обе те страсти сатире жива вера, обе су, напротив, последица неверовања. На питање преподобног аве Доротеја: "Шта да радим? бојим се стида који ћу доживети због срамоћења", свети Јован Пророк је одговарао: "Неподношење срамоћења дело је неверовања. Брате! Исус је постао човек, и поднео је срамоћења: зар си ти већи од Исуса? То је неверовање и демонска прелест. Ако неко говори да жели смирење, а не подноси срамоћења, тај не може да нађе смирење. Ето, чуо си истинито учење: не презри га. У противном, презреће тебе дело. О стиду: ако себе будеш подсећао на стид који ће грешници доживети пред целим светом и пред Господом, признаћеш да привремени стид није ништа." [24] Сећање на свуда присутног и свемогућег Бога чува срце од оног колебања у које настоје, и то свим силама, да га приведу помисли неверовања, и при томе се ослањају на славољубље и неправилну љубав према телу. Свети пророк Давид је рекао: *Провиђах Господа преда мном свагда, јер је с десне стране мени, да не посрнем. Тога ради развесели се срце моје, и обрадова се језик мој, а још и тело моје починуће у нади.* [25] *Развесели се срце моје од дејства вере и смирења!* Речи славословљења Бога и самопрекоревана доносе радост устима и језику! Само моје тело осећа како сила непропадљивости улази и излива се у њега из осећања скрушеног и смиреног срца које је утешио и теши Бог!

Ако никакво искушење не може да дотакне човека без Божије воље, онда јадања, роптање, ожалошћеност, оправдавање себе, окривљивање ближњих и околности нису ништа друго до устајања душе против Божије воље, покушаји противљења и одупирања Богу. [26] Уплашимо се такве несреће! Док размишљамо о некој нашој невољи, не оклевајмо у размишљању, да нас оно не би неприметно одвукло од смиреноумља у отворено или прикривено самооправдавање, у стање супротно Божијем старању о нама. Не уздајмо се у нашу немоћ, већ пре прибегнимо поузданом оружју самопрекоревана! На два крста, поред Спаситеља, распета су два разбојника. Један од њих је кудио и хулио на Господа; други је признао да је достојан казне за своја злодела, а да је Господ невини страдалник. Самопрекоревање му је наједном отворило очи срца, и он је у невином страдалнику човеку угледао свесветог Бога који страда за људски род. Њега нису видели ни учени људи, ни свештеници, ни архијереји јудејски, иако су се ослањали на Закон Божији и детаљно проучавали свако његово слово. Разбојник постаје богослов, и пред свима који су се, сматрајући да су мудри и моћни, подсмевали Господу исповеда Господа, и тим својим светим мишљењем сатире погрешно мишљење које мудри и силни имају о себи. Богохулни

грех, најтежи од свих грехова, бацио је разбојника хулитеља у пакао, удвостручио тамо његову вечну муку. Исповедање Искупитеља, својствено и могуће једино смиренима, увело је у рај разбојника који је посредством искреног самоосуђивања дошао до истинског богопознања. Исти је крст код обојице разбојника! Супротна мишљења, осећања, речи изазивају супротне последице. Са пуним правом та два разбојника могу да послуже као образац целог човечанства:[27] сваки човек који је потрошио свој живот неправилно, противно позвању Божијем, на штету свог спасен"а и блаженства у вечности, и јесте према самом себи и лопов, и разбојник, и убица. Том злотвору шаље се крст, као последње средство спасења, да би злотвор исповедио своја злодела, признао да је достојан казне, и тако сачувао за себе од Бога даровано спасење. Ради олакшања страдања и пружања духовних утеха при распећу и остајању на крсту, ту, крај распетог човека, распет је и обешен на крсном дрвету очовечени Бог. Човек који ропће, жали се, негодује на своје невоље потпуно одбацује своје спасење: пошто није познао и није исповедао Спаситеља, он се сурвава у пакао, у вечне и бесплодне муке, јер се потпуно отуђио и одбацио Бога. А који, супротно овоме, посредством самопрекоревана открива своју грешност и признаје да је достојан привремених и вечних казни, тај улази постепено управо кроз самопрекоревана у делатно и живо познање Искупитеља, *дакле у вјечни живот.*[28] Распетом на крсту по вољи Божијој, ако славослови Бога са свога крста, открива се *тајна крста*, а уједно с њом и тајна искупљења људи као дела Богочовека. Такав је плод самопрекоревана. Према свемогућој и свесветој вољи Божијој човек не може имати других правих осећања осим неограничене побожности и исто толико неограничене покорности. Од тих осећања, чим постану човеково наследство, израђује се *трпљење*.

Господа нашег Исуса Христа, Цара неба и земље, који је дошао да спаси људски род, и то са неоспорним доказима свог Божанства, са безграничном влашћу над свим видљивим и невидљивим, људи нису примили са славом и чашћу која Њему доликује: Њега су дочекали са мржњом, подозрењем, убилачким замислима; све време земаљског странствовања Њега су прогонили клеветом, хулом, приговарањем, лукавством; напакон су га и ухватили, као злочинца, усред Његове ноћне молитве, свезали, вукли на силу, извели пред суд који се пре суђења одлучио за убиство; Њега су зликовци исмејавали, ударали по образима, пљували, излагали разним тортурама и мукама, подвргли срамној смрти, смрти на крсту. Кротко јагње стоји немо и непомично пред оним који га стриже: тако је стајао Господ пред безбожним својим судијама и нељудским убицама, и божанским ћутањем одговарао на дрска питања, клевете и ругања. Самоосуђивање и самопрекоревана нису били својствени Њему, јер Он нема удела у греху: ћутањем је Он прикрио своју божанску истину, да бисмо ми, одричући се самоосуђивањем и самопрекореванањем наше кривотворене, привидне истине, могли да постајемо причасници Његове свесвете и свесавршене истине. Ни истина пале природе, ни истина Мојсијевог Закона нису могле да нас

уведу у изгубљено вечно блаженство: у њега уводи истина Јеванђеља и крста. Нема савршеног човека по људским врлинама: хришћанском савршенству приводи крст Христов и печати савршенство које је даровао Дух Свети. Смирење је подигло Господа на крст: и ученике Христове смирење подиже на крст, који и јесте свето *триљење*, недокучиво за телесне умове, као што је Исусово ћутање било несхватљиво Ироду, Понтију Пилату и јудејским архијерејима.

Молимо Господа да нам открије тајну и дарује љубав свог крста, да нас удостоји да како доликује поднесемо све невоље које свеблаги Божији промисао допушта на нас у времену ради нашег спасења и блаженства у вечности. Господ нам је обећао: *Ко претрпи до краја, тај ће се спасти.*[29] Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Цветник светог Илије Екдика, гл. 62, Добротољубље, том 4.
2. Филотеја Синајског, гл. 13, Добротољубље, том 2.
3. Мт 11,12.
4. Преподобни Варсануфије Велики и Јован Пророк, Одговор 311.
5. Азбучни патерик, О архиепископу Теофилу и ави Доротеју, Поука 7.
6. Азбучни патерик.
7. Мт 7, 5.
8. Пс 54, 23.
9. Поука 7, О самопрекоревачу.
10. Поука 7, О самопрекоревачу.
11. Мт 10, 29, 30.
12. 1 Пт 5. 6. 7.
13. Дан 3, 26-29. Превод ових стихова дат је према руском тексту Библије (прим. прев.).
14. Јн 15, 2.
15. Пс 18, 10.
16. Пс 118, 108.

17. Пс 118, 175.
18. Чети минеј, 26. јануар.
19. Јев 12, 6.
20. Мт 19, 21; Мк 10,21.
21. Лк 21,19.
22. Лк 13, 24.
23. Слово 4, издање из 1852. год.
24. Одговор 304.
25. Пс 15, 8, 9.
26. Светог Петра Дамаскина, књига И, Добротољубље, део 3.
27. Преподобни Исаија Отшелник, Слово 8, гл. 2.
28. Јн 17, 3.
29. Мт 24, 13.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

О ЧИСТОТИ

Блуд је сматран грехом и када је владао Стари завет; сматран је грехом јер није ништа друго до срамоћење природе, злоупотреба важног природног својства, нарушавање природног закона. Тај преступ је сматран толико важним да је виновник кажњаван смртном казном. У Новом завету тај грех је добио нову тежину зато што су људска тела добила ново достојанство. Људска тела су постала удови Христовог тела, и нарушилац чистоте већ наноси срамоту Христу, раскида јединство с Њим, *удове Христове претвара у удове блуднице.*[1] Блуднику следи казна: душевна смрт. Од палог у грех блуда одступа Свети Дух; сматра се да је такав грешник пао у смртни грех, у

грех који одузима спасење, у грех који је залог неумитце погибије и вечних мука у паклу, ако се тај грех не излечи благовремено покајањем.

Шта је чистота? То је врлина супротна блудној страсти; то је отуђеност тела од стварног упадања у грех и од свега што води греху, отуђеност ума од блудних помисли и маштања, а срца од блудних осећања и страсти, након чега следи и отуђеност тела од телесних жеља.

Неки тврде да упадање у грех блуда телом и упадање у њега умом и срцем представља преступ исте тежине и значаја. Такво своје мишљење они заснивају на речима Спаситељевим: *Сваки који погледа на жену са жељом за њом, већ је учинио прелјубу са њом у срцу своје.*[2] Какво неправилно мишљење! То је речено као допуна старозаветне заповести; то је казано онима који су грехом сматрали само телесни блуд, не схватајући да *зле помисли*, у које спадају блудне помисли, *из срца излазе, погане човјека*,[3] *одвајају од Бога*,[4] одузимају чистоту - средство боговиђења. Наслађивање блудним помислима и осећањима јесте блуд срца и погањење човека: због њих он постаје неспособан за општење са Богом, а блуд тела је промена целог људског бића услед мешања са другим телом,[5] потпуно отуђивање од Бога, смрт, погибија. Да би човек изашао из првог стања, он мора да се истрезни; да би изашао из другог, мора да васкрсне, да се поново роди кроз покајање.

Неки тврде да човек не може да се ослободи од робовања телу, тим више од блудних помисли и осећања, да је такво стање неприродно. Законе прописује Бог, и Он, више него ми, зна шта можемо, а шта не можемо: ми, дакле, можемо да достигнемо чистоту и тела и срца. Законе прописује Бог, Творац природе: чистота срца, дакле, није противна људској природи. Она је неприродна палој природи; она је била природна природи од њеног стварања, и може да постане природна по обнављању. Чистота може да се узгаја и добије: житарице, поврће, воћке не расту на земљи сами од себе; али када се земља припреми како треба, и кад се корисне биљке посаде и засеју, тада оне израстају нарочито изобилно за човекову исхрану и наслађивање. Необрађена земља даје сами коров, или саму траву, храну за стоку, а не за људе. Потребан је подвиг; предмет подвига је достојан тога да се ради њега предузме строги и тешки подвиг од стране оних који су га изабрали. Чистота је у Писму названа светошћу: *Јер је ово воња Божија: светост ваша - говори апостол - и сваки од вас да зна држати своје тијело у светости и у части, а не у страсној жељи.*[6]

Чистота оних који живе у браку састоји се у узајамној верности супружника. Чистота девојака и удовица које су постале невесте Христове састоји се у верности Христу. Управо њима упућена је моја убога, утешна, охрабрујућа, истинита реч - реч позајмљена из свесвете речи Божије, коју су свети оци објаснили својом светом речју и опитом.

Када је Господ забранио људима да се разводе по сопственом нахођењу, што је по Мојсијевом закону било дозвољено, и објавио да оно што је Бог свезао човек може да раздреши једино тако да због тог већ учињеног раздрешивања једна половина упадне у блуд - тада су Христови ученици поставили питање о безбрачном животу. На то је Господ рекао: *Не могу сви примити ту ријеч до они којима је дано... Ко може примити, нека прими.*[7] Ко је тај који може да прими? На основу чега сваки од нас треба да суди и закључује о својој способности и неспособности за безбрачни живот? Одговор узимамо из дела светих отаца: *На основу наше слободне воље.* "Способност се даје онима који је искреног срца траже од Бога - говори блажени Теофилакт Охридски. *Иштите*, рекао је Господ, *и даће вам се; јер сваки који иште, прима*"[8] Искреност тражења доказује се животом, а он мора бити у складу са оним што се тражи, чак и кад би се испуњење тражења одлагало дуже или краће, чак и кад би разна искушења плела замке нашим жељама. Сопствени подвизи, кроз које се монах напреже да победи и измени својство пале природе, само су сведоци истинске слободне воље. Победа и измена природе припадају једино Богу. "Где природа претрпи пораз" - говори свети Јован Лествичник - "тамо се препознаје долазак онога који је изнад природе."[9] Бог мења природну тежњу у ономе који свим њему доступним средствима докаже своју искрену жељу да та тежња буде измењена: тада Дух Божији дотиче човеков дух, који се, осетивши да га Дух Божији дотиче, сав, са свим помислима и осећањима, устремљује према Богу, изгубивши осећај за предмете телесне жеље.[10] Тада се испуњују речи апостола: *А ко се сједини са Господом, један је дух с Њиме.*[11] Тада само тело тежи ка ономе ка чему стреми дух.

Због своје слободне воље, на делу доказане и посведочене, многе незнане жене остале су до краја живота у том блаженом стању, или су очувале своју девственост; неке су, након брачног живота, сачувале непорочно удовиштво; неке су прешле из развратног живота у целомудрени и свети живот; напокон, неке су се, поколебавши се у слободној вољи, поново вратиле њој и покајањем повратиле изгубљену целомудреност. Све су се оне најпре уздржале од упадања у блуд телом, а онда и ступиле у борбу против страсних помисли и осећања, успротивиле им се, победиле их, примиле од Бога слободу чистоте, која је потпуно туђа општењу са грехом чак и кад он не престаје због напада. Тако се прекида деловање невремена на путника: чим уђе у топли дом, чак и кад се непогода наставља или још више бесни.

Љубљена браћо, монаси! Не падајмо у малодушност и униније. Не обраћајмо пажњу на демоне: они улажу у нас неповерење у пут који смо изабрали; не обраћајмо пажњу на људске судове и савете које они износе из незнања или из разврата и зле намере: поверујмо Господу Богу нашем: Он је обећао да ће нас услишити и помоћи нам, ако останемо Њему верни. Ту верност посведочимо непоколебивим стремљењем ка Њему и непрестаним кајањем због наших одступања од тог стремљења. Не може човек да не чини већа или мања одступања и због своје немоћи,

и због ограничене и грехом озлеђене природе, и због зла које смишљају наши невидљиви непријатељи, и због бескрајно намножених саблазни. Нећемо се дуго трудити! Нећемо дуго страдати у борби са собом! Убрзо ће наступити смртни час: он ће нас истргнути из мука борбе и из опасности да упадамо у сагрешења. О, када бисмо у том часу, на улазу у вечност, угледали према нама раширене руке Оца небескога и чули Његов утешни глас: *Добро, слуго добри и вјерни, у маломе си био вјеран, над многим ћу те поставити; ући у радост господара својега.*[12] До тога часа подвизаваћемо се храбро, не верујући никако нашем телу, не верујући ни привидном ни истинском нашем бестрашћу. Сви који су се понадали у себе, у умртвљавање свога тела, у своје бестрашће и благодатно стање, излагали су себе страшним искушењима.

Свети Исак Сиријски је рекао: "Ако се добровољно не удаљујеш од узрока греха, ти и против своје воље постајеш очарани роб греха."[13] Ово правило, које важи за монашки живот уопште, нарочито је важно за све који су ступили у борбу против оног својства природе које се појавило у њој након пада. Корисно је да уопште не видимо дрво чији плод, по сопственом обећању, нећемо пробати. Зато је правилима светих отаца забрањен улазак женском полу у мушке манастире; на светој Атонској гори то се и данас поштује. У житију светог Јована Лествичника речено је да је потпуно угасио пламен жеље тако што је проводио пустињачки живот и избегавао сусрете са људима. Сви свети оци су настојали да, према својим могућностима, избегавају познанства са женама, и такво понашање су предали нама у својим богонадахнутим, за душу спасоносним делима. Оци су знали да човек лако склизне, и зато нису имали поверења ни у своју светост, ни у дубоку старост и њену неспособност за грех. Они до краја живота нису престајали да се удаљују од узрока греха: такво удаљавање је најмоћније средство за победу над грехом. Када је преподобни Сисоје Велики веома остарио, његов ученик, ава Аврам, предложио му је да његово пребивалиште буде ближе насељу. На то је деведесетогодишњи старац одговорио: "Живећемо тамо где нема жена." Ученик је приметио: "А постоји ли место у коме нема жена, осим пустиње?" Старац је рекао: "Живећу у пустињи, чедо."[14] Добра човекова слободна воља јача кад је далеко од саблазни, добија необичну чврстину и снагу; супротно томе, чим се приближи саблазнима, она почиње постепено да слаби, и на крају се потпуно изопачује. Тако лед на мразу постаје све чвршћи, а изложен дејству топлоте топи се и нестаје. Нама, браћо, доликује да избегавамо познанства са женама, нарочито блиска познанства, честе сусрете и разговоре са њима. Ви који сте намерили да победите природу, схватите да та победа није могућа ако будемо непрестано подвргавали себе дејству природе, и подстицали у себи њено дејство.

Када је видео да једног монаха напада блудна страст, преподобни Пимен Велики му је рекао: "Ако монах обузда утробу и језик, и сачува странствовање, он неће

умрети"[15] душевном смрћу, а она стиже свакога који се сурвава у блуд. Под странствовањем овде се подразумева удаљавање од расејаног живота, од слободног обраћања, многих и краткотрајних познанстава, јер све то снажно појачава телесну жељу.

Преподобни Исаија Отшелник је говорио да вођење битке против блуда постаје све теже због следећих пет разлога: због празнословља, славољубља, многог сна, због украшавања одећом и због преситости.[16] Од тих разлога који побуђују блудну страст посебно снажно и штетно делују два: нарушавање странствовања и преситост. Тешко је одлучити који је од њих погубнији - кобни су и један и други. Ко се потчини и покори једном од њих, тај не може да издржи у борби против своје природе. Да би се чистота достигла, морају се одбацити оба разлога.

Обратили смо нарочиту пажњу на то да морамо чувати себе од главних разлога који изазивају пожуду: но нећемо оставити без дужне пажње ни другостепене: чуваћемо себе од њих. И разлог мање снаге добија посебну снагу ако пређе у навику, ако смо немарни према њему. На пример: неки посте, живе осамљено и неграмзиво, усрдно моле Бога за обуздавање пожуда своје природе, али при томе дозвољавају себи да куде, прекоревају, осуђују ближње, да им се подругују - и помоћ Божија одступа од њих; они остају препуштени сами себи и не налазе снаге да се одупру грешним побудама пале природе.

У једном општежићу живео је затворник по имену Тимотеј. Један брат општежића пао је у искушење. Настојатељ је то сазнао и упитао Тимотеја како да поступи са палим братом. Затворник га је саветовао да истера саблажњеног. Чим су га истерали, искушење палог брата је прешло на Тимотеја, и довело га у опасност. Тимотеј је почео да вапи са сузама Богу за помоћ и помиловање. И тада је чуо глас: "Тимотеје, знај да сам ти послао искушење управо зато што си презрео свога брата док се борио са својим искушењем." [17] Према удовима Христовим - хришћанима - ваља поступати веома пажљиво ' и разборито: ваља састрадавати са њима у њиховим болестима, и одсецати једино оне који, не дајући никакве наде да ће оздравити, својом болешћу само заражавају друге.

Веома је важно сачувати тело од упадања у блуд: али само то није довољно за чистоту коју Бог воли и којом гледа. Ми имамо неизоставну обавезу да очистимо саму душу од сладострасних помисли, маштања и осећања, како нам је то заповедао наш Спаситељ. "Као што нечистота" - говори преподобни Макарије Велики - "заражава тело сједињавањем са другим телом, тако се и душа разара спајањем са злим и нечистим помислима и слагањем са њима. Ако неко разори душу и ум тиме што се слаже са злом, заслужио је казну. Није довољно чувати искључиво тело од видљивог греха: и душу треба чувати од непотребних помисли, јер она је невеста Христова." [18] Удаљивши од себе узроке греха: често општење и блиско познанство са женским

полом, слободно обраћање и расејан живот, преситост и наслађивање јелима и напицима, раскош и сувишност у одеждама и у осталом што припада келији, осуђивање ближњих, оговарање, смехословље, празнословље и многословље, одважимо се да се одрекнемо наслађивања сладострасним помислима, маштањима и осећањима. Не подстичимо их сами у себи, и храбро их одбацујмо чим се појаве из наше пале природе, или их предложи демони, непријатељи нашег спасења. Свети Исихије Јерусалимски говори: *"Неће сваки који Ми говори: Господе, Господе, ући у Царство небеско; но који твори вољу Оца Мојега.[19]* А воља Оца Његовог је ова: *Који љубите Господа, мрзите на зло.[20]* Вежбајмо се, дакле, непрестано у Исусовој молитви, стварајмо навику на њу - и омрзимо лукаве помисли. Тако ћемо извршити вољу Божију."*[21]* *Очистимо се се од сваке нечистоте тијела и духа,[22]* заповеда нам апостол.

Свети оци заповедају да се *змији на главу стаје,[23]* то јест да се запажа сами почетак грешне помисли, и да се она одбацује. То се односи на све грешне помисли, али највише на помисао о блуду; њу потпомаже пала природа, која управо зато што је пала врши нарочит утицај на нас. Преподобни Касијан Римљанин заповеда монаху почетнику да придошлу грешну помисао одмах исповеда старцу.*[24]* Тај начин је изванредан; он је за почетника најбољи, али је у неким случајевима крајње потребан и увек користан и ономе који је узнатрествовао, будући да потпуно раскида дружење са грехом, ка коме оболела природа тежи. Блажен је који тај начин може да примењује на делу! Блажен је почетник који је нашао старца коме може да открива своје помисли! Монасима који немају могућности да се стално обраћају старцу оци заповедају да одмах одбаце тек зачету грешну помисао, да никако не улазе у беседу или расправу са њом јер ће због њих неизоставно уследити страсна преданост греху, и да се, затим, устреме ка молитви. Тај начин је употребљавала изузетно успешно и плодно преподобна Марија Египћанка, што се види из њеног житија.*[25]* "Ако неко" - рекао је преподобни Нил Сорски - "при сваком искушењу,и при свакој помисли, придошлој од непријатеља, плаче и вапи доброту Божијој да му помогне, тај ће убрзо осетити спокојство, под условом да се моли разумно."*[26]* "Као што је ватри својствено да прождире суво грање, тако је чистим сузама својствено да сагоревају сваку прљавштину тела и духа" - рекао је свети Јован Лествичник.*[27]* Када смо сами, а нападну нас блудне помисли и маштања, и тело се необично распали, треба падати на колена и на лице пред светим иконама, подражавајући оно што је чинила велика Марија Египћанка,и са сузама или плачем усрдно молити Бога за помиловање.Не треба одгађати опите да се докаже да је Бог близу нас и да има власт над нашом природом: то ће нам дати живу веру, а жива вера ће нас надахнути необичном снагом и доносиће нам сталне победе. Не чудимо се ако и после дуготрајне борбе и исто толико дуготрајног спокојства које долази након ње, које је наводило на мисао о уништењу отрова и смрти склоности ка блуду у људској природи, поново отпочне жестока битка и у телу оживе недоличне тежње и побуде.*[28]* Наш непријатељ је бестидан; он не престаје да упућује своје стреле против највећих светитеља Божијих:

опити су му доказали да . покушај понекад бива успешан, да обара и чак разбија сасуде Духа, као што се томе покорио духоносац који је увече ходао по крову царскога двора.[29] Наше тело је неверан друг: жарко жели друго тело, и због сопствених побуда, али и због туђе побуде - побуде палог духа, који у погањењу тела које њему не припада налази насладу за себе. Неочекивано искрсава тела недостојна, безочна, наглашена потреба. Зато је преподобни Пимен Велики говорио: "Као што царски штитоноша увек стоји приправан пред царем, тако душа мора бити увек приправна против демона блуда."[30]

Животу и делу древних монаха у много чему можемо само да се дивимо, никако и да подражавамо; можемо само да их созерцавамо, као Божије чудо, и да због њих прослављамо Бога зато што је немоћном човеку даровао несазнајну силу и светост. У таква дела спада начин борбе који су у првим вековима монаштва монаси користили против помисли и маштања о блуду. Они се најпре нису противили помисли: допуштали су јој да почне да делује, *да уђе*, како су они говорили, а онда су се борили против ње.

Преподобни Пимен Велики се пре достизања савршенства старао да се поучава саветима и поукама њему савремених светих стараца. Обраћао се за савет и ави Јосифу, који је тиховао у Панетосу. Једном приликом Пимен је упитао аву: "Како да поступим када ми приступе пожуде? Да им се супротстављам, или да дозволим да уђу?" Старац је одговорио: "Дозволи да уђу, и бори се против њих." Када је добио такав одговор, Пимен се вратио у Скит, у коме је тиховао. После тога дошао је у Скит неки монах из Тиваиде - он је причао браћи да је питао аву Јосифа: "Ако ми приступе пожуде, да ли да им се супротстављам, или да им дозволим да уђу?" Ава је рекао: "Никако не допуштај пожудама да уђу, него их истог часа одсецај." Чим је чуо да је отац Јосиф тако рекао тиваидском монаху, ава Пимен је поново кренуо њему у Панетос, и рекао: "Ава, нисам скрио од тебе моје помисли, но ти си мени рекао једно, а тиваидском монаху друго." Старац му је одговорио: "Зар не знаш да те волим?" "Знам" - одговори Пимен. "Зар ми ниси" - настави старац - "говорио да ти кажем оно што бих рекао самом себи? Када ти пожуде приступе, и допустиш им да уђу, и затим се бориш против њих, ти тако постајеш искуснији. Говорио сам ти то као себи. Али када пожуде приступе почетницима, није им на корист да их пусте да уђу; они морају истог трена да их одбацују од себе."[31] Из одговора самог Пимена Великог, учитеља монаха, већ тада се, управо из те околности, види да је допуштање улажења блудних помисли у себе забрањивано монасима који су осетили страст, а било дозвољено монасима који су проводили небески живот.[32] Постојање оваквог поступања објашњава се узвишеним духовним напредовањем монаштва тог доба: за такав подвиг очигледно је неопходно стање без страсти. Каснији оци су забранили свим монасима такво поступање, као веома опасно, и, вероватно, због несрећних искустава. "Не допусти своје уму" - рекао је свети Исак Сиријски - "да га испитују

блудне помисли или маштања људи који имају утицаја на тебе, убеђен да те оне неће победити: тако су премудри постали мрачни и били исмејани." [33] Ми се морамо држати ове поуке.

Из житија светих Божијих угодника видимо да су неки од њих издржали веома снажну и дуготрајну борбу против блудних помисли и осећања тако што су прелазили из стања страсти у стање без страсти. Томе су били подвргнути подвижници који су пре обраћања водили развратни живот, као што су Мојсије Мурин и Марија Египатска, али и девственици, Симеон, Христа ради јуродиви, Јован Многострадални Печерски и други. Жестина борбе узнела их је у појачане, натприродне подвиге. А пошто је дар Божије благодати увек саобразан и сразмеран претходној невољи и претходном труду, то су поменути светитељи, саобразно необичном подвигу и жестини на њих допуштене битке, удостојени необичних благодатних дарова. И њихова борба и њихов подвиг били су особени догађаји у подвижништву: они не могу потпуно да служе као руководство за све подвижнике. Самопожртвовање тих Божијих угодника може се и мора подражавати онолико колика је снага слободне воље, одлучности, вере, али сам њихов подвиг остаје нешто што не може да се подражава. Изузетно разумни оци су сматрали да у борби против похлепа наше природе уздржавање од хране и остали телесни подвизи морају бити разборити и умерени, да се тим подвизима телесна пожуда само обуздава, да се она побеђује смирењем и молитвеним плачем, јер то двоје привлачи подвижнику Божију благодат, те да су појачани телесни подвизи више штетни него корисни када, и сувише слабећи телесне снаге, спречавају бављење молитвом, плачем и делима смирења.

У Отачнику читамо следећу приповест: "Неки побожни човек у Египту оставио је жену и децу, одрекао се света и удаљио се у пустињу. Снажну битку против њега повео је демон блуда тиме што му је доносио сећање на његову жену. Он је то исповедио оцима. Када су оци видели да је он подвижник, и да испуњава све што му је заповеђено, наложили су на њега нарочит подвиг, преузет из разних житија светих отаца. Од тог подвига он је толико ослабио да је пао на постељу. По провиђењу Божијем дошао је тамо старац из Скита. У египатском Скиту - тако се називала неплодна и сурова пустиња, недалеко од Александрије - проводили су живот преподобни монаси који су посебно обиловали благодатним даровима и даром Духовног расуђивања. Житељ Скита је посетио оболелог и ипитао га: 'Ава! од чега си болестан?' Он је одговорио: 'Био сам ожењен; недавно сам дошао у ову пустињу, и непријатељ је навео на мене битку поводом моје жене. Исповедио сам то оцима. Они су наложили на мене разне подвиге, преузете из житија светих отаца. Почео сам да их извршавам, но онда сам пао у изнемоглост, а битка је необично нарасла у моме телу.' Скитски старац се, чувши ово, ожалостио и рекао му: 'Оци су снажни, и будући да су такви, правилно су ти заповедили да поступиш тако. Али ако хоћеш,

послушај моје смирење: остави испуњавање тих подвига и узимај умерену количину хране кад треба, извршавај умерено правило и положи на Господа сву своју тугу - Он ће победити непријатеља који те напада. Сопственим подвигом нећеш моћи да оствариш победу у тој бици.' Нападнути брат је почео да се понаша по савету скитског старца: након неколико дана осетио је олакшање од болести, и битка је одступила од њега." [34]

Монаха Скита, преподобног Агатона, познатог по необичном дару духовног расуђивања, упитали су о блудној страсти. На то питање он је одговорио: "Иди, сруши своју снагу у прах пред Богом, и наћи ћеш починак." [35] Сличан одговор на ово питање давали су и други велики оци. Потпуно правилно и тачно! Ако само Бог може да измени природу, онда су сазнање да је озлеђеност природе последица првородног греха и смирена молитва да природу исцели и обнови њен Творац најмоћније и најефикасније оружје у борби са природом. То оружје слаби због уздања у себе, ка чему води сувишни и са снагама несразмерни телесни подвиг. Преподобни Касијан Римљанин запажа да "телесна пожуда нужно напада душу дотле док душа не дозна да не може да победи сопственим трудом и напрезањем ако не буде помоћи и заштите од Господа." [36] Провео је тај свети отац много времена међу скитским оцима, и био је надахнут њиховим учењем.

Док беседимо о чистоти, сматрамо суштински важним да се оскудном речју обратимо незнању нашег времена, толико поносног због знања, и да пружимо руку помоћи онима који се због свог незнања даве и муче у збуњености, унијију и жалости. Многи који желе да проводе побожни живот западају у потпуну недоумицу када се у њима пробуде помисли и осећања телесне пожуде. Они на то гледају као на нешто необично, што не треба да буде, западају од тога у душевну слабост и растројство, често одлуче да напусте богоугодни живот, сматрајући да су неспособни за њега. Па то је потпуно погрешно мишљење о себи! Наша природа је у палом стању. У палом стању телесне пожуде њему су природне, и не могу да не избију из њега. Стога се не треба чудити и западати у недоумицу приликом појаве помисли, маштања, осећања телесне пожуде: то је природна нужност. Њој је потчињен сваки човек; потчињени су јој били свети људи.

То није довољно. За само напредовање у духовном животу неизоставно је нужно да настану, и да се на тај начин открију наше страсти. [37] Када се страсти открију у подвижнику, тада он ступа у борбу против њих. Ако си ступио у борбу, и ако се храбро бориш, онда можеш да однесеш победу и примиш венац победе, тј. Светог Духа. Предлажемо љубљеној браћи да пажљиво размотре житија и дела светих отаца: увидеће да су сви Божији угодници били подвргавани мучењу и труду те борбе, да су прошли кроз огањ страсти и воду суза и ушли у починак бестрашћа. Преподобног аву Доротеја су по његовом ступању у манастир веома кушале телесне жеље, и он је у тој борби прибегавао саветима и поукама преподобног Варсануфија

Великог.[38] Одговори великог оца садрже у себи изванредно руководство за храбро супротстављање безумним и поквареним захтевима пале природе. У једном од тих одговора преподобни Варсануфије говори да га је страст блуда нападала пет година. "Битку коју започиње тело" - рекао је он - "поништава молитва са плачем."[39] Преподобног Антонија Великог су, приповеда његово житије, појачано нападале блудне помисли и маштања. Многи светитељи су након обновљења Светим Духом и пристизања у пристаниште блаженог бестрашћа неочекивано били излагани непристојним побудама и тежњама природе, наиласку нечистих помисли и маштања, што се десило и преподобном Макарију Александријском, Јоаникију Великом и осталима. Управо зато свети оци су рекли да се свом телу може веровати једино тада кад се оно положи у гроб.[40]

Ми и ступамо у манастир да бисмо открили у себи скривене страсти и однос наше природе према духовима злобе, којима се она добровољно покорила. Раскидамо окове који нас везују за свет, остављамо друштво, родбину, имање да бисмо видели наше унутрашње окове и раскинули их десницом Господњом.[41] Друго не постоји, ако се претходно не учини прво. У смирење духа можемо доћи тек тада када сами у себи увидимо пад људског рода, његово заробљеништво, окрутну власт демона и вечне смрти над нама; једино тада можемо да завапимо Богу молитвом и плачем из дубине срца, из све душе, и таквим вапајем, таквим сазнањем своје погибције и беспомоћне немоћи привучемо себи у помоћ Божију благодат. Зато битке које се подижу у нама доприносе нашем духовном напредовању ако се боримо храбро, ако малодушно не поклекнемо пре победе. Преподобни ава Доротеј приповеда да се ученик неког великог старца изложио телесној бици. Старац је видео његов труд и упитао га: "Хоћеш ли да се помолим Богу да ти олакша битку?" Ученик је одговорио: "Оче мој! Премда се ја трудим, и видим у себи плод труда, боље је да се помолиш Богу да ми да трпљење у бици." "Такав је човек који истински хоће да се спаси!" - узвикује преподобни Доротеј на крају приповести.[42]

Причао је преподобни Пимен Велики, за поуку и утеху браћи, да је велики угодник Божији, Јован Колов, умолио Бога и био избављен од дејства пожуде, и без ње пребивао у ненарушивом миру. Тада је он пошао неком старцу, веома опитном у духовном животу, и испричао му шта се десило с њим. Старац је одговорио: "Иди, помоли се Богу да ти се врате битке, и она скрушеност и оно смирење које си пре имао због битака, јер тек помоћу њих душа долази у напредовање."[43] Не препуштајмо се збуњености, унији, малодушности, слабости када се подигну у нама свирепи таласи пожуда и помисли, и нападну на нас као силни ветрови! Успротивимо се греху: том борбом изградимо живу веру у Бога и живо познање Бога.

Много и често наносимо штету себи тиме што захтевамо од себе оно што нам није својствено. Тако: тек су ступили у подвиг, прожети су, такорећи, и преиспуњени појудом, а хоће да у њима већ нема склоности према телесним помислима,

маштањима и осећањима. А та склоност постоји; она је природна; она не може да не постоји. Неразумно је тражити немогуће. Пожуда нужно избија из природе коју је сама заразила; но чим се та жеља појави у било ком облику, морамо јој се одмах, присиљавајући себе, супротставити горе поменутих методама. Морамо се, супротно снажној вољи целокупне природе, деловањем нејаке воље самог ума,[44] вођеног речју Божијом, ишчупати из нашег робовања, из старог, из наше пале природе. *Царство небеско с напором се осваја*, рекао им је Господ, и *задобијају га* једино они који приморавају себе и побеђују своју грешну вољу.[45] Први знак да је благодат Божија већ почела отворено да нам помаже јесте *неслагање са нечистотом помисли*, како каже свети Јован Лествичник:[46] у уму се постепено појављује неблагонаклоност према блудним помислима и маштањима уместо претходне благонаклоности, која је доносила занос и пораз увек када за одупирање није био употребљен посебан напор.

Девственици, то јест ви који нисте окусили душевну смрт стварним упадањем тела у блуд, чувајте своју девственост као драгоцену благо: у правилном монашком животу одмах ћете осетити духовно дејство,[47] како су га назвали свети оци, или дејство Светог Духа на душу, дејство које душа преноси телу, и опитно нас уверава да су наша тела створена за духовно наслађивање, да су се због пада срозала до склоности према животињским насладама, но да посредством духовног покајања могу да се врате склоности према духовним насладама. Авај! Људи трубе да много знају, а изгубили су чак и знање да је људско тело способно за духовна осећања. Проповед о тој способности слушају неповерљиво, као ново и необично учење. Није оно ново, и није необично! Проучите дела светих отаца: наћи ћете у њима то учење. Наћи ћете га у Светом писму, чим га укратко изучите. Искупљење које је Бог даровао људском роду преиспуњено је неисказивим, суштинским добрима: она сведоче о њему, али ми се задовољавамо површним знањима, заснованим на речима, а не на делу, и нећемо да стичемо опитна познања, која захтевају распеће,[48] и зато лишавамо себе живих познања. Чим се срце причести духовним насладама, његово осећање постаје друкчије. Такво срце почиње да гаји одвратност према сладострашћу, ревносно се противи тежњама и наговорима сладострашћа, са плачем вапи ка Богу да га избави из тог смрдљивог блата.

Ви које је Божији промисао привео у стање удовиштва, и који желите или морате да носите јарам тога стања - не зауставите се да прибегнете са топлом и смиреном молитвом Богу, и Он ће вам донети победу и над вашом природом и над вашом навиком, том што крепи и подржава снагу и право природе. Не одреците да претрпите краткотрајну муку борбе са собом: ништа не значи та мука у поређењу са утехом коју доноси победа; ништа не значи та мука у поређењу са осећањем слободе која наступа у души након победе.

Ви у понору прељубе и разврата - дочујте глас који вас позива на покајање, и примите од свемоћног лекара, Бога, свемоћни лек покајања: Он вам га предлаже. Тај

лек је већ испитан. Он је учинио да прељубници постану примери целомудрености, да развратни постану свети и праведни. Он је претворио сасуде ђавола у сасуде Светог Духа - многи покајани грешници остављали су далеко иза себе на тркалишту духовног напредовања подвижнике који нису познали смртни грех. Искупитељ је достојанство сваког хришћанина: изнад других си по свом достојанству само ако си суштинскије од других усвојио Искупитеља.

Многи свети оци који су проводили девствени живот називали су себе нечистим и прељубницима; ни то чак није довољно! Неки од њих, оклеветани за грех блуда, нису принели никакво оправдање, мада су то могли да учине веома лако, и подвргли су себе казни и мукама, као да су стварно криви. Такво понашање, површно гледано, може изгледати чудно: њега објашњава својство подвига, који израђује свету чистоту. Тај подвиг тако јасно открива пад природе, тако опипљиво доказује подвижнику да би се и он неизбежно покорио захтевима пале природе да га из области природе није истргла десница Божија - и њему нема друге него да призна да управо он јесте прељубник. Његова чистота је Божије дело у њему, а нипошто својство природе и плод његових напора. Временско трајање подвига има важан утицај на стварање и усвајање таквог мишљења о себи. Поуздано се може тврдити да свети људи Божији признају да су опогањени прељубом неупоредиво више него они који, живећи телесним животом, непрестано тону у прељубу. На основу таквог мишљења о самом себи свети Василије Велики, архиепископ Кесарије кападокијске, човек испуњен Светим Духом, изговорио је о себи следеће речи: "Нисам познао жену, и нисам девственик." [49] Какав искрени плач одјекује у овим речима!

Безгранична милост Божија нека нам подари да се приближимо светој чистоти светих људи Божијих и њиховом светом смирењу. Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. 1 Кор 6, 15.
2. Мт 5,28.
3. Мт 15, 19 и 20.
4. Прем. 1,3
5. 1 Кор 6, 16.
6. 1 Сол 4, 35.

7. Мт 19, 11, 12.
8. Мт 7, 78. - Објашњење за горе наведене речи 19. главе Јеванђеља по Матеју.
9. Поука 15, гл. 8.
10. Свети Исак Сиријски, Слова 43 и 38
11. 1 Кор 6, 17.
12. Мт 25,23.
13. Слово 57. Исто учење читамо и у Слову 56
14. Азбучни патерик.
15. Азбучни патерик.
16. Изреке преподобног, стављене после његових духовно-моралних поука. Москва, издање из 1860. године.
17. Незаборавна казивања, О ави Пимену, гл. 70
18. Беседа 7, гл. 4.
19. Мт 7,21
20. Пс 96. 10.
21. Добротољубље, том 2, глава 11.
22. 2 Кор 7, 1.
23. Пост 3,15.
24. Преподобни Касијан, књига 4. О правилима за оне који се одричу света, гл. 37.
25. Чети минеј, 1. април.
26. Слово 8.
27. Слово 7, гл. 31.
28. Преподобни Макарије Велики, Поука 5, гл. 14.
29. 2Сам11,2.
30. Азбучни патерик.
31. Азбучни патерик и Незаборавна казивања, О ави Јосифу из Панетоса, гл. 3.

32. Азбучни патерик и Незаборавна казивања, О ави Пимену, гл. 62.
33. Слово 2.
34. Рукописни отачник.
35. Азбучни патерик.
36. Књига ВИ, О духу блуда, гл. 5.
37. Преподобни ава Доротеј, Поука 13.
38. Питање 252. и даље.
39. Одговор 255.
40. Преподобни Исаија Отшелник, Слово 27, гл. 2.
41. Преподобни Макарије Велики, Беседа 21.
42. Поука 13, О трпљењу искушења.
43. Азбучни патерик и Незаборавна казивања, О Јовану Колову, гл. 12.
44. Рим 7, 23.
45. Мт 11, 12.
46. Слово 15, гл. 9, по преводу Пајсија Њамецког.
47. Види: Лествица монаха Теофана, Добротољубље, том 1. Види, такође, главе преподобног Григорија Синаита, предање преподобног Нила Сорског, и дела многих других светих отаца.
48. Гал 5, 24.
49. Преподобни Касијан Римљанин, књига ВИ, О духу блуда, гл. 19.

**СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ
АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ**

Сине мој - говори Писмо - ако прихватиш да служиш Господу Богу, припреми душу своју за искушење: управи срце своје, и буди непоколебив. Све што ти се деси прихвати са задовољством, и у тешким преокретима свог понижења буди дуготрпељив.[2]

Невоље су одувек биле знак изабраности Божије. Оне су биле знак богоугодности за патријархе, пророке, апостоле, мученике, преподобне. Сви свети људи су прошли уским путем искушења и невоља, подносили их, и тако принели себе на благоугодну жртву Богу.

И данас се на свете душе допуштају, по вољи Божијој, разна искушења, да би се њихова љубав према Богу потпуно јасно открила.

Ништа се не дешава човеку без одобрења и допуштења Божијег.

Хришћанин који жели да буде следбеник Господа нашег Исуса Христа и да постане по благодати син Божији, рођен од Духа, пре свега мора да постави себи као правило, да прихвати као своју неизоставну обавезу, добродушно трпљење свих невоља: и телесних страдања, и увреда од људи, и насртаја демона, и самог устанка сопствених страсти.

Хришћанину који жели да благоугоди Богу више од свега треба трпљење и непоколебиво уздање у Бога. Он мора непрестано да држи то оружје у душевној десници зато што наш лукави непријатељ, ђаво, употребљава сва средства да нас за време невоље баци у униније и отме нам наду у Господа.

Бог никада не допушта на своје истинске слуге искушења која надмашују њихове снаге. *Веран је Бог - говори свети апостол Павле - који вас неће пустити да се искушате већма него што можете, него ће учинити са искушењем крај (избављење), да можете поднијети.[3]*

Ђаво, будући да је створење и слуга Божији, озлојеђује душу, али не онолико колико он хоће, него онолико колико му дозволи Бог.

Ако човек зна колико терета може да носи која товарна животиња, тим више бескрајна Божија премудрост зна колико је искушење прилично свакој души.

Лончар зна колико времена мора да држи глинене судове у ватри: ако их предуго држи, пући ће, ако их премало држи, биће неупотребљиви. Тим више зна Бог које снаге и степена је г треба да буде огањ искушења за разумне сасуде Божије - хришћане, да би постали способни да наследе Царство небеско.

Младић није способан да обавља многе службе у свету: није способан да управља кућом, да обрађује земљу и да се бави осталим свакидашњим пословима. Тако често

и душе које су већ причаснице Божије благодати, али које су неискушане невољама које им наносе зли духови, непосведочене у тим невољама, остају још у младенаштву, још су, такорећи, неспособне за Царство небеско.

Ако ли сте без карања - говори апостол - које су сви искусили, онда сте копилад а не синови.[4]

Искушења и невоље шаљу се човеку ради његове користи: душа одгојена кроз искушења постаје јака, честита пред својим Господом. Ако она претрпи све до краја у нади у Бога, не може бити лишена добара која је обећао Свети Дух и потпуног ослобођења од страсти.

Ако душе предате разним невољама - јавним, које им наносе људи, или тајним, насталим због устанка у уму непотребних мисли - или телесним болестима, све то претрпе до краја, оне ће бити удостојене истих оних венаца којих су удостојени и мученици, и исте оне слободе коју имају мученици.

Мученици су подносили искушења од људи. Радо су предавали себе мучењима, показивали до саме смрти храбро трпљење. Што је разноврснији и тежи био њихов подвиг, стицали су тим већу славу, добијали тим већу слободу према Богу.

Монаси подносе искушења од злих духова. Што су већа искушења која им доноси ђаво, тим већу славу они добијају у будућем веку од Бога, тим веће утехе бивају удостојени од Светог Духа овде, у самим својим страдањима, за време земаљског странствовања.

Узак је и жалостан пут који води у вечни живот; мало је оних који њиме ходе; но он је неускративо и неизбежно наследство свих који се спасавају. Не скрећимо са њега! Свако искушење које нам доноси ђаво подносимо чврсто и непоколебиво, мотрећи оком вере на добијање награде припремљене на небу.

Какве год биле невоље којима смо изложени током земаљског живота, оне никако не могу бити изједначене са добрима која су нам обећана у вечности, или са утехом коју још овде дарује Свети Дух, или са избављењем од владавине страсти, или са отпуштањем мноштва наших дугова - са тим неминовним последицама добродушног подношења невоља.

Страдања садашњег времена, тј. садашња привремена страдања, нису ништа, говори апостол, према слави која ће нам се открити, тј. у поређењу са славом која ће се открити у нама кад нас Свети Дух обнови.[5]

Храбро претрпимо све ради Господа, како и треба да претрпе храбри војници који се не боје ни смрти за свог Цара.

Зашто се нисмо изложили таквим и толиким патњама док смо служили свету и животним бригама? Зашто се сада, када смо приступили да служимо Богу, излажемо разним несрећама?

Знај: због Христа нас засипају невоље, као стреле. Баца их на нас наш непријатељ, ђаво, да би нам се тако осветио за вечна добра којима се надамо и која настојимо да добијемо, а уједно да би ослабио нашу душу тугом, унинијем, лењошћу и тиме нас лишио блаженства које очекујемо.

Христос се невидљиво бори за нас. Тај наш крепки и непобедиви Заступник разбија сваки мучки напад и сваку злу намеру нашег непријатеља.

Он сам, Господ и Спаситељ наш, ишао је за време целог свог земаљског живота уским и жалосним путем - никаквим другим. Њега су непрестано гонили, Он је претрпео многа срамоћења, исмејавања и искушења - напokon и срамотну смрт на крсту, између двојице разбојника.

Следимо Христа! Унизимо се као Он! Угледајмо се на Њега и не противимо се кад нас сматрају лажовима и помахниталима, не пожалимо нашу част, не окренимо лице од пљувања и образе од ударања; не тражимо ни славу, ни лепоту, ни насладе које припадају овоме свету; извршимо земаљско странствовање, као странци који немају где да склоне главу; прихватимо, прихватимо срамоћења, понижења и презирања од људи као нешто што неодвојиво припада путу који смо изабрали; боримо се јавно и тајно против гордих помисли, напрежући све снаге збацимо те помисли нашег старог човека, који под разним и на истину само привидно наличним изговорима тражи да оживи своје ја. Тада ће се Син Божији, који је рекао: *Уселићу се у њих, и бићу у њима,*[6] јавити у нашем срцу, и дароваће нам власт и силу да свежемо снажног, да опленимо сасуде његове, да згазимо аспиду и василиска, да их сатремо.[7]

Одбацимо роптање, одбацимо јадање на нашу судбину, одбацимо тугу и жалост у срцу, од којих слабе душе страдају више него од самих невоља. Одбацимо сваку мисао о освети и враћању злом за зло. *Моја је освета, ја ћу вратити,* рекао је Господ.[8]

Хоћеш ли да подносиш невоље са лакоћом и удобно? Смрт за Христа нека буде оно што жарко желиш. Та смрт нека непрестано буде пред твојим очима. Умртвљавај себе свакога дана уздржавањем од свих грешних жеља тела и духа; умртвљавај себе одрицањем од своје воље и одбацивањем самооправдавања, тих плодова лажно названог знања и лукаве савести старог човека; умртвљавај себе живим замишљањем и стварањем слике своје неумитне смрти. Дата нам је заповест да следимо Христа, да узмемо свој крст. То значи: морамо увек бити спремни да са радошћу и весељем умремо за Христа. Ако тако уредимо себе, лако ћемо подносити сваку невољу, видљиву и невидљиву.

Које искушење, које понижење неће великодушно поднети онај који жели да умре за Христа?

Наше невоље нам изгледају тешке управо зато што нећемо да умremo за Христа, нећемо у Њему једином да закључимо све наше жеље, све наше наде, сав наш ум, све наше достојанство, целокупно постојање наше.

Ако неко чезне да следи Христа и буде Његов наследник, онда он мора ревносно да подражава Његова страдања. Сви који воле Христа, сви Његови следбеници откривају и доказују свој скровити залог тиме што сваку њима послану невољу трпе добродушно, али и усрдно, и ревносно, и радосно, и благодарно, полагајући на Христа све надање.

Такво трпљење је дар Христов.

Тај дар примиће онај који га смиреном и упорном молитвом измоли од Христа: доказујући искреност жеље, добиће бесцени духовни дар трпљења присиљавањем и болним приморавањем невољног срца на трпљење свих невоља и искушења.[9] Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Овај чланак је преузет понајвише из Седме беседе преподобног Макарија Великог. Види главе 13-18
2. Сир 2, 1, 2, 4.
3. 1 Кор 10, 13.
4. Јев 12, 8.
5. Пим 8, 18.
6. 2 Кор 6,16.
7. Преподобни Макарије, Поука 4, гл. 15.
8. Рим 12,19.
9. Свети Исак Сиријски, Слово 37.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

КРСТ СВОЈ И КРСТ ХРИСТОВ

Господ је рекао својим ученицима: *Ако хоће ко за мном ићи, нека се одрекне себе, и узме крст свој и за мном иде.*[1]

Шта значи *крст свој*? Зашто се тај *крст свој*, то јест засебни крст сваког човека, уједно назива и *крстом Христовим*?

Крст свој: то су невоље и страдања земаљског живота, код сваког човека своја.

Крст свој: то су пост, бдење и други благочестиви подвизи којима се тело смирује и покорава духу. Ти подвизи морају бити саобразни снагама сваког човека, и код свакога они су своји.

Крст свој: то су грешне слабости, или страсти, код сваког човека своје! Са једнима се рађамо, другима се заразимо на путу земаљског живота.

Крст Христов је учење Христово.[2]

Сујетан је и бесплодан *крст свој*, колико год он био тежак, ако се кроз угледање на Христа не преобрази у *крст Христов*.

Крст свој постаје за Христовог ученика *крст Христов* зато што је Христов ученик чврсто убеђен да над њим будно бди Христос, да Христос допушта на њега невоље, те неопходне и неминовне услове хришћанства, да се никаква невоља не би приближила њему да је Христос није допустио, те да кроз невоље хришћанин усваја Христа, постаје причасник Његове судбине на земљи, а стога и на небу.

Крст свој постаје за Христовог ученика *крст Христов* зато што Христов истински ученик сматра испуњавање Христових заповести јединим циљем свог живота. Те свесвете заповести постају за њега крст на коме он стално распиње свог старог човека, *са његовим страстима и жељама.*[3]

Из овога је јасно зашто је за примање крста претходно потребно одрећи се себе чак до уништења своје душе.

Грех је постао тако снажно и обилно својствен нашој палој природи да реч Божија не престаје да га назива душом палог човека.

Да бисмо узели крст на рамена, морамо се пре тога одрећи тела и његових хировитих жеља тако што ћемо му дати само оно неопходно за постојање; морамо сматрати своју истину најокрутнијом неистином пред Богом, свој разум потпуним неразумом, морамо се након свега тога са свом силом вере предати Богу, затим непрестаном изучавању Јеванђеља, и тако се одрећи своје воље.

Ко се тако одрекне себе, тај је способан да прими свој крст. Покоран пред Богом, призивајући Божију помоћ ради укрепљења своје немоћи, он гледа без бојазни и збуњености на невољу која долази, припрема се да је великодушно и храбро поднесе, нада се да ће посредством ње постати причасник Христових страдања, да ће достићи тајанствено исповедање Христа не само умом и срцем него и самим делом, самим животом.

Крст је тежак дотле док остаје крст свој. Када се он преобрази у крст Христов, тада добија необичну лакоћу: *Јарам је мој благ, и време је моје лако*, рекао је Господ.[4]

Христов ученик ставља крст на рамена онда када увиди да је достојан невоља које му је послао Божији промисао.

Христов ученик правилно носи крст свој онда када увиди да су управо ове, а не друге њему послане невоље неопходне ради његовог просвећења у Христу и спасења.

Стрпљиво ношење крста свог је истинско гледање и сазнање свога греха. У том сазнању нема никакве самообмане. Човек који не увиђа да је грешник, и уједно ропће и виче са свог крста, доказује тиме да површним сазнањем греха само лаже себе, обмањује себе.

Стрпљиво ношење крста свог је истинско покајање.

Распети на крсту, исповедај се Господу у праведности Његових судова. Окривљивањем себе оправдај суд Божији, и добићеш отпуштење својих грехова.

Распети на крсту! Познај Христа: и отвориће ти се врата раја.

Са крста свог славослови Господа и одбацуј од себе сваку помисао јадања и роптања, одбацуј је као злочин и хулу на Бога.

Са крста свог благодари Господу за бесцени дар, за крст свој - за драгоцену судбину, за судбину да својим страдањима подражаваш Христа.

Са крста благослови зато што је крст истинска и једина школа, ризница и престо истинског богословља. Изван крста нема живог познања Христа.

Не тражи хришћанско савршенство у људским врлинама. Тамо њега нема: сакривено је у крсту Христовом.[5]

Крст свој мења се у крст Христов када га Христов ученик носи са делотворном свешћу о својој грешнојсти којој је потребна казна - када га носи и при том благодари Христу, и славослови Христа. Од славословљења и благодарења појављује се у страдалнику духовна утеха; благодарење и славословљење постају најизобилнији извори несазнајне, непропадљиве радости која благодатно ври у срцу, излива се на душу, излива се на само тело.

Крст Христов је само по својој спољашњости сурово попрште за телесне очи. За Христовог ученика и следбеника он је попрште највишег духовног наслађивања. То наслађивање је тако велико да управо оно потпуно заглушује невољу, па Христов следбеник и у најжешћим мукама осећа једино насладу.[6]

Млада Мавра је говорила свом младом супругу Тимотеју, који је трпео страшне муке и позивао је да учествује у мучеништву: "Бојим се, брате мој, да ћу се, због моје младости, уплашити када видим страшне муке и гневног намесника, да ћу клонути у трпљењу." Мученик јој је одговарао: "Уздај се у Господа нашег Исуса Христа, и муке ће за тебе бити јелеј који Он излива на твоје тело и дух росе у твојим костима који олакшава све твоје болести."[7]

Крст је одувек сила и слава свих светитеља.

Крст је исцелитељ страсти, погубитељ демона.

Смртоносан је крст за оне који крст свој нису претворили у крст Христов, који са крста свог ропћу на Божији промисао, хуле на Њега, препуштају се незнању и очају. Грешници који не сазнају свој грех и не кају се на крсту свом умиру вечном смрћу: нетрпљење их лишава истинског живота, живота у Богу. Њих скидају са крста њиховог само зато да њихове душе сиђу у вечни гроб, у тамнице пакла.

Крст Христов узноси од земље Христовог ученика распетог на њему. Христов ученик, распет на крсту свом, мисли о небеском, умом и срцем живи на небу и созерцава тајне Духа у Христу Исусу, Господу нашем.

Ако хоће ко за мном ићи говори Господ - нека се одрекне себе, и узме крст свој и за мном иде. Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Мт 16,24.

2. Пс 118, 38, 120.
3. Гал 5, 24.
4. Мт 11,30.
5. Преподобни Марко Подвижник, Слово о духовном закону, гл. 31.
6. Последовање дванаестом псалму, молитва светог Евстратија.
7. Чети минеј, 3. мај

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

РОСА

Плаветним, ведрим небом, прекрасног летњег дана, величанствено сунце је преваљивало свој уобичајени пут. Горели су златни крстови саборног, петокуполног храма, подигнутог у славу свесвете, богочасне Тројице; од његове сребрнасте куполе одбијао се заслепљујући сјај сунчевих зрака. Сенка је показивала да је девет сати: тада обично почиње божанска литургија. Маса народа хитала је широким путем у мирну монашку обитељ: била је недеља, или празник - не сећам се.

Иза ограде тог манастира, са источне стране, простире се велика ливада. Тада ју је прекривала густа, нежна трава; разни дивљи цветови безбрижно су цветали и миомирисали на слободи и том широком простору. Тог дана на ливаду је пала обилна роса. Небројене капљице росе виделе су се на сваком цвету, на свакој стабљици и сваком лиску, а у свакој капљици јасно се оцртавало сунце; свака капљица је испуштала зраке сличне сунчевим зракама. Ливада је подсећала на широко распрострањени баршунаста тепих, по чијем је јарком, густом зеленилу изобилна рука посула небројено мноштво разнобојног драгог камења које обилује предивним преливима, игром боја, зрацима, сјајем.

Из бочне, осамљене манастирске капије[1] изађе монах, дубоко замишљен, који се спремао да служи божанску литургију; након неколико корака он застаде пред широким ливадам. Тихо је било у његовом срцу; на тишину срца природа је

узвраћала заносном тишином, оном тишином која испуњава предивно јунско јутро и тако благо прија созерцању. Пред његовим очима: сунце на плаветном, чистом небу, и безбројни одрази сунца у безбројним капљицама росе на пространој ливади. Његова мисао се губила у неком бескрају - ум је био без мисли, као да је био нарочито припремљен, подешен за примање духовних утисака. Монах баци поглед у небо, ка сунцу, на ливаду, на блиставе капљице росе - и неочекивано се откри пред очима душе објашњење највеће хришћанске тајне, оно објашњење којим може да се објасни несазнајно и необјашњиво, објашњење живим обличјем, живописном сликом која је била пред његовим очима.

Као да му је неко рекао: "Гле! - сунце се потпуно одражава у свакој покорној, али чистој капљици росе: тако и Христос потпуно присуствује и предлаже се на свету трпезу у свакој хришћанској православној цркви. Он предаје светлост и живот својим причасницима, који узимају удела у Божијој светлости и животу и тиме сами постају светлост и живот: тако капљице росе, чим приме у себе сунчеве зраке, почињу саме да испуштају зраке сличне сунчевим зракама. Ако материјално и пропадљиво сунце, дело Створитеља - које је Њега, да би почело да постоји, коштало једног нимало тешког мига Његове воље - може у исти мах да се одрази у безбројним капљицама воде, зашто сам Саздатељ, свемогући и свуда присутни, не би својим пресветим телом и својом крвљу, који су сједињени с Његовим божанством, у исти мах потпуно присуствовао у безбројним храмовима, у којима, по Његовој заповести и уредби, сведелатни, свесвети Дух позива на хлеб и вино ради испуњења највеће, најспасоносније, најнесхватљивије тајне?"..

Носећи у недрима дубок и снажан духовни утисак, вратио се служитељ тајне у келију. Утисак је наставио да живи у његовој души. Прошли су месеци, прошле су године, а утисак је исто тако жив као и оног дана када је први пут доживљен.

Делећи са ближњима корист и поуку, сада, након много година, описујем га речима и пером. Какав сиромашан опис! Перо и реч су слаби да потпуно и тачно опишу духовна тајновиђења.

Свето тајновиђење! Свето виђење ума! Како се неочекивано и изненадно појављујеш у живописној, задивљујућој слици пред умом припремљеним за виђење тајне покајањем и усредсређеном, самотном молитвом! Како је силно, јасно, живо сазнање које ти преносиш! Како је испуњено непобитним, необјашњивим убеђењем! Ти не зависиш од људи: прилазиш ономе кога изабираш, или коме си послато. Узалуд би човек хтео да продре у духовне тајне сам, искључиво сопственим напором! Био би он само слаби сањар који наслепо лута у мраку самообмане, не осећајући и не примајући ни светлост ни живот. Као што ланци звече на рукама и ногама невољника, тако се и у мислима и речима сањара чује одјек насиља, кривотворења, принуде, ропства и гадости греха. Пут према духовном тајновиђењу је непрестано

пребивање у покајању, у плачу и сузама због своје грешности. Плач и сузе су маст којом се лече душевне очи.[2]

Сергијева пустиња, 1846. године.

НАПОМЕНЕ:

1. На том месту касније је подигнута црква, посвећена светом Григорију Богослову.
2. Отк 3,18.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

ЖИТЕЈСКО МОРЕ

Преда мном пуца поглед на величанствено море. Оно је на северу најчешће суморно и немирно; каткад буде и предивно. О непрегледно море! О дубоко море! Ти привлачиш на себе и погледе и мисли. Дуго већ гледам неодређено у море. Нема разноликости у том призору, али поглед и мисао не могу да се отргну од њега, као да пливају пространим морем, као да урањају у њега, као да тону у њему. Какво надахнуће је предато на чување морским недрима! Какву пуноћу осећа душа када се очи насладе и насите посматрањем мора! Погледајмо, пријатељи, погледајмо море из нашег манастирског уточишта, које је рука Божијег промисла поставила крај мора.

Иза мора је друго море: престоница моћног севера. Величанствен је поглед на њу преко мора, &а морске обале, на којој је смештена обитељ преподобног Сергија.[1] То море је део знаменитог Балтика. Широко је распрострањено, кристално, сребрнасто, међу благо положеним обалама. Затвара га Кронштат, иза кога се бескрај мора слива са бескрајем неба.

Песмом је некада свети Давид величао *море велико и пространо. Тамо су Гмизавци, којима броја нема - говори он - животиње мале и велике, рибе морске, које проходе стазе морске, тамо лађе плоче, и кит онај којег си створио да се игра у њему.*[2] Тајанствено значење имају Давидове речи. Свети оци објашњавају то значење. Море - то је свет, безбројне животиње и рибе којима је испуњено море - то су људи свих узраста, нација, звања, сви који служе греху; лађе - то је света Црква уопште, а конкретно истински хришћани, који побеђују свет. Кит онај у мору - то је пали анђео, који је збачен с неба на земљу.[3]

Броди света Црква житејским морем током свог целокупног земаљског странствовања, кроз столећа, кроз миленијуме. Она припада свету јер је материјална, али му не припада по духу, како је и Господ рекао Цркви у личности апостола: *"А како нисте од свијета него вас ја изабрах од свијета*[4] *1* *телом, потребама тела, ви припадате свету; по духу сте туђи свету јер припадате Богу, којег је свет омрзнуо"*. [5] Броди света Црква по таласима житејског мора и живи изнад његових таласа од Божијег учења, и чува у својим недрима истинско богопознање, истинско познање о човеку, о добру и злу, о материјалном и пролазном свету, о духовном и вечном свету. Сви истински хришћани на целом свету припадају једној истинитој Цркви: чувајући у себи пуноћу и чистоту њеног учења, они чине ону скупину лађа које стижу на другу обалу житејског мора и никад не тону у његове мрачне дубине.

Сваки истински хришћанин странствује по водама житејског мора, стреми ка вечности. На материјалном мору трајни стан не може ни да постоји; на њему живи једино странствовање: управо на житејском мору нема ничега трајног, ничега што би заувек остало човекова својина, што би заједно са њим ишло у гроб. Једино његова добра дела и његови греси иду са њим у вечност. Го долази човек у земаљски живот, го и излази из њега, кад напусти и тело. Не виде то слуге света, слуге греха: истински хришћанин то види. Он је налик на велику лађу: напуњена духовним, разним драгоценостима, она их непрестано умножава на свом путу. Свет не може да прими толика богатства: толико су она велика. Тако су драгоцене та богатства да сва богатства света у поређењу са њима не значе ништа. Свет завиди тим богатствима, дише мржњом према онима који их задобијају. А свакој лађи, колико год она била чврста и велика, прете супротни ветрови, буре, подводне стене, плићаци: сваки хришћанин, без обзира на то што је обучен у Христа, мора да прође земаљско странствовање кроз небројене опасности. Сви који хоће да буду спасени, без изузетка, *биће гоњени*[6]. Хита лађа према пристаништу; успут се зауставља само накратко, у крајњој нужди. И наша је дужност да свим снагама стремимо ка небу, ка вечности. Ништа привремено не заволимо срцем! Нека се наша душа не *залепи* за било шта земаљско, нека се не *залепи* услед самообмане која живи у нама, или услед самообмањивања које постоји око нас! Нашим падом наша душа се понизила *у прах*, почела је да тежи према свему пропадљивом, *залепио се за земљу стомак наш*, [7]

наша духовна суштина, уместо да стреми небу и вечности. Наша земаљска служења, наше земаљске обавезе носимо као оно што нам је Господ наложио, и испуњавајмо их као да нас гледа Бог, савесно, ревносно, припремајући се да Богу поднесемо рачун за њихово извршавање. Нека грешне побуде и циљеви не покрадају, нека не погане та служења! Земаљска дела чинимо са циљем да угађамо Богу: тако ће земаљска дела постати небеска дела. Наше главно и стварно занимање нека буде служење Богу, тежња да Њега примимо. Служење Богу састоји се у непрестаном сећању на Бога и на Његове заповести, у испуњавању тих заповести целокупним својим понашањем, видљивим и невидљивим.

Лађу води крманош: он стално мисли на пристаниште у које мора да допреми товар лађе; он стално води рачуна о томе да не скрене са пута на мору, на коме је и свуда пут, и нема путева. Час гледа у небо, на звезде, час на земљописну карту и компас: прилагођава се и једном и другом, и тако води лађу. Човеком управља његов ум. Ни на житејском мору нема путева; свуда је пут на њему за истинског хришћанина. Нико не зна шта га чека у будућности, шта ће га дочекати сутра, за сат. Најчешће нас дочекује непредвиђено и неочекивано. Не треба рачунати на то да ће нам ветар стално дувати у леђа: дува он тако понекад дуго, али чешће се изненада промени и постане супротан, а често га замени ужасна бура. За хришћанина је свуда пут: све што му се дешава - верује он - дешава се по Божијој вољи. За хришћанина је и супротни ветар повољан: покорност Божијој вољи помирује га са најтежим, најболнијим стањима. Наш ум мора стално да управља свој поглед у духовно небо - Јеванђеље, из кога, као из сунца, сија учење Христово; он мора непрестано да пази на срце, савест, унутрашњу и спољашњу делатност. Нека тај крманош непоколебиво стреми ка блаженој вечности, опомињући себе да заборав вечног блаженства води у вечну несрећу. Нека ум уздржава срце од страсне наклоности према сујетном и пропадљивом, од хлађења према непропадљивом у име пропадљивости, од равнодушности према истинском и суштинском у име сујетног. Нека често погледује у савест, као у магнетну иглу на компасу, да не би заузео правац неподударан са правцем који показује савест. Нека води сву делатност благоугодно Богу, да би тамо, с оне страну облака, пристаниште вечности отворило свој улаз и пустило у своје наручје лађу натоварену духовним драгоценостима.

Не уплашимо се бура житејског мора. Његови таласи се дижу до неба, спуштају се до бескрајних дубина, али жива вера не допушта хришћанину да потоне у свирепим таласима. Вера буди онога који спава на крми Спаситеља, који се, у тајанственом смислу, прави да спава за ученике његове који препливавају житејско море. Када они сами утону у безбрижност: вера виче ка Спаситељу пламеном молитвом из смиреног срца, из срца оболелог због људске грешности и немоћи, моли за помоћ, за избављење - и добија их. Господ и господар свега запрети ветровима и мору, уведе на

море и у ваздух *тишину велику*.^[8] Вера, искушана у вихору ветра, осећа да је ојачала: са новим снагама, са новом храброшћу припрема се она за нове подвиге.

Не верујмо тишини житејског мора: та тишина је варљива; море је променљиво. Не дозволимо себи да се препустимо безбрижности: лађа може неочекивано да се насуче на пешчани спруд или да удари у неприметну подводну стену, покривену нежном морском струјом - да удари, и буде јако оштећена. Понекад налети наизглед потпуно празни облачић: наједном он почне да изручује из себе вихорове, громове, мунџе: и узаври привидно тихо море, захваћено опасном буром. Наш живот је препун невоља, преокрета, искушења. Против нас плете замке наш ум: тај путовођа често сам скрене са пута, и цео наш живот повлачи за собом у заблуду. Против нас плете замке наше срце тиме што се окреће ка испуњењу сопствених наговора и тако избегава да испуни вољу Божију. Против нас плете замке грех: и онај грех што га је пад засадио у нас и онај што делује на нас из свуда присутних саблазни. Против нас плете замке свет, који служи сујети и пропадљивости, и напиње се, час посредством ласкања, час посредством гоњења, да окрене све људе према том служењу. Против нас плету замке непријатељи, тј. пали духови; против нас плету замке људи који их поседују, који су се покорили њима. Често и сами пријатељи вољно и невољно почињу да плету замке против нас. Господ нам је заповедио да непрестано бдимо над собом тако што ћемо се вежбати у врлинама и ограђивати од греха речју Божијом, молитвом, вером, смирењем.

Ко су *животиње велике* које се напасају на непрегледном пространству житејског мора? Ни себи, ни било коме другом не бих желео да има било какву сличност са тим морским грдосијама: њихова једина радост су тамне дубине, густо покривене водом, у које не допиру сунчеви зраци; тамо оне живе, тамо остају, и само с времена на време излазе да би зграбиле плен, да би одржале свој живот убијањем многобројних жртава. Њихове влажне, дивље очи не трпе, не подносе никакву светлост. Под њима Писмо подразумева људе, велике по способностима, знањима, богатству, моћи, али - авај! - привезане својом душом за сујету и пропадљивост. Њихово срце и њихове мисли усмерене су искључиво према прибављању земаљски славног, земаљски сладосног. Они су потонули, заглибили су се у житејском мору, јуре једино оно што је пролазно, краткотрајно, сама привиђења: они *проходе*, говори Писмо, *стазе морске*.^[9] Чудне су те стазе! На њима трагови нестају чим пролазник њима прође, и за те пролазнике нема напред никаквог знака да туда води стаза. Такво земаљско напредовање не зна то што тражи; чим нађе жељено, већ као да га и нема; опет га жели, опет тражи. Мучна је, несносна за синове света светлост Христовог учења. Они беже од ње у мрачне и ко зна где завучене поноре: у расејаност, у разноврсне забаве, у телесна увесељавања. Тамо, у моралном мраку, они проводе земаљски живот без духовног, вечног циља. Такве људе Писмо није удостојило ни људског имена: *И човек, у части будући, не разумедо, изједначи се са стоком неразумном*

и постаде јој сличан.[10] Човек је онај који је спознао самог себе, рекао је преподобни Пимен Велики;[11] човек је онај који је спознао свој смисао, своје стање, своје позвање. *Мале животиње* морске - тако су названи људи који нису обдарени нарочитим способностима, нити су им дати богатство и моћ: али и такви они служе сујети и греху. Они немају средстава да почине велика и надалеко чувена злодела: вођени, занети, заслепљени својом слободном вољом коју је злоба озледила, они учествују у безакоњима великих животиња, а сами чине безакоња онолика колике су њихове снаге и средства. Они лутају у житејском мору без свести, без циља. Кит је *цар свих створења која живе у водама*,[12] *кит онај којег си створио да се игра у њему*. [13] Кит - тако је назван пали анђео, због обиља злобе и лукавства у себи. Он дејствује по могућности тајно, да би његово мало приметно дејство било управо зато сигурније, смртоносније. Његове слуте не осећају окове којима су одасвуд оковани - и ропство називају слободом и највећом срећом. Истински хришћани се подсмевају том киту јер његова лукавства опажају чистотом ума, и сатиру их силом Божије благодати која је осенила њихов дух.

Будимо као лађе које складно плове морем! И њихов знатни део јесте у води, али оне нису потпуно утонуле у воду, не онако како су утонуле рибе и остале морске животиње. Не може, нико не може да препливава житејско море а да се не скваси у његовој води: но не сме се тонати у његовим водама.

У мору су гмизавци, којима броја нема. Шта да кажемо о њима? Већ сам њихов назив говори све. Несрећна је судбина оних које је реч Божија лишила људског имена, срозала до имена бесловесних животиња: колико ли су тек несрећнији они које је она, свесвета реч, судија васељене, назвала гмизавцима? Њихово стално пребивалиште и наслада нису дубоке воде, него смрдљива и прљава жабокочина, у коју разјарени таласи наносе и у коју се упетљава све нечисто, у коју доспевају и у којој труну лешине људи погинулих од морске зле среће, од ножа пирата на житејском мору.

Браћо моја! Пријатељи моји! Стојим са вама на обали мора, посматрам море, ишарано разнобојним пругама. Иза мора је друго море - тамо горе златне куполе и шиљци... А у храму Божијем оглашава се величанствена многозначна песма: *Житејско море узбуркано буром искушења гледам, Господе. И тек што притекох тихоме пристаништу Твоме, узвикујем Ти: "Избави од смрти живот мој, Многомилостиви!"*[14]

НАПОМЕНЕ:

1. Сергијева пустиња.
2. Пс 103, 25, 26; Пс 8, 9.

3. Псалтир с тумачењем на маргинама, преузетим од светих отаца, издање Кијево-печерске лавре.
4. Јн 15, 19.
5. Јн 15, 18,28.
6. 2 Тим 3, 12.
7. Пс 42, 26.
8. Мт 8, 26
9. Пс 8,9
10. Пс 48, 13.
11. Азбучни патерик и Незаборавна казивања.
12. Јов 41,25.
13. Пс 103, 26.
14. Шеста песма, шести глас.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

САВЕСТ

Савест је осећање људског духа, изоштрено, светло, које разликује добро од зла.

То осећање разликује добро од зла јасније него ум.

Теже је саблазнити савест него ум.

Савест се дуго бори и против саблажњеног ума, потпомогнутог грехољубивом вољом.

Савест је природни закон.[1]

Савест је водила човека до писаног Закона. Пало човечанство је постепено усвајало неправилан начин мишљења о Богу, о добру и злу: лажно названо знање пренело је савести своју неправилност. Писани Закон је постао неопходан за руковођење према истинском богопознању и према богоугодној делатности.

Христово учење, запечаћено светим крштењем, исцељује савест од лукавства којим ју је заразио грех.[2] Нама враћено правилно деловање савести одржавамо, уздижемо тако што следимо Христово учење.

Здраво стање и правилно деловање савести могуће је једино у крилу Православне цркве, зато што свака прихваћена неправилна мисао утиче на савест: удаљава је од правилног деловања.

Грехови учињени од своје воље помрачују, затупљују, заглушују, успављују савест.

Сваки грех неочишћен покајањем оставља штетан утисак на савест.

Може неком изгледати да стални и слободно жељени грешни живот умртвљује савест.

Умртвити савест није могуће. Она ће пратити човека до страшног суда Христовог: тамо ће разоткрити свог непослушника.

По тумачењу светих отаца, човеков *супарник* који се помиње у Јеванђељу јесте савест.[3]

Тачно: она јесте супарник, јер се противи сваком нашем противзаконитом подухвату.

Одржавај мир са тим супарником на свом путу према небу, за време земаљског живота, да тај супарник не би постао твој подмукли противник баш онда када се буде решавала твоја вечна судбина.

Писмо говори: *Истинит свједок избавља душе.*[4] Истинити сведок је чиста савест: ако душа пажљиво слуша њене савете од првих грехова до наступања смрти, она ће је избавити и од вечних мука после смрти.

Оштрица ножа оштри се каменом, а савест се оштри Христом: она се просвећује упознавањем и изоштрава испуњавањем јеванђелских заповести.

Јеванђељем просвећена и изоштрена савест детаљно и јасно показује човеку његова сагрешења, чак и најмања.

Не врши насиље над супарником - савешћу! У противном ћеш бити лишен духовне слободе: грех те зароби и свеже. Жали пророк у име Божије због оних који газе савест, који сами себи раде о глави: *Покори Јефрем свог супарника, сатре суд, јер од своје воље оде за сујетним*[5]1

Оштрица савести је веома нежна; треба је чувати и чувати. Она се чува када човек извршава све захтеве савести, а нарушавање било ког њеног захтева, због слабости или заноса, спира се сузама покајања.

Не мисли ни о једном греху да је мало важан: сваки грех је нарушавање Божијег закона, противљење вољи Божијој, гажење савести. Од беспослице, од наизглед ситних сагрешења прелазимо постепено на велике грехопаде.

Па шта је то? - зар је то велики грех? - какав је то грех? - то није грех! - тако размишља онај који не хаје за своје спасење, када одлучи да опроба Божијим законом забрањено грешно јело. Заснивајући своје мишљење на таквом најмање заснованом суду, он непрестано гази савест.

Њена оштрица се затупљује, њена светлост гасне; у души се разливају мрак и хладноћа немара и неосетљивости.

После свега тога, неосетљивост постаје уобичајено стање душе. Често је она и задовољна њим; често га сматра стањем угодним Богу, миром савести, а оно је губитак осећаја за своју грешност, губитак осећаја благодатног, духовног живота, успављивање и слепило савести.[6]

У таквом стању, у страшном помрачењу и неосетљивости, разни грехови слободно улазе у душу, граде у њој јазбину за себе. Грехови се задржавају у души и тако прелазе у навике, јаке толико као природа, а понекад и јаче од природе. Грешне

навике називамо страстима. Човек то не примећује - а грех га је неприметно са свих страна оковао, заробио.

Ако си стално пренебрегавао опомене савести и тако допустио себи да паднеш у ропство греха, знај да ћеш једино уз изузетно велики труд, уз садејство нарочите помоћи Божије, моћи да раскинеш ланце тога ропства, да победиш страсти које су прешле у наизглед природна својства.

Вољени брате, са свим могућим пажењем и ревношћу чувај савест.

Чувај савест према Богу: испуњавај све Божије заповести, како оне свима видљиве, тако и оне свима невидљиве - видљиве и знане једино самом Богу и твојој савести.

Чувај савест према ближњем: не задовољавај се самом пристојношћу свог понашања према ближњима! Тражи од себе да сама твоја савест буде задовољна тим понашањем. Она ће бити задовољна онда када и твоја дела, али и твоје срце заузму онај однос према ближњем који је заповеђен у Јеванђељу.

Чувај савест према стварима, и избегавај вишак, раскош, немар, и стално опомињи себе да су ствари које користиш дела Божија, дарови Божији човеку.

Чувај савест према самом себи. Не смећи с ума да си лик и обличје Бога, да си обавезан да покажеш тај лик, чист и свет, самом Богу.

Јао, јао! ако Господ не распозна свој лик, ако не нађе у њему никакву сличност са собом. Он ће изговорити грозну осуду: *Не познајем вас.*[7] Непотребни лик биће бачен у неугасиви пламен пакла.

Бескрајна радост обузеће ону душу на коју Господ погледа и препозна у њој сличност са собом, увиди у њој ону лепоту коју јој је Он, по својој бескрајној благости, прибавио приликом стварања, обновио и умножио при искупљењу, и заповедио души да је чува у непорочној целости удаљавањем од сваког греха, држањем свих јеванђелских заповести.

Неућутни чувар који не гледа ко је ко и опомиње на такво удаљавање и чување - то је савест. Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Преподобни ава Доротеј, Поука 3, О савести
2. Јев 10, 22.
3. Мт 5, 25.
4. Прич 14,25.
5. Ос 5, 11 (превод овог стиха на српски језик је преводиочев).
6. Лествица, Поука 18.
7. Мт 25, 12.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

О РАСЕЈАНОМ И УСРЕДСРЕЂЕНОМ ЖИВОТУ

Синови света сматрају да је расејаност нешкодљива, а свети оци сматрају да је она почетак свих зала.[1]

Човек предат расејаности има о свим предметима, и о најважнијим, веома слабо, потпуно површно мишљење.

Расејан човек је обично непостојан: осећања његовог срца су лишена дубине и снаге, а стога непостојана и краткотрајна.

Као што лептир прелеће са цветка на цветић, тако и расејани човек прелази од једног земаљског задовољства ка другом, од једног сујетног старања према другом.

Расејан човек је далеко од љубави према ближњем: он равнодушно гледа на људску несрећу, и лако ставља на људе тешка бремена.

Невоље силно делују на расејаног управо зато што их он не очекује. Он очекује једино радости.

Ако је невоља велика, али брзо прође, расејани је брзо заборавља у буци којекаквих забава. Дуготрајна невоља га уништава.

Расејаност сама кажњава онога ко јој се препусти: временом њему све постаје досадно, а онда се, управо зато што не стиче никаква поуздана знања и утиске, предаје мучном, бескрајном унијију.

Толико и у свему штетна расејаност нарочито је штетна У делу Божијем, у делу спасења, јер оно захтева непрекидну и напрегнуту будност и пажњу.

Бдите и молите седа не паднете у напаст,[2] говори Спаситељ својим ученицима.

Свима говорим: Стражите![3] - објавио је Он целом хришћанству, па, дакле, и нама савременом.

Ако водиш расејан живот, онда ти својим животом директно противуречиш заповестима Господа Исуса Христа.

Сви свети су брижно избегавали расејаност. Непрестано, или барем онолико колико су могли, усредсређивали су се у себе, пажљиво ослушкивали покрете ума и срца и усмеравали их ка заповести Јеванђеља.

Навика пажења на себе штити од расејаности и усред бучне забаве која одасвуд пристиже. Усредсређен човек обитава у осами, сам са собом, усред мноштва људи.

Осетивши опитно корист пажења и штету расејаности, један велики отац је рекао: "Без појачане будности над собом не може се успети ни у једној врлини." [4]

Безумно је провести кратки земаљски живот, нама дат да бисмо се припремили за вечност, једино у земаљским занимањима, у задовољавању ситним, небројеним, незадовољивим прохтевима и жељама, ветропирасто претрчавајући од једног чулног задовољства до другог, сећајући се, ретко и површно, неумитне, величанствене и уједно страшне вечности, а често и заборављајући на њу.

Дела Божија - то је очигледно - треба изучавати и узимати са највећом побожношћу и пажњом; човек нема другог начина ни да их проучи ни да их позна.

Велико дело Божије - стварање човека, и потом, након човековог пада, обновљење и искупљење - мора добро да познаје сваки хришћанин; без тог познавања он не може ни да зна ни да испуњава обавезе хришћанина. Познање великог дела Божијег не може се задобити у расејаности!

Христове заповести нису дате само спољашњем човеку - оне су, и то највише, дате унутрашњем човеку: оне ће обухватити све човекове помисли и осећања, све његове најтананије побуде. Те заповести не можемо испуњавати без непрестане будности и дубоке усредсређености. Будност и пажња нису могући у расејаном животу.

Ђаво и грех, то оруђе ђавола, једва приметно увлаче се у ум и срце. Човек мора да буде непрестано на стражи због својих невидљивих непријатеља. Како ће бити на тој стражи када је предат расејаности?

Расејан човек је као дом без врата и брава: никакво благо не може бити сачувано у таквом дому; он је отворен за лопове, разбојнике и блуднице.

Расејани живот, испуњен животним бригама, доноси човеку отежалост, баш као и преједање и пијанство.[5] Такав човек је залепљен за земљу, заузет само привременим и сујетним; служење Богу је за расејаног нешто потпуно страни; сама помисао на то служење за њега је бесмислена, пуна мрака, неподношљиво мучна.

Усредсређени живот слаби дејство телесних осећања на човека, а изоштрава, јача, просвећује дејство душевних осећања. Расејани живот, супротно овоме, успављује дејство душевних осећања: он се храни непрестаним дејством телесних осећања.

Узалудно расејани тврде да је расејани живот нешкодљив. Тиме они разоткривају злоћудност болести која их је захватила. Њихова болест је тако тешка, тако отупљује осећања душе да душа захваћена том болешћу чак и не осећа своје јадно стање.

Људи који желе да се науче пажењу морају себи да забране сва бесплодна занимања.

Извршавање приватних и друштвених обавеза не спада у расејаност: расејаност је увек повезана са лењошћу, или са тако бесадржајним занимањима која се са правом могу убројати у лењост.

Користан посао, нарочито службени посао, незамислив без одговорности, не омета одржавање пажења на себе - он води ка таквом пажењу. Тим више воде ка пажењу манастирска послушања, извршена како доликује. Рад је преко потребан пут ка будности над собом, и тај пут су наложили свети оци свима који хоће да се науче пажењу на себе.

Пажење на себе у дубокој осами доноси драгоцене духовне плодове, но за њега су способни једино људи зрелог духовног узраста, који су напредовали у подвигу побожности, који су најпре научили да пазе на делатни живот.

У делатном животу људи помажу човеку да стиче пажење, опомињу га на нарушавања пажења. Потчињавање је најбоље средство за навикавање на пажење: нико неће толико научити човека да пази на себе колико његов строги и разборити руководилац.

У својим службеним пословима, међу људима, не дозвољавај себи да трошиш време у празнословљењу и збијању глупих шала; у кабинетским пословима забрани себи маштање: убрзо ће се изоштрити твоја савест, почеће да ти указује на свако скретање у расејаност као на нарушавање јеванђелског Закона, чак као на нарушавање разборитости. Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Азбучни патерик и Незаборавна казивања, О Пимену Великом, гл. 43.
2. Мт 26,41.
3. Мк 13,37.
4. Азбучни патерик и Незаборавна казивања, О ави Агатону, гл. 39.
5. Лк 21,34.

**СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ
АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ**

О НАВИКАМА

Навике имају моћ сличну природним својствима: следбеник Исуса Христа треба да стиче добре навике и да избегава рђаве навике.

Младићу! Буди разборит и обазрив: у својој младости обрати посебну пажњу на стицање добрих навика: у зрелим годинама и својој старости обрадоваћеш се богатству које си без труда стекао у младости.

Не сматрај мало важним испуњење твоје наизглед најбезначајније жеље: свако испуњење жеље неизоставно оставља свој утисак на душу. Утисак може бити понекад веома снажан, и може да служи као почетак опасне навике.

Да ли је знао коцкар када је први пут додирнуо карте да ће та игра бити његова страст? Је ли знао човек склон болести пијанства да почиње самоубиство док је испијао прву чашицу? Тако називам ту несрећну навику која уништава и душу и тело.

Један несмотрен поглед често задаје рану срцу; неколико поновљених погледа толико продубљују ту рану да се она

једва излечи дугогодишњим молитвама, дугогодишњим подвигом и плачем.

Васпитачи и наставници! Стварајте у младежи добре навике, одвлачите је, као од велике несреће, од порочних навика.

Порочне навике су као окови на човеку: оне га лишавају моралне слободе, насилно га држе у смрдљивом блату страсти.

За човекову погибију довољна је једна порочна навика: она ће стално отворати улаз у душу свим греховима и свим страстима.

Научи се да будеш скроман: не дозвољавај себи никакву одважност, чак не дозвољавај себи да дотакнеш ближњег без крајње нужде - и навика скромности ће учинити да велика врлина целомудрености за тебе буде сасвим прикладна. Твоји ближњи осетиће залог скромности у теби, и зато ће пред тобом бити без имало одважности, као да, пуни трепетног страхопоштовања, стоје пред миомирисом светиње.

Ништа тако не уздрмава целомудреност као навика одважности, слободног обраћања, која је одбацила законе скромности.

Научи се да будеш уздржан у јелу: уздржавањем ћеш пружити здравље и крепкост телу, а уму посебну бодрост, тако неопходну у делу спасења, веома корисну и у земаљским вежбањима.

Прождрљивост није ништа друго до рђава навика, неразумно, незасито задовољавање злоупотребом изопачене природне жеље.

Научи се на најједноставнију храну. Она је, навикнеш ли се на њу, укуснија од најпробранијих јела, да и не говорим о томе колико је здравија од њих.

Какву слободу и моралну снагу даје човеку навика на једноставну храну, наизглед тако неважна, материјална навика! Таква навика изискује изузетно мале издатке за храну, веома мало времена и сасвим мало труда за њено припремање. Сиромашу, свиклом на обичну храну, сиромаштво не пада тешко.

Како је тежак прелазак од богате и префињене трпезе ка обичним јелима! Многе људе приморале су околности да учине тај прелазак, и многи су прешавши изгубили здравље, чак су се морално поколебали. Од те несреће сачувала би их разборита и благовремена навика на обичну храну.

Нарочито је за човека који жели да посвети себе служењу Христу навика на обичну храну, може се рећи, бесцена по својим последицама: она дозвољава да се изабере најосамљеније место за живљење, чини непотребним честе односе са људима - она уклања све разлоге за расејаност и тако омогућује потпуно предавање молитви и размишљању о Богу.

Сви светитељи су нарочито водили рачуна о навици умереног узимања хране, али и о навици на обичну храну. Цена дневне хране апостола Петра износила је неколико новчића.

Како је ужасан порок пијанство! То је страст, болест: она улази у тело тако што се попушта жељи, а преласком у навику стиче ону снагу коју поседује природна особина.

Христов служитељ треба да се чува од пијанства, али и од навике многог узимања вина, јер оно изазива силна узбуђења у телу и побуђује у њему животињске жеље. *И не опијајте се вином, у коме је разврат,*[1] рекао је апостол. Дозвољено је узимање вина у сасвим малој количини; ако не можеш да се ограничиш на умерену употребу, боље ћеш учинити ако се потпуно одрекнеш вина.

Пимен Велики је рекао: "Подвижнику је од свега потребнији трезвен ум."[2] Вино одузима човеку способност да сачува трезвон ум. Када се подвижник изложи дејству вина, тада ослабелом и помраченом уму приступају његови непријатељи, и ум више нема снаге да се бори против њих. Спутан дејством вина, он се повлачи у повор греха! У једном трену бивају уништени плодови дуготрајног подвига, јер Свети Дух одступа од опогањеног грехом. Ето зашто је преподобни Исаија, египатски отшелник, рекао да љубитељи вина никада неће бити удостојени духовних дарова:[3]

ти дарови, да би остали у човеку, захтевају сталну чистоту, могућу једино у сталној трезвености.

Среброљубље, плаховитост, надменост, безобзирност злоћудне су болести душе, и настају зато што порочне тежње испомажу палу природу. Посредством навика оне нарастају, сазревају, поробљавају човека.

По том закону поступа и телесна пожуда, иако је природна палом човеку. Блажен је младић који, чим се у њему први пут појави пожуда, схвати да не мора да се предаје пожуди, да треба да је обуздава Божијим законом и разборитошћу. Пожуда обуздана при првим њеним захтевима лако се покорави уму и већ слабије износи захтеве, дејствује као невољник везан ланцима. Задовољена пожуда појачава захтеве. Пожуда којој разум преда власт над човеком тиме што она дуго и стално постиже задовољење већ господари, као тиранин, над телом и над душом, уништава и тело и душу.

Све страсти се развијају у човеку зато што им он попушта; учесталим попуштањем склоност прелази у навику, а кроз навику страст постаје насилни господар над човеком. "Бој се злих навика" - рекао је преподобни Исак Сиријски - "више него демона." [4]

Чим грешна жеља, или страст, почне да дејствује у нама, треба је одбити. Следећег пута она ће да делује већ слабије, а напokon и да потпуно утихне. Али ако постиже задовољење, она сваки следећи пут дејствује са новом снагом, стиче све већу власт над добром вољом, и на крају ствара навику.

Сагрешења која смо навикли да чинимо изгледају нам незнатна, колико год била тешка. Ново сагрешење ужасава душу, и неће се она брзо одлучити да га учини.

Страсти су зле навике; врлине су добре навике. Овде је реч о оним страстима и врлинама које је човек стекао и усвојио својом делатношћу, својим животом. Понекад су у делима отачким страстима названа разна својства болести, коју је пад изазвао у нама, разне врсте грешности, заједничке свим људима; са тим страстима се рађамо; врлинама се називају човекова природна, наравна, добра својства. Такве страсти и такве врлине не стављају никакав одлучујући печат на човека; тај печат ставља склоност, усвајана добровољно, сталним или честим задовољавањем те склоности, сталним испуњавањем њених захтева.

Слуга Христов мора да избори што већу слободу од рђавих навика, да му оне не би забраниле ход ка Христу. Он мора да се удаљава не само од директно грешних навика него и од свих које воде у грех: на пример, од навике на раскош, од разнежености, расејаности.

Понекад најбезначајнија навика везује наше ноге, и оставља нас на земљи - а морали бисмо бити на небу.

Младићу! Понављам ти спасоносни савет: док се налазиш у моралној слободи, избегавај зле навике као оков и тамнице; стичи добре навике, јер оне чувају, утврђују, потврђују моралну слободу.

Ако се неко у зрелом добу спремио да служи Христу, и, по несрећи, већ стекао много порочних навика, или навика раскоши и разнежености, које обично држе душу у стању слабости, тај не мора да се предаје унији и дводушности; он мора да храбро ступи у борбу против злих навика. Победа над њима није немогућа, уз Божију помоћ.

Одлучна слободна воља, осењена и укрепљена Христовом благодаћу, може да победи и најзапуштеније навике.

Навика се на почетку жестоко одупире ономе ко хоће да скине њен јарам; испрва изгледа непобедива, но временом, током непрестане борбе против ње, при сваком непоковавању њој, она постаје све слабија.

Ако се у продуживању борбе, због ко зна каквих неочекиваних околности, деси да будеш побеђен, не збуњуј се, не падај у безнађе: поново почињи борбу.

Присилну борбу против порочних страсти Бог урачунава човеку у мучеништво, и који је у тој борби однео победу, тај добија венац исповедника, јер се подвизава ради Закона Христовог.

Милостиви и свемогући Господ прима свакога који Њему долази, пружа десницу да придржи наше слабости. И зато, макар сав био у злим навикама, као у тешким ланцима, не очајавај у стицању слободе. Ступи у невидљиву битку, бори се храбро и непоколебиво, великодушно подноси своје поразе. Понекад нас Бог препушта саме себи да бисмо опитно познали колико смо слаби у таквој својој самоћи, и да бисмо се због тог познања неодступно држали Бога, јер Он једини може да победи грех у онима који истински желе да виде да је грех у њима побеђен. Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Еф 5, 18.
2. Незаборава казивања, О ави Пимену, гл. 135.
3. Слово 17, главе 2. и 8
4. Слово 89.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

РАЗМИШЉАЊЕ О СМРТИ

Смрт је судбина свих људи на земљи, и ту судбину нико не може да избегне. Бојимо се смрти, као најљућег непријатеља, горко оплакујемо оне које је она уграбила, а проводимо живот као да смрти уопште нема, као да смо вечни на земљи.

О гробе мој, зашто те заборављам? Ти ме чекаш, чекаш - ја ћу сигурно бити твој станар. Па зашто те онда заборављам, и понашам се као да је гроб удес само других, никако не и мој?

Грех ми је одузео и одузима ми сазнање и осећање сваке истине: он отима од мене, он брише из мог мишљења сећање на смрт, на тај догађај, за мене толико важан, заиста неизбежан.

Да би се сећао смрти, човек мора да води живот саобразно Христовим заповестима. Христове заповести очишћују ум и срце, умртвљавају их за свет, оживљавају за Христа: ум који се одрекао земаљских страсти почиње често да управља поглед ка свом тајанственом прелазу у вечност - ка смрти; очишћено срце почиње да је предосећа.

Ум и срце који су се одрекли света стреме ка вечности. Они су заволели Христа, и ништа не може да угаси њихову жудњу да стану пред Христа, мада и дрхте од смртног часа док созерцавају величину Божију и своју ништавност и грешност. Смрт је за њих уједно и страшни подвиг, и жарко жељено избављење из земаљског робовања.

Ако нисмо способни да желимо смрт због наше хладноће према Христу и због љубави према пропадљивости, онда ћемо барем користити сећање на смрт као горки лек против наше грешности, зато што *сећање на смрт* - тако свети оци називају то сећање - чим га душа стекне, раскида њено пријатељство са грехом, са свим грешним насладама.

"Једино онај који се сродио са мишљу о свом крају" - рекао је један преподобни отац - "може да учини крај и својим греховима." [1] *У свим својим дјелима сјећај се свог краја, и никада нећеш погријешити.* [2]

Устај из своје постеље као да васкрсаваш из мртвих; лежи у своју постељу као у гроб: сан је слика смрти, а ноћна тама весник гробне таме, после које ће засијати светлост васкрсења, радосна за слуге Христове и страшна за Његове непријатеље.

Густи облак, мада сачињен само од слабашне паре, заклања сунчеву светлост - и телесне насладе, расејаност, ништавне земаљске бриге заклањају од очију душе величанствену вечност.

Узалуд сија сунце са чистог неба човеку без очињег вида - вечност не постоји за срце које поседује страст према земљи, према оном што је за њу велико, за њу славно, за њу сладосно.

Смрт је грешника зла: [3] долази им онда када је уопште не очекују; долази им, а они још нису извршили никакву припрему ни за њу ни за вечност чак нису налазили никакво јасно мишљење ни о једном ни о другом. И граби смрт неспремне грешнике са лица земље, на којој су они једино љутили Господа, предаје их заувек у тамнице пакла.

Хоћеш ли да се сећаш смрти? Држи строгу умереност у јелу, одевању, у свим кућним потрепштинама; пази да нужни предмети не прелазе у предмете раскоши, поучавај се у закону Божијем дан и ноћ, или по могућности често - и сетићеш се смрти. Сећање на њу пратиће бујице суза, покајање због грехова, намера исправљања, усрдне и многе молитве.

Који је човек остао заувек да живи на земљи? Нико. И ја ћу кренути трагом очева, праочева, браће, и свих мојих ближњих. Моје тело ће се осамити у мрачном гробу, а судбину моје душе покриће за отале становнике земље недокучива тајанственост.

Заплакаће за мном родбина и пријатељи; можда ће горко заплакати, и онда ће заборавити. Тако су оплакане и заборављене небројене хиљаде људи. А избројао их је и памти их сами свесавршени Бог.

Чим сам се родио, чим сам се зачео, смрт је ставила на мене свој печат. "Он је мој" - рекла је она, и одмах припремила за мене косу. Од самог почетка мога постојања она замахује том косом. Сваког трена могу да постанем жртва смрти! Много је било промашаја, али прави замах и ударац нећу избећи.

На човекова земаљска дела смрт гледа са хладним, презривим осмехом. Неимар гради колосално здање, сликар није завршио своју дивну слику, геније је саставио

гигантске планове, хоће да их оствари - и долази неочекивана и неумољива смрт, и у ништавило руши и славног на земљи и све његове замисли.

Сурова смрт се боји једино пред слугом Христовим: побеђена Христом, она уважава једино сами живот у Христу. Често небески весник јавља служитељима Истине њихово скоро пресељење у вечност и њихово блаженство. Припремљени за смрт самим животом, утешени и сведочењем савести и обећанем одозго, тихо, са осмехом на уснама, они заспу дуготрајним смртним сном.

Да ли је неко видео тело праведника које је напустила Душа? Приближавање њему није страшно иако његово тело заудара; при погребу његова жалост растворена је неком несазнајном радошћу. Црте лица, укочене у онај израз који су имале у тренуцима изласка душе, понекад почивају у најдубљем миру, а понекад у њима светли радост сусрета и целивања - наравно с анђелима И са зборовима светих који су послати са неба по душе праведника.

Дођи ми у сећање, смрти моја! Дођи ми горко, али потпуно праведно и корисно сећање! Отргни ме од греха! Покажи ми пут Христов! Нека од сећања на смрт ослабе моје руке за сваки бесплодни, сујетни, грешни подухват.

Дођи ми у сећање, смрти моја, и побећи ће од мене оно што ме заробљава: славољубље и сластољубље. Склонићу са моје трпезе раскошна и мирисна јела, скинућу са себе богата одећа, обући ћу се у одећа плача, за живота ћу оплакати себе - мртваца, одређеног од рођења мога.

"Тако! Сећај се и оплакуј сам себе за живота," - говори *сећање на смрт* - "дошло сам да те милосрдно ожалостим, и довело сам са собом мноштво мисли, за душу најкориснијих. Продај свој вишак, и новац тај подај сиромасима, унапред пошаљи на небо своја блага, по заповести Спаситељевој: она ће тамо дочекати свог власника, увећавајући се стоструко. Пролиј за собом вреле сузе и вреле молитве. Ко ће те толико брижно и усрдно поменути после смрти колико ти сам можеш да поменеш себе пре смрти? Не поверавај спасење своје душе другима када сам можеш да учиниш то за тебе суштински неопходно дело! Зашто да јуриш за пропадљивим, када ће смрт неумитно одузети од тебе све пропадљиво? Она извршава оно што заповеда свесвети Бог: чим чује наредбу, устреми се брзином муње у извршење. Неће се она застидети ни богаташа, ни велможе, ни хероја, ни генија, неће поштедети ни младост, ни лепоту, ни земаљску срећу: она пресељава човека у вечност. И улази смрћу слуга Божији у блаженство вечности, а непријатељ Божији у вечне муке."

"Сећање на смрт је дар Божији"[4] - рекли су свети оци: он се даје ономе који испуњава заповести Христове са циљем да се усаврши у светом подвигу покајања и спасења.

Благодатном сећању на смрт претходи сопствено старање око сећања на смрт. Приморавај себе да се често сећаш смрти, убеђуј себе у несумњиву истину да ћеш неизоставно, не зна се када, умрети - и почеће да долази само по себи, да се јавља твоме уму сећање на смрт, дубоко и снажно сећање: оно ће убијати смртоносним ударцима све твоје грешне подухвате.

Туђ је том дару љубитељ греха: ни у самом самртном часу он не престаје да се предаје грешним угађањима тела, без имало сећања на смрт која стоји пред њим лицем у лице. Супротно овоме, слуга Христов ће се и у раскошним одајама сетити гроба који га чека, пролиће за својом душом спасоносне сузе. Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Свети Исак Сиријски, Слово 21.
2. Сир 7, 39.
3. Пс 33, 22.
4. Лествица, Поука 6.

**СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ
АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ**

СЛАВА БОГУ!

Слава Богу! слава Богу! слава Богу! За све што видим у себи, у свима, у свему *слава Богу!*

Шта видим у себи? Видим грех, непрестани грех: видим непрестано нарушавање најсветијих заповести Бога, Сазда: ;теља и Искупитеља мога. И Бог мој види грехе моје, види их све, види да их има много. Када ја, човек, биће ограничено, *и* по својој немоћи слично пољској трави и цвету, потпуније погледам на своје грехове, видим да они изазивају у мени ужас - и због тога што их има толико много, и због тога што су баш такви. Какви ли су тек пред очима Бога, свесветог, свесавршеног?

Бог и сада дуготрпељиво гледа на моја спотицања! Ни сада ме не предаје пропасти, давно заслуженој и призиваној! Не отвара се пода мном земља, не гута преступника који њој тежи! Небо не баца одозго свој пламен, не спаљује нарушиоца небеских заповести! Не изливају се воде из својих обала, не устремљују се на грешника који греши јавно пред целокупном творевином, не отимају га, не сахрањују у дубине мрачних понора! Пакао ће морати још мало да сачека: није му дата жртва коју он оправдано тражи, на коју има неоспорно право!

Побожно и са страхом гледам на Бога, који гледа на моје грехове и види их јасније него што их види моја савест. Његово чудесно дуготрпљење изазива у мени дивљење, недоумицу: благодарим, славословим ту *несазнајну благод*. Губе се у мени мисли; свега ме обузима благодарење и славословљење: благодарење и славословљење потпуно овладавају мојим бићем, налажу уму и срцу да побожно ћуте. Могу да осећају, мисле, и изговарају само једно: *слава Богу!*

Куда још летиш, мисли моја? Гледај стално моје грехове, изазивај у мени јецање због њих: потребно ми је очишћење кроз горки плач, морам да се оперем непрекидним сузама. Не чује ме, лети - незадржива - зауставља се на неизмерној висини! Њен лет је сличан блеску муње: у истом трену она дотиче оба краја хоризонта. И стала је мисао на висини духовног созерцања, па отуда посматра необичан, велики призор, најживописнију слику, слику која највише запањује. Пред мишљу је цео свет, пред њом су сва времена од стварања до скончања света, сви догађаји света, и прошли, и садашњи, и будући; пред њом су ситне, појединачне судбине сваког човека; на времена, друштвена догађања и појединачне судбине гледа Бог, Творац свих твари и њихов безгранични Господ, који све види, свиме управља, свему унапред одређује циљеве и даје позвање.

Бог допушта човеку да гледа како Он управља. Али узроци судова, начела Божијих заповести, знана су једино Богу: *Ко познаде ум Господњи? Или ко му би савјетник?*[1] И чињеница да се човеку допушта да посматра Бога како поступа у Свом промислу, како управља творевином, како доноси своје судове, највеће је благо за човека, и управо оно излива за њега обилну духовну корист.

Гледање Творца и Господа свих видљивих и невидљивих створења одева гледаоца у натприродну силу: са тим гледањем повезано је признање неограничене власти свемогућег Цара твари над твари. Свака длака на нашој глави, по човековом слабашном мишљењу толико неважна длака, избројана је у тој неограниченој, свеобухватној премудрости која их чува.[2] Тим више се без њеног мига не може десити никакав догађај, никакав преокрет у човековом животу. Хришћанин стално гледа промисао Божији, и тако и у најтежим несрећама чува сталну храброст и непоколебиву чврстину. Он говори са светим псалмистом и пророком: *Провиђах Господа преда мношвом свагда, јер је с десне стране мени, да не посрнем.*[3] Господ ми је помоћник: нећу се уплашити никаквих несрећа, нећу се предати унији, нећу потонути у дубоком мору туге. За све *слава Богу!*

Гледање Божијег промисла улива безграничну послушност Богу. А ако слугу Божијег са свих страна опколе разне и веома испреплетене невоље? Тада он овако теши своје рањено срце: "Све то Бог види. Да невоље - из Њему, премудром, познатих разлога - нису корисне, да нису потребне, њих би Он, свемогући, спречио. Но Он их не спречава: онда то значи да постоји Његова свесвета воља за тим да ме оне притискају.

Драгоцен је за мене та воља, драгоценија од живота! Творевини је боље да умре него да одбије вољу Творца! У тој вољи је истински живот! Ко умире ради испуњења воље Божије, тај ; ступа у виши развој живота. За све - *слава Богу!*

Од гледања Божијег промисла ствара се у души дубока кротост и постојана љубав према ближњем, а то двоје никакви ветрови не могу да узбуркају и узмуте. За такву душу нема увреда, нема неправди, нема злодела: сва твар дејствује по заповести или допуштењу Творца; твар је само слепо оруђе. У таквој души чује се глас смирења: он њу оптужује за безбројна сагрешења, оправдава ближње, као оруђа *праведног промисла*. Радосно се разлеже тај глас у страдањима, доноси спокојство, утеху; он тихо јавља: "Прихватићу оно што сам заслужио по својим делима. Боље ми је да пострадам у овом кратком животу него да вечно страдам у вечним мукама пакла. Моји грехови не могу бити некажњени: то захтева праведност Божија. У томе што се они кажњавају у кратком земаљском животу видим неизрециву милост Божију." *Слава Богу!*

Гледање Божијег промисла чува, умножава веру у Бога. Ако видиш невидљиву свемогућу руку - владарску намесницу света, ти остајеш неузнемирен и у страшним бурама које узбуркавају море живота верујеш да световни живот, кормило Цркве,

судбину сваког човека држи свемогућа и премудра десница Божија. Док гледаш свирепе таласе, грозне олује, мрачне облаке, ти си задовољан и умирен због мисли да Бог види то што се дешава. Човеку - том крхком створењу - одговара тиха, смирена покорност, само побожно познање, созерцавање судова Божијих. Нека се све упућује по њему унапред одређеним путевима, према одозго одређеним циљевима! За све - *слава Богу!*

Пред виђењем Божијег промисла не могу да издрже ни привремене невоље, а ни оне које очекују човека кад буде улазио у вечност, с оне стране гроба. Њих отупљује, уништава благодатна утеха, јер она увек силази у ону душу која се одрекла себе ради покорности Богу. Ако се одрекнеш самог себе, ако си предан вољи Божијој, онда сама смрт није страшна: верни слуга Христов предаје своју душу и вечну судбину у Христове руке, са тврдом вером у Христа, са непоколебивом надом у Његову доброту и силу. Када се душа одвоји од тела, и када јој дрско и безочно приступе одбачени анђели, она ће својим самопожртвовањем поразити, окренути у бекство мрачне и злобне анђеле. "Узмите, узмите ме" - храбро ће им рећи она - "баците ме у бездан таме и пламена, баците ме у понор пакла, ако за то постоји воља Бога мога, ако је од Њега стигла таква одлука о мени: радије ћу да останем без сладости раја, лакше ћу да подносим пламен пакла, него да нарушим вољу, одлуку Бога великога. Њему сам се предала, Њему се предајем! Он је, а не ви, судија мојих слабости и сагрешења! А ви сте, чак и у својој безумној непокорности, само извршиоци Његових одлука." Стрешће се, пашће у недоумицу слуге кнеза овога света када виде храбро самопожртвовање, кротку, потпуну преданост Божијој вољи! Чим су одбацили ту блажену покорност, они су престали да буду светли и добри анђели, и постали мрачни и свезлобни демони. Они ће одступити са стидом, а душа ће несметано да управи свој ход ка благу - Богу.[4] Тамо ће гледати лицем у лице онога којег овде гледа вером у Његов промисао, и вечно клицати: *слава Богу!*

Слава Богу! Какве моћне речи! Када нас сколе невоље, када срце опседну, опколе помисли сумње, малодушности, незадовољства, роптања, тада треба да приморамо себе на често, полагано, усредсређено понављање речи: *слава Богу!* Ако искрено поверујеш у овде изнети савет, па га у придошлој невољи провериш на самом делу, угледаћеш чудесну силу славословљења Бога, обрадоваћеш се јер си нашао толико корисно, ново знање, обрадоваћеш се јер си добио тако моћно и подесно оружје против унутрашњих непријатеља.

Од самог звучања тих речи, изговараних при навали мрачних помисли туге и унија, од самог звучања тих речи, изговараних уз приморавање, готово самим устима, само струјањем ваздуха, стресају се, дају се у бекство ваздушасто+ништавни кнезови, развејавају се као прах на јаком ветру све мрачне помисли; од душе одступају тегобност и досада, прилазе јој и у њој се настањују лакоћа, спокојство, мир, утеха, радост. *Слава Богу!*

Слава Богу! О речи тријумфа, речи проглашавања победе, речи весеља за све верне Божије слуге, а страха и пораза за све Његове непријатеље, речи уништавања њиховог оружја! То оружје је грех, то оружје је телесни разум, пала човекова мудрост. Она је настала из пада, њен први узрок је грех, њу је Бог одбацио, она непрестано бесни на Бога, њу Бог стално одбацује. Око онога којег је невоља ранила узалуд ће се сабрати све земље, безуспешно ће га лечити лековима красноречивости, философије; бесплодан ће бити труд самог невољника ако пожели да размрси много заплетену мрежу невоље напорима сопственог разума. Веома често, скоро увек, разум се потпуно губи у тој много заплетеној мрежи! Често види да је са свих страна обмотан, затворен! Често му се чини да су и избављење и сама утеха већ немогући! И пропадају многи под неподношљивим притиском тешке туге, умиру од смртне ране, страдалничке ране, не нашавши на земљи никакво средство довољно моћно да излечи ту рану. Земаљска Мудрост се показала свим својим средствима: сва су показала да су немоћна, ништавна. Занемари, највољенији брате, ону коју је одбацио Бог! Одложи у страну сва оружја свог разума! Прими оружје које ти даје неустрашивост Христове проповеди. Заједљиво ће се подсмехнути човечија мудрост кад види оружје које нуди вера; пали разум, због своје мржње према Богу, неће оклевати да изнесе најумније приговоре, пуне учењачког скептицизма и ироније. Не обрати никакву пажњу на њих, на оне које је Бог одбацио, на непријатеље Божије. У својој невољи почни да изговараш из душе, да понављаш - без икаквог размишљања - речи: *слава Богу!* Угледаћеш знамење, угледаћеш чудо: те речи прогоне жалост, призиваће у срце утеху, учиниће оно што нису могли да учине ни разум разумних ни мудрост мудрих на земљи. Постидеће се, постидеће се тај разум, та мудрост, а ти, избављен, исцељен, верујући живом вером, доказаном теби у теби самом, узносићеш славу Богу!

Слава Богу! Многи угодници Божији волели су да често понављају ове речи: они су окусили у њима скривену силу. Када год је свети Јован Златоусти беседио са духовним пријатељима и браћом о неким приликама, нарочито о невољама, он је као камен темељац, као основни догмат беседе увек постављао речи: *За све слава Богу!* По својој навици, коју је црквена историја сачувала за касније потомство, он је, ударајући кажипрстом десне руке по испруженом длану леве,^[5] увек почињао своју беседу речима: *За све слава Богу!*

Браћо! Навикнимо се и ми да често славословимо Бога; прибегавајмо том оружју у нашим невољама; непрестано славословимо Бога и тиме одбијмо, сатримо наше невидљиве непријатеље, нарочито оне који настоје да нас оборе тугом, малодушношћу, роптањем, очајањем. Очишћујмо себе сузама, молитвом, читањем Светог писма и светоотачких дела, да бисмо постали видеоци Божијег промисла, који све види, свиме влада, свиме управља, све усмерава по неистраживим судовима својим према циљевима, познатим једино Богу. Када постанемо видеоци Божијег

управљања, бићемо у побожности, ненарушивом миру срца, у потпуној покорности и чврстој вери, дивићемо се величини несазнајног Бога, Њему ћемо узносити славу сада и у векове векова.

Достојно и праведно је да творевина непрестано славослови Тебе, Бога Творца, који си нас по јединој, бескрајној, несазнајној Твојој благодати извукао у живот из ништавила, украсио лепотом, славом Твога лика и обличја, увео у бескрајно блаженство и насладу раја.

Чиме смо вратили Добročинитељу? Шта је Саздатељу принела у благодарност земља којој је Он дао живот?

Сложили смо се са Твојим непријатељем, са анђелом који се побунио против Бога, са начелником зла. Услишили смо речи хуле на Добročинитеља: одлучили смо да нашег Творца, свесавршену благодат, сумњичимо за завист.

Авај, какво помрачење! Авај, какав пад ума! Са висине боговиђења и богословља, наш род, у нашем праоцу, муњевиито пада у понор вечне смрти...

Прво је пао сатана; светли анђеоло постао је мрачни демон: пошто није имао тела, сагрешио је умом и речју. Уместо да у непорочном весељу, са осталим светим анђелима, славослови Бога, Добročинитеља, он је заволео хулу на Бога. Чим је зачео мрачну, смртоносну замисао, чим ју је остварио кобном речју, сличној најљућем отрову, одмах је потамнео, изменио се, сурвавајући се неисказивом брзином из високог Едема на земљу. О брзини његовог пада сведочи превечна реч: *Видјех сатану гдје паде са неба као муња.*[6]

Након пада анђела уследио је исто тако брз човеков пад, започет оног трена када је човек прихватио мрачну, богохулну Помисао, за којом је уследило нарушавање Божије заповести. То нарушавање је већ било предузето прикривеним презирањем, одбацивањем Бога.

Авај, каква заслепљеност, какво страшно сагрешење, какав страшан пад! Пред тим сагрешењем, пред тим падом казне су мале: изгон из раја, стицање хлеба насушног у зноју лица, рађање деце у мукама, враћање у земљу од које је Творац узео наше тело.

А Ти, шта чиниш, доброто безмерна? Чиме Ти враћаш за Нашу освету, којом смо Ти платили прва добročинства Твоја?

Чиме награђујеш за непослушност Теби, за неверовање у Тебе, за прихватање ужасне хуле на Тебе - на Тебе који си самодоброта, самосавршенство?

Ти враћаш новим добрим делима, већим од првих. Једним од Твојих божанских лица прихваташ човечанство - прихваташ, осим греха, све наше слабости, које су се залепиле за човекову природу после његовог пада. Ти се откриваш нашим очима,

човечијим телом прикривши неиздрживу славу Божанства; Ти, Реч Божија, јављаш нам реч Божију кроз глас, кроз реч човечију. Твоја сила је сила Бога. Кротост твоја је кротост јагњета. Твоје име је име човека. То свесвето име окреће небо и земљу. Како утешно и величанствено звучи име Твоје! Када уђе у ухо, кад изађе из уста, оно улази и излази као бесцено благо, као бисер бесцени.

Исус Христос!

Ти си и Господ људима, и човек. Како си чудесно, како си изврсно сјединио Божанство и човечанство! Како чудесно дејствујеш! Ти си и Бог и човек! Ти си и Господар и слуга![7] Ти си и Жрец и Жртва! Ти си и Спаситељ и Судија васељене, који долази и не гледа ко је ко! И лечиш све болести! И посећујеш, примаш грешнике! И васкрсаваш мртве! И заповедаш мору, ветровима неба! И чудесно се умножавају хлебови у Твојим рукама и доносе хиљадоструки род - сеју се, жању, пеку, ломе у исто време, у истом трену. И гладан си да би нас избавио од глади! И жедан си да би престала жеђ наша! И пролазиш земљом нашег изгнанства и умараш себе да би нам вратио нашом кривицом изгубљену мирну, сладостима испуњену, небеску природу! И проливаш свој зној у Гетсиманском врту да бисмо ми престали да проливамо наш зној у стицању хлеба за стомак, да бисмо се научили да га проливамо у молитвама за достојно причешћивање небеским хлебом. Трње, израсло из земље коју смо проклели, Ти си прихватио на своју главу; трњем си крунисао, израњавио своју пресвету главу! Лишили смо се рајског дрвета живота и његовог плода, а он је давао бесмртност онима који га пробају; Ти си, распет на крсном дрвету, постао за нас плод који дарује вечни живот својим заједничарима.

И плод живота и дрво живота открили су се на Земљи, у земљи нашег изгнанства. Тај плод и то дрво изврснији су од рајских; они су давали бесмртност, а ови дају бесмртност и Божанство. Својим страдањима Ти си излио сладост у наша страдања. Ми одбацујемо земаљске насладе, а страдања бирамо за своју судбину само да бисмо постали причасници Твоје радости! Као предокушавање вечног живота, она је сладоснија и драгоценија од пролазног живота! Ти си уснио смртним сном, но он није могао да Те задржи у вечном сну, Тебе - Бога! Ти си устао и даровао нам буђење из тог сна, из тешког смртног сна, даровао си нам блажено и славно васкрсење! Ти си вазнео на небо обновљену нашу природу, сео си са десне стране превечног, Теби савечног, Оца Твога! Ти си учинио Оца Твога и нашим Оцем! Ти си нам открио пут према небу! Ти си нам на небу припремио обиталишта! Ти управљаш њима, примаш, одмараш, тешиш уморне странце који су на земљи веровали у Тебе, призивали Твоје свето име, испуњавали Твоје свете заповести, православно и побожно служили Теби, носили Твој крст и пили Твоју чашу храбро, са благодарењем Теби, славословећи Тебе!

Слава Теби, Саздатељу нерођених! Слава Теби, Искупитељу и Спаситељу палих и погинулих! Слава Теби, Богу и Господу нашем! Даруј нам да и на земљи и на небу славословимо, благословимо, хвалимо благост Твоју! Даруј нам да отворених очију гледамо страшну, неприступну, величанствену славу Твоју, да њу вечно гледамо, да се њој поклањамо, и у њој блажени будемо. Амин.

Сергијева пустиња, 1846. године.

НАПОМЕНЕ:

1. Пим 11,34.
2. Мт 10,30. Лк 21,18.
3. Пс 15, 8.
4. Преподобни Јован Карпатски, Добротољубље, том 4, гл. 25.
5. Хистоире ду Цхристианисме пар Флеуру, лив. 21, цхап. 19
6. Лк 10,18.
7. Лк 14, 17. Објашњење блаженог Теофилакта.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

МРЕЖЕ ГОСПОДАРА ОВОГА СВЕТА

Под знаком светог крста водим вас, браћо, на духовно гледање. Нека наш руководитељ буде велики угодник Божији Антоније, пустиножитељ египатски.

Он је дејством Божијег откривења видео некада мреже ђавола, разапете по целом свету са циљем да човека ухвате у погибију. Када је видео да тих мрежа има

небројено много, он је, плачући, упитао Господа: "Господе, па ко може да мимоиђе ове мреже и добије спасење?"[1]

Зарањам замишљено у разматрање мрежа ђавола. Оне су постављене изван и унутар човека. Једна мрежа је добро повезана са другом, на другим местима мреже стоје у неколико редова; на неким местима направљени су широки отвори, али они воде ка веома бројним прегибима, из којих је, рекло би се, избављење већ немогуће. Гледам мреже, исплетене од многог лукавства, и горко плачем због тога! Само по себи понавља се у мени питање блаженог пустиножитеља: "Господе, па ко може да се избави из ових мрежа?"

Мреже моме уму поставили су писци који се *узалуд надимају тјелесним умом својим*: [2] поставили су их у разним књигама проглашеним за светлост иако садрже учење таме, написаним под нескривеним или прикривеним утицајем мрачног и свезлобног господара овога света, а извор им је разум озлеђен грехопадом, *обманом људском, и лукавством ради довођења у заблуду*. [3] Ближни мој постаје за мене мрежа - а у љубави према њему морам да тражим своје спасење - и лови ме у погибију чим његов ум падне у мреже лажних и залуђујућих учења и мудровања. Мој сопствени ум носи на себи печат пада, покривен је велом мрака, затрован отровом лажи: он сам, управо зато што га саблажњује господар овога света, поставља себи мреже. Он је још у рају неразборито и неопрезно тежио да стекне знање, за њега погубно, убиствено!

Након пада је постао још неразборитији, непромишљенији: безобзирно налази ужитак у чаши отровног знања, и тиме одлучно уништава у себи склоност и жарку жељу за божанском чашом спасоносног знања.

Колико мрежа за моје срце! Видим и грубе и једва приметне мреже. У недоумици сам кад треба да одговорим које су од њих опасније, страшније? Ловац је спретан - и онога који се неприметно извуче из грубих мрежа он ухвати у једва приметне мреже. Крај лова је један: погибија. Мреже су прикривене на све начине, изванредно вешто. Пад је заодевен у све врсте славља: човекоугађање, лицемерје, славољубље - у све врсте врлине. Обмана, мрачна прелест, носи маску духовног, небеског. Душевна љубав, често порочна, прекривена је споља светом љубављу; лажна, сањарска сладост издаје се лажно за духовну сладост. Господар овога света свим средствима настоји да задржи човека у његовој палој природи: и то је, без грубих грехопада, довољно да човек постане далек Богу.

Грубе грехопаде - тачно прорачунава ловац - треба заменити гордим мишљењем хришћанина о себи, хришћанина који се, задовољан врлинама пале природе, дао у самообмањивање и тиме се већ отуђио од Христа.

Колико мрежа за тело, а каква је мрежа оно само, и како је користи господар овога света! Посредством тела, попуштајући његовим понижавајућим склоностима и

жељама, ми по: стајемо све сличнији бесловесним животињама. Каква провалија, какво удаљавање, какав пад од Божијег обличја! У ту дубоку, од Бога страшно далеку провалију ми се сурвавамо када се предајемо grubим телесним насладама, дакле ономе Што због тежине свог греха зовемо падом. Ни мање грубе телесне насладе нису мање погубне. Ради њих остављамо бригу о души, заборављамо Бога, небо, вечност, човеково позвање. Господар овога света настоји да нас посредством телесних наслада задржи у непрестаној расејаности, помрачености! Кроз чула, та врата душе, ту њену везу са видљивим светом, он непрестано уводи у њу чулне насладе и од њих нераздвојни грех и робовање. На чувеним земаљским концертима разлеже се музика која изражава и изазива разне страсти; те страсти су приказане у земаљским позориштима, узрујане у земаљским увесељавањима: свим могућим средствима зло приводи човека у наслађивање које га убија. Усхићен њиме, он заборавља за њега спасоносно божанствено добро и крв Богочовека, којом нас је Он искупио.

Ето невештог нацрта мрежа које је господар овога света поставио да би ухватио хришћане. Нацрт је невешт, но мало је вероватно да није навео на вас, браћо, оправдан ужас - тешко да се у вашој души није родило питање: "Па ко може да избегне ове мреже?"

Страшна слика још није завршена! Још, још хоће да слика моја кичица, вођена речју Божијом.

Шта јавља реч Божија? Она објављује предсказање: у последња времена, *зато што ће се умножити безаконје, охладњеће љубав многих*[4] - предсказање које се остварује пред нашим очима. Истинита реч Божија, чвршћа него небо и земља, објављује да ће се у последња времена умножити и ђаволске мреже и број оних који гину у тим мрежама.

Тачно! Гледам свет - и видим: ђаво је много умножио мреже у поређењу са временима прве Цркве Христове, умножио их је до бесконачности. Умножиле су се књиге које садрже лажно учење; умножили су се умови који садрже и другима саопштавају лажно учење; умањили су се, до крајности су се умањили следбеници свете Истине, појачало се поштовање природних врлина, доступних и Јудејцима и незнабошцима; појавило се нескривено поштовање незнабожачких врлина, противних самој природи, која их сматра злом; умањило се мишљење о хришћанским врлинама, да и не говорим колико се умањило, скоро уништило њихово испуњавање на самом делу; развио се материјални живот; ишчезава духовни живот; наслађивања и телесне бриге прождиру целокупно време; немају чак времена да се сете Бога. И све то прелази у обавезу, у закон. *Умножиће се безаконје и охладњеће љубав многих*, и оних који би се одржали у љубави према Богу да зло није тако свеопште, да ђаво није умножио мреже до толике неизбројивости.

Оправдана је била жалост блаженог Антонија. Тим више је оправдана жалост данашњег хришћанина кад види ђаволске мреже; има основа за питање, постављено кроз плач: "Господе, који човек може да мимоиђе те мреже и добије спасење?"

На питање преподобног пустиножитеља уследио је одговор Господа: "Смиреноумље ће мимоићи те мреже: њега оне не могу чак ни да дотакну."

Какав божанствен одговор! Како он уклања из срца сваку сумњу, кратко описује поуздан начин победе над нашим непријатељем, начин раскидања, уништавања његових веома испреплетених лукавстава, која је он наместио на основу свог дугогодишњег и многозлобног искуства.

Оградимо смирењем ум тако што му нећемо дозвољавати да не бирајући непромишљено тежи ка стицању знања, колико год њихова новост и важност њихових наслова примамљивала нашу радозналост. Сачувајмо га од искушења лажних учења, прикривених под именом и маском хришћанског учења. Смиримо га у послушању Цркви тако што ћемо збацивати сваку помисао која устаје против Христовог ума,[5] против ума Цркве. Болан је на почетку за ум уски пут послушања Цркви, али тај пут изводи на ширину и слободу духовног знања, пред којим ишчезавају све тобожње бесмислености које телесно и Душевно знање налази у правом покоравану Цркви. Не дозволимо му друга штива о духовним темама осим оних у књигама писаца истинске Цркве, за које је сама Црква потврдила да су оруђа Светог Духа. Ко чита свете писце, тај се неприметно прикључује Светом Духу, и зна да Он обитава у њима и да говори кроз њих; који чита јеретичке списатеље, макар га њихова јеретичка клика окитила називом светитеља, тај се прикључује лукавом духу прелести:[6] због непослушања Цркви, у чему и јесте гордост, он пада у мреже господара овога света.

Како да поступимо са срцем? Накалемимо на ту дивљу маслину гранчицу плодноне маслине, накалемимо на њега својства Христова, научимо га на јеванђелско смирење, приморавајмо га да прихвата вољу Јеванђеља. Када увидимо да се оно не слаже са Јеванђељем, да му непрестано противречи и да му се не покорави, увидећемо у том противљењу, као у огледалу, свој пад. А када увидимо свој пад, заплакаћемо због њега пред Господом, нашим Творцем и Искупитељем, заволећемо спасоносном жалашћу; у тој жалости остаћемо дотле док не угледамо наше исцељење. *Срце скрушено и унижено Бог неће одбацити*[7] предавањем срца непријатељу да га лови. Бог је наш Творац и потпуни Господар, Он може да пресазда наше срце - и, заиста: грехољубиво срце које Њему неуморно кличе плачем и молитвом Он ће пресаздати у богољубиво, свето срце.

Чувајмо наша телесна чула тако што кроз њих нећемо пуштати грех у душевну клет. Обуздајмо радознало око и радознало ухо; ставимо јаку узду на део тела који је мали, али изазива снажне потресе - на наш језик; смиримо бесловесна стремљења тела

уздржањем, бдењем, трудовима, честим сећањем на смрт, усредсређеном, непрестаном молитвом. Како су краткотрајне телесне насладе! Каквим смрадом се завршавају! Супротно овоме, тело ограђено уздржањем и чувањем чула, умивено сузама покајања, освећено честим молитвама тајанствено се уграђује у храм Светог Духа, који сваки непријатељев напад на човека чини безуспешним.

"Смиреноумље мимоилази све ђаволске мреже: оне чак не могу ни да га дотакну."
Амин.

Сергијева пустиња, 1846. године.

НАПОМЕНЕ:

1. Скитски пашерик, Преподобни ава Доротеј, Поука 2.
2. Кол 2,18.
3. Еф 4, 14.
4. Мт 24,12.
5. 2 Кор 10, 5.
6. Свети Петар Дамаскин, О расуђивању, Добротољубље, том 1.
7. Пс 50, 19.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

ПЕСМА У СЕНИ КРСТА

(УЗЕТО ИЗ ХВ ГЛАВЕ ИЗЛАСКА)

Седам у свету сену крсног дрвета, почињем песму хвале, песму благодарења Творцу моме и Спаситељу.

Не бежим у сену крста због врелих зрака вештаственог сунца: бежим од зноја грехова, од зноја саблазни. Авај, свет је препун опасних саблазни.

Прохладно је, радосно у сени светог крста! Испод његових жила избија извор воде живе: учење Христово.

Не чује се глас моје песме у сујетном свету. Мој ум и срце певају тајанствено. Нека их чује мој Спаситељ.

Ишао је некада кроз ваздух пред скупом људи Израиљевих ступ од облака и ступ од огња, и водио их кроз сурову, страшну пустињу. За мене невидљиви и уједно видљиви промисао Бога мога водио ме је тешком и жалосном стазом земаљског живљења.

Раније сам живео у Египту. Фараон, цар његов, потрудио се да стално будем заузет прављењем опека, или другим тешким пословима, да будем заузет непрекидним старањем о материјалном. Када ми је долазила мисао о служењу моме Богу, фараон ми је пребацивао да беспосличим, умножавао моје старање о пролазном, земаљском, сујетном, да не бих могао чак ни да помислим на Бога.

Мојсије - тим именом и ликом изображава се закон Духа - извукао ме је на необичан начин из Египта: из живљења за тело, за свет, у пустињу.

Тежак је пут кроз пустињу! Тамо је ужарени, живи песак под ногама, тамо оштро камење и бодљикаво трње озлеђује ноге; тамо врело сунце пржи путника, тамо је жеђ неподношљива; тамо нема египатских котлова и меса; тамо су шатори, тамо нема удобног и спокојног склоништа; тамо мртва природа мори, мучи мисао и очи.

Чим сам стигао до Црвеног мора, угледао сам иза себе непријатељске коњанике и затутњала кола. Преда мном је било море; испред мене и иза мене била је смрт, ужасна, неизбежна.

Но био је ту и Бог мој. Он је извор живота, и смрт је у његовој власти. Усред мора отворио се мени пут: у животу унутар света неочекивано се преда мном појавила стаза спасења.

Коњаници су јурнули за мном, кола су се устремила ка мени: сви су они изгубили живот у мору. *Пјеваћу Господу, јер се славно прослави; коња и коњика врже у море.[1]*

Помахнитали коњ - то су бесловесне тежње, жеље мога тела; коњаник на њему - то је грешна помисао.

Затутњала кола - то је сујетна слава света, оно његово велико. Проћи ће оно, и умукнуће, потонуће у море заборава. Шта је тако безначајно као лупа и шкрипа точкова и гвожђурије на колима!

Једино благо, једино богатство човеково јесте Бог, његов Творац и Спаситељ, његов живот и наслада, његово вечно имање. Њему хвала, Њему слава! *Господ је велик ратник; име му је Господ. Што је људима немогуће Богу је могуће. Кола фараонова и војску његову врже у море; избране војводе његове утопише се у Црвеном мору,*[2] у плачу човека због његове грешности.

Стаде у гомилу вода која тече; стинуше се вали усред мора.[3] Саблазни света остале су без своје силе, бачено је у окове њихово дејство, нису оне покорице себи моје срце; оно је према њима постало неосетљиво, прошло је кроз влажне воде, као између камених хридица. *Десница твоја, Господе, прослави се у сили; десница твоја, Господе, сатр непријатеља,*[4] она ми је даровала силу, одузела силу од греха, који се уздизао нада мношћем као зид од таласа. Ти си скаменио таласе, пуне страшне жеље да ме прогутају, да увуку моје беживотно тело у недокучиве бездане пакла.

Помоћнице мој и покровитељу.[5] На мом путу према Теби, земљи мојој обећаној, још ме чекају непријатељи, синови иноплеменика. И они су познали да је нада мношћем Твој свети промисао, да ме Твоја рука води и чува, да се бори за мене; они знају да је рука Твоја силна. Они се боје Твоје руке, а мени завиде, шкргућу на мене зубима.

Чуће народи милости Твоје према мени, и задрхтаће: мука ће спопасти житеље Филистеје; препашће се старешине едомске; јунаке моавске спопашће дрхтање, уплашиће се сви који живе у земљи хананској.[6] Спаси ме, Боже мој, од свих синова иноплеменских, од свих и од свакога кога се Свети Дух Твој клони, који зато за хришћанина и јесте син иноплемени. Нека се моја нога не заплете ни у какве мреже, нека се не стропоштам ни у какав мени невидљиви, мени непознати, за мене недокучиви кобни бездан.

Одузми силу свим непријатељима моје душе, како си је одузео колима и коњаницима фараоновим; скамени их, да не би могли да учине никакав покрет, никакво дејство, онако како си скаменио море. Спаси ме, Господе, Боже мој! Јаки су и велики непријатељи моји! Препустиш ли ме мени самоме - они ће ме убити, као што лав убија слабашно јагње; самлеће ме, као што жрвањ меље зрно пшенично.

Од величине руке Твоје нека замукну као камен[7] сви који мрзе моје спасење, сви који се противе моме ходу према Теби, *докле не прође народ Твој, Господе, докле не прође народ који си задобио. Одвешћеш их и посадићеш их на Гори наслеђства својега, на мјесту које си себи за стан спремио, Господе, у светињи, Господе, коју су Твоје руке утврдиле.*[8]

Када су воде Црвеног мора прекриле и потопиле војску фараонову, његове коњанике, и кола његова, тада је *Марија пророчица* - сестра Аронова, првосвештеника Израиљаца, и Мојсијева, законодавца њиховога - праћена мноштвом жена Израиљевих, узела бубањ у своје руке и отпевала им песму: *Пјевајте Господу, јер се славно прослави; коња и коњика врже у море.*[9]

Душа која пребива у служењу Богу, која се дан и ноћ поучава Закону Божијем, сједињује се у један дух са Господом,[10] орођава се са Његовим светим Законом, постаје сестра његова, пророчица, јер из њега узима благодатно надахнуће. Када она увиди своје избављење од смрти, те плате за грех, од потапања у сујетне бриге и занимања света, од власти и насиља фараона, тада она подешава осећања срца за чудесни свет Христов, и чим их, као струне, дотакне божанским помислима, производи чудесне, пророчке звуке, пева хвалу Богу, тајанствено, духовно, с наслађивањем.

О ви, жене Израиљеве, душе верних слугу Господа Исуса! Узмите своје бубњеве, придружите се певању надахнуте пророчице! Седимо у складни хор у светој сени крста, распевши *тијело са страстима и жељама*,[11] умом и срцем чистим, устима чистим *запјевајмо Господу*, Богу великоме, Спаситељу нашем, *јер се славно прослави* неисказивим добрим делима својим нама и свему хришћанском и људском роду. Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Изл 15, 1.
2. Изл 15,3,4.
3. Изл 15, 8.
4. Изл 15, 6.
5. Аутор тако наводи Изл 15, 2.
6. Изл 15, 14, 15.
7. Изл 15, 16.
8. Изл 15, 16, 17.
9. Изл 15,21.

10. 1Коп 6, 17.

11. Гал 5,24

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

РАЗМИШЉАЊЕ ПРИ ЗАЛАСКУ СУНЦА

Велелепно светлило дана је превалило свој дневни пут, приближило се заласку. Спустило се до самог мора, и сад, тобоже колебајући се над њим, баца опроштајне зраке на земљу, спремно да урони у бескрајно море. Посматрам тај величанствени приказ кроз окна моје келије, из окриља тихог обиталишта! Преда мном су и Кронштат, и наспрамна обала Финске, и море, ишарано пругама. Над морем лебди румено сунце, крајевима већ додирује морску површину. Сунце на заласку допушта човечијем оку да га гледа, а читаво време свог дневног путовања остаје недоступно оку, ограђује се од њега неиздрживом, заслепљујућом светлошћу.

Какво созерцање ће донети овај приказ осамљеном монаху? Какво надахнуће ће се излити у моје груди при читању овог листа руком самог Бога написане свете књиге - природе?

Та књига се стално отвара за оне који не престају да очишћују себе покајањем и удаљавањем од сваког грешног подухвата, и грубог и једва приметног. Она се отвара за оне који су се одрекли земаљских наслада, сујетне расејаности. Она се отвара за следбенике и ученике Јеванђеља, за љубитеље небеске славе и вечних наслада, за љубитеље скромне и тихе осаме, који су заволели осаму да би у њој задобијали обилно богопознање уклањањем из себе свега што од нас заклања и удаљава Бога.

Велика књига природе запечаћена је за читаоце који су нечисти, које је грех обавио тамом, покорио, потопио у телесне насладе, а празна забава вртоглаво завртела, помутила. Узалуд, због своје гордости, они мисле да су и они њени читаоци! Они у њој читају мртво, голо слово; не читају Бога. Садржај књиге природе: Бог је неописано описан, опеван песмама Духа, громким, а нечујним за телесно ухо, свечаним, светим, песмама које захватају и освајају слух препорођене душе.

Пред том књигом појавиће се на суду, по учењу великог апостола незнабожаца, на дан страшног суда Божијег, племена и народи свих векова живота света који су остали у жалосном, смешном идолопоклонству, у јадном незнању Бога, и она ће их осудити. Када се оно што је на Богу невидљиво телесним очима гледа у Његовом делу - природи, онда се јасно види *његова вјечна сила и божанство, да немају изговора.*[1]

Постоји књига виша и божанственија, блаженија и страшнија од књиге природе: Јеванђеље.

Оштроумног и разборитог читаоца, који ту књигу живота чита животом, Јеванђеље приводи самом Богу, сједињује човека са Богом; књига природе поставља свог читаоца у збор анђела, и чини га гледаоцем и проповедником Божије величине. Чим су видели књигу видљиве природе, издату у чину стварања, анђели су отпевали песму хвале Творцу; слично њима, и човек који очишћеним оком гледа природу у песмама велича и славослови Бога. Јеванђеље строже од природе осуђује читаоца када не разуме. *Замислите - говори апостол - колико ће сада тежу казну заслужити онај који гази Сина Божијега, и крв Завјета којом је освећен за невесту држи, и духа благодати вријеђа. Моја је освета, ја ћу узвратити, говори Господ.*[2] Хришћанину ће бити суђено по Јеванђељу, то је Господ објавио: *Ријеч коју ја говорих, она ће му судити у последњи Дан.*[3] Иако се у књизи природе чита Бог, Творац и Добročинитељ, свемогући, премудри, свеблаг, бесконачно виши од сваке твари, достојан да му се поклоним разумна твар, ипак се чита Бог по својој суштини недоступан за сазнање, за стварање било каквог одређеног појма о Њему, виши од сваког сазнања и појма. Јеванђеље нам открива Бога по суштини једног и триипостасног; открива начело - Оца, открива рођеног од Оца, савечног Оцу, Сина, открива Оног који од Оца исходи, са Оцем и Сином слављеног и поклоњења достојног Духа, Њима равног, једносушног Њима; открива и благовести Искупитеља, приводи човека и ка поклоњењу истинитом Богу, али и ка усиновљењу Богу, ка сједињењу са Богом. Књигу природе обасјава видљиви, величанствени див, огромно и лучезарно сунце; у Јеванђељу и из Јеванђеља сија сунце истине - Бог, који се унизио до очовечења, до јасала и пећине, до погубљења од руке злочинаца, Прворођени из мртвих, Отац будућег века, Спаситељ нащ, Господ Исус Христос. Слепи човек не може да буде гледалац чуда природе: помрачен грехом, слуга света и господар овога света не може да позна Христа и Његово свето Јеванђеље. *И свјетлост свијетли у тами, и тама је не обузе. Јер сваки који чини зло мрзи свјетлост и не иде ка свјетлости. А ако је непослушан Сину, неће видјети живота, него гњев Божији остаје на њему. Сваки који одриче Сина, ни Оца нема.*[4]

Залазеће сунце жива је слика стања хришћанства у нашем времену. Сија исто сунце истине, Христос, Он испушта исте зраке; али оне више не лију ни ону светлост, ни ону топлоту као у претходним временима. То је стога што зраке не падају право на нас, него иду према нама само косо, само пролете, промакну преко нас. Зраке Сунца

Истине, Христа, јесу Дух Свети: "Светлост и давалац светлости људима, кроз кога се Отац познаје и Син прославља и од свих се познаје." [5]

Свети Дух је налазио међу првим хришћанима много живих сасуда, живих храмова, достојних да се Он у њих усели, да у њима обитава. Такви су били апостоли; такав је био првомученик Стефан; такви су били скоро сви чланови Цркве, коју су утврдили апостоли; такви су били свети свих времена. Нашавши хришћанина верног Христу, Свети Дух је силазио на њега, обнављао га по обличју Новог Адама тако што је у његову душу и његово тело уводио непропаљиву светост од Бога и испуњавао свој храм духовним даровима. Духоносни људи су обилно ширили Христово учење силом духовне речи, утврђиване силом дарова Духа, пружали су својој браћи брзо и оплемењујуће напредовање, *учећи - говори апостол - свакога човјека свакој мудрости, да бисмо показали свакога човјека савршена у Христу Исусу.* [6]

Данас, када се увећао број богатих знањима, вештинама, свим материјалним, данас *не ста преподобнога.* [7] Погледујући на синове човечије, тражећи достојан сасуд у тој маси самозваних образованих, просвећених, православних, Свети Дух изговара о њима жалосну осуду: *Нема онога који разумије, нема онога који тражи Бога. Сви застранише и заједно неваљали посташе; нема га који чини добро, нема баш ниједнога. Њихово је грло гроб отворен, језицима својим вараху, отров је аспидин под уснама њиховим. Уста су им пуна клетве и Горчине. Ноге су им брзе да проливају крв. Пустош и биједа је на путевима њиховим. И пута мирна не познаше. Нема страха Божијега пред очима њиховим.* [8]

Ето разлога због којих се Дух Божији клони нас, а Он је, уистину, истинско наследство истинских хришћана, које је за све нове Израиљце стекао њихов свесвети Родоначелник. Дух Божији јесте Свет, и почива у самим светима, који су себе распели за свет, који су распели *тијело са страстима и жељама.* [9] Још је у Старом завету о Њему јављено: *Неће се Дух мој до вијека прети с људима, јер су тијело.* [10] Тај свеблаги Дух је у раној Цркви сишао на оглашеног Корнилија само у облику крсне речи, и испунио га разним духовним даровима, а сада се клони нас већ умивених крштењем, намерних да будемо верујући и православни; клони се нас, мада Он, као Бог, не гледа ко је ко; клони се да нас не би учинио још више грешнима припајањем тешког греха жалошћења осталим нашим греховима, а тај грех жалости Светога Духа и приморава на удаљавање. [11]

Данас зраке Сунца истине не падају право на људе! Због све чешћег материјалног, телесног живота, ретко, ретко се налази на земљи живи сасуд Светог Духа. Људска срца су, због своје нечистоте, постала неспособна за непосредно примање и ношење Његових слова; способнија од срца, тих нерукотворених таблица, за то је постала беживотна ствар, барем непогађена грехом. Где данас почивају речи Духа? У књигама Светог писма и светих угодника Божијих, у књигама написаним по наговору

и под утицајем Светог Духа. Дух Свети је преносио својим изабраницима разне духовне дарове, назначавао им разна служења. Једне је назначио за пророштво, друге за апостолство, треће за пастирство и учитељство, четврте за мучеништво за Христа, пете за очишћење себе монашким подвизима Христа ради. Дарови су различити, различита су и служења, али почетак, извор је исти: Дух Свети, који је свакоме доделио дар, свакоме назначио служење по Својој вољи и власти, као Бог. И књиге светих Божијих људи написали су, уз помоћ различитих дарова Духа, сасуди Духа, који су имали различито служење, но све су написане или по наговору, или под утицајем Светог Духа. Свети Дух већ тиме показује степен славе својих живих храмова, и из једнога блиста светлије, из другогa сија умереније. Као што се звезде на видљивом, небеском своду разликују[12] једна од друге у слави, тако је разноврсно и духовно напредовање светих Божијих људи који сијају на црквеном небу. Њиховом духовном напредовању саобразна је и светлост коју исијавају њихове књиге: но све су оне на небу, све дају светлост, миомирис Светог Духа. Управо те књиге јесу светлост залазећег Сунца истине коју је свеблаги Бог одредио да осветљава последње часове хришћанског дана. Браћо! Распознајмо знаке времена по заповести Спаситељевој: Господ разобличава фарисеје јер не распознају те знаке.[13] Обратимо дужну пажњу на поуку коју је Спаситељ упућивао Њему савременим Јудејцима: *Још је мало времена свјетлост са вама; идите док свјетлост имате да вас тама не обузме; а ко иде по тами не зна куда иде. Док свјетлост имате, вјерујте у свјетлост, да будете синови свјетлости.*[14] Са вером се вежбајмо у читању књига светих Божијих угодника, и тиме црпимо из њих просвећивање и живот душе. Удаљавајмо се, као од смртоносног отрова, од књига чији је извор мутно и смрдљиво и лажно названо знање, то наследство човекове пале природе, којег је она својим падом донела из брака са одбаченим анђелима. *Да не будемо више мала дјеца, коју љуља и заноси сваки вјетар учења, обманом људском, и лукавством ради довођења у заблуду.*[15]

Иду, иду страшније од таласа светског потопа, који је истребио цео људски род, иду таласи лажи и таме, окружују са свих страна, спремни да прогутају васељену, истребљују веру у Христа, руше на земљи Његово царство, гуше Његово учење, наносе штету животу, затупљују, уништавају савест, успостављају власт свезлобног господара овога света. Као средство нашег спасења употребимо бежање, које је Господ заповедио.[16]

Где је та блажена барка, слична барци праведног Ноја, куда би се могло побећи од таласа који све захватају, где би се могло наћи сигурно спасење? Та барка је света Црква: она носи изнад таласа моралног потопа, она и у мрачној, бурној, грозној ноћи, непомућеног духа поуздано води ка небеским светилама: делима светих Божијих угодника. Светлост тих светила не може да скрије никаква магла, никакви облаци.

Барка ће приспети у луку блажене вечности, донеће тамо срећно све који су њој поверили своје спасење.

Ако презреш ту барку, ако, због следе гордости и уображености, мислиш да ћеш пребродити страшне таласе на крхкој барци сопственог разума, ако пренебрегнеш смерно покораване истинитој Цркви, ако седнеш у друге лађе, оштећене лажним учењем, пробијене прелешћу лукаве змије, ако одбациш вођство Светог Духа, или се само хладно и дводушно будеш руководио заветним и Светим писмом, а у њему самом је учење Духа - погинућеш.

Док свјетлост имате, вјерујте у свјетлост, да будете синови свјетлости. Амин.

Сергијева пустиња, 1846. године.

НАПОМЕНЕ:

1. Пим 1,20.
2. Јев 10,29, 30.
3. Јн 12, 48.
4. Јн 1,5; Јн 3, 20 и 36; 1 Јн 2, 23.
5. Стихира на вечерњи свете Педесетнице
6. Кол 1,28.
7. Пс 11,1
8. Пим 3, 11-18.
9. Гал 5, 24.
10. Пост 6, 3.
11. Еф 4, 30; 1 Сол 5, 19.
12. 1Коп 15,41.
13. Мт 16, 3.
14. Јн 12, 35, 36.
15. Еф 4, 14.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ
АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

ФАРИСЕЈ

ПРВИ ДЕО

Браћо! Пажљиво размотримо нарав Господа Бога, Спаситеља нашег Исуса Христа. Видећемо да се Он никада не саблажњава о грешнике, колико год били тешки њихови грехови. Нема, такође, примера у целом Јеванђељу да су се свети апостоли саблазнили о било кога. Супротно овоме, фарисеји се непрестано саблажњују, саблажњују се о самог Свесавршеног, о очовеченог Бога; саблажњују се дотле да осуђују Њега као преступника, да га предају срамној смрти; Спаситеља распињу на крсту, између двојице разбојника! Из овога природно следи закључак да склоност ка саблажњавању јесте тешка болест душе, особина фарисеја. Треба брижљиво пазити на срце и умртвљавати у њему осећање саблажњавања о ближњега духовним расуђивањем црпљеним из Јеванђеља.

Јеванђеље је свезаветна и свесвета књига! Као што се сунце одражава у чистим водама, тако је у Јеванђељу изображен Христос. Ако желиш да угледаш Христа, очисти ум и срце покајањем! Тада ћеш угледати у Јеванђељу Христа, истинитог Бога, Спаситеља палих људи; угледаћеш у Јеванђељу које особине мора да има Исусов ученик, призван да се научи кротости и смирењу код самог Господа. У тим богоподражатељским врлинама наћи ћеш блажени починак својој души.

ПРВИ ДЕО

Ушао је једном приликом Господ у дом цариника Матеја: претварајући цариника у апостола, сео је оваплоћени Бог за трпезу са грешницима. Видевши то, фарисеји су се саблазнили. *Зашто, - говорили су они Исусовим ученицима - зашто са цариницима и грешницима учитељ ваш једе и пије?[1]*

Реците, најпре, фарисеји, зашто називате те људе грешницима? Није ли тачније назвати их срећницима и блаженима, анђелима, херувимима, зато што је Бог благоволео да седне у њихово друштво? Зар није боље да кажете: "И ми смо грешници! И нас прими, милосрдни Исусе, крај ногу Твојих. Оним Грешницима Ти, Срцевицу и истинити Судијо, дао си предност у односу на нас тиме што си нас мимоишао и сео са њима. Наши су грехови очито тежи од њихових. Са њима седиш: нама дозволи бар да се приљубимо уз Твоје ноге."

Нема светог мириса смирења у мрачним праведницима, богатим истином пале човекове природе, истином лажног света, демонском истином. Они осуђују сваког грешника којег Господ прима и не виде да он тако постаје истински праведник, они дрско осуђују Господа, одбацују Господа, и говоре: *Учитељ ваш. Дају онима да схвате да они Њега не признају за свог Учитеља.*

Одговор Господњи је одговор на сваки узрок скривене болести фарисеја, на целокупно стање њихове душе. Тај одговор садржи у себи страшну осуду и одбацивање од лика Божијег сваке људске привидне праведности, сједињене са осуђивањем ближњег. *Не требају - рекао је Господ - здрави лекара него болесни. Него идите и научите се шта значи: Милост хоћу, а не жртвоприношење. Јер нисам дошао да зовем праведнике но грешнике на покајање.[2]*

Једном приликом, у суботу, ишао је Господ са светим својим ученицима и апостолима кроз поља засејана усевима. Ученици су осетили глад и почели да кидају класе; трљали су их рукама, чистили зрна, и јели зрневље. Фарисеји су, видевши то, рекли Господу: *Гле, ученици твоји чине што не ваља чинити у суботу.[3]* Господ им је споменуо Давида и свештенике и објаснио: Давид је нарушио обредни закон када је огладнио, а други нарушавају закон зато што им то дозвољава једна одредба закона[4], а онда је опет почео да понавља фарисејима страшну замерку: *Кад бисте пак знали шта је то: Милост хоћу, а не жртвоприношење, не бисте осуђивали невинце.[5]*

Како ситничаво, како злонамерно осећање саблазни! Претвара се да се до детаља тачно држи форме закона, а газии суштину закона. Мрачни и слепи фарисеју! Почуј шта ти Господ говори: *Милост хоћу.* Када увидиш недостатак ближњег, умилостиви се над ближњим својим: то је уд твој! Слабост коју данас видиш у њему сутра може да

постане твоја слабост. Саблажњаваш се једино због тога што си горд и слеп! Испуњаваш нека спољашња правила закона, и зато се дивиш самом себи; презиреш, осуђујеш ближње, у којима запажаш нарушавање неких ситница, а не примећујеш испуњење великих, скривених врлина које Бог воли, непознатих твом надменом, окрутном срцу. Ниси довољно гледао у себе; ниси видео себе: само због тога не признајеш да си грешник. Због тога и није омекшало твоје срце, није се испунило покајањем и смирењем, зато ниси схватио да ти је једнако као и свим осталим људима потребна Божија милост, спасење. Страшно је не признати да си грешник! Исус се одриче онога који не признаје да је грешник: *Нисам дошао* - говори Он - *да зovem праведнике но грешнике на покајање*. Какво је блаженство признати да си грешник! Који призна да је грешник, тај добија приступ ~Исусу. Какво је блаженство угледати своје грехове! Какво је блаженство гледати у своје срце! Ако се загледаш у своје срце, заборавићеш да на земљи има грешника осим тебе самог. Ако некад и погледаш на ближње, сви ће ти изгледати непорочни, прекрасни, као анђели. Гледајући у себе, разгледајући своје грешне мрље, постајеш уверен да је милост Божија једино средство твог спасења, да си недостојни слуга и због нарушавања, али и због недовољног испуњавања Божијих заповести, због испуњавања које је сличније искривљивању него испуњавању. Пошто је самом теби потребна милост, ти њу обилно изливаш на ближње, имаш за њих једино милост. *Кад бисте пак знали шта је то: Милост хоћу а не жртвоприношење, не бисте осуђивали невинне. Нисам дошао да зovem праведнике но грешнике на покајање.*[6]

Милосрдни Спаситељ наш Господ Исус Христос није одбацио покајане царинике и блуднице, није презрео ни фарисеје: Он је дошао да исцели човека од свих његових болести, између осталих и од фарисејства, а та болест је посебно тешко излечива само зато што сматра и проглашава да је управо она здравље у процвату, што одбацује лекара и лечење, што сама хоће да лечи болести других, и то тако што једва приметно зрнце вади из нежног ока ударајући у њега тешким брвницама.

Позвао је један фарисеј Господа да са њим обедује. *Ушавши у кућу фарисејеву, седе за трпезу*[7] - приповеда Јеванђеље

О милостивом Господу. Можда је фарисеј и имао добру вољу и неку веру према Господу, али је, примајући Христа, и прорачунавао који степен добродошлице да укаже госту. Да није било тог прорачунавања, заснованог на мишљењу о својој праведности и вредности, шта би спречило фарисеја да истрчи у сусрет божанском посетиоцу, да са страхопоштовањем падне пред Његове свете ноге, да простре под Његове ноге душу, срце. Није то учинио - фарисеј је пропустио блажену прилику да укаже поштовање Спаситељу као Спаситељу. Пропуштено је зграбила једна жена из тог града, позната грешница: похитала је у фарисејев дом са судом миомирисног мира, ушла у кућу, тамо где је била трпеза, и почела да кваси ноге Спаситељеве сузама, и својом косом да их отире, да ноге Спаситељеве целива и маже мирисом.

Не види слепи фарисеј врлину која се дешава пред његовим очима и изобличава хладноћу, мртвило његовог срца. Саблазан и осуда нарастају у његовој души. Он помишља: *Даје он пророк, знао би ко и каква га се жена дотиче; јер је грешница.*[8] А зашто умањујеш Бога кад га називаш пророком? Зашто називаш грешницом ону која више од тебе поштује Бога? Задрхти, умукни: присуствује Саздаатељ! Њему припада суд над Његовим тварима; Њему је једнако да опрости и пет стотина динара и педесет динара греха тј. дуга: Он је свемогућ и богат бескрајно. То фарисеј обично испушта из свог прорачуна! Када види да је ближњи дужан пет стотина динара, он не обраћа пажњу на својих педесет, чак их не сматра дугом - док одлука Божијег суда обзнањује да ни један ни други немају шта да врате, да је обојици подједнако потребан опроштај дуга. *А кад они не имадоше да му врате, поклони обојици.*[9] Недостатак смирења, од кога и настаје болест фарисејства, највише спречава духовно напредовање. Док они који су пали у тешке грехове са жарком ревностју и скрушеног духа приносе покајање, заборављају цео свет, виде непрестано свој грех и оплакују га пред Богом, дотле погледи фарисеја постају двоструки. Његов грех, за њега безначајан, не привлачи на себе сву његову пажњу. Он памти, зна нека своја добра дела, и на њих полаже наду. Он види недостатке ближњих, но кад их упоређује са својим, сматра да су његови лаки, опростиви. Што више израста у његовим очима сопствена праведност, тим више се умањује благодатна праведност, у тим случајевима *узалуд* дарована покајницима. То слаби, уништава осећање покајања. Умањивањем осећања покајања ход према духовном напредовању постаје тежи; уништавањем осећања покајања човек скреће са спасоносног пута на пут уображености ~и самообмане. Он постаје туђ светој љубави према Богу и ближњима. *Опраштају јој се гријеси многи - рекао је Господ о блаженој грешници - јер је велику љубав имала; а коме се мало опрашта малу љубав има.*[10]

Онај ко је заражен болешћу фарисејства лишава се духовног напредовања. Претврдо је тло њиве његовог срца, и нема на њему жетве: за духовно доношење плода неопходно је срце обрађено покајањем, омекшано, овлажено духом милости и сузама. Лишити се напредовања - то већ значи нанети себи највећу штету! Но штета коју наноси фарисејство не ограничава се на бесплодност душе: смртоносна зараза фарисејством најчешће има веома погубне последице. Фарисејство чини човекова добра дела неплодним, и, што је још горе, усмерава их ка томе да управо она донесу зло његовој души и осуду пред Богом. Господ је то изложио у причи о *фарисеју и царинику*, који су се заједно молили у храму Божијем.[11] Процењујући себе, фарисеј није налазио разлога за покајање, за осећање искрене скрушености, већ је, супротно овоме, налазио разлога да буде задовољан собом, да се диви себи. Он је видео у себи пост, давање милостиње, али није видео оне пороке које је видео, или је намеравао да види код других, и о које се саблазнио. Кажем *намеравао да види*, зато што су код саблазни очи велике; он види у ближњем и такве грехове којих у том ближњем уопште нема, које је пронашла фарисејска машта, вођена лукавством. У својој

самообмани фарисеј приноси за своје душевно стање хвалу Богу. Он скрива своје преузношење, и оно се скрива од њега, под маском благодарења Богу. При површном погледу на Закон, њему се учинило да је он Богу угодни извршилац Закона. Он је заборавио да је заповест Господња, по речима псалмисте, *веома широка*[12] да пред Богом ни *небеса нису чиста*,[13] да Богу нису по вољи жртве, чак ни свеспаљенице, ако их не прати скрушеност и униженост духа,[14] да Закон Божији треба усадити у само срце ради достизања истинске, блажене, духовне праведности. Та праведност почиње да се појављује у човеку са осећањем сиромаштва духом[15]. Славољубиви фарисеј мисли да благодари, да прославља Бога: *Боже, хвала ти* - говори он - *што нисам као остали људи: грабљивци, неправедници, прељубници*. [16] Он набраја нескривена сагрешења, која могу да виде сви; али о душевним страстима, о гордости, лукавству, мржњи, зависти, лицемерју, не говори ни речи. А управо оне чине фарисеја! Управо оне помрачују, умртвљују душу, чине је неспособном за покајање! Управо оне уништавају љубав према ближњем, и рађају саблазан, пуну хладноће, гордости и мржње! Славољубиви фарисеј мисли да благодари Богу за своја добра дела, но Бог се окреће од њега, Бог износи против њега страшну осуду: *Сваки који себе узвисује понизиће се*. [17]

Када се фарисејство повећа, када сазри и овлада душом, тада су његови плодови ужасни. Нема безакоња пред којим би оно задрхтало, на које се не би одлучило. Фарисеји су се усудили да хуле на Светог Духа. Фарисеји су се усудили да назову Сина Божијег демоном. Фарисеји су дозволили себи да тврде да је очовечени Бог, Спаситељ, који је дошао на земљу, опасан по друштвено благостање, по грађански живот Јудејаца. И чему служе све те запетљане измишљотине? Да под изговором спољашње праведности, под маском заштите народа, закона, религије засите своју незаситу злобу крвљу, да принесу крв на жртву зависти и славољубљу, да изврше богоубиство. Фарисејство је страشان отров; фарисејство је ужасна душевна болест.

Потрудићемо се да нацртамо лик фарисеја тако што ћемо узимати сликовите описе из Јеванђеља, да би сваки који пажљиво погледа у тај страшни, чудовишни лик могао брижно да се, по заповести Господа, чува *од квасца фарисејског*: [18] од начина мишљења, од правила, од настројености фарисеја.

Фарисеј се задовољава испуњавањем спољашњих религијских обреда и извршавањем неких видљивих, добрих, чак и незнабошцима блиских дела, и зато улизички служи страстима, и при томе стално настоји да их прикрива, мада многе од њих и не види у себи и не разуме да баш оне стварају у њему потпуно слепило према Богу и целокупном божанском учењу. До познања, па стога и виђења да у нама делују душевне страсти може нас довести покајање, но фарисеј је недоступан за осећање покајања. Како може да омекша, да се испуни духом милости, како да се унизи срце које је задовољно собом? Неспособан за покајање, он није способен да гледа светлост Божијих заповести, које просветљују очи ума. Мада и чита Писмо, мада види у њему

те заповести, он се у својој помрачености не зауставља на њима: оне некако неприметно нестају из његовог видокруга, и он их надомешта својим бесмисленим, наказним умовањима. Може ли шта, заиста, бити чудније, несувислије од фарисејских умовања поменутих у Јеванђељу! *Ако се ко куне храмом - тврдили су фарисеји - то није ништа; а ако се куне златом храмовним, крив је.*[19] Фарисеј оставља испуњавање Божијих заповести, дакле саму суштину Закона, и тежи префињеном испуњавању спољашњих ситница, чак и по цену очигледног нарушавања заповести. Свете Божије заповести, у којима је вечни живот, фарисеј оставља без икакве пажње, потпуно их заборавља! *Дајете десетак - говорио им је Господ - од метвице и од копра и од кима, а остависте што је претежније у Закону: правду и милост и вјеру... Вођи слијени, који оцијеђујете комарца а камилу прождирете.*[20]

Од свих душевних страсти славољубље је најскривенија страст. Та страст се више од свих других маскира пред људским срцем, пружа му задовољство које се често узима као тешење савести, као божанска утеха. Управо је славољубље квасац који је стављен у фарисеја. Он све чини да би га људи похвалили, он воли да и његова милостиња, и његов пост, и његова молитва имају сведоке. Он не може да буде ученик Господа Исуса, који заповеда својим следбеницима да презиру људску славу, да иду путем унижења, лишавања, страдања. Крст Исусов за фарисеја је саблазан. Њему је потребан Месија сличан Александру Македонском или Наполеону И, са громогласном славом освајача, са трофејима, са пленом! Мисао о небеској, духовној слави, о слави Божијој, вечној, о самој вечности недоступна је за његову душу која пуже по земљи, у земаљском праху и трудежи. Фарисеј је среброљубив. Његово срце је тамо где је његово благо. Тамо је његова вера, тамо су његова осећања, тамо је нада, тамо је љубав! Само уснама, крајем језика он исповеда Бога, а срцем га одбацује. Никад он не осећа Божије присуство, не види промисао Божији, не зна искуствено шта значи страх Божији. За његово срце нема Бога, нема ни ближњих. Он је сав земаљски, сав телесни, сав у власти душевних страсти; оне га покрећу, оне га воде, вуку у свако безакоње; он живи и ради једино ради самољубља. У тој души подигнут је идол ;а. Идол се непрестано кади тамјаном, непрестано се кољу жртве. Како могу у тој души да се сједине служење свесветом Богу и служење мрском кумиру? Та душа је у страшној запуштености, у страшном мраку, у страшном мртвилу. То је мрачна пећина, у којој живе једино љуте звери, или, још боље, љути разбојници. То је гроб, украшен споља за човечије чулне очи, тако лако обманљиве, а изнутра испуњен мртвим костима, смрадом, црвима, свиме нечистим, Богу мрским.

Фарисеј, далек од Бога, има потребу да се покаже пред људима који служе Богу; испуњен сваким безакоњем, он има потребу да пред људима створи утисак да је пун врлина; настојећи да угоди својим страстима, он има потребу да својим поступцима да привид честитости. Фарисеју је преко потребна маска. Фарисеј уопште не жели да буде истински побожан и врлински: све што жели је да људи мисле да он заиста јесте

такав, и зато се облачи у лицемерје. Све је у њему измишљотина, ње је творевина маште! Дела, речи, сав живот његов - све је то непрестана лаж. Његово срце, као мрачни пакао, препуно је свих страсти, свих порока, непрестаног мучења. И управо то паклено срце одаје према ближњем нељудско, убиствено осећање саблазни и осуде. Фарисеј - увек пун бриге о томе да изгледа праведан пред људима, а у души чедо сатане - хвата из Божијег закона неке црте, украшава се њима, али све зато да неискусно око не би у њему препознало Божијег непријатеља, да би му, као пријатељу Божијем, поверовало и тако постало његова жртва. Фарисеј не осуђује у ближњем зло, ни порок, ни нарушавање Закона. Не! Како он може да осуђује зло кад је управо он његов пријатељ и напрсник? Његове стреле упућене су у врлину. Но да би ударци били прецизнији, он клевете врлину, приписује јој зло, саблажњује се о то зло, и, остављајући утисак да погађа то зло, он у ствари убија њему мрског слугу Христовог. Фарисеју! Ти водиш на погубљење недужног, и то за злочин који си ти сам за њега измислио. Теби припада погубљење, баш као и злочин. Зар те чини радосним то што ученик Христов, подражавајући Христа, без речи испија чашу страдања коју си му ти припремио? Несрећниче! Уплаши се самог ћутања, великодушног и тајанственог. Као што сада, Исуса ради, ћути следбеник Исусов, тако ће на страшном, свеопштем суду проговорити за њега Исус, изобличиће безаконика којег људи нису препознали и послаће га у вечну муку. Фарисеји су измислили злочине за самог Богочовека, они су приредили за Њега мучење, они су купили Његову крв, они су се лицемерно правили да Њега нису разумели.

Највећи злочин на земљи починили су фарисеји. Увек су они били одани, и до сада су одани свом пакленом позиву. Они су главни непријатељи и гонитељи истинске, хришћанске врлине и побожности, они се не заустављају ни пред каквим средством, ни пред каквим злочином. Против њих грми одређење Господње: *Змије, породи аспидини, како ћете побјећи од осуде за пакао? Зато, ево, ја ћу вам послати пророке и мудраце и књижевнике; и ви ћете једне побити и распети, а друге шибати по синагогама својим, и гонити од града до града; да дође на вас сва крв праведна што је проливена на земљи од крви Авеља праведнога до крви Захарије, сина Варахијина, којег убили између храма и жртвеника. Заиста вам кажем да ће све ово доћи народ овај.*[21] Испуниле су се речи Господње, и до сада се испуњавају: заражени фарисејским квасцем у непомирљивом непријатељству са истинским Исусовим ученицима, они их гоне, час јавно, час прикривајући се иза клевете и саблазни; жедно, неутољиво траже њихову крв.

"Господе Исусе Христе, помози слугама својим! Даруј им да Те разумеју, и да следе Тебе, Тебе који као јагње на заклање вођен би и као овца нијема пред оним који је стриже не отвори уста својих.[22] Даруј им да чистим оком ума гледају Тебе, и да се, страдајући у блаженом ћутању, као да су пред Твојим очима, обогатују благодатним даровима, да осећају у себи миротворно струјање Светог Духа, који јавља слуги Твојој

да може бити Твој једино ако се причешћује чашом страдања коју си Ти изабрао да буде судбина пребивања на земљи и Твоја и Теби блиских."

НАПОМЕНЕ:

1. Мт 9,11.
2. Мт 9,12,13.
3. Мт 12,2.
4. Понз 23, 5.
5. Мт 12, 7
6. Мт12, 7, 9, 13.
7. Лк 7, 36.
8. Лк 7, 39.
9. Лк 7, 42.
10. Лк 7, 47.
11. Лк 18.
12. Пс 118,96.
13. Јов 15,15.
14. Пс 50.
15. Пс 39, 9 и Мт 5, 3.
16. Лк 18,11.
17. Лк 18,14.
18. Мт 16, 6.
19. Мт 23,16.
20. Мт 23,23 и 24.
21. Мт 23, 33-36.
22. Иц 53, 7.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

ФАРИСЕЈ

ДРУГИ ДЕО

Господ је изговорио у светом Јеванђељу много заповести, и све оне уводе у човека мисли и осећања потпуно супротна душепогубном, човекомрском фарисејству. Те заповести уништавају сама начела на којима се фарисејство темељи и заснива. *Пазите се и чувајте се* - говори Господ - *квасца фарисејског.*[1] Јеванђелист Матеј објашњава да је речима *квасац фарисејски* Господ назвао фарисејску науку,[2] а јеванђелист Лука разуме под том речју њихово *лицемерје.*[3] То је једно те исто: из лицемерног понашања настаје фарисејски начин мишљења и фарисејско учење и обрнуто: фарисејско учење и фарисејски начин мишљења одгајају лицемера, а за њега никакав грех није страшан, никаква врлина није достојна уважавања; он се нада да сваки грех може да се прикрије, опрости, оправда, да лицемерје може да замени сваку врлину.

Господ је предао својим ученицима право, искрено понашање, утврђено на светој мудрости, а не на лукавству - понашање из кога светли чиста врлина и које својом небеском лепотом привлачи људске погледе и срца. *Тако да се свијетли свјетлост ваша пред људима, да виде ваша добра дјела и прославе Оца вашег који је на небесима.*[4] Фарисеји су, супротно овоме, желели да само изгледају праведни, бринули су искључиво о томе да пред људима, пред масом, обично мало разборитом, представе и представљају да су управо они слуге Божије. И данас се може видети да фарисеји прибегавају свим могућим смицалицама да би њихова само наизглед добра дела блистала што јаче пред људима, а злодела била оправдана политичком нужношћу, маском праведности и мудре далековидости, жељом да се допуштањем мањег зла спречи веће, и осталим оправдањима која тако обилно извиру из срца испуњеног лукавством. Господ забрањује такво понашање веома снажним изразима. *Ви сте* - говори Он - *они који се правите праведни пред људима, али Бог зна срца ваша; јер што је у људи високо, гадост је пред Богом.*[5] Фарисеји су настојали да законима прикривају своје душевне страсти, дејства, њихове плодове. Душевне страсти у сенци и хладу

закона обично пуштају дубоко корење у душу, постају дебело дрво јер обухватају гранама сву човекову делатност, то јест продиру у све његове мисли, у сва осећања, у свако деловање. Свети Пимен Велики је рекао: "Ако човековој грешној вољи помогну закони, он се предаје разврату и пропада." [6]

Ако човек не трага, и то безинтересно, за врлином пред Богом, него, напротив, тражи славу врлине пред људима, у њиховом безвредном, непостојаном, променљивом мишљењу, онда он није способан да позна хришћанску веру, да прими Христово учење, јер је за то учење потребно срце које признаје да је грешно, и исповеда свој грех. *Како ви можете вјеровати када примате славу један од другог, а славу која је од јединога Бога не тражите?* [7] Господ одузима у својим ученицима сваку храну за славољубље. Он хоће да срце жртвеник буде очишћено од нечистог идола, од свега што припада идолопоклонству. Господ заповеда да чинимо сва добра дела у тајности. И милостиња, по Његовој заповести, нека буде у тајности, и пост нека буде у тајности, и молитва - у затвореној клети! Наша добра дела морају бити сакривена од људи, али и од нас самих, да људи не би кварили нашу душу похвалама и да нас само наше срце не би варало и вршило прељубу, и тиме нарушавало свети савез са светим смирењем. *Да не зна левица твоја шта чини десница твоја.* [8] То није довољно! Господ је заповедио да се одрекнемо себе у краткотрајном земаљском животу, да нарушимо све законе, сваку правду ради јеванђелске правде. А у чему се састоји јеванђелска правда? У страдањима, у крсту! Ка њима призива Спаситељ свога ученика и ту врши одабир међу званима, ту одваја кукољ од пшенице, ту обележава својим печатом изабране! *И који не узме крст свој и не пође за мнош, није мене достојан. Који чува живот свој, изгубиће га, а који изгуби живот свој мене ради, наћи ће га.* [9]

Браћо! У подножју Христовог крста сложимо и сахранимо сва мишљења света о части, о увредама, о понижењима, о губицима, о неправди, о људским законима и о људској праведности. Постањимо јуродиви Христа ради! Постањимо своје образе да нас по њима пљују, ударају! Наша стара, земаљска част нека се проспе у прах унижења! Не гледајмо са жаљењем и бригом на наше пропадљиво имање: нека га разграбе и разнесу вихори, када буду допуштени! Не пожалимо наше тело у вољним подвизима и у невољним страдањима! Научимо се од Господа Исуса Христа Његовом тајанственом ћутању, том најузвишенијем богословљу и говорништву, које задивљује и анђеле! Свет није признао да Он, Бог оваплоћени, јесте праведан: зар од света да тражимо праведност? Одрецимо се ње у подножју Христовог крста! Не будимо звери које ловци и друге звери нападају, рањавају и уједају, но постањимо слични Јагњету Божијем овде на земљи, за време нашег краткотрајног земаљског странствовања - и Он ће нас учинити сличнима Себи у вечности, у којој нашем блаженству неће бити краја и мере. И овде, у земаљском изгнанству, верном Исусовом ученику прилази Дух Свети, Утешитељ, наноси на његову душу неисказано блаженство будућег живота, а оно одузима од њега осећај страдања и уводи га у

невидљиво, свето наслађивање, независно од човека и околности. Пред тим наслађивањем ништавне су све земаљске насладе, чак и оне законите.

Главна карактеристична особина лицемера, прва стрела коју он пушта на ближњег, јесте саблазан и из саблазни произашла осуда ближњег. У наумима злотвора саблазан је често притворна, измишљена, као тобоже оправдан изговор за злодело, који благовремено припрема и злодело и оправдање злодела; саблазан у онима који су још заражени старим Адамом, макар они били добронамерни и тежили ка спасењу, јесте особина старог човека и веома озбиљна и упорна болест. Та болест спречава покајање, од кога долази очишћење. Саблазан је болесни поглед на слабости ближњег, при коме те слабости нарастају до несагледиве, наказне величине. Саблазан је чедо самољубља, и усељава се у ону душу која се клони љубави према ближњем и правилне љубави према себи. Господ је ту болест упоредио са брвном, према коме свако јавно сагрешење ближњег представља тек трун. *Не судите* - рекао је Господ - *да вам се не суди. Јер каквим судом судите, онаквим ће вам се судити; и каквом мјером мјерите, онаквом ће вам се мјерити... Лицемјере, извади најприје брвно из ока свога, па ћеш, онда видјети извадити трун из ока брата свога.*[10] Морамо на силу одвлачити себе од осуђивања ближњих тако што ћемо страхом Божијим и смирењем ограђивати себе од тог осуђивања. Да бисмо ослабили и, са Божијом помоћи, потпуно искоренили из свог срца саблажњавање о ближњег, морамо се уз светлост Јеванђеља удубљивати у себе, пазити на своје слабости, испитивати своје грешне тежње, побуде и стања. Када наш грех привуче на себе наше погледе, нећемо имати када да надгледамо недостатке ближњег, да их примећујемо. Тада ће нам сви ближњи изгледати прекрасни, свети; тада ће сваки од нас сматрати да је највећи грешник у свету, једини грешник у свету, тада ће нам се широко отворити врата, наручје истинског, стварног покајања.

Велики Пимен је говорио: "Ми и наша браћа смо као две слике. Ако човек, гледајући себе, налази у себи недостатке, онда он у свом брату види савршенство. А ако сам себи изгледа савршен, онда, поредећи са собом брата, налази да је брат лош."[11] Највећи Божији угодници нарочито су бринули о томе да виде да су грешници, толики грешници да су сагрешења ближњих, јавна и велика, њима изгледала безначајна, опростива. Преподобни Сисоје је рекао ави Ору: "Дај ми поуку." "Имаш ли ти поверења у мене?" - упита га ава Ор. "Имам" - одговори Сисоје. "Иди" - рече му ава Ор - "и чини оно што ја чиним." "А шта је то што ти чиниш, оче?" - упита га ава Сисоје. Старац рече: "Ја видим да сам гори од свих људи."[12]

"Ако човек достигне то стање" - говорио је Пимен Велики - "о коме је апостол рекао: *Чистима је све чисто*,[13] онда ће видети да је гори од сваке твари." Брат је упитао старца: "Како могу да мислим да сам гори од убице?" Пимен је одговорио: "Ако човек дође до стања на које је апостол указао, и види човека који је починио убиство, рећи ће: 'Он је једном учинио тај грех, а ја убијам себе сваког дана.'" Брат је препричао

Пименове речи другом старцу. Старац је одговорио: "Ако човек дође до стања такве чистоте, и увиди грехове брата, онда ће његова праведност прогутати тај грех." Брат је упитао: "Каква је његова праведност?" Старац је одговорио: "Свакодневно окривљивање себе." [14]

Ето истинских слушаалаца и твораца јеванђелског Закона! Изгнавши из својих срца осуђивање и саблазан, они су испунили себе светом љубављу према ближњем тако што изливају на све милост, и милошћу лече грешнике. Свети оци су рекли за великог Макарија Египатског да је био као земаљски бог - са тако силним милосрђем подносио је недостатке ближњих. Ава Амон је, удубљујући се непрестано у себе и изобличавајући недостатке своје душе, дошао у дубоко смирење и свету простодушност. Од мноштва љубави према ближњем он није видео у ближњем зла, заборавио је да зло постоји. Једном приликом доведоше код њега - пошто је био епископ - девојку која је зачала и рекоше му: "Тај и тај је учинио ово, наложи на њих епитимију." Амон осени крстом њен стомак, затим нареди да јој дају шест пари белог платна, и рече: "Када дође време да роди, ако умре она сама, или њено дете, да се има за сахрану." А они што су оптуживали девојку рекоше: "Шта чиниш? Наложити на њих епитимију!" Он одговори: "Браћо! Она је близу смрти! Шта још да се ради с њом?" - и отпусти је.

Дошао је једном приликом ава Амон у једно боравиште монаха да би са њима обедовао. Један брат из тог места се понашао веома збуњено: жена му је дошла у посету. Сазнала су то остала браћа; збунили су се, а кад су се окупили на договор, одлучили су да истерају брата из колибице. Но кад су сазнали да се ту налази епископ Амон, дошли су код њега и молили га да и он пође са њима да прегледају келију тог брата. Дознао је то и брат: сакрио је жену под велики дрвени суд, и окренуо дно суда према горе. Ава Амон је то схватио, и, ради Бога, покрио сагрешење тога брата. Када је са мноштвом браће дошао у келију, сео је на тај дрвени суд и наредио да претраже келију. Келију су претражили: жену нису нашли. "Шта ово значи?" рече ава Амон браћи: "Нека вам Бог опрости ваше сагрешење." Затим се помоли, и нареди свима да изађу. За браћом изађе и он сам. Излазећи, милостиво узе за руку окривљеног брата, и рече му са љубављу: "Брате! Пази на себе!" Тако се свети Амон удаљавао од осуђивања било кога, и лечио је грешнике тиме што је омекшавао њихова срца и приводио их милошћу ка покајању.

Колико нас Господ одводи од понора саблазни и осуђивања, колико се истинске слуге Господње удаљавају од тог страшног, погубног понора, толико нас, супротно томе, ђаво вуче у тај понор, прикривајући га разним оправдањима. Једно од сатанских оправдања је неразумна ревност, коју многи држе за побожну, свету ревност.

Човек којег води неразумна ревност" - говори свети Исак Сиријски - "никада неће моћи да достигне мир мисли. Далек је он од тог мира, од радости. Ако мир мисли

јесте потпуно здравље, ако ревност јесте супротна миру, онда лукава ревност није ништа друго до тешка болест. О човече! Убеђен си да оправдану ревност против туђих недостатака доводиш до највећег степена, а у ствари одгониш здравље своје душе. Постарај се, постарај се о здрављу своје душе! А ако желиш да лечиш болесне, схвати да је болесницима више потребна пажња него бездушност. При томе, док не помажеш другима, доводиш себе у стање тешке болести. Таква ревност у човеку није знак мудрости него болести душе, знак недостатка духовног знања, знак великог незнања. Почетак премудрости Божије, тихост и кротост, та својства велике и снажне душе, плод су разумног начина мишљења, и управо она носе људске болести." [15]

Грех саблазни и осуђивања је тако подесан за убијање људи и зато тако омиљен ђаволу да њему није довољно то што је изазвао у нашем срцу лукаву и од јеванђелског разума далеку ревност, што је изазвао горде помисли, увек повезане са понижавањем и презирањем ближњег: не, он спрема и чита лукавства да би уловио непажљиве у саблазан и осуђивање. Ава Пимен је говорио: "У Писму је речено: *Што видеше очи твоје, говори.* [16] Но ја вам саветујем да не говорите чак ни о ономе што сте опипали својим рукама. Један брат је тако био обманут: учинило му се да његов брат греши са женом. Дуго се он борио са самим собом; напослетку је пришао, гурнуо их ногом, мислећи да су то баш они, и рекао: 'Престаните, хоћете ли још дуго?' Испоставило се да су то били снопови пшенице. Зато сам вам и рекао: 'Не излажите руглу, чак и кад опипате својим рукама'." [17]

Грех осуђивања је толико противан Богу да се Он гневи и одвраћа од самих својих угодника када они себи дозвољавају да осуђују ближњег: Он одузима од њих своју благодат, а то се види из многобројних примера које су црквени писци сачували ради користи и поучавања хришћанских поколења. Никаква праведност не даје право да осуђујемо брата који греши: Господ може веома угодно да му дарује истинску праведност, неупоредиво већу од оне коју ми мислимо да налазимо у себи. Можемо ми бити праведни готово колико и сам Бог; но чим осуђујемо ближњег, ми одбацујемо Божију правду, уместо ње уводимо своју правду, или правилније, болест фарисејства. Ако осуђујеш ближњег, ти крадеш власт Бога, власт јединог коме припада *суд* над Божијим тварима - крадеш власт Христову, који ће судити живима и мртвима у последњем дану. [18]

Чудесни Јован Саваит приповедао је о себи: "Једном приликом, док сам живео у пустињи недалеко од манастира, дошао је брат из манастира да ме посети. Упитах га: 'Како живе оци и браћа?' 'Добро, због твојих молитава' - одговори он. Затим га упитах за једног брата кога је био лош глас. Он ми одговори: Веруј, оче, тај брат наставља да живи као и пре.' На то рекох: 'Ох!', и одмах дођох у занос. Видим: стојим пред Голготом, у Јерусалиму. Господ наш Исус Христос стоји на Голготи, између двојице разбојника. Похитам да се Њему поклоним. Тада - видим - Господ се окренуо према анђелима који стоје пред Њим, и говори им: 'Отарајте га - он је према мени

антихрист: предусрећући мој суд, осудио је свог брата.' Док су ме изгонили, и док сам излазио, на вратима се запетља моја мантија, запе за њих. Тамо сам је и оставио. Истог трена дођох себи, и рекох брату, овом што је дошао да ме посети: Тежак је за мене овај дан.' Он ме упита: 'Зашто тако, оче?'

Своје виђење, које сам му открио, допунио сам речима да је скинута мантија знак да је од мене одузет покров Божији и помоћ Божија. Од тога дана удубио сам се у пустињу, лутао у њој седам година, не узимајући хлеб, не улазећи под кров, и не беседећи ни са једним човеком. Након тог времена опет сам видео Господа: Он ми је вратио моју мантију."[19]

Браћо, пазимо на себе! Постарајмо се да очистимо себе од телесних, а онда и од душевних страсти, од славољубља, неверовања, лукавства, зависти, мржње, среброљубља, и осталих сличних болести које се развијају и дејствују, по свој прилици, у самој души, без учешћа тела, због чега се и називају душевним. Рекох "по свој прилици": оне утичу и на тело, али се тај утицај не да измерити, и зато је за многе не приметан и несазнајан. Док будемо пазили на себе и чистили себе од тих страсти, засејаће се постепено у нама љубав према ближњем, а од ње ће ослабити и уништиће се осећање саблазни о ближњег и помисао да га осуђујемо. Никад не смећимо с ума да правде угодне Богу нема изван сиромаштва духом. Оправдавајмо ближње, и осуђујмо себе, да би нам Бог даровао своју благодат и милост, дакле оно што Он дарује једино униженима и милостивима. Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Мт 16, 6.
2. Мт 16, 12.
3. Лк 12, 1.
4. Мт 5,16.
5. Лк 16, 15.
6. Азбучни патерик.
7. Јн 5,44.
8. Мт 6, 3.
9. Мт 10, 38, 39.

10. Мт 7, 15.
11. Азбучни патерик.
12. Азбучни патерик.
13. Тим 1, 15.
14. Азбучни патерик.
15. Слово 89.
16. У изворнику: Прич 25, 8.
17. Азбучни патерик.
18. Житије преп. Василија Новог, митарство осуђивања, Четиминеј, 26. март.
19. Азбучни патерик.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

ПОСЕТА ВАЛАМСКОМ МАНАСТИРУ

Велелепна је бура на Ладоском језеру, када под ведрим небом, уз сијање сунца, ветар премешта влажне брежуљчиће по површини дубоког, широког језера. Та непрегледна површина сва је обасута небеско-плавим брежуљчићима и њиховим нежно белим, сребрним гребенима. Узнемирено буром, језеро ствара утисак да је живо.

По таквој бури 1846. године, почетком септембра, пловио сам из Коневског манастира у Валамски, паробродом што носи име острва на коме се налази Валамски манастир.[1] Ветар је био веома хладан и јак; брзо су небом промицали беличасти облаци у засебним групама, као јата птица кад се селе у јесен и у пролеће. Величанствена је бура на отвореном језеру; и на обалама она има своју чаробну лепоту. Тамо се свирепи таласи и ветрови, у вечитој свађи, љуте, жестоко препиру - а овде, разјарени на земљу, имају смелу замисао. "Гледајте како се талас успиње на

обалу" - рече коневски старац који ме је пратио. Тачно: талас се "успиње" на обалу. То је прави израз за оно што талас ради. И не само да се својеглаво успиње на благу обалу, на огромну гранитну литицу која окомито стоји над безданом и од памтивека спокојно гледа на свирепе буре као на дечије игре: за хват,[2] за два хвата узлеће талас уз литицу, а онда, изнемогао, пада у њено подножје, сасут у мноштво сићушних честица, као разбијени кристал; затим поново започиње свој непрестано упорни, безуспешни покушај.

Пре неколико година видео сам буру на Ладоском језеру по тмурном времену. Тада слика губи много од своје живописности. Воде су обојене у сиво; пена није сребрнаста, већ мутна и жућкаста; магла сужава оквир слике; нема ни оне живости, ни оне разноврсности - речју, нема оног живота. Како су потребне сунчеве зраке да би ова пажње достојна и надахнућа пуна слика била довршена! Како је и само сунце прекрасно када гледа на земаљску буру са чистог, недосежног неба!

Острво Валам је, неспорно, најживописније место старе Финске. Налази се на северном крају Ладоског језера.[3] Прилазите му: дочекује вас потпуно нова природа, какву није имао прилике да види онај који је путовао само по Русији: дивља, тиха природа која привлачи погледе самом својом дивљином, из које провирују заносне, чисте лепоте. Видите окомите, високе, голе литице, које гордо излазе из бездана: стоје као дивови на истуреној стражи. Видите стрмине, прекривене шумом, које се срдечно спуштају према језеру. Ту је неки пустињак изашао са посудом у руци да захвати воде: пометнувши на земљу посуду, гледа у пространо језеро, послушкује говор таласа, напада душу духовним созерцањем. Видите заливе, ода свуд ограђене гранитним, самониклим литицама, у којима мирно дремају као огледало чисте воде, док у језеру бесни страшна бура; ту се склонио од бродолома галијот[4], или сојма[5], чека у затишју повољан ветар, а власник једрењака већ равнодушно гледа разјарене, хучне таласе језера - те што су недавно хтели да здробе његову лађу у коју је он уложио сав свој иметак, сву судбину, и своју и своје породице. Пловите вијугавим теснацима, у којима се две наспрамне литице састају тако блиско да остављају само узани пролаз за сами галијот. Спуштате висак, мерите дубину у тој узини: дубина ту износи много хвати. Улазите са северне стране у затон који дубоко залази у унутрашњост острва; пловите тим затоном: десно је густа шума на каменим, огромним избочинама, које окомито, а неке са нагибом, израњају из тамних вода. Од непрозирних силуета тих шума и тог камења вода је у затону изузетно тамна, и предео добија веома претећи изглед. Затон се постепено шири, и најзад формира овал великих димензија. Склањате пажњу од те необичне слике која изазива у души невољни, али пријатни ужас од кога не желите да се растанете; окрећете се на супротну страну: пред вама је велики манастир на високој, дугој, гранитној литици, као лагано бремене на плећима гиганта. Литицу је раније прекривала беличаста маховина. Монаси су скинули маховину; сада на граниту нема

сивкасто белих седина које су висиле низ његово преплануло чело; он је величанствен и страшан у својој обновљеној младости и наготи. Из пукотина у литицама израсле су липе, јавори, брестови; по литици вијуга бршљан, а испод литице подигнут је воћњак, над којим се њишу и шуме истакнути зелени врхови дрвећа, рекло би се спремни да се сруше на врт, али их задржава корење, дубоко продрло у литицу. Каква задивљујућа, велелепна слика! Како је пријатно видети човекову насеобину, његову руку, комадић земље заливен његовим знојем, украшен његовим многим радом, усред огромних маса нетакнуте, грандиозне природе! Пристајете у луку, излазите на обалу: на стрмој падини брда саграђено је гранитно степениште; њиме се пењете према манастиру смештеном на врху брда, на пространој заравни. На ту зараван са јужне стране води стрма падина; према западу, према затону, зараван пресеца окомита литица.

Манастирске зграде формирају два четвороугла, од којих је један смештен у другом. Кад се гранитним степеништем попнете на зараван, идете алејом према светој капији на спољашњем четвороуглу; наспрам те капије је друга, унутрашњем четвороуглу. Улазите на капију: пред вама је на десној страни саборна црква Преображења Господњег, на горњем спрату, а на доњем црква валамских чудотвораца Сергија и Германа, где и њихове мошти почивају на скривеном месту. Саборна црква је повезана галеријом са топлом црквом Успења Мајке Божије; у галерији се налази ризница. На другом крају, који формира југоисточни угао, налази се црква светог Николаја. На левој страни, супротно од линије храма, налазе се келије настојатеља и неке браће. Наспрам нас су заједничка трпеза и кухиња, а у оној линији у којој је капија, и где, претпостављам, ви стојите, налазе се келије чредних јеромонаха. Над светом капијом вањског четвороугла налази се црква Петра и Павла. У тој линији, са леве стране, налази се гостопримница; са десне келија духовника и пространа манастирска рухољња (тако се у манастирима назива остава за одећу). У наспрамној линији налази се манастирска болница, са знатним бројем келија, у које се смаштају сви престарели и сакати. При болници су цркве: на горњем спрату Пресвете Тројице, а на доњем Живоносног источника. У линији, окренутој према затону, са једне стране је наставак гостопримнице, а са друге манастирска канцеларија. У источној линији, са једне стране је наставак оставе, а са друге манастирска библиотека, у поређењу са библиотекама других манастира богата, са доста рукописа, скоро искључиво дела светих отаца који су писали о монашком животу. Неће се у тој библиотеци наћи обиље материјала за историју Валамског манастира. Она је опремљена крајем прошлог и почетком овог века; древне рукописе, као и све древно у Валамском манастиру, уништили су пожари и Швеђани. Нема здања на целом острву, чак ни капеле, које није навршило бар сто година.

Оснивање и постојање Валамског манастира сеже у дубоку руску старину: до таквог закључка доводе неке историјске чињенице. Преподобни Аврамије, оснивач и

архимандрит ростовског Богојављенског манастира, дошао је још као незнабожац у валамско обиталиште 960. године после Христовог рођења; ту је крштен и пострижен у монаштво.[6] У Софијском летопису речено је: "Лета 6671. (1163. после Христовог рођења) нађене су и пренете мошти преподобних отаца наших, Сергија и Германа Валамског." [7] Други летописац помиње да је 1192. године игуман Мартирије саградио камену цркву на Валамском острву.[8] Локално предање, поткрепљено тим и њима сличним оскудним подацима који су до нас дошли, сматра да су Сергије и Герман грчки монаси, савременици равноапостолне велике кнегиње Олге. Ако узмемо у обзир одлучност са којом су древни монаси тежили ка најдубљем усамљивању, ту погодност за усамљивање коју Валамско острво пружа сада, и коју је, тим више, пружало тада - онда се морамо сложити да у досељењу грчких монаха овамо нема ничега чудног и неостваривог. У свим историјским осветљеним тачкама, најалост ретким, у којима се с времена на време појављује постојање Валамског манастира види се да су монаси проводили најстрожи монашки живот, да су тамо постојали и општежиће и отшелници, и да је свим монасима управљао игуман. Овде је у четрнаестом веку живео извесно време преподобни Арсеније Коневски, који је касније отишао на свету Атонску гору и основао Коневски манастир. На ово тло је у другој половини петнаестог столећа крочио као младић преподобни Александар Свирски: он је најпре обављао разне послове у општежићу, а затим је тиховао на светом острву, у тесној пећини, природној или исклесаној у литици - не зна се. Свето острво је камена гора; она се подиже из језера, завршава се на северу високим оштрим гребеном и припада групи малих острва која са разних страна окружују главно острво, као сателити своју планету. У првој половини петнаестог столећа живео је овде извесно време преподобни Саватије Соловецки, који је касније прешао на Бело море, на далеки север, ради дубоког осамљивања у пустињи Соловецког острва, дотле ненастањеног. Тамо је тражио исто оно, и са истим неустрашивим самопожртвовањем, што су тражили Грци Сергије и Герман на Валамском острву, и нашао свој Атон и свој Олимп, већ пренасељен, мада је та превелика насељеност износила свега скупину монаха.[9]

Више пута су Швеђани пустошили Валамски манастир; више пута су његови монаси падали под оштрицом мача, и земљу, орошену молитвеним знојем, орошавали мученичком смрћу; више пута су горели свети храмови и монашке колибице јер их је запалила рука непријатеља или неопрезности. Но предео Валамског манастира, његове разноврсне погодности за све видове монашког живота, његови монаси су убрзо обнављали. Као да је сама природа одредила, осветила Валам за место богослужења. Древно предање, но које, изгледа, има основа, говори да се овде, у том давно прошлом времену, кад је ова земља била у мраку незнабоштва, вршило поклоњење идолима.[10] Када погледаш на те тамне, дубоке воде, на те мрачне, густе шуме, на те горде, моћне литице, на сву ту величанствену слику која се непрестано мења и непрестано остаје живописна; када прочиташ у њој дубоко песничко

надахнуће, упоредиш раскошни предео Валама и оскудни предео околне Финске - рећи ћеш: "Да, морао је овде каменосрдни и ратоборни Скандинавац да своја ратна, сурова размишљања и осећања преиначује у побожност; морала је овде душа да се испуњава свиме што узноси људску душу ка највишим осећањима, која пружа религија." Исто то предање доводи овде светог апостола Андрију, који је, по Несторовом казивању, прешао из Кијева у Новгород, и вратио се морским путевима у јужну Европу, где га је у Ахаји чекао мученички венац. Он говори да је апостол реком Волхов дошао на Ладоско језеро, преко језера стигао до Валама, обратио тамошње жреце у хришћанство и основао хришћанску цркву. То предање назива Сергија пратиоцем апостола, а по апостоловом одласку, учитељем тих крајева у хришћанству.

Шта је ту чудно? *По свој земљи изиђе глас њихов, и до крајева васељене речи њихове,*[11] сведочи Писмо о путовањима апостола. Њихови трудови су припадали целом људском роду, а не само једном народу; њихову брижну пажњу, љубав њиховог срца није привлачила образованост, грађанско уређење или сила, него несрећа палог човека, био он Скит или варварин, Јудејац или Јелин.[12] Шта је то због чега би свети апостол Андрија имао разлога да не приђе нашим праоцима, Словенима, и суседима Словена, Скандинавцима? Шта је то што би га спречило да посети место освећено за народно богослужење, да тамо засади истинско богопознање и богослужење? Зашто не бисмо дозволили мишљење да је сам Бог дошапнуо апостолу ту високу, свету намеру, дао му снагу да је изврши? Ненасељеност, непознатост земље, даљина, тешкоће путовања не могу бити довољан, чак нимало јак разлог за одбацивање овог предања. Недуго после апостолских путовања јездиле су тим путевима целе војске: па зашто да не прође њима апостол, вођен Божијом десницом и апостолском ревношћу?

То је већ предање, и то не мутно, не сумњиво, већ сигурно, чисто историјско. Монашки живот на Валаму и источно исповедање хришћанске вере у тој земљи процветали су много раније и снажније него што би могао да закључи путник након прве посете крају, након краткотрајног погледа на њега. Треба погледати усредсређеније, треба жртвовати довољно времена, послушати пажљиво казивања валамских отаца и приобалних житеља, из њих извући податак достојан да га историја унесе у своје таблице, да га савремена образованост услиши, а образовано потомство не заборави. Монашки живот на валамском острву се толико развио да је своје изданке пребацио преко језера, на супротну обалу, на којој се сада налази Сердобољ. На тој обали је било дванаест скитова: све су их основали валамски монаси, сви су били под управом и духовним руководством валамског игумана. Приобални житељи су исповедали православну источну веру управо зато што су њено познање узели из Валамског манастира; по обали, до самог Кексхолма, налазили су се православни храмови. Корелци са те обале Ладоског језера били су

православци, као што су православци сада Корелци са супротне обале, житељи Олонецке губерније. И једни и други су говорили истим језиком: њихови дијалекти су се међусобно толико мало разликовали да нису представљали препреку да они разумеју једни друге, да разговарају једни са другима; имали су и исту веру. Но дошло је зло време - Финци су се приклонили Лутеровом учењу. На местима на којима су блистали православни храмови, где је вршено православно богослужење, где је божанска литургија зближавала небо и земљу, сада стоје лутеранске цркве, које се оглашавају једино празном проповеђу хладног пастора. Говорећи народу у својој проповеди само површно, учено знање о Искупитељу и Његовим моралним поукама, он сваки пут као да држи надгробни говор над тим људима и местима који су изгубили истину, живу веру и Цркву. Осим усмених предања, која једногласно сведоче о чињеницама, постоји још и живо сведочење. То су цела насеља Финаца, хиљаде Финаца који данас исповедају православну веру. За њих се богослужење врши на словенском језику, по нашим црквеним књигама; врше га наши свештеници, који једино проповед говоре народу на његовом матерњем, финском језику. Зар је било тешко Швеђанима да поред те простодушне вере уведу овде лутеранство? Требало је само да протерају или побију руске свештенике и приморају лутеранског пастора да маскира својом проповеђу страшни губитак, који је заборављен због самог времена и због тога што није био потпуно схваћен.

Надам се да ће овај податак бити пријатан многим! Мало је вероватно да многи знају да је у недрима Финске још живо православље, да оно није наново засађено: тамо оно живи од старина, остатак је заједничке древне хришћанске религије, која је заменила незнабоштво. Многи данашњи приобални Финци чувају љубав према Цркви предака, отргнутих од ње на превару или насиљем. Они би желели да се врате у спасоносна недра, но никакав глас их не позива, и они се махинално вуку према Лутеранској цркви због, рекло би се, још непрекинутог утицаја насиља.

А када се десио тај зли преврат? Религиозна судбина финске обале повезана је са судбином Валамског манастира, из кога је, види се, увек текао религиозни живот за целу ту земљу, цветао и умањивао се саобразно томе да ли му је много или мало сила давао Валамски манастир. Почетком седамнаестог века шведски војсковођа Понтус де ла Гарди, који је толико зла нанео Русији, разорио је валамско обиталиште; цркве и келије предао је пламену, монахе оштрици мача; неки су успели да побегну и понесу мошти светих оснивача манастира. Сличну судбину доживела је и лева обала Финске: православни храмови су спаљени, свештенослужитељи побијени или прогнани, међу становништвом је проширено лутеранство, чије су се присталице још предавали фанатичној страсти према својој тек рођеној вери, спремни да се умију у крви Тридесетогодишњег рата. Вредна је помена чињеница да се насеља која су сачувала православну веру не налазе ни на самој обали Ладоског језера ни на путу завојевача, него дубље у Финској, иза планина, иза мочвара, тих природних ограда земље: тамо

су се они притајили, спасили од погледа и религије протестаната. Тада су многи Финци пребегли у Русију да би сачували веру: њихове православне потомке срешћете у Новгородској и Тверској губернији.

Када је Божији промисао оружјем Петра Великог кажњавао Швеђане зато што су, ушавши у Русију као савезници, вероломно погазили Божији закон и народна права, и из савезника прешли у непријатеље и освајаче, тада је Валамски манастир, заједно са Корелијом, испод њему родног крова руске државе, прешао да сиротује под туђом влашћу око сто година. Од 1717. године, по позиву победоносног цара, монаси Кирило-белозерског манастира дошли су на згариште бившег Валамског манастира; опет је тамо подигнут храм Божији, постављене су келије. За време владавине царице Јелисавете Петровне дрвене манастирске зграде нестале су у пожару. Царица је обновила манастир о државном трошку. Нове зграде су, као и претходне, биле саграђене од дрвета. Видео сам цртеж тог манастира; допао ми се. Мислим да дрвене зграде пристају пустињској обитељи каква је Валамска. Како поглед радују монашке колибице својом скромношћу кад су изграђене од дрвета! Подесне су за монашка занимања: чувају здравље, коме овде прете сурова клима, оштри ветрови, сама храна, подвизи, расположење духа, које истањује, исцрпљује тело. Да је у Валамском манастиру био од камена велики саборни храм, који би на два спрата садржавао топлу и хладну цркву, и да је камена била ограда, која би штитила унутрашњост манастира од ветрова, тада би саме келије могле бити дрвене: оне би стајале на довољном растојању једна од друге, ради безбедности у случају пожара, и тако би окруживале цркву са свих страна. Прелеп је тај распоред: уз погодности које пружа, он показује да житељи таквих колибица, окренутих према храму Божијем, имају за једини циљ да служе Богу, да сматрају да су странци на земљи, да је Бог њихова једина потреба - зато су око Скиније и поставили своје шаторе. Тако су распоређене зграде у Глинској пустињи, у Белоберешкој, у Оптинском скиту, и у неким другим.

Обнова Валамског манастира текла је споро; успех је био незнатан. Манастир је дуго био мало насељен. Љубитеље осамљивања није привлачило овамо то што су за обнову обиталишта били узети монаси недовољно обогаћени познавањем монашког живота. Сама осама није довољна за морално и духовно благостање обитељи, мада осамљивање јесте један од главних, основних услова за то благостање: приликом осамљивања неопходно је духовно руковођење и поучавање браће; без тога уништавају се све користи које доноси управо осамљивање. Супротно овоме, духовно руковођење и поучавање преноси користи осамљивања у обиталиштима која су смештена у насељима и многољудним градовима. Тако су процветали манастири који су се налазили у Константинопољу и његовој околини; они су изнедрили знамените оце, по духовним даровима равне оцима васпитаницима бесплодних пустиња.[13]

Најважнију, основну потребу Валамског манастира оштроумно је уочио митрополит санктпетербуршки Гаврило. Да би удовољио тој потреби, он је 1785. године позвао из Саровске пустиње старца Назарија, чувеног по духовним знањима и опитности, и поверио му да буде настојатељ Валамског манастира. Митрополит је прихватио свету обитељ под посебно архијерејско покровитељство, и пружао јој је помоћ и управним одлукама и материјалним средствима. Валамски манастир је почео брзо да изниче, да се шири и испуњава онима који су дали и онима који желе да дају монашке завете. Уређени су општежиће и скит; појавили су се и пустиножители и отшелници. Сам игуман Назарије имао је отшелничку келију: у њу се удаљавао, понекад и на неколико седмица, да би пажљивије погледао у себе, да би подробније открио у себи човека, да би затим, из сопствених животних искустава и опажања, црпео поуке за подређене, да би их водио ка ономе што је одређено у Јеванђељу - ка исправљању живота и напредовању. Отац Назарије, пострижник и васпитаник Саровске пустиње, сав испуњен духом те обитељи, прихватио се да у Валамском манастиру предано и прецизно претаче у дело све оно чему се тамо научио. Сва здања у Саровској пустињи су од камена - он је почео да уводи камену градњу и у Валамски манастир. Он је саградио унутрашњи четвороугао: спољашњи су подигли његови претходници. Милостива и добра дела царева Павла Петровића и Александра Павловича обезбедила су материјалну снабдевеност манастира; он је првог реда - њиме управља игуман, игумана бирају браћа, а потврђује митрополит санктпетербуршки.

По свом устројству, у монашком смислу, Валамски манастир је верна копија манастира ране хришћанске Цркве. Он има монахе свих видова источне, православне Цркве; има и општежиће, и скит, и пустињаке, и отшелнике. У главном манастиру, о којем смо говорили, постоји општежиће у правом смислу речи. Монаси који обитавају у њему учествују у заједничком богослужењу, заједнички обедују, имају заједничке, исте одежде, труде се у појединачним и заједничким послушањима.

Прво послушање је служење настојатеља: предлаже га цело братство, потврђује га и благосиља епархијски архијереј. То није власт овога света. То бреме је лако, а уједно и тешко. Та рамена морају да носе немоћи целог братства. Каква само снага мора да постоји у тим раменима! Какву великодушност мора да има настојатељ, какво самопожртвовање, какво потпуно заборављање свога ја, да та два[14] угласта, оштра слова не би ранила, поготово не убијала никога од ближњих! Друго послушање је послушање намесника: њега већ бира настојатељ, из савета браће, а потврђује епархијски архијереј. Намесник је главни настојатељев помоћник у свим областима манастирског управљања. Треће послушање је благајник: он надзире манастирски новац, четврто је ризничар: он руководи ризницом. Након ризничара следе духовници; осим њих нико од јеромонаха не може да прима на исповест ни браћу ни посетиоце манастира. Као и намесника, и благајника, и ризничара и духовника

потврђује епархијски архијереј; они заједно чине такозвани *сабор* или *старију браћу*; њих настојатељ позива на договор и учествовање у неким веома важним пословима, о којима доноси одлуку епархијско старешинство, а оно у таквим случајевима даје налог настојатељу и старијој браћи. Даља послушања су: ред свештенослужења, које врше сви јеромонаси, осим намесника и благајника, и јерођакон. Црквењаци се бирају из редова монаха и послушника, а по основу најчистијег и најскромнијег живота. Способни за црквено читање и појање одређују се да им то буде послушање. У послушању појања учествују неки јеромонаси и јерођакони када није њихов ред за свештенослужење. За остала послушања одређују се монаси и послушници. Споменућемо и та послушања да бисмо упознали читаоца са организацијом манастира. Нека браћа шију одежде за цело братство; неки шију обућу; неки раде у кухињи, у пекари, неки пеку просфоре, неки раде у трпезарији; неки се баве столарским, ковачким и браварским послом, неки лове рибу, неки раде у баштама, повртњацима, на пољима> неки перу веш - речју, валамско општежиће највећим делом само подмирује своје потребе. Свако такво појединачно занимање назива се *послушањем*. У зависности од потребе, једно послушање врши један брат, а друго врши више њих. Тако се у библиотеци, у апотеци, у подруму налази по један, већ искушани брат. У кухињи, у перионици, у остави, и у другим таквим просторијама ради по неколико браће: у валамском општежићу главног од њих обично називају *газдом*, а остале његовим *помоћницима*. Има послушања која се називају *заједничким*, као што су: припремање дрва, скупљање сена, вршидба, садња, заливање и брање поврћа. За та заједничка послушања узимају се браћа која нису способна за посебна послушања за која је, како се види из реченог, потребно веће или мање познавање повереног посла. Када неко од оних који желе да ступе у обитељ буде примљен, он се прво шаље на заједничка послушања, у којима се лакше откривају његов карактер, навике и понашање; ако он касније покаже да је способан за неко посебно послушање, одређују га за помоћника и, тек после многих година и искушавања, поверавају му, сходно његовом знању или професији, неки засебни део. Сва браћа, нарочито *почетници* (дакле они који су недавно ступили у манастир), налазе се у честим односима са духовницима; управо на том односу засновано је и држи се добро морално устројство млађе браће; у онима који напредују оно се подржава поврх тога и усредсређеним читањем светоотачких дела и брижљивим увођењем у богослужења. Библиотекар издаје, по одлуци настојатеља, књиге које одговарају душевном устројству свакога. Браћа која се налазе у послушањима током свих празничних дана присуствују свим службама у цркви, а осталим данима у седмици долазе на јутрење и, одслушавши га до шестопсалмија, иду на своје послове, а после вечере учествују у заједничком вечерњем правилу.

Богослужење се врши по манастирском типичу, и састоји се од јутрења, или свеноћног бденија уочи празника, литургије - ране и позне - вечерње и правила, које се врши после вечере, и састоји се од читања молитава пре спавања, помена, и од

неколико поклона. Напев је *знамени*,^[15] или такозвани стари руски *столпови*.^[16] Тоновни тог напева су величанствени, лагани, сетни: одражавају јецаје душе која се каје, и у земљи свог изгнанства уздише за блаженом, жељеном земљом вечног радовања, чистог и светог наслађивања. Да, само ти тонови, а не други, морају да се чују у том обиталишту чија сама здања имају изглед тамнице одређене за ридање, за плач због свог ропства, за дубоке мисли, за размишљања о вечности. Ти тонови се хармонично слажу са дивљом, чистом природом, са громадним масама гранита, са тамном шумом, са дубоким водама. Ти тонови се растежу час тужно, сетно, као пустињски ветар, час постепено ишчезавају, као одјек међу литицама и клисурама, час грме неочекивано; час кроз тихи бол приносе жаљење због грешности, изражавају мучну и изједајућу жалост због грешног бремена, час, рекло би се, од неподношљиве тежине тог бремена, од удараца греха, почињу да вапију и позивају помоћ неба: тада они грме! Величанствено *Господе помилуј* слично је пустињском ветру: тако је оно тужно, дирљиво, дуго! Пали човек је кроз осамљивање и самопосматрање осетио свој пад, угледао га у себи, уверио се у њега, и предао се непрестаном уздисању, у нади на помиловање. Песма *Теби невамо* завршава се дугим преливајућим тоном, који се постепено стишава и неприметно губи под сводовима храма, онако како се одјек губи у ваздушном простору. А када браћа запевају на вечерњи *Господе, Тебе дозивам, услиши ме*, тада ти тонови најпре, рекло би се, излазе из дубоке провалије, затим се брзо и громовито истржу из ње, узносе се према небу, носе тамо мисли и жеље, пламене као муње - тада они грме! Уметник ће у валамском појању наћи много неуједначености, недостатака у извођењу, али управо он схвата да у том појању потпуно преовладава побожност, страхопоштовање, схвата необичну енергију која и разнежује и потреса душу. Све овде мора да буде важно, грандиозно. Све весело, лако, разиграно било би чудновато, наказно. Не уплашите се овог казивања, истинитог казивања. Не помислите само да овде живи несрећа, да може да живи несрећа. Не! И овде постоји утеха: утеха оних који плачу, јављена у Јеванђељу.

У Валамском обиталишту има седам засебних храмова. Међу њима се саборна црква истиче лепотом и унутрашњом уређеношћу; доњи ред икона на њеном иконостасу прекривен је сребрним ризама. Већи број цркава (због чега ниједна, не искључујући ни саборну, не би могла да прими све који живе у Валамском манастиру), разноврсне фреске саборног храма и трпезе, служе као образци исконског, образованошћу непречишћеног укуса руског човека, житеља Европе и суседа Азије. Боље би било да уместо толиких цркава једно велико здање садржи у себи и топлу и хладну цркву, као, на пример, у Коневском манастиру. Могла би да буде још и црква при болници. Тако би се потпуно задовољила сада незадовољена суштинска потреба манастира садржана у томе да сва браћа и посетиоци могу да стану у цркву и учествују у богослужењу. Нису овако размишљали градитељи манастира.

Њихова усрдност је имала потребу за засебним храмовима: светитеља Николаја, апостола Петра и Павла, Живоносног источника. И стоје ти храмови без богослужења: у сваком од њих оно се врши само једном годишње, на празник тог храма. Али у засебној цркви Пресвете Тројице чак ни на њен храмовни празник не може да се врши служба Божија због велике тескобе - зато се служба врши у саборној цркви.

По завршетку литургије сви одмах иду у трпезарију, у којој се поставља обична храна, али здрава, довољна, по заповестима манастирског типика, то јест за празничне дане риба, у обичне дане на уљу, а средом и петком, радним данима за време Великог поста, без рибе и без уља: само биљна храна. За време обеда показује се дубоко ћутање - јасни глас чтеца јавља сабраном братству самопожртвовање, врлине, подвиге светих Божијих угодника. Вечера је после вечерње: током вечере исто тако се врши читање поучно за душу. За велике празнике, сат пре вечерње, у трпезарији, поставља се чај за све: валамски старчићи су то називали *гозба*. Дирљиво је видети како журе на ту гозбу, са дрвеним шољама у рукама, оронули, несигурног хода, и у детињство пристигли старчићи; њихова крв се леди и жарко чезне да је врела вода оживи. Много је у обичајима Валамског манастира простодушности, патријархалности. Пријатно и нежно избијају ти обичаји из наше матерње старине, руске старине, у којој проматрач често налази да је простодушно сједињено са светим.

Манастирску ризницу украшавају дарезљиви дарови господара цара Александра Павловича: он је гајио нарочиту симпатију према Валамском манастиру, којег је 1819. године благоволео да обрадује својом посетом. Године 1844. манастир је посетио велики кнез Константин Николајевич, и за успомену на своју посету даровао му скупocene сасуде. На простору који заокружује унутрашњи четвороугао манастирских зграда, на коме пребива неко посебно, тихо, побожно осећање, монаси су подигли мермерни споменик са натписом. Натпис казује савременицима и чува за потомство догађаје: посету манастиру господара цара Александра Павловича и великог кнеза Константина Николајевича.

Натпис у саборној цркви означава место на коме је Александар Благословени стајао током богослужења, не доживљавајући као оптерећење дужину трајања манастирског богослужења. Натпис у гостопримници указује на оне собе у којима се владар накратко задржавао. Мермерни четвороугаони камен са натписом, око кога је засађено цвеће, налази се у врту, на месту са кога је велики кнез Константин Николајевич правио скицу манастира. Исти такав камен постављен је на другој страни залива, у шуми, у густој сенци јела и борова, на месту на коме је велики кнез довршавао свој цртеж започет у врту: одавде је поглед на манастир посебно величанствен и живописан. Стављајући то камење, и урезујући те натписе у камењу, валамски монаси су исказивали осећање свог срца, оно осећање љубави и оданости

царевима и царском дому, дакле оно што је у свим вековима руске историје одликовало наше свештенство.

Одећа валамских монаха, као и њихова храна, једноставна је али прилична. Она и материјали за њу чувају се у остави за одећу. Ту оставу сачињава низ соба у којима су сложена сукна, нанкинзи,[17] платна, конци, коже, шивено рубље, готове расе, подрасници, мантије, крзнени капути - и све то у знатном броју. Изношена одећа се враћа у ту оставу, а уместо ње издаје се нова. Ономе који је дошао из света у манастир издаје се потребна постељина, одећа и обућа. Валамска остава за одећу може у сваком тренутку да опреми свим потребним до сто људи. Толике залихе из свих области газдинства неопходне су у Валамском манастиру због многобројне браће, због удаљености од градова, напосласт зато што је у пролеће, када пуца лед, а нарочито у јесен, када се он формира, саобраћај са обалом дуго отежан и чак немогућ. Језеро између Сердобоља и Валама се замрзава, али не пре половине јануара; до тада безбројне санте леда плове у разним правцима по целој воденој површини, тако да би лађу која би се одлучила да се упути у језеро лед свакако заробио и спрштио.

Манастирска библиотека има све књиге које су потребне за стицање потпуних знања у монашком животу. Осим књига штампаних на словенском и руском језику, налазе се многе рукописне књиге. Навешћемо знамените рукописе. Прво место међу њима по својој реткости заузимају два *Катихизиса* преподобног Теодора, игумана константинопољског Студитског манастира, или *Беседе браћи*. Та књига је веома обимна. Црква је признала њену корист: монашким типиком је одређено да се у одређене дане Великог поста она чита у цркви на црквеним службама.[18] То правило односи се управо на манастир. Студитове беседе одишу љубављу коју је он гајио према свом братству: он их назива својим очевима и учитељима, и браћом, и децом; његово учење је необично једноставно, доступно свачијем разумевању, посебно пристаје монасима из општежића, пошто његов искључиви предмет чине разне обавезе и прилике у општежићу. Постоје рукописне књиге отаца који су описали подвиг умне молитве. То су рукописне књиге Григорија Паламе, Калиста Анти-Ликудија, Симеона Новог Богослова, преподобног Нила Сорског, руског писца. Постоје књиге за вођење житеља скита, пустињака и отшелника: такви су отачници, књига знаменитог учитеља тиховатеља Исака Сиријског, књига *Цветник* јеромонаха Доротеја, руског писца, који је, како се види из саме књиге, живео у доба патријараха.[19] Навешћемо из последње књиге, олакшавајући разумевање словенског језика преводом на руски, неке наводе због, моралне и аскетске вредности књиге, а нарочито због тога што је писац наш сународник којег смо заборавили. Само нека пустињак чита и ишчитава ту надахнуту књигу, испуњену драгоценим духовним саветима. Нека се разлегне и за нас глас јеромонаха из гроба, у који га је

сахранио наш заборав. Том гласу, који јавља дубоке истине, доликује да се разлегне из једноставне валамске обитељи.

"О, љубљени мој читаоче" - тако почиње своју књигу јеромонах - "показаћу ти, ако хоћеш, нешто вредније од чистог злата, и сребра, и многоценог бисера, и драгог камена! Ничим не можеш наћи и купити Царство небеско, будуће радости и починак, осим овим. То је осамљено читање и усредсређено и усрдно слушање светих књига божанског Писма. Не може, не може се спасити онај који не буде често читао богонадахнуто Свето писмо. Као што птица без крила не може да узлети у висину, тако ни ум без књига, самим својим помишљањем, не може да смисли како да добије спасење. Читање у осами и усредсређено и усрдно слушање светих књига Божијег Писма родитељи су и почетак свих врлина и сваког доброг дела зато што се све врлине рађају од њих, од њих почињу. Осамљено читање и усредсређено и усрдно слушање светих књига Божијег Писма са циљем делања и свог спасења рађа сваку врлину, служи као извор добара, одгони од нас сваку грешну и злу страст, сваку грешну пожуду, жељу и деловање, своје и демонско. Свети оци сматрају да су осамљено читање и усредсређено и усрдно слушање светих књига божанског Писма старешина и цар свих врлина." .. Под Божијим Писмом јеромонах не разуме само свете књиге Старог и Новог завета него и дела светих отаца; у том смислу он се изражава исто као и преподобни Нил Сорски. Таква основа је необично, драгоцену важна: њоме јеромонах признаје неопходност непрекидног придржавања не само догматског него и моралног црквеног предања; њоме он ступа у савез једнодушности са свим аскетским светим писцима Источне цркве. Сви они једногласно тврде да је за непогрешиви ход путем монашких подвига неопходно руковођење делима светих отаца, да је то једини начин спасења који нам преостаје због све мањег броја духовних учитеља. Од првих речи јеромонах изводи читаоца на праве, свете, безбедне, од Цркве прописане и благословене стазе, даје свом ученику карактер који га одређује као сина Источне цркве, уводи га у духовно заједничарење са светим монасима свих хришћанских векова, удаљава од свега туђег, од свега кривотвореног. Како је изврстан карактер сина Источне цркве! Како је он простодушан, величанствен, свет! Протестант је хладноуман; римокатолик је усхићен, одушевљен, заноси се; син Источне цркве је прожет светом истином и кротким миром. Прва два карактера су земаљска, последњи је сишао с неба, и стоји пред нашим очима у Јеванђељу. Тај карактер се одгаја у православном хришћанину читањем Светог писма и дела светих отаца; напајајући се тим читањем хришћанин постаје напрсник Истине и причасник Светог Духа, који даје ту Истину.

Оштроумно је скренуо пажњу јеромонах на њему савремено монаштво; драгоцену је његово запажање: "Често сам се чудио томе како су свети древни оци за кратко време достигли спасење, пристизали у савршенство, налазили благодат, а данас је тако мало оних који се спасавају! Али ево чиме су сви свети оци достигли савршенство и

спасење, нашли благодат, удостојили се дара чудотворства: они су свом душом следили речи и заповести Господње, изнад свега се старали да их чувају, да их увек имају у свом уму... Прво морамо да чувамо заповести Христове зато што свето Јеванђеље представља уста Христова, која нам свакога дана говоре, а затим да чувамо предања светих отаца, да извршавамо дела која су они заповедили, и да тим делима умарамо своја тела... Без испуњења светих, страхопоштовања пуних и светлих заповести Господњих наша предања и правила су сујетна... Ако не чуваш заповести Господње, ако озлеђујеш и убијаш своје велике трудове, ти се лишаваш савршенства, спасења и благодати. Ако не чуваш заповести Господње и не ствараш у себи места за благодат, ти не можеш да дођеш у савршенство и примиш благодат. Далеко је од духовне мудрости онај који предњачи у телесним подвизима а не хаје за заповести Господње! Ништа наше није пријатно Богу без испуњења заповести Господњих. Како су их брижно и неуморно чували свети оци, тако и ми морамо да их чувамо, колико нам снаге дозвољавају." [20] Каква поука, души најкориснија! Неизбрисивим словима требало би да је запише на таблици срца сваки монах који се припрема за блажену вечност.

Прекрасна јеромонахова душа говорила је од сувишка срца, и често неусиљено изливала предивне речи - речи које освајају. Нека његова места украсила би странице најбољих писаца. Како су изврсни следећи редови: "Када стварамо бесмртни живот, не морамо се бојати искушења, оскудности у телесним потребама, ни саме смрти. Рекао је Господ: *Не брините се, дакле, Јоворећи: шта ћемо јести, или шта ћемо пити, или чиме ћемо се одјенути? Јер све ово некрштени, незнабошци, који Бога не знају, ишту; а зна и Отац ваш небески да вам треба све ово. Него иштите најприје Царство Божије и правду његову, и ово ће вам се све додати.*" [21] Управо тако дао је Он обећање! 'Ја сам', говори Он, 'твоја храна и одећа; ја ћу ти послужити у твојој немоћи, као отац и мајка, и искрени пријатељ. Ја ћу ти дати све што ти је потребно и служићу ти својом благодаћу. Само веруј у мене свом душом и несумњиво, мени служи непоколебиво, и надај се да могу испунити оно што сам обећао.'" [22]

Збиле су се над јеромонахом речи богонадахнутог Давида, који је рекао: *Изговориће уста моја песму, када ме научиш законима Твојим.*" [23] Када сама Божија благодат, настањена у срцу, почне да учи човека закону Духа, тада он постаје надахнут. Његове мисли и осећања оживљава нови живот Духа, његов разговор носи печат најузвишеније поезије. Таква су многа места у јеромонаховим делима, између осталих и почетак XII главе, у којој он говори својој души: "Љубљена душо моја, не одлажи годину по годину, месец по месец, дан за даном: не проводи их у узалудном очекивању! Да не би морала да уздахнеш од свет срца и потражиш некога ко би могао да учествује у твојој жалости, и не нађеш га! Ах, колико ћеш тада почети да се кидаш, да плачеш, ридаш и тугујеш, да се узалудно кајеш! Данас можеш да учиниш добро: не одлажи га за сутра! Не знаш шта ће донети сутрашњи дан. Неће ли те

стићи ове ноћи нека несрећа! Не знаш шта носи дан, а шта ноћ. Душо моја, сада је време трпљења невоља! Сада је време испуњавања Господњих заповести и отачких врлина! Сада је време плача и ридања, суза које доносе сладост и радост! О, душо моја, ако истински желиш спасење, заволи невоље, као што си пре волела наслађивање; живи тако што ћеш умирати свакога дана. Брзо пролази наш живот, и нестаје као сенка облака коју ствара сунце. Дани нашег живота разливају се као дим у ваздуху." *Цветњак* је једна од најузвишенијих аскетских књига; том вредношћу она се приближава знаменитој књизи Исака Сиријског. Два писца Руске цркве писала су о умном делању: Нил Сорски и јеромонах Доротеј. Књига првог је веома корисно руководство за оне који почињу подвиг тиховања, а књига другог - за оне који су напредовали и приближавају се савршенству. Учење о умној молитви изложено је у *Цветњаку* необично јасно, једноставно, потпуно. Свуда се види обилно духовно напредовање и здрав разум руског човека: заплетено он поједностављује, најузвишеније духовно учење излаже необично природно, изузетно разумљиво и лепо! Нарочито су такве његове поуке о чистоти срца, ума, и душе, о бестрашћу, о помрачењу ума, о трезвености ума, о светој чистој молитви. Због узвишености и светости тих предмета, који имају своје време и место, не усуђујемо се да износимо наводе; онога који жели да се упозна са њима упућујемо на саму књигу. Већ и сами наслови поука много говоре. Ради неких духовних занимања унапредовали монаси прелазе из општежића у скитски и отшелнички живот.

Скит Валамског манастира удаљен је триста врста од главног обиталишта. Пут до њега води и водом и обалом. Треба се спустити из манастира низ гранитно степениште до луке. Ту седнете у брзи чамац и истим заливом којим сте стигли у манастир пловите даље, у дубину острва, у скит. Залив се час сужава час шири; непрестано с обе стране видите крајолике који мењају облик а чувају суморни тон. Најзад улазите у велики овал, окружен благо нагнутих обалама, на којима расте много брезика, оскоруша, јавора; литице су се готово скриве од вас; понегде у даљини иза јела и борова провирује камен. Воде овала нису тамне: у њима се угодно огледа небеско плаветнило. Зелене ливаде, ишаране безбројним дивљим, а мирисним цветовима, представљају праву гозбу за очи. Овде нема ветра, оног суровог ветра у налетима: горе, на узвишеној отвореној заравни, на којој је главни манастир, он се ретко стишава. Све је овде тако гостољубиво, срдечно! У души сте радосни; осећате да се одмарате. И постаје вам јасно да је дивља природа својим сликама, које изазивају ужас, које сте до сада непрестано гледали, довела ваша телесна и душевна осећања у напрегнутост. Пењете се стазом која вијуга благо нагнутом ливадам, улазите у шумски честар: пред вама је, наједном, осамљени скит. У средини скита камена црква византијског стила са два нивоа; око цркве засебне келије за браћу, такође камене, и камена ограда. Са свих страна скита је шума; у њој влада необична тишина. Када уђете у скит обузме вас потпуно друкчије осећање од онога приликом уласка у манастир. Тамо све одише животом, чистим животом - а

овде пак влада неки необјашњиви мир, сличан миру блажено уснулих у Господу. У скиту се врши богослужење два пута седмично: недељом и суботом; осталим данима браћа тихују по келијама, предају се молитви, читању, размишљању о Богу, ручним радовима, а у храму један монах чита Псалтир и помен за почившу браћу и добротворе Валамског манастира. То читање и помињање врши се непрекидно дан и ноћ тако што браћа која живе у скиту замењују редом један другога.

Храна се поставља у заједничкој трпезарији: много оскуднија од манастирске, скоро искључиво биљна. На Васкрс и остале велике празнике скитска браћа долазе у манастир, учествују са манастирском браћом у празничном богослужењу, и деле са њима у заједничкој трпезарији празнични ручак, а он у самом манастиру садржи највише четири јела. Рибља чорба, затим сама риба, парче пирога - то је обележје великог празника на трпези валамске браће. Јела пржена у тигању искључена су из јеловника: они их сматрају недопустивим лакомством. У скиту живи до дванаесторо браће, или мало више. Копнени пут који води из скита према манастиру такође је сликовит: води обалом залива кроз шумарке, преко брежуљака и брдашаца - и такав је да често почињу да лупкају точкови кочије на голом граниту.

На разним местима на острву у дубокој осами, уз ивицу шуме на брежуљку или на малој ливади усред шуме, налазе се усамљене, од дебала начињене колибице пустињака. Број пустињака уопште није велики. Отшелнички живот може бити дозвољен једино најопитнијим у монаштву, зрелим по узрасту и духовном знању. Пустињаци, као и скитска браћа, долазе у манастир на велике празнике.

Посетиоци манастира смештају се у гостопримници. Постоји посебно прихватилиште и за сиромаше, којих има доста у том делу Финске.

Сиромасима је дозвољено да буду на Валаму два дана, да имају обед, који се нарочито припрема у прихватилишту за њих, а за пут дају свакоме по два комада ражаног хлеба. И ради тог следовања Финац иде четрдесет, педесет врста у Валамски манастир! Лети, чим се очисти пут по језеру, многе десетине чунића свакога дана доносе сиромаше по бурној пучини у манастир. Једни одлазе, а на њихово место већ су стигли други. Зимом, чим настане лед, целе гомиле сиромаша крећу пешке на тешко путовање, не обазирјући се ни на љути мраз ни на даљину пута. Иду полуголи по леду! Иду и оронули старци, и деца, и жене са одојчадима. Често налазе на леденој степи смрзнута тела тих сиромаша: мислили су да ће побећи из глади, а мраз их је убио.

Не можемо, на крају, да избегнемо обавезу да кажемо коју реч о болници, том мирном уточишту не само остарелих и недужних валамских монаха него и монаха целе Петербуршке епархије. При болници постоји засебна црква, посебна трпезарија, посебна послуга и мала аптека, снабдевена најнужнијим лековима.

Валамско острво са околним малим острвима није ништа друго до целовити, из Ладоског језера уздигнути камен: његова узвишења формирају литице, брда и клисуре, а удубљења заливе, теснаце, језера. Уверићете се у то мерењем дубине језера. У заливима, теснацима, на целом простору између главног острва и ситних острва, та дубина износи пет, десет, у најдубљим местима двадесет хватова; но чим упловимо у чисто језеро, дубина стотињак метара од обале достиже већ до седамдесет, стохвати, и долази скоро до двеста. Тло свуда чини сами камен, прекривен слојем земље, на коме има вегетације, од четврт аршина, понегде и више. Ретко, и у малој количини, у плићаку има песка и глине. Слој земље који покрива *луду* - тако валамски монаси називају свој камен - необично је плодан: близу манастира подигнута су два воћњака: један под литицом на којој стоји манастир, а други десно од гранитног степеништа које води из луке у обиталиште. У тим воћњацима снажна, пуна стабла јабука сведоче да је земљиште добро, а јабуке, које сазревају можда једном у десет година, подносе жалбу на климу, на слабост овдашњих сунчевих зрака. У тој жалби учествују са њима крупне лубенице и диње које расту у валамским баштама; оне су веома сочне, но њихов сок је мртав: сунце не загрева у њему нимало сладости. Повртарски производи су веома добри; роде толико да је то сасвим довољно за целокупно бројно братство, за многе раднике који живе у манастиру, за многе посетиоце манастира. Сеју одређену количину ражи и оваса, но главну залиху жита купују у Санкт Петербургу и допремају га у манастир на галиотима. Сена накосе довољно. Дрва на острву има у изобиљу; овде највише расте бор, затим јела, много мање бреза, јавор, липа. Благодаримо им! Нежним цветовима својих листова они ублажавају суморност литица; тамним, вечним зеленилом то исто чине и јеле и борови. У долинама, где је слој земље дубљи, шума је одраслија, али на брдима, где је слој земље танак, шума је кржљавија - она не може да достигне потребну висину; њено корење узалудно тражи да продре дубље у земљу: дочека их *луда*, они се шире, преплићу по њој да би скупили потребну храну за себе, и не налазе је. Зато на брдима скоро искључиво расте само бор, по питању тла најмање пробирљив и најмање захтеван. Шта још да кажемо? Посматрам воде, неизмерне воде Ладого, древног Нева, Варјага и Славјанина, из давнина славних по својим бурама и бојевима; и те дубоке, велике воде сагласне су са осамљеним острвом, пуним чистог надахнућа, да се на острву, ограђеном водом, монашка заједница спашава и чува. Оне га ограђују и својим пространством, и бурама, и ледом. Оне у својим неизмерним недрима садрже и хране небројена јата разних риба, предају их у варљиве мреже, спремају на трпезу пустињака јело чију вредност не чине ни зачини, ни вештина, него обиље и свежина залиха!

Када ме је лаки манастирски чамац, по повољном, пријатном ветру односио из Валама, био сам болестан. Осећају болести придружили су се и многи други осећаји. Мој поглед, пун неодређене туге, у којој је било неке насладе, окренуо се према Валаму, приковао се за њега. Мислим да је то био поглед којим сам се заувек

опраштао од њега! Безгласно сам посматрао Валам са лаког чамца док је чамац клизио заливом. Подизао сам главу час према једној литици, час према другој: друкчије се и не може гледати у њих - тако су високе. Моћна природа, која је увек у мени изазивала запрепашћеност, увек ме гледала строго и сурово, пријатељски се - рекао бих - насмејала. Или јој је тај осмех дало сунце, које је баш тада пустило живоносне зраке дуж залива, на воде, на камење, на густу шуму. На ивици гранитне стене на којој стоји манастир, тачније на огради од прућа која ограђује ту ивицу, нанизала су се браћа. Били су ту и зрели мужеви, очврсли у борбама са собом, и младићи који су тек ступили у манастир, које тек чека борба, и оронули старци, покривени сединама, чија су срца и мисли већ спокојни, којима је венац сплетен и гроб већ ископан. Мало им је било што су срдечно примили, умиривали путника: требао им је још испраћај, помешан са тугом љубави, коју је разблажила суза жаљења због растанка. Разлегала се величанствена звоњава манастирских звона, а са разних страна теснаца камених гора пратио ју је вишегласни одјек. Испловио је лаки чамац из залива, као из замка високих камених зидина: остале су литице на својим местима, открило се погледу пространо језеро, у даљини се једва назирала сердобољска обала; у другим правцима обале нема - плаветнило воде стапа се са плаветнилом неба. Дигнута су једра; брзо је појурио лаки чамац по благим таласима. Убрзо смо стигли на другу обалу; одатле сам се осврнуо на Валам: на својим пространим, плавим, бескрајним водама, мени се он причинио као планета на светлоплавом небу.

Да, заиста - тако је он далеко од свега! Као да није на земљи! Његови житељи мислима и жељама високо су се подигли изнад земље! Валам је засебни свет! Многи његови монаси су заборавили да постоји било каква друга страна! Сресћете тамо старце који са свог Валама никуд нису отишли и по педесет година, који су заборавили све осим Валама и неба.

Војско духовна, блажени житељи светог острва! Нека сиђе на вас благослов неба због тога што сте заволели небо! Нека почине на вама благослов путника зато што сте заволели гостољубље! Нека Бог услиши ваше молитве, нека Њему буду пријатне ваше похвалне песме зато што су ваше молитве и песме пуне свете побожности! Нека буду благословене житнице ваше и имање ваше зато што сиромаш увек налази код вас и комад хлеба, и парче одеће за прикривање своје наготе! Браћо, добри део сте изабрали! Не окрећите се назад, нека вас опет не привлачи свету нека сујетна, пролазна пријатност света! У њему је све тако несигурно, тако непостојано, тако краткотрајно, тако пропадљиво! Вама је даровао промисао Божији засебно, од свих саблазни удаљено насеље, величанствени, надахнути Валам. Држите се тог пристаништа које не узнемирују таласи мора живота; храбро трпите у њему невидљиве буре; не дајте благој ревности да се хлади у вашим душама; обнављајте је, подржавајте је читањем светих отачких књига; бежите у те књиге умом и срцем,

осамљујте се у њима мислима и осећањима - и Валам, на коме видите гранитне гребене и високе горе, постаће за вас степеница према небу, она духовна висина са које је удобан прелазак у обиталиште раја.

Путник који је писао ове редове и у њих излио своја осећања према вама и вашем стану, путник који је више пута посетио ваш манастир са искреном бригом о њему, о његовом и вашем напретку, измољава себи живот у молитвеном сећању на вас до гроба - и с оне стране гроба.

НАПОМЕНЕ:

1. Тај пароброд носи назив "Валам". Од отварања пловне сезоне на Ладозком језеру до јесењег олујног времена пароброд двапут седмично иде у Валамски манастир, и сваки пут полази из Шлизелбурга.
2. Хват = 2,134 м.
3. Острво Валам удаљено је око 25 врста од најближе обале, од финског града Сердобоља око 40, од Коневског манастира око 80; обим му износи око 30 врста; припада Санкт-петербуршкој епархији, а по цивилној територијалној подели припада Выборској губернији Велике финске кнежевине.
4. Стари двојарболни, језерски или речни транспортни једрењак (прим. прев.).
5. Стари руски речни или језерски теретни једрењак (прим. прев.).
6. Рукописно житије светог Аврамија Ростовског и Речник руских светих.
7. Речник руских светих.
8. Рукопис библиотеке Валамског манастира. Можда ће фински архиви временом доставити податке о историји Валама који су одређенији и подробнији од ових које пружају данас познати извори.
9. Боравак преподобних Арсенија, Саватија и Александра на Валаму су поуздане чињенице, сачуване у њиховим житијима. У житију преподобног Свирског, које је написао његов ученик Иларион, речено је прилично подробно и веома похвално о подвижништву валамских монаха, а у житију преподобног Арсенија - да је у манастиру било бројно братство.
10. Рукопис библиотеке Валамског манастира, који се позива на древни рукопис назван "Оповед".
11. Пс 18, 5.

12. Кол 3, 11.
13. Преподобни Нил Сорски, Предговор за Слова.
14. Непреводив израз: руска реч "я" садржи једно слово (прим. прев.).
15. Знамени напев, или распев, јесте старо руско црквено појање по "знамениям" тј. по древним нотама, а не по слуху; главне карактеристике су му осмогласје, разумљивост и разговетност изговарања, јасноћа и изражајност мисли и текста, једноставност музичке грађе, мирноћа и озбиљност које захтева традиција црквеног богослужбеног појања (прим. прев.).
16. Столпово или столпно појање је обичан напев, сличан читању на распев; "основно" и најстарије појање у Православној цркви, образац црквеног појања; ослања се на закон осмогласја; назив потиче из самог начина старог писања нота - кукицама, тј, столповима (прим. прев.).
17. Нанкинг је била кинеска памучна тканина, веома густа и јака, обично жуте боје, тако названа по кинеском граду Нанкингу (прим. прев.).
18. Црквени типик, понедељак Свете четрдесетнице.
19. Цветник, глава 54, о монашком општежићу. У том веома обимном чланку јеромонах, између осталог, говори да се у општежићима неизоставно мора следити предање светих отаца, оснивача монашког општежића; они који газе предање светих отаца неће угледати светлост Христову. Јеромонах оставља у завет ономе који намерава да поново подигне манастир да издејствује благословену грамату од светога патријарха и огради манастир патријарховим благословом. Цветник су посебно уважавали руски монаси који су најузвишенији монашки подвиг развијали до навике. По тој књизи обучио се Исусовој молитви знаменити соловецки подвижник Исус Голготски; по њој се обучавао Исусовој молитви преподобни Јоасаф Каменски, вологодски чудотворац, што се види из његовог рукописног житија. Последња околност показује да је јеромонах живео у Доба првих патријараха и доживео отацбинске немире, о чему се може закључити на основу кратких указивања на савременост присутних у његовој књизи. Наводи су овде узети из књиге коју су православци штампали у Гродњи, 1687. године, двадесет година након збацивања патријарха Никона, уз очуван стари правопис. Да су књигу штампали православци доказује завет који у њој читамо: он се односи на благослов светог патријарха, што расколници никако не би допустили. Сматрамо да је ова напомена неопходна: искуство је показало да површан поглед на ортографију може да изазове сумње по питању православља књиге, тим пре што ће се при таквом погледу на њу веома лако скрити њен

суштински значај, због којег ју је писац назвао Цветник - пре свега зборник и објашњење изрека древних отаца, без именованја тих отаца. Треба познавати оце да би се открило коме од њих припадају наводи у зборнику.

20. Цветник, глава VI.

21. Мт 6, 31, 32, 33.

22. Цветник, глава X.

23. Пс 118, 171.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

О МОНАШТВУ

РАЗГОВОР ИЗМЕЂУ ПРАВОСЛАВНОГ ХРИШЋАНИНА МИРЈАНИНА И МОНАХА

Мирјанин: Оче мој, сматрам да сам срећан што сам кроз познанство са вама нашао у вама личност пред којом могу да откривам своје срце и од које чујем искрен говор. Желим, желим свим срцем и потпуно да припадам Православној цркви, да следим њено догматско и морално предање. Са тим циљем настојим да о свим предметима предања имам одређено мишљење. Погрешна мишљења воде ка погрешним

поступцима, а погрешан поступак је извор штете, појединачне и опште. Објасните ми, молим вас, значај *монаштва* у Цркви Христовој.

Монах: Бог нека благослови вашу жељу. Из тачног и правилног мишљења настаје све добро; из изопаченог и лажног настају све несреће. Ова мисао припада Јеванђељу. Оно нам нуди истину као почетни разлог спасења, а на лаж указује као на почетни разлог погибије.[1] Зашто хоћете да данас предмет нашег разговора буде управо *монаштво*?

Мирјанин: У друштву које ја посећујем често се поведе разговор о монаштву, износе се различита савремена мишљења о њему. Моји познаници се скоро увек обраћају мени зато што сам успоставио однос са духовним лицима, и износе жељу да и ја изнесем своје мишљење. Желим да ближњима достављам тачне податке, и зато вас молим да ми их саопштите.

Монах: Не знам у којој мери сам способан да вам удовољим; у сваком случају желим да будем искрен пред вама и изложим оно што сам имао прилику да сазнам из Светог писма и од светих отаца, из беседа са монасима достојним уважавања и поверења, и, најзад, из сопствених запажања и искустава. Угаони камен се полаже у основу зграде, а ја ћу у основу наше беседе положити речи да је монаштво уредба Божија, ни у ком случају човечија.

Мирјанин: Замислите! Мисао да је монаштво уредба Божија ја нисам ни чуо у друштву.

Монах: Знам да нисте. Управо зато, када у световном друштву отпочне разговор о монаштву, један каже: "Мени изгледа тако!" други: "А мени се чини овако!", трећи: "А ја бих учинио ово," четврти: "А ја бих учинио оно!" Чује се хиљаду противуречних мишљења и претпоставки, износе их људи који немају никакве представе о монаштву, али су спремни да постану писци правила за монаштво и да управљају монаштвом по свом премудром нахођењу, без икаквих обавештења. Неки понављају чак и хуле које су о монаштву изговорили протестанти и безбожници. Осећај жалости и страха захвата срце од таквих повика и судова, у којима незнање газии својим папцима драгоцене бисере светог предања и Божије уредбе.

Мирјанин: Да! Узрок тога је незнање, како рекосте, оче.

Монах: Не мислите да је незнање мало зло. Свети оци називају незнање великим, главним злом, од кога зло почиње у пуноћи обиља. Преподобни Марко Подвижник говори да је незнање први, главни јунак злобе.[2] "Незнање није свесно свог незнања, незнање је задовољно својим знањем" - рекао је други отац.[3] Оно је способно да почини много зла, уопште не наслућујући да га чини. Говорим ово из осећања састрадања са људима који не схватају у чему је човекова вредност, са хришћанима који не знају у чему се састоји хришћанство, који због свог незнања раде против себе. Не помислите да сам имао намеру да у Божијој уредби прикривам људске злоупотребе и људску немоћ. Не! Изобличавање и отклањање људских злоупотреба у Божијој уредби знак је страхопоштовања према тој уредби, средство очувања светости уредбе коју је Бог даровао и ставио људима на располагање.

Мирјанин: И последња мисао за мене је нова. Са тог гледишта никад нисам гледао монаштво, нити сам код других сретао такво мишљење.

Монах: Ово што сам рекао односи и се на монаштво али и на целокупну Цркву: и старозаветну, и новозаветну. Да је старозаветну Цркву основао Бог, да ју је предао посленицима - јудејском народу, то је Господ изобразио у причи о злим виноградарима, у 21. глави Јеванђеља по Матеју.[4] Да је новозаветну Цркву основао Богочовек, да ју је предао другом народу, састављеном од свих народа, дакле хришћанима, то јасно произилази из Јеванђеља и из целокупног Светог писма.[5] Јудејци су морали да поднесу рачун Богу о томе јесу ли сачували дар Божији, како су управљали и располагали даром Божијим. Пошто се показало да је њихово поступање злочиначко, они су отпали - они су, уосталом, добровољно отпали у духу - и подвргнути су казни. И хришћани исто тако морају да поднесу рачун о томе како су користили Божију уредбу - новозаветну Цркву - и како монаштво, као засебну уредбу у њој.

Мирјанин: Постоји ли могућност да се из Светог писма види у чему се састоји судбина новозаветне Цркве на земљи?

Монах: Свето писмо сведочи да хришћани, слично Јудејцима, почињу постепено да се хладе према откривеном учењу Божијем, да почињу да остављају без пажње обнављање човечије природе кроз Богочовека, да заборављају на вечност, да сву пажњу усмеравају на свој земаљски живот; да се у том расположењу и усмерењу бацају на побољшање свог положаја на земљи као да је вечан и развијање своје пале природе, а све да би задовољили сваку озлеђену и изопачену потребу и жељу душе и тела. Разуме се: такав правац је туђ Искупитељу, јер је блажена вечност оно ради чега је Он искупио човека. Отпадништво од хришћанства и јесте својство таквог правца. Отпадништво ће доћи, прориче Писмо.[6] Монаштво ће учествовати у слабљењу хришћанства: део тела не може да не учествује у болести која је погодила цело тело. Предсказали су то свети монаси древних времена јер им је Свети Дух који је у њима обитавао то дошапнуо.[7] Када се хришћанство до крајности умањи на земљи, тада ће се завршити живот света.[8]

Мирјанин: Какав је значај монаштва у Христовој Цркви?

Монах: Монаси су они хришћани који остављају, колико се може, сва земаљска занимања да би се занимали молитвом - врлином вишом од свих врлина, да би се помоћу ње сјединили са Богом и постали једно са Њим, како је рекао апостол: *А ко се сједини са Господом, један је дух с Њиме.*[9] А пошто молитва посуђује своју силу од свих осталих врлина и од целокупног Христовог учења, онда монаси улажу посебну ревност у испуњавање јеванђелских заповести, и то тако што испуњавање заповести, обавезно за све хришћане, прилажу испуњењу двају Христових савета: савета о неграмзивости и савета о безбрачности.[10] Монаси својим животом теже да се уподобе земаљском животу Богочовека: зато свете монахе називају *преподобнима*.

Мирјанин: Одакле су монаси добили свој назив?

Монах: Речи *монах*, *манастир*, *монаштво* произашле су од грчке речи ?????, што значи: сам. Монах значи - усамљеник, онај који живи у осами; манастир - усамљено, одвојено обиталиште; монаштво - усамљени живот. Тај живот се разликује од обичног, свима заједничког живота - постоји ини живот, и зато је за њега у руском језику настао назив *иночество*.

Монах се на руском каже *инок*. Речи: општежиће, скит, безмолвије, отшелништво, затвор, пустиножиће означавају разне видове монашког живота. Монашким

општежићем назива се заједничко живљење више или мање бројне заједнице монаха: они имају заједничко богослужење, заједничку храну и одећу; води их исти настојатељ. Безмолвијем или тиховањем назива се заједничко живљење двојице или тројице монаха у засебној келији: они живе по узајамној сагласности, или по савету старијег; имају заједничку храну и одећу, пет дана богослужење врше у келији, а у суботу и недељу долазе на заједничку службу у цркву. Отшелништвом се назива живљење монаха насамо. Када отшелник пребива у манастирској келији не излазећи из ње, онда се он назива затворником, а његово живљење затвором; када пак живи у безљудној пустињи, онда се он назива пустињаком, а његово живљење пустиножићем.

Мирјанин: Од када постоји монаштво?

Монах: Од времена апостола, по тврђењу преподобног Касијана.[11] Преподобни Касијан, монах четвртог века, писац који је, између осталог, писао и о монашким обитељима Египта, у коме је монаштво тада посебно процветало, човек који провео прилично времена међу монасима египатског *Скита* и предао каснијим нараштајима типике и учење египатских монаха, говори да су првим временима хришћанства назив монаха добијали изабрани ученици светог апостола и јеванђелисте Марка, првог епископа Александрије. Они су се удаљили у најзабаченија приградска места и тамо проводили најузвишенији живот по правилима која им је јеванђелист предао.[12] У житију преподобне мученице Евгеније казује се да је за време владавине римског цара Комода (Комод је ступио на престо 180. године после Христовог рођења) римски великаш Филип одређен да управља Египтом. У то време у александријском предграђу постојао је манастир; о светом Елију, епископу тог времена, наводи се да је још у младости ступио у монаштво.[13] Јудејски историчар Филон, савременик апостола, грађанин Александрије, описује живот терапевта, који су се удаљили у предграђа Александрије, управо онаквим каквим је преподобни Касијан приказао живот првих александријских монаха и назвао њихове станове *манастирима*. [14] Из Филоновог описа не види се да ли су терапевти били хришћани; али Филон је световни писац, и зато је тај његов опис површан; сем тога, многи тада нису разликовали хришћанство и јудејство, јер су сматрали да је прво секта другог. У житију преподобног Антонија Великог, које је написао његов савременик свети Атанасије Велики, архиепископ александријски, помиње се да су у то време, када је свети Антоније ступио у монаштво - Антонију је тада било око 20 година - египатски монаси проводили усамљенички живот у околини градова и села. Преподобни Антоније Велики се преставио 356. године после Христовог рођења, у сто петој години живота.[15]

Постоји факт који доказује да је у Сирији монаштво постојало од апостолских времена. Преподобну мученицу Евдокију, која је живела у сиријском граду Илиопољу, за време владавине римског цара Трајана, обратио је у хришћанство преподобни Герман, настојатељ мушког манастира, у коме је било 70 монаха. Евдокија је примила хришћанство и ступила у женски манастир, у коме је било 30 монахиња.[16] Трајан је почео да влада 96. године после Христовог рођења. Последњих година ИИИ века преподобни Антоније Велики је поставио темеље пустиножића; крајем прве половине ИВ века преподобни Пахомије Велики је основао тавенисиотска општежића у Тиваидској пустињи, а преподобни Макарије Велики је основао обиталиште тиховатеља у дивљој пустињи Скит, близу Александрије, због чега је такав живот добио назив скитски, а манастири уређивани за такав живот добили су назив скитови. Свети Василије Велики, архиепископ Кесарије кападокијске, који је живео у другој половини ИВ века, изучио је монашки живот међу египатским монасима; када се вратио у свој родни град, Кападокију, проводио је тамо, у пустињи, монашки живот до свог ступања у служење Цркви, и написао правила за монахе: нека од њих цела Источна црква касније је прихватила као руководство, а нека као поуку. Тако се монаштво, које се прикривало у околини градова и села, у ИВ веку већим својим делом преместило у ненастањене пустиње. У њима се оно развило и разрасло: оне су тло њему најсвојственије. Уосталом, и у градовима и у околини градова манастири су и остали и наново су подизани. Преподобни Касијан је известио да је монаштво основао свети јеванђелист Марко, и то у Александрији, а онима који траже детаљније податке о монаштву он препушта да се обрете црквеној историји. Та историја није дошла до нас - скоро све писане документе Египта уништили су мухамеданци у ВИИ веку; то исто, додуше у мањем обиму, они су учинили и у другим хришћанским земљама које су покорили.

Мирјанин: Који је био разлог пресељења монаштва у места удаљенија од градова и насеља?

Монах: То пресељење се десило управо тада када је прекинут подвиг мучеништва, и када су хришћанску веру почели да примају и они који нису изабрани, и они без нарочитог призивања, без спремности на највеће невоље и смрт - дакле, сви уопште, и то као владајућу веру, коју шири власт, као њен покровитељ. Хришћанство је постало свеопште, али није сачувало претходно самопожртвовање. У градовима и селима хришћани су почели да се дају у многе животне бриге, да дозвољавају себи раскош, телесне насладе, учествовање у народним весељима и друге слабости којих су се првобитни исповедници клонили јер је то одрицање од Христа у духу. Хришћанима који су желели да у себи сачувају и развију хришћанство у свој његовој сили пустиња

је пружила природно уточиште и пристаниште, неузмемирено саблазнима. "Пустиња је" - говори свети Исак Сиријски - "корисна и немоћнима и јакима: удаљавањем од твари не дозвољава страстима да се развију и умноже у првима, а снажни достижу борбу против лукавих духова баш тада када буду изван твари." [17]

Разлог одласка светог Гордија у пустињу свети Василије Велики и Димитрије Ростовски описују овако: "Од злих језика градских побеже Гордије, од поклика трговачких и величања кнежевских побеже, од мишљења опадача, продаваца, купаца, заклињача, лажова, бесрамника, побеже од игара, и збијања шала, и исмејавања, којег има у граду, а сам чист слух имаше, чисте очи, и пре свега срце очишћено, које може Бога да гледа, да се удостоји божанских откривења, и великим тајнама научи, не од човека, ни од људи, но од Духа, великога учитеља истине, којег задоби." [18] Са пресељењем монаштва у пустињу појавила се посебна монашка одећа, са циљем да се оно коначно одвоји од мирјана. У доба прогона и клир и монаси носили су одећу веома сличну одећи свих људи: то их је у знатној мери скривало од прогонитеља.

Мирјанин: Високо учење којег је био удостојен свети Гордије искључиво је својство веома ретких. У новије време хришћанска вера се довољно и детаљно предаје на богословијама, а више знање о њој стиче се на духовним академијама.

Монах: Између учења које се предаје у духовним школама и учења које се предаје или мора да се предаје у манастирима постоји веома велика разлика, иако је предмет и једног другог учења исти: хришћанство. Када је Спаситељ света слао своје свете апостоле да проповедају целом свету, Он им је заповедио да науче све народе *вери* у истинитог Бога и *животу* по Његовим заповестима. *Идите, дакле, и научите све народе крстећи их у име Оца и Сина и Светога Духа, учећи их да држе све што сам вам заповиједио.* [19] Учење *вери* мора да претходи *крштењу*; учење *животу* по заповестима мора да дође после *крштења*. Прво учење је теоријско, а друго је практично. Свети апостол Павле је о првом рекао: *Да нисам изоставио ништа што је корисно да вам не објавим и да вас поучим јавно и по домовима, свједочећи и Јудејцима и Јелинима покајање пред Богом и вјеру у Господа нашега Исуса Христа;* [20] о другом: *Христосу вама, нада славе, којег ми проповиједамо уразумљујући свакога човјека и учећи свакога човјека свакој мудрости, да бисмо показали свакога човјека савришена у Исусу Христу.* [21] Бог је дао два учења о Себи: учење речју, које се прима вером, и учење животом, које се прима поступањем по јеванђелским заповестима. Прво учење можемо упоредити са темељом зграде, а друго са самом зградом, подигнутом на том темељу. Као што зграда не може да се гради без темеља, тако ни сам темељ неће ничему послужити ако не буде на њему подигнута зграда. *Вјера без дјела је мртва.* [22]

Свети апостол Павле овако описује неопходност првога: *Вјера бива од проповиједи, а проповијед од ријечи Божије. Како ли ће повјеровати у Онога за кога не чуше? А како ће чути без проповједника?*[23] Ето начела катихизиског учења. Онима који ступају у хришћанство апостоли и њихови следбеници излагали су основно учење хришћанства о Богу, о Богочовеку, о човеку, о његовом смислу у времену, о његовом смислу у вечности, о тајнама, о рајском блаженству, о мукама у паклу,[24] и о осталом што чини основно, догматско хришћанско учење, чему је прилагано и теоријско учење о животу по јеванђелским заповестима.[25] Ето начела догматског и моралног богословља, те најузвишеније, најсветије науке. Од самих апостолских времена почела су да настају у Христовој Цркви јеретичка учења, то јест учења о откривењу Божијем из људског знања, лажно названог знањем. У откривеном учењу Божијем нема места за људска умовања: тамо је све Божије, од почетка до краја. Света васељенска Црква се брижно старала да сачува њој поверено бесценно духовно благо - откривено учење Божије: она је изобличавала своје отворене непријатеље - идолопоклонике, незнабожачке философе и Јудејце, одбијала њихове нападе; она је изобличавала своје унутрашње непријатеље - јеретике, обарала њихово учење, избацивала их из својих недара, одвраћала од њих своју децу.

То је разлог због кога је богословље временом постајало све опширније. Појавила се потреба да се оно учи у школама. Најстарија и највећа школа била је у Александрији; та школа је посебно процветала у III и IIII веку после Христовог рођења. Учења непријатељска Божијем учењу стално су се умножавала, и то тако што су се појављивала у различитим облицима: прека потреба за школама, за њиховом системском организацијом, постајала је све приметнија. Удаљивши се од Истока падом у јерес, Запад је прихватио образованост и живот незнабожаца: од тада су се учења непријатељска Православној цркви, учења најлукавија, најдрскија, најнаказнија, богохулна, умножила до бесконачности. Духовне школе су постале суштинска потреба Православне цркве, као што је дисање потреба живота. Судите сами: треба јасно представити православном хришћанину, посебно ономе који се припрема да буде пастир, и истинско учење Православне цркве и сву њену победоносну борбу против тајних и јавних, прикривених и отворених непријатеља, борбу која траје 18 столећа, и која се све више разбуктава. Треба изложити заблуде и Арија, и Македонија, и Несторија, и Евтихија, и иконобораца, и папизма, и протестантизма, и њихових небројених грана, и атеизам и најновију философију као њихову круну; треба изнети ваљане доказе који обарају сва та учења. Упознавање богословља захтевало је мало времена у првим временима хришћанства - данас оно захтева доста времена; пре је оно могло бити пренето у поукама изговореним у храму Божијем - данас је потребно систематско предавање у трајању од неколико година. Омогућавање потпуног упознавања - то је циљ наших богословија и духовних академија: о хришћанству оне преносе основна, уводна знања, како их је назвао преподобни Марко Подвижник,[26] преносе их омладини, још неуведеној у служење

заједници, припремљеној за њега само теоријски, непознатој са знањима која доноси животну искуство. На теоријским знањима о вери морају бити учвршћена делатна, жива, благодатна знања. За стицање тих знања човеку је дат земаљски живот.

Хришћанин који живи у свету по јеванђелским заповестима неизоставно ће се обогатити искуственим, а у одређеној мери и благодатним знањима. Неупоредиво више дужан је да се обогати њима онај који, остављајући све земаљске бриге, употреби све своје време, све силе тела и душе на богоугађање, то јест монах. Управо он је у Јеванђељу назван оним *који има* заповести Божије, зато што заповести Господње чине целокупно његово наследство. *Ко има заповијести моје и држи их, то је онај који ме љуби; а који мене љуби, тога ће љубити Отац мој; и ја ћу га љубити и јавићу му се сам.*[27] Најревноснији хришћани свих векова, по завршетку свог образовања у школама, ступали су и до сада ступају у монаштво да би стекли оно образовање које пружа монаштво. Ко су били велики учитељи Цркве свих времена? Монаси. Ко је детаљно објаснио њено учење, ко је сачувао њено ^редање за потомство, ко је изобличио и сатро јереси? Монаси. Ко је својом крвљу печатио православно исповедање вере? Монаси. То је сасвим природно. Хришћани који живе у свету, заплетени у његове мреже, заузети разним бригама, вољним и невољним, не могу да поклањају много времена, не могу да се свом својом љубављу посвете Богу. *Које нежењен брине се за Господње, како ће угодити Господу, а које ожењен брине се за овосвјетско:*[28] ожењени не може непрестано и појачано да се прилепљује уз Господа молитвом ослобођеном од свега земаљског и да се сједини у *један дух с Њиме*[29] како је то могуће и својствено монаху.

За лично хришћанско напредовање није потребна она људска ученост која је потребна за црквене учитеље: многи нешколовани хришћани, између осталих и преподобни Антоније Велики, ступивши у монаштво достигли су хришћанско савршенство, лили духовну светлост на савременике примером, усменим учењем, благодатним даровима својим. "Који је мирјанин" - говори свети Јован Лествичник - "био чудотворац? Који је васкрсавао мртве? Који је изгонио демоне? Нико; све су то трофеји монаха, које свет не може да прими."[30]

Мирјанин: Не достижу сви монаси тако високо стање, не испуњавају сви своје позвање. Испуњавају га ретки.

Монах: Они монаси који проводе живот по монашким правилима обавезно налазе благодат по обећању Божијем. Божије обећање не може да остане неиспуњено због самог својства речи Божије и јеванђелских заповести, својства да својим делатницима

преноси Дух Божији. Супротно овоме, монаси који пренебрегавају од Бога предата монашка правила и проводе својевољни, расејани, сластољубиви и мирољубиви живот, лишвају се духовног напредовања. Слично се дешава са свим хришћанима.

Спасавају се они хришћани који проводе хришћански живот; пропадају они који се називају хришћанима, а проводе незнабожачки живот. Раније је међу монасима било много више светих и међу хришћанима много више оних који се спасавају него данас. Узрок тога је опште ослабљење у вери и моралности. Но и данас има истинских монаха и истинских хришћана. Понављам вам: има монаха недостојних свог имена и призива, али то је злоупотреба уредбе Божије. Божија уредба не престаје да буде Божија уредба без обзира на то што је људи злоупотребљавају. Тако се и хришћанство не лишва своје велике вредности иако неки или многи хришћани проводе живот супротан Христовом учењу. И о хришћанству и о монаштву мора се судити по истинским хришћанима и монасима. То није лако: побожност и врлина, као целомудрене девојке, увек су под велом и келије и непознатости, као да су под велом тканине; супротно овоме, блуднице настоје да се полуобнажене излажу срамоти. Често се високи живот монаха открива тек при његовом престављењу или после престављења. Често монаха, причасника Божије благодати, свет засипа оговарањем и клеветама, зато што свет гаји мржњу према Духу Божијем.[31] Само напредовање има разне степене: манастирско осамљивање, како смо већ рекли, корисно јаким хришћанима у једном смислу, у исти мах је корисно и немоћнима у другом смислу. Других је, разуме се, увек било више него првих.

Мирјанин: После свега што сте рекли постаје неопходно поуздано објашњење и доказ да монаштво јесте уредба Божија. Ово што сте рекли већ у знатној мери доводи до таквог закључка.

Монах: Спаситељ света је онима који верују у Њега показао два пута, два начина живота: пут или живот који доноси *спасење*, и пут или живот који доноси *савршенство*. Последњи пут и живот означен је речима *ићи ћу за Тобом*: оне су највернији израз науке којој нас је Господ поучио, и нашој снази сразмерног подражавања оног начина живота који је проводио Господ за време свог земаљског странтовања. Услови спасења садржани су у вери у Христа,[32] у живљењу по Божијим заповестима,[33] у лечењу недостатака испуњења заповести покајањем:[34] дакле, спасење је дато на располагање, и оно је могуће свима, уз обавезе и служење у свету који нису противни Божијем закону. Неке је сам Господ позвао да иду за Њим: то су апостоли; Господ је свакоме препустио да сам одлучи хоће ли ићи за Њим,[35] што је јасно из свих места у Јеванђељу у којима Господ говори о томе. *Ако ко хоће за мном ићи,[36] ако хоћеш савршен да будеш,[37] ако неко дође мени,[38]* говори Господ о

томе како се *иде за Њим* и о хришћанском *савршенству*. Свакоме је препуштено да сам одлучи какав начин живота ће да прихвати, али услове живота прописао је Господ; без испуњења тих услова не може се ићи за Господом. Услове којима се иде за Господом, или путеве и животе који воде ка савршенству, Господ је овако описао: *Ако хоће ко за мном ићи, нека се одрекне себе, и узме крст свој и за мном иде.*[39] *Ако хоћеш савршен да будеш, иди продај све што имаш и подај сиромасима, и имаћеш благо на небу, па хајде за мном,*[40] *узми крст свој.*[41] *Ако неко дође мени и не мрзи оца својега, и матер, и жену, и дјецу, и браћу, и сестре, па и живот свој, не може бити мој ученик. И ко не носи крста својега и за мном не иде, не може бити мој ученик. Сваки од вас који се не одрече свега што има, не може бити мој ученик.*[42] Овде су прописани управо они услови од којих се састоје суштински завети монаштва; монаштво, како смо рекли, у свом почетку није било ништа друго до осамљивање, од јавног мњења одвојени живот хришћана који теже ка хришћанском савршенству. Хришћани многољудне и богате Александрије удаљили су се у њена предграђа по савету светог јеванђелисте Марка; исти такав савет даје свети апостол Павле и свим хришћанима који желе да ступе у најближе заједничарење са Богом. *Јер ви сте - говори он - храм Бога живог, као што рече Бог Уселићу се у њих, и живјећу у њима, и бићу им Бог, и они ће бити мој народ. Зато изиђите из њихове средине и одвојте се, говори Господ, и не дохватите се нечистог и ја ћу вас примити. И бићу вам отац, и ви ћете бити моји синови и кћери, Говори Господ Сведржитељ.*[43] Свети Јован Лествичник приписује то призивање управо монасима.[44] Малочас наведене речи Господње схватане су у раној Цркви управо овако како су овде објашњене. Свети Атанасије Велики у житију преподобног Антонија Великог говори да је Антоније као младић ушао у цркву да се помоли Богу. Тога дана читало се Јеванђеље по Матеју[45], прича о богатом младићу који је питао Господа о спасењу и савршенству. Када су прочитане речи: *Ако хоћеш савршен да будеш, иди продај све што имаш и подај сиромасима* и остало, Антоније је, сав у души преокупиран питањем коју врсту живота да изабере, осетио посебну благонаклоност према тим речима: сматрао је да их је сам Господ рекао управо њему - зато је одмах продао све што је имао и ступио у монаштво.[46] Те речи Господње света Црква и данас сматра основним за монаштво - зато се оне читају сваки пут при пострижењу у монаштво.[47]

Настањивање монаштва далеко од насеља, у пустињама, учињено је по откривењу и заповести Божијој. Преподобног Антонија Великог Бог је призвао да живи у недоступној пустињи; преподобном Макарију Великом анђео је заповедио да се настани у Скитској пустињи,[48] преподобном Пахомију Великом анђео је исто тако заповедио да оснује монашко општежиће у пустињи, и предао му писана правила о монашком животу.[49] Поменути преподобни су били мужеви испуњени Светим Духом; пребивали су непрестано у општењу са Богом, служили за монаштво *речју* Божијом, као што је Мојсије служио за Израилце. Свети Дух је непрестано, кроз све векове хришћанства слао своју светлост на монаштво. Учење Светог Духа, учење

Христово, учење Божије о монаштву, о тој науци над наукама,[50] како су свети оци звали ту божанску науку, изложили су преподобни монаси сасвим јасно и потпуно у својим богонадахнутим делима. Сви они сведоче да монаштво, тај натприродни живот, ни у ком случају није човечије дело: оно је Божије дело. Будући да је натприродно, оно не може бити човечије дело, не може да не буде дело Божије.

Мирјанин: Основни разлог настанка монаштва неки виде у чињеници да су идолопоклоници прогањали хришћане цела прва три века постојања хришћанства.

Монах: Телесна мудрост увек погрешно расуђује о духовним мужевима. Духовни мужеви, а такви су били монаси првих векова, чезнули су за мучеништвом: многи од њих завршили су живот са венцем мученика, као преподобни мученици Никон,[51] Јулијан,[52] преподобне мученице Евдокија,[53] Евгенија,[54] Тевронија[55] и друге. Када се у Кесарији кападокијској појавио подвиг мучеништва, горепоменути свети пустиножитељ Гордије дошао је у тај град за време народне светковине, изобличио заблуде идолопоклонства, исповедао Христа, и печатио исповедање мучеником смрћу. Када је цар Диоклецијан покренуо жестоки прогон хришћана, преподобни Антоније Велики је већ био монах и пустиножитељ. Чим је чуо да хришћане подвргавају мучењима и кажњавањима зато што исповедају Христа, Антоније је оставио пећину и пустињу, похитао у Александрију, придружио се мученицима, пред читавим народом исповедао Христа, самим делом доказао да жели мучеништво. "Преподобни је" - говори писац његовог житија - "заиста постао мученик по својој љубави и сопственој вољи: иако је желео да пострада за име Господа, Господ му није дао мучеништво." Уместо жетве светиње извршаване изобилним трудом мученика који су исповедали Бога пред идолопоклоницима Господ је одређивао другу обилну жетву: њу су морали да изврше монаси на попришту другог мучеништва. Чим су мучења престајала, и чим је хришћанска крв престајала да се лије градским улицама и позориштима, хиљаде хришћана се преселило у ненасељене пустиње, да би тамо распели тело са *страстима и жељама*,[56] да би исповедали Христа пред лицем самих господара овога света, поглаварстава и духова злобе.[57] Разлог удаљавања у пустињу преподобног Павла Тивејског била је жеља да избегне злочиначку намеру сковану против њега за време гоњења које је покренуо цар Декије. Можда су се још неки удаљили у пустињу из истог разлога. Други су се удаљили у пустињу због других околности. Но то су појединачни случајеви, и на основу њих се не може уопштено закључивати о настанку монаштва.

Основни узрок настанка монаштва није људска немоћ, него сила Христовог учења. Преподобни Јован Колов, писац животописа преподобног Пајсија Великог, у

предговору том животопису говори: "Вечна небеска блага изазивају безмерну жељу према себи у свима који се уздају да ће их добити, насићују њихова срца неком ненаситом божанском сладошћу, приморавају их да се увек сећају тамошњег блаженства, те награде за трудове, тог светлог тријумфа подвижника, и подстрекавају их да им толико теже да презиру пролазно и сујетно, и да, што је још важније, не штеде свој живот, јер желе, по речима Јеванђеља, да Христа ради положе своју вољену душу. Смрт за Христа они воле више од свих наслада и прелести. Но како данас нема гонитеља, и како се жељена смрт не налази брзо, они се старају да је претрпе на други начин: одређују да дуготрајно и насилно умртвљавају сами себе. Они свакога дана подносе хиљаде болести постом, подвизавањем на разне начине, борбом против невидљивих демона, непрестаним приморавањем своје природе обучене у тело да се противи бестелесним непријатељима." [58]

Мирјанин: Монашки подвиг ви изједначава са подвигом мучеништва.

Монах: То је један те исти подвиг, у разним облицима. И мучеништво и монаштво засновани су на једним те истим јеванђелским изрекама; ни једно ни друго ни у ком случају није изумео човек, већ их је Господ даровао човечанству; ни једно ни друго не може бити учињено никако друкчије него свесилном помоћи Божијом, дејством Божије благодати. У ово ћете се уверити ако прочитате житија преподобних Антонија Великог, Макарија Великог, Теодора Студита, Марија Египатског, Јована Многострадалног, Никона Сувог и других монаха чији су подвиг и страдање били натприродни. Свети Симеон Нови Богослов говори да се његов учитељ Симеон Побожни, монах Студитског манастира, телесним невољама и страдањима уподобио многим мученицима. [59]

Мирјанин: Објасните, оче мој, какав значај имају безбрачни живот и неграмзивост у монашком подвигу? То није јасно онима који живе у свету, који раде на корист друштва, обилно дају милостињу и чине многа добра дела, која је Јеванђеље показало и одредило. У недостатку објашњења монашки живот се представља као празан живот, лишен делатности и користи.

Монах: Делатност мирјана коју сте спомињали, садржана у испуњавању јеванђелских заповести дејствима тела, јесте неопходна за *спасење*, и није довољна за *савршенство*. Ништа не спречава да се таквом делатношћу бавимо и у бригама и обавезама света. Чак земаљско напредовање пружа могућност да се чини више добрих дела: тако

богаташ може много да помаже браћи тиме што им даје милостињу, а велможа може да им помаже тиме што их штити од насиља и заузима се за њих на судским расправама. У тој делатности треба се чувати поступања из себе,[60] како је поступао фарисеј поменут у Јеванђељу:[61] он је заиста чинио многа добра дела, али је имао погрешан поглед на своје поступке. Због тога је упао у погрешно мишљење о себи и о ближњима; његова добра делатност постала је неблагоугодна Богу. Апостол говори да добра дела морамо чинити *као добри управитељи разноврсне благодати Божије*. [62] Богат нека даје милостињу од имања не смећући с ума да даје од онога што му је Бог дао, а не од имања које је он сам стекао. Велможа нека чини добра дела са високог положаја не смећући с ума да даје са положаја којег му је послао Бог, а не са положаја до којег је он сам дошао. Тада се уништава поглед презира на делатност ближњих, макар она била и слаба; тада у свести почиње да се јавља питање о сопственој делатности, као што је то било са праведним Јовом[63]: чинимо ли оно што Бог хоће, има ли у том нашем чињењу већих или мањих недостатака? Тада постепено почињемо да формирамо мишљење о савршенијем животу. Сложићете се да монашки живот изгледа неделатан и некористан управо онима који високо, то јест погрешно, цене своју делатност. Знак правилне хришћанске делатности, по заповести самог Господа, јесте осећање недостојности: гордост и уображеност су поуздан знак неправилне делатности. Ваше изнето мишљење показује непознавање хришћанства, то јест искривљено, изопачено разумевање. Хришћанско савршенство задао је сам Богочовек својим изабраним ученицима. Савршенство почиње тамо где су добра дела, прописана мирјанима да их достигну у свој њиховој пуноћи. Изучите хришћанство, сазнајте у чему је његово савршенство - и схватићете значај монаштва, разумећете да је потпуно бесмислено и богохулно оптуживати за лењост оне људе који настоје да испуне најузвишеније, мирјанима недоступне јеванђелске заповести. Засипати монаштво прекорима и хулама, значи самим тим хулити и на само хришћанско, Господом установљено савршенство.

Мирјанин: Слажем се, слажем се! Изнесите ми јасно значај неграмзивости и безбрачног живота на путу ка хришћанском савршенству.

Монах: Њихов значај је изузетно велики. Потрудићу се, сходно мојим снагама, да вам он постане јасан. Ако си раздао сиромасима све што си имао да би показао потпуну послушност Спаситељу, и да би Њега потпуно следео, ако си сам постао сиромас да би себе подредио лишавањима која доносе сиромаштво и обилно пружају смирење, онда ти тиме уништаваш сву своју наду у свет, усредсређујеш је у Богу. Тада се твоје срце пресељава са земље на небо,[64] и почињеш да идеш по води мора живота, јер те држи вера. Тада су твоје бриге положене на Господа, јер је Он, заповедивши својим

најближим ученицима да раздају што имају,[65] и да не брину како ће испунити своје телесне потребе, обећао да ће промисао Оца небеског *додати* све те потребе онима који ишту *Царство Божије и правду његову*.[66] Разне невоље допуштају се на слуге Божије: као да се у тим невољама Божији промисао

О тим слугама скрива, а утицај света добија нарочиту снагу али то је једини начин да се њихова жива вера у Бога поучи, пошто она тек кроз опите непрестано расте и јача. Опити изобличавају неверовање, које борави у палој природи, они изобличавају одрицање и удаљавање од Бога, које такође борави у палој природи, зато што срце, чим надзор над њим мало ослаби, жалосно и слепо јури да пребаци сву наду на себе, на свет, на твар, и да одступи од уздања у Бога.[67] Изгледа да из овог кратког објашњења постаје јасно да остављање имовине узноси Христовог подвижника у узвишено духовно стање, и тиме га одваја од браће која живе у свету и не могу опитно да сазнају то стање. Међутим, то узвишено стање је уједно стање непрестаног страдања за тело и за целу палу природу: Господ је то стање назвао *крстом*.

У духовном смислу неграмзивости је сличан и безбрачни живот. Настојање да се победи својство природе, макар и пале, узноси ка подвигу незамисливом за оне који га нису искусили. Тим подвигом одрицања од природе употпуњавамо распеће и крст задобијене неграмзивошћу, којом се само одричемо имовине. Тај подвиг спушта у дубину смирења, доводи до живе вере, узноси у благодатно стање. При том подвигу, како се види из животописа преподобних Антонија Великог, Јована Многострадалног и других, палој природи притичу у помоћ пали духови, настоје да задрже човека у области пада. Ако су тешкоће борбе велике, победа доноси много плодова:[68] њу доноси и након ње следи обнова природе од оног осећања у срцу које су свети оци назвали духовним осећањем.[69] Природа је и даље иста она човечија природа, али њено осећање (световни човек би рекао: њен стил) се мења:[70] тако папир натопљен уљем не прима више у себе воду, не зато што се природа папира променила, него зато што је његову моћ упијања заситила друга материја која нема физичке сличности са водом.[71]

Мирјанин: Многи данас тврде да је безбрачни живот неприродан човеку, немогућ за човека, да закључавање законских врата пред природом само приморава природу да тражи незаконита врата.

Монах: Сваком човеку је својствено да суди на основу сопственог искуства. Непознато и недоживљено сматра се немогућим, а познато и доживљено сматра се власништвом свих. Свети оци су писали о томе, и слажу се да безбрачни живот јесте неприродан палој природи, да је он био природан човеку до његовог пада,[72] да је

након обнављања природе способност за девственост и безбрачни живот враћена природи, да су девственост и безбрачни живот поштовани више од брака, мада је и брачни живот хришћанство уздигло на степен виши од онога на коме се он налазио до хришћанства.[73] Богочовек је проводио девствени живот; пресвета Мајка Божија била је и остала Дјева; свети апостоли Јован Богослов, Павле, Варнава и, несумњиво, многи други били су девственици. Појавом хришћанства појавило се мноштво девственика и девственица. Тај подвиг је био крајње редак до обнове природе кроз Искупитеља. Посредством Искупитеља милост Божија излила се на човека, како су оправдано певали анђели,[74] и благословила људе многоразличним даровима благодати. Благодатно обиље хришћана сликовито је описано у поуци коју је, по црквеном типичу, јереј дужан да чита младенцима по завршетку чина венчања. "Велика њива Цркве великог Поседника, Бога, обрађује се на три начина, троструко се украшава жетвом и плодом. Први део те њиве обрађују они који су заволели девственост и чувају ту девственост непокованом до краја живота: и тај део доноси у житницу Господњу род врлина; други део њиве обрађује уздржано удовиштво: и он доноси род; трећи део обрађује се кроз заједнички живот супружника: ако они проводе живот побожно, у страху Божијем, тада и тај део њиве доноси род. Сваки, дакле, део њиве доноси у житницу Господњу род врлина: први по сто, други по шездесет, трећи по тридесет. На истој њиви налазе се различити делови, са различитим родом, но сваки је блажен и хвале достојан, саобразно свом позвању. Богомудри Амвросије говори: 'Девственост проповедајмо тако да ни удовице не одбацујемо; тако поштујмо удовице да и супружништво сачува своју част.'"[75]

Мирјанин: Како хришћанин може да зна да ли је способан или није способан за безбрачни живот? Ово питање, по мом мишљењу, мора да зада посла свакоме који намерава да ступи у монаштво.

Монах: Способан је сваки који то жели по својој доброј вољи.[76] Као што је у човековом непорочном стању било препуштено његовој вољи да обитава у том стању или да изиђе из њега, тако је и након обновљења природе препуштено његовој слободној вољи да усвоји обновљену природу у свом њеном развоју или да је користи само у одређеној мери, потребној за спасење, или пак да остаје у стању пада и развије у себи палу природу. Обнављање природе је дар Искупитеља. Зато се свака јеванђелска врлина изабира на основу добре воље, али је Христос дарује ономе који има добру вољу. Добра воља се доказује приморавањем себе на врлину, а врлина се умољава од Бога ревносном и стрпљивом молитвом. Ниједна јеванђелска врлина није својствена палој природи; на сваку од њих подвижник мора да приморава себе; сваку мора да измоли од Бога понизном молитвом, сједињеном са плачем у срцу.[77] Као и

остале јеванђелске врлине, безбрачни живот изабирамо својом добром вољом; искреност добре воље доказујемо борбом против тежњи пале природе, обуздавањем тела кроз подвиге; дар чистоте измољавамо од Бога сазнањем да је пала природа неспособна за чистоту[78] и приношењем најтоплије молитве, испуњене духом милости;[79] дар нам се шаље тако што нас осени Божија благодат, која мења, обнавља природу. Своје објашњење човекове способности за безбрачни живот,[80] блажени Теофилакт Охридски завршава следећим речима Господњим: *Сваки који иште, прима; и који тражи, налази.*[81] Размотрите она житија светих у којима је описан њихов подвиг против пале природе: видећете да су сви свети тек после упорне борбе против жеља и тежњи пале природе успели да из обичног стања, у коме је човек неспособан за безбрачни живот, пређу у стање коме је безбрачност својствена; видећете да су молитва и плач њихово најважније оружје; видећете: нису се само девственици удаљили од брака, ни само удовци од понављања брака - и најразвратнији људи, преиспуњени страстима, укаљани злоделима, спутани и оковани грешним навикама као оковима, кренули су и узлетели према непропаљивој чистоти и светости. Понављам вам: у новозаветној Цркви хиљаде хиљада девственика и девственица, непорочних удоваца и удовица, прељубника и блудница пресазданих у сасуд целомудрености и благодати непобитно доказују да подвиг целомудрености није толико немогућ, а ни толико тежак, колико то изгледа теоретичарима који расуђују о њему без искуственог знања, без знања као плода моралног предања Цркве, теоретичарима који расуђују и закључују - рећи ћу отворено - из свог разврата, из слепог и упорног предубеђења, из мржње према монаштву и уопште према православном хришћанству. Правилно је писао преподобни Исидор Пелусиот светом Кирилу, патријарху александријском: "Предубеђење не види јасно, а мржња је потпуно слепа."[82]

Мирјанин: Треба признати да су и саблазни, које се износе често и оштро, узрок гласина против манастира и монаха.

Монах: Са тим се слажем. Немојте да помислите да сам хтео да прикривам зло, које јесте штетно за све. Напротив, искрено желим да зло буде искорењено из Христове њиве, да плод те њиве буде само чиста и зрела пшеница. Понављам вам: морамо потпуно тачно да одредимо шта је Божија уредба, да је одвојимо од људских злоупотреба, да би се успешно деловало против злоупотреба. Неопходан је правилан поглед на зло да би се против зла укључила права средства, да зло не би заменило зло, заблуда заблуду, злоупотреба злоупотребу, да не бисмо погазили, одбацили, изопачили Божију уредбу, како су поступили протестанти према Римској цркви. Морамо познавати саме начине и вештину лечења да бисмо употребили корисне и

делотворне лекове, да неправилно лечење не би донело болеснику смрт уместо излечења болести.

Мишљење савремених мирјана о монасима веома је погрешно управо зато што први превише одвајају монахе од себе, у моралном и духовном смислу. Између хришћана у манастирима и хришћана у свету постоји веома тесна морална веза. Житељи манастира нису слетели тамо са Марса, нити са неке друге планете; они су дошли из земаљског, грешног света. Морал који у манастирима осуђују настао је у свету: њега хране и држе односи са светом. Слабљење морала монаха веома је тесно повезано са слабљењем морала мирјана; опадање морала у манастирима директна је последица опадања морала и религије међу мирјанима. Монаштво је утемељено на хришћанству, заснива се и држи на њему, напредује и слаби саобразно напредовању или слабљењу хришћанства. Суштина ствари је хришћанство: монаштво је његов облик, посебна пројава. Болест је општа! Заплачимо због ње заједно, и заједно се побринимо да је излечимо! Покажимо да састрадавамо са човечанством, покажимо љубав! Оставимо жестоке узајамне осуде - тај израз мржње и фарисејства - које теже да униште болест у болеснима тако што ће их ударати балванима!

Мирјанин: Ваше мишљење да је морал монаха повезан са моралом мирјана за мене је опет новост. Разумем да сте до њега дошли кроз опите. Без тога оно не би било тако дубоко, не би се тако оштро разликовало од површних теоријских погледа: изложите га, молим вас, детаљније.

Монах: Тачно је то што сте рекли. Мишљење које сам изнео делом јесте плод мојих сопствених проматрања, а делом сам га усвојио од личности достојних пуног поверења. Митрополит санктпетербуршки Серафим, у разговору о тада све већем броју бракоразводних поступака у епархијској управи, рекао ми је да је у времену у коме је он био епископски викар у Москви годишње у московској епархијској управи вођен један, највише два бракоразводна поступка; а старци архијереји тог времена говорили су му да у њиховој младости бракоразводних поступака уопште није било. Ето чињенице која живо описује морал претходног времена и његов ток ка данашњим приликама, брзи, неутешни ток. Казивања других стараца монаха потврђују закључак који произилази из казивања митрополита Серафима. Још почетком овог века у манастире су ступали многи девственици, многи људи који нису знали укус вина, нису уопште учествовали у световним увесељавањима, нису читали никакве светске књиге - образовани обилним читањем Светог писма и дела отачких, имали су изграђену навику да редовно посећују Цркву Божију, и били преиспуњени и осталим побожним навикама. Они су у манастир доносили онај монолитни морал Ј^ојег нису могле да поколебају остале навике; они су доносили у манастир

злоупотребом неоштећено здравље, способно за подношење подвига, трудова, лишавања. Чиста побожност света васпитавала је и припремала чисте и снажне монахе по души и телу.

Данашње ослабљено хришћанство, саобразно своме стању, припрема и даје слабе монахе. Данас је ступање девственика у манастир највећа реткост! Данас је ступање лица без порочних навика реткост! Данас је ступање здравог, способног за манастирски подвиг реткост! Највише ступају слаби, озлеђени у телу и души: ступају они који су и памет и машту напунили садржајем романа и других сличних књижица, ступају презасићени чулним насладама, склони свим саблазнима, а таквих је данас пун свет, ступају они са већ укореењеним порочним навикама, они са отупелом и умртвљеном савешћу, тим плодом њиховог претходног начина живота који је дозвољавао сва безакоња и све обмане за прикривање безакоња. За те личности борба са собом је веома тешка. Тешка је она и због порочних навика укореењених у њима, и због губитка искрености, због неспособности за њу. Из истог разлога тешко је такве људе и поучавати. Ступили су они у манастир, скинули одећу овога света, обукли црне монашке одежде, али навике и жеље стечене у световном животу остале су са њима: оне чак стичу нову снагу управо зато што нису задовољене. Грешне навике и жеље могу да ослабе тек онда када њихов поседник дејствује против њих тако што их исповеда и што се бори против њих по заповести речи Божије. У противном, чим се огладнелој навици која је очувала сву власт над човеком укаже згодна прилика да задовољи себе - она то чини прождрљиво, помамно. Многа пристаништа, раније сигурна пристаништа за оне који пате од моралних болести, временом су се изменила, изгубила своје добро својство. Пристаништима називам манастире. Многи манастири, подигнути у забаченој, или барем од света удаљеној пустињи, данас се, због сталног пораста броја становника, већ налазе свету, усред безбројних саблазни. Изгледа да није довољно то што се човек недужан, неспособан да стоји пред саблазни лицем у лице нужно сусреће са светом чим прекорачи манастирску капију - сада и сама саблазан насилно и помахнитало упада у манастир, врши морална пустошења и злодела. Дух мржње према монаштву сматра својим тријумфом увођење саблазни у манастир. Успех изазива громки смех, пљесак, као да је однета знаменита победа, док су грех и невоља заједнички. Због савременог морала и усмерења света манастири више него икад морају да буду даље од света. Када је живот света био сједињен са животом Цркве, када је свет живео животом Цркве, када су брак и имање били једини спољашњи знаци на основу којих се могла уочити разлика између побожности мирјана и монаха, тада је манастирима било својствено да се налазе усред градова: градски манастири су то и доказали тиме што су васпитали многе свете монахе. Данас се мора обратити нарочита пажња на горенаведену поуку апостола,[83] мора се уложити посебна ревност да она буде испуњена.

Мирјанин: Многи мисле да би смањењу саблазни знатно допринело доношење закона који би забрањивао да у манастир ступе млади људи, зато што на њих саблазни извана делују посебно снажно, зато што у њима страсти кључају, дакле закона који би одобравао монашки живот искључиво људима зрелог узраста и старцима.

Монах: Мера, споља гледано толико разумна, која би теоријски, са становишта људске мудрости, морала да ограда и узвиси монаштво, у суштини није ништа друго до снажна и одлучна мера на уништавању монаштва. Монаштво је наука над наукама. У њој теорија и пракса иду руку под руку. Целокупни тај пут благословило је Јеванђеље; тим путем, помоћу небеске светлости, прелази се са спољашње делатности на посматрање самог себе. Правилност самопосматрања коју даје Јеванђеље неоспорно доказују унутрашњи опити. Доказана, она убедљиво доказује јеванђелску истину. Наука над наукама, монаштво, пружа - изразићемо се језиком научника овога света - најподробнија, најутемељенија, најдубља и највиша знања у експерименталној психологији и богословљу, то јест делатно, живо знање о човеку и Богу, уколико је то знање човеку уопште доступно. Људским наукама треба приступати са свежим способностима, са изоштреним осећајем за њих, са неистрошеном душевном енергијом: још више је то неопходно за успешно изучавање монаштва, те науке над наукама. Монаха чека борба против природе. Најповољнији узраст за ступање у ту борбу је младост. Њу још нису оковале навике; у њој добра воља има много слободе! Искуство потврђује да су најбољи монаси они који су ступили у монаштво у нежној младости. Већина данашњих монаха ступила је у монаштво још у својој младости. У зрелом добу мало ко ступа у монаштво, а у старости веома ретки. А ти ретки који су ступили у манастир у зрелим или поодмаклим годинама веома често не издрже манастирски живот, и враћају се у свет чак не схвативши шта монаштво јесте. У онима пак који су се задржали у манастиру примећује се скоро само спољашња побожност и тачно испуњавање спољашњих монашких правила која се веома допадају мирјанима и потпуно их задовољавају: у таквима нема суштинског монаштва, или се оно среће веома ретко, као изузетак од општег правила.

Пређимо на поуку коју нам даје света Црква. *Сине мој - говори премудри од Бога дарованом премудрошћу - од своје младости предај се учењу, и до старости своје наћи ћеш премудрост. Приступај јој као орач и сијач, и очекуј добре плодове њене.[84] Радиј се, младићу, за младости своје..., и ходи куда те твоје срце води и куда очи твоје гледају.[85] Премудрост завољех, и њу тражих од младости моје, и пожељех да је узмем себи за невесту, и постах љубитељ љепоте њене. Њена благородност је још већа зато што заједно са Богом живи, и Господ свих заволи је: она је тајница ума Божијега и бирачица дјела*

Његових.[86] Ове изреке Светог писма, по светим оцима, тичу се монаштва, те науке над наукама. Уосталом, свакоме је јасно да оне нису плод мудрости која се предаје по начелима света и господара овога света. Шести васељенски сабор је рекао у четрдесетој одлуци да је веома спасоносно прилепити се уз Бога кроз остављање светских мишљења, а ипак је заповедио да се пострижење врши тек након обавезног разматрања и мишљења, и не пре *десет* година, када умне способности буду довољно развијене. Из животописа преподобних монаха види се да је већина од њих ступила у манастир у периоду од двадесете до тридесете године свог живота. Свети оци су сматрали да старост није способна за монашки живот. Старост није способна за тај живот! Она је постала само жилавија у навикама, у начину мишљења; отупеле су њене способности! Младалачки подвиг њој није својствен! Преподобни Антоније Велики најпре је одбио да прими у монаштво шездесетогодишњег Павла Препростог тако што му је рекао да га управо због старости сматра неспособним за монашки живот. Супротно томе, многи оци су ступили у манастир у дечијем узрасту, и постигли су велики духовни напредак због целовитости жеље, непорочности, искреног стремљења према добру, и осетљивости, толико својствених дечијем узрасту.[87]

Мирјанин: Јака воља, жеља, одлучно усмерене према своме циљу, неопходне су за духовно напредовање. Управо њих треба благовремено учити и одредити у човеку који жели да прими монаштво.

Монах: У праву сте! Приликом примања у манастир одвајкада је била приметна опрезност; данас је она још приметнија: нарочито разне формалности приликом ступања лица изван духовног сталежа чине процес ступања веома дуготрајним и често веома тешким. Али јачина воље или истинска жеља откривају се понекад тек након веома дугог времена, веома често нам након првих искустава изгледају овако, а касније онако. Једни, ступајући у манастир, испрва показују побожност, самопожртвовање, а касније слабост. Супротно овима, други испрва показују лакомисленост, но после почињу све више да усвајају монашки живот, и после свега постају строги и ревносни монаси.[88] Свети Исак Сиријски говори: Често се дешава да је човек неваљао, увек рањив, и склон паду због недовољног опитног знања у монашком животу, да се стално налази у душевној слабости, али да након тога неочекивано отима барјак из руку војске синова горостасових, и његово име се узноси и велича много више од имена подвижника познатих по својим победама; он прима венац и обиље драгоцених дарова пред свим својим пријатељима. Зато не допусти себи очај, ма ко ти био; само не занемаримо молитву, не будимо лењи да замолимо Господа да нас одбрани." [89] Често су се највећи грешници претварали у највеће

праведнике. Манастир и јесте место покајања. Ако неко жели и тражи покајање, онда он и не може да одбије покајање - макар и не могао, као онај бесомучник, да влада собом - када је покајање дао Бог, и када *манастир*, то његово уточиште и пристаниште, Бог није одузео.

Свети Јован Лествичник, који је живео у VI веку после Христовог рођења, наводећи мотиве ступања у тиховатељски живот, много више указује на жељу да се грех избегне и своја немоћ удаљи од саблазни којима она не може да се супротставља, него на жељу за хришћанским савршенством, јер је таква жеља водила ретке.[90] Сада, када је у свету све више саблазни и грехопада, када се човечија снага исцрпла пред снагом саблазни које су се распространиле и обузеле свет, када свест о грешности и жеља за ослобађањем од ње још нису уташене у свим људима - већина оних који ступају у манастир ступа да би скинула са себе бремене греха, да би испомогла своју немоћ, да би обуздала себе. Још је свети Јован Лествичник назвао манастир болницом:[91] тим више су данас манастири добили тај карактер. Зар ћемо човечанство лишити помоћи, човечанство које страда од моралних болести? Ако се усрдно бринемо о прихватиљивима за телесно озлеђене, изнемогле, болесне, зашто не постоји прихватиљиве за болести, озледе, слабости душе? Они који суде о манастирима на основу својих погрешних мишљења захтевају да у тим болницама влада потпуно здравље, да ту не буде ни трага болести. Ту тражите успешно лечење! Тада ће ваш захтев бити оправданији. Остварење тог мишљења морао сам да упознам опитно.

У Калушкој епархији, близу града Козељска, налази се општежитељна Оптинска пустиња. У њу је 1829. године стигао да проводи живот јеросхимонах Леонид, познат по познавању делатног монашког живота; касније му се придружио његов најближи ученик, јеросхимонах Макарије. Оба старца су била напојена отачким делима о монашком животу, сами су се руководили тим делима, водили су њима и друге који су им се обраћали због поуке или савета. Такав вид живота и понашања они су узели од својих учитеља; такав вид живота почео је од првих монаха, доспео је по наследству до наших дана, и чини драгоценост наследство и удеоност монаха достојних свог имена и позвања. Братство Оптинске пустиње почело је одмах да се знатно увећава и усавршава у моралном смислу. Ревносној браћи старци су објаснили правилни и подесни начин подвижништва; колебљиве су подржали и осоколили, слабе учврстили; пале у сагрешења и грешне навике привели покајању, и исцелили. Према скромним колибама схимонаха почеле су да се сливају реке световних људи свих слојева: они су пред њима откривали душевне муке, тражили лек, утеху, окрепљење, исцељење. Хиљаде њих има њима да захвали за своје побожно усмерење и мир срца. Састрадално су гледали они на страдални род људски; олакшавали су пред њима значај греха тако што су објашњавали значај Искупитеља, и из значаја Искупитеља објашњавали обавезу хришћанина да остави грешни живот;

били су попустљиви према људској слабости, и заједно снажно лечили ту слабост! Такав је дух Православне цркве; такви су били њени *свети* свих времена. Преподобном Сисоју Великом, монаху ИВ века, неки брат је исповедао своје непрестане падове. Преподобни га је охрабрио, саветовао да сваки пад лечи покајањем, и да пребива у подвигу.[92] Да ли је разуман овај савет? Како би требало ту поступити по мишљењу најновијих теоретичара? Вероватно већ некако друкчије. Посетио сам Оптинску пустињу први пут 1828. године, а последњи пут 1856. То је било време њеног процвата; њено братство бројало је до 200 људи. Јеросхимонах Леонид помињан је заједно са блаженопочившима, седамдесетогодишњи јеросхимонах Макарије бавио се духовним вођењем братства и поучавањем многобројних посетилаца манастира. Без обзира на духовно напредовање и многобројност братства, мало њих, веома мало њих испољавало је способност да буду лекари, да воде друге, за шта су потребни и урођена способност и дух, одгајани истинским монашким подвигом. Такво је опште својство болница: тамо је лекара мало, а болесних много. Данас се број лекара постепено смањује, а број болесника стално расте. Опет је свет узрок тога. Погледајте кога он одваја у манастире? То нису изабрани хришћани, како је то било у почетку хришћанства и монаштва; то нису чланови који припадају образованим слојевима света. Данас манастире испуњавају скоро искључиво чланови нижих слојева - и то какви чланови? за служење најнеспособнији у том слоју који их отпушта у манастир. Многи из нижих слојева ступају у манастир са навикама на пороке, својствене слоју из којег долазе, нарочито са навиком на ону слабост коју је још равноапостолни кнез Владимир сматрао народном. Заражени том болешћу иду у манастир с намером да сачувају себе од ње, макар насилно; но навика узима своје, и временом показује власт над онима који су јој се неопрезно и неразумно покорили. Многи људи, предивних особина, веома побожни, изложени су тој слабости: своје падове они горко оплакују, старају се да загладе покајањем. Плач у тајности келије и покајање у тајности срца људи не виде онолико колико виде падове. О те падове саблажњава се слој образованих, а првенствено се образовани саблажњавају о манастире; они имају своје слабости које лако опраштају и које би опростили када би их нашли у манастиру; али када ступе унутар манастирске оgrade са својим обичајима и својим погледом, када тамо сусретну слабост људи непривилегованог сталежа, они се саблажњавају о њу не схвативши да су ступили у стан људи непривилегованог сталежа. Они виде монахе - бића потпуно одвојена од мирјана; први, сви, без изузетка, морају бити обрасци савршенства; другима је све дозвољено и допуштено. Људи непривилегованог сталежа друкчије гледају на своју сталешку немоћ. У једној обитељи, удаљеној од света, живео је почетком овог столећа старац који је поучавао ближње. Оставио је писмену поуку онима које је обузела страст пијанства. Старац је потицао из обичног начина живота, и, са потпуним саосећањем према браћи која страдају, пише да онај који је изгубио власт над собом не може да се исцели, чак ни да се уздржи од страсти све док се налази у саблазни, и предлаже болеснима да се настане у његовој обитељи

зато што је потпуно удаљена од саблазни. Савет је и веома добар и веома здрав. Удаљене од световних насеља, пустиње могу да служе као истинска пристаништа и лечилишта за оне који болују од болести душе, и уједно могу да скрију предмете саблазни од оних који не болују од умних саблазни.

Мирјанин: Из свега што смо рекли несумњиво произилази, ипак, да данашње стање манастира, у најмању руку многих, не одговара њиховом позвању, те да су мере исправљања и корисне и нужне.

Монах: Да! У наше време, када се световно образовање брзо развија, када се грађански живот одвојио од црквеног живота, када мноштво учења непријатељских Цркви силом продире овамо са Запада, када религија и морал приметно слабе у свим слојевима, довођење манастира у потребни ред неопходно је из два разлога: прво, ради очувања самог монаштва, суштински нужног и потребног Цркви, а друго, ради заштите народа од саблазни. Саблажњавајући се редовно и недопуштено, народ сам све више и више слаби у вери. Али овде није потребно површно, него тачно познавање монаштва - потребно је темељно, опитно познавање правила свете Цркве и светих отаца о монаштву, потребно је сазнање из срца о важности и светости тих правила. Мере исправљања монаштва предузете на основу површног мишљења о њему, из смрдљивих ризница телесног мудровања, увек су биле Крајње штетне по њега. Прибегавајући таквим мерама, газећи најсветија правила, на која је надахнуо и која је пренео Свети Дух, горди и помрачени свет може потпуно да упропасти монаштво, а са њиме и хришћанство.

Мирјанин: Наведите, ради примера, правила о монаштву неког светог оца, на основу којих би се могло склопити мишљење о мерама исправљања, тако потребним у нашим манастирима, чија би примена у манастирима била суштински корисна.

Монах: Предлажем вам да обратите пажњу на *Предање* или *Типик преподобног Нила Сорског*, нашег сународника из XV века, можда последњег светог писца о монашком животу. То дело, без обзира на чињеницу да је кратко, има довољну пуноћу; то дело је дубоко, духовно. Издато је 1852. године по одлуци Светог синода у хиљадама примерака, и разаслано по манастирима. Преподобни Нил је ступио у монаштво и остајао је у њему са циљем да по предању древних светих отаца изучава и у себи развија духовни монашки подвиг. Да би се ближе упознао са предањем отаца, он је путовао на Исток; прилично времена је провео на Атонској гори беседећи са

ученицима св. Григорија Синаита и св. Григорија Паламе; такође је одржавао односе са монасима који су проводили живот у околини Константинопоља. Када се вратио у Русију, настанио се у густој шуми, на речици Сори, и основао *скитски начин живота* у нашој домовини. Поменути *Типик*, или *Предање*, написао је пре него што се настанио у скиту. *Типик* преподобног Нила драгоцен је нарочито зато што је потпуно примењив на савремено монаштво, које, због оскудности духовних учитеља, не може да пролази оно безусловно послушање које су пролазили древни монаси. Преподобни Нил, уместо безусловног послушања духоносном учитељу, предлаже монаху савременог доба да му вођство буду Свето писмо и дела светих отаца, да слуша савете узнатковале браће, али да опрезно и разборито провери има ли тај савет упоришта у Писму. Изучивши истински монашки подвиг, преподобни Нил је давао свој смирени глас против свих оних скретања са истинског монашког правца у која се тадашње руско монаштво упустило због своје наивности и незнања. На тај глас није била обраћена пажња. Занетост новим прешла је у обичај, затим је постала општа, а онда добила несавладиву снагу: она је послужила као повод за онај ударац који је манастирима задат у ХВИИИ веку. Та занетост састојала се у настојању да се стекну имања великих размера.

Мирјанин: Шта се нарочито корисно за савремено монаштво може извући из дела преподобног Нила?

Монах: Пре свега, његов пример је необично поучан. Он је упознао Свето писмо и дела светих отаца о монашком животу, упознао не само по слову него и *сопственим опитима*. Не задовољивши се тиме, он је хтео да види како проводе живот свети атонски и византијски монаси, да из њихових поука и начина живота допуну своје знање и делатност. Када је достигао изузетно духовно напредовање, он није сматрао да га је достигао, није тражио да буде учитељ ближњима. Молили су га да им не ускрати поучне беседе: после упорних молби он се повиновао жељи браће и прихватио звање учитеља и настојатеља, као послушање које је положено на њега. Из тог понашања преподобног Нила види се да је за утврђивање, подржавање, исправљање манастира потребно да на њихово чело дођу и да их воде достојни мужеви, који су упознали Свето писмо и дела отачка, себе обликовали по њима, стекли делатно, живо знање, и њиме привукли у себе Божију благодат. Треба молити Бога да пошаље такве личности зато што света монашка правила могу долично да испуне само они мужеви који их разумеју суштински, из свих својих опита. Преподобни Касијан приповеда да су египатски манастири први у свету у којима је настојатељство давано искључиво оним монасима који су сами били послушни и опитно упознали предање отаца.[93] Прво место међу правилима преподобног Нила

треба дати малопре поменутом, које каже да наше вођство треба да буду Свето писмо и дела отачка. Свети Јован Лествичник овако одређује монаха: "Монах је човек који се држи само Божијих заповести и речи, у свако време, на сваком месту, у сваком послу." [94] Преподобни Нил се руководио овим правилом, а предао га је и својим ученицима. "Одлучили смо" - говори угодник Божији - "ако је већ таква воља Божија, да примамо оне који долазе нама, уз услов да држе предање светих отаца и чувају Божије заповести, да не доносе оправдања, да не оправдавају грехове говорећи: 'Не може се данас живети по Писму, не могу се данас следити свети оци.' Не! Иако смо слаби, дужни смо да се, према снагама, уподобљујемо тим оцима, блаженим и достојним свагдањег помињања, и да их следимо, чак и ако не можемо да достигнемо степен који су они достигли." [95] Добри познаваоци данашњег стања руског монаштва посведочиће, на основу свог потпуног убеђења, да у моралном и духовном смислу цветају једино они манастири у којима је развијено свето читање, да монашко име достојно носе једино они монаси које је одгојило, отхранило свето читање. Преподобни Нил никада није давао поуке или савете директно из себе: онима који су га питали он је предлагао или учење Писма, или учење отаца. [96] "А када" - говори преподобни у једном свом писму - "нисам могао да се присетим светог мишљења о томе о чему смо беседили, одлагао сам одговор или испуњење све дотле док не нађем поуку у Писму." Тај метод је очигледан из дела светог мученика Петра Дамаскина, преподобног Григорија Синаита, светих Ксантопула и других отаца, нарочито познијих. Њега су се држали поменути јеросхимонаси Оптинске пустиње Леонид и Макарије. Њихово памћење било је богато украшено светим мислима. Никада они нису давали савете из себе: увек су као савет износили изреку Писма или отаца. То је њиховим саветима давало снагу: они који би хтели да изнесу неку замерку на људску реч побожно су слушали Божију реч и налазили да је праведно да њој подреде своје умовање. Такав начин поступања значи да је савет прожет осећањем највеће недостојности самог даваоца тог савета: то је јасно из предања преподобног Нила - он не даје своје, већ Божије. Он постаје сведок, орган свете Истине, и у његовој савести искрсава питање: испуњава ли он своје одговорно служење са потребним благоугађањем Богу? "Божанско Писмо и речи светих отаца" - пише преподобни Нил у свом Предању - "нико није истражио, као ни песак морски; ми их истражујемо без лењости, и преносимо онима који нам долазе и траже поуку. Тачније, не преносимо их ми - ми тога нисмо достојни него блажени свети оци из божанског Писма." Сви свети аскетски писци последњих векова хришћанства тврде да због опште оскудице богонадахнутих учитеља изучавање Светог писма, првенствено Новог завета, и дела отачких, као и брижно и непоколебиво настојање да они буду наш водич кроз живот и у поучавању ближњих, представља једини каснијем монаштву од Бога подарени пут духовног напредовања. Преподобни Нил изјављује да одбија су живот са оном браћом која не желе да проводе живот по овоме правилу¹ - тако је оно важно, тако је суштинско!

Друго морално правило које предлаже преподобни Нил састоји се у томе да браћа свакога дана исповедају *старцу*² - *старцем* се у манастирима назива монах који је узнапредовао у духовном животу и зато му се поверава поучавање браће - своја сагрешења, и најситнија, чак грешне помисли и осећања, да би кроз њих разматрао њихове недоумице. То доноси необичну корист души: ниједан подвиг не умртвљава страсти тако лако и тако снажно као тај. Страсти одступају од онога који их беспощедно исповеда. Телесна жеља слаби од исповести више него од поста и бдења. Ако монаси на почетку свог монашког живљења изграде навику да се исповедају сваког дана, онда они и у зрелом добу настоје да што чешће прибегавају том исцељењу, јер су из опита сазнали какву слободу исповест даје души. Кроз тај подвиг они на сопственом примеру детаљно и јасно упознају да је људски род пао. А док кроз исповедање исцељују своје грехове, они стичу знање и вештину да помажу ближњима у њиховим духовним забунама. Горепоменути јеросхимонаси Оптинске пустиње имали у под својим руководством много ученика који су им сваког дана, после вечерњег правила, отварали своју савест. Ти ученици су се изразито разликовали од оних који су живели својевољно. Помисао о предстојећој исповести била је стални чувар њиховог понашања, постепено их је научила да будно пазе на себе, а сама исповест учинила је да буду усредсређени у себи, непрестано задубљени у Писмо, такорећи систематски монаси. Свакодневно исповедање, или свакодневно отварање и преиспитивање савести, древно је монашко предање и делање. Оно је било свеопште у ранијем монаштву, што је потпуно јасно из дела преподобних Касијана, Јована Лествичника, Варсануфија Великог, аве Исаије, аве Доротеја - речју, из свих дела отачких о монаштву. Њега су, највероватније, установили сами апостоли.[97] Монахе васпитане на основу два овде изложена морална правила можемо да упоредимо са људима који имају вид, живот, а монахе лишене тог васпитања, са слепцима, мртвацима. Та два правила, уведена у било који манастир, могу значајно да допринесу да и морални и духовни правац братства буде бољи - опитно је то доказано - ништа не мењајући у манастиру по питању спољашњости. За остварење другог правила потребан је монах који је узнапредовао у духовном животу, који је васпитан по том правилу. Овде је опитно знање потпуно нужно. Преподобни Касијан Римљанин говори: "Корисно је да откривамо своје помисли оцима, али не било каквим, него старцима, духовним, који имају размишљање, старцима не по телесном узрасту и седој коси. Многи су занети спољашњим изгледом старости изнели своје помисли, али су уместо исцељења добили штету због неопитности оних које слушају."[98]

Мирјанин: Видим да сте указали на најосновнија начела морално доброг уређења манастира. Наведите, молим вас, и друга правила и предања светих отаца која би могла да допринесу да манастири достигну њима својствено стање.

Монах: Човеково образовање зависи од спољњих утицаја: они су његови одредници. Друкчије и не може да буде: ми смо тако створени. Свети оци су својим чистим умовима проникнули у ту тајну, а онда су, у свом светом предању, окружили монаха таквим утицајима од којих га сваки, свеукупним силама и дејством, води према циљу, а уз то су уклонили од њега све утицаје који одвлаче од циља, макар њихова спољашњост и била долична. Да бисмо ово објаснили, поново ћемо се окренути драгоцену књижицу преподобног Нила Сорског. Преподобни говори да храм Божији у манастиру мора бити саграђен веома једноставно. Он се у томе позива на преподобног Пахомија Великог, који није хтео да црква у његовом општежићу буде архитектонски отмена. Велики је говорио да уклања неимарску отменост из монашке обитељи са циљем да се ум монаха не спотакне због похвала које људи упућују црквеном здању, и да не постане плен ђавола, чије је лукавство многолико. Овоме преподобни Нил додаје: "Ако је свети Велики тако говорио и поступао, тим више ми морамо да се пазимо зато што смо слаби и страсни, зато што се наш ум лако спотакне."^[99]

Преподобни Нил завештава да келије и остале манастирске зграде морају бити веома једноставне, не скупе, без украса.^[100] Велики угодник Божији Јован Пророк, затворник, који је тиховао у гаском општежићу, дао је пред своју смрт веома поучна упутства новопостављеном игуману општежића, свом духовном сину. Између осталог, он је заповедао игуману да уређује келије тако да оне не буду сувишне удобне, да имају само најнужније, да буду прилично тесне, као да се има у виду пресељење, а све зато што здања овога века у односу на вечност нису ништа више но шаторчићи.^[101]

На основу учења и понашања древних светих отаца, преподобни Нил узакоњује да црквена ризница и утвари у манастиру буду једноставне, не скупе, скромне. Исто тако он заповеда да целокупна манастирска имовина буде једноставна, без сувишка, само за нужне потребе, да не би побуђивала у монасима празну славу и привлачила пристрасност и посебну монахову бригу, јер све његове душевне снаге морају бити упућене Богу.^[102]

Преподобни Нил је забранио женском полу да улази у његов скит. У стара времена био је забрањен, а на Атонској гори забрањен је и данас, улазак женском полу у све мушке манастире. Правило суштински важно за оне који желе да победе својство природе! Таквима је потребно да потпуно избегну дејство тог својства; ако остану под његовим утицајем, они не могу да се не колебају. При данашњем слабљењу морала корист и неопходност те мере постаје очигледна.^[103]

У Русији је суштински потребно уклонити вино из манастира. То су схватали разборити и побожни настојатељи, од којих можемо да укажемо на Теофана,

недавно почившег праведног мужа, који је био настојатељ и обновитељ Кирилоновојезерског манастира. Он се са посебном ревношћу старао о искорењивању пијења вина у њему повереном манастиру, али узалуд. Узалудни ће остати сви напори, ма чији они били, ако правила светих отаца о манастирима не буду потпуно обновљена.

Преподобни Нил је сагледао монашки живот у колевци монаштва - на Истоку - вратио се у Русију, и онда изабрао да проводи живот у недоступној пустињи. Био је задовољан местом које је изабрао. Узрок задовољства он износи у једном свом писму: "Благодаћу Божијом" - говори он - "нађох место угодно моме разуму, јер мирјани овамо мало долазе." Употребимо овде силогизам преподобног Нила: "Ако је за толико светог мужа место живљења које је изабрао било пријатно зато што су световни људи мало посећивали то место, онда ми, слабе воље и слабог разума, лако склони свим греховима, тим више морамо да изабирамо за провођење свог живота усамљена места, удаљена од световних насеља, која не привлаче гомиле мирјана, а са њима и мноштво саблазни."

Преподобни Нил је желео да се монаси његовог манастира издржавају радом својих руку, а ако би искрсла потреба да мирјани дају помоћ у милостињи, измолили би је у умереној количини.

То су начелна правила која су свети оци дали монаштву, и која је признала света Црква. Остала правила, која се односе на појединости, имају исти карактер и исти циљ.

Мирјанин: Од правила која сте набројали многи манастири су мање или више одступили. Одступања морају бити кадтад исправљена. Образованост и дух нашег времена захтевају, како вам је познато, да се исправљање не одлаже. О томе се прича у друштву. Желели бисмо да се усред гласова које пушта незнање зачује глас истинског знања. Реците нам, молим вас, шта би, по вашем мишљењу, могло да допринесе томе да се манастири доведу у стање које је њима својствено.

Монах: Одговор на ово питање није нимало лак, без обзира на чињеницу да сам га скоро дао. Сетио сам се сада Спаситељевих речи о пољу на коме је било засејано добро семе: након ницања тог семена, појавило се мноштво кукоља. Анђели су, а не људи, предложили господару поља да почупа кукољ. Господ им је рекао: *Не; да не би чупајући кукољ почупали заједно с њиме и пшеницу. Оставите нека расте обоје до жетве.*[104] Вероватно је и за манастире то најбоља мера. У сваком случају, на њу треба обратити посебну пажњу. Приликом поправљања веома старих зграда

потребна је опрезност. Разборити лекари не пристају да лече запуштене болести, које су се потпуно сродиле са самом телесном грађом, управо зато што додиривање тих болести значи додиривање живота. Монаштво и манастире утемељио је Свети Дух кроз преподобне оце, као своје изабране сасуде; обнова манастира и њихове претходне духовне лепоте, ако та обнова спада у Божија предодређења, може да уследи тек после дејства нарочите Божије благодати, посредством истих таквих достојних оруђа. То је све што могу да кажем о исправљању и побољшању манастира. Међутим, из онога што сам рекао јасно следи да исправљање и побољшање манастира никако не може бити дело световних људи: световни људи ће поступити озбиљно и побожно ако се то дело повери онима којима га је поверио Божији промисао, и од кога ће се оно потражити на суду Божијем.

Сматрам својим светим дугом да вам пренесем мудри савет који сам чуо од опитних, уважавања достојних стараца. Они су говорили и мирјанима и монасима који су искрено тражили спасење: "У нашем времену, у коме су се саблазни тако намножиле, морамо посебно да пазимо на себе, не обраћајући пажњу на живот и дела ближњих, и не осуђујући саблажњене, јер смртоносно дејство саблазни лако прелази са оних које је она занела на онога који их осуђује." Поменути старци су саветовали мирјане да за своје руководство кроз живот узму Јеванђеље и оне свете оце који су написали поуке уопште за хришћане, како је то учинио свети Тихон Задонски. Монасима су саветовали да за своје руководство узму такође Јеванђеље и свете оце који су написали дела управо за монахе. Ако се монах руководи отачким делима, он ће у сваком манастиру наћи спасење; ако живи по својој вољи и по своме разуму, изгубиће га, макар живео и у недоступној пустињи.

Тешко свијету од саблазни,[105] предсказао је Господ, зато што ће се умножити безаконје, охладњеће љубав многих.[106] Долазак саблазни спада у нама недокучиво предодређење Божије: јер потребно је да дођу саблазни,[107] рекао је Господ. Човеку је након његовог искупљења дата слобода избора између добра и зла, као што му је била дата након стварања. Као што је након стварања изабрао, тако и након искупљења човек чешће бира зло. У рају се зло појавило заодевено у маску добра да би згодније саблазнило: у наручју свете Цркве оно се појављује прикривено и искићено, у примамљивој многоликости саблазни, и те саблазни назива безазленим забавама и увесељавањима, а развој телесног живота и понижавање Светог Духа назива напредовањем и развојем човечанства. Људи ће бити изопаченог ума јер заволеше неправду,[108] непоуздани у вјери, који имају изглед побожности, а силе њезине су се одрекли.[109] Они који су ту силу добили, а онда се добровољно одрекли ње, тешко се враћају њој[110] зато што су изгубили саму добру вољу, а то неминовно следи након намерног пренебрегавања дара Божијег. Људска препреденост може некако, брзо и површно, да смандрља изглед побожности, али васпостављање силе побожности припада ономе који облачи човека у силу с висине.[111] Густо зелено

лишће често покрива и украшава потпуно остарело, трошно дрво, дебело стабло још показује чврстину и здравље, али његова унутрашњост је већ иструнула - прва олуја ће га сломити.

НАПОМЕНЕ:

1. Јн 8, 32 и 44.
2. Слово монаху Николају, Добротољубље, том 1.
3. Свети мученик Петар Дамаскин, књига 1, Добротољубље, том 3.
4. Цтих 33. и даље.
5. Еф 1, 22 и 23; 2, 10, 11 и даље.
6. 2 Цол 2, 3.
7. Азбучни патерик и Незаборавна казивања, О ави Исхириону.
8. Лк 18, 8.
9. 1 Кор 6, 17. Преподобни Марко Подвижник, Слово 4.
10. Преподобни ава Доротеј, Поука 1.
11. Цассиани Цоллатио ХВИИИ, цап. В.
12. Либ. 11. Де Ноцтурнис оратионибус, цапут. В.
13. Чети минеј, 24. децембар.
14. Хистоире ду Цхристианисме, пар Флеуру, ливре 2, цап. 6.
15. Виес дес перес дес десертс дОриент.
16. Чети минеј, 1. март.
17. Слово 55.
18. Страдање светог мученика Гордија, Чети минеј, 3. јануар.
19. Мт 28, 19 и 20.
20. Дап 20, 20 и 21.
21. Кол 1,27 и 28.

22. Јак 2, 26.
23. Пим 10, 17 и 14.
24. Јев 6, 1 и 2.
25. Јев, главе 11, 12 и 13.
26. Слово 4.
27. Јн 14, 21.
28. 1 Коп 7, 32 и 33.
29. 1 Коп 6, 17.
30. Поука 2, гл. 9.
31. Јн 15, 18, 19.
32. Јн 3, 36; 17, 3.
33. Мт 19, 17; Мк 10, 19.
34. Лк 13, 3, 5.
35. Преподобни ава Доротеј, Поука 1.
36. Мт 16, 24.
37. Мт 19, 24.
38. Лк 14, 26.
39. Мт 16, 24.
40. Мт 19, 21.
41. Мк 10, 21.
42. Лк 14, 26, 27, 33.
43. 2 Коп 6, 16-18.
44. Лествица, Поука 2, гл. 9.
45. Мт 19.
46. Чети минеј, Житије преподобног Антонија Великог, 17. јануар.

47. Требник, Чин мале схиме.
48. Чети mineј, 19. јануар.
49. Чети mineј, 15. мај.
50. Преподобни Касијан, Слово о расуђивању, Добротољубље, том 4.
51. Чети mineј, 23. март.
52. Чети mineј, 8. јануар.
53. Чети mineј, 1.март.
54. Чети mineј, 24. децембар.
55. Чети mineј, 25. јун.
56. Гал 5, 24.
57. Еф 6. 12.
58. Чети mineј, 19. јун.
59. Слово 2.
60. По објашњењу блаженог Теофилакта Охридског.
61. Лк 18.
62. 1 Пт 4,10.
63. Јов 1, 5.
64. Мт. 6,21
65. Лк. 12,33
66. Мт. 6, 24-33
67. Мт 14, 22, 33.
68. Лествица, Поука 4, глава 43.
69. Преподобни Макарије Египатски, Беседа 7, глава 5.
70. Свети Исак Сиријски, Слово 43. и Слово 48.
71. При исказивању односа папира, воде и уља овде су употребљени технички изрази из физике.

72. Пост 2, 25.
73. Еф 5, 32.
74. Лк 2,14.
75. Требник, Чин венчања.
76. Благовесник. Мт 19, 12.
77. Преподобни Макарије Велики, Поука 1, гл. 13
78. Преподобни Касијан Римљанин, књига ИВ, гл. В.
79. Преподобни Варсануфије Велики, Одговор 255.
80. Мт 19, 12.
81. Благовесник. МТ 7, 8.
82. Хистоире ду Цхрисфианисме, Флеуру, ливре 26, цхап. 5.
83. 2 Коп 6, 16-18.
84. Сип 6,18-19.
85. Проп. 11,9.
86. Прем 8, 24.
87. Такви су били Сава Освећени (5. децембра), Симеон Дивногорац (24. маја), и многи други.
88. Тако се десило са преподобним Силуаном. Чети минеј, Житије преподобног Пахомија Великог, 15. мај.
89. Слово 47.
90. Лествица, Поука 27, гл. 29.
91. Лествица, Поука 1, гл. 18. и 19.
92. Азбучни патерик.
93. Књига 11, гл. 3.
94. Лествица, Поука 1, гл. 4.
95. Предање.

96. Предање.
97. Јак 5, 16.
98. Добротољубље, том 4, О светим оцима у Скиту и о расуђивању.
99. Предање.
100. Предање.
101. Одговор 603.
102. Предање.
103. Предање.
104. Мт 13, 29-30
105. Мт 18, 7.
106. Мт 24, 12.
107. Мт 18, 7
108. 2 Сол 2, 12.
109. 2 Тим 3, 8, 5.
110. Јев 10, 26.
111. Лк 24, 49.

**СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ
АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ**

Покајте се и вјерујте у јеванђеље[1] - поучава нас Јеванђеље.

Једноставна, истинита, света је та поука: треба да се покајемо, да оставимо грешни живот, да бисмо постали способни да приступимо Јеванђељу. Да бисмо примили Јеванђеље, треба да поверујемо у њега.

Суштину целокупне проповеди свети апостол Павле је сместио у проповед покајања и вере. Он је објављивао свима, и Јудејцима, и Јелинима, *покајање пред Богом и вјеру у Господа нашега Исуса Христа.*[2]

Јеванђеље, као откривење Бога, који је изнад сваког поимања, недоступно је палом човечијем разуму. Необухватни Божији ум обухвата се вером: вера може да прими све - и несазнајно разуму, и противречно разуму. За веру је способна само она душа која је одлучном вољом одбацила грех, упутила се целом својом вољом и својом снагом према Божијем добру.

Ја у свијет дођох као свјетлост,[3] рекао је о себи Господ. Та Светлост је стајала пред Јудејцима, обучена у тело; пред нама Она стоји обучена у Јеванђеље.

Стоји та Светлост пред нама *да сваки који вјерује у њега не погине, него да има живот вјечни: Који у њега вјерује не суди му се, а који не вјерује већ је осуђен.*[4]

А ко не верује у Сина Божијег? Онај што отворено, одлучно одбацује Бога, али и онај који се назива хришћанином а проводи грешни живот, јури за телесним насладама; онај за кога је бог утроба; онај за кога је бог сребро и злато; онај који је исказао поштовање земаљској мудрости, непријатељској Богу, као богу. *Јер сваки који чини зло мрзи свјетлост и не иде ка свјетлости, да се не разоткрију дјела његова, јер су зла. А ко истину твори, иде ка свјетлости, да се виде дјела његова, јер су у Богу учињена.*[5]

Човек који не може да се одрекне самог себе није способан за веру; његов пали разум се противи вери и дрско тражи објашњење од Бога за Божија дејства и доказе за истине које је Бог открио човеку; пало срце хоће да живи животом пада, а вера тежи да умртвљава тај живот: тело и крв, без обзира на гроб који их чека сваког часа, такође хоће да живе својим животом, животом распаљивости и греха.

Управо зато је Господ објавио свима који желе да се прикључе Њему и да Њега следе живом вером: *Ако хоће ко за мном ићи, нека се одрекне себе, и узме крст свој и за мном иде. Јер ко хоће живот свој да сачува, изгубиће га; а ако ко изгуби живот свој мене ради, наћи ће га.*[6]

Пад се толико усадио у целокупно људско биће да би одбацивање тог пада изгледало као одбацивање живота. Без тог одбацивања немогуће је наћи веру - тај залог вечног,

блаженог, духовног живота; а ко хоће да оживи страсти срца или тела, да се наслађује њима, ко жели да оживи свој пали разум, тај ће отпасти од *вере*.

Жива вера је ход у духовни мир, у мир Божији. Она не може да обитава у ономе који је прикован за земаљски свет, где владају тело и грех.

Вера - то су врата ка Богу. Нема других врата према Њему: *А без вјере није могуће угодити Богу.*[7] Та врата се постепено отварају пред оним који чисти себе непрестаним покајањем; широм су отворена она пред чистим срцем, а затворена за грехољупца.

Једино *вером* можемо да приступамо Христу; једино *вером* можемо да следимо Христа.

Вера је природно својство човечије душе, које је Бог засадио у њој приликом њеног стварања.[8] То природно својство изабрао је Бог при искупљењу као грану дрвета најбољу да се на њу накалеми благодат.

Оправдано је Бог изабрао *веру* за оруђе спасења људи: ми смо изгубили живот чим смо поверовали лажним речима непријатеља Божијег и нашег. Зачула се некада у рају бука речи из уста злотвора, услишили су их наши прародитељи, поверовали у њих - и били изгнани из раја; сада, у долини изгнанства, разлеже се за њихове потомке глас речи Божије - Јеванђеље - и опет улазе у рај они који услише и *верују у Јеванђеље*.

Неверниче! Окрени се од неверја свога. Грешниче! Обрати се од грешног живота свога. Мудраче! Обрати се од лажне мудрости своје! Обратите се! Својом незлобивошћу и нелукавством постаните слични деци, са дечијом простодушношћу поверујте у Јеванђеље.

Мртва вера, признавање Христа једино невољним интелектуалним убеђењем, може бити и ствар демона! Таква вера служи том "вернику" само за још већу осуду на суду Христовом. *Прођи се, шта хоћеш од нас, Исусе Назарећанине, вапио је дух нечисти Господу. Дошао си да нас погубиш? Знам те ко си, Светац Божији.*[9]

Вера у Јеванђеље мора бити *жива*; морамо *веровати* умом и срцем, *исповедати веру* речима, *испољавати, доказивати је* животом. *Покажи ми вјеру твоју без дјела твојих,*[10] говори апостол неком човеку који се хвали само мртвом вером, самим голим знањем Божијег живота.

"Вера" - рекао је преподобни Симеон Нови Богослов - "у ширем смислу те речи, садржи у себи све божанствене Христове заповести: њу обележава убеђење да у Божијим заћовестима нема ниједне црте без значења, да све у њима, до последње јоте, јесте живот и узрок вечног живота."[11]

Веруј у догмате које проповеда Јеванђеље, разумеј их и исповедај по истинитом учењу православне, источне Цркве, једине која садржи јеванђелско учење у свој његовој чистоти и правилности.

Веруј у тајне које је сам Господ установио у Цркви, које Источна црква чува у свој њиховој пуноћи.

Веруј у свете, животворне јеванђелске заповести, и знај да можеш правилно да их испуњаваш једино у окриљу истинске Цркве, и да њихово испуњавање, по светим оцима, чини делатну веру хришћанина.[12]

У догмама је садржано богословље које је пренео сами Бог. У одбацивању догми садржано је хуљење на Бога познато под именом неверовање; у изопачавању догми садржано је хуљење на Бога познато под именом јерес.

Када се ум - који се још није очистио кроз покајање, и још лута у области и мраку пада, којег још није просветио и не води Свети Дух - дрзне да сам од себе, сопственим болесним снагама, из мрака гордости расуђује о Богу, тада он неминовно упада у заблуду. Таква заблуда је богохуљење. О Богу можемо да знамо једино оно што нам је Он по великој милости својој открио.

Кроз тајне хришћанске Цркве верујући се приводи у јединство са Божанством, у чему и јесте суштинско спасење, обележавање *вере* делом *вере*, чиме почиње примање залога вечних добара.

Ко се ради *вере* у Христа одриче ђавола, греха и света, тај умире за живот пале природе, који је до сада живео у неверовању и грешности; погружавајући се у светој води крштења, он се сахрањује за овај живот; он излази из свете воде поновним рођењем за нови живот, за живот у Христу.

Крштењем се хришћанин сједињује са Христом, облачи се у Христа; причешћивањем светим Христовим тајнама сједињује се са Христом. Тако, посредством тајни, он постаје сав Христов.

Крштени у Христа већ не живи као самосвојно биће, него као биће које је сву пуноћу живота позајмило од другог бића - Христа. *Нисте своји* - говори апостол хришћанима - *јер сте купљени скупо. Тјелеса ваша удови су Христови. Прославите Бога тијелом својим и духом својим, јер су Божији[13]*

Ако одржава животворне јеванђелске заповести, хришћанин остаје сједињен са Христом.[14] Удови Христови не могу да остану у јединству са Христом никако друкчије него делујући из Његове воље, из Његовог ума. И воља и ум Христов изображени су у јеванђелским заповестима.

Сваком бићу својствено је да делује, у себи и изван себе, саобразно својој природи. Тако је и обученом у Христа, новом човеку, својствено да мисли, осећа и делује онако како мисли, осећа и делује Христос. Руковођење мислима и осећањима старог човека - макар, споља гледано, и добрим - за њега је противприродно.

Руководилац хришћанина мора бити Свети Дух, као што су тело, крв и лукави дух руководиоци старог човека. *Први човек Адам постаде душа жива, а последњи Адам дух који оживљује.*[15] Све помисли, осећања и дејства хришћанина морају да произилазе из Светог Духа: то троје не сме бити сопствено, душевно, по природи старог Адама. Ти ћеш то достићи када будеш потпуно распоређивао живот по јеванђелским заповестима, по његовим најсветијим речима: *Ријечи које вам ја говорим - говори Господ - дух су и живот су.*[16]

Православна вера у Христа, запечаћена тајном крштења, сама је довољна за спасење, без дела, када човек нема времена да их учини: зато што *вера* замењује човека Христом, а добра дела човекова Христовим заслутама.

Али у наставку земаљског живота неизоставно су потребна дела. За хришћанина су добра једино она дела којима он испуњава јеванђелске заповести, дела којима се храни, од којих живи његова *вера*, која држе његов живот у Христу: јер једини делатник у хришћанину мора да буде Христос.

Крштени нема право да поступа по осећањима срца, зато што она зависе од утицаја тела и крви на срце, ма како ти утицаји изгледали добри: од њега се прихватају једино она добра дела на која Дух Божији и реч Божија подстичу срце да их учини, која припадају природи обновљеној Христом.

Праведник ће од вјере живјети.[17] Истинска вера у Христа је једино средство спасења, али жива *вера*, дакле вера коју исказује целокупно човеково биће.

Ту *живу веру* тражи од хришћанина свети апостол Јаков када објављује да је вера без дела мртва, и да се вера остварује кроз дела.[18]

Противљење дела *вери* изобличава друга веровања, тајно и зликовачки угнеждана у човечијем срцу.

Величајући дело патријарха Аврама, свети Јаков велича дело његове *вере* - приношење на жртву сина по заповести Божијој, дело потпуно противно својствима пале природе, и то управо оним својствима која се називају добрим. Снагу за извршење тог дела дала је *вера*, а дело је исказало снагу *вере*: тако се објашњава суштина Аврамовог поступка у тумачењу двојице апостола, Јакова и Павла.[19]

Слепи су они који дају велику цену добрим - по њима добрим - делима пале природе. Та дела имају своју похвалу, своју цену, у времену, међу људима, али не

пред Богом, пред којим *сви застранише и заједно неваљали посташе.*[20] Који се уздају у добра дела пале природе, ти нису познали Христа, нису разумели тајну искупљења, упетљавају се у мреже сопственог лажног умовања тиме што против своје полумртве и колебљиве вере износе бесмислен приговор: "Зар је Бог толико неправедан да добра дела која су учинили идолопоклоници и јеретици неће наградити вечним спасењем?" Неправилност и немоћ свог суда те судије преносе на суд Божији.

Када би добра дела - али добра по осећањима срца - доносила спасење, онда би Христов долазак био излишан, искупљење човечанства страдањима и крсном смрћу Богочовека непотребно, јеванђелске заповести биле би непотребне. Који сматрају да спасење могу да донесу сама дела пале природе, ти, очигледно, уништавају значење Христа, одбацују Христа.

Незаконито су устајали против вере Јудејци када су захтевали од верујућих да испуне обредне уредбе старог закона; незаконито синови Богу непријатељског света, далеки од тајанственог и уједно суштинског познања Христа, захтевају од верујућих у Христа добра дела по разуму и осећањима пале природе.

Онај ко верује у Христа извукао је из корица мач Христов против осећања срца: он присиљава своје срце тиме што мачем послушања Христу посеца не само очигледне порочне тежње но и оне тежње које су наизглед добре, а у суштини су противуречне јеванђелским заповестима. А таква је сва човекова делатност која је удешена по тежњама пале природе.

Привидно добра дела - добра по склоности пале природе - гаје у човеку његово ја, уништавају веру у Христа, непријатељска су Богу; дела *вере* умртвљују саможивост у човеку, гаје у њему *веру*, величају у њему Христа.

Јер ако исповиједаш устима својим да је Исус Господ, и вјерујеш у срцу својему да га Господ подиже из мртвих, бићеш спасен. Јер се срцем вјерује за праведност, а устима се исповиједа за спасење.[21]

Истинска жива вера, само ако је човек исповеда устима, доноси му спасење. Донела је она спасење разбојнику на крсту; донела је она спасење, посредством покајања, многим грешницима у последњим, предсмртним тренуцима њиховог живота.

Тако је важно, тако неопходно за спасење *исповедање устима* искрене *вере* и душевног убеђења да су свети мученици свих векова хришћанства, од самих апостола Христових, радије пристајали да претрпе ужасна и дуготрајна страдања, да пролију своју крв као воду, него да изговоре да се одричу Христа, чак само привидно, једино устима, без учешћа срца.

Бог тражи од човека за његово спасење само *живу, истинску веру*. Она, као залог спасења и вечног блаженства, мора бити хришћанину дража од његовог земаљског живота.

Мучеништво је било плод истинског богопознања, које дарује вера. Мучеништво је било дело *вере*. На то дело хулили су и хуле они који високо цене дела пале човечије природе: тај великодушни, најсветији, човечанству од Бога даровани подвиг они, у својој заслепљености, називају последицом лудила.

Тако је важна свака мисао од Бога преданих догмата да су свети исповедници, баш као и мученици, обележили православно исповедање догмата тешким страдањима и потоцима крви.

Због важности вере у делу спасења и грехови против ње имају посебну тежину на ваги праведности Божије: сви они су смртни, то јест они доносе и смрт душе, и следи им вечна погибија, вечне муке у адским безданима.

Смртни грех је *неверовање*: он одбацује једино средство спасења - веру у Христа.

Смртни грех је *одрицање од Христа*: он лишава одрицатеља живе вере у Христа, коју открива и задржава исповедање уста.

Смртни грех је *јерес*. она садржи у себи хуљење на Бога - због ње се заражени њоме клони истинске вере у Христа.

Смртни грех је *очајање*: он је одбацивање делатне, живе вере у Христа.

Исцељење од свих ових смртних грехова је света, истинска, жива *вера* у Христа.

Суштински је важно у делима вере исповедање устима: чим је велики законодавац Израиљаца, боговидац Мојсије, у делу вере изговорио реч са неким призвуком сумње, одмах је био лишен уласка у Обећану земљу.[22]

Чим је ученик неког египатског пустиножитеља, у беседи са Јеврејем, изговорио, због своје простодушности, двосмислену реч о хришћанској вери, благодат крштења је истог трена одступила од њега[23].

Историја Цркве прича да су у првим временима хришћанства, у време гоњења, неки незнабошци неискрено, шале ради и смеха, изговарали устима исповедање Христа - и наједном их је осенила благодат Божија: у трену су се ти окорели незнабошци претворили у ревносне хришћане, и касније обележавали крвљу то исповедање, које су у почетку изговорили као светогрђе.[24]

Страдања и смрт за јеванђелске заповести такође су дело живе вере у Христа, такође мучеништво.[25] Првенствено *светим монасима* припада то мучеништво.

Ношени живом вером, светитељи, монаси, као и Аврам, остављали су домовину и родни дом; као и Мојсије више су волели да страдају за Христа него да уживају у земаљским насладама; као Илија, полуобнажени, изабрали су да проводе живот у пустињи и пећинама; очима вере гледали су на небеско добијање награде.

У својим пустињама, далеко од људи, далеко од расејаности и пропадљивих занимања, они су ступили у подвиг против греха, избацили га из својих поступака, помисли, осећања, и у њихове чисте душе сишао је Дух Свети, испунио их благодатним даровима. Жива вера у Христа и у Јеванђеље даровала је преподобнима снагу да издрже подвиг против греха, учинила их сасудима Светог Духа.

Вера је мајка трпљења, мајка храбрости, снага молитве, водитељка ка смирењу, даватељка наде, лествица према престолу љубави.

Вера у Христа, коју показујемо и исповедамо видљивим и невидљивим испуњавањем Христових заповести, чува нетакнутим залог спасења, а онима који су напустили свет да би целог себе посветили јеванђелској делатности пружа хришћанско савршенство.

У онима који су достигли хришћанско савршенство појачана вера, по дејству Светог Духа, гледа нарочито јасно на обећања Божија, као да види, као да додирује вечна блага. Она је, по учењу апостола, у пуном смислу *основ свега чему се надамо, потврда ствари невидљивих.*[26]

Они који су обogaћени живом вером у Христа мењају свој однос према видљивом свету и земаљском животу: закон пропадљивости, осуђеност на пропадање, мењање и крај пропадљивих предмета видљивог света постају очигледни за чисте погледе; краткотрајне земаљске предности пред тим чистим погледима су ништавне.

Они који су обogaћени живом вером у Христа прелећу, као да имају крила, преко свих невоља, преко свих најтежих околности. Усхићени вером у свесилног Бога, они у труду не виде труд, у болестима не осећају болест. Они сматрају да је Бог једини делатник у васељени, они су Њега учинили *својим* живом вером у Њега. Онај који верује у Христа, ако и умре због греха, оживеће кроз покајање.[27] Видимо да су и многи свети били пали са висине светости у бездан тешких грехова, и да су се затим, помоћу вере и покајања које она улива у душу, ослободили из смрдљивог и мрачног бездана и поново сели на висину чистоте и светости.

Очајање изобличава неверовање и саможивост, унапред учињене у срцу: ако верујеш у себе и полажеш наду на себе, знај да нећеш устати из греха кроз покајање; устаће кроз покајање онај који верује у Христа, свесилног Искупитеља и Лекара.

Вера бива од проповиједи:[28] слушај Јеванђеље, које теби говори, и свете оце, који објашњавају Јеванђеље; слушај их пажљиво, и, мало-помало, уселиће се у тебе *жива вера* - она ће тражити да испуниш јеванђелске заповести, а за то испуњење наградиће

те надом у несумњиво спасење. Она ће учинити да будеш следбеник Христов на земљи, санаследник Његов на небу. Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Мк 1, 15.
2. Дап. 20,21.
3. Јн 12,46.
4. Јн 3, 16, 18.
5. Јн 3,20, 21.
6. Мт 16, 24, 25.
7. Јев 11,6.
8. Преподобни Симеон Нови Богослов, Слово о вери, Добротољубље, том 1
9. Мк 1,24.
10. Јак 2, 18.
11. Слово ИИИ, стр. 42. Издање Оптине пустиње, 1852. год.
12. Свети Калист и Игњатије Ксантопул, Добротољубље, гл. 16, део 2.
13. 1 Кор 6, 19, 15,20.
14. Јн 15, 10.
15. 1 Кор 15. 45.
16. Јн 6, 63.
17. Јев 10. 38.
18. Јак 2, 17,22.
19. Јак2, 21-23 и Рим 4, 1,3.
20. Рим 3. 12.

21. Рим 10, 9, 10.
22. Бп 20, 10-12.
23. Житије преподобног Пајсија Великог, Чети mineј, 19. јун.
24. Страдање светог мученика Филимона, Чети mineј, 14. децембар.
25. Преподобни Симеон Нови Богослов, гл. 1, Добротољубље, том 1.
26. Јев 11,1.
27. Јн 11,25.
28. Рим 10, 17.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

О ЈЕВАНЂЕЛСКИМ ЗАПОВЕСТИМА

Спаситељ света, Господ наш Исус Христос, приступајући излагању својих свесветих заповести, рекао је: *Не мислите да сам дошао да укинем Закон или Пророке; нисам дошао да укинем него да испуним.*[1]

Како је Господ испунио Закон и Пророке? Тако што је запечатио жртве праслике приношењем себе на жртву за човечанство; тако што је уместо сенке и загонетке Старог завета донео благодат и истину Новог завета; тако што је пророчка предсказања испунио; тако што је морални закон допунио толико узвишеним правилима да се тај закон, остајући непромењив, уједно и изменио због висине нових правила. Тако се мења дете: и кад достигне зрели узраст, оно остаје један и исти човек.

Однос Старог завета према човеку можемо да упоредимо са духовним завештањем о наследству, уз које се обично прилаже детаљан опис са наводима шта све спада у наследство, колико је оно, колико вреди, затим план старања, цртежи грађевина;

однос Новог завета можемо да упоредимо са увођењем у управљање наследством. Тамо је све изнето и приказано на папиру: овде је све дато суштински, на делу.

Чиме се јеванђелске заповести разликују од заповести Мојсијевог декалога? Последње нису допуштале палом човеку да упадне у потпуно противприродно стање, али нису могле да узнесу ка оном стању непорочности у којем је човек био створен. Заповести декалога су сачувале човекову способност да прими заповести Јеванђеља.[2] Јеванђелске заповести узносе у непорочност вишу од оне у којој смо рођени: оне утрађују хришћанина у храм Божији;[3] када га учине храмом Божијим, оне га држе у том благодатном, натприродном стању.[4]

Свети апостоли Петар и Павле били су прави извршитељи Мојсијевог закона због нарочите љубави према Богу.[5] Чистота усмерења и непорочност живота учинили су их способним да поверују у Искупитеља и буду Његови апостоли. Често се испостављало да су за веру способни и несумњиви грешници, који су својим греховима толико пали да су се изједначили са стоком и зверима, али су признали своје грехове и одлучили да их принесу на покајање. Најмање способнима показали су се они грешници који су због своје сујете и гордости постали слични демонима: они, као и демони, нису хтели ни да признају да су грешни ни да се покају.[6]

Све своје учење, сву реч своју и све речи своје Господ је назвао *заповијестима*.^[7] *Ријечи* - рекао је Он - *које вам ја говорим дух су и живот су*.^[8] Он телесног човека претвара у духовног, мртвог васкрсава, потомка старог Адама чини потомком Новог Адама, сина човечијег по природи чини сином Божијим по благодати.

Заповест Новог завета, која обухвата све остале појединачне заповести, јесте Јеванђеље. *Испунило се вријеме и приближило се Царство Божије; покајте се и вјерујте у јеванђеље*^[9]

Господ је назвао своје појединачне заповести *најмањима* због једноставности и краткоће излагања - зато су оне лако доступне сваком човеку. А кад их је назвао најмањима, Господ је, ипак, објавио: који укине једну од таквих заповести *назваће се најмањи у Царству небескоме*^[10] тј. лишиће се тога Царства.^[11]

Уплашимо се одлуке Господње! Размотримо Јеванђеље; запазимо у њему све заповести Господа нашега, усадимо их у памћење да бисмо их брижно и без пропуштања испуњавали; поверујмо живом вером у Јеванђеље.

Прва заповест коју је очовечени Бог дао људском роду јесте заповест о покајању. Свети оци тврде да покајање мора да буде почетак побожног живота и душа побожног живота током целог његовог трајања.^[12] Без покајања није могуће ни признати Искупитеља ни остајати у исповедању Искупитеља. Покајање је признање свог пада: због тог пада човекова природа је постала непотребна, оскрнављена; због

њега јој је стално потребан Искупитељ. Свесавршени и свесвети Искупитељ замењује палог човека који исповеда Искупитеља.

Тако да се свијетли свјетлост ваша пред људима, да виде ваша добра дјела и прославе Оца вашег који је на небесима,[13] рекао је Господ својим ученицима када им је уједно заповедио да све врлине чине у тајности, и предсказао да ће их људи омрзнути и вређати.[14]

А како да испунимо ту заповест Господњу а да своја добра дела чинимо у тајности?

Ми налазимо могућност да је испунимо управо тада када се одрекнемо тражења сопствене славе, када се одрекнемо привидно добрих делатности из своје пале природе, из себе, а када делујемо ради славе Божије, из Јеванђеља.[15] *Сваки као што је примио благодатни дар - говори свети апостол Петар - њиме служите једни другима, као добри управитељи разноврсне благодати Божије. Ако неко говори, нека говори као ријечи Божије; ако неко служи, нека служи као по моћи коју Бог даје; да се у свему слави Бог кроз Исуса Христа, коме је слава и сила у вијекове вијекова.[16]*

Бог прославља оне који, заборавивши своју славу, једино траже да се прослави Бог, и да људи Њега познају. *Оне ћу поштовати који мене поштују;[17]* ко мени служи томе ће дати почаст Отац мој,[18] рекао је Господ. Онај који ч^лши своја дела у тајности, искључиво с циљем да угоди Богу, биће прослављен ради поучавања ближњих по уређењу Божијег промисла о њему.

Ако не буде правда ваша већа него правда књижевника и фарисеја, нећете ући у Царство небеско.[19] Правда књижевника и фарисеја задовољавала се изучавањем закона Божијег по слову, а пошто након тог изучавања није следило изучавање закона животом, онда је након тога, супротно изучавању животом, следио живот противан закону Божијем. Који остају код самог изучавања Божијег закона по слову, такви, због таквог површног знања, упадају у гордост и сујету - напомиње преподобни Марко Подвижник,[20] што се и десило књижевницима и фарисејима. Божије заповести суштински разумевамо тек када их испуњавамо:[21] зато су оне остале скривене фарисејима. Испуњавање заповести просветљује душевне очи: зато су фарисејске очи остале непросветљене. Поступајући противно Закону Божијем фарисеји су стицали изопачено мишљење о Закону Божијем, а онда су се, због Закона Божијег, који је морао да их приближи Богу и навикне на Њега, удаљили од Бога, постали непријатељи Бога. Свака Божија заповест је света тајна: њу откривамо тако што је испуњавамо, и оноликоколико је испуњавамо.

Стари завет је забрањивао грубе последице гнева: Господ је забранио и само дејство страсти.[22] Забрану је изговорио Господ, и зато она има изузетну силу. Од самог запамћивања кратких и једноставних речи заповести страст губи снагу. Такво дејство запажа се у свим јеванђелским заповестима. Господ је прве своје речи усмерио

против гнева, као главне духовне ране, главне страсти, супротне двома основним врлинама: љубави према ближњем и смирењу. На тим двома врлинама утемељено је целокупно здање хришћанске делатности. Чим страст гнева дотиче човека, она му одузима целокупну могућност духовног напредовања.

Господ је заповедио да свим снагама чувамо мир са ближњима,[23] како је апостол рекао: *Ако је могуће, колико до вас стоји, имајте мир са свим људима.*[24] Не труди се да расправиш ко је прав, а ко крив: ти, или ближњи твој - потруди се да окривиш себе и сачуваш мир са ближњим посредством смирења.

Мојсијев закон је забрањивао прељубу: Господ је забранио телесну жељу.[25] Како снажно делује ова забрана на палу природу! Хоћеш ли да се уздржиш од нечистих погледа, помисли и маштања? Сети се, чим оне почну да делују, речи Господњих: *Сваки који погледа на жену, телесним очима, или умом, на њен лик у машти, веће учинио прељубу са њом у срцу своје.*

Између тела двају полова постоји природна тежња једног према другоме. Та тежња није према свима иста. Према неким телима другог пола човек скоро уопште не осећа тежњу, према неким осећа слабу тежњу, а према неким веома снажну. Господ је заповедио да се не зближавамо са особама према којима осећамо посебну природну тежњу, колико год те особе биле достојне нашег пријатељства по својим хвале вредним душевним особинама, колико год нам те особе биле потребне. Такво значење има заповест да ископамо и бацимо од себе десно око, ако нас саблажњава, да одсечемо и бацимо од себе десну руку, ако нас она саблажњава.[26]

Господ је забранио развод, који је Мојсијев закон допуштао, осим у случају када је брак већ незаконито раскинут прељубом било којег брачног друга.[27] Раскидање брака је било дозвољено палој људској природи; након обнове човечанства посредством Богочовека, поново је успостављен закон непорочне природе.[28]

Господ је воспоставио девственост, препустивши је на чување онима који могу и хоће.[29]

Господ је рекао: "Не куните се никако." Са правом опомињу оци да најмање треба веровати ономе који се често куне; и супротно: највише треба веровати ономе који стално говори истину, чак и ако се никако не куне. Говори истину, и нећеш имати потребе да се кунеш Богом, јер заклињање Богом нарушава страхопоштовање према Богу и спада у сатанска дела.[30]

Мојсијев закон је установио освету: зло се враћало истим злом; Господ је забранио освету. Оружје које је Господ дао против зла зове се смирење. *А ја вам кажем да се не противите злу, него ако те ко удари по десном образу твојем, окрени му и други. И који хоће да се суди с тобом и кошуљу твоју да узме, подај му и хаљину.*[31]

Господ нам је оставио завештање да љубимо непријатеље своје, и за налажење те љубави заповедио да благословимо оне који нас куну, да чинимо добро онима који нас мрзе, и да се молимо за оне који нас вређају и гоне.[32] Љубав према непријатељима доноси срцу пуноћу љубави. У таквом срцу уопште нема места за зло, и оно својом благошћу постаје слично свеблагом Богу. У то дивно морално стање апостола позива хришћане када говори: *Обуците се, дакле, као изабраници Божији, свети и љубњени, у милосрђе, доброту, смиреноумље, кротост, дуготрпељивост. Подносећи један другога, и опраштајући један другогме ако ко има тужбу на кога; као што Христос опрости вама, тако и ви.*[33] Кроз савршену љубав према ближњем постајемо синови Божији,[34] то јест благодат Светог Духа привлачи се у срце, и у њега се излива свесвета љубав према Богу.

Срце заражено злбом и неспособно за љубав према непријатељу, љубав заповеђену у Јеванђељу, треба да лечимо оним средствима на која је Господ указао: да се обавезно молимо за непријатеље, да их ни на који начин не вређамо, не кудимо, да говоримо о њима добро, да им, по могућности, чинимо добро. Таква дела гасе мржњу разбукталу у срцу, обуздавају је и знатно ослабљују. Али злобу потпуно искорењује дејство Божије благодати.

Ако дајемо милостињу, Господ је заповедио да је дајемо у тајности; ако се предајемо молитви, заповедио је да се молимо у осами затворене клетки; ако постимо, заповедио је да скривамо свој пост.[35] Једини циљ због којег чинимо те врлине мора да буде утађање Богу, корист ближњег и сопствене душе. Наше духовно благо мора да буде сакривено и од људских очију, али и од наше властите *љевице*. [36]

Похвала коју нам упућују други краде наше врлине када их извршавамо јавно, када их не скривамо - тако се неприметно повлачимо према човекоутађању, лукавству, лицемерју. Узрок тога је озледа коју нам је нанео грех, дакле болесно стање наше душе. Као што здраво тело треба чувати од ветра, хладноће, разних јела и пића, тако и здраву душу треба чувати од много чега. Док штитимо наше врлине од озледа, чији су узрок људске похвале, морамо да чувамо врлине и од зла у нама, те наше левице, не смемо да се предамо славољубивим мислима и маштањима, славољубивој радости и славољубивим насладама, које се јављају у нама чим извршимо врлину, и њен плод отимају од нас.

Господ нам је заповедио да нашим ближњима опраштамо њихова сагрешења: *Јер ако опростите људима сирешења њихова, опростиће и вама Отац ваш небески. Ако ли не опростите људима стрешења њихова, ни Отац ваш неће опростити вама сагрешења ваша*[37]. Из ових речи Господњих сам по себи следи закључак: поуздан знак да су нам опроштени греси је када осетимо у свом срцу да смо стварно опростили ближњима сва њихова сагрешења против нас. У такво стање нас доводи, и може да нас доведе, једино благодат Божија. Оно је дар Божији. Док се не удостојимо тог дара,

ми ћемо, по завештању самог Господа, пре сваке наше молитве преиспитивати своју савест, и, ако нађемо у њој злопамћење, искорењиваћемо га горепоменутиим средствима: молићемо се за непријатеље и благословити их.[38] Кад год се сетимо нашег непријатеља, не допустимо себи никакву помисао о њему осим молитве и благослова.

Својим најближим ученицима и следбеницима Господ је заповедио да не буду грамзиви. *Не сабирајте себи блаха на земљи.*[39] *Продајте што имате и дајте милостињу; начините себи кесе које неће овештати, ризницу на небесима која се неће испразнити, гдје се лопов не приближава, нити мољац квари. Јер гдје је благо ваше ондје ће бити и срце ваше.*[40] Да бисмо стицали љубав према духовном и небеском, морамо одбацити љубав према земаљском; да бисмо заволели отаџбину, морамо одбацити болесну љубав према земљи изгнанства.

Господ је заповедио да чувамо ум, но о тој заповести људи обично не воде рачуна, чак не знају да она постоји, да је неопходна и посебно важна.[41] Но Господ је назвао ум оком душе, и онда објавио: *Ако, дакле, око твоје буде здраво, и све тијело твоје биће свијетло; ако ли око твоје буде кварно, и тијело ће твоје бити тамно.*[42] Телом је овде назван живот. Основно својство живота зависи од начина мишљења који крмани животом. Ми задобијамо правилан начин мишљења само ако је наш ум здрав, целовит или једноставан, ако потпуно следи Истину и не допушта себи да прими никакву примесу лажи. Другим речима: здравим можемо да назовемо једино онај ум који уз помоћ и дејство Светог Духа потпуно и непоколебиво следи Христово учење. Веће или мање одступање од Христовог учења открива већу или мању болест ума, који је изгубио једноставност и допустио себи компликованост. Потпуно одступање ума од Христовог учења уједно је и смрт ума. Тада сматрамо да се та светлост угасила, да је престала да буде светлост, да је постала тама. Човекова делатност потпуно зависи од стања у коме се налази његов ум: делатност која произилази из здравог ума потпуно је угодна Богу; делатност проистекла из ума који је допустио себи примесе делом је богоугодна, а делом противна Богу; делатност ума који је одбацио Христово учење и постао помрачен учењем лажи потпуно је непотребна и гадна. *Акоје, дакле, свјетлост која јеутеби тама, коликаје тек тама.*[43]

Господ је заповедио да не бринемо о неважном, да нас то не би расејавало и слабило суштински важно старање о задобијању Царства небеског.[44] Брига о неважном није ништа друго до болест душе, израз њеног неверовања. Управо зато Господ је рекао: *Маловјерни! Не брините се душом својом, шта ћете јести, или шта ћете пити; нити тијелом својим у шта ћете се одјенути.*[45] Замрзи Богу мрску лењост, заволи Богу омиљени рад, али своју душу не слаби празном бригом, увек бескорисном и непотребном. Да би ти био чврст душом и ревностан у делу Божијем, у делу свог спасења, Господ је обећао да ће ти својом свемогућом десницом, то јест својим божанским промислом, додати све што ти је потребно за пролазни живот.[46]

Господ је забранио и да *осуђујемо* ближње, и да им *судимо*,[47] ако нема преке потребе за доношењем правилног суда ради своје и друштвене користи. Правилан суд је претежније у Закону,[48] каже Господ; без таквог суда добро не може бити раздвојено од зла, наша делатност не може бити правилна и угодна Богу. Такав суд се ретко среће међу људима; но судом и суђењем, које је Господ забранио, они се баве непрестано. Зашто? Зато што уопште не пазе на себе, зато што су заборавили свој грех, зато што су потпуно занемарили покајање, зато што су уображени и горди. Господ је дошао на зедову да спасе грешнике, и зато се од свих људи неизоставно тражи да признају да су грешни; *судити* ближњима и *осуђивати* ближње значи одбацивати то признање и својевољно приписивати себи несвојствену праведност; управо из ње настаје суђење и осуђивање: зато је лицемер најприкладније име за сваког који суди и осуђује ближње.[49]

Господ је заповедио да се у свако доба, то јест веома често, непрестано молимо. Није Он рекао да се једнократно помолимо, па да онда престанемо да се молимо: Господ је заповедио да се молимо упорно, неуморно, а уз заповест да се молимо дао је и обећање да ће услишити и испунити молитву.[50] *Иштите, и даће вам се; тражите, и наћи ћете; куцајте, и отвориће вам се. Јер сваки који иште, прима; и који тражи, налази; и који куца, отвориће му се.*[51] Искаћемо стрпљиво и упорно, одричући се своје воље и свог разума, препуштајући свесветој вољи Божијој и време, и начин испуњења, и само испуњење тога за шта смо молили. И нећемо се постидети: *А зар Бог неће одбранили изабранике своје који му вапију дан и ноћ, и зар ће оклијевати?*[52] - зар неко мисли да ће закаснити да испуни њихове молитве? Даноноћни вапај изабраних Господу изображава њихову сталну, неуморну, упорну молитву.

По последицама молитве, које као њен успешан завршетак долазе од Бога, може се и мора закључивати о њеним предметима. Јеванђелист Лука говори да ће Бог *одбранили изабранике своје*, то јест ослободиће их из робовања у коме нас држе наше страсти и демони. Јеванђелист Марко говори да ће *Отац ваш небески дати добра онима који му ишту*[53] *То добро око не видје, и ухо не чу, и у срце човјеку не дође.*[54] Опет јеванђелист Лука говори да ће *Отац ваш небески дати Духа Светога онима који ишту од њега.*[55] Предмети наше молитве морају бити духовни и вечни, а не пролазни и материјални. Основна и прва молитва мора да се састоји из тражења опроштаја грехова.[56]

Подизући нас ка испуњењу добротe, изгонећи из нас зло, Господ, који је заповедио да не судимо ближњима и да не осуђујемо ближње, да опростимо ближњима сва њихова сагрешења, уноси у Закон и ово: *Све, дакле, што хоћете да чине вама њуди, тако чините и ви њима.*[57] Ми водимо да су наши ближњи попустљиви према нашим слабостима и недостацима, да великодушно подносе од нас увреде и понижења, да нам чине све могуће услуге и помоћи - будимо зато и ми такви према ближњима. Тада ћемо достићи потпуну доброту, а саобразно њој посебну силу добиће и наша

молитва; њена сила увек је управо онолика колика је и наша доброта. *Опраштајте и опростиће вам се; дајите и даће вам се; мјеру добру и набијену и стресену и препуну даће вам у наручје ваше. Јер каквом мјером мјерите онаквом ће вам мјерити*[58] милостиви и у милости својој праведни Бог.

Уђите на уска врата; јер су широка врата и широк пут што воде у пропаст, и много их има који њиме иду.[59] Широка врата и широк пут - то је делатност по вољи и разуму наше пале природе. Уска врата - то је делатност по јеванђелским заповестима. Једнако гледајући на садашњост и будућност, Господ је видео да ће мало људи следити Његову свету вољу, откривену у јеванђелским заповестима, да ће више волети да угађају себи него тој вољи, и зато је рекао да *уска врата и тијесан пут воде у живот, и мало их је који их налазе.*[60] Бодрећи и тешећи своје следбенике, Он допуњује: *Не бој се, мало стадо, јер би воња Оца вашег да вам даде Царство.*[61]

Господ је заповедио да проводимо трезвен живот, да непрестано стражимо над собом и пазимо на себе зато што, с једне стране, не знамо час Христовог доласка, а ни час наше смрти, час у коме ћемо бити позвани на суд БожиМ, не знамо какво искушење и каква невоља могу неочекивано да искрсну и сруче се на нас; са друге стране, не знамо каква грешна страст може да се појави у нашој палој природи, какву заседу и какву мрежу могу да нам поставе демони, увек будни непријатељи нашег спасења. *Нека буду бедра ваша опасана и свјетилке запаљене. А ви слични људима који чекају господара својега, када ће се вратити са свадбе да му, чим дође и куцне, одмах отворе.*[62] *А што вама говорим, свима говорим: Стражите!*[63]

Чувајте се - завештава Господ - лажних пророка, који вам долазе у одијелу овчијем, а изнутра су вуци грабљивци. По плодовима њиховим познаћете их.[64] Лажни пророци су увек лукави, и зато Господ заповеда да се њих посебно чувамо, да према њима будемо нарочито опрезни.[65] Лажни пророци се познају по својим плодовима: по свом животу, по својим делима, по последицама њихове делатности. Нека те не занесе красноречивост и слаткоречивост лицемера, њихов тихи глас, наизглед израз кротости, смирења и љубави; нека те не занесе онај слатки осмех који игра на њиховим уснама и лицу, она љубазност и предусретљивост која сија из очију: нека те не саблазни она прича коју они вешто пуштају о себи међу људима - она одобравања, похвале, звучна имена којима их свет велича: пажљиво погледај у њихове плодове.

О онима који пазе на учење Јеванђеља и настоје да испуњавају јеванђелске заповести Господ је рекао: *То су они који, чувши ријеч, у добром и чистом срцу држеје, и род доносе у трпљењу.*[66] Он је предсказао својим ученицима мржњу, гоњења и невоље од света, обећао да ће сам неуморно бдети над њима и штитити их, забранио бојажљивост и малодушност, и заповедио: *Трпљењем својим спасавајте душе своје.*[67] У сталном уздању у Бога треба великодушно трпети невоље од страсти, које се јављају у палој

природи, од браће - људи, од непријатеља - демона, јер: *Ко претрпи до краја, тај ће се спасти.*[68]

Вас који сте у тешком ропству греха, под влашћу суровог, каменосрдног фараона, под непрестаним и мучним ударцима љутих чувара, у пометњи коју заподева гордост света, вас призива Спаситељ на духовну слободу. *Ходите к мени - говори Он - сви који сте уморни и натоварени и ја ћу вас одморити. Узмите јарам мој на себе и научите се од мене; јер сам ја кротак и смирен срцем, и наћи ћете покој душама својим. Јер јарам је мој благ, и бреме је моје лако.*[69] Јарам и бреме Христово - то су јеванђелске заповести. Оне траже самопожртвовање, и зато су назване јармом, али ослобађају и оживљавају душу, испуњавају је неисказивим миром и наслађивањем, и зато су назване јармом благим и лаким. Свака од њих миомирише кротошћу и смирењем, преноси те врлине извршиоцу заповести. Навика испуњавања јеванђелских заповести чини да кротост и смирење постају својства душе. Тада Божија благодат уводи у душу духовну кротост и духовно смирење дејством надумног мира Христовог.

Све своје заповести Господ је спојио у две највеће: у заповест љубави према Богу и у заповест љубави према ближњем. Те заповести Господ је изразио овако: *Чуј Израилу, Господ Бог наш је Господ једини; и љуби Господа Бога својега свим срцем својим, и свом душом својом, и свим умом својим, и свом снагом својом. Ово је прва заповијест. И друга је као и ова: Љуби ближњега својега као самога себе.*[70] *О овим двјема заповијестима виси сав Закон и Пророци*[71] Кроз испуњавање љубави према ближњему човек постаје способан за љубав Божију, а у стање стремљења целим бићем према Богу узноси молитва.

Круна испуњења јеванђелских заповести је сједињење човека са Богом. Када се Христов ученик исцели од злобе према ближњем, и дејством молитве ума и срца управи све силе душе и тела према Богу, тада он љуби Бога. *А који мене љуби говори Спаситељ - тога ће љубити Отац мој; и ја ћу Га љубити и јавићу му се сам. Отац мој љубиће њега; и њему ћемо доћи и у њему ћемо се настанити.*[72]

Услов да останемо у љубави Божијој и у јединству са Богом је да држимо јеванђелске заповести. Нарушимо ли њих, поништили смо услов: нарушитељ се избацује из загрљаја љубави и од лица Божијег у таму најкрајњу - у област страсти и демона. *Ако заповијести моје одржите - рекао је Господ остаћете у љубави мојој. Останите у мени, и ја ћу у вама. Ко у мени не остане, избаћиће се напоље.*[73]

Браћо, изучимо свемогуће и животворне заповести великог Бога нашега, Саздатеља и Искупитеља; изучимо их двоструко: у књизи и животом. У светом Јеванђељу их читамо, али их разумевамо онолико колико их извршавамо на делу.

Поведимо битку против наше пале природе када се она успротиви и помахнита, пошто не жели да се покори Јеванђељу. Не уплашимо се ако та битка буде тешка и

упорна. Тиме ћемо се још више потрудити да однесемо победу. Победа мора да уследи неизбежно: Господ је битку заповедио, Господ је обећао победу. Царство небеско - рекао је Он - с напором се осваја, и подвижници га задобијају.[74] Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Мт 5, 17.
2. Јн 3, 21.
3. Јн 14, 23.
4. Јн 15, 10.
5. Дап 10, 14 и остало; Флп 3, 5, 6.
6. Мт 21, 31-32.
7. Јн 14, 21,23
8. Јн 6, 63.
9. Мк 1, 15
10. Мт 5, 19.
11. Благовесник.
12. Преподобни Марко Подвижник, Слово 1, О покајању
13. Мт 5, 16.
14. Мт 6, 119; Лк 21, 17.
15. Благовесник.
16. 1 Пт 4, 10, 11.
17. 1 Цам 2, 30.
18. Јн 12, 26.
19. Мт 5, 20.
20. Слово 4.
21. Преподобни Марко Подвижник, О закону духовном, гл. 32, Добротољубље, том 1.

22. Мт 5, 21, 22.
23. Мт 5,23.
24. Пим 12, 18.
25. Мт 5,27, 28.
26. Мт 5, 29, 30. Благовесник.
27. Мт 5, 31, 32.
28. Мт 19,49.
29. Мт 19, 11, 12.
30. Мт 5, 33-37. Благовесник.
31. Мт 5, 38-40.
32. Мт 5, 44.
33. Кол 3, 12, 13.
34. Мт 5, 45.
35. Мт 6, 18.
36. Мт 6, 3.
37. Мт 6,14,15.
38. Мк 11,25.
39. Мт 6, 19.
40. Лк 12, 33-34.
41. Мт 6.22.23 и Лк. 11.34-36.
42. Лк 11.34.
43. Мт 6,23.
44. Мт 6, 24-34
45. Мт 6,30,25.
46. Мт 6, 33.

47. Лк 6, 37 и Мт 7. л.
48. Мт 23, 23.
49. Мт 7,5.
50. Благовесник.
51. Мт 7, 7, 8.
52. Лк 18,7.
53. Мт 7,11.
54. 1 Кор 2, 9. По објашњењу преподобног Симеона Новог Богослова. Слово 10.
55. Лк 11, 13.
56. Свети Исак Сиријски, Слово 55.
57. Мт 7, 12.
58. Лк 6, 37, 38.
59. Мт 7, 13.
60. Мт 7, 14.
61. Лк 12, 32.
62. Лк 12, 35, 36.
63. Мк 13, 37.
64. Мт 7, 15, 16.
65. Благовесник.
66. Лк 8,15.
67. Лк 21, 19.
68. Мт 24,13.
69. Мт 11, 28-30.
70. Мк 12, 29-31.
71. Мт 22,40.

72. Јн 14,21,23.

73. Јн 15, 10,4,6.

74. Мт 11, 12.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

О ЈЕВАНЂЕЛСКИМ БЛАЖЕНСТВИМА[1]

Испуњење јеванђелских заповести ствара у души осећања туђа палој природи, која нису по њеним законима. *Што је рођено од Духа, дух је;*[2] а пошто Христове заповести јесу *Дух*,[3] онда и осећања која оне производе морају бити *духовна*.

Које осећање прво настаје у души од испуњења јеванђелских заповести? *Сиромаштво духом*.

Чим хришћанин пожели да у својим делатностима, спољашњим и унутрашњим, извршава јеванђелске заповести, он увиђа да је његова природа озлеђена, да устаје против Јеванђеља и да му се упорно супротставља.

Хришћанин при светлости Јеванђеља види у себи пад човечанства.

То виђење природно рађа смерно мишљење о себи, названо у Јеванђељу *сиромаштво духом*.^[4]

Сиромаштво духом је блаженство, прво у јеванђелском поретку, прво у поретку духовног напредовања, прво духовно стање, први степен на лествици блаженстава.

Свако осећање и стање својствено обновљеној природи нужно чини и блаженство, јер представља пројаву у души Царства небеског, залог спасења, предосећање вечног блаженства.

О сиромаштву духом свети Давид је рекао: *Жртваје Богу дух скрушен; срце скрушено и унижено Бог неће одбацити*.^[5]

Сиромаштво духом је со за све духовне жртве и свеспаљенице. Ако оне нису посољене том сољу, Бог их не прима.

Виђење свог пада већ је блаженство за палог човека.

Ако видиш свој пад, ти си способан да признаш неопходност спасења, Спаситеља - способан си да живом вером поверујеш у Јеванђеље. Такво стање дар је благодати, дејство благодати, њен плод, стога и блаженство.

Сиромашноме је својствено да се жалости због сиромаштва свога.

Сиромаштво духом рађа блаженство које следи за њим: *плач*.

Плач је побожна жалост верне душе која гледа у огледало Јеванђеља и види у том огледалу безбројне мрље свога греха.

Таква душа пере своје мрље светом водом - сузама; орише мрље светом жалошћу.

Неисказана утеха, неисказана лакоћа излива се у срце после проливања спасоносних суза због грехова, због пада - суза које настају због осећања сиромаштва духом.

Ако овде, на земљи, побожни плач доноси такву, ни са чим упоредиву духовну утеху, какво ће тек блаженство он припремити у будућем веку?

О онима који побожно плачу Христос је рекао: *Блажени који плачу*. [6]

Учинио си грех? Пролиј сузе.

Ако си заузет дубоким разматрањем самог себе, ако видиш да си опоганио себе небројеним гресима, ако признајеш да си достојан вечних мука, и већ себе оплакујеш као осуђеника на вечне муке, онда ти мало видиш или уопште не видиш недостатке у ближњем, лако прашташ оне недостатке које видиш, радо, од срца прашташ све увреде и понижавања.

Стање душе у коме су из ње уклоњени гнев, мржња, злопамћење и осуђивање јесте ново блаженство: име му је *кротост*.

Блажени кротки - објавио је Спаситељ - *јер ће наслиједити земљу*. [7]

Каква је то земља?... После човековог пада, Бог је назвао земљом Адама, а у Адаму је назвао земљом и мене: *Прах си и у прах ћеш се вратити*. [8]

Пошто сам земља, ја сам уједно лишен и власти над том земљом: отимају је од мене разне страсти, нарочито луути гнев, коме се, противно мојој вољи, страшно предајем; лишен сам целокупне власти над собом. Кротост ми враћа ту власт, омогућује ми да

владам мојим наслеђем, мојом земљом, самим собом, мојим телом, мојом крвљу, мојим поривима. *Кротки ће наследити земљу, и уживаће у мноштву мира.*[9]

Кад поново овладам земљом, почињем да желим небо: улазим у ново стање, које благодат уређује за мене, у ново блаженство, постајем *гладан и жедан правде*[10] Божије, а не бесадржајне човечије правде.

Божанска правда открила се човечанству у Божијој милости, и заповедила нам да постанемо слични Богу посредством савршене милости,[11] не неком другом врлином.

Милост никога не осуђује, воли непријатеље, даје живот за пријатеље, чини човека сличним Богу. То стање је опет *блаженство*. [12]

Срце пуно милости не може имати никакве помисли о злу; све његове помисли су благост.

То срце у коме се развија само добро јесте чисто срце, способно да види Бога. *Блажени чистим срцем, јер ће Бога видјети.*[13]

"Шта значи: чисто срце?" - упитали су једног великог учитеља монаха. Он је одговорио: "Срце које, као и самог Бога, покреће безмерно осећање милости према свему створеноме." [14]

У чисто срце силази мир Божији, сједињује до тада раздвојене ум, душу и тело, пресаздаје човека, чини га потомком Новог Адама.

Мир Божији је циљ живота светитеља Божијих: посредством светог мира хришћанин се, прешавши поље покајања, мири са Богом, са свим околностима, са свим ближњима, са самим собом; он постаје син Божији по благодати.[15]

Мир Божији увек прати очито присуство Светог Духа у човеку; тачније, мир Божији је учинак, плод Светог Духа.

Ако налазиш у себи мир Божији, онда си способан за преостала блаженства: за добродушно трпљење, за радосно трпљење срамоћења, клевета, изгнанстава и осталих невоља.

Ако налазиш мир Божији, онда се не плашиш спољашњих таласа: на ваги твог срца благодатна утеха уништила је сву вредност земаљски великог и сладосног, сву тежину земаљских невоља и горчина.

Разгледај величанствену духовну лествицу јеванђелских блаженстава, разгледај сваки ступањ. Добро је бити на висини те лествице; но уистину је блажен и онај који се налази макар на првом степенику.

На тој лествици скокови нису могући: неизоставно се мора прелазити са степеника на степеник.

Божија благодат води по њима: она узводи човека на следећи степеник, али не онда када он удостоји себе тога, него када она сматра да је достојан.

Достојни узвишења су смирени.

Не чини сам себи блаженства: горда и глупа уображеност може да начини за човека такво блаженство, и оно ће те целог живота обмањивати, лагати - лишити истинског блага на земљи и на небу.

Ишти сиромаштво духом. Дозвољено је и хвале вредно да иштеш то блаженство. Оно је основа, доносилац свих осталих блаженстава. Када се та основа заљуља, тада се и онај са највишег степеника духовног напредовања сурвава, често разбија и гине.

Сиромаштво духом се задобија изучавањем Јеванђеља, испуњавањем његових заповести, сравњивањем својих дејстава и својстава са јеванђелским заповестима, приморавањем свог срца на великодушно подношење увреда, прекоревањем самог себе, молитвом за добијање скрушеног и смиреног срца.

Горде молитве Бог одбацује, непотребне не испуњава - но када дело Његово моли од Њега дар суштински користан и неопходан, Он тај дар шаље из својих ризница у којима нема оскудице.

Сиромаштво духом је суштински користан, човеку преко потребни духовни дар од Бога. Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Преузето из отачких дела, првенствено из прве књиге светог мученика Петра Дамаскина, Добротољубље, том 3.
2. Јн 3, 6.
3. Јн 6, 63.
4. Мт 5, 3.
5. Пс 50, 19.
6. Мт 5, 4.
7. Мт 5, 5.

8. Пост 3,19.
9. Пс 36,11.
10. Мт 5, 6.
11. Мт 5,48.
12. Мт 5, 7.
13. Мт 5, 8.
14. Преподобни Исак Сиријски, Слово 48.
15. Мт 5, 9.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

ОДНОС ХРИШЋАНИНА ПРЕМА СВОЈИМ СТРАСТИМА

Један велики подвижник је рекао: "Треба трпети своје недостатке исто онако како трпимо недостатке других, и бити благ према својој души у њеним немоћима и несавршеностима. Но то не значи да се треба препуштати немару: треба се усрдно бринути о исправљању и усавршавању себе." [1]

"Не збуњуј се, не упадај у недоумицу" - рекао је један свети отац - "када приметиш да у теби дејствује нека страст. Када се страст појави, тада делуј против ње, старај се да је обуздаш и искорениш смирењем и молитвом." [2]

Збуњеност и недоумица у наступу дејства страсти доказују да човек није познао самог себе. [3]

Уз светлост речи Божије размотримо наш однос према нашим страстима и слабостима да бисмо стекли правилно мишљење о себи и на основу тога правилно управљали собом.

Човек се зачиње у безакоњима, рађа се у гресима: [4] дакле, страсти или грешне болести душе и тела својствене су нашој палој природи.

Страсти су противприродне нашој непорочној, дакле првоствореној природи; страсти су противприродне и обновљеној природи; оне су природне палој природи. Тако су свакој телесној болести природна својства те болести; тако су болести и смрт природни нашем телу које је изгубило бесмртност и својства бесмртности. До пада бесмртност је била природна нашем телу - болест и смрт биле су неприродне.

Другим речима, страсти су *грех*, у најширем смислу те речи. Када апостол говори о *гријеху који живи у мени*,[5] он под речју грех разуме зло, које је као зараза захватило целокупну човечију природу, разуме страсти. То стање назива такође *тјелесним*[6] и *смрћу*. [7]

Човек није могао да се противи страстимаучак и да је хтео, све дотле док Господ није искупио наш род: оне су га насилно занеле, оне су имале власт над њим против његове воље. Посредством светог крштења хришћанин збацује са себе јарам страсти; он добија снагу и могућност да се супротставља страстима, да их сатира.[8] Но и искупљеном човеку, обновљеном човеку, настањеном у духовном рају - у Цркви - дата је слобода: по својој слободној вољи он може или да се противи страстима и победи их, или да им се покорава и потчињава. Тако је и у чулном рају дато било на слободну вољу првосазданом човеку или да се повинује заповести Божијој или да је преступи.

Сваки отпор пружен страсти слаби страст; стално пружање отпора руши страст. Свака љубав према страсти јача саму страст, стална љубав према страсти доводи дотле да љубитељ страсти постаје роб страсти.

Хришћанин мора да се супротставља страстима до распињања *тијела са страстима и жељама*;[9] изабрани духовни борци морају да се супротстављају до проливања крви: дај крв и прими Дух.[10] Само онај који *пострада тијелом, престао је да гријеш*. [11] То значи: само онај који се злопати телом у вољним или невољним подвизима, способан је да се супротставља грешним жељама тела, да их угуши и угаси у себи. Ако тело води бригу и пази како ће себи да приушти разне насладе и угађања, онда је оно стан страсти.

За нас страдали и распети Богочовек тражи од својих ученика и следбеника да се угледају на Његова страдања, да жртвују све пролазно ради вечног, пропадљиво ради непропадљивог, да буду ученици и следбеници Богочовека самим животом.

Подвиг јесте преко потребан хришћанину, али подвиг не ослобађа хришћанина од власти страсти: ослобађа га десница Свевишњег, ослобађа га благодат Светог Духа.

Обуздавање и умртвљавање тела, трудови побожности и помно држање јеванђелских заповести доносе хришћанину истинско смирење. Истинско смирење састоји се у потпуном одбацивању самога себе, у потпуној преданости Богу, у непрестаном

служењу Богу. Такво смирење привлачи Божију благодат у душу. Божија благодат осењује душу, предаје јој духовно осећање, и тако страсти, та телесна и грешна осећања и склоности, остају празне.[12]

За телесног човека страсти су извор задовољства, а за духовног човека оне су тешке, мучне и изазивају у њему највеће гађење. Чим се страст појави, чим се и најмање подигне, он бежи од ње као од грабљиве, љуте звери, као од убице, бежи под окриље молитве, под окриље јеванђелског учења, под окриље Божије.

Душа необрађена јеванђелским заповестима и тело необрађено трудовима побожности нису способни да буду храм Божије благодати, храм Светог Духа.

Суштина подвига састоји се у испуњењу заповести. Ако не обуздаваш своје тело трудовима, постом, бдењем, молитвеним стајањима, ако, стога, препушташ телесном мудровању да влада у њему, ако у себи храниш и подржаваш страсти, онда ти не можеш да постанеш извршилац заповести.

Смрт, једино смрт потпуно ослобађа од утицаја греха, чак и светитеље Божије. Бестидне су страсти: оне могу да се појаве и у човеку на самрти. Чак ни на самрти није нам допуштено да прекинемо стражење над собом. Поверуј да у твом телу нема страсти онда када га спусте у гроб.

Страсти доприносе духовном напредовању хришћанина тиме што пребивају у њему, што га стално приморавају да буде на стражи и стално позивају на борбу. Преподобни Марко Велики је рекао да зло, по премудром уређењу Божијем промисла, злом намером доприноси добру.[13]

Груби и тешки жрвањ меље пшенична зрна у брашно, и тиме пшеницу чини спремном да се од ње пече хлеб. Тешка борба против страсти меље човеково срце, мрви његов надмени дух, приморава га да призна стање пада тако што му опитно открива то стање, приморава га да призна неопходност искупљења, уништава наду у себе, преноси сву наду на Искупитеља.

Треба веровати да је у првородном греху садржано семе свих страсти, да се рађамо са склоношћу према свим врстама греха: зато појава и буђење било које страсти не треба да нас чуди као нешто необично и странно.

У зависности од својстава душе и тела, од утицаја околности, у једном човеку делује и развија се посебно снажно једна страст, у другом друга; у једноме је посебно приметна нарочита склоност ка среброљубљу, у другоме ка јелу; један се сав предао телесним жељама, други жарко жели сујетне почести. Ко није предао себе ниједној страсти, тај не треба да мисли да у њему нема те страсти: само није било прилике да се она открије.

Увек морамо бити спремни да се супротставимо свим страстима. Нарочито треба пазити на оне страсти које преовлађују, које се испољавају чешће од других страсти и највише узнемирују човека.

Треба знати да постоји веома велика разлика између страсти својствених палој природи и страсти које је сваки човек сам и добровољно прихватио. Друге су неупоредиво јаче од првих. Но покајање, тај свемоћни лек, добијен од свемогућег лекара - Бога, исцељује човека који добровољно и законито узима тај лек, исцељује га потпуно од сваке болести тј. греха.

Неке страсти само су почетак и узрок других страсти; такве су: прекомерно узимање хране, разнеженост, развеселавање, раскош, среброљубље, славољубље, неверовање. Њихове последице су: сладострашће, туга, гнев, злопамћење, завист, гордост, заборављање Бога, напуштање врлинског живота.

У духовном подвигу треба се пре свега наоружати против почетних страсти: њихове последице биће уништаване саме по себи. Ако си се одрекао телесних наслада, људске славе, расејаног живота, онда се нећеш предавати гневу и тузи, неће те обузети ни гордост, ни завист; несметано ћеш ходити путем заповести Божијих ка спасењу, ка великом богопознању, доступном једино онима чистог срца.

Вођа свих страсти је неверовање. Оно отвара улаз у душу и среброљубљу, и честољубљу, и нечистим жељама, и гневу, и тузи, и испуњењу зала - очају.

Вођа и врата свих истинских хришћанских врлина је вера.

Страсти живе тајно у људима који проводе расејан, неусредсређен живот; они их најчешће задовољавају, најчешће оправдавају, често сматрају најчистијим, најузвишенијим врлинама.

Истински хришћанин - који стално пази на себе и поучава се у закону Господњем дан и ноћ, који се стара да потпуно ревносно испуњава јеванђелске заповести - једини може да увиди своје страсти. Што се више очишћује и напредује, тим се више страсти разоткривају пред њим. После свега, пред очима ума, којег је Јеванђеље исцелило, открива се страшна провалија човечијег пада. Хришћанин види у себи пад човечанства зато што види своје страсти. Страсти су знак грешне, смртоносне болести која је погодила целокупно човечанство.

У какав положај доводи хришћанина виђење својих страсти, свога пада? Доводи га у плач због себе, у горки, неутешни плач. Никаква земаљска радост не може да заустави, да прекине тај плач. Једино га Божија благодат зауставља повремено, и пружа ојађеном и растрзаном срцу наду у спасење, духовно умирење и небеско наслађивање, који извиру из мира Христовог.

У какав положај доводи хришћанина у њему откривено дејство страсти? Оно га покреће у оштру битку против страсти. Подвижник Христов удвостручује своје молитве, свој пост, своја бдења, своја клечања, и, показујући умно своју несрећу Богу, почиње да моли посредством неисказане скрушености и болести срца за помиловање. *А ја - говори божанствени Давид - када ми они досађиваху, одевах се у врећу (жалости) и постом смиривах душу моју, и молитва моја у недра моја вратиће се. Плачући и сетујући, тако се смиривах.*[14]

Чиме се откривају страсти? Помислима, маштањима и грешним осећањима. Помисли и маштања понекад се наједном открију уму, а понекад му се, као лопов, прикрадају; слично овоме настају и осећања у срцу и телу. Грешне помисли, маштања и осећања вуку човека у чињење греха на делу, или, у најмању руку, у наслађивање и робовање грешним помислима, маштањима, осећањима, у чињење греха у мислима и осећањима.

Подвижник Христов је дужан да се одрекне чињења греха делом, али и чињења греха у мислима и осећањима. Наслађивање у страсти, извршавање незаконитих захтева и предлога њених тајних душевних побуда јача саму страст. Страст испуњена на самом делу, као и страст укорењена у душу, јер је у њој дуго налазила и храну и благонаклоност, добија власт над човеком. Потребно је много времена, потребан је крвави подвиг, потребна је посебна милост Божија, нарочита помоћ Божија да би се збацио јарам страсти, добровољно прихваћене страсти, која је добила власт над човеком или због човековог пада у смртни грех, или због недопуштеног, својевољног наслађивања у греху у скривеном душевном стану посвећеном Христу.

Немогуће је да се страсти које живе у човеку не испољавају у његовим помислима, речима и делањима. Та испољавања страсти, праћена било каквим заносом, називамо и сматрамо падовима[15] на тркалишту истинског хришћанског подвижништва, које стреми ка савршенству. Они се исцељују неодложним покајањем.

Такви падови су неодвојиво својство немоћи старог Адама, тј. човекове природе, пале и заражене грехом. Нарочито подвижник почетник не може да се не предаје грешним помислима, маштањима и осећањима; он не може да не сагреси грешним мислима, маштањима и осећањима; он не може да не сагреси речју и самим делом. Та сагрешења се исцељују неодложним покајањем.

Није овде реч о падовима у смртне грехове и о добровољно одабраном грешном животу, који је сав пад: овде говоримо о лаким падовима због слабости, о опростивим падовима, којих се ни сами праведници нису потпуно ослободили.

Писмо сведочи: *Ако и седам пута падне праведник, опет устане*[16] кроз покајање. Саобразно очишћењу посредством покајања смањују се и заноси, но уједно они

постају префињенији, неприметнији, понекад саблажњују и обмањују људе испуњене Божијом благодаћу.[17] Ти заноси чувају од преузношења, служе као узрок смирења, задржавају на спасоносном пашњаку покајања.[18]

Када проматрамо себе из таквог познавања себе и откријемо да у нама делује страст, морамо чувати душевни мир, не смемо никако падати у збуњеност, ни падати духом, ни долазити у недоумицу. Понекад је то деловање слабо, а понекад веома снажно. Храбро се супротставимо страстима.

Неће оне престати да устају и нападају на нас до гроба! Припремимо се да им се супротстављамо до краја живота, чврсто уверени да не можемо бити стални победници над страстима, да због природне нужности морамо прихватати и невољне поразе, да сами ти порази доприносе напредовању када у нама подржавају и појачавају покајање и смирење као плод покајања.

Не верујмо нашим победама над страстима, не усхићујмо се тим победама. Страсти су, баш као и њихова оруђа - демони, лукаве: оне се претварају да су побеђене да бисмо се погордили и да би због нашег преузношења победа над нама била лакша и одлучнија.

Припремимо се да и на наше победе и на наше поразе једнако гледамо: храбро, хладнокрвно, непристрасно.

Предао си се потпуно грешним маштањима, насладио си се грешним помислима, изговорио си празну, безумну реченицу, узео си много хране, или учинио шта друго слично овоме? Не падај у забуну, не буди малодушац, немој додавати штету на штету.[19] Покај се неодложно пред познаваоцем срца - Богом, настој да се исправиш и усавршиш, увери се у неопходност најстрожег надзора над собом, и, чувајући душевни мир, снажно и непопустљиво настављај да идеш својим духовним путем.

Наше спасење је наш Бог, а не наша дела. Делима вере, то јест испуњењем јеванђелских заповести, ми доказујемо истину наше вере и нашу верност Богу.

Не обраћај пажњу на помисли лажног смирења, које, због твоје занетости страстима и твог пада, изазивају у теби осећај да си заувек разљутио свога Бога, да је Бог окренуо своје лице од тебе, да те је оставио, заборавио. Познај извор тих помисли по њиховим плодовима. Њихови плодови су: унијније, ослабљеност у духовном подвигу, а често и остављање подвига заувек или надуго.

Ако је људима доступно знање да сваком подвижнику на дугом и веома тешком попришту духовног подвига неизбежно предстоје и победе и порази, да није могуће да наша ограниченост, слабост, грешност не дође до изражаја, тим више зна то Сазатељ наш и установитељ подвига - Бог. Са милошћу гледа Он на спотицања

свога подвижника, и за великодушну постојаност и верност припрема му венац правде, победе, славе.

Како је жељена чистота срца и тела! Њоме гледа Бог.[20] Та чистота се задобија сталним и веома тешким подвигом против нечистоте. Да би се отпочео подвиг против нечистоте, неопходно је да се она открије пред очима ума. Она се открива кроз телесне помисли, маштања, осећања. Ако се никада ниси борио против нечистоте, ако је не познајеш и сматраш да си чист, онда се налазиш у најопаснијој самообмани, подесан си да се неочекивано за самог себе стропошташ у провалију смртних грехова: нечистота је битна особина пале природе, а чистота је дар благодати Божије и задобија се правилним трудом - чишћењем себе.

Треба знати да постоји веома велика разлика између греха који чинимо намерно, због наклоњености према греху, и греха који чинимо због заноса и слабости, уз благонаклоност да угађамо Богу. Проводити грешни живот, проводити живот задовољавајући све своје жеље, све своје страсти није нимало исто што и спотицати се због слабости, ограничености, због грешне заразе, ходећи путем Божијим.

Опасно је преурањено бестрашће! Опасно је преурањено добијање наслађивања благодаћу Божијом. Натприродни дарови могу да упропасте подвижника, ненаученог, због сопствене немоћи, на падове, неискусног у животу, невештог у борби против грешних помисли, неузнатог детаљно са лукавством и злбом демона, са превртљивошћу човечије природе. Човеку је дата слобода да одабере добро или зло; макар и био сасуд Божије благодати, човек може да злоупотреби саму Божију благодат. Због ње он може да се преузноси над ближњима; због ње може да почне да се узда само у себе. Последица уздања само у себе обично је немарност, слабљење у подвигу, остављање подвига. За немаром наједном помахнитало устају телесне жеље у души и телу освећених, одвлаче као подивљала бујица, бацају у амбис блудних посртања, често у саму душевну смрт.

Човекољубиви Бог, који хоће да се сви људи спасу и да дођу у познање истине,[21] допустио је својим служитељима, допустио је љубљеним својим да се током целог свог земаљског странствовања боре против спољашњих и унутрашњих невоља. Борба против страсти и страдања који расту из те борбе неупоредиво је тежа од свих искушења извана. Мучење и подвиг у које хришћанина узноси невидљива, унутрашња борба по свом значењу успињу се до подвига мученика. *Дај крв и прими Духа*, понављамо изреку отаца, који су се опитно упознали са том борбом. Јарам таквог подвига носе једино ревносни извршиоци јеванђелских заповести, једино истински служитељи Христа. "Кроз испуњавање заповести човек сазнаје своје слабости," рекао је преподобни Симеон.[22] На познању и сазнању слабости заснива се целокупно здање спасења.

"Чудно!" - каже површни поглед. "Кроз испуњавање заповести човек сазнаје своје слабости!" - то су речи опита. Једино ревносно испуњавање Христових заповести омогућава човеку да запази мноштво својих страсти; једино ревносно испуњавање Христових заповести омогућава човеку да се увери да је стари Адам био потпуно немоћан за делатност новог, да је оправдано одређење изнето у духовном закону, одређење да је милосрђе Христово једино што може да испуни тај закон.[23]

У свемогућој десници промисла сам грех - који живи у човеку, и који је захватио цело његово биће, све делове душе и тела - доприноси његовом напредовању, ако тај човек јесте истински хришћанин.

Сиромаштво духом, сазнање да смо пали, сазнање да имамо преку потребу за Искупитељем, стремљење целокупног бића да исповеда онога који нас је искупио, Сина Божијег и Бога, Господа нашег Исуса Христа - то су плодови борбе против страсти. Ти плодови су залог вечног блаженства.

Сиромаштво духом, пад човечанства, живо исповедање Искупитеља - ништа од тога не познаје син овога века. Он функционише кроз страсти, сматра да има обиље добрих особина, види врлине - он или ништа не очекује на небу јер не помишља никада о небу, или тамо очекује награде, као дут, јер ништа не зна о јединој врлини која добија награду на небу. Та врлина је хришћанство.

Испуњавајући јеванђелске заповести слуга Божији све више и више открива своје страсти, и док благодат Светог Духа ствара у њему блажена духовна стања, сиромаштво духом, плач, кротост, милост, целомудреност, духовни ум, он сматра да је највећи грешник, да није учинио никакво добро, да је кривац за многа сагрешења, да је достојан вечних мука у паклу огњеном због непрестаног нарушавања Божијих заповести.

Видевши да духовни плод у њима расте од борбе са страстима, свети оци нису желели да прекину ту борбу; желели су да у њој трпе храбро, великодушно.[24] О блажени, ви нисте тражили друго савршенство до савршенство у смирењу; нисте тражили наду спасења у нечему своме - тражили сте је у Христу. Где нема смирења, тамо нема хришћанских врлина, а где је истинско смирење, тамо су све врлине у свој њиховој пуноћи; тамо је Христос; тамо страсти и *непријатељ*, то јест оруђе њихово, *ђаво*, *неће успети* над служитељем Христовим, и *син безакоња*, грех, *неће успети да га зоставља*. [25]

Следимо стопе отаца, и стићи ћемо у пристаниште вечног блаженства. Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Духовне поуке бл. старца Серафима Саровског, гл. 10, О подвизима, 1844.
2. Преподобни ава Доротеј, Поука 13, О трпљењу искушења.
3. Исто.
4. Пс 50, 7.
5. Рим 7, 14; 17, 20.
6. Рим 7, 14; 8, 8.
7. Рим 7, 24; 8, 2.
8. Преподобни ава Доротеј, Поука 1, О одбацавању света.
9. Гал 5,24.
10. Четврта изрека аве Лонгина, Незаборавна казивања.
11. 1 Пт 4,1.
12. Св. Исак Сиријски, Слово 43.
13. Слово 4, гл. 6.
14. Пс. 34,13, 14.
15. Преподобни Нил Сорски назива их падовима у мислима. Слово 3.
16. Прич 24, 16.
17. 1 Дн 21,1.
18. Преподобни Нил Сорски, Слово 3.
19. Старац Серафим, глава 10.
20. Мт 5, 8.
21. 1 Тим 2,4.
22. Богословске и делатне паве, гл. 4, Добротољубље.
23. Преподобни Марко Подвижник, О закону духовном, гл. 32.
24. Преподобни ава Доротеј, Поука 13.
25. Пс 88, 23.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

О ИСТИНСКОМ И ЛАЖНОМ СМИРЕНОУМЉУ

Нико да вас не обмањује тобожњом понизношћу,[1] рекао је свети апостол Павле.

Истинско смиреноумље састоји се у послушању Христу и у држању исте мисли која је и у Христу.[2]

Истинско смиреноумље је духовно знање. Оно је дар Божији; оно је дејство Божије благодати у човековом уму и срцу.

Смиреноумље може бити и својевољно: њега гради за себе славољубива душа, душа саблажњена и обманута лажним учењем, душа која завава саму себе, која иште лажни свет, душа која се потпуно устремила према земаљском напредовању и земаљским насладама, душа која је заборавила на вечност, на Бога.

Својевољно смиреноумље, смиреноумље властите израде, састоји се од безбројних разноврсних лукаштина којима људска гордост настоји да улови славу смиреноумља од зајлепљеног света, од света који воли своје, од света који велича порок када је порок заодевен у маску врлине, од света који мрзи врлину када врлина излази пред његове очи у својој светој једноставности, у светој и непоколебивој покорности Јеванђељу.

Ништа тако није непријатељско Христовом смирењу као својевољно смиреноумље, које је одбацило послушање Христу и под велом лицемерног служења Богу светогрдно служи сатани.

Ако будемо непрестано проматрали свој грех, ако се будемо старали да га детаљно осмотримо, нећемо наћи у себи никакве врлине, нећемо наћи смиреноумље.

Истинским смирењем прикрива се истинска, света врлина: тако целомудрена девојка покрива велом своју лепоту, тако се светиња Над светињама покрива завесом од очију народа.

Истинско смиреноумље је јеванђелски карактер, јеванђелско расположење срца, јеванђелски начин мишљења.

Истинско смирење је божанска тајна: она је недоступна људском сазнању. Та највећа премудрост телесном разуму изгледа као лудост.

Божанску тајну смирења открива Господ Исус свом верном ученику, који је увек ту крај Његових ногу и пажљиво слуша Његове животворне речи. И откривена она остаје скривена: она је неисказива речју и језиком земаљским. Она је за телесни разум несазнајна; несазнајно се сазнаје духовним умом, и, сазнато, остаје несазнајно.

Смирење је небески живот на земљи.

Благодатно, дивно виђење величине Божије и неизбројивих добрих дела Божијих учињених човеку, благодатно познање Искупитеља, држање исте мисли која је и у Христу праћено самоодрицањем, виђење погибелног бездана у који је пао род људски - то су невидљиви знаци смирења, то су предње одаје оне духовне палате коју је Богочовек саздао.

Смирење не види себе смиреним. Супротно овоме, оно види у себи мноштво гордости. Оно се брине о томе да пронађе све њене огранке; тражећи их, увиђа да још много мора да тражи.

Преподобни Макарије Египатски, којег је Црква, због надмоћности његових врлина, посебно због дубоког смирења, назвала великим, отац знаменоносни и духоносни, рекао је у својим узвишеним, светим, тајанственим беседама да и најчистији и најсавршенији човек има у себи нешто гордо.[3]

Тај угодник Божији достигао је највиши степен хришћанског савршенства, живео у времену које је обиловало светима, видео највећег јеромонаха, Антонија Великог - и рекао да није видео ниједног човека који би се потпуно и у дословном смислу речи могао назвати савршеним.[4]

Лажно смирење види себе смиреним: смешно и жалосно теши се тим варљивим, душепогубним призором.

Сатана се претвара да је светли анђео; његови апостоли се претварају да су апостоли Христови;^[5] његово учење узима изглед Христовог учења; стања која он ствара тако што саблажњује добијају изглед духовних, благодатних стања; његова гордост и славољубље, помоћу којих та стања стварају самообману и прелест, узимају изглед смирења Христовог.

Ах, куда се скривају од несрећних сањара, од сањара бедно задовољних собом, својим стањима самообмањивања, од сањара који уображавају да се наслађују и да су срећни, куда се скривају од њих речи Спаситељеве: *Блажени који плачете сада, блажени који сте гладни сада и: Тешко вама који сте сити сада, тешко вама који се смијете сада*^[6].

Погледај пажљивије, погледај непристрасно душу своју, најљубљенији брате! Не приличи ли јој покајање више од наслађивања! Не приличи ли јој да плаче на земљи, у овој долини суза, одређеној управо за плач, више од измишљања за себе превремене, саблажњиве, бесмислене, погубне насладе!

Покајање и плач због грехова пружају вечно блаженство: то је извесно; то је поуздано; то је Господ објавио. А шта тебе спречава да се погрузиш у та света стања, да остајеш у њима; зашто измишљаш себи насладе, частиш себе њима, задовољаваш се њима, њима убијаш у себи блажену глад и жеђ за правдом Божијом, блажено и спасоносно жаљење због својих грехова и због грешности?

Глад и жеђ за правдом Божијом сведоци су сиромаштва духом: плач је израз смирења, глас смирења. Одсуство плача, насићивање самим собом и наслађивање својим привидно духовним стањем изобличава гордост срца.

Уплаши се да због празног, саблажњивог наслађивања не наследиш вечну тугу, јер њу је Бог обећао онима који су својевољно и противно вољи Божијој сити сада.

Славољубље и чеда његова, та лажна духовна наслађивања, делатна у души коју покајање није прожело, стварају привид смирења. Тај привид душа прихвата као истинско смирење. Привид истине заузима храм душе, заграђује самој Истини све улазе у духовни храм.

Авај, душо моја, од Бога саздани храму истине, чим примиш у себе привид истине, чим се поклониш лажи, а не Истини, ти постајеш богомоља незнабожачка!

У незнабожачкој богомољи утврђен је идол: *привид* смирења. *Привид* смирења је најстрашнији вид гордости. Гордост се тешко изгони и када човек признаје да она јесте гордост; но како да је изгони када мисли да управо она јесте његово смирење?

Какав жалосни ужас опустошења влада у тој незнабожачкој богомољи! У тој незнабожачкој богомољи шири се мирис служења идолима, певају се песме које увесељавају ад. Тамо душевне помисли и осећања једу забрањено јело идолских жртава, опијају се вином помешаним са смртоносним отровом.

Незнабожачка богомоља, тај стан идола и свега нечистог, није доступна ни за Божију благодат, за духовне дарове, ни за какву истинску врлину, ни за једну јеванђелску заповест.

Лажно смирење толико заслепљује човека да га приморава да мисли да је смирен, да то наговештава другима, чак и да то отворено говори и гласно проповеда.[7]

Жестоко нам се подсмехује лаж када, обманути њом, признајемо њу за истину.

Благодатно смирење није видљиво, као што није видљив ни његов давалац - Бог. Смирење заклањајућутање, једноставност, искреност, неусиљеност, слобода.

Лажно смирење увек има лажну спољашњост: њоме се оно представља. Лажно смирење воли сцене: њима оно обмањује и друге и себе.

Смирење Христово заодевено је у хитон и ризу,[8] у одежду најмање вештачку; покривено том одеждом, оно је за људе непрепознатљиво и неприметно. Смирење је залог у срцу, свето, безимено својство срца, божанска навика која се неприметно рађа од испуњења јеванђелских заповести.[9]

Дејство смирења можемо упоредити са дејством страсти среброљубља. Човек заражен болешћу вере и љубави према пропадљивом благу не уме да се заустави у скупљању блага: што га више скупља, то више га жели, чак постаје незасит. Што је богатији, то је пред самим собом сиромашнији. Тако и онај којег води смирење: што се више богати врлинама и духовним даровима, то пред сопственим очима постаје оскуднији, ништавнији.

То је природно. Када човек није окусио највише добро, тада његово сопствено, грехом опогањено добро за њега има вредност. А када постане причасник Божијег, духовног добра, т.ада његово сопствено, са злом сједињено или помешано добро пред њим нема вредност.

Драгоцен је за сиромаша кесица готово безвредних бакарних новчића које је скупио дугим и исцрпљујућим трудом. Богаташ неочекивано саспе у његова недра огроман бројчистих златника, и сиромаш са презиром баца кесицу оних безвредних бакарних новчића, као бреме које му је само натерету.

Праведни, многострадални Јов је претрпео тешка искушења, и зато је удостојен боговиђења. Тада је он у богонадахнутој молитви рекао Богу: *Ушима слушах о теби, а*

сада те око моје види. Какав се плод развио у души праведника од боговиђења? Зато поричем, и кајем се у праху и пепелу.[10]

Хоћеш ли да задобијаш смирење? Испуњавај јеванђелске заповести: уједно са њима усељаваће се у твоје срце - или: срце ће усвајати - свето смирење, тј. својства Господа нашег Исуса Христа.

Почетак смирења је сиромаштво духом; средина напредовања у њему је мир Христов, који је изнад сваког ума и поимања; крај и савршенство је љубав Христова.

Смирење се никада не гневи, не угађа човеку, не предаје се тузи, не боји ее ничега.

Можеш ли да се предаш тузи ако си благовремено признао да си достојан сваке невоље?

Могу ли невоље да те уплаше ако си благовремено осудио себе на невоље, ако гледаш на њих као на средство свога спасења?

Заволели су угодници Божији речи разборитог разбојника, распетог крај Господа. Навикли су да у својим невољама говоре: *Примамо по својим дјелима као што смо заслужили; сјети ме се, Госпode, када доћеш у Царству своме.[11]* Сваку невољу они прихватају са признањем да су ње достојни.[12]

Свети мир улази у њихова срца за речима смирења! Он доноси чашу духовне утехе и болеснику на постељи, и сужњу у тамници, и ономе којег људи гоне, и ономе којег демони гоне.

Чашу утехе приноси рука смирења и распетом на крсту; мир може да му донесе једино *оцат помијешан са жучи.[13]*

Смирени је неспособан да има злобу и мржњу: он нема непријатеља. Ако му неки човек наноси увреде, он види у том човеку оруђе праведности или промисла Божијег.

Смирени предаје себе целог вољи Божијој.

Смирени живи Богом, а не својим животом.

Смирени се клони уздања у самог себе, и зато непрестано иште помоћ Божију, непрестано пребива у молитви.

Грана која носи род савија се ка земљи, притиснута мноштвом и тежином својих плодова. Неplодна грана расте увис и умножава своје неплодне изданке.

Душа богата јеванђелским врлинама погружава се све дубље у смирење, и у дубинама тог мора налази драгоцене бисере: дарове Духа.

Гордост је поуздан знак да је човек празан, да је роб страсти, знак душе према којој Христово учење није нашло никаквог приступа.

Не суди о човеку по његовој спољашњости; по спољашњости не закључуј да је горд или смирен. *Не судите по изгледу, него по плодовима њиховим познаћете их.*[14] Господ је заповедио да познајемо људе по ономе што они раде, по њиховом понашању, по последицама онога што раде.

Знам ја обијест твоју и злоћу срца твога,[15] говорио је Давиду брат његов; но Бог је посведочио о Давиду: *Наћох Давида слугу Свога, уљем светим мојим помазах га.*[16] *Јер не гледам на што човек гледа: човек гледа што је на очима, а Господ гледа на срце.*[17]

Слепе судије често сматрају смиреним лицемера и подлог човекоугодника: он је бездан славољубља.

Супротно овоме, те неuke судије мисле да је горд онај који не тражи похвале и награде од људи, па стога и не пузи пред људима, а баш тај јесте истински слуга Божији; он је осетио славу Божију, коју открива једино смирење, осетио је смрад славе човечије, и окренуо од ње и очи и чуло мириса своје душе.

"Шта значи веровати?" - упитали су једног великог угодника Божијег. Он је одговорио: "Веровати значи пребивати у смирењу и милости." [18]

Смирење се узда у Бога, не у себе и не у људе, и зато је оно у свом понашању једноставно, отворено, непоколебиво, величанствено. Заслепљени синови света називајуто гордошћу.

Смирење не даје никакву вредност земаљском благу, у његовим очима велики је Бог, велико је Јеванђеље. Оно стреми њима и не удостојава пропадљивост и сујету ни пажње ни погледа. Свету хладноћу према пропадљивости и сујетности синови пропадљивости, служитељи сујетности, називају гордошћу.

Постоји свети поклон од смирења, од уважавања ближњег, од уважавања лика Божијег, од уважавања Христа у ближњем. И постоји поклон порочни, поклон користољубиви, поклон човекоугодни и уједно човекомрски, поклон богопротивни и богомрски: њега је тражио сатана од Богочовека и нудио му за њега сва царства света и славу њихову.[19]

Колико и данас има оних што чине поклоне да би добили земаљске повластице! Људи којима се такви поклањају хвале њихово смирење.

Човек ти се поклања - а ти буди пажљив и надгледај: да ли ти се поклања из уважавања човека, из љубави и смирења, или пак његов поклон само развеселава твоју гордост, измамљује од тебе неку привремену корист?

О, велики земни! пажљиво размотри: пред тобом пузе славољубље, лаж, подлост! Чим достигну свој циљ, оне ће ти се наругати, изневериће те првом приликом. Милост своју никада не изливај на славољубивог: колико је славољубиви низак пред вишим од себе, толико је безочан, дрзак, нечовечан према нижем од себе.[20] Познаћеш славољубивога по његовој посебној спремности на обману, на љубазност, на лаж, на све подло и ниско.

Пилата је увредило Христово ћутање, које се њему учинило гордим. *Зар мени - упитао је он - не одговараш? Не знаш ли да имам власт да те распнем и власт имам да те пустим?*[21] Господ је објаснио своје ћутање откривањем воље Божије: Пилат је био само њено слепо оруђе, иако је мислио да делује самостално. Због сопствене гордости Пилат није могао да схвати да је пред њим стајало свесавршено смирење: очовечени Бог.

Висока душа, душа са надом небеском, са презиром према пропадљивом благу света, није способна за ситно утађање човеку, за ниске поклоне. Погрешно називаш ту душу гордом, јер она не задовољава захтеве твојих страсти. Амане! Поштуј благословену, богоугодну гордост Мардохејеву! Та гордост, у твојим очима гордост - јесте свето смирење.[22]

Смирење је јеванђелско учење, јеванђелска врлина, тајанствена одежда Христова, тајанствена сила Христова. Бог обучен у смирење јавио се људима; човек који се обуче у смирење постаје сличан Богу.[23]

Ако хоће ко за мношћу, - објављује свето Смирење - нека се одрекне себе, и узме крст свој и за мношћу иде.[24] Не може се друкчије бити ученик и следбеник Онога који се смирио до смрти, до крсне смрти. Он је сео са десне стране Оца. Он је Нови Адам, Родоначелник светог народа изабраних. Вера у Њега укључује у изабране, избор прихвата свето смирење, печата света љубав. Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Кол 2,18.
2. Флп 2. 5-8.
3. Беседа 7, гл. 4.
4. Беседа 8, гл. 5.
5. 2 Кор 11, 13-15.
6. Лк 6, 21, 25.
7. Подражавање, књига ИИИ, гл. 2.

8. Јн 19, 24.
9. Преподобни ава Доротеј, Поука 2.
10. Јов 42, 5, 6.
11. Лк 23, 41, 42.
12. Преподобни ава Доротеј, Поука 2.
13. Мт 27, 34.
14. Јн 7, 24 и Мт 7, 16.
15. 1 Цам 17, 28.
16. Пс 88, 21.
17. 1 Цар 16, 7.
18. Азбучни патерик, О ави Пимену Великом.
19. Лк 4, 7.
20. Лествица, Поука 22, гл. 22.
21. Јн 19,10.
22. Књига о Јестири, гл. 47. Аман, Македонац, био је миљеник и први велможа персијског цара Артаксеркса. Марходеј је био Јудејац, дворанин, и, као дубоко побожан, није дозвољавао себи човекоугањање, није пузао пред владаревим миљеником. Такво Марходејево понашање довело је Амана до махнитости; припремио је висока вешала да би на њима погубио њему мрски изузетак изопштег нископоклонства. Превртљиве земаљске околности су се промениле, и Аман је обешен на вешалима која је био припремио за Марходеја.
23. Свети Исак Сиријски, Слово 33.
24. Мт 16, 24

**СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ
АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ**

ЧАША ХРИСТОВА

Искала су два љубљена ученика Христова престо славе од Господа - Он им је даровао чашу своју.[1]

Чаша Христова су страдања.

Чаша Христова пружа на земљи својим причасницима учешће у благодатном Царству Христовом, припрема за њих на небу престоле вечне славе.

Сви смо ми без одговора пред чашом Христовом; нико не може да се жали на њу, да је одбије: њу је први испио Онај који је заповедио да је пробамо.

Дрво познања добра и зла, ти си убило у рају наше родоначелнике тако што си их саблазнило прелестима чулног наслађивања и прелестима разума. Христос, Искупитељ погинулих, донео је на земљу, палима и изгнанима, своју спасоносну чашу. Горчина те чаше уништава у срцу преступничко, убиствено грешно наслађивање; из ње обилно смирење које се непрестано точи умртвљује горди телесни разум; ако је пијеш са вером и трпљењем, онда ти се враћа вечни живот, одузет и одузиман од нас због тога што смо пробали забрањени плод.

Чашу Христову, чашу спасења, примићу.[2]

Чаша се прима када хришћанин подноси земаљске невоље са смиреноумљем, које узима из Јеванђеља.

Свети Петар је потегао нож и јурнуо да брани Господа, опкољеног злотворима, али најкроткији Господ Исус рекао је Петру: *Стави ножу корице! Чашу коју ми је дао Отац зар дајг не попијем?*[3]

И ти када те опколе невоље говори ради утехе и укрепљења своје душе: *Чашу коју ми је дао Отац зар да је не попијем?*

Горка је чаша; при самом погледу на њу нестају сва људска размишљања. Замени размишљања вером, и испиј храбро горку чашу: пружа ти је Отац свеблаги и премудри.

Чашу нису припремили ни фарисеји, ни Кајафа, ни Јуда, не пружају је Пилат и војници његови! *Чашу коју ми је дао Отац зар да је не попијем?*

Зло смишљају фарисеји, издаје Јуда, Пилат наређује незаконито убиство, извршавају га војници римског намесника. Сви су они припремили сигурну погибију себи

својим злоделима; не припремај ти себи погибију, исто толико сигурну, злопамћењем, жељом за осветом и замишљањем освете, негодовањем на своје непријатеље.

Отац небески је свемогућ, све види: Он види твоје невоље, и да налази да је потребно и корисно да одврати од тебе чашу, Он би то сигурно урадио.

Господ је - сведоче и Писмо и црквена историја - у многим случајевима допуштао невоље на љубљене своје, и у многим случајевима отклањао невоље од љубљених својих, саобразно недокучивим судовима својим.

Када се пред тобом појави чаша, не гледај на људе који ти је пружају: подигни своје очи према небу у реци: *Чашу коју ми је дао Отац зар да је не попијем?*

Чашу спасења примићу. Не могу да одбацам чашу, тај залог небеских, вечних блага. Поучава ме трпљењу апостол Христов: *Кроз многе невоље ваља нам ући у Царство Божије.[4]* Зар да одбацам чашу, то средство за достизање, за развијање тог царства у себи! Примићу чашу, тај дар Божији.

Чаша Христова је дар Божији. *Јер је вама даровано - писао је велики Павле Филиплјанима - за Христа, не само да вјерујете у Њега, него и да страдате за Њега.[5]*

Ти примаш чашу, очито, из руку човечијих. Шта те се тиче да ли праведно поступају ти људи или незаконито? Твоје је да поступаш праведно, по обавези Исусовог следбеника: са благодарењем Богу, са живом вером да примиш чашу, и да је храбро испијеш до дна.

Док примаш чашу из човечијих руку, сети се да она није чаша само Невиног, него и Свесветог. Када се тога сетиш, понови, за себе и за теби сличне страдалнике грешнике, речи блаженог и разборитог грешника које је он изговорио када је био распет са десне стране распетог Богочовека: *Ми... примамо по својим дјелима као што смо заслужи... Сјети ме се, Господе, када дођеш у Царству своме.[6]*

Затим се обрати људима и реци им (ако нису у стању да разумеју и приме твоје речи, онда не стављај чисте бисере смирења под ноге оних који не могу да их процене, и реци мишљу и срцем): "Благословени сте ви, оруђа правде и милости Божије, благословени од сада и довека!"

Тиме ћеш само испунити јеванђелску заповест која говори: *Љубите непријатеље своје, благосиљајте оне који вас куну.[7]*

Помоли се за њих Господу да би за увреде и понижавања које су ти нанели добио пролазне и вечне награде, да би то што је учињено над тобом било на суду Христовом урачунато у врлину самим починиоцима.

Чак и ако твоје срце неће да поступа тако, приморавај га, јер небо можеш да наследиш једино ако присиљаваш своје срце да испуњава јеванђелске заповести.[8]

Ако нећеш тако да поступаш, онда нећеш бити следбеник Господа Исуса Христа. Помно уђи у себе и разгледај: да ниси нашао другог учитеља, да ли си се њему покорио? Учитељ мржње зове се ђаво.

Страшно злодело је вређати, тлачити ближње; ужасан злочин је убиство. Но ако неко мрзи свога гонитеља, клеветника, издајника, убицу, гаји злопамћење према њима, свети им се, онда је његов грех веома близак њиховом греху. Залуду тај другима показује како је он праведник. *Сваки који мрзи брата својега јесте човјекоубица,[9]* објавио је љубљени ученик Христов.

Жива вера у Христа поучава да примамо чашу Христову: а чаша Христова улива у срца својих причасника наду у Христа; нада у Христа даје срцу снагу и утеху.

Каква је мука, каква је адска мука жалити се, роптати на одозго предодређену чашу!

Пред Богом су грешни ропот, нетрпељивост, малодушност, а нарочито очајање - наказна чеда преступничког неверовања.

Грешан је ропот на ближње: они су оруђа наших страдања; тим грешнији је ропот када чаша силази нама право са неба, од деснице Божије.

Ако пијеш чашу и при том благодариш Богу, благосиљаш ближње, онда си доспео у свети починак, у благодатни мир Христов, и од тада се наслађујеш у духовном рају Божијем.

Ништа не значе сама по себи привремена страдања: ми им дајемо значај нашом привезаношћу за земљу и за све пропадљиво, нашом хладноћом према Христу и вечности.

Трпиш горчину и одвратни укус лекова; трпиш мучно сечење и паљење делова тела; трпиш дуготрајно измарање глађу, дуготрајну везаност за собу; трпиш све то да би вратио пољуљано здравље телу, које ће се и кад га исцелиш опет неизбежно разболети, неминовно умрети и иструлити. Претрпи и горчину чаше Христове, јер доноси исцељење и вечно блаженство твојој бесмртној души.

Ако ти се чини да је чаша неподношљива, смртоносна, онда знај да те тиме она избличава: кажеш да си Христов, а ниси Христов.

За истинске Христове следбенике чаша Христова је чаша радости. Свете апостоле су избили пред старцима јудејским, но они су отишли из Синедриона *радујући се што се удостојише да поднесу срамоту за Име његово.[10]*

Праведни Јов је чуо горке вести. Вест за вешћу стизала је да удара у његово тврдо срце. Последња вест била је најтежа: све синове и све кћери његове задесила је насилна, изненадна, окрутна смрт. Од силне жалости праведни Јов је раздро свој плашт, посуо главу пепелом, а онда од дејства у њему живе покорне вере пао на земљу, поклонио се Господу и рекао: *Го сам изашао из утробе матере своје, го ћу се и вратити онамо. Господ даде, Господ узе; да је благословено име Господње.*[11]

Повери се у простоти срца Ономе који је и косу на глави твојој сву избројао: Он зна колика треба да буде исцељујућа чаша која ће ти бити пружена.

Често гледај на Исуса: Он је пред својим убицама као безгласно јагње пред онима који га стрижу; Он је предат смрти као кротка овца на заклање. Не скидај с Њега очи - и разблажиће твоја страдања небеска, духовна сладост; ране Исусове исцелиће ране твог срца.

Оставите се тога - рекао је Господ онима који су хтели га заштите у Гетсиманском врту, а ономе који је пришао да га свеже исцелио је одсечено ухо.[12]

Или мислиш - приговорио је Господ Петру који је покушао да ножем одврати од Њега чашу - *да не могу умолити сад Оца свога да ми пошаље више од дванаест легиона анђела?*[13]

За време невоља не ишти помоћ човечију; не губи драгоцено време, не троши снаге своје душе на тражење те слабе помоћи. Очекуј помоћ од Бога: на Његов миг, у своје време, прићи ће ти људи и помоћи ће ти.

Ћутао је Господ пред Пилатом и Иродом, није се уопште правдао. И ти се угледај на то свето и мудро ћутање када видиш да ти твоји непријатељи суде са намером да те обавезно осуде, да те суде само зато да би маском суда прикрили своје зле намере.

Како год да се пред тобом појави чаша - уз претходно упозоравајуће постепено гомилање облака, или пак наједном, ношена свирепим вихором - говори за њу Богу: "Да буде воља Твоја."

Ти си ученик, следбеник и слуга Исусов. Исус је рекао: *Ко мени служи, за мном нека иде, и где сам ја ондје ће и слуга мој бити.*[14] А Исус је провео земаљски живот у страдањима: Њега су гонили од рођења до гроба; Њему је злоба од самих пелена Његових припремила насилну смрт. Није се злоба наситила ни кад је достигла циљ: упињала се да и само сећање на Њега збрише са лица земље.

Стазом пролазних страдања прошли су у блажену вечност за Христом сви Његови изабраници. Ми не можемо да пребивамо заједно са њима у духовном стању зато што остајемо у телесним насладама. Управо зато Господ непрестано предаје својим љубљенима чашу своју, њоме подржава у њима умртвљеност за свет и способност да

живе животом Духа. Рекао је преподобни Исак Сиријски: "Човек о коме се посебно брине Бог познаје се по жалостима које му се непрестано шаљу." [15]

Моли Бога да отклони од тебе сваку напаст, свако искушење. Не треба се дрско бацати у море невоља: у томе је гордо уздање у самог себе. Но када невоље дођу саме по себи, немој се уплашити, немој помислити да су дошле случајно, стицајем околности. Не, допустио их је недокучиви промисао Божији. Пун вере и њених плодова - храбрости и великодушности плови неустрашиво кроз мрак и буру која завија према мирној луци вечности јер те невидљиво води сам Исус.

Побожним и дубоким размишљањем изучи молитву коју је Господ приносио Оцу у Гетсиманском врту у претешким тренуцима пред Своја страдања и крсну смрт. Том молитвом дочекуј и побеђуј сваку невољу. *Оче мој - молио се Спаситељ - ако је могуће, нека ме мимоиђе чаша ова; али опет не како ја хоћу, него како ти.* [16]

Моли се Богу да удаљи од тебе напасти, и уједно се одричи своје воље, као грешне воље, слепе воље; предај себе, своју душу и тело, своје и садашње и будуће околности, предај блиске срцу ближње твоје свесветој и премудрој вољи Божијој.

Бдите и молите сгда не паднете у напаст; јер је дух срчан, али је тијело слабо. [17] Када те сколе невоље, мораш чешће да се молиш да би привукао себи нарочиту благодат Божију. Једино помоћу нарочите благодати можемо да сатиремо све пролазне несреће.

Када добијеш одозго дар трпљења, пажљиво стражи над собом да би сачувао, да би задржао уз себе благодат Божију. Неће се тада грех неприметно прикрасти у дуику или тело, ни одгонити од нас благодат Божију.

Ако пак због немара и расејаности пустиш у себе грех, нарочито онај коме је тако склоно наше слабо тело, који погани и тело и душу, онда ће благодат одступити од тебе, оставиће те самог, огољеног. Тада ће невоља, допуштена ради твог усавршавања и спасења, сурово напасти на тебе, потрешће те тугом, унијем, очајем, јер имаш дар Божији али не и потребну побожност према дару. Похитај да искреним и одлучним покајањем повратиш срцу чистоту, а чистотом дар трпљења, јер он, као дар Духа Светога, почива једино у чистима.

Свети мученици су певали радосну песму у пећи ужареној, и док су ишли по клиновима, по оштрици мача, док су седели у котлу кључале воде или уља. Тако ће чинити и твоје срце: кад привуче себи молитвом благодатну утеху, и док буде чувало ту утеху стражењем над собом, оно ће и у љутим несрећама и невољама певати радосну песму захвалности и благодарења Богу.

Очишћен чашом Христовом, ум постаје сведок духовних виђења: он почиње да види свеобухватни, за телесне умове невидљиви промисао Божији, да види закон

пропадљивости у свему пропадљивом, да види свима блиску, необухватну вечност, да види Бога због великих дела Његових - у стварању и обнови света. Земаљски живот му изгледа као краткотрајно странствовање, његова догађања као сновиђења, његова блага као краткотрајна оптичка варка, краткотрајно, погубно саблажњавање ума и срца.

Какав је плод привремених невоља, који оне доносе ради вечности? Када је светом апостолу Јовану било показано небо, један житељ неба упитао га је, показујући небројено мноштво народа, светлог, обученог у хаљине беле, који је пред престолом Божијим славио своје спасење и блаженство: *Ови обучени у бијеле хаљине, ко су, и од куда дођоше? И рекох му: Господару мој, ти знаш. И рече ми: Ово су они који дођоше из невоље велике, и опраше хаљине своје и убијелише их у крви Јагњетовој. Зато су пред престолом Божијим, и служе му дан и ноћ у храму његовом; и Онај који сједи на престолу обитаваће на њима. Неће више огладњети, нити ће више ожедњети; и неће их пећи сунце, нити каква жега. Јер Јагње, које је насред престола, напасаће их и водиће их на изворе вода живота; и убрисаће Бог сваку сузу са очију њихових.*[18]

Отуђење од Бога, вечна мука у паклу, вечно општење са ђаволима и ђаволу сличним људима, пламен, студен, мрак пакла - то је достојно да се назива невољом! То је заиста невоља велика, ужасна, неподношљива.

До велике, вечне невоље доводе земаљске насладе.

Од те невоље заштићује, спасава чаша Христова када се она пије са благодарјењем Богу, са славословљењем свеблагог Бога, који у горкој чаши привремених невоља пружа човеку своју безграничну, вечну милост.

НАПОМЕНЕ:

1. Мт 20, 23.
2. Пс 115,4.
3. Јн 18, 11.
4. Дап 14, 22.
5. Флп 1,29.
6. Лк 23, 41,42.
7. Мт 5,44.
8. Мт 11, 12.

9. 1 Јн 3, 15.
10. Дап 5,41.
11. Јов 1,21.
12. Лк 22,51.
13. Мт 26, 53.
14. Јн 12, 26.
15. Слово 35.
16. Мт 26, 39.
17. Мт 26,41.
18. Отк 7, 13-17.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

ПЛАЧ МОЈ

Коју реч да ставим на почетак приче мог плача? Коју мисао од жалосних мојих мисли прву да искажем речима? Свака та мисао је подједнако тешка: свака, када стане пред ум, изгледа најтежа, свака изгледа најболнија за срце, када се забада у њега, када га пробада. Уздаси су се нагомилили у мојим грудима, тискају се у њима, хоће да се ишчупају из њих, али се, предусрећући једни друге, враћају у груди, изазивају у њима чудно колебање. Ако обратим очи ума на моје прохујале дане - видим низ заваравана, низ грехова, низ падова! Ако погледам онај део живота који ме још чека на попришту земаљскогстранствовања - обузима ме језа: њу изазива моја немоћ, којусу ми доказали небројени опити. Ако погледам на своју душу - ничег утешног нема у њој! Сва је она у ранама греха; немагреха у коме она нема удела, нема престопа којим она себеније обележила! Тело моје, јадно тело! Осећам смрад твојетрулежности! *Распадљивост не наслеђује нераспадљивост.*[1] Твој удес је да након

смрти будеш у тамници гроба^а након васкрсења у тамници пакла! Каква судбина очекује моју душу након њеног одвајања од тела? Добро би било да мирни и светли анђео изађе пред њу, да се вине с њом у блажена обиталишта Едема. Но зашто да изађе? Коју врлину, који подвиг достојан житеља неба ће наћи у њој? Не! Пре ће је опколити гомиле мрачних демона, палих анђела, наћи ће у њој сродност са собом, свој пад, своја грешна својства, своју богопротивну вољу - одвешће је, одвући ће је у своје станове, у станове вечне, љуте невоље, станове вечног мрака и уједно огња неугасивог, станове непрекидних, бескрајних мука и уздаха.

Таквим видим себе, и јецам. Час тихо ситне капи суза, сличне капљицама росе, само орошавају зенице мојих очију, час се киша крупних суза слива низ образе на одећу или постељу, час сузе пресахњују - сам болесни плач обузима душу.

Плачем умом, плачем срцем, плачем телом, плачем целим својим бићем; осећам плач и у својим грудима, и у свим деловима свога тела. Они необично и неисказано учествују у плачу, болују од њега.

Душо моја! Пре но што наступи одлучно, неумитно време преласка у будућност, побрини се о себи. Приступи, прилепи се уз Господа искреним, сталним покајањем - побожним животом по Његовим свесветим заповестима. Господ је многомилостив, бескрајно милостив: Он прихвата све који прибегавају Њему, очишћује грехове грешника, исцељује застареле, смрдљиве, смртне ране, дарује блаженство свима који верују у Њега и покоравају се Њему. Размотри своје земаљско странствовање од самог његовог почетка, размотри велика добра дела која је Бог излио на тебе, Њему повери своју судбину, ишти да усадиш у себе Његову свету вољу, покори се Његовим свеблагим и премудрим одлукама. Апостол опомиње: *Да смо сами себе испитивали, не бисмо били осуђени.*[2]

Нико, баш нико пре мог стварања није се заузимао пред мојим Творцем да ме Он свемогућом наредбом призове у постојање из ништавила; једини мој заступник пред Богом била је Његова благост, савечна Њему. Родио сам се не знајући да постојим - почео сам да постојим као непостојећи. Авај! Родио сам се као већ пали, почео сам да живим као већ умрли: *У безакоњима се зачех и у грешној смрти роди ме мати моја.*[3] Живот и смрт били су заједно почетак мог постојања. Нисам знао, уопште нисам схватао да живим, да имам живот, а да сам мртав, да постојим, а да сам погинуо.

Каква је то тајна: рађање човека у греху? Како то: није живео, а већ је мртав, није ишао, а већ је пао, ништа није чинио, а већ је сагрешио? Како су деца у утроби праоца, одвојена од њега хиљадама година, учесници његовог греха? Побожно гледа мој ум на судове Божије, не разуме их, не усуђује се да их испитује, али их види, диви им се - и славослови непостижног, несазнајног Бога.

Моје рођење у греху било је несрећа гора од самог непостојања! Како да не буде несрећа родити се ради невоља брзопролазног земаљског живота, а онда вечно постојати у тами имукама пакла! Нема за мене заступника; сам немам снаге да сеистргнем из бездана погибелног. Избавиће ме отуда десница Бога мога. Родивши ме кроз родитеље моје ради постојања, Он ме рађа ради спасења: умива ме од нечистоте греха, обнавља ме Духом у води крштења, прима обећања моје верности из уста мог кума на крштењу, даје ми своје Име, печати месвојим печатом, чини ме причасником свог Божанства, наследником свог Царства. Дешавају се нада мноштва чуда, изливају сена мене неизрецива добротина док ја ништа не осећам, ништа не разумем, не схватам чак ни да постојим. Погледао си Ти на мене, Господе мој, када сам био немо одојче! Повијену пелене, без знања, без способности деловања, шта сам Ти донео? Како си прихватио моја обећања? Како си, прихвативши их, излио дарове своје? Гледам несазнајну благост Твоју и долазим у недоумицу! Ни сада не могу да чиним ништа више од онога како сам и колико сам чинио док сам био одојче од неколико дана: у ћутању језика и ума, без иједне мисли, приносим Ти дечији плач и сузе.

Шта сам вратио за толика добра дела изливена на мене тада када их нисам схватао? Наставио сам да их не схватам, да не знам за њих. Моје очи су се окренуле свету; задовољства и пролазна служења у свету изгледали су ми као вредност, као човеково позвање. Смрт за мене није постојала! Чинило ми се да је земаљски живот вечан: тако је мисао о смрти била далека моме уму. Вечност!... у њену недогледну даљину нису се упућивали моји погледи! Знао сам догмате и учење свете Источне цркве, веровао сам у њих, но моје знање и моја вера били су мртви. У чему се састојао човеков пад, у чему се састоји његово спасење, који су њихови знаци, који докази? Нисам имао о томе никаквог опитног, живог знања. Сматрао сам да су десет старозаветних заповести једине Божије заповести, мислио сам да су заповести Спаситеља мога, свесвете речи Његове, једино морално учење, да је корисно и хвале достојно да се оно следи, али не и неизбежни дуг.

Тако је на крштењу дати, неисказиви дар благодати био завијен, као јеванђелски талант, уубрус незнања, закопан, дубоко сакривен у земљу, у бриге о стицању непостојаних знања непостојаног света; засипале су га, као прах, помисли о земаљском напредовању и пролазним насладама, о служењу сујети и мрачном сјају сујетног века.

Моје детињство је било препуно невоља. Овде видим Твоју руку, Боже мој! Нисам имао коме да отворим своје срце: почео сам да га изливам пред мојим Богом, почео сам да читам Јеванђеље и житија Твојих светих. Завеса, тек понегде прозирна, лежала је за мене на Јеванђељу; но Пимени Твојој, Твојој Сисоји и Макарији остављали су на мене чудесан утисак. Мисао која је често лебдела према Богу молитвом и читањем почела је малопомало да доноси мир и спокојство у моју душу. Када сам био

петнаестогодишњи младић, неисказива тишина залепршала је у мом уму и срцу. Но ја је нисам схватао - мислио сам да је то обично стање свих људи.

Такав сам ступио у војну и уједно научну службу, не по својој жељи и избору. Тада нисам смео, нисам умео да шта желим јер још нисам био нашао истину, још је нисам јасно видео да бих је пожелео! Људске науке, изуми палог људског ума постали су предмет моје пажње: према њима сам устремлио све снаге своје душе; нејасна религиозна занимања и осећања остајала су по страни.

Прошле су скоро две године у земаљским занимањима: родила се и већ одрасла у мојој души нека страшна празнина, појавила се глад, појавила се неиздржива чежња за Богом. Почео сам да оплакујем мој немар, да оплакујем тај заборав којем сам предао веру, да оплакујем сладосну тишину коју сам изгубио, да оплакујем ту празнину коју сам нашао, која ме је мучила, ужасавала јер ме је испуњавала осећањем да сам сироче, да сам лишен живота! И заиста - било је то мучење душе која се удаљила од Бога, од свог истинског живота. Сећам се: идем улицама Петербурга у мундиру питомца војне академије, и сузе, као град, лију из очију!... Зашто сада не плачем тако! Сада су ми потребне сузе! Стигао сам до половине свог живота: брже су потекли дани, месеци, године - јуре ка гробу, из кога нема повратка, након кога нема покајања и исправљања.

Моја размишљања су већ била зрела; тражио сам поузданост у религији. Инстинктивна религиозна осећања нису ме задовољавала; хтео сам да видим оно несумњиво, јасно, Истину. Тада су разноврсне религиозне идеје занимале и узбуркавале северну престоницу, биле предмет расправа, бориле се међусобно. Ни једна ни друга страна није се допадала мом срцу, оно им се није поверавало, плашило их се. Досегавши озбиљна размишљања, скинуо сам мундир питомца војне академије и обукао официрски мундир. Жалио сам за мундиром питомца: у њему си могао да у храму Божијем стојиш у гомили војника, у маси обичних људи, да се молиш и плачеш колико ти срце жели. Није до весеља, није до забаве стало младићу! Свет ме није ничим примамљивао: према њему сам био тако хладан као да у свету саблазни уопште нису постојале! И заиста - за мене оне нису постојале: мој ум је био сав задубљен у науке, и уједно је горео од жеље да сазна где се скрива истинска вера, где се крије истинско учење о њој, далеко и од догматских и од моралних заблуда.

Схватио сам, ипак, да су људска знања ограничена и у највишим, модерним наукама. Када сам дошао на те границе, питао сам науке: "Шта ви дајете у власништво човеку? Човек је вечан, и његово власништво мора бити вечно. Покажите ми то вечно власништво, то сигурно богатство које бих могао да понесем с ону страну гроба! До сада видим само знања која се дају, такорећи, само за подршку, знања која се завршавају на земљи и не могу да постоје након одвајања душе од тела. Чему служи

проучавање математике? Њен предмет је материја. Она открива одређену врсту закона материје, учи да је бројимо и меримо, да примењујемо рачунања и мерења за потребе земаљског живота. Она указује на постојање бесконачне величине, као на идеју, с оне стране материје. Тачно сазнање и одређење те идеје логички није могуће ни за једно разумно али ограничено биће. Математика указује на бројеве и величине од којих су неке толико велике, а друге толико мале да измичу сваком људски смисленом рачунању, указује да постоје сазнања према којима човек има урођену тежњу, али наука нема начина да га уздигне до њих. Математика само наговештава да постоје предмети ван домашаја наших осећања. Физика и хемија откривају другу врсту закона материје. До појаве науке човек чак није знао да постоје ти закони. Откривени закони су показали да постоје други безбројни, још неоткривени закони. Неки од њих нису објашњени и поред човекових напора да их објасни, други и не могу бити објашњени зато што су човекове снаге и способности ограничене. 'Изгледа' - говорио је речити и умни професор Соловјов,[4] на предавању о уводу у хемију - 'да ми проучавамо ту науку управо зато да бисмо сазнали да ништа не знамо, и да не можемо ништа знати: тако необухватно поље сазнања открива она пред очима ума, тако су ништавна знања која смо стекли на том пољу!' Она стварно јасно доказује и уверава да материју - мада она, као материја, мора имати своје границе . човек не може да појми и одреди, како због њене опсежности, тако и због много чега другог. Хемија прати и постепено улази у танану структуру материје, допире до тананости једва доступних људским чулима; у том тананом стању материје још запажа да је материја сложена и способна да се разлаже на саставне делове, још тананије, иако само разлагање више није могуће. Човек не види краја тананости материје, баш као ни увећању бројева и величина. Он схвата да бесконачно мора бити и нематеријално; супротно овоме, све коначно нужно мора бити материјално. Но та идеја није одређена; одређено је њено постојање. Зато се физика и хемија врте око саме материје, шире сазнања о њеној употреби за пролазне, земаљске потребе човека и људског друштва. Мање позитивна од поменуте науке је философија, којом се посебно поноси пали човек. Природне науке се непрестано ослањају на материјални оглед, њиме доказују тачност својих теорија, које без тог доказа немају места у науци. Философија је лишена најважнијег средства за чврсту увереност до које долазимо огледом.

Мноштво различитих, међусобно несугласних, чак противречних система већ доказују да људска љубав према мудрости нема позитивно сазнање истине. Какав је само простор у философији дат произвољности, сањарењу, измишљотинама, врло речитом бунцању, свему што егзактна, строга наука не подноси! При свему томе философија је обично веома задовољна собом. Са њеном обманљивом светлошћу улази у душу преизобилна уображеност, високоумље, преузношење, славољубље, презирање ближњих. Заслепљени свет обасипа је, као своју, похвалама и почастима. Бити задовољан сазнањима добијеним од философије значи не добијати правилно

мишљење о Богу, о самом себи, о духовном миру, већ, напротив, добијати заразу звану неисправно мишљење, која квари ум и чини га неспособним за општење са Истином јер га је, како рекосмо, лаж заразила и озледила.[5] *Упремудрости Божијој свијет мудрошћу не позна Бога!*[6] - говори апостол. *Тјелесно мудровање је смрт; тјелесно мудровање је непријатељство Богу, пошто се не покорава закону Божијем, нити пакможе,*[7] јер му то није својствено. Браћо, *пазите да вас ко не обмане философијом и празном преваром, по предању њудском, по науци света, а не по Христу, у коме су сакривена сва бпаха премудрости и знања.*[8] Философија, као чедо људског пада, изврће тај пад, маскира га, чува и храни. Она се боји учења Истине, као смртне осуде за себе.[9] Стање у које философија доводи наш дух јесте стање самообмањивања, погибије душе, што јасно произилази из горенаведених речи апостола - свима који желе да задобију истинско познање од Бога, да одбаце знање као плод љубави према мудрости палог човечанства он заповеда: *Нико нека се не вара: ако неко међу вама мисли да је mudar у овоме вијеку, нека буде луд да би био mudar.*[10] Истинска философија (љубав према мудрости) садржана је једино у Христовом учењу. *Христос је Божија премудрост.*[11] Ко тражи премудрост изван Христа, тај се одриче Христа, одбацује премудрост, налази и усваја лажно знање, наслеђе одбачених духова. Географију, геодезију, науку о језику, књижевност, остале науке, све уметности нећемо ни помињати: све су оне земаљска дела; потреба за њима у човеку завршава се престанком земаљског живота - а већином много раније. Ако током целог земаљског живота за стицање имања користим знања која престају кад и земаљски живот, шта ћу понети са собом с ону страну грубе материје?... Науке! Дајте ми, ако можете да дате, било шта вечно, одређено, дајте неускративо и поуздано, достојно да се назове 'човековим власништвом!'" Науке су ћутале.

За задовољавајући одговор, за насушно потребни, животни одговор обраћам се вери. Но где се скриваш, веро истинска и света? Нисам могао да те препознам у фанатизму: јеванђелска кротост није оно што га је обележило; сав је одисао силним узбуђењем и преузношењем! Нисам могао да те препознам у својевољном, од Цркве одвојеном учењу, које склапа свој нови систем, и сујетно и охоло проглашава да је нашло нову, истинску хришћанску веру, осамнаест столећа после оваплоћења Бога Логоса.[12] Ах, у каквој тешкој недоумици је пливала моја душа, како се ужасно мучила, какви су се на њу подизали таласи сумње, изазивани неповерењем у себе, неповерењем у све што је дизало грају, викало око мене зато што не зна, не види истину.

И почео сам често, са сузама, да молим Бога да ме не преда на жртву заблуди, да ми покаже прави пут којим бих могао да управим према Њему невидљиви ход умом и срцем. Неочекивано се јавила мисао... срце је кренуло ка њој, као у загрљај пријатеља. Та мисао ме је наговарала да упознам веру у изворима - у делима светих отаца. "Њихова светост" - говорила ми је она - "гарантује њихову истинитост: њих изабери за

своје вође." Послушао сам је. Нашао сам начин да добијам дела светих угодника Божијих; жељно сам почео да их читам, да дубоко истражујем. Чим прочитам једно, одмах се прихватам другог, читам, поново читам, изучавам. Шта ме је пре свега запањило у делима отаца Православне Цркве? Њихова једнодушност, чудесна, величанствена једнодушност. Осамнаест векова у њиховим устима једногласно сведоче исто учење, божанско учење! Кадаујесењој, ведрој ноћи посматрам чисто небо, засејано безбројним звездама толико различите величине, и видим да све оне исијавају исту светлост, тада говорим себи: "Таква су дела отачка." Када у летњем дану посматрам пространо море, покривено кноштвом разних бродова, и њихова једра, раширена попут бедих лабудових крила, бродове који се брзо крећу по истом ве^гру, према истом циљу, према истом пристаништу, тада говорим себи: "Таква су дела отачка." Када чујем складни, бројни хор, у коме разни гласови у дражесној хармонији певају исту божанску песму, тада говорим себи: "Таква су дела отачка." Какво учење, између осталих, налазим у њима? Налазим учење које понављају сви оци, учење да једини пут ка спасењу јесте непоколебиво слеђење поука светих отаца. "Ако си видео" - говоре они - "некога кога је преластило лажно учење, који је погинуо због неправилно изабраног подвига, онда знај да је он следио себе, свој разум, своје мишљење, а не учење отаца,"[13] од кога је сачињено догматско и морално предање Цркве. Тиме, тим бесценим имањем, прехрањује она своја чеда.

Та мисао - послата од Бога, од кога је сваки дар добро, од кога је и мисао добра - и јесте почетак сваког добра. Тако тврде оци, тако јасно произилази из саме суштине ствари.[14] Та мисао била је за мене прво пристаниште у земљи истине. У њој је моја душа нашла предах од таласа и ветрова. Каква блага, каква спасоносна мисао! Мисао - бесцени дар свблагот Бога, који хоће да се сви људи спасу и дођу у познање истине! Та мисао је постала камен темељац за духовну изградњу моје душе! Та мисао је постала моја звезда водиља! Она је почела непрестано да осветљава за мене много тешки и многострадални, тесни, невидљиви пут ума и срца према Богу. Погледао сам религиозни свет из те мисли и видео: узрок свих заблуда садржан је у незнању, у забораву и одсуству те мисли.

Таква су добра дела којима је Бог мој био милостив према мени! Такво је непропадљиво благо које води у блажену вечност, послано мени одозго од небеског престола божанске милости и премудрости. Чиме да захвалим Добročинитељу? Зар само тиме што ћу сав мој земаљски живот посветити истраживању и тражењу Бога, служењу Њему! Да ли ћу тиме вратити благодарност? Само ћу учинити себи ново, највеће добро дело. Бог, сам Бог већ ме је благом мишљу одвојио од сујетног света. Живео сам у свету, али нисам био на уобичајеном, широком, утабаном путу: блага мисао ме је повела посебном стазом према живим, прохладним изворима вода, по земљама плодноним, по пределу живописном, но често дивљем, опасном, испресецаном провалијама, крајње осамљеном. Ретко путник странствује по њему.

Читање отаца убедило ме је потпуно јасно да је у недрима Руске Цркве спасење несумњиво, да су тог спасења лишене религије Западне Европе јер нису сачувале у целости ни догматско ни морално учење првобитне Цркве Христове. Оно ми је открило шта је Христос учинио за људски род, у чему се састоји човеков пад, зашто је Искупитељ неопходан, у чему се састоји спасење које је Искупитељ пружио и које пружа. Оно ми је понављало: спасење се мора развити, осетити, видети у себи: без њега вера у Христа је мртва, а хришћанство - реч и назив без свог остварења! Оно ме је научило да гледам на вечност као на вечност пред којом је и хиљадугодишњи земаљски живот ништаван, а камоли наш, који траје неких педесетак година. Оно ме је научило да се земаљски живот мора проводити у припремању за вечност, као што се у предворју припремају за улазак у велелепне царске одаје. Оно ми је показало да су сва земаљска занимања, наслађивања,

почасти, надмоћности само тричаве играчке којима се одрасла деца играју и на којима губе блаженство вечности. Шта значи пред Христом све земаљско? Пред Христом, свемогућим Богом, који даје себе у posed, на вечни дар и у власништво трунчици - човеку?... Није вредан видљиви свет да му служимо, да се њиме бавимо! Чиме он награђује своје слуге? Најпре играчкама, затим гробом, пропадљивошћу, мрачном неизвесношћу будућности, плакањем ближњих и ускоро њиховим забором. Друге награде добијају слуге Христове: оне проводе овдашњи живот тако што изучавају истину, образују себе њом. Пресаздани њоме, печате се Светим Духом, ступају у вечност, већ укратко упознати са вечношћу, припремивши себи блаженство у њој, обавештени о спасењу. *Дух Божији* - говори апостол - *све испитује, и дубине Божије:[15]* њихово знање Он преноси својим причасницима. То потпуно јасно излажу свети оци у својим светим и дивним делима.

Охладило се срце према свету, према служењу њему, према његовом великом, његовом сладосном! Одлучио сам да напустим свет, да земаљски живот посветим познању Христа, усвајању Христа. Са том намером почео сам да разматрам монаштво и световно свештенство. И овде ме је дочекала тешкоћа; још већом чинила ју је моја младост и неискуство. Но видео сам све добро, и по ступању у манастир нисам нашао ништа ново, неочекивано. Колико је само било препрека за то ступање! Нећу наводити све; само тело викало ми је: "Куда ме водиш? Ионако сам слабо и болесно. Видео си манастире, накратко си се упознао са њима: живот у њима за тебе је неподношљив и због моје немоћи, и због твога васпитања, и због свих осталих разлога." Разум је потврђивао доказе тела. Но постојао је глас, глас у срцу, мислим, глас савести, или, можда, анђела чувара, који ми је дошаптавао вољу Божију, зато што је глас био одлучан и заповеднички. Говорио ми је: "То да урадиш - то је твој дуг, безусловни дуг!" Глас је био тако снажан да су схватања разума, жалосна, оправдана, рекло би се, убеђења тела пред њим изгледала ништавна.

Без усхићења, без ревности, као невољник, предат неодређеном осећању срца, неком непојмљивом и неисказивом позиву, ступио сам у манастир.

Ступио сам у манастир онако како се пренеражени човек, затворивши очи и одложивши размишљање, баца у огањ или у бездан, како војник, понет срцем, јурне у крваву битку, у сигурну смрт. Звезда моја водиља, мисао блага, дошла је да ми светли у осами, у тишини, или, правилније, у мраку, у бурама манастирским. По учењу отаца, монашки живот, једини који приличи нашем времену, јесте живот под руководством отачких дела и уз савет узапредовале браће савременика; тај савет опет треба проверавати по делима отачким. Оци првих векова Цркве посебно саветују монаха да тражи богонадахнутог вођу, да се њему преда у потпуно, безусловно послушање; тај пут они називају онаквим какав он и јесте: најкраћим, најтврђим, Богу најомиљенијим. Оци хиљаду година одвојени од времена Христовог, понављајући савет својих претходника, већ се жале на реткост богонадахнутих учитеља, на појављивање многих лажних учитеља, и предлажу за вођу Свето писмо и дела отачка. Оци блиски нашем добу називају богонадахнуте вође наслеђем древности, и већ без изузетка заветују за вођу свето и неповредиво Писмо и савет браће савременика из истог манастира, провераван по том Писму, и прихватају са највећом обазривошћу и разборитошћу. Желео сам да будем под руководством учитеља, но није ми било суђено да нађем учитеља којим бих био потпуно задовољан, који би био живо учење отаца. Чуо сам ја, уосталом, много корисног, много суштински нужног, што је прешло у основна начела напредовања моје душе. Господ нека упокоји у месту светлом, у месту цветном, у месту одмора уснуле добротворе душе моје! Нека дарује велико духовно напредовање, безболан и миран крај живота онима који још трче на тркалишту земаљског странствовања и подвизавања!

Изнећу овде моје убого слово о руским манастирима, слово које је плод дугогодишњег проматрања. Можда ће, написано на папиру, добро доћи некоме!

Ослабио је живот монашки, као и уопште хришћански; ослабио је монашки живот јер је нераскидиво повезан са хришћанским светом, а тај свет одваја у монаштво слабе хришћане и зато не може да захтева од манастира велике монахе, сличне древним, када је и хришћанство живећи у свету преизобиловало врлинама и духовном силом. Но још манастири, као установа Светог Духа, исијавају зраке светлости на хришћанство; још у њима има хране за благочестиве; још се у њима држе јеванђелске заповести; још је у њима чисто и догматско и морално православље; у њима се, мада ретко, крајње ретко, налазе живе таблице Светог Духа. Значајно је да су сви духовни цветови и плодови узрасли у оним душама које су, далеко од познанства изван и унутар манастира, обрадиле себе читањем Писма и светих отаца, уз веру и молитву надахнуту смиреним али моћним покајањем. Где није било тог обрађивања, тамо је неплодност.

У чему се састоји вежбање монаха, за којег и јесте само монаштво? Оно се састоји у изучавању свих заповести, свих речи Искупителевих, у усвајању тих речи у уму и срцу. Монах види две човекове природе: озлеђену, грешну природу види у себи, а обновљену, свету види у Јеванђељу. Декалог Старог завета је одсекао грубе грехове; Јеванђеље исцељује саму природу која болује од греха и падом стиче грешна својства. Монах мора при светлости Јеванђеља да ступи у борбу са самим собом, са својим мислима, са осећањима срца, са осећањима и жељама тела, са светом, непријатељским Јеванђељу, са господарима света, који се труде да држе човека у ропству и тако задрже своју власт над човеком. Свесилна Истина ослобађа човека;[16] ослобођеног од робовања грешним страстима свеблаг Дух Свети обележава, обнавља, уводи у потомство Новог Адама. Хришћанско савршенство достиже се у монаштву: монаси служе као светлост за своју браћу која живе у свету, па, заузета, окупирана бригаама и служењима света, не могу ни дубоко да проникну у Јеванђеље, ни да га оживе у себи у доличном развоју и пуноћи. Лакомислен и презрив став о хришћанству може да има једино онај који се само зове хришћанином, а о хришћанству има веома површно, мртво мишљење.

Да би јеванђелска својства у монаху очврсла и дозрела, неизоставно су нужне невоље и искушења. Његова кротост мора бити испитана; његово смирење мора бити испитано; трпљење и вера испитани. Треба да буде испитано да ли су њему Јеванђеље, речи и заповести Христове, у којима је живот вечни, драгоцене од предности, удобности и обичаја света, да ли су му драже од самог живота? Тешким испрва изгледа ступање у искушења, но не може се без њих нико научити да прашта све увреде, да љуби непријатеље, да у свему види промисао Божији, да држи те највише, завршне јеванђелске заповести. Ако унутрашњи човек не буде просвећен свим заповестима, он не може постати стан Светог Духа. *Привукох Духа* - говори свети Давид - *јер заповести Твоје зажелех.*[17] Без силаска Духа нема хришћанског савршенства. Свето писмо и оци сматрају невоље и искушења највећим даром Божијим, припремном обуком за тиховање, у коме монах достиже најдубље очишћење, а стога и најобилније просвећење. Невоље монаха које претходе ступању у тиховање оци упоређују са преткрским страдањима Христовим, а тиховање са распећем на крсту и погребњем, након којег следи васкрсење.

Сазнао сам ово благовремено из дела отачких. Задивио ме је свети поредак, свети систем којег је божански промисао одредио за служитеље Божије. Привлачио сам се помоћу љубави срца созерцању чудесног система. Нарочито ми се допадало учење о томе Варсануфија Великог. Чинило ми се да је оно изнето мени: само по себи усвајало се оно у мојој души.

"Пазећи на речи апостола: *На свему захваљујте,*[18] припреми се да 'на свему захваљујеш'" - писао је Велики једном свом ученику, којег је припремао у искушењу општежића за живот у затвору - "и ако будеш у жалости, или невољама, или

ушетавањима, или у болестима и телесним трудовима, за све што те сналази благодари Богу. Надам се да ћеш и ти стићи у починак Његов[19]: јер кроз многе невоље ваља ући у Царство Божије.[20] Не сумњај, дакле, у души својој, и не исцрпљуј срце своје ни због чега, него се сећај апостолских речи: *Ако се наш спољашњи човек и распада, ипак се унутрашњи обнавља из дана у дан.*[21] Ако не претрпиш страдања, нећеш се моћи успети на крст. А када поднесеш најпре страдања, ући ћеш и у пристаниште починка, и тиховаћеш без икаквих брига, јер ћеш имати душу утврђену у Господу и увек прилепљену уз Њега." [22]

Други брат изразио је пред Великим своју жељу да тихује. Велики му је одговорио: "Брате, човек који има дуг остаје дужник док не врати дуг, ма где био, куда год пошао, где год се настанио, у граду или селу. Нигде он не може да живи спокојно. А када га, због дугова, људи почну излажу увредама, и када, постиђен, некако дође до новца и врати дуг, тада он, слободан, смело и са многим храброшћу може или да остане у људском друштву, или да живи у осами. Тако и монах: када похита да, сходно својој снази, понесе невоље, прекоре, губитке, тада се учи смирењу и духовном подвигу. Због смирења и подвига опраштају му се греси његови, како сведочи Писмо: *Види смирење моје и труд мој, и опрости све грехе моје.*[23] Помисли колико увреда и срамоћења је поднео Господ наш Исус Христос пре крста: претрпевши их, Он се успео на крст. Слично овоме, нико не може достићи истинско и плодно савршенство ако пре тога не пострада са Христом и не претрпи сва страдања Његова, опомињући себе поуком апостолском: *Пошто с Њим страдамо, да се с Њим и прославимо.*[24] Не прелести се: другог пута ка спасењу осим овога нема. Нека ти Господ, по вољи Својој, помогне, нека постави чврст темељ твојој згради на чврстој стени, како је заповедао у Јеванђељу: *А стијена бјеше Христос.*" [25]

Убрзо по мом ступању у манастир почеле су да пљуште по мени невоље, као вода очишћујућа. То су биле и унутрашње битке, и најезде болести, и притисак потреба, и потреси због сопственог незнања, неопитности, неразборитости; невоље од људи биле су умерене. Да би их искусио, било је потребно посебно попреште. Незнајни судови промисла сместили су ме у манастир, надамак северне престонице, који док сам живео у престоници нисам хтео чак ни да видим, јер сам сматрао да он ни по чему не одговара мојим духовним циљевима. Године 1833. позвали су ме у Сергијеву пустињу, и постао сам њен настојатељ. Негостољубиво ме је примио манастир - Сергијева пустиња. Прве године по доласку у манастир погодила ме је тешка болест, друге друга, треће трећа: оне су однеле остатке мог крхког здравља и незнатних снага, направиле од мене човека изнуреног од сталних патњи. Овде су се подигле, засиктале завист, оговарање, клевета; овде сам био изложен тешким, дугим, понижавајућим казнама, без суда, без трунке испитивања, као бесловесно марвинче, као кип бездушни; овде сам видео непријатеље пуне непомирљиве злобе и жеље за мојом погибијом; овде ме је милосрдни Господ удостојио да познам речима

неисказиву радост и мир у души; овде ме је удостојио да окусим духовну љубав и сладост баш тада када сам сретао мог непријатеља који је тражио моју главу - и постало је лице тог непријатеља у мојим очима као лице светлог анђела. Опитно сам упознао тајанствено значење Христовог ћутања пред Пилатом и архијерејима јудејским. Каква је срећа бити жртва као Исус! Или не! Каква је срећа бити распет близу Спаситеља, како је некада био распет блажени разбојник, и заједно са тим разбојником, од убеђења душе, исповедати: *Примам по дјелима мојим, сјети ме се Господе у Царству своме.*[26]

Четрдесетогодишњак, утучен болестима, потресен многим невољама, ослабљен, због саме исцрпљености телесних снага неспособан за делатни живот - шта да кажем о сојој судбини? Не видим пред собом човека чију бих судбину желео и завидео јој. Јесам ја грешник, достојан казни, и привремених и вечних, али не завидим судбини ниједног човека. Када погледам на своје грехе, они изазивају у мени ужас, али и за ужасне грешнике постоји Искупитељ. Владике земаљске, пастири Цркве, оци и браћо! Већ сам неспособан да вам служим. За какво служење је способан човек окован болестима, прикован за постељу, држан у келији без права да изађе? Избаците ме, избаците, као роба непотребног, као непотребно оптерећење! Нећу вас узнемирити никаквим молбама, никаквом бригом о мени. Није ми потребан врт са раскошном хладовином и миомирисним цветовима; нису ми потребне многе слуге; послужиће ми ради имена Христовог монах смирени, послаће ми храну и одећу христољубац; не требају ми собе господске, не треба ми никакво увесељавање, кикаква земаљска забава. Отпустите ме, отпустите болесног, потпуно неспособног! Наћи ћу себи од престоничке буке удаљено, од градова и угледа удаљено, мало познато склониште, осамљено и тихо: тамо ћу у самоћи довлачити до гроба своје дане. Због моје болести тишина осаме постаје моја прека потреба. Хоћете да знате: зар се у мојој души не крије никаква жеља? Могу да задовољим вашу радозналост. Грешник сам: жедан сам покајања.

Остављам људе: они су слепа оруђа у свемогућој десници промисла; доводе до испуњења оно што Он заповеда или допушта. Обраћањем људима хтео сам да вратим дуг љубави и уважавања према ближњем, дуг најпријатнији, јер наслађује срце онога који га је вратио. Свет, заузет својом сујетом, својим бригама, забавом и напредовањем, неће ни обратити пажњу на моје речи: за њега је неразумљив и чудан глас душе која је осетила потребу за покајањем и тиховањем.

Несазнајни, свесилни, свеблаг, премудри Боже, Господе мој, Саздатељу и Спаситељу! У сузама и праху, пред Тобом ништавну трунку - мене, Ти си призвао да живим, да осећам, допустио си ми да размишљам, желим! Ти видиш моје срце; Ти видиш да ли се управо у његовој скривеној дубини чува реч коју намеравам да изговорим умом и устима! Ти знаш пре моје молитве шта желим да молим; у судовима Твојим већ је одлучено хоће ли моја молитва бити услышена или одбачена.

Но Ти си ми даровао да владам собом, и ја се усуђујем да принесем пред Тебе, да изговорим пред Тобом жељу мог окајаног, мог измученог, мог израђављеног срца! Не слушај моје срце, не слушај речи молитве моје, не учини по мојој вољи - учини оно што је Теби угодно, што изабира и одређује за мене свесвета, премудра воља Твоја. А рећи ћу, ипак, жеље мог срца; изразићу речима тежње мог владања собом! *Двери покајања отвори ми, Човекољупче*, блудно сам проживео живот свој, доживео сам једанаести сат; све моје снаге су исцрпљене, не могу да испуњавам заповести и служења мојим ослабелим телом: даруј ми да Ти принесем макар покајање да не бих морао да одлазим из гостопримнице света далек од сваке наде. Ти видиш моју слабост, слабост душе и тела! Нисам могао да стојим наспрам лица страсти и саблазни! Изведи ме у осаму и тиховање да бих тамо могао да се погрузим цео, и умом и срцем, и телом, у покајање... Покајања сам жедан!... Милосрдни Господе, утоли моју неугасиву жеђ, не дај јој да ме мучи, даруј ми покајање! Ти који си излио на мене толика, небројена добра дела, испуни их и преиспуни даром покајања! Господе свесвети! Не лиши ме дара због кога сам, док га не добијем, у безумљу своме, толико времена Те молим, а у исти мах не знам шта молим, не знам јесам ли способан да примим дар, не знам да ли ћу га сачувати ако га добијем. Један служитељ Твој, освећен и просвећен Духом Светим, рекао је "Изван тиховања нема истинског покајања." [27] Погодиле су ове речи моју грешну душу, утврдиле се у памћењу, пробадају ме, као мач, сваки пут кад се обнове у сећању. Не видим у себи покајање и зато упадам у недоумицу; приморавам себе на покајање, но сусрећем се невољно са бригама, забавом - оне од мене отимају покајање. Не могу да га задржим усред метежа и забуна: одлази, исклизава, оставља ме са празнином и незнањем. Многомилостиви Господе! Даруј ми покајање, тај плод тиховања, покајање непоколебиво, покајање које може да очисти нечистоте душе и тела, покајање даровано свима које си изабрао и призвао себи, чија су имена означена за унос у књигу живота, којима си одредио да вечно гледају славу Твоју и вечно славослове милост Твоју. Дар покајања мени је драгоценији и жељенији од блага васцелог света. Очишћен покајањем, угледаћу вољу Твоју непорочну, пут према Теби непогрешиви, и обавестићу о њима браћу моју!

Ви, искрени пријатељи моји, повезани са мном нитима пријатељства у Господу, не пожалите се на мене, не жалостите се због мог одласка. Одлазим телом, да бих се приближио духом, рекло би се да ме губите, у суштини ви ме задобијате. Предајте ме покајању: оно ће вам вратити мене очишћеног, просвећеног, и објавићу вам реч спасења, реч Божију.

Двери покајања отвори ми, човекољубиви Господе, даруј ми спасење вечно са свим пријатељима мојим, који су због Тебе заволели мене, да сви у вечном блаженству, у радости и наслађивању неисказаном, славослобимо Оца и Сина и Светог Духа, Бога,

једног и триипостасног, који је показао роду људском љубав и милост, неисказану, несазнајну! Амин.

7. јануар 1847. године.

Тада је архимандрит Игњатије, због потпуно нарушеног здравља, молио да га разреше дужности настојатеља Сергијеве пустиње и преместе у Николајевско-бабајевски манастир на починак; но био је послат на допуст, и провео десет месеци у поменутом манастиру.

НАПОМЕНЕ:

1. 1 Коп 15, 50.
2. 1Коп 11,31.
3. Пс 50, 7.
4. Професор Санкт-петербуршког универзитета, Михаил Теодорович Соловјов, предавао је физику на нижој, а хемију на вишој официрској класи главног Инжењерског училишта, данас Николајевске академије.
5. 2 Тим 3, 8.
6. 1 Коп 1, 21.
7. Пим 8, 6, 7.
8. Кол 2, 8, 3.
9. 1 Коп 3,18.
10. 1 Коп 3,18.
11. 1 Кор 24, 30. "Без Христа нема истине, нема освећења, нема избављења; свака премудрост без Христа није ништа друго до лудост. Сваки мудрац без Христа безуман је, сваки праведник грешан је, сваки чисти нечист је... Шта је наше властито? слабост, трулежност, тама, злоба, греси." Свети Тихон Вороњешки, том XV, Писмо 11.

12. Овде се указује на неке религиозне групе које су 1823. и 1824. године скренуле на себе пажњу северне престонице.
13. Преподобни ава Доротеј, Поука 5.
14. Свети Јован Златоусти, Седма молитва пре спавања, део други, прозба четврта.
15. 1 Коп 2, 10.
16. Јн 8. 32.
17. Пс 118, 131.
18. 1 Сол 5, 18.
19. Јев 4, 3.
20. Дап 14, 22.
21. 2 Коп 4,16.
22. Одговор 2.
23. Пс 24,18.
24. Пим 8,17.
25. 1 Коп 10, 4; Одговор 342.
26. Лк 23, 41,42.
27. Свети Исак Сиријски, Слово 41.

БЛАЖЕН ЧОВЕК[1]

Пева надахнути божанствени певач, удара у звучне струне.

Док ме је заглашивала бука света, тог певача нисам могао да чујем. Сада, у тишини самавања, почињем да ослушкујем тајанственог певача. И његови звуци и његова песма постају ми јаснији. У мени се открива нова способност да га чујем и разумем. Разабирам у његовим звуцима ново осећање, у речима нови смисао, диван, предиван, као премудрост Божија.

"Сауле! Престани да лудујеш: нека одступи од тебе дух лукави..." - пева свети Давид, пребира прстима по складним гуслама.

Саулом називам свој ум, којег узнемирују, узбуњују помисли господара овога света. Тебе је, уме мој, Бог одредио да будеш цар, господар душе и тела; одредио је то када је успостављао Израилско царство, када је стварао, а затим искупљивао човека; а ти ниси слушао Бога, нарушавао си Божије заповести, нарушавао си јединство са Богом, и зато си остао без достојанства и благодати. Душевне и телесне силе неће да ти се покоре; сам си под утицајем лукавог духа.

Пева свети Давид, објављује речи неба. Звуци његовог псалтира доиста су небески звуци! Пева Давид о човековом блаженству.

Послушајмо, браћо, божанску науку изложену у божанском песмопојању. Послушајмо речи, послушајмо звукове којима нам небо громогласно говори.

О ви који тражите срећу, јурите задовољства и жарко желите насладе! Приђите: послушајте свету песму, послушајте спасоносну науку. Докле ћете лутати, тумарати по брдима и доловима, по непроходним шумама и бескрајним пустињама? Докле ћете мучити себе непрестаним и залудним трудом који не доноси плода нити ишта поуздано и трајно? Приклоните покорно ухо: послушајте шта говори Свети Дух кроз Давидова уста о човековом блаженству, ка коме стреме, кога су гладни сви људи.

Нека заћути све око мене! И у мени нека заћуће саме моје помисли! Нека умукне срце! Нека живи, дејствује сама побожна пажња! Кроз њу нека улазе у душу свети утисци и мисли!

Давид је био цар, па није рекао да је царски престо уједно и престо човековог блаженства.

Давид је био и војсковођа, и јунак; од младих дана до старости борио се против иноплеменика у крвавим окршајима; колико битака је водио, толико победа је однео;

од обала Јордана до обала Еуфрата проширио је границе свог царства, па није рекао да је слава победника и освајача човеково блаженство.

Давид је сабрао немерљиво богатство, сабрао га је својим мачем. Његове оставе биле су препуне злата и сребра. Но Давид није рекао да је човеково блаженство у богатству.

Давид је имао све земаљске утехе; ни у једној од њих није препознао човеково блаженство.

Када је Давид био младић, када је напасао овце свога оца Јесеја, неочекивано је, по заповести Божијој, дошао пророк Самуило, светим уљем помазао убого чобанче за цара израиљског народа. Час свог помазања за цара Давид није назвао часом блаженства.

Своје детињство Давид је проводио у дивљој пустињи. Тамо је почео да осећа у себи снагу горостаса: без оружја, голим рукама се бацао на лава и медведа, давио лава и медведа. Тамо је његову душу почело да покреће, да испуњава небеско надахнуће. Руке које су смрвиле лава и медведа створиле су Псалтир, дотицале струне, затегнуте и складно подешене дејством Духа, и произвеле хармоничне, милозвучне, духовне, разложне звуке. Далеко, далеко кроз времена, кроз столећа и миленијуме разлегли су се ти звуци, поновили су их и понављају их безбројни гласови, и прослављају Давидово име по свим крајевима земље, у свим вековима њене хришћанске свакидашњице. Усамљенички живот, пун чудесних подвига, чудесног надахнућа, Давид није назвао човековим блаженством.

Блажен човек - велича он песмом, у каквом год месту, у каквом год звању, у каквом год стању и чину био тај човек који не иде на веће безбожника, и на пут грешника не стаде, и на седалиште погубника не седе.[2]

Блажен човек који чува себе од греха и одбија од себе грех, у какав год облик, у шта год био заодевен грех: у незаконит поступак, у помисао жељну безакоња, или у осећање које доноси насладу и очараност грехом.

Ако слабашна жена тако чврсто и неустрашиво одбија од себе грех, онда је и она *блажен човек* којег Давид опевава. Учесници тог блаженства, тог у Христу зрелог узраста, јесу и она деца и они младићи који су чврсто супротстављени греху. Праведни Бог не гледа ко је ко.

Блажен човек чија је сва воља у закону Господњем.[3] Блажено срце које је сазрело у познању Божије воље, које је видело *да је добар Господ*,[4] које је задобило то виђење тиме што је пробало заповести Господње, срце које је сјединило своју вољу са вољом Господа. Такво срце је човек. Блажено срце које је Божија ревност разнежила! Блажено срце које изгара у незаситој жељи за Божијом вољом! Блажено срце које

сладосно и јако пати због љубави према Богу. Такво срце је место, насеље, стан, престо блаженства!...

Од раног јутра стоји орао на врху високе литице; његове искричаве очи жељно траже плен; затим полеће у плаво небо, крстари, раширених широких крила, огромним просторствима; тражи плен. Чим угледа плен, обрушава се на њега као стрела, као муња, а онда се опет стреловито подиже са њим и ишчезава. Нахранио је своје птиће, и опет је на својој стражи: на стени или на небу. Такво је срце које неизлечиво болује од љубави према Божијим заповестима! И управо у тој љубави је *блаженство*. У заповестима није само делање: у њима је скривено, и посредством њих се открива духовно знање: *од заповести Твојих разумдох* - говори пророк. *Свим срцем својим тражих Те... Путем заповести Твојих трчах, када си раширио срце моје!... И поучавах се у заповестима Твојим, које заволах веома!... Добар ми је законуста Твојих, већма од хиљада злата и сребра!... Ради тоха заволах заповести Твоје већма одзлата и топаза (драгог камена)!... Усрцу своме скрихречи Твоје, да не бих стрешио Теби!... Обрадоваћу серечима Твојим, као који налази добит многу!... Води ж стазом заповести Твојих, јер ову вољом заволах.[5]*

Сунце излази: људи журе на посао. Свако има свој циљ, своју намеру. Што је душа у телу, то су циљ и намера у сваком човековом послу. Један се труди, настоји да стекне пропадљива блага; други да пружи себи многе насладе; неки настоје да задобију земаљску, сујетну славу; напокон, неко говори, мисли да је државна и друштвена корист циљ онога што он ради. Миљеник Божијег закона у свим својим занимањима, у свим својим делима има за циљ да угоди Богу. Свет за њега постаје књига Божијих заповести. Ту књигу он чита делима, понашањем, животом. Што више чита ту књигу делима, тим више се његово срце просветљује духовним знањем, тим више се загрева за ход путем побожности и врлине. Оно налази огњена крила вере, почиње да сатира сваки непријатељски страх, прелеће преко сваке провалије, усућује се на сваки добри подухват. Блажено такво срце! *Блажен човек* таквог срца.

Долази ноћ, доноси сенке и бледу светлост ноћних небеских светила, сакупља људе у њихове шаторе, у њихова склоништа. У тим склоништима влада досада, празнина душе. Људи настоје да своје мучење заглуше у безумним забавама. Празнина и исквареност живота препуштају човека бучним весељима. Сасуде Божијег храма - ум, срце, тело - Валтасар користи и преступнички употребљава. Слуга земље, слуга пролазних животних брига, тек истргнут из брига којима се сав предавао у току дана, припрема у ноћној тишини нове бригае за следећи дан: његови дани и његове ноћи, целокупни његов живот је жртва сујете и пропадљивости. Тихо гори смирено кандило пред светим иконама, разлива слабашну светлост у соби праведника. И он је са својом бригом: она не престаје, она га изједа. Он доноси у собу сећање на оно што је чинио током дана, упоређује то са Писмом, тим таблицама на којима је исписана она Божија воља која је откривена човеку; недостатке у својим поступцима, у

помислима, у чежњама срца он исцељује покајањем, спира сузама; моли небо да му да нове силе, нову светлост за обнављање и појачавање подвига. Благодатна светлост, натприродна сила, силази од Бога у такву душу јер она приноси молитве са болним осећањем да је човек ништаван, слаб, да лако пада. Тако *дан дану говори реч, и ноћ ноћи објављује знање.*[6] Такав живот је непрестани успех, непрекидно добијање, вечно добијање. *Блажен човек* који тако живи.

Такав човек ће бити *као дрво засађено крај извора вода*[7]. Такво дрво не стрепи од врелих сунчевих зрака, не боји се суше: његово корење је увек пуно влаге; оно не чека кишу, никад не трпи недостатак хране, недостатак због кога дрвеће у планинским и сувим местима често болује, често вене, умире. Дрвету израслом на висини, изложеном утицајима ветра и сунца, жедном небеске кише, жељном да га освежава небеска роса сличан је човек који је наклоњен побожности, али који води непажљив, расејан живот, мало и површно изучава Божији закон. И њега понекад освежи роса умиљења, понекад и на његову сасушену душу пада животворна киша суза покајања; понекад и његов ум и срце понесе жеља да крену према Богу; али то стање није, а и не може бити постојано, чак ни дуготрајно. Религиозне мисли и осећања који нису просвећени јасним и потпуним познањем Божије воље немају никакву одређеност, никакво утемељење, и зато немају силе ни живота. Ако се поучаваш у Божијем закону дан и ноћ, онда си као *Дрво засађено крај извора вода*. Крај самог његовог корена непрестано бију прохладне, свеже воде; непрестано су ум и срце - тај човеков корен - погружени у Божији закон, нападају се светим Божијим законом; за њега непрестано избијају чисти, снаге пуни млазеви вечног живота. Те воде, та сила, тај живот - то је Свети Дух, који обитава у неповредивом Светом писму, у јеванђелским заповестима. Ко се стално удубљује у Писмо, ко га изучава смиреног духа и не престаје да моли Бога да му да знање, ко сва своја дела, све скривене кретње душе управља по јеванђелским заповестима, тај неизоставно постаје заједничар Светог Духа, који живи у њима. *Заједничар сам* - објавио је о себи Свети Дух - *свих који Те се боје, и који чувају заповести Твоје.*[8]

Изучавање Божијег закона захтева трпљење. То изучавање је задобијање своје душе: *Трпљењем својим* - заповеда Господ - *спасавајте душе своје.*[9] То је наука над наукама! То је небеска наука! То је наука коју је Бог објавио човеку! Њене стазе су потпуно одвојене од оних уобичајених стаза којима иду земаљске науке, човечанске науке, науке које је наш пали разум изнедрио из своје сопствене светлости за наше пало стање. Људске науке чине ум надменим, гордим; оне испуњавају, одгајају људско *ја!* Божанска наука се открива оној души која је одбацила саму себе и тиме постала припремљена, скрушена, уравнана, толико смирена да је готово лишена самобитности. Божанска наука се открива оној души која је постала огледало које не одражава никакав лични лик, па зато може да прима и одражава божанске ликове. Божанска наука је премудрост Божија, реч Божија. О њој син Сирахов говори:

Премудрост уздиже синове своје и подржава оне који је траже. Који воли њу, тај воли живот; који њу траже од раног јутра, те испуњава радост; који поседује њу, тај наслеђује славу, и куда год пошао Господ га благосиља; који служи њој, тај служи Светоме, који њу воле, те воли Господ; послушни њој судиће народима, и који слуша њу, живеће поуздано.[10] Таква је божанска наука! Таква је Божија премудрост! Она је откривење Божије! У њој је Бог! Њој се прилази смирењем! Њој се прилази одбацивањем свог разума! Она је недоступна човечијем разуму!

Она га је одбацила; сматра га безумљем! А он, њен дрски, горди непријатељ, богохулно сматра да је она суманута, саблажњује се на њу због тога што се јавила људима на крсту, и што их озарује са крста. Њој се прилази самоодбацивањем! Њој се прилази распећем! Њој се прилази вером! Наставља син Сирахов: *Који верује њој, тај ће је наследити.[11]*

Истинска, Богу угодна вера, у којој нема никакве лажи и обмане, садржана је у испуњавању јеванђелских заповести, у трудољубивом и непрестаном засађивању заповести у своју душу, у борби против разума, против Богу противних осећања, кретњи срца и тела. И разум и срце и тело палог човека непријатељски су настројени према Божијем закону. Пали разум не прихвата оно чему га учи Божији ум; пало срце се противи Божијој вољи; само тело се покорило пропадању, и тако је стицало своју засебну вољу: њу је телу дао грехопад, који је нештедимице предао човеку смртоносно познање добра и зла. Узак је и жалостан наш пут према премудрости Божијој! Према њој нас води света вера тако што руши, разбија противљење и палог разума, и палог срца, и палог тела. Овде је потребно трпљење! Овде је потребна чврстина, постојаност, дуготрпељивост! *Трпљењем својим спасавајте душе своје. Ако хоћеш да донесеш духовни плод, онда са трпљењем доврши дуготрајни, разним превратима и несрећама преиспуњени рат против греха! Плод Духа на дрвету своје душе може да утледа једино онај који брижно одгаји тај свети, нежни плод многим и храбрим трпљењем! Послушајмо, послушајмо још премудрога! Премудрост ће - објављује он - најпре поћи с њиме - с учеником својим - путевима кривим, страх и бојазан навешће на њега. Имучиће га својим вођством док се не увери у душу његову и испита га својим законима; но затим ће изаћи пред њега на путу правом и обрадоваће га, у откриће му тајне своје.[12]*

Пролазе дани, месеци, године, долази своје време, Богу познато време, које Отац задржа у својој власти,[13] и дрво засађено крај извора вода доноси свој плод. Тај плод је очигледно учешће Светог Духа, што је Син Божији и обећао свима који истински верују у Њега. Красан је, предиван плод Духа! Он мења целог човека! Свето писмо се преноси из књиге у душу; невидљиви прст исписује на њене таблице - на ум и срце - Божију реч и Божију вољу, реч и Дух. Над таквим човеком збива се обећање Сина Божијега: *Из утробе његове потећи ће ријеке воде живе. А ово рече о Духу кога требаше да приме они који верују у име његово[14]* - објашњава Спаситељеве речи љубљени Његов

ученик, напрсник Премудрости и богословља које Премудрост предаје. *Лист* таквог дрвета *неће отпасти*.^[15] Лист, по учењу отаца, представља телесне подвиге: и они добијају своју вредност, нетрулежност и живот након обновљења, препорођења душе Светим Духом. Воља таквог човека слива се у једно са Божијом вољом: он жели само оно што је Богу угодно, извршава једино саму Божију вољу. Управо стога он има Бога за сарадника у свим својим подухватима *и све што ради преуспеће*.^[16]

Ово поређење не важи за безбожнике! Хе пореди надахнути Давид безбожнике са дрвећем, нити са чим другим што има особину, обележја живота! За њих важи друго, сасвим друго поређење! *Нису такви безбожници, нису такви* - пева царски пророк - *него су као прах који ветар размеће са лица земље*.^[17] Безбожници! Ви сте беживотна прашина, коју олујни ветар - бучна сујета света - подиже са земље и ковитла у ваздуху. Ви сте она прашина коју носи густе облак и заклања сунце и сву природу.

Хе гледај у тај облак! Хе веруј обмани својих очију! Бесдржајна, ништавна прашина лажно се представља као облак. Затвори на трен очи и пролетеће облак прашине, ношен силовитим, муњевитим дувањем вихора, и неће озледити твој вид. Тренутак касније отвориш очи, погледаш - где је велики облак? Потражиш његов траг - и нема облака, нема никаквог његовог трага, нема никаквог знака да је постојао.

Грозном песмом, грозним звуцима наставља Давид да изриче грозну одлуку о безбожницима. *Зато неће устати безбожници на суду, нити грешници у сабору праведних*.^[18] Безбожници неће моћи да учествују у првом васкрсењу^[19] - описаном у Апокалипси светог Јована - дакле, у духовном васкрсењу, које се збива за време земаљског живота, када сведелатни Дух дотакне душу и обнови је за нови живот. Душа васкрсава, оживљава за живот у Богу! Њен ум и срце се просветљују, постају заједничари духовног знања. *Духовно знање је осећање бесмртног живота*^[20] - кажу оци духоносци. Само то знање је знак васкрсења. Супротно овоме, телесно мудровање је невидљива смрт душе.^[21] Духовно знање је дејство Светог Духа. Оно види грех, види страсти у себи и у другима, види своју душу и душе других, види мреже господара овога света, обара сваку помисао која се подиже против Христовог знања, одбија од себе грех, у каквом год облику се он приближио, зато што је духовно знање царство, светлост Светог Духа у уму и срцу. *Неће устати безбожници* за духовно расуђивање! То расуђивање је *сабор* самих *праведних*, њихово наследство. Оно је недоступно, недокучиво безбожнима и грешнима. Оно је виђење Бога, и једино ће *чисти срцем Бога видјети*.^[22]

Пут безбожника је мрзак Богу, толико туђ и одвратан Богу да Писмо приказује Бога управо кроз ту Његову ознаку: Он се одвратио од таквог пута, Он не зна такав пут. Супротно овоме, пут истине је толико пријатан Богу да Писмо говори: *Зна Господ пут праведних*.^[23] И заиста, Он једини зна тај пут! Блажени путу! Ти водиш Богу! Ти си

скривен у бесконачном Богу! Твој почетак је Бог, и крај твој је Бог! бесконачан си, као што је бесконачан Бог.

Пут безбожника има границу, има жалосни крај! Та граница је на крају дубоког, мрачног бездана, вечне тамнице вечне смрти. И *пропашће* пут безбожника заувек у том страшном бездану, *пропашће* када доведе до ивице бездана и погуби у бездану све који су ходили тим путем.

Зна Господ пут праведних, и пут безбожника пропашће.[24] Блажен човек који не иде на веће безбожника, не заноси се њиховим начином мишљења, њиховим моралним правилима, њиховим понашањем, него је у закону Господњем сва воља његова.

Тако пева небески, чудесни певач: пустиножитељ је ослушкивао ту његову свету, надахнуту песму.

Николајевско-бабајевски манастир, 1847. године.

НАПОМЕНЕ:

1. Пс 1
2. Пс 1,1.
3. Пс 1, 2.
4. Пс 33, 8.
5. Пс 118, 104, 10,32,47,72, 127,11,162,35.
6. Пс 18, 3.
7. Пс 1, 3.
8. Пс 118, 63. Тако објашњава овај стих преподобни Пимен Велики; види: Скитски патерик.
9. Лк 21,19
10. Цип 4,12-16.
11. Цип 4,17.
12. Цип 4,18-21.
13. Дап 1,7.

14. Јн 7, 38-39.
15. Пс 1,3.
16. Пс 1, 3.
17. Пс 1, 4.
18. Пс 1,5.
19. Отк 20.
20. Свети Исак Сиријски, Слово 38
21. Рим 8, 6.
22. Мт 5,8.
23. Пс 1, 6.
24. Пс. 1,6.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

ЈОСИФ[1]

ПОБОЖНОШЋУ ИСПУЊЕНА ПРИПОВЕСТ, УЗЕТА ИЗ ПОСТ 32-50

Чудесно долази праведницима усред њихових невоља мисао благодарења Богу[2]. Она истрже њихова срца из туге и мрака, узноси их Богу, у област светлости и утехе. Бог увек спасава оне који му прибегавају простодушном и са вером.

Враћао се свети патријарх Јаков, враћао из Месопотамије у хананску земљу, у земљу свога рођења, у своје од Бога предодређено наследство.[3] Неочекивано је добио вест да гневни Исав, његов брат, иде њему у сусрет, да уз себе има четири стотине наоружаних момака. Још у младости је Исав, узрујан завишћу, покушао да убије Јакова. Да би избегао превремену, насилну смрт, Јаков се удаљио у Месопотамију.

Тамо је провео двадесет година. Време је могло да исцели Исавово злобом рањено срце... али није - ево га, иде у сусрет брату и води наоружану дружину. Бројна маса наоружаних момака била је јасан знак његовог злог предумишљаја. Време није исцелило мржњу у Исаву: он је ојачао, ојачала је у њему и мржња према брату.

Јаков се уплашио: није знао шта да чини. Одлучио је да раздели своје слуге и слушкиње и бројна стада на две чете. "Ако разјарени Исав", размишљао је он, "удари на једну чету и разбије је, можда ће његов гнев ослабити, па неће ударити другу чету." Иза чета ишле су Јаковљеве жене и деца; а иза свих ишла је његова друга супруга, Рахиља, са својим сином јединцем Јосифом, најмлађим Јаковљевим сином. Рахиља и Јосиф су били на крају целе те поворке зато што су били најмлађи, но то најбезбедније место дала им је и посебна, брижна љубав супруга и оца. Довитљиво је око љубави; довитљиво је око ревности. Чим је направио такав распоред, праведник је похитао у уобичајено пристаниште праведника, похитао је да стане пред Бога у побожној молитви. "Нисам вредан", исповеда се он Богу, "толике милости и толике вере што си учинио слуги својему; јер само са штапом својим пређох преко Јордана, а сада сам господар од две чете." [4] Ода свуд окружен невољом, праведник излива своје срце пред Богом, своди своје рачуне са судбином, налази да је потпуно задовољан, налази да је Бог - који му је заповедио да оде у Месопотамију и врати се из ње - учинио све како је и обећао. "Нисам вредан толике милости и толике вере што си учинио слуги својему." Какво дубоко, истинско смирење! Једино је оно достојно да стоји пред Богом; једино је оно достојно да беседи са Богом: њега никада не оставља Бог. Њега милостиво и пажљиво слуша Бог и излива обилну милост на онога који се моли са смирењем. Изменило се, на миг Божији, Исавово срце: до сада је у њему пламтело непријатељство, а сада је наједном у њему букнула љубав према брату. Исав је бацио мач, бацио се у загрљај брату, и гле: два брата плачу у загрљају. [5]

И ево, Јаков је већ одавно у земљи хананској. Умрла је већ његова вољена супруга Рахиља: умрла је док је рађала Венијамина. Много је већ невоља искусио Јаков од разуданих синова, који су се понашали у обећаној земљи као да се налазе у некој туђој, освојеној земљи. [6] Они су напасали своја многобројна стада недалеко од његовог шатора, разапетог близу Хеврона, а понекад су одлазили и прилично далеко, на друге, бујније пашњаке. Јаков је стално остајао код куће: задржавале су га године, а и духовно напредовање. Оно је привукло старчев ум и старчево срце према Богу, и зато је заволео самавање у шатору. Такав човек нити има кад да се даје у животне бриге, нити му је то својствено. Нераздвојно је био уз њега вољени син - његова утеха - Јосиф, прекрасан душом и телом. Брига о старом оцу и пажење на дубоко, свето учење оца боговица чинили су све занимање, сву насладу младићеву. У његову душу падала је реч побожности онако како семе пада на плодну земљу и убрзо је донела род: у Јосифовој души је засијала света чистота. У чистоти срца почиње да се одражава Бог, као што се у огледалу мирних, прозрачних вода одражава сунце.

Јосифова врлина је подстакла у браћи завист, а не надметање у врлинама: то је, нажалост, све чешћи случај у људској заједници. Браћа су измислила и изнела злу клевету на Јосифа, а какву тачно - Писмо не каже. Но није дао оштроумни и благодатни Јаков да га обмане лукаво заплетена измишљотина: он није престајао да воли - да воли Јосифа, и у знак нарочите љубави поклонио је сину шарену хаљину. Јарке и разноврсне боје посебно су уважавали и сада уважавају на номадском истоку. Није ли та хаљина била симбол онога потпуно супротним околностима испресецаног живота који је чекао младића? Надахнуће је дошапнуло прозорљивом старцу да изобрази пророштво шареном хаљином као симболом, а не речју. Од тада почиње све оно необично што се догађало Јосифу.

Он је праслика, далека библијска сенка Господа нашега Исуса Христа, а због делатног живота он је пример побожног и врлинског човека који се подвргава разним, необичним невољама, током којих успева да очува побожност и врлине; њега Бог никада и нигде не оставља, свуда га чува, и на крају дивно прославља. Послушајмо, послушајмо необично занимљиво казивање о чудесним и поучним догађајима пророка обученог у шарену хаљину.

Јосифова браћа[7] су видела да њихов отац воли Јосифа више него све остале своје синове и омрзнула су брата: при свакој речи са њим, при сваком погледу на њега у њима би узаврео мрачни немир. А он није схватао болест која их је захватила: његова чиста душа видела их је све као чисте, добронамерне. Откривао је своје срце пред њима ни у шта не сумњајући. То незлобиво срце Бог је већ изабрао за сасуд тајанствених откривења. Благодат Светога Духа, саобразно Јосифовим младалачким годинама, почела је да открива своје присуство и дејство у сновима нарочитог значења. Живо је цртала тајанствена рука чудне снове у девственој машти. Јосиф је имао седамнаест година када је уснио први пророчански сан. Отворено, и не наслућујући никакво зло, он прича сан својој браћи: сан је, очито, оставио неуобичајен утисак у младићевој души. Тај утисак је тражио објашњење. Јосиф је хтео да изазове, да чује то објашњење од старије браће. "Уснио сам", говорио је он њима, "да везујемо снопље у пољу; мој сноп наједном уста и исправи се, а ваши снопови иду унаоколо и клањају се моме снопу." Браћа су одговарала: "Да нећеш још бити цар над нама и заповедати нам?" И удвојише браћа мржњу према њему због благодатног сна, због његове свете искрености, која их је ранила, па су је изврнули, изопачили. Касније Јосиф усни други сан. Са дечијом невиношћу, као да оправдава први сан, као да доказује да му снови тако посебног значења долазе мимо његове воље, независно од њега, он прича сан оцу и браћи: "Видех", говори он, "како се сунце и месец и једанаест звезда клањају мени." Чим је чуо шта син говори, отац је одмах прекинуо младића: "Какав је то сан што си снио? Зар ћемо доћи ја и матери твоја и браћа твоја да се клањамо теби до земље?" Искусни и духовни отац је прекинуо сина, али не зато што је сматрао да је његов сан сујетно маштање, сопствена творевина

душе, болесно гордоумље, већ да би заштитио младу душу од упадања у гордоумље, и уједно строгом примедбом колико-толико угасио завист и мржњу у браћи.

Тако хришћански аскетски учитељи заповедају да не обраћамо нарочиту пажњу на све појаве које се указују пред душевним и телесним чулима: заповедају да пред свим појавама сачувамо разбориту душевну хладноћу, спасоносни опрез.[8] Има снова од Бога: пример и доказ за то су Јосифови снови, али опасно је и веома блиско самообмани стање оног човека који види снове и има виђења. Виђење наших недостатака је безопасно виђење! Виђење нашег пада и искупљења је најпотребније виђење! *Дух скрушен и смирен*[9] - то стање је суштински корисно, далеко од самообмане, стање које је по вољи Бога! Расуђивање спремно да схвата, процењује и објашњава виђења својствено је једино онима који су напредовали у духовном подвигу: оно се стиче након дугог времена, оно је дар Божији. Тај дар Божији имао је свети Јаков: он је прекинуо сина који му је причао пророчански сан, а сам је - сведочи Писмо - чувао у сећању његове речи, које су носиле на себи помазање Духа.

Овај други сан је потпуно другачије утицао на Јосифову браћу: он је у њима само умножио мржњу и завист према Јосифу. Једном приликом, када су браћа отерала стада на пашњаке крај Сихема, Јаков је рекао Јосифу: "Браћа твоја напасају стада код Сихема; хоћу да те пошаљем к њима." Јосиф одговори: "Спреман сам." "Иди", настави Јаков, "и види како су браћа твоја, како је стока, па дођи да ми јавиш."

Људи се понекад лако растају; растају се, али се у ствари не растају; опраштају се, али се у ствари не опраштају. А овакво опраштање често буде опраштање заувек; често после њега следи дуготрајни, горчином испуњени растанак. Није знао старац, док је отпуштао Јосифа, да дуго, веома дуго неће видети вољеног сина! Је ли могао да мисли да Јосифа шаље убицама шаљући га браћи? Знао је он да они мрзе младића, но је ли му могла пасти на памет помисао да је та мржња нарасла до плана, до тајног споразума, до одлучности да се изврши братоубиство? Старчева безазленост била је искуствена безазленост, не она дечија безазленост која је испуњавала Јосифа: Јосиф иде право на нож, као јагње. Мудри Јаков, и поред свег свог духовног напредовања, и поред целокупног искуства, накупљеног током дугогодишњег страдалничког живота, није могао да замисли да су његови обесни синови били спремни на ужасни злочин братоубиства. Светињи је својствено да не мисли зло о ближњем; њој је својствено да сматра да ни најнесумњивији, најочигледнији злотвори нису онолико зли колико заправо јесу. Заиста видимо да многи свети људи нису дозволили да их очигледни грех обмане: њих је обманула њихова велика љубав, њихово поверење у ближње. О старче! Задуго се растајеш са својим вољеним сином Јосифом! Имаш дар и пророчтва, и прозорљивости, али Бог је, непојмљиво уређујући човекову судбину, за то време заклонио од тебе будућност непрозирном завесом. Отпустио си Јосифа на неколико дана, а видећеш га после многих тужних година. А он ће видети хананску земљу, то место на коме је подигнут твој шатор, када дођу дани твог погребења, и то

само на неколико дана тог погребења! Овамо ће доћи његове кости; овамо ће се са њима вратити његово бројно потомство, и с оружјем у руци овладаће наследством свога праоца, сада младића Јосифа.

Јосиф је пошао из дома очевог, из Хеврона, и стигао у Сихем. Тамо већ није било његове браће. Није знао где да их нађе, па је почео да их тражи и да се распитује о њима. Срео га је неочекивано непознати човек и упитао га кога тражи. Јосиф је одговорио: "Тражим браћу своју; кажи ми, молим те, знаш ли где су са стадима својим?" Незнанац је одговорио: "Отишли су одавде, чуо сам да су рекли: 'Хајдемо у Дотаим.'" Вођен речима тог човека, којег је судбина нарочито послала да сретне Јосифа и упути га ка ономе што му је предодређено, младић је опет почео да тражи браћу - жртва своје жреце - и нашао их је у Дотаиму. Они су га препознали издалека, и почели да се договарају да га убију. Међу браћом су се чуле ужасне речи о брату: "Ено онога што сне сања. Хајде да га убијемо, па ћемо казати: 'Љута га је зверка изјела.' Онда ћемо видети шта ће бити од његових снова!" Одмах за ужасним речима подигле су се и злочиначке руке. Но Рувим, најстарији син Јаковљев, избавио га је од њих. "Немојте да га убијемо сопственим рукама" рекао им је он, "баците га у ову јаму у пустињи, а не дижите руке на њега!" Помишљао је омекшали Рувим да одведе старом оцу вољеног сина. Браћа су свукла са Јосифа шарену хаљину и бацили га у дубоки, суви бунар - живог у ужасни гроб. Јосиф је у јами, у чељустима смрти!... Свети младићу, каквим тешким искуством почиње твоје духовно искуство! Чудесна је чврстина твоје душе, која је поднела такве љуте јаде! Чврстину у несрећама даје непорочна, беспрекорна савест. Научи нас да нађемо и твоју чистоту и чврстину - моћне ослонце срца у животним преокретима.

Јосиф је у јами. Шта раде браћа? Сели су да једу... О, сазрела мржњо!... Чим нека страст сазри у души, душа више не осећа своју смртну болест. Страшније је бити срце у тој дубини злобе него тело са анђелском душом у дубокој јами. Јаковљеви синови су починили злодело тако као да су испунили дуг: толико се са њима сродила мржња према брату. *Послије сједоше да једу,[10]* говори Писмо.

Никакво добро, разуме се, није донео тај заједнички обед. Обедовали су разуздано, обесно. Како би другачије могле да обедују убице? Громки кикот прекидао је страшно ћутање: био је то кикот душе која је збацила са себе одело стида па се наслађује злбом коју је сварила, којом се наситила. Излетале су повремено паклене речи - као из мрачног бездана - из срца која су се одлучила на братоубиство. Мрачна, зверска била су лица тих што су обедовали. Њихове очи и слух мрко и дивље тумарали су свуда. Разборитост овде није више управљала. Која разборитост! Када страсти овладају човеком, тада ум, лишен своје власти, служи као удварачки, досетљиви слуга страстима и задовољава њихове лукаве, хировите, злочиначке захтеве.

Пирују Јаковљеви синови на гробу живог мртваца... Њихове узрујано усколутале очи неочекивано угледаше путнике. Били су то Исмаилћани, трговци. Иду од Галада, путем за Египат. Њихове камиле натоварене су мирисавим корењем, тамјаном и смирном: те товари преносе да би их продали у Египту. За обесном помамном трпезом зачуо се глас: "Каква ће бити корист ако убијемо брата својега и затајимо крв његову? Хајде да га продамо овим Исмаилћанима, да не дижемо руке своје на њега: брат нам је, наше је тело!" Био је то Јудин глас, глас четвртог Јаковљевог сина; Јуда је предложио да продају брата праведника. Много столећа касније јавиће се други Јуда; он ће рећи о другом праведнику, о самом Богочовеку: *"Шта ћете ми дати и ја ћу вам га издати?"*[11]

Звецнули су златници... Јосифа су већ извадили из бунара и журно продали Арабљанима. Ниједну спорну реч ни о цени ни о заробљенику није изговорила ни једна ни друга страна. Не би Писмо прећутало реч достојну памћења да је она била изговорена. Писмо преноси у овој приповести и оне речи које су колико-толико вредне да буду запажене. Звекцају златници... било их је двадесет. Како је сличан тај звекет звекету тридесет сребрника!... Блажени младићу, што си продат за двадесет златника! Удостојио си се да будеш праслика Онога који је продат за тридесет сребрника!

Рувим није био за трпезом. Он није био учесник ни злог предумишљаја ни злочиначког договора; није био ни на пиру на коме је прослављано успешно извршено злодело. Ево га, тајно прилази јами и зове погребеног. Нема одговора. Опет зове... нема одговора! Очајан, раздире своје хаљине, враћа се браћи, и каже им: "Нема младића у јами! А ја куда ћу?..." Звекет златника био је одговор. Било их је двадесет. Деветорица браће која су била присутна у продаји доказала су да нису заборавила онога који је тада био одсутан, десетог.

Јаковљеви синови су у међувремену смишљали како да прикрију од старог оца то што су учинили са Јосифом. Заклали су јаре, замочили шарену хаљину у крв, и послали је оцу са суровим питањем: "Нађосмо ову хаљину, види је ли ово хаљина сина твојега или није?" Отац ју је познао и рекао: "Ово је хаљина сина мојега; љута зверка изјела је Јосифа!" Јосиф је раздерао своје хаљине, везао кострет око себе и дуго оплакивао сина. Око њега су се окупили синови и кћери да теше старца. А неутешни старац говораше: "Са тугом ћу у гроб лећи за сином мојим." Дуго је понављао те речи и дуго плакао.

Исмаилћани су довели Јосифа у Египат[12], и тамо су га препродали Петефрију, фараоновом дворанину - фараонима су називани египатски владари - заповеднику фараонове страже. И Господ је био са Јосифом, тајанствено је био над њим, помагао му. Господар је убрзо запазио благослов неба над својим слугом и силно га заволео. Због те нарочите љубави Петефрије је предао Јосифу управу над целим својим

домом и над свиме што је имао. Господ је ради Јосифа благословио наследство тог Египћанина: Божија благодат се излила на целокупно његово имање, на његов дом и на његова поља. Петефрије је починуо: предао се тој својој благонаклоности без икакве бриге и са пуним поверењем - сам ништа није надгледао, ни на шта није обраћао пажњу. Јосиф је био лепог стаса и лепог лица. Његова лепота привукла је пажњу Петефријеве жене. Обузела ју је страст: своју страст рекла је младићу отворено, директно. Младић није пристао на безакоње. Саветовао је жену која је горела од безумне и неморалне жеље, говорио јој: "Господар мој има толико поверења у мене и тако се одморио откад је бриге препустио мени да не зна ни за шта што је у његовој кући. Целокупно своје добро дао је, са пуним поверењем, мени у руке, у својој кући ни сам није виши од мене, све је у мојој надлежности осим тебе, његове супруге. Па како да учиним то што тражиш? Како да згрешим пред Богом?" Не чује неморална жена мудре речи Јаковљевог сина: друго њој говори страст која је њом овладала. Она чује једино глас страсти: Јосифове речи пролетеле су мимо ње, као празни звуци, без смисла и значења. Сваки дан понавља жена понуду, увек једнако отворено, пламено безобзирно. Једног дана Јосиф је радио свој посао, а нико од домаћих, осим господарице, није био у кући. Она га хвата за хаљину, моли, тражи да њена жеља истог трена буде испуњена. Јосиф се отргао из њених руку и побегао; његова горња хаљина остала је у рукама Египћанке. Незадовољена неморална љубав наједном се претвара у бесну мржњу: она која је пре неколико тренутака тражила да се наслади прелестима предивног тела сада помахнитало жели да се напије крви. Виче разбеснела Египћанка, громким вриском и криком сазива домаће: Они долазе. "Гледајте" - говори им Египћанка - "овај млади Јеврејин доведен је у наш дом да нас срамоти!... Дође мени... и рече ми... а ја повиках из свег гласа... а кад чу моју вику, побеже од мене... ево његове горње хаљине у мојим рукама!" Оставила је ту хаљину код себе, и чекала да се Петефрије врати кући. Други пут је одећа неми, саслушани лажни сведок против Јосифа. Када се господар вратио кући, жена му је испричала шта се догодило. Говорила је кроз плач и тихо: "Млади Јеврејин, којег си нам довео да нас осрамоти, долазио је к мени и тражио да ме обешчисти. Када сам повикала из свег гласа, он је побегао, и оставио своју хаљину код мене." Када је чуо ту наизглед истиниту причу, у којој је једноставношћу и хладноћом казивања вешто прикривана страшна душевна бура и паклена клевета, и када је видео у жениним рукама доказ за то што се десило - Јосифову хаљину, наизглед непобитни доказ, Петефрије се врло разгневио. Испитивање и суд сматрао је сувишним, непотребним - тако је слугин преступ у његовим очима био јасан, жив, очигледан. Наредио је да Јосифа баце иза решетака, где су лежали царски сужњи - у тамницу: тако Писмо назива тај затвор.

Господ је изабрао Јосифа од његовог детињства, Господ му је помогао у заробљеништву и у Петефријевом дому, Господ га није оставио ни у тамници. Тамничарево срце је постало благонаклоно према Јосифу: поверио је младом сужњу

целу тамницу, све сужње у тамници, и, као и Петефрије, починуо од брига, које је са пуним поверењем пренео на Јосифа.

После тога египатском цару су скривила два његова дворанина: старешина над пехарницима и старешина над хлебарима.[13] Фараон се разгневио на ту двојицу дворанина, и бацио их у тамницу у којој је Јосиф био сужањ. Стражарски заповедник их је поверио Јосифу. Након неколико дана проведених у тамници, обојица су уснила сан у истој ноћи. Ујутру им је дошао Јосиф, и видео да су обојица врло невесели. Упитао је фараонове дворанине: "Што сте данас лица невесела?" Они су одговорили: "Сан уснисмо обојица, но нема ко да нам каже шта значе." Јосиф им рече: "Не даје ли Бог дар за тумачење оних снова које Он шаље? Испричајте ми своје снове." Из Јосифових речи види се његово духовно напредовање, плод искушења. Када је у детињству уснио снове, осећао је једино да они нешто значе, и причао их је оцу и браћи, као да тражи објашњење, али није смео да прилаже никакво тумачење. А овде, чим је чуо да су старешине усниле сан, већ се нада да ће наћи разрешење загонетних снова у Богу, коме се приближио, кога је примио невољама, вером, чистотом, молитвом. Снови су га увели у ватру невоља; снови ће га извести из те ватре, у коју промисао обично убацује људе које је предодредио за велика дела. Старешина над пехарницима је почео да прича свој сан: "Сних да је преда мном виноград; у винограду видим три лозе, сочне, пустиле гране, и на њима зрело грожђе. У руци ми је била чаша фараонова. Узео сам грозд, исцедио сок у чашу и додао фараону." Јосиф одговори: "Тај сан ово значи: три лозе су три дана. Проћи ће још три дана, и фараон ће се сетити тебе и вратиће те на пређашњу службу старешине над пехарницима, и опет ћеш додавати чашу фараону као и пре. Тада, у добру свом, сети се мене. Учини ми милост: помени за мене фараону, и изведи ме из ових мрачних зидова. Мене су украли из земље јеврејске, и овде нисам учинио ништа лоше, а бацили су ме у ову ужасну тамницу." И старешина над хлебарима, чим чу то пријатно тумачење сна, исприча свој сан Јосифу: "И ја сних: на глави држим три котарице хлеба. У најгорњој котарици били су свакојаки колачи за фараона.

Неочекивано налетеше птице, и почеше да једу колаче." Јосиф одговори: "Сан ово значи: три котарице су три дана. Проћи ће још три дана, и скинуће фараон са тебе главу твоју, а труп твој обесиће на дрвету; птице небеске јешће твоје месо." И кад дође трећи дан, а то беше дан у који се родио фараон, приреди фараон гозбу свим својим слугама. У беседи са њима сети се цар двојице заточених старешина: старешину над пехарницима врати на пређашњу службу, и тај опет стаде да додаје чашу фараону, а за старешину над хлебарима, по Јосифовом предсказању, заповеди да га казне. И заборави старешина над пехарницима на Јосифа. Још је било потребно праведнику мучење у тамници! Још су му били потребни самоћа и мрак тамнице да би се његова душа дубље погрузила у молитву, да би се њоме више приближила Богу, да би је духовно знање још светлије озарило.

После две године усни фараон сан:[14] стоји он крај реке, и гле, излази из реке седам крава, дебелих, лепих, и стадоше да пасу по обали. Иза њих изађоше из реке седам других крава, мршавих и ружних, и стадоше поред оних крава на обали. Наједном мршаве краве поједоше оних седам дебелих крава и не примети се да су се најеле: изгледале су исцрпљене као и пре. Утом се фараон пробуди, па опет заспа и усни други сан, и види: из једног стабла израсло је седам класова, једрих и зрелих; иза њих израстоше седам других класова, штурих, као да их је исушила врелина и ветар. Ови штури класови поједоше оних седам великих и једрих. Утом се фараон пробуди; забрину се у духу, а кад би јутро, нареди да сазову све египатске гатаре и мудраце, и исприча им свој сан. Али они нису могли да кажу шта значи сан који је цара забринуо и збунио. Тада старешина над пехарницима рече фараону: "Сада се опоменух греха мојега! Када си се ти, царе, разгневио на слуге своје, на мене и на старешину над хлебарима, и заповедио да нас баце у тамницу, у кући заповедника стражарскога, тада обојица уснисмо у истој ноћи сан. Тамо је с нама био млади Јеврејин, слуга заповедника стражарскога; испричали смо му снове и он нам је казао шта чији сан значи. Мени је предказао да ћу бити враћен у службу, а другу да ће бити обешен. То нам се обојици и десило."

Тада фараон посла по Јосифа да га доведу из тамнице. Извели су Јосифа из тамнице: извела га је рука Божија. По обичају, обријаше га, ошишаше и преобукоше: он стаде пред фараона. Египатски цар исприча своје снове Јосифу и пожали се на мудраце да нису умели да кажу шта значе та виђења. "Чуо сам" - рече фараон Јосифу - "да умеш да објасниш снове." Јосиф одговори. "Без Бога не може фараон добити доброг одговора." Невољно Јосиф открива своје духовно стање! Он исповеда несумњиво, чудесно, стварно Божије дејство, дејство Светог Духа, независно од човека, стање које посећује човека по небеској вољи и открива му тајне. То невидљиво општење са Богом, то благодатно дејство Јосиф је осећао у својој души: до такве висине духовног напредовања узнели су га постојаност у врлини, невоље, страдања, или, правилније, благодат Светог Духа, која осећује непоколебиво врле људе, нарочито невинне страдалнике. "Оба сна твоја" - рече он фараону - "имају исто значење; снџ твоји један су сан. Седам дебелих крава предсказује седам родних година; седам једрих класова предсказује то исто. Седам мршавих крава и седам ситних и штурих класова означавају седам гладних година. Бог показује фараону шта је намерио да учини. Наступиће првих седам година: тада ће у Египту бити жетве обилне. Доћи ће других седам година, и због њихове неродности заборавиће се обиље првих седам година. Глад ће уништити, сатрти земљу. Саме трагове претходног обиља избрисаће сиромаштво које ће затим уследити, јер ће глад бити врло велика. Два сна је фараон снџ један за другим: то је потврда да је Бог заиста тако наумио, и знак да ће Бог ускоро то учинити. Но, царе, нађи сада у свом царству човека мудра и постави га над земљом египатском. Нека се током седам родних година оставља по петина целог рода; сакупљена жита нека се ставе под фараонову управу и чувају у свим градовима.

Тако ће се створити залихе жита за седам неродних година, и земља неће пропасти од глади." Ове Јосифове речи су се допале фараону и онима око њега. Фараон им рече: "Где да нађемо човека који би, као овај, имао у себи Дух Божији?" Затим се обрати Јосифу и рече му: "Бог теби открива тајне, и зато нема човека тако мудрог и разумног као што си ти. Буди глава у мом дому; нека ти се повинују сви људи моји! Само ћу овим престолом бити већи од тебе. Постављам те над свом земљом египатском."

Фараон је потом скинуо прстен са своје руке и метнуо га Јосифу на руку, и обукао га у тамноцрвене хаљине, и обесио му златну огрлицу око врата, и наредио да га ставе на кола која беху одмах иза фараонових: у њима су возили новог достојанственика по граду; пред колима је ишао гласник и обзнањивао народу Јосифову службу и власт. Јосиф је тада имао тридесет година. Фараон је променио Јосифу име и назвао га *Псонтомфаних*, и оженио свога миљеника Асенетом, кћерком илиопољског свештеника. Шта значи то његово ново име? Оно значи *Спаситељ света*[15]. Јосиф је праслика Христовог силаска на земљу, која је намењена палом и заблуделом људском роду. И њега је отац послао браћи, која су напасала стада далеко од очевог шатора. Јосиф је праображавао Христа када су га браћа продала иноплеменицима. Праобразио је Његово погребене својим заточењем у тамници; неочекиваним узношењем и својом славом праобразио је славу Христовог васкрсења. Кћерка илиопољског свештеника која је ступила у брак са Јосифом предизображавала је Христову Цркву, састављену од незнабожаца. Спасењем народа од смрти предсказано је спасење човечанства од вечне смрти. Давалац материјалног хлеба био је праслика онога који је *Хлеб што је сишао са небеса*, и Давалац тог небеског хлеба.[16] Међу тајанственим старозаветним праобразима први пут се зачуло утешно име: *Спаситељ света!* Дивно је промисао Божији предобјавио велико Божије дело, искупљење човечанства, библијским праобразним сенкама. У каквој су се само временској даљини почеле да јављају те сенке! Како су живо оцртавале истину! Каквом су тајанственошћу биле покривене за савременике!

Како су постале јасне, како су се у свему показале када је Бог открио људима разумевање Њиме надахнутих књига.

Јосиф је приступио испуњавању обавеза на које га је позвао сам Бог, и које му је, по Божијем уређењу, поверио владар Египта. Обишао је цео Египат, сагледао стање у земљи, и издао потребне наредбе. Земља је седам година давала обилан род. Током тих седам година Јосиф је скупљао залихе жита, чувао их у градовима, у великим спремиштима, под сигурним надзором и стражом. Сакупио је немерљиве количине сваког жита: залихе жита на спремиштима биле су велике као брда песка. За тих седам плодних година Асенета је родила два сина. Сину првенцу Јосиф је дао име Манасија. То име носи у себи дубоку мисао: *Бог ме је тако удесио да сам заборавио своја страдања*. Другом сину дао је име Јефрем, и тако повезао са тим именом другу дубоку

и побожну мисао: *Бог ме је подигао у земљи мог смирења*. Такве мисли садрже у себи та имена по свом значењу на јеврејском језику.[17]

Прошло је седам родних година, као што пролази све што је потчињено времену: наступиле су гладне године. По Јосифовом предсказању, глад је почела да хара по целој земљи. Египатски народ је позивао фараона, тражио да им да хлеба. Фараон је одговарао поданицима: "Идите Јосифу, и чините оно што вам он каже." Јосиф је отворио житнице, и почео да продаје жито Египћанима. Глад је харала и у другим земљама. Житељи суседних земаља су чули да се у Египту продаје жито. Притиснути глађу, почели су да долазе у Египат да би купили пшеницу. Мудри, далековиди управљач створио је толике залихе жита да је њима могао нахранити и свој народ и привући новац других народа у египатску државу.

Глад је мучила и хананску земљу. И породица светог патријарха је трпела недостатак хране. Глас да се у Египту продаје жито стигао је до старца.[18] Он је рекао својим синовима: "Чујем да у Египту има жита. Шта гледате један на другога? Идите тамо, купите колико-толико жита, да не помремо од глади."

Јосифова браћа су послушала оца; њих десеторица кренули су у Египат да купе жито. Јаков је оставио Венијамина са собом да га успут, како је рекао, "не би задесило нешто зло."

Чим су стигли у Египат, Јаковљеви синови су, као и остали купци, дошли на место на коме се продавало жито. Јосиф је продавао жито. Чим су браћа стала пред њега, Јосиф их је истог трена познао, но они нису ни наслућивали да стоје пред братом којег су продали као роба за двадесет златника. А и како би га препознали? Када су се растајали с њиме, имао је тек пуних седамнаест година, а сада је био скоро четрдесетогодишњак. Промениле су га године, али још више променила га је величина и сјај положаја, првог у египатском царству, напреднијем од скоро свих других земаља по образовању, моћи, унутрашњем уређењу. Браћа су стала пред Јосифа и поклонила се до земље. Јосиф се сетио својих снова... Мудри, врлински Јосиф је одложио тренутак у коме ће им рећи да им је брат. Колико је та велика душа имала власти над собом! Зар његово срце није мучила жеља да истог трена пренесе о себи најрадоснију вест старом, светом родитељу, који више од двадесет година ништа не зна о свом сину, мисли да је његов син заувек нестао и неутешно тугује за њим. Он не испуњава тежњу милостивог, великодушног срца, и поступа онако како је најкорисније за њега самог и за његову браћу. Јосиф је знао грубе и необуздане нарави тих људи: били су то полудивљи пастири, који су одрасли у номадским сеобама и цео живот провели уз стада, на широком простору необуздане слободе, под отвореним небом, у безљудним пустињама. Они нису знали ни за какву власт над собом, нису знали ни за какве узде: према оцу су били непослушни, често су га вређали, испуњавали су сваку своју жељу, колико год неморална она била;

њихове руке су често биле окрвављене крвљу невиних. Такви су, пише у Писму, Јаковљеви синови. Требала им је поука. Ради њиховог сопственог добра требало је да упознају шта је покорност, шта је праведност. Сурове душе, свикле Да газе савест и страх Божији, не би могло да потресе, да доведе у осећање и самопознање ништа друго до мучење које задаје човечији страх. Док је предвиђао дугогодишњу глад, Јосиф је предвидео и неопходност пресељења Јаковљеве породице из Палестине у Египат. Није ли зато своју браћу, чим су први пут стигли у Египат, назвао уходама?... Да су браћа унела са собом у своју нову домовину своју необузданост, своју разуданост, своју лудост, убрзо би навукли на себе негодовање Египћана, убрзо би се срушило свако добро Јаковљеве породице, сваки напредак самог Јосифа; та породица и он сам били би изложени највећим несрећама. Оно што је стечено дугогодишњим страдањима морало се оградити, сачувати мудрим понашањем.

Јосиф је поступио према браћи важно, оштро, као строги властелин. "Одакле сте дошли?" упита их он. "Из хананске земље, да купимо жита." А он им одврати: "Ви сте уходе, дошли сте да видите где је наша земља слаба!" Они му рекоше: "Нисмо господару! Него слуге твоје дођоше да купе жита. Ми смо браћа, синови једнога старца. Ми смо поштени људи. Слуге твоје нису уходе." Он им рече: "Није истина: дошли сте да видите где је земља слаба!" А они рекоше: "Нас је било дванаесторица браће, слугу твојих, из земље хананске. Најмлађи од нас остао је код оца, а један... је нестао." Јосиф одврати: "У вашим речима је лаж! Право ја кажем да сте ви уходе. Кунем вам се у фараонову неприкосновеност: нећете изаћи одавде докле не дође пред мене ваш најмлађи брат. Тиме морате да се оправдате. Пошаљите једнога од вас: нека доведе брата. А ви останите овде, у тамници, док се не види је ли истина то што говорите или није. Ако се покаже да није истина то што говорите... Кунем се у фараонову неприкосновеност да сте уходе!" И затвори их у тамницу.

Прошла су три дана. Трећег дана Јосиф их је позвао и рекао им: "Ја се Бога бојим. Ово учините: ако сте поштени људи, идите и отерајте жито које сте купили, а један од вас остаће овде у тамници. Па онда доведите мени брата својега: тиме ћете доказати да је истина што говорите. Не доведете ли ми најмлађег брата, изгинућете!" Јосиф је разговарао са својом браћом посредством преводиоца. Још их није био потпуно отпустио. А чим се заузео око других купаца, Јаковљеви синови су почели тихо да говоре један другоме на јеврејском језику.

Јесу ли могли да претпостављају да их грозни египатски великаш разуме? А он напрегао слух и пажљиво прати сваку њихову реч; сваку њихову реч схвата његова душа, јер је пуна свете љубави, и чини оно што јој налаже света и спасоносна мудрост. "Доиста", говораху један другоме Јаковљеви синови, "дође на нас грех, јер се огрешисмо о брата нашега! Оглушили смо се о велику муку његову, нисмо га послушали када нас је молио: зато дође на нас ова мука!" А Рувим рече осталима: "Нисам ли вам говорио: не грешите се о младића? Нисте ме послушали, и зато се ево

тражи од нас крв његова." Ове њихове речи као стрела погодише Јосифово осетљиво срце. Он се на кратко удаљи мало од њих да да одушка свом срцу притиснутом тугом и заплака. Затим се опет врати њима, одабра од њих Симеуна, и нареди да га вежу ту пред њима. Сваки овај поступак мудрог Јосифа има свој разлог. Писмо не каже који је то разлог због кога је управо дивљег и свирепог Симеуна, а не неког другог брата, запало да буде везан, но из Писма се види да је управо њему била потребна строжа поука. Сваки брат од те десеторице дозвољавао је себи тешке преступе, но Симеун је упрљао себе ужасним убиством Сихемљана и тиме је цела породица светог патријарха била изложена страшној опасности, из које је била избављена нарочитим заступањем самог Промисла. Није ли он подизао своје руке да почини и друго убиство, још ужасније и недопуштеније?... Јосиф је тајво заповедио да браћи напуне вреће жита, да свакоме у врећу ставе онај новац којим је ко платио жито, и да им, поврх тога, дају брашњенице за пут. Сваки је, очито, посебно платио жито које је узео: та особина је једна од оних која нам одсликава далеке обичаје библијске древности.

Јаковљеви синови натоварише своје жито на магарце и кренуше кући. А код прве гостионице, један од њих, у намери да нахрани магарца, скину врећу која се некако одвезала, виде завежљај свог новца горе на житу и повика браћи: "Ја добих натраг новце своје! Ево их... у врећи мојој." И задрхта њихово срце, уплашише се, и стадоше да говоре један другоме: "Што нам то учини Бог?" Када су дошли у земљу хананску, оцу, причали су све што им се десило: Човек који заповеда у оној земљи поступио је са нама веома оштро, чак нас је бацио у тамницу, као уходе. Рекли смо му: 'Не, господару, нисмо ми уходе, ми смо поштени људи. Било нас је дванаест браће, синова оца нашега, једнога... већ нема, а најмлађи је са оцем, у земљи хананској.' И одговори нам тај човек који заповеда у оној земљи: 'Ево шта ће за мене бити доказ да нисте уходе него поштени људи: једнога од вас оставите овде код мене, а ви узмите жито које сте купили, и идите, али најмлађега брата нашега доведите мени. Тако ћу се уверити да нисте уходе него људи поштени, и тада ћу вам вратити брата нашега који је сада остао код мене као заточеник, и моћи ћете слободно да тргујете у египатској земљи.'" А када су изручивали жито из својих врећа, код свакога са житом испаде и завежљај са оним новцима које је дао за жито. Када видеше завежљаје са својим новцима, они се уплашише. И отац се уплаши кад виде те завежљаје. "Па ви", рече им он, "учинисте да остах без деце! Јосифа нема, Симеуна нема, па хоћете и Венијамина да узмете? Због вас су се сручиле на мене све ове несреће." Рувим му рече: "Два сина моја убиј ако ти Венијамина не доведем натраг." Старац одговори: "Неће ићи син мој с вама! Брат његов је умро, и он оста сам, па ако би га задесило какво зло на путу, свалили бисте ме стара с тугом у гроб."

Глад је све више узимала маха, измучила је земљу.¹ Када у Јаковљевом дому нестало жита које су дотерали из Египта, отац рече синовима: "Идите опет у Египат и купите

нам мало жита." Јуда му одговори: "Човек који је великаш у оној земљи рече нам и тврдо се зарече да нећемо видети лица његовога ако не дође с нама најмлађи брат наш." А Јаков рече: "Зашто то зло учинисте, зашто рекосте човеку да имате још једнога брата?" Они одговорише: "Човек нас је оштро и потанко испитивао. Распитивао се: "Је ли вам жив још отац? Имате ли још браће?"[19] А ми му одговорисмо то што нас питаше. Зар смо могли да знамо да ће рећи: 'Доведите брата својега?'" Тада Јуда поче да убеђује свог оца: "Пусти младића са мном, па ћемо се подићи и отићи, набавити жита да прехранимо тебе и себе, да не помремо од глади. Ја ћу узети Венијамина на моју одговорност: из моје руке га тражи. Ако га не вратим и не ставим пред тебе, нека сав твој гнев буде на мени до краја мог живота. Да нисмо оволико оклевали, до сада бисмо два пута успели да будемо у Египту." На то отац рече: "Кад је тако, онда учините ово: узмите што најлепше има у овој земљи, и понесите томе човеку на дар. Понесите тамјана, меда, мирисног корења и бадема. И узмите двапут више новаца, да бисте могли вратити новац који сте нашли у врећама својим - можда се он грешком нашао у њима. И брата свога поведите. Спремајте се за пут, и идите код тог човека. А Бог мој нека подари милост ономе човеку да отпусти брата вашег Венијамина. Ако останем без деце, нека останем без деце!"

Јаковљеви синови су кренули у Египат. Понели су дарове и двапут више новца. Када су стигли тамо, стали су пред Јосифа. Чим је Јосиф видео Венијамина, свог брата по мајци, његова душа је задрхтала. Позвао је кућепазитеља, и рекао му: "Уведи ове људе у моју кућу, и спреми добар ручак, јер ће у подне јести са мном." Кућепазитељ је учинио оно што му је Јосиф заповедио: повео је Јосифову браћу у његову кућу. Када су видели да их води у Јосифову кућу, они рекоше један другоме: "Воде нас овамо због новца нађеног у врећама нашим, да нас окриве, оптуже, заробе и узму наше магарце." Зато на кућним вратима приђоше кућепазитељу и рекоше му: "Молимо те, саслушај нас. Када долазисмо први пут да купимо жито, и са нашим насутим врећама кренусмо натраг, код прве гостионице развезасмо наше вреће и неочекивано видесмо свој новац, сваки у својој врећи, и ево смо их донели натраг. А за куповину новог жита донели смо други новац. Не знамо ко нам метну новце наше у вреће." "Будите мирни", рече кућепазитељ, "не бојте се ничега. Бог ваш и Бог отаца ваших метнуо је благо у вреће ваше. А новац који сте уплатили уписан је код мене у приход и рачуна се да је добијен." Затим је извео Симеуна, донео им воде да оперу ноге и нахранио њихове магарце. Браћа су у кући извадила и припремила дарове. Чекали су Јосифа. Речено им је да ће доћи у подне.

Када је Јосиф дошао кући, браћа изнесе дарове и поклонише се до земље. Он их упита: "Како сте?" и додаде: "Како је отац ваш стари, о коме сте ми причали? Је ли још жив?" Они одговорише: "Још је жив и здрав слуга твој, отац наш." "Благословен човек тај пред Богом", рече Јосиф. Они се опет поклонише до земље. Јосиф погледа и виде међу њима Венијамина, па запита: "Је ли вам то најмлађи брат ваш, кога сте

обећали да ћете довести"? и на њихов потврдан одговор прозбори: "Бог да ти буде милостив, синко!" Јосиф задрхта у души, срце му се узлупа у грудима, бризну у плач, те брже оде у своју спаваћу собу и тамо се исплака; затим се уми, изађе, па, устежући се, рече: "Дајте да једемо." За њега је било спремљено напосе, за Јаковљеве синове напосе, а и за Египћане, који су обедовали код њега, напосе. Писмо казује да Египћани нису могли да једу за истим столом с Јеврејима: због свог празноверја, они су осећали одвратност према сваком пастиру. Јаковљеви синови су сели тачно наспрам Јосифа, по старини, редом. Веома их је зачудило то што су их за трпезом разместили тачно по старешинству. Износили су им јела, свакоме напосе његов део. Те делове стављао је сам Јосиф, а Венијамину је стављао више него другој браћи. Поставили су и вино. Јаковљеви синови су осетили олакшање у срцу за богатом и пријатном трпезом. Ненавикнути на самоограничавање, а навикнути на пустињу, пастири су се најели и напили. Та трпеза праображава духовну трпезу Христа Спаситеља, која се предлаже хришћанима на светој литургији. Господ је благоволео да постане наш брат, задобио је власт над светом - тајанственим Египтом - а својој браћи, која страдају под бременим греха, *припремио је трпезу и чашу напajaјућу најјачу,[20]* своје пресвето тело и своју пресвету крв. Хришћани, који се причешћују том светом храном, причешћују се животом вечним, ослобађају се грехова, и, усхићени духовном насладом, заборављају невоље које их притискају док странствују у Египту - у туђој земљи, у земљи изгнанства: а та земља, пуна невоља и несрећа, видљивих и невидљивих, није ништа друго до земаљски живот.

Јосиф је тајно заповедио својим потчињенима:[21] "Напуните вреће ових људи житом, наспите их пуне, колико год могу понети. Сваком у врећу ставите одозго новце његове. У врећу најмлађег ставите, поред новца, и чашу моју сребрну." Потчињени су све учинили како је Јосиф заповедио. А ујутру, у свануће, Јаковљеви синови су кренули на пут са товарима жита. Чим су изашли из града, Јосиф рече свом кућепазитељу: "Иди брже за оним људима, и кад их стигнеш, реци им: 'Зашто враћате зло за добро? Зашто сте украли сребрну чашу? Није ли то чаша из које пије господар мој? Па у њу он чак и гледа.'" Кућепазитељ их стиже недалеко од града и понови од речи до речи оно што му је Јосиф заповедио. А они одговорише: "Без основа господар тако говори! Не, слуге његове то нису учиниле. Ако смо новце, које смо нашли у својим врећама, вратили опет из земље хананске, зашто бисмо онда крали сребро и злато из куће господара твога? Код кога нађеш чашу, тај нека буде кажњен, а ми ћемо бити робови господару нашему." Кућепазитељ одговори: "Нека буде како рекосте, али онај у кога се нађе чаша, тај нека буде роб господару мојему." И брже поскидаше вреће са магараца, и сваки развеза своју врећу. Кућепазитељ поче да тражи, најпре код најстаријега, и кад дође до најмлађега, нађе чашу у Венијаминовој врећи. У очају они раздријеше своје хаљине, натоварише вреће на магарце, и вратише се у град. Јосиф је још био у својој кући када дођоше и падоше пред њим на земљу. "Шта сте учинили", рече им он, "зар нисте знали да нема на

земљи човека који по гатању може да зна као ја?" Јуда одговори: "Немамо шта да ти одговоримо, господару, немамо шта да ти кажемо, немамо чиме да се правдамо! Бог кара тајно сагрешење слугу твојих. Ево, бићемо робови твоји, ми, и овај код кога је чаша нађена." "А зашто бих ја", рече Јосиф, "био неправедан? У кога је нађена чаша, тај нека ми буде роб, а ви идите с миром оцу својему." Тада му приступи Јуда и рече: "Господару, молим те, дозволи ми да кажем пред тобом неколико речи и не љути се на слугу твојега: знам да си први до фараона. Питао си, господару, слуге своје: 'Имате ли оца или брата?' И ми рекосмо, господару: 'Имамо старог оца и брата најмлађега, који се родио кад је отац већ био у поодмаклим годинама. Имала их је мајка двојицу: старији... је умро, па овај оста сам, и отац га силно заволе.' Рекао си слугама својим: 'Доведите га мени, хоћу да га видим.' А ми рекосмо господару: 'Неће моћи младић да остави оца својега - напусти ли га, отац ће умрети.' А ти рече слугама својим: 'Не дође ли брат ваш најмлађи, нећете више видети лица мојега.' Кад се вратисмо слуги твојему, оцу нашему, казасмо му речи господара нашега. Отац нам рече: 'Идите опет, купите жита.' Ми одговорисмо: 'Не можемо ићи! Ако најмлађи брат наш пође с нама, онда ћемо ићи, јер без њега нећемо видети лице човека онога.' А твој слуга, отац наш, рече нам: 'Знате да ми је жена родила два сина. Један од њих отиде од мене к вама: ви рекосте да га је звер раскинула, и до сада га не видех. Ако и овога одведете, и задеси га какво зло, свалићете ме стара у гроб с тугом.' Па сад, ако одем слуги твојему, оцу нашему, а младић не буде са мном - јер је душа онога везана за душу... овога! - и види отац мој да нема са мном младића, он ће умрети, те ће слуге твоје свалити старог слугу твога, оца нашега, с тугом у гроб. Ја, слуга твој, узех младића од оца, и рекох му: Ако ти га не доведем натраг, и не ставим пред тебе, нека падне гнев твој на мене до краја живота мога.' Па нека ја будем слуга твој уместо младића... Да! Слуга, господару... А младић нека иде са браћом својом. Како да идем оцу без младића? Не бих могао да поднесем јаде који би ми оца задесили." Јосиф није могао више да се уздржава и скрива.[22] Заповедио је свима да изађу напоље; чак нико од поверљивих и домаћих није био када се показао браћи. Када су се сви удаљили, Јосиф је бризнуо у плач и повикао браћи: "Ја сам Јосиф!... Је ли ми отац још у животу?" Браћа се потпуно збунише. Нису могли да му одговоре. А Јосиф им рече: "Приђите ми ближе." И приђоше му. "Ја сам Јосиф", понови он, "ја сам брат ваш којег сте продали у Египат. Немојте жалити што сте ме продали овамо... да вас то не би узнемиравало и мучило! Бог ме је послао овамо ради вашег спасења. Већ је две године глад на земљи, а још ће пет година бити глад, и узалуд ће људи до тада орати земљу, и жетве до тада неће бити. Бог ме је послао пред вама да вам припремим склониште на земљи и прехраним вашу бројну породицу. Нисте ме ви продали овамо: овамо ме је послао Бог, учинио да постанем као отац фараону, господар над целим његовим домом и старешина над свом египатском земљом. Вратите се брже оцу мојему и реците му: 'Ево шта ти говори син твој Јосиф: 'Бог ме је поставио за господара Египта, дођи код мене, не оклевај. Седећеш у земљи гесемској, бићеш близу мене, ти, и синови твоји, и овце твоје, и говеда твоја, и сва стада твоја. И ја ћу ти

слати храну онде, јер ће још пет година бити глад.' А ето својим очима видите, и Венијамин, брат мој, својим очима види да вам ја из уста ово говорим. Кажите оцу мојему о свој слави и власти који су ми дати у Египту, које сте својим очима видели. Похитајте и доведите оца мојега овамо." Тада паде око врата Венијамину, загрли га и плака, и Венијамин загрли брата, и плака. Затим изљуби сву браћу своју и исплака се на њима. Тек тада се отворише њихова уста, дотад запечаћена страхом и неверицом, и отпочеше разговор са Јосифом.

У фараонову кућу је стигао глас да су дошла Јосифова браћа. Фараон се обрадовао; обрадовали су се и сви његови дворани. Фараон рече Јосифу: "Кажи браћи својој: 'Ово учините - напуните вреће своје житом, па идите у земљу хананску, узмите оца својега и све што имате и преселите се овамо, код мене. Богатства Египта отворена су за вас.'" Јосиф је поклонио сваком брату по две хаљине, а Венијамину је дао петоро хаљина и триста златника. Свом оцу послао је многе дарове на десет магараца, и десет магараца натоварених житом оцу за пут. Тако је даривао своју браћу, и отпратио их на пут: На расанку им је рекао: "Немојте се свађати уснут." Овакав савет је био преко био потребан распуштеним васпитаницима пустиње. Наравно, они су му сада дали одређени значај, памтили су га и држали се њега.

Јаковљеви синови су се вратили у хананску земљу, своме оцу. Рекли су му: "Син твој Јосиф је жив; управо он управља свом земљом египатском." Ове речи су запрепастиле Јакова. Није им поверовао. Уверавали су га, казивали дословно све Јосифове речи. Но када је старац видео богате дарове и кола која је Јосиф послао по оца, тада је оживео његов дух. Тада им је Јаков рекао: "Најважније је да је Јосиф жив! Идем да га видим пре него што ме смрт уграби."

Патријарх је кренуо са свим укућанима, са свим што је имао. Када је дошао до такозваног извора заклетве, принео је ту жртву Богу.[23] Бог је рекао старцу у ноћном виђењу: "Јакове! Јакове! Ја сам Бог отаца твојих. Не бој се пресељења у Египат, јер ћу онде учинити од тебе народ велик. Ја ћу ићи с тобом у Египат, и ја ћу те извести отуда, и Јосиф ће својим рукама склопити очи твоје."

При пресељењу у Египат Јаковљева породица, рачунајући и Јосифа и његове синове, имала је седамдесет пет душа мушког пола. Када су дошли у гесемску земљу, Јаков је послао Јуду да јави Јосифу да је стигао. Јосиф је заповедио да упрегну запрегу у кола. Затим је кренуо у сусрет старом оцу у Гесем. Када га је видео, пао му је око врата и дуго плакао на његовом врату. Јаков рече Јосифу: "Сада ми није жао да умрем, јер сам те видео - ти си још жив!" Када је цела породица стигла у Египат, Јосиф је рекао браћи: "Идем да јавим фараону да сте стигли, али ћу рећи: 'Браћа моја и сав дом оца мојега из земље хананске дођоше к мени. Они су пастири: тиме се ми бавимо од давнина. Дотерали су овамо и стада своја.' А кад вас фараон позове и упита чиме се бавите, реците му: 'Ми смо слуге твоје, од детињства и сада гајимо стоку; то су радили

и очеви наши', да би вам рекао: 'Настаните се у Гесему арабијском.'" Тај најбољи део плодне земље, веома погодан за сточарство, никада пре није био насељен. Писмо говори да је патријархова породица насељена у засебну и ненасељену земљу због неког празноверја Египћана да су сточари нечисти. Јосиф је известио фараона: "Мој отац и браћа са својим стадима стигли су из хананске земље, и ево их у земљи гесемској." [24]

Затим је одабрао петорицу браће и извео их пред фараона. Фараон упита браћу Јосифову: Чиме се бавите?" Они одговорише: "Ми, слуге твоје, гајимо овце, тиме се бавимо од детињства, тиме су се бавили и очеви и праочеви наши. Данас смо дошли да боравимо у земљи твојој, јер у земљи хананској хара глад и тамо нема паше за стада наша. Дозволи слугама твојим да се населе у земљи гесемској." Фараон одговори, обраћајући се Јосифу: "Отац твој и браћа твоја дођоше теби. Ти управљаш целом земљом египатском; насели их на најбољем месту. Нека се населе у земљу гесемску. Ако међу њима има способних људи, постави их за старешине над стадима мојим." Јосиф је касније довео и Јакова пред фараона. Старац је благословио египатског цара. Фараон је упитао Јосифа колико старац има година. "Имам сто тридесет година" - одговори старац - "немам много година, но живот је мој био пун несрећа, и нећу живети онолико колико су живели очеви моји." Старац опет благослови цара, и оде од њега. Јосиф је учинио све како му је фараон заповедио и населио је свог оца у гесемску земљу. Често је вољени син посећивао свог старог оца и доносио му све што му је било потребно за издржавање.

Веома занимљиве појединости о друштвеном уређењу Египта за време Јосифа сачуване су у Књизи постања. У тим појединостима види се како су настале првобитне државе, како су људи прелазили из стања дивље слободе у положај подаништва, како је то подаништво у почетку било непотпуно, и више је личило на патријархалну потчињеност, како је касније прешло у потпуно подаништво; ту се, најзад, види да је мудри, свети Јосиф био оснивач самодржачке или монархистичке власти у Египту. Тадашњи фараонов двор, колико год представљао неку величину и раскош, није још успео да избегне патријархалну једноставност: његов највиши дворанин лично продаје жито, други дворанин носи корпе жита на својој глави, трећи сопственим рукама цеди сок из грозђа у царску чашу, и то сваког дана, а не само кад је свечани пир. Египат је тада имао мали број становника, и зато је цела плодна област Гесем била ненасељена, а становници градова су имали могућност да се баве земљорадњом и сточарством.

Књига постања одише младошћу политичког света. Приповедање богонадахнутог писца те књиге, Мојсија, својом природношћу преноси пажљивог читаоца у далеку, свету древност, ка оним људима који су живели у чудесној једноставности, ка тек започетом животу, далеком од сваке сложености. А како су тај живот и та једноставност пуни силе! Ко се често погружава у сагледавање библијских прича, тај

ће свакако осетити у својој души нарочит, необичан утисак: мирис неке свежине, младости, сличан даху прелепог летњег јутра. Душа се помлађује од пажљивих погледа на младост света, од разговора са младим светом; њене силе постају свежије, јаче, као што дух старог човека постаје живљи у друштву са децом. Пријатно је насладити се свежином младог света, одморити се у њој од утисака савременог, старачког, распадајућег.

Страшна глад је и даље трајала. Нарочито је погађала Египат и Палестину. Нико у тим земљама није имао жита. Једини је Јосиф раније створио залихе. Није остало ни злата ни сребра у тим двома земљама - сав новац је прешао у Јосифове руке, а он га је ставио у фараонову државну касу. Та каса је, морамо то истаћи, била у самој кући египатског фараона. Египћани нису имали новац, а жито им је било потребно - зато су продали фараону најпре своју стоку, затим земље, а на крају и саме себе. То је почетак потпуног ропства у Египту. Једино су свештеници успели да сачувају своју земљу зато што су добијали жито од фараона бесплатно, као милостињу. Када су године глади прошле, и када су Египћани потпуно предали фараону и своју земљу и себе, Јосиф им је дао за сетву семе, с тим да петину рода обавезно дају у државну касу. Ту први пут уведена мера враћања дуга, као и сам заокрет власти, народ новонастале самодржачке државе прихватио је са задовољством и благодарно. "Ти си нам живот сачувао", говорили су Египћани Јосифу, "ти си добротвор наш, бићемо робови фараону." Писац Књиге постања истиче да је та обавеза давања петине остала непромењена и у његово време, то јест четири века касније. Из дела много каснијих писаца, Херодота и Диодора, очито је да се тај начин убирања пореза није прекидао до њиховог времена, очито је да је земља у Египту била власништво египатских царева. Приходи египатских царева од земље, говори Диодор, били су у тој мери довољни да фараон није имао потребе да уводи народу било какву другу обавезу давања.[25] У тој одлуци види се јосифов дубоки, светли ум, његова неуобичајена способност за управљање, способност која се открила у њему још од младости, и коју су тако брзо и праведно приметили и стражарски заповедник и тамничар. Он је увео велику обавезу давања, али та обавеза је изузетно подесна за давање због самих природних особина тог дела Египта. А која би обавеза давања била примеренија плодном делу Египта од обавезе давања у житу? Није било тешко подносити ту обавезу тамо где је уобичајени принос веома велики, Тако скупљене количине жита са поља смештених крај пловне реке, а таква су сва египатска поља уз обалу Нила, није било тешко допремати у градове, у којима су и сама складишта за жита такође крај саме реке; неизвршене обавезе давања, могуће у неродним годинама, није било тешко надокнађивати у годинама веома великих приноса. Ако неке приносе у свету можемо назвати веома великим, онда су то пре свега приноси са египатских њива. Луке на самој реци пружале су изузетно повољне услове за промет жита. Касније, када су основане луке и на Средоземном мору, на чијим је обалама живео сав просвећени и трговачки свет тог времена, Египат је постао житница тог дела света, и

био је његова житница све дотле док је Средоземно море било његово средиште; а оно је било средиште образованог и активног света скоро до најновијих времена, скоро кроз целокупни живот света. Јосифова уредба имала је изузетну оправданост и поред све своје скромности: зато је и била дуговечна. Само време уважава мудру државну одлуку, и кроз многа столећа чува је у неприкосновеној, за државе толико благотворној непромењивости. Кроз то јавно државно добро дело Јосиф је ојачао и уредио фараонову власт, обезбедио нову државу капиталом и сталним, обилним приходима.

Седамнаест година провео је Јаков у Египту. У сто четрдесет седмој години осетио је да се приближава време да умре. Неколико дана пред смрт дозвоао је свог љубљеног сина Јосифа и рекао му: "Учини ми милост и истину, немој да ме сахраниш у Египту. Желим да лежим код својих отаца! Изнеси ме из Египта и сахрани ме у њихов гроб." Ношен вером, а не неком ситном, земаљском жељом, надахнути старац заветује да његово тело пренесу у Палестину и да га сахране у хевронској области. Тако објашњава то заветовање свети апостол Павле, и каже да је те дубоко тајанствене речи старац изговорио по наговору неба.[26] Свети син обећава да ће свето испунити вољу светог оца. Јаков је замолио сина да обећање потврди заклетвом. Јосиф је дао заклетву. Тада се Јаков поклатио преко узглавља своје постеље на врх Јосифовог жезла. Жезло је било у рукама великаша или по тадашњем обичају, или као знак високог положаја.

Недуго после овога, Јосифу су јавили да му је отац веома болестан.[27] Са двојицом својих синова, Манасијом и Јефремом, кренуо је оцу, који је већ био на самрти. Потпуно онемоћалом, исцрпљеном старцу су рекли: "Ево син твој Јосиф иде к теби." Старац је прибрато све своје преостале снаге и сео на постељу. Је ли га окрепила љубав према сину, или га је у том тренутку осенила благодат? Умирао је, и у исти час оживео животом божанског надахнућа. Често се у Божијим изабраницима човековом природном дејству прикључује натприродно дејство Светог Духа. То моћно дејство изводи човека из његовог уобичајеног стања и чини га Божијим оруђем. Такви су били Јосифови предсмртни тренуци. Када је Јосиф ушао код оца, отац је рекао сину: "Бог свемогући јави се мени у Лузу, у земљи хананској, и благослови ме, и рече ми: 'Учинићу да нарастеш и намножиш се; и учинићу од тебе мноштво народа и даћу земљу ову семену твојему након тебе да је њихова довека.' Сада, дакле, два сина твоја, што ти се родише пре мог доласка у Египат, нека буду моји. Јефрем и Манасија, као Рувим и Симеун, нека буду моји. А синови које родиш после њих нека буду твоји, и нека се по имену браће своје зову у наследству својему. Мати твоја Рахиља је умрла у земљи хананској када сам ишао из Месопотамије и приближавао се Еуфрату, а то је Витлејем. И сахраних је на путу према Еуфрату." Када је видео Јосифове синове, Јаков запита: "Ко су ови?" Јосиф одговори: "Ово су синови моји, које ми Бог даде овде." А Јаков рече: "Доведи их мени да их

благословим." Патријархове очи су биле ослабиле због старости, те није могао добро да види. Када му је Јосиф привео своје синове, он их је загрлио и целивао. Затим је рекао Јосифу: "Нисам се надао да ћу видети лице твоје, а где, Бог ми даде да видим и децу твоју." Јосиф их одмаче од старчевих колена, и они му се поклонеше до земље. Јосиф их узео обојицу, Јефрема са своје десне стране, а са Израилеве леве; Манасију пак са своје леве стране, а са Јаковљеве десне, и тако их поново примаче старцу. Надахнути старац пружи руке да их благослови и намести руке у облику крста тако што своју десну руку стави на главу Јефрему, а леву на главу Манасији. Ово је први пут да се при благослову појављује крсни знак, уобичајени знак благослова у новозаветној Цркви. Свети патријарх поче да говори: "Бог, којему су свагда угађали оци моји Аврам и Исаак, Бог који ме је штитио и помагао ми откако сам постао до данашњег дана, који ме је избављао из сваког зла, да благослови децу ову и да се по мојему имену и по имену отаца мојих Аврама и Исака прозову, и да се намноже на земљи!" Јосифу није било право што је старац ставио десну руку на Јефрема, па је узео очеву руку да је пребаци са Јефремове главе на Манасијину главу, и онда рекао: "Не тако, оче, ово је првенац - стави десну руку њему на главу." Али отац не хтеде да то учини. "Знам" рече он, "знам, сине мој, и од њега ће постати народ, и он ће бити велик, али ће млађи брат бити већи од њега: потомство његово биће велико мноштво народа." Он их опет благослови и рече: "Тобом ће Израилъ благосиљати, говорећи: 'Бог нека учини са тобом оно што је учинио са Јефремом и Манасијом.'" А Јосифу рече: "Ево, ја ћу скоро умрети, али ће Бог бити са вама и вратиће вас из ове земље у земљу отаца ваших. У тој земљи дајем ти један део више него браћи твојој, део који сам узео од Аморејаца мачем и луком мојим." Реч духоносних људи, примећује један велики учитељ аскетизма,[28] слична је речи старог Јакова: они својом речју предају слушаоцима духовну силу која живи у њима и коју су задобили у борби против греха, у победама над невидљивим Аморејцима - порочним помислима и осећањима.

Час смрти светог патријарха се приближавао. У том предсмртном часу излио се на њега обилно Свети Дух, и потпуно овладао њиме. У тим последњим тренуцима земаљског живота, у којима је душа била спремна да изађе из оронулог тела, сишао је Дух Божији, зауставио одвајање и излио благодатни живот у душу која одлази, у тело које остаје. Патријарх је умирао, али и оживео животом будућег века. Старац је затражио да сви његови синови без одлагања дођу код њега. Истог трена они су се сабрали око њега.[29] Он је још седео на постељи. Када су се синови скупили, Јаков им је саопштио надахнуто, пророчко завештање. То завештање одише младалачком снагом и поезијом, вечном младосћу становника неба и њиховом светом поезијом. Ту нема човека! Ту је човечији језик био само оруђе. Управо тако се чује Бог који говори. Управо тако се чује Бог који је изрекао своју вољу и има власт да управља будућим судбинама људи и њиховог далеког потомства! Патријархово завештање је небеска песма коју Свети Дух пева да је васцели свет чује. Та песма навештава свету

Искупитеља, а народима, потопљеним у идолослужење, да ће их озарити светлост хришћанства. "Скупите се", рече умирући старац својим синовима, рече готово већ из онога века, "скупите се да вам кажем шта ће бити до краја." Скупите се, синови Јаковљеви, послушајте ме, послушајте Израиља, послушајте оца свога. Рувим је изгубио права првенца зато што је угађао чулима; нису их добили Симеун и Левије. Њихову склоност ка проливању крви погодило је проклетство, њихово потомство осуђено је да се расеје по племенима остале браће. Над Јудом се широко отворило све обиље благослова: обећана му је друштвена моћ, знаменитост, првенство међу браћом, нарочито је њему предодређено да буде праотац Спаситеља, који је - јавља пророк старац - "нада народа." Надахнути старац је благословио синове, свакога понаособ, по старешинству. Када је стигао до Јосифовог имена, он је поново призвао на њега и на његово потомство благослов неба и земље. Предано и силно изражен је тај благослов у оном напретку који је касније пратио Јосифово многобројно потомство.

Чим се пророчко завештање завршило, Јаковљева реч постаје друкчија: више не одушевљава њено усхићење, занос, небеска величина. Она личи на тело без душе. Бог је до малочас говорио кроз уста старца, и сад је прекинуо своје тајанствено учење: замукнуо је надахнути пророк, почиње изнемогло да говори умирући старац: "Сахраните ме", биле су последње Јаковљеве речи, "у пећини која је на њиви Ефрона Хетејина. Онде су сахрањени Аврам и Сара, онде су сахрањени Исак и Ревека, онде сахрањени Лију." Јаков изговори ово, подиже ноге на постељу, и испусти душу. "И прибран би к роду својему", говори Писмо, к оним светим праведницима које је земља произвела и васпитала за небо, које је она већ предала у вечност.

Када је видео да је Јаков умро, Јосиф је пао на лице свог оца, целивао лице, уста, запечаћена смрћу, и квасио то лице многим сузама.[30] Заповедио је својим слугама лекарима да по египатским обичајима спреме тело за сахрану. Лекари су четрдесет дана спремали тело на начин који спречава његово труљење. Цео Египат учествовао је у Јосифовој жалости: седамдесет дана оплакивали су Египћани смрт светог старца, родоначелника израиљскога. Чим су прошли дани жалости, Јосиф је измолио фараона да му дозволи да испуни очев завет и своје обећање на које му се закleo: да ће драгоцено тело праведника сахранити у хананској земљи. Фараон је изразио жељу да одлазак његовог миљеника у хананску земљу има сва обележја путовања првог египатског великаша. Цео двор египатског цара, сви великаши пратили су Јосифа; уз њих је ишло мноштво кола и коњаника. Ишли су сви Јаковљеви синови, сви његови унуци који су били способни да путују. Када су стигли до места сахране, одали су почаст светом телу тиме што су седам дана били у *великој жалости*. Тако каже Писмо. Зато су пољу на коме се бројни скуп зауставио и био у великој жалости становници те земље дали назив жалост египатска.

Јосиф је испунио своје обећање и вратио се у Египат. А његову браћу није напуштао неспокој због оног зла које су му учинили. Помишљали су да је брат великаш злопамтив и да ће им се осветити, а та чиста, света душа била је спремна једино за милост! Мислећи да Јосиф није хтео да им се освети да не би помутио мир старог оца и да одлаже освету до погодног тренутка, они су му пришли и рекли: "Отац твој пред смрт заповеди: 'Овако кажите Јосифу: 'Опрости браћи својој безакоње и грех, што ти напакостише; опрости им безакоње ради Бога отаца твојих.'"¹ Док су то говорили, Јосиф је плакао. Затим су пали пред њега и рекли му: "Ево, слуге смо твоје!" Великодушни Јосиф, достојан благослова земље и неба, достојан благослова васцелог хришћанског рода, благослова свих који читају приповест о његовим поучним делима, одговорио је браћи: "Не бојте се, зар сам ја уместо Бога? Ви сте мислили зло по мене, али је Бог мислио добро. И испунила се одлука Његова: мноштву људи пружена је храна, сачуван им је живот. Не бојте се: ја ћу хранити и вас и ваше породице." Жива вера у Бога и гледање чистим духовним оком Божијег промисла узносе човека изнад свих несрећа, изнад страшне душевне несреће: злопамћења и освете.

Књига постања не говори о даљим околностима Јосифовог живота: вероватно је његов живот протекао у тишини и ненарушеној срећи. Писмо само каже да је преостале дане свог живота Јосиф провео у Египту, да је видео Јефремове унуке, Махирове синове (Махир је најстарији Манасијин син), и да је умро у сто десетој години. Одлазећи у вечност, заветовао је своје: "Ја ћу скоро умрети, али ће вас Бог зацело походити, и извешће вас из ове земље у земљу за коју је обећао да ће вам је даровати. Тада понесите и моје кости одавде у земљу обећану." Рече овај завет и почину. Његово тело, заштићено од труљења, положили су у сандук, припремљено да буде пренето онако како је он заветовао. Три века чекало је Јосифово тело на пренос, за који је завет био дат и примљен са толиком вером.

Нека умрем и будем сахрањен у Египту, земљи мог пришелништва. Не остављам овај завет мојој деци, ја - без деце - остављам овај завет роду моме, да се пресели у земљу обећану и пренесе онамо са собом и моје тело. Децом и родом називам помисли које се рађају у мом уму и осећања која се рађају у мом срцу. Децо моја! Роде мој! Оставите гесемску земљу, њене бујне пашњаке, подесне једино за узгој стоке. Преселите се из Египта, из овог земаљског света, у коме владају тело и грех, преселите се на небо! Моје тело нека на време сиђе у земљу, од које је и узето. А када, подигнуто трубом васкрсења, устане из смртног сна, ви, помисли и осећања моја, окриљени Духом, узнесите васкрсло тело на небо! Бог је обећао небо целом човеку. и његовој души и његовом телу! Да! Доћи ће време, посетиће Бог човека, сабраће његово тело расуто у прах, помешано са земљом, оживеће Он то тело. И ако су човекове помисли и осећања достојни неба, ако су помазани, запечаћени Духом,

онда ће се и тело изменити, прославити, добити крила, и заједно са душом узлетети у небо.

НАПОМЕНА:

1. Преподобни Јефрем Сирин, црквени писац из IV века, саставио је казивање о прекрасном Јосифу у књижевној форми тог времена. Ова приповест чита се по уредби црквеног типика на јутрењу у уторак Страсне седмице.
2. Благодарене Богу чини део умног монашког делања и састоји се у благодарењу и славословљењу Бога за све што се дешава, и пријатно и жалосно. То умно делање заповедили су апостоли у име Господње: На свему захваљујте - рекао је апостол - јер је ово воља Божија за вас у Христу Исусу (1 Сол 5, 18). Умно делање благодарења објашњено је изузетно добро у одговорима преподобног Варсануфија Великог.
3. Пост 32.
4. Пост 32,10.
5. Пост 33.
6. Пост 34, 35.
7. Пост 37.
8. Види: Свети Григорије Синаит, Веома корисне главе, глава 10, Добротољубље, том 1. Овог мишљења држе се и сви остали свети оци.
9. У изворнику: Пс 1, 19! Види: Пс 33, 18.
10. Пост 37.25.
11. Мт 26,15.
12. Пост 39
13. Пост 40.
14. Пост 41.
15. Порро аб Аегиптиис дидицимус, quod ин лингуа еорум ресонет: Салватор мунди, С. Хиероними. Либер де номинибус хебраицис
16. Јн 6.

17. Белешке московског митрополита Филарета на Постање
18. Пост 42.
19. Пост 43.
20. Пс 22, 5.
21. Пост 44.
22. Пост 45.
23. Пост 46.
24. Пост 47.
25. Белешке московског митрополита Филарета на Постање.
26. Јевр. 11, 12
27. Пост. 48
28. Свети Исак Сиријски, Слово 1.
29. Пост 49.
30. Пост 50.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

ПОСЛАНИЦА БРАЋИ СЕРГИЈЕВЕ ПУСТИЊЕ ИЗ БАБАЈЕВСКОГ МАНАСТИРА

Веома љубљени оци и браћо!

Благодарим вам што не заборављате мене грешног, што гајите љубав према мени. Благослов Божији нека почива над вама, и над свима који препливавају море живота са циљем да се спасу, да стигну у Божије пристаниште. За оне који гледају једино на користи, предности и насладе пролазног света немам речи.

Док сам путовао из Сергијеве пустиње, преко Москве, у Бабајевски манастир, посетио сам многе монашке обитељи и опитно видео оно што свети оци описују у својим богонадахнутим књигама. Видео сам да у сваком месту, и у безљудној пустињи, и у бучној маси људи, они хришћани који се удубљују у реч Божију и настоје да је остварују животом испуњавају своје мишиће - ум и срце - свиме што је потребно за пут у блажену вечност. Супротно овоме, они који не хају за вежбање у речи Божијој, за испуњење светих Божијих заповести остају у жалосном мраку греха, у ропству греха, у потпуној неплодности, иако живе у дубокој пустињи. Пустиножиће несједињено са духовним занимањима одгаја, гоји, јача грешне страсти.[1] Тако насуче свети оци; тако заиста и јесте. Реч Божија је живот вечни: ко се храни овим, *живјеће вавијек*. [2] Где год се човек хранио речју Божијом, у пустињи, или у маси људи, свуда реч Божија чува своје свето својство: својство вечног живота. Стога никакво место не спречава тај вечни живот да предаје своме причаснику духовни живот, једини истински живот. Док сам био са вама, увек сам вас опомињао, потицао да се занимате речју Божијом: Она може да дарује нашој бучној обитељи добро својство усамљене обитељи - она може да изгради духовну ограду око наше обитељи која нема материјалне ограде. Та духовна ограда биће чвршћа и виша од сваке ограде направљене од цигле и камена; никакав порок неће продрети у нашу обитељ, никаква врлина неће се изгубити из ње. Сада, далеко од вас, не налазим ништа боље до да вам писмено поновим оно што сам вам усмено говорио. Браћо! Не проводите свој живот у празним занимањима; не проћердавајте кратки земаљски живот, који нам је дат ради вечних тековина. Он ће пројурити, пролетеће, и неће се вратити; губитак тог живота је ненадокнадив; проводити га у сујетама и играријама значи лишити себе блажене вечности, коју нам је Бог припремио. Употребите га на изучавање благе и савршене воље Божије, изложене у неповредивом Светом писму. *Мени није досадно* - рекао је свети апостол - *писати вам једно исто, а вама је укрељење*. [3]

Када ми милостиви Господ подари одређено побољшање мог телесног здравља и удостоји ме да видим ваша лица, као лица светих анђела, и тада ће моја реч бити иста као и раније. И раније сам вас подстицао да трпите у уточишту које нам је Бог дао, и да тако тражите духовни мир у речи Божијој, да се не предајете сујетним помислима и маштаријама, јер оне обећавају да ће пружити мир, а одузимају га. "Добри део безумнога је мали у његовим очима" [4], рекао је велики Исак. Супротно овоме, у души која са благодарношћу прима Божије дарове расте цена тих дарова. Тако говорим о нашем пристаништу - Сергијевој пустињи. Благодарене Богу за то пристаниште може да учини пристаниште тихим, најпријатнијим; узнемирани погледи ропота и незадовољства преносе свој немир, свој мрак и на оно ради чега би, поштено говорећи, требало благодарити, прослављати Бога.

Ако дрво расађујемо са једног места на друго, оно губи своју снагу без обзира на то што је по природи снажно, губи могућност да доноси плодове. *У трпљењу своје спасавајте душе своје* - заповедио је Господ, наш учитељ.[5] Он је објавио да се род доноси у трпљењу.[6] Он је објавио: *Ко претрпи до краја, тај ће се спасти;*[7] *ако ли одступи, неће бити по вољи души мојој.*[8]

Урањам у сагледавање њиве Христове. Колико је на њој посејано семена, колико је изникло класова! Како се предивно зелене, како утешно и наслађујуће шуме ти класови док се таласају на ветру. Стиже за то класје време зрелости, време жетве; они остављају поље на коме су се родили и одрасли, а онда се сакупљају на гумну, суше се, одвајају се од сламе, кукоља и плеве. Управо такав је наш живот. Колико је потребно разних претурања да би човек видео сву сујетност света, сву његову ништавност, да би, напokon, достигао то гумно, то јест недра свете обитељи. Тешко, плодносно зрно, колико год га вејали, увек пада на гумно, а кукољ и слаба, празна, лака зрна ветар односи са гумна. Све то празно у први мах изгледа као облак, као нешто значајно, затим постаје ређе, губи се из вида, нестаје. Невоље које се срећу у друштву не могу бити оправдање малодушности. Живот и место без невоља на земљи нису ништа друго до неостварива машта коју ишту умови и срца далеки од Божије светлости, обманути демонима. Нама је заповеђено да иштемo духовни мир у узајамном ношењу немоћи. Не извршава се Христов закон променама места; места мењамо једино због осуђивања ближњих. Не! *Носите бремена један другогa, и тако испуните закон Христов.*[9] Од испуњења Христовог закона бежи сваки онај који безумно тражи место без невоља. Место и живот без невоља постоји једино на небу: отуда *побјеже свака жалост и уздисање.*[10] Земља је место уздисања; блажени су они који уздишу на њој: они ће се утешити на небу. Место и живот без невоља нашао је онај чије је срце нашло смирење и смирењем ушло у трпљење.

Свему овоме, свему благом и спасоносном учи нас реч Божија. Зато сам Господ заповеда, сви пророци и апостоли, сви свети оци опомињу, заповедају, моле да стално пребивамо у речи Божијој, том извору свих добара, том животу, тој светлости на земљи, долини плача, глади, таме, смрти. *И свјетлост свијетли у тами, и тама је не обузе.*[11] Вођен зраком те светлости излази странац земаљски на пашу спасоносну, духовну; одавде отпочиње вечни живот. Примите, браћо, моје речи, и знајте да нису ништа друго до одјек учења свих светих. Тако пустињска, безљудна пећина - стан гадова и свега нечистог - понавља својим ехом надахнуте звуке Господњих песама.

За ваше свете молитве моли и предаје се вашим светим молитвама

Архимандрит Игњатије.

Николајевско-бабајевски манастир, 1847. године.

НАПОМЕНЕ:

1. Преподобни Касијан Римљанин, О гневу, Доброљубље, том 4.
2. Јн 6,51.
3. Флп 3,1.
4. Слово 2.
5. Лк 21,19.
6. Лк 8,15
7. Мт 24,13.
8. Јев 10, 38
9. Гал 6,2.
10. Види: Иц 35, и Ис 51.11.
11. Јн 1,5.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

СЛОВО О СТРАХУ БОЖИЈЕМ И О ЉУБАВИ БОЖИЈОЈ

Бог је дао закон да човек служи Богу, и учинио да то служење буде јасно и једноставно. Но ми смо постали толико сложени и лукави, толико далеки од духовног разума да се појавила оправдана потреба да нас неко веома брижно води и поучава правилном и благоугодном служењу Богу. Веома често приступамо служењу Богу на начин који је противан Божијој уредби, на начин који је Бог забранио, на начин који нашим душама доноси штету, а не корист. Тако неки, чим у Светом писму прочитају да је љубав највећа врлина,[1] да је Бог љубав,[2] почињу и напрежу

се да истог трена умножавају у свом срцу осећање љубави, да са тим осећањем зачине своје молитве, своја размишљања о Богу, сва своја дела.

Бог се одвраћа од те нечисте жртве. Он тражи љубав од човека, али истинску, духовну, свету љубав, а не сањалачку, телесну, оскрнављену гордошћу и сладострашћем. Бог се и не може друкчије волети до срцем које је Божија благодат очистила и осветила. Љубав према Богу је дар Божији: она се излива у душе истинских слугу Божијих дејством Светога Духа.[3] Супротно овоме, она љубав коју убрајамо у наша природна својства није ништа друго до стање озлеђености у коме се она још налази, које је захватило васцели људски род, целокупно биће сваког човека, сва својства сваког човека. Залудна ће бити сва наша настојања да служимо Богу, да се сјединимо са Богом посредством такве љубави. Он је свет, и почива у самим светињама. Он је независан. Бесплодни су човекови напори да прими Бога у себе ако још нема благе воље Божије да обитава у човеку, колико год је тачно да човек јесте од Бога саздани храм, створен са циљем да Бог обитава у њему.[4] Тај храм се налази у стању жалосне запуштености и зато је пре освећења неопходна његова обнова.

Превремено настојање да се у себи умножи осећање љубави према Богу већ је самообмана. Та самообмана одмах удаљава од правилног служења Богу, одмах уводи у разне заблуде, а завршава се озлеђивањем и пропашћу душе. Ми ћемо то доказивати Светим писмом и делима светих отаца; говорићемо да ход према Христу почиње и завршава се под вођством страха Божијег; показаћемо, најзад, да љубав Божија јесте блажени починак у Богу, и да у тај починак улазе сви који су прошли невидљиви пут према Богу.

Стари завет - у коме је истина приказана сенкама, и у коме догађаји са спољашњим човеком представљају само слику онога што се у Новом завету дешава у унутрашњем човеку - прича о страшној казни на коју су осуђени Аронови сииови Надав и Авијуд, свештеници израиљског народа. Обојица - пише у Књизи левитској - узеше, "своје кадионице, метнуше тамјан у њих, и принеше пред Господа огањ туђ, а то им не беше заповедио." Само је освећени огањ, који се чувао у Шатору од састанка, могао бити употребљен у светој служби Израиљаца. "Тада дође огањ од Господа и удари их, те погибоше пред Господом." [5] Туђи огањ у кадионици израиљског свештеника изображава љубав пале природе, отуђене од Бога у свим својим особинама. Казна дрског свештеника изображава умртвљавање душе која нечисту жарку жељу безумно и недопуштено приноси на жртву Богу. Такву душу сналази смрт, она пропада у својој самообмани, у пламену својих страсти. Супротно овоме, свети огањ, једини који је употребљаван у светим обредима, означава благодатну љубав. Огањ за богослужење узима се из Божијег шатора, а не из пале природе. "Огањ који је сишао у срце", говори свети Јован Лествичник, "васкрсава молитву. А када она васкрсне и узнесе се на небо, тада Огањ силази у одају душе." [6] "Сви ви", говори пророк, "који идете, то јест управљате се у свом животу према свјетлости огња својега, и искрама пале

природе, *које распалисте*, уместо да га угасисте - сви ћете ви *пропасти* у огњу и пламену пакла. Неправилним и недопуштеним деловањем у себи *ви огањ распаљујете и појачавате* за себе *пламен пакла*." [7]

Истоме нас учи и Нови завет у причи о човеку који је на свадбу царевог сина дошао необучен у свадбено рухо, иако је био позван. Зато је цар показао на недостојног, и рекао својим слугама: *Свежите му руке и ноге, па га узмите и баците у таму најкрајњу*. [8] Везивање руку и ногу означава одузимање сваке могућности за духовно напредовање. И заиста: у то стање човек доспева чим заузме лажни правац, чим се из стања огреховљености, сав још у том стању, одмах устреми према љубави, дакле према ономе што сједињује човека са Богом, али само оног човека који је пре тога већ очистио себе покајањем. Бацање у таму најкрајњу означава пад ума и срца у заблуду и самообману. А у заблуди и самообмани свака мисао и свако осећање потпуно су мрачни, потпуно непријатељски Богу. Слуге чијој се власти тај несрећник предаје нису нико други до демони: иако су заражени безумном мржњом према Богу, они у исти мах остају његове слуге по Његовој неограниченој свемоћи и премудрости; они овладавају само оним људима који се због свог својевољног понашања предају власти демона. Човек се предаје тој власти чим ступи правцем који је забрањен речју Божијом, чим га занесе уображеност, чим својевољно одбије да се покорава Богу.

Узвишена је и прослављена света љубав у Светом писму. У Првој посланици Коринћанима апостол Павле набраја дарове Светог Духа, наводи дарове чињења чудеса, пророштва, разликовања духова, знања разних језика, а онда каже: *Ревнујте за веће дарове. И показаћу вам још узвишенији пут*. [9] Ко може бити већи од пророка, чудотворца, од онога који говори на страним језицима по дару Светог Духа, а не по обичном човечијем учењу? *Ако језике човјечије и анђеоске Говорим - одговара велики Павле - а љубави немам, онда сам као звоно које јечи, или кимвал који звечи. И ако имам дар пророштва и знам све тајне и све знање, и ако имам сву вјеру да и горе премјештам, а љубави немам, ништа сам. И ако раздам све имање своје, и ако предам тијело своје да се сажеже, а љубави немам, ништа ми не користи. Љубав никад не престаје, док ће пророштва нестати, језици ће замукнути, знање ће престати. Јер дјелимично знамо, и дјелимично пророкујемо. А када дође савршено, онда ће престати што је дјелимично*. [10] Шта је то савршено? *Љубав је свеза (целокупност) савршенства*. [11] Морамо достићи савршенство у свим врлинама да бисмо ступили у савршенство над савршенствима, у њихову сливеност, у љубав. *Сваки који љуби од Бога је рођен, и познаје Бога*. [12] *Бог је љубав, и који пребива у љубави, у Богу пребива и Богу њему*. [13] *По овоме знамо да у Њему пребивамо, и Он у нама, што нам је дао од Духа својега*. [14] Једини истински знак достизања љубави, знак који нам даје сам Свети Дух, јесте у свему показано присуство Светог Духа у нама. Ако ниси постао храм Светог Духа, не лажи себе, не обмањуј себе: такав не можеш бити обиталиште љубави, такав си далеко од ње. Љубав се излива у наша срца заједно са Светим Духом. Она је Његово својство. У кога

силази Свети Дух, у томе се показује Његово својство, то јест љубав.[15] "Док налазиш љубав, ти се уједно облачиш у самог Бога", рекао је свети Исак Сиријски.[16]

Можда ће неко на ово рећи: "Ми смо хришћани, обновљени смо светим крштењем: оно је исцелило све болести пале природе, васпоставило лик Божији и обличје Божије у њиховој првобитној изврсној, а самим тим у човека се уводи Свети Дух, исцељују се озлеђена својства, па и озлеђена љубав." Да, али благодатно стање обновљености и новог живота добијено светим крштењем морамо подржавати животом по јеванђелским заповестима. *Ако заповијести моје одржите* - рекао је Господ - *остаћете у љубави мојој. Останите у мени, и ја ћу у вама. Као што лоза не може рода родити сама од себе ако не остане на чокоту, тако ни ви ако у мени не останете. Ко у мени не остане, избациће се напоље као лоза, и осушиће се, и скупиће је, и у огањ бацити, и спалити.*[17] Ако оно што смо добили на дар светим крштењем не подржавамо животом по заповестима, онда губимо и то добијено. "Неисказана и страшна слава", говори свети Јован Златоусти, "коју нам даје крштење остаје у нама дан или два; затим је ми гасимо тиме што наводимо на њу буру животних брига и заклањамо зраке густим облацима."[18] Крштењем ми оживимо за нови живот, но онда опет умртвљавамо себе тиме што живимо по телу, за грех, за земаљске насладе и добитке. Свети апостол Павле је рекао: *Нисмо дужни тијелу да по тијелу живимо. А који су по тијелу не могу угодити Богу. Јер је тјелесно мудровање смрт.*[19] Благодат крштења остаје без учинка, као сјајно сунце заклоњено облацима, као драгоцен талант закопан у земљу. Грех почиње да дејствује у нама свом снагом, или снажније него пре примања крштења, сходно мери у којој се предајемо греху. Али нама дату духовну ризницу Бог не одузима од нас потпуно до саме смрти, тако да покајањем можемо поново да отворимо ту ризницу у свој сили и слави.[20] Наш удео је да се кајемо због грешног живота, да жалимо због вољних и невољних грехова, да се боримо против грешних навика, да се напрежемо да их победимо и жалимо што до те победе долазимо присиљавањем себе, да присиљавамо себе на испуњавање свих јеванђелских заповести. Наш је задатак да измолимо опроштај од Бога, да се помиримо с Њим, да верношћу Њему искупимо неверност, да пријатељство са грехом заменимо мржњом према греху. Света љубав је својствена помиренима. Ми сами не тражимо ту љубав онолико колико је тражи Бог, а Он је тражи да бисмо постали спремни да је примимо, и да је заиста примимо. Пошто је изобличио заблуду свакога који је због своје уображености и заслепљености задовољан собом, и призвао га на ревносно покајање, Господ је изговорио следећу утеху и обећање: *Ево стојим на вратима и куцам; ако ко чује глас мој и отвори врата, ући ћу к њему и вечераћу с њим, и он са мном. Ономе који победи даћу да сједи са мном на пријестолу моме, као и ја што победих и сједох са Оцем мојим на пријестолу Његовом.*[21] Ово говори свесвета Љубав. Осећање љубави које грешник приписује себи, а при томе не престаје да се гуши у греховима, осећање које приписује себи неприродно и гордо, није ништа друго до саблажњива, усиљена игра осећања, неодговорно дело маштања и

ображености. Сваки који гријеш није га видео нити га је познао[22] - није, дакле, познао Бога, а Бог је љубав.

Окренимо се житељима пустиња, пештера и јама земаљских, оним људима којих *сав свет није достојан, преподобним монасима*, предатим науци над наукама, науци коју је Господ донео с неба. Та наука је познање Бога и, посредством истинског, опитног богопознања, познање човека. Безуспешно су се трудили и безуспешно се труде прости људи, чак и мудраци овога света, да то познање задобију помоћу светлости сопственог разума, помраченог због пада. Овде је потребна Христова светлост, и једино при сијању те светлости човек може да угледа Бога, да угледа себе. Обасјани Христовом светлошћу преподобни пустиножители су радили на њиви свога срца, и нашли у њој бесцени бисер, то јест љубав према Богу. У својим богонадахнутим делима они нас опомињу на оне несреће које обично уследе након превременог тражења љубави. Нарочито јасно размишља о овој теми свети Исак Сиријски. Из његових дела исписујемо неколико сведочења и поука корисних за душу.

"Премудри Господ", говори велики учитељ оних који монахују, "благоволео је да у зноју лица свога једемо хлеб духовни. Није то Он установио због злобе, већ зато да би се храна добро сварила, да не бисмо умрли. Свака врлина је мајка оне врлине која следи за њом. Ако оставиш мајку која рађа врлине, и упутиш се да тражиш кћери пре него што си нашао њихову мајку, онда те врлине постају змије отровнице за душу. Ако их не одбациш од себе, убрзо ћеш умрети." [23] Духовно знање природно следи након деловања врлина. И једноме и другоме претходе страх и љубав. И опет страх претходи љубави. Свако ко бестидно тврди да се оно следеће може задобити "без претходног занимања у оном што претходи том следећем, без сумње је поставио први основ за пропаст своје душе. Господ је установио такав пут да се последње рађа из првог." [24]

У *Педесет петом слову*, дакле у одговору на посланицу преподобног Симеона Чудотворца, свети Исак говори: "Написао си у својој посланици да је твоја душа заволела да заволи Бога, али да ниси достигао стање у коме волиш, иако имаш велику жељу да волиш. Овоме додајеш да жудиш за отшелништвом у пустињи, да је чистота срца почела у теби, и да се *сећање* на Бога веома распламсава у твом срцу, да га разбуктава. Ако је то истина, онда је то велико. Но ја не желим да ти то напишеш зато што ту нема никаквог реда. Ако си ово саопштио ради питања, онда је ред питања друкчији. Како неко сме да каже да је његова душа заволела да заволи Бога ако каже да његова душа још нема смелости у молитви зато што није победила страсти? Нема начина да се божанска љубав, након које тајанствено ходиш у отшелништву, побуди у души ако душа није победила страсти. Рекао си да твоја душа није победила страсти, а да је заволела да заволи Бога: у томе нема реда. Ако неко говори да није победио страсти, а заволео је да воли Бога, онда ја не знам шта он говори. Чујем те како приговараш: Али ја нисам рекао да *волим*, него *волим да*

заволим! Ни то се не догађа ако душа није достигла чистоту. Ако хоћеш да кажеш нешто сасвим обично, онда ниси једини који то говори: сви говоре да желе да воле Бога, говоре то и хришћани, али и они који се неправилно поклањају Богу. Сви обично то кажу. Но док то говоре, они покрећу само језик, али душа не осећа то што говоре. Многи болесни не знају чак ни да су болесни. *Злоба* је болест душе, а *прелест* је губитак истине. Многи који су заражени тим болестима говоре да су здрави, многи их за то и похвале. Ако се душа не исцели од злобе и не стекне природно здравље, у коме је и саздана, ако Дух не препороди њено здравље, онда човек и не може да пожели нешто натприродно, нешто својствено Духу, зато што је душа која је већ болесна због страсти самим тим и неспособна да осећа духовно, и не уме да га жели, већ га жели само зато што је чула или читала у Писму."

"Дело крста је двоструко, саобразно саставу природе, која је подељена на два дела. Један део се састоји у томе да се невоље претрпе телом. Тај део се остварује дејством духовне силе ревности и назива се управо делом. Други део се задобија осетљивим радом ума, непрестаним помислима о Богу и пребивањем у молитви, а остварује се силом жеље, и назива се виђењем. Прво, то јест дело, очишћује страсну страну душе силом ревности; друго очишћује мисаону страну душе дејством духовне љубави или духовном жељом. Сваког човека који пре потпуног обучавања у првом прелази у друго, и при томе се страсно предаје сладости, да не кажемо лењости, стиже гнев зато што се дрзнуо да у свом уму уобрази славу крста иако пре тога није умртно своје *удове*, који су на земљи[25], иако, дакле, није исцелио болести помисли стрпљивим остајањем у делу ношења крста." Управо то и јесте смисао онога што су рекли древни светитељи: Лим ум пожели да се узнесе на крст иако још није исцелио осећања од болести стиже га гнев Божији. Ускођење на крст навлачи гнев ако се не остварује првим поменутиим делом, дакле трпљењем невоља, или распећем тела, него тежњом ка виђењу, дакле оним другим делом, који долази након исцељења душе. Ум таквог човека су опоганиле срамне страсти; такав ум јури према маштању и помислима саме сујете. Њему се запречава пут тако што му се поставља забрана, а забрана му се поставља зато што свој ум није очистио жаљењем, није покорио телесне пожуде, него је од онога што је чуо и од самог слова јурнуо право напред, слеп, путем пуним мрака. И они здравог вида, и пуни светлости, и они који су нашли учитеље пуне благодати - и они се злопате и дању и ноћу; њихове очи су пуне суза; моле се и плачу дан и ноћ због опасности путовања, због стрмина страшнијих од оних на које наилазе, због видова истине за које се испоставља да су помешани са саблажњивим привидима истине. Божије, говоре оци, долази само по себи, када га не очекујеш. Да, долази ако је место чисто, а не опогањено."[26]

Ако желиш да приступиш Богу да би Њему служио, мораш се предати вођству страха Божијег.

На осећај светог страха, осећај најдубљег страхопоштовања према Богу, указује нам, с једне стране, неизмерна величина Божијег бића, а, са друге, наша крајња ограниченост, наша немоћ, наше стање огреховљености, пада. Страх нам је прописан и у Светом писму. оно је ради нас почело да замењује глас савести и природног закона чим их је обавила тама, чим су почели да издају нејасне, најчешће лажне звуке, и потпуно их заменило када се појавило Јеванђеље. *Служите Господу са страхом, и радујте се Њему с трепетом,*[27] поучава нас Свети Дух; покорнима Његовој заповести Он говори: *Ходите чеда, послушајте мене, страху Господњем научићу вас,*[28] објављује обећање да ће даровати *страх* Божији онима који су истински наумили да приме Бога: *И даћу им страх свој у срце да не одступе од мене.*[29] *Страх Божији је почетак велике науке, то јест делатног богопознања. Ту науку Свето писмо назива мудрошћу. Почетак мудрости је страх Господњи, а разумевање добро свима који га творе. Похвала Његова остаје у век века.*[30] *Круна премудрости је страх Господњи; у њему успевају мир и нетакнуто здравље. Страх Господњи је слава, и част, и весеље, и круна радости. Страх Господњи је дар од Господа, и на стазе љубави поставља.*[31] *Страх Господњи нас учи да се удаљавамо од грехова: Страх је Господњи извор живота, који удаљава од мрежа смрти. Страх Господњи мрзи зло, гордост и охолост и зли пут. Буди у страху Господњем вазда.*[32] *Страх Господњи нам показује пут Божијих заповести: Блажен је човек који се боји Господа; у заповестима Његовим хтеднуће веома. Моћно ће бити на земљи семе његово.*[33] *Блажени сви који се боје Господа, који ходе путевима Његовим.*[34] *Поставиће се оружан Анђео Господњи око оних који га се боје, и избавиће их. Бојте се Господа сви свети Његови, јер нема оскудице онима који га се боје.*[35]

Немају основа сањари, пуни охолости и самообмане, да се гнушају страха Божијег, тог, по њима, својства презрених робова, немају основа јер нас страху призива Бог, објављује да ће Он сам бити наш учитељ страха, да ће нам дати духовни дар страха Божијег. Није ниско за човека, то ништавно, пало, одбачено, пропало и мржњом према Богу задојено створење, да пређе из стања непријатељства и пропасти у стање ропства и спасења. Само то ропство је већ велики добитак! Само то ропство је већ велика слобода! Страх нам је законски прописан као нама суштински нужно, неопходно средство. Страх очишћује човека, припрема га за љубав: ми постајемо робови да бисмо законито постали деца. У мери очишћења покајањем почињемо да осећамо Божије присуство; од осећања Божијег присуства јавља се свето осећање страха. Опит открива висину осећања. Узвишено је и жарко жељено осећање страха Божијег! При његовом дејству ум често отупљује свој поглед, престаје да изговара речи, да множи мисли: побожним ћутањем, вишим од речи, исказује сазнање своје ништавности и неисказиву молитву коју то сазнање рађа. Свети Исак Сиријски изврсно описује такво стање: "Када се смирени и мудри приближи молитви, или када се удостоји ње, он се не усуђује ни да се помоли Богу, нити да замоли за нешто. Он не зна за шта би се помолио; он ћути свим својим помислима, и очекује једино милост и ону вољу коју ће уместо њега исказати та Величина којој се поклања.

Његово лице је оборено према земљи, а унутрашње виђење срца узнето према прослављеној капији Светиње светих. Тамо је Онај чији је стан примрак, који отупљује очи серафима, Онај чија доброта покреће легионе да и они стоје на молитви заједно са другима, и ставља ћутање на све њихове чете. Његова смелост се простире само до следећих речи, он се усуђује да се помоли само за ово: Господе, по вољи Твојој нека буде са мном."^[36] Страх Божији је дар Божији. Као дар, измољава се молитвом. Свети пророк Давид је желео да буде удостојен тог дара, и стога је молио Бога: *Постави слузи Твоме реч Твоју, ради страха Твојега. Прикуј страху Твоме телу моје*^[37], то јест моје телесне жеље. Страх Господњи је један од седам дарова Светог Духа које свети пророк Исаија наводи овако: *дух мудрости и разума, дух знања и побожности, дух савјета и силе, дух страха Господњег*^[38]

Иако је Господ наш Исус Христос својим доласком на земљу донео људима мир од Бога и Божију побожност, постао отац будућег века и родоначелник светог рода који се спасава, отац који призива своју децу у љубав и сједињење са Собом, Он опет предлаже да једно од средстава за исцељење наше озлеђене природе буде и страх. Ономе ко се предаје поривима гнева и мржње Он прети огњеним паклом, ономе ко гази савест прети тамницом; ономе ко се сав предаје нечистим жељама прети вечним мукама.^[39] Ономе ко искреног срца не опрашта ближњима њихова сагрешења јавља да ни његови греси неће бити опроштени.^[40] Среброљупца и сластољупца опомиње да смрт може да их уграби баш онда када је не очекују.^[41] Узвишен је подвиг мучеништва: њега љубав и надањује и храни. Но Спаситељ света преноси поуку мученицима у којој их подстиче на храброст, помаже им страхом. Ево те Његове поуке: *И не бојте се оних који убијају тијело, а душу не могу убити; него се више бојте онога који може и душу и тијело погубити у паклу.*^[42] *Кажем вам, њега се бојте.*^[43] Свим својим следбеницима Господ је заповедио спасоносни страх Божији. Поуздан знак да имамо тај страх је наша непрестана трезвеност и непрестано стражење над собом. *Нека буду бедра ваша опасана - рекао је Господ - и светиљке запањене, а ви слични људима који чекају господара својега, када ће се вратити са свадбе да му, чим дође и куцне, одмах отворе. Благо слугама оним које господар дошавши нађе будне.*^[44] *Свима говорим: Стражите!*^[45]

Други, славни долазак Господа, Његов праведни и страшни суд над нараштајима и народима величанствено је приказан у Јеванђељу по Матеју^[46]. Та необична слика, представљена необично једноставно и јасно, сама од себе оживљава пред очима ума, погађа срце страхом. Сагледавајући ту слику, може се, Јововим речима, насликати стање у које она доводи душу: *Страх подuze ме и трепет, од којег устрепташе све кости моје, и длаке на тијелу мојем накомстријешисе се*^[47]6 Када наступи суд за изгнане са неба, земља изгнанства и проклетства ће планути, а небо ће се свити као свитак кад се савије.^[48] Мртви свих времена и народа, пробуђени животворном трубом, Речју Божијом, устаће из гробова и сачинити непрегледни и неизбројиви

скуп.[49] Чете и војске светих анђела доћи ће на страшни приказ, на велико служење. И одбачени анђели стаће пред суд. Син Божији седи на престо славе, страшно по њеној необухватној величини. Сва разумна створења уздрхтаће од страха када виде свог Саздатеља, који их је призвао у живот из ништавила самом свемогућом Речју. И стајаће пред оном Речју која све може да учини. Стајаће пред оном Животом изван кога не може бити другог живота. Оци су оправдано рекли да би се у том грозном времену сва твар претворила у ништавило када би била препуштена самој себи и када је Божија свемоћ не би сачувала.[50] Праведници ће, чим погледају лицем у лице савршену Правду, схватити да њихова правда нема никаквог значаја, а грешници ће оправдањем туђим јеванђелском знању осудити себе. Решиће се судбина свих за вечност. Пре наступања тог суда свети апостол ће схватити да не може да се оправда, иако не зна никакав свој грех, зато што је Бог онај који му суди.[51] Сви светитељи још током свог земаљског странтовања често долазе кроз побожно сећање и размишљање на Страшни суд Христов, и тако благовременим, спасоносним страхом ограђују себе од оног страха који ће очај изазвати у пропалима; благовременим осуђивањем себе они се старају да благовремено задобију оправдање, да плачем одврате плач. Браћо! Потребно је, веома је потребно да ми, немоћни и грешни, имамо често сећање на Други долазак и Страшни суд Христов: такво сећање је припрема, најпунија наде и радости. Страшни суд је онај суд који чека све људе после општег васкрсења; страшни је и онај суд који чека сваког човека после његове смрти. Последице овог и оног суда су или прижељкиване или жалосне. Ако земаљски судови, на којима се ради једино о пропадљивом и пролазном, изазивају нашу бригу, тим више мора да нам задаје бриге Божији суд. Са којим нам је то другим циљем Господ јавио о том суду тако јасно, ако не са циљем да побуди у нама по душу спасоносни страх који може да нас сачува од грешног, нехајног живота, тог услова наше пропасти? Преподобни Илија, египатски монах, тиховатељ у Тиваидској пустињи, каже: "Три времена задају ми страх: време изласка душе из тела, време суда Божијег, и време у коме ће Бог изрећи суд о мени." [52]

Морамо ли напомињати да је учење светих отаца Православне цркве о страху Божијем сагласно са учењем Светог писма, ако знамо да је учење Светог писма извор учења отаца, ако знамо да оба та учења имају исти извор - Духа Светога?

"Страх Божији је почетак врлине", каже свети Исак Сиријски. "Тврде да је он рађање вере, и да се засејава у срцу онда када се ум повуче од брига овога света да би сабрао своје лутајуће помисли из расејаности у непрестано изучавање обновљења које долази, будућег пресаздања... Научи се да у основу свог путовања положиш страх Божији, и убрзо ћеш се наћи пред капијом Царства, и нећеш имати потребе да дуго путујеш." [53] Међу поукама преподобног Пимена Великог читамо ову: "Потребни су нам смиреноумље и страх Божији исто онолико колико и дисање. Три су главна

монахова дела: да се боји Бога, да се моли Богу, и да чини добро ближњем. Као што се слатки пчелињи труд купи тек онда када дим истера пчеле из кошнице, тако и телесно наслађивање изгони страх Божији из душе, а онда упропаштава све њено добро дело. Почетак и крај духовног пута је страх Господњи." Писмо говори: *Почетак мудрости је страх Господњи.*[54] Када је Аврам припремио жртвеник, Господ му је рекао: *Сада познах да се бојиш Бога.*[55] Брат је упитао Великог ко говори: *Заједничар сам свих који Те се боје,*[56] а он је одговорио: "Свети Дух то говори о себи." Он је такође преносио изреку светог Антонија Великог да је преподобни Памва посредством страха Божијег учинио себе обиталиштем Светог Духа.[57] Преподобни Касијан Римљанин говори: "Почетак нашег спасења је страх Господњи. Он омогућује и почетак обраћања, и очишћење од страсти, и чување врлина у онима који се упућују путем савршенства. Чим продре у човеково срце, он рађа у њему презир према свему материјалном, заборав према родбини и мржњу према самом свету."[58] У том истом слову, објашњавајући заповест Господњу: *И који не узме крст свој и не пође за мнош, није мене достојан,*[59] преподобни Касијан овако размишља: "Крст наш је страх Господњи. Као што распети више не може да окреће или помера удове по жељи своје душе, тако и ми морамо да усмеравамо своју вољу и своје жеље према закону Господњем и ономе што он заповеда, а не према ономе што нам је сада пријатно и што нас увесељава. Као што приковани за крсно дрво не гледа са дивљењем на садашње, не помишља на своје страсти, не расејава се на старања и бриге о сутрашњем дану, не познаје жељу за стицањем имања, не заноси се ничим гордим, ничим заједљивим, не жали што су данас хулили на њега, а прошле хуле више и не памти, већ сматра да је у сваком смислу умро иако још дише у телу, па управља очи свог срца тамо где ће се несумњиво преселити, тако и ми морамо да распнемо себе страхом Господњим према свему томе, то јест, морамо бити мртви и према телесним страстима, али и према самим њиховим почецима, морају наше духовне очи бити упрте тамо где ћемо се преселити, морамо се пресељењу надати сваког трена. Тако можемо задобијати умртвљавање свих наших пожуда и телесних склоности."[60] Лако се може запазити да распеће на крсту страха Божијег, које преподобни Касијан овде описује, није ништа друго до оно што Исак Сиријски назива делом, који се, по апостолу, састоји у распињању тела *са страстима и жељама*[61], и чини прву половину духовног пута који води хришћанина ка њему намењеном савршенству.

Свето писмо нас поучава: *страх је Господњи чист, остаје у век века.*[62] Свето писмо такође говори да у љубави нема страха, да савршена љубав изгони страх напоље; *јер је у страху мучење, а ко се боји, није се усавршио у љубави*[63]. Ову површно гледано противуречну мисао свети оци објашњавају овако: "Постоје два *страха*: један је уводни, други је савршени; један је својствен почетницима и представља само страхопоштовање, други је својство светих људи, који су достигли меру љубави. На пример: ако неко извршава Божију вољу због страха од мука, онда је он, како смо

рекли, још почетник - он још не чини добро ради самог добра, него због страха од казне.

А други извршава Божију вољу због саме љубави према Богу, воли управо Божију вољу, и испуњава је да би благоугодио Богу. Такав човек зна шта је суштинско добро. Такав је познао шта значи бити са Богом. Такав има истинску љубав, коју свети назива савршеном."*[64]* Та љубав доводи га у савршени страх зато што такав човек осећа страх и остаје веран Божијој вољи, али не због страха од казне, не због избегавања вечних мука - не: он је окусио саму сладост пребивања са Богом и зато се боји да ће отпасти, да ће се лишити ње. Тај савршени страх делује због љубави, и изгони уводни страх. "Зато је и речено: *савршена љубав изгони страх напоље*. Не може се, ипак, савршени страх достићи никако друкчије до уводним страхом."*[65]* Сама Божија величина наводи свети, побожни страх на она Божија разумна створења која су због своје чистоте и светости удостојена да буду најближе Богу. *Бог прослављан у савету светих, велик и страшан над свима око Њега.**[66]*

Зар ми, грешници, уопште нећемо волети Бога? Не! Волећемо Бога, али онако како је Он заповедио; свим снагама настојаћемо да достигнемо свету љубав, али оним путем који нам је показао сам Бог. Нећемо се предавати варљивим и лажљивим заносима охолости, нећемо изазивати у срцу пламен сладострашћа и пламен славољубља, толико мрских Богу, толико погубних за нас! Бог је заповедио да га овако волимо: *Останите у љубави мојој. Ако заповијести моје одржите, остаћете у љубави мојој, као што сам ја одржао заповијести Оца мојега и остајем у љубави његовој.* Сам Син Божији је постао човек и пружио образац тог живота и подвига тако што је унизио себе и био послушан до смрти, и то до смрти на крсту. Одбацимо гордост, јер нам приписује звања, заволимо смирење, јер нам открива наш пад и нашу грешност. Љубав према Христу доказаћемо послушношћу Христу; љубав према Оцу Богу доказаћемо послушношћу Сину Богу, који нам није говорио *сам од себе*, него оно што му је Отац заповедио, *а заповијест његова је жиеот вјечни.**[67]* *Ко има заповијести моје - рекао је Господ - и држи их, то је онај који ме љуби. Ако ме неко љуби, ријеч моју држаће. Ко мене не љуби, ријечи моје не држи.**[68]* Испуњавање Спаситељевих заповести је једини знак љубави према Богу који Спаситељ прихвата. "Сви који су благоугодили Богу, благоугодили су тако што су оставили своју истину, озлеђену грехопадом, и устремили се ка тражењу Божије истине, изнете у јеванђелском учењу и јеванђелским заповестима. У Божијој истини они су нашли љубав, скривену од пале природе. Док је заповедао о љубави, Господ је заповедио да најпре тражимо истину Божију, јер је знао да је она мајка љубави."*[69]* Ако желимо да задобијемо љубав према Богу, онда заволимо јеванђелске заповести, продајмо наше пожуде и страсти. По цену одрицања од себе купимо поље - наше срце, које не може бити наше ако га не купимо. Обрадимо га заповестима, и наћи ћемо у њему скривено небеско благо, то јест љубав.*[70]*

Шта нас чека на том пољу? Чекају нас трудови и болести, чека нас непријатељ који нам неће лако препустити победу, чека нас грех, који живи у нама да би нам се противио. Он живи у уму, живи у срцу, живи у телу. Потребан је појачани подвиг да би се горди и слепи ум савио до послушности Христовим заповестима. Када се ум потчини Христу, тада почиње нови подвиг: довођење исквареног, гордог срца у склад са Христовим учењем, покорвање срца Христовом учењу, коме је оно непријатељско. Ако, напokon, ум и срце дођу у стање послушности Христу, мора се привући у то стање и оно земљано, дакле небу намењено тело. Сваки корак у нашој невидљивој борби обележен је подвигом, обележен је страдањем, обливен је знојем појачаног насиља над собом. Час смо победници, час побеђени; час сине нада да ћемо раскинути ланце ропства, час опет видимо да су ланци на нама јаки, да их нимало нису ослабила средства којима смо мислили да ћемо их ослабити. Обара нас и природна немоћ, и немоћ самовоље, и помрачење разума, до којег је дошло због претходног грешног живота, и растројство срца, које је стекло порочне навике, и страсти тела, које је окусило животињске насладе и заразило се жарком жељом за њима; на нас насрћу пали духови јер желе да нас задрже у ропству. То је тај трњем посути, уски и невољама испуњени пут којим молитвени плач пред Богом води грешника ка помирењу са Богом, и помаже делима покајања, делима смирења, испуњењу јеванђелских заповести, пут на који нас наводи страх Божији.

Савез страха Божијег и божанске љубави изврсно су описали духоносни оци Исак Сиријски и Симеон Нови Богослов. Њиховим дивним речима украшавамо наше убого слово. "Покајање је", говори свети Исак, "благодат на благодат дата људима. Покајање је наше друго рођење од Бога. Очекујемо да ће нам кроз покајање бити даровано оно за шта смо залог примили вером. Покајање су врата милости, отворена онима који је појачано траже. Кроз та врата улазимо у Божију милост; не уђемо ли туда, нећемо наћи милост: Сви - каже Свето писмо - *сагријешите, а оправдавају се даром, благодаћу његовом.*[71] Покајање је друга благодат, и рађа се у срцу из вере и страха. Страх је очински штап, и он нас води док не доспемо у духовни рај блага; када доспемо тамо, он нас оставља и враћа се. Рај је љубав Божија: у њој је настада свих блаженстава; тамо се блажени Павле нахранио натприродном храном. Окусивши тамо плод дрвета живота, он је позвао: *Што око не видје, и ухо не чу, и у срце човјеку не дође, оно припреми Бог онима који га љубе.*[72] Адаму је било забрањено да проба плод тог дрвета због побуне коју је приредио ђаво. Дрво живота је љубав Божија; Адам је отпао од те љубави, и више није наилазио на радост: радио је и трудио се на земљи трња. Сви лишени Божије љубави, чак и ако правилно ходе - сви они у зноју својих дела једу хлеб одређен првосазданом човеку зато што је отпао од Бога. Док не нађемо љубав, дотле ћемо радити на земљи трња; сејаћемо и жети у трњу. Чак и да сејемо истину, ипак нас - без љубави - сваког часа озлеђује трње; колико год се трудили ради истине, живимо у зноју свог лица. А када нађемо љубав, када се хранимо небеским хлебом, постајемо јачи без дела и труда. Христос је *хлеб живи који сиђе с неба, и даје*

живот свијету.[73] То је храна анђела. Ако ко нађе љубав, онда он Христа узима сваки дан и сваки час. *Ако ко једе од овога хљеба, који ћу ја дати, живјеће вавијек.[74]* Блажен је који једе *хлеб љубави*, јер тај хлеб је Христос. А да онај који има љубав за храну има за храну Христа, Бога над свима, то сведочи Јован речима: *Бог је љубав[75]*. Ако ко живи у љубави и наслађује се животом који извире из Бога, онда он већ овде, у овом свету, удише ваздух васкрсења. Тим ваздухом наслађују се праведни по васкрсењу. Љубав је оно Царство које је Господ обећао апостолима као тајанствену храну. А шта друго означавају речи: *Да једете и пијете за мојом трпезом у Царству моме[76]*, ако не љубав? Уместо хране и пића, довољно је да та љубав нахрани човека. Она је *вино*, које весели *срце човека.[77]* Блажен је човек који пије то вино. Пили су га несуздржљиви, па су постали побожни; пили су га грешни, па су заборавили путеве својих спотицања; пили су га пијани, па су постали испосници; пили су га богати, па су пожелели сиромаштво; пили су га убоги, и обогатили су се надом; пили су га слаби, па су постали јаки; пили су га неуки, па су постали мудри. Као што се велико море не може пребродити без барке, тако нико не може достићи љубав без страха. Смрдљиво море које је распрострајено између нас и душевног раја можемо пребродити у барци покајања, чији су веслачи *страх*. Ако ти веслачи, тј. *страх*, не управљају барком покајања на којој препливавамо море света према Богу, онда се утапамо у смрдљивом мору. Покајање је барка; *страх* је њен крманош; *љубав* је божанско пристаниште. Страх нас уводи у барку покајања и превози преко смрдљивог мора живота тако што нас усмерава према божанском пристаништу, према љубави, а према њој теже сви који се труде у покајању, сви *натоварени* покајањем.[78] Ако смо достигли љубав, онда смо достигли Бога; наш пут се завршио: пристали смо на острво тог света на коме су Отац и Син и Свети Дух."

Наслов другог слова у књизи светог Симеона, написане у стиховима, садржи у себи садржај целокупног нашег слова, и зато прво стављамо тај наслов: "Од *страха* се рађа *љубав*, а *љубав* искорењује *страх* из душе, и једино *љубав* остаје у души, јер она је Дух *Божији* и *Свети*."Г Своје слово свети почиње овако: "Како да опевам, како да прославим, како достојно да величам Бога мога који је гледао многе моје грехе? Како да погледам према небу? Како да отворим очи? Како да отворим уста, Оче? Како ћу покретати усне? Како да пружим руке према небеској висини? Које речи ћу смислити? Које речи ћу принети? Како ћу се осмелити да почнем разговор? Како ћу тражити опроштај мојих неизмерних сагрешења, многих прегрешења? Заиста сам починио дела која не никако заслужују опроштај. Ти знаш, Спаситељу, да говорим ја! Ја сам превазишао свако створење; ја сам учинио дела испод сваке природе; показао сам да сам гори од бесловесних створења, од свих морских животиња, од сваке стоке на земљи; заиста сам гори и од свих гмизаваца, и звери, јер сам Твоје заповести преступио више од бесловесних створења, оскрнавио сам своје тело и опоганио душу. Како да Ти се јавим? Како да Те угледам? Како да се усудим да станем, грешан, пред Твоје лице? Како да не побегнем од Твоје славе, од светлости којом блиста Твој Свети

Дух? Како сам да не пођем у таму када сам починио дела таме? И бићу одлучен од множине светих! Како ћу претрпети Твој глас када ме шаље у таму? Због тога носим осуду мојих дела и сав се ужасавам, сав дрхтим. Обузет страхом и ужасом, вапим Теби: Спаситељу мој, знам да нико други није сагрешио пред Тобом као ја; нижи сам постао од дела које си створио, ја, грешни.

Био сам узрок пропасти и других. Но и то опет знам, у то сам се уверио, Боже мој, да ни величина сагрешења, ни мноштво грехова, ни нечистота дела, никада неће превазићи Твоју човекољубиву и велику, већу од највећег, већу од речи и већу од ума милост, коју Ти обилно и изливаш на оне који греше и искрено се кају. Ти их очишћујеш и просветљаваш, и чиниш причасницима светлости, и тако их, неисцрпан у изобиљу, чиниш заједничарима Божанства Твога. Ти често беседиш с њима, као са својим истинским пријатељима, о ономе што је чудно за анђеле и за човечије мишљење. О благиости безмерна! О љубави неисказива! Зато и припадам, и вичем Теби! Како си примио блудника и блудницу, тако прими и мене, Милостиви, јер се кајем из свег срца. Прими, Христе мој, капи мојих суза у непресушне изворе, њима умиј моју душу. Њима умиј и тело, јер су га страсти упрљале; умиј од сваког лукавства и срце: оно је корен и извор сваког греха. Лукавство је сетва лукавог сејача. Где он сеје, тамо и ничу, расту и умножавају се многе гране лукавства и злобе. Његове корене, Христе мој, ишчупај из дубине, и очисти њиву моје душе и њиву мог срца. Твој *страх* засади у њих, Милостиви! Удостоји га да се укорени и довољно израсте да би високо узрастао држањем Твојих заповести и умножавао се свакога часа, а умножавањем умножавао потоке суза. Напајајући се њима све више и више, он расте и појачава се. Заједно са страхом и сразмерно страху расте и смирење. Пред смирењем се предају све страсти, а тиме се, заједно с њима, изгони и чета демона. Одмах се запажа да све врлине иду за њим, окружују га, као што царицу, владичицу, окружују њене чуварке, другарице и слушкиње. А чим се оне окупе и уједине, тада ту, крај њих, као дрво крај извора, процветава *страх*. Но пошто си га Ти засадио, на њему се постепено формира необичан цвет. Рекао сам 'необичан', јер све што расте доноси плод саобразно својој врсти; свако дрво има своје семе; но Твој *страх* ствара и цвет необичан природи и плод исто тако необичан и стран себи. Тај *страх* је, разуме се, пун неке сете; све који га налазе он приморава да непрестано буду сетни, као сужњи достојни многих казни, као они који сваког часа очекују да их смрт покоси јер виде срп смрти, као они који не знају час смрти, као они без наде и обавести да ће им бити опроштено, али се боје свршетка и ужасавају краја јер не знају шта ће им бити изречено на суду, о Боже мој. Неописивог је изгледа тај цвет, то дело *страха*, необјашњиво је још више његово својство. Види се чим процвета, но одмах се скрије, а то није својствено природи и њеном поретку ствари: то је изнад природе, то превазилази сваку природу. Но цвет је прелеп, и умиче свему што се о њему може рећи, усхићује сав мој ум да га сагледава, а у исти мах не дозвољава уму да памти оно о чему страх пружа знање: тада он ствара у мени заборав свега тога и брзо одлеће.

Дрво *страха* опет остаје без цвета. И жалостим се због тога, и уздишем, и јаче него обично вичем Теби! И опет на гранама дрвета видим цвет! О Христе мој! Док је мој поглед упрт у сам цвет, не видим само дрво. Но цвет се чешће појављује, привлачи ме целог жарком жељом, и завршава се у плоду *љубави*. А ни тај плод не подноси да остаје на дрвету страха. Чим сазре, видљив је само он, не и дрво. Нема *страха* у *љубави*, јер, супротно овоме, *душа у којој нема страха не доноси плода*. Заиста чудо: то умиче свему што се може рећи о њему, свему што се може мислити о њему! Дрво са трудом процветава и доноси плод, а плод, супротно томе, искорењује дрво и остаје плод, обитава сам. Како плод без дрвета - то никако не могу да објасним. Но он обитава, но он постоји - *љубав* та без *страха*, који ју је родио. Та *љубав* је заиста највеће весеље; онога ко њу стиче она испуњава радосћу и духовном насладом, у осећају га удаљава од света, а страх то никако не може да учини. Како може страх, који се налази унутар видљивог и унутар чулног, да онога који га стиче поставља далеко од свега и да га целог уједињује са невидљивим посредством (духовног) осећања? Заиста никако не може. Тај цвет и тај плод, та деца страха, налазе се изван овога света. Они и сада усхићују душу, и узносе је, и стављају изван овога света! Како, реци ми, та *љубав* поставља изван света? Желео сам да то јасно знам. Но то је необјашњиво: *Љубав је Дух Божији*."

Како се одиграва сама промена у срцу? Како срце извршава тај недокучиви прелаз од страха према *љубави*? Изнећемо одговор из свете опитности светитеља Божијих. Наш савременик и земљак, украс и слава нама савременог монаштва, Георгије, затворник Задонског манастира, човек који је досегао хришћанску савршеност, овако говори о себи у поучној беседи о вери у ближњег: "Желим да кажем неколико речи о суштини *љубави*. То је најфинији огањ, виши од сваког ума и лакши од сваког ума. Дејства тог огања су брза и непојмљива, света, и изливају се на душу од светог и свуда присутног Духа. Чим тај огањ дотакне срце, свака узнемирујућа помисао и свако узнемирујуће осећање истог трену се претвара у тишину, у смирење, у радост, у сладост која превазилази све. Много тога о себи говорио сам отворено пред вама: и даље намеравам да будем отворен. Провео сам овде, у мом самовању, чини ми се већ шест година, када је Господу било угодно да моје срце приведе у потпуну скрушеност. Тада сам мислио да сам већ пропао, и да ће гнев Божији спалити моју законо-преступничку, очајну, немарну душу... Пао сам у велику изнемоглост, једва сам дисао, али сам непрестано понављао у срцу: Господе, Исусе Христе, Сине Божији, опрости ми грешном.' Наједном, у трену, сва немоћ је нестала, и огањ чисте *љубави* дотакао је моје срце: моје биће наједном је постало пуно снаге, осећања, неисказиве пријатности и радости; толико сам био усхићен да сам већ желео да ме муче, кидају, вређају; желео сам то да бих задржао у себи слатки огањ *љубави* према свима. Он је толико снажан и сладак да нема те горчине ни тог понижења које он не би претворио у сладост. Што више дрва стављамо у ватру, тим више ватра постаје јача: исто тако дејствују на нас невоље и жалости које нам људи наносе. Што више

нападају, тим се више у срцу разгорева света љубав. И каква слобода, каква светлост! Не постоје речи које би то изразиле: радовао бих се да ме је неко лишио очију, да не видим сујетни свет; мило би ми било да ме је неко узео, као злочинца, и заклао уза зид, да не слушам човеков глас, да не видим његову сенку..."[79] "Љубав", говори свети Исак Сиријски, "не познаје стидљивост, и стога не уме да својим члановима даје изглед доброг реда. Љубави је по природи својствено да одбаци стидљивост и заборави своје мере. Блажен је човек који је нашао тебе - луку бескрајне радости!"[80]

Божије долази само по себи, онда када га не очекујемо, када се не надамо да ћемо га добити. Но добра Божија воља може да уследи тек када очистимо себе покајањем. У покајању су смештене све Божије заповести. Покајањем се хришћанин уводи најпре у страх Божији, а затим у Божију љубав.

Нека се наслони на Исусова прса Јован, девственик и богослов, ученик *кога Исус љубљаше*. [81] Нека се њему прикључе остали свети Божији људи, напрсници свете љубави! Овде није наше место. Наше место је у друштву губавих, одузетих, слепих, глувих, немих, бесомучних. Ми припадамо том друштву по стању наших душа, и у таквом друштву приступићемо Спаситељу нашем. С њима нас смешта наша мајка, света Црква; у уста своје деце она ставља жалобне, осећањем сазнања своје грешности прожете молитве акатиста Исусу најслађем. Наша духовна мајка нам даје сигуран положај да би добијање милости за нас било тим сигурније. Господ нас је усинио себи светим крштењем, но ми смо нарушили свети савез са Њим тиме што смо прељубничким савезом са мрским грехом нарушили Његове свете заповести. *Кнезови Содомски, народе Гоморски* [82] - тако Господ назива народ након његовог упадања у безакоња, онај народ о коме је раније објавио *да је дио Господњи народ његов*, и да је *Јаков уже наслєдства његова*. [83]

Када је блудни син протраћио у туђој земљи половину очевог имања и изложио себе необичним несрећама, па тек тада почео да размишља о томе да се врати оцу, тада је он, поучен самим својим жалосним положајем и великим очевим богатством, одредио себи најразборитији начин деловања. *Уставши* - говорио је, док је размишљао о својој намери - *отићи ћу оцу својему, па ћу му рећи: Оче, сагријеших небу и теби, и више нисам достојан назвати се сином твојим: прими ме као једног од најамника својих*. [84] Смирење створено у мислима син је остварио на делу, *а кад је још подалеко био, угледа га отац његов и сажали му се*. [85] И ми смо у сујетним и грешним занимањима изгубили лепоту усиновљења коју нам је дао Отац небески, па када, као и блудни син, одлучимо да се обратимо Господу, морамо да приступамо престолу Његове славе и величанства са дубоким смирењем, са побожним страхом. Прво наше дело мора бити сазнање и исповедање својих сагрешења, остављање грешног живота, ступање у живот по јеванђелским заповестима. Душа наших молитава и осталих побожних подвига мора бити осећање покајања. Од пуноће убеђења морамо сматрати да смо недостојни љубави, недостојни имена Божијих синова и кћери.

Прими ме - говори покајник, блудни син - као једног од најамника својих, који раде на њиви покајања, под надзором страшног надзорника - страха. Не тражимо оно што не зависи од нас, за шта још нисмо сазрели. Док смо под влашћу[86], као онај капетан у Јеванђељу, док над нама превласт имају грех и пали духови, сведочимо и исповедајмо са разборитим капетаном: Господе, нисам достојан да под кров мој уђеш, него само реци ријеч, и оздравиће слуга мој.[87] Ти, пречист и пресвет, почиваш у самим чистим и светим људима, али ја, опогањен, нисам достојан да под кров мој уђеш.

"Као што син", говори свети Исак, "не сумња у свог оца, и не тражи од њега: *Научи ме занату*, или: *Дај ми то и то*, тако и монах не мора да размишља и тражи од Бога: *Дај ми то и то*. Он зна да Бог мисли о нама више него што отац брине о сину. Зато морамо привести себе у смирење, оплакати разлоге наших невољних сагрешења, учињених у мислима и на делу, и из скрушеног срца рећи речима цариника: *Боже, милостив буди мени гријешноме[88]...* као што болесни царев син не говори свом оцу: *Учини ме царем*, него се стара о својој болести, па ће, кад оздрави, царство са оца прећи на њега, тако и грешник покајник, примајући здравље своје душе, улази са Оцем у земљу чисте природе, и царује у слави свога Оца." [89] Амин.

Сергијева пустиња, 1844. године.

НАПОМЕНЕ:

1. 1 Кор 13,13.
2. 1 Јн 4
3. Пим 5,5.
4. 1 Кор 3, 16
5. Лев 10,1,2.
6. Поука 28, гл. 45, у преводу Пајсија Њамецког.
7. Ис 50,11, по објашњењу преподобног Варсануфија Великог, Одговор 158.
8. Мт 22,13.
9. 1 Кор 12,31.
10. 1 Кор 13, 1,2,3,8,9, 10.
11. Кол 3, 14.

12. 1 Јн 4, 7.
13. 1 Јн 4, 16.
14. 1Јн 4,13.
15. Пим 5, 5.
16. Слово 48.
17. Јн 15,10,4, 6.
18. Калист и Игњатије Ксантопул, гл. 5, Добротољубље, том 2.
19. Пим 8,12, 8, 7, 6.
20. Калист и Игњатије Ксантопул, гл. 6.
21. Отк 3,20,21.
22. 1 Јн 3, 6.
23. Слово 72.
24. Слово 5.
25. Кол 3, 5.
26. Слово 2.
27. Пс 2,11.
28. Пс 33, 11.
29. Јеп 32, 40.
30. Пс 110, и Прич 1,7.
31. Сир 1,18,11,13.
32. Прич 14,27; 8, 13; 23, 17.
33. Пс 111, 1,2.
34. Пс 127. 1.
35. Пс 33, 7, 9.
36. Слово 49.

37. Пс 118, 38,120.
38. Види:Ис 11,2.
39. Мт 5,22,25, 26,29.
40. Мт 6,15.
41. Лк 12,16-20.
42. Мт 10,28
43. Лк 12. 5.
44. Лк 12. 35. 36. 37.
45. Мк 13. 37.
46. Мт 25.
47. Јов 4.14, 15.
48. 2 Пт 3. 10; Отк 6. 14.
49. 1 Сол 4. 16; Јн 5, 28.
50. Преподобни Нил Сорски, Слово 7.
51. 1 Коп 4.4.
52. Азбучни патерик и Незаборавна казивања.
53. Слово 1.
54. Пс 110, 10.
55. Пост 22, 12.
56. Пс 118,63.
57. Азбучни патерик.
58. Цасианус, либ. ИВ. Де Институтис, ренунтиантим, цап. 39
59. Мт 10, 38.
60. Цасианус, либ. ИВ. Де Институтис, ренунтиантим, цап. 35
61. Гал 5, 24.

62. Пс 18,10.
63. 1 Јн 4, 18.
64. 1 Јн 4, 18.
65. Преподобни ава Доротеј, Поука 4, О страху Божијем.
66. Пс 88, 8
67. Јн 12,49, 50.
68. Јн 14,21,23, 24.
69. Преподобни Макарије Велики, Беседа 37, главе 2 и 3.
70. Мт 13,44.
71. Пим 3, 23, 24.
72. 1 Кор 2, 9.
73. Јн 6, 51, 33.
74. Јн 6,51.
75. Јн 4,8.
76. Лк 22, 30.
77. Пс 103,15.
78. Мт 11,28.
79. Писма Георгија Затворника, део 2, писмо 37, 1860.
80. Слово 89.
81. Јн 21,20.
82. Ис 1, 10.
83. Понз 32, 9.
84. Лк 15,18,19.
85. Лк 15,20.
86. Мт 8, 9.

87. Мт 8, 8.

88. Лк 18,13.

89. Свети Исак Сиријски, Слово 55.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

СУДОВИ БОЖИЈИ

Нема слепог случаја! Бог управља светом, и све што се дешава на небу и под небом дешава се по суду премудрог и свемогућег Бога, недокучивог у својој премудрости и свемоћи, недокучивог у свом управљању.

Бог управља светом: Његова разумна бића нека буду покорна Њему, и Његове слуге нека побожно сагледавају, нека у надумном дивљењу и чуђењу славослове Његово величанствено управљање!

Бог управља светом. Заслепљени грешници не виде то управљање. Они су измислили случај, потпуно стран разуму: они не увиђају да у њиховом погледу нема правилности, да је њихов поглед туп, помрачен, изопачен; они Божијем управљању приписују одсуство правилности и смисла; они хуле на управљање Божије, они премудрост сматрају и називају безумљем.

Он је Господ Бог наш, по свој земљи судови су Његови[1] - проповеда царски пророк. Судови Господњи су истинити, уједно оправдани.[2] У њима нема ничег неправедног! У њима нема ничег неразумног! Њих оправдавају њихове последице, њихови духовни плодови, њих оправдава савршенство њиховог свесавршеног Извора.

Похвали, Јерусалиме, Господа; хвали Бога Твога Сионе, јер оснажи вратнице врата твојих, благослови синове твоје у теби.[3] Само је Православна црква спремна да похвали Бога богоугодном похвалом, само су њени истински синови, верни њеном наручју - њеном догматском и морално-поучном предању - спремни да наследе благослов. Бог, који објављује Реч Своју Јакову, законе и судове Своје Израилу,[4] открива учење спасења свим члановима Православне цркве, но тајна јеванђелске истине и тајна судова Божијих открива се онолико колико могу да је схвате сами изабраници, удостојени да чистим умом угледају Бога у Његовом промислу и управљању. Не учини Бог тако сваком народу, и судове Своје не објави њима.[5]

Виђење судова Божијих је духовно виђење. Божија благодат, у своје време, узноси ка том виђењу ум оног хришћанина који се правилно подвизава.[6] Духовно виђење ума подржава срце духовним, светим осећањем, и њим се оно напаја као слатким и миомирисним напитком који излива у њега и храну, и храброст и весеље. Пажљиво проматрам Твоје судове, Господе мој: Судови су Твоји бездан многи.[7] Њихову дубину не може да испита ни људски ум, ни анђелски ум, као што наше око не може да примети сводове неба, скривене иза његовог прозачног, бескрајног плаветнила.

Правилно и тачно испуњавање Божије воље није могуће без познавања судова Божијих. Шта су Божије заповести? То је Божија воља, коју је Бог објавио људима да би се руководили у свом деловању, а оно зависи од њихове слободне воље. Шта су судови Божији? То су дејства или допуштења Божије воље, на која човекова слободна воља нема никаквог утицаја. Да би потпуно испунио Божију вољу, човек, очигледно, мора да заузме правилан став и према Божијим заповестима и према Божијим судовима. *Сачувах путеве Господње - говори истински слуга Божији - јер су сви судови Његови преда мном, и законе Његове не удаљих од мене.[8] Судовима Твојим, Господе мој, научи ме.[9] Исповедаћу Ти се, Господе, у правости срца, када научим судове правде Твоје.[10]*

Раздражује Господа грешник - драговољни служитељ демона: нема Бога пред њиме, искривљују се путеви његови у свако време, поричу се судови Твоји, Господе наш, од лица његовог.[11] Непоштовање Божијих заповести неминовно иде руку под руку са одбацивањем Божијег промисла о свету и истине да Бог управља светом: непоштовање Божијих заповести је природна последица тог одбацивања. Управљач васељене, први узрок свега што се дешава у људском друштву, свега што се дешава сваком човеку појединачно - каже грешник, који драговољно, дакле намерно греши - јесте или човечији разум или слепи случај, у коме је разум потпуно одсутан. Самим начином свог мишљења, настројеношћу своје душе, тај грешник заузима непријатељски став према Господу, непријатељски према Његовом светом Јеванђељу; гази без трунке страха све Божије заповести, без трунке страха задовољава све своје порочне жеље.

За кога нема Бога у Божијем промислу, за тога нема Бога ни у Божијим заповестима. Ко је видео Бога у управљању светом, ко је побожно задрхтао пред тим управљањем, ко је побожно задрхтао *пред Божијим судовима, једино тај може да прикује страху Божијем тело своје:[12]* да распне грешну вољу и мудрост и љубав према материјалном на крсту јеванђелских заповести. Да би угледао Бога у Његовом промислу, мораш имати чист ум, чисто срце и чисто тело. Да би стекао чистоту, мораш живети по јеванђелским заповестима. Из виђења судова Божијих рађа се у врло великом обиљу побожни живот, мајка тог виђења.

Бог управља васељеном; Он управља и сваким детаљем живота сваког човека. Такво управљање, које улази у најситније, очито веома мало значајне услове постојања твари, у складу је са бескрајним савршенством Божијих својстава. Закон таквог управљања читамо у природи, читамо у човековом друштвеном и приватном животу, читамо у Светом писму. *Не продају ли се - рекао је Спаситељ - два врапца за један новчић? Па ниједан од њих на падне на земљу без Оца вашег. А вама је, искрене и верне слуге Божије, и коса на глави сва избројана.[13]* Верујем свесветим речима! Не могу да им не верујем: оне тачно приказују савршенство мог Бога. *Од лица Твога, Господе мој, суд ће мој изаћи![14]* Сав припадам Теби! Мој живот и моја смрт налазе се сваког трена у Твојим рукама! Ти учествујеш у свим мојим делима, у свим мојим околностима: помажеш ми у благоугађању Теби; дуготрпељив си према мени у мојим својевољним, грешним, безумним делима. Твоја десница ме непрестано упућује на Твој пут! Без садејства те деснице давно, давно бих безизлазно залутао, пропао бих заувек. Ти, који си једини способан да судиш човеку, судиш мени, и решаваш моју судбину за све векове по Твом праведном суду, по Твојој неисказаној милости. Ја сам Твој и пре мог постојања, и у мом постојању, и с оне стране мог земаљског постојања или странствовања!

Судови Божији су све што се дешава у васељени. Све што се дешава, дешава се услед Божијег суда и Божије одлуке. Тајно од Бога и независно од Њега не дешава се и не може да се дешава ништа. Једно се дешава по Божијој вољи, друго се дешава по Божијем допуштењу; све што се дешава, дешава се по Божијем суду и по Божијој одлуци. Стога се Божији судови често називају у Писму судом Божијим. Божији суд је увек праведан: *Праведан си, Господе - говори пророк - и прави су судови Твоји.[15]*

Дејством Божије воље створен је видљиви и невидљиви свет, створен је и искупљен човек, збили су се и збивају се сви догађаји, друштвени и лични, из којих сија, као сунце с неба, Божија благод, Божија свемоћ, Божија премудрост. По Божијем допуштењу, због чињенице да је човек злоупотребио своју слободну вољу, појавило се зло са свим његовим последицама; по Божијем допуштењу, по сопственој слободној вољи пали су анђели, пао је човек; очовечени Бог је искупио људе, но они нису примили Бога, одступили су од Бога; по Божијем допуштењу, због зле слободне воље одбачених анђела и палих људи обешчашћена је земља злоделима и

безбожношћу тих анђела и тих људи. По Божијем допуштењу и суду васељену кажњавају и кажњаваће је разне невоље, друштвене и личне; по Божијем допуштењу и суду стићи ће отпаднике од Бога, непријатеље Божије, вечна мука у огњеном, мрачном понору пакла, за који су они себе припремили потпуно драговољно.

Погледао је апостол чистим умом, умом којег су озарили зраци свете Истине, погледао је у недостижну висину судова Божијих и у светом ужасу од виђења тих судова узвикнуо: *О дубино богатства и премудрости и разума Божијега! Како су неиспитљиви судови Његови и неистраживи путеви Његови! Јер ко познаде ум Господњи? Или ко му би савјетник?[16]*

Узвикнуо је ово апостол када је говорио о страшном злоделу Јудејаца: о њиховом драговољном одбацивању Искупитеља, о помахниталом одбацивању које се завршило чудовишним злочином - убиством Искупитеља. Док говори о злочину људи, потпуно зависном од њихове слободне воље, апостол се изражава тако као да је Бог учинио тај злочин. *Бог затвори све Јудејце у непокорност.[17] Даде им Бог дух неосјетљивости[18], очи да не виде и уши да не чују.[19]* Божије допуштење названо је Божијим дејством. Као да је по сили и власти неограничени Бог некако ограничио себе, не променивши човечију слободну вољу, не зауставивши човечија деловања, која су започела упорно противљење, жестоко супротстављање вољи и дејству Бога. Слободна воља бића, сви њихови напори не би могли да се одупру свемогућој десници Творца. То није учињено. То су *судови Божији.[20]* Њих човек не може да појми јер превазилазе разум разумних бића. Испитивање онога што се не да појмити узалудан је труд, далек од сваког смисла. Бог забрањује истраживање судова Божијих зато што на тај подухват наводи заслепљена надменост, лажни поглед на предмет, а сам подухват неизбежно води у заблуду, у богохуљење, у пропаст душе. Нема нам друге него да, по примеру апостола, видимо и сагледавамо судове Божије оком вере, оком духовног знања, и да се, не дозвољавајући себи бесплодне судове по човечијим начелима, побожно погружавамо у свето незнање, у свету *духовну таму*, јер она има и чудну светлост којом је Бог заклоњен од човечијег погледа и анђелског ума.[21]

"Зло није никаква суштина", рекли су оци, "оно се појављује због нашег немара према врлини, и ишчезава од наше ревности према врлини." [22] Зло је недостатак добра, и може да се односи само на ограничена разумна бића, у којима је добро ограничено. Недостатак не постоји у бесконачном, нема приступа бесконачном. Бог је бесконачан, и Његово добро је бесконачно. Бесконачно се, по свом својству, не умањује када се од њега одузме било који број, нити се увећава ако му се дода неки број. Ни зло ни добро разумних створења нема и не може да има никаквог утицаја ни на Бога ни на Његова дејства. Судови Божији стоје на висини, недоступној и неприкосновеној, независној и од демонских и од човечијих дејстава. Божије дејство не мења своје својство и значење чак ни онда када се неко човечије и неко демонско дејство сједини - по спољашњости, не и по суштини - у једно дејство са Божијим дејством.

Запањујући пример таквог дејства је велики догађај: страдање и смрт Богочовека. С једне стране, очовечени Бог је, по својој свесветој вољи, благоволео да се потчини тим страдањима и тој смрти; с друге стране, јудејски првосвештеници, вођени такође својом сопственом слободном вољом, изложили су Бога потпуно понижавајућем срамоћењу, тешким мукама и срамној смрти. У злочину су осим људи учествовали и демони, као начелници злодела.[23] Овде је Божије дејство било сједињено, само по спољашњости, у једно дејство са човечијим и демонским дејством; али, у суштини, једно дејство се потпуно разликовало од другог дејства. *Ви се одрекосте Свеца и Праведника* - рекао је Јудејцима апостол Петар - *ви Начелника живота убиште; а Бог оно што је предсказао устима свију својих пророка, да ће Христос пострадали, тако је и испунио.*[24]1 Исту ту мисао изнели су и сви апостоли у молитви коју су изговорили када су добили вест да је започело гоњење Цркве Јерусалиму. Они су рекли у својој молитви: *Господе, Ти који си створио небо и земљу и море и све што је у њима, Ти си Светим Духом кроз уста оца нашега Давида, слуге својега, рекао: Зашто се буне незнабошци и народи помишљају залудне ствари? Устадоше цареви земаљски и кнезови сабраше се заједно на Господа и на Помазаника Његовог, и заиста се сабраше у овоме граду на Светога Сина Твојега Исуса, којега си помазао, Ирод и Понтијски Пилат са незнабошцима и с племенима Израиљевим, да учине оно што рука Твоја и савјет Твој унапријед одреди да буде.*[25]

Божији судови и Божија дејства иду својим путем; људска и демонска дејства такође иду својим путем. Злодела остају злодела, злочинци остају злочинци, макар починиоци зла и њихова зла намера уједно били само оруђа Божије воље. Ово последње је последица неограничене Божије премудрости, неограничене Божије свемоћи, због које бића када поступају по својој слободној вољи уједно безизлазно остају у власти Творца а да то не схватају, извршавају вољу Творца а да то не знају.

Судови Божији присуствују и дејствују у догађањима у којима учествују људи и демони, с тим што Божији судови присуствују и дејствују у тим догађањима као најтананији дух у материји, независан од материјалног, нестешњен материјом, дејствујући на материју и не подвргавајући се дејству материје. Судови Божији су свемогуће дејство у васељени свесавршеног Бога, јединога, у прецизном смислу Духа, који испуњава васељену и све што је изван васељене, што није обухваћено васељеном. Материјални свет, изложен нашим осећањима, не обухвата Бога; ни свет духова, који није изложен нашим осећањима, не обухвата Бога. Какав је Бог, таква су и Његова дејства: и Његови судови су необухватни. Нека побожно тихују пред њима и људи и анђели! У односу на Бога духови су такође материја: они се разликују од Бога и по суштини и по својствима, разликују се немерљиво много, разликују се од Бога онолико колико се и сама груба материја разликује од Бога.[26] Такав је закон о односу бесконачног према свему ограниченом и коначном. Колико год се ограничени предмети међусобно разликовали, колико год се повећавали или смањивали, њихова

разлика у односу на бесконачно се не мења, и никад не може да се мења: она је увек иста зато што је увек бесконачна.

Тешко свијету од саблазни; јер потребно је да дођу саблазни, али тешко човјеку оном кроз кога долази саблазан.[27] Ово је рекао Спаситељ света, Господ наш Исус Христос. Ово је речено о догађајима који се дешавају пред нашим очима, и још ће се морати дешавати, у којима се свесвети судови Божији сливају у једно са злочиначким и погубним последицама људске грешне, сладострасне, Богу непријатељске слободне воље.

Потребно је да дођу саблазни: овим речима објављује се Божије предодређење, објављују се судови Божији, недокучиви за човека и недоступни његовом поимању. *Тешко човјеку оном кроз кога долази саблазан:* овим се Божији гнев објављује слугама, проповедницима, заштитницима греха, сејачима и ширитељима греха у људском друштву, непријатељима и гонитељима истинског богопознања и богослужења. Њихову настројеност и делатност Бог је већ осудио; већ су изговорене громовите претње против те настројености и те делатности; већ је припремљена њихова плата - вечни пакао и његове тамнице, ужасна мучења и казне. Али Бог је допустио злонамерну и Њему супротстављену делатност и настројеност људи. Такви су судови Божији. Зло које чине бића не може да наруши у Богу - у свесавршеном Добру - Његово ненарушиво, неприкосновено обитавање у неизмењивим својствима и достојанствима, не може да спречи бескрајну Божију премудрост да извршава своју свесвету, свемогућу вољу.

Шта је Божије предодређење? То је израз у Светом писму којим се описује Божија величина, виша од свега што човек може о њој да каже. Појам предодређења је веома близак појму судава Божијих: та два појма се често стапају. Објаснићемо, сходно нашим моћима, Божије предодређење, о чијем постојању сведочи Свето писмо,[28] и најпре нагласити да многи неправилно разумеју овај појам, и да управо тиме повлаче себе у погибелјну провалију заблуда.

Бог је изван категорије времена[29]: време не постоји за Бога. *Временом* разумна бића означавају утисак који у њима стварају промене појава у природи. Тако наука дефинише време. *И би вече и би јутро, дан први.*[30] Тако Писмо представља настанак појма времена - дакле потпуно сагласно са закључком позитивне науке.[31] Очито је да спољашњи утисци не могу да делују на Бога, у противном Бог не би био савршен, повећавао би се и смањивао, а то није својство бесконачног. Време, дакле, за Бога уопште не постоји: ни будућност за Њега не постоји. Оно што тек треба да се догоди већ се појављује пред Божијим лицем тако као да се већ десило; загробна судбина сваког човека - та нужна и природна последица човекове земаљске, драговољно изабране делатности - већ је позната Богу, јер ју је Бог већ решио. *Неуобличен*

(зачетак) мој видеше очи Твоје,[32] свесавршени Боже! Исповедао је ово надахнути пророк: и сваки човек је, каже логика, дужан да ово исповеда.

"Ја сам предодређен, и немам никакве могућности да се противим предодређењу, да изменим или спречим Божије предодређење. Зашто да приморавам себе неумољиво строгој хришћанској врлини? Зашто да подвргавам себе небројеним лишавањима и да живим стално се одричући живота? Живећу овај кратки живот онако како желим и како ми се свиђа! Похитаћу ономе чему ме мами моја машта, исцртаваћу пред собом чаробне слике! Разонодићу се до миле воље свим насладама, макар и грешним! Оне су раскошно расуте по васељени, и нестрпљива радозналост вуче да их пробам и искуствено познам! Ако ми је предодређено да будем спасен, Бог ће ме спасити, без обзира на сву моју порочност. А ако ми је суђено да пропаднем, пропашћу без обзира на све моје напоре да задобијем спасење."

Овакво размишљање није ништа друго до непознавање хришћанских тајни, лажно названо знање и телесно мудровање. У њему се износи страшно богохулство, којег они нису ни свесни. Несрећно, потпуно погрешно умовање многи сматрају и прихватају за необориву истину: на њему се заснива својевољни, незаконити и развратни живот. На земаљском порочном животу заснива се вечно жалосни, вечно несрећни живот с оне стране гроба.

Лажно, по душу погубно умовање о Божијем предодређењу и Божијим судовима настало је због тога што дејства која су својствена једино Богу нису разликована од људских дејстава. Једна грешка нужно води у другу грешку; она води у многе грешке ако је направљена у првој, полазној премиси. Чим човек не разликује своје дејство од Божијег дејства, он је већ, тобоже природно, потчинио оба дејства једном закону, једном суду, суду свог разума. Одатле се пред њим отворило бескрајно поље заблуда. Чим је себе поставио за судију Божијих дејстава, он је самим тим приписао Богу исти онај однос према добру и злу који према њима има човек. Он је, дакле, сматрао да су Божија својства иста као и човечија својства; Божије мишљење подредио је законима људског мишљења: одредио је и неку разлику, али не бесконачну, већ неку своју, неодређену, далеку од сваке правилности и смисла.

Од свог беспочетног почетка Богу је била довољна, и сада му је довољна, сама Његова Реч. Божија Реч је уједно и Његова мисао: *У почетку бјеше Логос (Ријеч), и Логос бјеше у Бога, и Логос бјеше Бог.*[33] Такво је својство безграничног ума. Због свог безграничног савршенства Бог има једну и јединствену мисао, без обзира на то што се та мисао исказује у сфери разумних бића кроз безбројно мноштво мисли. Наше мишљење

О Божијим судовима и Божијем предодређењу ће добити неопходно утемељење тек онда када одвојимо од себе на бесконачно растојање и Божије биће, и Његова својства, и Његова дејства. Предодређење човекове судбине потпуно доликује Богу зато што је Божији ум неограничено савршен, зато што је Бог независан од времена.

Божије предодређење показује човеку Божију величину и остаје тајна, позната једино Богу, али уопште не сужава човекову слободну делатност на целом пољу земаљског живота, нема никаквог утицаја на ту делатност, никаквог односа према њој. Пошто нема никаквог утицаја на човекову делатност, Божије предодређење нема и не може да има никаквог утицаја на последице те делатности, на човеково спасење и човекову пропаст. Дакле, руководиоци нашег понашања су разум и слободна воља, са једне стране, и откривено Божије учење, са друге стране. Откривено Божије учење детаљно објављује Божију вољу као средство спасења, јавља добру Божију вољу да сви људи буду спасени, објављује вечну муку за оне који газе Божију вољу. Из овога следи несумњив закључак: хоће ли човек бити спасен или неће, то зависи једино од његове добре воље, а не од њему непознатог Божијег одређења.

Зашто се неко рађа богат и угледан, а неко сиромашан, презрен и угњетен, осуђен на доживотни телесни труд у зноју лица, лишен средстава за умни развој? Зашто неко умире у дубокој старости, а неко у цвету младости или у напону снаге, а неко пак као дете, чак и као чедо од свега неколико дана?

Зашто је неко стално здрав и срећан, а другога не престају да муче болести, и сналази га невоља за невољом, несрећа за несрећом? Ова и овима слична питања окупирали су једном приликом великог пустиножитеља Антонија Египатског - узалудно је пустиножитељ тражио решење сопственим разумом, осењеним Божијом благодаћу, спремним да се удубљује у разматрање Божијих тајни. Бесплодно размишљање је исцрпило светог старца, а онда је наједном зачуо глас с неба: "Антоније, то су судови Божији. Испитивање судова Божијих је штетно по душу. Пази на себе." [34]

"Пази на себе", о човече! Предузми само онај труд и само оно испитивање који су ти суштински потребни, неопходни. Одреди тачно самог себе, свој однос према Богу и према свим деловима теби познатог грандиозног света. Одреди шта ти је дато да сазнајеш, шта је дато самом твом сагледавању, а шта је скривено од тебе. Одреди степен и границе своје способности мишљења и поимања. Та способност, као способност ограниченог бића, има и свој степен, и свој крајњи домет. Људска схватања, у неким одређеним облицима, наука назива потпуним и савршеним, но она увек зависе од људске способности мишљења и поимања: она су савршена онолико колико је савршен човек. Дођи до важног знања да савршено мишљење о било чему није својствено ограниченом људском уму, да оно чак није ни могуће. Савршено мишљење припада једино савршеном Уму. Без тог знања, тачног и светог знања, правилност човекове позиције и улоге и правилност човекове делатности стално ће бити страна чак и самом генију. Овде мислимо на човекову духовну позицију и улогу, и на човекову духовну делатност, дакле на оно у чему је сваки човек дужан да се развија онако како је то разумном бићу одредио и прописао његов Спаситељ. Не говоримо овде о оној временски ограниченој позицији и улози и оној

временски уоквиреној делатности у коју, као чланови људске заједнице, накратко доспевамо током нашег земаљског странствовања.

Шта је мени ближе од мене? Шта познајем боље него самог себе? Непрестано сам са собом; по природној нужности стално морам да пазим на себе; обраћам пажњу на друге ствари уколико ми је то неопходно. Љубав према самом себи поставио ми је Божији закон као меру љубави према ближњем. И управо ја, који прихватам обавезу да сазнајем оно далеко у дубинама земље и мора, у дубинама испод неба и изнад небеског свода, упадам у неприлику, у потпуну недоумицу, не знам шта да одговорим себи када чујем питање: ко сам и шта сам? Ко сам ја? Да ли сам суштина? Али ја сам стално подвргнут великим променама, од мога зачећа до моје смрти. Суштина, у правом смислу, није подложна променама; она мора да показује стално исту, себи увек једнаку силу живота. Нема у мени потврде живота која је потпуно садржана у мени самом; животна сила у мом телу се потпуно исцрпљује: ја умирем. Није само смртно тело подређено смрти; ни сама душа нема у себи услова неуништивног живота: томе ме учи Свето Предање Православне Цркве. Бог је даровао бесмртност души и анђелима: бесмртност није њихова својина, није њихово природно својство.[35] Да би одржало свој живот, тело мора да дише и да се храни производима земље; да би душа одржала и сачувала у себи своју бесмртност, потребно је да на њој тајанствено дејствује Божија десница. Ко сам ја? Појава? Али ја осећам да постојим. Много година размишљао је неко о задовољавајућем одговору на постављено питање, размишљао, и удубљивао се у мишљење о самом себи уз светлост светиљке - Духа Божијег. Након дугогодишњег размишљања дошао је до следећег релативног одређења човека: Човек је одблесак суштине, и позајмљује од те суштине карактер суштине."[36] Бог, једини који *јесте*[37], одражава се у човековом животу. Тако се сунце одражава у чистој капи кише. У капи кише видимо сунце, али то што видимо у њој није сунце. Сунце је тамо, на недостижној висини.

Шта је моја душа? Шта је моје тело? Шта је мој ум? Шта су осећања срца? Шта су осећања тела? Шта су силе душе и тела? Шта је живот? Питања неразрешена, питања неразрешива! Хиљадама година људски род је приступао разматрању тих питања, напињао се да их разреши и одступао од њих убеђен да су неразрешива. Има ли шта што боље познајемо од свог тела? Пошто поседује осећања, оно је изложено дејству свих тих осећања: знање о телу мора бити сасвим задовољавајуће зато што до њега долазимо и умом и осећањима. На исти начин долазимо и до знања о души, о њеним својствима и силама, о предметима који нису подвргнути осећањима тела;[38] но такво знање је далеко од потпуног и савршеног.

Да би открила структуру неке твари, наука мора да је растави на саставне, даље нерастављиве делове, и да затим од тих саставних делова поново састави растављену твар. Тако добијена знања о твари наука сматра поузданим, а претпоставке - док се потпуно не докажу - не пушта у систем знања, у ризницу науке, мада их људска

произвољност прокламује, и усмено и у књигама, као истине, подсмејавајући се незнању и лаковерности човечанства. Да бисмо људско тело раставили на делове у оној мери која би нам омогућила да схватимо његову суштину, морали бисмо га раставити још док је живо. А ако желимо да одредимо смисао живота, онда немамо друге могућности до да ухватимо сам живот и да га размотримо самог по себи. Ваљаност растављања морали бисмо доказати тако што бисмо из саставних делова воспоставили живо тело. Али то није могуће. Ми отварамо и прегледамо једино лешеве[39], и при томе не знамо шта живот оставља у телу које је напустио а шта односи са собом. Кад отварамо лешеве, ми упознајемо устројство машине, скривене у унутрашњости тела, сад већ неспособне да се покреће и ради, самим тим лишене свог суштинског смисла. А шта знамо о нашем телу? Нешто што је много далеко од потпуног и савршеног знања.

Тражићемо одговор од нашег ума, тог главног оруђа за стицање знања, да он суштински одреди себе, шта је он? Сила душе? Но овим смо исказали само појам који се појавио у нама због утисака изазваних дејствима ума - нисмо одредили суштину ума. Исто ово морамо рећи и о људском духу, то јест о оним узвишеним осећањима срца која животиње немају, о осећањима којима се људско срце разликује од срца животиња, о оним отменим "плус" осећањима у човековом срцу у поређењу са срцем животиња. Дух је сила душе. Како су силе душе сједињене са самом душом? Начин сједињења је непојмљив, јер је непојмљив начин сједињења тела са његовим осећањима, видом, слухом и осталим разним осећањима. Осећања тела напуштају тело онда када га напушта живот, односи их из њега душа која одлази. То значи да телесна осећања у ствари припадају души, и док она обитава у телу, дотле се телесна осећања испољавају као осећања тела. Из овога произилази нужан логичан закључак: душа осећа исто што и тело; душа је сродна са телом; душа, дакле, није потпуно супротна телу, како су неки, због свог незнања, непромишљено тврдили, и како неки и сада тврде.[40] Међу тварима постоји поступност и разлика која из ње произилази, као и међу бројевима. Разлика може бити веома значајна, али она не поништава ни сродност ни поступност. У тој поступности једно је грубље у поређењу са нама, друго је финије; али оно што је створено, ограничено, што постоји у простору и времену, то мора бити материјално, а материјалност је неодвојиво својство свега ограниченог. Нематеријалан је само Бог: Он се потпуно разликује од свих твари; Он је супротан свим тварима и по суштини и по својствима онако како је бесконачност супротна бројевима, свим без изузетка. Ето шта знамо о нашој души, о уму, о срцу! Па шта знамо? *Нешто*, само ограничено *нешто*.

Ко све то потпуно зна? Једино Бог! Он је бесконачан, и зато има савршено знање о свему; Његовом знању ништа не недостаје. Он је и доказао такво знање на савршен начин: ни из чега је створио безбројне светове, нама видљиве и невидљиве, знане и незнане. Бесконачном је својствено да непостојећем даје живот и приводи га у

постојање, а то не могу да учине никакви бројеви, колико год били велики. Све што постоји самим својим постојањем доказује да је Ум који управља васељеном безграничан.[41] Људи су открили, донекле открили, веома мали број закона настајања и постојања. Открили су и то да сву природу прожима законитост коју људи не могу да схвате. Ако је ум потребан за сазнавање делића закона, тим више је Он неопходан за њихово састављање.

Човече! "Пази на себе", себе проучавај! Ако јасно и сходно својој моћи сазнаш себе, онда ћеш јасније и правилније гледати на све изван тебе. Како и због чега сам приведен у живот и зашто сам се појавио на попришту земаљског живота? Дошао сам на ово поприште мимо своје воље и несвесно; не знам разлоге ступања из небића у биће. Промишљам, проналазим разлог, и не могу порећи да ми нема друге до да тај разлог препознам у одлуци неограничене, непознате, недокучиве воље, којој сам потпуно потчињен. Дошао сам на свет са способностима душе и тела; оне ми припадају: оне су ми дате, нисам их ја изабрао. Дошао сам са разним слабостима; већ сам одређен за казну; дошао сам као страдалник и осуђеник на страдања. Упао сам у околности и прилике које сам затекао, или које су ми припремљене - не знам. На путу земаљског странствовања веома ретко могу да поступим онако како ја хоћу, да испуним своју жељу: скоро увек ме на силу вуче нека невидљива, свемогућа рука, нека бујица којој не могу да пружим никакав отпор. Скоро увек наилазим на неочекивано и непредвиђено. Неко ме одводи из земаљског живота потпуно ненадано, без и најмањег мог пристанка на то, без имало обзира према мојим земаљским потребама, потребама оних око мене, којима сам и по мом и по њиховом суду неопходан. Одлазим са земље заувек, и не знам куда сам се упутио! Одлазим у грозној усамљености! Све што ће ме дочекати у непознатој земљи, у коју улазим смрћу, биће потпуно ново, нешто што никада нисам видео. Да бих ушао у непознату земљу, морам да оставим на земљи све земаљско, морам да скинем са себе само тело. Отуда, из те непознате земље, не могу да додам на земљу никакву вест о себи: ту вест не може да чује нико ко је обучен у кожу земаљске, грубе материје. Мој живот у овом видљивом свету није ништа друго до непрестана борба против смрти; такав је он од моје колевке до мог гроба. Сваког дана и сваког часа могу да умрем, али дан и час смрти не знам. Знам да ћу умрети; у то нема сумње, у то не може бити ни трунке сумње, али живим као да сам бесмртан зато што осећам у себи бесмртност. Предосећање смрти ми је одузето, и никако не бих могао да поверујем да човек може да умре да на свим људима не видим да је смрт неизбежна судбина сваког човека. Колико год чинио напора, не можеш, говори Јеванђеље, *придодати расту своје лакат један*,[42] *ни длаку једну бијелом или црном учинити*. [43]

"Зашто је то тако? Неспорно је да је много од онога што је овде речено заиста са правом речено. Страдалничко стање човечанства на земљи, свима очигледно стање, мора имати свој разлог. Али како потомство може бити криво за грехове праоца? Па

он је толико давно живео да његово потомство ништа не осећа према њему? Потомство се кажњава - то је очигледно. А зашто се кажњава оно, невино? Зашто оно носи ужасну вечну казну? Казна прелази са нараштаја на нараштај, тешко пада на сваки нараштај, брише са лица земље сваки нараштај, и то тако што сваки нараштај пре тога подвргне безбројним мучењима. Сваки нараштај долази на земљу без свести о томе, без воље за тим, чак насилно. Сваки човек ступа у земаљски живот без способности да самостално делује: способности у детињству више личе на семе него на одрасле биљке. Па какво је учешће потомства у греху праоца, учешће које је заслужило такве казне, када није било и нема саме могућности да потомство учествује у греху ни тананим пристанком срца ни најмањом склоношћу ума? Где је ту Божија праведност? Где је благост? Видим једино њихову супротност." Тако вапи немоћни човек, заслепљен својим грешним, материјалним животом. Тако вапи он, и позива пред себе судове Божије да их саслуша.

Тако вапи човек који не познаје Бога! Тако вапи људска гордост! Тако вапи човеково непознавање самог себе! Тако вапи лажно мишљење о себи и о целокупном свом положају! Тако вапију они - но нико не чује вапај. Таквим повицима људи, не схватајући то, показују само своју болест сујете и самообмане: таквим повицима они разобличавају своју жељу да буду руководиоци у васељени, да буду судије и уче Бога како да управља светом - но нико им не даје високе небеске престоле, на које су пре побуњених људи хтели да седну побуњени анђели. Безумни подухват се заглибљује у својој безумности, као у мутној дубини, а жртве, непромишљено одушевљене тим подухватом, мучи тако што се бесплодно тргају у нераздрешивим ланцима. Догађаји иду својим током, у домостроју васељене не долази ни до какве промене, судови Божији остају неизмењиви. Сурово искуство потпуно и непобитно доказује сву људску ништавност и самообману.

Веома прецизно математичко мишљење објашњава човеку потпуно одређено да се он бесконачно разликује од Бога и по суштини и по својствима, иако се за исказивање и једног и другог, због оскудности људског језика, користе исте речи. Оно што је бесконачно се руководи законима који су потпуно друкчији од свега што се може изразити бројем по методу позитивне науке, која је ослонац свих других наука, као што су кости ослонац целог људског организма. Из овог аксиома произилази други аксиом: дејства бесконачног су природно недоступна свим разумним бићима, која се могу изразити бројем. Број остаје број колико год се он увећавао; број се бесконачно разликује од бесконачног; сви бројеви се бесконачно разликују од бесконачног. Настојање да се појми непојмљиво није ништа друго до последица лажног знања, заснованог на лажним појмовима. Такво настојање нужно остаје доследно свом начелу: његове последице су нужно потпуно погубне, као и све последице које произилазе из лажи.

Одакле то настојање? Очигледно из гордог, погрешног мишљења о себи, које толико заноси човека да он даје себи други значај од онога који му је дат у необухватном свету.

Испитујем себе! И ево слике која је настала преда мном док сам испитивао себе! Ево како су ме тачним цртама, живим бојама истинито насликали сами опити, сами догађаји из мог живота. Какав закључак морам да изведем о себи из тог сликања? Закључак да ни у ком случају нисам самосвојно, самостално биће, да немам најосновнијих, најживотнијих сазнања о себи. Остаје потреба, остаје неопходност да ми други боље објасни, да ми објави моје одређење, да ми покаже правилно деловање, и тиме спречи деловање без смисла и циља.

Ту насушну потребу, ту неопходност, препознао је сам Бог. Он ју је препознао, Он је даровао људима објављено учење, које нас узноси до познања недоступних нашем сопственом поимању. У богооткривеном учењу Бог је открио себе човеку онолико колико неограничени и необјашњиви Бог може бити објашњен и откривен ограниченом човеку. У богооткривеном учењу Бог је открио човеку значај и одређење човека, његов однос према Богу и према свету, видљивом и невидљивом. Бог је открио човеку знање о човеку онолико колико је то знање доступно човековом уму. Потпуно и савршено знање о човеку, као и о свакој другој твари, има свесавршени Бог, једини способан за потпуно и савршено знање о свему.

Упореди са знањима која човек добија тачним испитивањем себе, Божије откривено учење потврђује та знања, и она потврђују њега. Потврђујући се међусобно, знања се показују пред човечанством у јаркој светлости необориве истине.

Божије откривено учење ми објављује, животно искуство ми доказује да сам дело Божије. Ја сам дело мога Бога! Ја сам слуга мога Бога, слуга потпуно покоран власти Бога: мене је обухватила, мене поседује Његова власт, неограничена, самовладалачка у дословном смислу речи. Та власт се не саветује ни са ким, та власт никоме не подноси никакве извештаје о својим намерама и делима: нико ни од људи ни од анђела није способан ни да јој да савет, ни да је саслуша, ни да разуме њен извештај. *Логос бјеше у почетку у Бога.[44]*

Ја сам слуга мога Бога, без обзира на то што ми је дата слободна воља и разум за управљање вољом. Моја слободна воља је садржана готово једино у самом избору између добра и зла: у сваком другом смислу она је ода свуд ограничена. Могу нешто да пожелим, али моја жеља наилази на супротну вољу других људи, на супротне несавладиве околности, и зато најчешће остаје неиспуњена. Могу да имам много жеља, но моја сопствена немоћ чини бесплодним многе моје жеље.

Неиспуњена жеља, поготово неиспуњена разборита, корисна и преко потребна жеља, изазива тугу. Сходно значају жеље, туга може да се увећава, а често да пређе у

униније, чак и у очајање. Шта умирује човека у тешким тренуцима душевне несреће, када је свака људска помоћ или немоћна или немогућа? Умирује га само сазнање да је слуга и дело Божије: једино то сазнање има такву снагу. Чим човек молитвено каже Богу из свег свог срца *нека ми буде, Госпoде мој, по вољи Твојој*, бура у срцу већ почне да се стишава. Од тих искрено изговорених речи и највеће несреће губе надмоћ над човеком.

Шта то значи? То значи да човек целим својим бићем улази у област свете истине истог оног трена када исповеди да је слуга и дело Божије, када се потпуно преда Божијој вољи. Истина даје правилну настројеност духу, животу. Када човек уђе у област истине, када се потчини истини, тада он добија моралну и духовну слободу, добија моралну и духовну срећу. Та слобода и та срећа не зависе од човека и околности.

Ако ви останете у науци мојој - рекао је Спаситељ Јудејцима - заиста сте моји ученици. И познаћете истину, и истина ће вас ослободити. Сваки који чини грѣх роб је грѣху. Ако вас, дакле, Син Божији, који је Самоистина, ослободи, заиста ћете бити слободни.[45] Служење греху, лажи, сујети јесте у правом смислу ропство, макар споља изгледало као блистава слобода. То ропство је вечно ропство. Ту је потпуно слободан, истински слободан, једино онај који је истински слуга Бога свога.

Још дубље урањам у испитивање себе: преда мном се открива нова слика. Увиђам да је моја воља потпуно растројена, да је непокорна разуму; увиђам да је разум изгубио способност правилног деловања. То стање је мало приметно у расејаном животу; али у самовању, када је самовање обасјано светлошћу Јеванђеља, стање растројства душевних сила постаје видљиво на тој великој, мрачној, ужасној слици. То стање ту, преда мном, потврђује да сам пало биће. Слуга сам мога Бога, али слуга који је прогнао Бога, одбачени слуга, слуга кога кажњава рука Божија. И Божије откривење ми открива да сам такав.

Моје стање је стање својствено свим људима. Човечанство је врста бића која се муче у разним погубним несрећама. Другачије и не може бити! Доказа да је то тако има свуда око мене и у мени. Да нисам изгнаник на земљи, исто као и моја браћа, људи, да мој земаљски живот није казна, зашто би онда целокупни овај живот био поље непрестаног труда, непрестаног сударања, незасите жеље, никада и ничим незадовољене? Зашто земаљски живот мора да буде пут једино страдања, некад већег, некад мањег, некад приметног, некад заглушеног занетошћу земаљским бригама и насладама? Зашто постоје болести и све друге несреће, појединачне и опште? Зашто у људском друштву постоје свађе, увреде, убиства? Зашто постоји све то толико разноврсно зло, које неуморно ратује против добра, угњетава и прогони добро, и скоро увек тријумфује над добром? Зашто је сваки човек у себи затрован страстима, зашто га оне муче неупоредиво више него спољашње невоље? Зашто

постоји смрт, која немилосрдно прождире све? Који је смисао чињенице да нараштаји смењују једни друге, да изничу из небића, накратко улазе у живот, и опет заувек урањају у непознато?

Зашто се сваки нараштај на земљи прихвата делатности тако као да је вечно на њој? И чему та делатност када је увек противречна самој себи, када је увек заснована на напору, на потоцима људске крви, као на цементу, и када стално руши то што је створила са истим таквим напором, са истим таквим проливањем крви?... Земља је долина изгнанства, долина непрестаног нереда и смутње, долина краткотрајног страдалничког боравка створења која су изгубила свој првобитно достојанство, и стањ, и здрави разум. Колико је само начина страдања у овој мрачној и дубокој долини! Нема броја тим начинима: људи страдају и под притиском сиромаштва и у обиљу богатства; страдају и у убогим колибама и у велелепним царским одајама, страдају и од несрећа извана, и од оног страшног растројства које је изнутра погодило сваког човека, које је погодило и његову душу и његово тело, које је изопачило и заслепио његов ум.

Тако у загонеткама говорим о себи! До таквих непобитних, опипљивих закључака доводи ме моје животно искуство и све што се догодило и што се догађа целом људском роду. Таквим ме приказује и Божије откривење; приказује ме потпуно одређено, и отвара ми врата у област познања по дару мога Бога, отвара ми закључана врата до којих сам могао да допрем и пред која сам могао да станем једино радом мог ума. Божије откривење ми открива да је Бог створио првог човека ни из чега, да га је створио духовно отменог, бесмртног, далеког од зла. То откривење не може да не буде истинито: осећам да сам бесмртан, да је зло далеко од мене; мрзим зло, мучи ме, вуче себи, као лажов и тиранин. Први на земљи створени човек стављен је у онај део неба који је назван рајем. Ту, у рају, у ничим ненарушеном блаженству, он је отровао себе тако што је самовољно пробао зло, и са собом отровао и унесређио све своје потомство. Тог човека, Адама, погодила је смрт, то јест грех, грех који је неповратно растројио човечију природу и учинио је неспособном за блаженство. Смрт је убила Адама, али га није лишила постојања, што смрт чини још ужаснијом, јер је видљива; такав Адам бачен је на земљу у оковима: у грубом и многим болестима склоном телу, које је до тада било бестрасно, свето, духовно. Због човековог греха земља је проклета: изгубила је своје првобитно стање[46] и претворила се у оно стање које нужно следи обитељи изгнанника са неба зато што су на небу погазили Божије заповести. Непријатељску настројеност целокупне видљиве природе према нама срећемо на сваком кораку. На сваком кораку видимо да нас она прекорева, осуђује, да не одобрава наше понашање. Човеку који није покоран Богу није покорна ни жива ни бездушна материја. Она је била покорна човеку док је он био покоран Богу. Сада се она покорава човеку насилно, јогуни се, често нарушава послушност, често уништава свог господара кад жестоко и неочекивано устане

против њега. Закон размножавања људског рода, којег је Бог установио одмах након стварања, није укинут; али је ступио на снагу под утицајем пада; изменио се, изопачио. Односи међу родитељима постали су непријатељски, без обзира на то што они чине савез двају тела,[47] изложени су мукама при рађању, напорима при одгајању[48], деца се зачињу у безакоњима и греху[49] и започињу живот као жртве смрти. Сваком човеку је дат рок боравка на земљи у разним и бројним патњама. Чим прође рок, којег је одредио недокучиви Бог, сваки човек мора да сиђе у вечну тамницу, у пакао, у пространу унутрашњост планете земље. Шта је човечанство испуњено гордим маштањем о себи, обезумљено том сујетном и лажном маштом? Човечанство је смеће непотребно небу, пометено с неба, сваљено најпре крај отвора амбиса, а затим, саобразно сопственом увећању, и у сами амбис. Амбис је назван безданом: такав је он према људима. Из њега нема излаза: *пријеворнице земаљске нада мноме су довијека*,[50] говори Писмо.

Пажљиво слушам казивање светог откривења, и увиђам да је истинито. Немогуће је не признати га истинитим. Бесконачни Бог је свесавршено добро; човек се бесконачно разликује од Бога по суштини, а по својствима и усмерењу заузео је позицију супротстављања Богу. Ако је човек, пред Богом толико ништавни човек, уједно и противник Богу, какав тек онда значај он мора да има пред светињом и величином Бога? Значај презрене нечистоте и блата, по сведочењу Писма.[51] Он мора бити удаљен од лица Божијег, сакривен од Божијих очију.

Божије откривење поучава човека да је он дело Божије и слуга Божији, грешни слуга, одбачено дело, које пузи и пропада у свом паду.[52] Затрован општењем са начелником и родитељем зла, са помахниталим и упорним непријатељем Бога, са палим анђелом, лишен природне слободе чим се покорио том свезлобном духу, човек је изопачио свој природни однос према Богу, и, слично палом анђелу, постао непријатељ Божији.[53] Неки људи су били задовољни тим стањем јер нису ни схватили ни претпостављали другачије стање, па су налазили насладу у служењу греху; други су, поучавани Богом и остатком своје добре воље, ступили у појачану борбу против греха, али нису могли да очисте природу од противприродне примесе, од зла, нису могли да раскину окове ропства и збаци јарам греха и смрти. Једино је Творац природе могао да васпостави природу.

Човечанство се мучило у страшном ропству више од пет хиљада година, по недокучивом суду Божијем; мучило се оно у ропству и обилно пунило тамнице пакла, иако је у самом часу пада у ропство добило од Бога обећање да ће бити ослобођено. *Један дан пред Господом је као хиљаду година, и хиљада година као један дан*. [54] Обећање је изговорено заједно са изрицањем казне за преступ. Човечанство је удостојено тог обећања зато што је узрок пада била саблазан и занос, а не смишљена и намерна замисао. После пет хиљада година, Искупитељ, очовечени Бог, сишао је на земљу, код изгнаника, у земљу њиховог изгнанства. Посетио је и предворје наше

тамнице - земљу и сами пакао. Даровао је спасење свим људима, и оставио њиховој слободној вољи да прихвате спасење или да га одбаце. Ослободио је све који су поверовали у Њега: затворене у подземном бездану извео је на небо, а оне који странствују на земљи увео у заједничарење са Богом и раскинуо њихово општење са сатаном. Када је примио на себе све последице човековог пада - осим греха - Богочовек је узео и обличје земаљског живота, пало и одбачено обличје, које Божија праведност кажњава, обличје које увиђа свој пад и исповеда Божију праведност добродушним трпљењем свих допуштења.

Нашој пажњи Јеванђеље предлаже две особите црте Спаситељеве делатности: најтананије испуњење Божије воље у делима која зависе од слободне воље, и потпуну покорност Божијој вољи у Божијим судовима. *Ја сам дошао с неба - рекао је Господ - не да творим вољу своју, него вољу Оца, који ме посла.*[55] *Чашу коју ми је дао Отац зар даје не пијем?*[56] Најтананије испуњење Божије воље и покорност Божијим судовима Богочовек је показивао целим својим животом. Велику врлину, основу свих врлина, коју је Адам изгубио на небу, врлину послушности Богу, Богочовек је донео са неба на земљу људима који се муче у пропасти, а муче се зато што не слушају Бога. Та врлина је нарочито дошла до потпуног изражаја у чињеници да је Господ прихватио велика страдања. *Будући да је био у обличју Божијем, Он није престајао да буде Бог, него је себе понизио узевши обличје слуге, постао истовјетан људима, изгледом се нашао као човек, унизио себе и био послушан до смрти, и то до смрти на крсту.*[57] Због такве свесавршене покорности Богу Господ је био једини истински слуга Божији по својој човечијој природи.[58] Он је био свесавршени слуга Бога који никада није одступио од испуњавања Божије воље и од покорности тој вољи. Ниједан праведник није довољно и без пропуста испунио ту човекову најсветију обавезу према Богу.

Окупљеним Јеврејима Господ је објавио: *Не тражим вољу своју но вољу Оца који ме је послао.*[59] Пред излазак на страдања, живоносна за људски род, пред смрт на крсту, Господ је открио у себи немоћ палог човека пред судовима Господњим, који га кажњавају. Почео је да се жалости и тугује.[60] Муку своје душе Он је благоволео да открије изабраним ученицима: *Жалосна је душа моја до смрти.*[61] Затим се предао молитви, том сигурном пристаништу у невољама и искушењима. Пао је *на лице своје*,[62] а онда је помоћу људске природе уведен у тако усрдни подвиг да *зној његов бијаше као капље крви које капљу на земљу*[63]. Без обзира на тако напрегнуто стање у које је била доведена људска природа Богочовека, Његова молитва је уједно показивала да у Њему присуствује и људска воља и да је у Њему људска воља потпуно покорна Божијој вољи. Молитва Богочовека изговорена пред излазак на страдања представља духовно, драгоцену наслеђе целокупног хришћанског рода: она има силу да излије утеху у душу која се мучи под бременом највећих мука. *Оче мој - говорио је Господ у својој молитви - ако је могуће, нека ме мимоиђе чаша ова; али опет не*

како ја хоћу, него како ти![64] *Али не моја воља, но твоја нека буде!*[65] Чашом је Господ назвао судове Божије. Ту чашу Бог предаје човеку на његово спасење.

Богочовек је драговољно благоволео да прими на себе крсну смрт и оно што јој је претходило: ругања, злостављања, мучења. Као Син Божији и Бог, једне воље са Оцем и Духом, Он је примио казну на себе, безгрешног, на Сина човечијег и уједно Сина Божијег, да би искупио грешни људски род. Своме ученику, који је, противно Божијим судовима, посегнуо за људским средством да Њега заштити, Он је рекао: *Врати нож свој на мјесто његово. Или мислиш да не могу умолити сад Оца свога да ми пошаље више од дванаест легиона анђела? Како би се, дакле, испунила Писма, у којима је изнето Божије одређење да овако треба да буде?*[66] Такво мишљење о дејству неизмењивих судова Божијих Господ је изразио пред Пилатом. Гордог Римљанина је увредило Христово ћутање па је рекао: *Зар мени не одговараш? Не знаш ли да имам власт да те распнем и власт имам да те пустим?* Господ му је одговорио: *Не би имао власти никакве нада мном када ти не би било дано одозго.*[67] Судови Божији дејствују, власт Божија дејствује: ти си оруђе које не разуме себе. Али то оруђе је обдарено и разумом и слободном вољом: у то је оно убеђено, исказује то дрско и славољубиво. Оно је дејствовало без имало разумевања судова Божијих, дејствовало је слободно и драговољно: зато је објављено да то дејство јесте грех, и да има своју тежину и меру на суду Божијем.[68]

Противљење Божијим судовима сматра се сатанским делом. Када је Господ почео да говори ученицима да ће много пострадали и бити убијен, *Петар га поче одвраћати говорећи: Боже сачувај, Господе; то неће бити од тебе! А он окренувши се рече Петру: Иди од мене, сатано! Саблазан си ми, јер не мислиш што је Божије, него што је људско.*[69] Петра је, по свој прилици, подстакло добро осећање, али он је поступао онако како мисли и како добро схвата пала човечија природа. А разум и добро пале човекове природе непријатељски су Божијој вољи и свесветом добру, које извире из Бога; они негирају и осуђују судове Божије. Људски разум и људска воља спремни су у својој заслепљености да се супротстављају и одупиру Божијим судовима и одређењима не схватајући да је такав подухват бесмислен, да је то потпуно ограничена борба ништавног бића против свемогућег и свесавршеног Бога.

Није ваше знати времена и рокове које Отац задржа у својој власти,[70] рекао је Господ апостолима када су га они питали када ће наступити царство израиљско. Тај одговор Господњи је и одговор на сва питања људске радозналости и гордости о Божијим судовима. *Није ваше, о људи, знати времена и рокове које Отац задржа у својој власти!* Дато вам је да знате оно што је својствено вашем уму: вама није својствено да разумете мисао бесконачног Ума.

Ваша делатност, људи, мора сва да буде садржана у испуњавању Божије воље. Образац те делатности показао је, правила те делатности предао је људском роду

савршени човек, Бог који је примио на себе човештво. Подстицани силом најправилније вере у Бога, следите ревносно јеванђелске заповести и покуравајте се побожно Божијим судовима.

Шта доводи до нарушавања, до гажења Христових заповести, до супротстављања Божијим судовима, и то супротстављања узалудним напорима, ропотом, хулом, очајем? Престанак сећања на вечност, одсуство сећања на смрт, заборав да смо краткотрајни путници на земљи, одбацивање мисли да смо изгнаници на њој, тежња да задовољавамо похоте и страсти, жеља за телесним и грешним насладама, погубно обмањивање и саблажњавање себе, а кад све то опчини човека, онда он безумно злоупотребљава власт над собом и својом добром вољом тако што приноси целог себе на жртву земаљској сујети, убија себе за блаженство, које је Искупитељ вратио страдалничким подвигом, и тиме припрема себи вечни гроб у паклу, гроб за тело и за душу.

Зато нека је у вама иста мисао која је и у Христу Исусу,[71] саветује хришћане апостол Павле, и указује на покорност Богочовека Божијим судовима, на беспоговорну покорност која иде до примања на себе оне казне којој су подвргнути једино разбојници из редова варварских народа, дакле казне на коју нису могли бити осуђени они злочинци који су били римски грађани. Одбацимо свако бреме и Гријех који нас лако заводи, и са стрпљењем хитајмо у подвиг који нам предстоји, Гледајући на Исуса, Начелника и Савршитеља вјере, који умјесто предстојеће му радости претрпи крст, не марећи за срамоту. Помислите, дакле, на Њега, који је од грјешника поднио такво противљење да не малакшете и не клону душе ваше.[72] Зато и Исус, да би осветио народ крвљу својом, пострада изван града. Дакле, изађимо к Њему изван станишта, поругу Његову носећи.[73] Излажењем изван станишта и одбацивањем сваког бремена названо је одустајање од љубави према свету. Апостол подсећа на Божију утеху, изговорену оним Његовим изабраницима које је Он усинио, и које, да би доказао усиновљење, посећује невољама: Сине мој, не занемаруј карање Господње, нити клони када те покара. Јер кога љуби Господ онога и кара; и бије свакога сина којег прима.[74]

Христос пострада за вас - говори свети апостол Петар - остављајући вам примјер да идете његовим стопама.[75] Ако добро чините, на подносите страдања, то је угодно пред Богом, јер сте на то и позвани.[76] Такви су судови Божији! Такво је одређење Божије! Такав је позив истинских хришћана за све време њиховог земаљског странствовања! Хришћани, које и Бог и небо љуби! Не чудите се - као да вам се догађа нешто необично, несвојствено, нешто изван уобичајеног реда - огњу који вам је послат ради вашег кушања.[77] Радујте се наиласку кушања! Као што овде, на земљи, постајете причасници Христових страдања, тако ћете у будућем животу постати заједничари Његове славе и весеља.[78] Дом Божији је дужан да се покурава суду Божијем, треба му тај суд.[79] Домом Божијим назива се и сва Црква Христова и сваки хришћанин. Тај дом стално погане и озлеђују, и зато је потребно да га Бог посети и очисти. И када

невоље, смирујући човеков дух, толико склон преузношењу, донесу велику помоћ, тешко је, веома тешко наћи спасење. *Праведник се једва спасава!*[80] Ако је тако, какав ли ће тек бити крај онима што се противе јеванђељу Божијем?[81] *Пригрлите смиренумље јер се Бог гордима противи а смиренима даје благодат.*[82] Осетићете долазак благодати по чудесном миру и утехи који ће се излити у ваша срца када исповедате да је суд Божији о вама праведан, а да сте ви достојни казне, и да вам је казна потребна. При наиласку искушења немојте се предавати тузи, незнању, унији, ропоту, тим пројавама гордости и безверја, већ, супротно томе, оживљени и окриљени вером *понизите се под моћну руку Божију, да вас узвиси кад дође вријеме. Све своје бриге положите на Њега, јер се Он стара за вас.*[83] Страдалници! Знајте да страдате по Божијој вољи; будите убеђени да вас без Божије воље, без допуштења Божијег не би дотакла никаква невоља. Господ је милостиво погледао на вас, заволео је вас, увидео је да су ваше срце и ваш живот по Његовој вољи, и зато је вама пружио руку помоћи у судовима својим! Он вам је послао или допустио невоље да буду ваше очишћење, ваша заштитница, средство за достизање савршенства. Зато сви који *страдају по вољи Божијој* нека при наиласку невоља предају целог себе Божијој вољи и милости, нека свесрдно испуњавају Божије заповести.[84] Време невоља је оно блажено време у коме Бог зида душу свог љубљеног изабраника међу људима.

Бог је одредио уски и невољама испуњени пут из земаљског живота према небу: заповедио је да тим путем ходимо под крстом; тим путем под бременом свог крста прошао је Вођа хришћанског племена, очовечени Бог. Крст је трпљење у Господу свих патњи и невоља које ће промисао Божији допустити. Такав је суд Божији. На чему је он заснован? На томе да човек на земљи јесте преступник у изгнанству. Том преступнику дат је кратак земаљски живот једино зато да би увидео своје стање пада и одбачености, да би схватио неопходност спасења, да би нашао спасење посредством Искупитеља људи, Господа нашег Исуса Христа. Преступник који исповеда да јесте преступник и тражи помиловање мора самим животом да исповеди своје грехе. Исповест није искрена ако није посведочена одговарајућим понашањем. Преступник је дужан да докаже да се истински обраћа Богу тако што ће испуњавати Божију вољу и бити покоран тој вољи: он је обавезан да пред праведног и милостивог Бога принесе трпљење Божијих казни - допуштења, да принесе понизно трпљење, као тамјан миомирисни, као благоугодну жртву, као веродостојно сведочанство вере.

Сви свети, сви без изузетка, ишли су путем пуним невоља.[85] Сви су они прошли поље земаљског живота посуто трњем, хранили се бесквасним хлебовима разноврсног лишавања, кропили се горким исопом, пили из чаше разних искушења. То је било неопходно за њихово спасење и савршенство: невоље су им уједно служиле и као средство за духовно развијање, и за лечење и за кажњавање. Озлеђена природа ни у једном човеку није остала без доношења њој својственог плода, већег или мањег; наша озлеђена природа стално тражи невоље као противотров; оне гасе у њој

саосећање према огреховљеном отрову страсти, нарочито према гордости,[86] најотровнијој и најпогубнијој страсти; оне изводе Божијег служитеља из надменог, неправилног мишљења о себи у смиреноумље и духовно знање. Надуту мишљење о себи нужно одузима правилност и достојанство споља гледано задовољавајућем животу.[87] *Познах, Господе* - исповеда се Богу Његов свети пророк - *да су судови Твоји правда, и ваистину си ме смирио.*[88] *Судови Твоји су добри,*[89] иако споља строго изгледају. Њихове последице су благотворне, живоносан је и слadak њихов плод. *Добро ми је што си ме унизио, да бих научио законе Твоје.*[90] *Пут истине изабрах, судове Твоје не заборавих,*[91] *од судова Твојих не уклоних се*[92] зато што без покорности њима благоугађање Теби није могуће. У тешким искушењима и невољама, не налазећи ниоткуд помоћи, *опоменух се судова Твојих од века, Господе, и утеших се.*[93] *На судове Твоје се поуздах.*[94] *Судови Твоји помоћи ће ми.*[95] *Седам пута на дан* - то јест непрестано - *хвалих Те за судове правде Твоје:*[96] човеково дејство које одговара дејству Бога у Његовим недокучивим судовима јесте непрестано или по могућности веома често славословљење Бога. Славословљење Бога прогони помисли неверовања, малодушности, ропота, хуле, очаја - и уводи свете, божанске помисли. Апостол говори: *А кад нам суди Господ, кара нас, да не будемо осуђени са свијетом.*[97] Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Пс 104, 7.
2. Пс 18, 10.
3. Пс 147,1,2.
4. Пс 147, 8 и Пост 32,28. И Јаковом и Израиљем назван је овде израиљски народ по имену свог родоначелника, који је на рођењу добио име Јаков, и преименован у Израиљ онда када је био удостојен боговиђења. У духовном смислу Израиљем се називају хришћани који су достигли значајан степен духовног напредовања.
5. Пс 147, 9.
6. Свети Исак Сиријски, Слово 56.
7. Пс 35, 7.
8. Пс 17, 22,23.
9. Пс 118, 108.

10. Пс 118,7.
11. Пс 9, 25, 26.
12. Види :Пс 118, 120.
13. Мт 10, 29, 30.
14. Пс 16, 2.
15. Пс 118,137.
16. Пим 11,33,34.
17. Пим 11,32.
18. Окорелост, безосећајност, заслепљеност ума и срца.
19. Пим 11,8.
20. Рим 11,33
21. Пс 17, 12.
22. Преподобни ава Доротеј, Поука XI.
23. Јн 13, 2, 27.
24. Дап 3,14,15,18.
25. Види: Дап 4, 25-28.
26. "Анђели су", говори свети Јован Дамаскин, "бестелесни и нематеријални у поређењу са нама, но у поређењу са Богом, јединим са којим се ништа не може упоредити, све је грубо и материјално." Изложење православне вере, књига 2, глава 3, О анђелима. Савремена наука недвосмислено тврди да све ограничено самим тим јесте и материјално.
27. Мт 18, 7.
28. Пим, гл. 9.
29. Свети Јован Дамаскин, Изложење православне вере, књига 2, гл. 3, О анђелима.
30. Пост. 1, 5.
31. Физика.
32. Пс 138, 16.

33. Јн 1, 1.
34. Скитски патерик.
35. Свети Јован Дамаскин, Изложење православне вере, књига 2, гл. 3, О анђелима.
36. Свети Јован Дамаскин, Изложење православне вере, књига 4, глава 13.
37. Изл 3,14.
38. Ово се односи само на телесне људе, у којима душа није оживљена дејством Божије благодати. Они које је то дејство оживело имају јасније знање о души.
39. Лешом називамо људско тело у првом степену разлагања након изласка душе из њега, док још није потпуно разложено.
40. Декарт и његови следбеници сматрају душу супстанцијом која је потпуно супротна телу, без ичега заједничког са телом, без икаквог односа према простору и времену; таква супстанција, по нама, јесте сам Бог.
41. Свети Јован Дамаскин, Тачно изложење православне вере, књига 4, глава 13.
42. Мт 6, 27.
43. Мт 5, 36.
44. Јн 1, 2.
45. Јн 8, 31-36; 14, 6.
46. Пост 2, 5,6.
47. Пост 3, 16.
48. Пост 3, 16-19.
49. Пс 50, 7.
50. Јона 2, 7.
51. Отк 22, 11,15.
52. Пост 2, 7, 22; Пост 3,11,12; Пс 118, 125; Пс 139, 13, 16; Пс 37, и остало.
53. Рим 5,10.
54. 2 Пт 3, 8.
55. Јн 6,38.

56. Јн 18,11.
57. Види: Флп 2, 6, 7, 8.
58. По објашњењу 17. стиха 14. главе Јеванђеља по Луки од стране блаженог Теофилакта Охридског
59. Јн 5, 31.
60. Мт 26, 37.
61. Мт 26,38.
62. Мт 26, 39.
63. Лк 22,44.
64. Мт 26, 39.
65. Лк 22,42.
66. Мт 26, 52, 53, 54. Армија Римљана, владара света, тада најбројнија армија света, имала је до 12 легиона. Очигледно је да је намера Речи Божије била да изнесе мишљење о војсци, бројнијој и јачој од сваке људске војске.
67. Јн 19, 10, 11.
68. Јн 19, 11.
69. Мт 16, 22, 23.
70. Дап 1, 7.
71. Флп 2, 5, 6, 7, 8.
72. Јев 12, 1, 2, 3.
73. Јев 13,12,13.
74. Јев 12, 5, 6.
75. 1 Пт 2,21.
76. 1 Пт 2,20,21.
77. 1 Пт 4,12.
78. 1 Пт 4,13.
79. 1 Пт 4,17.

80. 1 Пт 4,18.

81. 1 Пт 4, 17.

82. 1 Пт 5, 5.

83. 1 Пт 5,6,7.

84. 1 Пт 4, 19.

85. Јев 12, 8.

86. 2 Коп 12, 7.

87. Ово се нарочито јасно види из Књиге о Јову. Праведник је најпре наводио своје врлине и приказао их прелепо, живописно; но када су га невоље очистиле и усавршиле, променио је мишљење о себи: увидео је да је готово ишчезао пред величином Божанства, признао је да је земља и пепео.

88. Пс 118,75.

89. Пс 118, 39.

90. Пс 118,71.

91. Пс 118, 30.

92. Пс 118,102.

93. Пс 118,52.

94. Пс 118, 43.

95. Пс 118, 175.

96. Пс 118,164.

97. 1Коп11,32.

**СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ
АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ**

САВЕТОВАЊЕ ДУШЕ СА УМОМ

Душа: - Жалостим се неиздрживо, нигде не налазим радости. Не налазим ни радости ни утехе ни изван себе ни у себи. Не могу да гледам свет, испуњен непрестаним саблазнима, обманама, злочинима. Непажљиво сагледавање света, ретки и непажљиви погледи на његове саблазни, незнање да су његови утисци отровни, дечије, неискусно поверење у свет привукли су његове стреле у мене, задали ми смртне ране. Зашто да гледам свет? Зашто да се интересујем за њега, да га детаљно изучавам, да се везујем за њега, када сам само краткотрајна путница на свету? Сигурно ћу га напустити, али не знам када ћу га напустити. Свакога дана, свакога трена морам бити спремна за позив у вечност. Колико год дуго трајало моје скитање пустињом света, оно је ништа пред неизмерном вечношћу, пред којом су једнаки и сати, и дани, и године, и столећа. И сам свет пролази, и све огромно што је човек створио на њему пролази: *и земља и дјела што су на њој изгорјеће.*[1]

Изгореће та дела - плодови човековог пада и одбацивања. Свет ми је задао ране, и зато ми је постао одвратан, али ране ме нису заштитиле од нових рана. Не желим да будем у свету! Не желим да му се покорим! Нећу уопште да му служим! Нећу чак ни да га видим! Но он свуда иде за мном: на силу упада, у заносној лепоти излази пред очи, слаби ме, рађава, напада, убија. Сама сам, и стално носим и садржим у себи начело самообмањивања и заваривања, које је грех убацио у мене, настављам да се заваривам светом: мрзећи га, нехотице тежим њему, и жељно пијем његов отров, дубоко забадам у себе стреле које он пушта на мене. Окрећем потиштени и радознали поглед од света према самој себи. У себи не налазим ничег утешног. У мени кључају небројене грешне страсти! Непрестано ме погане разна сагрешења: час ме муче гнев и злопамћење, час осећање да горим пламеном блуда. Неко туђе, непријатељско дејство узрујава крв, распаљује машту - и видим саблажњиве слике, које вуку у грешно маштање, у наслађивање погубном саблазни. Немам снаге да бежим од саблажњивих слика: невољно, насилно прикивају се уз њих моје болесне очи. И немам где да побегнем! Бежала сам у пустињу: у пустињу су дошле са мном слике греха, или су ме предусреле у њој - не знам; у пустињи су се показале нарочито убиствено живо. Те слике не постоје: и слике, и њихово постојање, и лепота нису ништа друго до превара и обмана; но у исти мах оне су живе - и ништа, ни само време, ни немоћна старост не може да их умртви. Испира их из маштања суза покајања: а сузе покајања немам. Брише их из маштања смирена молитва, сједињена са плачем срца: но такве молитве немам. Моје срце је лишено умиљења, лишено је спасоносног плача: оно је у мени непомично, као одломљено парче безосећајног камена. Упркос својој ужасној грешности, ја ретко видим свој грех. Упркос томе што је добро у мени помешано са злом, што је чак постало зло, као што прелепа храна постаје отров када се помеша са отровом, ја заборављам јадни положај добра, које ми

је дато при стварању, а које је озлеђено и изопачено приликом пада. Почињем да видим да је моје добро нетакнуто, непорочно, почињем да му се дивим, а моје славољубље односи ме са плодног и бујног пашњака покајања у далеку земљу, у камениту и бесплодну земљу, у земљу трња и корова, у земљу лажи, самообмане, пропасти. Остављам испуњавање Христових заповести и почињем да испуњавам наговоре свог срца, да следим његова осећања, његову вољу; осећања пале природе дрско називам добрим, њена дела врлином, а то добро и ту врлину достојним награда земаљских и небеских, људских и Божијих. Док сам се старала да испуњавам Христове заповести, не слушајући вољу срца и силујући га, сматрала сам да сам дужница пред Богом и људима, да сам неверни и непотребни слуга. Одмах након самообмане, у мени се појавила туга, униције и неки страшни мрак. Туга ми одузима морално деловање, униције ми одузима силу да се борим против греха, а мрак - та последица туге и греха - густо мрак скрива од мене Бога, Његов непристрани и грозни суд, обећане награде за хришћанску врлину, обећане казне за одбацивање хришћанства и његових свесветих закона. Почињем да грешим без страха, а савест ћути, као да је убијена, или као да тада спава. Ретко, веома ретко наиђе тренутак умиљења, светлости и наде. Тада осећам да сам друкчија. Но светли тренутак кратко траје. Моје небо је ретко ведро. Као црни облаци опет на мене налећу страсти, и опет ме бацају у мрак, у смутњу, у недоумицу, у пропаст. Уме мој! Ти си вођа душе. Поучи ме! Уведи у мене блажени мир! Научи ме како да затворим у себи улаз утисцима света, како да обуздам и угушим страсти које настају у мени самој. Свет и страсти су ме измучили, искидали.

Ум: - Мој одговор неће бити утешан. И мене је, као и тебе, душо, погодио грех. Потпуно ми је познато то о чему си говорила. Како ћу ти помоћи када су мени самом задати убиствени ударци, када сам лишен силе да делујем самовласно? У мојој непрестаној делатности, коју ми је Творац даровао као моје својство,[2] непрестано сам изложен туђем утицају. Тај утицај је утицај греха, који ме је озледио и растројио. Тај утицај ме стално одвлачи од Бога, од вечности, вуче ме у обману сујетним и пролазним светом, у обману собом, у обману тобом, душо, у обману грехом, у обману палим анђелима. Мој суштински недостатак је расејаност, која непрестано врши насиље нада мном. Расејаност ме победи, и ја лебдим, скитам васељеном без потребе и користи, као и остали одбачени духови. Желео бих да се зауставим, али не могу: расејаност ме отима, односи ме. А када ме расејаност отме, не могу да погледам како треба ни на тебе, душо, ни на самог себе. Од расејаности не могу да слушам како треба реч Божију: споља би се рекло да сам пажљив, но док се напрежем да слушам, невољно скрећем на све стране, одјурим веома далеко, према потпуно споредним предметима, и размишљам о њима, иако ми је то непотребно, чак и веома штетно. Од убиствене расејаности не могу да принесем Богу снажну, истинску молитву, не

може да ме обележи страх Божији, који би уништио моју расејаност и моје помисли учинио послушним мени, да ти оне, душо, пренесу скрушеност и умиљење срца. Због моје расејаности ти остајеш окорела; а кад си ти окорела и безосећајна, ја падам у још већу расејаност. Расејаност је узрок моје слабости у борби против грешних помисли. Због расејаности осећам помраченост и терет: када престане грешна помисао, не могу да је одмах и брзо препознам ако је прикривена оправдањем. Ако је и откривена, онда, устајући против ње, не показујем према њој потпуну и непомирљиву мржњу, почињем разговор са својим убицом, наслађујем се смртоносним отровом који он лукаво ставља у мене. Ретко будем победник, често сам побеђени. Због моје расејаности обузима ме заборавност: заборављам Бога, заборављам вечност, заборављам превртљивост и варљивост света, тежим њему, повлачим, душо, тебе са собом. Заборављам своје грехе. Заборављам свој пад, заборављам свој јадни положај: у својој помрачености и самообмани почињем да налазим достојанство у себи и у теби. Почињем да тражим, да захтевам да лажни свет призна та достојанства, а свет је спреман да се за тренутак сложи, да би се касније подло насмејао. У нама нема достојанства: грех је потпуно оскрнавио човеково достојанство, и он ће исправно мислити о себи ако, по савету једног великог подвижника, мисли да је мрзост.[3] Како да не буде мрзост немоћно, сићушно створење које је свесилни Творац свега видљивог и невидљивог призвао у постојање из ништавила, а оно се подигло против свог Творца? Како да не буде мрзост створење које нема ничег свога, које је све добило од Бога, а онда устало против Бога? Како да не буде мрзост створење које се није застидело раја, које је усред рајског блаженства дозволило себи да са задовољством саслуша страшну клевету и хулу на Бога и истог трена доказало да је сагласно са клеветом и хулом тако што је на делу погазило Божије заповести? Како да не буде мрзост ум када је стан и непрестани родитељ нечистих и злобних помисли, стално непријатељских Богу? Како да не буде мрзост душа у којој се непрестано друже бујне и чудовишне страсти, као змије отровнице, василисци и шкорпије у дубокој јами? Како да не буде мрзост тело зачето у безакоњу, рођено у греху, оруђе греха током кратког земаљског живота, извор смртосног смрада по завршетку земаљског живота? Ми, душо, чинимо једно духовно биће: ја мислим, а ти осећаш. Но грех нас није само озледио: он нас је расекао на два засебна бића, која скоро увек поступају супротно једно другоме. Грех нас је разјединио, супротставио једно другоме, одвојио од Бога, и супротставио самом свесветом и свесавршеном Богу!

Душа: - Жалостан је твој одговор, али и истинит. Донекле нам може бити утеха то што је наше јадно стање међусобно повезано, па нашу жалост можемо да поделимо, можемо да помажемо једно другоме. Па дај савет како да изађемо из нашег заједничког растројства. Приметила сам да се моја осећања подударују са твојим

мислима. Срце не може дуто да се бори против мисли: оно се увек покорава њој, а када се и противи, противи јој се само накратко. Уме мој, буди путовођа према нашем заједничком спасењу.

Ум: - Слажем се са тим да се срце кратко противи мислима. Али оно, показавши покорност за тренутак, поново устаје против најправилније, против Богу најугодније мисли, устаје тако силно и жестоко да ме скоро увек обори и очара. А чим ме обори, оно почне да ствара у мени потпуно бесмислене помисли, које служе само зато да изразе и покажу скривене страсти. Шта да кажем о мојим мислима? Моје мисли су веома непостојане зато што их је грех растројио и озледио. Ујутру, на пример, роди се у мени извесна мисао о нашем духовном животу, о невидљивом врло тешком подвигу, о нашим земаљским приликама, односима, околностима, о нашој судбини у вечности; изгледало је да су те мисли оправдане. Наједном, у подне, или раније, оне ишчезавају саме по себи због неког неочекиваног сусрета, замењују их друге, такође достојне пажње. Увече се појаве нове помисли са новим оправдањима. Ноћу ми не дају мира друге помисли: током дана оне су негде скривене, као у заседи, а онда, наједном, усред ноћне тишине, изађу пред мене да ме узбуне очаравајућим и убиственим сликама греха. Залуду, поучен речју Божијом, сматрам да су правилне само оне помисли на које ти, душо, одговараш стањем дубоког мира, смирења, љубави према ближњем, залуду сам убеђен да су све помисли - и оне које у теби изазивају мучење и пометњу, а и оне које изазивају у теби и најмању смутњу, најмање огорчење - далеке од истине, потпуно лажне, саблажњиве, погубне, каквом год маском праведности биле прикривене. Залудно је то знање! Залудан је тај поуздани знак који јасно раздваја у свету духова добро од зла! Због непојмљиве, у мени живе слабости, схватљиве једино опитом, не могу да се отргнем од убиствених помисли које грех ствара у мени. Не могу ни да их згњечим ни да их избацитим када почну да врве у мени као црви; не могу ни да их одагнам ни да их одгурнем од себе када ме нападну извана, као разбојници, као љуте, крвожедне звери. Држе ме у ропству, у тешком раду, исцрпљују ме, муче, сваког трена спремне да ме растргну, баце у вечну смрт. То мучење невољно преносим теби, душо, преносим га самом нашем телу, које је болесно и немоћно зато што су га проболе стреле и мачеви греха и свега га израђавили.

Затрована отровом вечне смрти, жалостиш се неиздрживо, душо - тражиш радост и нигде је не налазиш. Залуду мислиш да ћеш ту радост наћи у мени: и ја сам убијен када и ти, и ја сам заједно са тобом сахрањен у тесни и мрачни гроб невиђења и непознања Бога. Односимо се према живом Богу као према нечем непостојећем и мртвом: то је поуздан доказ наше сопствене умртвљености.

Душа: - Вођо мој! Око моје! Највиша духовна сило моја! Уме мој! Доводиш ме у безнађе. Ако ти, као моја светлост, називаш себе мраком, шта онда да очекујем од других мојих сила, истих као и код бесловесних животиња? Шта да очекујем од моје воље или жеље, од јарости или од природног гнева, који неће дејствовати онако како дејствују у марви, зверима и демонима једино онда када се налазе под твојим вођством? Рекао си ми да, и поред све твоје помрачености, и поред свег твог мртвила, реч Божија још дејствује на тебе, и да ти је дала бар својство да разликујеш добро од зла, што и јесте најтеже. И ја сам постала причасница тог знања! Већ и ја, чим почнем да осећам збуњеност и пометњу, уједно са тим осећам неправилност свог стања, осећам и неповерење и мржњу према таквом стању, настојим да збацам са себе то мени неприродно и непријатељско стање. И какву само утеху осећам чим се ти, супротно овоме, макар и накратко, као у загрљају најмилијих, задржиш у помислима узетим из речи Божије! Какво славословље Богу почињем да шаљем из моје дубине, из самих ризница срца! Какво страхопоштовање ме обузима пред величином Бога, који ми се тада открива! Како сама себи личим на ништавно зрнце прашине усред неизмерног и разноликог света! Каква благодатна тишина, ношена дахом рајског ветра, почиње да веје у мени и да ме хлади, измучену жегом и сушом! Каква слатка и лековита, у срцу зачета суза улази у главу и излива се на врели образ из смиреног и кротког ока, које тако мирно, тако срдечно гледа на све и свакога! Тада осећам исцељење моје природе! Тада престаје унутрашња борба! Тада се и моје грехом расечене и раздробљене силе стапају у једно. А чим постанем једно са тобом и са осталим својим силама, чим том јединству привучем и само тело, ја осећам милост

Саздатеља према Његовој палој природи, делатно сазнајем значај и силу Искупитеља, који ме је исцелио својом свесилном и животворном заповешћу. Исповедам Бога! Видим дејство Свесветог Духа, коме се поклањамо, који исходи од Оца, и којега је Син послао! Видим дејство Бога Духа, којега уводи Бог Реч, и који своје Божанство показује својом стваралачком силом, а посредством ње разбијени сасуд постаје целовит и леп као првобитно, као да никада није разбијен. Уме мој! Обрати се речи Божијој, из које смо већ позајмили небројена блага, али смо их изгубили зато што смо немарни, зато што смо хладни према Божијим даровима. Бесцене духовне дарове заменили смо за варљиви привид дарова, а под тим привидним даровима грех и свет су нам нудили свој отров. Уме мој! Обрати се Речи Божијој! Потражи тамо радост за мене: у овим тренуцима моја жалост је неиздржива и бојим се да ћу пасти у потпуну пропаст, која се зове очај.

Ум: - Реч Божија, душо, решава нашу недоумицу потпуно задовољавајућим одређењем. Но чим су чули реч Духа, чим су је објаснили себи својим телесним разумом, многи људи су о животворној речи Божијој рекли: *Ово је тврда бесједа. Које*

може слушати?[4] Чуј, душо, шта је Господ рекао: Који чува живот свој, изгубиће га, а који изгуби живот свој мене ради, наћи ће га.[5] Који воли живот свој изгубиће га, а ко мрзи живот свој на овоме свијету, сачуваће га за живот вјечни.[6]

Душа: - Спремна сам да умрем, ако заповеда Бог. Али како да умрем када сам бесмртна? Не познајем то оружје које би могло да ме лиши живота.

*Ум: - Не мисли, душо, да Христос заповеда да умреш сама, да сам ја изузет из пресуде. Не! Чашу смрти морам да поделим са тобом, и да је први испијем, јер сам ја главни кривац нашег заједничког пада, одбачености, несреће, привремене и вечне смрти. Смрт и уништење које од нас захтева Бог не састоје се у уништењу нашег постојања: оне се састоје у уништењу самољубља, које је постало наш живот. Самољубље је изопачена љубав палог човека према самом себи. Самољубље обоготворава свој пали, лажно названи разум - настоји да свиме и стално задовољава своју палу, погрешно усмерену вољу. Самољубље се показује према ближњима или посредством мржње или посредством човекоугађања, то јест угађања човечијим страстима, а према предметима света, које оно увек злоупотребљава, посредством пристрасности. Љубав је *свеза савршенства*,[7] пуноћа свих врлина, а самољубље је грешна страст, пуноћа свих осталих разноврсних грешних страсти. Да бих уништио у себи самољубље, морам да одбацам сва своја схватања, макар био веома богат схватањима која ми пружају наука света и стихије света.[8] Морам да се погрузим у сиромаштво духом, да ме то сиромаштво разоткрије, да ме сузе умију, кротост, чистота и милост изравнају и смекшају, па тек такав да добијем знање које благоволи да одреди на мени десница мог Искупитеља. Та десница је Јеванђеље. А ти, душо, мораш да се одрекнеш своје воље, колико год то било тешко срцу, колико год ти се чинило да је оно чему твоје срце тежи и оно што оно осећа најправедније и најдивније. Уместо своје воље ти мораш да испуњаваш вољу Христа Бога и Спаситеља нашег, колико год то било противно и сурово твом самољубивом срцу. Ту мислимо на смрт: њу Бог тражи од нас да бисмо добровољном смрћу уништили смрт, насилно присутну у нама, и добили на дар васкрсење и живот, који извиру из Господа Исуса.*

*Душа: - Одлучила сам да се одрекнем саме себе: од самих твојих речи о одбацивању самог себе већ сам почела да осећам радост и наду. Оставимо живот који рађа безнађе и прихватимо смрт, тај залог спасења. Води ме, уме мој, трагом Божијих заповести, а сам непоколебиво обитавај у тој Речи која је јавила о себи: *Ко остаје у мени и ја у њему, тај доноси мени плод, јер без мене не можете чинити ништа*.[9] Амин.*

НАПОМЕНЕ:

1. 2 Пт 3, 10.
2. Калист Катафигиот, глава 3, Добротољубље, том 4.
3. Брат је молио преподобног Сисоја Великог да му да користан савет. Старац му је одговорио да монах мора бити мањи од идола. На братовљево питање шта значи бити мањи од идола, старац је рекао: "Писмо говори да идоли имају уста, а не говоре, очи имају а не виде, уши имају а не чују: такав мора бити и монах. И као што су идоли мрзост, тако и монах нека помишља о себи да је мрзост." Скитски патерик, слово С.
4. Јн 6, 60.
5. Мт 10, 39.
6. Јн 12, 25.
7. Кол 3, 14.
8. Кол 2, 8.
9. Јн 15,5.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

ВИЂЕЊЕ СВОГА ГРЕХА

Доћи ће оно страшно време, наступиће онај страшни час у коме ће сви моји греси стати разоткривени пред Господом судијом, пред анђелима Његовим, пред целим човечанством. Предосећам стање моје душе у том грозном часу, и зато ме испуњава ужас. Под утицајем тог живог и снажног предосећаја трепетно хитам да се задубим у разматрање себе, хитам да преиспитам у књизи моје савести моја забележена сагрешења која сам учинио делом, речју или мишљу.

Одавно нечитане, у ормарима дуго држане књиге прекрива прашина, изједа мољца. Узимам да читам ту књигу и наилазим на велике тешкоће. Таква је моја савест. Нисам је одавно преиспитивао: зато сам је тешко отворио. А и када је отворим не налазим очекивано задовољење. Једино велики греси уписани су довољно јасно; ситна слова, којих има мноштво, готово да су избрисана, и сада не могу да разаберам шта је њима било написано.

Бог, једино Бог може да врати избледелим словима јасност и избави човека од *зле савјести*.^[1] Једино Бог може да дарује човеку виђење својих грехова и виђење свог греха - човековог пада, у коме је корен, семе, заметак, укупност свих човекових сагрешења.

Призвавши у помоћ милост и силу Божију, призвавши их у помоћ најтоплијом молитвом, сједињеном са ревносим постом, сједињеном са плачем и ридањем срца, поново отваравам књигу савести, поново пажљиво проматрам своје грехове, колико их је и какви су, пажљиво испитујем шта су ми донели грехови које сам учинио.

Видим: *Безакоња моја превазиђоше главу моју, као бреме тешко оптеретише ме, умножише се већма од власи главе моје*.^[2] Какве су последице таквог греха? *Захватише ме безакоња моја, и не могох гледати, и срце моје остави ме*.^[3] Последице грешног живота су слепило ума, каменосрдност, безосећајност срца. Ум окорелог грешника не види ни добро ни зло; његово срце губи способност за духовна осећања. Ако тај човек остави грешни живот и окрене се побожним подвизима, тада његово срце, као да је туђе, не подржава његово стремљење према Богу.

Када Божија благодат открије подвижнику мноштво његових сагрешења, тада он, хтео то он или не, постане потпуно збуњен и падне у дубоку тугу. *Срце моје смути се од таквих призора, остави ме снага моја, и светлост очију мојих, и она није са мном, јер се слабине моје испунише поругама*, то јест моја делатност је постала пуна спотицања јер сам навикао на грех, који ме је насилно вукао у нове грехове; *усмрдише се и загнојише ране моје од лица безумља мога*, то јест грешне страсти су остариле и страшно ме озледиле због мог непажљивог живота; *и нема исцељења телу моме*, то јест, грех ме је целог погодио и заразио, и не могу се исцелити само сопственим напорима.^[4]

Чим сазнам своје грехове, чим се покајем због њих, чим их исповедам, и жалим због њих, ја бацам то небројено мноштво грехова у пучину Божијег милосрђа. Да бих се убудуће клонио греха, повући ћу се у самог себе и пажљиво размотрити како грех дејствује против мене, како ми прилази, шта ми говори.

Прилази ми као лопов; његово лице је замаскирано; *умекшаше се речи његове већма од масла*^[5] говори ми лаж, предлаже безакоње. У његовим устима је отров; његов језик је отровни жалац.

"Наслади се", тихо и ласкаво шапуће он, "зашто је забрањено да се насладиш? Наслади се! Какав је грех у томе?" и предлаже, злотвор, да нарушим заповест свесветог Господа.

Није било потребе да обраћам пажњу на његове речи: знам да је лопов и убица. Али нека непозната слабост, слабост воље, побеђује ме! Пажљиво слушавам речи греха, гледам на забрањени плод. Узалуд ме савест опомиње да је пробање тог плода исто што и пробање смрти.

Ако нема забрањеног плода пред мојим очима, тај плод се неочекивано појављује у мојој машти, живописан, очаравајући.

Осећања срца теже ка саблажњивој слици сличној блудници. Њена спољашњост је заводљива; из ње одише саблазан, украшена је као драгоцене, блиставе утвари; брижно је скривено њено смртоносно дејство. Грех тражи жртву од срца, када већ, због одсуства самог предмета, не може да жртвује тело.

Грех дејствује у мени кроз грешну мисао, грешно осећање, осећање срца и осећање тела; дејствује кроз телесна осећања, дејствује кроз машту.

Каквом закључку ме води такав поглед на себе? Закључку да у мени, у целом мом бићу, живи огреховљена озледа, да она одобрава и помаже грех који ме напада извана. Сличан сам сужњу окованом тешким ланцима: свако коме је то дозвољено хвата сужња, вуче га куда хоће, јер сужањ везан ланцима не може да пружи отпор.

Грех је продро једном приликом у високи рај. Тамо је мојим прародитељима предложио да пробају забрањени плод. Тамо их је саблазнио; тамо је саблажњене погодио вечном смрћу. И мени, њиховом потомку, непрестано понавља исти предлог; и мене, њиховог потомка, стално настоји да саблазни и уништи.

Адам и Ева су одмах након греха изгнани из раја и избачени у земљу жалости и бола.[6] И ја сам се родио у тој земљи плача и несрећа! Али то ме не оправдава: Искупитељ ми је овде донео рај и усадио га у моје срце. А ја сам грехом отерао рај из мог срца. Сада је тамо мешавина добра и зла, тамо је љута борба против зла, тамо се сударају неизбројиве страсти, тамо је мука, предукус вечне муке у паклу.

У себи видим доказ да сам Адамов син: чувам његову склоност према злу; слажем се са предлозима обмањивача иако поуздано знам да ми нуди обману и спрема убиство.

Залуду би било да почнем да окривљујем прародитеље за грех који су ми предали: Искупитељ ме је ослободио од робовања греху, тако да ја од тада падам у грех добровољно, а не на силу. Прародитељи су једном у рају прекршили једну Божију

заповест, а ја, налазећи се у крилу Цркве Христове, непрестано нарушавам све божанствене заповести Христа, Бога и Спаситеља мога.

Час гнев и злопамћење узрујавају моју душу: у мојој машти сева нож над главом непријатеља, и срце се наслађује задовољеном осветом, учињеном у машти. Час ми се причињавају разасуте гомиле злата: а одмах за њима велелепне палате, вртови, сви предмети раскоши, сладострашћа, гордости које доноси злато и због којих се грехољубиви човек поклања том идолу - средству остварења свих пропадљивих жеља. Час ме прелешћују почести и власт: тада ме понесе машта и маштам да управљам људима и државама, да им пружам разне пропадљиве ствари, а себи пропадљиву славу. Час, потпуно упечатљиво, видим пред собом столове са топлим и мирисним јелима: смешно и у исти мах жалосно наслађујем се саблазнима које преда мном изничу. Час наједном видим да сам праведан, или, правилније, моје срце дволичи, напреже се да присвоји себи праведност, лаже само себе, брине се да људску похвалу привуче себи.

Страсти ме преотимају једна од друге, непрестано ме предају једна другој, узбуњују, узнемирују. И не видим своје чемерно стање! На мом уму је непрозирна завеса мрака; на срцу лежи тешки камен неосетљивости.

Хоће ли доћи себи мој ум, хоће ли се упутити према добру? Противи му се срце, навикло на грешне насладе, противи му се моје тело, јер је стекло животињске жеље. Изгубила се у мени чак и представа да је моје тело, иначе створено за вечност, способно за божанске жеље и покрете, да су животињске тежње његова болест, коју је добило кад је пало.

Различити делови мог бића - ум, срце и тело - расечени су, раздвојени, делују неусаглашено, противурече један другом; делују у краткотрајној, Богу противној слози једино онда када раде на греху.

Такво је моје стање! Оно је смрт душе за живота тела. Но ја сам задовољан својим стањем! Задовољан сам, али не због смирења, него због моје заслепљености, због моје каменосрдности. Не осећа моја душа своју умртвљеност, ни тело, којег је смрт одвојила од душе, не осећа своју умртвљеност.

Да сам осећао своју умртвљеност, стално бих се кајао! Да сам осећао своју умртвљеност, бринуо бих се о васкрсењу!

Сав сам се предао бригама овога света, мало ме брине моја духовна несрећа! Жестоко осуђујем најмања сагрешења мојих ближњих, а сам сам толико пун греха, толико ме је грех заслепио да сам се претворио у слани стуб, као Лотова жена, и нисам више способан ни за какав духовни покрет.

Покајање нисам наследио зато што још не видим свој грех. Не видим свој грех зато што још радим греху. Не може да види свој грех нико ко се наслађује у греху, ко дозвољава себи да га проба, макар и самим помислима и одобравањем срца.

Свој грех може да види једино онај који се потпуно и драговољно одрекао сваког пријатељства са грехом, и будно стражари на вратима свог дома са исуканим мачем - речју Божијом, и одбија, посеца тим мачем грех, у ком год облику му се он приближио.

Ко чини велико дело да успостави непријатељство са грехом и на силу одвлачи од њега ум, срце и тело, томе Бог дарује велики дар: *виђење свога греха*.

Блажена је душа која је угледала грех у себи! Блажена је душа која је угледала у себи пад прародитеља, застарелост старог Адама! Такво виђење свог греха је духовно виђење, виђење ума којег је Божија благодат исцелила од слепила.

Света Источна црква учи да постом и клечањем измољавамо од Бога виђење свог греха.

Блажена је душа која се у Божијем закону поучава дан и ноћ! У њему може да види лик и лепоте новог човека, а по њима да увиди и исправи своје недостатке.

Блажена је душа која је купила поље покајања тако што је умртвљавала себе за грешне подухвате! На том пољу наћи ће она скривено бесцено благо спасења.

Ако си задобио поље покајања, дај се у дечији плач пред Богом. Не тражи, ако можеш да не тражиш, ништа од Бога, предај се самопожртвовано Његовој вољи.

Схвати, осети да си дело, а да је Бог Саздатељ. Предај се као дете потпуно вољи Саздатеља, принеси му сам дечији плач, принеси му тихо срце спремно да следи Његову вољу и да се сачува Његовом вољом.

Ако због своје детињске слабости не можеш да се погрузиш у молитвено ћутање и плач пред Богом, изговори пред Њим смирену молитву, молитву за опроштај грехова и исцељење од грешних страсти, тих страшних моралних болести, састављених од драговољних, дуго времена понављаних сагрешења.

Блажена је душа која је сазнала да је потпуно недостојна Бога и осудила себе, проклету и грешну! Она је на путу спасења; у њој нема самообмане.

А ко, супротно овоме, сматра да је спреман да прими благодат, и мисли да је достојан Бога, па очекује и тражи Његов тајанствени долазак, и говори да је приправан да прими, чује и види Господа, тај обмањује себе, тај лаже себе; тај је достигао високу литицу гордости са које се пада у мрачни амбис погибије.[7] У тај амбис падају сви који су се направили важнији од Бога и дрзнули се да бестидно

сматрају како су достојни Бога, и из те уображености и самообмане говоре Богу: *Говори Господе, чује слуга Твој.*

Млади пророк Самуило је чуо да га Господ дозива, и пошто није сматрао да је достојан разговора са Богом, изашао је пред свог старог учитеља и молио га за поуку како да се понаша. Чуо је Самуило и други пут исти тај глас како га призива и опет изашао пред учитеља. Учитељ је схватио да је тај глас био Божији глас и заповедио је младићу да на такав позив убудуће одговара: *Говори Господе, чује слуга Твој.*[8]

Исто ово усуђује се да говори сладострасни и надмени маштар иако га нико не призива, занет хвалисавим мишљењем: он ствара у себи гласове и утеху, и њима ласка свом надменом срцу, њима обмањује себе и своје лаковерне следбенике.[9]

Сине Источне цркве, једине свете и истините, у свом невидљивом подвигу руководи се поукама светих отаца своје Цркве: оне заповедају да се пре него што те обнови очигледно дејство Светог Духа одвраћаш од сваког виђења, од сваког гласа изван себе и у себи, јер је то очигледан повод за самообмањивање.[10]

Чувај ум невидљивим; одгони сва маштања и мишљења која су пад подметнула као истину. Обуци се у покајање и изађи са страхом и побожношћу пред великог Бога, моћног да очисти твоје грехе и обнови те својим Пресветим Духом. А кад дође Он, Дух Истине, увешће те у *сву истину.*[11]

Осећање плача и покајања је једино од користи души која је приступила Господу са намером да добије од Њега опроштај својих грехова. То је добри део! Ако си изабрао тај део, нека се не одузме од тебе! Не мењај то благо за празна, лажна, насилна, привидно благодатна осећања, немој уништити себе лажући себе.

"Ако су неки оци", говори преподобни Исак Сиријски, "написали шта је чистота душе, шта је њено здравље, шта бестрашће, шта виђење, онда то нису написали зато да бисмо то тражили пре времена и да бисмо то очекивали. Писмо је рекло: *Царство Божије не долази на видљив начин.*[12] Они у којима живи очекивање стицали су гордост и пад... Црква Божија је одбацила оно тражење високих Божијих дарова које је садржано у очекивању тих дарова. То није знак љубави према Богу; то је болест душе." [13]

Сви свети су сматрали да нису достојни Бога: тиме су показали своје достојанство, садржано у смирењу.[14]

Сви самообманути су сматрали да су достојни Бога: тиме су показали гордост и демонску прелест која је захватила њихову душу. Неки од њих су примили демоне који су изашли пред њих у облику анђела и следили их; неким су се демони јавили у свом сопственом облику, претварали се да их је њихова молитва победила и тако их увели у гордоумље; други су распаљивали своју машту, узрујавали крв, изазивали у

себи узбуђења, прихватили то као благодатно наслађивање, пали у самообману, у потпуну помраченост, и сврстали се по свом духу у одбачене духове.

Ако имаш потребу да беседиш са самим собом, не лажи себе, већ прекоревај себе. Горки лекови потребни су нам у нашем палом стању. Сви који лажу себе већ су примили овде, на земљи, своју плату - своју самообману, похвалу и љубав Богу непријатељског света: немају шта они да очекују у вечности осим осуде.

Грех је мој стално преда мном[15] - говори о себи свети Давид: његов грех је био предмет његовог непрестаног преиспитивања. *Безакоње моје ја ћу објавити, и бринућу се за грехе своје.*[16]

Свети Давид се бавио осуђивањем самог себе, бавио се обличавањем свог греха када му је грех већ био опроштен и када му је дар Светог Духа већ био враћен. Још више: он је изобличио свој грех, исповедао га да чује васељена.[17]

Када су свети оци Источне цркве, нарочито пустиножители, достигали висине духовних вежбања, тада су се сва та вежбања сливала у њима у само покајање. Покајање је обузимало читав њихов живот, сву њихову делатност: оно је било последица виђења свог греха.

Једног великог оца су упитали у чему мора да се састоји делање усамљеног монаха? Он је одговорио: "Твоја умртвљена душа је пред твојим очима, и питаш какво мора да буде твоје делање?"[18] Плач је суштинско делање истинског Христовог подвижника; плач је његово делање од ступања у подвиг до краја подвига.

Виђење свог греха и покајање које оно доноси - то су делања којима нема краја на земљи: виђење греха подстиче покајање; покајање доноси очишћење; постепено очишћавано око ума почиње да увиђа оне недостатке и озледе у целом човековом бићу које раније, у својој помрачености, уопште није примећивало.

Господе! Даруј нам виђење наших сагрешења да би наш ум, када наше сопствене грешке привуку његову целокупну пажњу, престао да види грешке ближњих, и тако све ближње видео као добре. Даруј нашем срцу да остави погубне бриге о недостацима ближњег, да све своје бриге сједини у једну бригу о стицању чистоте и светости коју си нам Ти заповедио и припремио. Даруј нам да наше укаљане духовне ризе опет постану беле: њих је већ умила вода крштења, и сада, укаљане, траже да се оперу у реци суза. Даруј нам да у нама, уз светлост Твоје благодати, видимо разнолике болести: оне уништавају духовне побуде у срцу и уводе у њега побуде крви и тела, непријатељске Царству Божијем. Даруј нам велики дар покајања, претходницу и последицу великог дара виђења својих грехова. Заштити нас тим великим даровима од провалије самообмане, коју открива у души њена неприметна и несхватљива грешност, а настаје од сладострашћа и славољубља, дакле од онога

што она не примећује и не разуме. Сачувај нас тим великим даровима на нашем путу према Теби, и даруј нам да доспемо до Тебе, који призиваш покајане грешнике и одбацујеш оне што сматрају да су праведници - да вечно у вечном блаженству славословимо Тебе, јединог истинитог Бога, Искупитеља заробљених, Спаситеља пропалих. Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Јев 10, 22.
2. Пс 37, 5 и Пс 39, 13.
3. Пс 39,13.
4. Пс 37, 11,8,6,8.
5. Пс 54, 22.
6. Пост 3, 23, 24.
7. Свети Исак Сиријски, Слово 55.
- 8.
9. Подражавање, московско издање, 1834. године, књига 3, гл. 2. У наведеном месту западног писца узбуђивање, надменост и самообмана излажу се тако изразито и сликовито да сматрамо да није на одмет да читаочевој пажњи понудимо сам текст:

"Говори, Господе, чује слуга Твој. Слуга сам Твој, уразуми ме да познам Твоја сведочанства. Приклони моје срце речима Твојих уста, и нека Твоја реч падне као роса. Синови Израиљеви говорили су некада Мојсију: Говори нам, слушаћемо; нека нам Господ не говори, да не бисмо умрли.' Ја не молим тако, Господе, не молим тако! Него са пророком Самуилом смирено и ревносно молим: Говори, Господе, чује слуга Твој.' Нека ми не говори Мојсије, нити други који пророк, него Ти говори, Господе Боже, који надахњујеш и просветљујеш све пророке. Ти једини, без њих, можеш потпуно да ме научиш, а они без Тебе не могу имати никаквог успеха. Њихове речи могу да звуче, али Духа не јављају. Они изванредно говоре, али, када Ти ћутиш, нема врелине у срцу! Они преносе слова, али Ти откриваш смисао! Они изговарају тајне, али

ти откриваш значење алегорија! Они објављују Твоје заповести, али Ти дајеш снагу за њихово извршење. Они показују пут, али Ти дајеш духовну снагу да њиме идемо! Они делују само извана, али Ти поучаваш и просвећујеш срца! Они орошавају споља, али Ти дарујеш плодове! Они вичу речима, али Ти дајеш разумевање слуху! И зато нека ми не говори Мојсије! Говори Ти, Господе, Боже мој, вечна Истино. Да не умрем и останем бесплодан ако будем поучаван само споља, а изнутра не будем врео, и да не буде на суду да сам реч чуо, а нисам је испунио, да сам познао, а љубављу нисам обухватио, да ми је поверено, а да нисам сачувао. Говори, дакле, Господе, чује слуга Твој: Ти имаш реч вечног живота."

Дрскост ове надмене говорљивости и празнословља изазива ужас и дубоку тугу у души која је одгајена на учењу Православне цркве. Нема ту покајања! Нема скрушености духа! Нема одлучне тежње према најближем и најтешњем сједињењу с Богом! Таква је уопште настројеност аскетских западних писаца. Један од њих, износећи неправилно схватање достојанства Мајке Божије, завршава помахниталу говорљивост овако: "Бацимо се, дакле, у загрљај Богомајке!" Ово расположење је супротно расположењу које света Источна црква предаје својој духовној деци: "Господе, када не бисмо свете Твоје имали молитвенике", пева Црква у тропару на великом повечерју, "и доброту Твоју која нас милује, како бисмо смели, Спасе, опевати Тебе, кога славослове непрестано ангели." У молебном канону Пресветој Богородици Црква пева: "Ми, грешни и понизни, хитно приђимо сада Богородици и паднимо ничице у покајању, вапијући из дубине душе: 'Владичице помози, сажали се на нас; похитај, пропадамо од мноштва прегрешења. Немој одбити своје служитеље празне, јер тебе имамо као једину узданицу.'" Несхватљиво је стање самообмане и демонске прелести онима који нису одгајени на духовном подвигу по предању Православне цркве: они мисле да је то јадно стање најправилније, најблагодатније. Преводацац Подражавања са латинског језика на руски ставио је на крају своје књиге поуке за читаоца. Указујући на ИИ главу ИИИ књиге, на ту слику самообмане и уображености, он саветује да читалац пре сваког побожног читања доведе себе у расположење које је изнето у тој глави. Очигледно је да се таквим расположењем даје слобода да се Свето писмо објашњава произвољно, да се укида обавеза да се следи објашњење светих отаца које је прихватила Црква. То је догмат протестантизма.

10. Преподобни Григорије Синаит, О прелести и о осталом, Добротољубље, том 1. Свети Калист и свети Игњатије Ксантопул, глава 73, Добротољубље, том 2.
11. Јн 16,13.
12. Лк 17, 20.

13. Свети Исак Сиријски, Слово 55.
14. Свети Исак Сиријски, Слово 36.
15. Пс 50, 5.
16. Пс 37, 19.
17. Пс 50.
18. Свети Исак Сиријски, Слово 21.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

О ЛИКУ И ОБЛИЧЈУ БОЖИЈЕМ У ЧОВЕКУ

Да начинимо човјека по својему обличју[1] - тајанствено се саветовао у самом себи и са самим собом Бог Тројица пре стварања човека.

Човек је лик и обличје Бога. Бог, неприступан у својој величини и виши од сваког лика, показао је свој лик у човеку, показао је свој лик у јасности и слави. Тако сунце показује свој лик у смиреној капљици воде. Човекова суштина, његова највиша сила, којом се разликује од свих живих бића на земљи, којом је раван анђелима, дакле његов дух, јесте лик Божији. Човеков непорочни дух је обличје Бога, а Бог, нацртавши свемогућом десницом своје обличје на човеку, остаје изван сваког обличја и поређења.

Како је дивно и пуно разноликог достојанства и разнолике лепоте то биће звано човек?!

Ради њега је Саздатељ саздао сву видљиву природу; сва је она одређена да служи њему, сва је она његова чудесна околина.

Када је Саздатељ извлачио сва остала створења из ништавила у биће, било му је довољно то што је изговарао своју свемогућу заповест. А када је зажелео да доврши дело света стварањем најлепшег, најсавршенијег дела, Он се пре тог стварања саветовао.

Неизмерна материја, несагледива и неизрачуњиво многолика, створена пре човека, била је - рећи ћемо одређено и са правом - припремно стварање.

Тако земаљски цар уређује и украшава велелепни стан да би у њега ставио свој лик.

Цар над царевима и Бог над боговима припрема сву видљиву природу, све што иде уз њу, сву нама видљиву чудесну лепоту. Затим у тај стан ставља, као крајњи узрок свега, свој лик.

Када је завршио свет, а пре стварања човека, Бог је погледао то што је створио и нашао је да је добро: *И видје Бог да је добро.*[2]

Након стварања човека, Бог је опет погледао све што је створио и нашао је да је његова творевина дивна, потпуна, савршена: *Погледа Бог све што је створио, и где, добро бјеше веома.*[3]

Човече, покажи своје достојанство!

Погледај ливаде и њиве, велике реке, бескрајна мора, раскошно дрвеће, све звери и животиње на земљи, све звери и рибе у води, погледај звезде, месец, сунце, небо: све то је ради тебе, све је одређено да теби служи.

Осим света којег видимо, постоји и свет невидљив телесним очима, несравњиво бољи и лепши од видљивог. И невидљиви свет је ради човека.

Какво је само поштовање Господ указао своме лику! Какво му је само узвишено одређење предодредио! Видљиви свет је само припремно предворје које води у стан Божији, несравњиво лепши и пространији. Овде се, као у предворју, лик Божији мора украсити завршним цртама и бојама да би постао у највећој могућој мери сличан свом свесветом, свесавршеном Изворнику, да би у лепоти и отмености те сличности ушао у ону одају у којој Изворник присуствује непојмљиво, као да ограничава своју неограниченост да би показао себе својим вољеним, разумним бићима.

Лик Бога Тројице је човек тројица.

Три лица у човеку тројици су три силе његовог духа, три пројаве његовог постојања. Наше мисли и духовна осећања показују постојање ума, но он, тако очигледан у свим облицима свог испољавања, уједно остаје потпуно невидљив и недокучив.

Свето писмо и дела светих отаца понекад називају душу и духом, а понекад духом називају засебну силу душе. Ту силу душе оци називају словесношћу или силом словесности.

Деле је на три појединачне силе: ум, мисао или реч, и дух. Умом они називају сам извор, сам почетак мисли и духовних осећања. Духом, у том посебном значењу, називају способност духовног осећања. Неретко се у отачким делима словесна сила, или дух, назива умом; неретко се умовима називају створени духови. Целина добија име на основу свог главног дела.

Сама суштина наше душе је лик Божији. И након пада у грех душа остаје лик Божији! И грешна душа, бачена у пламен пакла, у самом пламену пакла, остаје лик Божији! Тако уче свети оци.[4]

Света Црква пева у својим песмама: "Слика сам неизрециве Твоје славе иако носим ране грехова."[5]

Наш ум је лик Оца; наша реч (неизговорену реч обично називамо мишљу) је лик Сина; дух је лик Светог Духа.

Као што у Тројици три лица несливено и нераздељиво чине једно Божије биће, тако у човеку тројици три лица чине једно биће, не мешајући се међусобно, не сливајући се у једно биће, не раздељујући се на три бића.

Наш ум је родио и не престаје да рађа мисао; рођена мисао не престаје да се опет рађа, и уједно остаје рођена, скривена у уму.

Ум не може да постоји без мисли, а ни мисао без ума. Почетак ума је неизоставно и почетак мисли, постојање ума неизоставно је и постојање мисли.

Исто тако наш дух исходи од ума и потпомаже мисао. Управо зато свака мисао има свој дух, сваки начин мишљења има свој засебни дух, свака књига има свој сопствени дух.

Нема мисли без духа; постојање мисли неизбежно прати постојање духа. У постојању једног и другог читује се постојање ума.

Шта је човеков дух? Укупност осећања срца која припадају словесној и бесмртној души, туђих душама животиња и звери.

Човеково срце се разликује од срца животиња својим духом. Срца животиња имају осећања која зависе од крви и нерава, али немају духовно осећање - ону црту Божијег лика коју има једино човек.

Човекова морална сила је његов дух.

Наш ум, реч и дух, по једновремености свог почетка и по својим узајамним односима, само су лик Оца, и Сина, и Светог Духа, савечних, сабеспочетних, једнаких по части, истоврсних по природи.

Које видио мене, видио је Оца - објавио је Син: ја саму Оцу и Отац је у мени.[6] Исто се може рећи и за човечији ум и за његову мисао: ум, невидљив сам по себи, открива се у мисли; ако си упознао мисао, упознао си ум који је произвео ту мисао.

Господ је назвао Светог Духа *Силом с висине,[7]* *Духом Истине;*[8] Истина је Син. Својство силе има и човечији дух; он је и дух човекових мисли, биле оне истините или лажне. Он се пројављује и у тајним кретњама срца, и у мишљењу, и у свему што човек чини. Кроз човеков дух откривају се и његов ум и мишљење; дух сваког поступка открива мисао којом се човек руководи у свом поступку.

Милостиви Господ је украсио свој лик и својим обличјем. Лик Божији је сама суштина душе; обличје су својства душе.

Новостворени лик Божији - човек - слично Богу, био је бесконачан, премудар, добар, чист, непропадљив, свет, далек од сваке грешне страсти, сваке грешне помисли и осећања.

Вешти уметник прво слика форму, црте оног лика са кога скида портрет. А кад тачно прикаже те црте, он даје лику, самом оделу боју и колорит оригинала, и тиме усавршава сличност. Када је Бог створио свој лик, Он га је украсио својим обличјем; лику Божијем је својствено да има по свему сличност са Богом. У противном, лик би био мањкав, недостојан Бога, не би испуњавао своје одређење, не би одговарао свом одређењу.

Авај! Авај! Плачите небеса! Плачи сунце, плачите све звезде, плачи земљо, плачите сва бића небеска и земаљска! Плачи сва природо! Плачите свети анђели! Ридajte горко, неутешно! Обуците се, као у одело, у дубоку жалост! Десила се несрећа, несрећа, потпуно достојна да се назове несрећом: лик Божији је пао.

Лик Божији је уживао поштовање неограничене власти Бога као јарки, живи цвет Божијег обличја, а онда га је саблазнио већ пали анђео, и он се, мрачан, предао мисли и духу оца лажи и сваке злобе. Предао се тако што се одвојио од воље Божије. Тиме је одагнао од себе Духа Божијега, изопачио Божије обличје, сам лик учинио непотребним.

Несреће пада проповедник је приказао живо и тачно: *Што је криво не може се исправити, и недостаци не могу се избројити.[9]*

Растројство лика и обличја свако може лако да опази у себи. Лепоту обличја, коју чине све врлине заједно, оскрнавиле су мрачне и смрдљиве страсти. Црте лика

изгубиле су своју правилност, свој узајамни склад: мисао и дух боре се међусобно, неће више да слушају ум, устају против њега. Он сам је у непрестаној недоумици, у страшној помрачености, која заклања од њега Бога и свети, непогрешиви пут према Богу.

Ужасно мучење прати растројство лика и обличја Божијег. Ако човек буде пажљиво, у самовању, дуго и стално гледао у себе, увериће се да то мучење не престаје, да се проналази и скрива, зависно од тога да ли га расејаност ублажава мало или много.

Човече! Твоја расејаност и твоја увесељавања само показују у теби присутну муку. Тражиш да је заглушиш чашом бучних забава и непрекидне расејаности. Несрећниче! Чим наиђе тренутак трезвености, ти се осведочаваш да мука коју си настојао да уништиш расејаношћу живи у теби. Расејаност је њена храна, средство за јачање: одахнувши у сени расејаности, мука се буди са новим снагама. Она је у самом човеку живо сведочанство које му сведочи да је пао.

Тим печатом, тим сведочанством пада обележено је човеково тело. Од самог свог рођења оно је у непријатељству, у борби против свега што га окружује, и са самом душом која живи у њему. Све стихије насрћу на њега; напokon, исцрпљено унутрашњим и спољашњим биткама, погађано болестима, притиснуто старошћу, оно пада на косу смрти, иако је створено бесмртно, и расипа се у прах.

И опет се појављује величина Божијег лика! Она се јавља у самом његовом паду, у начину на који је човек извучен из пада. Једним од својих лица Бог је примио на себе свој лик: постао је човек, и собом извукао човека из пада, васпоставио га у претходној слави, повео према слави, несравњиво вишој од оне која му је била дата при стварању. Праведан је Господ у својој милости. Приликом искупљења Он је свој лик прославио више него приликом стварања: човек није сам себи измислио пад, измислио га је пали анђео, којег је примамила у пад завист, обмануло зло, прикривено маском добра.

Сва лица Бога Тројице учествују у делу очовечења, свако у својству свог лица. Отац остаје Онај који је родио и рађа, Син се рађа, Свети Дух дејствује.

И овде се опет види какав је тачно лик Богочовека. Син прима човештво; кроз Сина сав Бог Тројица ступа у општење са човечанством. Да би се пренела људима, наша мисао се заодева у звукове: нематеријална, повезује се са материјом; посредством ње улази у општење дух, јавља се ум.

Оваплотила се Реч Божија, Божија Истина - Син је постао човек. Истина је исправила, очистила нашу мисао; наш дух је постао способан за заједничарење са Светим Духом. Свети Дух је оживео наш вечном смрћу умртвљени дух. Тада је ум ступио у познање и виђење Оца.

Човека тројицу исцељује Бог Тројица: Реч исцељује мисао, преводи је из лажи, из самообмане, у истину; Свети Дух оживотворава дух, преводи га из телесних и душевних осећања у духовна осећања; уму се јавља Отац, и ум постаје ум Божији. *А ми имамо ум Христов*[10] - говори апостол.

До силаска Светог Духа човек је био мртав духом, и зато је тражио: *Господе, покажи нам Оца.*[11] А када је примио Духа усиновљења и осетио своје синовство, и оживео духом ради Бога и спасења, од дејства Светог Духа, он се обраћа Оцу као ономе којег зна, као Оцу: *Ава, Оче!*[12]

У води крштења васпоставља се пали лик, човек се рађа за вечни живот водом и духом. Дух, који је одступио од човека приликом његовог пада, од сада присуствује заједно са човеком у његовом земаљском животу, при томе покајањем исцељује озледе које грех наноси човеку после крштења, и тако, посредством покајања, спасење чини могућим до последњег издисаја.

На крштењу Дух васпоставља и лик Божији и лепоту Божијег обличја. Она се умножава и усавршава испуњавањем јеванђелских заповести. Образац те лепоте, пуноћа те лепоте је Богочовек, Господ наш Исус Христос.

Угледајте се на мене, као и ја на Христа,[13] објављује апостол и позива вернике да у себи обнове и усаврше Божије обличје, и указује на Свети Образац савршенства нових људи, пресазданих, обновљених искупљењем. *Обуците се у Господа Исуса Христа.*[14]

При искупљењу свог лика - човека, Бог Тројица је дао такву могућност напредовања у усавршавању обличја да обличје прелази у ново стање при сједињењу лика са Изворником, убогог бића са његовим свесавршеним Творцем.

Диван је, чудесан лик Божији, тај лик из кога светли, дејствује Бог! Сенка апостола Петра је исцељивала! Неки човек слагао пред њим и наједном се срушио мртав јер је слагао пред Богом! Убруси и повези око главе апостола Павла чинили су чуда! Кости пророка Јелисеја васкрсле су мртваца чије је тело - због брзине погребника, преплашених пред непријатељем који је долазио - дотакло у гробу давно покопане кости духоносца!

Најближе обличје, сједињење, човек добија, и по добијању чува тако што обитава у јеванђелским заповестима. *Останите у мени* - заповеда Спаситељ својим ученицима - *и ја ћу у вама. Ја сам чокот, а ви лозе. Ко остаје у мени и ја у њему, тај доноси многи плод.*[15]

Блажено сједињење хришћанин добија када се чисте савести, очишћене удаљавањем од сваког греха, тачним испуњавањем јеванђелских заповести, причешћује светим телом Христовим и светом крвљу Његовом, а уједно и с њима сједињеним

Божанством Његовим. *Који једе моје тијело - рекао је Спаситељ - и пије моју крв у мени пребива и ја у њему.[16]*

Разумни лику Божији! Размотри: за какву славу, за какво савршенство, за какву величину те је призвао и одредио Бог!

Недокучива премудрост Саздатеља дала ти је да начиниш од себе оно што желиш да начиниш.

Разумни лику Божији! Зар не желиш да останеш достојни лик Божији, зар желиш да унаказиш себе, да се претвориш у лик ђавола, да се срозаш на ниво бесловесних?

Није залуду излио Бог своја блага, није без разлога створио чудесни свет, није непотребно указао поштовање свом лику тиме што се пре његовог стварања саветовао, а када је лик већ пао, није га искупио тек тако, не тражећи рачун за то! За све своје дарове Он тражи извештај. Он ће судити како су употребљени његови богати дарови, како је оцењено Његово очовечење, како је оцењена Његова крв коју ју пролио за нас при нашем искупљењу.

Тешко, тешко онима који су пренебрегли добра дела Бога, Саздатеља, Искупитеља!

Вечни огањ, давно запаљени, неутасиви, ђаволу и анђелима његовим припремљени огњени бездан, очекује изопачене ликове Божије који су сами себе учинили непотребним. Тамо ће они вечно горети и неће догорети до века!

Браћо! Док странствујемо по земљи, док смо у предворју вечности - у овом видљивом свету - потрудимо се да доведемо у правилност црте лика Божијег којег је Бог отиснуо у нашим душама, да преливима и бојама обличја дамо лепоту, живост, свежину, и Бог ће на страшном испитивању увидети да смо спремни за улазак у Његов вечни, блажени стан, у Његов вечни дан, у Његов вечни празник и светковину.

Осоколимо се, маловерни! Покренимо се, лењи! Човек склон страстима као и ми, који је у почетку у помрачености својој гонио Цркву Божију, био противник, непријатељ Божији, толико је исправио у себи, по обраћењу своме, богодани лик Божији, толико је усавршио подобије, да смело говори о себи: *Живим - не више ја, него живи у мени Христос![17]*

Нико нека не посумња у истинитост овога гласа! Овај глас је био толико преиспуњен свесветом истином, толико га је помагао Свети Дух да су на Павлов глас мртви васкрсавали, демони излазили из људи које су мучили, демонска пророчишта остајала нема, непријатељи Божије светлости остајали без сјаја у очима, незнабошци одбацили своје идоле, познали Христа - истинитог Бога, и поклонили му се. Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Пост 1,26.
2. Пост 1,25.
3. Пост 1,31
4. Свети Димитрије Ростовски, Летопис.
5. Тропар после Непорочних у суботу.
6. Јн 15, 9, 10.
7. Лк 24,49.
8. Јн 14,17.
9. Проп 1,15.
10. 1 Кор 2, 16.
11. Јн14,8
12. Пим 8, 15, 16.
13. 1 Кор 11, 1.
14. Пим 13,14.
15. Јн 15,4, 5.
16. Јн 6, 56.
17. Гал 2, 20.

**СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ
АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ**

РАЗМИШЉАЊЕ, ПРВЕНСТВЕНО О МОНАШКОМ ЖИВОТУ,

УЗЕТО ИЗ ПРВЕ ПОСЛАНИЦЕ АПОСТОЛА ПАВЛА ТИМОТЕЈУ

Реч Божија је заповест: онима који прихватају реч Божију она пружа спасење и блаженство.[1]

Љубав се рађа од чистоте срца, непорочне савести и нелицемерне вере.[2]

Гаји те врлине, пази на себе и одржавај ћутање да би достигао љубав, која је врхунац и целокупност хришћанског савршенства.

Чистоту срца нарушава прихватање грешних мисли, нарочито блудних; непорочну савест нарушавају драговољни греси; веру слаби уздање у свој разум, неискреност и самољубље.

Ако хоћеш да расуђујеш о истини без просветљења одозго, заћи ћеш у празнословље и препирке, скренућеш са пута који води у љубав.[3]

Преурањено, презахтевно и празно размишљање о истини донело је јереси, заблуде и хулу на Бога.

Постојаност у православном исповедању догмата вере храни се и чува делима вере и непорочношћу савести.

Ако веру не признајеш за вођу својих поступака, и ако нарушаваш чистоту савести драговољним скретањем у грехове, нећеш моћи да очуваш своје знање догмата у потребној чистоти и правилности: то знање, као и знање о Богу, тражи неопходну чистоту ума, својствену једино праведнима и целомудренима.[4]

Један је Бог, један и посредник између Бога и људи - Богочовек, Исус Христос.[5] Нико не може да приступи и приближи се Богу без тог Посредника. Ко одбацује Посредника, тај одбацује и Бога. *Сваки који одриче Сина, ни Оца нема. А ако је непослушан Сину, неће видјети живота, него гњев Божији остаје у њему.*[6]

Духовно знање садржано је у познању истине вером. Најпре се стиче познање вере; када хришћанин прими веру, она мења његово знање тиме што му открива истину, а истина је Христос. Кад човек достигне зрелост у Христу, он добија непрестану молитву, и твори је у скривеном кутку своје душевне клети на сваком месту и у свако доба. Хришћанин добија непрестану молитву онда када сазнање, хтење и испуњење Божије воље упију његову вољу и делатност условљену његовом вољом. Тиме се у срцу настањује жива вера, јеванђелска простодушност, мир Божији, далек од сваке помућености.

Такво разумно дете непрестано види своју немоћ, непрестано верује, непрестано је гладно и жедно Божије правде, и зато се непрестано моли.[7]

Тиховатељу су нарочито потребне следеће врлине: кротка покорност Богу, склоност према ћутању, удаљавање од разговора, чак и од корисних, ако удаљавају од разговора са Богом и нарушавају тиховање у срцу. Тиховатељ је нарочито на почетку свог подвига спреман да се преда спољашњим утисцима. Свесрдно остајање у келији, удаљавање од сусрета са познаницима и од свих облика расејаности противи се тој слабости.[8]

Новопостриженом монаху не треба поверавати значајне дужности у манастиру зато што лако може да се погорди и упадне у друге ђавоље замке.[9]

Тајанствено знање и осећање вере чува се чистотом савести.

Црква Бога живог је стуб и тврђава истине. Бог је овде назван живим зато што делује. Он делује у свим верујућима кроз тајне, а у изабранима и кроз тајне и кроз разне благодатне дарове који се показују у свему. Тиме се доказује чврстина и непоколебивост у истини Источне цркве. Супротно овоме, иноверне цркве - иако се ките именом Христове Цркве, иако признају Бога, али не као делатног, него као мртвог (за мртве је и живи мртав!) - показују тиме да су се поколебале, да нису издржале у истини.

Велика је тајна побожности![10] Бог се јавио у телу; а да јесте Бог доказао је Духом, то јест својим учењем, које је Дух и живот, доказао је својим делима, која је створио прстом Божијим, доказао је тиме што је људима даривао Светог Духа. Обукавши се у тело, Он је постао видљив људима, али и анђелима, за које је због свог Божанства невидљив.[11] Незнабошци, који су пропадали зато што нису познавали Бога, чули су проповед спасења. Науку о Богу прима смирени залог срца, и то вером, а не земаљска мудрост, не узвишени разум, не велика ученост, не оно што је богато, високо и славно у свету. Када поверује у Бога, човек почиње да усваја Господа, и, када благодат издигне човека изнад свега временског, он добија тајанствено, опитно знање да се Господ вазнео на небо, и да узноси на небо са собом оне који истински верују у Њега.

Лажна наука, лицемерно обучена у привид истине, лако саблазни оне који због таквих прича нису утврдили и умножили веру делима вере.[12]

Телесно подвизавање *за мало је корисно*,[13] то јест, оно може да укроти страсти, али не може да их искорени. А побожност, садржана у невидљивом вежбању ума и срца, уз православну веру, *корисна је у свему*: једино њоме човек може да осети вечни живот - дакле оно што су свети већ овде окусили делимично, као вереници, и што се потпуно отвара након одвајања душе од тела. Вечни живот се састоји у многоликом

дејству благодати у души, а оно је саобразно очишћењу од страсти. Ова реч, изговорена из духовног опита, истинита је и достојна да буде примљена[14] као почетак од кога хришћанин може да крене ка неисказивим добрима тако што ће почети да усходи у свом срцу.

Вера и пажња доводе до познања Христовог крста, познање крста доводи до великодушног трпљења невоља, а мајка и хранитељка трпљења невоља је нада у Бога живог, уистину живог јер дејствује благодатном утехом у срцу онога који трпи у Христу.[15]

Када благодатна утеха дејствује при тајанственом познању Христа и Његовог надзора, тада хришћанин не осуђује ни Јудејца, ни незнабошца, ни очигледног безаконика,[16] већ у њему букти врела, кротка, чиста љубав према свима. Чистотом свог ума он сагледава да од Христовог доласка управо Христос, а не човекова природна врлина даје човеку достојанство, вредност, похвалу и спасење. Он непрестано жели да буде распет јер му се слух отворио па чује глас Христа Бога свога како му говори: *И који не узме крст свој и не пође за мном, није мене достојан. Који чува живот свој, изгубиће га, а који изгуби живот свој мене ради, наћи ће га.*[17] Чашу невоља он сматра чашом спасења, потврдом своје изабраности, даром Божијим. Он не може да има мржњу и непријатеље јер зна да они који му наносе невоље нису ништа друго до оруђа Божијег промисла;[18] он им опрашта, и као разлог оправдања наводи њихово незнање; он их благослови јер су оруђа Бога, који му чини добро. "Зар могу", говори он себи, "зар могу да осудим оне који сада, преда мном, упадају у отворена безакоња, када је Христос већ искупио све њихове грехе, прошле, садашње и будуће, када у Христу већ имају оправдање и спасење, којих се могу лишити једино тако што ће потпуно одбацити Христа?"[19]

Својим понашањем не смеш да дајеш повода ближњем ни за какву саблазан.[20] Зато чувај побожност душом и телом. Буди скроман и једноставан у речима и покретима тела; у свом породичном животу буди уздржан, целомудрен, не дрзак; у души буди кротак; према свима буди срдчан, праведан, мудар; никако не допуштај себи лукавство и лицемерје, уместо њих имај веру, која ће те научити да светом и судбином сваког човека управља Божији промисао, а не превејано мудровање људског разума, и да зато треба чувати кротку хришћанску праведност делима, речима и помислима.

"Док не дођем теби" - говори Божија благодат Божијем подвижнику - "и, наставивши се у теби, не заменим свако поучавање споља, занимај се пажљиво читањем, молитвом, поучавај се учењем оних који су напредовали. Не допуштај себи немар, већ стално остај у пажњи. Тада ће твоје постепено напредовање бити очигледно; стећи ћеш спасење и бићеш од користи и ближњима који слушају твоју поучну и спасоносну реч." [21]

Ко је истински осетио сиромаштво Адамове природе и познао њен жалосни пад и њену пропаст, тај је, наравно, самим тим схватио и уверио се да је улажење у заједницу са Христом нужан услов човековог спасења. Такво познање је обележје праве удовице. Њој је дозвољено да самује и тихује да би остајала у молитвама и мољењима дан и ноћ, да би се у њој приметно уобличио Христос.[22]

Као што крманош упира свој поглед у звезде, и по њима управља свој брод, тако и тиховатељ мора непрестано да упира свој поглед у Бога, да Њега види очима вере и наде, ако мисли да остане у верности и трпљењу. На мору тиховања необичне буре претходе необичној тишини.

Тиховатељ који страсно угађа стомаку или се предаје прекомерном спавању и разнежености, или уопште сластољубљу и самољубљу, доказује тиме да је духовно мртав иако је телесно жив.[23] Христос, истински Живот, обитава једино у распетима.

Јеванђеље каже да удовица млађа од шездесет година није спремна за тиховање.[24] Тиме је у духовном смислу одређена средња мера напредовања, у Јеванђељу изражена бројевима тридесет, шездесет и сто. У тој средњој мери налазе се они који су, иако душевни, примили молитвену силу потребну за победу у биткама, они којима се открила тајна крста, они који у невољама које им се споља наносе осећају благодатно дејство у својим душама и доживљавају га уједно и као светлост и као утеху за срце.

Пре ступања у тиховање, тиховатељ мора да има сведочанство од добрих дела. Испитуј себе, ти који желиш да стигнеш у луку, или, тачније, у море тиховања! Јеси ли у сваком добром делу следио својства Новог Адама, а не природу старог Адама?[25] Другим речима, јеси ли узео на себе јарам смирења и кротости, да ли си осетио да је тај јарам благ и бремене лако? Или: јеси ли изучио јеванђелске заповести? Да ли су твој ум и твоје срце постали њихове таблице, а твоје понашање њихов израз и последица? Не тражиш ли правду изван крста? Ако тражиш, онда ниси способан, ниси спреман за тиховање, а жалосно је да ступаш у њега ако ниси осудио себе, и ако остајеш у осуђивању ближњих.

Духовно младе подвижнике, макар они били телесно стари, макар се одрекли света, и зато заслужили име удовица, не треба примати у тиховање.[26] Због недостатка духовног знања они не могу да буду постојани у мисли да је за спасење природно неопходан једино Христос; не могу да претрпе своје мртвило, па пожелеле да оживе *своје ја* у добрим делима, која припадају духовном човеку, и тиме скидају са себе јарам Христов, и улазе у природу старог Адама. Боље им је да се вежбају у делатним врлинама; боље им је да, избегавајући све што је испод природе, остану у својој природи него да преурањено и неправилно теже натприродном.

Ни њима није забрањена тежња да обнове себе у Господу, али им је заповеђено да та тежња буде правилна; нека настоје да исправе свој начин живота угледањем на Христов живот, приказан у Јеванђељу. При исцељењу начина живота постепено се исцељује и ум. Када се ум исцели, то јест када постане чист, он јасно увиђа истину, признаје је и исповеда. После тога, ако је Истини угодно, једино по њеном благовољењу и избору, ученик се изводи на гору и постаје гледалац преображења. Ако није тако, остани под гором, заузни се да изгнаш демона из младића. Демон се изгони вером, молитвом и постом. Пост није само уздржавање од неумерености у јелу, него уздржавање од свих грешних подухвата. Онај који је продро у своје стање, и у стање целокупног људског рода, зараженог грехом, потчињеног духовима таме, тај може да разуме онај тајанствени одговор: *из дјетињства*, [27] који је отац дечака обузетог нечистим духом дао Спаситељу на питање колико има времена откако је болест напала његовог сина.

Покушај преурањеног тиховања има неизбежно погубне последице. Дрски подвижник, уздајући се у самог себе, помрачен и спутан незнањем, неће наћи храну за своју душу у тиховању, и зато ће неизоставно пасти у унијије, које у тиховатељима дејствује нарочито снажно и штетно тиме што их предаје да их занесу разне лукаве помисли и маштања. Храна за тиховатеља је благодатна просветљујућа утеха у откривењу тајне крста Христовог. Она је дар одозго, а не знање које је својствено управо људској природи. Душевно никад не може заменити духовно. А ако се неко и буде упињао да замени, тај ће прихватити лаж уместо истине, и то у лицемерној форми истине. Плод лажи је растројство, исто као и плод унијије. Но растројство од лажи разликује се од растројства изазваног унијијем. Прво се открива у самообмани, у гордоумљу, у самохвалисању својим тобожњим врлинама и даровима, у презирању и осуђивању ближњих, а завршава се гордошћу, прелешћу, болесном екстазом ума, понекад падом у телесне страсти, а некад и самоубиством, најчешће губљењем власти над собом и поремећајем ума, што се обично зове лудилом. Друго се открива у нераду, лењости, у напуштању своје келије, у склоности ка забављању у разговорима, честим изласцима, скитању по кућама, окретању ка земаљској мудрости и учености. Оживљавањем душевног знања по својству старог Адама одбацује се вера, скрива се Божији промисао од очију ума; човек се, као да је вечан на земљи, сав устремљује једино према земаљском и постепено се срозава у стање недостојно његове природе, у страшно, телесно стање, које у односу на истински живот - Христа није ништа друго до смрт душе. [28]

Човек који је пао и у једно и у друго растројство, нарочито у прво, најчешће постаје потпуно неспособан за подвижнички живот. Ипак, смирење лечи и оне болести које су саме по себи неизлечиве, рекао је Јован Лествичник. [29]

Човек који жели да чисто испуњава Христове заповести мора да се у највећој мери чува пристрасности. [30] Када пристрасност зарази срце, онда оно не може да испуни

чисту и свету вољу Христову са потребном светошћу и чистотом. Док испуњавамо своју, а не Христову вољу, и упорно доказујемо да творимо Христову вољу, ми упадамо у лицемерје. Често се дешава да показујемо да творимо вољу Христову, а можда и мислимо тако, а при томе у ствари испуњавамо вољу самог ђавола.

Људи који настоје да познају Христову науку, али не ради ње саме, него ради неког другог, земаљског циља, ради добити или части, никада неће моћи да добију истинско духовно знање зато што је оно дар Божији, и што га смирење дарује по мери њихове вере, очишћености од страсти и одбацивања самог себе.[31]

Ако видиш да неки називају себе учитељима и уображавају да познају Христа, а предају се свађама, зависти, хуљењима, лукавим подозрењима, мржњи и осталим страстима, знај да такви имају само мртво знање, засновано само на речима, а да су њихов ум и њихово срце у мраку и болести јер нису исцељени ни очишћени чињењем јеванђелских заповести.[32] Против њих грми Господ речима: *Не познајем вас!*[33] То говори о себи Истина - Христос онима који мисле да Њега могу да познају само речима, без дела вере.

Ако си познао да се људски род налази у палом стању, да је земља место нашег изгнанства, наша тамница, и да из ње након кратког боравка излазимо да бисмо добили или вечно блаженство или вечну казну, онда си, наравно, познао и то да је једино човеково благо на земљи Христос, Спаситељ оних који су изгубили живот. Према томе, човеков једини бесцени добитак на земљи је познање Христа и усвајање Христа. Па зар ће пролазне добитке и насладе пожелети ико ко жели да стиче то благо? Неће, већ ће их избегавати и чувати се да не одвуку његову пажњу. Биће задовољан неопходним, чак и незнатним. А задовољни је богатији од богатих![34]

Браћо, голи смо дошли у овај свет, а кад будемо излазили из њега, оставићемо у њему и наша тела. Па зашто онда да тражимо пропадљиве добитке? Зашто да тражимо оно што неизоставно морамо оставити? Не губимо драгоцену време на пропадљиво да не бисмо изгубили једино наше благо - Христа. Њему устремимо и ум и срце; а кад имамо храну и одећу, будимо овим задовољни; не дозволимо себи вишкове и хирове, да они, мало-помало, не би привукли нашу љубав и лишили нас Христа.[35]

Сви који желе да се обогате упадају у искушења и мреже које им припрема само њихово настојање да се обогате. Први плод тог настојања је мноштво старања и брига које одводе ум и срце од Бога. Душа која је мало, хладно, немарно заузета Богом постаје груба и упада у неосетљивост; у њој се брише страх Божији; од ње одступа сећање на смрт; ум се помрачује и престаје да види промисао Божији, а од тога се губи вера; уместо да се утврђује у Богу, нада се окреће идолу, и тако баца под ноге и њега и љубав. Тада човек постаје мртав за врлине, предаје се лажи, лукавству, каменосрдности - речју, свим пороцима, и упада у потпуну пропаст, јер је постао

оруђе ђавола. *Коријен свију зала је среброљубље*[36] јер садржи у себи узрок и повод свих грехова.

Многе несреће доживели су и они које среброљубље није потпуно убило зато што му се нису потпуно предали, већ су само тражили да се умерено обогате. Они су се упетљали у велике бриге, упали у разне муке, често су били принуђени да газе своју савест, претрпели су велики губитак у духовном напредовању, и видели у себи значајно удаљавање од вере и духовног знања. Хришћанин више жели јеванђелско сиромаштво него сва блага света зато што га оно води према вери и њеним плодовима. Што је Христов подвижник слободнији од света, то је и сигурнији, а колико се свезао са светом, толико је већ поражен.

Лажно названо знање[37] је обележје мишљења и суђења које је ум усвојио након човековог пада. Оно је последица пада, и зато има карактер самообмане, а као последица лажи и обмане, оно не прима Истину - Христа; оно високо цени све земаљско - а земља је место изгнанства палих - оно је противно вери и ономе што она рађа, духовном знању, које на све земаљско гледа оком странца. Предмет лажно названог знања је оно што једнократно и пропадљиво. Када његов предмет постаје оно што је вечно и духовно, онда су његови судови потпуно неосновани и погрешни. Оно је лишено небеске светлости, која објашњава духовне предмете; његовим сопственим снагама, без откривења, ти предмети остају недоступни; узредна светлост у њему није ништа друго до светлост мрачних духова лажи. Све податке оно добија од телесних чула, која су озлеђена падом. Када оно што оно не види чулним очима њему постане видљиво неким средством, рецимо магнетизмом, онда оно тиме само умножава своје заблуде, учвршћује своју помраченост и самообману зато што обитава у лажи и стиче једино варљива знања. Његови следбеници налазе се у непрестаном међусобном несагласју, противурече једни другима и сами себи. Оно не захтева од човека праведност, већ, напротив, даје слободу да се греша. Оно мисли да је господар света, и зато одбацује Божији промисао, можда не увек речима, али увек самим делима. Оно садржи у себи почетак безбожништва, које и јесте сва суштина сваке заблуде, и отвара се у њему више или мање. Напокон, оно је негативно богатство палих духова и оних људи који опште са палим духовима.

Оставимо мудрост овога света, оставимо надање у њу, и приступимо са вером и смирењем Божијој мудрости и сили, светој истини - Христу, који је дошао у свет *да се свијет спасе кроз њега*. [38] Он је светлост коју тама не обузе и не прима. [39] Ту светлост способан је да прими једино онај који је заволео истину. *Јер сваки који чини зло мрзи свјетлост. А који не вјерује већ је осуђен. А ово је суд што је свјетлост дошла на свијет, а људи више завољеше таму неголи свјетлост; јер њихова дјела бијаху зла*. [40] Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. 1 Тим 1, 5.
2. 1 Тим 1, 5.
3. 1 Тим 1, 6, 7.
4. 1 Тим 1,19.
5. 1 Тим 2, 5.
6. 1 Јн 2, 23 и Јн 3, 36.
7. 1 Тим 2, 8.
8. 1 Тим 2, 11, 12.
9. 1 Тим 3, 6, 7.
10. 1 Тим 3,16.
11. Преподобни Макарије Велики, Беседа 4, гл. 9.
12. 1Тим4,1.
13. 1 Тим 4, 8.
14. 1 Тим 4,9.
15. 1 Тим 4,10.
16. Преподобни Макарије Велики, Беседа 8, гл. 6.
17. Мт 10, 38, 39.
18. Преподобни Макарије Велики, Беседа 37, гл. 2,4.
19. Искусвени доказ реченог је свети мученик Аријан. Он је, као идолопоклоник и обласни управитељ, окрвавио своје руке крвљу многих светих мученика, затим је поверовао у Христа, и веру обележио узвишеним исповедањем и својом крвљу. Чети минеј, Страдање светог мученика Филимона, 14. децембар, и Страдање светих мученика Тимотеја и Мавре, 3. мај.
20. 1 Тим 4,12.
21. 1 Тим 4,14,15,16.
22. 1 Тим 5,5.
23. 1 Тим 5,6.

24. 1 Тим 5, 9.
25. 1 Тим 5,10.
26. 1 Тим5, 11.
27. Мк. 9,21
28. 1 Тим 5, 12, 13.
29. Поука 25.
30. 1 Тим 5,21.
31. 1 Тим 6,4, 5.
32. 1 Тим 6,4.
33. Мт 25, 12 и 7, 23.
34. 1 Тим 6,6.
35. 1 Тим 6, 7. 8.
36. 1 Тим 6,9,10.
37. 1 Тим 6,20.
38. Јн 3, 17.
39. Јн 1, 5.
40. Јн 3, 20, 18, 19 и 1 Тим 6, 11, 16.

**СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ
АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ**

ОСНОВНО ДЕЛАЊЕ МОНАХА

Основно делање монаха је молитва, јер то делање сједињује човека са Богом. Сва остала делања су или припремна или помоћна средства за молитву, или се пак дају онима који због моралне слабости или због недостатка умних моћи не могу да се потпуно предају молитви.

Преподобни Марко Подвижник говори: "За оне који не могу да издрже у молитви добро је да буду у служењу (мислимо на трудове и рукодеље у послушању) да се не би лишили и једног и другог; али онима који могу боље је да не буду немарни у бољем." [1]

Објашњавајући речи Господње: *Трудите се не за јело које пролази, него зајело које остаје за живот вјечни,* [2] преподобни Марко учи да се њихово значење састоји у томе да молитвом иштемo *Царство небеско, које је унутра у вама* [3], како је рекао Господ, и обећао онима који ишту Царство небеско да ће им својим Божијим промислом додати све потребно за тело. [4]

Објашњавајући речи светог апостола Павла: *И не саображавајте се овоме вијеку, него се преображавајте обновљењем ума свога да искуством познате шта је добра и угодна и савршена воља Божија,* [5] преподобни Марко говори: "Апостол нас учи да извршавамо савршену вољу Божију, јер жели да никада не будемо осуђени. Апостол зна да молитва потпомаже извршење свих заповести, и зато много пута и на многе начине заповеда да се молимо и говори: *И сваком молитвом и прозбом молите се у Духу у свако доба, и уз то, бдите са сваком истрајношћу и мољењем.* [6] Из овога знамо да се молитве разликују једна од друге; једно је сабраном мишљу молити се Богу, а друго је стајати на молитви телом, а мислима бити у облацима. Једно је, опет, молити се у одређеном времену, и приступати молитви по завршетку овосветских разговора и послова, а друго је давати предност молитви и претпостављати је, колико се може, бригада овога света по савету истог тог апостола: *Господ је близу. Не брините се ни за шта, него у свему молитвом и мољењем са захвалношћу казујте Богу жеље ваше.* [7] Слично овоме говори и блажени апостол Петар: *Будите, дакле, цјеломудрени у молитвама. Све своје бриге положите на Ње!а, јер се Он стара за вас.* [8] Пре свега, и сам Господ, знајући да молитва све утврђује, говори: *Не брините се, дакле, творећи: шта ћемо јести, или шта ћемо пити, или чиме ћемо се одјенути? Него иштите најприје Царство Божије и правду Његову, и ово ће вам се све додати.* [9] Можда нас Господ овим позива и на већу веру: јер ко неће поверовати у Бога и Његова вечна блага ако одбаци бриге о привременом а због тога не подноси оскудицу? Управо то Господ је објашњавао кад је говорио: *Који је вјеран у најмањем, и у многим је вјеран.* [10] Но и у тој околности Господ је сишао нама човекољубиво: знајући да су свакодневне бриге о телу неизбежне, Он није одсекао свакодневне бриге, него је, допустивши бригу о данашњем дану, заповедио да не бринемо о сутрашњем. Заповедио је то онако како човеку и доликује, како приличи и човекољубиво, зато што људи, обучени у тело, не могу да не брину о ономе што се односи на живот тела. Много се може скратити у

мало посредством молитве и уздржања, но, свакако, не може се презрети све што се тиче тела. Зато онај који, по Писму, жели да достигне *у човјека савршена, у мјеру раста пуноће Христове*[11] не сме да дозволи да му разна служења буду важнија од молитве, или да их, без преке потребе, тек тако преузима на себе, нити да их, под изговором да се моли, одбацује када она наиђу по нужности и провиђењу Божијем, већ треба да разматра, разликује и служи провиђењу Божијем без проверавања. Мудријаш друкчије не признаје да једна заповест може бити изнад и важнија од друге, што се види из Писма, и неће да се управља *по свима заповестима*[12] Божијим које на њега наилазе по провиђењу, како то заповеда пророк. Човек не може да избегне оно на шта наилази по нужности и по провиђењу, а преурањена занимања мора да одбацује, пошто молитву воли више него њих, мора да одбацује нарочито она занимања која нас бацају у много трошење и стицање сувишних ствари. Колико ко ограничи таква занимања и одбаци њихове предмете, толико ће сачувати своју мисао прибраном, а колико сачува мисао прибраном, толико ће дати места чистој молитви и доказати да верује у Христа. Ако неко због маловерности или какве друге слабости не може да поступа тако, нека онда бар призна истину и подвизава се онолико колико може, и нека за то окривљује своју детињску слабост. Боље је изложити себе одговорности због оскудне молитве, него због прелести и преузношења: у ово нека те увери прича Господња о царинику и фарисеју, у којој цариник представља прво, а фарисеј друго.[13] Потрудимо се да сваку бригу о овом свету одагнамо од себе надом и молитвом. Ако ово не можемо да учинимо како ваља, онда приносимо Богу то своје оскудно исповедање, но не допустимо себи да одступимо од вежбања у молитви. Боље је да нас укоре због делимичног пропуста него због потпуног остављања. Због свега што нам је речено о молитви и неизбежном служењу, много нам је потребно да нас Господ поучи како да расуђујемо, да бисмо знали када и какво занимање морамо волети више од молитве, јер свако предајући се свом омиљеном занимању мисли да извршава баш оно служење које треба, не знајући да је смисао служења у угађању Богу, а не у угађању себи. Ствар постаје још тежа зато што редослед извршења тих преко потребних и неизбежних заповести није увек исти, па једну треба извршити некад пре, а некад после друге. Не може се свако служење чинити баш увек, јер и оно има своје време, али Закон одређује да се молимо увек, непрестано - зато молитву морамо волети више од занимања за којима нема преке потребе. Том разликовању учили су сви апостоли. Зато су народу који је желео да их задобије за службу рекли: *Не доликује нама да оставивши ријеч Божију служимо око трпеза. Потражите, дакле, браћо, између вас седам освједочених људи, које ћемо поставити на ову службу. А ми ћемо у молитви и служби ријечи приљежно остати. И ријеч ова би угодна свему народу.*[14]"

"Пређимо на ствар: напредујући постепено, наћи ћемо да молитва даје верујућима и наду у Бога, али и освједочену веру, и нелицемерну љубав, и незлопамћење, и братољубље, и уздржање, и трпљење, и дубину разумевања, и избављење из искушења, и даривање дарова, и срдачно исповедање, и ревносне сузе. Наћи ћемо,

осим овога, да молитва даје верујућима и трпљење невоља које долазе, и чисту љубав према ближњима, и познање духовног закона, и налажење правде Божије, и силазак Светог Духа, и давање духовних блага, речју, све што је Бог обећао да ће дати верујућима у овом и будућем веку. Душа може да васпостави у себи лик Божији једино посредством Божије благодати и човекове вере, и то онда када човек обитава умом у сабраној молитви и великом смиренуумљу." [15]

Слично преподобном Марку размишља и преподобни Макарије Велики: "Суштина сваког доброг старања и врхунац добрих дела је непрестано пребивање у молитви: кроз њу стичемо и друге врлине; она помаже управо Ономе који нам пружа руку и позива нас на ово. Заједничарење тајанствених сила и здруживање мисли намерених да се предају светости, дакле Богу, и прилепљивање саме душе која управо кроз молитву пламти љубављу према Богу дају се достојнима неисказиво у молитви. Онај ко се тога удостојио говори: *Дао си весеље у срцу моме.* [16] И сам Господ говори: *Царство Божије унутра је у вама* [17] 2"

Свети Јован Лествичник назива молитву мајком свих врлина. [18]

Преподобни Симеон Нови Богослов говори о пажљивој молитви: "Када су свети оци наши чули речи Господње у светом Јеванђељу да *из срца излазе зле помисли, убиства, прељубе, блуд, крађе, лажна сведочења, хуле,* и да то *погани човјека,* [19] и када су на другом месту у Јеванђељу опет чули да нам Господ заповеда да очистимо *најприје изнутра чашу и здјелу да буду и споља чисте,* [20] тада су оставили свако друго дело и подвизавали су се у том делању, то јест у чувању срца, јер су добро знали да ће уједно са тим делањем згодно стећи све остале врлине, да се без тог делања ниједна врлина не може ни стицати ни чувати. Неки оци су назвали то делање *тиховањем срца,* други су га назвали *пажењем,* трећи *трезвеношћу* и противуречјем, неки, опет, испитивањем мисли и *уздржавањем ума,* зато што су се сви бавили тим делањем и помоћу њега били удостојени Божијих дарова. О том делању проповедник говори: *Радуј се младићу, за младости своје, и ходи путем срца свога непорочан и чист, иудаљи срце своје од помисли;* [21] на другом месту проповедник о њему говори: *Ако се подигне на те гњев онога који влада (напад ђавола), не остављај мјеста својега,* [22] то јест не допусти му да уђе у твоје место, а под местом разумемо срце; о њему говори и Господ наш у светом Јеванђељу: *не узнемиравајте се,* [23] то јест не расипајте свој ум тамо и овамо; опет, на другом месту говори: *блажени сиромашни духом,* [24] то јест блажени су они који нису стицали у своје срце ниједну мисао овога света, већ, сиромашни, немају никакве земаљске помисли. И сви наши свети оци много су написали о томе. Ко хоће да прочита њихова дела, тај ће видети шта је написао подвижник Марко, шта је рекао свети Јован Лествичник, преподобни Исихије, и Синаит Филотеј, и ава Исаија, и велики Варсануфије, и многи други. Кратко речено: ко не чува свој ум, тај не може бити чист срцем, тај неће бити достојан да види Бога. Ко не пази, тај не може бити сиромашан духом, не може плакати и ридати, ни бити кротак и смирен, ни бити

гладан и жедан правде, ни бити милостив и миротворац, ни прогнан правде ради. Уопштено ћу рећи: ниједна друга врлина не може се стицати друкчије до пажењем. Зато мораш да се побринеш за пажење више него за било шта друго да би стварно стицао то о чему ти говорим." Преподобни затим предлаже да непрестано творимо Исусову молитву и да при томе сјединимо ум и срце, при чему подвижник може стално да остаје у трезвености и да Исусовим именом одгони сваку грешну помисао, одакле год она долазила, да је одгони пре него што она уђе и испоји се. Тим делањем стичемо опитно и суштинско познавање палих духова; а када их познамо, стичемо према њима мржњу и злопамћење, улазимо у непрестану битку против њих, подижемо против њих природну ревност, гонимо их, побеђујемо, уништавамо.[25]

Блажени[26] Никифор одређује пажење овако: "Неки светитељи назвали су пажење *чувањем ума*, неки *држањем страже крај срца*, неки *трезвеношћу*, неки *унутрашњим тиховањем*, неки, опет, некако друкчије. Свим овим исказује се једно те исто: ово су само различити изрази за исто. Шта је пажење и каква су његова својства, томе се научи савесно. Пажење је познање чистог покајања, пажење је позив душе, мржња према свету, усхођење Богу; пажење је одбацивање греха и прихватање врлине; пажење је потврда праштања грехова; пажење је почетак мишљења, правилније, узрок мишљења, јер Бог посредством њега силази и јавља му се. Пажња је непомућеност ума, или, правилније, његова чврстина, коју је Божија милост даровала души; пажња је свргавање помисли, храм сећања на Бога, ризница и чувар трпљења искушења која наилазе; пажење је узрок вере, наде, љубави." [27] Блажени Никифор, баш као и преподобни Симеон Нови Богослов, и остали свети оци, предлаже да пажење буде средство за непрестано занимање Исусовом молитвом, уз сједињење ума и срца. Позивајући све монахе који драговољно желе да задобијају истинско напредовање на подвиг пажења и са њим сједињену непрестану молитву, Никифор говори: "Ви који желите да будете удостојени појаве величанствене божанске светлости Спаситеља нашег Исуса Христа, ви који се трудите да добијете суштинско помирење са Богом, ви који сте оставили све овога света да бисте задобили и стекли благо скривено у пољу ваших срца, ви који хоћете да светиљке душе од сада засветле видно, и стога се одрекли свега пролазног, ви, који хоћете да разумом и опитом познате и примите Царство небеско, које је унутра у вама - приђите, и открићу вам науку и уметност вечног, небеског живота, јер једино оне, без труда и зноја, уводе свог делатеља у пристаниште бестрашћа, и при томе немају страха ни од пада ни од демонске саблазни, а падају једино тада када због непослушности остајемо изван тог живота, негде у далекој земљи, као стари Адам, који је презрео Божију заповест, склопио пријатељство са змијом, сматрао је верном, а онда се презаситио плода прелести и повукао јадно у дубину смрти, таме и пропадљивости и себе и све своје потомке. Не можемо добити помирење и сједињење са Богом ако се, прво, не вратимо, колико можемо, себи, ако не уђемо у себе. Преславно је одвлачити себе од

општења са светом и од сујетних брига, и увек једнако будно чувати Царство небеско, које је унутра у нама. Зато је монашки живот назван науком над наукама и уметношћу над уметностима: тај преподобни живот не доноси неке пропадљиве предмете у које бисмо похранили наш ум и тако га одвукли од најбољег - не, он обећава страшна и неисказана блага, која око још није видело, која ухо још није чуло, која су срцу потпуно непозната.[28] И зато *не ратујемо против крви тијела, него против поглаварства, и власти, и господара таме овога свијета.*[29] Ако је овај век тама, онда ми бежимо од њега, бежимо јер мислимо да немамо ничег заједничког са непријатељем Божијим. Ако човек хоће да буде његов пријатељ, онда он постаје непријатељ Божији,[30] а ко може да помогне непријатељу Божијем? Зато ћемо се угледати на наше оце, и заузећемо се, као и они, тражењем блага скривеног у пољу нашег срца, и када га нађемо чврсто ћемо га држати, гајити и чувати: такво је наше одређење од самог почетка." [31]

Онима који желе да се вежбају у тиховању срца преподобни Нил Сорски саветује да се одрекну свих помисли и да их замене призивањем имена Господа Исуса, то јест Исусовом молитвом. "Морамо", говори преподобни Нил, "да натерамо себе да ћутимо мислима и да, одвраћајући свој поглед од привидно праведних мисли, непрестано гледамо у дубину срца и говоримо: Тосподе Исусе Христе, Сине Божији, помилуј ме." [32] Такво делање је толико жарко жељено, толико велико и преиспуњено духовним обиљем да је свети апостол Павле пребивање ума у њему претпоставио свим осталим помислима и размишљањима: *Ја расудих да не знам међу вама ишта сем Исуса Христа, и то распетога.* [33]

Блажени старац Серафим Саровски говори: "Они који су истински одлучили да служе Господу Богу морају да се вежбају у сећању на Бога и у непрестаној молитви Исусу Христу и да говоре умом: Господе Исусе Христе, Сине Божији, помилуј ме грешног." [34] Благодатне дарове добијају једино они који имају унутрашње делање и стражаре над својим душама." [35]

Преподобни Марко Подвижник је у свом Четвртом слову назвао молитву најважнијим делањем монаха, и рекао да оно мора да обухвата сва монахова посебна делања, сав његов живот, а у свом Првом слову главним и јединим делањем монаха назива *покајање*, а заповест о покајању најважнијом заповешћу, која обухвата све остале заповести. Ово може изгледати противуречно само ако се посматра споља. То значи да делање покајања мора бити сједињено са делањем молитве у једно делање. Господ их је сјединио: нека их човек не раздваја. *А зар Бог неће* - говори Син Божији - *одбранили изабранике своје, који му ватију дан и ноћ.* [36] Овде је указано на делање изабраних, на њихову непрестану молитву: она је названа вапајем, то јест изразом плача и покајања. "Мислим да покајање", говори преподобни Марко, "није ограничено ни временом ни било каквим пословима: оно се савршава испуњењем Христових заповести и сразмерно том испуњењу. Неке заповести, оне опште, садрже

у себи много посебних, и одмах одсецају многе делове порочности. На пример, у Писму је речено: *Свакоме који иште у тебе, подај; и који твоје узме, не ишти*[37] и: *Који хоће од тебе да позајми, не одреци му*[38] то су посебне заповести. А опште их садрже у себи: *Продај све што имаш и подај сиромасима,*[39] *узми крст свој и хајде за мнош,*[40] а под крстом схвати трпљење невоља на које наилазимо. Ако си дао све што имаш сиромасима и узео крст свој, ти си одједном испунио све поменуће заповести. И на другом месту: *Хоћу - говори Писмо - да се мужеве моле на сваком мјесту, подижући свете руке*[41] а опште: *Уђи у клијет своју, помоли се Оцу својему који је у тајности,*[42] и још: *Молите се без престанка.*[43] Ако си ушао у своју клет и молиш се без престанка, у томе си обухватио приношење молитава на сваком месту. На другом месту је речено: *не блудници; не учини прељубу; не убиј,* и томе слично; а општије од ових је: *...обарајући помисли, и сваку охолост, која устаје против познања Божијега.*[44] Ако обараш помисли, поставио си преграду свим поменућим врстама греха. Зато богољубиви и верни приморавају себе на опште заповести и не пропуштају да испуњавају посебне када то околности налажу. Из свега овога закључујем да се дело покајања савршава помоћу следеће три врлине: очишћења помисли, непрестане молитве и трпљења невоља на које наилазимо. Ове три врлине морају се савршавати и умним делањем, а не само споља, да би они који оклевају у њима постали бестрасни. А пошто дело покајања не може бити учињено без ове три врлине, онда ја мислим да покајање приличи увек и свима онима којима је стало до спасења, и грешницима и праведницима, зато што не постоји тај степен савршенства за који не би било потребно делање тих трију поменућих врлина. Посредством њих почетници задобијају увођење у побожност, средњи напредовање, а савршени утврђивање и остајање у савршенству." И остали поменући оци, као и преподобни Марко у свом *Четвртом слову*, сведоче да молитва доноси трпљење свих невоља које наилазе и успешно одбијање помисли; они називају молитву извором покајања. Она је и мајка покајања и њена кћерка. Оно што је свети Јован Лествичник рекао о молитви и сећању на смрт може се с пуним правом рећи и о молитви и покајању: "Ја славим две суштине у једној ипостаси (у једној личности)."[45] Делање покајања и молитве је једно - оно не садржи у себи два различита вида врлине.

Одбијање грешних помисли и осећања остварује се помоћу молитве: то делање је сједињено са молитвом, неодвојиво је од молитве; стално му је потребно садејство и дејство молитве. Позивајући се на преподобног Григорија Синаита, преподобни Нил Сорски говори: "Блажени Григорије Синаит је неоспорно знао да ми, страсни, не можемо да победимо лукаве помисли и зато је рекао следеће: ниједан почетник не може да задржи ум и одагна помисли ако Бог не задржи ум и не одагна помисли. Само снажни поседују својство да задржавају ум и одгоне помисли, но ни они не могу да их одагнају сами: они крећу у битку против њих зато што имају са собом Бога, и зато што су обучени у благодат и носе Његово свеоружје. А ти, ако угледаш нечистоту лукавих духова, то јест усковитлале помисли у свом уму, не ужасавај се, не

зачуди се; ако се појаве и добра схватања о разним стварима, не обраћај пажњу на њих, већ заустављај дисање, колико можеш, и ум закључавај у срце, и при томе, уместо оружја, призивај Господа, често и свесрдно. Оне ће побећи, јер их је невидљиво опалило име Божије. А када помисли почну потпуно да сустају, тада устани, и помоли се за њих, а затим се чврсто ухвати претходног делања,"[46] то јест Исусове молитве. Свети Јован Лествичник у *Поуци о молитви* говори: "Када ти приђе пас, терај га тим оружјем - оружјем молитве, и колико год пута те нападао, не попуштај пред њим."[47] Симеон Нови Богослов каже: "Откако је сатана, заједно са њему потчињеним духовима, посредством непослушности издејствовао да човек буде изгнан из раја и одлучен од Бога, од тада је он стекао право да невидљиво, и ноћу и дању, колеба разум сваког човека, код једног много, код другог мало, код једног више, код другог мање, тако да ум нема ничим другим да се огради до непрестаним сећањем на Бога. Када сила крста сачува у срцу сећање на Бога, тада оно утврди разум у непоколебивости. Ка томе води мисаони подвиг, и сваки хришћанин се обавезао да ће се мисаоно подвизавати на попришту Христове вере; ако пак то не достигне, онда је његов подвиг ништаван. Увод у мисаони подвиг су и разни подвизи свакога ко је Бога ради претрпео страдања да би приклонио себи милост Божију и испословао да му се врати претходно достојанство, и тако Христа сачувао у уму."[48]

Стално обитаване у молитви јесте основно монахово делање, али оно, ипак, захтева припремну обуку, што се и види из малопре наведене поуке блаженог Никифора: он подсећа на преподобног Саву и говори да је тај вођа бројне монашке заједнице - чим би увидео да је монах солидно научио правила монашког живота, да је постао спреман да се бори против непријатељских помисли и чува свој ум - одобравао таквом монаху да тихује у келији. Припремно обучавање за непрестану молитву врши се посредством послушности и вежбања у манастирским трудовима. О томе је преподобни Филимон рекао: "Бог хоће да своју ревност према Њему показујемо најпре у трудовима, затим у љубави и молитви без престанка."[49] Ништа тако не доприноси молитви као послушност, зато што нас она умртвљава за свет и за саме себе. Велико благо молитве произилази из послушности, рекао је преподобни Симеон Нови Богослов.[50] Ако се налазиш у послушности и занимаш се монашким трудовима, никако не смеш да мислиш да си ослобођен вежбања у молитви: без тога ће сами трудови, чак и послушност, бити бесплодни, донеће, што је још горе, погубни плод славољубља и других грехова, неизбежан у јадној празној души у којој не живе сила и миомирис молитве. Док се занимаш манастирским трудовима и рукодељем, моли се често, ако још не можеш да се молиш без престанка; враћај се молитви чим се сетиш ње: молитва ће постепено прећи у навику, а честа молитва ће неприметно прећи у непрестану. "Подвижници послушности", говори свети Јован Лествичник, "различито користе ноге - једна креће ка служењу, а друга остаје на молитви."[51] Под речју *ноге* подразумева се сва делатност. Исти светитељ говори: "Видео сам како монаси који су као звезда засијали у послушности, и који, саобразно

својим силама, нису престајали да мисле на Бога овладавају својим умом и проливају бујицу суза чим стану на молитву. Преподобна послушност их је припремила за то." [52] Из овога се види да древни подвижници у манастирским трудовима нису себи дозвољавали сујетну расејаност, већ су, запошљавајући руке делом, запошљавали ум молитвом. Зато су - чим би ушли у цркву, или чим би у келији почели да испуњавају своје молитвено правило - одмах и без икаквих тешкоћа успевали да свој ум и своје срце устреме према Богу. Ако неко, супротно овоме, у трудовима и у рукодељу дозвољава себи сујетне мисли и разговоре, онда он ни на молитви никако не може да изађе на крај са својим умом, зато што се ум непрестано истрже из његове власти и непрестано окреће оним стварима које су га привукле пре молитве.

Сине мој! - говори Писмо - од младости своје предај се учењу, па ћеш до старости наћи мудрост. Приступај јој као орач и сејач, и очекуј добар род њен, јер мало времена ћеш се трудити даје обрађујеш, и ускоро ћеш јести плодове њене. [53] Не губимо драгоцену, неповратно време; не губимо га препуштајући се расејаности, празнословљу и другим празним занимањима: од самог нашег ступања у манастир упознајмо пажљиво монашки живот и у младости обрадимо њиву душе истинским подвигом да бисмо се у старости и при пресељењу у вечност обрадовали обиљу благодатних дарова, залога спасења, залога блаженства на небу. Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Слово 4.
2. Јн 6,27.
3. Лк 17,21.
4. Мт 6,33.
5. Пим 12, 2.
6. Еф 6,18.
7. Флп 4, 6.
8. 1 Пт 4, 7 и 1 Пт 5, 7.
9. Мт 6, 31, 33.
10. Лк 16, 10.
11. Еф 4,13.

12. Пс 118, 128.
13. Лк 18.
14. Дап 6,25.
15. Слово 4.
16. Пс 4,8.
17. Лк 17,21 и Слово 3, гл. 1.
18. Лествица, заглавље Поуке 28.
19. Мт 15,19,20.
20. Мт 23,26.
21. Тако аутор наводи Проп 11, 9 (прим. прев.).
22. Проп 10,4.
23. Лк 12,29.
24. Мт 5, 3.
25. Три начина мољења, Добротољубље, том 1.
26. Тако су га назвала света браћа Ксантопул.
27. Монах Никифор, Слово, Добротољубље, том 2
28. 1 Коп 2,9.
29. Еф 6,12.
30. Јак 4,4.
31. Добротољубље, Том 2.
32. Слово 2.
33. 1 Коп 2,2.
34. Поука 11.
35. Поука 4, по издању из 1844. год.
36. Лк 18, 7.

37. Лк 6, 30.
38. Мт 5,42
39. Мт 19,21
40. Мк 10,21
41. 1 Тим 2,8.
42. Мт 6,6.
43. 1Цол 5,17.
44. 2 Кор 10,4, 5.
45. Лествица, Поука 28.
46. Лествица,Поука 2.
47. Лествица, Поука 28, гл. 55.
48. Поука монаха Никифора, Добротољубље, том 2.
49. Добротољубље, том 4, О ави Филимону.
50. Преподобни Симеон Нови Богослов, Трећи начин пажења и молитве, Добротољубље, том 1.
51. Лествица, Поука 28, гл. 2.
52. Лествица, Поука 28.
53. Цир 6.18-20.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

ДУХ МОЛИТВЕ ПОЧЕТНИКА

УВОД

Овде износимо учење о томе каква је молитва својствена почетнику који је тек почео да иде ка Господу путем покајања. Основне мисли изнели смо засебно, са циљем да се на њих при читању обрати већа пажња, а и да се лакше запамте. Читање ових мисли напаја ум истином, а срце смирењем, и зато може да даје души одговарајуће смернице у њеном молитвеном подвигу и послужи као припремно занимање за такав подвиг.

1. Молитва је узношење наших мољења Богу.
2. Основа молитве садржана је у томе да човек јесте пало биће. Он тежи да добије оно блаженство које је имао па изгубио - зато се и моли.
3. Пристаниште молитве је у великој милости Божијој према људском роду. Син Божији је ради нашег спасења принео себе своме Оцу као жртву милости и помирења: на тој основи, ако желиш да се предаш молитви, одбаци сумњу и дводушност.[1] Не реци сам себи: "Грешник сам; зар ће ме Бог услишити?" Ако си грешник, онда се управо на тебе и односе утешене Спаситељеве речи: *Нисам дошао да зовем праведнике но грјешнике на покајање.*[2]
4. Припреме за молитву су: полугладан стомак, одсецање брига мачем вере, искрено праштање свих увреда, благодарење Богу за све невоље у животу, удаљавање од себе расејаности и маштања, побожни страх, као нешто што је човеку тако својствено да има када му, по неизрецивој доброты Творца према творевини, буде допуштено да разговара са својим Творцем.
5. Прве Спаситељеве речи палом човечанству биле су: *Покајте се, јер се приближило Царство небеско.*[3] Зато, док не уђеш у то Царство, куцај на његова врата покајањем и молитвом.

6. Истинска молитва је глас истинског покајања. Када молитва није жива зато што у себи нема покајање, тада она не испуњава своје одређење, тада Бог не мари за њу. Он неће одбацити *дух скрушен, срце скрушено и унижено*. [4]

7. Спаситељ света назива блаженим *сиромашне духом*, то јест оне који мисле да су управо они најнижи, да су пала бића, и да су овде, на земљи, у изгнанству, изван своје истинске отаџбине - неба. *Блажени сиромашни духом* који се моле потпуно свесни свог сиромаштва, јер је *њихово Царство небеско*. [5] *Блажени који плачу* у својим молитвама од осећања свог сиромаштва, јер *ће се утешити* [6] благодатном утехом Светог Духа, која се састоји у Христовом миру и у љубави у Христу према свима ближњима. Тада нико од ближњих, ни најљући непријатељ, није искључен из загрљаја љубави тога који се моли; тада тај који се моли бива помирен са свим најтежим приликама земаљског живота.

8. Учећи нас да се молимо, Господ чини да душа која се моли постане слична удовици: супарник је вређа, и она упорно долази непристраном, праведном судији да је одбрани. [7] Не удаљавај расположење своје душе од ове сличности. Нека твоја молитва буде упорно жаљење на грех који над тобом врши насиље. Удуби се у себе, расеци себе пажљивом молитвом, и видећеш да и ти живиш као удовац у поменутом смислу пред Христом, а све због греха, твог непријатеља који живи у теби и изазива у теби унутрашњу борбу и мучење, и чините туђим Богу.

9. "*Сав дан*," - говори о себи Давид - "*сав дан земаљског живота - постићен ходих*" [8]; *проводих га у блаженом жаљењу због својих грехова и недостатака - јер се слабине моје напунише поругама, и нема исцељења телу моме*'. [9] Слабинама је названо идење путем земаљског живота а телом човеково морално стање. На сваком кораку све људе на том путу дочекује бројно камење спотицања; морално стање људи не може се излечити никаквим сопственим средствима и напорима. За наше исцељење неопходна је Божија благодат, а она исцељује само оне који признају да су болесни. Сигуран знак нашег истинског признања да смо болесни је наше брижно и непрестано пребивање у покајању.

10. *Служите Господу са страхом, и радујте се Њему са трепетом*, [10] говори пророк, а други пророк говори у име Бога: *на кога ћу погледати? на невољнога и на онога које скрушена духа и ко дрхти од моје ријечи*. [11] *Господ погледа на молитву смиренних, и не понизи мољење њихово*. [12] Он даје живот, то јест спасење, *онијем који су скрушена срца*. [13]

11. Бог одбацује молитву онога који се не моли као грешник, макар стајао на самом врху лествице врлина. [14]

12. "Сматрам да се налазим у самообмани сваког оног дана у коме не плачем због себе", рекао је један блажени трудбеник истинске молитве. [15]

13. "Макар пролазили многе најузвишеније подвиге" - рекао је свети Јован Лествичник - "они нису ни истинити ни плодни ако у њима немамо болно осећање покајања."[16]

14. Жаљење у мислима због греха частан је дар Божији; онај који то жаљење носи побожно у својим грудима и чува га како доликује, тај носи светињу. Оно замењује све телесне подвиге, у недостатку снага за њих.[17] Супротно овоме, од снажног тела при молитви се тражи труд; без њега срце неће бити скрушено, молитва ће бити немоћна и неистинита.[18]

15. Осећање покајања чува човека који се моли од свих лукавастава ђавола: ђаво бежи од подвижника и миомириса смирења којим они одишу. Миомирис смирења рађа се само у срцу покајника.[19]

16. Приноси Господу у својим молитвама дечије тепање, просту дечију мисао - не красноречивост, не знање. *Ако се не обратите* - као из незнабоштва и мухамеданства, из ваше сложености и дволичности *и не будете* - рекао им је Господ *као дјеца, нећете ући у Царство небеско.*[20]

17. Дете исказује плачем све своје жеље: и твоју молитву нека увек прати плач. И док изговараш речи молитве, и док молитвено ћутиш нека плач искаже твоју жељу за покајањем и помирењем са Богом, твоју изузетно велику потребу за Божијом милошћу.

18. Вредност молитве зависи искључиво од њене садржине, а не од њене дужине: дужина је за похвалу ако доводи до садржине. Садржина увек доводи до дужине; дужина доводи до садржине када се човек ревносно моли.[21]

19. Садржина истинске молитве је добра зато што се ум током молитве налази у пажењу и што га срце подржава у томе.

20. Закључај ум у речи молитве које изговараш и сачуваћеш га у пажењу.[22] Имај очи на устима, или их затвори:[23] тиме ћеш допринесити сједињењу ума и срца. Изговарај речиполако и лакше ћеш закључати ум у речи молитве: ниједна реч твоје молитве неће бити изговорена ако је пажење није оживело.

21. Док се закључава у речи молитве, ум привлачи срце да га подржи. Та подршка коју срце пружа уму исказује се кроз умиљење, тј. побожно осећање које у себи сједињује жаљење и тиху, кротку утеху.[24]

22. Молитва обавезно подразумева и *краће чекање*[25]. Када осетиш сувоћу, каменосрдност, не остављај молитву зато што ће ради твог чекања и подвига против безосећајности срца сићи на тебе Божија милост садржана у умиљењу. Умиљење је

дар Божији: оно се шаље онима који су *трпељиви у молитви*,[26] оно стално расте у њима и води их према духовном савршенству.

23. Док се пажљиво моли пред невидљивим Богом, ум мора и сам бити невидљив, као лик невидљивог Бога; ум, дакле, не треба ни у себи, ни из себе, ни пред собом да ствара било какав лик - он мора бити потпуно невидљив. Другим речима: ум се мора потпуно клонити маштања, колико год то маштање изгледало непорочно и свето.[27]

24. Током молитве не тражи усхићења, не покрећи своје нерве, не узрујавај крв. Напротив, задржи срце у дубоком миру у који га доводи осећање покајања - јер материјални огањ, огањ пале природе, Бог одбацује. Твоје срце има потребу да се очисти плачем покајања и молитвом покајања; а када се очисти, тада сам Бог шаље у њега свој свесвети духовни огањ.[28]

25. Пажење у молитви доводи нерве и крв у стање мира, помаже срцу да се погрузи у покајање и да остаје у њему. Ни Божији огањ не нарушава тишину срца ако сиђе у одају срца онда када су у њој сабрани Христови ученици - помисли и осећања узети из Јеванђеља. Тај огањ не опаљује, не распаљује срце, већ га, напротив, орошава, хлади, измирује човека са свим људима и свим околностима, вуче срце у неисказиву љубав према Богу и ближњима.[29]

26. Расејаност поткрада молитву. Онај ко се помолио расејано, тај осећа у себи неодређену празнину и сувоћу. Онај ко се стално моли расејано, тај се лишава свих духовних плодова које обично рађа пажљива молитва и прихвата стање сувоће и празнине. Из тог стања рађа се хладноћа према Богу, униције, помрачење ума, ослабљење вере, и од њих мртвило према вечном, духовном животу. А све ово заједно сигуран је знак да Бог такву молитву не прима.

27. Маштање у молитви је штетније од расејаности. Расејаност чини молитву бесплодном, а маштање је узрок лажних плодова: самообмане и демонске прелести, како их зову свети оци.

Слике предмета видљивог света и у машти створане слике невидљивог света остављају трага у уму, задржавају се у њему, и тако га чине у извесном смислу материјалним, преводе га из Божије земље Духа и Истине у земљу материје и лажи. У тој земљи срце почиње да подржава ум, али не духовним осећањем покајања и смирења, већ телесним осећањем, осећањем крви и нерава, преурањеним и хаотичним осећањем наслађивања, толико несвојственог грешницима, неправилним и лажним осећањем привидне љубави према Богу. Људима који си неискусни у духовним опитима грешна и мрска љубав изгледа као света, а у ствари она није ништа друго до хаотично осећање срца неочишћеног од страсти, утонулог у наслађивање славољубљем и сладострашћем, дакле оним што је машта изазвала. Такво стање је стање самообмањивања. Ако човек оклева у њему, онда слике које му

се јављају постају необично живе и привлачне. Чим се оне појаве, срце почиње да се незаконито распаљује и наслађује, или, како каже Свето писмо, да постаје *прељубник*.^[30] Ум сматра да је такво стање благодатно, божанско: тада је близак прелаз у отворену демонску прелест, при којој човек губи власт над собом, постаје играчка и предмет исмејавања лукавог духа. Бог се са гневом одвраћа од машталачке молитве која доводи човека у такво стање. Над оним ко се моли таквом молитвом збива се осуда Писма: *Молитва његова да буде на грех*.^[31]

28. Одбацуј наизглед добре помисли и наизглед светла знања који ти долазе током молитве и одвлаче од тебе молитву.^[32] Они долазе из области лажно названог знања, седећи на славољубљу као коњаници на коњима. Њихова мрачна лица су прекривена зато да ум онога ко се моли не би могао да препозна у њима своје непријатеље. Можемо, ипак, познати дасу оне непријатељи и да долазе из области господара овога света управо по томе што су непријатељске молитви, што одвлаче од ње ум и одводе га у робовање и тешку покорност, што пустоше душу и остављају је без ичега. Духовни ум, Божијум, помаже молитви, усредсређује човека у самог себе, погружава га у пажење и у умиљење, наводи на ум побожно ћутање, страх и дивљење, створене осећањем Божијег присуства и Божије величине. То осећање у своје време може да постане толико снажно да молитва за онога ко се моли постане суд Господњи, суђење пред престолом Његовим пре Страшног суда.^[33]

29. Пажљива молитва, далека од расејаности и маштања, јесте виђење Бога, који привлачи себи поглед ума и жељу срца. Тада ум гледа тако што затвори телесне очи, и потпуно је задовољан тим невиђењем вишим од сваког виђења. Разлог тог блаженог невиђења је бесконачна тананост и недостижност предмета ка коме је гледање упућено. Невидљиво Сунце истине - Бог, шаље и зраке које нису видљиве, али их душа лако осети: оне испуњавају срце чудесним миром, вером, храброшћу, кротошћу, милошћу, љубављу према ближњима и Богу. На основу тих дејстава, видљивих у унутрашњој клетки срца, човек поуздано препознаје да је Бог примио његову молитву, почиње да верује живом вером и тврдо се узда у Онога који воли и којег волимо. То је почетак оживљавања душе за Бога и блажену вечност.^[34]

30. Плодови истинске молитве су: свети мир душе, сједињен са тихом, безгласном радошћу, далеком од маштања, од уображености, од порива и кретњи који распаљују, затим љубав према ближњима, која, ради љубави, не раздваја добре од злих, достојне од недостојних, већ посредује за све пред Богом, као за себе, као за своје сопствене чланове. Из такве љубави према ближњима сија најчистија љубав према Богу.

31. Ти плодови су дар Божији. Душа их привлачи у себе својим пажењем и смирењем, чува их својом верношћу Богу.

32. Душа остаје верна Богу када се удаљава од сваке грешне речи, грешног дела и грешне помисли, када се одмах каје због оних сагрешења којима се предала због своје слабости.

33. Да заиста желимо да стичемо дар молитве доказујемо стрпљивим остајањем у молитви пред вратима молитве. За стрпљење и постојаност добијамо дар молитве. *Господ - каже Писмо - даје чисту молитву ономе који се усрдно моли*[35] стрпљиво, сопственим напором.

34. Почетницима су корисније кратке и честе молитве него дуге молитве између којих прође доста времена.[36]

35. Молитва је најузвишеније вежбање ума.

36. Молитва је глава, извор, мајка свих врлина.[37]

37. Буди мудар у својој молитви. Не тражи у њој ништа пропадљиво и сујетно, и сећај се Спаситељеве заповести: *Иштите најприје Царство Божије и правду његову, и ово ће вам се све, то јест све потребно за пролазни живот, додати.*[38]

38. Када намераваш да нешто учиниш, или кад нешто желиш, у тешким животним околностима, обарај своју мисао у молитви пред Богом: моли оно што сматраш да ти је потребно и корисно, али испуњење и неиспуњење твоје молбе остављај Божијој вољи у вери и уздању у свемоћ, у премудрост и доброту Божије воље. Тај најбољи пример молитве даровао нам је Христос, који се у Гетсиманском врту молио да га *мимоиђе* Њему одређена чаша. *Али не моја воља - завршио је Он своју молитву Оцу - но Твоја нека буде.*[39]

39. Приноси Богу смирену молитву за врлине и побожне подвиге које чиниш, очишћуј их, усавршавај молитвом и покајањем. Говори о њима у својој молитви оно што је праведни Јов говорио свакога дана у својој молитви о својој деци: *Може бити да су се огријешили синови моји и похулили на Бога у срцу свом.*[40] Лукава је злоба: неприметно се меша са врлином, оскрнављује је и трује.

40. Одбаци све да би наследио молитву, и, подигнут са земље на крст самоодрицања, предај Богу свој дух, душу и тело, а од Њега прими свету молитву, која, по учењу апостола и васељенске Цркве, јесте дејство Светог Духа у човеку када се Дух настани у човеку.[41]

ЗАКЉУЧАК

Ко не хаје за вежбање у пажљивој и покајањем раствореној молитви, тај је далеко од духовног напредовања, далеко од духовних плодова - тај се налази у мраку многоликог самообмањивања. Смирење је једини жртвеник на коме је људима дозвољено да приносе молитвене жртве Богу, једини жртвеник са којег Бог прима молитвене жртве;[42] молитва је мајка свих истинских, божанских врлина. Не може, ни у чему не може да духовно напредује онај који је одбацио смирење и није се побринуо да ступи у свети савез са молитвом. Вежбање у молитви је завет апостола: *Молите се без престанка* - говори апостол.[43] Вежбање у молитви је заповест самог Господа, заповест сједињена са обећањем: *Иштите, и даће вам се; тражите, и наћи ћете; куцајте, и отвориће вам се.*[44]

Молитва *неће задремати, ниши ће заспати*[45] док не покаже ономе који њу воли и стално се вежба у њој стан вечних наслада, док га не уведе у небо. Тамо ће се она преобразити у непрестану жртву благодарности. То благодарење непрестано ће приносити и неућутно изговарати Божији изабраници од непрестаног осећања блаженства у вечности, изниклог овде, на земљи и у времену, из семена покајања које је посејала пажљива и усрдна молитва. Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Јак 1, 68.
2. Мт 9,13.
3. Мт 4.17.
4. Пс 50, 19.
5. Мт 5, 3.
6. Мт 5,4.
7. Лк 18, 18.
8. Пс 37, 7.
9. Пс 37, 7, 8.
10. Пц 2, 11.
11. Иц66,2.
12. Пс 101,18.
13. Иц 57,15.

14. Свети Исак Сиријски, Слово 55.
15. Јеросхимонах Атанасије, тиховатељ у звонику Свенског манастира Орловске епархије, изговорио је ове речи једном странцу који га је посетио 1829. године.
16. Лествица, Поука 7, гл. 64, по издању Московске духовне академије, 1851. године.
17. Свети Исак Сиријски, Слово 89.
18. Свети Исак Сиријски, Слово 11.
19. Преподобни Григорије Синаит, О прелести, као и о многим другим предлозима. Добротољубље, том 1. "Када ђаво види", говори свети Григорије, "да неко живи са плачем, он не пребива у њему, јер се боји последице плача зване смирење."
20. Мт. 18,3; Лествица, Поука 28, гл. 9
21. Преподобни Мелетије, који се подвизавао на Галилејској гори, Песма о молитви; Лествица, Поука 28, гл. 21.
22. Лествица, Поука 28, гл. 17.
23. Савет старца јеромонаха Серафима Саровског. О томе да је корисно молити се затворених очију старац Серафим Саровски је говорио у својој Поуци 11, О молитви, Москва, издање 1844. године.
24. Преподобни Марко Подвижник, О онима који мисле да се оправдају делима, гл. 34. Добротољубље, том 1.
25. Преподобни Григорије Синаит, Како безмолвник треба да седи и твори молитву, Добротољубље, том 1.
26. Рим 12, 12 и Кол 4,2.
27. Преподобни Калист и Игњатије, О безмолвију и молитви, Слово 73, Добротољубље, том 2, и Лествица, Поука 28, гл. 42.
28. Лествица, Поука 28, гл. 45.
29. Преподобни Максим Капсокаливит, Беседа са преподобним Григоријем Синаитом, Добротољубље, том 1.
30. Пс 72, 27.

31. Пс 108,7; и: Преподобни Симеон Нови Богослов, Први начин молитве код преподобног Синаита, л. 131. Добротољубље, том 1.
32. Лествица, Поука 28, гл. 59.
33. Лествица, Поука 28, гл. 1.
34. Поменута песма преподобног Мелетија, Слово о скривеном делању Теолипта, митрополита филаделфијског, Добротољубље, том 2.
35. 1 Цап 2, 9.
36. Свети Димитрије Ростовски, део 1, Унутрашњи човек, гл. ИВ.
37. Преподобни Макарије Велики, Беседа 3, гл. 1; Лествица, заглавље Поуке 28.
38. Мт 6, 33. Свети Исак Сиријски, Слово 5.
39. Лк 22,42.
40. Јов 1, 5.
41. Рим 8,26. Свети Исак Сиријски, Слово 21. "Ко је достигао (непрестану молитву), тај је достигао врхунац врлина и постао стан Светог Духа", рекао је св. Исак.
42. Мишљење преподобног Пимена Великог, Азбучни патерик.
43. 1 Сол 5,17.
44. Мт 7,7.
45. Пс. 120, 4.

**СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ
АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ**

СЛОВО О КЕЛИЈНОМ МОЛИТВЕНОМ ПРАВИЛУ

Уђи у клијет своју, и затворивши врата своја, помоли се Оцу своме који је у тајности; и Отац твој који види тајно, узвратиће теби јавно.[1] Ето Божије уредбе о самотној молитви у келији.

Господ је заповедио да се молимо у самовању, а и сам је, каже Јеванђеље, током свог странствовања на земљи често пребивао у молитви. Он није имао где главу да приклони - зато су тихи врхови гора и сеновити вртови замењивали тиху, спокојну келију.

Пред свој долазак на страдање, којим је морало бити купљено спасење људског рода, Господ се молио у усамљеном Гетсиманском врту, недалеко од Јерусалима. Током молитве Богочовек је преклањао колена; од силине молитвеног подвига Његов обилни зној је, као капље крви, капао низ Његово лице на земљу. У Гетсиманском врту су расла стабла маслина, стара неколико стотина година. У њему су и дању, при светлошћу сунчевих зрака, лежале густе сенке, а тада је на врт била пала тамна палестинска ноћ. Нико није делио са Господом Његову молитву: недалеко од Њега спавали су Његови ученици; око Њега је спавала природа. У врт је дошао издајник са светиљкама и наоружаном четом: издајник је знао омиљено Исусово место и време за молитве.

Ноћна тама заклања предмете од радозналих погледа, тишина тиховања не одвлачи пажњу уха. У тиховању се и ноћу може молити пажљивије. Господ је бирао за своју молитву првенствено усамљено место и ноћ, а бирао је да бисмо се повиновали Његовој заповести о молитви, али и да бисмо се утледали на Његов пример. Зар је Господу, Њему самом, била потребна молитва када је пребивајући као човек са нама на земљи уједно као Бог нераздељиво био са Оцем и Духом и имао са Њима једну божанску вољу и божанску власт?

Уђи у клијет своју, и затворивши врата своја, помоли се Оцу своме који је у тајности; и Отац твој који види тајно, узвратиће теби јавно. Нека за твоју молитву не зна ни твоја левица, ни твој пријатељ, ни рођак, ни само славољубље, које живи заједно са твојим срцем и подстрекава га да некеме исприча о твом молитвеном подвигу, да нешто бар наговести о њему.

Затвори врата своје келије да не уђу људи који долазе да празнословје, да ти отму молитву; затвори врата свог ума да не уђу туђе помисли које ће изаћи пред тебе да би те одвукле од молитве; затвори врата срца да не уђу грешна осећања која ће посегнути да те збуне и опогане, *и помоли се.*

Не усуди се да приносиш Богу многогласне и красноречиве молитве које си сам сачинио, колико год ти оне изгледале снажне и дирљиве: оне су производ палог разума, и, као опогањена жртва, не могу бити примљене на духовни жртвеник Божији. Ако се дивиш дражесним изразима молитава које си сам сачинио, и ако

препредено дејство славољубља и сладострашћа будеш сматрао утехом савести, чак благодаћу, одвући ћеш самог себе далеко од молитве. Одвући ћеш самог себе далеко од молитве баш онда када ти се буде чинило да се молиш обилно и да си већ досегао одређени степен угађања Богу.

Када душа крене Божијим путем, она је погружена у дубоко непознавање свега божанског и духовног, макар поседовала и сву мудрост овога света. Због тог незнања она не зна како и колико мора да се моли. Да би помогла духовно незрелој души, света Црква је установила молитвена *правила*. Молитвено правило је скуп неколико молитава које су сачинили богонадахнути свети оци, скуп прилагођен одређеним околностима и времену.

Циљ правила је да доставе души оне мисли и осећања која јој недостају, и то правилне, свете, поуздано богоугодне мисли и осећања. Таквим мислима и осећањима испуњене су благодатне молитве светих отаца.

За јутарње молитвено вежбање постоји посебни скуп молитава под *називом јутарње молитве*, или *јутарње правило*; за ноћно мољење пре одласка на спавање постоји други скуп молитава под *називом молитве пре спавања*, или *вечерње правило*. Посебни скуп молитава чита се онима који се спремају да се причесте светим Христовим тајнама, и назива се *правило за свето причешће*. Они који су велики део свог времена посветили вежбањима у побожности читају око 3 сата после подне посебан скуп молитава под *називом свакодневно или монашко правило*. Други читају сваког дана по неколико катизми, по неколико глава из Новог завета, чине неколико поклона: све то назива се *правилом*.

Правило! Какав тачан назив, узет из самог дејства које на човека врше молитве, назване правилом! Молитвено правило управља правилно и свету душу, учи је да се поклања Богу у духу и истини,^[2] зато што душа препуштена сама себи не би могла да иде правилно путем молитве. Пошто ју је грех озледио и помрачио, душа би као таква стално скретала у страну, често и у провалије: час у расејаност, час у маштање, час у разна празна и саблажњива привиђења узвишених молитвених стања сједињених са славољубљем и самољубљем.

Онога ко се моли молитвена правила задржавају у спасоносном расположењу смирења и покајања и тако га уче непрестаном самоосуђивању, хране га умиљењем, учвршћују удањем у свеблагот и свемилостивог Бога, увесељавају Христовим миром, љубављу према Богу и ближњима.

Како су узвишене и дубоке *молитве пред Свето Причешће!* Какву дивну припрему пружају ономе ко приступа светим Христовим тајнама! Оне поспремају и украшавају дом душе дивним помислима и осећањима, толико благоугодним Господу. Величанствено је у тим молитвама изражена и објашњена највећа хришћанска тајна;

супротно тој висини, живо и верно су набројани сви човекови недостаци, показане су његова немоћ и недостојност. Из тих молитава сија, као сунце с неба, недостижна Божија доброта, због које је Он благоволео да се и поред човекове ништавности чврсто сједини са човеком.

Јутарње молитве тако одишу јутарњом ведрином, свежином да онај који је видео светлост материјалног сунца и светлост земаљског дана стиче жељу да гледа највишу, духовну, незалазну светлост и дан коме нема краја, плодове Сунца истине - Христа.

Кратко умирење у ноћном сну је слика дугог сна у гробном мраку. *Молитве пре спавања* нас опомињу да ћемо се преселити у вечност, прегледају све што смо радили тог дана, уче нас да приносимо Богу исповедање учињених грехова и покајање због њих.

Молитвено читање акатиста Исусу Најслаћем осим своје сопствене вредности има и улогу изванредне припреме за вежбање у Исусовој молитви, која се изговара овако: *Госпде Исусе Христе, Сине Божији, помилуј ме грешног*. Ова молитва је готово једино вежбање подвижника који су толико узапредовали да су стигли у простоту и чистоту, а за ово двоје свако много мишљење и много говорење није ништа друго до заморно одвлачење у неважно и непотребно. Акатист показује какве мисли могу да иду уз Исусову молитву, која почетницима изгледа крајње сувопарна. Целокупни акатист исказује једино молбу грешника да га Господ Исус Христос помилује, али тој молби су дате различите форме, саобразно духовном узрасту почетника. Тако се малој деци даје претходно размекшана храна.

У акатисту Пресветој Богородици опевани су очовечење Бога Речи и величина Мајке Божије, коју прослављају *сви нарашћају*[3] зато што је родила очовеченог Бога. Као на великој слици, безбројним дивним линијама, бојама, преливима приказана је у акатисту велика тајна очовечења Бога Речи. Добро погођена светлост даје још већу живост свакој слици - и необична светлост благодати озарује акатист Пресветој Богородици. Та светлост делује двоструко: она просветљује ум, она испуњава срце радошћу и уверењем. Недостижно се прихвата као да је потпуно достигнуто због изванредног утиска којег оставља на ум и срце.

Многи побожни хришћани, посебно монаси, врше веома дуго вечерње правило тако што користе тишину и мрак ноћи. *Молитвама пре спавања* они прилажу читање катизми, читање Јеванђеља, Апостола, читање акатиста и поклоне са Исусовом молитвом. Док се заслепљени свет предаје бурним и бучним весељима, дотле Христове слуге плачу у тишини својих келија и изливају усрдне молитве пред Господом. Док синови света проводе ноћ у безумној будности, па дан који наступа дочекују у помрачењу и унијију духа, дотле слуге Божије дочекују тај дан у весељу и ведрини духа, у сазнању и осећању необичне способности за размишљање о Богу и за сва добра дела зато што су претходну ноћ провели у молитвеном подвигу.

Господ је падао на колена током своје молитве: ни ти не треба да пренебрегаваш преклањање колена, ако имаш довољно снаге за то. Свети оци објашњавају да поклањање до земље изображава наш пад, а устајање са земље наше искупљење.[4] Пред почетак вечерњег правила нарочито је корисно да учинимо онолико поклона колико је то сразмерно нашој снази: од њих се тело мало замори и загреје, срцу се пренесе осећање побожног жаљења, а и једним и другим припреми се усрдно и пажљиво читање правила.

При вршењу правила и поклона никако не треба журити; и правила и поклоне треба вршити полако и пажљиво. Боље је прочитати мање молитава и учинити мање поклона са пажњом, него много без пажње.

Изабери себи правило које је сразмерно твојим снагама. Речи Господње да је субота постала ради човека, а не човек ради суботе[5] могу и морају да се односе и на све побожне подвиге, па и на молитвено правило. Молитвено правило је постало ради човека, а не човек ради правила: оно треба да помаже човеку у достизању духовног напредовања, а не да буде тешко бреме које уништава телесне снаге и збуњује душу. Тим више оно не сме да буде повод за горду и погубну уображеност, за погубно осуђивање и понижавање ближњих.

Разборито изабрано молитвено правило, саобразно снагама и начину живота, представља велику помоћ ономе ко се бори за своје спасење. Вршење правила у одређено време прелази у навику, у неопходну природну потребу. Чим се онај који је стекао ту блажену навику приближава месту на коме обично врши правило, његовудушу већ испуњава молитвено расположење: пре него што успе да изговори иједну реч молитве, из његовог срца се већ прелива умиљење и ум се већ сав удубио у унутрашњу клет.

"Више волим правило које се кратко али стално извршава, но правило које се врши дуго али се брзо оставља." рекао је један велики отац.[6] А такву судбину увек имају она молитвена правила која нису сразмерна снагама: подвижник их извршава неко време, док га носи почетни полет ревности, и при томе, наравно, више обраћа пажњу на њихову дужину, а мање на њихову садржину, а затим га изнемоглост, та неизбежна последица подвига који превазилази његове снаге, постепено приморава да скраћује и скраћује правила.

Подвижници који су неразумно поставили себи тешко правило често прелазе са много тешког правила директно на остављање сваког правила. А подвижника који остави правило, или га, чак, само скрати, неизоставно напада збуњеност. Од збуњености он почиње да осећа душевно растројство. Последица растројства је униније. Повећано униније изазива слабост и екстазу, а под њиховим дејством неразумни подвижник се препушта празном, расејаном животу, равнодушно пада у најтежа сагрешења.

Када изабереш за себе молитвено правило које је сразмерно твојим снагама и потребама твоје душе, настој да га ревносно и редовно извршаваш, и знај да је то неопходно да би одржао моралне снаге своје душе, као што је неопходно да сваког дана у одређено време узимаш довољну количину здраве хране да би одржао телесне снаге.

"Бог нас неће осудити због остављања псалама" - говори свети Исак Сиријски - "ни због остављања молитве, већ због онога што следи након тог остављања: због уласка демона у нас. Када демони нађу место, када уђу и затворе врата наших очију, тада они помоћу нас, својих оруђа, насилно и нечисто, са најжешћом осветом извршавају све што је Бог забранио. И због остављања малог (правила) - удостојеног да га Христос заступа - ми падамо у власт (демона), како је написао један премудри: 'Ако своју вољу не потчињаваш Богу, потчинићеш је своме непријатељу.' Та (правила), теби се чини мала, постаће зидине против оних који настоје да нас поробе. Извршавање тих (правила) у келији установили су творци црквеног типика - установили су их премудро, по откривењу одозго, да би сачували наше животе." [7]

Велики оци су од обилног дејства Божије благодати обитавали у непрестаној молитви, па опет нису остављали своја правила која су навикли да извршавају у одређеном часу дана или ноћи. Многе доказе за то видимо из њихових житија: Антоније Велики је извршавајући правило у деветом часу - дакле у три сата после подне - био удостојен Божијег откривења; преподобном Сергију Радоњешком се јавила Пресвета Дјева, у пратњи апостола Петра и Јована, онда када је молитвено читао акатист Пресветој Богородици.

Најљубљенији брате! Покори своју слободу правилу: оно ће те лишити погубне слободе и везаће те само за оно што ће ти донети духовну слободу, слободу у Христу. И знај да ће ланци који те везују у почетку бити тешки; али ће ти касније постати драгоцени. Сви свети људи Божији примили су на себе благи јарам молитвеног правила и носили су га: угледај се на њих и следи у овом случају Господа нашег Исуса Христа, који је, поставши човек, и показујући нам собом пример понашања, чинио оно што чини Његов Отац, [8] говорио оно што је Њему заповедао Отац, [9] и имао циљ да у свему испуни вољу Оца. [10] Воља Оца и Сина и Светог Духа је једна. Кад је реч о нама, воља Божија се састоји у спасењу људи. Свесвета Тројице, Боже наш, слава Теби! Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Мт 6,6.
2. Јн 4, 23.

3. Лк 1,48.
4. Слово светог Теодипта, Добротољубље, том III.
5. Мк 2, 27.
6. Преподобни Матој, Скитски азбучни патерик, слово М.
7. Свети Исак Сиријски, Слово 17
8. Јн 5,19.
9. Јн 12, 49.
10. Јн 5, 30.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

СЛОВО О ЦРКВЕНОЈ МОЛИТВИ

Здање на земљи достојно највишег поштовања несумњиво је *храм*, или *дом* Божији, или *црква*[1] (ове три речи су синоними). Иако је Бог присутан свуда, у цркви се Његово присуство пројављује на посебан, за човека најзначајнији и најкориснији начин. Јављање Бога корисније је и значајније од поменутог начина једино онда када човек сам постаје храм Божији, када постаје стан Светог Духа, као што су то постали апостоли и други највећи светитељи. Но такво стање достиже веома мали број хришћана. Зато ћемо разговор о том људском руком нествореном, Богом сазданом, разумном храму Божијем, човеку, и о богослужењу које треба да се врши у њему оставити за другу прилику: сада ћемо поразговарати о материјалном Божијем храму, створеном људским рукама, о молитвама које се врше у њему, о обавези хришћана да ревносно посећују храм Божији, о користи због таквог посеђивања.

Божији храм је земаљско небо: "Стојећи у храму славе Твоје, Господе, имамо осећање да стојимо на небесима", пева света Црква.[2] Храм је место у коме Бог општи са људима: у њему се врше све хришћанске тајне. Божанска литургија и хиротонија могу да се врше једино у храму. И остале тајне такође морају да се врше у храму: у

крајњој нужди дозвољено је да се оне врше у кући, у првом реду исповест и освећење јелеја. Божији храм се оглашава дан и ноћ славословљем Бога; за речи овога света у њему нема места. Све је у Божијем храму свето: и сами зидови, и патос, и ваздух. Непрестано га чува анђео Божији; анђели Божији и свети људи победничке Цркве силазе у њега. Присуство у таквом светом здању највећа је срећа за странца на земљи. Свети пророк Давид је био цар, имао је велике и велелепне палате, располагао је свим средствима земаљског наслађивања и весеља, па опет је, кад је све размотрио и оценио како ваља, рекао: *Једино молих од Господа, и то тражах: да живим у дому Господњем све дане живота мога, да гледам красоту Господњу и посећујем храм свети Његов.*[3] Ово је Свети Дух изговорио Давидовим устима. Ако током свог земаљског живота посећујеш Божији храм често, као да живиш у њему, ти ћеш, када се раздвојиш од тела, а све ради вечног празновања, веома лако прећи у небески, људском руком нестворени храм, чији је творац Бог. У храму се и молимо, и поучавамо, и очишћујемо од грехова, и заједничаримо са Богом.

Пример посећивања Божијег храма показао нам је Спаситељ,[4] показали су и свети апостоли.[5] Хришћани свих времена сматрали су ревносно посећивање Божијег храма својом неодложном обавезом. Посећивање храма за време свих молитава које се врше у њему свети Димитрије Ростовски пореди са царским порезом; сваки дан се рачуна, и сваки човек мора да плати.[6] Ако свети пастир сматра да је присуство сваком богослужењу у цркви неизоставна обавеза сваког побожног хришћанина, тим више је такво присуство света обавеза монаха.

Као што се од пореза ослобађају сиромашни, тако се и од сталног одлажења у цркву ослобађају болесни, они које је болест задржала у њиховој келији. Као што су давања пореза ослобођени царски достојанственици, тако су и од сталног долажења у цркву слободни они монаси који су напредовали, они који се вежбају у умним подвизима и жању обилни род својих подвига, и тај род скривају од људи. Као што су давања пореза ослобођени војници и сви царски и државни службеници, тако су и од сталног долажења у цркву ослобођени они монаси који су за време богослужења заузети послушањима. Пази да под изговором послушања или бављења умним подвигом у келији, или чак под изговором тобожње болести не почне да делује, тајно и са оправдањем, лукавство ђавола, јер он зна да молитва јесте мајка врлина и мач који поражавала лукаве духове, па управо зато мрзи молитву и користи све снаге и сва средства, и чини све да тим средствима прида привид пристojности, да би тиме одвукао човека од молитве, да би га разоружао и разоружаног уништио или ранио.[7]

Црквених молитава има седам, но оне се групишу у три групе: 1. вечерње, 2. повечерје, 3. полуноћница, 4. јутрење са првим часом, 5. трећи час, 6. шести час, и 7. девети час. *Вечерње*, којим почиње служба сваког дана, врши се заједно са *повечерјем* и *деветим часом*; девети час се чита пред вечерње. *Јутрење* се врши са *првим часом* и

полуноћницом; полуноћница се чита пред јутрење, први час после јутрења. *Трећи и шести час* читају се заједно са *изобразитељним антифонима*, који се читају после часова. Када се јутрење спаја са вечерњем или великим повечерјем, тада се молитва назива *свеноћним бденијем*. Оно се врши пред велике празнике, у част празника. Дејство свеноћног бденија на подвижника састоји се у томе што онај који је провео у молитви знатан део ноћи са потребном побожношћу и пажњом осећа следећег дана нарочиту лакоћу, свежину, чистоту ума, способност за размишљање о Богу. Управо зато је свети Исак Сиријски рекао: "Сладост даривана подвижницима током дана излива се из светлости ноћних молитава (ноћног делања) на чисти ум." [8] Божанска литургија не убраја се у седам молитава; она је изван њих; она је засебна, најсветија молитва, којом је установљено бескрвно божанствено приношење жртве. [9]

Спасоносни пример посећивања храма Божијег изнет је у Јеванђељу, у причи о царинику који је посетио храм. [10] Цариник је стајао у храму, али позади, није сматрао да му је дозвољено да уздигне очи небу, већ се ударао у прса и говорио: *Боже, милостив буди мени грешноме!* Цариник је изашао из цркве када је привукао себи благодат Божију. Када дођеш у цркву, ако немаш каквог послушања у њој, и ти стани позади, у скромни угао, или иза стуба, да шта не би одвлачило твоју пажњу, и да твоју добру вољу други не би изложили јавној срамоти; управи око ума према срцу, а телесно око према земљи, и помоли се Богу скрушеног духа, и при томе не мисли да имаш било какав положај, било какву врлину, већ увиди да си крив због небројеног мноштва сагрешења, теби знаних и незнаних. Ми веома много грешимо и у незнању, и због наше ограничености, и због тога што је грех озледио нашу природу. Свето писмо говори: *Срце скрушено и унижено Бог неће одбацити.* [11] Ако се и ти помолиш свестан своје грешности и ништавности, Бог ће услишити *од храма Свога светог глас твој, и молитвени вапај твој пред Њим доћи ће у уши Његове.* [12] Он ће излити не тебе своју богату милост. Ако имаш било какву обавезу у храму, испуњавај је са највећом побожношћу и опрезом, јер служиш Богу, а не људима.

Јеванђеље приповеда да је заједно са цариником и фарисеј ушао у цркву да се помоли. Фарисеј је био значајна личност, и зато је стао на видно место. Вероватно је мислио - као обично и сви фарисеји - да ће његово имућно стање и молитва послужити као поука присутном народу. Рачунао је да славољубље није опасно за њега зато што је напредовао у врлини, а да је одређено лицемерство оправдано ради опште користи. Па у чему се састојала фарисејева молитва? Он је најпре прославио Бога. Почетак је добар. Но онда је почео да набраја своје заслуге и племенитост, а не добра дела Божија, тако да је због таквог набрајања и почетак морао бити другачији. Фарисеј би правилније почео да је без околишања почео да прославља себе, а не Бога. Бога је он прославио форме ради, да би донекле прикрио гордост. Гордост је испољио тиме што је осудио и понизио ближњег, иако није познавао савест ближњег, а управо је ближњи признањем свога греха привукао Божију милост.

Фарисеј је, лицемерно прославивши Бога, говорио: *Нисам као остали људи: грабљивци, неправедници, прељубници или као овај цариник. Постим двапут у седмици; дајем десетак од свега што стекнем.* Фарисеј, очигледно, неће да зна за своје грехове, а зна да истакне своју вредност: из то двоје произашла је гордост, коју је он показао тиме што је осудио и понизио ближњег. Господ није примио фарисејеву молитву, већ је у закључку ове алегоријске приче рекао: *сваки који себе узвисије понизиће се, а који себе понизије узвисиће се.* Из овога се види следеће: ако човек жели да Бог прими његову молитву, онда он мора да је приноси из признања своје грешности и крајње непотпуности своје врлине; мора да је приноси тако што пре тога одбаци све своје вредности, потпуно ништавне пред необухватном вредношћу Бога; мора да је приноси из срца које се смирило пред свима ближњима, из срца које је заволело све ближње, из срца које је опростило ближњима сва понижења и увреде. *А ја - говори молитвено пророк Богу - по мноштву милости Твоје ући ћу у дом Твој, поклониху се храму светоме Твоме у страху Твоме.*[13]

Заједничке молитве у светим Божијим храмовима представљају велику Божију милост према човеку. Те молитве су установили апостоли, њихови свети ученици и свети оци првих векова хришћанства након откривења одозго.[14] У тим молитвама може да учествује сваки хришћанин: и неуки може да усваја знања, красноречивост, поезију духовних, светих хришћанских говорника и писаца. Свако ко жели може у тим молитвама лако да се обучи молитви ума: дужина молитве доводи до њене добре садржине, рекли су оци, и зато дуге манастирске молитве знатно помажу подвижнику да пређе са молитве речима на молитву ума и молитву срца. Црквене молитве садрже у себи широко хришћанско догматско и морално богословље: онај који редовно посећује цркву и ревносно пази на њено читање и песмопојање, тај може тачно да упозна све што је православном хришћанину потребно на попришту вере.

Блажен је монах који увек живи близу Божијег храма! Он живи близу неба, близу раја, близу спасења. Не одбацимо спасење које нам је Божија милост предала, такорећи у руке. Нарочито монах почетник мора редовно да посећује цркву. Када стигну године старости и изнемоглости, када и године и болест закључавају монаха скоро безизлазно у келију, он ће се хранити оним духовним залихама које је у својој младости и снази скупио тако што их је сабирао у дому Божијем. Духовним залихама називам молитву ума и срца. Нека нас милостиви Господ удостоји да наше монаштво употребимо како доликује, и да се пре одласка из земаљског живота преселимо умом и срцем на небо. Тамо нас може узнети молитва када је осени Божија благодат и када молитва у човеку постане молитва светог Духа, који посредује за човека *уздисајима неизрецивим.*[15] Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Нова таблица, глава 1.
2. Последовање јутрења, тропар по славословљу.
3. Пс 26,4.
4. Јн 7,14.
5. Дап 3, 1.
6. Дела светитеља, део И, Унутрашњи човек.
7. Преподобни Макарије Велики, Беседа 1, глава 3, и Беседа 3, гл. 2 и 3.
8. Слово 40.
9. О седам служби види Нове таблице, део 1, гл. XIIII.
10. Лк 18,10.
11. Пс 50, 19.
12. Пс 17,7.
13. Пс 5,8.
14. Види: Житије светог Игњатија Богоносца, 20 децембар. Свети Исак Сиријски, Слово 71.
15. Рим 8,26.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

СЛОВО О МОЛИТВИ УСТИМА И ГЛАСОМ

Нико од оних који желе да напредују у молитви нека се не усуђује да олако помисли и закључи да је молитва која се изговара устима и гласом уз пажњу ума мало

значајно и поштовања недостојно делање. Ако свети оци кажу да је неплодна свака она молитва устима и гласом која није сједињена са пажењем, из тога се ипак не може закључити да су они одбацивали или понижавали и саму молитву устима. Не! Они само захтевају уз њу и пажење. Пажљива молитва устима и гласом је основ и узрок молитве ума. Пажљива молитва устима и гласом је уједно и молитва ума. Научимо најпре да се пажљиво молимо молитвом устима и гласом: тада ћемо лако научити да се молимо и самим умом у тиховању унутрашње клетки.

Молитву устима и гласом показало нам је Свето писмо; пример и за њу и за гласно појање дао нам је сам Спаситељ, дали су нам свети апостоли по прејемству од Господа. *И отпојавши хвалу*, по завршетку Тајне вечере, казује свети јеванђелист Матеј о Господу и његовим апостолима, *изиђоше на гору Маслинску.*[1] Господ се молио пред Лазарево васкрсење, и сав народ је чуо - сви су чули чудо молитве над човеком који је већ четири дана био у гробу.[2] Молили су се у тамници заточени свети апостол Павле и његов сапутник Сила и славили Господа, а остали сужњи су их слушали. Одједном, усред њихове молитве, *настаде велики земљотрес, такода се потресоше темељи тамнице; и одмах се отворише сва врата и свима спадоше окови.*[3] Молитва свете Ане, мајке пророка Самуила, коју су свети оци често наводили као образац молитве, није била једино у уму. *Ана - говори Писмо - говораше у срцу својем, уста јој се само мицаху, а глас јој се не чујаше.*[4] Та молитва није била молитва гласом, али је била из срца, па је самим тим била и молитва устима. Свети апостол Павле каже да је молитва устима *плод усана*, и заветује да *приносимо Богу жртву хвале, тојест, плод усана које исповедају име Његово*[5] заповеда да говоримо *међу собом у псалмима и химнама и пјесмама духовним*, и у мољењу гласом и устима и у песмопојању, *пјевајући и појући Господу у срцу своме.*[6] Он осуђује непажњу у молитви устима и гласом. *Јер ако труба да нејасан глас - говори он - ко ће се припремити за бој? Тако и ви, ако речете језиком неразумљиву ријеч, како ће се знати шта говорите? Јер ћете говорити у вјетар.*[7] Иако је апостол упутио ове речи управо онима који се моле и јављају опомене Светог Духа на страним језицима, свети оци их са правом примењују и на оне који се непажљиво моле. Ако се неко моли без пажења, и зато не разуме речи које изговара, шта је он, заиста, самом себи него странац?

Ослањајући се на ово, преподобни Нил Сорски говори: "Ако се молиш гласом и устима, без пажења, знај да се молиш у ветар, а не Богу." [8] Чудна је твоја жеља да те Бог чује, када ти самог себе не чујеш", говори свети Димитрије Ростовски, наводећи речи светог мученика Кипријана Картагинског.[9] А управо се ово дешава онима који се без пажње моле устима и гласом: они толико не чују себе, толико допуштају себи да буду расејани, мислима се тако далеко удаљавају од молитве у друге ствари да им се често дешава да се наједном зауставе јер су заборавили шта су читали; или пак почињу да читају речи из друге, а не из своје молитве, иако је отворена књига пред њиховим очима. Како да не осуђују свети оци такву непажљиву, расејаношћу

озлеђену, уништену молитву! "Пажња мора бити онолико неодвојива од молитве", говори свети Симеон Нови Богослов, "и онолико повезана са молитвом колико су тело и душа повезани: они не могу бити раздвојени, не могу бити једно без другог. Пажња мора да предусреће непријатеља и да будно, као стражар, мотри на њега; нека она прва опомиње на грех, нека се супротставља лукавим помислима које прилазе срцу; а молитва нека долази након пажње, зато што молитва одмах истребљује и умртвљава све лукаве помисли против којих је пажење прво повело борбу, пошто пажење само не може да их умртви. Од те борбе коју воде пажење и молитва зависи живот и смрт душе. Ако посредством пажења чувамо молитву чистом, тада напредујемо. Ако се пак не трудимо да је чувамо чистом, ако је остављамо незаштићеном, онда њу погане лукаве помисли, а ми постајемо непотребни, лишавамо се напредовања."

Молитву устима и гласом, као и сваку другу, неизоставно мора да прати пажење. Корист од молитве устима праћене пажењем је неизрачунљива. Од ње подвижник мора да почне. Њу пре свих предаје света Црква својој деци. "Основ монашког живота је псалмопојање", рекао је свети Исак Сиријски.[10] "Црква је", говори свети Петар Дамаскин, "са добрим и Богу угодним циљем прихватила песме и разне тропаре због немоћи нашег ума, да бисмо ми, неразумни, привучени сладошћу псалмопојања, наизглед и против воље опевали Бога. Оне који могу да разумевају и пажљиво процењују речи које изговарају обузима умиљење, и тако, као по лествици, усходе у благе мисли. По мери напредовања у навикавању на божанске мисли, у нама се јавља божанска жеља, и вуче нас да достигнемо оно што нам је Господ заповедио: да разумемо поклањање Оцу у духу и истини." [11] Уста и језик који се често вежбају у молитви и читању речи Божије задобијају освећење, постају неспособни за празнословље, за смех, за изговарање лакрдијашких, срамних и покварених речи. Хоћеш ли да напредујеш у молитви ума и срца? Научи се да слушаеш молитву устима и гласом: пажљива молитва устима сама по себи прелази у молитву ума и срца. Хоћеш ли да се научиш да брзо и снажно одгониш помисли које је засејао заједнички непријатељ човечанства? Одгони их када си сам у келији гласном пажљивом молитвом, и изговарај њене речи полако и умилно. Пажљива молитва устима и гласом се разлеже кроз ваздух - тада страх обузима кнезове који владају у ваздуху, њихови мишићи слабе, њихове мреже труле и распадају се! Пажљива молитва устима и гласом се разлеже кроз ваздух - тада се свети анђели приближавају онима који се моле и поју, уврштавају их у хорове, учествују у њиховим духовним песмама, а удостојени су да то гледају неки Божији угодници, међу њима и наш савременик, блажени старац Серафим Саровски. Многи велики оци целог свог живота вежбали су се у молитви устима и гласом, и при томе обилovali даровима Духа. Узрок таквог њиховог напредовања било је то што су са њиховим гласом и устима били сједињени и ум, и срце, сва душа, и целокупно тело; молитву је изговарала цела њихова душа, сва њихова снага, читаво њихово биће,

васцели човек. Преподобни Симеон Дивногорац је током ноћи читао цео Псалтир.[12] Свети Исак Сиријски спомиње неког блаженог старца који се занимао молитвеним читањем псалама, и каже да му је било допуштано да осећа читање једино у току саме славе, после чега је божанска утеха тако снажно овладала њиме да је данима остајао у светом заносу не осећајући време, чак ни самог себе.[13] Преподобног Сергија Радоњешког је током читања акатиста Пресветој Богородици посећивала Мајка Божија заједно са апостолима Петром и Јованом.[14] Причају да су из уста преподобног Илариона Суздаљског, док је читао акатист у цркви, излетале готово огњене речи и са необјашњивом силом деловале на присутне.[15] Светитељева молитва устима била је одуховљена пажењем и Божијом благодаћу, која је човекове грехом растављене снаге сједињавала у једно: зато је молитва одисала таквом натприродном силом и остављала тако чудесан утисак на слушаоце. Свети мужеви су *песмом славили Бога у исповедању срца;*[16] *певали су и исповедали су се Богу непоколебиво,*[17] то јест, без расејаности; *псалмопевали су Богу разумно.*[18]

Морамо да нагласимо да у молитвама преподобних монаха првих времена и свих који су желели да напредују у молитви певања у дословном смислу уопште нема, или има веома мало, па под псалмопевањем које се помиње у њиховим житијима и делима треба разумети сасвим лагано, отегнуто читање псалама и других молитава. Отегнуто читање неопходно је ради очувања строгог пажења и избегавања расејаности. Такво читање је названо псалмопојањем зато што је отегнуто и слично певању. Монаси су читали без књиге; монаси тих времена имали су правило да уче псалтир напамет; читање псалама без књиге нарочито доприноси пажењу. Такво читање - сад више не читање, јер монах не чита по књизи; дакле, псалмопојање у правом смислу - може се обављати у мрачној келији, затворених очију, а то двоје чува од расејаности, док светла келија, неопходна за читање по књизи, као и само гледање у књигу расејавају и одвлаче ум од срца према спољашњости. "Они певају", говори свети Симеон Нови Богослов, "то јест моле се устима." [19] "Који уопште не певају", говори преподобни Григорије Синаит, "добро чине ако су у напредовању, јер такви не треба да говоре псалме, него да ћуте и моле се без престанка." [20] Читањем у дословном смислу оци називају читање Светог писма и дела светих отаца, а молитвом називају пре свега Исусову молитву, такође молитву о царинику, и друге веома кратке молитве које обилно замењују псалмопојање, што је за почетнике непојмљиво и не може им се потпуно објаснити зато што превазилази духовно знање и може се објаснити једино блаженим опитом.

Браћо! Будимо пажљиви у својим молитвама устима и гласом, будимо пажљиви док их изговарамо на службама у цркви и усамљени у келији. Не учинимо наше трудове и животе у манастиру бесплодним нашим непажљивошћу и немаром у делу Божијем. Погубан је немар у молитви! *Проклет био* - говори Писмо - *ко немарно ради дјело Господње.*[21] Дејство ове клетве је очигледно: потпуна неплодност и

безуспешност, без обзира на дугогодишње обитавање у монаштву. У основу молитвеног подвига, најважнијег и суштинског монашког подвига, ради кога су сви остали подвизи, положимо пажљиву молитву устима и гласом, за коју милостиви Господ у своје време дарује непоколебивом, стрпљивом, смиреном подвижнику благодатну молитву ума и молитву срца. Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Мт 26, 30
2. Јн 11,41,42.
3. Дап 16, 26.
4. 1 Цам 1,13.
5. Јев 13,15.
6. Еф 5,19.
7. 1 Кор 14, 8, 9.
8. Предговор за Дела св. отаца о мисаоном длању, чувању ума и срца и осталом.
9. Унутрашњи човек, гл. 3.
10. Слово 40.
11. Свети Петар Дамаскин, О трећем виђењу, Добротољубље, том 3.
12. Његово житије, Чети минеј, 24 мај.
13. Слово 31.
14. Види житије овог преподобног.
15. Рукописно житије преподобног Илариона Суздаљског.
16. Прва молитва на јутрењу: "Благодаримо Ти, Господе Боже наш, што си нас подигао са постеља наших", и остало.
17. Шеста молитва на јутрењу "Благодаримо Ти, Господе Боже" и остало.
18. Пс 46, 8.

19. Слово о три начина молитве светог Симеона Новог Богослова, Добротољубље, том 1.
20. Преподобни Григорије Синаит, Петнаест тава о безмолвију, глава 8, Добротољубље, том 1.
21. Јеп 48,10.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

СЛОВО О ПОУЧЕЊУ ИЛИ О СЕЋАЊУ НА БОГА

Под *поучењем* или *сећањем на Бога* свети оци разумеју неку кратку молитву, или чак неку кратку духовну мисао којој су се поучили и трудили се да је уместо сваке мисли усаде у ум и сећање.

Може ли једна духовна, кратка мисао о Богу да замени све остале мисли? Може. Свети апостол Павле говори: *Јер расудих да не знам међу вама ништа сем Исуса Христа, и то распетог.*[1] Сујетна, земаљска мисао, која стално заузима човека, ствара у њему оскудицу знања, спречава задобијање корисних и преко потребних знања: супротно овоме, мисао о Богу обогаћује духовним знањем хришћанина који ју је усвојио. Ономе који стиче у себи Христа непрестаним сећањем на Њега поверавају се божанске тајне, непознате телесним и душевним људима, непознате и неприступне земаљским наукама: у Христу су *сакривена сва блага и премудрости знања.*[2] Поседник тих блага постаје онај који стиче у себи Господа Исуса Христа.

Поучење или *сећање на Бога* је Божија уредба. Заповедио га је сам очовечени Бог Реч, потврдио Свети Дух кроз посланике Речи (апостоле).

Бдите, дакле, у свако време молећи се,[3] заветовао је некада Господ своје ученике који су стајали пред Њим. Заветује Он то и нама који сада стојимо пред Њим и молимо да нас удостоји да творимо Његову вољу и будемо Његови ученици, хришћани не само по имену него и по животу. Овде наведене речи Господ је рекао да би указао на оне моралне и материјалне несреће које ће окружити земаљско странствовање сваког Његовог ученика - на она страдања и страшне ствари које претходе смрти сваког од

нас, прате је, настају после ње - на оне саблазни и горчине које ће задесити свет пред долазак Антихриста и током његове владавине - напокон на потресање и преображај васељене за време другог славног и страшног Христовог доласка. *Бдите, дакле, у свако време молећи се да се удостојите да избјегнете све што се има догодити, и да станете пред Сина Човјечијега у радости спасења, да станете у тој радости и после појединачног суда, који ће наступити за сваког човека одмах након одвајања његове душе од тела, и на општем суду, на коме ће изабрани стати са десне стране Судије, а одбачени са леве.*[4] *Будите трезвени и бдите, јер супарник ваш, ђаво, као лав ричући ходи и тражи кога да прождере. Њему се противите утврђени вјером.*[5] *Понављајући и потврђујући ту свесвету, спасоносну заповест, свети апостол Павле говори: Молите се без престанка.*[6] *Не брините се ни за што, него у свему молитвом и мољењем са захвалношћу казујте Богу жеље ваше.*[7] *У молитви будите истрајни; бдите у њој са захваљивањем.*[8] *Хоћу, дакле, да се мужевии моле на сваком мјесту, подижући свете руке без гњева и двоумљења.*[9] *А ко се сједини са Господом непрестаном молитвом, један је дух с Њиме.*[10] *Онога који се сједињује са Господом и прилепљује за Господа непрестаном молитвом Он избавља од покораванја и служења греху и ђаволу: А зар Бог неће - јавља нам Спаситељ - одбрании избранике своје који му вапију дан и ноћ, и зар ће оклијевати? Кажем вам да ће их убрзо одбрании.*[11] *Непрестана молитва је знак монашког савршенства. "Ко је ово достигао" - говори свети Исак Сиријски - "достигао је врх свих врлина и постао стан Светог Духа."*[12] *Вежбање у непрестаној молитви, навикавање на њу преко је потребно сваком монаху који жели да достигне хришћанско савршенство. Вежбање у непрестаној молитви и навикавање на њу обавеза је сваког монаха, коју су му наложили монашки завети и, пре свега, заповест Божија.*[13]

Несумњиво је да су се свети апостоли, добивши заповест

О непрестаној молитви лично од Господа, сами занимали непрестаном молитвом и предали је верујућима. До примања Светог Духа они су пребивали у истој кући и занимали се молитвом и мољењем.[14] *Под молитвом овде се подразумевају она молитвословља која су они савршавали заједно, а под мољењем стално молитвено удешавање њиховог духа, непрестана молитва. Када је Свети Дух сишао на апостоле и учинио их Божијим храмовима, Он их је уједно учинио и храмовима непрестане молитве, јер Писмо говори: Дом мој зваће се дом молитве.*[15] *"Када се Дух настани у неком човеку, тада тај човек не прекида молитву зато што се сам Дух непрестано моли."*[16] *Апостоли су имали само два духовна подвига: молитву и проповед речи Божије - од молитве су прелазили на проповедање речи Божије људима; од проповеди речи враћали су се молитви. Они су се налазили у непрестаној духовној беседи: час су беседили молитвом са Богом, час су беседили у име Бога са људима. И у једној и у другој молитви дејствовао је један те исти Свети Дух.*[17] *Чему нас учи пример светих апостола? Томе да одмах након послушности, делатне послушности речи Божијој, морамо да усредсредимо сву своју делатност у непрестану молитву*

зато што непрестана молитва чини хришћанина спремним за примање Светог Духа. Господ је налагао различита служења на апостоле, а када их је учинио спремним да приме Светог Духа заповедио им је да буду у граду Јерусалиму, у граду мира и тиховања, изван сваког служења: *Сједите у граду Јерусалиму* - рекао им је Он - *док се не обучете у сипу с висине.*[18]

Из дела преподобних монаха види се да је сећање на Бога, или поучење, било уобичајено делање монаха ране Цркве Христове. Преподобни Антоније Велики заветује да се непрестано сећамо имена Господа нашег Исуса: "Не препуштај забораву", говори он, "име Господа нашег Исуса Христа, већ га непрестано окрећи у свом уму, имај га у срцу, прослављај језиком, и говори: *Господе Исусе Христe, помилуј ме.* Такође говори: *Господе Исусе Христe помози ми.* Исто тако говори: *Славословим Тебе, Господе мој, Исусе Христe*".[19]

Непрестаном молитвом занимали су се и тиховатељи, и отшелници, али и монаси у општежићу. Након посете александријском општежићу, свети Јован Лествичник је рекао да монаси тог општежића "ни за самом трпезом не престају да чине умни подвиг, већ условним и у обичај уведеним знаком и мигом, блажени, подсећају један другог да се моле у души. Они то не чине само за трпезом, него и увек кад се сретну, увек кад се окупе."[20] Преподобни Исак, тиховатељ египатског Скита, испричао је преподобном Касијану Римљанину да му за непрестану молитву служи други стих 69. псалма: *Боже, на помоћ моју пази; Господе, да ми помогнеш похитај.*[21]

Преподобни Доротеј, монах општежитељног манастира аве Серида у Палестини, дао је поуку свом ученику преподобном Доситеју - пише у житију преподобног Доситеја - да се непрестано вежба у "сећању на Бога", тако што му је заповедио да стално изговара: *Господе Исусе Христe помилуј ме* и: *Сине Божији, помози ми.*[22] Преподобни Доситеј се молио наизменично час првим, час другим речима њему предате молитве. А молитва му је била предата у том облику зато да његов ум, почетник, не би утрнуо од једноличности молитве. Када се блажени Доситеј тешко разболео и приближио се крају, свети учитељ га је подсећао на непрестану молитву: "Доситеју, води рачуна о молитви; пази да је не изгубиш." Доситејева болест је још више узела маха, а свети Доротеј опет говори: "Шта, Доситеју? Како молитва? Остаје ли?" Из овога се види оно узвишено мишљење које су древни свети монаси имали о поучењу. Преподобни Јоаникије Велики је непрестано понављао у уму молитву: *Надо моја, Оче, прибежиште моје, Сине, заклоне мој, Свети Душе, Тројице света, слава Теби.*[23] Ученик Јоаникија Великог, преподобни Евстратије, којег је писац његовог житија назвао божанственим, стицао је непрестану молитву: "Он је увек говорио у себи: *Господе, помилуј*", говори писац његовог житија.[24] Један отац Раитске пустиње стално је седео у келији, занимао се плетењем ужади, и при томе, климајући главом, са уздахом говорио: "Шта ће бити?" Изговорио би те речи, мало поћутао, и опет понављао: "Шта ће бити?" У таквом поучењу провео је све дане свог живота, непрестано жалећи због

онога што ће уследити кад изађе из тела.[25] Свети Исак Сиријски помиње неког оца који се четрдесет година молио једном молитвом: "Ја сам, као човек, сагрешио; Ти, као Бог, опрости ми." Други оци су чули да се он у том стиху поучава и жали: плакао је не престајући, и све молитве замењивала му је та једна молитва коју је творио дању и ноћу.[26]

Већина монаха увек је употребљавала за поучење молитву Исусову: *Господе Исусе Христe, Сине Божији, помилуј ме грешног*. Понекад, кад је било потребно, они су је ради почетника делили на два дела и неколико сати говорили: *Господе Исусе Христe помилуј ме грешног*; затим су опет неколико сати говорили: *Сине Божији помилуј ме грешног*. Уосталом, не треба често мењати речи молитве - ни често пресађивано дрвеће не може да пусти корена - напомиње свети Григорије Синаит.[27] Избор Исусове молитве за поучење веома је оправдан зато што име Господа Исуса Христа садржи у себи посебну Божију силу, а и зато што при вежбању у Исусовој молитви сећање на смрт, на мучење од духова који владају у ваздуху, на Богом изречена коначна одређења, на вечне муке почиње да долази у своје време само по себи, и то толико живо да доводи подвижника у обилне непрестане сузе, у горко ридење над собом као над мртвацем који је већ погребен и заудара и очекује да га оживи свесилна Реч Божија.[28]

Корист од поучења или сећања на Бога је неизрачунљива: она је изнад речи, изнад разумевања. Ни они који су је осетили не могу потпуно да је објасне. Непрестана молитва је Божија заповест и Божији дар: зато људски разум и људска реч не могу да је објасне. Кратка молитва сабира ум, а он, ако не буде привезан за поучење - рекао је неко од отаца - не може да престане да лебди и лута куда стигне.[29] Кратку молитву подвижник може да има на сваком месту, у свако време, у сваком занимању, нарочито телесном. Корисно је да се њом занимамо чак и док присуствујемо црквеном богослужењу, и током недовољно јасног, али и током разговетног читања. Она помаже да пазимо на читање, нарочито када се укорени у души, када постане готово природна човеку. Поучење уопште, а Исусова молитва нарочито, најбоље је оружје против грешних помисли. Многи свети писци понављали су следећу мисао светог Јована Лествичника: "Исусовом молитвом побеђуј војнике непријатеља: снажније оружје нећеш наћи ни на земљи ни на небесима." [30] Од непрестане молитве подвижник долази у сиромаштво духом: приучавајући се да непрестано иште Божију помоћ он постепено губи наду у себе; ако у чему буде имао успеха, неће видети у томе свој успех него Божију милост, ради које непрестано моли Бога. Непрестана молитва води стицању вере: онај ко се непрестано моли почиње постепено да осећа присуство Бога. То осећање мало-помало може толико да узрасте и ојача да ће око ума видети Бога у Његовом промислу јасније него што чулно око види материјалне предмете света; а срце ће осетити присуство Бога. Онај ко је тако угледао Бога и осетио Његово присуство, тај не може да не поверује у Њега живом

вером, која се показује на делима. Непрестана молитва уништава лукавство уздањем у Бога, уводи у свету простоту тако што одучава ум од разних помисли, од стварања замисли о себи и ближњима, и увек га држи у оскудици и смирењу мисли, који чине његово поучење. Онај ко се непрестано моли, тај постепено губи навику да машта, да буде расејан, да се сујетно брине и много стара, губи тим више што свето и смирено поучење буде дубље и више улазило у његову душу и пуштало своје корене у њој. Напокон, он може да дође у Јеванђељем заповеђено стање у коме се налазе деца, да постане јуродив Христа ради, то јест да изгуби лажно названо знање овога света и добије духовно знање од Бога. Непрестана молитва уништава радозналост, бојажљивост, подозривост. Од тога сви људи почињу да изгледају добри, а из таквог залагања срца за људе рађа се љубав према њима. Онај ко се непрестано моли, тај непрестано пребива у Господу, познаје Господа као Господа, стиче страх Господњи, страхом улази у чистоту, чистотом у божанску љубав. Божија љубав испуњава свој храм даровима Духа.

Преподобни ава Исаија Отшелник говори о поучењу: "Мудри богаташ скрива своје благо у кући: изнети благо напоље значи изложити га грабежу лопова и насртајима земаљских силника; тако и смиреноумни и врлински монах крије своје врлине као богаташ блага, не испуњава жеље пале природе.

Он сваког часа прекоревала себе и вежба се у тајном поучењу онако како је казано у Писму: *Запали се у мени срце моје, и у размишљању моме разгоре се огањ.*[31] О каквом огању овде говори Писмо? О Богу: *Бог наш је огањ који спаљује.*[32] Као што огањ растапа восак и исушује блато стидних нечистота, тако и тајно поучење исушује гадне помисли и истребљује страсти из душе, просветљује ум, разбистрава и изоштрава мисао, излива радост у срце. Тајно поучење рањава демоне, одгони зле помисли: оно оживотворава унутрашњег човека. Бог учвршћује онога ко се наоружава тајним поучењем, анђели му предају силу, људи га прослављају. Тајно поучење и читање чине душу одасвуд затвореним и закључаним домом, непомичним стубом, тихим и мирним пристаништем. Оно спасава душу тако што је чува од колебања. Демони се веома узнемирују и збуњују када се монах наоружа тајним поучењем садржаним у Исусовој молитви: *Господе Исусе Христе, Сине Божији, помилуј ме*, када читањем у самовању поспешује вежбање у поучењу. Тајно поучење је огледало ума, светилник савести. Тајно поучење исушује блуд, укроћује јарост, одгони гнев, одузима тугу, удаљује дрскост, уништава унијије. Тајно поучење просветљује ум, одгони лењост. Од тајног поучења рађа се умиљење, у теби се настањује страх Божији: тајно поучење доноси сузе. Тајно поучење доноси монаху истинско смиреноумље, скрушено бдење, непомућену молитву. Тајно поучење је молитвено благо: оно одгони помисли, рањава демоне, очишћује тело. Тајно поучење учи дуготрпљењу, уздржању; своме причаснику јавља о паклу. Тајно поучење држи ум изван маштања и доноси му

размишљање о смрти. Тајно поучење је испуњено свим добрим делима, украшено сваком врлином, далеко од сваког нечистог дела, јер у њему и не учествује." [33]

Свети Исак Сиријски говори: "Онај чије је поучење непрестано у Богу, тај одгони од себе демоне и искорењује семе њихове злобе. Срце онога који непрестано пази на своју душу весели се у ономе што открива. Онај који упућује очи свог ума у себе, тај види у себи зору Духа. Онај који се гнуша сваке неприбраности (лутања, расејаности) својих мисли, тај види Господа у унутрашњој клети свог срца... Небо ће бити у теби ако будеш чист, и у самом себи угледаш анђеле, и у њима њихову светлост, и са њима њиховог Господа... Благо смиреноумног је у њему, и оно је Господ... Непрестано поучење у Богу изгони и искорењује страсти: оно је мач који их убија. Онај који жели да види у себи Господа, тај се стара да очисти своје срце непрестаним сећањем на Бога: тако ће светлошћу очију ума сваког трена гледати Господа. Што се дешава риби извађеној из воде, то се дешава и уму чим изађе из сећања на Бога и почне да тумара у сећањима на свет... Страшан је демонима, омиљен Богу и анђелима Његовим онај који дан и ноћ са врелом ревношћу тражи Бога у свом срцу и искорењује из њега изникле прираштаје непријатеља. [34] Без непрестане молитве не можемо се приближити Богу." [35]

Преподобни Касијан Римљанин говори: "Мољење овим кратким стихом (поменути другим стихом 69. псалма) мора бити непрестано да нас искушења не би оборила, да бисмо у напретку сачували себе од преузношења. Поучење у овом кратком стиху, кажем, нека се врти у твојим грудима непрестано. Не престај да га понављаш, у каквом год послу, послушању или путовању био. Поучавај се у њему и када полазиш на спавање, и када једеш, и када вршиш најниже телесне потребе. Такво вежбање срца постаће за тебе спасоносно правило и сачуваће те неозлеђеним у сваком нападу демона, али и очистити од свих телесних страсти, узвешће те ка невидљивим и небеским виђењима, узнеће те до неисказаног и мало коме опитно познатог врха молитве. Овај кратки стих удаљаваће од тебе сан док се овим необјашњивим вежбањем не развијеш и не приучиш да се бавиш њиме и у сну. Он ће, чим се пробудиш, први долазити у твоје мисли; он ће, чим се разбудиш, предусретати све остале помисли; он ће те, чим устанеш из постеље, занимати док не почнеш да преклањаш колена; он ће те отпремати у сваки труд и дело; он ће увек ићи за тобом. У њему се поучавај по заповести законодавца (тј. Мојсија, израиљског законодавца) и када си код куће, и када си на путу, и када лежеш у постељу, и када устајеш из сна; напиши га на прагу и на вратима својих уста, напиши га на зидовима свог дома и у унутрашњим ризницама својих груди, да би, када лежеш, био за тебе спремљено псалмопевање, да би, када устанеш и приступиш исправљању свега неопходног за живот, био лака, за вршење лака, и непрестана молитва." [36]

Свети Јован Златоусти говори: "Браћо! Молим вас, не допустите себи да било када престанете да чините правило ове молитве или да га презрете... И када једе, и када

пије, и када седи, и када служи, и када путује, или када шта друго ради, монах мора непрестано да вапи: *Господе Исусе Христe, Сине Божији, помилуј ме!* да би име Господа Исуса, силазећи у дубину срца, смирило змију која господари пољима срца и оживотворило душу. Непрестано пребивај у имену Господа Исуса, нека срце упије Господа и Господ срце, и да ово двоје буду једно."[37]

Један брат је упитао преподобног Филимона: "Шта значи, оче, скривено поучење?" Старац је одговорио: "Иди, буди будан у свом срцу, и говори у свом уму трезвено са страхом и трепетом: *Господе Исусе Христe, помилуј ме*".[38]

Зашто је непрестана молитва или непрестано сећање на Бога названо поучењем? Зато што су подвижници на чије је делање пала роса Божије благодати нашли у краткој, понављаној молитви духовни, најдубљи, неисцрпни смисао који стално привлачи и удвостручује њихову пажњу својом духовном новином. Кратки стих је постао за њих највећа наука, наука над наукама, а бављење њиме у правом смислу поучење.

Такве су поуке светих отаца, такво је било њихово делање. Сва њихова дела, и све њихове речи, али и све њихове помисли биле су посвећене Богу. Зато су они имали у себи обиље дарова Духа. Супротно њима, ми смо немарни према нашим делима, не поступамо онако како Божије заповести налажу, него како испадне, по првом заносу осећања, по првој мисли која се појави. О речима водимо још мање бриге него о делима, а на помисли не обраћамо никакву пажњу; оне су расуте у нама свуда, све смо их принели на жртву сујети. Наш ум, супротно уму који је ограђен поучењем,[39] сличан је згради са четворо потпуно отворених врата крај које нема никакве страже, па у њу може да улази и из ње да излази свако ко жели, да уноси и износи све што хоће. Браћо, престанимо да водимо такав непажљиви и бесплодни живот. Подражавајмо оно што су чинили свети оци, између осталог и сећање на Бога, у коме су они непрестано држали свој ум. Младићу! Усрдно сеји семе врлина, приучавај се стрпљиво, чак приморавајући себе, свим Богу милим вежбањима и подвизима, приучавај се и сећању на Бога, закључавај свој ум у свето поучење. Ако запазиш да он непрестано клизи у туђе и сујетне помисли, не падај у унијије. Настављај устрајно подвиг: "Бори се да привежеш своју мисао за речи молитве", говори свети Јован Лествичник, "или, правилније, да је закључаш у њих. И ако се деси да се због твоје детињске слабости твоја мисао истргне (*из закључаности у речи молитве*), уведи је поново (*у речи молитве*). Непостојаност је својствена људском уму, али и њега може да учини постојаним Онај који све поставља. Ако постојано остајеш у овом подвигу, доћи ће теби Онај који поставља границе мору људског ума и рећи ће му у твојој молитви: *Довде ћеш долазити, а даље нећеш*".[40] Споља гледано, поучење може да личи на чудно, суво, досадно делање, али у суштини оно је најплодније делање, најдрагоценије црквено предање, Божија уредба, духовно благо, наследство апостола и светих отаца, које су они примили и нама предали по заповести Светог Духа. Не

можеш да замислиш она богатства која ћеш наследити у своје време, када стекнеш навику да се непрестано сећаш Бога. У ум и срце почетника *не дође оно* (што) *припреми Бог онима који га љубе*[41] не само у веку који долази него и у целом животу,[42] у коме они предокушају блаженство будућег века. "Припремај се", рекао је свети Јован Лествичник, "непрестаном молитвом, коју твориш тајно у својој души, за стајање на молитви, и убрзо ћеш напредовати."[43] У своје време поучење обузима целокупно твоје постојање; од њега постајеш усхићен, као да овом свету припадаш и у исти мах не припадаш, стран си му: припадаш му телом, а не припадаш умом и срцем. Када човека опије вино, он не зна за себе, заборавља несреће, заборавља своје звање, своју племенитост и достојанство - када га опије божанско поучење, он постаје хладан, неосетљив за земаљске жеље, за земаљску славу, за све земаљске користи и предности. Његова мисао је непрестано уз Христа, а Он дејствује поучењем као светим миомирисом: *Једнима као мирис смрти за смрт, а другима као мирис живота за живот.*[44] Поучење умртвљава у човеку саосећање према свету и страстима, оживљава у њему саосећање према Богу, према свему духовном и светом, према блаженој вечности. "*Јер шта ми (то) постоји на небу?* - вапије опијени поучењем. Ништа. *И осим Тебе шта хтедох на земљи?* - једино да се непрестано прилепљујем уз Тебе тихом молитвом. Неки жарко желе богатство, неки славу, али ја жарко желим *прилепљивати се Богу, полагати на Њега наду мог бестрашћа.*"[45]

Речи поучења у почетку треба изговарати језиком, сасвим тихим гласом, лагано, уза сву могућу пажњу, и при томе, по горе наведеном савету светог Јована Лествичника, закључавати ум у речи поучења. Мало-помало молитва уста прећи ће у молитву ума, а затим и у молитву срца. Но за тај прелазак потребне су године. Не треба га тражити преурањено; нека се он деси сам по себи, или, правилније, нека га дарује Бог у Њему познато време, сходно духовном узрасту подвижника и околностима у којима се налази. Смирени подвижник је задовољан тиме што је удостојен да се сећа Бога. Већ то он сматра великим добрим делом Саздатеља према јадном и слабом бићу званом човек. Он сматра да није достојан благодати, не тражи да у себи открије њена дејства, јер из учења светих отаца зна да такво тражење представља почетак славољубља, од кога настају прелест и пад, да то тражење само по себи већ значи и обмањивање, будући да при свесрдном тражењу добијање благодати зависи једино од Бога.[46] Он чезне да открије у себи своју грешност и да стиче способност да плаче ради ње. Он препушта себе вољи свеблагот и премилостивог Бога, који зна коме је корисно да дарује благодат, и коме је корисно да задржи њен силазак. Многи су добивши благодат дошли у немар, гордоумље и уздање у самог себе; њима дата благодат била је, због њихове неразумности, једино на њихову већу осуду. Блажен је залог срца у монаху због кога се он, вежбајући се у било ком подвигу, вежба потпуно безинтересно, због кога је гладан и жедан једино тога да испуни Божију вољу, а при томе са свом вером, простодушносту, и одбацивањем својих схватања, власти, воље

предаје себе руковођењу милостивог Господа Бога нашег, јер зна да Он жели да се сви људи спасу и дођу у познање истине. Њему слава у векове векова. Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. 1 Кор 2, 2.
2. Кол. 2, 3.
3. Лк 21,36.
4. Мт 25, 32.
5. 1 Пет 4, 8 и 5, 8, 9.
6. 1 Цол 5,17.
7. Флп 4, 6.
8. Кол 4, 2.
9. 1 Тим 2, 8.
10. 1 Кор 6, 17.
11. Лк 18,7,8.
12. Лк 18,7,8.
13. Требник или посебна књижица која у себи садржи чин пострижења у малу схиму. Дајући новопостриженом бројанице, настојатељ га заветује на непрестану Исусову молитву. Када прими бројаницу, новопострижени даје завет да ће испуњавати обећање дато настојатељу.
14. Дап 1,14.
15. Иц 56, 7.
16. Свети Исак Сиријски, Слово 21.
17. Дап 6,2,4.
18. Лк 24,49.
19. С. Антоније, Магни Опера, Патрологије Граецае, том XII, паг. 1080
20. Слово 4, гл. 17.

21. Цоллатио X, цап. X.
22. Житије преподобног Доситеја, у књизи преподобног аве Доротеја; такође види: Чети минеј, 19. фебруар.
23. Каноник, Молитве пре спавања. Такође: Житије преподобног Јоаникија Великог.
24. Четиминеј, 9. јануар.
25. Писмени патерик, који припада библиотеци епископа Игњатија.
26. Слово 52.
27. Добротољубље, том 1, Петнаест глава о безмолвију, глава 2.
28. Јн 11,39,43,44.
29. Свети Исак Сиријски, Слово 72.
30. Лествица, Поука 21, гл. 7.
31. Пс 34,4.
32. Јев 12, 29.
33. Скитски азбучни патерик, слово Н.
34. Слово 8.
35. Слово 69.
36. Цасиани цоллатио X, цап. X
37. Добротољубље, том 2, света браћа Ксантопул, гл. 21
38. Веома корисно слово о ави Филимону, Добротољубље, том 4.
39. Види у фусноти 514. поуку преподобног Исaiје Отшелника: душу ограђену поучењем он пореди са кућом која је са свих страна затворена и закључана.
40. Јов 38, 11. Слово 28, гл. 17. О постојаности и непостојаности ума види главе светог Калиста Катафигиота, Добротољубље, том 4.
41. 1 Коп 2, 9.
42. Мк 10, 30.
43. Лествица, Поука 28, гл. 31.

44. 2 Кор 2,16.

45. Пс 72, 25, 28. Лествица, Поука 28, гл. 25.

46. Свети Исак Сиријски, Слово 55

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

СЛОВО О МОЛИТВИ УМА, СРЦА И ДУШЕ

Ономе који се непоколебиво и са страхопоштовањем занима пажљивом молитвом, и - изговарајући њене речи гласно или шапатом, у зависности од потребе - при томе закључава ум у њене речи, ономе који при молитвеном подвигу непрестано одбацује све помисли и маштања, не само грешна и сујетна него и наизглед добра - томе милостиви Господ, у своје време, дарује молитву ума, срца и душе.

Брате! Није ти на корист да преурањено добијеш благодатну молитву срца! Није ти на корист да преурањено осећаш духовну сладост! Ако их добијеш преурањено, а ниси стекао претходна знања о томе са каквом побожношћу и са каквим опрезом мораш да чуваш дар Божије благодати, онда можеш тај дар да употребиш на зло, на штету и пропаст своје душе.[1] Поред тога, благодатну молитву ума и срца не можемо открити у себи сопственим напорима, будући да сједињење ума, срца и душе, раздвојених због пада, припада самом Богу. Ако будемо неразумно приморавали себе и тражили да искључиво сопственим напором откријемо оне дарове које шаље једино Бог, понећемо узалудне трудове. Било би још и добро када би се штета ограничила на губитак труда и времена! Често се горди тражитељи стања својствених обновљеној човечијој природи излажу највећој духовној несрећи, коју свети оци називају *прелешћу*. То је логично, зато што је њихова најважнија тачка, од које почињу да делују, лажна. Како да од лажног полазишта и последица не буде лажна? Такве последице, зване прелест, имају различите форме и степене. Прелест је најчешће прикривена, а понекад и очигледна; често доводи човека у растројено

стање, у исти мах смешно и најжалосније, често доводи до самоубиства и потпуне пропасти душе.[2] Прелест многи схвате тек када виде њене очигледне последице, но ми је морамо пажљиво изучавати и схватити у самом њеном почетку: у лажној помисли, тој основи свих заблуда и јадних душевних стања. У лажној помисли ума већ постоји целокупно здање прелести, као што у зрну постоји биљка која мора да изникне из њега када га посеју у земљу. Свети Исак Сиријски је рекао: "Писмо говори: *Царство Божије не долази на видљив начин.*"[3] Они који су се подвизавали очекујући да ће Царство Божије доћи на видљив начин изложили су се гордости и паду. Но ми ћемо утврдити срце у делима покајања и у животу благоугодном Богу. А дарови Господњи долазе сами по себи, ако храм срца буде чист, а не оскрнављен. Тражење високих Божијих дарова *на видљив начин* Божија Црква је одбацила. Они који су то предузели изложили су се гордости и паду. То није знак да неко воли Бога: то је болест душе. И како да се домогнемо високих Божијих дарова када се свети Павле хвали невољама и сматра највишим Божијим даром заједничарење у Христовим страдањима!"[4]

Ослони се у свом молитвеном подвигу потпуно на Бога, јер без Њега није могуће ни најмање напредовање. Сваки корак према успеху у том подвигу је дар Божији. Одбаци себе, и предај се Богу да чини са тобом шта хоће. А Он, Своблаги, хоће да ти дарује оно што ни у наш ум ни у наше срце *не дође*[5] хоће да ти дарује таква блага каква наш ум и срце у свом палом стању не могу чак ни да замисле. Онај који није стекао чистоту, тај никада не може, ни у ком случају не може да добије ни најмању представу о Божијим духовним даровима ни посредством маште, ни посредством упоређивања са свим човеку познатим најпријатнијим душевним осећањима! Простодушно и са вером положи своје бриге на Бога. Немој послушати предлоге лукавог, који је још у рају говорио нашим праоцима: *Постаћете као богови.*[6] Сада ти лукави предлаже да преурањено и гордо тежиш да добијеш духовне дарове молитве срца, а они су, понављам, познати једино Богу, и биће дати у право време и на правом месту. То место је целокупни сасуд, душевни и телесни, очишћен од страсти.

Побринимо се да очистимо храм - душу и тело - од идола, од приношења жртава идолима, од жртава идолских, од свега што спада под служење кумирима. Као што је свети пророк Илија одвео на поток Кисон све Валове свештенике и пророке и ту их побио, тако се и ми погрузимо у плач покајања, и на том блаженом потоку умртвимо све почетке који приморавају наше срце да приноси жртве греху, сва оправдања којима се такво приношење жртава оправдава, извињава. Умијмо олтар и све што је око њега сузама; удвојимо, утројимо умивање, зато што су за умивање душевне нечистоте потребне обилне сузе. Нека олтар буде подигнут од камена у име Господње - од осећања узетих једино из Јеванђеља; нека ту не буде места за осећања старог човека, колико год она изгледала невина и дивна.[7] Тада ће велики Бог спустити свој свесвети огањ у наша срца и учинити наша срца храмом благодатне

молитве, како је и рекао својим божанским устима: *Дом мој дом молитве нека се зове.*[8]

Најпре обратимо пажњу на телесне страсти, на узимање хране и на наша блудна стремљења, јер њих у највећој мери изазива управо прекомерно узимање хране. Постарајмо се да мудро уредимо стање свог тела тако што ћемо му давати онолико хране и сна колико му треба да не малакса превише и да остане способно за подвиге, а уједно толико мало да у себи носи умртвљеност и да не оживљава за грешне покрете. Свети оци су опомињали да по питању узимања хране и сна много значи стечена навика: веома је корисно да се благовремено научимо да узимамо умерене количине хране и да имамо кратак сан.[9] Свети Исак Сиријски се овако изразио о посту и бдењу: "Ко је заволео да заједничари са тим двома врлинама током целог свог живота, тај ће постати миљеник целомудрености. Почетак свих зала је задовољавање стомака и слабљење себе сном: то двоје распаљују страст према блуду. Супротно овоме, свети Божији пут и основа свих врлина су пост, и бдење, и пажење у Божијој служби, уз целоноћно распињање тела одузимањем сладости сна. Пост је ограда сваке врлине, основ подвига, круна испосника, красота девствености и благословености, светлост целомудрености, почетак хришћанског пута, мајка молитве, извор целомудрености и знања, учитељ тиховања. Он претходи свим добрим делима. Као што здраве очи желе светлост, тако разуман пост жели молитву. Када неко почне да пости, тада пост ствара у њему жељу да у свом уму разговора са Богом. Тело онога који пости не подноси да проведе целу ноћ на постељи. Када је печат поста стављен на човекова уста, тада се његова помисао поучава у умиљењу, његово срце излива молитву, тада жалост обавија његово лице, далеко су удаљене од њега његове стидне помисли. Не види се весеље у његовим очима; он је непријатељ ћудљивих прохтева и јалових разговора. Никада зле жеље нису поробиле онога који разборито пости. Разборити пост је велики храм свих врлина. Ко не хаје за њега, тај не оставља непотресеном ниједну врлину. Пост је заповест одискона дата нашој природи да би је чувала при узимању хране; због нарушавања поста пао је створени почетак нашег живота. Одатле, од тог почетка пропасти, али у супротном смеру, подвижници почињу да ходе према страху Божијем онда када почну да се држе закона Божијег." [10] Чим се човек предаје прекомерном сну и прекомерно угађа стомаку, њега неизбежно погане сладострасне кретње. Докле те кретње узбуђују душу и тело, докле телесне помисли наслађују ум, дотле је човек неспособан за нове и њему непознате покрете које ће у њему изазивати Свети Дух оног трена када га осени.

Колико је пост неопходан ономе који жели да се занима и напредује у молитви ума, толико му је неопходно и тиховање, или потпуно самовање, односно свако удаљавање од лутања. Док живиш у манастиру, што ређе излази из манастира; када одсуствујеш из манастира, враћај се у манастир што је могуће пре; док посећујеш град или село,

са сваком пажњом чувај своја осећања да не видиш, да не чујеш било шта штетно по душу, да не задобијеш ненадану и непредвиђену смртоносну рану. У манастиру знај цркву, трпезу и своју келију; у келију код друге браће одлази само онда када је разлог оправдан - ако можеш, никако не иди; посећуј келију свог учитеља и духовног оца, ако имаш ту срећу да си у данашње време нашао учитеља; посећуј га правовремено и по прекој потреби, никако не због унинија или празнословља. Научи се да ћутиш да би могао да тихујеш и када си међу људима.

Говори што је могуће мање, и то у крајњој нужди. Тешко подноси невоље тиховања онај који је навикао на расејаност, али свако ко жели да буде спасен и да напредује у духовном животу неизоставно мора да изложи себе тој невољи и навикне се на самовање и тиховање. Након краткотрајног труда, тиховање и самовање ће постати жарко жељени због плодова, и тако душа разборитог тиховатеља неће закаснити да их проба. Налазећи се у свету, преподобни Арсеније Велики је молио Бога да га Бог поучи како да се спасе, и чуо је глас који му је говорио: "Арсеније! Бежи од људи, и бићеш спасен." Када је преподобни ступио у египатски Скит, у коме су проводили живот монаси велики по светости, он је опет молио Бога: "Научи ме да се спасем", и чуо је глас: "Арсеније! Бежи, ћути, тихуј: то су корени безгрешности." Свети Исак Сиријски говори о преподобном Арсенију Великом: "Ћутање помаже тиховању. Како то? Ако већ живимо у многољудној обитељи, не можемо избећи да некога не срећемо. Ни равноанђелски Арсеније није могао да то избегне, иако је више од других заволео тиховање. Не постоји могућност да не срећемо оце и браћу који живе са нама; тај сусрет се дешава неочекивано: када неко иде у цркву или у какво друго место. Када је тај блаженства достојни муж (преподобни Арсеније) видео све то, да, пошто живи близу људског насеља (мада је он живео у египатском Скиту, пуном беспрекорних монаха), најчешће не постоји могућност да се избегне зближавање са људима овога света и монасима који обитавају у тим местима, тада га је благодат научила овом начину - непрестаном ћутању. Ако је због преке потребе неким отварао врата своје келије, њих би утешило једино то што су га видели својим очима: беседа и потреба за њом остајала је излишна." [11] Исти тај свети Исак говори: "Више од свега заволи ћутање: оно те приближава плоду. Језик није довољан да изнесе та блага која се рађају из ћутања. Прво ћемо принудити себе на ћутање: тада се из ћутања рађа у нама нешто што нас учи ћутању, које је њега родило. Нека ти Бог подари да осетиш нешто што је плод ћутања.

Почнеш ли такав живот да проводиш, не узем ти ни рећи колика ће ти светлост засијати из тога. И не помисли, брате, да је дивни Арсеније - тај што је, кажу, оце и браћу, кад би долазили да га виде, примао без речи и отпуштао без речи - поступао тако само зато што је он то хтео: поступао је тако зато што је у почетку приморао себе на то делање. Нека сладост рађа се временом у срцу од обучавања овом делању, и са принудом поучава тело да пребива у тиховању. У том животу рађа нам се мноштво

суза и дивно виђење." [12] Свети Исак у 75. слову говори: "Дуго времена искушаван десним и левим, у више наврата сам себе искушавши у два следећа обрасца живота, задобивши од противника (ђавола) небројене ране, удостојивши се великих тајанствених помоћи, поучен благодаћу Божијом, стекао сам многим годинама и опитима следеће опитно познање. Основа свих врлина, позивање душе из робовања непријатељу, пут који води према Божијој светлости и животу садржани су у ова два начина живота: у томе да у једном месту сабереш себе у себе, и да непрестано постиш. То значи поставити себи премудро и разумно правило уздржања у јелу, пребивајући на истом месту, без излажења, и непрестано се вежбати и поучавати у Богу. Из овога произилази покорност осећања, из овога трезвеност ума, из овога укроћивање свирепих страсти које се подижу у телу, из овога кротост помисли, из овога кретање светлих мисли, из овога ревност према делању врлина, из овога висока и танана разумевања, из овога неизмерне сузе у свако време и сећање на смрт; из овога она чиста целомудреност, далека од сваког маштања које искушава ум; из овога брзо уочавање и оштрина разумевања онога што је далеко (тј. добра и зла, и знање да и једно и друго могу бити далеке последице сваког делања); из овога најдубља тајанствена разумевања, која ум докучује силом Речи Божије, и најдубље унутрашње кретње у души, и разликовање духова од светих сила, и истинских виђења од јалових маштања, и размишљање о њима; из овога страх од путева и стаза у мору мисли, страх који одсеца лењост и немар, из овога пламен ревности који сатире сваку несрећу и уздиже изнад сваког страха - она ватреност која презире сваку пожуду и истребљује је из мисли, брише сећање на све пролазно и све што припада овом свету и веку. Краће речено: из овога произилази слобода истинског човека, радост и васкрсење душе, њен одмор са Христом у Царству небеском. Ако неко буде немаран према ова два начина живота, нека зна да је себе лишио свега горе реченог, и да, сем тога, презирањем ових двеју врлина потреса основу свих врлина. Као што су ове две врлине почетак и суштина Божијег делања у души, врата и пут према Христу за оне који их задрже и претрпе у њима, тако, супротно овоме, онај који их остави и одступи од њих долази до два њима супротна начина живота, то јест до телесног лутања и бестидног преједања. То су почеци супротног горе реченог; они у души праве место за страсти."

"Први од ових почетака скида ланце пре свега са оних осећања која су већ доведена у послушност. А шта се дешава када се са осећања поскидају ланци који су их зауздавали? Недолични и неочекивани случајеви блиски паду, [13] подизање силних таласа, жестоко распаљивање изазвано гледањем, које овладава телом и држи га у својој власти, лака спотицања у таквом (за томе склоне људе побожном) начину мишљења, бурне помисли које вуку ка паду, хлађење према Божијим делима и постепено малаксавање у љубави према тиховању, напokon, потпуно остављање почетог начина живота; обнављање заборављених зала и учење новим, дотле непознатим, због непрестаних нових сусрета, која и мимо воље и многолико

искрсавају пред очима при прелажењу из кети у клет, из места у друго место. Страсти, Божијом благодаћу већ умртвљене у души и истребљене из ума брисањем сећања на њих, опет почињу да се покрећу и приморавају душу да ради што оне хоће. Ето шта се све (не наводим детаљно све остало) отвара у монаху због првог почетка, то јест због лутања тела, због одбацивања стрпљивог подношења невоља у тиховању. Шта се дешава због другог почетка, то јест када свиња отпочне свој посао? У чему се састоји посао свиња, ако не у остављању стомака без његове бране, ако не у непрестаном пуњењу стомака, без одређеног времена за обављање те потребе, су протно обичају разумних бића? Шта следи након тога? Тешка глава, знатно отежало тело, ослабела рамена. Због овога немар у Божијој служби постаје неизбежан; јавља се лењост, која не допушта човеку да чини поклоне током молитвеног правила; немар према уобичајеном преклањању колена; помрачење и хладноћа мисли, телесност ума, губитак његове способности за расуђивање због узбурканости и нарочитог помрачења мисли; дебели и густе слој мрака прострт на целу душу; обилно униније при сваком Божијем делу, и при читању, због неспособности да се проба сладост речи Божије; остављање најнужнијих вежбања; ум који незауостављиво лута по целој земљи; накупљање обилне влаге у свим удовима, нечиста маштања ноћу, која износе пред душу стидне и непотребне слике, а оне, испуњене пожудом, испуњавају у самој души своју нечисту жељу. Постеља тог јадника изложеног таквом проклетству, његово одело и само тело - све је то опогањено мноштвом стидних истечења, која истичу из њега као из извора. То се с њим дешава и ноћу и дању; тело непрестано точи нечистоте и погани мисао, и тиме се човек лишава наде да ће сачувати целомудреност пошто сладост чулног, грешног узбуђивања делује у целом његовом телу и при томе се непрестано и нестрпљиво распаљује, па пред њим искрсавају саблажњиве, у мислима створене слике лепоте, и раздражују га у свако доба, и привлаче ум да се спаја са собом (са тим у мислима створеним сликама лепоте). Нема сумње да се он спаја са њима самим тим што размишља о њима и страшно их жели, а све зато што је његова моћ расуђивања потпуно помрачена. То и јесте оно о чему је пророк рекао: 'Таква је плата сестре твоје Содома, која се наслађивала тако што је узимала хлеб до ситости, и остало.'[14] Један велики мудрац је рекао и следеће: 'Ако ко храни своје тело насладама, тај силом убацује своју душу у велику битку (борбу). Ако такав човек некад и дође себи, пожелеле да себе некако присили и заустави, но неће моћи (то да учини) зато што је његово тело превише распаљено, али и зато што раздражено и саблажњено тело насилно и снажно заробљава душу својим пожудама.¹ Видиш ли на овоме како су безбожне силе препредене? Опет исти овај мудрац говори: 'Наслађивање тела, његова младалачка мекоћа и влажност - то су узроци због којих душа брзо стиче страсти; њу обузима смрт, и тако она потпада под суд Божији. Супротно овоме, ако се душа непрестано поучава у сећању на своје обавезе, онда она почива у својој слободи; њене бриге су умањене; она не води бригу ни о чему што је пролазно, већ се брине о врлини тако што обуздава страсти и чува врлине; налази се у стању постепеног напредовања, у

радости јер је оставила бриге о овоме свету, у добром животу и сигурној луци. Телесно наслађивање пак јача страсти и подиже их против душе, и, што је још горе, искорењује саму душу из њених основа. При томе оне побуђују утробу на неуздраност и блудна непристојна осећања. Оне подстичу на превремено узимање хране. Онај који се заузима за њих, тај неће да трпи малу глад да би овладао собом, јер је роб страсти." Слично размишљају и сви свети оци, но нећемо их наводити јер би наше слово предуго трајало.

Када споља оградимо свој живот уздржавањем од сувишног узимања хране и пића и од наслађивања њима, када свој живот оградимо оним што је у нашим рукама, дакле самовањем, односно сталним пребивањем у манастиру и удаљавањем од познанства и у манастиру и изван њега, тада обратимо своју пажњу на душевне страсти. Обратимо пажњу пре свега на заповести Господње, на гнев,[15] чија је основа гордост.[16]

Опростимо нашим оцима и нашој браћи, који обитавају близу нас или далеко од нас, живим и отишлим, сва понижења и увреде које су нам нанели, колико год те увреде биле тешке. Господ нам је заповедио: *И када стојите на молитви, праштајте ако шта имате против кога; да и Отац ваш који је на небесима опрости вама сагрешења ваша. Ако ли пак ви не опраштате, ни Отац ваш који је на небесима неће опростити вама сагрешења ваша.*[17] Помоли се, пре свега, за своје непријатеље и благослови их[18] као оруђа Божијег промисла кроз која ти је враћено за твоје грехове за време краткотрајног земаљског живота, помоли се за њих да би се ослободио плате коју си заслужио, дакле вечних мука у паклу. Када будеш тако поступао, када заволиш своје непријатеље и будеш молио да им буду дарована сва блага, пролазна и вечна - тек тада ће ти сићи Бог у помоћ, и сатрћеш својом молитвом све своје непријатеље, ступићеш умом у храм срца да се поклањаш Оцу у духу и истини.[19] На ако допустиш свом срцу да отврдне у злопамћењу, и ако оправдаваш свој гнев својом гордошћу, знај да ће се окренути од тебе Господ Бог твој, и бићеш бачен пред сатану да те згази својим ногама. За све нечисте помисли и осећања он ће те газити, а ти нећеш моћи да му се одупреш.[20] А ако те Бог удостоји и стави у основу твог молитвеног подвига безазленост, љубав, неосуђивање ближњих, милостиво праштање, тада ћеш посебно лако и брзо победити своје противнике и достигнути чисту молитву.

Знај да се све страсти и сви пали духови налазе у веома блиском међусобном сродству и савезу. То сродство, тај савез је грех. Ако те је покорила једна страст, онда су те кроз покоравање тој једној страсти покориле све остале страсти. Ако си допустио да те покори један дух злобе тако што си разговарао са помислима које он улаже у тебе, и онда се потпуно предао тим помислима или маштањима, ти си постао роб свих духова. Када те победе, они ће те предавати један другоме, као роба.[21] Томе нас поучавају свети оци, томе нас поучава сам опит. Обраћај пажњу

на себе, и схватићеш следеће: чим драговољно допустиш да у нечему будеш побеђен, одмах ћеш након тога бити побеђен мимо своје воље и у нечему сасвим другом, у чему и не би допустио да те победе, и то ће трајати дотле док ревносним покајањем поново не успоставиш своју слободу. У основу молитвеног подвига положи безгневље, љубав и милост према ближњима, јер их је Јеванђеље заповедило; одлучно одбаци сваки разговор са помислима и свако маштање. Све помисли и маштања предусрећи речима: "Целог себе предао сам вољи Бога мога, и зато немам никакве потребе да наклапам, нагађам, предвиђам, јер *Господ је близу. Не брините се ни за што* - заповеда Свети Дух мени и свима који верују Христа - *него у свему молитвом и мољењем са захвалношћу казујте Богу жеље ваше*"[22] *Будите, дакле, цјеломудрени* - то јест одбаците преситост и наслађивање, одбаците обманљиве помисли и маштања - *и трезвени у молитвама; све своје бриге положите на Њега, јер се Он стара за вас.*[23] *Хоћу да се мужеве*, то јест хришћани који су се усавршили у молитвеном подвигу, *моле на сваком мјесту, подижући свете руке, ум и срце, очишћене од страсти, испуњене смирењем и љубављу, без гњева и двоумљења*, јер су се, дакле, клонили сваке злобе на ближњега, слагања са помислима и наслађивања маштањима.[24] Када омрзнеш *сваки пут неправедан*, управићеш се *по свима заповестима* Господњим.[25] Пут неправедан је разговор са помислима и маштање. Онај ко је одбацио такав разговор и маштање, тај може да следи све Божије заповести, може да учини вољу Божију у својој утроби,[26] и да се непрестано прилепљује молитвом уз Господа тако што ће својој молитви давати крила смирењем и љубављу. *Који љубише Господа, мрзите на зло*,[27] опомиње нас Свети Дух.

Трудбеник молитве мора да сазна и увиди дејство страсти и духова на његову крв. Свето писмо са разлогом говори да *тијело и крв не могу наслиједити Царства Божијега*. [28] Бог је одбацио и груба телесна осећања старог човека, али и танана осећања, понекад сасвим танана, изазвана кретњама крви. Подвижникову пажњу у томе чини још потребнијом чињеница да танано дејство страсти и духова на крв постаје јасно тек тада када срце осети у себи дејство Светог Духа. Осећање се објашњава осећањем. Када стекне духовно осећање, подвижник наједном потпуно јасно увиђа дејство крви на душу, увиђа на који начин страсти и духови, дејствујући посредством крви на најтананији начин на душу, заробљавају душу и држе је такву, заробљену, под својом контролом. Тако ће он схватити и уверити се да је свако дејство крви на душу - и грубо и танано - мрско пред Богом, да представља жртву опогањену грехом, да није достојно да буде у духовној области, да није достојно да се уброји у духовна дејства и осећања. До појављивања дејства Духа у срцу танано дејство крви остаје или потпуно несхваћено или мало схваћено, чак може бити сматрано дејством благодати, ако не буде предузет потребан опрез. Та предострожност састоји се у томе да до очишћења и обновљења Духом никакво осећање срца не треба сматрати правилним, осим осећања покајања, спасоносног жаљења због грехова, разблаженог надом помиловања. Од пале природе Бог прима

једино жртву срца, једино осећање срца, једино његово стање: *Жртва је Богу дух скрушен; срце скрушено и унижено Бог неће одбацити.*[29]

Дејство крви на душу очигледно је при дејству страсти гнева и гневних помисли на крв, нарочито у људима који су склони гневу. У какав само помамни занос пада човек када у њему букне бес! Он тада губи целокупну власт над собом, пада под власт страсти, у власт духова који жарко желе његову пропаст самим тим што су управо њега узели за оруђе злодела; он говори и поступа као да је лишен разума. Дејство крви на душу очигледно је такође и онда када страст за блудом успали крв. Дејство осталих страсти на крв мање је очито, али постоји. Шта је тута? Шта је унижије? Шта је лењост? То су разна дејства на крв разних грешних помисли. Среброљубље и користољубље неизоставно утичу на крв: шта је наслађивање које рађа у човеку маштање о обогаћењу ако не саблажњиво, обмањиво, грешно играње крви? Духови злобе, непрестано и неутољиво жедни човекове пропасти, дејствују на нас и помислима, и маштањима, али и разним дотицајима, тако што дотичу наше тело, нашу крв, наше срце, наш ум, и настоје на све начине и свим средствима да убризгају у нас свој отров.[30] Неопходан је опрез, неопходна је будност, неопходно је јасно и танано познавање мисаоног пута који води Богу. На том путу има мноштво лопова, разбојника, убица. Суочени са безбројним опасностима плачимо пред Господом нашим и молимо Њега непрестаним плачем да нас Он сам води уским и невољама испуњеним путем који води у живот. Разна успаљивања крви од дејства разних демонских помисли и маштања нису ништа друго до оно пламено оружје које је приликом нашег пада дато палом херувиму да се њиме врти у нама и забрањује нам да уђемо у тајанствени Божији рај духовних помисли и осећања.[31]

Посебну пажњу морамо обратити на дејство славољубља зато што његово дејство на крв веома тешко можемо да опазимо и разумемо. Славољубље скоро увек дејствује заједно са истанчаним сладострашћем и пружа човеку веома истанчане грешне насладе. Отров тог наслађивања делује толико полако и неприметно да наслађивање у славољубљу и сладострашћу многи сматрају тешењем савести, чак дејством Божије благодати. Обманут тим наслађивањем, подвижник мало-помало долази у стање самообмане, а пошто самообману сматра благодатним стањем, он постепено пада у потпуну власт палог анђела, стално заогрнутог у плашт светлог анђела, и постаје оруђе, апостол одбачених духова. Из тог стања написане су целе књиге које заслепљени свет слави, и које с насладом и усхићењем читају људи неочишћени од страсти. То привидно духовно наслађивање није ништа друго до наслађивање у истанчаном славољубљу, гордоумљу и сладострашћу. Наслађивање није особина грешника; његова особина је плач и покајање. Славољубље квари душу исто онако како страст за блудом квари душу и тело. Славољубље чини душу неспособном за духовне кретње, а оне почињу онда када престану кретње душевних страсти, када их смирење заустави. Управо зато монасима, посебно онима који се занимају молитвом

и желе да напредују у њој, свети оци предлажу свето покајање, које дејствује директно против славољубља, и тако доноси души сиромаштво духом. Да славољубље дејствује на душу, и да је то дејство веома слично дејству блуда - то може да се запази тек након великог вежбања у покајању. Страст за блудом учи тежњи за недозвољеним спајањем са другим телом, а у онима који се њој повинују - који јој се повинују чак само тиме што се наслађују нечистим помислима и маштањима - она мења сва осећања срца, мења устројство душе и тела; славољубље тежи ка противзаконитом учествовању у људској слави, и, чим дотакне срце, изазива неправилне сладосне кретње крви, а те кретње мењају човеков састав, мењају целокупну смесу (расположење) човека тиме што убаце у њу и смешају са њом груби и мрачни дух света, и тако отуђују човека од Духа Божијег. У односу на истинску славу, славољубље је блуд. "Блудним очима оно гледа на природу ствари", каже свети Исак Сиријски.[32] Колико оно помрачује човека, када приближавање Богу и усвајање Бога чини тешким, посведочује Спаситељ: *Како ви можете веровати* - рекао је Он славољубивим фарисејима, који су тражили похвалу и одобравање један од другог и од заслепљеног људског друштва - *када примате славу један од другог, а славу која је од јединога Бога не тражите?*[33]

Такву горду ревност, по речима преподобног Јована Лествичника и Нила Сорског,[34] према преурањеном искању онога што долази у своје време можемо непогрешиво сврстати у страсти славољубља при непрестаном садејству крви; крв распаљује и покреће славољубиве помисли, а славољубље, обрнуто, гаји и размножава саблажњива маштања и надмено мишљење о себи, које је апостол назвао *узалудним надимањем тјелесним умом својим.*[35]

Из свега што смо горе рекли може се закључити и животно доба које приличи молитви ума и молитви срца. Таквој молитви приличи зрели узраст, у коме се пориви у човеку већ природно укроћују. Младост се не одбацује, ако има својства зрелости, нарочито ако има вођу. Али за зрелост није довољан само одређени број година од рођења, или број година од ступања у манастир; зрелост мора највише да произилази из дуготрајног претходног разматрања себе, не произвољног разматрања, него у Господу Исусу Христу, уз светлост Јеванђеља, у коме је приказан нови човек, а и све нијансе болести старог, и уз изучавање светих отаца православне, Источне цркве, који непогрешиво поучавају да се користимо светлошћу Јеванђеља. Што се човек више удубљује у себе, што више познаје себе, што више познаје своје страсти, њихово разноврсно дејство, средства за борбу, своју немоћ, што се више стара да истреби у себи грешна својства која је пад усадио и стиче својства на која указује Јеванђеље, тиме ће темељ за зграду молитве бити тврђи. Не треба журити при извођењу темеља: напротив, треба се побринути да он буде довољно дубок и чврст. Мало је изучити страсти и њихове веома испреплетене гране у читању отачких књига; треба их прочитати у живој књизи душе, и стицати о њима опитно знање.

Очигледно је да су потребне многе године да би такво вежбање било плодносно, нарочито у наше време, када се без труда ретко добија било које духовно знање, када се сваког таквог знања морамо докопавати у књигама, и затим увидети у књигама ред, постепеност духовних знања, делања, стања. Они који нису водили довољно рачуна о чврстини темеља видели су у својој кући многе недостатке и неудобности, велике пукотине и друга оштећења, а често су видели и жалосно рушење саме куће. Браћо! Не журимо: то нас и Јеванђеље саветује[36], ископајмо, продубимо, положимо у темеље тешко камење. Копање и продубљивање је детаљно испитивање срца, а тврдо камење су навике утврђене дуготрајним делањем у јеванђелским заповестима.

Када Христов подвижник, саобразно својим снагама, овлада кретњама крви и ослаби њена дејства на душу, тада у души малопомало почињу да настају духовни покрети; у уму почињу да се јављају танана Божија мишљења, привлаче га да их разматра, одвлаче од лутања и чине да се сабере у себи;[37] срце почиње да подржава ум обилним умиљењем. Од духовних дејстава потпуно ослабљују дејства крви на душу: крв почиње да врши свој природни посао у телу, враћа се свом природном одређењу, и тиме престаје да буде оруђе греха и демона. Свети Дух загрева човека духовно, и уједно орошава и освежава душу која је до тада била упозната једино са разним распаљивањем крви.[38] Када се појави унутрашње Сунце правде, тада одлазе унутрашње звери у своје јазбине и подвижник излази из мрака и робовања у којима су га држали грех и пали духови, излази на своје духовно дело и напредовање до саме вечери земаљског живота, до пресељења у вечни, невечерњи живот.[39] Од блаженог дејства Светог Духа у човеку, у њему најпре почиње да зрачи необична тишина, појављује се умртвљеност према свету, према наслађивању његовом сујетношћу и грешношћу, према служењима у том свету. Хришћанин се помирује са свима и свима посредством необичног, смиреног и уједно узвишеног духовног расуђивања, непознатог и недоступног телесном и душевном стању. Он почиње да осећа сажаљење према целом човечанству и према сваком човеку појединачно. Сажаљење прелази у љубав. Затим почиње да се удвостручује његова пажња у молитви: речи молитве почињу да стварају снажан, необичан утисак на душу, потресају је. На крају, малопомало, срце и цела душа крећу у сједињавање са умом, а за душом се упућује у то сједињење и само тело. Таква молитва назива се:

- *молитвом ума* када је изговара ум уз дубоку пажњу и подршку срца;

- *молитвом срца* када је изговарају сједињени ум и срце, при чему ум, тако рећи, силази у срце и из дубине срца шаље молитву;

- *молитвом душе* када се чини из целе душе, уз учешће самог тела, када се чини из целокупног бића, при чему цело биће постаје сама уста која изговарају молитву.

Молитву ума, и молитву срца, и молитву душе свети оци у својим делима често обухватају једним називом, а понекад их разликују. Тако је преподобни Григорије Синајски рекао: "Увек их зови молитвама ума или молитвама душе." Али данас, када се учење из њихових живих уста о томе крајње умањило, веома је корисно знати разлике које их одређују. Код једних боље дејствује молитва ума, код других молитва срца, а код трећих молитва душе, све у зависности од тога како је Онај који раздељује сва блага, и природна и благодатна, обдарио свакога;[40] понекад у једном истом подвижнику дејствује час једна, час друга молитва. Такву молитву веома често прате сузе. Човек тада донекле сазнаје шта значи блажено бестрашће. Он почиње да осећа чистоту, а од чистоте живи страх Божији, а страх Божији једе огрубелост тела необичним, човеку до тада непознатим ужасом, том последицом јасног осећања да стоји пред Богом. Хришћанин ступа у нови живот и нови подвиг, дакле у оно што одговара обновљеном стању његове душе: више не узима млеко за исхрану. Сва његова дела сливају се у једно, "у блажено непрестано покајање." Нека разуме ко може да разуме: речено је најнужније, за душу најспасоносније, најважније знање за истинског делатеља, колико год те речи биле једноставне. То стање исказао је Пимен Велики у свом одговору на питање како пажљиви тиховатељ мора да се понаша. Велики је одговорио: "Слично човеку који је до гуше упао у блато, и виче Богу: 'Помилуј ме.'"[41] Дубоки плач, плач човечијег духа којег је Дух Божији подигао у плач, неодвојиви је сапутник молитве срца; духовно осећање страха Божијег, побожности и умиљења прати молитву душе. У савршеним хришћанима оба ова осећања прелазе у љубав. Али и та осећања спадају у благодатна. Та осећања су дарови Божији, и дају се у своје време, а не може да их разуме чак ни онај подвижник који се подвизава у њиховој области, макар његово подвизавање и било правилно. Молитва срца дејствује највише ако се молимо именом Господа Исуса; молитвом душе моле се они који су добили молитву срца када се занимају молитвословљем и псалмопевањем.

Бог је и у Новом и у Старом завету заповедио човеку да се моли и у уму, и у срцу, и у души. *И љуби Господа Бога својега - заповеда Бог - свим срцем својим, и свом душом својом, и свим умом својим, и свом снагом својом. Ово је прва заповијест.*[42] Очигледно је да се највећа, најузвишенија заповест не може другачије испунити него молитвом ума, срца и душе, јер молити се истински њоме значи одвајати се од целокупне твари, и свим својим бићем устремљивати се ка Богу. Налазећи се у тој устремљености ка Богу, онај који се моли најједном се сједињује сам са собом и види да га је прст Божији исцелио својим додиром. Ум, срце, душа, тело, до тада расечени мачем греха, најједном се сједињују у једно у Господу. А пошто се сједињење догодило у Господу, и пошто га је Господ учинио, онда је оно уједно и сједињење човека са самим собом, и његово сједињење са Господом. Након сједињења, или заједно са сједињењем, уследиће појављивање духовних дарова. Правилније: сједињавање је дар Духа. Први духовни дар, који и врши чудесно сједињење, јесте мир Христов.[43]

Након Христовог мира следи цео скуп Христових дарова и плодова Светог Духа, које апостол овако наводи: *љубав, радост, мир, дуготрпљење, благод, доброта, вјера, кротост, уздржање.*[44] Молитва човека који је исцељен, сједињен, помирен у себи и са собом далека је од демонских помисли и маштања. Пламено оружје палог херувима престаје да дејствује: крв, коју је задржала сила одозго, престаје да кипти и да се узнемирује. То море постаје непомично; ветрови - демонске помисли и маштања - више не утичу на њега. Молитва која је далека од помисли и маштања назива се *чистом*,[45] *прибраном*. Подвижник који је достигао чисту молитву почиње да посвећује вежбању у њој много времена и често то сам и не примећује. Сав његов живот, сва делатност претвара се у молитву. Садржина молитве, кажу свети оци, нужно одређује њену дужину. Када молитва обухвати човека, она га постепено мења, чини духовним због сједињења са Светим Духом, како говори апостол: *А ко се сједини са Господом, један је Дух с њиме.*[46] Напрснику Духа откривају се тајне хришћанства.

Благодатни мир Христов, који подвижника уводи у чисту молитву, потпуно је различит од човековог уобичајеног, спокојног, пријатног расположења: чим се усели у срце, он окива узнемирујуће кретње страсти, одузима страст, али не удаљавањем страшног, него блаженим, срчаним стањем у Христу, при коме страшно није страшно, како је Господ рекао: *Мир вам остављам, мир свој дајем вам; не дајем вам га као што га свијет даје. Нека се не збуњује срце ваше и нека се не боји.*[47] У миру Христовом скривено живи таква духовна сила да он њоме сатире сваку земаљску жалост и свако искушење. Та сила позајмљује се од самог Христа: *У мени мир имате. У свијету ћете имати жалост; али не бојте се, ја сам побиједио свијет.*[48]

Призиван молитвом срца, Христос шаље у срце духовну силу која се зове мир Христов, непојмљиву умом, неисказиву речима, недокучиво докучивану једино блаженим опитом. *Мир Божији* - говори апостол хришћанима - *који превазилази сваки ум, сачуваће срца ваша и мисли ваше у Христу Исусу.*[49] Таква је сила Христовог мира. Он *превазилази сваки ум*. То значи: он је изнад ума сазданих створења - и људског ума, и ума анђела светлости, и ума палих анђела. Као дејство Божије, он се са влашћу божанствено распоређује помислима и осећањима срца. Чим се он појави, све демонске помисли и од њих зависна осећања почињу да беже, а човечије помисли, заједно са срцем, долазе под његово свесвето управљање и вођство. Од сада он постаје њихов цар, и пази их, то јест чува их неповредивим за грех, у Христу Исусу. То значи: он држи помисли у јеванђелском учењу тако што им не да да из њега изађу, просветљује ум тајанственим тумачењем тог учења, а срце храни хлебом насушним који силази с неба и даје живот свима који се причешћују њиме.[50] Својим обилним дејством свети мир наводи ћутање на ум и вуче и душу и тело на то да га блажено пробају. Тада се прекида свака кретња крви, сваки њен утицај на стање душе: настаје велика тишина. У целом човеку струји нека нежна свежина, и чује се тајанствено учење. Управо зато што га свети мир одржава и храни, хришћанин постаје

недоступан за непријатеље: прилепљен је за наслађивање Христовим миром, занет је њиме, и зато заборавља и грешне, а и све земаљске и телесне и душевне насладе. Какав лековит напитак! Какав божанствени лек! Какав блажени занос! И заиста: шта друго може бити почетак обнављања човека ако не благодатно осећање тог мира који човекове саставне делове раздвојене грехом поново сједињује у једно? Може ли човек без тог претходног дара, без тог сједињења са самим собом, бити способан за било какво духовно, божанско стање, које ствара свеблаг Свети Дух? Може ли разбијени сасуд пре него што поново буде састављен да прими било шта у себе?

Осећање мира у Христу, као и сви благодатни дарови уопште, почиње пре свега да се јавља током молитве, јер је то оно делање у коме побожност и пажење најбоље припремају подвижника за примање Божијих утисака. Касније свети мир постаје особина хришћанина, стално га прати, стално и свуда подстиче да се моли у кети своје душе, указује, још издалека, на унутрашње непријатеље и подмукле зловнике, одбија их и побеђује својом свемоћном десницом.

Овако је описао свети пророк Илија величину духовног дара, Христовог мира, његово појављивање у изабраном народу Божијем, новом Израиљу, хришћанима, његову силу да исцељује душе, да подржава здравље душа, чињеницу да тај дар потиче од Богочовека, да га даје Богочовек: *Бог силни - говори пророк о очовеченом Господу - отац вјечни, кнез мирни: навешће мир на кнезове, на узнапредовале хришћане, који су победили страсти и зато заслужили назив кнезова, мир и здравље Његово.*[51] *Без краја ће расти власт и мир на пријестолу Давидову и у царству његову да се уреди и утврди судом и правдом одсада довијека. То ће учинити ревност Господа над војскама.*[52] *Засијаће у дане његове правда и мноштво мира;*[53] *Господ ће благословити народ Свој - хришћане - миром,*[54] *а кротки ће наследити земљу, и уживаће у мноштву мира.*[55] Као што Свети Дух објављује Сина,[56] тако дејство Светог Духа у човеку, мир Христов, објављује да су човекове помисли ушле у свесвету област Божије правде и истине, да је јеванђеље примљено његовим срцем: *Милост и истина пољубише се, правда и мир целиваше се.*[57] Дејство Христовог мира у човеку је знак да у њему пребивају Христове заповести, да је он изван заблуде и самообмањивања: супротно овоме, и најмање приметна збуњеност, каквим год оправдањима се прикривала, поуздан је знак да је човек скренуо са уског Христовог пута на широки пут који води у пропаст.[58] Не осуђуј ни безбожног ни несумњивог злотвора: *Својему Господару он стоји или пада.*[59] Не мрзи ни свог клеветника, ни ругача, ни пљачкаша, ни убицу: они те распињу са десне стране Господа по недокучивом уређењу Божијих судова да би у искреном сазнању и убеђењу могао у својој молитви да кажеш Господу: "Да, примам по својим делима као што сам заслужио, сети ме се Господе у Царству своме." Невоље које се допуштају на тебе схвати као своју неисказиву добробит, као своју изабраност пред Богом, и помоли се најтоплијом молитвом за те своје добротинитеље кроз које ти се пружа добробит, уз помоћ чијих руку се истржеш из света и умртвљаваш се за њега, на

чијим се рукама узносиш Богу. Осети према њима онакву милост какву према несрећном и у греху заглибљеном човечанству осећа Бог, који је свог Сина предао на жртву да би искупио дело непријатељско Творцу, знајући да ће се то дело у већини наругати и тој жртви, да ће је пренебрећи. Таква милост сеже до љубави према непријатељима, излива се у усрдним молитвама за њих, и доводи до опитног познања Истине. Истина је реч Божија, Јеванђеље; Истина је Христос. Познање Истине уводи у душу Божију истину тако што изгони из душе палу и грехом оскрнављену човечију истину: свој улазак у душу Божија истина посведочује Христовим миром. Христов мир чини човека и храмом и свештеником Бога живог: *И би у миру место Његово (Божије), и обиталиште Његово на Сиону; тамо скрши моћи стрела, оружје и мач и рат.*[60]

О блаженом сједињавању човека са самим собом због дејства Христовог мира сведоче највећи учитељи монаштва. Свети Јован Лествичник говори: *"Заваних свим срцем мојим, то јест телом, душом и духом: Јер где су два у овом последњем сједињени, тамо је и Бог са њима."*[61] Преподобни Исаија Отшелник говори: "Ако и ти, као и мудре девојке, знаш да је твоја светиљка пуна уља, и ти ћеш моћи да ућеш у ложницу, и нећеш морати да останеш изван ње; ако си осетио да су се твој дух, душа и тело непорочно сјединили и устаали чисти у дан Господа нашег Исуса Христа; ако те савест не разобличава и не осуђује; ако си постао дете, по речима Спаситеља, који је рекао: *Пустите дјецу, и не браните им да долазе к мени, јер је таквих Царство небеско,*[62] онда си заиста постао невеста (Христова); Свети Дух је починуо на теби, иако си још у телу."[63] Свети Исак Сиријски говори: "Не пореди оне који чине знамења, чуда и силе у свету са онима који разумно тихују. Заволи празнину тиховања више него ситост гладних у свету и обраћање многих незнабожаца ка поклањању Богу. Боље ти је да се ослободиш окова греха него да ослободиш робове од рада. Боље ти је да се умириш са својом душом у једнодушности тројице која је у теби - а мислим на тело, душу и дух - него да својим учењем умирујеш оне који другачије мисле."[64] Свети мир је оно некретање ума које је последица испуњења јеванђелских заповести; то некретање свети Исак Сиријски помиње у 55. слову, а свети Григорије Богослов и свети Василије Велики су се удаљили у пустињу чим су га осетили. Тамо су се заузели око свог унутрашњег човека, и када су га коначно уредили помоћу Јеванђеља, постали су гледаоци тајанствених виђења Духа. Очигледно је да некретање, или сабраност (уништење расејаности), ум стиче тек онда када се сједини са душом. Без тога он не може да се суздржи од лебдења и лутања куда год стигне. Када се ум, дејством Божије благодати, сједини са срцем, тада он добија молитвену силу, о којој преподобни Григорије Синајски говори: "Да Мојсије није примио од Бога штап силе, не би Бог кроз њега победио фараона и Египат. Тако је и са умом: ако не буде имао у руци молитвену силу, он неће моћи да сатре грех и непријатељске силе."[65] У духовним поукама јеромонаха Серафима Саровског необично јасно и простодушно изнето је учење о Христовом миру и показана висина и важност тог дара; тамо је све

скинуто непосредно из светог опита срца: "Када ум и срце буду сједињени у молитви, и помисли душе нерасејане, тада ће срце загревати духовна топлина у којој сија Христова светлост и целог унутрашњег човека испуњава миром и радосћу.[66] Ништа није боље од мира у Христу, зато што се у њему осујећује свака битка духовна, живели они на земљи или у ваздуху. Када човек погружава ум у себе и има делање у свом срцу, онда је то знак да је његова душа разумна. Тада га Божија благодат осећује, и он обитава у мирном, а посредством тога и у блаженом уређењу: у мирном јер има мирну савест; а у блаженом зато што ум сагледава у себи благодат Светог Духа, по речи Божијој: *И би у миру место Његово.*[67] Када ко ходи у мирном уређењу, тај кашиком захвата духовне дарове. Када човек доспе у мирно уређење, тада може светлост свог разума да исијава и на остале. Овај свет, као неку бесцену ризницу, оставио је Господ наш Исус Христос својим ученицима пред своју смрт, и рекао им: *Мир вам остављам, мир свој дајем вам.*[68] Наша је обавеза да све своје снаге, жеље и дејства усредсредимо на то да добијемо мир Божији и да са Црквом увек говоримо: Господе Боже наш! Нама ћеш дати мир."[69] На сваки добри начин морамо настојати да сачувамо душевни мир и да нас не узнемирују увреде других: због овога се морамо на сваки начин старати да задржимо гнев и да посредством пажења сачувамо ум и срце од непристојних покрета. Увреде од других треба подносити равнодушно и приучавати се таквом расположењу духа као да се њихове увреде не односе на нас него на некога нама туђег. Такво вежбање може да донесе тишину људском срцу и учини га обиталиштем самог Бога. Из житија Пајсија Великог може се видети како треба побеђивати гнев.

Он је молио Господа Исуса Христа, који му се јавио, да га ослободи од гнева. А Христос му је рекао: "Ако желиш да победиш заједно гнев и јарост, ништа не пожели, никога не мрзи, не понизи."[70] Да би сачувао душевни мир, мораш да удаљаваш од себе униције, и да настојиш да имаш радостан, а не тужан дух, по Сираховим речима: *"Туга је многе убила, а користи у њој нема.*[71] Због очувања душевног мира треба на све начине избегавати осуђивање других. Неосуђивање и ћутање чува душевни мир: човек у таквом уређењу добија Божија откривења."[72] *Царство Божије је праведност и мир и радост у Духу Светоме. Јер који овим служи Христу, угодан је Богу.*[73]

Христов мир је извор непрестане молитве ума, срца и душе, благодатне, духовне молитве, молитве која се, дејством Светог Духа, приноси из целокупног човековог бића; Христов мир је непрестани извор благодатног смирења Христовог, које превазилази људски ум. Неће погрешити онај који каже да благодатна молитва јесте благодатно смирење, и да благодатно смирење јесте непрестана молитва. Сматрамо неопходним да овде изложимо веома тесну везу молитве и смирења. Шта је смирење? "Смирење је" - рекли су оци - "божанствено и непојмљиво."[74] Не значи ли то исто оно што значе и речи апостолске: *Мир Божији, који превазилази сваки ум?*[75]

Непогрешиво ћемо одредити смирење ако кажемо: смирење је непојмљиво дејство непојмљивог мира Божијег, а непојмљиво се поима једино самим блаженим опитом. Ка оваквом одређењу смирења води нас сам Господ. *Ходите к мени сви који сте уморни и натоварени* - рекао је Господ - *и ја ћу вас одморити. Узмите јарам мој на себе и научите се одмене; јер сам ја кротак и смирен срцем, и наћи ћете покој душама својим.*[76] Објашњавајући ове Спаситељеве речи, преподобни Јован Лествичник говори: *"Научите се не од анђела, не од човека, не из књига, него од мене, то јест од тога што ја у вама пребивам, што вас озарујем, делама у вама, јер сам ја кротак и смирен срцем, и помислима и усвојеним начином мишљења наћи ћете покој од битака и олакшање од страсних помисли душама својим."*[77] Како је ова поука делатна, опитна, благодатна! Даље у *Поуци о смирењу* свети Јован Лествичник наводи разне знаке смирења, који могу бити познати и разумљиви не само поседнику овог духовног блага него и његовим ближњима и пријатељима у Господу, а онда додаје: "За поседника овог великог богатства (смирења) постоје у његовој души и други знаци, виши од свих горе наведених, (по којима он може да позна да је постао поседник смирења). Сви наведени знаци су видљиви, осим следећег. Знаћеш, и нећеш се преварити, да је ово преподобно (смирење) присутно у теби по томе што ће те целог испунити неописива светлост и неизмерна љубав према молитви." [78] На питање: "Који су типични знаци смирења?" свети Исак Сиријски је одговорио: "Као што надменост душе није ништа друго до њено расипање, које је приморава да лебди (посредством маштања, као последице надмености), и не спречава да лети на облацима својих помисли, на којима обилази сву творевину, тако (супротно надмености) смирење сабира душу у тиховање; посредством смирења душа се усредсређује у саму себе. Као што се душа не познаје и не види телесним очима, тако се смиреноумни не познаје ни када се налази међу људима. Као што је душа скривена у унутрашњости тела од људских погледа и од општења са људима, тако и истински смиреноумни не жели да га људи виде и разумеју: он се удаљио од свега и одрекао се свега - он би чак желео да се и од самог себе погрузи у себе, да живи и пребива у тиховању, да потпуно заборави своје претходне мисли и осећања, да постане неко ко не постоји, и ко није почео да постоји, да буде чак непознат самој својој души. Колико је такав човек скривен и одвојен од света, толико је он сав у свом Господу." [79]

Какво је то стање, ако није стање у које доводи благодатна молитва ума, срца и душе? Како можемо да пребивамо у Господу, ако не спајањем са Њим посредством чисте молитве? Управо у тој речи садржан је одговор светог Исака на питање: "Шта је молитва?" Свети је одговорио: "Молитва је чишћење и празнина мисли од свега овдашњег и срце потпуно окренуто будућности којој се нада." Нису ли, дакле, истинска молитва и истинско смирење једно те исто, и по дејствима и по последицама? Молитва је мајка врлина и врата према свим духовним даровима. Усредсређеном и ревносном молитвом, пуном стрпљења и приморавања себе,

задобијамо и благодатну молитву и благодатно смирење. Благодатну молитву и благодатно смирење доноси Свети Дух; доноси их Христос: и како да не буду толико слични када им је извор исти? Како такав извор да не донесе дивну слогу и диван међусобни однос свих врлина? Оне се наједном појављују у оном хришћанину у чију је унутрашњу клет ушао Христос да би услишио плач онога који је закључан у клет и одузео му разлоге за плач. "Молитва је мајка врлина" - рекао је преподобни Марко Подвижник - "она их рађа кроз сједињење са Христом." [80] Свети Јован Лествичник је назвао молитву мајком врлина, а смирење рушитељем страсти. [81]

Треба да објаснимо и учинимо бар донекле разумљивим спајање ума, душе и тела онима који га нису осетили, а све зато да би га познали када, по Божијој милости, почне у њима. То спајање је потпуно очито, сасвим приметно - оно није плод никаквог маштања нити саблажњивог мишљења. Оно се може донекле објаснити из супротног стања, у коме се обично сви налазимо. То супротно стање, раздвојеност ума, душе и тела, њихово неусаглашено деловање, често претворено у међусобно противљење, жалосна је последица нашег пада у нашим прародитељима. [82] Ко не види у себи то неусаглашено деловање? Ко не осећа унутрашњу борбу и мучење које она доноси? Ко сматра да та борба, то мучење - често неподношљиво - самим тим није и наша болест, знак, убедљив доказ пада? Наш ум се моли, или размишља и има побожну намеру, а срце и тело покрећу разне порочне жеље, разне страсне тежње, насилно вуку ум од вежбања, и најчешће успевају да га одвуку! И дејство самих чула, нарочито вида и слуха, противно је уму: та чула му стално пружају утиске о материјалном свету, и тако га доводе у расејаност. Када ум, по неизрецивој Божијој милости, почне да се сједињује у молитви са срцем и душом, тада душа, најпре малопомало, а затим и сасвим почне да се заједно са умом устремљује у молитву. У молитву се, напokon, устремљује и само наше смртно тело, то дело Божије, од пада заражено животињском жарком жељом. Тада телесна осећања постају неделатна: очи гледају, а не виде; уши слушају, а не чују. [83] Тада молитва обузима целог човека: саме његове руке, ноге и прсти, неискazиво, али потпуно очигледно и приметно учествују у молитви и постају испуњени силом која се речима не може објаснити. Док се због Христа и молитве налази у стању мира, човек је недоступан за све грешне помисли - недоступан им је управо онај човек за кога је раније свака борба против грешних помисли значила сигуран пораз. Душа осећа да јој се приближава непријатељ, али молитвена сила која је испуњава не допушта непријатељу да се приближи и оскрнави храм Божији. Онај ко се моли зна да му је прилазио непријатељ, али не зна са којом помишљу, са којом врстом греха. Свети Јован Лествичник је рекао: „Лукавога који се уклања од мене не познах [84] ни како, ни ради чега дође, ни како оде! Напротив, потпуно сам равнодушан према свему томе, пошто јесам, и бићу сав сједињен са Богом.“ [85]

Најповољније време за сећање на Бога, нарочито за Исусову молитву, јесте оно време у коме су ум и душа сједињени; тада телесна осећања постају неделатна, а та њихова неделатност највише доприноси најдубљој пажњи и свему ономе што она са собом доноси. Тада је молитвено читање псалама и осталих молитава чак и преко потребно, управо зато што веома доприноси пажењу. Но током појања псалама пред ум излазе разне мисли, и зато он током појања псалама не може да буде чист од расејаности онолико колико је чист од расејаности током кратке, једнообразне молитве. Ум и душу такође морамо сједињавати и за време читања Светог писма и светоотачких књига: тада ће то читање бити много плодносније. "Од сваког ума" - говори свети Јован Лествичник - "Бог у свакој молитви (дакле и током читања, којим се молитва храни и које представља само један огранак молитве и умног делања) тражи да покаже силу коју је добио од Њега: зато треба пазити." [86]

Брате! Ако још ниси осетио јединство ума, душе и тела, занимај се пажљивом молитвом, и сједињуј молитву устима, и повремено гласом, са умом. Пребивај у јеванђелским заповестима, упорно и дуготрпељиво бори се против страсти, не падај у унијније и безнађе ако те победе грешне помисли и осећања; уосталом, не пристај на пораз. Чим паднеш, устај; ако опет паднеш, опет устај - док се не научиш да ходиш без спотицања. Чаша слабости је и корисна: Божији промисао допушта да подвижник испија извесно време ту чашу да би се ослободио гордости, гнева, злопамћења, осуђивања, гордоумља и славољубља. Необично је важно да човек увиди у себи славољубље и да га обузда. Док оно делује, дотле је човек неспособан да уђе у земљу духовног живота, будући да у такав живот улази кроз бестрашће, које добија на дар онда када Христов мир завлада у њему.

Ако си пак осетио да се твој ум сјединио са душом и телом, да више ниси ножем греха расечен на делове, већ да си нешто једно и цело, ако у себи осећаш струјање светог Христовог мира, тада са највећом могућом ревношћу чувај тај Божији дар. Нека твоја главна дела буду молитва и читање светих књига; осталим делима дај другостепени значај, а према земаљским делима буди хладан, и, ако можеш, клони их се. Свети мир, као струјање Светог Духа, јесте осетљив он одмах одступа од душе која се непажљиво понаша у његовом присуству, која нарушава побожност, нарушава верност тиме што попушта греху, дозвољава да буде немарна. Заједно са Христовим миром и благодатна молитва одступа од недостојне душе: страсти упадају у душу као гладне звери, почињу да раскидају самопредату жртву од које је Бог одступио и препустио је самој себи. [87] Ако се преједеш, а нарочито ако се опијеш, свети мир ће престати да дејствује у теби. Ако се разгневиш, његово дејство ће задуго престати у теби. Ако себи дозволиш дрскост, он ће престати да дејствује. Ако заволиш било шта земаљско, ако се заразиш страшћу према стварима, према било каквом рукодељу, или посебним расположењем према човеку, свети мир ће неизоставно одступити од тебе. Ако допустиш да се наслађујеш помислима о блуду,

он ће те дуго, веома дуго оставити, јер не трпи никакав смрад греха, нарочито смрад блуда и славољубља. Тражићеш га, и нећеш га наћи. Плакаћеш када схватиш да си га изгубио, али он неће обратити ни трунку пажње на твој плач, а све зато да би се ти научио да Божијем дару дајеш одговарајућу цену и да га чуваш онако како доликује: ревносно и побожно.

Омрзни све што те вуче доле, у расејаност, у грех. Распни себе на крсту јеванђелских заповести; непрестано држи себе прикованим за крст. Храбро и бодро одбацуј све грешне помисли и жеље; одсецај бриге о овоме свету; настој да оживиш у себи Јеванђеље тиме што ћеш ревносно испуњавати све његове заповести. За време молитве поново се распињи, распињи се на крсту молитве. Одбацуј од себе сва сећања, чак и веома важна сећања која ти дођу за време молитве - занемаруј их. Не слови о Богу, не уноси се у разматрање блиставих, нових, дубоких мисли, ако почну ненадано да се роје у теби. Свето ћутање, које осећање Божије величине наводи на ум током молитве, говори о Богу више и дубље од сваке речи. "Ако се истински молиш" рекли су свети оци, "ти си богослов."^[88]

Имаш благо! Виде то невидљиви лопови: они то погађају на основу губитка свог утицаја на тебе.^[89] Они једва чекају да отму Божији дар од тебе! Они су вешти, пуни искуства и зле довитљивости. Буди пажљив и опрезан. Чувај и гаји у себи осећање покајања; не диви се своме стању; схвати га као средство за стицање истинског покајања. Сиромаштво духом сачуваће у теби дар благодати и оградиће те од свих непријатељских мучких напада и обмана: *срце скрушено и унижено Бог неће одбацити*,^[90] неће га предати непријатељу ни лишити спасења и благодати. Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Свети Исак Сиријски, Слово 55: "Не треба пре времена тражити велике судове, да се Божије даривање не би потрошило због брзине његовог примања. Све што се лако добије, лако се и губи; све стечено уз страдање срца, чува се брижно."
2. Преподобни Симеон Нови Богослов, Први начин пажње и молитве, Добротољубље, том 1. Такође: Аскетски огледи, том 1, О Исусовој молитви; разговор између старца и његовог ученика.
3. Лк 17,20.
4. Слово 55.
5. 1 Кор 2, 9.
6. Пост 3, 5.

7. 1 Цар гл. 18.
8. Мт 21,13.
9. Житије преподобног Доситеја, у књизи поука преподобног аве Доротеја.
10. Слово 21.
11. Слово 41.
12. Слово 41.
13. Искуство показује да сусрет са женским полом, са развратним друштвом и другим саблазнима делује неупоредиво снажније на монаха него на мирјанина, јер се мирјанин увек врти ту, међу саблазнима. То деловање на монаха је тим снажније што је његов живот пажљивији и строжи. Глад је измучила у њему страсти, но оне се опет помахнитало и бесомучно бацају на своје објекте чим опрез попусти. Ако побуђена страст и не почини убиство, она може да зада страшну рану, за чије су лечење потребне многе године, крвави трудови, а изнад свега велика милост Божија.
14. Јез 16, 49. Оригинални стих Писма чита се овако: Ево у чему бијаше безакоње сестре твоје Содома: у поносу, у изобиљу хљеба и у безбрижности бијаше она и кћери њезине, а не помагаху сиромаху и убогоне.
15. Мт 5,22.
16. Преподобни Марко Подвижник, Посланица монаху Николају.
17. Мк 11, 25,26.
18. Мт 5,44.
19. Јн 4,24.
20. Преподобни Марко Подвижник, Поука 7, О посту и смирењу.
21. Преподобни Исаија Отшелник, Слово 8, гл. 1. Овај монах је продирао дубоко у себе и говорио: "Понекад себи личим на коња који лута без господара и на кога седа свако ко га сусретне. Када га пусти један, лови га други и седа на њега."
22. Флп 4, 5, 6.
23. 1 Пт 4, 7 и 5, 7.
24. 1 Тим 2, 8.
25. Пс 118,128.

26. Пс 39, 9.
27. Пс 96,10.
28. 1 Кор 15, 50.
29. Пс 50,19.
30. Свети Јован Карпатски, гл. 87. Добротољубље, том 4.
31. По објашњењу преподобног Макарија Великог (Беседа 37, гл. 5) и: преподобни Марко Подвижник, Поука 6.
32. Слово 56.
33. Јн 5, 44.
34. Преподобни Нил Сорски, Слово 11.
35. Кол 2, 18.
36. Лк 6,48.
37. "Пре свих (духовних дарова) Господ дарује уму прибраност." Преподобни Калист и Ипњатије Ксантопул, гл. 24, Добротољубље, том 2.
38. Преподобни Максим Капсокаливит, Беседа са преподобним Григоријем Синаитом, Добротољубље, том 1.
39. Пс 103,22, 23.
40. Разлика је показана раније.
41. Азбучни патерик.
42. Мк 12, 30.
43. Варсануфије Велики, Одговор 184. Свети Григорије Палама, Посланица монахињи Ксенији.
44. Гал 5, 22,23.
45. Свети Исак Сиријски, Слово 15.
46. 1 Кор 6,17.
47. Јн 14, 27.
48. Јн 16, 33.

49. Флп 4,7.
50. Јн 6, 33.
51. Због разлике у тексту (Ис 9,6), навешћемо овај стих онако како га аутор наводи:
"...Бог крепкий, Властелин, Князь мира, Отец будущего века; ибо приведу мир князьям, мир и здравие Его" (прим. прев.).
52. Ис 9,6, 7.
53. Пс 71,7.
54. Пс 28, 11.
55. Пс 36, 11.
56. Јн 16,14.
57. Пс 84, 11.
58. Руководство за духовни живот преподобних Варсануфија Великог и Јована Пропока, Одговор 59.
59. Пим 14, 4.
60. Пс 75, 3,4.
61. Пс 118,145. Мт 18, 20. Лествица, Поука 28, гл. 61.
62. Мт 19, 14.
63. Слово 10. Исту ову мисао преподобни износи и у свом Слову 17.
64. Слово 56.
65. Добротољубље, том 1, гл. 114.
66. Поука ИИ,О молитви.
67. Пс 75, 3.
68. Јн 14, 27.
69. Ис 26,12.
70. Четиминеј, 19. јун. Житије преподобног Пајсија Великог.
71. Цип 30,25.

72. Поука 3. и Поука 4, О душевном миру и о његовом чувању, Москва, друго издање 1844. год.
73. Пим 14,17, 18.
74. О смирењу, поука преподобног аве Доротеја.
75. Флп 4, 7.
76. Мт 11,28,29.
77. Лествица, Поука 25, гл. 3.
78. Лествица, Поука 25, гл. 27.
79. Слово 48.
80. О онима који мисле да се оправдају делима, гл. 35.
81. Лествица, Поука 28. и Поука 25.
82. Такво стање наше природе преподобни Симеон Нови Богослов назива њеним раздирањем. Слово 3.
83. Преподобни Симеон Нови Богослов, Слово 10.
84. Пс 100, 4.
85. Лествица, Поука 29, гл. 10.
86. Лествица, Поука 28, гл. 38.
87. Пс 103, 20, 21.
88. Преподобни Нил Синајски, Главе о молитви, гл. 61.
89. Када враћаше Господ робље Сионско, бејасмо утешени. Тада се испунише радошћу уста наша и језик наш весеља. Тада рекоше у народима: Велике ствари учини Господ са њима. (Пс 125,1, 2). На свим местима у Псалтиру под речју народи подразумевају се, у тајанственом значењу, демони. Подвижник познаје даје избављен из робовања демонима онда када његов ум престане да се заноси мислима и маштањима које демони доносе пред њега, када почне да се моли чистом молитвом, увек сједињеном са духовном утехом. То избављење постаје јасно и демонима: Тада рекоше у народима: Велике ствари учини Господ са њима.
90. Пс 50,19.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

СЛОВО О ИСУСОВОЈ МОЛИТВИ[1]

Почињем ово слово о Исусовој молитви и одмах призивам свеблагот и свемогућег Исуса да притекне у помоћ мом ограниченом уму. Почињем ово слово о Исусовој молитви и сећам се Симеонових речи о Господу: *Гле, овај лежи да многе обори и подигне у Израилу, и да буде знак против кога ће се говорити.*⁴ Као што је Господ био и јесте истински знак, знак против кога ће се говорити, предмет неслагања и спорења између оних који су познали и оних који нису познали Господа, тако и мољење Његовим свесветим именом представља у правом смислу велики и дивни знак, и као такво оно је од одређеног времена постало предмет неслагања и спорења између оних који се таквим мољењем занимају и оних који се њиме не занимају. Са правом један отац[2] примећује да тај начин мољења одбацују једино они који не познају такав начин мољења, а разлог одбацивања су предубеђења и лажна мишљења о њему. Не базирајући се на повике предубеђења и незнања, у нади на Божију милост и помоћ, предлажемо љубљеним оцима и браћи наше убого слово о Исусовој молитви на основу Светог писма, црквеног предања и светоотачких дела, у којима је изложено учење о тој свесветој и свесилној молитви. *Нека буду неме усне лажљиве, које Говоре на праведника и на величанствено име његово безаконје, у охолости својој, својим великим незнањем и са њим сједињеном поругом над чудом Божијим. Размотривши величину Исусовог имена и спасоносну силу мољења њиме, узвикнимо у духовној радости и дивљењу: Како је велико мноштво доброте Твоје, Господе, коју си припремио онима који Те се боје, коју чиниш онима који се уздају у Тебе, пред синовима човечијим.*[3] *Једни (се хвале) колима, а други коњима - на телесном и сујетном умовању своме - а ми ћемо се простодушном и са дечијом вером величати Именом Господа Бога нашега.*[4]

Исусова молитва се изговара овако: *Господе Исусе Христе, Сине Божији, помилуј ме грешног.* Она се првобитно изговарала без речи *грешног*; та реч је касније додата. "Та реч садржи у себи признање и исповедање пада" напомиње преподобни Нил Сорски, "та реч нама приличи, а Богу прија зато што Он заповеда да му молитве упућујемо из признања и исповедања своје грешности." [5] Показујући благост према слабости оних који тек почињу да се занимају Исусовом молитвом, свети оци

дозвољавају почетницима да некад говоре: *Господе Исусе Христe, помилуј ме грешног, а некад: Сине Божији, помилуј ме грешног.* Уосталом, ово је само допуштење и знак милости, а никако не наредба или уредба коју треба неизоставно испуњавати. Много је боље да изговарамо увек једнообразну, целовиту, непромењену молитву, јер тада промене и вођење рачуна о променама неће заузимати ум и одвлачити његову пажњу. Чак ни онај који ради сопствене слабости има потребу за променом не сме то често да допусти себи. На пример: до ручка може да се моли речима: *Господе Исусе Христe, помилуј ме грешног,* а после ручка речима: *Сине Божији, помилуј ме грешног.* Преподобни Григорије Синаит забрањује честу промену, и зато говори: "Не може да пусти корење дрвеће које се често пресађује." [6]

Мољење Исусовом молитвом је уредба Божија. Њу нису установили ни пророци, ни апостоли, ни анђели - њу је установио сам Син Божији и Бог. После Тајне вечере, Господ Исус Христос је, поред осталих најузвишенијих, коначних заповести, установио да се молимо Његовим именом, дао нам је тај начин мољења као нови, необични, бесцени дар. Апостоли су већ донекле знали силу Исусовог имена: тим именом исцељивали су неисцељиве болести, а демоне покоравали, побеђивали, везивали, прогонили. Господ заповеда да у молитвама употребљавамо то најмоћније, најдивније име, и обећава да ће оно молитву учинити нарочито делотворном. *И што год заштите (од Оца) у име моје - рекао је Он апостолима - то ћу учинити, да се прослави Отац у Сину. Иако шта заштите у име моје, ја ћу учинити.* [7] *Заиста, заиста вам кажем да што год заштите од Оца у име моје, даће вам. До сада не искасте ништа у име моје; иштите и добићете, да радост ваша буде испуњена.* [8] О, какав дар! Он је залог непролазних, немерљивих блага! Он је истекао из уста неограниченог Бога који се обукао у ограничену човекову природу и узео човечије име - *Спаситељ.* [9] То име по својој спољашњости јесте ограничено, али изображава неограничени предмет, Бога, позајмљује од Њега неограничено, божанско достојанство, Божија својства и силу. Даваоче бесценог, непролазног блага! Како ми ништавни, смртни, грешни да примимо дар? Нису за то способне ни наше руке, ни ум, ни срце. Научи нас да познамо, колико можемо, и величину дара, и његов значај, и начин примања, и начин употребе, да не бисмо погрешно приступили дару, да не бисмо били изложени казни због безумља и дрскости, и да бисмо због правилног познања и употребе дара примили од Тебе друге, једино Теби познате дарове које си обећао.

Из Јеванђеља, Дела апостолских и посланица видимо да су свети апостоли имали неограничену веру у име Господа Исуса и неограничено страхопоштовање према том имену. Именом Господа Исуса они су чинили најнеобичнија чуда. Нема примера из кога би се могло научити како су се они молили именом Господа, али су се сигурно њиме молили. Како су могли да се не моле њиме када им је сам Господ предао и заповедио то мољење, када је заповест два пута поновио и потврдио? Ако Писмо не говори о овоме, онда не говори једино зато што је то мољење било у општој употреби

и није било потребе да буде посебно унето у Писмо управо зато што је било познато и уобичајено. Тврдња да Исусова молитва јесте била у општој употреби и општепозната јасно произилази из одлуке Цркве којом се неукима налаже да Исусову молитву користе уместо свих других молитава.[10] Древност те уредбе је несумњива. Касније је она допуњавана онако како су се у Цркви појављивале нове молитве. Свети Василије Велики је писмено изложио молитвено правило за своју паству, због чега неки управо њему приписују и само увођење правила. Оно ни у ком случају није ни изум ни уредба великог светитеља; светитељ је усмено предање само заменио писменим, исто онако како је литургију, највећи свети чин - савршаван у Кесарији од апостолских времена, преношен усмено и по прејемству - написао да би га заштитио од незнабожачког богохуљења. Монашко правило се састоји највише у Исусовој молитви. То правило се предаје у том облику свим монасима Православне Цркве;[11] у том облику анђео га је предао преподобном Пахомију Великом и монасима његовог општежића. Преподобни је живео у IV веку; у правилу се говори о Исусовој молитви исто онако како се говори о Молитви Господњој, о педесетом псалму и о Символу вере - као о оном што је општепознато и општеприхваћено. Преподобни Антоније Велики, отац из III и IV века, налаже својим ученицима најревносније вежбање у Исусовој молитви, и говори о њој као о нечему за шта није потребно никакво објашњење. Објашњење ове молитве почело је да се појављује касније у оној мери у којој је живо познање о њој постајало све оскудније. Подробније учење о Исусовој молитви изложили су оци XIV и XV века, када је вежбање у њој почело скоро да пада у заборав чак и међу монасима.

Нама познати историјски споменици раног хришћанства не говоре посебно о молитви именованом Господњим: помињу је једино у излагању нечег другог. Животопис светог Игњатија Богоносца, епископа антиохијског, који је завршио свој живот мученичком смрћу у Риму, за време цара Трајана, бележи следеће: "Док су безбожници изводили светог пред звери, да га звери поједу, приметили су да он непрестано има на устима име Исуса Христа, па су га запитали зашто непрестано помиње то име. Свети је одговорио да је у његовом у срцу написано име Исуса Христа, и да исповеда устима Онога којег увек носи у срцу. Звери су појеле светог: остале су његове кости, а његово срце је, по Божијој вољи, остало нетакнуто. Чим су неверници нашли срце, сетили су се речи светог Игњатија, па су, у жељи да сазнају је ли тачно оно што је светитељ рекао, разрезали то срце на два једнака дела. На оба дела разрезаног срца нашли су натпис златним словима: *Исус Христос*. Тако је свети мученик Игњатије именован и делом био богоносац, јер је увек носио у свом срцу Христа Бога, чије је име, као прутућем, ум исписао размишљањем о Богу." Богоносац је био ученик светог апостола и јеванђелисте Јована Богослова, и био је достојан да у свом детињству види самог Господа Исуса Христа. То је оно блажено дете за које Јеванђеље каже да га је Господ поставио међу апостоле, који су расправљали о томе ко је највећи у Царству небеском, а затим загрлио, и рекао: *Заиста вам кажем, ако се*

не обратите и не будете као дјеца, нећете ући у Царство небеско. Који се, дакле, понизи као дијете ово, онај је највећи у Царству небеском.[12] Наравно, свети Игњатије је учио од светог јеванђелисте и научио се Исусовој молитви, и занимао се њоме у том времену процвата хришћанства, као и сви остали хришћани. Тада су се Исусовој молитви обучавали сви хришћани, првенствено зато што је та молитва изузетно значајна, затим зато што су рукописне свете књиге ретке и скупоцене, зато што је мали број људи био писмен (већина апостола је била неука), зато што је Исусова молитва погодна, довољна, и што има необично дејство и силу. "Велико је и неизмерно име Сина Божијег", рекао је анђеоло светом Јерми, непосредном ученику апостола, "оно држи цео свет." Чим је чуо ово учење, Јерма је упитао анђела: "Ако Син Божији држи све створено, подржава ли оне који, откако их је Он призвао, носе Његово име и ходе у Његовим заповестима?" Анђеоло је одговорио: "Он подржава оне који од свег срца носе Његово име. Он сам је њихова основа, и држи их са љубављу, зато што се они не стиде да носе Његово име." [13] У црквеној историји читамо овакву причу: "Војник Неокора, Картагињанин, служио је у римском одреду задуженом да брани Јерусалим у време када је Господ наш Исус Христос драговољно претрпео страдања и смрт ради искупљења људског рода. Када је видео чуда која су се догодила за време смрти и васкрсења Господа, Неокора је поверовао у Господа и апостоли су га крстили. По завршетку војне службе, Неокора се вратио у Картагину и благо вере предао целој својој породици. Хришћанство је примио и Калистрат, унук Неокорин. Када је напунио потребан број година, Калистрат је ступио у војску. Војни одред у коме је служио чинили су идолопоклоници. Они су почели да обраћају нарочиту пажњу на Калистрата чим су приметили да се не поклања кумирима и да се ноћу, усамљен, дуго моли. Једном приликом су га прислушкивали док се молио, и када су чули да непрестано понавља име Господа Исуса Христа, известили су о томе свог заповедника. Исповедао је Исуса свети Калистрат насамом и ноћу и дању, пред свима, и своје исповедање запечатио крвљу." [14] Писац V века, преподобни Исихије Јерусалимски, већ се жали да је вежбање у Исусовој молитви веома ретко међу монасима. [15] Временом је вежбање у Исусовој молитви постајало све ређе, и зато су свети оци настојали да га подрже. Последњи писац о овој молитви био је блажени старац, јеромонах Серафим Саровски. Поуке украшене његовим именом није писао само старац: у њима су записане и речи једног монаха којег је старац поучавао; оне су обележене благодатним помазањем. [16] Данас су монаси готово престали да се вежбају у Исусовој молитви. Разлог остављања је немар, сматра преподобни Исихије. Мора се признати да је ова оптужба истинита.

Благодатна сила Исусове молитве садржана је у самом божанском имену Богочовека, Господа нашег, Исуса Христа. Иако нам бројна сведочанства Светог писма јављају величину Божијег имена, значење тог имена необично јасно објаснио је свети апостол Петар пред јудејским Синедрионом, када је Синедрион испитивао апостола *каквом силом или у чије име им је даровано да исцеле хромог од рођења? Тада Петар,*

испунивши се Духа Светога, рече им: Кнезови народни и старјешине Израилеве, ако нас данас испитујете због добротинства болесном човјеку, како он оздрави, нека је на знање свима вама, и свему народу Израилеву, да у име Исуса Христа Назарећанина, којега ви распесте, којега Бог подиже из мртвих, њиме стоји овај пред вама здрав. Он је камен који ви зидари одбацисте, а који постаде глава од угла: и нема ни у једноме другоме спасења. Јер нема другога Имена под небом данога људима којим бисмо се могли спасти.[17] Ово сведочење је сведочење Светог Духа: уста, језик, глас апостола били су само оруђа Духа. И друго оруђе Светог Духа, апостол незнабожаца, проглашава сличну објаву. Сваки - говори он - који призове Име Господње биће спасен.[18] Исус Христос је унизио себе и био послушан до смрти, и то до смрти на крсту. Зато и Њега Бог високо уздиже, и дарова му Име којеје изнад свакога имена, да се у Име Исусово поклати свако кољено што је на небесима и на земљи и под земљом.[19]

Чим је предвидео даљу будућност, Давид, Исусов праотац по телу, опевао је величину Исусовог имена, живописно изобразио дејство тог имена, борбу посредством тог имена против власти греха, силу коју оно даје при ослобађању из робовања страстима и демонима, благодатни тријумф оних који су победу однели помоћу Исусовог имена. Послушајмо, послушајмо богонадахнутог Давида!

Цар пророк необично јасно описује оно што ће се збити за хиљаду година: успостављање духовног Христовог царства на земљи, и говори да ће се власт Богочовека простирати од мора до мора и од река до крајева васељене. И поклатиће се њему сви цареви земаљски, сви народи њему ће служити. И драгоцено је име његово пред њима, и молиће се за њега свагда, васцели дан њега ће благосиљати. Нека буде име његово благословено у векове, пре сунца пребиваће име његово; и благословиће се у њему сва племена земаљска, сви народи називаће га блаженим. И благословено Име славе Његове до века и у век века, и испуниће се славе Његове сва земља.[20] Велико служење молитве, која уводи човека у најближе заједничарење са Богом, појавило се на земљи у најширим размерама онда када је Богочовек помирио човека са Богом. То служење је обухватило земљу: настанило се у градовима и селима, процветало у безљудним, дотад ненасељеним пустињама, засијало у мрачним пећинама, у клисурама, у провалијама и на планинским врховима, у честарима непроходних шума. Име Богочовека добило је у молитвеном служењу најважнији значај зато што то име јесте име Спаситеља људи, Творца људи и анђела, име очовеченог Бога, Победника побуњених слугу и створења - демона. Пред њим - нашим Господом и Искупитељем - пред њим ће припасти Етиопљани, демони, и непријатељи његови, пали духови, прах ће лизати.[21] Господе, Господе наш, како је дивно Име Твоје по свој земљи! Јер се уздиже величанственост Твоја изнад небеса. Из уста деце и одојчади начинио си (Себи) хвалу, насупрот непријатеља Твојих, да сатреш непријатеља и осветника.[22] И заиста! величина Исусовог имена надмашује моћ разумевања коју поседују разумна бића на земљи и на небу: оно се непојмљиво поима дечијом простодушносту и вером. Са

таквом истом несебичном настројеношћу морамо приступати мољењу Исусовим именом и пребивати у том мољењу; непрестано и ревносно мољење мора бити слично непрестаној тежњи детета за мајчиним грудима: тада мољење Исусовим именом може да се заврши потпуним успехом, тада невидљиви непријатељи могу бити згажени, коначно може бити сломљен *непријатељ и осветник*. *Непријатељ* је назван *осветником* зато што он повремено, а не стално настоји да од оних који се моле одузме после молитве оно што су стекли током молитве.[23] За одлучујућу победу неопходна је непрестана молитва и непрекидна будност над собом. Због таквог значаја мољења Исусовим именом, Давид позива све хришћане на то мољење. *Хвалите, слуге, Господа; хвалите Име Господње. Нека је Име Господње благословено од сада и довека. Од истока сунца до запада хваљено је Име Господње.*[24] *Принесите Господу славу Имену Његовом; поклоните се Господу у двору светом Његовом;*[25] *молите се тако да се у вашим молитвама покаже величина Исусовог имена, и да ви Његовом силом уђете у нерукотворени храм срца ради поклањања у духу и истини; молите се ревносно и без престанка, молите се у страху и дрхтању пред величином Исусовог имена, и нека се уздају у Тебе, свемогућег и свеблагот Исуса, сви који знају Име Твоје, из свог блаженог опита, јер ниси оставио оне који Те траже, Господе.*[26] Величину Исусовог имена способан је да открије у себи једино онај који је сиромашан духом, једино онај који се због непрестаног осећања своје ништавности непрестано прилепљује молитвом уз Господа. *Да се не врати унижени постићен са стајања на својој молитви, већ да је принесе потпуно Богу, непокрадену због расејаности: сиромаш и убоги хвалиће Име Твоје.*[27] *Блажен је човек коме је Име Господње нада његова, и који не гледа на сујетности (идолске) и на маније лажне:*[28] он неће при своме мољењу обратити пажњу на саблажњиво дејство сујетних брига и страсти које покушавају да опогане и обешчасте молитву. Због своје тишине и мрака, ноћ нарочито доприноси вежбању у Исусовој молитви; ноћу се занимао сећањем на Бога велики подвижник молитве Давид: *Опоменух се у ноћи Имена Твога, Господе, говори он; ноћу сам подешавао своју душу на божанско расположење, и, стекавши то расположење у делатности наредног дана, сачувах закон Твој.*[29] "Ноћу много времена посвећуј молитви, а мало појању псалама", саветује преподобни Григорије Синаит, позивајући се на светог Јована Лествичника.[30]

У тешкој борби против невидљивих непријатеља нашег спасења најјаче оружје је Исусова молитва. *Сви народи - народима су названи глагољиви и префригани демони - окружише ме, говори Давид, и Именом Господњим брањак се од њих. Опоколиши опколише ме, и Именом Господњим брањак се од њих. Опоколише ме као пчеле саће, и плануше као огањ у трњу, и Именом Господњим брањак се од њих.*[31] "Исусовим именом биј непријатеље: јачег оружја ни на небу ни на земљи нема." [32] *Тобом ћемо, Господе Исусе, непријатељ наше избости роговима, и Именом Твојим уништићемо оне који устају на нас. Јер се не уздам у лук свој, и мач мој неће ме спасити. Јер си нас (Ти) спасао од тлачитеља наших, и мрзитеље наше посрамио си. Богом ћемо се хвалити сав дан, и Име*

ћемо Твоје исповедати и хвалити довека.[33] Када Исусовим именом победи и растера непријатеље, ум се прикључује блаженим духовима, улази ради истинског богослужења у храм срца, који је до сада био затворен за њега, појући нову, духовну песму, појући тајанствено: *Исповедаћу и славити Тебе, Господе, свим срцем својим, јер си услишио све речи уста мојих, и пред анђелима псалмопеваћу Ти. Поклонићу се храму светоме Твоме, и исповедаћу и славити Име Твоје ради милости Твоје и истине Твоје, јер си узвеличао изнад свега Име свето Твоје. У дан у који Те призовем, брзо ме услиши; умножићеш ме (и охрабрити) у души мојој силом Твојом.*[34] Свети Давид набраја чудесна деловања светог и страшног Имена[35] Исусовог. Оно делује као пријатни лек, чији начин деловања болесник не познаје и не разуме, али је само деловање очигледно на основу стварног исцељења. Ради Исусовог имена, узиманог у молитви, силази човеку помоћ од Бога и дарује му отпуштење грехова; зато свети Давид, износећи пред Бога пустош и јадно стање душе сваког човека, нужну последицу грешног живота, тражи у име свих људи помиловање и говори: *Помози нам, Боже, Спаситељу наш; ради славе Имена Твога, Господе, избави нас; и очисти грехе наше ради Имена Твога.*[36] Ради имена Господњег наша молитва бива услишена, дарује нам се спасење; убеђен у то, Давид се опет моли: *Боже, у Име Твоје спаси ме, и силом Твојом суди ми. Боже, услиши молитву моју, чуј речи уста мојих.*[37] Силом Исусовог имена ум се ослобађа од колебања, воља јача, а остала својства душе добијају правилност ревности; једино се богоугодним мислима и осећањима, тим својствима човекове непорочне природе, дозвољава да обитавају у души; нема у њој места за туђе мисли и осећања јер ће Бог спасити Сион, и изградиће се градови Јудеје. И настаниће се тамо, и наследиће је (народ Твој); и семе слугу Твојих поседоваћеје (= Јудеју), и који љубе Име Твоје настаниће се у њој.[38] У име Господа Исуса дарује се оживљење душе коју је грех умртвио. Господ Исус Христос је живот,[39] и Његово име је живо: оно оживотворава оне који тим именом вапију извору живота, Господу Исусу Христу. *Имена Твога ради, Господе, оживи ме правдом Твојом;*[40] *и нећемо одступити од Тебе, оживећеш нас, и Име Твоје призиваћемо.*[41] Када силом и дејством Исусовог имена молитва буде услишена, када Божија помоћ сиђе човеку, када непријатељи буду одбијени, и када одступе од њега, када буде удостојен отпуштања грехова, када буде исцељен и враћен у непорочно природно стање, када његов дух буде обновљен у својој сили, тада ће након покајања, у име Господа, уследити благодатни дарови, духовно имање и благо, залог блажене вечности, *јер си Ти, Боже, услишио молитве моје; дао си наслеђе онима који се боје Имена Твога. Дане на дане цара додаћеш, Године његове кроз дане нараштаја и нараштаја. Остаће (цар) довека пред Богом.*[42] Тада ће човек постати слободан да пева Господу песму нову: он се искључује из оних који су телесни и душевни, прикључује се онима који су духовни и хвали Господау цркви преподобних. До сада га је Свети Дух призивао и потицао једино на плач и покајање, а сада га призива: *Нека се узвесели Израил Створитељу своме, и синови Сионови обрадоваће се Цару своме. Нека хвале Име Његово у хору, уз бубањ и псалтир нека му псалмопоју,*[43] зато што након обновљења душе све њене силе, доведене у чудесни склад и сагласје, постају способне да, чим их

дотакне Божија благодат, производе Богу пријатне духовне звуке и гласове који одлазе на небо, пред престо Божији. *Да се обрадује срце моје, да се боји имена Твога. Исповедаћу Те и хвалити, Господе Боже мој, свим срцем својим, и славићу Име Твоје до века, јер је милост Твоја велика на мени, и избавио си душу моју од пакла најдубљега.[44] Праведни ће исповедати и славити Име Твоје, и прави ће се настанити пред лицем Твојим,[45]* зато што ум, чим отера непријатеље, који изазивају расејаност, слабе и погане молитву, улази у мрак и не види ништа, и стоји пред лицем Божијим без икакве помоћи. Мрак у мислима је онај вео, она завеса којом је покривено лице Божије. Тај вео је недокучивост Бога за све створене умове. Умијење у срцу постаје тада толико снажно да је названо исповедањем. Благодатно дејство Исусове молитве у хришћанину који напредује Давид приказује овако: *Благослови душо моја Господа, и све што је у мени Име свето Његово.[46]* Управо тако! При обилном дејству Исусове молитве у њој учествују све силе душе и само тело. Вежбање у Исусовој молитви свети Давид, тачније Свети Дух устима Давидовим, предлаже свим хришћанима, без изузетка: *Цареви земаљски и сви народи, кнезови и све судије земаљске, момци и девојке, старци са децом, нека хвале Име Господње, јер се узнесе Име Њега јединога.[47]* Буквално разумевање стања наведених у овим стиховима биће потпуно тачно, али њихово суштинско значење је духовно. Речи ових стихова имају следеће значење: *народи* су сви хришћани, *цареви* су они хришћани који су удостојени да добију савршенство, *кнезови* су они који су достигли значајно напредовање, *судије* су они који још нису задобили власт над собом, али су упознати са Божијим законом и могу да разликују добро од зла и да по уредби и правилу Божијег закона пребивају у добру и одбацују зло, *девојке* су праведно срце, толико спремно за молитву, *старци са децом* су степен делатног напредовања, које се веома разликује од благодатног напредовања, мада и прво има своју веома значајну цену; онај који је достигао савршенство у побожном делању назван је старцем, а онај који је узнет у благодатно савршенство назван је царем.

Исусово име има, између осталих непојмљивих, чудесних својстава, својство и силу да изгони демоне. То својство објавио је сам Господ. *"Именом мојим изгониће демоне[48]* они који верују у Господа", рекао је Исус. На ово својство Исусовог имена морамо обратити нарочиту пажњу зато што оно има изузетно важан значај за оне који се вежбају у Исусовој молитви. Најпре морамо рећи неколико речи о пребивању демона у људима. То пребивање је двојако: једно можемо назвати чулним, а друго моралним. Сатана пребива чулно у човеку онда када се настани у његовом телу, и мучи и душу и тело. Тако у човеку може да живи један демон, али и многи демони. Тада се човек назива бесомучним. Из Јеванђеља видимо да је Господ исцељивао бесомучне; и Христови ученици исцељивали су бесомучне тако што су изгонили демоне именом Господњим. Сатана морално пребива у човек онда када човек постане извршилац воље ђавола. Тако је у Јуду Искаротскога ушао *сатана,[49]* то јест овладао је његовим разумом и вољом, сјединио се са њим у духу. У том су стању

били и у том се стању налазе сви који не верују у Христа: и свети апостол Павле то говори хришћанима који су из незнабоштва прешли у хришћанство: *И вас који бијасте мртви због пријеступа и гријехова својих, у којима некада ходисте по духу овога свијета, по кнезу који влада у ваздуху, по духу који сада дејствује у синовима противљења, међу којима и ми сви живјесмо некада по жељама тијела свога, чинећи вољу тијела и помисли, и бијасмо по природи дјеца гњева као и остали.*[50] У том стању налазе се мање или више, сходно степену грешности, они који су се крстили у Христа, али су се отуђили од Њега кроз сагрешења. Тако свети оци разумеју Христове речи о томе да се ђаво, са седам других духова горих од себе, вратио у душевни дом из кога се Свети Дух удаљио.[51] Такви духови, који су поново ушли, поново се изгоне Исусовом молитвом, уз услов да се живот проводи у непрестаном и ревносном покајању. Предузмимо за нас спасоносни подвиг! Потрудимо се да Исусовом молитвом изгнамо духове који су ушли у нас захваљујући нашем немару.[52] Она има својство да оживљава оне које је грех умртвио, она има својство да изгони демоне. *Ја сам - рекао је Спаситељ - васкрсење и живот; који вјерује у мене ако и умре, живјеће.*[53] *А знаци онима који вјерују биће ови: именован мојим изгониће демоне.*[54] Исусова молитва и открива присуство демона у човеку, и изгони их из човека. При томе се дешава нешто слично ономе што се десило при изгоњењу нечистог духа из дечака, после преображаја Господњег. Када је дечак видео пред собом Господа, нечисти дух *ха одмах стаде ломити; и паднувши на земљу дечак се ваљаше и бацајући пену.* Када је Господ запретио нечистом духу, и заповедио му да изиђе из дечака, дух је, од злобе и жестине са којом је изашао, повикао, а затим тако снажно и дуго ломио дечака да је дечак после тога изгледао као мртав.[55] У човеку који води расејан живот сила сатане пребива непримећена и несхваћена, но чим чује да човек у молитви призива име Господа Исуса, она постаје збуњена. Она подиже све страсти у човеку, посредством њих доводи целог човека у страшно колебање, изазива у телу разне, необичне болести. У том смислу треба разумети речи преподобног Јована Пророка: "Нама немоћнима остаје једино да прибегавамо Исусовом имену, јер, како рекосмо, страсти судемони, и излазе из нас од призивања овог имена." [56] То значи да страсти и демони делују заједнички: демони делују посредством страсти. Када приликом Исусове молитве приметимо да су страсти посебно узрујане и узавреле, не паднимо због тога у унијије и недоумицу, већ се, напротив, охрабримо и спремимо за подвиг, за ревносно мољење именован Господа Исуса, јер смо добили јасан знак да је Исусова молитва почела да делује у нама. Свети Јован Златоусти говори: "Сећање на име Господа нашег Исуса Христа раздражује непријатеља на битку, јер душа која приморава себе на Исусову молитву може да стекне том молитвом све, и зло, и добро. Она може да угледа најпре зло у унутрашњости свог срца, а затим и добро. Та молитва може да покрене змију, а може и да је смири. Та молитва може да изобличи грех који живи у нама, та молитва може и да га истреби. Та молитва може да покрене сву силу непријатеља у срцу, та молитва може, мало-помало, да је победи и искорени. Силазећи у дубину срца, име Господа Исуса Христа ће смирити змију која

господари на пољима срца, а душуће спасити и оживотворити. Непрестано пребивај у имену Господа Исуса, нека срце прогута Господа, и нека Господ прогута срце, и нека ово двоје буду једно. Ово дело се, уосталом, и не чини за један дан, ни за два дана - потребне су године и много времена; потребно је много времена и подвига да би био изгнан непријатељ и да би се настанио Христос."[57] Овде је очито описано оно делање, и јасно указано на оруђе делања, о коме говори и на које позива преподобни Макарије Велики у свом Првом слову: "Посредством помисли, које непрестано расту у теби, уђи, ко год ти био, у своју заробљену душу, робињу и слугу греха, и размотри до дна своје мисли и испитуј дубину својих помисли: и угледаћеш у недрима своје душе змију како пуже и гнезди се и убија отровом делове твоје душе. Срце је неизмерни бездан. Ако убијеш змију, похвали се пред Богом својом чистотом; а ако је не убијеш, смири себе тако што ћеш се, слаб и грешан, молити Богу за своје тајне."[58] Исти овај велики Божији угодник говори: "Царство таме, то јест зли кнез духова, који одискона заробљава човека, обложио је и обукао његову душу влашћу таме. Тај зли господар обукао је у грех душу, целокупно њено биће, сву ју је опоганио, целу ју је заробио у своје царство; он није оставио на слободи ни помисли, ни разум, ни тело, ниједан њен део - сву ју је заоденуо у плашт таме. Тај зли непријатељ је целог човека оскрнавио и изобличио душу и тело; обукао је човека у старог човека, опогањеног, нечистог, Богу непријатељског, непокорног Божијем закону, то јест обукао га је у сам грех да човек више не би видео како хоће, него да би видео страшно, да би чуо страшно, да би његове ноге биле управљене према злим делима, руке према чињењу безакоња, срце према злим помислима. Помолимо се зато Богу да свуче са нас старог човека, јер Он једини може да одузме од нас грех, помолимо се Богу поготову зато што су они који су нас заробили и који нас држе у својој власти јачи од нас, а Он је обећао да ће нас ослободити из тог ропства."[59] На основу оваквих размишљања свети оци дају оном који се моли Исусовом молитвом следећу, за душу спасоносну поуку: "Душа неће моћи довољно да се радује добру праведности ако не пострада много зато што се није ослободила греха. Ако желиш да очистиш своје срце, разбуктавај га стално сећањем на Господа Исуса, и нека ти то буде једино непрекинуто поучавање и дело. Ако неко жели да одбаци старог човека у себи, нека зна да то не може учинити тако да се некад моли, а некад не моли: он мора непрестано да пребива у молитви тако што ће чувати ум, макар се налазио и изван молитвеног храма. Ако намеравамо да пречистимо злато, па и закратко дозволимо да згасне ватра у пећи, поново ћемо добити стврднут и непречишћен материјал: ако се некад опомињемо Бога, а некад не опомињемо, онда нерадом уништавамо оно што мислимо да ћемо добити молитвом. Човеку који воли врлине својствено је да сећањем на Бога стално истребљује земљаност срца, да би тако, мало-помало, зло сагорело у ватри сећања на добро, и да би се душа потпуно вратила у своју природну светлост са великом славом. Према томе, ум се чисто и неопределешћено моли ако пребива у срцу. Тако је исти тај свети (Дијадох) рекао: 'Молитва је истинска и неопределешћена онда када је ум током молитве сједињен са срцем.'"[60] Не бојте се,

трудбеници Исусове молитве, ни ветрова, ни таласа! Ветровима називам демонске помисли и маштања, а таласима метеж страсти надражених помислима и маштањима. Из олује која бесни ми ћемо постојано, храбро и са сузама вапити Господу Исусу Христу: Он ће запрети ветровима и таласима, а тако ћемо опитно сазнати Исусову свемоћ, и зато одати дужно божанско поштовање говорећи: *Ваистину си Ти Син Божији.*[61] Ми се боримо за наше спасење. Од наше победе или нашег пораза зависи наша вечна судбина. Преподобни Симеон Нови Богослов каже да се "битка води током вежбања у Исусовој молитви; лукави демони ратују и стварају велико узнемирење, посредством страсти изазивају метеж и буру у срцу, али се Исусовим именом троше и растапају, као восак у ватри. Но демони не одустају од битке ни онда када буду прогнани и одступе од срца: тада они почну да узбуњују ум споља, посредством спољашњих осећања. Уму је потребно доста времена да почне да осећа тишину и тиховање у себи зато што демони, чим виде да немају снагу да узбуне ум у дубини, почињу да га узбуњују извана, посредством маштања. Зато човек не може потпуно да се ослободи битке, не може да не ратује против лукавих духова. То је својствено савршенима и онима који су се потпуно удаљили од свега и стално пребивају у пажењу срца." [62] Може на почетку изгледати да је и само делање необично суво, да не обећава никаквог плода. Улажући напоре да се сједини са срцем, ум најпре наилази на непрозирни мрак, на огрубелост и замрлост срца које је неспремно да одмах подржи ум. [63] Трудбеник не сме због овога да пада у унијније или малодушност; ово смо поменули да бисмо га упозорили и позвали на опрез. Стрпљиви и ревносни трудбеник ће сигурно наћи задовољење и утеху: обрадоваће се безмерном обиљу таквих духовних дарова које у свом телесном и душевном стању не може чак ни да замисли. Исусова молитва делује постепено: она најпре делује на сами ум, доводи га у стање тишине и пажења, затим почиње да продире према срцу тако што га буди из смртног сна, а оживљавање срца обележава тако што се у њему појављује осећање умиљења и плача. Продирући све дубље, она, мало-помало, почиње да делује у свим деловима душе и тела, да одасвуд изгони грех, да свуда уништава владавину, утицај и отров демона. Зато је у том почетном деловању Исусове молитве душа "неисказиво сломљена и неизрециво болесна", каже преподобни Григорије Синаит. Душа тада болује зато што је, каже Писмо [64], болесна, и зато што рађа: *јер је ријеч Божија жива и дјелотворна, оштрија од свакога двосјеклога мача, то јест Исус продире све до раздиобе душе и духа, зглобова и сржи, и суди намјере и помисли срца,* [65] продире тако што истребљује грешност из свих делова душе и тела. [66]

Када су седамдесеторица малих апостола, који су по вољи Божијој били послани на проповед, извршили своје служење, они су се вратили и радосно саопштили Господу: *Госпode, и демони нам се покоравају у име твоје.* [67] О, како је та радост била истинска! Како је била основана! Више од пет хиљада година владао је ђаво над људима тако што их је посредством греха учинио својим робовима и својим

сродницима, а сада чује Исусово име - и покоравала се људима, а они су се до сада покоравали њему, вежу га они које је он био везао, сатиру га они које је он сатирао. Ученицима, радосним што су збацили власт демона над људима и што су људи задобили власт над демонима, Господ је рекао: *Ево вам дајем власт да стајете на змије и на скорпије и на сву силу вражију, и ништа вам неће наудити.*[68] Дата им је власт, али им је уједно остављена слобода да правилно употребљавају ту власт, да стају на змије и на скорпије, или да, сасвим супротно, занемаре дар, и да им се драговољно покоре. Речју змије свети оци означавају несумњиво грешне подухвате, а речју скорпије подухвате споља прикривене непорочношћу, чак и добрим. Власт коју је Господ дао седамдесеторици својих ученика дата је и свим хришћанима.[69] Употребљавај правилно ту власт, хришћанине! Посецај Исусовим именом главе, то јест зачетке греха у помислима, маштањима и осећањима; уништи у себи власт ђавола над собом; уништи све његове утицаје на тебе; стичи духовну слободу. Основа твог подвига је благодат светог крштења, а оружје мољење Исусовим именом. Чим је својим ученицима даровао власт да стају на змије и скорпије, Господ је додао: *Али се томе не радујте што вам се духови покоравашу, него се радујте што су имена ваша написана на небесима.* "Радујте се", говори блажени Теофилакт, "али не томе што вам се демони покоравашу: радујте се томе што ваша имена нису написана на небу мастилом, него Божијом благодаћу и сећањем на Бога", Исусовом молитвом. Исусова молитва узноси са земље на небо свог трудбеника и придружује га житељима неба. Пребивање умом и срцем на небу и у Богу - то је главни плод, то је циљ молитве; одбијање и сатирање непријатеља, који се супротстављају остварењу циља, тек је другостепена ствар, и не треба то да привлачи на себе сву пажњу, јер кроз сазнање и размишљање о победи могу да уђу у нас гордоумље и уображеност, а тиме бисмо поводом саме победе доживели страшни пораз. Јеванђеље даље говори: *У тај час обрадова се духом Исус и рече: Хвалим те, Оче, Господе неба и земље, што си ово сакрио од мудрих и разборитих, а открио то безазленима. Да, Оче, јер је тако била воља твоја. И окренувши се ученицима рече: Све је мени предао Отац мој, и нико не зна које Син осим Оца.*[70] Радује се Господ недостижном Божијом радошћу када види да људи напредују; објављује да се тајне хришћанске вере не откривају мудрима и онима које свет уздиже већ онима које свет за децу држи, а такви су били Христови ученици, узети из обичног народа, неуки, необразовани. Да бисмо били Христови ученици, морамо бити деца, и са дечијом простодушносту и љубављу примити Његово учење. Онима који су већ постали Његови ученици Господ се обраћа тако што им излаже највеће тајне учења, открива да је Син, и да независно од тога да ли га човечанство прихвата остаје изнад поимања свих разумних бића. Изнад људског поимања је и Његово свесвето име. Као деца простодушно и пуни поверења примимо учење о молитви Исусовим именом; као деца простодушно и пуни поверења приступимо вежбању у тој молитви: једино Бог потпуно зна њену тајну и поучиће нас вежбању у њој, у нама доступној мери. Обрадујмо Бога трудом и напредовањем у служењу којем нас је поучио и које нам је заповедио.

Већ смо рекли да је Исусова молитва била општеприхваћена у првим вековима хришћанства. Друкчије није могло ни бити. Именом Господа Исуса Христа збила су се запањујућа чуда пред очима целог хришћанског света, што је подстицало да се у целој хришћанској заједници гаји вера у неограничену силу Исусовог имена. Хришћани који су напредовали схватили су ту силу на основу свог напредовања. О тој сили, која се веома развијала у Божијим светитељима, преподобни Варсануфије износи овакво мишљење: "Знам једног слугу Божијег у нашем роду, у нашем времену, и у овом благословеном месту који и мртве може да васкрсава у име Господа нашег Исуса Христа, и демоне да изгони, и неизлечиве болести да лечи, и да чини друга чуда, не мања од апостолских, како сведочи Онај који му је дао дар, или, тачније, дарове. А и шта је то у поређењу са оним шта се може учинити Исусовим именом!"[71] Верујући ране Цркве имали су пред очима чуда, у сећању завет Божији, у срцу пламену љубав према Господу, и зато су се непрестано, марљиво и са огњеном ревношћу херувима и серафима вежбали у мољењу Исусовим именом. Таква је љубав! Она се непрестано сећа вољеног, она се непрестано наслађује именом вољеног, она га чува у срцу, има у уму и на уснама. Име Господње је више од сваког имена; оно је извор наслађивања, извор радости, извор живота; оно је Дух, оно даје живот, мења, претапа, обожује. Неукима оно потпуно надомешта молитве и певање псалама; учени, чим напредују у Исусовој молитви, остављају разна псалмопојања и почињу првенствено да се вежбају у Исусовој молитви ради силе и хране, које у њој има преизобилно. Све је то очито из дела и одлука светих отаца. Света, источна, Православна црква предлаже свим неукима Исусову молитву уместо свих других молитава,[72] предлаже је, али не као нешто новоуведено, него као општепознато вежбање. Та одлука, заједно са другим предањшута Источне цркве, прешла је из Грчке у Русију, и многи обични људи, веома мало учени, чак и потпуно неуки, напојили су се силом Исусове молитве за спасење и вечни живот, а многи су знатно духовно напредовали. Саветујући ревносно и непрестано вежбање у Исусовој молитви, нарочито монасима, свети Јован Златоусти говори о њој као о нечему што је општепознато. "И ми", говори он, "имамо духовна заклињања: име Господа нашег Исуса Христа и силу крсну. То заклињање изгони аждају из њене јазбине и баца је у ватру, а чак исцељује ране које она наноси. Ако су многи изговарали то заклињање и нису се исцелили, онда је то због њиховог малOVERја, а не због неделотворности изговореног. Многи су неуморно ходили за Христом и били уз Њега, али нису добили користи, а жена која је дуго боловала од точења крви исцељена је иако није додирнула његово тело већ само скуте његове хаљине. Исусово име је страшно за демоне, за душевне страсти и болести. Њиме се украсимо, Њиме се оградимо. Њиме је и апостол Павле постао велик, иако је имао природу коју и ми имамо."[73] Анђео Божији је предао молитвено правило преподобном Пахомију Великом ради бројног монаштва које је њему било дато на управљање. Монаси потчињени духовном руковођењу преподобног Пахомија морали су сваког часа да савршавају правило; од испуњења правила били су ослобођени они који су достигли савршенство и с њим

сједињену непрестану молитву. Правило које су му анђели предали састојало се од Трисвете песме, Молитве Господње, педесетог псалма, Символа вере и сто Исусових молитава.[74] И Исусову молитву и Молитву Господњу правило сматра општепознатим молитвама, које су ушле у општу употребу. Преподобни Варсануфије Велики казује да су се монаси египатског Скита првенствено занимали молитвом, што се види и из житија преподобног Памва, монаха и аве Нитријске горе, која се налазила недалеко од Скита, у којој су, слично као у Скиту, монаси проводили живот у тиховању.[75] Од Божијих угодника поменутих у том Слову, који су се вежбали у Исусовој молитви или писали о њој, свети Игњатије Богоносац је живео у Антиохији, а Богу се престадио у Риму; свети мученик Калистрат је рођен у Картагини и живео је у свом родном граду; преподобни Пахомије Велики је живео у Горњем Египту; скитски и нитријски монаси, исто као и преподобни Исаија, живели су у Доњем Египту; свети Јован Златоусти је живео у Антиохији и у Константинопољу; свети Василије Велики у источном делу Мале Азије, у Кападокији; свети Варсануфије Велики у околини Јерусалима; свети Јован Лествичник на Синајској гори и једно време у Доњем Египту, близу Александрије. Из овога се види да је мољење Исусовом молитвом било у општој употреби у свим местима васељенске Цркве. Осим поменутих отаца, о Исусовој молитви су писали и следећи: преподобни Исихије, јерусалимски презвитер, ученик светог Григорија Богослова, писац из V века, који се већ жали да монаси остављају вежбање у Исусовој молитви и трезвеност; преподобни Филотеј Синаит, Симеон Нови Богослов, Григорије Синаит, Теодит Филаделфијски, Григорије Палама, Калист и Игњатије Ксантопул и многи други. Њихова дела су углавном смештена у опширни зборник аскетских писаца, у Добротољубље. Од руских отаца о овој молитви су писали преподобни Нил Сорски, јеромонах Доротеј, архимандрит Пајсије Величковски, схимонах Василије Пољаномеруљски и јеромонах Серафим Саровски. Сва дела поменутих отаца достојна су великог уважавања због тога што сва живе и одишу обиљем благодати и духовног знања, али су нам дела руских отаца, због нарочите јасности и једноставности излагања, због велике блискости са временом у коме ми живимо, доступнија него дела грчких светила. Нарочито дела старца Василија можемо и морамо сматрати првом књигом којој би се у наше дане морао да обрати сваки онај који жели да се успешно занима Исусовом молитвом.[76] Таква је и њена намена. Старац је назвао своја дела претходницом, предговором, или припремом за читање грчких отаца. Изванредна је књига преподобног Нила Сорског. Добро би било да читање ове књиге буде увод у читање грчких писаца; она се стално позива на њих и објашњава их, припрема за читање и правилно разумевање тих дубокомисаоних, светих учитеља, неретко говорника, философа, песника. Сва дела светих отаца о монашком животу, нарочито о Исусовој молитви, представљају за нас, данашње монахе, непроцењиво благо. У доба преподобног Нила Сорског, три века пре нас, живи сасуди Божије благодати били су крајње ретки, *веома ретки*, како он каже; данас су они толико ретки да без суздржавања и страха да ћемо погрешити можемо

рећи да њих нема. Нарочитом милошћу Божијом сматра се ако неко, исцрпивши се душом и телом у монашком животу, пред крај тог живота неочекивано нађе негде у забаченом месту сасуд који је изабрао праведни Бог, којег су људи понизили, а Бог узвеличао и узнео. Тако је Зосима, изван сваког очекивања, нашао у зајорданској безљудној пустињи велику Марију.[77] Због такве потпуне оскудице духоносних учитеља отачке књиге представљају јединствен извор коме се глађу и жеђу измучена душа може обратити ради стицања суштински потребних знања у духовном подвигу. Те књиге су најдрагоценије наслеђе које су свети оци оставили монашком потомству, нама ништавнима. Те књиге су мрве које су пале нама и чине наш део, мрве са духовне трпезе отаца, богатих духовним даровима. Упадљиво је да се време у коме је написана већина тих књига о умном делању подудара са временом велике оскудице умног делања у монаштву. Стигавши на Атонску гору, преподобни Григорије Синаит, монах из ХИВ века, нашао је тамо, међу хиљадама монаха, само тројицу који су имали неко знање о умном делању. У ХИВ и ХВ век спада већина дела о Исусовој молитви. "Потакнути тајним божанским надахнућем", говори Пајсије Величковски, "многи оци су изложили у књигама свето учење, пуно премудрости Светог Духа, о тој божанској молитви ума на основу Светог писма Старог и Новог завета. То је уређено по нарочитом Божијем промислу да божанско делање не би пало у потпуни заборав. Многе од тих књига су, по Божијем допуштењу, због наших грехова уништили мухамеданци кад су освојили Грчку; неке су Божијим надгледањем сачуване да наших дана." [78] За примање најузвишенијег умног делања потребна је дечија простодушност и вера, али ми смо постали толико сложени да је та простодушност за нас неосвојива и недоступна. А ми хоћемо да будемо умни, хоћемо да оживимо своје ја, не подносимо самоодбацивање, не желимо да делујемо вером. Зато нам је потребан учитељ који би нас извео из наше сложености, из нашег лукавства, из наше превејаности, из нашег славољубља и наше уображености у ширину и простоту вере. Ето зашто на попришту умног делања дете достиже необично напредовање, а мудрац скреће са пута и сурвава се у мрачну провалију прелести. "У древним временима" говори Пајсије Величковски, "свесвето делање молитве ума сијало је на многим местима у којима су пребивали свети оци, и много је тада било учитеља тог духовног подвига: зато су свети оци тих времена пишући о њему објашњавали само неизрециву духовну корист коју тај подвиг доноси и нису имали, по мом мишљењу, потребу да пишу о оном делу делања који приличи почетницима. Писали су они донекле и о томе, што је јасно онима који имају опитно знање о подвигу, али за оне који га немају тај део остаје прикривен. Када су неки оци видели да тих истинских и непрелешћених учитеља тог делања има све мање, онда су, подигнути Божијим Духом и у намери да истинско учење о почетку те унутрашње молитве не пресакне, изложили писмено своје мишљење о самом начелу и о томе како ваља обучавати почетника, како ум улази у срце, како се у њему истински и непрелешћено моли." [79]

Видели смо да свети пророк Давид позива све Божије људе без изузетка на мољење Исусовим именом; видели смо такође да је света Црква донела одлуку да сви неуки и сви они који не знају Свето писмо напамет могу да користе Исусову молитву уместо свих других молитава и псалмопојања. Свети Симеон, архиепископ солунски, заповеда и даје савет архијерејима и свештеницима, свим монасима и мирјанима да у свако време и сваког часа изговарају ту свету молитву, и да им она буде као дисање;^[80] при пострижењу у монаштво, када се новопостриженом дају бројанице, онај који врши пострижење говори: "Прими, брате, мач духовни, јер ово је реч Божија: њу носи на устима својим, а у уму и срцу говори непрестано: Господе, Исусе Христе, Сине Божији, помилуј ме."^[81] Но преподобни Нил Сорски поучава да је "сећање на Бога, то јест молитва ума, изнад свих делања, глава врлина, као љубав Божија. Онога који бестидно и дрско хоће да ступи ка Богу и беседи са Њим чисто, који се приморава да Бога налази у себи, тога лако умртвљавају демони, ако буде допуштено, зато што то тражи дрско и гордо, много више него што заслужује по свом достојанству и степену своје уређености."^[82] Површном погледу може изгледати да завет преподобног Нила противуречи законодавству Светог писма, светих отаца и предању Цркве. Али ту нема противуречја: ту се говори о највишем степену Исусове молитве. Сви хришћани могу и морају да се занимају Исусовом молитвом ради покајања и призивања Господа у помоћ, да се занимају са страхом Божијим и вером, са највећим пажењем на мисли и речи молитве, скрушеног духа; но не дозвољава се свима да приступе молитвеном светом чину умом у клети срца. На први начин могу и морају да се занимају Исусовом молитвом и мирјани, а не само монаси који живе у манастирима или су заузети послушањима. Такву пажљиву молитву можемо да назовемо и молитвом ума и молитвом срца, зато што се она често твори самим умом, и у ревносим трудбеницима увек уз учешће срца, које се, због умиљења, показује осећањем плача и сузама. Молитвено свето дејство ума у срцу захтева претходно вежбање у првом начину мољења и задовољавајуће напредовање у том мољењу. Божија благодат сама по себи, у њој познато време, по њеној доброј вољи преводи подвижника молитве из првог начина мољења у други. Ако је Богу благоугодно да остави подвижника при молитви покајања, нека он и остане при њој, нека не тражи више стање, нека га не тражи, чврсто убеђен да се оно и не задобија човековим напором, већ да га дарује Бог. Пребивање у покајању је залог спасења. Будимо задовољни тим стањем; не тражимо више стање. Такво тражење је поуздан знак гордости и уображености; такво тражење не доводи до напредовања већ до спотицања и пропасти. Ослањајући се на учење свих светих отаца, свети Нил забрањује да преурањено тежимо увођењу ума у срце, спољашњем и унутрашњем тиховању, осећању сладости и осталих високих молитвених стања, која се откривају тада када Бог прими молитву покајања, а непријатељи одступе од душе. Псалмист је рекао: *Одступите од мене сви који чините безакоње, јер услиша Господ глас плача мојега. Услиша Господ мољење моје, Господ молитву моју прими.*^[83] Утеха, радост,

наслађивање, давање дарова су последице помирења. Неразумно је тражити их пре помирења.

За задобијање дубоке молитве срца потребна је значајна припрема: она обавезно подразумева довољно опитно изучавање монашког живота, навикавање на поступање по јеванђелским заповестима: света молитва се заснива на уређивању душе, и то поступањем по заповестима, молитва почива на том уређивању и не може да остане у души ако се не налази у таквом уређивању. Припрема мора да подразумева задовољавајуће изучавање Новог завета и светоотачких делао молитви. Ова последња припрема је тим потребнија због чињенице да у недостатку духоносних вођа наш једини вођа морају бити отачка дела и молитвени плач пред Богом. Жарко желимо молитву срца, жарко желимо тиховање у срцу, жарко желимо келијно тиховање без излажења и животу безљудној пустињи, јер то нарочито доприноси развоју молитве срца и тиховања у срцу. "Но и сама та добра и дивна делања" говори преподобни Нил Сорски, "морамо чинити разборито, у право време, након достизања потребног степена напредовања, како говори Василије Велики: 'Сваком делању мора да претходи расуђивање: без расуђивања се и добро делање претвара у зло зато што је *преурањено* и *неумерено*. А када се расуђивањем одреди време и мера доброг делања, тада ћемо имати необичну корист.' И Лествичник, наводећи речи из Писма, говори: *Сваком послу под небом има вријеме*;^[84] и у нашем светом животу сваком послу има време: и тиховању има време, постоји и време мирног говорења; и непрестаној молитви има време, и време нелицемерном служењу. Неће нас прелешћивати гордо усрђе, нећемо пре времена тражити оно што долази у одређено време. У супротном, нећемо добити ништа ни у право време. Има време и сетви трудова, и време жетви класова неизрециве благодати."^[85] Нарочито преподобни Нил забрањује неразумну тежњу ка отшелништву, а таква тежња се скоро увек јавља у личностима које не разумеју ни себе ни монаштво: управо зато такав живот прате најтежа спотицања и самообмањивања. Ако се монасима забрањује преурањена тежња према молитви коју ум приноси у дому срца, тим више се она забрањује мирјанима. Веома дубоку молитву срца имали су свети Андреј јуродиви и неки други, веома ретки мирјани: то је изузетак, и изузетна реткост, која никако не може да буде правило за све. Уврштавање себе у ред тих изузетних личности није ништа друго до самообмањивање уображеношћу, скривена прелест пре отворене прелести. У писму старцу Теодосију, Пајсије Величковски говори: "Отачке књиге, нарочито оне које поучавају истинском послушању, трезвености ума и тиховању, пажењу и молитви ума, то јест оној молитви која се твори умом у срцу, искључиво приличе једино монасима, а не свим православним хришћанима. Излажући учење о овој молитви, богоносни оци тврде да њен почетак и непоколебива основа јесте истинска послушност, да послушност рађа истинско смирење, а смирење чува подвижника у молитви од свих прелести, које чекају самовољне. Мирјани никако не могу да задобију истинску монашку послушност и

потпуно одсецање своје воље и разума. Како могу мирјани без икаквог поучавања, без послушности, само својом вољом, након које следи прелест, да приморавају себе на тако страшно и ужасно дело, то јест на такву молитву? Како да избегавају многе и разне непријатељске прелести, лукаво усмерене на њене трудбенике? Тако је страшна та ствар, то јест молитва - како молитва ума, то јест молитва коју ум твори неуметнички, тако и молитва коју ум уметнички твори у срцу - да се и истински послушници, не само они који су одсекли него и они који су потпуно умртли своју вољу и расуђивање пред својим оцима, истинским и искусним учитељима творења те молитве, увек налазе у страху и трепету зато што се боје и стрепе да у таквој молитви не постану жртва неке прелести, мада их Бог увек чува од ње, ради њиховог истинског смирења, које су задобијали Божијом благодаћу посредством своје истинске послушности. Још већа опасност прети мирјанима, дакле људима без послушности: ако једино на основу самог читања таквих књига приморају себе на молитву, они ће упасти у прелест, јер у њу упадају сви који самовољно почињу подвиг те молитве. Ту молитву свети оци су назвали уметношћу над уметностима, а ко се њој може научити без уметника, то јест без искусног учитеља? Та молитва је духовни мач: Бог нам је даровао тај мач да њиме посечемо непријатеља наших душа. Та молитва је као сунце засијала једино међу монасима, посебно међу онима у Египту, у Јерусалиму, на Синајској и Нитријској гори, у многим местима у Палестини, и на многим другим местима, али не свуда, што је очито из житија светог Григорија Синаита. Он је обишао сву Свету (Атонску) гору, и није нашао на њој ниједног који је бар нешто знао о овој молитви.[86] Из овога је јасно следеће: ако на тако Светом месту преподобни Григорије није нашао ниједног трудбеника молитве, онда то значи да за творење те молитве нису знали ни монаси на многим другим местима. А тамо где су и творили ту молитву, тамо где је она попут сунца сијала монасима, тамо је творење те молитве чувано као велика и неизрецива тајна, позната једино Богу и њеним трудбеницима. Творење ове молитве је било потпуно непознато мирјанима. Но сада, након штампања отачких књига, за молитву су сазнали и монаси, али и сви хришћани. Зато се бојим и стрепим да ће због поменутог разлога они који самовољно, без учитеља ступају у подвиг те молитве упасти у прелест: нека Христос Спаситељ својом благодаћу избави од прелести све које хоће да спаси." [87]

Сматрам својом обавезом да овде, сходно свом оскудном знању и оскудној опитности, изложим учење светих отаца о уметности творења Исусове молитве, и да јасно назначим какав начин вежбања у молитви и који облик молитве ума и молитве срца приличи свим хришћанима, без изузетка, и монасима почетницима, и какав је начин творења својствен онима који су напредовали, дакле онима које су Божија добра воља и Божија благодат увеле у напредовање.

Најбољи је, без имало сумње, онај начин који предлаже свети Јован Лествичник, а најбољи је зато што је веома погодан, потпуно безопасан, потребан, чак неопходан за

истинску молитву, доличну свим хришћанима који су побожни и траже спасење, и мирјанима и монасима. Велики учитељ монаштва на два места говори о том начину у својој Лествици, којом се успињемо са земље на небо: у *Поуци о блаженој и незаборавној послушности* и у *Поуци о молитви*. Већ сама чињеница да он излаже свој начин у учењу о послушности општежитељних монаха очигледно показује да се тај начин одређује и за монахе почетнике. Тај начин он износи још једном у засебном, опширнијем учењу о молитви, после *Поуке о свештеном тиховању тела и душе*, с тим што га овај пут износи монасима који су напредовали, а то јасно показује да је тај начин веома добар и за тиховатеље и за монахе који су напредовали. Понављамо: највећа вредност овог начина је у томе што је поред све своје довољности и потпуно безбедан. У *Поуци о светој и блаженој молитви* свети Јован Лествичник говори: "Бори се да закључаш своју мисао у речи молитве. И ако се деси да се услед детињске слабости твоја мисао умори и падне, уведи је поново у речи молитве. Непостојаност је својствена људском уму, али Онај који може све да учврсти може и ум наш да учини постојаним. Ако се истрајно подвизаваш, доћи ће и теби Онај који одређује границе мору људског ума и рећи ће му у молитви твојој: *Доћи ћеш догде, и даље нећеш прећи.*"[88] Дух је немогуће везати, а где је Саздатељ духа, тамо се Њему све покорава."[89] "Почетак молитве је одбијање помисли у самом њиховом зачетку; средина је када ум пребива у самим речима, изговараним гласно или умом; завршетак молитве је отимање ума ка Богу."[90] У *Поуци о блаженој и незаборавној послушности* свети Јован Лествичник говори: "Непрекидно се бори са мислима - када одлете, враћај их себи: Бог и не захтева од послушника потпуно прибрану молитву. Не буди нерасположен када осетиш да си покраден, али се добро осећај када устрајно враћаш ум самом себи."[91] Овде је саопштен начин како се треба пажљиво молити, како се треба молити и гласно и самим умом. У пажљивој молитви срце не може ни да учествује, каже преподобни Марко. "Ум који се прибрано моли ограничава слободу срцу."[92] Према томе, онај који се буде молио на начин који предлаже Јован Лествичник, тај ће се молити и устима, и умом, и срцем; тај ће напредовати у молитви и зато ће задобити молитву ума и срца, привући ће у себе Божију благодат, што се и види из наведених речи великог учитеља монаха. Шта више да пожелимо? Ништа. Ако се на тај начин вежбамо у молитви, каква може бити прелест? Једино само увлачење у расејаност, а то је очигледна и код почетника неизбежна грешка, но она се може одмах исправити враћањем мисли у речи. Ту грешку уништава милост и помоћ Божија, у своје време, уз непрестани подвиг. Неко ће запитати: "Зар тако велики отац, који је живео у време у коме је умно делање процветало, ништа не говори о молитви која се твори умом у срцу?" Говори, али толико прикривено да једино они који су опитно упознати са делањем молитве могу да схвате о чему је реч. Тако је поступио свети јер га је водила духовна мудрост, која је и написала целу његову књигу. Када је изложио потпуно тачно учење, које може да испуни и најстроже захтеве, па и да узнесе трудбеника у благодатно стање, Лествичник се алегоријски изразио о томе шта се дешава након што благодат осени

молитву. "Једно је", каже он, "често се обраћати срцу, а друго је посредством ума бити надзорник срца, његов кнез и архијереј, који приноси Христу словесне жртве." [93] Једно је молити се пажљиво, уз учешће срца, друго је уводити ум у дом срца, и отуда приносити тајанствену молитву, испуњену Божијом силом и благодаћу. Друго произилази из првог. Пажење ума при молитви привлачи срце да саосећа са њим; када се пажење појачава, тада се саосећање срца са умом претвара у сједињење срца са умом; напokon, током пажења које је молитва усвојила ум силази у срце ради најдубљег светог служења. Све се то дешава под вођством Божије благодати, по њеној доброј вољи и суду. Тежња ка другом пре стицања првог је некорисна, а може бити и узрок веома велике штете; а да би се та штета спречила, молитвена тајна је прикривена од радозналости и лакомислености у књизи намењеној монасима. У тим блаженим временима, у којима је постојало обиље живих сасуда благодати, могли су да прибегавају савету монаха сви они којима је савет био потребан.

Међу раитским монасима, за које је блажени Јован и написао "Лествицу", процветала је молитва ума под руководством опитне, духовне поуке. О томе свети писац говори опет алегоријски и прикривено у *Поуци о пастиру* [94]. Он говори овако: "Пре свега, часни оче, потребна нам је духовна сила да бисмо оне које смо желели да уведемо у светињу светих и покажемо им Христа, који почива на њиховој тајанственој и скривеној трпези - нарочито док стоје ту, у предворју, крај тог улаза, и чим приметимо да их народ потискује и стиска са циљем да им забрани да уђу тамо где желе - могли да узмемо за руку, као децу, и ослободимо од намера народа. А ако су деца сасвим гола и немоћна, онда морамо да их подигнемо на рамена, да их носимо на раменима док не прођу кроз улазна врата, јер добро знам да је тамо обично највећа навала и гужва. Зато је неко и рекао о тој навали: *И би преда мног труд (и мука), док не уђох у Светилиште Божије,* [95] и труд сеже само до улаза." [96] "Онај који жели да види Господа у себи, тај настоји да очисти своје срце непрестаним сећањем на Бога. Мисаона земља човека чисте душе налази се унутра, у њему. Сунце које сија у тој земљи јесте светлост Свете Тројице. Ваздух који удишу њени становници јесте Свесвети Дух. Живот, радост и весеље те земље је Христос, Светлост од Светлости - Оца; то је Јерусалим и Царство Божије, скривено *унутра у вама* [97]. Та земља је облак славе Божије: чисти срцем ће ући у њу да би видели лице свог Господа и да би њихове умове обасјала зрака Његове светлости. [98] Потруди се да уђеш у клет која је у теби и видећеш небеску клет. Прва и друга су једно: једним уласком ступићеш у обе. Лествица према Царству небеском је у теби: она је тајанствено подигнута у твојој души. Погрузи себе у себе од греха, и наћи ћеш тамо степенике којима се можеш успети на небо." [99] Преподобни Варсануфије, монах који је достигао највиши степен духовног напредовања, уводио је своје ученике у светилиште благодатне молитве срца и у стања која она ствара. Читамо следећу његову поуку, дату неком тиховатељу који је био под његовим руководством: "Једино безгрешни Бог, Спаситељ оних које се уздају у Њега, нека учврсти твоју љубав да служиш Њему у светости и у правди у све

дане живота свога, у храму и на жртвенику унутрашњег човека, где се приносе духовне жртве Богу, злато, тамјан и смирна, где се приноси угојено теле, где се пролива часна крв јагњета, непорочног и безазленог, где се разлежу једнодушна клицања светих анђела: *Тада ће принети на жртвеник Твој теоце.*[100] А када је то *тада?* Тада када дође Господ наш, тај велики Архијереј, који приноси и прима бескрвну жртву, када, у име Његово, хроми који сеђаше пред Красним вратима храма буде удостојен да чује радосни глас: *Устани и ходи.*[101] Тада хроми улази у светилиште, ходи и скаче, и хвали Бога. Тада се човек буди из сна немара и незнања, тада поспаност унија и лењости силази са очију, тада мудре девојке пале своје светиљке[102] и ликују са жеником у светој ложници певајући једнодушно, тихо: *Окусите и видите да је добар Господ. Благо човеку који се нада у Њега,*[103] тада престају и битке, и кретње тела које прљају човека, тада се у њега настањује свети мир Свете Тројице, печати се ризница и више нико не може да украде благо из ње. Помоли се да то разумемо и достигнемо и обрадујемо се у Исусу Христу, Господу нашем."[104] На највеће страхопоштовање пред молитвеном светом службом срца опомиње нас њен величанствени опис изнет у делима светих отаца. То страхопоштовање и сама разборитост захтевају од нас да се одрекнемо преурањеног, самовољног, гордог, неразумног напрезања да уђемо у тајанствено светилиште. И побожност и разборитост уче нас да пребивамо у пажљивој молитви, молитви покајања, пред вратима храма. Пажење и скрушен дух је она клет која је дата грешницима покајницима да буде њихово пристаниште. Она је предворје светилишта. У њу ћемо се склањати и закључавати од греха. Нека се саберу у ту Витезду сви морално хроми, губави, слепи и суви - речју, сви који болују од греха, сви који чекају да се вода заталаса,[105] да се излије на њих милост и благодат Божија. Само Господ, и једино Он, у време које само Он зна, дарује исцељење и уводи у светилиште, јединствено по својој непојмљивој милости. *Ја знам које изабрах,*[106] говори Спаситељ. *Не изабрасте ви мене* - говори Он својим изабраницима - *него ја вас изабрах и поставих вас да ви идете и род донесите; да што год заштите од Оца у име моје да вам да.*[107]

Сасвим је добар начин обучавања Исусовој молитви који предлаже јеромонах Доротеј, руски подвижник и аскетски писац. "Ко се моли устима", говори јеромонах, "а за душу не хаје и срце не чува, тај се моли ваздуху, а не Богу, и сав његов труд је узалудан зато што Бог слуша ум и ревност, а не многоговорљивост. Молити се морамо свим својим усрђем: из своје душе, и свог ума, и свог срца, са страхом Божијим, свом својом снагом. Молитва ума не дозвољава неприбраним и нечистим мислима да уђу у унутрашњу клет. Хоћеш ли да се научиш молитви ума и срца? Ја ћу те научити. Пази ревносно и разумно, послушај ме, вољени мој. Најпре треба да твориш Исусову молитву гласом, то јест устима, језиком и говором, наглас, себи самоме. Када се уста, језик и осећања насите гласно изговаране молитве, тада се молитва гласом прекида и она почиње да се изговара шапатом. После тога мораш да се поучаваш умом, *да се приближаш* и увек будеш уз оно што гркљан *осећа*. Тада молитва

ума и срца почиње *на миг*,[108] непринуђено, непрестано се обнавља, прелази у навику и дејствује у свако доба, при сваком послу, на сваком месту." [109]

Блажени старац јеромонах Серафим Саровски заветује почетника да се, по ранијем заједничком обичају у Саровској пустињи, непрестано моли речима: *Господе Исусе Христе, Сине Божији, помилуј ме грешног*. "Током молитве" поучава старац, "пази на себе, то јест сабирај ум и сједињуј га са душом. На почетку, дан-два, или више, изговарај ову молитву самим умом, одвојено, и пази на сваку реч посебно. Када Господ загреје твоје срце топлотом Своје благодати и када те сједини у један дух, тада ће та молитва почети да тече у теби без престанка и увек ће бити са тобом, наслађиваће те и хранити.[110] Управо то значе речи пророка Исаије: *Пробудите се и пјевајте, који почивате у праху, јер је роса свјетлости Твоја роса. Земља повраћа сјене*. [111] А када будеш имао у себи ту душевну храну, то јест разговор са Господом, зашто онда да идеш по келијама код браће, чак и када те неки брат позове? Заиста ти кажем да празнословље није ништа друго до лењост. Ако не разумеш самог себе, можеш ли онда да расуђујеш о нечему другом, и да учиш друге? Ћути, непрестано ћути, сећај се увек присуства Бога и Његовог имена. Ни са ким не започињи разговор, али уједно пази да не осуђујеш оне који разговарају или оне који се смеју. У том случају буди глув и нем. Шта год о теби говорили, понашај се као да то ниси ни чуо. Као пример може да ти послужи Стефан Нови: његова молитва је била непрестана, нарав кротка, уста ћутљива, срце смирено, дух милостив, тело и душа чисти, девственост непорочна, сиромаштво истинско и неграмзивост пустињачка; његова послушност била је беспоговорна, делање стрпљиво, труд ревностан. Док седиш за трпезом не гледај колико ко једе и не осуђуј, већ пази на себе и храни душу молитвом." [112] Старац је ову поуку дао монаху почетнику који проводи живот у манастирским трудовима, поучио га вежбању у молитви која приличи делатном животу, а онда му забранио да преурањено и неразумно тежи теоријском животу и молитви саобразној таквом животу. "Ако желиш да прођеш духовни живот, мораш почети од делатног живота па тек онда прећи на теоријски: без делатног живота не можеш ући у теоријски. Делатни живот чисти од грешних страсти и подиже на степен делатног савршенства, а самим тим пробија пут ка теоријском животу. У теоријски живот могу да ступе једино они који су се очистили од страсти и потпуно обучили у делатном животу, што се може видети из Светог писма: *Блажени чисти срцем, јер ће Бога видјети*, [113] и из речи светог Григорија Богослова: у теоријски живот могу да ступе једино они који су савршени по својој опитности (у делатном животу). У теоријски живот треба ступати са страхом и трепетом, скрушеног срца и смирено, уз велико испитивање Светог писма и под руководством искусног старца, ако се такав може наћи, а не дрско и самовољно. Пошто због својих вредности није тражио (узвишено духовно стање), онај који је дрзак и горд се - каже Григорије Синаит - охоло напреже да га достигне пре времена. Понављамо: ако неко уображава да ће достићи узвишено стање теоријским животом, а налази сатанску, а не истинску

жељу, нека зна да га ђаво хвата у своје мреже и да је постао његов слуга." [114] Старац, дакле, најпре одвраћа од гордог стремљења ка узвишеним молитвеним стањима, а онда истрајава на захтеву да су пажљиви живот и непрестана молитва неопходни свим монасима, па и самим послушницима почетницима. Запажено је да усмерење које монах прими при ступању у манастир најчешће остаје преовлађујуће у њему током целог његовог живота. "Благодатне дарове", потврђује Серафим, "добивају једино они који имају унутрашње делање и који бдију над својим душама." [115] Ако смо истински одлучили да служимо Богу, онда морамо да се вежбамо у сећању на Бога и у непрестаној молитви Господу Исусу Христу тако што ћемо говорити умом: *Госпoде Исусе Христe, Сине Божији, помилуј ме грешног.* Таквим вежбањем можемо се приближити Богу и сјединити се са Њим ако не упаднемо у расејаност и ако сачувамо мирну савест. Исак Сиријски каже да нема другог начина да се приближимо Богу осим кроз Непрестану молитву." [116] Монасима и послушницима који се драговољно занимају Исусовом молитвом, а у циљу најлакшег избегавања расејаности и очувања прибраности током молитве, Серафим саветује да током молитве у цркви затворе очи, и да их отварају једино онда када осете да су их сан и дремање оптеретили. А тада, саветује он, треба управљати поглед у свете монахе, јер и то чува од расејаности и подстиче на молитву. [117] Дуге молитве у манастиру су веома прикладне за привикавање почетника на Исусову молитву. Ако већ присуствује молитвама, зашто да дозволи својим мислима да бесплодно лутају куда стигну и наносе штету души? А то се не може избећи ако ум није привезан за нешто. Сав се предај Исусовој молитви: она ће задржати ум да не лута; постаћеш знатно усредсређенији, дубљи; много боље ћеш пазити на оно што се чита и поје у цркви, а уједно ћеш се неприметно и постепено обучити у молитви ума. Ономе који жели да проводи пажљиви живот Серафим заповеда да не обраћа пажњу на гласове са стране, због којих глава постаје пуна празних и сујетних помисли и сећања; заповеда да не обраћа пажњу на оно што раде други, да не суди, не говори и не мисли о њима; заповеда да избегава расправљања, да се понаша као странац, да оцима и браћи које сретне указује поштовање наклонима, без речи, да не гледа пажљиво у њих, [118] зато што такво гледање неизбежно оставља у души неки утисак који ће изазивати расејаност тако што ће привлачити пажњу на себе и одвлачити од молитве. Ако проводиш пажљиви живот, онда не гледај ни на шта упорно и дуго, ништа не слушај нарочито брижно, гледај као да ниси ни видео, слушај као да си у пролазу, а све зато да би твоје сећање и твоја сила пажњења увек били слободни, далеки од утисака света, способни и спремни да приме божанске утиске.

Начин који је предложио јеромонах Доротеј и начин који је предложио старац Серафим очигледно су исти као и начин који је предложио свети Јован Лествичник. Једина разлика је у томе што је свети Јован Лествичник јасније и одређеније изложио свој начин. Свети Јован припада најстаријим и највећим учитељима монаштва, и васељенска Црква сматра да он јесте такав; каснији свети писци се позивају на њега

као на најпоузданијег учитеља, као на живи сасуд Светог Духа: на основу тога, и уверени у то, ми предлажемо његов начин љубљеним оцима и браћи, како онима који живе у манастиру, тако и онима који живе у свету, свима који искрено желе да се нелицемерно, успешно и богоугодно моле. Тај начин и не може бити одбачен: одбацили овај начин мољења значило би одбацили из молитве пажење, а без пажења молитва није молитва. Молитва без пажења је мртва! Таква молитва је бескорисно, по душу штетно, за Бога увредљиво празнословље! Онај ко се пажљиво моли неизоставно се моли, мање или више, на овај начин. Ако се пажња умножи и појача током молитве, неизоставно ће се појавити начин мољења који предлаже свети Јован Лествичник. *"Ишти сузама"* - говори он - *"тражи послушношћу, куцај дуготрпљењем: јер, сваки који иште, прима; и који тражи, налази, и који куца, отвориће му се"*. [119]

Опит је одмах показао да овај начин мољења, посебно на почетку, захтева да речи изговарамо лагано, да би ум успевао да се смешта у речи, као у своје форме; то не можемо достићи при брзом читању. Начин светог Јована је веома подесан и при вежбању у Исусовој молитви и при келијном читању молитава, чак и при читању Писма и отачких књига. Том начину морамо се приучавати као да читамо лагано, по слоговима. Онај ко се приучио таквом начину, тај је стекао молитву уста, ума и срца, својствену свакоме који проводи делатни живот. Свети Калист, патријарх константинопољски, овако размишља о молитви: "Непрестана молитва се састоји у непрестаном призивању имена Божијег. И када разговараш, и када седиш, и када идеш, и када нешто радиш, и када једеш, и када се бавиш било чим другим, мораш увек и на сваком месту да призиваш име Божије, по заповести Писма: *Молите се без престанка*." [120] Тако пропадају непријатељеви напади на нас. Молити се м^ламо срцем, молити се морамо устима, када смо сами. Ако се ко налази на тргу, или у друштву са другима, тај не мора да се моли устима већ само мислима. Морамо чувати очи, и увек морамо гледати доле да бисмо се сачували од расејаности и од непријатељских мрежа. Молитва је савршена онда када је изговарамо Богу а наш ум при томе не скреће у расејаност, када се све човекове мисли и осећања сабирају у једно мољење. Молитву и псалмопојање морамо чинити и умом и устима, како говори пророк Давид: *Господе, отвори усне моје, и уста моја казиваће хвалу Твоју*." [121] И апостол је, показујући да су уста потребна, рекао: *Приносимо Богу жртву хвале, тојест, плод усана које исповедају Име његово*." [122] Јеромонаху који га је питао како се морамо молити преподобни Варсануфије Велики је одговорио: "Морамо се донекле вежбати у псалмопојању, донекле се молити устима; треба времена и за то да бисмо испитивали и чували своје помисли. Ко за трпезом има много разних јела, тај једе много и са наслађивањем, а ко сваки дан узима једну те исту храну, тај је не једе са насладом, већ понекад можда осећа и одвратност према њој. Тако је и у нашем случају. У псалмопојању и у молитви устима не спутавај себе, већ делај онолико колико ти Господ даје. Не остављај такође ни читање, ни унутрашњу молитву. Мало

једно, мало друго - и тако ћеш дан провести угађајући Богу. Наши савршени оци нису имали одређена правила, већ су током целог дана извршавали своје правило: мало су се вежбали у псалмопојању, мало су устима читали молитве, мало су испитивали помисли, чак су се, поврх тога, и о храни старали, а све су то чинили са страхом Божијим." [123] Преподобни отац је тако размишљао и поучавао брата баш зато што је био у великом молитвеном напредовању. Опит ће научити свакога ко се вежба у молитви да тихо изговарање Исусове молитве, и уопште свих молитава, у великој мери чува ум од расејаности, која сваког часа вреба да га покраде. Молитва гласом је преко потребна баш онда када непријатељ појача свој напад, када осети да наша воља слаби и да наступа помрачење ума. Пажљива молитва гласом је уједно и молитва ума и молитва срца.

Нашим убогим словом не скрећемо и не удаљавамо наше љубљене оце и браћу од молитвеног, узвишеног напредовања - напротив, желимо од свег срца да напредују. Нека сви монаси буду слични анђелима и арханђелима, и нека, као и они, немају починка ни дању ни ноћу од божанске љубави која их покреће и због које се без престанка и незасито хране славословљењем Бога. Одвраћање од преурањеног, погрешног, дрског деловања даје се управо зато да би се неизрециво богатство молитве срца добило у своје време. Забрањује се неразумна, ватрена тежња да се у себи открије благодатна молитва срца; забрањује се та тежња зато што је њен узрок незнање или недовољно знање, и зато што човек гордо мисли да је способан за благодатну молитву и да је достојан ње; забрањује се та тежња зато што се благодатна молитва не може открити у себи искључиво сопственим напорима; забрањује се та тежња, која помахнитало наваљује на врата тајанственог Божијег храма, да не би спречавала Божију благодат да се некада смиљује над нама, да прогласи недостојне достојнима, да да дар онима што не очекују дара, онима који су осудили себе на вечне казне и тамнице пакла. Дар се даје ономе ко се смирио и понизио пред величином дара; дар се даје ономе ко се одрекао своје воље и препустио се Божијој вољи; дар се даје ономе ко стишава и умртвљава у себи тело и крв, који јеванђелским заповестима обуздава и умртвљава у себи телесно мудровање. Живот ће сијати онолико колики је степен умртвљавања. А када живот стигне, неочекивано и једино по својој милости, он довршава и закључује добровољно започето умртвљавање. Неопрезни, необично упорни тражитељи узвишеног молитвеног стања, вођени гордошћу и самовољом, увек буду обележени печатом одбачености, који им и следи по одредбама духовног закона. [124] Тај печат се веома тешко скида - најчешће се и не може скинути. Зашто? Зато што гордост и уображеност, које воде у самообману, у општење са демонима и у робовање њима, не дају човеку да види неправилности и опасности свог положаја, не дају му да допре до свести о свом жалосном општењу са демонима, а ни о чињеници да им јадно, убиствено робује. "Заодени се најпре лишћем, а касније ћеш, када Бог заповеди, донети и род", рекли су оци. [125] Најпре стичи пажљиву молитву: а Бог, свемилостиви Бог, дароваће благодатну молитву

ономе ко је себе пажљивом молитвом очистио и припремио, на јеванђелским заповестима у своје време утемељио, уредио и учврстио.

Учитељ молитве је Бог; истинска молитва је дар Божији.[126] Ономе ко се моли скрушеног духа, непрестано, са страхом Божијим, са пажењем, томе сам Бог даје постепено напредовање у молитви. Пажљива и смирена молитва доноси духовно дејство и духовну топлоту, а то двоје оживљава срце. Оживљено срце привлачи себи ум, постаје храм благодатне молитве[127] и ризница духовних дарова, које она доноси по самој својој природи. "Потруди се", говоре велики подвижници и учитељи молитве, "да болним срцем задобијеш топлину и молитву, и Бог ће ти дати да их увек имаш. Заборав их изгони, а сам заборав настаје због немара.[128] Ако хоћеш да се избавиш из заборава и робовања, то можеш достићи једино ако стекнеш у себи духовни огањ: заборав и робовање ишчезавају једино од његове топлоте. А тај огањ се стиче тежњом ка Богу. Брате! Ако твоје срце не буде дању и ноћу страдањем тражило Господа, онда не можеш напредовати. А ако оставиш све остало и заузмеш се тиме, достигнућеш оно стање које Писмо одређује речима: *Отпочините и познајте да сам ја Бог.*[129] Брате! Измоли благодат Онога који *хоће да се сви људи спасу и да дођу у познање истине,*[130] да би ти Он даровао духовну будност која пали духовни огањ. Господ, господар неба и земље, дошао је на земљу да би спустио на њу тај огањ.[131] Заједно са тобом, по сили мојој, молићу се и ја да ти Бог дарује ту будност, јер Он даје благодат свима који је траже са трудом и усрђем. Чим дође, она ће те научити истини. Она просветљује очи, исправља ум, прогони сан слабости и немара, враћа сјај оружју зарђалом на земљи лењости, враћа светлост одеждама испрљаним при робовању варварима, улаже мржњу према одвратним стрвинама којима се варвари хране, улаже жељу за насићењем великом жртвом коју је принео наш велики Архијереј. Управо та жртва, о којој је пророку откривено да она чисти грехове и узима безакоња,[132] опрашта онима који плачу, кроткима даје милост,[133] појављује се у достојнима и кроз њу они наслеђују вечни живот, у име Оца и Сина и Светог Духа." [134] "Духовна будност или трезвеност је духовна уметност, која, када траје дуго и усрдно, уз Божију помоћ потпуно избавља човека од грешних дела и страсних помисли и речи. Духовна будност је тиховање срца, она је чување ума, она је пажење на себе које, далеко од сваке помисли, увек и без прекида и непрестано призива Исуса Христа, Сина Божијег и Бога; она Њиме дише, Њиме храбро устаје на непријатеље, Њему се исповеда." Тако је духовну будност одредио свети Исихије Јерусалимски.[135] И остали оци се слажу са њиме.[136]

"Чим је огањ дошао у срце, он је обновио молитву. А када је она устала и узнела се на небо, тада је огањ сишао у одају душе." [137] Ове речи припадају синајској светиљци, Јовану Лествичнику. Очигледно је да свети говори на основу свог блаженог искуства. Слично се десило и са преподобним Максимо Капсокаливитом. "Од своје младости", поверавао је он преподобном Григорију Синаиту, "имао сам велику веру у моју

Госпођу, Мајку Божију, и молио сам јој се са сузама да ми да благодат молитве ума. Једном приликом дошао сам, по обичају, у Њен храм и ревносно сам јој се молио за то. Приступио сам њеној икони, почео да целивам њен лик са страхопоштовањем, и наједном сам осетио да је у моје груди упала топлота, и то она која није опржила унутрашњост, већ је насладила и оросила моју душу и побудила у њој умиљење. Од тада је моје *срце* почело да пребива у молитви, и мој *ум* је почео да се наслађује сећањем на мог Исуса и Мајку Божију, и сећањем да Њега, Господа Исуса, имам непрестано у себи. Од тада се молитва никада није прекидала у мом *срцу*".[138] Благодатна молитва се појавила изненада, неочекивано, као дар од Бога; душа преподобног била је припремљена за добијање дара молитве посредством ревносне, пажљиве, смирене, непрестане молитве. Благодатна молитва није остала у преподобном без својих уобичајених последица, потпуно непознатих и несвојствених телесном и душевном стању. Обилно појављивање духовног огња у срцу, огња божанске љубави, описао је затворник Григорије Задонски на основу сопственог опита.[139] Но пре тога њему је био послан Божији дар покајања, који је унапред очистио срце за љубав, дар који је дејствовао као огањ и истребио све што погани двориште светог и силног Господа,[140] а само тело бацио у изнемоглост. "Свети и наднебесни огањ", говори свети Јован Лествичник, "једне спаљује зато што нису довољно чисти, а друге, напротив, просвећује зато што су достигли савршенство. Један те исти огањ назива се и огњем који спаљује и светлошћу која обасјава. Стога једни одлазе са молитве као да излазе из ужарене пећи, и осећају да су се растеретили од неке прљавштине и вештаства, а други излазе обасјани светлошћу и обучени у двоструку одећу, одећу смирења и радости. А они који одлазе са молитве без иједнога од ова два дејства молили су се у ствари телесно, а не духовно."[141] Духовном молитвом названа је овде молитва коју покреће Божија благодат, а телесном молитвом молитва коју човек твори сопственим напором, без видљивог садејства благодати. Неопходна је молитва друге врсте, како тврди исти тај Јован Лествичник, да би у своје време била дарована благодатна молитва.[142] Чиме благодатна молитва обележава свој долазак? Свој долазак она обележава натприродним плачем, и човек улази на врата Божијег светилишта, свог срца, у неисказивом исповедању.

Пре преласка на описивање оног начина који свети оци предлажу скоро искључиво тиховатељима, осећамо потребу да мало припремимо читаоца. Дела светих отаца можемо упоредити са апотеком: у њој има много лекова, али болеснику неупућеном у вештину лечења и без руководства лекара биће веома тешко да изабере лек за своју болест. Ако је болесник лакомислен, и ако се узда у самог себе, и ако се још, будући да нема лекара, не упозна добро са оним што пише у лекарским књигама, он ће на брзину донети одлуку да сам изабере и узима лек, али тај избор може бити погубан. Лек је сам по себи лековит, лек може бити и некористан, али и веома штетан. У положај сличан положају тих болесника доведени смо и ми зато што немамо духовне

руководиоце који би нас водили кроз дела светих отаца о тајном дејству молитве срца и о њеним последицама. Учење о молитви у отачким књигама које су до нас дошле јесте изложено и целовито и јасно, али се ми, због нашег незнања, пред тим књигама, у којима су изнета разна делања и стања почетника, средњих и савршених, налазимо у веома тешком положају када треба да одаберемо она делања и стања која нама одговарају. Неизрециво је срећан онај који ову тешкоћу схвати и осети. Многи ту тешкоћу нису схватили зато што су површно читали дела светих отаца, и површно се упознали са предложеним делањима, па су онда примили на себе делање које њима није својствено и тако нанели себи штету. У свом делу, написаном за веома напредног тиховатеља Лонгина,[143] свети Григорије Синаит говори: "Једна ствар је тиховање, а друга општежиће. Свако ко живи онај живот на који је призван биће спасен. Због слабих се и бојим да пишем, када видим да живиш међу њима, јер свако ко због слушања или учења пролази кроз претешки подвиг молитве - пропада, будући да не налази руководиоца." [144] Свети оци опомињу да су многи обманули сами себе и озледили свој ум управо зато што су се од самог почетка молили неправилно, на начине за које нису ни сазрели ни способни. Веома велику штету наноси и само читање отачких књига ако тај који чита не разуме то што чита, велику штету наноси и општење са највећим угодницима Божијим ако тај који слуша њихово свето учење не разуме то што слуша. То се десило сиријском монаху Малпату. Он је био ученик преподобног Јулијана. Пратећи старца, Малпат је посетио преподобног Антонија Великог и био удостојен да чује од њега најузвишеније учење о монашком животу: о самоумртвљавању, о молитви ума, о чистоти душе, о виђењу. То учење Малпат није разумео како ваља, па је, понет материјалним жаром, преузео на себе изузетно строги подвиг да пребива у затвору, без излажења, а све у нади даће достићи оно узвишено духовно стање о коме је чуо од Великог Антонија, које је видео и осетио у Великом Антонију. Последица тога била је ужасна самообмана. Велики подухват донео је велику прелест, а уображеност која је обузела несрећникову душу учинила је ту душу неприступном за покајање, а самим тим и за исцељење: Малпат је оснивач и глава јереси евхита.[145] Какав жалостан догађај! Каква жалосна појава! Ученик великог светитеља је чуо учење највећег међу светима, а онда пропао зато што је то учење неправилно применио у свом деловању. Пропао је у време у којем је, управо зато што је било много светих, способних да руководе и исцељују, било веома мало оних који су пропали од прелести. Ово је речено да нас опомене. И док су сијала небројена светила, знало се да је пут унутрашњег монаштва - тајанственог, молитвеног сововања и тиховања ума у срцу - окружен опасностима: тај пут је тим опаснији када наступи тамна ноћ. Магла и густе облаци су скрили небеска светила. Зато се тим путем мора ићи сасвим лагано, пипајући. Изучавање отачких књига које је Божији промисао дао савременом монаштву да му служе као морално руководство ни у ком случају није незначајан подвиг. Да бисмо извели тај подвиг, морамо одбацити саме себе, морамо оставити животне бриге, да и не говорим о забавама, весељима и насладама; морамо живети по јеванђелским заповестима, морамо имати

чистоту ума и срца, јер једино помоћу ње, а саобразно степену очишћења, можемо примећивати и разумевати духовно, свето, тајанствено учење Духа. Онај ко је сазнао да је у данашњем времену благо спасења и хришћанског савршенства сакривено у речима које је изговорио Свети Дух, или неко други под Његовим утицајем, то јест у Светом писму и делима светих отаца, нека се духовно радује зато што је добио суштински корисно знање, нека се потпуно сакрије од света у побожни живот и *отиде и све што има прода и купи поље оно*[146] на коме је скривено спасење и савршенство. Ако желимо темељно да изучимо Писмо, за то је, уз одговарајућу делатност, потребно доста времена. Након темељног изучавања Писма, уз велики опрез, измољавајући непрестано Божију помоћ молитвом и плачем, због сиромаштва духом, можемо се прихватати и оних делања која воде савршенству. Један свети монах је причао да је двадесет година изучавао дела светих отаца и да је при томе водио уобичајени монашки живот у општежићу; након тих двадесет година одлучио је да делатно упозна дубоко монашко делање, да, дакле, делатно упозна оно што је теоријски упознавао читањем и, вероватно, из онога што му је само то време омогућавало, дакле из беседа са оцима који су напредовали.[147] Ако је читање оно што води монаха, онда он напредује неупоредиво спорије него под вођством духоносног учитеља.

Сваки светитељ је написао своја дела из свог благодатног уређења, и из своје делатности, саобразно свом уређењу и својој делатности. На то морамо обратити посебну пажњу. Не заносимо се и не одушевљавајмо се књигом коју је написао готово сам занос, књигом која говори о високим, нама потпуно несвојственим делањима и стањима. Она може, док је читамо, да распали нашу машту, може да нам нашкоди тиме што ће нам саопштити да треба да познамо и пожелимо за нас преурањене и немогуће подвиге. Окренимо се књизи оног светог оца који је по умерености свог напредовања најближи нашем стању. Са таквим ставом о отачким књигама, предлажемо монаху који жели да упозна унутрашњи молитвени подвиг да прва његова лектира буду поуке Серафима Саровског, дела Пајсија Њамецког и дела његовог пријатеља, схимонаха Василија. Светост ових личности и правилност њиховог учења су несумњиви. Након изучавања ових дела може се прећи на књигу преподобног Нила Сорског. Та књига, споља гледано, јесте мала, али је духовно необично велика. Тешко је наћи питање о умном делању које она није решила. Све је у њој изложено необично једноставно, јасно и сасвим довољно. Тако је изложен и начин вежбања у Исусовој молитви. Уосталом, као и сам тај начин, и цела књига је намењена монасима већ спремним за тиховање.

Преподобни Нил заповеда да *ћутимо* мислима, да себи не допуштамо да мислимо о било чему грешном и сујетном, чак ни о корисном, ни о духовном. Он заповеда да, уместо било какве мисли, непрестано гледамо у дубину срца и говоримо: *Господе Исусе Христе, Сине Божији, помилуј ме грешног*. Можемо се молити и стојећи, и

седећи, и лежећи; они крепког здравља и снаге могу се молити стојећи и седећи, немоћни могу да се моле и лежећи, зато што у тој молитви није пресудно важан подвиг тела него подвиг духа. Важно је да тело заузима онај положај који пружа духу сву слободу за оно дејство које је њему својствено. Не треба сметати с ума да је овде реч о делању монаха који су уверљивим телесним подвигом довели своје телесне жеље у потребни ред, па су захваљујући свом духовном напредовању прешли са телесног подвига на душевни. Преподобни Нил заповеда да затварамо ум у срце, и да, по могућности, задржавамо дисање, да дисање не буде често. То значи да треба дисати веома тихо. Уопште, све кретње крви треба задржавати, а тело и душу треба држати у мирном положају, у положају тишине, побожности и страха Божијег. Без овога духовно дејство не може се појавити у нама: оно се појављује тада када утихну све кретње и навале крви. Опит ће нас брзо научити да задржавање дисања, то јест нечесто и лагано дисање, знатно помаже да доведемо себе у стање тишине и да саберемо ум да не лута. "Постоји цело мноштво врлинских делања", говори свети Нил, "но сва су она посебна; молитва срца је извор свих блага; она напаја душу, као вртове. Она је садржана у држању ума у срцу, изван свих помисли, и крајње је тешка за оне који се још нису обучили за њу. Но нису почетници једини којима је молитва срца тешка: она је тешка и за оне који се дуго труде и још нису примили и задржали у срцу молитвену сладост, тај плод дејства благодати. Опит показује да је за слабе држање ума у срцу веома тешко и неприкладно. А када неко задобије благодат, он се тада моли без труда и са љубављу, баш зато што му благодат даје утеху. Када почне *дејство* молитве, тада оно привлачи ум себи, весели се и постаје прибрано." [148] Да бисмо се приучили начину мољења преподобног Нила Сорског, веома је добро да тај начин сјединимо са начином светог Јована Лествичника, и да се молимо сасвим лагано. У предавању свог начина преподобни Нил се позива на многе оце источне и васељенске Цркве, првенствено на преподобног Григорија Синаита.

Дела преподобног Григорија Синаита имају пуну духовну вредност, али нису тако разумљива и јасна као дела преподобног Нила Сорског. Разлози за то су начин излагања, затим схватања тог времена о разним стварима, нама данас далека, а нарочито духовна напредност писца књиге, а и онога коме је књига написана. Начин мољења који предлаже Синаит и начин који предлаже Нил готово су потпуно исти: преподобни Нил износи учење о молитви на основу онога што је читао и учио из Опгаитове књиге о молитви, а и на основу разговора са Синаитовим ученицима, вођеним приликом посете Истоку. "*Изјутра сиј*" - говори преподобни Григорије, позивајући се на премудрог Соломона - "*сјеме своје, то јест молитве, и увече немој да ти почивају руке, да се стална, а тако прекидана молитва не би лишила оног часа у коме би могла бити услишена: Јер не знаш шта ће бити боље, ово или оно.*" [149] Од јутра, чим седнеш на сточицу, високу педаљ, сведи ум из главе у срце и држи га у њему, савиј се у болни положај, па са великим болом у грудима, раменима и врату непрестано моли умом или душом: *Госпoде Исусе Христe, помилуј ме.* Задржавај

донекле и дисање, да дисање не би било непажљиво." [150] У своме учењу о томе да треба задржавати дисање Синаит се позива на преподобног Исаију Отшелника, Јована Лествичника и Симеона Новог Богослова. "Ако желимо да непогрешиво нађемо истину, и да је познамо", говори Синаит, "онда се потрудимо да једино што имамо буде *дејство* срца, потпуно невидљиво, и никако не допуштајмо машти да буде слободна, не дозвољавајмо машти да она изобрази лик неког светог или пак саму светлост, зато што прелести, нарочито на почетку подвига, обично прелешћују ум неискусних таквим лажним маштањима. Постарајмо се да у срцу буде делотворно једино *дејство* молитве, јер оно загрева и весели ум, распаљује душу на неизрециву љубав, Божију и човечију. Тада молитва доноси значајно смирење и скрушеност зато што молитва у почетницима јесте стално покретно умно *дејство* Светог Духа. У почетку је то *дејство* слично огњу који избија из срца, а на крају је слично миомирисној светлости." [151] Под почетницима овде се подразумевају почетници у тиховању; цела књига преподобног Григорија Синаита је за поучавање тиховатеља. На другом месту свети Синаит каже: "Једни учитељи молитве предлажу да се молимо устима, а други самим умом: ја предлажем и једно и друго. Некада ум клоне и нема снаге за молитву, некада и уста клону: зато се морамо молити и једним и другим, и устима и умом. Уза све то, ваља се молити безгласно и прибрано, да глас не би помутио осећања и пажњу ума и тако омео молитву. Када се ум привикне на делање, он напредује и добија од Духа снагу да се моли крепко и на све начине. Тада он не приморава себе на молитву устима и не јача, зато што је потпуно задовољан молитвом ума." [152] Предлажући повремено мољење и устима, свети Григорије сједињује свој начин са начином светог Јована Лествичника. У суштини, то је један те исти начин, с тим што свети Григорије говори о њему тако што има у виду одређену меру напредовања. Онај ко се ревносно моли на начин који предлаже Јован Лествичник, тај ће, у своје време, достићи оно молитвено стање о коме говори Синаит. Потпуно је оправдано и практично Синаитово мишљење да трпљење мора посебно да доприноси молитви. "На молитви тиховатељ мора већином да седи, једноставно зато што је тај подвиг тежак, понекад треба чак и да легне, да би се тело мало одморило. А твоје седење мора да протекне у трпљењу ради испуњења завета, као што и у молитви мораш бити истрајај, [153] и не треба одмах да устајеш чим клонеш духом због великих болова, мољења умом и сталног удубљивања ума у срце. Пророк овако говори: 'Спопашће нас болови као породиљу.' [154] Обори главу к земљи и ум сабирај у срце - ако се твоје срце отворило - и призивај у помоћ Господа Исуса. Непоколебиво и ревносно трпи болове у раменима, често и у глави, и тражи у срцу Господа: Царство небеско наследиће они који себе приморавају, Царство небеско *задобијају* [155] само они који себе приморавају и знају да се оно с напором осваја. Господ је указао да се истинска ревност састоји у трпљењу тих и њима сличних болова. Трпљење и остајање у сваком делању су родитељи душевних и телесних болова." [156] Под боловима се овде подразумевају пре свега скрушеност духа, плач духа, подношење болова и страдање због осећаја своје грешности, због осећаја вечне

смрти, због осећаја робовања палим духовима. Страдање духа преноси се срцу и телу самим тим што су и срце и тело нераскидиво повезани са духом и природно и нужно учествују у стањима духа. Код људи слабог тела скрушеност духа и плач потпуно замењују телесни труд;[157] али људи снажног телесног састава неизоставно морају да притесне своје тело: ако не притесне своје тело, само срце у њима не задобија блажену жалост; док немоћни имају ту жалост због самог осећања и сазнања немоћи. "Ниједно делање" говори преподобни Григорије, "ни телесно ни духовно, у коме нема трпљења бола или труда никада не доноси плода ономе који пролази кроз њега, јер *Царство небеско се с напором осваја*, рекао је Господ, и *подвижници га задобијају*.[158] Под речима: *с напором* разумеј телесно трпљење бола у свему. Многи су много година делали или делају не трпећи бол, али пошто се труде без бола и топлот у срца, одбацивши тежину трпљења болова, они остају непричасници чистоте и Светог Духа. Они чије делање одликује немар и слабост очито мисле да се много труде, али неће пожњети рода за нетрпљење бола. Сведок тога је онај који говори: 'Колико год велике подвиге чинили у свом животу, ако немамо и срце које трпи бол - сви су ти подвизи лажни и некорисни.[159] Посведочује то и велики Јефрем, када говори: 'Труди се, труди се трпећи бол, да би уклонио од себе болове сујетних трудова.' Ако, по пророку,[160] наша бедра не изнемажу исцрпљена у подвигу поста, и ако не зачнемо трпећи болове, као жена када рађа дете, и ако не утврдимо срце у болу, онда нећемо родити Духа спасења на земљи срца, како си чуо, већ ћемо се само (а то је достојно сажаљења и смеха) хвалити, мислећи да ћемо бити нешто зато што смо у бескорисној пустињи и што у њој слабо тихујемо. Када будемо одлазили из овог живота, сви ћемо, нема сумње, окусити цео плод."[161] Учење преподобног Синаита о трпљењу бола и о томе да оно прати истинско тиховатељево делање молитве ума може изгледати чудно, а и изгледа, телесном и душевном разуму, зато што он није упознат са опитима монашког живота. Позивајући такве да обрате пажњу на знања стечена у опитима, ми потврђујемо да болове у глави не ствара само творење молитве ума, већ и пажљиво читање дубоких отачких списа о молитви. Због онога што молитва открива, дакле због грешности, робовања греху и смрти, срце постаје толико скрушено да то изазива у телу страдања и болове, а онај ко не познаје молитвени подвиг, тај и не зна да страдања и болови постоје и да могу да постоје. Када се срце исповеда Господу у својој грешности и у свом јадном стању, тада се тело распиње. *Пострадах* - говори Давид, муж опитни у молитвеном подвигу - *и скруших се до краја, савдан постиђен ходих. Јер се слабине моје испунише поругама, и нема исцељења телу моме; риках од уздисања срца мога*.[162] У учењу светог Григорија о молитви приметна је његова особеност: он управља ум да се усредсређује у срце. Свети оци то називају уметношћу творења молитве, и забрањују је монасима почетницима и мирјанима зато што је за њу неопходно велико припремно обучавање, толико велико да јој и припремљени монаси морају приступати са великом побожношћу, страхом Божијим и опрезом. Чим је заповедио да усредсређујемо ум у срце, преподобни је додао: *Ако се твоје срце отворило*. То значи:

сједињење ума и срца је дар Божије благодати, и даје се у своје време, по Божијем суду, а не преурањено, и не по суду самог подвижника. Дар пажљиве молитве обично претходи нарочитим невољама и душевним потресима, који своде наш дух у дубину сазнања о свом сиромаштву и ништавности.[163] Дар Божији привлачимо смирењем и верношћу Богу, а верност Богу показујемо ревносним одбацивањем свих грешних помисли, чим се оне појаве. Верност је узрок чистоте. Чистота и смирење уручују дарове Духа.

Уметност творења молитве ума изложио је необично јасно и потпуно блажени Никифор, монах који је тиховао на светој Атонској гори. Он са правом назива молитвено делање уметношћу над уметностима и науком над наукама, зато што пружа уму и срцу знања и утиске који извиру из Божијег Духа док све остале науке пружају тек људска знања и утиске. Умно делање је највиша школа богословља.[164] "То највише од највиших делања", говори велики учитељ тиховања, "задобијају многи, чак и сви, тако што га науче. Ретки су ненаучени који појачаним делањем и врелином вере добију то делање од Бога: али реткост није закон. Истинског учитеља морамо да тражимо да бисмо се његовим поукама учили и поучавали у ономе што се дешава приликом вежбања у пажењу, у ономе што лукави уводи својим злим сплеткама, да бисмо се, дакле, поучавали у десним и левим умањењима и преузношењима, која нам учитељ разобличава јер их познаје из сопственог опита. Он поуздано показује тај умни пут, и ми под његовим руководством много згодније идемо тим путем. Ако нема нама познатог учитеља, морамо свесрдно да га тражимо. Ако ни након таквог тражења не нађеш учитеља, ти најпре призови Бога, такав, сиромашан, скрушеног духа и са сузама, а онда се помоли Богу и поступај онако како ти кажем. Знаш да удишемо ваздух; а дишемо срцем, не нечим другим. Оно је оруђе живота и телесне топлоте. Срце увлачи у себе ваздух да би дисањем испустило из себе своју топлоту, а у себе увукло свежину. Покретач овог механизма, или, тачније, слуга, јесу плућа: Бог их је створио ретким, и зато она лако увлаче и извлаче свој садржај. Срце увлачи у себе дисањем свежи ваздух и избацује топли: тако оно стално одржава систем у који је постављено да би одржало живот. И тако, чим седнеш и сабереш свој ум, уведи свој ум у пут којим ваздух улази кроз ноздрве у срце; доведи дисање у изузетно тихе кретње и присили свој ум да сиђе са удахнутим ваздухом у срце. Када ум уђе тамо, тада ће оно што затим следи бити испуњено весељем и радошћу. Као што човека који се након дугог одсуства вратио својој кући испуњава радост што види жену и децу, тако и ум испуњава неизрецива сладост и весеље чим се сједини са душом. Брате, научи свој ум да не излази брзо отуда: он је у почетку веома потиштен зато што је тамо затворен и стешњен. Када се пак навикне на затвореност и тескобу, он неће пожелети да лута вани, зато што је Царство небеско унутра у нама. А док разгледа то Царство тамо, и тражи га чистом молитвом, ум увиђа да је све спољашње одвратно и мрско. Ако одмах након тога, како рекосмо, уђеш умом у оно место у срцу које сам ти показао, одај благодарност Богу, и

прослави, и играј, и увек се држи тога делања, а оно ће те научити ономе што не знаш. Мораш да знаш и то да твој ум не треба да ћути и беспосличи док се налази тамо: његово непрестано делање и поучење мора бити молитва: *Господе Исусе Христе, Сине Божији, помилуј ме*. Ова молитва не да уму да се уздигне, чини га неприступним и недодирљивим за нападе непријатеља, води га у свакодневно напредовање у љубави и жељи према Богу. А ако и након многог труда, о брате, не ућеш у клет срца, како смо ти заповедили, онда чини ово што ти кажем, и знај да ћеш, уз садејство Божије, наћи оно што тражиш. Знаш да се словесност сваког човека налази у његовим грудима. У грудима, док наша уста ћуте, ми говоримо, саветујемо се, творимо молитве, псалмопојање. Тој словесности, чим јој одузмеш сваку помисао - то можеш да учиниш, ако хоћеш - препусти да говори: *Господе Исусе Христе, Сине Божији, помилуј ме*. И приморај себе да у грудима изговараш управо то, а не нешто друго. Поступај тако неко време и тиме ћеш сигурно отворити себи улаз у срце, како смо и написали, баш зато што смо то сазнали из опита. А приступиће ти, са много жељеним и сладосним пажењем, и цео збор врлина: љубав, радост, мир и остале: помоћу њих ће оно испунити све твоје прозбе Христу Исусу, Господу нашем." [165] Овде прво морамо обратити пажњу на уређење блаженог оца и на уређење које је он видео у монаху којег је поучавао. То је јасно из оних чланака његовог слова који претходе излагању уметности творења молитве: из њих се, на основу позивања на житије светог Саве, види да поучавање тиховању срца - ради кога се и саобразно коме се даје и спољашње тиховање по телу - приличи оним монасима који су потпуно изучили правило монашког живота, монасима који могу да се боре против непријатељских помисли и чувају свој ум. Блажени Никифор овако поучава тог монаха: "Знаш да се словесност сваког човека налази у његовим грудима. Тамо, док уста ћуте, ми говоримо, саветујемо се, творимо молитве и псалмопојање." Јасан осећај силе словесности у грудима, осећај да се тамо могу творити молитве и псалмопоји, имају веома ретки, они који су веома напредовали, који су се дуго времена занимали мољењем на начин светог Јована Лествичника, дакле они који су у знатној мери задобили прибраност и веома пажљивом молитвом побудили дух, овде назван словесношћу, да обилно помаже уму. Дух оних људи који остају у свом обичном стању, поражен падом, спава тако дубоко да не може да се пробуди из тог сна, дакле из сна који је скоро исто што и смрт: такав дух није способан за духовна вежбања која смо овде навели, и буди се за њих једино онда када се ум трајно и појачано заузме да га побуђује животворним Исусовим именом. Изванредан је начин који предлаже блажени Никифор. Онај ко разуме ствар, тај види у његовом излагању и ону постепеност с којом морамо да усходимо и то да задобијање тог начина јесте дар Божији. Пошто су Калист и Игњатије Ксантопул веома детаљно објаснили тај начин у делу о молитви и тиховању, прелазимо на то дело.

Свети Калист Ксантопул је био ученик преподобног Григорија Синаита. Монаховао је на Атонској гори; у почетку се обучавао монашком животу у општежићу. Живот у

тиховању почео је да проводи касније, када је сазрео за такав живот. Молитви ума научио се док је био у послушању манастирског куvara. Поседовао је и образовање овога света, што се јасно види из његове књиге. Тек у поодмаклим годинама свети Калист је унапређен у чин константинопољског патријарха. Свети Игњатије је био његов најближи пријатељ и учесник у монашким подвизима. Обојица су достигли велико молитвено напредовање. Њихова књига је намењена искључиво тиховатељима. Механизму блаженог Никифора они додају да у овом начину мољења уста морају бити затворена. Онај ко почиње да проводи живот у тиховању, кажу они, тај треба да се занима Исусовом молитвом онако како предлаже блажени Никифор: *тихим*, непрестаним увођењем Исусове молитве у срце, посредством исто толико тихог дисања, кроз ноздрве, и *затворених уста*. [166] Веома је важно да знамо *значење* које свети учитељи молитве ума дају предложеном механизму: он је материјално, помоћно средство, и никако га не треба мешати са самим дејством молитве, нити му придавати посебну важност, као да из њега произилази целокупно напредовање молитве. У молитвеном напредовању дејствују сила и благодат Божија; оне чине све: помоћна средства остају помоћна средства, и колико год нам била потребна због наше немоћи, ми их одбацујемо чим задобијемо напредовање, јер су непотребна и сувишна. Полагање наде у та помоћна средства веома је опасно: то сурвава у материјалистичко, неправилно схватање молитве и одвлачи од разумевања онога што је духовно, а тиме и једино истинско. Лажно разумевање молитве увек доноси или неплодност или оно вежбање у њој које је веома штетно по душу. Света браћа Ксантопул говоре: "И ово знај, брате: свака уметност и свако правило, а ако хоћеш и разно делање, унапред су одређени и правилно установљени зато што још нисмо достигли стање у коме можемо да се молимо у срцу чисто и прибрано. А када се то деси, милошћу и благодаћу Господа нашег Исуса Христа, тада остављамо много и различито, и разноврсно, и сједињујемо се непосредно, изнад речи, са Јединим, са Јединственим и Оним који сједињује. [167] Од пребивања у изложеној уметности срца, чистој и прибраној молитви - која, уосталом, делимично може бити нечиста и расејана због помисли и сећања који су устали против њој постављене забране да мисли о раније учињеном и да се сећа раније учињеног - подвижник стиче навику да се моли без присиле, прибрано, чисто и истински, то јест да досеже такво стање у коме ум пребива у срцу (и тако превазилази оно стање у коме се ум уводи у срце присилно, малодушно, посредством удисања, а онда опет одлети), дакле стање у коме се сам ум стално обраћа себи, са љубављу пребива у срцу, и непрестано се моли." [168] Подвиг молитве ума и срца "исправља се умом којег је осенила Божија благодат, и једнодушним, [169] срдачним, чистим, прибраним, и вере пуним призивањем Господа нашег Исуса Христа, а не самим, простим, природним умећем дисања на нос или седењем током вежбања у молитви на тихом и мрачном месту. Свети оци су то изумели само као неко помоћно средство за сабирање мисли из уобичајене неприбраности, за враћање мисли самој себи и пажњи." [170] Пре свих благодатних дарова, Господ наш Исус Христос и призивање у срце Његовог светог

имена са вером дарују прибраност уму. Томе донекле помаже и природно умеће; оно помаже да се ум уводи у срце дисањем кроз нос; томе помаже и седење у тихом и неосветљеном месту, и друго слично томе.[171] Света браћа Ксантопул строго забрањују преурањено стремљење ка ономе што, по духовном систему монашког живота, има да се догоди у своје одређено време. Они желе да монах делује по установљеном монашком поретку, по законима које је предала Божија благодат. "Ако и ти", говоре они, "желиш да се обучиш тиховању, које води ка небу, онда следи мудро установљене законе, и најпре радосно заволи послушност, а затим тиховање. Делање је усхођење ка виђењу, а послушност је усхођење ка тиховању. *Не помичи старе меће* - каже Писмо - *које су поставили оци твоји*;^[172] *тешко једному*.^[173] Ако поставиш добар темељ на почетку, онда ћеш временом ставити славни кров на започету грађевину духа. Све је, како рекосмо, одбачено код онога код кога сам темељ није добро постављен, и супротно овоме: све је лепо и добро уређено код онога који је добро поставио темељ, мада некад има и случајева супротних овоме."^[174] Углавном се сматра да је до стицања прибраности, истинске или краткотрајне, али чврсте и суштинске, корисно вежбати се у Исусовој молитви у монашкој заједници, и при томе то вежбање у молитви помагати делатним испуњавањем јеванђелских заповести, или, што је исто, смирењем. А након добијања дара прибраности дозвољено је спомињати и тиховање. Тако су поступили свети Василије Велики и свети Григорије Богослов. Они су се - каже свети Исак Сиријски - најпре занимали испуњавањем оних заповести које се односе на оне који живе у људској заједници, с тим што су пролазили и молитву саобразну том стању; од тог живота њихов ум је почео да осећа некретање или прибраност: тада су се они удаљили у самоћу пустиње, а тамо су се бавили делањем у унутрашњем човеку и достигли виђење умом.^[175] Потпуно тиховање у наше време сасвим је тешко, скоро немогуће. Серафим Саровски, Игњатије Никофоровски, Никандар Бабајевски, монаси који су веома напредовали у молитви ума, пребивали су повремено час у тиховању, час у монашкој заједници. Нарочито се последњи никада није усамљивао у тиховање приметно људима, баш зато што је у души био велики тиховатељ. Начин тиховања којим се руководио преподобни Арсеније Велики увек је био одличан - а данас мора бити признат за најбољи. Тај отац је стално чувао ћутање, није ишао по келијама код браће, у своју келију примао је једино у крајњој нужди, у цркви је стајао иза стуба, није писао и није примао писма, удаљавао се од свих односа који су могли да наруше његово пажење, циљ његовог живота и свих његових делања био је чување пажења.^[176] Свети Исак Сиријски веома похваљује начин живота и тиховања којим је преподобни Арсеније достигао велико напредовање и предлаже да подражавамо тај веома подесни, мудри и веома плодни начин.^[177] У закључку наших извода из дела Калиста и Игњатија Ксантопула навешћемо њихово опитно мишљење, сагласно са мишљењем осталих светих отаца, да је за достизање прибране молитве срца потребно и много времена и много напора. "Стално мољење у срцу" говоре они, "не постиже се ни једноставно, ни како било, ни са мало труда и времена, мада се и то

ретко дешава по недокучивом провиђењу Божијем: оно захтева и много времена, и много труда, душевног и телесног подвига. Превасходству дара и благодати, чији ћемо, надамо се, бити причасници, морају бити, по сили, једнаки и саобразни подвизи, да би, по тајанственом светом учењу, непријатељ био изгнан са поља срца, и да би се у њему настанио Христос. Свети Исак говори: 'Онај који жели да види Господа, тај се труди да умешно очисти своје срце сећањем на Бога, и тако ће светлошћу својих мисли свакога часа видети Бога.' Свети Варсануфије говори: Ако унутрашње делање не помогне човеку, онда је његов спољашњи труд узалудан. Унутрашње делање, сједињено са болом срца, доноси чистоту, а чистота истинско тиховање срца; такво тиховање доноси смирење, а смирење чини човека станом Божијим. А када се усели Бог, тада Он изгони демоне и страсти, и човек постаје храм Божији, освећен и осветљен, пун чистоте и благодати. Блажен је онај који гледа Господа у унутрашњој ризници срца, као у огледалу, и са сузама излива своје мољење пред Његовом добротом.' Преподобни Јован Карпатски говори: 'Треба много времена и подвига у молитвама да би се у непомутивом устројству ума нашло неко друго небо срца, где живи Христос, како говори апостол: *Или не познајете себе да је Исус Христос у вама? Сем ако у нечему нисте ваљани.*'"[178]

Мислимо да ови изводи из дела светих отаца довољно објашњавају делање Исусове молитве. У осталим светоотачким делима изложено је исто ово учење. Сматрамо преко потребним да нашим љубљеним оцима и браћи поновимо упозорење да не теже читању отачких дела о монашким узвишеним делањима и стањима, иако их радозналост вуче да читају та дела, иако то читање ствара насладу, усхићење. Наша слобода, због оваквог данашњег времена, мора бити посебно ограничена. Док је било благодатних учитеља, дотле су заноси почетника лако запажани и лечени. Но данас нема ко ни да запази заносе, ни да их лечи. Погубни занос неопитни учитељи често сматрају великим напредовањем; онога који је пао у занос подстичу на још већи занос. Ако занос не буде примећен, и ако настави да делује на монаха, он га све више скреће са истинског правца. Можемо потпуно тачно рећи да се већина налази у разном заносу, да је веома мало оних који су одбацили свој занос, и да оних који нису падали у занос напросто нема. Због тога отачке књиге, данас једино преостало средство руковођења, морамо да читамо са посебним опрезом и разборито, да се то сада једино средство руковођења не би претворило у средство неправилне делатности и из ње проистеклог растројства. "Не треба", говори свети Јован Лествичник о избору учитеља, "да тражимо учитеље који имају дар пророштва, или прозорљивости, већ пре свега истински смиреноумне подвижнике који по начину и месту подвига одговарају нашој болести."[179] Исто морамо да кажемо и о књигама: никако не треба да бирамо књиге које су најузвишеније, него оне који су најближе нашем стању и излажу делање које нама одговара. "Велико је зло", рекао је свети Исак Сиријски, "преносити било које узвишено учење некоме ко је још почетник и ко је по духовном узрасту дете."[180] И када слуша духовно слово, телесни и душевни

човек га разуме онако како одговара његовом стању, искривљује га, изопачује, следи његов изопачени смисао, добија лажни правац, држи се упорно тог правца као да је баш тај правац дат светим словом. Неки старац је достигао хришћанско савршенство, по нарочитом провиђењу Божијем, тако што је, упркос правилима, ступио у тиховање од своје младости. Најпре је тиховао у Русији, у шуми, у земуници, а затим на Атонској гори. Када се вратио у Русију настанио се у привремени општежитељни манастир. Многа браћа су видела у старцу несумњиве знаке светости па су му се обратила за савет. Старац је давао савете из свог уређења и озлеђивао душе браће. Један монах кога је старац добро познавао му је говорио: "Оче, ти говориш браћи о делањима и стањима која нису доступна њиховом схватању и уређењу, онда они објасне себи твоје речи на свој начин, затим поступају по том објашњењу, и тако наносе себи штету." Старац је одговорио са светом простотом: "И сам видим! А шта да радим? За мене су сви виши од мене, и када ме питају, одговарам из свог стања." Старцу је био непознат општи монашки пут. Није грех само оно што је погубно: погубно је и само добро када га чинимо у невреме и у погрешној мери; није погубна само глад: погубан је и вишак хране, и квалитет хране који не одговара узрасту и телесном саставу. *Нити се сипа вино ново у мјехове старе; иначе се продру мјехови, а вино се пролије, и мјехови пропадну. Него се сипа вино ново у мјехове нове, и обоје се сачува.*[181] Господ је ово рекао о делањима врлине, која обавезно морају бити усклађена са стањем делатеља: у противном, она ће погубити делатника, и сама ће пропасти, то јест биће бесплодна, на штету и пропаст душе, супротно својој намени.

Осим поменутих помоћних средстава, постоје и разна друга помоћна средства која помажу почетницима у вежбању у Исусовој молитви. Навешћемо главне.

- 1) Бројанице или лествица. Бројанице обично имају сто зрна, а лествица сто ступњева, пошто правило творења Исусове молитве подразумева сто молитава. Бројаницама се броје поклони; монаси користе бројанице и док се, седећи, вежбају у Исусовој молитви. А када достигне велики степен пажења на молитви, монах више не мора да бројаницама броји колико је изговорио молитава јер тада сва пажња прелази на молитву.
- 2) Веома је корисно да се Исусовој молитви учимо уз велике и мале поклоне, лагане, испуњене осећањем покајања, какве је чинио блажени младић Георгије о коме говори свети Симеон Нови Богослов у *Слову о вери*. [182]
- 3) Корисно је да у цркви и уопште током Исусове молитве очи буду затворене.
- 4) Држање леве руке на грудима, мало изнад леве сисе, доприноси осећању силе словесности, која се налази у грудима.
- 5) Монаси саветују тиховатеље да им келија буде донекле тамна, да њени прозори буду затворени, јер то чува ум од расејаности и помаже уму да се усредсређује у срце.

6) Тиховатеље саветују да седе на ниској столици, прво, зато што пажљива молитва захтева миран положај, а друго, да би се угледали на слепог сиромаша из Јеванђеља, који је седео крај пута и викао Господу: *Сине Давидов Исусе, помилуј ме!*[183], и био услишан и помилован. Ниска столица такође изображава ђубриште, изван града, на коме је седео Јов када га је сотона ударио злим приштом од пете до темена.[184] Монах мора да види да је због греха обогањен, унакажен, измучен, избачен из природног стања, бачен у противприродно стање, и да из тог јадног стања вапи свемилостивом и свемогућем Исусу, обновитељу људске природе: *помилуј ме*. Ниска столица је веома подесна за вежбање у Исусовој молитви. Тиме се не одбацује стајање; али пошто скоро целокупно време истински подвижник посвећује молитви, одобрено му је да се њоме бави и седећи, а понекад и лежећи. Нарочито болесни и веома стари морају да пазе да њихов телесни подвиг не буде прекомеран, да не исцрпљује њихову снагу и да им не одузима могућност да се баве душевним подвигом. Суштина делања је у Господу и у Његовом имену. То посведочује и јеванђелска прича о исцељењу узетога: пошто нису могли да се приближе Христу од окупљеног народа, пробали су кров куће у којој је био Христос, спустили одар на коме је узети лежао, и узети је исцељен.[185] Исцељење се задобија смирењем и вером.

7) Подвижници умног делања понекад имају потребу да помогну себи тако што се поливају хладном водом или тако што наквашене пешкире стављају на место прилива крви. Вода мора бити млака, никако не сме бити хладна, зато што хладна вода повећава врелину. Уопште, умна делања изазивају врелину код људи одређене телесне грађе. Такву врелину осећао је преподобни ава Доротеј док се бавио наукама и зато се расхлађивао водом.[186] Такву врелину сигурно ће осећати они који буду веома присиљавали себе да сједине ум и срце материјалним помоћним средствима, ако им буду придавали прекомерни значај, и ако не буду давали потребни значај духовним помоћним средствима. Топлота почиње да дејствује у срцу ако молитву срца желимо да појачамо на неки нарочит материјални начин. Та топлиота је директна последица таквог подвига:[187] сваки део људског тела се загрева када га трљамо; и срце се загрева ако се непрестано и дуго напреже. Топлота која је изазвана појачаним материјалним подвигом такође је материјална. То је телесна топлиота, топлиота крви, топлиота пале природе.[188] Чим осети ту топлиоту, неопитни подвижник ће сигурно помислити нешто о њој, наћи ће у њој пријатност, насладу, а то је почетак самообмањивања.[189] Ништа посебно не треба мислити о тој топлоти; напротив, треба предузети посебне мере предострожности чим се она појави. Предострожност је неопходна зато што та топлиота, која је заправо топлиота крви, ширећи се свим деловима груди веома лако може да се спусти и загреје доњи део утробе. Тада се појављује телесна жеља, својствена тим деловима тела у стању загревања. Опит показује да су се неки, чим су дошли у то стање, и не схватајући шта се дешава са њима, дали у збуњеност, у унијате, у очајање. Свесни свог јадног стања,

они су прибегли знаменитим старцима да би тражили од њих савете како да лече своје душе растрзане невољом и недоумицом. Старци су били ужаснути лукавствима ђавола када су чули да се при призивању Исусовог имена појавило велико распаљивање, чак и жеља. Они су у томе препознали страшну прелест, па су тим страдалницима забранили вежбање у Исусовој молитви, мислећи да је она узрок тог зла, а многим другим подвижницима причали су тај случај као очигледну тешку последицу вежбања у Исусовој молитви. Многи су поверовали у то само зато што су уважавали знаменито име стараца, поверовали су у то мишљење мислећи да је оно резултат самог опита. Међутим, та страшна прелест није ништа друго до прилив крви, до којег долази услед појачане, неуке употребе материјалних помоћних средстава. Тај прилив можемо лако исцелити за два-три дана тако што на упаљеним местима држимо пешкире натопљене млаком водом. Много је опасније, много је ближе прелести када подвижник осетивши у срцу или у грудима топлоту од крви помисли о њој, а зато и о себи, *нешто*, па почне да ствара себи насладу, да себе помрачује, обмањује, упетљава, уништава уображавањем. Што подвижник више присиљава и напреже своје тело, тиме се топлота крви повећава. Тако и мора да буде. Да би се та топлота смањила, довела на меру, а и да би се спречио њен прекомерни пад, не треба вршити превелики притисак на ум да уђе у срце, не треба мучити срце, не треба изазивати у њему врелину претераним задржавањем дисања и напрезањем срца, већ, напротив, треба тихо задржати дисање, трудити се да молитва дејствује у самом врху срца, где, по учењу отаца, пребива словесна сила, и где, због тога, треба да се врши богослужење. Када Божија благодат осени молитвени подвиг и почне да сједињује ум и срце, тада ће материјална топлота крви потпуно да ишчезне. Тада се и сам молитвени чин потпуно мења: молитва постаје природна, потпуно слободна и лака. Тада се у срцу појављује друга топлота, танана, нематеријална, духовна, топлота која не изазива никакво распаљивање, већ, напротив, освежава, орошава, делује као лековито, духовно помазање, вуче нас да неизрециво љубимо Бога и људе - тако о тој молитви говори преподобни Максим Капсокалитит на основу сопственог опита.[190] Предлажем оцима и браћи убоги савет и молим их да не одбаце мој убоги савет: не присиљавајте себе да пре времена откријете у себи молитвено дејство срца. Потребан је, веома је потребан разборити опрез, нарочито данас када је готово немогуће срести доброг учитеља тих предмета, када подвижнику нема друге него да се сам, пипајући, руковођен делима светих отаца, пробија у ризницу духовних знања, и да сам, пипајући, изабере од њих оно што њему одговара.

Живите по јеванђелским заповестима, бавите се пажљиво Исусовом молитвом на начин који предлаже свети Јован Лествичник, сједињујте молитву са сузама, и нека циљ ваше молитве буде покајање. Дејство молитве срца откриће вам се само по себи, али у време које је познато једино Богу. То дејство, које нам сам прст Божији открива својим додиром, достижемо превасходно тако што материјалним помоћним

средствима појачано присиљавамо себе. Оно је боље од свих других дејстава у сваком смислу: оно је много обилније, оно је потпуно сигурно од прелести и других озлеђивања; онај који га тако задобије види у добијању једино Божију милост, Божији дар, а онај који га је достигао уз појачану употребу материјалних помоћних средстава види дар Божији, али не може да не види свој подвиг, не може да не види сам механички начин који је употребио, не може да му не придаје нарочиту важност. То је на осетљивом унутрашњем путу значајан недостатак, значајно спотицање, значајна препрека за развој духовног напредовања. Духовно напредовање нема ни краја ни границе. Ништавно, безначајно надање у било шта изван Бога може да заустави напредовање, у коме је вера у Бога и воља, и ноге, и крила. "Христос је за верника све", рекао је свети Марко.¹ Од оних који су са великом ревношћу користили материјална помоћна средства напредовање су достигли ретки, а растројили су се и озледили многи. Ако уз себе имамо опитног учитеља, онда је употреба материјалних помоћних средстава мало опасна; а ако се руководимо једино књигама, онда је она веома опасна: због незнања и неразборитости она носи у себи велику могућност пада у прелест и у друге врсте душевног и телесног растројства. Чим су видели штетне последице неразборитог подвига, неки су те последице приписали самој свесветој Исусовој молитви, а не незнању и неразборитости, а све зато што су имали само површно и нејасно мишљење о Исусовој молитви и о околностима које су је пратиле. Може ли шта бити жалосније, јадније од ове хуле, ове прелести?

Свети оци су учили молитви срца, али нису дали прецизну поуку у ком делу срца она треба да се врши, вероватно зато што тада није постојала потреба за таквом поуком. Свети Никифор говори о словесности као о нечем познатом: када се словесност, иначе смештена у грудима, покрене да учествује у молитви, одмах за њом покреће се и срце да и оно учествује у молитви. Они који поседују нека знања тешко могу да детаљно и темељно предвиде и одговорима предухитре сва питања потпуног незнања: у чему незнање види мрак, у томе за знање нема ничег нејасног. Неодређена указивања на срце, присутна у отачким делима, касније су послужила као узрок значајне недоумице и погрешног вежбања у молитви код оних који, немајући учитеља, нису темељно изучили отачка дела, па су на основу површног и на брзину и читањем формираног мишљења одлучили да се занимају уметношћу молитве срца, с тим што су сву наду положили на материјална помоћна средства за молитву. Јасно објашњење овога постало је прека потреба. Човечије срце има облик дугуљасте кесице, која се при врху шири, а при дну сужава. Његов горњи део је смештен наспрам леве сисе и причвршћен је, његов доњи део се спушта до крајева ребара и слободан је; треперења тог дела називамо куцањем срца. Многи немају никаквог знања о устројству срца, и зато мисле да се срце налази тамо где чују његове откуцаје. Они самовољно приступају вежбању у молитви срца - усмеравају дах, уводе га у срце, у тај део срца, доводе тај део до телесне узрујаности, а тиме откуцаји срца постају јачи - не знајући да тиме призивају и себи намећу неправилно стање и прелест. Схимонах

Василије и старац Пајсије Величковски причају да су многи њихови савременици озледили себе зато што су злоупотребљавали материјална помоћна средства.[191] И касније често срећемо примере растројства због таквог поступања; има их и данас, иако се расположење за вежбање у Исусовој молитви потпуно смањило. Такви примери нужно постоје зато што су неизбежна последица незнања, самовоље, уображености, преурањене и горде ревности, напokon, потпуне оскудице опитних учитеља. Позивајући се на светог Теофилакта и друге оце, схимонах Василије тврди да су три силе душе, словесна сила, сила ревности и сила жеље, овако распоређене: у грудима и у горњем делу срца налази се словесна сила, или дух човеков, у средњем делу је сила ревности, у доњем је сила жеље, или природна пожуда. Онај ко настоји да покрене и узбуди доњи део срца, тај покреће силу пожуде, а она, самим тим што се налази близу полних органа, а и сама по себи, покреће те органе. Последица неуке употребе материјалног помоћног средства је веома снажно распаљивање телесне жеље. Каква чудна појава! Подвижник се наоко занима молитвом, а то занимање изазива похоту, коју би морало да умртвљава, па онда незнање злоупотреби материјално помоћно средство, а Исусовој молитви припише оно што се мора приписати злоупотреби. Молитва срца је резултат сједињења ума и духа, које је разјединио пад, а сједињује их благодат искупљења. У човечијем духу скупљена су осећања савести, смирења, кротости, љубави према Богу и ближњем, и друга слична својства: потребно је да се дејства ових својстава сједине са дејством ума. Сву своју пажњу трудбеник молитве мора да обрати на ово. Сједињење је дело прста Божијег, јединог који може да исцели рану пада; а искреност своје добре воље трудбеник доказује тиме што ће исцељење добити непрестаним пребивањем у молитви, закључавањем ума у речи молитве, спољашњом и унутрашњом делатношћу по јеванђелским заповестима, а она чини дух способним да се сједини са умом који се моли. Томе донекле доприноси и уметност упућивања ума ка словесности и ка горњим деловима срца. Сувишно напрезање при употреби тог материјалног помоћног средства је штетно зато што изазива материјалну топлоту: за топлоту тела и крви нема места у молитви.

Упражњавање Исусове молитве је нарочито мрско ђаволу зато што молитва најспасоносније делује на нашу душу, и зато што сећање на Бога, Исусова молитва нарочито, представља средство за пребивање у непрестаном јединству са Богом и за непрестано одбијање непријатељских напада. Ваво нарочито прогања оне који се вежбају у мољењу именом Господа Исуса. "Сав подвиг и сва ревност нашег непријатеља" говори преподобни Макарије Велики, "садржана је у његовом настојању да нашу мисао одврати од сећања на Бога и од љубави према Њему; за то он употребљава прелести света и одвлачи од истинског добра ка привидним, несущтинским добрима." [192] Зато свако ко је посветио себе истинском служењу Богу непрестаном Исусовом молитвом мора нарочито да чува себе од расејаности мисли, и никако не сме да дозвољава себи мисаоно празнословље, не сме да обраћа

пажњу на мисли и маштања који се појављују, и стално мора да се враћа мољењу Исусовим именом, као у пристаниште, верујући да се Исус неуморно стара о оном свом слуги који својим неуморним сећањем на Христа доказује да се непрестано налази уз Њега. "Лукави демони", говори преподобни Нил Синајски, "ноћу настоје да узбуњују духовног делатника кроз саме себе, а дању кроз људе, тако што га окружују клеветама, напастима, и несрећама." [193] Сваки делатник молитве брзо ће опитно упознати да демони воде битку баш тим редом. Демони искушавају помислима, маштањима, сећањем на најпотребније предмете, наизглед духовним размишљањима, изазивањем бриге, разних бојазни и другим облицима неверовања. [194] У свим демонским биткама осећај збуњености увек је сигуран знак приближавања палих духова, чак и онда када њихово дејство изгледа сасвим праведно. [195] Подвижницима који се усамљено и појачано моле демони се појављују у облику чудовишта, у облику саблажњивих предмета, понекад у облику светлих анђела, мученика, преподобних и самог Христа: не треба се бојати демонских претњи, а према свим појавама уопште треба бити сумњичав. У таквим случајевима, ипак ретким, наша прва обавеза је да прибегнемо Богу, да се потпуно предамо Његовој вољи и молимо за Његову помоћ: на такве појаве не треба да обраћамо пажњу, не треба да улазимо у однос и разговор са њима, већ треба да сматрамо да смо немоћни за односе са непријатељским духовима и недостојни за односе са светим духовима.

Посебним невољама и гоњењима истинског, богоугодног подвижника молитве излажу његова браћа, људи. И у томе су, како смо већ рекли, главни делатници демони: они користе као своје оруђе како оне људе чија се делатност ни у чему не разликује од демонске, тако и оне који не схватају демонске битке и зато лако постају оруђа демона, а чак и оне опрезне који схватају лукавства непријатеља, али нису довољно пажљиви према себи, па тиме дозвољавају да буду обманути. Најужаснији пример каквом страшном мржњом према Богу, према Речи Божијој, према Духу Божијем могу да се заразе људи чија се настројеност ни у чему не разликује од настројености демона представљају јудејски првосвештеници, старци, књижевници и фариесеји, који су учинили злочин над злочинима - богоубиство. Свети Симеон Нови Богослов говори да по наговору демона монаси који проводе лицемерни живот завиде истинским подвижницима побожности и чине све да их растроје и истерају из обитељи. [196] Чак се и они монаси који су добронамерни, но који проводе спољашњи живот и не познају духовни, саблажњују на духовне делатнике, налазе да је њихово понашање необично, осуђују их и куде, приређују им разне увреде и мучења. Велики трудбеник Исусове молитве, блажени старац Серафим Саровски, претрпео је многе непријатности због незнања и телесног погледа на монаштво своје сабраће: они који телесно читају Закон Божији мисле да га треба испуњавати спољашњим делима, без унутрашњег подвига, а не разумију ни шта говоре ни шта тврде. [197] "Док пролазимо пут унутрашњег мисаоног живота", поучава и теши

Серафим, црпећи поуку и утеху из свог духовног опита, "не смемо да слабимо, не смемо да га напуштамо чак ни онда када нас људи, прилепљени уз спољашњост и чулност, погађају својим супротним мишљењем у само срце и на сваки начин се труде да нас одвуку од пролажења унутрашњег пута тако што нам постављају на њему разне препреке. Никаква супротна мишљења ни отпори на том путу не смеју да нас поколебају: у том случају треба да се утврдимо у Речи Божијој: *И не бојте се чега се он боји, и не плашите се, јер са нама је Бог Господа Бога нашега светите* у срдачном сећању на Његово божанско име, *и Он нека вам је страх и бојазан*".[198] Божији промисао је употребио преподобног Григорија Синаита у ХИВ веку као оруђе за обнављање умног делања, скоро заборављеног међу монасима, и послао га на Атонску гору да своје знање, које му је даровао, пренеси додуше побожним, ревносним и разумним подвижницима, али убеђеним да се Богу служи једино телесно; а пошто су такви подвижници придали телесном подвигу значај који му иначе не припада, онда је јасно зашто им је учење преподобног о духовном подвигу било веома чудно, и зашто су се у почетку снажно успротивили таквом учењу. Телесном и душевном разуму, нарочито оном зараженом уображеношћу и отровом јереси, још чудније изгледа само умно делање. А пошто је ступио у општење са сатаном, човечији дух управо тада потпуно помахнитало показује мржњу према Духу Божијем. Да бисмо то објаснили, и да бисмо јасно показали како телесни и душевни разум неправилно схвата све духовно, како га, без обзира на своју земаљску ученост, изопачује због мрака пада у коме се налази, измећемо овде укратко клевете и зле речи о умном делању које су изнели латински монах Варлаам и неки западни писци. Преосвећени Инокентије у својој *Црквеној историји* прича да је калабријски монах Варлаам у ХВ веку стигао у Солун, град на истоку Грчког царства. Да би учинио нешто у корист Западне цркве, а под велом православља, он се одрекао латинства. Написао је неколико дела у којима је доказивао исправност Источне Цркве, и тиме заслужио похвалу и поверење цара Кантакузена; а пошто је знао да је грчко монаштво главно појачање Цркве, хтео је да га ослаби, чак да га сруши, да би поколебао целу Цркву. Да би то и остварио, изразио је жељу да проводи најстрожи монашки живот, а онда је лукаво навео једног атонског пустињака да му открије уметност вежбања у Исусовој молитви. Када је добио што је желео, и површно, без правилне употребе разума схватио откривено, Варлаам је уобразио да материјално, помоћно средство, које оци, како смо видели, називају само једним помоћним средством, чини саму суштину ствари, и да духовна виђења нису ништа друго до материјална виђења, видљива самим телесним очима. Известио је цара о томе да је открио једну велику заблуду. У Константинопољу је поводом тога сазван сабор. Свети Григорије Палама, атонски монах и велики трудбеник умне молитве, повео је расправу са Варлаамом и силом Божије благодати победио га. Варлаам и његове хуле предате су анатема. Варлаам се вратио у Калабрију и латинство, оставио у многим Грцима који су били површни хришћани поверење у своје учење, пренео га на Запад, а тамо су његове хуле и бесмислене клевете прихваћене као исповедање истине.[199]

Описујући Варлаамово деловање, историчар Флери, као и Варлаам, усредсређује целокупно делање умне молитве у материјално помоћно средство, и тако изопачује то делање. Флери прави изводе о механизму из *Слова о три начина мољења* светог Симеона Новог Богослова, које се налази у *Добротољубљу*, и тврди да Симеон, седећи у углу келије, тобоже поучава да *своје очи и своју мисао окренемо према средини стомака, тојест према пупку, да задржавамо дисање, чак носом*, и тако даље. Тешко би било поверовати да је умни и учени Флери написао овакву бесмислицу да она није записана на страницама његове историје.[200] Берже, други веома умни и учени писац, говори да су грчки монаси сагледатељи од силних напрезања у сагледавању померили памећу и упали у фанатизам (прелест). Да би дошли у стање усхићења, они су управљали очи у пупак и при томе задржавали дисање, а тада им се чинило да виде блиставу светлост, и тако даље.[201] Изопачујући начин мољења умних делатеља Источне цркве и хулећи на њега, латини не прежу да хуле и на благодатна стања изазвана молитвом, не прежу да хуле и на дејство Светог Духа. Препустимо Божијем суду клевете и хуле јеретика; са осећањем плача, а не осуђивања одвратимо пажњу од њихових бесмислица; послушајмо шта о виђењу Христове светлости говори наш блажени трудбеник Исусове молитве, Серафим Саровски: "Да бисмо примили и угледали у срцу Христову светлост, морамо, колико можемо, да одвучемо себе од видљивих предмета; морамо да очистимо душу покајањем, добрим делима и вером у Онога који је распет ради нас, морамо да затворимо телесне очи, да погрузимо ум у срце, и тамо да призивамо име Господа нашег Исуса Христа; тада, по мери ревности и врелине духа према Љубљеноме, човек налази у имену које призива насладу, а она ствара жељу да тражи највишу светлост. Када таквим вежбањем задржимо ум у срцу, тада ће засијати Христова светлост и обасјати храм душе својим божанским сијањем, како говори пророк Малахија: *А вама који се бојите имена мојега, грануће сунце правде.*"[202] Та светлост је уједно и живот по јеванђелским речима: *У њему бјеше живот, и живот бјеше свјетлост у људима.*"[203] Из овога се види да је та светлост, супротно схватању Варлаама Калабријског и латина, духовна, а не материјална, да она отвара душевне очи да сагледавамо њима, мада уједно делује на телесне очи, што се и десило светом апостолу Павлу.[204] Преподобни Макарије Велики детаљно и веома јасно излаже учење о тој светлости у *Седмом слову* и каже: "Та светлост је суштинско сијање силе Светог Духа у души; кроз њу се открива свако знање, и истински познаје Бог душом достојном и која љуби."[205] Ово учење Макарија Великог потврђују и сви свети оци Источне цркве, који су опитно познали хришћанско савршенство и приказали га у својим делима својственим тој неизрецивој тајни тако што су га изобразили у материјалном свету. Веома је корисно да знамо да плод чисте прибрране молитве увек буде обнављање природе, да се обновљена природа снабдева и украшава даровима Божије благодати, а да је тежња ка преурањеном задобијању тих дарова крајње штетна и води једино ка прелести, зато што, на потицај уображености, одвраћа од нас Божију милост. Зато сви оци веома кратко говоре о даровима благодати, а веома подробно о стицању чисте

молитве, која доноси благодатне дарове. Подвиг молитве захтева темељну обуку, а благодатни дарови долазе сами по себи, као својства обновљене природе, очишћене покајањем и осветљене сијањем Духа.

Старац Пајсије Величковски је крајем прошлог, ХВИИИ столећа написао свитак о молитви ума, и у њему оповргао све оно што је један *сујетни* философ, монах, из Мошенских гора, Пајсијев савременик, хулио на њу.[206] "Ових дана", говори Пајсије у писму старцу Теодосију, "један монах, *сујетни* философ, видео је да су неки ревнитељи након те молитве упали у неку прелест због своје самовоље, а и зато што их је водио неуки и тој молитви неискусни учитељ, али он није за то окривио самовољу и неискусно поучавање: не, он је хулио на ту свету молитву, толико је, на подстицаје самог ђавола, хулио да је превазишао и старе три пута проклете јеретике Варлаама и Акиндина, познате по томе што су хулили на ту молитву. Не бојећи се Бога, и не стидећи се људи, он је подигао страшна и срамна хуљења на ту свету молитву, на њене ревнитеље и делатеље, хуљења која целомудрено људско ухо не може да поднесе. Поврх тога, он је покренуо тако необично велике прогоне ревнитеља те молитве да су неки од њих оставили све и пребегли код нас, и овде богоугодно проводе пустињски живот. Други, слабоумни, због философских развратних речи дошли су до таквог безумља да су отачке књиге које су имали привезали за цигле и бацили у реку. Његове хуле су постале толико снажне да су неки старци забранили читање отачких књига и запретили да неће дати благослов за читање. Философу није било доста да хули само усмено, па се намерио да изложи те хуле писмено, но тада је ослепео, погођен Божијом казном, и то је пресекло његов богоборачки подухват." Колико год телесни и душевни разум био богат премудрошћу света, он веома дивље и недобронамерно гледа на молитву ума. Она је средство сједињења човековог духа са Божијим духом, и зато је нарочито чудна и мрска онима који су склони томе да њихов дух пребива у збору палих, одбачених, Богу непријатељских духова, несвесних свог пада, онима који стање пада проглашавају и уздижу у стање највишег напредовања. *Ријеч о крсту*, објављена свим људима кроз уста апостола, *лудост је онима који гину*, она остаје лудост када је ум јавља срцу и целокупном бићу старог човека, *а сила Божија нама који се спасавамо*. [207] Јелини који нису познали хришћанство и Јелини који су се вратили од хришћанства ка јелинству *траже* у молитви ума *мудрост* саобразну свом настројењу и налазе *лудост*; али истински хришћани наизглед slabим и малозначним подвигом молитве ума задобијају Христа, Божију силу и Божију премудрост. *Јер је лудост Божија мудрија од људи, и слабост је Божија јача од људи*. [208] Лудост је што су наши учењаци, немајући појма о молитви ума по предању Православне Цркве, а прочитавши о тој молитви једино у делима западних писаца, поновили хуле и бесмислице тих писаца. [209] Духовни пријатељ старца Пајсија Величковског помиње и друге њему савремене монахе који су одбацивали вежбање у Исусовој молитви из три разлога: прво, зато што су сматрали да је то вежбање својствено једино светим и бестрасним

људима; друго, због потпуне оскудице учитеља тог делања; треће, због прелести која понекад уследи након умног подвига. Неоснованост ових доказа размотрили смо на одговарајућем месту.[210] Овде је довољно да кажемо да се они који из тих разлога одбацују вежбање у Исусовој молитви занимају искључиво молитвом уста, не достижући ни у њој потребно напредовање. Чим одбацују опитно познање умне молитве, они ни у молитви устима не могу да задобију потребну пажњу, а она се добија првенствено од молитве ума. Ако у псалмопојању које се врши гласно, устима, нема пажње, ако је оно расејано, што је неодвојиво од телесних делатника који не воде рачуна о уму, онда оно делује на душу веома слабо, површно, и доноси род саобразан том деловању. Стално и много псалмопојање веома често рађа сумњу и све што уз њу иде. "Многи", говори схимонах Василије, "без опитног умног делања, погрешно мисле да умно делање приличи једино бестрасним и светим људима. Због тога, а и због тога што се, по спољашњој навици, држе самог псалмопојања, тропара и канона, они почивају у том свом спољашњем мољењу. Они не схватају да су нам такво мољење певањем оци предали само за једно одређено време, због немоћи и детињске слабости нашег ума, да се малопомало обучавамо и усходимо на степен умног делања, а не да до смрти остајемо у псалмопојању. Има ли шта детињасте од онога када прочитамо устима нашу спољашњу молитву, и онда се потпуно предамо нашем радосном мишљењу да радимо нешто велико и тешимо себе самим бројем молитава, и тиме хранимо унутрашњег фарисеја!"[211]

Нека одступи од неправде сваки који призива име Господње,[212] заповеда апостол. Ова заповест се односи на све хришћане, а нарочито на оне који су се намерили да се вежбају у непрестаном мољењу именом Господа Исуса. Пречисто Исусово име не подноси да остаје у нечистоти: оно захтева да се из душевног сасуда избаци и да буде избацивано све нечисто. Улазећи у сасуд по мери његове чистоте, оно само почиње да дејствује у њему и врши оно даље чишћење за које сопствени човекови напори нису довољни, а потребни су зато да би сасуд постао достојан стан духовног блага, свесвете светиње. Повуцимо се од презасићења, чак и од насићења; нека нам правило буде да се умерено и стално уздржавамо у храни и пићу; одрецимо се наслађивања укуским јелима и пићима, спавајмо онолико колико је потребно, не превише, одбацимо празнословље, смех, шале, хуле; прекинимо непотребне изласке из келије код браће и примање браће у келију под изговором љубави, под којом прикривамо празне беседе и занимања која пустоше душу. Одбацимо маштања и сујетне помисли, настале у нама због нашег неверовања, због неразумне бриге, због славољубља, злопамћења, раздражљивости и других наших страсти. Са пуноћом вере положимо све на Господа, а наше мноштво мисли, наша празна маштања заменимо непрекидном молитвом Господу Исусу. Ако су непријатељи још око нас, силно плачимо, вапимо Цару царева онако како вапију увређени и угњетени из масе народа; а ако нам буде допуштено да уђемо у унутрашњу Цареву одају, приносимо му жалбе и молимо за Његову милост у највећој тишини и смирењу, из саме дубине

душе. Таква молитва има необичну силу: она је потпуно духовна, изговара се непосредно на само Царево ухо, самом Његовом срцу.

Неопходни, суштински услов напредовања у Исусовој молитви је пребивање у заповестима Господа Исуса. *Останите у љубави мојој*, [213] рекао је Он својим ученицима. Шта значи остајати у љубави према Господу? То значи: непрестано се сећати Бога, непрестано остајати у јединству са Њим по духу. Прво без последњег је мртво, чак не може ни да се оствари. *Ако заповијести моје држите, остаћете у љубави мојој*; [214] ако будемо непоколебиво испуњавали заповести Господње, онда ћемо се нашим духом сјединити са Њим. Ако се духом сјединимо са Њим, онда ћемо се устремити према Њему целим нашим бићем, непрестано ћемо се сећати Њега. Управи све своје поступке, целокупно своје понашање по заповестима Господа Исуса, управи по њима своје речи, управи по њима своје мисли и своја осећања - и познаћеш Христова својства. Када осетиш у себи та својства дејством Божије благодати, и када их из тога осећања опитно упознаш, насладићеш се оном непролазном сладошћу која не припада овоме свету и веку, оном тихом, али сиљном сладошћу која уништава расположење срца према свим земаљским насладама. Када се насладиш Исусовим својствима заволећеш Христа и пожелећеш да Он потпуно обитава у теби; без Њега у себи сматраћеш да пропадаш и да си пропао. Тада ћеш непрестано вапити, вапити из пуноће убеђења, из све душе: *Госпode Исусе Христе, Сине Божији, помилуј ме грешног*. Исусова молитва замениће ти све остале молитве. И све оне, какву могу да приме и изнесу мисао обухватнију од мисли о Христовом помиловању грешних? Постави себи за једини циљ живота испуњење Исусове воље у свакој околности, колико год она била важна или безначајна; настој да чиниш једино она дела која су благоугодна Исусу, и сва твоја дела биће подједнако достојна неба. Заволи Исусову вољу више од жеља свога тела, више од свог спокојства и своје удобности, више од живота, више од своје душе. Јеванђеље читај што је могуће чешће, изучавај у њему вољу Господа и Спаса свога. Не остављај без пажње ни најмању црту из Јеванђеља, никакву заповест, колико год она споља изгледала мало важна. Обуздавај и умртвљуј све своје кретње својствене палој човековој природи, не само грешне него и оне наизглед добре, које су често веома развијене код незнабожаца и јеретика, а које су удаљене од јеванђелских врлина онолико *колико је запад удаљен од истока*. Нека ћути у теби све твоје старо! Нека дејствује у теби једино Исус својим најсветијим заповестима, помислима и осећањима који извиру из тих заповести. Ако будеш живео на тај начин, неизоставно ће процветати у теби Исусова молитва, независно од тога да ли пребиваш у безљудној пустињи или у вреви друштвене заједнице, зато што та молитва станује и почива у уму и срцу, али само у оном уму и срцу који су обновљени тако што су познали, пробали и испунили *добру и угодну и савршену вољу Божију*. [215] Живот по јеванђелским заповестима је једини истински извор духовног напредовања, извор доступан свакоме ко искрено жели да напредује, у какве год спољашње околности га ставио недокучиви Божији промисао.

Вежбање у Исусовој молитви, по самом својству тог вежбања, захтева непрекидно стражење над собом. "Побожна опрезност", говори старац Серафим, "овде је потребна зато што је *ово море*, то јест срце са својим помислима и жељама, које се мора очистити посредством пажења, *велико и пространо: тамо су гмизавци којима броја нема*,[216] то јест многе сујетне, неправилне и нечисте помисли, плодови злих духова." [217] Непрестано морамо пазити на себе да се којим случајем не поткраде грех и опустоши душу. То није све: непрестано морамо да пазимо да ум и срце пребивају у Исусовој вољи и да следе Његове свете заповести, да телесно мудровање посредством неке зле замисли не истисне духовно мудровање, да га не занесе нека распаљеност крви, да, по могућности, пребива у непрестаној умртвљености, у неком тихом и танком гласу.[218] Када се јави осећање тог тихог и танког гласа, тада се из њега јасније запажа и јасније испуњава Божија воља, тада се посебно снажно буди глад и жеђ за Божијом правдом, тада подвижник постаје потпуно свестан своје ништавности и са сузама и новим напором настоји да открије у себи ту истину најпажљивијом и најпобожнијом молитвом. "Као што је та божанска молитва", говори старац Пајсије, "највиши монашки подвиг, по одређењу отаца, и врхунац исправљања, извор врлина, најтананије и невидљиво делање ума у дубини срца, тако саобразно томе невидљиви непријатељ разапиње против ње невидљиве, танане, људском уму једва схватљиве мреже многоликих прелести и маштања." [219]

Други основ за мољење Исусовим именом уместо овог постављеног не може се поставити: тај основ је сам Господ наш Исус Христос, Богочовек, који је неограничену Божију природу непојмљиво прикрио ограниченом човечијом природом, и који из ограничене човечије природе пројављује дејства неограниченог Бога. Због наше детињасте слабости свети оци саопштавају нека помоћна средства, као што смо раније рекли, да бисмо се лакше приучили Исусовој молитви. Та помоћна средства нису ништа друго до помоћна средства, и не садрже у себи ништа нарочито. На њима не треба задржавати посебну пажњу, њима не треба придавати прекомерни значај. Сва сила и све дејство Исусове молитве извиру из свемогућег Исусовог имена, коме се поклањамо, имена, *јединог под небом које треба да нас спаси*. Да бисмо постали способни за откривање тог дејства у нама, морамо бити обрађени јеванђелским заповестима, како је Господ и рекао: *Неће сваки који ми говори: Господе, Господе, ући у Царство небеско*, ни у оно које нас очекује по блаженом упокојењу, ни у оно које се открива у нама за време нашег земаљског живота - тамо ће ући онај који *твори вољу Оца мојега који је на небесима*[220]

За оне који су напредовали нису потребна никаква спољашња помоћна средства: усред бучног мноштва света они пребивају у тиховању. Све препреке за духовно напредовање налазе се у нама, у нама самима! А ако нешто извана дејствује као препрека, онда то само показује да је наша добра воља слаба, да смо дводушни, да нас је грех озледио. Никаква спољашња помоћна средства не би била потребна да

смо живели онако како треба живети. Наш живот је ослабљен: добра воља је климава, ништавна, и зато су нам преко потребна спољашња помоћна средства, као што су онима које боле ноге потребне штаке или штап. Милостиви оци виде да желим да се заузмем Исусовом молитвом, виде да сам потпуно жив за свет, да он снажно делује на мене кроз моја осећања, и зато ми саветују да уђем у самотну, мрачну келију у којој ћу се молити, да би тако мојаосећања дошла у недејство, да би моја веза са светом била прекинута, и да би ми удубљивање у себе било олакшано. Они саветују да за време вежбања у Исусовој молитви седим на ниској столици да бих тиме своје тело довео у положај сиромашног човека који тражи милостињу и да бих лакше осетио ништавност свог живота. Када присуствујем богослужењу, и када се за време богослужења занимам Исусовом молитвом, оци саветују да затворим очи да бих се сачувао од расејаности, јер су моје очи живе за ствари, и оне ће ме одвући од молитве чим их отворим и чим предмети које видим истог часа почну да остављају траг на мом уму. Делатници молитве су наши и многа друга спољашња помоћна средства која материјално помажу духовни подвиг. Та помоћна средства могу бити употребљена на корист, али при томе морају бити прилагођена душевним и телесним својствима сваког појединца: неки механички начин који веома добро одговара једном подвижнику другоме може бити некористан, чак штетан. Они који су напредовали одбацују материјална помоћна средства баш као што човек одбацује штаке чим престане да храмље, као што дете одбацује пелене чим поодрасте, као што се са изграђене куће скидају скеле помоћу којих је она прављена.

Свима и свакоме суштински је корисно да обучавање у мољењу именован Господа Исуса *почне* изговарањем Исусове молитве устима, и да *при томе ум закључава у речи молитве*. Закључавањем ума у речи молитве показујемо да на те речи пазимо највише што можемо, а без пажења молитва је као тело без душе. Препустимо самом Господу да нашу пажљиву молитву устима претвори у молитву ума, срца и душе. Он ће то свакако и учинити чим види да смо се испуњавањем јеванђелских заповести коликотолико очистили, однеговали, вратили. Разборити родитељ неће дати општри мач детету, своме сину. Дете није у стању да употреби мач против непријатеља; оно ће се играти са грозним мачем и њиме лако пробости само себе. Дете је због свог духовног узраста неспособно за духовне дарове; оно неће употребити те дарове ни у славу Божију, ни на корист своју и својих ближњих, ни да порази невидљиве непријатеље: не, оно ће их употребити да порази само себе, да га занесу маштања о себи, и тако ће испунити себе погубним преузношењем, погубним презиром према ближњима. Далеки од духовних дарова, испуњени смрдљивим страстима, постајемо горди, величамо сами себе, не престајемо да осуђујемо и понижавамо ближње, иако су по свему бољи од нас. А шта би тек било да нам је поверено неко духовно богатство, неки духовни дар који нас, сад већ поседнике тог дара, издваја од наше браће и посведочује да смо баш ми изабраници Божији? Не би ли тај дар за нас постао узрок страшне душевне несреће? Потрудимо се да се усавршимо у смирењу,

које се састоји у нарочитом блаженом настројењу срца, и настаје у срцу од испуњења јеванђелских заповести. Смирење је онај једини жртвеник на коме нам је духовним законом дозвољено да приносимо жртву молитве, на коме принета жртва молитве усходи Богу, долази пред Њега. Смирење је онај једини сасуд у који прст Божији ставља благодатне дарове. Заузмимо се Исусовом молитвом и нека то заузимање прожме несебичност, једноставна и искрена намера, циљ да се покајемо, вера у Бога, потпуна преданост Божијој вољи, нада у премудрост, благост, свемоћ те свете воље. Када бирамо механичке начине, потрудимо се да поступимо крајње опрезно и разборито, да нас не заноси празна радозналост, неодређена ревност која се неопитнима представља као врлина, а коју су свети оци назвали гордом дрскошћу, безумним распаљивањем. Обраћаћемо се пре свега најједноставнијим и најсмиренијим начинима зато што су најбезбеднији. Понављамо: морамо знати да сва механичка помоћна средства нису ништа друго до помоћна средства која су нам постала корисна због наше слабости. Не положимо нашу наду ни на њих ни на количину нашег делања, да нам тако не би била покрадена нада у Господа, да се не би испоставило да сву наду полагамо на себе или на било шта друго материјално и сујетно. Не тражимо насладе, виђења: ми смо грешници, недостојни духовних наслада и виђења, неспособни за њих због тога што у нама још живи стари човек. Пажљивом молитвом тражимо да окренемо погледе ума на саме себе да бисмо открили у себи своју грешност. Када је откријемо, станимо у мислима пред Господа нашег Исуса Христа као губави, слепи, глуви, хроми, одузети, бесомучни; плачни молитвени вапај почнимо пред Њим из сиромаштва нашег духа, из срца којег је сломила болест због наше грешности. Нека тај вапај буде бескрајно обиман! Нека се покаже да ниједна многоречитост и ниједна разноврсност речи није способна да га изрази. Такав, обиман и неисказив, нека се непрестано облачи, нека се облачи у кратку али многозначну молитву: *Госпoде Исусе Христe, Сине Божији, помилуј ме грешног.* Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Чланак о Исусовој молитви налази се у првом делу Аскетских огледа; пошто ово слово има своје особености, нисмо сматрали сувишним да га понудимо пажњи богољубивих читалаца. Неке делове чланка о Исусовој молитви из првог дела Огледа морали смо да поновимо у овом слову: тим поводом можемо рећи да понављање толико спасоносних истина ни у ком случају није некорисно. Мени није досадно писати вам једно исто - говори апостол - а вама је укрепљење (Флп 3,1).
2. Схимонах Василије Пољаномерулски. Његова дела издала је Оптина пустиња заједно са делима старца Пајсија Величковског. Москва, 1847. године.

3. Пс 30,19, 20.
4. Пс 19, 8.
5. Слово 2.
6. Петнаест глава о безмолвију, гл. 2, Добротољубље, том 1.
7. Јн 14, 13,14.
8. Јн 16, 23,24.
9. Спаситељ - на јеврејском Исус.
10. Псалтир са последовањем.
11. Псалтир са последовањем.
12. Мт 18, 3,4, Мк 9, 36, Четиминеј, 20. децембар.
13. П. 9, гл. 14. Књига светог Јерме посебно је уважавана у раној Христовој Цркви. Понекад је додавана уз Нови завет и читана је на богослужењу.
14. Четиминеј, 27. септембар.
15. Слово преподобног Исихија, гл. 1, Добротољубље, том 2.
16. Москва, издање 1844. године.
17. Дап 4, 7-12.
18. Рим 10,13.
19. Флп 2, 8,9,10.
20. Пс 71, 8,11, 14, 15,17, 19.
21. Пс 71,9.
22. Пс 8, 2, 3.
23. Преподобни Нил Сорски, Слово 9.
24. Пс 112, 13.
25. Пс 28, 2.
26. Пс 9,11.
27. Пс 73,21.

28. Пс 39, 5.
29. Пс 118, 55.
30. Веома корисне главе о томе како треба певати, Добротољубље, том 1.
31. Пс 117, 10-12.
32. Лествица, Поука 21, гл. 7.
33. Пс 43,69.
34. Пс 137, 13.
35. Пс 110,9.
36. Пс 78,9.
37. Пс 53, 3,4.
38. Пс 68, 36, 37.
39. Јн 11,25.
40. Пс 142,11.
41. Пс 79, 19.
42. Пс 60. 6. 7. 8.
43. Пс 149. 13.
44. Пс 85, 11-13.
45. Пс 139,14.
46. Пс 102, 1.
47. Пс 148, 11-13.
48. Мк 16,17.
49. Јн 13, 27.
50. Еф 2,13.
51. Мт 12, 43-45. По објашњењу блаженог Теофилакта, Благовесник.
52. Преподобни Григорије Синаит, глава 3, О дисању, Добротољубље, том 1.

53. Јн 11,25.
54. Мк 16,17.
55. Мк 9,17-27. Преподобни Варсануфије, Одговор 116.
56. Одговор 301.
57. Преподобни Калист и Игњатије Ксантопул, гл. 49, Добротољубље, том 2.
58. Слово 1, гл.1.
59. Беседа 2, гл. 1,2.
60. Преподобни Калист и Игњатије Ксантопул, гл. 56, Добротољубље, том 1.
61. Мт 14, 33.
62. Трећи начин пажења, Добротољубље, том 1.
63. Добротољубље, Том 1.
64. Цир 48,21.
65. Јев 4,12.
66. Како задобити деловање, гл. 4. Добротољубље, том 1.
67. Лк 10,17.
68. Лк 10, 19.
69. Мк 16,17.
70. Лк 10, 21, 22. Благовесник
71. Одговор 181.
72. Псалтир са последовањем.
73. Беседа осма, на Посланицу Римљанима.
74. Каноник, Издање Кијевско-печерске Лавре.
75. Преподобни Григорије Синаит, Одговор 74, Петнаест глава о безмолвију, 4. глава. Добротољубље, том 1.
76. Издање Оптине пустиње 1847. године.
77. Четиминеј, 1. април.

78. Главе о умној молишви, гл. 1, издање Оптине пустиње 1847. године.
79. Гл. 4.
80. Старац Василије, Предговор за књигу преподобног Григорија Синаита.
81. Старац Василије, Предговор за књигу блаженог Филотеја Синајског.
82. Слово 11.
83. Пс 6, 9,10.
84. Проп 3,1.
85. Слово 11.
86. Преподобни Григорије Синаит је посетио Атонску гору у ХИВ веку после Христовог рођења. У то време мухамеданци су већ били уништили монаштво у Палестини, нарочито у Египту (они су заузели те области још почетком ВИИ века). За време светог Григорија Синаита учење о молитви ума свуда се потпуно смањило. Њега можемо сматрати обновитељем тог учења: тако и пише у његовом кратком животопису, који се налази у Добротољубљу. И за време Григорија Синаита било је монаха који су достигли велико напредовање у молитви, као на пример, Максим Капсокаливит, који је живео на Атонској гори. Његове поуке користио је сам Григорије, који је Максима назвао земаљским анђелом. Добротољубље, том 1. Преподобног Григорија поучио је молитви ума неки монах са Кипра: до познанства са тим монахом он се занимао искључиво псалмопојањем. Рукописно житије преподобног Григорија Синаита.
87. Житије и дело молдавског старца Пајсија Величковског, Издање Оптине пустиње, 1844. година
88. Јов 38,11.
89. Лествица, Поука 28, гл. 17.
90. Лествица, Поука 28, гл. 19.
91. Лествица, Поука 4, гл. 93.
92. О онима који мисле да се оправдају делима, гл. 34, Добротољубље, том 1.
93. Лествица, Поука 28, гл. 51.
94. Свети Јован Лествичник, Поука пастиру.

95. Пс 72,16,17.
96. Свети Јован Лествичник, Поука пастиру, глава 14.
97. Лк17,21.
98. Свети Исак Сиријски, Слово 8.
99. Свети Исак Сиријски, Слово 2.
100. Пс50,21.
101. Дап 3, 6.
102. Мт 25, 3.
103. Пс 33, 8.
104. Одговор 115.
105. Јн 5, 3.
106. Јн 13, 18.
107. Јн 15, 16.
108. То јест по дејству Божије благодати.
109. Цветник, Поука 32. Подаци о јеромонаху Доротеју налазе се у првом тому, у чланку "Посета Валамском манастиру".
110. Веома ретки добијају сједињење ума са срцем убрзо након почетка молитвеног подвига; обично прође много година од почетка подвига до благодатног сједињења ума са срцем. Зато морамо да докажемо своју добру вољу упорношћу и дуготрпљењем.
111. Ис 26,19 (превод овог стиха је преводиочев).
112. Поука 32.
113. Мт 5,8.
114. Поука 29.
115. Поука 4.
116. Поука 11.
117. Поука 11.

118. Поука 6.
119. Мт 7, 8. Лествица, Поука 28, гл. 56.
120. Цол 5, 17
121. Пц 50, 17.
122. Јев 13,15. Добротољубље, том 4.
123. Одговор 177.
124. Мт 22, 12, 13.
125. Преподобни Варсануфије Велики и Јован Пророк, Одговор 325.
126. Лествица, Поука 28, гл. 64.
127. Лествица божанских дарова монаха Теофана, Добротољубље, том 1. - Калист и Игњатије Ксантопул, гл. 54. Добротољубље, том 2. - Поука 11. старца Серафима.
128. Преподобни Варсануфије Велики и Јован Пророк, Одговори 264. и 274. Наведени одговори дати су преподобном ави Доротеју, који се по благослову тих отаца занимао непрестаним сећањем на Бога, тј. Исусовом молитвом у уму. Оци су заветовали аву да не слаби у том подвигу, већ да сија са надом. Одговор 263.
129. Пс 45, 11.
130. 1 Тим 2,4.
131. Лк 12,44.
132. Ис 6, 7.
133. Прич 3,34.
134. Одговор 111.
135. Слово о трезвености, гл. 1, 3 и 5. Добротољубље, том 2.
136. Блажени Никифор, Слово о трезвености и чувању срца, Добротољубље, том 2. Преп. Симеон Нови Богослов, Трећи начин молитве, Добротољубље, том 1.
137. Лествица, Поука 28, гл. 45.

138. Добротољубље, том 1.
139. Казивање Затворника описано је у првом тому Аскетских огледа, у Слову о страху Божијем и о љубави Божијој.
140. Свети Исак Сиријски, Слово 68.
141. Лествица, Поука 28, гл. 51.
142. Лествица, Поука 28, гл. 16,21 и 27.
143. У чланку под насловом: Како треба певати,Добротољубље, том 1.
144. Исто.
145. Свети Исак Сиријски, Слово 55.
146. Мт 13,44.
147. Писмени отачник.
148. Слово 2.
149. Проп. 11,6.
150. Петнаест глава о безмолвију, гл. 2. и 3.
151. Увод о безмолвију и молитви. Како задобити деловање.
152. О безмолвију. О томе како треба изговарати молитву.
153. Кол 4, 2.
154. Јеп 6, 24.
155. Мт 11,12.
156. О томе како безмолвник треба да седи и твори молитве.
157. Свети Исак Сиријски, Слово. 89
158. Мт 11,12.
159. Лествица, поука 7.
160. Ис 21,3.
161. Петнаест глава о безмолвију и О два начина молитве, гл. 14.
162. Пс 37, 79.

163. Свети Исак Сиријски, Слово 78.
164. Преподобни Нил Синајски, О молитви, гл. 61, Добротољубље, том 4.
165. Добротољубље, том 2.
166. Главе 19. и 45.
167. Глава 38.
168. Глава 53.
169. Техничко монашко слово.
170. Глава 24.
171. Заглавље 24. главе.
172. Прич 22,28.
173. Проп 4, 10.
174. Глава 14.
175. Свети Исак Сиријски, Слово 55.
176. Азбучни патерик и Незаборавна казивања, О Арсенију Великом.
177. Слово 41.
178. 2 Кор 13, 5.
179. Лествица, Поука 4, гл. 120.
180. Свети Исак Сиријски, Слово 74.
181. Мт 9,17.
182. Добротољубље, том 1.
183. Мк. 10, 47
184. Јов. 2,8.
185. Мк 2 4.
186. Преподобни ава Доротеј, Поука 10, Како ићи путем Божијим?
187. Свети Калист, патријарх константинопољски, Како се пази на молитву, Добротољубље, том 4.

188. Исто.
189. Исто.
190. Добротољубље, том 1.
191. Предговор за главе блаженог Филотеја Синајског, Писмо старца Пајсија старцу Теодосију, стр. 231. Издање Оптине пустиње 1847. године.
192. Слово 1, гл. 3, Слово 2, гл. 15.
193. О молитви, гл. 139, Добротољубље, том 4.
194. О молитви, гл. 9,10, и остале, Добротољубље, том 4.
195. О молитви, гл. 91. и 100. Света браћа Ксантопул, гл. 73, Добротољубље, том 2.
196. Гл. 13, Добротољубље, том 1.
197. 1 Тим 1, 7. Преподобни Марко Подвижник, Двеста поглавља о духовном закону, поглавље 34.
198. Тако аутор наводи Ис 8,12,13 (прим. прев.). Поука 29.
199. Део 2, Варламов раскол.
200. том VI, књига 95, гл. 9.
201. Дицтионнаире Тхеолицуе пар Бергиер, томе 4, Хесицхистес.
202. Мал 4, 2.
203. Јн 1,4. Поука 12.
204. Дап 9.
205. Слово 12, гл. 43.
206. Пајсијево житије и његова дела
207. 1 Кор 1,18.
208. 1 Кор 1, 22-25.
209. Енциклопедијски речник Старчевског. Исихасти. Појам "исихасти" види у Бержеовом Богословском лексикону.

210. Аскетски огледи, том И, О Исусовој молитви, разговор између ученика и старца.
211. Предговор за књигу преподобног Григорија Синаита.
212. 2 Тим 2, 19
213. Јн 15,9.
214. Јн 15,10.
215. Види: Рим 12, 2.
216. Пс 103,25.
217. Поука 5.
218. 1 Цап 19,12.
219. Свитац, гл. 4.
220. Мт. 7, 21.

**СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ
АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ**

СТРАНАЦ[1]

Одакле идеш? Где је твој стални стан? Где си био до сада? Зашто си ме до сада остављао у самоћи, у сиротовању, у сиромаштву, у ужасној смрти? Када сам познао Тебе, познао сам да је без Тебе такво било моје стање. Тако је оно било јадно! Стајао сам у предворју мрачног пакла, био сам бачен у дубоку, безизлазну провалију. Не остављај ме! Не могу без Тебе! Ако ме оставиш, опет сам пред вратима пакла, опет у провалији, опет у неподношљивој и неисказивој несрећи.

Ти долазиш! Не видим како долазиш, али видим Твој долазак, осећам га, иако га не видим телесним очима. Не дајеш ни времена ни начина да размислим о томе ко си Ти? Неочекивано се јављаш у души, Невидљиви и Непојмљиви! Јављаш се

неисказиво тихо и танано, уједно са влашћу и силом Творца, зато што мењаш целокупног човека: мењаш, преображаваш, пресаздајеш, обнављаш и ум и срце и тело! Ти си Силни - улазиш у дом, везујеш снажног, отимаш сасуде дома, отимаш их у спасење, не у пропаст! И дом и сасуди били су пре Твоји; створио си их за себе, а они су сами отишли у жалосно ропство отимачу. До сада су и мој ум и моја душа и моје тело били под влашћу љутог властодршца, дејствовали су под његовим утицајем. Ти долазиш: од сада су Теби потчињени, почињу да дејствују под Твојим светим, блаженим утицајем.

Како да Те назовем? Како да кажем својој браћи о Теби? Како да им саопштим име Странца који се склонио под кров моје душе, под трошни, потпуно разрушени кров, разјапљен за жестоке ветрове, за кишу и снег - под кров подесан једино за то да се за под њега увуку бесловесна створења? Шта си нашао у мом срцу, у које су наизменично долазиле различите грешне помисли, улазиле у њега без сметњи, налазили у њему, као у јаслама, као у свињском кориту, незаситу храну разних страсних осећања? Чини ми се да знам име мог Госта! Али чим погледам на моју нечистоту плашим се да га изговорим. И само непобожно изговарање великог и свесветог имена може да изложи осуди! А колико је тек страшније само присуство Именованог!

Но Ти ме предусрећеш поздравом! Твоја безмерна благодат привела Те је ка нечистом грешнику, да би грешник, чим позна човеково достојанство и назначење, чим окуси самим опитом, чим осети *да је добар Господ*[2], оставио путеве безакоња, оставио омиљено блато смрдљивих страсти, побринуо се да задобије чистоту покајањем и постао Твој храм и стан.

Како да назовем Странца који гостује код мене, који гостује у мени? Како да назовем необичног госта који је дошао да ме утеши у мом изгнанству, да ме исцели од неисцељиве болести, да ме извуче из мрачне провалије, да ме изведе на Господње житородно поље, да ме постави на праве и свете стазе, да испред мојих очију скине непрозирну завесу која је до сада заклањала од мене величанствену вечност и мога Бога? Како да назовем Учитеља који ми јавља учење о Богу, ново и уједно старо учење, божанско, а не људско учење? Да ли да назовем Учитеља светлошћу? Не видим светлост, али она обасјава мој ум и моје срце више од свих речи, више од сваког земаљског учења, без речи, неисказивом брзином, неким необичним - тако ћу исказати неисказиво - дотицањем ума, или дејством унутар самог ума. Да ли да га назовем огњем? Али Он не спаљује, већ, напротив, пријатно орошава и освежава. Он је неки *глас тих и танак*², али од Њега, као од огња, бежи свака страст, свака грешна помисао. Он не изговара ниједну реч, не изговара и уједно изговара, учи, пева чудесно, тајанствено, неисказиво тихо, танано, и при томе мења, обнавља ум и срце који га ослушкују у тиховању, у клети своје душе. Он нема никаквог лика, ни изгледа: ничег чулног нема у Њему. Он је потпуно нематеријалан, невидљив, крајње танан:

наједном, неочекивано, неизрециво тихо јавља се у уму, у срцу, постепено се разлива у целој души, у целом телу, овладава њима, удаљава из њих све грешно, зауставља кретње тела и крви, сједињује човекове расечене делове у једно, показује да је наша природа целина, да се због страшног пада разасула онако како се разаспе земљани суд. Ко, када види пресаздање, не познаје руке Саздатеља, јединог који има власт да саздаје и пресаздаје?

До сада сам говорио само о дејству, и нисам рекао ко дејствује. Страшно ми је да Њему дам име! Погледајте ме, браћо! Разгледајте оно што се дешава у мени! Реците ми шта се у мени дешава? Реците ми ко је тај који то чини? Осећам, примећујем у себи присуство Странца. Не знам откуда је дошао, како се у мени јавио. Јавио се, и сада пребива невидљив, потпуно непојмљив. Али Он је ту, и то знам по томе што дејствује у мени, што овладава мојим бићем, а при томе не уништава моју слободну вољу тако што је одвлачи у своју вољу неисказивом светошћу своје воље. Невидљивом руком узео је мој ум, узео је срце, узео је душу, узео је моје тело. Чим су осетили ту руку, оживели су! У њима се јавило ново осећање, нова кретња - духовно осећање и духовна кретња! До сада нисам познавао та осећања и кретње, нисам чак знао, нисам претпостављао да постоје. Јавила су се, и од њих су се скрила или су бачена у окове телесна и душевна осећања и кретње, јавила су се као живот, и претходно стање је ишчезло, као смрт. Од самог додирате руке наш ум, срце и тело су се сјединили, саставили у нешто цело, једно, затим су се погрузили у Бога, тамо пребивају док их тамо држи невидљива, недостижна, свемогућа рука. А какво осећање ме обузима тамо? Цело моје биће обузима дубоко, тајанствено ћутање, изван сваке мисли, изван сваког маштања, изван сваког оног покрета душе којег је изазвала крв; цело моје биће суботује и уједно дејствује под управом Светог Духа. То управљање није могуће објаснити речима. Обитавам као у заносу, заборављам све, храним се непостижном, непропадљивом храном, налазим се изван свега чулног, у сфери нематеријалног, изнад материје, али и изнад сваке мисли, изнад сваког мишљења, тако да не осећам ни само тело. Моје очи гледају и не гледају, виде и не виде; уши чују и не чују; сви моји удови су у заносу - заносим се док стојим на ногама, држим се за нешто рукама да не паднем, или лежем бачен на постељу као да сам безболно болестан и одузет због преизобиља снаге. *Чаша* Господња, чаша Духа напаја *најјаче*. [3] Тако проводим дане, седмице!... И скраћује се време!... Дивно ћутање обузима ум, срце, душу оних који су се свом својом снагом устремили ка Богу, који су се, условно речено, изгубили у том бесконачном кретању ка бескрајном; то дивно ћутање уједно је и разговор, али разговор без речи, без икакве разноликости, без мисли, изнад мисли. Странец који чини све то има тако необичан глас и тако необичну реч да тај глас и та реч тајанствено говоре и тајанствено се чују иако су и без речи и без звука. Тражим место у Писму које говори о таквим дејствима у жељи да познам необичног Странца, и нехотице се заустављам пред Спаситељевим речима: *Дух дише гдје хоће, и глас његов чујеш, а не знаш откуда долази и куда иде: тако је сваки који је рођен од Духа*. [4] А како да

назовем само дејство? Оно помирује, сједињује човека са самим собом, а затим и са Богом: немогуће је не опазити да у том дејству струји Божији благодатни мир који превазилази сваки ум, и који ће сачувати срца ваша и мисли ваше у Христу Исусу.[5] Тај мир даје Свети Дух док прилази човеку и тим миром обнавља човека. И заиста! При том дејству ум и срце постају јеванђелски, постају Христови: човек види Јеванђеље написано у себи, на таблицама душе, и зна да га је написао прст Духа.

Божанствени Странац одлази, скрива се исто онако неприметно као што неприметно долази и јавља се. Али Он оставља у целокупном мом бићу мирис бесмртности, нематеријални мирис, као што је и Он сам нематеријалан; тај духовни, животворни мирис осећам новим осећањем које је Он посадио или васкрсао у мени. Оживљаван и храњен тим миомирисом пишем и говорим реч живота мојој браћи. Када тај миомирис нестане, када се у мојој души прошири смртни мирис страсти, тада је моја реч без живота, тада је заражена смрадом и труљењем!...

Онога кога колеба неверовање и збуњује мисао чим чује из уста грешника велику реч о дејству Духа, јер сматра да јављено дејство није ништа друго до дејство демонске прелести, саветујемо да одбаци такве хулне помисли. Не, не! Не дејствује тако прелест, нису таква њена својства! Кажите: да ли је својствено ђаволу, непријатељу, убици људи, да постане онај који их лечи? Да ли је ђаволу својствено да сједињује грехом расечене човекове делове и снаге, да их изводи из робовања греху на слободу, да их изводи из стања противљења и међусобне борбе у стање светог мира у Господу? Да ли је ђаволу својствено да из дубоке провалије непознања Бога извлачи и пружа живо, опитно богопознање, коме вишу нису потребни никакви спољашњи докази? Да ли је ђаволу својствено да проповеда и подробно објашњава Искупитеља, да проповеда и објашњава приближавање Искупитељу покајањем? Да ли је ђаволу својствено да васпоставља пали лик у човеку, да доводи у ред растројено подобие? Да ли је својствено да приноси крајњу духовну беду и уједно васкрсење, обновљење и сједињење са Богом? Да ли је својствено ђаволу да узноси на висину богословља, на којој човек буде као ништа, без мисли, без жеља, сав погружен у необично ћутање? Такво ћутање је пресахњивање свих снага човечијег бића које су се устремиле ка Богу и које, условно речено, ишчезавају пред бесконачном величином Бога.[6] Другачије дејствује прелест, а другачије Бог, неограничени Владика људи, који је био а и сада јесте њихов Творац. Онај који је саздао и пресаздаје, није ли Саздатељ? Чуј, дакле, љубљени брате, чуј у чему се разликује дејство прелести од Божијег дејства! Прелест приступа човеку кроз мисао, или маштање, или танано мишљење, или кроз неку појаву видљиву чулним очима, или кроз глас са земље чујан чулним ушима, али је важно знати да никада не приступа као неограничена господарица, већ увек као заводница која тражи човекову сагласност, и на основу те сагласности добија власт над њим. И када дејствује у човеку, и када дејствује изван човека, прелест увек дејствује извана, и зато човек може да је одбаци. Прелест увек наилази најпре на

одређену сумњу срца: у прелест не сумњају они којима је она потпуно овладала. Прелест никада не сједињује човека којег је грех расекао, не зауставља кретање крви, не учи подвижника покајању, не унижава га пред њим самим, већ, напротив, побуђује у њему маштање, покреће крв, доноси му неку безукусну, отровну насладу, танано га лаже, улива му уображеност, успоставља у његовој души идоља.

Божије дејство је нематеријално: не видимо га, не чујемо, не очекујемо, не можемо да га схватимо, не можемо да га објаснимо ни посредством свих поређења овога века; оно долази тајанствено и дејствује тајанствено. Оно најпре показује човеку грех, подиже у човековим очима његов грех, доводи у душу самоосуђивање, јавља јој да смо пали, показује јој ужасну, мрачну, дубоку провалију погибије у коју је наш род пао због греха нашег праоца, затим нам, малопомало, дарује да на молитви имамо велику пажњу и скрушено срце. Чим тако припреми сасуд, оно изненада, неочекивано, нематеријално дотиче расечене делове, и они се сједињују у једно. Како дотиче? Не могу да објасним: ништа нисам видео, ништа нисам чуо, али видим да сам измењен, наједном сам осетио да ме је то неограничено дејство учинило таквим. Творац је дејствовао при пресаздању као и при стварању. Замисли да Адамово тело, извајано од земље, лежи без живота, без душе, пред Творцем, и кажи: да ли је оно могло да зна нешто о животу, да га осећа? Да ли је могло пре тренутка у коме му је удахнута душа да размисли, да прими душу или да је одбаци? Створени Адам је наједном осетио да је жив, да мисли, да жели! И пресаздање је исто тако ненадано. Творац је био и остаје неограничени Господ - Он дејствује неограничено, натприродно, изнад сваког мишљења, сваког поимања, бескрајно танано, потпуно духовно, нематеријално.

А ти се још колебаш, сумњаш! Гледаш у мене, и кад видиш пред собом толиког грешника, нехотице питаш: "Зар у овом грешнику, у коме је дејство страсти тако отворено и тако снажно, зар у њему дејствује Свети Дух?"

Питање је сасвим оправдано. И мене оно доводи у недоумицу, у ужас. Страсно се предајем, грешим; чинећи грех варам, издајем мога Бога, продајем га за одвратну цену греха. Али Он остаје неизмењен без обзира на моју сталну издају, на моје издајничко, вероломно понашање. Незлобив, Он дуго и стрпљиво чека моје покајање, свим средствима привлачи ме да се покајем, да се исправим. Јеси ли чуо шта Син Божији говори у Јеванђељу? *Не требају здрави лекара него болесни. Нисам дошао да зовем праведнике но грјешнике на покајање.*[7] Тако је говорио Спаситељ, тако је и дејствовао. Седео је Он и са цариницима и са грешницима, обраћао их према вери и врлини, и тако их уводио у духовно сродство са Аврамом и осталим праведницима. Изненађује те, чуди те бесконачна благост Сина Божијега? Знај да је исто толико благ и свесвети Дух; исто толико жели спасење људи, исто толико је кротак, незлобив, дуготрпељив и многомилостив Дух - једно од три лица свесвете Тројице, једно, али достојно једнаког

поштовања као и друга два лица са којима несливено и нераздељиво чини једно Божије биће управо зато што има исту природу као и друга два лица.

И управо је грех оно што привлачи Светог Духа човеку! Светог Духа не привлачи грех коме се још предајемо - не, Светог Духа привлачи грех којег гледамо у себи, признајемо, оплакујемо! Што се човек више загледа у свој грех, тим више се даје у плач због себе, тиме је пријатнији, доступнији Светом Духу, а Свети Дух, као лекар, прилази једино онима који су схватили да су болесни. Супротно од овога, Свети Дух се окреће од *богатих* зато што то њихово богатство није ништа друго до њихова празна гордост.[8] Гледај и загледај се у свој грех! Не скидај очи са њега! Одречи се себе, *и не мари за свој живот!*[9] Сав се дај у виђење свог греха, у плач због њега. Тада ћеш, у своје време, увидети да је твоје пресаздање непојмљиво, необјашњиво дејство Светог Духа. Он ће ти прићи када га не очекујеш, почеће да дејствује у теби када увидиш да си потпуно недостојан Њега.

Но ако потајно очекујеш благодат, чувај се, и знај да си у опасној ситуацији. Такво очекивање потврђује да си потајно удостојио себе части, а то показује да си потајно уображен, дакле горд. А после гордости долази прелест. Прелест се лако лепи за гордост. Прелест је удаљавање од Истине и од Светог Духа, који је у садејству са Истином. Прелест је скретање према лажи и према одбаченим духовима који су у садејству са лажи. Прелест постоји већ у уображености, у томе да си удостојио себе онога чега ниси достојан, постоји у самом очекивању благодати. То су њени први облици, као што су пупољак, цвет, заматак први облици зрелог плода. Лажно мишљење изазива лажна осећања. Лажно мишљење и лажна осећања спајају се у самообману. Дејству самообмане придружује се саблажњујуће дејство демона. Демони су први у лажи; они о свему одлучују у лажи. Чим се човек драговољно покори демонима, он потпада под њихов насилнички утицај. Чим сматра да је лаж истина, та лаж га помрачи и обмане, и он губи власт над собом, а не примећује то. Такво стање је стање прелести. У њега улазимо, у њега падамо због наше гордости и уображености. *Који воли живот свој изгубиће га, а ко мрзи живот свој на овоме свијету, сачуваће га за живот вјечни.*[10] Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Чланак је позајмљен из опита монаха којег је занимање молитвом ума довело у онај занос о коме говори свети Исак Сиријски на крају свог Педесет петог слова. Такав занос је дејство духовног осећања, како је исти тај Исак Сиријски рекао у Тридесет осмом слову. "Духовно знање је осећање вечног живота, а вечни живот је божанско осећање, тј. осећање које дарује Свети Дух." О духовном осећању говори преподобни Макарије Велики у Седмој беседи; преподобни Симеон Нови Богослов у Првом слову; преподобни Григорије

Синаит и Нил Сорски називају га благодатним молитвеним дејством. Назив "странац", у смислу у коме је дат у наслову овог чланка, употребљен је Четвртој беседи преподобног Макарија Великог.

2. Пс 33, 8.
3. Упореди Пс 22, 5.
4. Јн 3, 8.
5. Флп 4, 7.
6. Јов 42, 6.
7. Мт 9, 12 и 13.
8. Лк 1, 53.
9. Види: Дап 20, 24.
10. Јн 12,25.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

ТАЈАНСТВЕНО ОБЈАШЊЕЊЕ 99. ПСАЛМА

Ускликните Господу [Богу] сва земља.[1] Земљом је овде назван човек. Тај назив човеку је дао сам његов Творац, Бог. Бог је рекао Адаму: Земља си.[2] Оживео сам, али сам земља: мртва душа ме је оживела. За време земаљског живота мртва душа је погребена у земљу, то јест закључана је у страшно тело, као у тамницу, као у окове, и потчињена је телу, а након раздвајања од тела, она силази у утробу земље. Нема спасења без оживљења.

Да би земља оживела, и да би ускликнула Господу, мора се пре тога уклонити раздвојеност која постоји у њој због пада, земља се мора сјединити са собом и у себи. Једино сва земља може да ускликне Господу: свим својим силама може да се устреми према Богу једино целовито човеково биће, поново сједињено са самим собом и у

себи, руковођено умом, и то умом којег туђе помисли не покрадају у молитви, не доводе у недоумицу; једино *све кости* могу да се обрате Богу живим речима истинске молитве. *Свим костима* названи су у Писму сви човекови саставни делови, које је Господ сакупио, пресаздао, сјединио и једне са другима и са самим Собом.[3] Тада ће човек на основу унутрашњег опита схватити да је оживео духовно, да је до тада био у заробљеништву, у оковима, у смрти. На основу тог блаженог опита преподобни Јефрем је рекао: "Умножила се на мени, Господе, благодат Твоја, утолила моју глад и жеђ, обасјала мој помрачени ум, *сабрала моје мисли скитнице, испунила моје срце*. Сада се поклањам, сада припадам и сада се молим Теби, и исповедам своју слабост: ради Твог човекољубља престани да ме запљускујеш валовима благодати Твоје, и сачувај је за мене да би је опет дао у страшном дану (Твог другог доласка, или на дан моје смрти). Немој се разљутити на мене, Човекољупче! Не подносим да постојим без ње, и зато се, одбацивши сваку сумњу, обраћам Теби молитвом. Више него што треба умножила се у мени благодат Твоја, и мој језик је изнемогао, јер нема начина да је изрази; мој ум је дошао у недоумицу, јер не може да издржи мноштво њених валова. Лику и светлости благословеног Оца! Укроти у мени сада њене валове, јер ће спржити моје делове и моје срце; укроти је овде, да би ми је тамо опет дао. Спаси ме, Господе, и учини ме достојним царства Твога. Не помени безакоња моја, не разљутити се на дрскост молитве моје. Даруј ми оно што молим, и настани се у мени, као у свом обиталишту,[4] са благословеним Оцем Твојим, у дан јављања Твога.[5] Даруј ми, Христе, молитву моју, јер Ти си једини далац живота. Сакриј моја безакоња од мојих пријатеља! Прими ове моје сузе! Нека изађе пред Тебе плач мој!"[6] Ова реч, реч напојеног милошћу Божијом, она је *клицање*.

Служите Господу у весељу, уђите пред Њега у радости.[7] Докле молитву покрадају туђе помисли, дотле ће се подвиг молитве чинити са трудом, са болом, са приморавањем себе и насиљем над собом, дотле се нико ко се тако моли не пушта пред лице Божије. А када молитва почне да се изговара из целог бића, тада се њен подвиг преиспуњава духовним наслађивањем. То наслађивање вуче подвижника ка подвигу, храбри га, оснажује, задржава у подвигу; подвиг молитве постаје најважнији, непрестан, једини подвиг подвижника. У неизрецивој радости делатељи непрестане молитве ступају духом према невидљивом лицу Божијем, и стају пред лице Божије. Они стоје пред тим лицем зато што је непрозирна завеса (туђе помисли и маштања) скинута. Нема никакве препреке за гледање! Но Бог, који се необјашњиво види чистотом срца, остаје невидљив: *Бога нико није видео никад*[8] зато што је Он бескрајно танан, духован. Савршенство Бога је узрок Његове неприступности[9], не само у смислу да ли људи могу да га виде, него и да ли могу да га појме: *Примрак је под ногама Његовим; Бог постави таму на скровиште Своје, и приклони небеса и сиђе, и уседи на Херувиме и полете, полете на крилу ветрова.*[10] Приклањањем небеса и силажењем са њих названа је овде кеноза, самоумањење Божије величине, Његово прилагођавање својствима твари, а све по Његовој свемоћи и неизрецивој благости. Бог силази са висине свог

савршенства, као да се умањује, да би учинио приметним своје свесвето дејство херувимима и оним људима који су, као и херувими, способни за богоношење. Дејство Божијег Духа упоредићу са кретањем ветра или са кретањем на крилима ветра да бих показао да је то дејство нематеријално, дакле потпуно духовно.

Души је својствено да се радује и весели чим осети да је оживела, да је избављена из робовања у коме су је држали грех и пали духови, да ју је осенила Божија благодат, да ју је дејство те благодати ставило пред лице Божије, да је уздигнута у непорочно и блажено служење Богу. Радост и весеље су тако силни да Свети Дух позива оне који су их осетили *да ускликну*. Како да не ускликне од радости човек који је ослобођен, оживео, добио крила, вазнео се са земље на небо? Усклик је својствен људском духу. Усклик је силан, али духовно: тело и крв немају и не могу имати у њему учешћа. Њихово самовољно дејство ишчезава; тело и крв постају потчињени Божијој благодати која дејствује, служе као оруђа у истинском подвигу, и више не одвлаче човека у неправилна стања и дејства.

Познајте да је Господ, Он је Бог наш, Он на је створио, а не ми; а ми смо народ Његов и овце наше Његове.[11] Онај који се моли Богу нечистом молитвом, тај има мртво мишљење о Богу, као о Богу непознатом и невидљивом. А када се ослободи од помисли које га отимају и заробљавају, биће му допуштено да стане пред невидљиво лице Божије, и тада ће познати Бога живим, опитним познањем. Он познаје Бога као Бога.[12] Тада човек окреће очи ума на себе и види да је дело, а не самобитно биће, како људи лажно виде сами себе зато што се налазе у помрачењу и самообмани; тада он поставља себе у онај однос према Богу у коме мора бити Његово дело, и сазнаје да је обавезан да се побожно покорава Божијој вољи и да је свесрдно испуњава. *Паша Његова* је воља Божија, откривена за овце Његове у Светом писму, и јављана у Његовим недокучивим судовима.

Уђите на врата Његова у хваљењу, у дворове Његове у химнама. Исповедајте се Њему, хвалите Име Његово.[13] Средство за добијање приступа пред лице Божије је смирење. Смирење су врата Божија, врата у дворове Божије, у нерукотворену одају и храм Божији, у дом срца, у који се Бог настанио посредством тајне крштења. То су *врата Његова*; њих отвара једино прст Божији. Пре отварања врата дарује се исповедање, исповедање срца, исповедање из све душе. Исповедање је дејство смирења. Исповедање је човеков израз његовог сазнања пред Богом. То сазнање се јавља када отворимо своје очи и погледамо на себе саме зато што је благодат дотакла очи душе, при чему ум раскида са слепилом које га је до тада мрачило и лишавало правилног, Богу угодног гледања самог себе. Ми исповедамо, исповедамо од пуноће убеђења - од такве пуноће убеђења каквом се изговара и исповеда Символ вере - да смо пала бића, притиснута и оним грехом који припада целом људском роду и оним који припада сваком од нас појединачно. Ми славимо Божију праведност, која је избацила наш преступни род из раја на земљу, осудила све човечанство на труд и

невољу, и кажњава сваког човека појединачно за његова појединачна сагрешења. Одмах након исповедања јавља се прибрана молитва. Она је дар Божији. Десница тог дара узима онога који се моли из расејаности која окружује и заробљава, ставља га, без имало расејаности, пред лице Божије у нерукотвореном Божијем храму. Из савршеног смирења и из савршене покорности Божијој вољи рађа се најчистија, света молитва. Она не може друкчије да се роди; она не може да се роди ни из других делања: тако грожђе расте на лози, а не на неком другом дрвету. Та молитва је названа певањем зато што је молитва духа света, тајанствена песма којом се слави Бог. Велики Павле је рекао: *Испуњавајте се Духом, говорећи међу собому псалмима и химнама и пјесмама духовним, пјевајући и појући Господу у срцу своје.*[14] "Просвети моје духовне очи, отвори уста моја да се науче речима Твојим и разумевању заповести Твојих, да чине вољу Твоју, да Ти певају у срдачној исповести и да славе пресвето име Твоје!"[15]

Јер је добар Господ, довека је милост Његова, и до нараштаја и нараштаја истина Његова.[16] Када позна и исповеди Божију праведност, када прослави судове Божије,[17] подвижник молитве ступа у познање бесконачне благодати Божије, нераздвојне од Његове праведности. У савезу Божије благодати и Божије праведности открива се Његова свесвета истина: *милост и истина пољубише се, правда и мир целиваше се.* У молитву онога који се моли чистом молитвом[18] излива се из осећања Божије благодати духовна сладост која погружава човечији дух у бездан смирења и уједно га узноси са земље на небо. Такав молитвеник је и најусамљенији тиховатељ. Тај тиховатељ непрестано остаје уз Бога због дејства Бога у њему, остаје изван света, изван помисли о пролазном, изван саосећања према пролазном. Чим срце осети Бога, чим осети све што припада Богу, оно оживи, а тиме и умре за свет, умре за све што је непријатељско Богу и за све што је далеко од Бога. У тој смрти је живот, и у тој погибији је спасење. Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Пс 99, 1.
2. Упореди са Пост 3,19.
3. Пс 34, 10.
4. Јн 14,23.
5. Јн 14,21.

6. Слово 58. у словенском преводу. На ове речи преподобног Јефрема Сирина позива се свети Јован Лествичник у својој Лествици: "Ко се пре будуће рајске светлости удостојио таквог бестрашћа као онај Сиријац? Та Давид, толико чувени пророк, каже Господу: Остави меда се одморим (Пс 38,14). А овај подвижник Божији каже: 'Престани да ме заплъускујеш валовима благодати Твоје'" (Спово29, гл. 8). У стање слично овде описаном дошао је млади монах Захарија, коме је за смирење била дарована нарочита, приметна благодат Светог Духа. Види: Незаборавна казивања и Азбучни патерик. Свети Јован Лествичник говори: "Огањ, који је сишао у срце, обнавља молитву. А када она устане и узнесе се на небо, тада огањ силази у одају душе" (Поука 27, 45). О духовној топлини види у Слову о Исусовој молитви (Аскетски огледи, том III). Та топлина на свом почетку није иста као и она у својој недостижној пуноћи.
7. Пс 99,2.
8. Јн 1,18 Слично: Мт 5, 8.
9. 1 Тим 6,16. "Живи у свјетлости неприступној", види објашњење Јована Златоустог. Аскетски огледи, том III, стр. 751, изд. 1865. год.
10. Пс 17,10-12.
11. Пц 99,3.
12. Преп. Марко Подвижник, Двеста поглавља о духовном закону, поглавља 13. и 14.
13. Пс 99,4.
14. Еф 5, 18, 19.
15. Јутарња молитва после 12 пута Господе, помилуј.
16. Пс 99, 5.
17. Пс 18,10. Судови Господњи су истинити, уједно оправдани.
18. Пс 84,10.

**СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ
АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ**

СЛОВО О СПАСЕЊУ И О ХРИШЋАНСКОМ САВРШЕНСТВУ

Многи говоре о спасењу, многи желе да се спасу, али ако их упитате у чему се састоји спасење, тешко да ће умети да дају одговор. Није нимало страшно када би се ствар завршила само тиме што не умеју да нађу одговор. Не: штетна последица која произилази из овога веома је важна. Незнање у чему се састоји спасење даје нашим дејствима на попрштну врлине неодређеност, неправилност. Ми вероватно чинимо много добрих дела, али у суштини чинимо веома мало дела спасења. Зашто? Одговор је веома једноставан: зато што не знамо у чему се састоји наше спасење.

Да бисмо знали у чему се састоји наше спасење, треба унапред да знамо у чему се састоји наша пропаст, зато што је спасење неопходно једино онима који су пропали. Онај ко тражи спасење самим тим нужно признаје да је пропао: да је другачије, због чега би тражио спасење?

Пропали смо тако што смо уништили наше заједничарење са Богом и ступили у општење са палим и одбаченим духовима. Наше спасење се састоји у раскидању општења са сатаном и у обнављању заједничарења са Богом.[1]

ПРВИ ДЕО

Целокупни људски род налази се у пропадању, у паду. Лишили смо се заједничарења са Богом, у самом нашем корену и извору: у нашим прародитељима, посредством њиховог драговољног сагрешења. Они су били створени непорочни, непричасни греху и пропадљивости; од самог свог стварања постали су причасници Светог Духа; када Шо добили људску природу, уједно смо добили и оно натприродно због сједињења са Божијом природом. Када су драговољно одбацили да се потчине Богу, када су драговољно кренули да се покоре ђаволу, они су изгубили заједничарење са Богом, своју слободу и достојанство, предали су себе у потчињеност и робовање палом духу. Драговољно су одбацили живот, призвали у себе смрт; драговољно су нарушили целину онога што им је даровано приликом стварања добра, отровали су себе грехом.[2] Као почеци људског рода, пренели су, и не престају да преносе своју заразу, своју пропаст, своју смрт целом човечанству. Адам је створен по свесветом лику и обличју Божијем, и имао је обавезу да створи одговарајуће потомство, али је оскрнавио лик, уништио обличје, створио потомство

по мери тог оскрнављеног лика и уништеног обличја. Свето писмо, које је посведочило да је човек створен по лику Божијем,[3] већ лишава тог сведочанства Адамову децу. Писмо говори да су се родили по Адамовом обличју,[4] то јест онакви какав је Адам постао након пада. Због губитка обличја лик је постао непотребан.[5] Од сваког човека, који улази у живот пада, Писмо доноси жалосну исповест: *У безакоњима се зачех, и у гресима роди ме мати моја.*[6] Људи су постали непријатељи Бога, свог Творца.[7]

Бог је, по неизрецивој милости Својој, поново призвао људски род у заједничарење са Собом. То је учинио на најчудеснији и потпуно непојмљив начин. Једним од своја три Лица, свесветом Речју, Он је примио човечанство тако што се зачео у утроби Пресвете Дјеве дејством Свесветог Духа, без уобичајеног људског зачећа од мушког семена, без зачећа које је свим људима пренело грешну заразу. Тако се појавио у људском роду непорочни човек, а таквим је саздан и праотац. Тај непорочни човек је, као и првосаздани, био причасник Божије природе, али у неупоредиво већој мери: првосаздани је био свети човек по благодати, а очовечени Бог је постао Богочовек. Све људске грехове Он је узео на себе. Он је могао то да учини зато што је, иако човек, био и свемогући, свесавршени Бог. Узевши све човечије грехе на себе, Он је принео себе на искупитељску жртву праведности Божијој за грешно човечанство: Он је учинио искупљење зато што је могао то да учини. Неограничено и бесконачно Свети искупио је својим страдањима и смрћу многобројне, али ограничене људске грехове - и Свето писмо потпуно оправдано сведочи о Њему: *Гле, Јагње Божије које узима на се гријехе свијета.*[8] Богочовек замењује пред Богом цео свет и сваког човека. И друштвене и појединачне врлине пале људске природе изгубиле су значење у очовечењу Бога: заменило их је велико дело Божије - *да вјерујете у Онога кога Он посла.*[9] У том великом Божијем делу састоји се и спасење, што је посведочио сам Спаситељ: *А ово је вјечни живот (спасење) да познају тебе једнога истинитога Бога и кога си послао Исуса Христа.*[10] Врлине хришћанина морају да произилазе из Христа, из човечије природе коју је Он обновио, а не из пале природе. Пошто наш пад није садржан у истребљењу добра из наше природе - то је карактеристична одлика пада одбачених анђела - него у мешању нашег природног добра са неприродним злом у нама, онда наша пала природа има њој својствена добра дела и врлине. Та добра дела чине и незнабошци, и муслимани, и сви који су далеко од Христа. Та добра дела и врлине, оскрнављени примесом зла, недостојни Бога, спречавају заједничарење са Богом, спречавају наше спасење. Одбацимо то привидно добро, или, правилније, то највеће зло! Одбацимо делатност пале природе! Предајмо се делатности коју нам налаже вера у Христа! Престанимо да проводимо живот по упутама нашег палог разума, по тежњама нашег палог срца! Почнимо да проводимо живот по јеванђелским заповестима, по захтевима Божије воље. Ако будемо тако живели, бићемо спасени.

Они који добрим делима пале природе дају незаслужено високу цену, ти упадају у највећу и по душу штетну грешку. Они упадају, не схватајући то, у понижавање и одбацивање Христа. Често питају: "Зашто не би били спасени незнабошци, муслимани, лутерани, и сви слични, отворени и скривени непријатељи хришћанства? Па и међу њима има много веома врлинских људи." Очигледно је да питање и приговор произилазе из потпуног незнања, у чему се и састоји људска пропаст и спасење. Очигледно је да се таквим питањем и приговором понижава Христос и износи мисао да искупљење и Искупитељ нису били неопходни људима, да људи могу да се спасу и сопственим средствима. Краће речено: тим питањем и приговором одбацује се хришћанство. Врлине пале човечије природе имале су своју цену, као и старозаветна правила, до Христовог доласка, јер су приводиле човека у стање у коме он постаје способан да прими Спаситеља. *Свјетлост је дошла на свијет, рекао је Богочовек о свом доласку људима, а људи више завољеше таму неголи свјетлост; јер њихова дјела бијашу зла. Јер сваки који чини зло мрзи свјетлост и не иде ка свјетлости, да се не разоткрију дјела његова, јер су зла. А ко истину твори, иде ка свјетлости, да се виде дјела његова, јер су Богу учињена.*[11] Онима који су завољели грех својствено је да одбацују Христа зато што Христос заповеда грешницима да оставе грех који су завољели. Љубитељима врлине је својствено да притичу Христу и прилепљују се уз Христа зато што је Христос испуњење (пуноћа) добра којег воле.

Бог не гледа које ко, него је у сваком народу мио њему онај који га се боји и твори правду.[12] Ове речи изговорио је свети апостол Петар о незнабошцу, капетану Корнилију, којег је Бог призвао ка вери. Тежња ка истинској врлини припремила је Корнилија и учинила га способним да прими спасење.

Тако треба разумети реч *мио*, објашњава свети Јован Златоусти, велики учитељ Цркве;[13] тако ту реч објашњава и свети јеванђелиста Лука у Делима апостолским. Корнилије јесте био незнабожац, али је оставио идоле и молио се прилежно једином истинитом Богу, и чинио многе милостиње народу. Једном приликом, за време молитве, јавио му се анђео Господњи и рекао му: *Корнилије! Молитве твоје и милостиње твоје узиђоше на спомен пред Богом. И сад пошаљи људе у Јопу и дозови Симона прозваног Петра (апостола); он ће ти казати ријечи којима ћеш се спасти ти и сав дом твој.*[14] Корнилијеве молитве и милостиње биле су толико уверљиве да је милосрдни Господ погледао на њих, али оне саме по себи нису донеле спасење Корнилију. Оне су га оспособиле да поверује у Христа, а спасење му је донела вера у Христа. То је тачна оцена добра пале природе! То добро има цену онда када приводи Христу. А када се оно задовољава собом и тиме одваја од Христа, тада оно постаје највеће зло, одузима од нас спасење, дакле, оно што дарује Христос, и што то добро само по себи никако не може донети.

Дејству природног добра слично је дејство Старог завета. До Христовог доласка одвајање од природног добра сматрано је одступањем од Бога, а након Христовог

доласка, жеља да се остане уз њега постала је одступање од Бога.[15] Стари завет је био служитељ спасења, јер је припремао људе за веру у Христа, која дарује спасење, али за Јудејце, који су хтели да заувек остану при Старом завету, он је постао посредник, оруђе пропасти. Кобна грешка Јудејаца састоји се у томе што су, због своје гордости и уображености, Старом завету, њима од Бога датом завету, дали потпуно другачије значење од онога које му је дао Бог, и тако, ради Старог завета, те изражајне сенке Истине - Новог завета, одбацили Нови завет, што су ради сенке одбацили оно што је та сенка предизображавала, што су ради привременог руководства ка спасењу одбацили само спасење, и тиме одбацили Искупљење и Искупитеља.

Једнако погубна је и грешка оних који, заслепљени због своје гордости и уображености, дају својим добрим делима, делима пале природе, вредност коју та дела реално немају. Преподобни Макарије Велики говори: "Разбојник и лопов је онај који не улази на врата, него прелази на другом мјесту,[16] такав је и онај који сам себе оправдава, без Христа, јединог који оправдава.[17] Сви свети су остављали своју правду, тражили Божију правду, и у њој задобили (свету) љубав, скривену од природе,"[18] оскрнављене падом. А пошто пад заиста јесте оскрнавио природу, онда то значи да природа има оскрнављену правду. Сви бијасмо као нечисти, и сва наша правда као нечиста хаљина.[19] Од пете до главе на палом човеку нема ничега здравог.[20] Објашњавајући ове речи пророка, свети оци кажу да зло које нас је погодило није захватило само један део: не, оно је захватило цело тело, обузело целу душу, овладало свим њеним силама.[21] Није остао у нашој природи ниједан делић којег грех није озледио, заразио: све што чинимо има у себи примесе зла. Када је вода помешана са вином или сирћетом, онда свака њена кап садржи у себи примесу; тако и наша природа, заражена злом, садржи примесе зла у свему што чини. Целокупно наше наследство и достојанство је у Искупитељу.[22] Човјек се не оправдава дјелима закона него вјером у Исуса Христа.[23] Да бисмо усвојили Искупитеља живом вером, морамо потпуно да се одрекнемо свог живота,[24] то јест, не само грешности него и праведности наше природе. Тежња да се задржи правда наше грехом оскрнављене природе у суштини је делатно одбацивање Искупитеља. Одвојисте се од Христа (отуђили сте се од Христа) ви који себе законом Мојсијевим или природним оправдавате, и од благодати отпадосте,[25] говори апостол. Ако праведност кроз закон бива, онда Христос узалуд умрије.[26] То значи да у мишљењу (мудровању) које допушта да након појаве хришћанства човечија правда има вредност пред Богом сигурно постоји богохулни став који квари цело то мишљење, квари став да је Христос неопходан за спасење, а такво мишљење је једнако одбацивању Христа. Када је видео фарисеје како се напрежу да задрже своју правду, Господ им је рекао: А сада кажете: видимо, тако ваш гријех остаје.[27] Нисам дошао да зovem праведнике но грјешнике на покајање.[28] То значи: они који не сматрају своје грехе гресима, а своју правду дроњцима, испрљаним и исцепаним кроз општење са грехом и сатаном, отуђују се

од Искупитеља, јер и када га исповедају, можда устима, они га својом делатношћу и у свом духу одбацују. Свети апостол Павле, непорочан и праведан по природном и Мојсијевом закону, сматрао је да његова праведност није ништа друго до *штета према превасходноме познању Христа Исуса, Господа*. Он се одрекао своје праведности: *Све за трице сматрах, да бих Христа добио*, говори велики Павле, *не са својом праведношћу, која је од закона, него оном која је по вјери у Христа, праведношћу од Бога на основу вјере*.^[29] *Тражимо да се оправдамо у Христу, а нађе се да смо и сами грјешници*:^[30] не можемо да приступимо Христу ни да га усвојимо ако искреног срца не признамо да смо грешници, пропали грешници, који немају никаквог личног оправдања, никаквог личног достојанства. *Јер дјелима закона ниједно тијело неће се оправдати пред Њим. А сада се без закона јавила правда Божија, посвједочена од Закона и Пророка. И то правда Божија кроз вјеру у Исуса Христа за све и на све који вјерују, јер нема разлике. Јер сви сагрјешилише и лишени су славе Божије. А оправдавају се даром, благодаћу његовом, кроз искупљење, које је у Христу Исусу*.^[31]

По неизменљивом закону подвижништва, обилно сазнање и осећање своје грешности, даровано од стране Божије благодати, претходи свим осталим благодатним даровима. Оно припрема душу за примање тих дарова. Душа није способна да их прими ако пре тога не дође у стање блаженог сиромаштва духом. "Када ум увиди своја сагрешења и схвати да их има онолико колико има зрна песка у мору, онда је то знак да је душа почела да се просветљује, да је здрава."^[32] Када је дошао у то стање, свети Тихон Вороњешки је рекао: "Познајем своје грехе: то је почетак покајања."^[33] Покајмо се, признајмо да ничега нисмо достојни. Благи и милосрдни Бог удостојава Божије угоднике онолико колико схвате да су недостојни.^[34] Шта је, заиста, наше? Слабост, трулежност, тама, злоба, грехови."^[35] Чувајмо се смртоносне заблуде! Плашимо се одрицања од Христа, и не заборавимо да је оно обично спојено са заблудом! Плашимо се сигурног губитка спасења због усвајања лажног, вери непријатељског мишљења! Опрезност је данас још потребнија зато што се данас необично снажно шири проповед о висини врлина и успеха палог човечанства, и при томе се уопште не скрива циљ да се сви примаме на поприште тих врлина и тог напредовања. Та проповед исмејава свесвето добро хришћанства и настоји да према њему улије презир и мржњу.

Дела спасења су дела вере, дела Новог завета. Тим делима не испуњавамо своје схватање, своју вољу, већ вољу свесветога Бога, која нам је откривена у јеванђелским заповестима. Ако жели да наследи спасење, хришћанин мора да учини следећа дела:

1. Да поверује у Бога онако како Бог заповеда да се верује у Њега, то јест да прихвати од Бога откривено учење о Богу, да прихвати хришћанство и да зна да се оно чува у свој чистоти и пуноћи у окриљу Православне цркве, да је ту Цркву Бог засадио на истоку, да се она проширила са истока по целом свету, али да до сада пребива у целости само на истоку, и да садржи од Бога предано хришћанско учење у

неизопаченом облику, без измена и без примеса људских и демонских учења.[36] Онај који прилази Богу, говори апостол, тај треба да вјерује да Бог постоји и да Он награђује оне који га траже.[37] Хришћанско учење је објављено целом свету кроз проповед, а примљено је вером. Оно је божанско учење, богооткривено учење, оно превазилази људски разум и зато и не може бити прихваћено другачије него осећањем срца, вером. Вера је по свом природном својству способна да у ум прими и у срцу усвоји оно што је за ум непојмљиво и што уобичајена људска моћ расуђивања није у стању да прими. Који повјерује и крсти се, рекао је Господ, биће спасен, а који не вјерује биће осуђен.[38]

2. Када човек поверује, он мора да принесе покајање за свој претходни драговољно грешни живот, и чврсто да реши да проводи богоугодни живот. По Светоме који вас је позвао, заповеда свети апостол Петар хришћанима, будите и сами свети у своје живљењу, као чеда послушности не поводите се за пређашњим жељама из времена вашег незнања.[39] Нико не може ни усвојити Бога, ни пребивати у усвајању Бога, а при томе драговољно остајати и пребивати у грешном животу. Свима који приступају Богу Нови завет јавља да је покајање први услов приступа Богу. Проповедник који је почео проповед Новог завета, велики Јован Претеча, претеча Господњи, почео је своју проповед позивом на покајање. *Покајте се*, говорио је он одбаченим људима, поново позваним на заједничарење са Богом, *приближило се Царство небеско*. [40] Овим речима почео је своју проповед сам Богочовек: *Од тада поче Исус проповиједати и говорити: Покајте се, јер се приближило Царство небеско*. [41] Реч Божија је заповедала својим светим апостолима да тим речима почињу проповед када их је послала да иду најпре *изгубљеним овцама дома Израилева*, одавно заосталим у пропасти, иако им је дарована праслика заједничарења са Богом. *И ходећи проповиједajte и казујте да се приближило Царство небеско*. [42] Бог нас позива на веру и покајање. Тај позив морамо послушати ради спасења: таква послушност је испуњење свесвете Божије воље.

3. Они који су поверовали у Бога и одбацили грешни живот ради ступања у заједничарење са Богом ступају у то заједничарење кроз прву хришћанску тајну, кроз свето крштење. Крштење је рођење за Божији живот. Не можемо ући у природно постојање ако се не родимо по закону природе; не можемо ступити у заједничарење са Богом - а у томе се и састоји наш истински живот, или наше спасење - ако не ступимо у хришћанство кроз свето крштење. Таква је Божија уредба. Крштењем ступамо у *бању новог рођења*, [43] то јест у онај свети живот који је Адам добио приликом стварања, и падом изгубио, а Господ наш Исус Христос нама вратио. *Ако се ко не роди одозго, не може видјети Царства Божијега. Ако се ко не роди водом и Духом, не може ући у Царство Божије*. [44] Ми се рађамо у телу и тиме смо потомци нашег праоца по телу, Адама, који нам даје живот заједно са вечном смрћу, но посредством светог крштења ми прелазимо у духовно потомство Богочовека, а по сведочењу пророка Он је *БОГ силни, отац вјечни, кнез мирни*, [45] Он нас рађа духовно и

уништава у нама почетак смрти, засађен рођењем по телу, и дарује нам вечни живот, спасење, блаженство у Богу. О онима који су поверовали у Бога и онима који су препорођени светим крштењем свети Јован Богослов говори: *А онима који га примише даде власт да буду чеда Божија, онима који вјерују у име његово, који се не родише од крви, ни од жеље тјелесне, ни од жеље мужевљеве, него од Бога.*[46] Свето крштење нас чини децом Божијом, и тиме васпоставља нашу слободу (која нам је дата приликом стварања, али смо је изгубили приликом пада), васпоставља снагу воље, препушта нашој власти да останемо деца Божија или да одбацимо усиновљење.[47] Тако је у рају Господ препустио слободној вољи наших прародитеља да вечно пребивају у блаженству или да га изгубе. *Због тога морамо веома пазити, то јест морамо веома ревносно пазити на себе, да не скренемо.*[48] Свето крштење печати друга света тајна, која следи непосредно после њега, а то је свето миропомазање. Са разлогом смо рекли да се та тајна печати, зато што свето крштење са правом можемо назвати условом, заветом између Бога и човека. Миропомазање је печат који печати тај услов.

4. Пребивање у усиновљењу Богу, добијеном на светом крштењу, одржавамо животом по јеванђелским заповестима; пребивање у усиновљењу губимо одступањем од живота по јеванђелским заповестима. И једно и друго посведочио је сам Господ: *Ако заповијести моје одржите, остаћете у љубави мојој. Ко у мени не остане, избаћиће се напоље као лоза, и осушиће се, и скупиће је, и у огањ бацити, и спалити.*[49] Да би био спасен, неопходно је да онај који је крштен у Христа живи по Христовим законима.

5. Када нас Богочовек светим крштењем роди за спасење, Он нас затим уводи у веома блиско заједничарење са Собом посредством друге велике, недокучиве тајне, тајне Евхаристије, а посредством ње сједињујемо и мешамо[50] своје тело и своју крв са телом и крвљу Богочовека. *Који једе моје тијело, рекао је Господ, и пије моју крв у мени пребива и ја у њему. Који једе моје тијело и пије моју крв има живот вјечни. Ако не једете тијело Сина Човјечијега и не пијете крви његове, немате живота у себи.*[51] Посредством ове тајне Богочовек нас је потпуно отргнуо од сродства са старим Адамом и увео у најближе сродство, у јединство са Собом. Како неће бити спасени они који са Богочовеком чине једно? *Гдје је труп ондје ће се и орлови сабрати,*[52] који се хране тим телом, сведочи свето Јеванђеље. Достојним и учесталим узимањем духовне хране, која је сишла са неба и даје живот свету, постаћемо духовни орлови, винућемо се из низија телесног стања у висине духовног стања, узлетећемо тамо где је своју човечију природу и своје тело вазнео Богочовек, који је по својој Божијој природи одискона био у Богу Оцу, и након искупљења људског рода својом човечијом природом сео са десне стране Оца.

6. Да би нам помогао у нашој немоћи, да би излечио ране греха добијене после крштења, да би подржао светињу којом смо у целости запечаћени на светом крштењу, Бог нам је даровао тајну исповести. Ова тајна обнавља и васпоставља стање добијено на светом крштењу.[53] Тајни исповести треба да прибегавамо често, ако је

то могуће: душа човека који има обичај да често исповеда своја сагрешења уздржава се од греха зато што стално мисли на предстојећу исповест. Супротно од овога, грехове које не исповедамо лако понављамо, без икакве бојазни.[54]

НАПОМЕНЕ:

1. Требник, Поредак светог крштења.
2. Посланица светог Григорија Паламе монахињи Ксенији.
3. Пост 1,27.
4. Пост 5, 3.
5. О разлици између лика и обличја Божијег у човеку види дело св. Димитрија Ростовског, *Летопис*, том 4, стр. 15, изд. 1840. год.
6. Пс 50, 7.
7. Пим 5,10.
8. Јн 1, 29.
9. Јн 6, 29.
10. Јн 17,3.
11. Јн 3, 19-21.
12. Дап 10, 34, 35.
13. Беседа двадесет трећа, на Дела апостолска.
14. Дап 10, 36.
15. Гал 5,4.
16. Јн 10,л.
17. Беседа 31, гл . 4.
18. Беседа 37, гл . 2.
19. Иц 64,6.
20. Иц 1,6.
21. Преподобни ава Доротеј, Поука 1, О одбацивању света.

22. Преподобни Марко Подвижник, Двеста поглавља о духовном закону, погл. 4.
23. Гал 2,16.
24. Лк 14, 26. Овај захтев потврђују сви јеванђелисти.
25. Гал 5, 4.
26. Гал 2,21.
27. Јн 9,41.
28. Мт 9,13.
29. Флп 3,49.
30. Гал 2, 17.
31. Пим 3,20-24.
32. Свети Петар Дамаскин, књига 1, чланак 2, Добротољубље, том 3.
33. Келијска писма, том 15, писмо 73.
34. Келијска писма, том 15, писмо 70.
35. Келијска писма, том 15, писмо 11.
36. Требник, Поредак исповести.
37. Јев 11,6.
38. Мк 16, 16.
39. 1 Пт 1, 15, 14.
40. Мт 3, 2.
41. Мт 4, 17.
42. Мт 10, 7.
43. Тит 3, 5.
44. Јн 3, 3, 5.
45. Иц 9, 6.
46. Јн 1,12,13.

47. Преподобни ава Доротеј, Поука 1.
48. Јев 2,1.
49. Јн 15,10,6.
50. "Помешај Себе са нама, и замешај Своје тело у нама." Ове речи светог Јована Златоустог наводе света браћа Ксантопул у 92. глави свог дела о тиховању и молитви. Добротољубље, том 2.
51. Јн 6, 56, 54, 53.
52. Лк 17, 37.
53. Требник, Поредак исповести.
54. Лествица, Поука 4, гл. 53.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

СЛОВО О СПАСЕЊУ И О ХРИШЋАНСКОМ САВРШЕНСТВУ

ДРУГИ ДЕО

Јеванђеље наводи два блажена стања: стање спасења и стање хришћанског савршенства. Један богати и уважени јудејски младић је приступио Богочовеку и замолио га да му каже које добро треба да учини да би имао вечни живот, односно спасење. Јудејцу, то јест ономе који правилно верује у Бога, Господ је одговорио: *Ако желиш ући у живот, држи заповијести.*[1] На младићево питање које су то заповести, Господ је указао само на оне заповести које одређују Богу угодне односе сваког правоверног према ближњем, али није споменуо заповести које одређују човеков однос према Богу: оне су биле познате младом Јудејцу, и младић их је све сачувао, барем по спољашњости. Морална и религиозна болест Јудејаца за време доласка на земљу очовеченог Бога се изменила.

Болест је променила само своју спољашњост, али је у суштини остала исто оно што је била и пре: тежња ка отпадништву од Бога. Јудејци нису показивали ону неодољиву склоност ка идолопоклонству која је цели миленијум, од њиховог изласка из Египта до пресељења у Вавилон, плела замке да разруши њихово духовно и грађанско благостање. Сатана јесте вукао Јудејце ка томе да му се поклоне и одступе од Бога, али не посредством идола којима би се они клањали: не, он је за њих смислио и припремио друго, делотворније лукавство, другу, погубљиву провалију, неупоредиво дубљу и мрачнију. Сатана је оставио Јудејце да само по спољашњости буду служитељи истинског Бога. И више од тога: сатана их је одвукао ка појачаном и неправилном уважавању обредних правила и древних предања, а у исти мах украо поштовање Божијих заповести; увукао их у веома детаљно и сложено изучавање Божијег закона по слову, а у исти мах украо од њих изучавање Божијег закона животом; познавање Божијег закона по слову сатана је употребио као средство за увлачење у најужаснију гордост, у најужаснију уображеност, због које су они себе називали децом Божијом, и представљали се другима као деца Божија, а у суштини су били непријатељи Бога и деца ђавола.[2] Под изговором да остају верни Богу, они су одбацили Бога; под изговором да заједничаре са Богом, они су одбацили заједничарење са Богом, заразили се сатанском мржњом према Богу и запечатали ту мржњу богоубиством.[3] Све се то десило зато што су оставили Богу угодни живот. Све се то десило зато што су оставили оне односе према ближњем које је Господ заповедио, при чему, споља гледано, сачувани односи према Богу постају мртви. Зато Јудејца који је питао како да има живот вечни Господ узноси у од Бога заповеђене односе са ближњима. Тако и сваки православни хришћанин, ако жели да пређе из немарног живота у живот испуњен пажњом, ако жели да се бави својим спасењем, мора прво да обрати пажњу на своје односе са ближњима. У тим односима он мора да исправи оно што подлеже исправљању, да принесе искрено покајање пред Богом због тога што већ не подлеже исправљању, и унапред одреди себи делатност благоугодну Богу. *Пола имања свога, рекао је Господу цариник Закхеј, даћу сиромасима, и ако кога нечим оштетих, вратићу четвороструко.* Затим је чуо најрадоснију одлуку свеблагог и свемогућег Бога, који је и сада исто толико благ и исто толико свемогућ: *Данас дође спасење дому овоме; јер и ово је син Авраамов. Јер Син Божији дође да потражи и спасе изгубљено.*[4] Аврамовог потомка по телу Бог је признао за потомка онда када је одлучио да води Богу угодни живот: из овога следи да до тада он није био признат, без обзира на право по телу. Исто важи и за хришћанина: док проводи драговољни грешни живот, противан јеванђелским заповестима, он и није хришћанин, иако има право да се тако зове, јер се крштењем прикључио светом хришћанском племену. Каква је корист од исповести речима, ако се одбацује исповест делима? *И тада ћу им јавно казати, обећао је Господ онима који не хају за испуњење јеванђелских заповести: Никад вас нисам знао; идите од мене ви који чините безакоње.*[5]

Ко хоће да се спасе, тај мора да испуни све јеванђелске заповести, чију потребну целовитост чува једино света Православна црква.

Чим је чуо одговор Господњи да је за спасење потребан живот по јеванђелским заповестима, поменути младић је рекао: *Све ово сачувах од младости своје: шта ми још недостаје? Рече му Исус: Ако хоћеш савршен да будеш, иди продај све што имаш и подај сиромасима, и имаћеш благо на небу, и дођи, узми крст свој и хајде за мном.*[6] Човек може да се спасе и живљењем у свету, и уз очување имања; да би задобио савршенство, он мора пре тога да се одрекне од света. Сви људи треба да буду спасени; задобијање савршенства препуштено је онима који то сами хоће. Образац хришћанског савршенства видимо у светим апостолима: тако је свети апостол Павле посведочио о себи и о њима: *Ми, дакле, који смо савршени, овако да мислимо:*[7] хришћанско савршенство је живот у Богу, бесконачно поприште напредовања, као што је бесконачан Бог.[8] "То савршено савршенство савршених, чијем усавршавању нема краја (како ми рече један човек који га је доживео)" говори свети Јован Лествичник, "тако освећује ум и отрже га из материјалног света да га често, разуме се, после стицања у ово небеско пристаниште, одваја од живота у телу и подиже на небеске висине, до сагледавања. О томе на једном месту говори и псалмист, који је, можда, то и сам искусио: *Божији моћници земље веома се уздигосе*'.[9] О томе је рекао онај који је подигнут до трећег неба и остао да живи тамо осећањима срца и помислима: *Наше живљење је на небесима.*[10] Савршенство се састоји у очигледном учешћу Светог Духа, дакле у томе да се Он настани у хришћанину и преноси све његове жеље и целокупно размишљање у вечност. Такво стање своје душе исповедао је свети Давид, када је посведочио о себи: *Дух Господњи говори преко мене, и бесједа његова би на моме језику.*[11] Због дејства Светог Духа Давид је могао да каже: *Како су мила насеља Твоја, Господе над војскама. Жедни и топи се душа моја за дворима Господњим. Срце моје и тело моје обрадоваше се Богу живоме.*[12] Као што чезне јелен за изворима вода, тако чезне душа моја Теби, Боже. *Жедна је душа моја за Богом Живим; кад ћу доћи и јавити се лицу Божијем?*[13] *Авај мени! Јер се боравак мој продужи!*"[14] Неприродна је човеку у обичном стању оваква пламена жеља за пресељењем у вечност: она је својствена једино духоносном човеку, како је и духоносни Павле рекао о себи: *Јер је мени живот Христос и смрт добитак. Имам жељу умријети и са Христом бити.*[15]

"Када трговац", говори свети Исак Сиријски, "прода своју робу и добије одговарајућу добит, он жури да се врати својој кући. Тако је и са монахом: док не обави свој посао, он неће да се одвоји од тела. А када осети у својој души да је обавио свој посао, и када добије залог, он тада почиње да жели будући век... Када ум задобије премудрост Духа, онда је он сличан човеку који је нашао брод на мору. Чим уђе у тај брод, он одмах отплови на том броду из мора пролазног света и доплови на острво које припада будућем веку. Осећање будућег века у овом свету можемо упоредити са

малим острвом на мору: онај који је пристао на то острво не мучи се више у таласима маштања овога века." [16] Преподобни Макарије Велики осликава хришћанско савршенство следећим цртама: "Човек мора да прође дванаест степеника до савршенства. Ако је неко достигао дванаести степеник, тај је достигао савршенство. Но када благодат почне да дејствује слабије, тада он силази за један степеник, и налази се на једанаестом. Онај други, који је богат и изобилује благодаћу, увек, и дан и ноћ, стоји на степенику савршенства зато што је слободан и чист од свега, увек занет и усхићен небеским. Када би то натприродно, откривено и лично доживљено стање увек било у човеку, он не би могао ни да узме на себе служење Логосу, ни да понесе било какве трудове, ни да чује шта, ни да се у потребним случајевима побрине о себи или о наступајућем дану: не, он би седео у једном углу, усхићен и опијен. Пуна мера савршенства и није дата човеку баш зато да би он могао да има бригу о браћи, да би се вежбао у служењу Логосу. Али зид је већ срушен, и смрт је побеђена. Ово треба схватити овако: као што на неком месту на коме сија запаљена свећа у исти мах може да се налази и нека мрачна сила која затамњује то место, тако се и при духовној светлости налази неки вео. Због тога човек који се налази у тој светлости исповеда да још није потпуно савршен и слободан од греха. Срушен је и разорен преградни зид, али само делимично, а не сасвим и заувек, зато што благодат понекад снажније поучава и учвршћује човека, а понекад као да слаби и умањује се, и све то прилагођава тако да то буде корисно за човека. Ко је достигао у овом животу савршени степеник, и самим опитом открио будући век? Још нисам видео ни једног човека који је потпуно достигао хришћанско савршенство, потпуно слободног од сваког порока. Грех, ипак, обитава и у ономе који налази мира у благодати, разумева тајне и откривења, проба неисказиву сладост благодати... Још нисам видео некога ко је потпуно слободан: и ја сам некада усходио делимично до тог степена, и сазнао сам да ниједан човек није (потпуно) савршен." [17] Управо зато су, како смо већ видели, и свети Јован Лествичник а слично њему и многи свети оци назвали човечије савршенство у хришћанству *несавршеним савршенством*, а тако је и свети апостол Павле рекао: *Не као да то већ постигох или се већ усаврших, него стремим не бих ли то достигао, као што мене достиже Христос Исус. Браћо, ја за себе не мислим још да сам то достигао; једно пак чиним: што је за мном забрављам, а стремим за оним што је преда мном. И трчим према циљу ради награде небескога призивања Божијега - хришћанског савршенства - у Христу Исусу.* [18]

Хришћанско савршенство је дар Божији, а не плод човековог труда и подвига. Подвигом се доказује само делотворност и искреност жеље да се добкје дар, подвигом, који обуздава и укроћује страсти, човекова природа постаје спремна и припрема се за примање дара. Од човека зависи хоће ли у себи, и то са Божијом помоћи, очистити и украсити стан за Бога, а долазак Бога у тај стан зависи искључиво од Божије милости. [19]

Добровољно сиромаштво и одрицање од света су неопходни услови за достизање савршенства. Ум и срце морају бити потпуно устремљени ка Богу; све препреке, сви поводи за расејаност морају бити уклоњени; *сваки од вас који се не одриче свега што има, не може бити мој ученик.*[20] Уместо наде у пропадљиво имање имајмо наду у Бога, а уместо самог имања имајмо обећање Бога, који је рекао: *Не брините се, дакле, говорећи: шта ћемо јести, или шта ћемо пити, или чиме ћемо се одјенути? Јер све ово незнабошци ишту; а зна и Отац ваш небески да вама треба све ово. Него иштите најприје Царство Божије и правду његову, и ово ће вам се све додати.*[21] Усред свих лишавања, усред тешког положаја, у који доводи самог себе тиме што се одрекао имања и свих повластица које му свет пружа, хришћанин, уз садејство Божије благодати, ставља самог себе у најдостојнији положај, у положај који свет никада не може дати својим слугама. Тај положај је свети апостол Павле овако описао: *Него се у свему показујемо као слуге Божије: у трпљењу многим, у невољама, у биједама, у тјескобама; у ранама, у тамницама, у бунама, у трудовима, у бдијењима, у постовима, у чистоти, у знању, у дуготрпљењу, у благодати, у Духу Светоме, у љубави нелицемјерној, у ријечи истине, у сили Божијој, са оружјем праведности десним и лијевим, у слави и срамоти, у грдњи и похвали, као варалице и истинити, као незнани и познати, као они који умиру а ево живимо, као кажњавани али не убијани, као жалошћени а увијек радосни, као сиромашни а многе богатећи, као они који ништа немају а све посједују.*[22] У таквом положају били су сви свети апостоли, јер су све оставили и ишли за Господом.[23] Они нису имали материјално имање, али су целом свету, заглибљеном у пропасти, давали непроцењиво духовно богатство - богопознање и спасење. Они нису имали материјално имање, али њихов је био цео свет: у сваком граду, у сваком селу кроз које су пролазили Божији промисао им је припремио и стан и све што им требало, *пошто сви, који верују у Христа, који имаћаху њиве или куће, продаваху и доношаху новце од проданога, и полагаху пред ноге апостола.*[24] У таквом положају били су свети мученици. Пре ступања у подвиг они су обично давали слободу робовима, а своје имање раздавали сиромашнима.[25] Чим би раскинули све везе са светом, они су свлачили са себе саму одећу - тело - зачету у безакоњу, и облачили се у одећу Светог Духа, у самог Господа нашег Исуса Христа, претварали своју одећу - тело - из телесне у духовну, из трулежне у нетрулежну, из грешне у свету, из земаљске у небеску. Страдања светих мученика била су нарочита: они нису страдали као деца старог Адама, него као Христови удови. Света мученица Фелицитата била је трудна тада када су је због непоколебивог исповедања вере затворили у мрачну и загушљиву тамницу. У тамници се породила. За време порођаја, који је био тежак, Фелицитата није могла да се уздржи од јаука. Један затворски стражар јој је рекао: "Сада тако вриштиш: шта ли ће тек бити са тобом када те предају зверима да те поједу?" Она је одговорила: "Сада ја страдам, а тада ће Други у мени страдати за мене зато што ја страдам за Њега." [26] Мучеништво ни у ком случају није било човечији изум или последица самог човековог хтења: оно је било Божији дар човечанству, и зато је било натприродно, што је рекао и свети апостол Павле: *Вама је даровано за Христа, не само*

да вјерујете у Њега, него и да страдате за Њега.[27] И монаштво је, као и мучеништво, дар Божији. Монаштво је натприродни подвиг. И оно је у суштини мучеништво. Само површном и неуком мишљењу оно може изгледати као нешто друго, неодређено. И монаштво, као и мучеништво, захтева претходно одрицање од света. Као што подвиг мучеништва почиње разним мучењима тела, а завршава се смрћу тела, тако и подвиг монаштва почиње одсецањем своје воље и својих схватања, одрицањем од телесног наслађивања, а завршава се умртвљавањем душе и тела за грех и њиховим оживљавањем за Бога. Уставши против греха до смрти, купивши победу над њим нештедењем тела у напрегнутим, натприродним подвизима, многи монаси су на најприкладнији могући начин прешли од монашког подвига ка мученичком подвигу због међусобног сродства тих двају подвига, садржаних у одрицању од света и од себе. Горди човек, служећи пропадљивости света, не разуме подвиг мучеништва и сматра га лудошћу; горди човек, исто тако, не разуме ни монашки подвиг и сматра га чудаштвом. Мученици су, по мери подвига, почињали да примећују обиље благодатних дарова; тако је и у монасима Божија благодат почињала да дејствује чим су се умртвили за грех, а затим је појачавала то дејство у мери у којој се у монасима повећавала њихова света умртвљеност. Подвиг сваког монаха је натприродан. Он неизоставно подразумева победу над животињским својством тела, својством које је након пада постало својина сваког човека. Подвиг неких светих монаха је по својој натприродности виши од подвига мученика. У то се можемо уверити ако прочитамо житије преподобног Марка Трачког, Онуфрија Великог, Макарија Египатског и других. Зашто слуге греха и света мисле да мучеништво и монаштво нису ништа друго до лудост и бесмислица? Очигледно зато што добром сматрају искључиво добро пале природе и што хришћанство не познају и не разумеју.

Онај ко жели да достигне савршенство нека разда све што има сиромашнима и нека одмах затим узме крст свој.[28] А чим разда имање, он мора да се одрекне и самог себе, а у томе се и састоји узимање крста, то јест драговољно и непрестано узимање двојакних невоља на себе, јер оне чине крст, оне су та два спојена дрвета која се међусобно пресецају. Неке од тих невоља допушта Божији промисао ради нашег духовног напредовања, а неке ми морамо драговољно да узимамо на себе да бисмо тако обуздали и умртвили своје страсти, да бисмо умртвили у себи своју палу природу. О невољама које допушта Божији промисао свети апостол Павле говори: *Кога љуби Господ онога и кара; и бије свакога сина којег прима. Ако подносите карање, Бог поступа са вама као са синовима. Јер који је то син којег отац не кара? Ако ли сте без карања, које су сви (тј. истинске слуге Божије) искусили, онда сте копилад а не синови. Даље, кад су нас наши тјелесни оци карали, ми смо их слушали. Зар се нећемо много више покоравати Оцу духова и живјети?[29]* Свети апостол Петар нас води ка духовном разумевању невоља и овако теши оне који су њима изложени: *Љубљени, не чудите се огњу који вам бива ради кушања вашег, као да вам се нешто необично догађа, него се радујте*

што учествујете у страдањима Христовим, да бисте се и у откривењу славе његове радовали и веселили. Ако вас руже за Име Христово, блажени сте, јер Дух Божији, Дух славе и силе почива на вама; они, дакле, хуле на њега, а ви Га прослављате. Само да нико од вас не пострада као убица или лопов или злочинац, или као онај који се мијеша у туђе послове. Но ако ли као хришћанин, нека се не стиди, већ нека слави Бога због тог удјела. Јер је вријеме да почне суд од дома Божијег; ако ли прво почне од нас, какав ли ће тек бити крај онима што се противе јеванђељу Божијем? И ако се праведник једва спасава, безбожник и грјешник гдје ће се јавити? Зато и они који страдају по вољи Божијој, нека њему као вјерноме Саздатељу повјере душе своје у добротинству.[30] Апостол Павле поучава да невоље допуштене Божијим промислом морамо да прихватимо са највећом покорношћу Богу, јер је и апостол тако примао искушења која су на њега допуштена: *Зато сам добре воље у немоћима, у поругама, у невољама, у гоњенима, у тјескобама за Христа.*[31] Свети апостол Петар поучава да се при наиласку невоља предајемо свесветој вољи Божијој и нарочито трезвено и чврсто држимо Божијих заповести, пошто непријатељ настоји да нас за време невоље отргне од њих помоћу помисли бриге, безнадежности, роптања, гнева, хуле. *Све своје браге положите на Њега, јер се Он стара за вас.*[32] Нама доликује да имамо *сваку радост*, то јест највећу радост, када паднемо у *различна искушења*[33]: искушења су знак да нас је Бог призвао, знак изабраности, знак усиновљења. Усред невоља узносимо славословље Богу онако како га је узносио многострадални Јов усред разних несрећа које су га спадале са свих страна.[34] Усред невоља приносићемо благодарење Богу, које испуњава срце духовном утехом и силом трпљења, дакле благодарење које је заповедио сами Бог. *На свему захваљујте, заповеда апостол, јер је ово воља Божија за нас у Христу Исусу.*[35] Свети Петар Дамаскин говори: "Као што родитељи, потакнути љубављу према деци, понекад користе и претње да своју децу, чим почну да се неразумно понашају, упуте према разумном понашању, тако и Бог допушта искушења, и она служе као штап који окреће достојне од ђаволског злог савета. *Ко жали прут, мрзи на сина својега; а ко љуби, кара га за времена.*[36] Боље је трпљењем искушења која долазе (која су допуштена) прибегавати Богу, него из страха од несрећа бити одбачен, падати у руке ђавола и навући на себе вечну одбаченост и муку. Једно од ово двоје нас неминовно чека: или морамо претрпети прво, пролазно, или се подвргнути другом, вечном. Праведнике не дотичу ни једне ни друге несреће зато што воле догађаје које ми сматрамо несрећама, и радују се њима, љубе искушења као нешто што су нашли, као време у коме добијају духовну корист, и тако остају нерањени. Не умире онај кога стрела јесте ударила, али није смртно погодила; гине онај коме она зада смртну рану. Да ли је искушење нанело штету Јову? Није ли га оно, напротив, прославило? Јесу ли апостоле и мученике муке довеле у ужас? Писмо говори да су се они радовали *што се удостојише да поднесу срамоту за Име његово.*[37] Победник добија више венаца и осећа више радости ако се више бори. Када чује глас трубе, он не пада у страх у који би пао од гласа који позива на клање; супротно овоме, радује се, као да му унапред јављају да ће добити венац и награду. Ништа не доноси тако лаку победу као

храброст са потврђеном вером. Ништа не доноси са таквом лакоћом пораз као самољубље и бојазан, рођени из неверовања."[38]

Господ је обећао својим следбеницима да ће имати невоље за све време свог земаљског странствовања, обећао им је земаљски живот сличан свом, проведеном у лишавањима и гоњењима, али им је уједно заповедио храброст и добру наду. *"Ако вас мрзи свијет, знајте да је мене омрзнуо прије вас. Кад бисте били од свијета, свијет би своје љубио, а како нисте од свијета него вас а изабрах од свијета, зато вас мрзи свијет."*[39] *У свијету ћете имати жалост, али не бојте се, ја сам победио свијет:*[40] никаква невоља, никакво искушење неће моћи ни да вас победе ни да вас слома ако будете веровали у мене и пребивали у мени испуњавањем мојих заповести." *Вјерање Бог,* говорио је апостол, *који вас неће пустити да се искушате већма него што можете поднијети.*[41] И на другом месту Писма Свети Дух сведочи: *Многе су невоље праведних, и од свих њих избавиће их Господ. Чува Господ све кости њихове, ниједна од њих неће се сатрти.*[42] Поверујмо Божијем обећању, не уплашимо се узбурканог мора невоља, и препливаћемо га мирно, јер нас држи невидљива, али свесилна десница Божија.

Други део крста чине драговољни, од Бога установљени и заповеђени духовни подвизи, који обуздавају грешне жеље тела, а тиме и душе. О њима је свети апостол Павле рекао: *Изнуравам тијело своје и савлађујем га, да проповиједатући другима не будем сам одбачен,*[43] а свети апостол Петар: *Када, дакле, Христос пострада за нас тијелом, и ви се том мисли наоружајте, јер ко пострада тијелом, престао је да гријеш.*[44] А који су Христови, *распеше тијело са страстима и жељама*[45] тело које не распињемо, већ га гојимо и пружамо му задовољство обилном исхраном, наслађивањем и одмарањем мора да суделује у греху и наслађује се у њему, мора бити неспособно за примање Светог Духа, мора бити туђе и непријатељско Христу. *Права удовица и усамљеница,* то јест онај који се истински одрекао света, за њега умрлог света, и одвојио се од свих и од свега да би служио Богу, *нада се у Бога и проводи у молитвама и мољењима ноћ и дан. А она која се одала насладама, колико год је, споља гледано, оставила свет и раздала што је имала сиромашнима, жива је умрла,*[46] *јер који сије у тијело своје, од тијела ће пожњети трулеж, а ко сије у дух, од Духа ће пожњети живот вјечни.*[47] Распеће тела је неопходно, потпуно неопходно за Христовог подвижника. Неопходно је да се он потчини благом јарму подвига да би обуздао животињске нагоне тела, а не да би му одузео здравље и снагу, преко потребне за само подвижништво. "Научили смо да будемо убице страсти, а не тела," говори Пимен Велики.[48] Нарушавање уздржавања је веома штетно чак и за телесно слабе и болесне зато што оно појачава болест, не јача, већ упропаштава слабог и болесног. Разборита умереност нарочито подржава и чува телесне снаге и здравље и у људима снажне телесне грађе и у људима крхке и болешљикаве телесне грађе.

Чим разда све што има сиромашнима и раскине везе са светом, прво дело Христовог подвижника мора бити удаљавање из средине саблазни у усамљено монашко

обиталиште. Таквим удаљавањем бришцу се раније добијени грешни утисци и одбацује се могућност добијања заразе од нових утисака. Сам Свети Дух позива истинске Божије слуге на такво удаљавање: *Зато изиђите из њихове средине и одвојите се, говори Господ, и не дохватите се нечистог и ја ћу вас примити. И бићу вам отац, и ви ћете бити моји синови и кћери, говори Господ Сведржитељ.*[49] И у самом светом обиталишту монах мора да се чува од познанстава, од ходања по келијама браће и од примања браће код себе, а све зато да би душа постала спремна да се на њој посеје Реч Божија и да у своје време донесе духовни род. И материјалну њиву припремамо за велики род жита тако што плугом уситнимо и уклонимо све друго што на њој расте. Када је преподобни Симеон Нови Богослов ступао у манастир, његов учитељ, преподобни Симеон Побожни, заповедио му је: "Пази, чедо: ако хоћеш да будеш спасен, онда никако не беседи на крају служења у цркви, и не ходи по келијама. Немој да се некоме слободно обраћаш. Чувај свој ум да не скита тамо и овамо - нека непрестано гледа на твоје грехе и на вечну муку." [50] У келији ваља имати само најнужније ствари, по могућности сасвим једноставне: сувишне и лепе ствари одмах изазивају страст у срцу, а ум због њих постаје склон маштању и расејаности, што је веома штетно.

Други подвиг састоји се у умереном посту. Пост за почетнике одређује манастирска трпезарија. У трпезарији треба узимати умерену количину хране, тачније, онолико колико је потребно да тело буде способно за послушања: отачко предање и манастирски типик забрањују да се храна узима изван трпезарије. Они монаси које је Бог привео тиховатељском животу и непрестаном вежбању у молитви и размишљању о Богу треба да узимају храну једном дневно, [51] не смеју да се преједу, а могу да узимају сва јела која су дозвољена монаштву, сходно томе шта им је послао Бог. При таквој слободи строго треба пазити да она не да повода за наслађивање или вишак. Истинско наслађивање очекује нас у будућем веку, а овде, на путу ка њему, забранимо себи насладу и задовољавајмо једино природну потребу, а не страсне прохтеве. Самовање и пост су толико суштинске особине монашког живота да су на основу њих монаси добили у древности свој назив: монах (???????, солитариус, од грчке речи ?????, латинског солус - сам) значи усамљен; монасима су такође називани и испосници.

Трећи подвиг су бденија. Монах почетник се довољно вежба у том подвигу тада када присуствује свим црквеним службама. Подвиг бденија је посебно важан за онога који проводи тиховатељски живот. Монаха подиже у тај подвиг живо сећање, готово предосећање смрти и праведног суда Божијег који ће уследити за њом. Монах се труди да предупреди страшно стање на том суду побожним и трепетним стајањем на молитви, као пред лицем и очима самог Бога. Он се нада да ће овде измолити и добити опроштај грехова да би након изласка душе из тела прешао пут од земље ка небу без икаквог страха: зато неуморно стоји на вратима Божије милости током своје

усамљеничке молитве у келији, куца на та врата плачем, куца тешким уздасима, смиреним речима из дубине срца, болног због греха. Подвиг бденија се појачава у оној мери у којој се појачава духовно осећање страха Божијег. На почетку, ипак, треба приморавати себе на тај подвиг, без кога нема коначне и потпуне победе над страстима. Треба доћи у стање које је Господ заповедио: *Нека буду бедра ваша опасана и свјетилке запаљене. А ви слични људима који чекају господара својега, када ће се вратити са свадбе да му, чим дође и куцне, одмах отворе. Благо слугама оним које господар дошавши нађе будне. Заиста вам кажем да ћете се опасати, и посадиће их, и приступиће те ће им служити. И ако дође у другу стражу, и у трећу стражу дође, и нађе их тако, благо слугама оним. Али ово знајте: кад би знао домаћин у који ће час доћи лопов, бдио би, и не би пустио да му поткопају кућу. И ви, дакле, будите спремни; јер у који час не мислите, доћи ће Син Човјечији.*[52] Такво стање доноси осећање страха Божијег. Поседници тог страха живе на земљи као путници у гостопримници: сваког часа очекују да оду из ње. Време земаљског живота скраћује се пред њиховим очима када се пред њима открије необухватна, величанствена вечност. Мисао да их Господ може изненада позвати држи их у непрестаној будности, на непрестаној стражи од греха, који непрестано прети. Ноћи они проводе исто као и дане, и спавају једино онолико колико морају, и никако не допуштају себи да дубоко утону у сан и да их сан разнежи. На свој груби лежај они лежу обучени и опасани да би устали истог часа чим затреба. Подвиг бденија мора бити усклађен са човековим телесним снагама. Тај подвиг се, као и самовање и пост, појачава постепеним прелажењем подвижника из телесног и душевног стања у духовно или благодатно стање. Духовни човек, макар и слаб по телу, издржи неупоредиво већи подвиг од подвига за који је способан телесни и душевни човек. Првог покреће на подвиг Божија благодат; он наилази на мањи отпор свог тела, које при ступању у такво стање обично одлаже знатан део своје отупелости.

Да бисмо направили видљиви крст, потребно је да попречно спојимо два комада дрвета; да бисмо саставили невидљиви крст, потребне су нам драговољне невоље - подвизи, да држе тело у распећу, и невоље извана, да обуздавају и смирују човеков дух, који је увек спреман за гордост зато што је озлеђен приликом пада. Од обе ове врсте невоља састављамо тај крст, и знамо да нам је заповеђено да га узмемо на себе и пођемо за Христом, јер без крста не можемо да идемо за Христом. Они који нису распели своје тело, ни обуздали у њему грешне жарке жеље и стремљења, они који се предају сладострасним осећањима и помислима, ти не могу да заједничаре са Христом зато што посредством наслађивања и занетости грехом опште са сатаном. *Који су по тијелу*, рекао је свети апостол Павле, то јест, они који проводе телесни живот, који живе за своје тело, изобилно га хране, одмарају, и угађају му, *не могу угодити Богу.*[53] *Који су по тијелу тјелесно мисле,*[54] то јест, они који проводе телесни живот неизоставно имају телесни начин мишљења, не сећају се вечности и не брину о њој, имају лажно завештање о земаљском животу, сматрају да је он бесконачан,

раде једино за њега, високо цене земаљске пролазне прилике и повластице, не могу да прихвате Нови завет, не могу да одбаце палу природу, већ је, напротив, развијају, уважавају њено достојанство и напредовање. *Тјелесно мудровање је смрт, а духовно мудровање је живот и мир. Тјелесно мудровање је непријатељство Богу, пошто се не покорава Божијем закону, нити пак може да се покорава.*[55] Та света покорност њему није својствена; за њега она чак није ни могућа. Никакву корист неће нам донети остављање имања и света, удаљавање у манастир, ако будемо утађали ћудљивим жељама нашег тела, ако га не подигнемо на крст тако што ћемо га лишити свега прекомерног и сваког наслађивања, и оставити му једино оно преко потребно за постојање. Прва заповест коју је Бог дао човеку била је заповест да пости. Ту заповест Бог је дао у рају, а потврдио ју је и у Јеванђељу. Човек је нарушио заповест, и свети рај није могао да га сачува од пропасти; када нарушимо заповест, искупљење које нам је Богочовек даровао не може да нас сачува од пропасти. *Многи, говори апостол Павле, за које вам много пута говорих, а сад и плачући говорим, владају се као непријатељи крста Христова; њихов је крај погибао, њихов бог је трбух, и спава у срамоти њиховој, они мисле оно што је земаљско.*[56] Док је ово говорио хришћанима, апостол их је молио да се угледају на његов живот, који је он проводио *у труду и напору, често у неспавању, у гладовању и жеђи, често у постовима, у зими и голотињи.*[57] Пост је основа свих монашких подвига. Без њега монах не може ни да очува самовање, ни да обузда језик, ни да проводи трезвени, пажљиви живот, ни да напредује у молитви и бденију, ни да задобија сећање на смрт, ни да сагледа мноштво својих сагрешења и слабости. Монах који је немаран у посту потреса из темеља целокупну зграду својих врлина; та зграда неће издржати ако се градитељ не опамети и на време не побрине да учврсти темеље. Свети Јован Лествичник говори: "Кнез демона је пали деница. Кнез страсти је прождрљивост.[58] Не варај се! Нећеш се ослободити фараона, и нећеш угледати Пасху ако не будеш увек јео горко зеље и бесквасни хлеб. Горко зеље означава напор и труд поста, а бесквасни хлеб означава мисао без надмености. Нека се са твојим дисањем сједини реч онога који каже: *А ја, када ми демони досађиваху, одевах се у врећу [жалости] и постом смиривах душу моју, и молитва моја у недра моја продираше дубље.*[59] Ако си обећао Христу да ћеш ићи тесним и уским путем, онда сужавај свој стомак. Јер ако га храниш и шириш, ти нарушаваш то обећање. Обрати пажњу, и чућеш речи: *Простран је и широк пут помамног стомакоугађања, што води у пропаст блуда, и много их има који њиме иду. Уска су, међутим, врата и тесан пут поста, што водиу живот чистоте, и мало их је који га налазе!*"[60]

"Продај све што имаш, узми крст свој и хајде за мном." Шта значе Христове речи: *Хајде за мном?*[61] Ићи за Христом значи проводити земаљски живот једино ради неба, онако како је Богочовек проводио свој земаљски живот. Они који у свету живе побожно, по јеванђелским заповестима, већ благим понашањем и настројењем душе постају слични Сину Божијем; но они који су се одрекли света, који су распели своје тело подвижништвом, који су привукли у себе благодат Светог Духа зато што су

учинили да њихово тело постане мртво за грех[62] задобијају нарочиту сличност са Богочовеком. Њих *води Дух Божији*, они су *Синови Божији*[63] по благодати зато што су уредили себе по лику небеског Човека, другог Човека, Богочовека.[64] Они су деца Божија, али им то не посведочије ни слово, ни површно, пред Богом потпуно безначајно знање по слову, већ сам свесвети Божији Дух, који се настанио у њима и сјединио са њиховим духом.[65] *А кад смо дјеца, онда смо и насљедници. Насљедници, дакле, Божији, а сунаслљедници Христови.*[66] Из чега је могла да изникне таква слава за јадна, пала створења - људе? Из живе вере у Христа, Бога, Творца и Спаситеља нашег, из живе вере која је научила изабранике Божије да препознају Искупитеља срцем, и да Њега, што је још важније, исповедају самим животом, одрицањем од света, узимањем двоструког крста, састављеног од вољних и невољних невоља, и најподробнијим испуњавањем *добре и угодне и савршене воље Божије.*[67] *Пошто с њим страдавамо*, говори апостол целом збору Христових подвижника, *да се с њим и прославимо.*[68] Вечну, небеску славу, припремљену онима који су страдали Христа ради, коју је и сам лично искусио, свети апостол Павле овако пореди са краткотрајним невољама којима се та слава задобија: *Страдања садашњег времена нису ништа према слави која ће нам се открити.*[69] Нимало нису важне те невоље! Наш свемогући и свеплаги начелник и судија подвига уложио је у саме невоље толику духовну утеху да невоље Христа ради већ по себи јесу извор радости. "Ова телесна мучења" рекао је великомученик Евстратије у својој предсмртној молитви Богу, тако назвавши своја претрпљена натприродна страдања, "нису ништа друго до весеља Твојим слугама." [70] Исто то својство весеља садрже у себи и монашке невоље: у њиховим недрима избија и ври извор духовне сладости и радости, временски почетак блаженства у вечности. Крст је оружје победе, почасно знамење хришћанина: *А ја, говори апостол, Боже сачувај да се чим другим хвалим осим крстом Господа нашега Исуса Христа, којим се мени разане свијет и ја свијету.*" [71]

Веза између човековог тела и духа је достојна дубоког разматрања и дивљења. Од стања тела много зависи и човеково мишљење и осећања срца. "Када стомак гладује", опомиње свети Јован Лествичник, "срце постаје смирено. А када се стомаку утађа, мисао постаје охоло." [72] "Душа не може доћи у смирење другачије но давањем мање количине хране телу" - рекао је Пимен Велики. Настојатељ једног манастира упитао је Великог: "Зашто не осећам у себи страх Божији?" "Како да осећаш страх Божији", одговорио је Велики, "када је твој стомак пун хлеба и сира?" [73] Када је тело сито, тада срце не може да не ствара осећања која наводе на блуд, а ум помисли и маштања о блуду, а то двоје су у стању да својом силом и заводљивошћу промене и најодлучнију добру вољу и скрену је ка наслађивању у греху. Управо зато је свети Јован Лествичник рекао: "Ко утађа сопственом стомаку и уједно хоће да победи духа блуда, тај личи на човека који уљем хоће да угаси пожар." [74] Свети Исак Сиријски говори: "Заволи сиромашна одеда да би уништио помисли које у теби клијају: гордоумље срца. Онај који воли сјај, тај не може да задобија смирене помисли, зато

што *духом својим, штоје у мени, тражим Те.*"[75] Наводећи телесна дела, свети апостол Павле помиње међу њима и *непријатељства, свађе, пакости, гњев, пркос, раздоре, јереси*[76] - у ствари недостатке човековог духа. Зашто? Зато што врста греха разоткрива човеково телесно мудровање, а телесно мудровање разоткрива живот по телу, одбацавање Христовог крста.[77] Из историје Цркве видимо да су такви били оснивачи сваке јереси.

Ово убого слово написао сам ја, многогрешни Игњатије, да подстакнем себе, да поучим подвижничком животу. Приметио сам да оне теме духовног учења које ћу изложити писмено постају јасне пре свега мени самом, а понекад су, због актуелности самих тема, корисне и мојој љубљеној браћи. Ако неко прочита ово слово, нека ми опрости недостатке мог знања и говора. Ако ко прочита ово слово, и нађе у њему нешто корисно за своју душу, молим га да обрати пажњу на ово убого слово и да поводом мишљења која нађе у њему добро размисли о себи.

Потребно је, веома потребно да сви хришћани у длаку испуне завете Спаситеља, који је рекао: *Ко хоће живот свој да сачува, изгубиће га, а ко изгуби живот свој мене ради и Јеванђеља онај ће га сачувати.*[78] *Који воли живот свој изгубиће га, а ко мрзи живот свој на овоме свијету, сачуваће га за живот вјечни.*[79]

Шта значи волети свој живот? То значи волети своју палу природу, њена својства оскрнављена падом, њено лажно названо знање, њене жеље и страсти, њену правду. Шта значи спасавати свој живот у овом свету? То значи развијати својства пале природе, следити своја схватања и своју вољу, стварати своју праведност од привидно добрих дела пале природе. Шта значи изгубити свој живот ради Христа и Јеванђеља, шта значи мрзети свој живот? То значи познати и признати да је природа пала због греха и да ју је грех растројио; то значи мрзети стање које је пад створио у нама, и умртвљавати то стање одбацавањем понашања по својим схватањима, по својој вољи, по својим страстима; то значи насилно калемити на своју природу разум и вољу Христом обновљене природе, и своје понашање постављати према свесветом Божијем учењу и према свесветој Божијој вољи, што нам је сам Бог открио у Јеванђељу. Наша пала природа је непријатељска Богу; следити схватања и тежње пале природе значи тежити ка сигурној и вечној пропасти. Зато су свети оци пустињаци, учитељи монаштва и целог хришћанства, изговорили толико страшних изрека против повођења за својом вољом и својим схватањима. Преподобни Пимен Велики је говорио: *Човекова воља је метални зид између Бога и човека, камен који удара против Божије воље. Ако је човек остави, онда и он може да каже: Са Богом мојим прећи ћу зид високи. Бог мој, непорочан је пут Његов.*[80] А ако се оправдање сједини са вољом, онда се човек предаје разврату и губи свој живот."[81] Под речју *оправдање* треба разумети наше схватање да је да је делатност по својој вољи оправдана и праведна, а то је поуздан знак душевног растројства и скретања са пута спасења. Преподобни ава Доротеј говори: "Ја не знам који је други разлог пада

монаха, ако није повођење за својом вољом и за тежњама свог срца. Кажу да човек пада због овога или због онога, а ја, како сам већ рекао, не знам други разлог осим овога. Јеси ли видео некога ко је пао? Знај да је следио себе." Даље преподобни Доротеј казује да се налазио у општежићу аве Серида, да се у свему руководио поукама духоносног старца Јована, да је потпуно одбацивао схватања и тежње срца. Кад би ученом и умном Доротеју дошла нека његова мисао о нечем духовном, он би говорио себи: "Анатома на те, и на расуђивање твоје, и на разум твој, и на знање твоје." [82] Ето обрасца блажене мржње према свом животу, мржње коју је заповедио Спаситељ душа и тела наших! Ето обрасца блаженог губљења живота ради Христа и Јеванђеља, а све ради спасења душе! Ето обрасца односа светих према палој природи!

Следимо, браћо, Христово учење! Следимо живот, понашање, начин мишљења светих Божијих угодника! Нека нас ништа не заустави да се ради свог спасења одрекнемо своје пале природе, да ради истинске љубави према себи одбацимо лажну љубав према себи, своје самољубље, да ради спасоносне делатности по јеванђелским заповестима одгурнемо од себе делатност по законима пале природе, омиљене свету, непријатељске Богу! Омрзимо привидна добра дела, која настају из лажно названог знања, из кретњи крви, из осећања срца, колико год нам изгледало да су наша осећања и мишљења узвишена, непорочна, света. Та дела могу да развију у нама једино погубну уображеност, гордост, самообману. Ниједно од тих дела не просветљује очи душе, као што их просветљује заповест Господња; [83] напротив, та дела повећавају слепило душе, чине то слепило неизлечивим. Они који чине та дела отићи ће у вечну муку јер чине добро пале природе, добро које је увек помешано са злом, оскрнављено добро, од кога Господ, као од сатанске одвратности, одвраћа своје свесвете погледе. Да би неко чинио добра дела пале природе, он не мора бити хришћанин, зато што та дела припадају целом палом човечанству. Тамо где се чине добра дела пале природе, тамо где их прати грмљавина похвала од света, тамо је искључен, одбачен Спаситељ света. Дела вере, дела спасења, или, што је исто, испуњавање јеванђелских заповести, припадају једино хришћанима. Преподобни Марко Подвижник је рекао да "у истинско добро можемо веровати и да истинско добро можемо чинити једино у Христу Исусу и Светом Духу." [84] Испуњавање јеванђелских заповести уводи човека у истинско богопознање и самопознање, у истинску љубав према себи, према ближњем, према Богу, у заједничарење са Богом, које се више развија ако се усрдније и тачније испуњавају јеванђелске заповести. Заједничарење са Богом, које хришћанин добија на дар још док странствује на земљи, представља истински залог небеског и вечног блаженства. Тај залог сам сведочи да је поуздан - сведочи тако јасно и снажно да су многи одлучили да га сачувају, и зато су покорно примили највеће невоље и заволели их више од пролазног живота. Жалосна, јадна заслепљеност са којом горди свет презриво гледа на дела хришћанске вере и износи о њима безумно мишљење и осуду убиствена је за свет. Како се само ништавним свету чине дела вере у поређењу са громким и живописним делима

света! Какво је то добро дело сазнање своје грешности, за које се Божија милост излила на цариника?[85] Какво је то добро дело покајање, посредством кога су се највећи грешници помирили са Богом и наследили вечно блаженство? Какво је то добро дело исповедање Христа, исповедање изговорено у неколико веома једноставних речи? И ко их је изговорио? Изговорио их је осуђени разбојник. Тих неколико веома једноставних речи увело је разбојника у рај и учинило оно што нису могле и неће моћи да учине све блиставе врлине целог човечанства. *Ријеч о крсту* је *лудост онима који гину*; њима је исто толико бесмислена и делатност по Јеванђељу. А *нама који се спасавамо* и реч крсна и делатност по Јеванђељу *јесу сила Божија*,[86] која исцељује и спасава наше душе.

Свети оци свих времена стално су изражавали свој однос према откривеном Божијем учењу речју: *верујем*. У савременом друштву, које се хвали да је пре свега образовано и хришћанско, срдачни однос, залог божанском откривењу, стално се чује у речи: *мислим*. Одакле су се појавили тај залог и та реч? Из непознавања хришћанства. Жалосна је појава када син Источне цркве размишља о хришћанској вери изван учења своје Цркве, противно њеном божанственом учењу, размишља својевољно, неуго, богохулно. Није ли такво размишљање одрицање од Цркве, од хришћанства? Уплашимо се наше неукости, која нас вуче у вечну пропаст; изучимо хришћанство; заволимо послушност светој Цркви, омиљену свима који имају знање хришћанске вере. Постанимо ревносни извршиоци јеванђелских заповести; испуњавајмо их као *слуге непотребне*,[87] које имају обавезу да испуњавају свој дуг, али га стално испуњавају или погрешно или веома недовољно. Нека нас Јеванђеље води према добрим делима, а не кретња крви и нерава. Научимо се да чинимо врлине са смирењем, а не са распаљивањем, зато што распаљивање увек прате и потпомажу славољубље и гордоумље, или охолост. Када Господ излије у нас свети и пријатни ваздух смирења, и када због његовог дејства престану таласи осећања срца, тада ћемо познати да распаљеност, која извршава веома узвишене и громке човечије врлине, јесте тело и крв, а тело и крв не могу да наследе Царство небеско.[88]

Спасите се, љубљена браћо, спасите се! *Спасите се од овога покваренога рода*,[89] говорио је свети апостол Петар оним њему савременим Јудејцима који су из народа непријатељског хришћанству прелазили да приме хришћанство. *Своју душу ће спасити онај који се спасава*, говорили су древни велики монаси о истинским хришћанима последњег времена. То значи: спасење ће за њих бити веома тешко зато што ће се необично много умножити грешне саблазни, а и зато што ће необично много људи скренути према греху.

За спасење су потребни необично велики напори, необично велика ревност, необично велики опрез и чување себе, необично велика разборитост, необично велико трпљење. Зато нам је наш свемогући вођа и учитељ, наш живот, наша сила, наше спасење, Господ Исус Христос, унапред јавио: *У свијету ћете имати жалост*, али

нас је уједно и охрабрио речима: *Не бојте се, ја сам победио свијет.*[90] *Ја сам са вама у све дане до свршетка вијека. Амин.*[91]

НАПОМЕНЕ:

1. Мт 19,17.
2. Јн 8,44.
3. На страницама Јеванђеља Господ често изобличава непобожност Јудејаца, а нарочито у 23. глави Јеванђеља по Матеју и у 8. глави Јеванђеља по Јовану.
4. Лк 19, 8, 9, 10.
5. Мт 7,23.
6. Мт 19, 20, 21 и Мк 10,21.
7. Флп 3,15.
8. Флп 3, 20,12.
9. Пс 46,10. Лествица, Поука 29, гл. 5.
10. Флп 3,20.
11. 2 Цам 23,2.
12. Пс 83, 2.3.
13. Пс 41,2.3.
14. Пс 119.5.
15. Флп 1, 21, 23.
16. Слово 85.
17. Беседа 8, гл. 4 и 5.
18. Флп 3,12,13
19. Јн 14,23.
20. Лк 14, 33.

21. Мт 6, 31-33.
22. 2 Кор 6,4-10.
23. Мт 19,27.
24. Дап 4, 34.
25. Види: Житија великомученика Димитрија Солунског, Георгија Победоносца и других.
26. Хистоире ду Цхристианисме пар Флеуру, Ливре В, цхап. ХВИИ.
27. Флп 1,29.
28. Мк 8, 34.
29. Јев 12,6-9.
30. 1 Пт 4, 12-19.
31. 2 Кор 12, 10.
32. 1 Пт 5, 7.
33. Јак 1, 2.
34. Јов 1,21; 2,10.
35. 1 Сол 5,18.
36. Прич 13,25.
37. Дап 5,41.
38. Добротољубље, том 3, књига 1, чланци под насловом: "Без смиреноумља нема спасења."
39. Јн 15,18,19.
40. Јн 16, 33.
41. 1 Кор 10, 13.
42. Пс 33, 19, 20.
43. 1 Кор 9.27.
44. 1 Пт 4, 1.

45. Гал 5,4.
46. 1 Тим 5, 5, 6.
47. Гал 6, 8.
48. Азбучни патерик.
49. 2 Коп 6,17,18.
50. Житије преподобног Симеона Новог Богослова, рукопис. Ово житије издала је Оптина пустиња својим средствима.
51. По савету св. Петра Дамаскина. Види чланак под насловом: "Неопходно и изванредно показанье седам телесних дејстава", књ. 1, Добротољубље, том 3.
52. Лк 12,35-40.
53. Пим 8. 8.
54. Пим 8, 5.
55. Пим 8, 6,7.
56. Флп 3,18, 19.
57. 2Коп11.27.
58. Лествица, Поука 14, гл. 30.
59. Пс 34,13. Лествица, Поука 14, гл. 52.
60. Лествица, Поука 14, гл. 29.
61. Мт 19.21.
62. Пим 8.10.
63. Пим 8,14.
64. 1 Коп 15.47-49.
65. Пим 8.16.
66. Пим 8.17.
67. Упореди Рим 12.2.
68. Пим 8, 17.

69. Пим 8,18.
70. Види његово житије, Четиминеј, 13. децембар.
71. Гал 6,14.
72. Лествица, поука 14, гл. 22.
73. Азбучни патерик.
74. Лествица, поука 14, гл. 21.
75. Иц 26,9.
76. Гал 5,20.
77. Преподобни Симеон, Христа ради јуродиви, показао је да је одбацивање Христовог крста било узрок Оригенове заблуде и пропасти, Четиминеј, 21 Јул.
78. Мк 8, 35.
79. Јн 12, 25.
80. Пс 17,30,31.
81. Азбучни патерик.
82. Поука о томе да не треба расуђивати својим разумом.
83. Пс 18, 9.
84. Добротољубље, том 1, Двеста поглавља о духовном закону, гл. 2.
85. Лк 18,10-14.
86. 1 Коп 1,18.
87. Лк 17,10.
88. 1 Коп 15, 50.
89. Дап 2,40.
90. Јн 16, 33.
91. Мт. 28, 20.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

СЛОВО О СТАЊИМА ЧОВЕЧИЈЕ ПРИРОДЕ У ПОГЛЕДУ ДОБРА И ЗЛА

1. УВОД

Да би тачно судио о себи и правилно поступао према себи, Христов подвижник има преку потребу да правилно разуме своју природу. Истинита мисао је извор свих добара; лажна мисао је извор погрешне делатности и плодова које она неминовно доноси. Чим видимо подвижништво некрунисано духовним плодовима или крунисано плодовима самообмане морамо знати да је узрок тога био лажан правац, лажна полазна тачка делатности. Авај! Често очи ума запањи жалосни призор који изазива у срцу горке сузе. Шта може бити жалосније од следећег призора: подвижник - који је провео цео живот у недрима свете обитељи, у непрестаном служењу Богу, у непрестаним подвизима - непристрасно погледа себе, своју несумњиву неплодност, и види да су у њему одрасле и учврстиле се разне страсти, које су приликом његовог ступања у монаштво биле веома слабе, скоро неделотворне? Шта може бити жалосније од призора када то исто подвижник види и код своје сабраће? Тај призор чини још жалоснијим чињеница да у одређеном узрасту и одређеној ситуацији обраћање и исправљање постаје веома тешко. Велико је и блажено дело прославити у себи Христа. Велика несрећа је она несрећа која је

садржана у отуђењу од Бога и у времену и у вечности, када развијемо у себи своје пало ја.

**СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ
АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ**

СЛОВО О СТАЊИМА ЧОВЕЧИЈЕ ПРИРОДЕ У ПОГЛЕДУ ДОБРА И ЗЛА

2. ТРИ ЧОВЕКОВА СТАЊА У ПОГЛЕДУ ДОБРА И ЗЛА

Да бисмо избегли велику несрећу - отуђење од Бога и у времену и у вечности - ступимо на праве и свете стазе. Да бисмо задобили правилну хришћанску делатност, тачно изучимо три стања човечије природе: стање након стварања, стање након пада, и стање након искупљења.[1] Хришћанинова делатност може бити правилна, спасоносна за душу и Богу угодна једино онда када он дејствује или се труди да дејствује искључиво по законима обновљене човечије природе.

НАПОМЕНЕ:

1. Стање након стварања свети оци називају природним, стање након пада потприродним, стање након искупљења натприродним. Свети Исак Сиријски, Слово 4; преподобни Доротеј, Поука.

**СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ
АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ**

СЛОВО О СТАЊИМА ЧОВЕЧИЈЕ ПРИРОДЕ У ПОГЛЕДУ ДОБРА И ЗЛА

3. СТАЊЕ ПРИРОДЕ У ПОГЛЕДУ ДОБРА И ЗЛА НАКОН СТВАРАЊА ЧОВЕКА

Након стварања човека његова природа није учествовала у злу. У њој је живело и дејствовало једино цело добро. Човечанство није имало никаквог искуственог знања о злу. Оно је знало једино да постоји зло, да је искуствено познање зла погубно за човечанство.[1] Теоријско, површно знање о злу никако није могло штетно да утиче на човечију природу зато што је то мртво знање, једнако незнању по питању човекове унутрашње и спољашње делатности. Човек је пао посредством делатног, искуственог познања зла; човеков пад се састоји у делатном, искуственом познању зла, у усвајању зла. Теоријско знање о отрову не изазива смрт, већ, напротив, одвраћа од ње; практично познање отрова, то јест узимање отрова, доноси смрт.

НАПОМЕНЕ:

1. Пост 2, 9, 17; 3, 2.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

СЛОВО О СТАЊИМА ЧОВЕЧИЈЕ ПРИРОДЕ У ПОГЛЕДУ ДОБРА И ЗЛА

4. СТАЊЕ НАКОН ЧОВЕКОВОГ ПАДА

У палој човековој природи добро је помешано са злом. Зло, доведено у човека, толико се мешало и слило са човековим природним добром да природно добро никада не може да дејствује одвојено од зла, не може да дејствује а да при томе уједно не делује и зло. Човек је затровао себе тиме што је пробао грех, то јест тиме што је искуствено познао зло. Отров је продро у све делове тела, у све; силе и својства душе: болест греха погодила је и тело, и срце, и ум. Пали људи називају и сматрају своје знање здравим, али тиме погубно лажу и обмањују себе. Здравом знању је било до

пада; након пада оно је код свих људи, без изузетка, постало лажно, и морамо га одбацити, ако нам је стало до спасења.[1] *Светлост очију мојих ни она није са мном,*[2] говори Писмо о знању пале природе. Пали људи називају и сматрају своје срце добрим, али тиме погубно лажу себе и обмањују себе: оно је било добро до пада; након пада човеково добро се мешало са злом, оскрнављено је, и зато га морамо одбацити, ако нам је стало до спасења. Бог, срцезналац, назвао је све људе злим.[3] Зараза греха је све растројила у човеку; све дејствује неправилно, све дејствује под утицајем лажи и самообмане. Тако дејствује његова воља, тако дејствују осећања његовог срца, тако дејствују све његове помисли. Ништавно је и бескорисно то што их пало и заслепљено човечанство назива добрим, извршним, узвишеним.

Дубоко смо ми пали: мало ко увиђа да је пало биће и да му је потребан Спаситељ; већина гледа на свој пад као на стање потпуног тријумфа и напреже све своје снаге да учврсти и развије своје стање пада.

Човек више и није у стању да сопственим напорима одвоји доведено зло од природног добра. Зло је продрло у сам почетак човека; човек се зачиње у безакоњу, рађа се у гресима.[4] Од самог свог рођења човек нема ниједног дела, ниједне речи, ниједне помисли, ниједног осећања у којима је добро, бар за трен, било без веће или мање примесе зла. То посведочује и Свето писмо, и каже да међу палим људима нема ниједног праведног; сви застранише и заједно неваљали посташе: нема ха који чини добро, нема баш ниједнога.[5]

Указујући на палу природу, свети апостол Павле говори: *Добро не живи у мени, то јест у тијелу мојему.*[6] Овде под *тијелом* апостол не подразумева човечије тело у дословном смислу, него телесно стање целокупног човека: његовог ума, срца и тела. И у Старом завету назван је *тијелом* целокупни човек: *Неће се дух мој,* рекао је Бог, *довијека прети с људима, јер су тијело.*[7] У том телесном стању, као у свом телу, живе грех и вечна смрт. За телесно стање апостол има називе *тијело смрти*,[8] *тијело грјеховно*. [9] То стање се назива телом, телом смрти и греха, зато што су у њему мисао и срце, чији је задатак да стреме ка духовном и светом, упућени и приковани само за материјално и грешно, и живе у материји и греху. Човечије тело самог апостола било је храм Светог Духа, било је прожето Божијом благодаћу и изливало из себе дејства Божије благодати.[10] На њега не могу да се односе изрази који се тако верно односе на телесно стање у које се човекова природа сурвала приликом пада: *Који су по тијелу не могу угодити Богу;*[11] *да би се уништило тијело грјеховно;*[12] *ко ће ме избавити од тијела смрти ове?*[13]

Апостол изванредно описује мешање добра са злом у палом човеку, препуштеном сопственим напорима на чињењу добра, при чему зло нужно избија из природе, изопачује човеково добро и обара замисли ума који узалудно покушава да истинско служење Богу уведе у храм душе. *Закон је духован,* говори апостол, *а ја сам тјелесан,*

продан у ропство гријеху. Јер не знам шта чиним, јер не чиним оно што хоћу, него што мрзим то чиним. Ако ли чиним оно што нећу, признајем да је закон добар. Тада то не чиним више ја, него гријех који живи у мени. Јер знам да добро не живи у мени, тојест, у тијелу мојему; јер хтјети имам у себи, али учинити добро не налазим. Јер добро, што хоћу, не чиним, него зло, што нећу, оно чиним. А кад чиним оно што нећу, већ не чиним то ја, него гријех који живи у мени. Налазим, дакле, закон: када хоћу добро да чиним, зло мије присутно. Јер се радујем Божијем закону по унутарњем човјеку; али видим други закон у удима својим који се бори против закона ума мојега, и поробљава ме законом гријеха који је у удима мојим. Ја јадни човјек! Ко ће ме избавити од тијела смрти ове? Тако, дакле, ја сам умом служим Божијем закону, а тијелом закону гријеха.[14] Под речју *тијело* овде опет треба разумети телесно стање које обара све покушаје човечијег ума да испуни Божију вољу док се човек налази у стању пада, док није обновљен Духом; када се Дух настани у човеку, Он га ослобађа од робовања греху,[15] да би се уништило тело греховно,[16] то јест телесно стање у човеку. Тако треба разумевати и апостолове речи: *Тијело и крв не могу наслиједити Царства Божијега.[17]* Овде се под речима *тијело и крв* подразумевају помисли и осећања који настају у нашој природи и држе човека у телесном стању по његовом уму, срцу и телу.

То стање је стање *старога човјека.[18]* Апостол заповеда хришћанину да остави то стање и обуче се у *новога човјека, сазданога по Богу у праведности и светости истине.[19]* То је оно исто што је он рекао у Посланици Римљанима: *Обуците се у Господа Исуса Христа,[20]* и у Првој посланици Коринћанима: *Носићемо и слику небескога[21]* (човека). Извесно је да је апостол био обновљен Духом и да је био обучен у Христа; просветљен Духом и покретан љубављу према ближњима, он је у име палог човека, који се напрезао да раскине ланце греха, изговорио исповедање стања у коме човек, због зла које живи у њему и врши насиље над њим, не може да не чини зло, чак и када би желео да чини добро.[22] Такво виђење човечијег пада је дар Божије благодати.[23]

У заједници палог човечанства неке људе називају добрима. Тако их називају неправилно, релативно. У тој заједници добрим се назива онај човек који чини најмање зла, а злим онај који чини најмање добра. Уосталом, зли човек може толико да напредује у злу да се сва његова делатност претвара у непрекидни низ злодела. Дobar човек, у прецизном смислу, не постоји. Нема човека који би у свом палом стању чинио чисто добро, неопогањено злом: *Нико није благ осим једнога Бога,[24]* говори Реч Божија. Све људе Она сматра и назива злим.[25] Старозаветни праведници називани су праведницима једино у односу на остале људе,[26] а не у односу на Бога. У односу на Бога целокупно човечанство, без изузетка, постало је недостојно; сва дела падом покварене природе постала су неблагоугодна Богу зато што су опогањена неодвојивом примесом зла.

Сама вера у обећаног Искупитеља, која се доказује делима вере, и због које је Бог примио старозаветне праведнике, и која им је урачуната у праведност,[27] пружала је наду у спасење, наду у излазак из тамница пакла, у које су бачене људске душе, без изузетка, након одвајања од тела, док очовечени Бог није сломио пријеворнице и врата пакла.

Као да је било мало то што је грех посредством пада постао готово природан човеку, толико природан да је Писмо грех назвало животом,[28] да је одрицање од греха постало одрицање од себе,[29] па је пали човек примио у себе сатану, који га је саблазнио, и постао стан сатанин. "Испоставља се", говори преподобни Макарије Велики, "да и сам непријатељ на неки начин пребива у нама, бори се и заробљава нас." [30] Ово ни у ком случају није произвољно мишљење, није машта, него опитно знање, а то знање добијају они који, како говори исти тај угодник Божији, постојано остају у молитви и непоколебиво се супротстављају своме непријатељу.[31]

Хришћанину који живи у свету такво опитно познање човековог пада није доступно зато што су га свезале разне бриге, а и зато што га не4рестана расејаност одвлачи од виђења самог себе. Није за њега наше слово. Нека он добрим делима у крилу Православне цркве, нарочито милостињом и целомудреношћу, ствара своје спасење. Ми беседимо са монасима, који су се потпуно предали служењу Богу, који желе да Царство Божије угледају у себи, откривено у сили и слави. Неизменљиви духовни закон подвижништва захтева да човек најпре раскине материјалне ланце, којима је свезан извана, и да тек тада почне да раскида оне ланце којим су га духови злобе свезали у дубини његовог ума и срца. "Испоставило се", говори свети Макарије Велики, "да је човек након преступања заповести и након изгона из раја свезан на два начина, и двема врстама ланаца: испоставило се да га у овом свету везују предмети света и љубав према свету, то јест према телесним жељама и страстима, према богатству и слави, такође љубав према тварима, према жени и деци, према сродницима, према домовини, према местима, према оделима, краће речено, љубав према свим оним видљивим стварима од којих му Реч Божија заповеда да се драговољно одрекне (зато што се човек драговољно покорава свему видљивом), да се разреши и ослободи свега тога да би затим могао потпуно да испуни Божију вољу. А у себи (човечија) душа је толико свезана, закључана, окружена зидинама и окована оковима мрака и свим осталим средствима духовна злобе да не може, како би хтела, да љуби Бога, да верује у Њега и да га поштује." [32] Даље у својој беседи велики угодник Божији и учитељ монаха поучава да своје заробљеништво, своје ропство, своју вечну смрт могу да открију у себи само они који су збацили са себе окове света и предали се истинском и изузетном служењу Богу. Онај ко се, супротно овоме, није претходно потрудио да раскине ланце које је на њега ставила материја, то јест видљиви свет и земаљски пролазни живот, са својим приликама и односима, тај никада неће познати, неће приметити да је заробљен, и неће запазити духове злобе

који дејствују у њему. Он заувек остаје стран самом себи зато што гаји у себи скривене страсти, али их не познаје: веома често побуде страсти он сматра побудама правде, и њихово дејство сматра дејством Божије благодати или утехом савести. У самом монашком животу телесни подвиг, колико год он био велики, не може сам по себи да открије унутрашње ланце и унутрашњу несрећу: за то је потребан духовни подвиг. Телесни подвиг без духовног подвига више је штетан него користан; он необично много појачава страсти душе: славољубље, лицемерје, лукавство, гордост, мржњу, завист, уображеност.[33] "Ако унутарње делање по Богу", рекао је велики Варсануфије, "не помаже човеку, онда се он узалуд труди и у спољашњем." [34]

Следећи духовни подвизи откривају подвижнику његово унутрашње робовање, а у исти мах подижу битке у његовим помислима и осећањима.

1) Истинска послушност. Посредством истинске послушности подвижник почетник, одсецајући, Бога ради, своју вољу и своја схватања - у жељи да испуни вољу и схватања подвижника који је већ напредовао и неускративо задобио послушност према Богу - неизоставно подстиче палог анђела на противдејство, и тиме открива његово присуство у себи. Ако подвижника не саблазне зле сплетке, предлози и разни изговори којима лукави настоји да га одвуче од послушности, и ако остане постојан у подвигу, он ће подстаћи невидљивог непријатеља на завист и љуту борбу, у којој тај непријатељ неће пропустити прилику да подигне у подвижнику разна грешна маштања, помисли, осећања, заносе, и тиме ће подвижник открити у дубини срца скривено, изузетно велико, а наизглед потпуно непостојеће зло.

2) Читање, изучавање и испуњавање јеванђелских заповести, зато што оне, одсецајући делатни грех, првенствено истребљују грех у самом уму, у самом срцу. Испуњење тих заповести, или, правилније, напрезање у испуњавању заповести, нужно изобличава грех који живи у нама и изазива жестоку унутрашњу борбу, у којој највише учествују духови злобе.

3) Срамоћења и друге невоље такође откривају грех скривен у дубини душе. Невољу и зовемо искушењем управо зато што она открива скривено стање срца. У човеку још заробљеном влашћу греха, сасвим природно, управо невоља изобличава грех који живи у дубини душе, открива га посредством ожалашћеног срца, туге, помисли роптања, негодовања, самооправдавања, освете, мржње. Несумњиви знак дејства палог гордог духа је појачано дејство тих страсти у души, нарочита најезда и притисак помисли и маштања.

4) Пажљива молитва, нарочито молитва именом Господа нашег Исуса Христа, уз напрезање на спајању срца и ума, разоткрива змију која се гнезди у дубини срца, рањава је и подстиче на кретање. Преподобни Калист и Игњатије Ксантопул у свом делу о тиховању и молитви наводе следеће речи светог Јована Златоустог: "Молим вас, браћо, никада не газите и не презирите правила молитве. Слушао сам некада

оце како говоре да онај који погази или презре то правило и није монах. Такав - и када једе, и када пије, и када пребива у келији, или служи, или путује, или шта друго чини - мора без престанка да вапи овако: *Господе Исусе Христе, Сине Божији, помилуј ме*, да би непрестано помињање имена Господа нашег Исуса Христа раздраживало непријатеља на битку. Најпре ће угледати зло у унутрашњости свог срца, а затим (у срцу скривено) добро (то јест Божију благодат), која је светим крштењем засађена у сваког православног хришћанина."^[35] Преподобни Макарије Велики учи да такво стање унутрашње борбе треба подносити добродушно, са несумњивом вером и надом у Господа, са великим трпљењем, очекујући од Господа помоћ и дар унутрашње слободе. Битка не може бити крунисана победом, и слобода не може бити освојена напорима самог човека: и једно и друго је дар Божији, дарован подвижнику у своје време, познато једино Богу.^[36]

Много греше они који се налазе под влашћу страсти а захтевају од себе да буду бестрасни. Због таквог неправилног захтева према себи, који је само последица неправилног мишљења о себи, они падају у необично велику збуњеност када се покаже да у њима на било који начин живи грех. Они тада падају у унијије, у безнађе. Њима се, због неправилног мишљења о себи, чини да је та пројава греха нешто необично, нешто што се не уклапа у постојећи ред. А у ствари, пројава греха у помислима, осећањима, речима и делима (овде говоримо о заносима, а не о смртним гресима, ни о вољним гресима) сасвим је логична, природна, нужна. "Ако нас страст узнемирава", говори преподобни ава Доротеј, "онда то не сме да нас збуњује, јер падати у збуњеност због тога што нас страст узнемирава није ништа друго до дело безумља и гордости, последица непознавања стања своје душе и избегавања труда. Тако су о томе рекли оци. Ми не напредујемо управо зато што не знамо своју меру, што немамо стрпљења у започетим делима, што без труда хоћемо да задобијемо врлину. Чему се чудиш, страсни човече, када те страст узнемирава? Због чега се збуњујеш? Стекао си страст, имаш је у себи, и збуњујеш се! Примиио си у себе и њене залогe, а кажеш: 'Зашто ме она узнемирује?' Боље је трпи, подвизавај се, и моли Бога.^[37]

Они који сагледавају у себи грех управо због тог сагледавања цео дан земаљског живота проводе у опомињању на своју грешност, умом показују себе, своје јадно стање Господу, и вапију са болом у срцу: *Очи су моје свагда ка Господу, јер ће Он избавити од замке ноге моје. Погледај на ме и помилуј ме, јер сам јединак (= самац) и сиромах. Избави од мача душу моју, и из руке псеће јединицу моју. Јер каква је корист човјеку ако сав свијет задобије а души својој науди? Или какав ће откуп човјек дати за душу своју? Спаси ме из уста лављих и од рогова носорога смртносћ моју, јер супарник ваи, ђаво, као лав ричући ходи и тражи кога да прождере. Види смирење моје и труд мој, и опрости све грехове моје. Види непријатеље моје како се умножише, и мржњом неправедном омрзнуше ме. Сачувај душу моју, као што си сачувао душу Јова, слуге Твога, и избави ме;*

да се не постидим, јер се у Тебе поуздах"[38] Онај који живи по овим правилима, тај ће, без имало сумње, бити удостојен да у своје време каже: *Трпећи потрпех Господа, и обрати пажњу на ме, и услиша мољење моје; и изведе ме из рова мучења и из блата муља (многог), и постави на камен ноге моје, и усправи стопе моје; и стави у уста моја песму нову, химну Богу нашем.*[39] Истинит је Онај који даје обећања онима који се уздају у Њега и који се не дају отргнути од уздања у Њега, без обзира на то што их грех својим насиљем дуго и исцрпљујуће мучи у срцу. Даровалац ће сигурно испунити своје обећање. *А зар Бог неће одбранили - сведочи Син Божији - изабранике своје који му вапију дан и ноћ и зар ће оклијевати? Кажем вам да ће их убрзо одбранили.*[40] Реч *оклијевати* овде означава да Бог допушта греху и духовима злобе, који живе у човеку, да одређено време искушавају човека ради његове користи. Свети Макарије Велики говори: "Кнез овога века је штап који кажњава (уразумљује) оне који су још деца по духу, и бич који им задаје ране, али тиме што их озлобљава и искушава, он им, како смо раније рекли, припрема велику славу и велику част... Тај штап уређује неко велико дело спасења, како је негде казано: *Зло, имајући за циљ зло, поспешује добро.* За добре душе, за душе добре воље, и највећа невоља претвара се у добро, што сведочи и сам апостол: *Онима који љубе Бога све помаже на добро.*"[41] Том штапу, који васпитава тако што кажњава, допуштено је да дејствује да би судови били испитани, као у ужареној пећи, да би добри постали тврђи, и да би лоши показали да лако пуцају и да не могу да издрже велику ватру. Ђаво је дело и слуга Божији, и не може да искушава онолико колико он одлучи, не може да озлојеђује онолико колико он хоће, већ онолико колико му Божији миг дозволи и допусти. Бог тачно зна стање свих, и сваком човеку допушта онолико искушења колико сам тај човек има сила. *Вјеран је Бог - говори апостол - који вас неће пустити да се искушате већма него што можете, него ће учинити са искушењем и крај, да можете поднијети.*[42] Који иште и куца на врата, који тражи до краја, тај ће добити то што тражи."[43]

Зашто Бог допушта да духови злобе и грех искушају подвижника? Зато што човек има преку потребу да тачно и детаљно сазна свој пад, јер без тога не може да позна и прими Искупитеља онако како треба. Човек мора да позна своју палу природу, њене склоности, њој својствену делатност, да касније, када прими благодат Светог Духа, коју му даје Искупитељ, не би употребио ту благодат на своју духовну штету или да не би њена дејства приписао себи, већ да би био њен достојан сасуд и њено достојно оруђе. Свети Григорије Синаит говори: "Ако човек не буде напуштен и поражен и савладан зато што се покорио свакој страсти и помисли, и у духу побеђен, а при томе не добија никакву помоћ ни од дела, ни од Бога, ни од било кога другог, због чега долази скоро до очајања, јер је искушаван са свих страна - тада он не може да дође у скрушеност духа, не може да сматра да је мањи од свих, да је последњи и слуга свима, изузимајући саме демоне, који су га мучили и победили. То је смирење које допушта промисао Божији, казнено-васпитно смирење, после којег Бог дарује друго, узвишено смирење, које је божанствена сила, која дејствује помоћу Бога и помоћу Њега чини

све; (човек) види ту силу у себи као оруђе, и тим оруђем чини Божија чуда." [44] Тако се објашњава та дивна појава, тј. светитељи Божији; будући да су сасуди Светог Духа, они су уједно видели, схватили, исповедали себе као највеће грешнике, достојне привремених и вечних казни. Они су озбиљно упознали и изучили своју палу природу, видели да у њој нема ничега неоскрнављеног, и стога су све добро које је Божија благодат, настанивши се у њима, учинила посредством њих са пуним убеђењем приписали тој благодати, и стално стрепели да пала природа не изроди неку помисао или неко осећање увредљиво за Светог Духа. [45] Брзи прелазак из стања борбе у стање духовне слободе не доноси корист човеку. Свети Макарије Велики напомиње да "душе које су већ причаснице Божије благодати, већ пуне небеске сладости, већ поседнице наслада духовног мира, али непотврђене, неискушане у невољама које им наносе зли духови често остају детињасто слабе и неспособне за Царство небеско.

Ако ли сте без карања, говори свети апостол, које су сви искусили, онда сте копилад, а не синови. [46] Искушења и невоље се и шаљу човеку ради његове користи, да би душа, испитана у невољама, постала јача и часнија пред својим Господом. Ако издржи до краја са надом у Господа, онда не постоји могућност да она не добије добра која је обећао Свети Дух, и потпуно ослобођење од злобе страсти. [47] Због тог Божијег провиђења Христови подвижници, изузимајући неколицину њих, знатан део свог земаљског странствовања проводе у горкој борби против греха, под јармом немилосрдног фараона. Приликом изласка из Египта - земље у којој пеку циглу и једу месо до преситости, што одсликава плотско стање - слуге истинског Бога су оплениле Египћане, то јест однеле су са собом богатство делатног знања које се добија у борби против греха и духова злобе. Таква је одлука Божијег духовног закона. [48] Свети Исак Сиријски прича следећу причу: "Неко од светих је говорио: 'Беше неки отшелник, старац достојан поштовања. Упутио сам се једном приликом њему јер ме је притискала туга од искушења која су ме стигла. Старац је у то време био болестан, лежао је. Поздравио сам га, сео крај њега, и рекао му: 'Оче! Помоли се за мене; демонска искушења ме много жалосте.' Он отвори очи, погледа ме пажљиво, и рече: 'Сине! Ти си млад: на тебе Бог не допушта искушења.' Одговорих му: 'Тачно, млад сам, али сам подвргнут искушењима крепких мужава.' Он опет рече: 'Ако је тако, онда Бог хоће да те учини мудрим.' А ја рекох: 'Како ће ме Бог учинити мудрим када сваког дана доживљавам смрт?' Он опет: 'Бог те воли, ћути. Бог ће ти дати Своју благодат, и додаде: 'Знај, сине, да сам се ја тридесет година борио против демона. Након двадесет година борбе нисам осетио никакво олакшање. У двадесет петој години борбе почео сам да осећам починак од делања. Починак је временом постајао већи. У двадесет осмој години борбе починак је почео нарочито да се увећава. Пред сами крај тридесете године борбе починак се тако учврстио (раније се, значи, мењао: час је долазио, час одлазио) да више не знам ни меру до које је напредовао...' Ето какав је починак изнедрило веома тешко и дуготрајно делање (подвига).'" [49]

Положимо најпре наду на нашег свесилног и свеблагот Бога, а онда се потрудимо да истинским монашким животом кроз облак, дим и олују мисли, које нам непрестано долазе, сиђемо нашој души, тој души коју је грех заробио и умртвио, смрдљивој, унакаженој, положеној у гроб пада. Тамо, у бездану срца, угледаћемо змију, убицу наше душе.[50] Дубоко и тачно познавање човековог пада веома је важно за Христовог подвижника, јер једино из тог знања, као из самог пакла, он може молитвено, у истинској скрушености духа да виче Господу онако како учи свети Симеон Нови Богослов: "Боже и Господе свих! Владару свега што дише и сваке душе, једини који можеш да ме исцелиш, услиши молитву мене грешног, и силаском свесветог и животворног Духа умртви и погребни змију која се гнезди у мени." [51] У стању пада грех и ђаво врше толико насиље над човеком да он нема никакве могућности да им се противи, а онда га, противно његовој вољи, увлаче [52] највише у спотицања у мислима, а не у смртне грехе, како смо раније рекли. Код ревносих подвижника унутрашња воља веома ретко допушта да се открије и речју, а камоли делом.

НАПОМЕНЕ:

1. 1 Тим 6,20,21.
2. Пс 37,11.
3. Лк 11,13.
4. Пс 50, 7.
5. Пим 3,10-12.
6. Пим 7, 8.
7. Пост 6,3.
8. Пим 7,24.
9. Пим 6,6.
10. Дап 19, 12.
11. Пим 8,8.
12. Пим 6,6.
13. Пим 7,24.
14. Пим 7, 14-25.

15. Пим 7,14.
16. Пим 6,6.
17. 1 Кор 15, 50.
18. Еф 4, 22.
19. Еф 4,24.
20. Пим 13,14.
21. 1 Кор 15,49.
22. Преподобни ава Доротеј, Поука 1.
23. Наводећи благодатна духовна виђења која излазе пред ум Христовог подвижника приликом његовог постепеног чишћења свети мученик Петар Дамаскин ставља у та виђења и виђење пада, коме се човечанство предало. Свети Петар Дамаскин, О осам умних виђења, књ. 1. Добротољубље, том 3.
24. Мк 10,18
25. Лк 11, 13.
26. Рим 4,2,3; Јов 1, 8.
27. Рим 4,28; Гал. 2,1.
28. Мт 10, 39.
29. Мт 16,24.
30. Слово 4, гл. 16. То се јасно види из забрана пред свету тајну крштења. Пали човек је постао стан не само греха него и сатане; тајна светог крштења изгони сатану из човека; али ако крштени проводи безбрижан и грешни живот, сатана се враћа у њега, што ћемо објаснити у даљем тексту. Види Поредак светог крштења у Требнику.
31. Слово 4, гл. 5.
32. Преп. Макарије Велики, Беседа 21, гл. 1
33. Шеснаест поука преп. Синклитикије, Незаборавна казивања.
34. Одговор на питање 210.
35. Гл. 49, део 2. Овај цитат је потпуније наведен у Слову о Исусовој молитви.

36. Беседа 21. гл. 3 и 4.
37. Поука 13, О томе како издржавати искушења. Наш руски подвижник, старац Серафим Саровски, говори: "Треба снисходити својој души у њеним слабостима и несавршеностима и трпети своје недостатке, као што трпимо друге, но не треба се разлењити, већ треба подстицати себе ка бољем. Ако си узео много хране, или си учинио шта друго слично овоме, сродно човечијој слабости, немој да те то збуњује, и немој додавати штету на штету, већ храбро покренути себе ка исправљању, а у исти мах се труди да сачуваш душевни мир, по речима апостола: Блажен је онај ко не осуђује себе за оно што нађе за добро" (Рим 14,22). Казивање о животу и подвизима старца Серафима, Москва, 1844.
38. Пс 24,1520; Пс 21,21,22; МТ 16,26; 1 Пт 5, 8; Јов 2, 6.
39. Пс 39.24.
40. Лк 18, 7, 8.
41. Пим 8, 28.
42. 1 Кор 10, 13.
43. Слово 4, гл. 68.
44. Свети Григорије Синаит, Веома корисне главе, глава 117, Добротољубље, том 1.
45. Преп. Макарије Велики, Беседа 27, главе 4, 5 и 18.
46. Јев 12, 8.
47. Слово 7, гл. 14.
48. Изл 3,21,22.
49. Слово 31. Овде је употребљена реч "делање" зато што оци најчешће тако називају подвиг ума и срца, док речју "подвиг" чешће означавају телесне трудове. Преп. Варсануфије, Одговор 210. Исак Сиријски, Слово 56.
50. Преп. Макарије Велики, Слово 1, гл. 1.
51. Добротољубље, том 1. Делатне и богословске главе, гл. 43.
52. Преподобни ава Доротеј, Поука 1.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

СЛОВО О СТАЊИМА ЧОВЕЧИЈЕ ПРИРОДЕ У ПОГЛЕДУ ДОБРА И ЗЛА

5. СТАЊЕ НАКОН ЧОВЕКОВОГ ИСКУПЉЕЊА

Човечија природа је обновљена кроз искупљење. Богочовек ју је обновио Собом и у Себи. Таква Господом обновљена човечија природа се калечи на палу природу посредством крштења. Крштење не уништава природу, већ стање њеног пада; крштење не чини природу другачијом, већ мења њено стање тако што људску природу чини причасницом Божије природе.[1]

Крштење је уједно и умртвљење и оживотворење, уједно и сахрана и рођење. У бању крштења се погружава озледа пале природе, добијена због греха, у њу се та озледа сахрањује, у њој она и умире, а из бање устаје обновљена природа; у бању се погружава син старог Адама, а из бање излази син Новог Адама. Господ је то посведочио речима: *Ако се ко не роди водом и Духом, не може ући у Царство Божије. Што је рођено од тијела, тијело је; што је рођено од Духа, дух је.*[2] Из ових речи је очигледно да Свети Дух прима у бању крштења телесног човека, дакле онаквог човека какав је он постао након пада, а из бање извлачи истог тог човека, али већ духовног, дакле човека у коме је умртно грешно телесно стање и кога је духовно родио. На крштењу се човеку опрашта првородни грех, преузет од прародитеља, а опраштају му се и лични греси учињени до крштења. На крштењу се човеку дарује духовна слобода:[3] грех више не врши насиље над њим, већ човек може по својој вољи да бира добро или зло. Крштење изгони сатану из човека, изгони, дакле, онога који живи у свакој палој природи. Крштењем човеку је препуштено да одлучи хоће ли да пребива у храму Божијем и да буде слободан од сатане, или ће да удаљи из себе Бога, и поново постане стан сатане.[4]

Крштењем се човек облачи у Христа.[5] Крштењем сви људи постају једнаки, зато што је достојанство сваког хришћанина исто. Оно је Христос. То достојанство је бескрајно велико; у њему се поништава свака земаљска разлика између људи.[6] Ту разлику, безначајну по спољашњости, Христос није одузео за време земаљског живота, и управо зато што остаје, она још јасније открива своју безначајност. Тако трупло из којег је изашла душа сматрамо мртвим иако се оно још није распало.

Крштењем се обилно излива на човека благодат Свесветог Духа, која је одступила од прекршиоца Божије заповести у рају, од следбеника грешног разума и воље палог анђела. Благодат поново приступа ономе ко се искупљен крвљу Богочовековом мири са Богом, одриче свог разума и своје воље, и при томе сахрањује у бањи крштења страсти пале природе, то јест њен живот - узрок смрти. "Христос, као савршени Бог", рекао је преподобни Марко Подвижник, "даровао је крштенима савршену благодат Светог Духа, а она не прима наше прилоге, већ нам се открива и јавља по мери делања заповести." [7] Чињењем добра које припада обновљеној природи крштени човек развија у себи благодат Свесветог Духа добијену на крштењу; сама по себи благодат је неизменљива, али њено сијање у човеку је онолико јаче колико је јаче Христово добро које човек чини: сунчев зрак сам по себи јесте неизменљив, али је његово сијање онолико јаче колико је небо чистије, колико је слободније од облака. Супротно од овога, ако човек и након крштења чини зло, ако чини оно што му налаже пала природа, ако је оживљава, онда он више или мање губи духовну слободу: грех поново добија насилну власт над човеком; ђаво поново улази у човека, постаје његов господар и вођа. Свемогућа десница Божија је избавила човека из жалосног и тешког робовања, а човек је опет, по сопственој вољи, у оковима, у заробљеништву, у тамници, у паклу. Таквој несрећи човек се излаже у већој или мањој мери, саобразно гресима које себи дозвољава, и саобразно навици коју је стицао током грешног живота. Грех који живи у човеку и врши насиље над њим називамо страшћу. Страст није увек очигледна: она може тајно да живи у човеку и да га уништава. Крштени човек потпуно губи духовну слободу и онда када дозволи себи да проводи живот по разуму и вољи пале природе, не хајући на чињеницу да се одрекао своје природе и обавезао се да ће у свим делима, помислима и осећањима испољавати само обновљену Божију природу, то јест да ће живети једино по вољи и уму Господа Исуса Христа - другим речима, по јеванђелским заповестима и учењу. Следити своју палу природу, следити њен разум и њену вољу, то значи на делу одбацивати Христа и обновљење које је Он даровао на крштењу. Оживљавање пале природе у себи није ништа друго до потпуно враћање ка вечној смрти, потпуно настањивање и умножавање смрти у себи. Зашто су пропали и зашто пропадају Јудејци и Јелини? Зато што воле палу природу. Једни хоће да сачувају достојанство као правду пале природе, као њено добро, други као њен разум, а и једни и други се удаљавају од Христа, једине Истине, једине ризнице знања. [8] Онај ко се није одрекао природе, ко није увидео да је она, због непотребног пада, у сваком смислу нечиста, тај не може да се приближи Христу, не може да прими Христа, или да га прими и остане у примању.

Божија милост је јасно показала у видљивој природи многа тајанствена хришћанска учења. Оживљавање свих биљака у пролеће је слика васкрсења људи; дејство неких лекова, који најпре открију болест и наизглед је поспеше, а онда је излече, јесте слика духовног подвига, који најпре разоткрива у човеку његове тајне страсти, покрене их, а

онда их, мало-помало, уништава.[9] И крштење има своју необичну слику у природи. Пођимо у башту и погледајмо шта ради баштован са стаблима јабука да би их оспособио да доносе укусне плодове. Јабука која је изникла из семена, макар и најбоље јабуке, може да доноси само киселе, горке, штетне и неупотребљиве плодове; зато сваку јабуку изниклу из семена називају дивљом. Наша пала природа је као та јабука. Она може да доноси само горки, погубни плод; када се добро помеша са злом, и када га зло затрује, онда такво добро и само постаје зло од примеса зла, и убија човека који сматра да оно јесте добро, достојно Бога и човека. Да би дивљу јабуку претворио у питому, баштован без милости одсеца све њене гране и оставља само стабло. На такво стабло калема гранчицу питоме јабуке; та гранчица сроста са стаблом и кореном, пушта своје гране на све стране, њене гране замењују одсечене гране; природно дрво постаје неприродно, накалемљено. Накалемљено дрво стоји на природном стаблу, црпи сокове из земље кроз природни корен - речју, свој живот нераскидиво повезује са животом природног дрвета. Такво дрво почиње да доноси изврсне плодове, који припадају природном дрвету, а уједно се потпуно разликују од плодова које доноси природно, дивље дрво. Док год то стабло постоји у башти, баштован брижно пази да из стабла и из корена не крену изданци природног дрвета: они би израсли и опет доносили неупотребљиви плод, вукли сокове себи, и тако накалемљеним гранама одузели и сокове и снагу да доносе свој прекрасни плод; речју, осушили би их и уништили. Добре особине, здравље и снаге таквог стабла јабуке биће очувани једино под условом да све његове гране израстају само из накалемљене гране. Калемљењу благородне гране на дивљу јабуку слична је света тајна крштења: крштени човек мора да поступа као онај баштован. Крштење не одсеца наше биће, иако је оно зачето у безакоњу и рођено у греху: крштење одсеца тело греха, одсеца телесно и душевно стање природе, које може да ствара добро једино онда када је помешано са злом; на човеково биће, на његов живот и његову суштину калема се Богочовеком обновљена човечија природа. Све помисли, осећања, речи, сва дела крштеног морају припадати обновљеној природи. О томе је преподобни подвижник Марко рекао: "У добро можемо веровати, добро можемо чинити једино у Исусу Христу и у Светом Духу." [10] Крштени никако не сме да допушта у себи дејство пале природе; он мора да одмах одбацује све њене тежње и побуде, чак и оне које споља изгледају добре; он мора да испуњава једино јеванђелске заповести, и помислима, и осећањима, и речима, и делима. До таквог начина мишљења доводе нас заповести које је Господ дао својим ученицима и следбеницима: *Останите у мени, и ја ћу у вама. Као што лоза не може рода родити сама од себе ако не остане на чокоту, тако ни ви ако у мени не останете. Ја сам чокот, а ви лозе. Ко остаје у мени и ја у њему, тај доноси многи плод, јер без мене не можете чинити ништа. Ко у мени не остане, избациће се напоље као лоза, и осушиће се, и скупиће је, и у огањ бацити, и спалити. Останите у љубави мојој. Ако заповијести моје одржите, остаћете у љубави мојој.* [11] Може ли шта бити јасније, одређеније од овога? Једино онај који брижно одржи јеванђелске заповести, једино онај који испуњава од Бога

дате заповести онако како то и доликује може да остаје у љубави према Богу, не у оној љубави која припада палој природи, него у оној која је дар Светог Духа, која се излива у обновљеног човека дејством Светог Духа[12] и сједињује човека са Богом. Онај који не мари за заповести и следи тежње пале природе, тај нарушава љубав, раскида сједињење. Јеванђеље каже да је Исус позвао народ и своје ученике и објавио им следеће: *Ко хоће за мношвом да иде нека се одрекне себе и узме крст свој, и за мношвом иде. Јер ко хоће живот свој да сачува, изгубиће га, а ко изгуби живот свој мене ради и јеванђеља онај ће га сачувати.*[13] Очигледно, овде се не захтева да одбацимо наше биће, но палу природу, њену вољу, њен разум, њену правду. Ми смо толико прихватили стање пада, тако смо се стопили са нашим постојањем, да је одрицање од њих постало одрицање од себе, уништење свог живота; а да бисмо се спасили морамо се одрећи себе, свог палог ја, које још не признаје да је пало. Док то ја постоји, дотле Христос не може да нам донесе никакву корист. Ако неко не мрзи *и живот свој, не може бити мој ученик.*[14] *Који не узме крст свој и не пође за мношвом, није мене достојан. Који чува живот свој, изгубиће га, а који изгуби живот свој мене ради, наћи ће га,*[15] посведочио је Господ. Он је заповедао да свој живот изгубимо не само Њега ради, него и ради Јеванђеља, објашњавајући последњим прво. Изгубити живот ради Господа значи одбацивати разум, правду и вољу пале природе, а онда испунити Божију вољу и правду, изражену у Јеванђељу, и следити Божији ум, који сија из Јеванђеља. Сви који су приморавали себе да испуњавају јеванђелско учење, искуствено знају како су разум, правда и воља пале природе супротни и непријатељски Јеванђељу. Између њих нема помирења и споразума. Одбацивање пале природе је неизбежни, стварни услов спасења. Своју палу природу одбацује онај који непрестано изучава Јеванђеље и настоји да га оживљава у себи сваким својим поступком и делом. Јеванђеље је Христово учење. Христово учење је Божије учење, па самим тим и закон. Тачно испуњење закона је неизбежни дуг искупљених створења зато што је то заповедио Бог, Творац и Искупитељ. Немар у изучавању и испуњењу закона није ништа друго до одбацивање самог Законодавца.

Свети апостол Павле је рекао: *Који се год у Христа крстите, у Христа се обукосте.*[16] То значи да су крштени у Христа примили на крштењу, у самом крштењу, дар од Светог Духа, који је утицао на њих; примили су живо осећање Христа, осећање Његових својстава. Али крштенима није одузета слобода да сами, по својој вољи изаберу старо или ново, пошто ни Адаму у рају није била одузета слобода да одржи заповест Божију или да је наруши. Апостол говори онима који су поверовали у крштење: *Ноћ поодмаче, а дан се приближи. Одбацимо, дакле, дјела таме и обуцимо се у оружје свјетлости. Да ходимо поштено као подану: не у пировању и пијанству, не у разврату и бестидности, не у свађи и зависти. Него се обуците у Господа Исуса Христа; и старање за тијело не претварајте у похоте.*[17] Пошто крштени има слободу избора, Свети Дух га позива да подржи јединство са Искупитељем, да подржи у себи обновљену природу, да подржи духовно стање даровано крштењем, да се уздржи од

угађања жарким жељама тела, то јест да се удаљи од телесних жеља, од душевног мудровања. Исто значење имају апостолове речи: *Први човјек је од земље, земљан; други човјек је Господ са неба. Какав је земљани, такви су и земљани; и какав је небески, такви су и небески. И као што носимо слику земљаног - јер се сви рађамо у првородном греху и са свим болестима добијеним због пада и откривеним у Адаму након његовог пада - тако ћемо носити и слику небескога посредством крштења као дародавца те слике, и брижног држања јеванђелских заповести, које у нама чувају целовитост слике, њену божанску савршеност и отменост.*[18] *Облачити се у лик небеског човека, облачити се у Господа Исуса Христа, увек носити на телу умирање Господа Исуса Христа,*[19] *то не значи ништа друго до непрестано умртвљавати у себи телесно стање сталним остајањем у јеванђелским заповестима. Тако се обукао, тако је пребивао обучен у Богочовека свети апостол Павле. Зато је могао смело да каже о себи: Живим - не више ја, него живи у мени Христос.*[20] *Исто то он тражи и од свих верујућих. Или не познајете себе - говори он - да је Исус Христос у вама? Сем ако у нечему нисте ваљани (у руском преводу: сем ако нисте оно што бисте морали бити).*[21] *Какав оправдан захтев, какво оправдано изобличење! Свето крштење одсеца у сваком крштеном човеку палу природу, калечи на човека Богочовеком обновљену природу. Зато се у Светом писму крштење назива бањом новог рођења, а живот након крштења новим животом.*[22] *Сваки крштени је дужан да у себи открије и развије обновљену природу, то јест да у себи открије Господа Исуса Христа који живи, говори и делује. Хришћанин који то не учини није оно што мора бити.*

Свети апостол Павле необично тачно и подробно објашњава тајну крштења: *Сви који се крстисмо у Христа Исуса*[23] *говори он, у смрт његову се крстисмо.*[24] *Тако се с њим погребосмо кроз крштење у смрт, да би, као што Христос устаде из мртвих славом Очевог, тако и ми ходили у новом животу. Јер ако постадосмо сједињени са обликом смрти његове, онда ћемо и са васкрсењем, знајући ово, да се стари наш човјек разазне са Њиме, да би се уништило тијело грјеховно, да више не робујемо гријеху. Јер ко умрије ослободи се од гријеха. Ако ли умријесмо са Христом, вјерујемо да ћемо и живјети са њиме, знајући да Христос, уставши из мртвих, више не умире; смрт више не влада њиме. Јер што је умро, гријеху је умро једном засвагда; а што живи, Богу живи. Тако и ви сматрајте себе да сте мртви гријеху, а живи Богуу Христу Исусу, Господу нашем. Да не царује, дакле, Гријеху вашем смртном тијелу, да га слушате у похотама његовим; нити дајите удове своје Гријеху за оружје неправде; него предајте себе Богу као оживљени из мртвих, и удове своје Богу за оружје правде.*[25] *Из овога се опет види да је крштење уједно и умртвљавање и оживљавање.*

Приликом сагрешења прародитеља смрт је одмах погодила душу; Свети Дух је одмах одступио од душе, а Он је чинио истински живот душе и тела; зло је одмах ступило у душу, а оно је било истинска смрт душе и тела. Творчева претња се дословно остварила: *Али с дрвета од знања добра и зла, с њега не једи; јер у који дан окусиш с њега,*

умријећеш.[26] Смрт је у једном трену учинила духовног човека телесним и душевним, светог је учинила грешним; телу је пренела огрубелост, слабуњавост, нечисте пожуде; потпуно је поразила тело након неколико векова.[27] Супротно овоме, свето крштење пружа васкрсење души, телесног и грешног човека претвара у духовног и светог, умртвљава тело греха, то јест човеково телесно стање, не освећује само човекову душу него и тело, даје му способност да васкрсне у слави; а само васкрсење дешава се касније, онда када то Бог одреди. Као што је између појаве смрти у човеку, невидљиве телесним очима, и раздвајања душе од тела, видљивог и телесним очима, протекло прилично времена, тако и између појаве живота у човеку и самог оживљавања тела, које мора поново да се сједини са душом, протиче одређено време, познато једино Богу. Што је душа за тело, то је Свети Дух за целог човека, за његову душу и тело. Као што тело умире онога трена када га напусти душа, и то онако како умиру све животиње, тако и човек умире цео, и телом и душом, и за истински живот, и за Бога, онога трена када га Свети Дух остави. Као што тело оживљава и васкрсава онда када се душа врати у њега, тако цео човек, и телом и душом, духовно оживљава и васкрсава онда када се Свети Дух врати у њега. Управо то оживљавање и васкрсавање човека дешава се у тајни светог крштења. Посредством светог крштења оживљава и васкрсава син првосазданог Адама, али не у оном стању непорочности и светости у коме је Адам био саздан: не, он оживљава и васкрсава у оном неупоредиво вишем стању које је човеку дао очовечени Бог. Они који су обновљени крштењем не облаче се у првобитни, непорочни лик првосазданог човека, него у лик небеског човека, Богочовека.[28] Други лик је онолико изнад првог колико је Богочовек изнад првог човека у стању непорочности.

Измена коју свето крштење врши у човеку потпуно је јасна, потпуно се осећа; но та измена ипак већини хришћана остаје непозната: крстимо се у детињству, од детињства се предајемо занимањима која припадају пролазном свету и палој природи, а духовни дар који нам је дат светим крштењем помрачујемо у себи онако како густе облаци помраче сунце. Но дар се ипак не уништава: он остаје у нама целог нашег земаљског живота. Сунце не престаје да постоји када га облаци заклоне. Једино крштени човек оставља делатност пале природе, почиње да пере своје грехове сузама покајања, да распиње тело са страстима и пожудама, да ступа на поприште делатности Новог Човека - дар Духа поново почиње да открива своје присуство у крштеном, умножава се, преовладава. Очишћење покајањем је последица и дејство благодати коју је крштење засадило. Покајање је обнављање, враћање стања створеног крштењем.[29] Искусствено знање о измени коју је крштење изазвало у човеку може да стекне једино онај који се очистио покајањем.

"Када се крштавамо", говори свети Јован Златоусти, "тада душа, очишћавана Духом, сија светлије од сунца, тада не гледамо само славу Божију, него из ње позајмљујемо неко сијање. Као што чисто сребро стављено наспрам сунчевих зрака сија и од

сунчевог сјаја а не само по својој природи, тако и душа, очишћена и светлија од сребра, прима од Духа зрак славе и испушта га обострано." [30]

Иако у Делима апостолским нема директног, фактичког излагања о тој измени коју је тајна светог крштења стварала у крштенима - у првобитној Цркви свима је била позната измена коју крштење доноси, свима је она била очигледна по плодовима Светог Духа, и већином се откривала одмах по крштењу - ипак су описани случајеви који су сачували за потомство доказе о тој измени. Када се крстио евнух етиопске царице, тачније, када је изашао из воде, Свети Дух је одмах сишао на њега; евнух више није имао потребу за учитељем, зато што је Дух постао његов учитељ, и радосно је отишао својим путем, иако је само нешто сазнао о Господу Исусу Христу из веома кратког разговора са апостолом Филипом. [31] На Корнилија, капетана и незнабошца, и на друге незнабошце који су били са њим и поверовали у Господа Свети Дух је сишао још пре крштења, а тада су они почели да говоре на страним, њима до тада потпуно непознатим језицима, и тиме јављали величину Божију, коју до тог тренутка уопште нису схватили. [32] Иако је Дух већ био сишао на њих, свети апостол Петар је заповедио да се крсте у води, јер је сама тајна то неодложно налагала. Црквена историја је сачувала за нас следећи веома важан догађај. Римски цар Диоклецијан, познат по томе што је покренуо најжешће прогоне хришћана, провео је највећи део 304. године по Христовом рођењу у Риму. У престоницу је стигао да прослави своју победу над Персијанцима. У програму забава којима се цар предавао била је и посета позоришту. Неки Генесије, глумац комичар, добро је забављао публику импровизацијама. Једном приликом, играјући у позоришту у присуству цара и бројног народа, он је, глумећи да је болестан, легао на постељу, и рекао: "Ах, пријатељи моји! Много ми је тешко: хтео бих да ме утешите." Други глумци су одговорили: "Како да те утешимо? Хоћеш ли да те помилујемо стругаљком, да ти буде лакше?" "Безумници!" одговори он, "хоћу да умрем као хришћанин." "Зашто?", упиташе га они. "Зато да би ме овог великог дана Бог примио као блудног сина." Истог часа послаше по свештеника и врача. Они, то јест глумци који су их представљали, приђоше, седоше крај кревета на коме је Генесије лежао и рекоше: "Сине наш, зашто си нас позвао?" Он одговори: "Зато што хоћу да добијем милост од Исуса Христа да се поново родим ради ослобођења од мојих грехова." Извршили су над њим цео обред свете тајне, затим су га обукли, по обичају новокрштених, у белу одећу. Тада су га војници, настављајући глуму, узели и довели пред цара, да га, тобоже, испита онако како испитује мученике. Генесије је рекао: "Царе, и сви дворани царски! Мудраци овога града! Послушајте ме. Чим сам чуо име хришћанин, осетио сам према том имену ужасну одвратност; засипао сам грдњама оне који су остајали у исповедању тог имена; чак сам своје рођаке и сроднике мрзео због имена хришћанин; презрео сам ту веру толико да сам детаљно изучио њене тајне да бих вас забављао представама о њима. Но када ме је, обнаженог, дотакла вода, када сам, упитан, одговорио да верујем, видео сам руку која силази са неба;

окожујући њу, светли анђели су сишли на мене. Они су у некој књизи прочитали сва сагрешења која сам починио од детињства, опрали их том истом водом у којој сам се у вашем присуству крстио, а онда су ми показали књигу која је, испоставило се, била чиста (неисписана) као снег. Према томе, велики царе, и народе, и ви који подсмесима засипате хришћанске тајне, поверујте, као што сам ја поверовао, да је Исус Христос истинити Господ, да је Он светлост истине и да вам Он може дати опроштај." Диоклецијан, потпуно огорчен тим речима, наредио је да Генесија жестоко ударају палицама; затим су га предали префекту Плавцијану да га присили да принесе жртву идолима. Дуго су га дерали металним ноктима и палили запаљеним бакљама. Мучили су га, а он је узвикивао: "Нема другог цара осим Онога кога сам видео! Њега поштујем и Њему служим! И када би ме хиљаду пута лишили живота због служења Њему, увек бих Њему припадао! Неће мучења истргнути Исуса Христа ни из мојих уста, ни из мог срца. Необично ми је жао што сам био у заблуди, што сам гајио одвратност према Његовом светом имену, и зато што сам тако касно постао Његов поклоник." Генесију су одрубали главу.[33] Свети Григорије Богослов у говору на гробу свог оца по телу, Григорија, епископа Нанзијанза, који је примио крштење у поодмаклим годинама, говори следеће: "Родитељ приступа другом рођењу водом и Духом, кроз које се, како исповедамо пред Богом, ствара и остварује Христов човек, земаљско се преводи у дух и пресаздаје. А умивању приступа са пламеном жељом, са светлом надом, тако што је пре тога очистио себе, колико је могао, и постао душом и телом много чистији од оних који су се припремили да од Мојсија приме таблице. Њихово очишћење се односило једино на одеда, и састојало се у краткотрајној целомудрености и у томе да се донекле обузда утроба; за њега пак сав претходни живот био је само припрема за просветљење, припрема за очишћење, до очишћења, које ограђује дар, а све зато да би савршенство било поверено чистоти и да даровано благо не би било изложено опасности од навика које се боре против благодати. Приликом изласка из воде обасјавају га светлост и слава достојне оног расположења са којим је приступио дару вере. И другима је то било очигледно. Иако су то чудо сачували у ћутању, иако нису смели да разглашавају, зато што је сваки мислио да је једини он то видео, ипак су то убрзо саопштили једни другима. Али ономе који га је крстио и савршио тајну виђење је било потпуно јасно и разумљиво, и он није могао да га држи као тајну, и свима је објавио да је помазао Духом свог наследника." [34] Овде свети Григорије Богослов назива свето крштење другим рођењем водом и духом, просветљењем, очишћењем, даром, савршенством, дарованим благом, даром вере, тајном. У *Слову о крштењу* Богослов говори овако: "Тај дар, као и његовог даваоца, Христа, називају многим и разним именима: то је или зато што нам је он веома пријатан - а обично онај који према нечему гаји силну љубав са задовољством слуша и име тога што воли - или због тога што су многа у њему садржана добра дела створила у нама и називе. Ми га називамо даром, благодаћу, крштењем, помазањем, просветљењем, оделом нетрулежности, бањом новог рођења, печатом, свиме што је достојно

поштовања." [35] У истом том слову свети Григорије кличе: "Познати силу те тајне већ је просветљење!" Тако је свето крштење схватао Григорије Богослов. Он се крстио у зрелим годинама, и из сопственог искуства и из искуства њему савремених мужева сазнао ту неисказиву измену, то савршено поновно рођење, тај нови живот, речју све то што од тајне крштења осећају сви они који су се достојно крстили и правилно припремили за свето крштење, па стога и осетили и познали сву његову силу. Чули смо да Григорије Богослов напомиње да је дивна светлост обасјала његовог родитеља чим је изашао из бање новог рођења. Пријатељ Григорија Богослова, кападокијски отац свети Василије Велики, архиепископ кесаријски, подвргао се такође потпуно видљивом дејству тајне. О томе говори његово житије. [36]

Пре примања светог крштења неопходна је темељна припрема. Темељна припрема је неизбежан услов, и тек испуњење тог услова омогућава да велика тајна обилно донесе свој плод, да послужи на спасење, а не на велику осуду. Ово је речено ради објашњења тајне, а посебно ради оних који крштењу приступају тек после детињства, дакле после оног животног доба у коме, због садашњих околности, скоро сви ми примамо крштење. Припрема за свето крштење је истинско покајање. Без истинског покајања свето крштење не може бити примљено на достојан начин, на спасење душе. Истинско покајање се састоји у увиђању да наши грехови јесу грехови, у жаљењу због њих, у исповедању тих грехова, у остављању грешног живота. Другим речима, покајање је сазнање пада, сазнање да не можемо без Искупитеља; покајање је осуда своје пале природе и одрицање од ње ради обновљене природе. Неопходно је да наш сасуд - а сасудом називам човечији ум, срце, и тело, у погледу Божије благодати - буде очишћен ради примања и чувања духовног дара, којег даје свето крштење. Неопходно је да тај сасуд буде очишћен, али и ревносно прегледан; његова оштећења, нарочито пукотине, морају бити темељно поправљена. Ако остану непоправљена, жива вода [37] коју свето крштење точи у сасуд неће моћи да се задржи у сасуду, већ ће се, на његову највећу несрећу, излити из њега. Пукотинама називамо грешне навике. Неопходно је да наш Јерусалим са свих страна буде окружен добрим понашањем и обичајима, као зидовима: једино се тада наша пала природа може принети на жртву свеспаљеницу, у бањи крштења, а обновљена природа, коју нам даје крштење, постаће олтар, веома потребан за приносе и жртве свеспаљенице благоугодне Богу. [38] Каква може бити корист од крштења без такве припреме? Каква може бити корист од крштења када га примамо у узрасту у коме уопште не разумемо његов смисао? Каква може бити корист од крштења када га примамо у младенаштву, а и након тога уопште не знамо шта смо примили? Ми смо, међутим, примили непроцењиви дар, преузели смо страшну обавезу; наша одговорност за ту обавезу је исто тако немерљива и бесконачна као што је и сам дар неизмеран и бесконачан. Каква може бити корист од крштења када не схватамо свој пад, чак не признајемо да се наша природа налази у стању најжалоснијег пада; када непотребно добро пале природе сматрамо извршним и благоугодним добром; када

упорно настојимо да чинимо то добро, и не примећујемо да оно само храни и подиже у нама наше самољубље, само нас све више и више удаљава од Бога, само учвршћује, печати наш пад и отпалост? Каква може бити корист од крштења, ако не сматрамо гресима чак ни смртне грехе, на пример прељубу, и све што уз њу иде, већ их називамо наслађивањем; ако не знамо да је наша природа обновљена крштењем; ако потпуно омаловажавамо делатност по законима обновљене природе, засипамо је хулама и подсмесима?

Крштење Јована претече Господњег било је само крштење које уводи у покајање, а не чин који доноси Царство небеско - зато је од оних који су му долазили да их крсти тражио да се пре крштења исповеде, не стога што је њихова исповест њему самоме била потребна, већ зато што му је стало до њиховог спасења.[39] Заиста: како може човек да ступи на поприште покајања ако не исповеди своје грехове? Како он сазнаје степен важности различитих грехова и начин покајања због њих ако му и једно и друго не каже опитни учитељ? Како ће се без учитеља упознати са духовним оружјима и са њиховом употребом против грешних помисли и осећања, против грешних навика, против страсти укорених због дугог остајања у њима? Исповедање грехова је неопходно и зато да се човек на прави начин покаје због раније учињених грехова и да се убудуће заштити од упадања у грехове. Христова Црква је увек сматрала да је исповедање грехова део покајања. Од свих који су намеравали да се крсте покајање је захтевано зато да би предато свето крштење било примљено и сачувано онако како треба да буде примљена и сачувана велика, непоновљива тајна. Покајање је, најзад, уредба Божија и дар Божији палом човеку.

Покајте се, јер се приближило Царство небеско,[40] јављао је свети Претеча онима који су му долазили и од њега примали крштење покајања. Претеча је сам објаснио да је Царство небеско означавало у његовој проповеди свету новозаветну тајну крштења.[41] Да бисмо примили Царство небеско, морамо се покајати. Спаситељ света је тражио покајање од људи да би им посредством светог крштења даровао дар спасења, да би учинио људе способнима за примање небеског духовног дара. *Покајте се* - говорио је он *јер се приближило Царство небеско;*[42] *покајте се и вјерујте у јеванђеље.*[43] Ради вас је учињено све; од вас се не тражи никакав труд, никакав подвиг, никакав принос дару! Од вас се тражи једино да се очистите покајањем, зато што се бесцено, свесвето, духовно благо не може поверити нечистима и онима који не намеравају да буду чисти. Када је слао ученике да проповедају, Богочовек им је заповедио да казују људима да се покају зато што се приближило Царство небеско.[44] Апостол Павле говори да је, путујући по васељени, проповедао покајање, обраћање Богу и веру у Господа нашега Исуса Христа, и то свима, и Јудејцима, и Јелинимима.[45] Када су у Јерусалиму хиљаде Јудејаца поверовале у Спаситеља због проповеди светог апостола Петра, и упитали и њега, и остале апостоле: *Шта да учинимо, људи, браћо?* тада је апостол Петар рекао: *Покајте се, и да се крсти сваки од вас*

у име Исуса Христа за опроштење грјехова; и примићете дар Светога Духа.[46] Свуда видимо покајање као једини улаз, једину лествицу, једино предворје пред вером, Јеванђељем, Царством небеским, пред Богом, пред свим хришћанским тајнама, пред светим крштењем - тим рођењем човека за хришћанство. Одбацивање претходног грешног живота и одлучност да се живот проводи по јеванђељским заповестима су неопходни да би смо достојно примили дар Светог Духа, добијен на крштењу, и да бисмо имали могућност да га достојно сачувамо у себи. Пастири хришћанске Цркве првих векова чинили су све што су могли да они који примају крштење (тада се оно примало скоро искључиво у зрелим годинама) приме свето крштење са пуном свешћу о томе какав духовни дар примају.[47]

И данашњи пастири имају свету и неизбежну обавезу да пружају тачно и подробно знање о светом крштењу онима који су примили тајну у свом младенаштву, и зато немају никаквог опитног знања о тајни. Дар су добили, и мораће да поднесу рачун о томе како су дар употребили. Благовремено припремање за подношење рачуна је неопходно, крајње неопходно! Немарно и незналачко поступање са даром има изузетно тешке последице. Ко не употреби дар по жељи и заповести Дародавца, ко не умножи у себи благодат крштења делатношћу по јеванђељским заповестима, него сакрије дати му талант у земљу, то јест закопа га, сахрани благодат крштења, уништи у себи свако њено дејство чим се преда земаљским бригама и насладама, од тога ће се одузети благодат крштења на суду Христовом. Недостојни поседник те благодати биће *бачен у таму најкрајњу; ондје ће бити плач и шкргут зуба.*[48] Да бисмо имали потребно знање о важном значају светог крштења, морамо проводити Богу угодни, јеванђељски живот: сам он довољно јасно открива хришћанину тајну хришћанства.[49] Крштење је света тајна која се не може понављати. *Исповедам једно крштење за опроштење грехова* - учи православни Символ вере. Као што се човек може једном родити за живот, тако се једном може родити и за нови живот, то јест за крштење. Као што се разне болести, које након рођења нападају, уздрмавају и разарају човеков живот, лече разним лековима заснованим на животној сили датој кад и сам живот, тако се и разна сагрешења учињена након крштења и разни њихови напади на човеков духовни живот и покушаји да га растроје лече покајањем, а оно је делотворно једино уз помоћ благодати Светог Духа која је засађена у човека светим крштењем, и садржи се у умножавању те сагрешењима потиснуте и заглушене благодати. Преподобни Марко Подвижник каже да је "Христос, као савршени Бог, даровао крштенима савршену благодат Светог Духа, дакле благодат која не прима од нас приносе, него нам се открива и јавља онолико колико држимо заповести, и даје нам приносе да бисмо сви достигли *у јединство вјере и познања Сина Божијега, у човјека савршена, у мјеру раста пуноће Христове*".[50] *Јединство вере* овде треба разумети као оно стање у коме вера потпуно овладава целокупном делатношћу хришћанина, а целокупна делатност је израз духовног знања, то јест Јеванђеља. "Све, дакле, што

Њему (Христу) приносимо након нашег новог рођења (крштења), све је Он већ засадио у нама (током тајне крштења)."[51]

НАПОМЕНЕ:

1. 2 Пт 1,4.
2. Јн 3, 5, 6.
3. "Господ нас је ослободио чином светог крштења тако што нам је опростио грехе и дао нам слободу да чинимо добро, ако то желимо, и да се злу не предајемо, тако рећи насилно, јер греси отежавају, и заносе слугу греха; и у Писму је речено да се сваки заплиће у уже свога греха" (Прич 5, 22). Преподобни ава Доротеј, Поука 1, О одбацивању света. "Крштење не одузима нашу вољу: оно нам пружа слободу, при којој ђаво више не врши насиље над нама без наше сагласности. Након крштења нама је препуштено да пребивамо у заповестима које нам је дао Христос, Господ и Бог, у кога смо се крстили, и да идемо путем његових заповести, или да се лукавим делима опет вратимо нашем супарнику и непријатељу, тј. ђаволу." Преподобни Симеон Нови Богослов, гл. 109, Добротољубље, том 1.
4. Мт 12, 43-45. "Крштењем се изгони нечисти дух и обилазе се неплодне и неверне душе, али у њима се не налази починак: починак се за демоне састоји у томе да лукавим делима збуњују крштене - некрштени припадају нечистом духу од почетка - и он се враћа на крштеног са седам других духова, горих од себе. Као што има седам дарова Духа, тако има и седам лукавих, злих духова. Када се ђаво врати крштеноме, и нађе да је беспослен, и да се због лењости не супротставља непријатељима, тада он уђе у њега, и чини злодела жешће него раније. Онај који је очишћен на крштењу, а затим је опоганио самог себе, тај нема наде у друго крштење: осим ако има наду у врло тешко покајање." Објашњење блаженог Теофилакта Охридског овде наведеног јеванђелског текста. Преподобни Григорије Синајски је рекао: "Држи незадрживи ум, држи, дакле, онога којег опседа и расејава противничка сила, која се након крштења, због немара, опет вратила у лењу душу, и то са другим лукавим духовима, како говори Господ." Свети Григорије Синаит, Веома корисне главе, гл. 3, Добротољубље, том 1; преп. Макарије Велики, Беседа 27, гл. 11
5. Гал 3, 27.
6. Гал 3,28.
7. Слово о крштењу.

8. Кол 2, 3; Рим 5, 19.
9. "Изрastoше грешници као трава, изникoше сви који чине безакoње; да буду истребљени у век века (Пс 91, 8). Под грешницима, који изникoше као трава, подразумевају се страсне помисли; oне су, као и трава - слабе и без силе. Када у души израстају страсне помисли, тада изничу, то јест откривају се сви који чине безакoње, то јест страсти, да би биле истребљене у век века: подвижници искорењују страсти oнда када их јасно уоче. Удубите се у редослед изложеног; страсне помисли прво израсту, страсти се тако открију, а oнда се искорењују." Преподобни ава Доротеј, Поука 13, О трпљењу искушења.
10. Двеста поглавља о духовном закону, глава 2.
11. Јн 15, 4-10.
12. Пим 5, 5.
13. Мк 8, 34, 35.
14. Лк 14,26.
15. Мт 10, 38,39.
16. Гал 3, 27.
17. Пим 13. 12-14.
18. 1 Коп 15, 47-49.
19. 2 Коп 4, 10.
20. Гал 2,20.
21. 2 Коп 13, 5.
22. Тит 3, 5 и Мт 19,28.
23. Ради веће јасности, аутор овде наводи апостолове речи у руском преводу, издање 1822. године {Крестившиися во Исуса Христа}.
24. На старословенском: Елицы во Христа Исуса крестихомся, в смерть Его крестихомся (погружались). Крштење и погружење су истозначне речи. У целокупној васељенској Цркви крштење се вршило кроз погружавање до XIII века. У XIII веку у Риму су почели да погружавање замењују обливањем. Дицтионнаире
7хеологиџе пар Бергиер, Баптеме.

25. Рим 6, 3-13. Види објашњење ових речи св. Јована Златоустог.
26. Пост 2, 17.
27. Преп. Макарије Велики, Беседа, 7, гл. 26.
28. "Крштени се кроз крштење мења у уму, у речи и делу и, по датој му сили, постаје исто што и Онај који га је родио." Двадесето морално правило св. Василија Великог Дела светих отаца.
29. Преподобни Марко Подвижник, Слово о крштењу; свети Калист и Игњатије Ксантопул, главе 16, Добротољубље, део 2.
30. Иоанни Цхрисотоми ин Епистола 11 ад Цор. Хомила ВИИ, цап. 5.
31. Дап 8, 39.
32. Дап 10, 44-46.
33. Флери, Црквена историја, књига ВИИИ, гл. Х1ЛХ. Друга прича, слична овој, налази се и у Четиминејима, 15. септембар. Комедијаша Порфирија, који се погрузио у воду само зато да би се подсмејао крштењу, света тајна је претворила у хришћанина. То се десило пред очима цара Јулијана Одступника. Порфирије је исповедао Христа, изобличио цареву безбожништво, и због тога је био жестоко мучен и затим погубљен.
34. Св. Григорије Богослов, Беседа 18, Дела светих отаца.
35. Св. Григорије Богослов, Беседа 40, Дела светих отаца.
36. Четиминеј, 1. јануар.
37. Јн 7, 38.
38. Пс 50, 20, 21.
39. Лествица, Поука 4, О блаженој и незаборавној послушности.
40. Мт 3, 2.
41. Мт 3,11.
42. Мт 4,17.
43. Мк 1,15.
44. Мт 10, 7.

45. Дап 20,21.
46. Дап 2, 37, 38.
47. Види дела св. Григорија Богослова, св. Кирила Јерусалимског, св. Јована Златоустог и других.
48. Мт 25, 30.
49. "Закон слободе поштујемо ако га истински разумемо, а разумемо га ако творимо (јеванђелске) заповести", рекао је преподобни Марко; Двеста поглавља о духовном закону, 32. глава.
50. Еф 4,13.
51. Завршетак Слова о крштењу.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

СЛОВО О СТАЊИМА ЧОВЕЧИЈЕ ПРИРОДЕ У ПОГЛЕДУ ДОБРА И ЗЛА

6. КАКО ЋЕМО ПОКАЈАЊЕМ ОБНОВИТИ ИСКУПЉЕНУ ПРИРОДУ АКО ЈЕ ОЗЛЕДИМО?

Они који желе да задобијају опитно познање светог крштења, они који желе да открију скривену тајну и бесцени духовни дар уложен у ризницу душе руком неисказане Божије милости, они који желе да виде своју природу у стању обновљења и новог живота, они који желе да осете и виде у себи Христа - све то могу достићи покајањем. Начин покајања који приличи и доликује хришћанину саобразан је томе дару који он жели да открије у себи: истинско покајање је саобразно тајни крштења. Једино се крштењем, по неисказивој Божијој благодати, предаје човеку Божији дар; једино Божија благодат враћа дар хришћанину који се покајао што је након крштења допустио себи делатност и живот пале природе, оживео у себи смрт и убио у себи живот. Када се крстимо, ми се рађамо водом и духом; када се покајемо, ми се

обнављамо сузама и Духом. Покајање је детињи, неућутни плач пред Богом због губитка дара, пун наде да ће се дар поново добити. *И не чувах својега винограда!* - вапи у страшној жалости душа која је од природе обновљене крштењем пала у област пале природе, изгубила слободу, па над њом грех врши насиље; *пасу јарићи моји!* Нема у мени духовних осећања и помисли! Непотребна су сва стада мојих осећања и мисли! Они су јарићи зато што су смеса добра и зла! Они су *моји* зато што се рађају из моје пале природе!^[1] Изгубио сам својства обновљене природе! Када су светог Исака Сиријског питали којим размишљањима треба непрестано да се занима Христов подвижник у свом самовању, он је одговорио: "Питаш о размишљању и о оној мисли која мора непрестано да заузима човека у његовој келији да би га учинила мртвим (за свет, то јест за грех)? Има ли потребу усрдни и трезвени човек да пита како да се понаша када је сам са собом? Шта друго може бити мисаоно занимање монаха у његовој келији ако не плач? Оставља ли му плач могућност да се обрати неким другим помислима? Које друго мисаоно занимање може бити боље од овога? Само место у коме монах пребива, његово самовање, његов живот, сличан животу у гробу, туђ човечијој радости, уче га да је плач његово делање. Само значење његовог имена призива га и подстиче на плач; он је онај који жали, пун жалости у срцу. Сви свети су отишли из овог живота у плач. Ако су свети плакали, и ако су њихове очи непрестано, све до самог пресељења из овог живота, биле пуне суза, ко онда да не плаче? Монах налази утеху у свом плачу. Ако су савршени и победоносни плакали овде, како ће престати да плаче онај који је пун рана? Има ли потребу да учи уз коју врсту мисли ће проливати сузе онај који пред собом лежи као мртвац и види да су га греси убили? Греси су убили твоју душу, бачена је пред тебе мртва та која ти је дража од целог света: зар она не тражи да буде оплакана? Ако ступимо у тиховање, и у њему пребивамо са трпљењем, онда то сигурно значи да можемо пребивати у плачу. Непрестано ћемо се молити умом Господу да нам да плач. Ако добијемо тај дар благодати, бољи и дивнији од свих осталих дарова, онда ћемо посредством њега ући у чистоту. Када задобијемо чистоту, тада се та чистота не одузима од нас до нашег изласка из овог живота."^[2] Очигледно је да се плач може родити једино у ономе који јасно познаје стање пале природе и стање природе обновљене крштењем. Горко може заплакати и непрестано плакати једино онај који зна цену изгубљеног дара. "Плач по Богу", рекао је свети Јован Лествичник, "јесте туговање душе и расположење у коме болно срце помахнитало тражи оно за чиме жуди. Не налазећи то што тражи, оно са патњом лута и због тога горко плаче."^[3] Страдалничко осећање плача мора чинити карактер хришћанина који се каје. Остављање плача је знак самообмане и заблуде. Једино христоподражатељско смирење може да умири онога који плаче; једино љубав у Христу може да га утеши, да обрише његове сузе, да озари светлошћу небеског радовања његово лице и срце.

Жртве и свеспаљенице пале природе не примају се; једина Богу угодна жртва те природе је *дух скрушен*.^[4]

Као што од стања обновљене природе одступамо и падамо у стање пале природе тако што остављамо делатност обновљене природе, другим речима, зато што остављамо живот по јеванђелским заповестима и скрећемо у делатност пале природе, тако се, супротно овоме, из стања пале природе у стање обновљене природе враћамо тако што одлучно и потпуно одбацујемо делатност по разуму и вољи пале природе а одлучно и потпуно прихватамо делатност по учењу и заповести Богочовека. При томе се открива унутрашња борба у човеку зато што је живот пре покајања, дакле живот по сопственој вољи и разуму, лишио човека духовне слободе и предао га у робовање греху и ђаволу. Када се човек каје, он се напреже да поступа по јеванђелским заповестима, а грех и ђаво, добивши власт коју им је он добровољно предао животом пре покајања, настоје га да задрже у робовању, у оковима, у тамници. Опитно познање робовања кроз осећања робовања и насиља и опитно познање душевне смрти кроз осећање смрти појачавају и утврђују плач онога који се каје. "Та борба је међусобна", каже преподобни Марко Подвижник, и наставља: "Њу не водимо против некога извана, и нису браћа ти против којих треба да се боримо. Она се одиграва у нама, и нико други не може да нам помаже у њој. Једног, ипак, имамо помоћника: Христа, непобедивог и неуништивог, крштењем тајно скривеног у нама. Он ће нас учвршћивати, ако, саобразно својим снагама, будемо испуњавали Његове заповести." [5] Преподобни подвижник овде не одбацује руковођење саветима и поукама духовних и опитних људи - не, он саветује да безусловно и ревносно прибегавамо савету духовних отаца и браће. [6] Овде он хоће да покаже да наш невидљиви тријумф у унутрашњој бици зависи једино од воље и дејства благодати, а она је засађена у нама крштењем и дејствује саобразно недокучивој Божијој одлуци о човеку и саобразно нашој доброј вољи, коју показујемо и доказујемо испуњавањем јеванђелских заповести. То је разлог због кога једни, тачније они којима обилно и стално руководе људи, доносе веома оскудан род, а други, који су чули веома кратку поуку, за кратко време постижу брзи успех у својим духовним даровима. "Знај добро", рекао је свети Исак Сиријски, "да су посредници сваког блага које дејствује у теби мисаоно и у тајности били крштење и вера, и да те је њима Господ наш Исус Христос позвао на добра дела Његова," [7] а не на привидно добра дела пале природе.

Судови Божији помажу ономе који се тако каје. То је рекао и свети пророк Давид: *Судови Твоји помоћи ће ми.* [8] Божији промисао допушта разне невоље на онога који се каје: *Јер кога љуби Господ онога и кара, говори апостол, и бије свакога сина којег примам.* [9] Трпљење невоља уз благодарене Богу, уз признање да смо достојни невоља, уз признање да су допуштене невоље управо онај спасоносни лек који нам је потребан да бисмо се излечили, поуздан је знак истинског покајања. "Онај који не познаје судове Божије", говори преподобни Марко, "тај умом иде ивицом између провалија, и пада од сваког удара ветра. Онај ко се противи невољама које су на њега наишле, тај се сам, не знајући то, противи Божијој заповести, а онај који их прихвата

са истинским знањем, тај, по Писму, *претрпе Господа*.^[10] Онај који је познао истину, тај се не противи придошлим невољама јер зна да га оне доводе до страха Божијег. Претходни грехови којих се сећамо по вањском изгледу доносе штету ономе који има благу наду; сећање спојено са тугом одузима наду, а сећање без туге обнавља унутра претходну нечистоту. Када ум кроз одрицање од самог себе једноставношћу (не сложеност) мисли задобија наду, тада непријатељ, под изговором исповедања, ствара слике (у сећању) раније учињених сагрешења да би обновио оне страсти које је избрисала рука Божије благодати, и тако неприметно нанео штету човеку. Тада се и јаки ум, који мрзи страсти, неминовно помрачи, јер га збунује сећање на учињене грехове. Ако је ум још мрачан и сластољубив, онда ће свакако још више остати у сећању и страсно ће разговарати са помислима које долазе, па такво сећање неће постати исповедање него мисаоно обнављање у себи раније учињених грехова.^[11] Ако хоћеш да принесеш Богу неосуђено исповедање, не сећај се грешних спотицања по вањском изгледу, него храбро подноси због њих придошле невоље. Невоље пристижу (као одмазда) због претходних грехова: за сваки грех пристиже њему сразмерна одмазда. Разуман човек зна истину, и зато се исповеда Богу трпљењем придошлих невоља, а не сећањем на учињене невоље. Одбациш ли страдања и срамоћења, не обећавај да ћеш принети покајање посредством других врлина; славољубље и живљење без бола умеју да служе греху и посредством праведних дела.^[12] "Пут Божији је свакодневни крст. Човек који се налази под посебним Божијим промислом познаје се по томе што му Бог стално шаље невоље."^[13] *Сила Божија у немоћи пале природе показује да је савршена*^[14] онда када крст Христов сатире ту природу у прах.^[15] Супротно од овога, пала природа може да се развија једино уз обиље помоћних средстава, која пружа пало људско друштво: уз ученост, уз богатство, уз почести. Такве су основе и уједно знаци развоја пале природе. У таквом свом развоју пала природа је примила, као жена из апокалипсе,^[16] поклоњење од заслепљеног, нечасног човечанства, и ступила са њим у блудну везу чим се оно одрекло Христа и Светог Духа - можда без речи одрицања - чим се одрекло суштински, делатношћу, животом. Након обновљења наше природе Богочовеком, враћање човека својој палој природи није ништа друго до прељуба, чин којим он вара Бога.

Благодат светог крштења уводи хришћанина у духовну слободу посредством покајања, у ону слободу коју је он већ имао приликом изласка из бање крштења. Тако болесник после успешног лечења почиње да осећа свежину и снагу коју је имао пре болести. Основни узрок обновљења снаге нису лекови, него онај живот који је Саздаатељ уложио у људску природу: лекови су само помогли животној сили да се успешно бори против болести, да победи и отера болест, која није ништа друго до растројство дејстава животне силе. За покајање је потребно више или мање времена због разних околности, посебно због воље Божијег промисла, који управља нама. То се може запазити из животописа многих Божијих угодника који су покајањем

прешли из стања грешности у стање светости. Преподобна Марија Египатска је причала о себи блаженом Зосими да се седамнаест година борила против својих помисли и похота, као против љутих звери.[17] Због нашег немара у чувању драгоценог дара који смо добили на крштењу, због делатности по незаконитом закону пале природе, власт греха се кришом и неприметно увлачи у нас, тако да неприметно губимо духовну слободу. Најтеже робовање многима остаје невидљиво и сматра се сасвим довољном слободом. Наше ропско стање открива нам се једино тада када приступамо испуњавању јеванђелских заповести: тада наш разум жустро устаје против Христовог разума, а срце дивље и непријатељски гледа на испуњење Христове воље, гледа као на своју смрт и своје убиство; тада опитно познајемо жалосни губитак слободе, познајемо свој страшни пад; тада увиђамо сву дубину тог пада, која сеже до бездана пакла. Не треба падати у унијије и слабост због такве појаве: треба се храбро и одлучно предати покајању, као свемоћном лекару који има налог и власт од Бога да лечи и исцељује све грехе, колико год ти греси били велики и бројни, колико год навика на грехове била стара и већ учвршћена. Христос нам је дао Себе и ушао у нас посредством светог крштења, затим се скрио у нама када нисмо показали своју добру вољу да обитава у нама и да управља нама; Христос ће се неизоставно открити у нама ако истинским покајањем докажемо одлучну добру вољу да Он обитава у нама. *Ево стојим на вратима - говори Он - и куцам; ако ко чује глас мој и отвори врата, ући ћу к њему и вечераћу с њим, и он са мном. Ономе који побиједи даћу да сједи са мном на пријестолу моме, као и ја што побиједих и сједох са Оцем мојим на пријестолу његовом.*[18] Глас Христов је Јеванђеље. Поредак којим грешник покајник усходи посредством покајања ка светости преподобни Макарије Велики излаже овако: "Онај који хоће да приступи Господу и да буде удостојен вечног живота, да постане дом Божији и удостоји се Светог Духа, да би тако добио могућност да непорочно и чисто доноси плодове Духа по заповестима Господњим, тај мора да почне овако: прво, мора тврдо да верује Господу, да се потпуно преда речима Његових заповести, да се одрекне света у свему, да ум не би био заузет ниједним видљивим предметом (света), мора непоколебиво да пребива у молитвама, да не пада у очај (у унијије, у незнађе) при очекивању (кашњењу) посете и помоћи Господа, мора увек да има ум стално управљен ка Господу. Затим мора стално да приморава себе на свако добро дело и на све заповести Господње, макар срце то и не желело због греха, још живог у њему; мора да присиљава себе на смирење пред свим људима, на мишљење да је мањи и гори од свих људи; не сме да тражи за себе част или славу или похвале од било кога, јер је тако прописано у Јеванђељу, него да увек има пред очима самог Господа и Његове заповести, и да се стара да благоугађа једино Њему. Мора, такође, да приморава себе на кротост, макар се срце томе противило, и да се при томе руководи речима Господњим: *Научите се од мене; јер сам ја кротак и смирен срцем, и наћи ћете покој душама својим.*[19] Исто тако мора бити милостив, снисходљив, саосећајан, благ, и при томе приморавати себе на то насилно, јер је тако Господ рекао: *Будите, дакле, милостиви као и Отац ваш што је милостив.*[20]

И још: *Ако ме љубите, заповијести моје држите.*[21] И још: *Приморавајте себе, јер Царство небеско с напором се осваја и подвижници ха задобијају!*[22] И: *Борите се да уђете на уска врата.*[23] Он мора увек да има пред очима смирење Господње, Христов живот, Христово понашање, мора их непрестано држати у сећању, као образац и пример, не допуштајући да их заборав отргне. Он мора, саобразно својим снагама, да приморава себе на непрестано пребивање у молитвама и да се при томе непрестано моли са непоколебивом вером да Господ дође и учини га својим обиталиштем,[24] да га поучи свим својим заповестима и утврди у њима, да његова душа постане дом Исуса Христа. Када буде тако поступао, и при томе приморавао себе, упркос противљењу срца, и учио се сваком добром делу, свакодневном сећању на Бога, свакодневном очекивању Христа у многој благодати и љубави, тада ће Господ, чим види такво расположење и такву благу жељу, чим види како он увек присиљава себе на сећање на Бога, на свако добро дело, на смиреноумље, на кротост и љубав, и како своје срце савија према јарму (Христовом), иако се оно противи томе, чим види човека како такво срце приморава на све добро, тада, кажем, Господ (одређено време) излива на њега Своју милост, избавља га од непријатеља и од греха који живи у њему и испуњава га Светим Духом. Тако ће он, без икаквог свог труда и присиљавања, истински испуњавати заповести Господње све и увек. Тачније: сам Господ ће извршавати у њему своје заповести и откриваће духовне плодове, а човек ће доносити те плодове у чистоти. Но, пре свега, свако ко прилази Господу мора (како малопре рекосмо) насилно да приморава себе на добро, без обзира на противљење срца, и да при томе стално и са несумњивом вером очекује Божију милост; мора да приморава себе да буде милостив према свима да би имао човекољубиво срце, да би имао смирење пред свима, дуготрпљење према свима, да не би био потиштен у души када га прогоне и срамоте, да не би негодовао, јер је речено: *Не чините освету за себе, љубљени,*[25] да би приморавао себе на молитву и онда када види да неко није добио њен дар од Светог Духа. Када Бог види некога да се тако подвизава и приморава себе на добро, тада таквоме даје истинску Христову молитву, нагон милосрђа, истинско човекољубље, кратко речено, даје му све духовне плодове."[26]

Видимо да су многи грешници приневши покајање достигли највиши степен хришћанског савршенства. Они су воспоставили у себи дар крштења и у оном степену у коме се он даје, али и у оном у коме се он касније умножава на основу живота по јеванђелским заповестима. А када су задобили, вратили себи духовну слободу, нису се заустављали на томе, нису се задовољавали тиме: нису прекинули покајање и плач који су им вратили слободу. Опитно добијено знање да је човек слаб и склон спотицању и брзим променама[27] стално их је подстицало на плач. *Не хвали се сјутрашњим даном, јер не знаш шта ће* (сутрашњи) *дан донијети,*[28] говорили су сваког дана сами себи устима Писма. Због њихове чистоте откривена им је истина, која каже: *Широка је заповест Твоја веома.*[29] Упоређујући своје испуњење заповести

са необухватно големом заповешћу необухватног Господа, признали су да је то њихово испуњавање сасвим недовољно. Своје испуњавање јеванђелских заповести називали су и сматрали скрнављењем заповести.[30] Умивали су своје врлине, као грехе, потоцима суза. Заслепљени грешник никада не плаче због својих најужаснијих грехова тако како Христове слуге плачу због својих врлина. *Небеса нијесу чиста пред очима његовијем* (пред Богом),[31] то јест, чисти свети анђели, будући да имају ограничену чистоту, нису чисти пред свесавршеном чистотом Бога; пред Њим нису чисти ни свети људи, који, колико год живели на земљи, уједно живе и на небесима.[32] Због тога они плачу, и, приносећи покајање, све више и више се погружавају у покајање. *Не осјећам ништа на својој савјести*, рекао је свети апостол Павле, *али зато нијесам оправдан, а онај који ми суди јесте Господ*. [33] И поред великих духовних дарова, и поред преизобилне Божије благодати која је обитавала у апостола, он је говорио: *Христос Исус дође у свијет да спасе грјешнике од којих сам први ја*. [34]

Живот по јеванђелским заповестима, сагледавање своје пале природе, сагледавање бескрајне величине и бесконачних савршенстава Божијих, упоређивање ништавне, због своје ограничености ништавне човечије природе са неограниченом Божијом природом, сагледавање последица грехопада прародитеља и последица сопствене грешности, плач због сопствене несреће и несреће целокупног људског рода, трпљење свих невоља - све то развија у православном хришћанину благодат крштења у необухватним размерама, непојмљивим и невероватним за људски ум у његовом палом стању. Умножавање светог духовног дара добијеног на крштењу необухватно је онолико колико је необухватан дар добијен од Бога, из Његове Божије природе:[35] то умножавање је необухватно и непојмљиво исто онолико колико је необухватан и непојмљив сам Бог, који се крштењем настанио у нашим срцима. То умножавање обухвата целокупно биће хришћанина. Када пажљиво погледамо то умножавање у изабраним Божијим сасудима, тада дејство светог крштења, изнето у јеванђелским причама, постаје потпуно јасно. *Царство небеско је као зрно горушично*, рекао је Спаситељ, *које узме човјек и посије на њиви својој. Оно је, истина, најмање од свију сјемена, али кад узросте веће је од свега поврћа, и буде дрво да птице небеске долазе и настањују се на гранама његовим*. [36] Ово је слика пуна Божијег смиреноумља. [37] Син Божији је себе понизио узевши обличје слуге, *постао истовјетан људима, и изгледом се нађе као човјек*. [38] У том обличју Он је благоволео да се прикључи сиромасима и страдалницима, а не силнима, славнима и богатима овога света. *Презрен бјеше*, говори пророк, *и одбачен између људи*. [39] Он је *дао душу своју на смрт, метнут међу злочинце*, [40] и стављен између двојице разбојника, као да је Он најважнији и најопаснији злочинац. Своје свесвете, животворне, Божије заповести Он је назвао најмањим, [41] због те најједноставније, потпуно искрене форме у којој су оне биле предложене, али је ипак додао да нарушавање једне заповести може бити узрок вечне несреће за самог нарушиоца. [42] Тако је и благодат крштења упоредио са

најмањим семеном на земљи. И заиста, може ли шта по спољашњости бити једноставније и обичније од светог крштења? Људи се обично перу у води тако што уроне у воду - с тим свакодневним чином повезана је тајна у којој се душа и тело перу од грешне нечистоте.[43] Уместо у смрт и у погребене, човек се тренутно погрузи у воду. Неприметно за телесне очи силази Свети Дух и пресаздаје палог човека. Околности пролазног живота, али само по својој спољашњости, остају за крштеног исте онакве какве су биле и пре крштења. Дар добијен на крштењу по својој спољашњости заиста је толико неприметан да се сасвим оправдано може упоредити са најмањим горушичним семеном.[44] Тај дар је бесцени дар. Он расте, развија се испуњавањем заповести, и тада својом величином надмаши све остале дарове којима је издашна рука Створитеља изобилно наградила човека, и учини га храмом небеских помисли, осећања, откривења, стања својствених једино житељима неба.

Царство небеско је као квасац, рекао је такође Спаситељ, који узме жена и метне у три копање брашна док све не ускисне.[45] Како је смирено и како је верно назван квасцем духовни дар добијен на светом крштењу! Свако ко прима свето крштење заручује се за Христа, спаја се са Христом и зато је сасвим оправдано у причи назван женом. Та жена, посредством живота по Јеванђељу, скрива, то јест чува и подиже благодатни дар у свом уму, срцу и телу,[46] док дар не прожме, не преиспуни, не обузме целог човека. Хоћете ли да видите и човечију душу и човечије тело испуњене и прожете благодатним даром добијеним на крштењу? Обратите пажњу на Павла, чија је одећа чинила необична чуда,[47] којем змијски ујед није могао да нанесе никакво зло;[48] погледајте Марију Египатску: она се током своје молитве одизала од земље, она је ишла по води Јордана као по копну, она је за један сат пролазила пут који се пролази тридесет дана;[49] погледајте Марка Трачког, на чији је глас планина кренула са своје основе и преместила се у море;[50] погледајте Јоаникија Великог, који је, као дух, био невидљив онима пред којима је желео да буде невидљив, и кад се налазио у њиховом присуству;[51] погледајте тела Божијих угодника: неколико столећа она почивају у светој непропадљивости, не подлежу закону труљења, важећем за све људе, и точе млазеве исцељења, млазеве миомириса, млазеве живота.

Преподобни Сисоје Велики је, пун необичног обиља дарова Светог Духа, рекао: "Духовни дарови су природни ономе (човеку) у коме се, благодаћу светог крштења и држањем заповести, настанио Бог."[52] Свети пустиножитељ је ово рекао из сопственог опита. Није ли то исто посведочило и Свето писмо? *Који се год у Христа крстите, у Христа се обукосте.*[53] Дарови Духа су природни онима који су обучени у Христа, који имају у себи Христа: где је Христос, тамо су и Отац и Дух.

НАПОМЕНЕ:

1. Пнп 1, 5, 7.
2. Слово 21.
3. Лествица, Поука 7.
4. Пц 50, 18, 19.
5. Слово 5. Савети ума души.
6. Слово 1.
7. Посланица монаху Николају.
8. Пс 118,175.
9. Јев. 12, 6.
10. Пс 39,2.
11. У црквенословенском последња реченица гласи овако: якоже предприятию обрестися таковой памяти (гл. 152). Речју предприятие делатни оци називају обновљење греха у мисли и у осећању, обновљење некада стварно учињеног греха. Обновљења више или мање дуго муче подвижника који се каје, муче га и када остави грешна дела. То се јасно може видети из житија преподобног Мојсија Мурина, преподобне Марије Египатске и других.
12. О онима који мисле да се оправдају делима, главе 193,197, 150-156.
13. Слово 36.
14. Упореди: 2 Коп 12,9.
15. Види: Мт 21,44.
16. Отк 18, 19.
17. Житије преподобне Марије Египатске, Четиминеј, 1. април. Преподобна Марија је, између осталог, рекла о себи светом Зосими и следеће: "Грешна сам жена, али сам ограђена светим крштењем."
18. Отк 3, 20, 21.
19. Мт 11.29.
20. Лк 6, 36.
21. Јн 14,15.

22. Мт 11,12.
23. Лк 13,24.
24. Јн 14, 23.
25. Рим 12,19.
26. Слово 1, гл. 13.
27. Преподобни Исак Сиријски, Слово 1.
28. Прич 27,1.
29. Пс 118,96.
30. Свети Петар Дамаскин, Добротољубље, том 3, књига 1, чланак 1.
31. Јов 15,15.
32. Флп 3,20.
33. 1 Кор 4,4.
34. 1 Тим 1,15.
35. 2 Пт 1,4.
36. Мт 13, 31, 32.
37. Преподобни Исаија Отшелник, Слово 11, О зрну горушичном.
38. Флп 2, 7.
39. Ис 53, 3.
40. Ис 53,12.
41. Мт 5,19.
42. По објашњењу блаженог Теофилакта Охридског.
43. Добротољубље, том 2, св. Калист и Игњатије, гл. 92.
44. У првим хришћанским временима незнабошци су се, видевши у тајни крштења само његову спољашњу страну, и не схватајући суштину, подсмевали празници, по њиховом мишљењу празници, те спољашње стране крштења. Св.Кирил Јерусалимски.
45. Мт 13, 33.

46. 1 Цол 5, 23.
47. Дап 19,12.
48. Дап 28, 5.
49. Четиминеј, 7. април.
50. Исто, 5. април.
51. Исто.
52. Азбучни патерик.
53. Гал 3,27.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

СЛОВО О СТАЊИМА ЧОВЕЧИЈЕ ПРИРОДЕ У ПОГЛЕДУ ДОБРА И ЗЛА

7. ОДНОС ОБНОВЉЕНЕ ПРИРОДЕ ПРЕМА ЗЛУ

Овде се само по себи намеће питање: какав је однос обновљеног човека према злу? Он не може да нема тачно знање о злу. Видели смо да је непорочна људска природа, у стању након стварања, одмах пала од таквог знања, чим га је добила. Зато је још потребније да знамо како се обновљена природа односи према злу, о коме поседује несумњиво знање? Одговарамо: чистота срца - дакле, духовно стање обновљене природе, названо у Јеванђељу блаженством, које даје човеку да види Бога[1] - појављује се у души после блаженства милости и произилази из тога блаженства.

Извесно је да јеванђелска блаженства јесу она духовна стања која се откривају у хришћанину од испуњења јеванђелских заповести, да се блаженства откривају једно за другим, тако што настају једно из другог.[2] Након одбацивања своје правде, оскрнављене злом, из плача због свог стања пада, из кротости - тог помирења са свим невољама, видљивим и невидљивим - душа почиње да осећа глад и жеђ за правдом Божијом. Правда Божија задобија се у милости. Јеванђеље заповеда да је тражимо управо у милости. *Љубите непријатеље своје, говори Јеванђеље, благосиљајте оне који вас куну, чините добро онима који вас мрзе и молите се за оне који вас вријеђају и гоне, да budete синови Оца својега који је на небесима; јер Он својим сунцем обасјава и зле и добре; и даје дажд праведнима и неправеднима. Јер ако љубите оне који вас љубе, какву плату имате? Не чинели тако и цариници? И ако поздрављате само браћу своју, шта одвише чините? Не чине ли тако и незнабошци? Будите ви, дакле, савршени, као што је савршен Отац ваш небески.*[3] Савршенство хришћанске, а стога и људске врлине у обновљеној природи је благодатно Богоподражатељско милосрђе, које се ствара у хришћанину умножавањем Божије благодати, добијене на крштењу, и одгајене заповестима. Од таквог милосрђа појављује се духовна чистота; она се њиме храни, она живи њиме. На питање: Шта је чистота?, преподобни Исак Сиријски је одговарао: "Чистота је срце пуно милости за свако створење." На питање: Шта је милостиво срце? - тај велики учитељ монаха је рекао: "То је горење срца за сваку твар, за људе, за птице, за животиње, за демоне - речју, за свако створење. Од сећања на њих и виђења њих очи милостивог лију сузе због обилне и силне милости која је овлада срцем. Од сталног трпљења његово срце је постало срце детета, и он не може бити равнодушан када чује или види какву штету или чак малу невољу којој је твар изложена. Зато он сваког часа приноси молитву, праћену сузама, и за бесловесна створења, и за непријатеље истине, и за оне који му кују завере, да би се одржали и очистили; он то чини чак и за гмизавце, чини то из велике милости која се због Божијег обличја изузетно развија у његовом срцу."[4] Од велике милости у свом срцу велики Исак узвикује: "Онога дана у коме на било који начин, телом или мислима, страдаш са неким, добрим или злим, сматрај да си мученик, страдалник за Христа, и да си достојан исповедништва. Сети се да је Христос умро за грешнике, а не за праведнике. Види како је велико дело страдати за зле и добро чинити грешницима! То је више него чинити и једно и друго праведницима. Апостол то помиње као чин достојан дивљења."[5] Поредeћи правду пале човечије природе са божанственом правдом, садржаном у благодатном, духовном милосрђу, свети Исак назива ову другу служењем Богу, а прву служењем идолима.[6] О задобијању тог милосрђа апостол говори онима који верују у Христа: *Обуците се као изабраници Божији, свети и љубљени, у милосрђе, доброту, смиреност, кротост, дуготрпељивост, подносећи један другог и опраштајући један другог ако ко има тужбу на кога; као што Христос опрости вама, тако и ви.*[7] Свети Макарије Велики говори: "Благодат тако делује и умирује све силе и срце да душа од велике радости (милости) постаје слична непорочном детету, и човек не осуђује више ни Јелина, ни Јудејца, ни грешника, ни мирјанина, јер тај унутрашњи човек на све гледа чистим

оком, и радује се целом свету, и жели највише што може да поштује и воли и Јелине и Јудејце." [8] "Чистота срца", рекао је поменути свети Исак, "гледа Бога; она сија и цвета у души од невиђења човечије злобе, а не због човечијег учења." [9] Човек не види злобу у својим ближњима тада када све односе са ближњима упије милост према њима. Ко може рећи да овакво невиђење недостатака у ближњима представља слепило ума, проглашавање зла добром? Напротив: слепило ума, невиђење греха и зла, проглашавање зла добром припадају непокајаним грешницима, који оправдавају свој грех. Светитељи Божији, просвећени Духом Божијим, познају зло до танчина, знају његова лукавства, знају да је отровно; посредством тог познања, добијеног од Духа, они веома брижно чувају себе од опитног знања грехова, које би могли добити када би починили грех. *Рођени од Бога не гријешу*, говори свети Јован Богослов, *него који је рођен од Бога чува себе, и нечастиви га се недотиче.* [10] Посредством благодатног милосрђа, које прожима сваки однос истинских хришћана према ближњима, истински хришћани остају далеко од огреховљености ближњих: она се осуђивањем предаје управо ономе који осуђује и тако нарушава његово сопствено, спокојно, радосно, свето уређење. Мир Божији, који превазилази сваки ум, и обитава у светитељима Божијим, без одлагања изобличава сваку помисао противника која им се приближава, каквом год маском праведности била прикривена та помисао. [11] У поуци [12] о духовном расуђивању о помислима, страстима и врлинама, свети Јован Лествичник говори да се оно јавља од непорочне савести и чистоте срца; у почетницима у напредовању оно представља познање пада и своје огреховљености; у средњима (по напредовању) оно одваја истинско добро од природног добра и од зла, како отвореног зла, тако и зла које је прикривено маском добра; напokon, у савршенима оно је духовни разум, који сија од Светог Духа и види како зло дејствује у другим људима. Тако је свети апостол Петар рекао Симону гатару: *Видим да си у горкој жучи и у оковима неправде.* [13] На почетку поуке о свештеном безмолвију свети Јован Лествичник каже да је светим људима Божијим Свети Дух открио тачно и подробно знање о греху. [14] Почетак просвећења душе и знак да је она здрава је онај тренутак када ум почне да посматра своја сагрешења, неизбројива, као што је неизбројив песак морски, рекао је свети Петар Дамаскин. [15] Посматрање свог пада и посматрање својих грехова Петар Дамаскин назива духовним виђењем, и каже да се оно појављује због дејства благодати у делатнику Христових заповести. [16] Света Црква је дала закон својој деци да најтоплијом молитвом измољавају од Бога велики дар - виђење својих грехова. [17] Пала природа је поражена слепилом ума. Она не види свој пад, не види своје грехове, не види своје странствовање на земљи, а понаша се на њој као да је бесмртна и као да постоји једино за земљу. Она бездушно суди и осуђује грехове ближњег, и, што је још горе, из свог сопственог јадног уређења измишља грехове ближњег које тај ближњи и нема; и највише хришћанске врлине за њу су саблазан зато што, сходно свом лажно названом разуму, изопачује њихов значај, а све зато што је злобна у срцу. Супротно овоме, обновљена природа има од Бога даровано благодатно знање и виђење зла, и то не само оно знање и виђење зла

које не нарушава целину добра у човеку, него и оно знање и виђење зла које најстроже чува човека од опитног познања зла, погубног за човека. Обновљена природа види и зна зло у себи, у људима и у демонима, али остаје непогањена злом зато што то виђење и знање обновљене природе заправо и не припада човеку, није задобијено човековим властитим напором, већ му га је даровао сам Бог. Знање о злу које је човек стекао кроз пад можемо упоредити са знањем самог болесника о болестима од којих болује; а знање које о злу имају обновљени људи можемо упоредити са знањем лекара о болестима. Болесници искуствено знају болест, али не знају ни њен узрок ни средства којима се она лечи; лекари немају искуствено знање о болести, али је знају неупоредиво одређеније од болесника, знају њене узроке и средства којима се она лечи.

НАПОМЕНЕ:

1. Мт 5, 8.
2. Ревносно држање (јеванђелских заповести) учи човека "његовој немоћи". Св.Симеон Нови Богослов, Богословске и делатне таве, гл. 4, Добротољубље, том1. То значи: ревносно држање заповести уводи у прво блаженство тј. у сиромаштво духом; оно доноси духовни плач; он доноси кротост. Редослед блаженстава изложио је веома јасно свети мученик Петар Дамаскињ, Добротољубље, том 3, књига 1.
3. Мт 5,44-48.
4. Слово 48.
5. Слово 89. Рим 5, 68.
6. Исто.
7. Кол 3,12,13.
8. Беседа 9.
9. Слово 55. преподобном Симеону.
10. 1 Јн 5,18.
11. Флп 4, 7.
12. Лествица, Поука 26.
13. Дап 8,23.

14. Лествица, Поука 27.
15. Добротољубље, том 3, О седам телесних дејстава.
16. Добротољубље, том 3, О осам умних виђења.
17. Молитва преподобног Јефрема Сирина на св. Четрдесетницу.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ АСКЕТСКИ ОГЛЕДИ

СЛОВО О СТАЊИМА ЧОВЕЧИЈЕ ПРИРОДЕ У ПОГЛЕДУ ДОБРА И ЗЛА

8. ЗАКЉУЧАК

Изложио сам, сходно својим оскудним снагама, стање по питању односа добра и зла човечије природе након стварања, након пада и након њеног искупљења. Но коме да се обратим у закључку овог убогог слова? Слово изобличава моје сопствене недостатке, и зато се обраћам самом себи кратком поуком, којом се обично завршава свако слово. Ту кратку поуку узео од светих отаца. Ако ко од мојих ближњих буде сматрао да она приличи и њему, нека је прихвати са љубављу. "Рече да си", говори Теопит Филаделфијски, "ону благородност коју си на крштењу примио од благодати драговољно одбацио страстима у свет; сада си пожелео да ту благородност воспоставиш добром вољом; такву жељу доказао си делом, то јест тиме што си дошао у свето училиште, обукао се у часне одежде покајања и дао обећање да ћеш смиреног духа пребивати у манастиру до саме смрти. Склопио си са Богом други завет. Први је био учињен приликом уласка у овај живот; други је учињен када си почео да се приближаваш крају овог живота. Тада те је Христос примио ради побожности; сада си се придружио Христу покајањем. Тада си добио благодат, сада си исповедио дут. Тада си био дете, и ниси осетио достојанство које ти је дато, али си касније, чим си сазрео, познао величину дара, а твоја уста су затворена (за самооправдавање); сада имаш прилично развијено познање и схваташ значај обећања. Пази да не пренебрегнеш и ово обећање (покајања); пази да не будеш одбачен и гурнут, као какав потпуно разбијени сасуд, у таму најкрајњу, где се чује плач и шкргут зуба.[1] Осим пута покајања нема друге стазе која враћа спасењу." [2] Зато, како вели Дух Свети: Данас, ако глас његов чујете, немојте да буду тврдокорна срца ваша као приликом огорчења у дан кушања у пустињи, гдје ме искушаваше оцеви ваши, испитиваше ме а

гледали су дјела моја четрдесет година. Зато се разгњевих на покољење оно, и рекох: свагда лутају срцем, а сами не познаше путева мојих; зато се заклек у гњеву својему да неће ући у починак мој. Пазите, браћо, да не буде неке од вас зло срце невјеровања, одступањем од Бога живог; него бодрите један другог сваки дан, докле ход то "данас" траје, да који од вас не постане тврдокоран обманом гријеха. Јер смо постали заједничари Христови, само ако првобитну вјеру[3] до краја чврсто одржимо.[4] Имајући, дакле, Првосвештеника великога, који је прошао небеса, Исуса Сина Божијега, треба да се држимо чврсто вјере коју исповиједамо. Јер немамо првосвештеника који не би могао састрадати немоћима нашим, него Првосвештеника који је у свему кушан као и ми, али без гријеха. Стога приступајмо смјело пријестолу благодати, да примимо милост и нађемо благодат за благовремену помоћ.[5] Амин.

НАПОМЕНЕ:

1. Мт 22, 13.
2. Свети Теолипт, митрополит филаделфијски, Слово о скривеном делању, Добротољубље, том 2.
3. Првобитном вером, то јест залогом завета са Богом, овде се сматра благодат крштења, која је, као зрно горушично, засађена у нас приликом спајања са Христом. Дар благодати се чува тако што се развија: Који не сабира са мном, расипа (Лк 11,23), рекао је Господ.
4. Јев 3, 7-14.
5. Јев 4, 14-16